Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

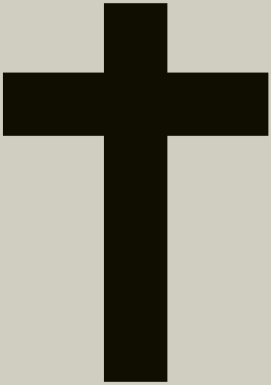

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38

Contents

Matthew 1
Mark 94
Luke 151
John 247
Acts 315
Rom 402
1 Korint 442
2 Korint 482
Galesia 507
Efesus 522
Filipae 535
Kolose 545
1 Tesalonika . . 554
2 Tesalonika . . 562
1 Timoti 567
2 Timoti 578
Titus 586
Filemon 591
Hebrus 594
James 624
1 Peter 635
2 Peter 646
1 John 653
2 John 663
3 John 665
Jude 667
Reveleson 671

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, "Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea." Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23
ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—18:35
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ
(Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa neˈe nia futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa Sera. (Teˈa kera satana ˈi Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana ˈi Rahab.

Sa Boas ka alua sa Obed, ma te'a nia satana 'i Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi ne'e alua sa David na ngwae tatalafa'a Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma te'a nia ne'e 'uruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,
sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,
sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea fa'inia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fi'i ngalia ngwae 'i Israel ki 'uana fanoa 'a'ana 'i Babilon.
12 'I buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae 'i Israel ki 'uana 'i Babilon,
sa Jekonaea ka fi'i alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.
15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef ara'i 'i Mary te'a sa Jesus ne'e kira saea logo 'ani na Christ, osi'ana nia'a ne'e na ngwae God nia filia fuana tatalafa'a 'anga.

17 Ma tala'ae ma'i ana sa Abraham leleka ka dao ana sa David na ngwae tatalafa'a, akwala ma fai unita'i ngwae. Sui ka tala'ae ma'i ana sa David na ngwae tatalafa'a leleka ma'i ka dao ana kaida'i ba malimae kira ki ngalia ngwae 'i Israel ki 'uana 'i Babilon, ta'i akwala ma fai unita'i ngwae. Ma ka tala'ae ana kaida'i ngwae Israel ki kira leka 'uana 'i Babilon leleka ma'i ka dao ana kaida'i sa Jesus na Christ nia futa, ta'i akwala ma fai unita'i ngwae la'u.

Na futalana ma'i sa Jesus na Christ
(Luke 2:1-7)

18 Na futalana ma'i sa Jesus na Christ nia 'uri: Kaida'i kira alu fafia 'i Mary na te'a sa Jesus fuana sa Josef, ma noa'a kera kasi tua fiku 'ua, 'i Mary ka saiana nia kulufa'a na'a sulia na Ano'i ru Abu.
19 Ma sa Josef, na ngwae ne'e kira alu fafia fuana, nia ka manata 'uana ka ilanga'inia, osi'ana nia'a na ngwae saga. Bore ma nia 'aila 'ani fa'a'ekelana 'i maana ngwae ki, ma ka manata 'uana ka ilanga'i ago ana.

20 Bore ma kaidaˈi nia
ka manata goˈo ˈana ˈua
sulia na ru neˈeri ki, na
ˈainsel God ka faˈataˈi fuana
ˈi saena maliu boleˈa ka
ˈuri, “Josef ˈae, ˈaeˈo ng-
wae ana kwalafa sa David,
ˈoe kosi maˈu ˈani korelana
ˈi Mary fuana na ˈafe ˈoe.
Duˈungana nia kulufaˈa lala
sulia na Anoˈi ru Abu.
21 Ma nia ke baˈa faˈafuta
taˈi ngela ngwane, ma ˈoke
saea ˈani sa Jesus (neˈe
fadalana ‘Faˈamauri’), sulia
nia ke baˈa faˈamauria na
ngwae nia ki faˈasia na ab-
ula taˈangaˈa kira ki.”
22 Ma na ru neˈe ki ka fuli
fasi ˈiri ka faˈamamana ru
ba God nia faˈarongo maˈi
ˈani, ana kaidaˈi ba profet
nia fata ˈuri,
23 “Taˈi sariˈi abugani ke
baˈa ina ma ka faˈafuta taˈi
ngela ngwane, ma kira ke
saea ˈani sa Emanuel.”✡ Ma
fadalana sata neˈeri: “God
nia tua faˈi kia.”
24 Ma kaidaˈi sa Josef ada
naˈa, nia ka sasi naˈa sulia
ru neˈeri ki neˈe ˈainsel God
saeˈe fuana. Ma nia ka korea
naˈa ˈi Mary.
25 Bore ma noaˈa kera
ˈiri tua fiku ˈua leleka ka
dao ana kaidaˈi ˈi Mary nia
faˈafuta na ngela ngwane.
Ma sa Josef ka faˈasata ˈani
sa Jesus.

2

*Na ngwae neˈe kira sa-
iana na bulubulu ki*

1 Ana kaidaˈi neˈe sa
Herod tatalafaˈa naˈa, sa
Jesus nia futa ˈi Betlehem, na
fanoa ˈi saena na abaˈi kula
ˈi Judea. Ma noaˈa kasi tau
goˈo ˈi buri ˈana, ti ngwae
faˈasia ˈi fanelana sina neˈe
kira saiana na bulubulu ki,
kira ka dao maˈi ˈi saena na
fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma kira ka saefiloa ng-
wae ki ma kika ˈuri, “ˈUri
ma na ngela ba ke baˈa tata-
lafaˈa fuana Jiu ki, nia futa
ˈi faˈi? Kami saiana nia futa
ˈi neˈe, osiˈana kaidaˈi kaim-
ili tua ˈua maˈi ˈi fanelana
sina, kami lisia naˈa faˈi bu-
lubulu neˈe faˈataˈinia futa-
lana maˈi, ma kami ka leka
maˈi ˈiri mika bobo uruuru,
ma mika faˈa aofia.”
3 Ma na manatana sa
Herod na ngwae tatalafaˈa
nia manata ˈabera liu
kaidaˈi nia rongo sulia na
ru neˈeri, ma na ngwae ˈi
Jerusalem ki logo.
4 Ma nia ka ri ˈuana na
fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈamanata ana taki
ki, fuana kira ka fiku maˈi,
ma nia ka saefilo ˈuri ada,
“ˈUri ma ˈi faˈi neˈe na
Christ baera ke baˈa futa
maˈi ana?”
5 Ma kira olisia kira
ka fata ˈuri, “ˈI Betlehem
ba, na fanoa saena abaˈi
kula ˈi Judea. Osiˈana na
kerekereˈa profet ba fata
ˈuri,
6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa
saena abaˈi kula ˈi
Judea, noaˈa ˈoe
kosi tiˈitiˈi ˈi safitana
fanoa ˈinotoˈa ki ˈi
Judea, osiˈana taˈi
ngwae ˈinotoˈa ke
baˈa leka maˈi faˈasi
ˈoe, fasi ˈiri ke talaˈia

✡ **1:23** Aesea 7:14 ✡ **2:6** Maeka 5:2

na ngwae nau ki ˈi
Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago
maˈi ˈuana na ngwae neˈe
dao maˈi ki faˈasia fanelana
sina fuana alaˈanga agoˈa,
ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi
tae neˈe kira eta lisia na faˈi
bulubulu baera.
8 Ma nia ka baˈe kira kwau
ˈuana ˈi Betlehem, ka fata
ˈuri, “Muke leka, muka lulu
ngangata ˈuana na ngela
neˈeri. Ma diˈia kamu ka
dao toˈona, muke faˈarongo
nau maˈi, fasi ˈiri nauˈa bore
nau kui leka fuana faˈa aofi-
alana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa
Herod nia fata ˈunaˈeri ka
sui, kira ka leka naˈa ˈada.
Ma ana kaidaˈi kira dao
naˈa kwau sulia na tala,
kira ka lisia laˈu faˈi bu-
lubulu ba kira eta lilisia logo
maˈi ˈi fanelana sina. Kira
ka saeleˈa liu ana kaidaˈi
kira lisia laˈu. Ma faˈi bu-
lubulu neˈeri ka etaeta ˈi
naˈo ada leleka ka daudau
bolo faˈinia na kula ba sa
Jesus nia teo ana.
11 Kira ruˈu ˈi luma, ma
kira ka lisia na ngela faˈinia
teˈa nia ˈi Mary. Kira ka
bobo uruuru kika faˈa aofia
na ngela neˈeri, ma kira ka
ˈifingia na ngwaˈi kira ki, ma
kira ka kwatea naˈa kwateˈa
liulani doe ki fuana: gol, ma
na ru neˈe sasuna moko leˈa,
ma na ngwaingwai moko
leˈa ki.*
12 Sui kira ka oli naˈa
ˈada sulia ta tala matamata
ˈuana fanoa kira, osiˈana
God nia lui totongaˈi ada
saena maliu boleˈa, ma ka
saea noaˈa kira kasi oli laˈu
siana sa Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ng-
wae neˈeri ki kira oli naˈa
ˈada ˈuana fanoa kira, na
ˈainsel God ka faˈataˈi fuana
sa Josef ˈi saena na maliu
boleˈa, ma ka fata ˈuri,
“Josef ˈae, ˈoke tataˈe, ko
ngalia na ngela neˈe faˈinia
teˈa nia, muka tafi ˈuana
ˈi Ejipt, ma kamu ka tua
maˈi ˈi neˈeri leleka ka dao
ana kaidaˈi nau kui saea
muke oli laˈu maˈi. Osiˈana
sa Herod nia lulu ˈuana na
ngela neˈe fasi ˈiri ke saun-
gia.”
14 Ma sa Josef ka tataˈe,
ma ka ngalia na ngela faˈinia
teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka
leka saena rodo neˈeri ˈuana
maˈe fanoa ˈi Ejipt.
15 Ma kira tua ˈi neˈeri
leleka sa Herod ka mae. Ma
na ru neˈeri ka faˈamamana
naˈa tae ba God saea fuana
na profet ba keresia ka ˈuri,
“Nau ku ri maˈi ˈuana na
ngela nau faˈasia ˈi Ejipt.”✡
16 Ma kaidaˈi sa Herod na
ngwae tatalafaˈa ka saiana
neˈe ngwae neˈeri ki kira
leka maˈi faˈasia fanelana
sina kira ˈosoa niaˈa, na
liana ka saetaˈa liu. Ma nia
ka kwatea fatalana fuana ng-
wae fuani oro nia ki fasi ˈiri
kike saungia taˈifau kaela
ngela ngwane ki ˈi Betlehem
ma ana maˈe fanoa kalikalia
ki taˈifau. Nia falamaada
ˈiri kike saungia kaela ngela
ngwane neˈe noaˈa kasi dao
ˈua ana ro faˈi ngaliˈa, diˈia
na alaˈanga ba na ngwae

* **2:11** gold, incense, ma myrrh ✡ **2:15** Hosea 11:1

baera ki sulia kaidaˈi ba
faˈi bulubulu baera nia eta
faˈataˈi ana.
17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe
kira tua saena ˈi Betlehem,
kira ka angi ˈuana ngela kira
ki neˈe mae naˈa. Kira angi
ˈunaˈeri, diˈia ba sa Jere-
maea na profet nia saea naˈa
maˈi ˈi naˈo,
18 “Kira rongoa lingaˈi
angiˈa neˈeri leka
maˈi faˈasia na fanoa
ˈi Rama neˈe lingaˈi
oˈomaeˈa doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela
tiˈitiˈi nia ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta
ngwae kasi gwaˈoa
niaˈa, sulia neˈe
ngela nia ki kira mae
taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod
ka mae naˈa, na ˈainsel
God ka faˈataˈi laˈu ˈi saena
maliu boleˈa fuana sa Josef
ˈi Ejipt,
20 ma ka fata ˈuri, “Josef
ˈae, tataˈe, ˈoke ngalia naˈa
ngela faˈinia teˈa nia ˈi
Mary, muka oli naˈa ˈuana
ˈi Israel, osiˈana ngwae ba
kira sasi ˈuana saungilana
na ngela neˈe, kira mae
naˈa.”
21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma
ka ngalia naˈa ngela faˈinia
teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka
oli naˈa ˈuana ˈi Israel.
22 Bore ma kaidaˈi sa Josef
nia rongoa sa Akilas nia tata-
lafaˈa didifulia maˈa nia sa
Herod ˈi Judea, nia ka maˈu
ˈani tuaˈa ˈi neˈeri. Ma na
ˈainsel ka saea laˈu fuana ˈi
saena na maliu boleˈa, fasi
ˈiri kike leka ˈuana na abaˈi
kula ˈi Galili.
23 Nia neˈe kira ka tua
ana fanoa ˈi Nasaret ˈi saena
abaˈi kula ˈi Galili. Ma ka
faˈamamana naˈa tae ba na
profet ki kira alaˈa ˈuri ana,
“Kira ke baˈa saea ˈani na
ngwae faˈasia ˈi Nasaret.”

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ

(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ma bara faˈi ngali ˈi
burina, kaidaˈi sa Jesus
nia ˈaˈana naˈa, sa John
ngwae ni Siuabu ka dao
maˈi, ma ka etangia naˈa
faˈamanataˈanga saena na
abaˈi kula kwasi ˈi Judea, ka
fata ˈuri,
2 “Muke kakari alifaˈi
faˈasia na abulaˈanga taˈa
kamu ki, sulia kaidaˈi neˈe
God ke gwaungaˈi fafia na
ngwae nia ki karangi dao
naˈa.”
3 Sa John na ngwae ba na
profet Aesea nia fata maˈi
sulia, ma ka ˈuri,
“Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na
abaˈi kula kwasi neˈe
noaˈa kasi bolo faˈinia
ta ngwae ka tua ana.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia
ke dao maˈi!
Muke faˈasaga na tala
fuanaˈ’ ”✡

4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani
ifuna kamel, ma ka nikia na

✡ **2:18** Jeremaea 31:15 ✡ **3:3** Aesea 40:3

foˈosae nia ˈi liˈitana ana
na ˈuˈuila buluka. Ma na
fanga nia neˈe siko ki ma na
ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira
ka leka maˈi siana faˈasia
na fanoa ba ˈi Jerusalem,
ma na fanoa ki taˈifau ˈi
saena abaˈi kula ˈi Judea, ma
faˈasia na fanoa ki taˈifau
karangia na kafo ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia
taˈangaˈa kira ki, ma nia ka
siuabu kira ˈi saena kafo ˈi
Jodan.

7 Ma kaidaˈi sa John ka
lisia na ngwae ˈoro ana
Farasi ki ma na Sadusi ki
kira leka logo maˈi siana fasi
ˈiri nia ka siuabu kira, nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu
diˈia goˈo ˈamuˈa kaela
baˈeko tolo ki! Noaˈa nau
ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa
neˈe na siuabuˈanga ke
faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God, sui bore
ˈana noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe
nia faˈataˈinia kamu kakari
alifaˈi naˈa faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi
manata ˈuri ˈi saena
liamuˈa, ‘Kamiˈa na ngwae
neˈe kami futa naˈa maˈi
ana kwalafa sa Abraham.
ˈAfitaˈi ta kwaˈikwaˈinga
faˈasia God ka dao amiˈa.’
Ma nau ku sae saga ana
fuamuˈa, nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana God ka
ngalia ti gwaˈi fau ana fau
neˈe ki, ma ka saungaˈinia
ˈani kwalafa sa Abraham ki!
10 Ana kaidaˈi neˈe,
God sasi akaˈu naˈa ana
kwaˈikwaˈinga, diˈia ta
ngwae ba nia dau ana
kwaˈikwaˈi, ma ka sasi
akaˈu fuana na tufulana ˈai
ki. Ma na ˈai ki taˈifau
neˈe noaˈa kasi fungu ˈani
ta fuaˈi ai leˈa ki, nia ke
tufuda ma ka toˈosida ˈi
saena mafula.
11 “Nau ku siuabu kamu
ˈani kafo fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kamu kakari
alifaˈi naˈa faˈasia na
abulaˈanga taˈa kamu ki.
Bore ma taˈi ngwae neˈe
ke leka maˈi buriku, nia ke
baˈa siuabu kamu ˈani na
Anoˈi ru Abu ma na mafula.
Ma nia talingaˈi ka liufi nau,
ma nau noaˈa naisi leˈa ka
bolo faˈinia naˈa ngalilana
na taˈe butu nia ki.
12 Ma nia sasi akaˈu naˈa
fuana matalangaˈilana ng-
wae ki taˈifau, ka diˈia ta ng-
wae ba nia efoa na maga ru
leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru
ki. Ma nia ka fikua na maga
ru leˈa ki ˈi saena luma ni
goniruˈa. Ma nia ka doˈofia
naˈa taˈetaˈeru ki ˈi saena na
mafula neˈe duˈaduˈa kasi
mae.”

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Je-
sus ka leka maˈi faˈasia abaˈi
kula ˈi Galili ˈuana kafo ˈi
Jodan siana sa John fasi ˈiri
sa John ke siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili
ˈuana na rokisilana na man-
atana sa Jesus, ka ˈuri, “Nia
bolo faˈinia ˈaeˈo neˈe ˈoke

* **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

siuabu nau, ma ˈoko leka
lala maˈi siaku fuana nau
kui siuabu ˈoe.”
15 Ma sa Jesus ka olisia ka
fata ˈuri, “Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, ˈoke sasi naˈa maˈi
ˈamu ta ru fuaku, osiˈana
sasilana na ru neˈe, koro sasi
naˈa ru ki taˈifau neˈe God
nia oga.” Ma sa John ka ala
naˈa fafia.
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus
siuabu ka sui naˈa, nia ka
tataˈe maˈi faˈasia kafo. Ma
ˈi langi ka ˈifi fuana, ma nia
ka lisia na Anoˈi ru Abu God
ka koso maˈi diˈia ta bola,
ma ka toˈo ˈi fafona.
17 Ma taˈi lingalinga ˈi ru
nia talo maˈi faˈasia ˈi langi
ma ka ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ngela mutaˈi nau neˈe nau
ku alafe liu ana, ma nau ku
saeleˈa liu faˈinia.”

4

Sa Saetan ilitoˈona sa Jesus
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma ˈi buri ˈana na ru
neˈe, na Anoˈi ru Abu ka
talaˈia sa Jesus ˈuana abaˈi
kula kwasi fasi ˈiri sa Saetan
ke ilitoˈona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga
sulia fai akwala faˈi asoa ki,
ma fai akwala faˈi rodo ki,
ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 ˈUnaˈeri, sa Saetan ka
leka maˈi siana, ka fata ˈuri,
“Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela
God, ˈoke fata fuana gwaˈi
fau neˈe ki ˈiri ke alua ta
beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu
ba saea, ‘Na ngwae noaˈa
kasi mauri goˈo ana fanga
taˈifilia. Bore ma, nia
mauri naˈa ˈani alaˈanga
ki taˈifau neˈe saka maˈi
faˈasia God.’ ”✡
5 Sui sa Saetan ka talaˈi
laˈu sa Jesus ˈuana na fanoa
abu ˈi Jerusalem, ma nia ka
faˈauua ana taˈi kula neˈe
nia raˈe liu ˈi langi, fafona
na Luma Abu God.
6 Ma ka fata ˈuri fuana,
“Osiˈana ˈaeˈo na Ngela God,
ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia
ˈi neˈe, sulia na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, ‘God ke
kwatea maˈi na ˈainsel nia ki
fuamu, ma kike sakuˈu, fasi
ˈiri na ˈaemu bore kasi foto
ana ta gwaˈi fau.’ ”✡
7 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Ma na Kerekereˈa Abu
ba fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe
kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”✡
8 Sui sa Saetan ka talaˈia
laˈu sa Jesus ˈuana gwauna
totoloa fane liu neˈeri, ma ka
faˈataˈinia na ˈinotoˈanga ki
taˈifau ana magalia ma na
kwangaˈa kira ki fuana sa
Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata ˈuri,
“Na ru neˈe ki taˈifau goˈo
nau ku kwateda fuamu, diˈia
ˈoko bobo uruuru ˈi maana
ˈaeku, ma ˈoko faˈa aofia
nau.”
10 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Saetan ˈae, ˈoke leka
tau kwau faˈasi nau! Sulia
na Kerekereˈa Abu ba saea,
‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe
ˈoke faˈa aofia, ma ˈoko rao
fuana.’ ”✡
11 Sui ana kaidaˈi neˈeri, sa
Saetan ka leka naˈa faˈasia
sa Jesus. Ma na ˈainsel ki

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11 ✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13

kira ka leka maˈi, ma kika
kwaiˈafi naˈa ana niaˈa.

Sa Jesus etangia naˈa raoˈa nia
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Kaidaˈi sa Jesus rongoa
neˈe kira alua naˈa sa John
saena na luma ni lokafo, nia
ka oli ˈuana abaˈi kula ˈi
Galili.
13 Ma nia kasi tua saena
fanoa nia ˈi Nasaret. Nia
ka leka, ka tua lala ˈana ˈi
Kapaneam, na fanoa ˈi nin-
imana na ˈosi ˈi Galili, ana
na abaˈi kula ˈi Sebulun ma
ˈi Naftali.
14 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na fatalana
profet Aesea ba ˈuri,
15 “Na fanoa ˈi Sebulun ma
na fanoa ˈi Naftali,
kira tua saena abaˈi
kula ˈi Galili, ma kira
tua sulia tala ˈuana
ˈosi doe, ma ka tua
taˈi bali ana kafo ˈi Jo-
dan, kula neˈe ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki kira
tua ana.
16 Na ngwae neˈeri ki,
kira tua saena na
maˈerodo, kike baˈa
lisia madakoˈanga
doe.
Ma sa tai faˈida neˈe
kira tua saena fanoa
rorodoˈa ana maeˈa
neˈe, madakoˈanga ka
tala ˈafi kira.”✡

17 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri,
sa Jesus ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈa nia ka ˈuri,
“Muke kakari alifaˈi faˈasia
na abulaˈanga taˈa kamu
ki, sulia kaidaˈi God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki
nia dao karangi kamu naˈa!”

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaidaˈi sa Jesus liu
sulia na ˈosi ˈi Galili, nia ka
lisia sa Simon (neˈe nia saea
logo ˈani sa Peter) faˈinia
sa Andrew na ngwaefuta
nia. Keroˈa ro ngwae dee
ki. Keroˈa dee adaroˈo ˈani
furai kera saena ˈosi ˈi Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Moro leka maˈi
faˈinau, koroˈo ro ngwae dee
iˈa ki, bore ma nai baˈa
faˈamanata koroˈo ˈani ngali
ngwaeˈa maˈi fuaku.”
20 Ma kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, kera ka faˈasia naˈa na
furai keroˈa ki, ma kera ka
leka naˈa faˈinia.
21 Sui sa Jesus ka leka laˈu
kwau, ma ka lisia laˈu ta
ro ngwae, sa James ma sa
John na ro ngela sa Sebedi ki.
Kera tua adaroˈo ˈi saena na
gwaˈi baru faˈinia maˈa kera
sa Sebedi, ma kira subungia
furai kira ki. Sa Jesus ka
saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri
goˈo, kera ka faˈasia naˈa
adaroˈo na gwaˈi baru
faˈinia na maˈa kera, ma
kera ka leka naˈa faˈinia sa
Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia
(Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa
fanoa ki ˈi saena abaˈi kula
ˈi Galili, ma ka faˈamanata
na ngwae ki saena na luma

✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma nia ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Gwaungaˈi ˈanga God, ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata ki taˈifau neˈe saungida.

24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus ka talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata ˈoro ki, kira ka ngalida maˈi siana. Na ngwae neˈe nonida fii liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe baˈasi saungida ki, ma ngwae neˈe ˈaeda ka mae, kira leka maˈi siana. Ma sa Jesus ka gurada taˈifau.

25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo, kira ka leka sulia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri. Ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Galili, ma fanoa ˈi Jerusalem, ma ti fanoa laˈu saena abaˈi kula ˈi Judea, ma ana abaˈi kula ˈi Dekapolis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus

(Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia lisia naˈa fikuˈa doe neˈeri, nia ka raˈe ˈi gwauna na kula neˈe taˈi fane, ma ka tua ˈi ano. Ma na fafarongo nia ki kira ka fiku kalia,

2 ma nia ka talaˈae naˈa ana faˈamanatalada, ka ˈuri,

3 “Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira saiana kira dalaˈa ˈi maana God, osiˈana neˈe kira ka toˈo naˈa ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi kira.

4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira kwaimanatai ki, osiˈana God ke baˈa gwaleda.

5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki, osiˈana God ke baˈa kwatea na magalia neˈe fuada.

6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira oga liua sasilana ru ˈoloˈolo ki, osiˈana God ke baˈa faˈatolia maurilada.

7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe manatada ofia ngwae matamata ki, osiˈana God ke baˈa ofida logo.

8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe liada sakadola fuana God, osiˈana kira ke baˈa lisia God.

9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira rao fuana na aroaroˈa ˈi safitana ngwae ki, osiˈana God ke baˈa sae kira ˈani na ngela nia ki.

10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira faˈakaisida duˈungana sasilana ru saga ki, osiˈana neˈe kira toˈo naˈa ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi kira.

11 “Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira ka faˈakaisi kamu, ma kira ka saea ru taˈa ˈoro ki amuˈa

osiˈana kamuˈa naˈa neˈe
fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri
osiˈana kike baˈa sasia logo
ru taˈa ki fuamuˈa neˈe ng-
wae ki kira sasi ana profet ki
maˈi ˈi naˈo. Muke saeleˈa
amuˈa, osiˈana God ke baˈa
kwatea kwaiaraˈanga doe
neˈe nia gonia fuamuˈa ˈi
langi.”

Fiki asi faˈinia na unu
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fata-
lana ka ˈuri, “Na fiki asi neˈe
faˈaleˈa na fanga fuamuˈa.
Ma kamu logo muke diˈia na
fiki asi fuana faˈaleˈalana na
ngwae ki taˈifau. Bore ma
diˈia neˈe asilalana nia leka
faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko
faˈa asila laˈu. Ma noaˈa kasi
leˈa naˈa fuana sasilana laˈu
ˈani ta ru, ma nia leˈa fuana
muke ˈui naˈa amuˈa ˈani ˈi
maa, fasi ˈiri na ngwae ki
kike uria naˈa ˈada.
14 “Kaumulu diˈia logo na
faˈi unu fuana na ngwae ki
taˈifau saena magalia. Na
luma neˈe kira saungaˈinia
ˈi gwauna faˈi ua nia ˈafitaˈi
ka ago.
15 Ma noaˈa ta ngwae kasi
faˈaduˈa na faˈi unu, sui ka
alua ˈana ˈi olofana na dako.
Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu
ka sui mala, nia ka ngalia, ka
dauraˈinia ana kula ˈi langi,
fasi ˈiri ka rara fuana na
ngwae ki taˈifau ˈi saena na
luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na
faˈi unu kamu ka sina kwau
ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau,
fasi ˈiri ana kaidaˈi kira
lisia na ru leˈa neˈe kamu
sasiˈi ki, kika fiˈi baˈatafea
na Maˈa kamu neˈe nia tua
maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia
fasi nau ku leka maˈi
fuana na faˈasuilana na
taki sa Moses ki ma na
faˈamanataˈanga na profet
ki. Nau kusi leka laˈu maˈi
fuana na faˈasuilada, bore
ma nau ku leka lala maˈi
fuana na faˈa aliˈafulana na
faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, ana kaidaˈi neˈe ˈi
langi ma na magalia kira teo
ˈua, noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana
na taki ki kasi sui leleka ka
dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki
taˈifau ana na taki ki ke dao
mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore
ˈana neˈe noaˈa kasi
roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma
ka faˈamanata ti ngwae
fuana ˈaila ˈanga ana ta
taki tiˈitiˈi logo, God ke baˈa
alu nia ka ˈisiˈisi ana na
ˈInotoˈanga nia. Bore ma
sa tai neˈe ka roˈosulia na
taki ki ma ka faˈamanata
ti ngwae fuana roˈosulilana
diˈia niaˈa, God ke baˈa alu
nia ke ˈaˈana ˈi saena na
ˈInotoˈanga nia.
20 Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi sasi
leˈa ka liufia na ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma
na Farasi ki ana sasiˈa su-
lia ru neˈe God nia oga,
nia ˈafitaˈi liu muke tua
faˈinia ngwae neˈe God ke
gwaungaˈi fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi neˈe kira saea
fuana koˈo bora kia ki ˈi naˈo
ba ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi sau
ngwae. Diˈia sa tai bore ˈana
neˈe ka sau ngwae, kike baˈa
ngali nia ˈi naˈona na ngwae
kwaigiosi ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe,
nau ku saea fuamuˈa, sa tai
neˈe ka saetaˈa fuana na ng-
waefuta nia, kike baˈa ngali
nia ˈi naˈona na ngwae ni
kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe
ka saea fuana na ngwaefuta
nia, ‘ˈAeˈo na ru ˈoˈo goˈo
ˈana,’ kike baˈa ngalia ˈi
naˈona na ngwae ni kwai-
giosi ki. Ma sa tai neˈe ka
saea na ngwaefuta nia ˈani,
‘Na ru bolebeleˈa,’ nia ke
baˈa leka saena tala ˈuana
na mafula neˈe duˈaduˈa
noaˈa kasi mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko
sasi akaˈu naˈa ana kwai
suˈusiˈanga ˈoe fuana God
fafona na fuli fuˈa, ma ˈoko
manata toˈona noaˈa kasi
madako ˈua ˈi safitamuroˈo
toˈolamu sulia na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai
suˈusiˈa ˈoe ˈi maana fuli
fuˈa, sui ˈoko oli, ma ˈoko
fata kwaima basi faˈinia.
Sui ˈi buri, ˈoko oli maˈi,
ma ko fiˈi kwate na kwai
suˈusiˈanga ˈoe fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae
ka ngali ˈoe fuana kwai
matalangaˈinga, ˈoko fata
kwaima basi faˈinia, kaidaˈi
noaˈa koroˈo kasi dao ˈua. Si
diˈia koroˈo dao naˈa, nia ke
baˈa kwate ˈoe naˈa fuana
na ngwae kwaigiosi, ma ˈi
buri ˈana nia ka matalangaˈi
ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe
laˈu fuana ngwae firi ngwae
ki, ma na ngwae firi ngwae
ki ka fiˈi alu ˈoe laˈu saena
lokafo.
26 Nau ku saea fuamu,
diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi
ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo
leleka ˈoko kwatea nama na
mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo
faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

27 “Kamu rongoa taˈifau
naˈa na fataˈa totongaˈi ki
kira saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi
kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku
saea fuamuˈa, sa tai bore
ˈana neˈe bubungia ta kini
ˈani lia ˈi ngwae ni kak-
abaraˈanga, nia kakabara ka
sui naˈa ˈani liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga
ˈoke fulia ta ru taˈa ˈani bali
maa ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko lafua,
ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe.
Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu
diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali
ana na nonimu, ˈasu ˈubani
God ka fiˈi ˈui ˈania na non-
imu taˈifau ˈi saena na ma-
fula ana kula ni maeˈa.
30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke
fulia ta ru taˈa ˈani bali lima
ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke siki muusia
ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe.
Nia taˈi leˈa goˈo ˈana diˈia
ˈoko ˈui ˈania ta bali ana
nonimu, ˈasu ˈubani God
ka fiˈi ˈui ˈania na nonimu
taˈifau ˈi saena na mafula
ana kula ni maeˈa.

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17

✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Sa tai bore ˈana neˈe ilangani na ˈafe nia, nia ka kwatea kerekereˈa ana kwai ilangaˈinga fuana.’✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ta ngwae kasi ilangani na ˈafe nia. Diˈia ngwae ilangani ˈafe nia, niaˈa neˈe kwatea ˈafe nia ka kakabara. Ma diˈia ta ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri, na ngwae neˈeri nia kakabara logo ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe ngwae saiana ka ilangaˈinia na ˈafe nia duˈungana, diˈia nia kakabara ana ta ngwae matamata.
33 “Kamu rongoa logo na fataˈa totongaˈi ki kira saea fuana na ngwae ki ˈi naˈo ˈua naˈa maˈi, ‘Diˈia ˈoko faˈangasingasia alangaˈinga ˈoe ˈani satana God, tama noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa alangaˈinga ˈoe.’✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ta ru. Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi langi, osiˈana God nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani magalia, osiˈana God nia gwaungaˈi logo ˈi neˈeri. Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi Jerusalem, sulia nia neˈe fanoa na ngwae tatalafaˈa doe ka tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani gwaumu, sulia nia ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia taˈi ifu ˈi gwaumu ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, ‘ˈIu.’ Nama diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea goˈo ‘Noaˈa.’ Ma diˈia ˈoko saea laˈu ta ru, na ru neˈeri nia leka naˈa maˈi faˈasia sa Saetan na ngwae taˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga
(Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae ka faˈalia na maana ta ngwae, kike faˈalia logo maana ngwae neˈeri. Ma gwaˈi lifa logo fuana duˈulana ta gwaˈi lifa.’✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi duˈua ta ru neˈe ta ngwae sasia ka taˈa fuamu. Diˈia ta ngwae ka fidalia na bali sate ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali sate mauli amu.
40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana na matalangaˈinga fuana ngalilana na toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia ˈoko ngalia na

✡ **5:31** Diutronomi 24:1 ✡ **5:33** Nambas 30:2 ✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20

ˈoko ru nia sulia taˈi kadi
tala, ˈoko ngalia laˈu sulia
ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta
ngwae neˈe nia ke gania ta
ru amu. Ma kaidaˈi ta ngwae
ka oga na ngali langalana
ta ru amu, ˈoko kwatelanga
ana fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 "Kamu rongoa taˈifau
naˈa na fataˈa totongaˈi ki
fata ˈuri, 'Muke alafe ˈamuˈa
fuana na ngwae kwaima
kamu ki,✡ ma muke suu-
langaˈinia na malimae kamu
ki.'
44 Bore ma kaidaˈi neˈe,
nau ku saea fuamuˈa, muke
alafe fuada na malimae
kamu ki, ma muke foˈo
fuada sa tai neˈe kira
faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi
ˈunaˈeri, muke alu naˈa na
ngela na Maˈa kamu maˈi ˈi
langi. Sulia nia saungaˈinia
na sina, ma ka rara ˈafia na
ngwae taˈa ki, ma na ngwae
leˈa ki taˈifau goˈo, ma ka
kwatea na uta fuada sa tai
faˈida neˈe kira fulia ru leˈa
ki, ma fuana sa tai faˈida
neˈe kira fulia ru taˈa ki.
46 Diˈia muke alafe goˈo
amuˈa fuana na ngwae neˈe
kira alafe fuamuˈa, God
noaˈa kasi kwaiara kamu
goˈo. Osiˈana na ngwae
ˈaurafu ni goni maniˈa ana
takisi bore, kira sasia logo ru
neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata
leˈa goˈo ˈamuˈa faˈinia
na kwaima kamu ki, noaˈa
kamu kasi matamata goˈo
faˈasia na ngwae ki taˈifau.
Sulia na ngwae kira kina
God ki bore, kira sasia logo
ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa,
diˈia na Maˈa kamu ˈi langi
ba saga taˈifau."

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, "Muke madafi kamu,
ˈasu ˈubani muke sasia goˈo
amuˈa na ru leˈa kamu
ki, fasi ˈiri ngwae ki kike
lisia, ma kika auraˈe kamu
faˈiniˈi. Diˈia kamu sasi
ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi
ngalia ta kwaiaraˈa faˈasia
na Maˈa kamu maˈi langi.
2 Diˈia ˈoko kwatea na
kwateˈa fuana ˈafilana ng-
wae dalaˈa ki, noaˈa ˈoe kosi
faˈafulangaˈinia fuana ng-
wae ki fasi ˈiri kike baˈatafe
ˈoe fafiˈi. Sulia na falafala
neˈeri, ngwae kwalabasa ki
kira sasi. Kira kwaiˈafi ana
ngwae dalaˈa ki saena luma
fuana foˈongaˈa ki ma su-
lia na tala doe ki logo, fasi
ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka
baˈatafeda. Ma nau ku saea
fuamuˈa, God noaˈa kasi
kwatea ta kwaiaraˈa fuada,
sulia kira ngalia naˈa na
kwaiaraˈa kira ki.
3 Ma kaidaˈi ˈoko kwatea
ta ru fuana kwaiˈafiˈanga,
noaˈa ˈoe kosi faˈataˈinia
fuana ta ngwae, fasi ˈiri
ta kwaima amu bore noaˈa
kasi saiana.

✡ **5:43** Levitikus 19:18

4 Kaidaˈi ˈoko kwatea ta
ru fuana ta ngwae, ˈoke so-
fongaˈinia faˈasia ta ngwae
bore ˈana noaˈa kasi lisia
nama ka saiana. Sui bore
ˈana ˈoko kwate ago ana, na
Maˈa ˈoe neˈe nia tua maˈi
langi, nia ka lisia tae ki neˈe
ˈoko sasia, ma nia ka kwatea
kwaiaraˈa fuamu.”

Faˈamanataˈanga sulia
na foˈongaˈa
(Luke 11:2-4)

5 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Kaidaˈi kamu foˈo, noaˈa
kamu kasi diˈia ngwae kwal-
abasa neˈe kira foˈo goˈo
ˈada fasi ˈiri neˈe ngwae ki
ka lisida. Sulia ana kaidaˈi
kira foˈo, kira oga liu uuˈa
saena luma fuana foˈongaˈa
ki, nama sulia tala doe ki,
fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira
ka lisida, ma kika auraˈeda.
Ma nau ku saea fuamuˈa,
kira ngalia naˈa na kwa-
iaraˈa kira ki faˈasia na ng-
wae neˈe kira auraˈeda ki.
6 Ma ana kaidaˈi ˈoko foˈo,
ˈoke leka ana ta kula neˈe
tua banitaˈi, ma ˈoko tua ˈi
neˈeri, ma ˈoko foˈosia God,
ma noaˈa ta ngwae kasi lisia.
Sui bore ˈana noaˈa ta ng-
wae kasi lisi ˈoe ana kaidaˈi
ˈoko foˈo, Maˈa ˈoe neˈe tua
maˈi ˈi langi neˈe ke baˈa
lisiˈo. Ma nia logo neˈe ke
baˈa kwaiara ˈoe fuana tae
ki neˈe ˈoko sasiˈi.
7 “Ana kaidaˈi kamu foˈo,
noaˈa kamu kasi diˈia laˈu
ngwae neˈe kina God ki.
Sulia ana kaidaˈi kira foˈo,
kira fata keta liu, ma noaˈa
kira kasi sai madako ana
na tae ki neˈe kira saeˈe.
Manatada fia diˈia kira foˈo
keta ˈunaˈeri, God ke baˈa
rongoda.
8 Ma noaˈa kamu kasi
sasi laˈu diˈida, sulia Maˈa
kamu maˈi ˈi langi nia sa-
iana taˈifau naˈa tae ki neˈe
kamu boˈoboˈo ˈuana, sui
mala kamu fiˈi gania.
9 “ˈIu, ana kaidaˈi kamu
foˈo, muke fata ˈuri,
‘Maˈa kami ˈi langi ˈae,
Kami oga ngwae ki taˈifau
kike faˈadoea satamu,
osiˈana nia abu liu.
10 Dao maˈi ˈani gwaungaˈi
ˈanga ˈoe fafia maurilana ngwae ki taˈifau.
Ma na kwaiogaiˈanga ˈoe
kike sasia naˈa ˈi ano
diˈia logo ˈi langi.
11 ˈOke kwatea maˈi fuamiˈa
na fanga neˈe bolo
fuana asoa neˈe.
12 ˈOke rufuanata ana
taˈangaˈa kami ki,
diˈia logo neˈe
kami rufuanata ana
taˈangaˈa ngwae ki
taˈifau neˈe kira fulia
ru taˈa ki amiˈa.
13 ˈOe kosi danga ˈani kami
fuana ilitoˈonga ka li-
ufi kami.
Ma ˈoko olitaˈi kami faˈasia
sa Saetan.’

14 “Aia, ma diˈia kamu
rufuanata ana sa tai neˈe
fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa
kamu maˈi ˈi langi nia ka ru-
fuanata logo ana taˈangaˈa
kamu ki.
15 Ma diˈia kamu kasi ru-
fuanata ana sa tai neˈe nia
fulia ru taˈa amuˈa, Maˈa
kamu maˈi ˈi langi bore
noaˈa kasi rufuanata logo
amuˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia abu fangaˈa

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu abu fanga fuana foˈongaˈa ngasingasiˈa, noaˈa kamu kasi diˈia ngwae kwalabasa ki. Sulia ana kaidaˈi kira abu fanga, kira lia diˈia ngwae kira kwaimanatai fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisi neˈe kira abu fanga, ma kika fataleˈa ada. Aia, ma nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe ki ˈafitaˈi kira ka ngalia ta kwaiaraˈa laˈu, sulia ngwae ki kira kwatea naˈa na kwaiaraˈa kira ˈani tafelada. Ma God noaˈa kasi kwatea naˈa ta kwaiaraˈa fuada.
17 Bore ma ana kaidaˈi ˈoke abu fanga, ˈoke siu ˈamu, ma ˈoko salaifu ˈamu diˈia ˈoko sasia sulia asoa ki,
18 fasi ˈiri ta ngwae kasi lia saiamu neˈe ˈoko abu fanga. Ma sui bore ˈana ta ngwae kasi lia saiamu, Maˈa ˈoe ˈi langi ka lisi ˈoe, ma nia ka kwatea na kwaiaraˈa fuamu osiˈana na tae ki neˈe ˈoko sasiˈi. Nia saiana ka lisiˈo sulia asoa ki, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi lisia.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa
(Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu kasi gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi neˈe saena magalia ana na kula neˈe sufusufu ma na furaˈa ke faˈalia, ma na ngwae bili ki ka bilia.
20 Muke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, kula sufusufu ma na furaˈa kasi faˈalia, ma na ngwae bili noaˈa kasi bilia.
21 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na magalia ki.
22 “Si diˈia maamu leˈa, ˈoko tua saena na madakolaˈa ana faˈamanata ˈanga God, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.
23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke madafi kamu, si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta ngwae ka rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi liu diˈia neˈe muke rao fuana God ma na mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.
25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania, ma muka kwaˈufia, ma tae neˈe kamu

ke toro ˈani fafia nonimuˈa. Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na toro.
26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma Maˈa kamu ˈi langi sareda goˈo ˈana. Aia, God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo ˈana.
27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera sulia mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasi maurilamuˈa ka taˈi tau tiˈitiˈi laˈu.
28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata ˈabera sulia na toro ki? Muke lisia basi na takana ˈai neˈe kira afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.
31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru ni kwaˈufilana, nama na toro nau ki ke baˈa leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’
32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana God ki, kira saiana manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu ˈi langi nia saiana ka sui naˈa neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia ka tasa faˈinia sasilana na ru saga ki. Muke oga liu ˈamuˈa ru neˈe ki ka liufia na ru matamata ki taˈifau, ma nia ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ki.
34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga fuana rorodo. Teo naˈa ˈana fuana rorodo. Noaˈa kasi bolo fuana muke fikua na ˈabera ˈanga rorodo ki faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana asoa taˈena logo. Osiˈana asoa taˈena toˈo ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia taˈena.”

7

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae matamata, ˈasu ˈubani God ka matalangaˈi kamu logo.
2 Diˈia kamu matalangani ta ngwae, God ke matalangaˈi ˈunaˈeri logo amuˈa. Ma taki tae neˈe kamu matalangaˈinia ˈani ta ngwae, na taki neˈeri logo neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu ˈani.
3 ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore ma ˈoko balufia

goˈo ˈamu ta ngwae neˈe nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi ngwae neˈe nia lisia na gegeo ˈi saena na maana sa toˈolana, bore ma nia kasi lisia goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena maana talana.

4 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae matamata, ‘ˈOko fulia ta ru neˈe nia taˈa, alaˈania nai faˈasaga maurilamu.’ Bore ma ˈoe kosi manata ˈabera goˈo sulia taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi ki.

5 ˈAeˈo ngwae kwal-abasa. ˈOke faˈasia basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae mata-mata fuana na taˈangaˈa nia ki.

6 “Ma noaˈa kamu kasi kwatea ru abu ki fuana kui ki, sulia kira ke abula, ma kike baˈa ˈale kamu. Ma noaˈa kamu kasi kwatea na laungi kamu ki fuana gwata ki, ˈasu ˈubani kira kata uria goˈo ˈada.”*

Faˈamanataˈanga sulia tae neˈe God sasia ana kaidaˈi kulu gania
(Luke 11:9-13)

7 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ke gani ana God ˈiri muke ngalia ru neˈe kamu gani ˈuana. Kamu ke lu-lua ru kamu boˈoboˈo ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi kamu, ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana sinamaa, ma God ke ˈifi fuamuˈa.

8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira gani ana God, kira ngalia naˈa ru neˈe kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke ˈifi fuada.

9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa ki, neˈe diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo ˈuana fanga, ˈoke kwatea lala na fau fuana?

10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta iˈa, ˈoke kwatea lala faˈi loi fuana? Noaˈa liu!

11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae taˈa ki, kau-mulu saiana kwatelana na ru leˈa ki fuana ngela kau-mulu ki. Bore ma na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwatea na ru leˈa ki fuana ngwae ki neˈe kira gani nia ˈuana.

12 “Ta tae neˈe kamu oga ana ngwae matamata ki kike sasia fuamuˈa, muke sasia logo fuada. Sulia nia neˈe na fadalana na faˈamanataˈanga ana taki sa Moses ki, ma na profet ki taˈifau.”

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa
(Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu kwau ana sina-maa neˈe susukuru, sulia na tala ma na sinamaa neˈe doe ma ka reba, nia leka ˈuana na maeˈa firi. Ma na lekaˈa sulia ka talangwaraˈu goˈo ˈana, ma na ngwae ˈoro liu

* **7:6** Jesus fata ˈuri ka faˈataˈinia neˈe Faˈarongoˈa Leˈa noaˈa ˈiri totolia ngwae aburongo neˈe ˈidufaˈi ˈaila ˈani.

ki neˈe kira leka sulia na tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe susukuru nia leka ˈuana na mauriˈa firi, ma na lekaˈa sulia ka ˈafitaˈi, ma bara ngwae goˈo neˈe kira leka sulia.”

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia na profet ˈosoˈoso ki. Muke madafi kamu sulia kira lia diˈia ngwae leˈa ki, bore ma na manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki neˈe kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa ana na profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani ru taˈa neˈe kira sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai ki taˈifau nia leˈa nama ka taˈa, osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani fuaˈi ru leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki ka fungu logo ˈani fuaˈi ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa, ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi fungu ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira ka tufuda, ma kika ˈui ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa lia saiana na profet ˈosoˈoso ki ˈani ru neˈe kira sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈuri aku, ‘Aofia ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia ngwae neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasi sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa nau ˈi langi goˈo neˈe, kike tua faˈinia ngwae neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafida ki.
22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri fuaku ana faˈi asoa ana matalangaˈinga neˈeri, ‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa sulia fatalana God ˈani na satamu, ma kami ka ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani na satamu, ma kami ka sasia ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri fuada, ‘Nau noaˈa kusi sai aumulu. Kaumulu na ngwae taˈa ki. Muke leka tau kwau faˈasi nau!’
24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa alaˈanga nau ki, ma kira ka sasi sulia, kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe nia saungaˈinia na luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, bore ma na luma neˈeri kasi ˈasia goˈo, sulia nia uu ngasi ˈi fafona na diro ˈai ngasi ki.
26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa na alaˈanga nau ki, ma noaˈa kasi sasi

sulia, kira diˈia na ngwae
bolebole'a ne'e saungaˈinia
na luma nia ˈi fafona one,
ma noa'a nia kasi ˈilia diro
ˈai ki kasi koso lalo goˈo.
27 Na uta doe ka toˈo, ma
na kafo ki ka igo, ma na
iru doe ka kwaiˈia na luma
ne'eri, ma na luma ne'eri ka
ˈasia, ma ka mangisi taˈifau
na'a."
28 Ana kaidaˈi sa Jesus
fa'amanata na ngwae ki ˈani
na ru ki taˈifau ka sui, kira
ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai le'a ana
ne'e sa Jesus nia fa'amanata
ˈani ngasingasiˈanga ma
na mamana'anga maˈi
ana God. Noa'a nia kasi
donga la'u sai ˈi ruˈanga
ngwae fa'amanata ana
taki sa Moses ki, osiˈana
kira fa'amanata lala ˈani
ngasingasiˈanga kira ki
talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso
na'a maˈi ˈana fa'asia ˈi
gwauna faˈi ua ne'eri, na
fiku'a doe liu kira ka leka
maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae ne'e
kuu saungia nonina ka leka
maˈi, ma ka bobo uruuru
na'ona sa Jesus, ma ka fata
ˈuri, "Ara'i kwa, diˈia ˈoko
maˈudi, ˈoko saiana ˈoke
gura nau goˈo ˈamu kwa."
3 Sui sa Jesus ka taga kwau
na limana, ma ka sama
toˈona nonina, ma ka fata
ˈuri, "ˈIu, nau ku maˈudi.
ˈOko mafo na'a." Ma ˈaliˈali
ˈi buri ˈana ala'anga ne'eri
ki sa Jesus saea goˈo, na kuu
ne'eri ka siki na'a fa'asia
ngwae ne'eri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, "Noa'a ˈoe kosi
fa'arongoa la'u ta ngwae
ˈani ru ne'e nau ku sasia
fuamu. Bore ma ˈoke leka
basi, ma ˈoko fa'ata'inia
na'a nonimu fuana na fata
abu God, ˈoko ala'ania
fata abu God ka iroˈo.
Sui ma ˈoko kwatea na
kwaisu'usiˈanga ˈoe diˈia
ba sa Moses nia saea fuana
kwatelana, fasi ˈiri ke
kwatea fa'amamana'anga
fuana na ngwae ki taˈifau
ne'e nonimu nia mafo na'a."
Ma sa Jesus ka kwatea
ngwae ne'eri ka leka na'a
ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Je-
sus nia dao na'a ana fanoa
ˈi Kapaneam, taˈi ngwae
fa'ina'ona'o ana ngwae ni
fu'a ki fa'asia ˈi Rom, nia ka
leka maˈi siana sa Jesus, ma
ka gania fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, "Aofia ˈae, na
ngwae ni rao nau, nia mataˈi
liu, ma ka teo goˈo ˈana, ma
ka kina fa'ita'ilana nonina,
ma na nonina ka fii liu."
7 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, "Le'a goˈo ˈana, nau
kui ba'a leka maˈi ˈuana ˈi
luma ˈoe fuana guralana."
8 Ma ngwae fa'ina'ona'o
ne'e ka fata la'u ˈuri fuana
sa Jesus, "Kwala Aofia kwa,
noa'a nau kusi totolia fasi
ˈiri nau ku kwalo ˈoe ˈi
saena luma nau. ˈOke saea

goˈo maˈi ta alaˈanga, si diˈia ˈoko saea bore ˈamu maˈi ta alaˈanga, na ngwae rao nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka,’ ma nia ka leka naˈa. Ma diˈia nau ku fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka logo maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao nau ma nau ku ˈuri, ‘ˈOke sasia nama ru neˈe,’ nia ka sasia naˈa.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru neˈe, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula fuana ngwae neˈe kira leka sulia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saea fuamuˈa, naisi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ngwae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kike leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki saena magalia fuana ˈadoˈa faˈinia na koˈo bora kia ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ana maoma ana saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila kira ka ˈado ana ru leˈa ki ana ˈi langi, God ke baˈa lalida ˈuana kula rorodoˈa. Ma kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri, kike baˈa angi, ma kike ˈala girigiri ˈani lifada, osiˈana kira nonifii.”
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu fuana ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “ˈOko oli kwau. Nau ku sasia naˈa ru neˈe ˈoko gania, osiˈana ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae rao ba nia ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka leka maˈi ˈi luma sa Peter. Kaidaˈi sa Jesus ruˈu ˈi luma, nia ka lisia funga kini sa Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe nia mataˈi ana ˈakoˈakoˈa doe.
15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana na kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia. Nia ka ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi fanga naˈa ˈana fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae ana fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae ˈoro ki siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira ruˈufida. Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasida ˈani fatalana goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae mataˈi ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki, nia faˈamamana na fatalana na profet Aesea ba keresia ka fata ˈuri, “Niaˈa neˈe faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia ki.”✡

✡ **8:17** Aesea 53:4

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae ˈoro kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo ˈuana bali ˈosi loˈoko.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana.”
20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe, nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, noaˈa nau kusi toˈo ana ta luma ˈaku talaku fuana maliuˈa ana.”
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, “Noaˈa. ˈOke leka naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi neˈe. Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kike kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki.”

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru faˈinia fafarongo nia ki.
24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa kwau, maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali maˈi, ma na asi ka lualuaˈa, ma ka magara naˈa maˈi fafia na gwaˈi baru neˈeri. Ma na gwaˈi baru neˈeri ka karangi kuru naˈa. Bore ma sa Jesus nia ka maliu goˈo ˈana saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa ada, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈOke faˈamauri kulu! Kulu karangi mae naˈa.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.” Sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau ka sui, nia ka tataˈe, ma ka fata ngasingasiˈa fuana iru ma na nafo, fasi ˈiri kira ka tua aroaro. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na iru ma na nafo ki kera ka tua aroaro naˈa, ma ka folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma na nafo ki bore kira roˈo naˈa sulia!”

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali ˈosi ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa Jesus ka dao toˈona ro ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki tua adaroˈo. Ro ngwae neˈe ki kera tua maˈi saena maˈe

faoda ana alu ngwae maeˈa saena. Ma osiˈana keroˈa balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta ngwae kasi dao karangia goˈo kula neˈe kera tua ana.
29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana ro ngwae neˈeri ki, kira lisia sa Jesus, kira ka ri ˈuri, “Ngela God ˈae, tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aimili? Faˈuta ˈoko leka maˈi fuana faˈakaisi laimili ˈi naˈona mala na kaidaˈi neˈe faˈakaisi ˈanga ke dao?”

30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata ˈoro ki kira fanga karangia ˈi neˈeri.

31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira ˈengo ana sa Jesus kika ˈuri, “Diˈia ˈoko ifulani kaimili, ˈoke lali kaimili ˈuana saena gwata loˈoko ki.”

32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana anoˈi ru neˈeri ki, “Mulu leka naˈa!” Ma kira ka faˈusaka, ma kira ka leka naˈa ˈuana saena gwata neˈeri ki. Ma gwata neˈeri ki taˈifau kira leka toli naˈa sulia ninimana faulifu neˈeri ˈuana saena ˈosi baera. Ma kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.

33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia gwata neˈeri ki, kira ka lalili ˈuana fanoa kira. Ma kira ka alaˈa sulia ru neˈe sa Jesus sasia, ma na tae neˈe nia fuli fuana na ro ngwae baera ki faˈinia na anoˈi ru ba kiri.

34 Ma na ngwae ki taˈifau ana maˈe fanoa neˈeri kira ka leka taˈifau maˈi fuana lisilana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira dao siana, kira ka ˈengoa niaˈa fasi ˈiri nia leka faˈasia fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira ka toˈofolo laˈu ana gwaˈi ˈosi doe neˈeri ˈi Galili. Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana fanoa nia ˈi Kapaneam,

2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa Jesus, ˈiri nia ka gura. Ma kaidaˈi sa Jesus ka lisia naˈa faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri fuana ngwae nonina mae neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu ngwade, nau ku rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ˈoe ki taˈifau neˈe ˈoko sasiˈi.”

3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira ka manata ˈuri, “Talitoˈona goˈo God neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia ka faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”

4 Ma sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga kira ki saena liada, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata taˈa laˈu ˈunaˈeri.”

Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke gura ngwae ki.

5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’ kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe ma

ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu
ka fiˈi lisia neˈe ngasin-
gasiˈanga nia aku fuana
guraˈa.
6 Kaidaˈi nai baˈa gura
ngwae neˈe, nai faˈataˈinia
fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana ru-
fuanatalana ana taˈangaˈa
ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana ngwae nonina taˈu
neˈeri, “ˈOke tataˈe naˈa,
ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko
leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
ngwae neˈeri ka tataˈe, ma
ka oli naˈa ˈuana fanoa nia.
8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae
ki kira lisia tae neˈe sa Je-
sus nia fulia, kira ˈarefo,
ma kika maˈu. Ma kira
ka baˈatafea God sulia nia
kwatea na ngasingasiˈanga
ˈunaˈeri fuana na ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Je-
sus nia leka naˈa faˈasia
kula neˈeri, nia ka lisia sa
Matthew. Nia tua goˈo
ˈana ana kula fuana goni-
lana mani ana takisi, si neˈe
nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka maˈi faˈinau.” Ma sa
Matthew ka tataˈe, ma ka
leka naˈa ˈana faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa
Jesus nia baˈea sa Matthew
fuana fafarongo nia, nia ka
leka fanga naˈa ˈi luma nia.
Ma na ngwaˈi toˈa goni mani
ana na takisi ki tua logo
ˈi neˈeri. Ma ti ‘ngwae
aburongo’ logo, kira fanga
logo faˈinia sa Jesus ma na
fafarongo nia ki.
11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi
ki kira lisia ru neˈe, kira ka
fata fuana na fafarongo nia
ki kika ˈuri, “Nia bolo faˈinia
nia kasi fanga laˈu faˈinia
‘ngwae aburongo ki’.”
12 Sa Jesus ka rongoa ru
neˈeri, ma ka fata ˈuri, “Ng-
wae neˈe noaˈa kira kasi
mataˈi ki, kira kasi oga goˈo
ta ngwae kwaigurai, bore
ma ngwae neˈe kira mataˈi
ki tari, kira ka boˈoboˈo
ˈuana ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi
sulia fadalana Kerekereˈa
Abu ba ˈuri, ‘Nau ku oga
kamu ke kwaimanatai fuana
ngwae ki, ma noaˈa laˈu
na kwaisuˈusiˈanga kamu
ki.’✡ Nau ku ˈiri leka laˈu
maˈi fuana laefilana ngwae
ˈoloˈolo ki ˈiri kike kakari
alifaˈi, bore ma na ngwae
neˈe abulalada taˈa ki lala
tari neˈe nau ku leka maˈi
fuana laefilada ˈuana rokisi
manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈar ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki,
na fafarongo sa John ngwae
ni Siuabu ki, kira ka leka
maˈi siana sa Jesus, kika
fata ˈuri, “Kaimili faˈinia na
Farasi ki, kami saiana mika
abu fanga. Ma faˈuta mo
neˈe fafarongo ˈoe ki noaˈa
kasi sasi ˈunaˈeri?”

✡ **9:13** Hosea 6:6

15 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Nia kasi bolo
faˈinia toˈa neˈe kira tua ana
fafangaˈa ana ara araˈinga
neˈe kika kwaimanatai.
Duˈungana neˈe, kaidaˈi
araˈi faolu nia goˈo ˈana
ˈua faˈinida ngwae ki, kira
saeleˈa. Bore ma kaidaˈi ke
dao maˈi aigaˈi neˈe kike
baˈea na araˈi faolu faˈasida.
ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu
fanga laˈu, osiˈana neˈe
kira kwaimanatai. Nia neˈe
noaˈa kasi bolo faˈinia na
fafarongo nau ki neˈe kike
abu fanga kaidaˈi nau ku tua
ˈua goˈo ˈaku faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi
subungia ta toro neˈe nia
muu naˈa ˈani ta ngisingisi
toro faolu. Si diˈia nia sasia
ˈunaˈeri, na ngisingisi toro
faolu neˈeri ka gasia na toro
ˈua neˈeri duˈungana toro
faolu nia lukuluku ˈi buri
ˈana saˈulana, ma nia ka sasi
na maˈekwakwa neˈe ka doe
liu.
17 “Ma muke sai logo
ana, neˈe noaˈa kasi bolo
fuana ta ngwae ka alua naˈa
waen faolu ˈi saena ngwaˈi
ˈua ana ˈuˈuila nanigot,
duˈungana ngwaˈi ru ˈua
neˈeri kasi baˈu. Si diˈia
nia sasia ˈunaˈeri, kaidaˈi
na waen neˈeri ke totoro
goˈo maˈi, nia ka foga naˈa
ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma
na waen neˈeri ka kisitaˈi,
ma na ngwaˈi ru neˈeri ka
taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae
ke alua nama waen faolu
ˈi saena na ngwaˈi ru faolu
neˈe nia saiana ke baˈu fasi
ˈiri ro ru neˈeri ki noaˈa kasi
taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki

(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa ˈua, taˈi ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae Jiu
ki ka leka maˈi. Ma nia ka
bobo uruuru ˈi naˈona sa
Jesus, ma ka fata ˈuri, “Na
sariˈi nau fiˈi maemae goˈo.
Nau ku oga ˈoko leka maˈi
ˈiri ˈoke alua limamu fafia
ˈiri nia ka mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira ka leka
faˈinia ngwae neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka
ˈua goˈo ˈada, taˈi ˈafe neˈe
gwaˈi ˈabu tafangia, ma nia
ka mataˈi ˈani sulia akwala
ma ro faˈi ngali ki, nia ka
leka maˈi burina sa Jesus,
ma ka sama toˈona mu-
muduˈana ifi keta nia.
21 Osiˈana na kini neˈe
nia manata ka ˈuri, “Sui
bore ˈana diˈia nau ku sama
toˈona na mumuduˈana ifi
sa Jesus, nau ku ˈakwa
naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona
na mumuduˈana ifi nia,
sa Jesus ka alifaˈi, ma ka
lisia naˈa kini neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
kosi manata ˈabera laˈu.
ˈOko ˈakwa naˈa, sulia ˈoko
faˈamamana ana nauˈa.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, na mataˈinga neˈeri ka
sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki
kira dao, kika ruˈu ˈi luma
ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri,
kira ka lisia na ngwae ki kira
ufia naˈa ˈau ana maeˈa, ma
na ngwae ˈoro ki laˈu goˈo

kira fiku ˈi neˈeri, ma kira ka angi.
24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau goˈo muke ruˈu ˈi maa. Ngela kini neˈe noaˈa kasi mae goˈo, bore ma nia maliu goˈo ˈana.” Kaidaˈi kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka gaˈasia lala niaˈa.
25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira ka leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu kwau saena mae luma neˈeri, ma ka sama ˈi maana na limana sariˈi neˈeri, ma nia ka tataˈe.
26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia sasia, na alaˈanga sulia fiˈi talofia na abaˈi kula neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae maada rodo ki kira donga sa Jesus, kera ka ri, ma keka fata ˈuri, “Ngwae neˈe futa ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈoke manatai keroˈo!”
28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu ˈi saena taˈi luma, ro ngwae maada rodo neˈeri ki kera ka ruˈu logo ˈi burina. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈUri ma koroˈo faˈamamana ana nauˈa fasi nau ku bolo fuana guralana na maamuroˈo?”
Ma kera ka olisia keka fata ˈuri, “ˈIu, Aofia.”
29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe koroˈo faˈamamana, ru neˈeri ka fuli mamana naˈa fuamuroˈo.”
30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa Jesus ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo noaˈa kera kasi faˈarongo ˈani ta ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu naˈa kwau, kera fiˈi alaˈa naˈa adaroˈo sulia sa Jesus siana sa tai faˈida neˈe kera dao toˈona saena bali abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri kera ruˈu kwau, ti ngwae kira ngalia laˈu maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus. Na kwakwana ngwae neˈeri nonoto, sulia taˈi anoˈi ru taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri faˈasia ngwae neˈeri. Sui, na ngwae neˈe ka fata logo ˈana. Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua maˈi ta ru ˈuri ˈi fanoa kia ˈi Israel!”
34 Bore ma na Farasi ki, kira ka fata ˈeˈe ana sa Jesus kika ˈuri ˈada, “Ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa ki neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana ngwae neˈe ka ifulani ˈana anoˈi ru taˈa ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana ana fanoa doe ki ma na maˈe fanoa ki, nia ka faˈamanata saena luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka fulangaˈinia

na Faˈarongoˈa Leˈa sulia ˈInotoˈanga God, ma ka gura ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae neˈe ki, ma ka kwaimanatai liu fuada sulia kira ngwataˈutaˈu, ma kira kasi totolia ˈafilada talada. Kira diˈia sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na ngwae neˈe ki diˈia na unitaˈi ˈai nia maua naˈa saena oˈola ma niˈi ka ˈoro liu. Bore ma na ngwae rao ki neˈe noaˈa kasi ˈoro ˈiri kike talaˈida ˈuana God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma muke gania God neˈe ˈaˈana ana raoˈa fasi ˈiri ke kwatea maˈi ngwae ni rao ki kike talaˈida ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi akwala ma ro ngwae ni fafarongo nia ki siana, ma ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa ki, ma fuana na guralana na mataˈinga matamata ˈoro toˈotoˈo ki taˈifau.
2 Ma na satana na akwala ma ro ngwae lifurongo nia ki neˈe ˈuri: etana, sa Simon (neˈe nia saea logo ˈani sa Peter), ma na ngwaefuta nia sa Andrew, ma sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Tomas, ma sa Matthew, na ngwae ba fuana gonilana mani ana takisi, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas Iskariot na ngwae ba nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na akwala ma ro ngwae neˈeri ki, ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi leka ˈi safitada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma kamu kasi ruˈu ˈi saena ti fanoa ana ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira diˈia na sipsip ki neˈe kira oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu ka fulangaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia dao karangi kamu naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi ki, ma kamu ke taˈea ngwae mae ki, ma kamu ke gura na ngwae neˈe kuu nia faˈalida ki, ma kamu ke ifulani na anoˈi ru taˈa ki. Kaumulu ngali sakongaˈi ana, ˈunaˈeri neˈe muke kwate ˈoˈo logo.

9-10 Na ngwae ni rao, nia
bolo faˈinia na ngwae ki
ka lia sulia. Nia neˈe ana
kaidaˈi kaumulu leka, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera
ˈuana dauˈa fafia ta mani.
Noaˈa kamu kasi ngalia ta
ngwaˈi. Ma noaˈa kamu kasi
ngalia ta ro toˈongi nama ta
taˈe butu, nama ta faˈi kuba
bore.

11 “Ma diˈia kamu dao ana
ta fanoa, muke lia ˈuana ta
ngwae neˈe oga ke kwalo
kamu ˈuana ˈi saena luma
nia. Ma muke tua faˈinia ng-
wae neˈeri leleka ka dao ana
kaidaˈi muke leka faˈasia
maˈe fanoa neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu
ruˈu ˈi saena ta luma, muke
fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira tua neˈeri ki, ‘God
ke faˈaleˈa kamu, ma na
aroaroˈanga nia ka tua faˈi
kamu ˈi saena na luma neˈe.’
13 Diˈia neˈe ngwae saena
luma neˈeri kira ka kwaima
faˈi kamu, na faˈaleˈanga
kamu ke baˈa tua logo faˈi
kira. Ma diˈia noaˈa, na
faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo
maˈi fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao
ana ta fanoa, ma noaˈa ta
luma nama noaˈa ta ngwae
kasi maˈudi goˈo fuana
kwalo lamuˈa, nama kira
ka ˈaila ˈania rongolana
fatalamuˈa, muke leka
faˈasia na kula neˈeri. Ma
ana kaidaˈi kamu leka
faˈasia, muke kwaˈi tafula
ano faˈasia ˈaemuˈa diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa
fuada neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana
fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru
mamana fuaumulu, ana
faˈi asoa neˈe God ke baˈa
matalangani na magalia, na
kwaˈikwaˈinga neˈe nia ke
baˈa kwatea fuana ngwae
neˈeri ki ka doe ka tasa liufia
matalangaˈinga neˈe God ke
baˈa kwatea fuana ngwae
taˈa ba kiri saena ro maˈe
fanoa ba ˈi Sodom ma ˈi
Gomora ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Muke fafarongo
leˈa, nau ku baˈe kamu
kwau ˈuana na ˈafitaˈiˈanga,
osiˈana kamu leka naˈa
diˈia sipsip ki siana ngwae
taˈa ki neˈe kira diˈia naˈa
kui kwasi ki neˈe kira oga
faˈalilamuˈa. Nia neˈe,
muke lialia leˈa, ma noaˈa
kamu kasi sasi ta ru rora
neˈe kika fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu,
osiˈana ti ngwae kira ke baˈa
dau kamu, ma kira ka talaˈi
kamu siana ngwae kwaigiosi
ki, ma kika ulasi kamu saena
luma ni foˈongaˈa kira ki.
18 Duˈungana neˈe kamu
leka suli nau, kike baˈa
tara kamu siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ma na tata-
lafaˈa kira ki fuana mata-
langaˈilamuˈa. Ma ana
kaidaˈi kira sasi naˈa
ˈunaˈeri, muke faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa
fuada ma fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu
ˈi naˈona ngwae ni kwaigiosi
ki, noaˈa kamu kasi man-
ata ˈabera ˈuana ta tae neˈe

muke saea ma muke baˈa
fata faˈuta ˈani, osiˈana God
naˈa neˈe ke baˈa kwatea
alaˈanga ki fuamuˈa fuana
saelani ana kaidaˈi neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa
alaˈa taˈifili kamu naˈa. Na
Anoˈi ru God na Maˈa kamu
maˈi langi neˈe ke baˈa
faˈafata kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike
baˈa ngalia ngwae asina kira
ki neˈe kira faˈamamana
aku fuana ngwae ki ˈiri kika
saungida. Ma ngwae ˈoro
ki logo, kike baˈa sasi logo
ˈunaˈeri ana ngela kira ki
neˈe kira faˈamamana aku.
Ma ngela ˈoro ki logo, kike
baˈa malimae naˈa ana maˈa
ma teˈa kira ki, ma kika ngal-
ida siana ngwae ki fuana
saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika
ila ˈani kamu sulia kamu
na fafarongo nau ki. Ma
diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana ngasi, leleka ka
dao ana na ˈisilana kaidaˈi
ana ˈafitaˈi ˈanga, God ke
baˈa faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi
fanoa kira faˈakaisi kamu,
muke tafi, muke leka faˈasia
maˈe fanoa neˈeri ˈaliˈali,
ma kamu ka leka laˈu
ˈaumulu ˈuana ta fanoa
matamata. Nau ku saea
fuamuˈa, ˈafitaˈi kamu ka
faˈasuia goˈo na raoˈa kamu
ana maˈe fanoa Israel ki, ˈi
naˈo ana nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa dao maˈi.
24 “Aia, na ngwae neˈe
nia saesaeˈi ru goˈo ˈana,
nia ˈafitaˈi ka doe liufia
na ngwae neˈe faˈamanata
nia. Ma na ngwae ni rao
noaˈa kasi doe liufia na araˈi
gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae
saesaeˈi ru ke baˈa usulia na
ngwae faˈamanata nia. Ma
na ru neˈe kira sasia ana
ngwae gwaungaˈi, ke baˈa
sasia logo ana ngwae rao nia
ki. Ma diˈia nauˈa, na ngwae
gwaungaˈi kamu, kira sae
nau ˈania sa Saetan* neˈe
ngwae gwaungaˈi ana anoˈi
ru taˈa ki, ˈirai ma kamuˈa
bore, kike baˈa sae kamu
ˈania ta sata neˈe taˈa ka
tasa.”

Muke maˈungia God (Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu
fuana na fafarongo nia ki
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
maˈu ˈani na ngwae ki. Ru
ki taˈifau neˈe ngwae ki kira
sofongaˈinia, God ke baˈa
faˈataˈinia. Ma na ru ago
ki taˈifau, God ke baˈa fata
sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku
saea fuamuˈa ˈi saena na
rodo, muke saea laˈu goˈo
ana ˈataˈata asoa. Ma ru
neˈe nau ku kwaroro ana
fuamuˈa, muke fata abitako
fuada na ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi
maˈungia na ngwae ki neˈe
kira saungia na nonimuˈa
ka mae, bore ma nia
ˈafitaˈi fuana na saungilana
na mangoˈi ru. Muke
maˈungia lala God, osiˈana
niaˈa neˈe bolo faˈinia naˈa
malangisilana na mango ˈi
ru ma na noni ru saena na
kula neˈe mafula duˈaduˈa
kasi mae.

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki
bore neˈe miga, nia ˈafitaˈi
fuana kala taˈi noˈo ada ka
ˈasia ˈi ano diˈia na Maˈa
kamu ˈi langi noaˈa kasi
alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na
ifu ana gwaumuˈa ki, God
nia saiani taˈifau goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu
kasi maˈu, osiˈana God nia
manata doe ana ngwae ki ka
liufia na faˈi suba miga ˈoro
neˈe ki!
32 "Ma sa tai neˈe ka fu-
langaˈinia fuana na ngwae
ki fasi nia ka faˈamamana
nau, nau ku fulangaˈinia
ˈunaˈeri logo fuana na Maˈa
nau ˈi langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka tofe nau ˈi maana ngwae
ki, nai baˈa tofe logo fafia
fuana na Maˈa nau ˈi langi."

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, "Noaˈa kamu kasi fia
laˈu fasi nau ku leka maˈi
faˈinia na aroaroˈa fuana
magalia. Noaˈa nau kusi
ngalia goˈo maˈi aroaroˈa.
Nau ku leka maˈi fasi
ˈiri sa tai neˈe noaˈa kasi
faˈamamana aku, kira ke
baˈa fuˈa faˈinia na ngwae
nau ki.
35-36 Na malimae ngwae,
niaˈa neˈe ta ngwae goˈo
ana kwalafa nia. Sulia ng-
wae ˈalako ki, kike baˈa fuˈa
faˈinia maˈa kira ki. Ma na
kini sariˈi ki, kike baˈa fuˈa
faˈinia teˈa kira ki. Aia, na
kini neˈe ˈafe maˈi ki bore,
kike baˈa fuˈa faˈinia funga
kini kira ki.
37 "Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka alafe ana na maˈa
nia nama na teˈa nia ka liufi
nau, nia noaˈa kasi totolia ka
donga nau. Ma sa tai bore
ˈana neˈe ka alafe fuana na
ngela nia ki ka liufi nau, nia
noaˈa kasi totolia ka donga
nau.
38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta
ngwae ka diˈia ta fafarongo
aku, si diˈia nia noaˈa kasi
maˈudi fuana donga laku,
sui bore ˈana kaidaˈi nia ke
nonifii, ma ke mae ana ˈai
rara folo.
39 Ma sa tai bore ˈana
neˈe ˈaila kasi donga nau
duˈungana ni oga ka sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia
ki talana, nia ke baˈa ta-
lafia na mauriˈa firi. Bore
ma diˈia sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa nia kasi sasi su-
lia kwaiogaiˈanga nia ki ta-
lana, ma nia maˈudi ke mae
osiˈana nia donga nau, nia
ka toˈo ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 "Ma sa tai bore ˈana
neˈe nia kwalo kamu, nia
kwalo nau logo. Ma sa
tai bore ˈana neˈe ka kwalo
nau, nia kwaloa logo God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
41 Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka kwaloa na profet,
osiˈana neˈe ngwae neˈeri
nia rao fuana God, nia ke
baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa
diˈia logo na kwaiaraˈa neˈe
God kwatea fuana na profet.
Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka kwaloa na ngwae saga,
sulia na ngwae neˈeri nia
saga, nia ke baˈa ngalia naˈa
kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae
saga.

42 Ma nau ku saea ru ma-
mana fuamuˈa, diˈia ta ng-
wae ka kwatea ta maˈe kafo
gwari fuana ta taˈi ngwae
ana na fafarongo neˈe nau
ki, sulia neˈe niaˈa na fa-
farongo nau, nia ke baˈa
ngalia logo ta kwaiaraˈa.”

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa fuana na akwala
ma ro fafarongo nia ki
ka sui, nia ka leka laˈu
fuana faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia
faˈamanatalana ngwae ana
maˈe fanoa ki kalikalia ˈi
Galili.
2 Ana kaidaˈi neˈeri sa
John ngwae ni Siuabu nia
tua ˈi saena na luma ni
lokafo, nia ka rongoa na
raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia
sasiˈi ki, ma nia ka kwatea ti
ngwae ana fafarongo nia ki
kira ka leka siana sa Jesus.
3 Ma kira saefiloa, kira ka
fata ˈuri, “ˈOke faˈarongo
kami maˈi. ˈUri ma ˈaeˈo
naˈa neˈe na Christ neˈe
sa John saea ke baˈa dao
maˈi, nama kami ke masia
laˈu ˈaimili ta ngwae mata-
mata?”
4 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Kamu ke oli, ma muka
faˈarongoa sa John ˈani na
ru neˈe kamu rongoˈi ma
kamu ka lisiˈi ki.
5 Na ngwae neˈe maada
rodo ki, kira ka lia laˈu. Ma
na ngwae neˈe ˈaeda mae
ki, kira ka fali laˈu. Ma na
ngwae neˈe kuu faˈalida ki,
na nonida ka mafo naˈa. Ma
na ngwae neˈe alingada bani
ki, kira ka rongo laˈu. Ma na
ngwae neˈe kira mae naˈa ki,
kira ka mauri laˈu.✡ Ma na
Faˈarongoˈanga Leˈa baera,
ba nau ku fata naˈa sulia
fuana ngwae dalaˈa ki.✡
6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai
neˈe noaˈa kasi manata ru-
arua ana nauˈa.”
7 Kaidaˈi neˈe na fa-
farongo sa John ki kira oli
naˈa, sa Jesus ka fata sulia sa
John fuana na fikuˈa neˈeri,
ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu
leka siana sa John saena
abaˈi kula kwasi, sa tai nini
kamu leka fuana lisilana
ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe
manata ruarua ka diˈia goˈo
ˈana ta gwango rade neˈe
nia saola ana iru? Noaˈa! Sa
John nia noaˈa laˈu ngwae
ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu
leka fuana lisilana? Ta ng-
wae neˈe nia toro ˈania ifi
neˈe folilana doe? Noaˈa!
Osiˈana ngwae neˈe kira
toro ˈunaˈeri ki, kira tua ˈi
saena luma ngwae tatalafaˈa
ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau
maˈi. Tae neˈe kamu leka
kwau fuana lisilana? Ta
profet? ˈIu! Nia ta profet
mamana logo! Ma nia liufia
mala na profet ˈi naˈo ki
taˈifau.
10 Sa John naˈa ba
kira kerekere sulia saena
Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi
God nia fata fuana na Christ
ka ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa
kwatea kwau na ngwae ni
ngali alaˈanga nau ˈi naˈo

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1

amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.’
11 “Nau ku saea ru ma-
mana fuamuˈa, sa John nia
talingaˈi ka liufia na ngwae
ki taˈifau neˈe kira futa maˈi
ˈi saena magalia neˈe. Sui ka
ˈunaˈeri bore ana, na ngwae
neˈe kira tiˈitiˈi ki saena na
Gwaungaˈi ˈanga God, kira
talingaˈi ka tasa ka liu ana sa
John.*
12 Aia, talaˈae maˈi
ana kaidaˈi sa John nia
etangia faˈarongoˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa leka ka
dao taˈena, na ngwae taˈa
ki kira ka fuˈalia Gwaungaˈi
ˈanga God, ma kira sasi
ˈuana laulana Gwaungaˈi
ˈanga God.
13 Na taki sa Moses ki, ma
na profet ki taˈifau leleka
ka dao ana kaidaˈi sa John,
kira fata faˈatalo maˈi sulia
daolana maˈi na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na
profet ke baˈa oli laˈu maˈi
ˈi naˈona na Christ. Ma
nia leˈa fuana kamu ka
faˈamamana neˈe sa John
naˈa neˈe sa Elaeja baera.
15 Muke fafarongo leˈa ana
alaˈanga neˈe nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Nau kui
faˈabolotaˈinia fuamuˈa
na tua lamuˈa ngwae ana
taˈena, kamuˈa diˈia na
kaela ngela neˈe kira fiku
ˈi maana usiˈa ˈani ro fikuˈa
ki. Ma kira ka ri kwailiu
fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma
kamu kasi ngwaˈe goˈo sulia.
Ma kaimili ka ngulia na faˈi
ngu sulia maeˈa fuaumulu,
ma kamu kasi kwaimanatai
goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae
ni Siuabu nia dao maˈi, nia
abu fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia ta waen, ma kira
ka saea fasi nia toˈo ana
anoˈi ru taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na
Ngela Ngwae, nau ku dao
maˈi, nau ku fanga fiku, ma
nau ku kwaˈu faˈinia ngwae
ki, ma kamu ka fata logo
ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga
doe, ma ka kwaˈu doe ana
waen, ma nia ka kwaima
faˈinia ngwae neˈe kira goni
mani ana takisi ki ma ng-
wae abulalada taˈa ki logo.’
Bore ma, ngwae neˈe kira
roˈosulia na liatoˈo God ki,
kira faˈataˈinia neˈe God nia
mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi
faˈamamana sa Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka
talaˈae ka fata dalea naˈa
maˈe fanoa ba nia sasia
maˈi na faˈanadaˈa ˈoro ki
ana, sulia ngwae ana maˈe
fanoa neˈeri ki kira kina
kakari alifaˈi ˈanga faˈasia
taˈangaˈa kira ki.
21 Sa Jesus nia fata
ˈuri, “Nia taˈa lilisu naˈa
fuamuˈa neˈe kamu tua
ˈi Koresin. Ma kamuˈa
neˈe kamu tua ˈi Betsaeda
ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana
kamu ˈiri faˈamamana na
faˈanadaˈa ˈoro ba nau ku
sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira

* **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

sasi faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon† ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.

22 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.

23 “Aia, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui lala ˈani kamu ˈi saena kilu ana nonifiiˈa. Sulia na faˈanadaˈa ba nau ku sasiˈi ˈi maˈe fanoa kamu ki, si diˈia nau ku sasia maˈi ˈunaˈeri ˈi Sodom, ˈirai ngwae ˈi Sodom ki kira ka kakari alifaˈi naˈa, ma God noaˈa kasi malangisia fanoa kira ki.

24 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae ana magalia, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Sodom ki.”

Leka maˈi muka mamalo
(Luke 10:21-22)

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka foˈo ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia Gwaungaˈi ˈanga ˈoe fuana ngwae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kika lia saiana ru ˈoro ki.

26 ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”

27 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fikuˈa neˈeri, “Maˈa nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na Ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na Maˈa.

28 “Na fataˈa totongaˈi neˈe na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki kira alua fuamuˈa ki, niˈi kwate ma kamu ka laeorooro naˈa olofaniˈi. Mulu leka maˈi siaka, ma nai baˈa lafutaˈinia faˈasi kamu.

29 Ma muke kwairoˈoi aku, ma nai baˈa faˈamanata kamu, sulia na falafala nau ki enoeno ma ka aroaro, ma muke dao toˈona na mamaloˈanga fuana na mangomuˈa.

30 Osiˈana na kwai talaˈi ˈanga nau fuamu, nia talangwaraˈu fuana dongalana.”

12

Sa Jesus naˈa neˈe ngwae ˈinotoˈa ana asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

† **11:21** Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ana taˈi Sabat asoa ana ma-
maloˈanga, sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki kira leka,
ma kira ka liu toˈo folo ana
taˈi oˈola ana witi, na ru
kira saungani fuana beret.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, na
fafarongo nia ki kira fiolo,
ma kira ka fisua fingi ru ki,
ma kira ka ˈania.
2 Ma ti ngwae ana Farasi
ki kira lisida. Ma kira ka
balufia sa Jesus kira ka ˈuri,
“ˈOko lisia! Na ru neˈe
fafarongo ˈoe ki kira sasia,
nia ˈoia na taki sa Moses
ki, duˈungana kamu loia witi
neˈe ana Sabat, asoa ana
mamaloˈa!”
3 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Nau ku saiana kau-
mulu toˈomaˈi sulia saena
Buka Abu na ru ba sa David
na tatalafaˈa nia sasi ˈi naˈo.
Ana kaidaˈi neˈeri, sa David
faˈinia ngwae nia ki kira fi-
olo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na
luma God, ma na ˈingataˈi
fata abu ka kwatea fuana
sa David na beret neˈe kira
ˈau abua fuana God. Ma
sa David ka ˈania naˈa beret
neˈeri, ma ka kwatea logo
fuana ngwae nia ki, ma kira
ka ˈania. Bore ma na taki
kulu alaˈani fuana talitoˈona
goˈo na fata abu God ki neˈe
kira saiana ˈanilana. Ma
noaˈa kulu kasi lisia saena
Buka Abu neˈe God nia
saetaˈa fuana sa David.”✡
5 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Nau ku saiana kau-
mulu toˈomaˈi sulia saena
Buka Abu, na taki ki su-
lia fata abu ki ba kira
rao saena Luma Abu God
ana Sabat, asoa ana ma-
maloˈanga. Kira ka rao bore
ˈada ˈunaˈeri noaˈa God kasi
matalangaˈinida goˈo.
6 Aia, nau ku saea
fuamuˈa, na raoˈa nau ku
sasi neˈe doe ka tasa liufia
na Luma Abu God, ma nauˈa
niniˈa naˈa faˈi kamu.
7 ˈIu, God nia fata ˈuri,
‘Nau ku oga kamu ke
kwaimanatai fuana ng-
wae ki, ma noaˈa laˈu
na kwaisuˈusiˈanga kamu
ki.’✡ Ma diˈia kamu ka
saiana fadalana na ru neˈe,
nia ˈafitaˈi fuana muka
matalangani na ngwae nau
ki, osiˈana neˈe noaˈa kira
kasi rora goˈo.
8 Duˈungana neˈe nauˈa,
na Ngela Ngwae, nau ku
toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana saelana ru ki fuana
ngwae ki kira saiana kike
sasia goˈo ˈada ana asoa ana
mamaloˈanga.”

Sa Jesus nia gura taˈi ng-
wae
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
leka faˈasia na kula neˈe,
nia ka leka saena taˈi luma
fuana foˈongaˈa.
10 Ma taˈi ngwae limana
mae tua logo saena luma
fuana foˈongaˈa neˈeri. Ma
ti ngwae kira saefiloa sa
Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma
nia bolo goˈo ˈana fuana
guralana ngwae mataˈi ki
ana Sabat, na asoa ana ma-
maloˈanga kwa?” Kira sae-
filoa ˈunaˈeri fasi ˈiri kira
ka dao toˈona ta ru fuana
fata maanalana sa Jesus ana

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

✡ **12:7** Hosea 6:6

ˈoilana taki God ana guraˈa,
ru neˈeri kira manata sulia
nia diˈia raoˈa.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus ka saefilo kira laˈu ka
ˈuri, “Muke faˈarongo nau
basi, diˈia ta ngwae amuˈa,
na sipsip nia ˈasia saena ta
kilu ana Sabat, ˈuri ma nia
kasi leka ma ka lafua laˈu
faˈasia na kilu ana faˈi asoa
neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God
lisia ngwae neˈe talingaˈi ka
liufia na sipsip. Aia, su-
lia ngwae neˈe nia talingaˈi
ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi rora
goˈo fuana sasilana ta ru
leˈa fuana ma ˈafilana ta
ngwae ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga.”

13 Ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, sa Jesus ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈe limana
mae, “ˈOke taga maˈi li-
mamu.” Ma ngwae neˈeri
ka taga na limana. Ma ana
kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
limana ba mae ka leˈa logo
ˈana diˈia ruana ta bali lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi
ki kira lisia na ru neˈe, kira
ka ruˈu taˈifau ˈi maa. Ma
kira ka fiku lokoˈi ru naˈa
fuana saungilana sa Jesus.

15 Kaidaˈi sa Jesus nia ron-
goa goˈo ˈana neˈe kira fiku
lokoˈi ru fasi ˈiri kika saun-
gia, nia ka leka naˈa faˈasia
fanoa neˈeri. Ma na ngwae
ˈoro ki, kira ka leka sulia sa
Jesus, ma nia ka gura ngwae
ˈoro neˈe kira mataˈi ki, ma
kira ka ˈakwa taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida
noaˈa kira kasi alaˈa suli nia
siana ta ngwae laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na fatalana
God ba profet Aesea nia saea
ka ˈuri,
18 “Na ngwae rao nau niniˈa,
nau ku filia fasi ˈiri ka
sasia raoˈa nau.
Nau ku alafe liu fuana, ma
nau ku saeleˈa liu su-
lia.
Nai baˈa kwatea kwau na
Anoˈi ru nau fasi ˈiri
ka tua faˈinia.
Aia, na ngwae neˈe nia
ka kwatea logo
kwai matalangaˈinga
ˈoloˈolo fuada ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani
kwaingilongiloi ˈanga,
ma noaˈa kasi ri kwaa,
ma noaˈa nia kasi fata
auraˈea maana fanoa
ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga
faˈiburi ˈani na ngwae
dalaˈa ma ngwae ng-
wataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea
kwai matalangaˈinga
ˈoloˈolo fuana na ng-
wae ki.
21 ˈAni na ngwae neˈe, ng-
wae ˈoro faˈasia na
fanoa ki taˈifau, kira
ke baˈa fitoˈo ana.”✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ng-
wae kira ngalia maˈi taˈi
ngwae siana sa Jesus fuana
guralana. Ngwae neˈe, anoˈi
ru taˈa nia sura ana, ma na
maana ka rodo, ma kwak-
wana ka noto. Ma sa Jesus
ka gura na ngwae neˈeri, ma

✡ **12:21** Aesea 42:1-4

nia ka lia ma ka fata naˈa laˈu.
23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu, ma kira ka sae-
filo kira kwailiu kika ˈuri, “ˈUri ma na ngwae neˈe nia
neˈe ngwae ba God nia filia, ma ke baˈa futa maˈi ana
kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa taka niniˈa?”
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa na ru neˈeri ki, kira
ka fata ˈuri, “Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa. Sa Jesus nia
ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa
Saetan* na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”
25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na manata-
lada, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta
fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe
neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia ta fanoa, nama na ng-
wae ma na ˈafe ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira
talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo.
Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka
sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo.
27 “ˈIu, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa
ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasin-
gasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani
anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana
ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
28 “Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga
God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.
29 “Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta anoˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri, sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.
30 “Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana God, nia ka takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.
31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku saea fuamuˈa, God saiana ke baˈa rufuanata ana ru taˈa ki taˈifau goˈo neˈe ngwae nia sasia ma na ru taˈa nia ka saea. Ma diˈia ta ngwae ka fata taˈa aku na Ngela Ngwae, God saiana ka rufuanata ana. Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God ka rufuanata ngwae neˈeri, sui bore ˈana kaidaˈi neˈe, nama ta kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.”

Taˈi ˈai faˈinia na fuaˈi ru
(Luke 6:43-45)

* **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

33 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaumulu saiana diˈia
kamu toˈo ana ˈai leˈa, na
fuaˈi ru bore ka leˈa logo.
Ma diˈia kamu toˈo ana ˈai
taˈa, na fuaˈi ru bore ka taˈa
naˈa logo. ˈUnaˈeri logo ana
ngwae. Sulia ru leˈa ki leka
maˈi faˈasia na ngwae leˈa,
ma ru taˈa ki ka leka maˈi
faˈasia na ngwae taˈa.
34 Ma kamu diˈia goˈo
amuˈa kaela na baˈeko tolo
ki! Ma ˈafitaˈi liu kamu
ka saea ta ru ka leˈa, su-
lia na manataˈanga kamu ki
niˈi taˈa. Tae neˈe nia tua
saena manataˈanga ngwae,
nia neˈe ka sakatafa maˈi
neˈe ngwae ka alaˈa ˈani.
35 Na ngwae neˈe leˈa, na
fatalana bore ke baˈa leˈa
logo. Ma na ngwae neˈe taˈa,
na fatalana bore ke taˈa logo.
36 “Nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi ana kwaˈikwaˈinga,
God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau saena mag-
alia fuana alaˈanga taˈa kira
saeˈe ki.
37 Ma God ke baˈa mata-
langaˈi ngwae ˈani fatalada
talada. Diˈia alaˈanga ta
ngwae ka leˈa, God ke baˈa
fulangani ngwae neˈe ni
ˈoloˈolo. Ma diˈia alaˈanga
ta ngwae ka taˈa, God ke
baˈa fulangani na ngwae
neˈe ni rora.”

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa

(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae faˈamanata
ana taki ki ma ti Farasi,
kira leka maˈi siana sa
Jesus, kira ka fata ˈuri
fuana, “Faˈamanata ˈae,
kaimili oga liu ˈoko sasia
ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke
faˈataˈinia mamanaˈanga
God neˈe kwateˈo maˈi.”
39 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ngwae ana
taˈena, kamu ngwae taˈa ki.
Duˈungana kamu oga lisi-
lana ta faˈanadaˈa neˈe ke
faˈataˈinia ngasingasiˈanga
God, bore ma nia ˈafitaˈi
fuamuˈa fuana lisilana.
Kamu ke baˈa lisia goˈo
amuˈa na faˈanadaˈa diˈia
na ru ba nia fuli fuana sa
Jona na profet ˈi naˈo.
40 Sa Jona ba tua saena
ogana gwaˈa sasu sulia uulu
faˈi asoa ma uulu faˈi rodo
ki. Aia, ma nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa ˈunaˈeri
logo. Nai baˈa tua saena ano
sulia uulu faˈi asoa ma uulu
faˈi rodo ki.
41 Ma ana kaidaˈi God
ka matalangaˈinia ngwae ki,
na ngwae neˈe kira tua ˈi
Ninifa, kiraataˈe fasi ˈiri
kira ka alaˈa sulia na roraˈa
kamu ki. Kira sasi ˈunaˈeri,
sulia kira kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na taˈangaˈa kira
ki, ana kaidaˈi sa Jona fu-
langaˈinia fuada. Ma taˈi ng-
wae nia talingaˈi ka liufia sa
Jona nia tua naˈa faˈi kamu.
Sui ka ˈunaˈeri bore, noaˈa
kamu kasi kakari alifaˈi goˈo
faˈasia na taˈangaˈa kamu
ki.
42 Ma ana kaidaˈi God ke
matalangaˈinia na ngwae ki,
na gwaungaˈi kini ˈi Siba,
nia kaataˈe logo fuana
alaˈanga sulia na roraˈa
kamu. Na kini neˈe nia sasi
ˈunaˈeri, sulia nia leka maˈi

faˈasia fanoa nia neˈe tau
liu mala fuana na rongolana
liatoˈonga sa Solomon na
ngwae tatalafaˈa. Ma taˈi
ngwae talingaˈi ka liufia sa
Solomon nia tua goˈo ˈana
faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, noaˈa kamu kasi
oga goˈo na rongolana."

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu,
"Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi
ru taˈa nia leka faˈasia ta
ngwae, nia ka liliu saena
kula kwasilaˈa, ma ka lulu
ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke
tua laˈu ana. Ma diˈia nia
lulu ma ka noaˈa naˈa,
44 nia ke manata ˈuri, 'Nai
oli ˈuana na ngwae ba nau
ku tuatua maˈi ana ˈi naˈo,
ma nau ku leka maˈi faˈasia.'
Ana kaidaˈi nia oli maˈi
ka dao, nia ka lisia ngwae
baera nia faˈasikasika ma
ka faˈasaga naˈa maurilana
taˈifau.
45 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia
ˈunaˈeri, nia ka oli ma ka
talaˈia laˈu maˈi ta fiu anoˈi
ru neˈe taˈa ka tasa liufia
niaˈa, kira ka leka maˈi, ma
kira ka tua naˈa ˈi saena
ngwae baera. Ana kaidaˈi
neˈeri, na tualana ngwae
neˈeri ka fiˈi taˈa ka liufia
naˈa ˈi naˈo. Ma nia ka
ˈunaˈeri logo fuamuˈa ng-
wae ana taˈena, kamu ng-
wae taˈa ki, ma tualamuˈa
ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi
naˈo, osiˈana kamu ˈaila ˈani
nau."

Tuaˈa mamana sa Jesus,
kira ngwae neˈe roˈosulia
God
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-
21)

46 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa ˈua fuana ngwae ki,
teˈa nia faˈinia ngwaefuta
nia ki kira ka dao maˈi. Ma
kira ka uu goˈo ˈada ˈi maa,
ma kira ka fata maˈi ˈuana
fasi ˈiri kira ka alaˈa faˈinia.
47 Ma taˈi ngwae ana ng-
wae neˈeri ki ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, "Teˈa ˈoe
faˈinia ngwaefuta ˈoe ki,
kira uu goˈo maˈi ˈada ˈi
maa, ma kira ka oga kike
alaˈa faˈi ˈoe."
48 Sa Jesus olisia ka ˈuri,
"Nau ku saea sa tai faˈida
neˈe teˈa nau ma na ng-
waefuta nau ki."
49 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus ka faˈataˈinia na fa-
farongo nia ki, ma ka fata
ˈuri, "Muke lisia basi. Kira
neˈe kira diˈia naˈa teˈa nau
ki ma na ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai neˈe sasi
sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa
nau maˈi langi, nia neˈe
ngwaefuta nau, ma na ng-
waingwaena nau, ma na teˈa
nau."

13

Na tarifulaˈa sulia na ng-
wae neˈe fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana faˈi asoa neˈeri
logo, sa Jesus ka ruˈu kwau
faˈasia luma neˈeri, ma ka
leka ˈi ninimana na ˈosi,
ma ka tua ˈi ano fuana
faˈamanataˈanga.
2 Ma sulia na fikuˈa doe liu
kira fiku kalia, nia ka raˈe
saena taˈi gwaˈi baru, ma ka
tua ˈi saena, ma na ngwae ki
kira ka uu kwau ˈi ˈaˈe one.
3 Sui nia ka faˈarongo kira
ˈani ru ˈoro ki ˈani alaˈanga

tarifulaˈa ki, ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia leka ka tasalia maga witi ki ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia maga witi neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka bulao ˈaliˈali sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe masubu ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru ki kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka nuku fafia na witi ki.
8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida ˈi saena na ano leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu ˈania taˈi talangaˈi faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu ˈania ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira ka fungu ˈania uulu akwala faˈiruˈa.”

9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki, ni ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki

(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko fata fuana na ngwae ki ˈani alaˈanga ana tarifulaˈanga ki kwa?”

11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu fafarongo nau ki, noaˈa naisi faˈamadakola fuada.
12 Sa tai bore ˈana neˈe ka toˈo ana ta madakolaˈa tiˈitiˈi sulia ˈInotoˈanga God, God ke baˈa luda gwauna fuana, fasi ˈiri nia ka toˈo ana madakolaˈa ˈoro ka aliˈafu goˈo. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia faˈasia.
13 Aia, nau ku fata fuada ˈani alaˈanga tarifulaˈa ki, osiˈana ngwae neˈe ki lisia naˈa ru nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa kira kasi lia saiana. Kira rongoa alaˈanga laku, bore ma noaˈa kira kasi malinganiˈi.
14 Nia ˈuri ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga ba sa Aesea na profet nia saea ˈi naˈo ba ˈuri,

‘Kira ke fafarongo ma kike fafarongo, bore ma noaˈa kira kasi saiana faˈarongoˈa God.

Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma noaˈa kira

kasi lisia tae neˡe God
ka sasi fuada.
15 Osiˡana neˡe manatada ka
oˡeoˡela, ma kike ba-
nia na alingada, ma
kike bokota logo na
maada.
ˡAsu ˡubani maada kata
lisia, nama alingada
kata rongoa, ma
na manatada ka
malingaˡinia fatalana
God, ma kika faˡitaˡi
maˡi ˡuaku ma nau ku
gurada.’ ”✡

16 Ma sa Jesus ka fata
laˡu ˡuri, “ˡOilakiˡa liu fuau-
mulu, sulia neˡe maamulu
lisia naˡa raoˡa nau ku sasiˡi
ki, ma na alingamuˡa ka ron-
goa faˡamanataˡanga nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea
fuamuˡa, na profet ˡoro ki,
ma na ngwae saga ki ˡi naˡo,
kira oga lisilana ru neˡe
kamu lisiˡi ki, bore ma noaˡa
kira kasi lisia. Ma kira oga
naˡa rongolana na ru neˡe
kamu rongoˡi ki, ma noaˡa
kira kasi rongoa.

*Sa Jesus fada tari-
fulaˡanga sulia na ngwae ba
nia tasali maga ru*
*(Mark 4:13-20; Luke 8:11-
15)*

18 “Muke fafarongo naˡa
ˡuana na fadalana alaˡanga
tarifulaˡanga neˡe sulia na
ngwae neˡe tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˡe kira ron-
goa na faˡarongoˡanga su-
lia na ˡInotoˡanga God, ma
noaˡa kira kasi malingani,
ˡunaˡeri sa Saetan ka leka
maˡi, ma ka laua naˡa fata-
lana God faˡasida neˡe kira
rongoa. Kira diˡia na maga
witi neˡe kira ˡasida sulia na
talalinga, ma na noˡo ki kira
ka ˡania.
20 Ma na maga witi neˡe
kira ˡasiˡi ˡi fafona ano neˡe
nia faula, nia diˡia na ng-
wae neˡe kira rongoa fata-
lana God, ma kira ka ngalia
faˡinia na saeleˡanga.
21 Bore ma fatalana God
noaˡa kasi lalisusu goˡo
saena maurilada. Kira
ka faˡamamana goˡo su-
lia kaidaˡi tiˡitiˡi. Bore
ma kaidaˡi ilitoˡonga ma
faˡakaisiˡanga nia dao
goˡo maˡi duˡungana kira
faˡamamana ana fata-
lana God, ma kira kasi
faˡamamana naˡa.
22 Ma ti ngwae neˡe kira
diˡia maga witi neˡe kira
ˡasida ˡi safitana na kwalo
ˡabui ki. Kira rongoa na
fatalana God, bore ma kira
manata ˡabera ˡada sulia ru
ki ana mauriˡa kira, ma kira
ka manata doe ana na mani.
Ma ru neˡeri ki, nia diˡia
na kwalo ˡabui ki nia nuku
fafia na fatalana God saena
maurilada. Noaˡa kira kasi
rokisi goˡo saena maurilada
ka diˡia na witi neˡe noaˡa
kasi fungu goˡo ˡani ta fuaˡi
ru.
23 Ma ti ngwae laˡu neˡe
kira diˡia na maga witi neˡe
kira ˡasida ˡi saena ta ano
leˡa. Kira rongoa fatalana
God, ma kira ka malingani,
ma kika faˡataˡinia tuaˡa
ˡoloˡolo ka diˡia witi neˡe
nia fungu ˡani fuaˡi ru ki.
Ti witi neˡe taˡi talangaˡi
fuaˡi ruˡanga, ma ti witi neˡe

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

ono akwala fuaˈi ruˈanga,
ma ti witi uulu akwala fuaˈi
ruˈanga.”

Tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

24 Sa Jesus ka saea laˈu taˈi
tarifulaˈanga fuada, ka ˈuri,
“Na ˈInotoˈanga God diˈia na
ngwae neˈe ka fasia na maga
ru ki saena na oˈola nia.
25 Ma ana taˈi rodo, kaidaˈi
neˈe ngwae ki kira maliu
ˈada, na malimae ka leka
maˈi ma ka fasia ti maga
laua taˈa ˈi safitana na maga
ru leˈa ki. Sui nia ka leka
naˈa ˈana.
26 Ma kaidaˈi neˈe maga
ru leˈa ki kira bulao maˈi,
ma kira ka talaˈae fungu, na
maga laua taˈa ba kiri kira
ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia
ki, kira ka leka maˈi siana,
ma kika saefiloa ˈuri, ‘Araˈi
kwa, ˈoko fasia na maga ru
leˈa ki ba. Ma na laua loˈoko
ki niˈi leka maˈi faˈasia ˈi
fai?’
28 Ma nia ka olisida ka ˈuri,
‘Ta malimae naˈa neˈana nia
sasia na ru neˈeri.’ Ma na
ngwae ni rao nia ki, kira ka
saefiloa ˈuri, ‘ˈOko oga mike
leka ma kami ka failia na
laua taˈa neˈe ki?’
29 Nia ka olisida ka ˈuri,
‘Noaˈa, ˈasu ˈubani ana
kaidaˈi kamu failia na laua
loˈoko ki, kamu kata faˈalia
logo ti ˈai leˈa faˈinia.
30 Muke alu kera ke taˈe
fiku naˈa adaroˈo leleka ka
dao ana kaidaˈi ni goniruˈa.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, nai
baˈa saea fuana na ngwae
neˈe kira gonia na ru nau ki,
ku ˈuri: Muke lafua na laua
ki ˈi naˈo, ma kamu ka firi
fikuda, ma kamu ka duˈafia.
Sui kamu ka fiˈi lafua na ru
leˈa ki, ma kamu ka ngalia
maˈi ˈuana saena babala ni
taingaˈiˈanga nau.’ ”

*ˈInotoˈanga God etangi-
lana tiˈitiˈi bore ma nia ka
doe ana aliˈafulana*

*(Mark 4:30-32; Luke
13:18-21)*

31 Sui sa Jesus ka saea
laˈu taˈi tarifulaˈanga ka
ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God
nia ˈuri: Taˈi ngwae nia
ngalia maga ˈai tiˈitiˈi liu
neˈe kira saea ˈani mastad,
ma ka fasia ˈi saena na oˈola
nia.
32 Ma sui bore ˈana na
maga ru neˈeri ka tiˈitiˈi liu
ana na maga ru ki taˈifau,
kaidaˈi nia taˈe maˈi, nia ka
alua naˈa na ˈai neˈe doe ka
liufia naˈa na ˈai ki taˈifau
ˈi saena na oˈola neˈeri. Ma
kaidaˈi na ˈai neˈe doe ka
ulubono, na noˈo ki kira ka
saungaˈinia na nuˈi kira ki
ana na rarana ˈai neˈeri.”
33 Sui sa Jesus ka fata
laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka
ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God
nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana
faˈa ubulana na beret, neˈe
ta kini nia ngalia, ma ka dola
faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka
nongalia na kaˈakaˈa neˈeri
ka ubu, ma ka fane.”
34 Sa Jesus ˈidufaˈi alaˈa
sulia na ru neˈe ki taˈifau
goˈo ˈani na tarifulaˈanga ki
fuana na fikuˈa neˈeri.
35 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na alaˈanga
God neˈe profet nia keresia
ka ˈuri,
“Nau kui baˈa fata ˈani tari-
fulaˈanga ki fuana ng-
wae ki.

Ma nai baˈa fada na ru
neˈe ago ki ˈita naˈa
maˈi ana kaidaˈi nau
ku saungaˈinia naˈa
na magalia.”✡

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

36 Sui sa Jesus ka faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri ma ka ruˈu saena luma. Ma na fafarongo nia ki kira ka dao maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke fada basi fuamiˈa na tarifulaˈanga ba sulia na laua neˈeri ki saena na oˈola.”

37 Nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia fasia na maga ru leˈa ki, naˈa neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae.

38 Ma na oˈola naˈa neˈe magalia, ma na maga ru leˈa ki naˈa neˈe na ngwae God ki olofana ˈInotoˈanga nia. Ma na laua neˈeri ki neˈe na ngwae roˈosulia sa Saetan ki.

39 Ma na malimae neˈe nia fasia na laua ki, naˈa neˈe sa Saetan. Ma kaidaˈi ana goniruˈa naˈa neˈe ˈisilana na magalia, ma na ngwae neˈe kira goniru naˈa neˈe na ˈainsel ki.

40 Kaidaˈi neˈe ngwae ni rao ki kira gonia na laua ki, ma kira ka duˈafia ˈi saena na mafula, nia ka diˈia logo ana ˈisilana na magalia.

41 Nai baˈa kwatea ˈainsel ki, ma kira ka gonia ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe kira faˈarora naˈa ngwae ki, ma na ˈainsel ki kira ka lafuda faˈasia na ˈinotoˈanga nau.

42 Ma kira ka ˈui ˈani kira ˈi saena mafula, kula neˈe kira ke baˈa angi, ma kira ka ˈala girigiria na lifada.

43 Aia, na ngwae saga ki, kira ka sina diˈia na madaˈafi saena na ˈinotoˈanga na Maˈa kira. Muke manata leˈa sulia na ru neˈeri.”

Na tarifulaˈanga ki

44 Sa Jesus ka fata logo ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na mani doe neˈe kira sofongani saena na oˈola. Ma kaidaˈi taˈi ngwae lisia, nia ka sofongaˈinia logo ˈana. Ma nia ka saeleˈa liu, ma nia leka ma ka ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka folia naˈa oˈola neˈeri, fasi ˈiri ka ngali ˈana mani doe neˈeri.

45 “Ma na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo na ngwae ˈoifoli neˈe nia lulu ˈuana na fau ngwairoiro leˈa ki neˈe folilani doe liu.

46 Kaidaˈi nia dao toˈona kala taˈi fau ngwairoiro neˈe liulana doe liu, nia ka leka, ka ˈoifoli ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka fiˈi folia.

47 “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia logo na furai neˈe kira dee ˈani ˈi saena na asi, ma kira ka deea ˈani kwalukaela iˈa matamata ki taˈifau.

48 Ma kaidaˈi nia fungu, na ngwae neˈe kira dee ki kira olongaˈinia ˈi sara, ma kira ka tua ˈi ano. Sui kira ka gonia naˈa iˈa leˈa ki saena kukudu ki, ma kira ka ˈui ˈania na iˈa taˈa ki.

✡ **13:35** Sam 78:2

49 Nia ka ˈunaˈeri logo ana
ˈisilana na magalia. Na
ˈainsel ki kike leka maˈi, ma
kira ka daroˈia na ngwae
taˈa ki faˈasia na ngwae leˈa
ki.
50 Ma na ngwae taˈa ki,
kira ka ˈui ˈanida ˈi saena na
mafula, ma ˈi neˈeri kira ka
angi, ma kira ka ˈala girigiri
ˈani lifada.”
51 Sui sa Jesus ka saefiloda
ka fata ˈuri, “Kaumulu sa-
iana ru neˈeri ki?” Ma kika
olisia kira ka ˈuri, “ˈIu.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamuˈa na ngwae
neˈe nau ku faˈamanata
kamu naˈa. ˈUnaˈeri
kamu ka faˈamanata ˈania
alaˈanga sulia ˈInotoˈanga
God. Kamu sai leˈa ana
na Kerekereˈa Abu saena
Fau Alangaˈinga ˈUa ma na
fataˈa faolu neˈe nau ki.”

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaidaˈi sa Jesus
nia alaˈa ˈani tarifulaˈanga
neˈeri ki ka sui, nia ka
leka naˈa faˈasia maˈe fanoa
neˈeri.
54 Ma nia ka oli laˈu
maˈi ana maˈe fanoa nia ˈi
Nasaret. Ma nia ka leka ˈi
saena luma fuana foˈongaˈa
fuana faˈamanatalana ng-
wae ki. Ma ana kaidaˈi
ngwae ki kira rongoa, kira
ka ˈarefo liu, ma kira ka fata
ˈuri, “Na ngasingasiˈanga
ana sa tai niniˈa kwate nia
ka faˈamanata ˈania fata-
lana God ˈuri, ma faˈinia
sasilana na faˈanadaˈa ki?
55 Kulu sai goˈo akulu
ana neˈe ngwae neˈe, niaˈa
na ngela sa Josef goˈo
niniˈa, na ngwae ni saiana
saungaˈilana ru ki ˈani ˈai
ki, ma teˈa nia ˈi Mary. Na
ngwaefuta nia ki neˈe sa
James, sa Josef, sa Simon,
ma sa Judas goˈo.
56 Ma na ngwaingwaena
nia ki, kira tua goˈo ˈada faˈi
kulu ˈi neˈe. Faˈuta neˈe nia
ka liatoˈo liu ˈuri?”
57 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
kira ka ˈaila ˈani sa Jesus.

Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Na profet nia ˈafitaˈi
fuana ngwae futa nia ki
faˈinia na ngwae ana maˈe
fanoa nia ki, kira ka fuˈusi
doe ana niaˈa.”
58 Ma sa Jesus noaˈa kasi
sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro
ki ana maˈe fanoa nia, sulia
na ngwae neˈeri ki, kira ˈaila
kasi faˈamamana ana.

14

Kaidaˈi kira saungia sa John ngwae ni Siuabu
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa
Herod Antipas neˈe ngwae
tatalafaˈa ˈi Galili, nia ka
rongoa faˈarongoˈa sulia sa
Jesus,
2 ma nia ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈe kira rao faˈinia
ki, “Ngwae neˈe, niaˈa sa
John ngwae ni siuabu nia
mauri laˈu! Nia niniˈa ke
sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa
ki.”
3-4 Ana kaidaˈi sa John nia
mauri ˈua, sa Herod neˈe
korea ˈi Herodias na ˈafe
ngwaefuta nia sa Filip. Ma
sa John ka balufia sa Herod
ka ˈuri, “Na taki God noaˈa
kasi alafafia neˈe ˈoke korea
ˈafe ngwaefuta ˈoe.” Nia

neˈe sa Herod ka kwatea ti ngwae fasi ˈiri kika daua sa John, ma kira ka firiˈia, ma kira ka alua saena luma ni lokafo. Sa Herod nia sasia ru neˈe sulia na ˈafe nia ˈi Herodias neˈe oga.

5 Ana kaidaˈi sa John tua saena luma ni lokafo, sa Herod ka oga liu saungilana, bore ma nia maˈu ˈani ngwae ki, sulia kira saea sa John niaˈa ta ngwae ana profet ki.

6 Sui ana taˈi asoa, sa Herod ka saungaˈinia taˈi fangaˈa doe fuana manataˈanga toˈona faˈi asoa nia futa ana. Ana fangaˈa neˈeri, na sariˈi ˈi Herodias nia leka maˈi ka ngwaˈe fuana sa Herod faˈinia kwaima nia ki fasi ˈiri kira ka ada ana. Kaidaˈi sa Herod ka lisia sariˈi neˈe nia ngwaˈe, nia ka saeleˈa liu faˈinia.

7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi neˈeri ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea ta tae goˈo ˈana neˈe ˈoko gani nau ˈuana.”

8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana sariˈi, nia ka fata ˈuri, “ˈOke gani, ˈoko fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi gwauna sa John ngwae ni Siuabu fuaku ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua maˈi fafona ta taˈe ru.’” Ma na sariˈi neˈe ka sasi ˈunaˈeri.

9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru neˈe, nia ka kwaimanatai liu. Sui bore ˈana, nia ka sasia naˈa ˈana, sulia nia eta fataˈa naˈa, ma na kwaima nia ki kira ka rongoa taˈifau naˈa.

10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka leka kika siki musia maˈi gwauna sa John ngwae ni Siuabu saena luma ni lokafo.

11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa John fafona taˈe ru, ma kira ka kwatea naˈa fuana sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi neˈe ka ngalia ka kwatea naˈa fuana teˈa nia.

12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira rongoa na ru neˈe, kira leka maˈi, kira ka ngalia nonina, kika kwaiatoa naˈa saena na kilu gwaˈu. Sui, kika leka kika faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia na ru neˈeri nia fuli fuana sa John, nia ka faˈasia naˈa kula neˈeri, ma ka leka taˈifili nia saena gwaˈi baru ˈuana kula neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua ana. Na ngwae ki kira rongoa ru neˈe sa Jesus sasia, ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki, ma kika donga buri ˈana sulia tala.

14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia na fikuˈa doe, nia ka kwaimanatai fuada, ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ki.

15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa kasi tua karangia ta fanoa, ma nia karangi ka rodo naˈa. ˈOke kwatea na fikuˈa neˈe kika leka naˈa ˈada, fasi ˈiri

kira ka leka ˈuana na maˈe
fanoa ki ˈiri neˈe kike foli
fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Noaˈa kira kasi leka.
Kaumulu neˈe muke kwa-
tea ta fanga fuada fuana
ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri,
“Kaimili toˈo goˈo ana lima
afu beret ki ma ro gwaˈi iˈa
ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Muke ngaliˈi maˈi ˈi
neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na
ngwae ki kira ka tua ˈi ano
ˈi saena na karasi. Sui nia
ka ngalia na lima afu beret
ba kiri ma ro gwaˈi iˈa neˈeri
ki. Ma ka lia ˈalaˈa ˈuana
ˈi langi, ma ka baˈatafea
God. Sui nia ka ngiia afu
beret neˈeri ki, ma ka kwa-
tea fuada na fafarongo nia
ki, ma kira ka daroˈia fuada
na ngwae neˈeri ki.
20 Na ngwae neˈeri ki
taˈifau, kira ka fanga leleka
kira ka abusu naˈa. Sui
na fafarongo nia ki kira ka
gonia na fanga neˈe ore ki
ˈi saena taˈi akwala ma ro
kukudu, leleka niˈi ka fungu
taˈifau.
21 Ma na ngwae ba kira
fanga ki bolo faˈinia lima
toˈoni ngwane, ma noaˈa
kira kasi toˈomani goˈo na
kini ki ma na ngela ki.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na kafo

(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma ˈi buri ˈana
ru neˈeri, sa Jesus nia
asungaˈinia na fafarongo
nia ki kira ka etaeta ˈuana ta
bali ana ˈosi neˈeri saena na
baru. Ma nia ka tua buri fasi
ˈiri ke saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
23 Ma buri ˈana neˈe ng-
wae ki kira oli naˈa, nia ka
raˈe taˈifili nia gwauna taˈi
kula fane ˈiri nia ka foˈo. Ma
ana faˈi rodo neˈeri, nia ka
tua ˈana taˈifili nia ˈi neˈeri.
24 Ma kaidaˈi neˈeri, neˈe
gwaˈi baru baera ka tau naˈa
faˈasia ˈi sara, ma na nafo ki
ka kwaiˈia sulia nia naˈofia
na iru.
25 Ma ana kadi rodo ˈi
ˈofodangi, sa Jesus ka fali
naˈa maˈi ˈi fafona na kafo,
ma ka leka naˈa maˈi fuada.
26 Ma ana kaidaˈi kira lisi
nia ka fali maˈi ˈi fafona na
kafo, kira ka maˈu liu. Ma
kira ka ri ˈuri, “Na anoano
ru!” Ma kira ka fai araarai.
27 Ma ˈaliˈali goˈo sa Jesus
ka fata fuada ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi maˈu laˈu! Nauˈa
goˈo niniˈa.”
28 Ma sa Peter ka olisia ka
ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia ˈaeˈo
mamana naˈa neˈana, ˈoke
fata maˈi ˈuaku ˈiri nau kui
leka kwau ˈuamu ˈi fafona
na kafo neˈe.”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“ˈIu, leka maˈi.”

Sui sa Peter ka koso faˈasia
na gwaˈi baru, ma ka talaˈae
fali ˈi fafona na kafo ˈuana
sa Jesus.
30 Sui ana kaidaˈi nia ka
lisia na iru doe, nia ka maˈu
ma ka talaˈae ka kuru naˈa
ˈi saena na kafo. Ma nia ka
ri ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoke
faˈamauri nau!”
31 Ma ka ˈaliˈali goˈo sa
Jesus ka kwate lima kwau
ˈuana, ka dau ana niaˈa, ma
ka fata ˈuri, “Na fitoˈonga
ˈoe nia tiˈitiˈi liu. Faˈuta

neˈe ˈoko manata ruarua
ana nauˈa?”
32 Ma ana kaidaˈi kera raˈe
naˈa ˈi saena na gwaˈi baru,
na iru ka aroaro naˈa.
33 ˈUnaˈeri goˈo na ng-
wae neˈe kira tua ˈi saena
na gwaˈi baru ki, kira ka
faˈa aofia kika ˈuri, “ˈAeˈo
naˈa neˈe Ngela God ma-
mana naˈa.”

Kaidaˈi sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ki
(Mark 15:1-9)

34 Ma kaidaˈi kira toˈofolo
saena ˈosi, kira ka koso naˈa
ana taˈi maˈe fanoa kira saea
ˈani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana maˈe
fanoa neˈeri ki, kira ka lia
saiana sa Jesus. Ma kira
ka kwate alaˈanga fuana ti
maˈe fanoa laˈu sulia sa Je-
sus, fasi ˈiri ngwae neˈeri
ki, kira ka baˈea maˈi ngwae
mataˈi kira ki ka leka maˈi
siana. Ma kira ka ngalia
maˈi ngwae mataˈi ˈoro ki
siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania
sa Jesus fasi ˈiri ka alaˈania
na ngwae mataˈi neˈeri ki
kira ka sama ˈada toˈona
ˈaena na ifi nia. Ma sa tai
faˈida neˈe kira sama toˈona
ifi nia, kira ka ˈakwa naˈa.

15

Sulia na faˈamanataˈanga na koˈo kira ki
(Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na
faˈamanata ana taki ki,
kira ka leka maˈi faˈasia
ˈi Jerusalem siana sa Jesus
fuana saefilolana.
2 Kira ka fata ˈuri,
“Faˈuta neˈe fafarongo
ˈoe ki kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo
bora kia ki alua naˈa maˈi
fuaka, osiˈana noaˈa kira
kasi taufia goˈo na limada
ˈi naˈo, ma kira fiˈi fanga?”
3 Sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Kamuˈa logo, faˈuta
neˈe kamu ka sasi amuˈa
sulia faˈamanataˈanga kamu
ki talamuˈa, ma noaˈa kamu
kasi sasi sulia taki God ki?
4 God fata ˈuri, ‘ˈOke
faˈadoea na maˈa ˈoe ma
na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa
tai neˈe nia taofia maˈa nia
nama teˈa nia, kira ke saun-
gia ka mae.’✡
5 Bore ma, kamu
faˈamanata rora lala ˈuri,
diˈia ta ngwae nia toˈo ana
ti ru neˈe nia saiana ke ˈafia
ˈani maˈa nia nama teˈa nia,
ma ka fata lala ˈuri, ‘Nai
baˈa kwatea naˈa ru baera
ki fuana God.’
6 Kamu saea, nia leˈa goˈo
ˈana fuana neˈe nia kasi
ˈafia naˈa maˈa nia ma na
teˈa nia ˈani ru baera ki
ba nia eta fataˈa ˈani fuana
God. Ma diˈia nia ˈunaˈeri,
na faˈamanataˈanga neˈe
kamu alua, nia ka kware
teˈeteˈe naˈa ana fatalana
God.
7 Ma kaumulu ka saea
kamu roˈosulia God, ma
noaˈa nia kasi mamana goˈo.
Sa Aesea nia fata mamana
kaidaˈi ba nia alaˈa suli
kamu, diˈia ba nia keresia
neˈe God fata ˈuri,
8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira
faˈadoe nau goˈo ˈada
ˈani alaˈanga kira ki,

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16

bore ma na manatada
nia tau liu faˈasi nau.
9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo
ˈada, duˈungana kira
faˈamanata goˈo ˈada
sulia taki kira ki tal-
ada, ma kira ka saea
fasi taki God ki naˈa
neˈeriˈa!’ ”✡

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi
na ngwae ˈoro ki siana, ma
ka fata ˈuri fuada, “Mulu
fafarongo maˈi fuaku, ma
muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe
ta ngwae nia ke ˈania, neˈe
nia kwatea na suaˈa fuana.
Noaˈa! Na alaˈanga neˈe
ruˈu maˈi faˈasia kwakwana
ngwae lala neˈe nia faˈasua
na maurilana ngwae.”
12 Sui na fafarongo sa Jesus
ki, kira ka leka maˈi siana,
kira ka fata ˈuri fuana, “Na
ru ba ˈoko saeˈe ki, na Farasi
ki rongoa, ma na manatada
noaˈa kasi leˈa sulia.”
13 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “God ke baˈa faˈalia
na faˈamanataˈanga rora ki,
osiˈana neˈe noaˈa kasi leka
maˈi faˈasi nia, diˈia ta ng-
wae neˈe nia failia na ru
taˈa neˈe kira bulao maˈi
karangia ru neˈe nia fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi man-
ata ˈabera ˈani Farasi neˈeri
ki. Sulia kira diˈia goˈo ˈada
na ngwae maa rodo neˈe nia
talaˈia logo ta ngwae maa
rodo. Ma kamu ka sai logo
ana, diˈia ta ngwae neˈe
maana rodo ma ka talaˈia
logo ta ngwae neˈe maana
rodo, keraˈa ka ˈasidaroˈo
taˈifau goˈo ˈi saena mae
kilu.”
15 Ma sa Peter ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOke
fada basi maˈi na fadalana
alaˈanga ba ˈoko fiˈi saeˈe
goˈo maˈi fuaimili ki.”
16 Sa Jesus ka olisia ka fata
ˈuri, “Kaumulu fafarongo
nau ki naˈa, bore ma noaˈa
kamu kasi kwaˈatafa ˈua
logo diˈia kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu
kasi saiana ru neˈe ki? ˈIu,
na ru neˈe ta ngwae ˈania
ke baˈa leka daofaˈi liu naˈa
ˈana ˈi saena ogana, ma ˈi
buri nia ke baˈa ruˈu laˈu
goˈo maˈi ˈana faˈasia saena
nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa
neˈe nia ruˈu maˈi faˈasia
kwakwana ngwae, nia ˈita
maˈi faˈasia saena man-
atana ngwae. Na ru neˈeri
lala neˈe ke faˈasua na mau-
rilana ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka
ruˈu maˈi faˈasia saena
manatalana ngwae ki neˈe
ˈuri: saungwaeˈa, kak-
abaraˈanga, sasi taˈangaˈa
faˈinia ta ngwae, sokeˈa fafia
ta ngwae, bililana na ru ta
ngwae, faˈinia na alaˈanga
taˈa sulia ta ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana
ka faˈasua maurilana ngwae
ˈi naˈona God. Bore ma
na tau limaˈanga ˈi naˈona
fanga, diˈia na falafala
neˈe koˈo bora kia ki kira
faˈamanata kia maˈi ˈani,
sui bore ˈana ta ngwae
noaˈa kasi sasia sulia, na
maurilana kasi taˈa goˈo.”

✡ **15:9** Aesea 29:13

Sa Jesus nia gura taˈi kini noaˈa laˈu Jiu
(Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula neˈeri, ma
ka leka naˈa ˈuana na abaˈi
kula ˈi Taea ma ˈi Saedon.
22 Ma taˈi kini neˈe noaˈa
laˈu Jiu saena tuaˈa ˈi Kenan
ka leka maˈi siana, ma ka ri
ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe na ˈalako
ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi! Na anoˈi
ru taˈa neˈe nia ruˈufia na
defo nau, ma ka nonifii liu.”
23 Sa Jesus noaˈa kasi olisia
goˈo ˈani ta alaˈanga. Ma
na fafarongo nia ki kira ka
leka maˈi siana sa Jesus, ma
kira ka ˈuri, “ˈOke baˈea nia
ka leka kwau ˈana, sulia nia
donga kulu goˈo ˈana, ma
nia ka isi liu naˈa.”
24 Sa Jesus ka fata fuana
kini neˈeri ka ˈuri, “God
kwate nau goˈo maˈi fuana
na ngwae Jiu ki neˈe kira
diˈia na sipsip neˈe kira oˈosi
naˈa ˈada ki.”
25 Sui na kini neˈeri ka
leka maˈi, ma ka bobo uru-
uru naˈa ˈana ˈi naˈona
ˈaena ka ˈuri, “Aofia kwa,
ˈoke kwaiˈafi maˈi aku!”
26 Sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Noaˈa kasi saga fuana
ngalilana na fanga ngela ki,
ma ka ˈui ˈania fuana na kui
ki.”
27 Na kini neˈeri ka ˈuri,
“ˈIu. Bore ma na kui ki sa-
iana kika ˈania goˈo ˈada na
ngisingisi fanga neˈe ˈasia
faˈasia na tatafe na ngwae
neˈe kira sareda ki.”
28 Sui sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, na
faˈamamanaˈanga ˈoe nia
doe liu! Ma na ru neˈe ˈoko
gania, nai kwatea fuamu.”
Ma na defo nia ka ˈakwa
naˈa ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo.

Sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro ki

29 Kaidaˈi sa Jesus nia
leka maˈi faˈasia maˈe fanoa
neˈeri, nia ka oli maˈi sulia
tala neˈe liu ninimani ˈosi
doe ˈi Galili. Ma nia ka raˈe
gwauna taˈi ua, ma ka tua ˈi
neˈeri.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ngwae ˈoro liu ki kira ka
leka maˈi siana. Ma kira ka
ngalia logo maˈi ngwae ˈoro
mataˈi ki, ti ngwae ˈaeda ka
mae ma na limada ka mae,
ti ngwae maada ka rodo,
ma ti ngwae kwakwada ka
nonoto. Kira aluda ˈi naˈona
ˈaena sa Jesus, ma nia ka
gurada, ma kira ka ˈakwa
taˈifau.
31 Ma na ngwae neˈeri ki
neˈe kira fiku fuana bubuˈa,
kira ka ˈarefo liu ana kaidaˈi
kira lisia ngwae neˈe kwak-
wada nonoto ki, ma kira ka
alaˈa laˈu. Ma ngwae neˈe
ˈaeda mae ma na limada
mae ki kira ka leˈa laˈu. Ma
sa tai neˈe noaˈa kira kasi
fali leˈa, kira ka fali leˈa
naˈa. Ma na ngwae neˈe
maada ka rodo, kira ka lia
laˈu. Ma sulia neˈe kira lisia
ru neˈeri ki, kira fiˈi auraˈea
God ˈi Israel.

Sa Jesus faˈa ˈoroa fanga tiˈitiˈi
(Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea
maˈi na fafarongo nia ki
siana, ka ˈuri fuada, “Nau ku
kwaimanatai liu fuana ng-
wae neˈe ki, osiˈana kira tua
faˈi kulu sulia uulu asoa ki

ka sui naˈa, ma na fanga kira
ki ka sui naˈa. Ma noaˈa nau
kusi oga olitaˈilada ˈuana
fanoa kira ki ana kaidaˈi kira
fiolo ˈuri, ˈasu ˈubani ta ng-
wae ˈada kata ngwataˈutaˈu,
ma ka maefelo sulia tala.”
33 Na fafarongoa nia ki
olisia kira ka fata ˈuri fuana,
“Saena fanoa gwaˈu ˈuri
kulu ke baˈa dao toˈona
na fanga ˈi faˈi ˈiri ka
bolo faˈinia ngwae ˈoro ˈuri
kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefilo
kira ka ˈuri, “Fita afu beret
ki neˈe kamu toˈo ana?”
Fafarongo nia ki olisia kira
ka fata ˈuri fuana, “Fiu afu
ru ki goˈo, faˈinia bara gwaˈi
iˈa goˈo neˈe kami toˈo ana.”
35 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus ka saea ngwae ki kira
ka tua ˈi ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu
afu beret ki faˈinia gwaˈi
iˈa neˈeri ki, ka baˈatafea
God. Sui nia ka ngiia, ma ka
kwatea fuana fafarongo nia
ki, ˈiri kira ka daroˈia fuana
ngwae neˈeri ki.
37 Ma ngwae neˈeri ki, kira
fanga taˈifau, ma kira ka
abusu. Buri ˈana kira fanga
ka sui, na fafarongo ki kira
ka faˈafungua fiu kukudu
ki ˈani orengana fanga neˈe
ore.
38 Ngwae neˈe kira ˈania
fanga neˈeri, kira fai toˈoni
ngwane ki. Noaˈa kira kasi
toˈomani goˈo na kini ma na
ngela ki.
39 Aia, ma buri ˈana kira
fanga ka sui naˈa, sa Jesus
ka fiˈi olitaˈinida ˈuana ˈi
fanoa kira ki. Ma nia faˈinia
na fafarongo nia ki, kira ka
koso, ma kika raˈe saena
taˈi gwaˈi baru, kira ka leka
ˈuana maˈe fanoa kira saea
ˈani Magadan.

16

Na ngwae ki ilitoˈona sa Jesus

(Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi faˈinia ti
Sadusi, kira ka leka maˈi
siana sa Jesus ˈiri kika
ilitoˈona goˈo ˈada, ma
kira ka saefiloa fasi ˈiri
nia ka fulia ta faˈanadaˈa
ˈiri ka faˈataˈinia God neˈe
asungaˈi nia ka leka maˈi.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata
ˈuri fuada, “Ana kaidaˈi neˈe
sina ka suu, diˈia kamu lisia
neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo,
kamu saiana uta noaˈa kasi
toˈo rorodo.
3 ˈIu, ma ˈi ˈofodangi, diˈia
kamu lisia neˈe gwaˈi salo ki
niˈi meo ma ka goa, kamu ke
saiana logo neˈe uta ke baˈa
toˈo. Kamu saiana lisilana
mamanga, bore ma noaˈa
kamu kasi lia saiana ru neˈe
God fulia ana kaidaˈi neˈe ki.
4 Kamu ngwae taˈena
neˈe kamu sasia ru taˈa
ˈoro ki, ma noaˈa kamu
kasi faˈamamana goˈo ana
God. Kamu ka oga lisilana
faˈataˈinga ki. Bore ma nau
noaˈa kusi baˈa sasi goˈo
ta faˈanadaˈa fuamuˈa. Na
faˈanadaˈa neˈe nau ku sasia
fuana kamu ka lisia goˈo
neˈe na faˈanadaˈa neˈe nia
fuli fuana na profet sa Jona
ˈi naˈo.”
Buri ˈana sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka
naˈa ˈana faˈasi kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki
(Mark 8:14-21)

5 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira toˈofolo ˈuana na bali ˈosi loˈoko, na fafarongo nia ki noaˈa kasi toˈo ana ta beret, osiˈana neˈe kira manata bura ˈani ngalilana faˈi kira.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na isi fuana beret ana Farasi ki ma na Sadusi ki logo.”
7 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri ki, kira ka fata naˈa ˈada sulia ˈi safitana kira taˈifilida, ma sulia kira fia fasi sa Jesus nia ka fata sulia beret mamana, ma kira ka ˈuri, “Sali sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe noaˈa kulu ˈiri ngalia maˈi ta beret taka niniˈa!”
8 Ma osiˈana sa Jesus nia sai goˈo ana manatalana na fafarongo nia ki, nia ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka manata ˈabera liu sulia neˈe kamu kasi ngalia maˈi ta beret? Na faˈamamanaˈanga kaumulu ki tiˈitiˈi liu!
9 Noaˈa kamu kasi malingaˈinia ˈua na manatai ngwae saena na ru nini nau ku saea fuamuˈa? Ma kamu manata bura naˈa ˈani lima afu beret ba nau ku sarea ˈani lima toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu ˈoro ˈani fanga ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura naˈa logo ˈani fiu afu beret ki goˈo ba nau ku sarea ˈani fai toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu ˈoro ba kiri ˈani fanga neˈe ore ki.
11 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau ku fata sulia? Noaˈa laˈu na beret neˈe nau ku fata sulia. Tae neˈe nau ku saea naˈa neˈe kamu ke madafi kamu faˈasia na isi neˈe ke faˈa ubua na beret na Farasi ki ma na Sadusi ki.”
12 Buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, na fafarongo ki kira fiˈi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata sulia. Nia fata lala sulia na faˈamanataˈanga Farasi ki ma na Sadusi ki.

Na faˈamamanaˈanga sa Peter
(Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana na abaˈi kula ˈi Sesarea Filipae, nia ka saefiloa na fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau, Ngela Ngwae, ˈani sa tai?”
14 Kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira saeˈo ˈani sa John ngwae ni Siuabu neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae kira saeˈo ˈani sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira ka saeˈo ˈania sa Jeremaea nama ta ngwae ana profet ki neˈe nia mauri laˈu.”
15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈIrai ma kaumulu mo, kamu sae nau mo ˈani sa tai?”
16 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe na Christ, na ngwae God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae nia ki,

na Ngela God neˈe mauri
firi.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Simon na ngela sa John ˈae,
nia ˈoilakiˈa fuamu. Sulia
ta ngwae kasi faˈataˈinia ru
neˈe fuamu. Bore ma na
maˈa nau ˈi langi neˈe nia
faˈataˈinia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu,
ˈoe sa Peter, neˈe fadalana
ba na fau, ka diˈia na fau
neˈe kira saungaˈinia na
luma fafona. Nai alu ˈaeˈo
ta ngwae lalifu neˈe ˈoke
faˈangasingasia ngwae neˈe
kira ke baˈa faˈamamana
aku ki. Ma na ngasingasi-
lana maeˈa noaˈa kasi bolo
faˈinia liufilada.
19 Ma nau ku kwatea
ngasingasiˈanga fuamu neˈe
nia diˈia na kii ana sina
maa ana Gwaungaˈi ˈanga
God. Fuana ta tae neˈe ˈoko
luia ngwae ki noaˈa kasi
sasia saena magalia, God
ka alafafia logo fatalamu ˈi
langi. Ma ta tae neˈe ˈoko
alaˈania ngwae ki ka sasi
ˈi saena magalia, God ka
alaˈania logo maˈi ˈi langi.”
20 Sui sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuana na fafarongo
nia ki, ˈiri noaˈa kira kasi
faˈarongoa ta ngwae fasi
niaˈa neˈe na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri
ka leka, sa Jesus ka talaˈae
ana fata faˈamadakolana
fuana na fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Nai leka nama ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata
abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kike
baˈa faˈafii nau, ma kike
saungi nau. Ma ana uulu
faˈi asoa, God ke baˈa taˈe
nau laˈu ˈuana na mauriˈa.”
22 Ma sa Peter ka talaˈia
kwau, ma ka balufia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, God luia! Na
ru neˈe ki, noaˈa kasi fuli
fuamu!”
23 Ma sa Jesus ka kakari
abula, ma ka fata ˈuri fuana
sa Peter, “Saetan ˈae, leka
tau kwau ˈamu faˈasi nau!
ˈOko uu sauli nau. Sulia
neˈe manatalamu ˈita maˈi
faˈasia na ngwae ki goˈo
ˈana, ma noaˈa laˈu faˈasia
God.”
24 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
“Sa tai bore ˈana neˈe oga
ke donga nau, noaˈa nia kasi
manata ˈabera sulia ru nia
ogaˈi ki goˈo ˈana talana.
Nia ke donga nau lala ˈana,
ana kaidaˈi nia ke nonifii,
ma ke mae ana ˈai rara folo.
25 Sa tai bore ˈana
neˈe ˈaila kasi donga nau
duˈungana nia oga ke sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia
ki talana, nia ke baˈa talafia
na mauriˈa firi. Bore ma
diˈia sa tai bore ˈana neˈe ke
mae fuaku, nia ke toˈo ana
mauriˈa firi.
26 Diˈia neˈe ta ngwae ka
toˈo ana ru ˈoro saena ma-
galia neˈe, ma nia ka mae,
ma nia ka tua tau faˈasia
God, ru neˈeri kasi fulia goˈo
ta leˈangaˈa fuana. Noaˈa
ta ngwae kasi totolia folilana
na mauriˈa firi ˈani ta mani.
27 Nau ku saea ru neˈe
osiˈana nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nai baˈa leka maˈi

faˈinia na ˈainsel nau ki,
ana ˈInotoˈanga na Maˈa
nau, ma nai baˈa kwa-
tea na kwaiaraˈa nama na
kwaˈikwaˈinga fuana na ng-
wae ki taˈifau, osiˈana na ru
neˈe kira sasia.
28 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, ti ngwae aumulu
noaˈa kira kasi mae leleka
kira ka lisia nau ku dao maˈi,
ma nau ku gwaungaˈi.”

17

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia

(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono faˈi asoa ki ˈi
buri, sa Jesus ka talaˈia sa
Peter, ma na ro ngwae asina
ki sa James ma sa John
taˈifilida ˈuana ˈi gwauna
taˈi faˈi ua neˈe fane.
2 Ma kaidaˈi kira lia kwau,
kira ka lisia naˈa maana sa
Jesus nia rokisi. Na maana
ka ngwasinasina diˈia na
sina, ma na ifi nia ki ka kwao
liu.
3 Ma na uulu ngwae fa-
farongo neˈe ki, kira ka lisia
sa Moses faˈinia sa Elaeja
kera alaˈa adaroˈo faˈinia sa
Jesus.
4 Ma sa Peter ka fata ˈuri
kwau fuana sa Jesus, “Aofia
ˈae, nia leˈa liu neˈe kulu ka
tua naˈa akulu ˈi neˈe. Diˈia
ˈoko oga, nai saungaˈinia ta
uulu babala, ta ai fuamu, ta
ai fuana sa Moses, ma ta ai
fuana sa Elaeja.”
5 Ma ana kaidaˈi sa Peter
nia fata goˈo ˈana ˈua
ˈunaˈeri, taˈi gwaˈi salo
neˈe ngwasinasina liu uku
maˈi, ma nunufilana ka buta
fafida, ma kira ka rongoa
naˈa lingalinga ˈi ru nia fata
maˈi ˈuri faˈasia saena na
gwaˈi salo neˈeri, “Na ngela
mutaˈi nau niniˈa neˈe nau
ku alafe liu naˈa ana. Nau
ku saeleˈa faˈinia. Kamu ke
rongo sulia niaˈa!”
6 Ma kaidaˈi neˈe fa-
farongo nia ki kira rongoa
naˈa lingalinga ˈi ru neˈe,
kira ka maˈu liu, ma kira ka
teo naˈa ˈada fafia na maada
ˈi ano.
7 Ma sa Jesus ka dao maˈi
siada, ma ka sama toˈoda,
ka fata ˈuri, “Muke tataˈe.
Noaˈa kamu kasi maˈu.”
8 Ma ana kaidaˈi kira lia
kwau, noaˈa kira kasi lisia
naˈa ta ngwae, bore ma
taˈifilia sa Jesus goˈo.
9 Ma ana kaidaˈi kira koso
maˈi faˈasia ˈi gwauna faˈi
ua neˈeri, sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi faˈarongoa ta ng-
wae ana ru niniˈa kamu lisiˈi
ki, leleka ka dao ana kaidaˈi
God ke taˈe nau, na Ngela
Ngwae, faˈasia na maeˈa.”
10 Uulu fafarongo nia ki
saefiloa kira ka ˈuri, “Faˈuta
neˈe faˈamanata ana taki ki
kira saea sa Elaeja ke baˈa
oli laˈu maˈi, sui mala na
ngwae ba God filia ka fiˈi
leka maˈi?”
11 Sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Nia mamana. Sa
Elaeja neˈe ke eta oli naˈa
maˈi, ˈiri ka ˈafia ngwae ki
fuana na sasi akaˈu ˈanga.
12 Ma nau ku saea laˈu
fuamuˈa, sa Elaeja nia dao
maˈi ka sui naˈa. Bore ma na
ngwae ki noaˈa kasi lia sai
goˈo ana. Nia neˈe, kira ka
sasia goˈo ˈada ru taˈa ki ana

niaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kira ki. Ma kike baˈa sasi ˈunaˈeri logo ana nauˈa.”

13 Ana kaidaˈi uulu fafarongo neˈeri ki kira rongoa, kira fiˈi saiana neˈe sa Jesus alaˈa fuada sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na anoˈi ru taˈa
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki kira koso maˈi ˈuana ˈaena ua neˈeri, na ngwae ˈoro ki kira fiku naˈa, ma taˈi ngwae ka leka maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma ka fata ˈuri,

15 “Aofia ˈae, ˈoke manataia maˈi na ngela ngwane nau, osiˈana neˈe na noˈomae nia saungia. Na mataˈinga neˈe sasi ma nia ka bolebeleˈa, ma ana kaidaˈi ˈoro nia ˈui ˈani niaˈa naˈa saena mafula, ma ˈi saena kafo logo.

16 Nau ku ngalia maˈi fuana fafarongo ˈoe ki. Bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada fuana guralana.”

17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa ki! Noaˈa kamu kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe.”

18 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka leka faˈasia ngela neˈeri. Ma na ngela neˈeri ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.

19 Sui, kaidaˈi kira tua taˈifilida, na fafarongo ki leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefiloa kika ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa baera kwa?”

20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia ˈunaˈeri, osiˈana neˈe faˈamamanaˈanga kaumulu nia olidoko liu. Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia na faˈamamanaˈanga kaumulu ana God doe ka diˈia bore ˈana na maga ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani mastad, kaumulu saiana muke sasia goˈo ˈaumulu na tae neˈe nia ka ˈafitaˈi. Diˈia nia ˈunaˈeri, faˈi ua loˈoko bore, kamu ka ˈidua faˈasia fuila ˈani fatalaumulu. Ma diˈia kamu faˈamamana ana ngasingasiˈanga ana God, noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi fuana muke sasia.”*

Ruana kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira fiku maˈi ˈi Galili, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa, na Ngela

* **17:20-21** Ti kerekereˈa ˈua ana sa Matthew, kira ˈadoa laˈu verse 21, “Taˈifilia foˈongaˈa faˈinia abu fangaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Ngwae, kike baˈa kwate nau
fuana malimae nau ki,
23 ˈiri kira ka saungi nau.
Bore ma ana uulu faˈi asoa,
God ke baˈa taˈe nau laˈu
ˈuana mauriˈa.” Ma kaidaˈi
fafarongo ki kira rongoa sa
Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira
ka kwaimanatai liu.

Kaidaˈi sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaidaˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki
kira leka maˈi ˈuana fanoa
ˈi Kapaneam, na ngwae kira
goni mani ana takisi fuana
Luma Abu God ki, kira leka
maˈi siana sa Peter, ma
kira ka saefiloa, “ˈUri ma
ngwae faˈamanata kaumulu
saiana ka kwatea logo mani
neˈe kami liu fuana gonilana
fuana Luma Abu God?”
25 Ma sa Peter olisida ka
ˈuri, “ˈIu, nia saiana ka kwatea.”

Ma kaidaˈi sa Peter ka
ruˈu saena luma, sa Jesus eta
saefiloa basi ka ˈuri, “Simon
ˈae, ˈoko manata faˈuta? Tai
naˈa neˈe tatalafaˈa ana magalia saiana ka ngalia mani
faˈasida? Na ngela kira ki
talada, nama faˈasia ngwae
kwaita ki?”
26 Sa Peter olisia ka ˈuri,
“Faˈasia ngwae kwaita ki.”

Ma sa Jesus ka ˈuri, “Nia
ˈunaˈeri, na ngela kira ki
noaˈa kasi kwatea goˈo na
takisi neˈe. Nia neˈe, diˈia
nau noaˈa kusi kwatea bore
na takisi fuana Luma Abu na
Maˈa nau, nia leˈa goˈo ˈana.
27 Ma sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, noaˈa kasi leˈa
kulu ka faˈalia na manataˈanga kira ki fuakulu.
ˈOke leka ˈi saena ˈosi, ˈoko
aˈoa maˈi. Na gwaˈi iˈa
neˈe ˈoko eta lafua, ˈoko
ˈifingia kwakwana, ˈoke
baˈa lisia mani neˈe bolo faˈi
koro fuana folilana takisi
fuana taˈi faˈi ngali. Ngalia
mani neˈeri, ma ˈoko kwatea
fuada.”

18

Sa tai neˈe doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, na
fafarongo sa Jesus ki kira
leka maˈi siana, ma kira ka
saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri
ma? Kaidaˈi God ke baˈa
gwaungaˈi, sa tai ana kaimili neˈe ke ˈinotoˈa ka tasa
kwa?”
2 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus ka saea maˈi taˈi kala
ngela siana, ma ka faˈauua
ˈi safitada.
3 Ma nia ka fata ˈuri, “Ru
mamana nau ku saea fuaumulu, diˈia kamu ka olisia
na abulaˈanga kamu, ma
kamu ka faˈatiˈitiˈi kaumulu
talamuˈa diˈia kala ngela ki,
kamu totolia fuana God ka
gwaungaˈi fafi kamu.
4 Ma sa tai neˈe ka
faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana diˈia
kala ngela neˈe, nia ke
ˈinotoˈa kaidaˈi God ke
gwaungaˈi.
5 Diˈia sa tai neˈe
ˈoko kwaloa ta ngela
ˈuri duˈungana neˈe nia
faˈamamana nau, ˈoko
kwalo nau laˈu goˈo.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 “Diˈia ta ngwae ka
kwatea ngwae niniˈa kira
enoeno ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku, nia leˈa
fuana kike firiˈia ta fau doe
ˈi luana, ma kika ˈui ˈania ˈi
saena na ˈatako.
7 Kwaimanatai fuana ng-
wae ˈi saena magalia sulia
ru ˈoro fuana faˈaroralada
niˈi ke baˈa leka talau. Ma
kwaimanatai liu fuana ng-
wae neˈe ke baˈa sasia ru
neˈeri ki fasi ˈiri ka kwa-
tea ngwae ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku.

8 “Ma diˈia limamu nama
ˈaemu kwate ˈoko ˈasi
faˈasia fitoˈonga ˈoe aku,
ˈoke siki muusia faˈasiˈo.
Nia taˈi leˈa goˈo ˈana
fuamu diˈia ˈoko tua tau
ˈamu saena mauriˈa ˈi langi
faˈinia na ngurunguru lima
nama ngurunguru ˈae, ˈasu
ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena
kula ana kwaˈikwaˈinga
faˈinia ro lima ki nama ro
ˈae ki, kula neˈe mafula nia
duˈaduˈa kasi mae.
9 Ma diˈia maamu kwate
ˈoko ˈasi faˈasia fitoˈonga
ˈoe aku, ˈoke lafua ˈamu
faˈasiˈo, ma ˈoke toˈosia. Nia
taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu
diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena
mauri ˈi langi faˈinia taˈi
bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko
fiˈi koso ˈi saena kula ana
mafula neˈe noaˈa kasi mae
faˈinia ro bali maa ki.”

Na sipsip ba nia oˈosi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
silolongaˈinia na kala ngela
neˈe ki. Sulia neˈe ˈainsel
kira ki faˈarongoa ˈani God
na Maˈa nau ˈi langi, sulia
tae neˈe kamu sasi ada.
12 “Ma diˈia ta ngwae ka
toˈo ana taˈi talangaˈi sipsip,
ma taˈi ai ada ka oˈosi naˈa,
ma tae neˈe ngwae neˈe ke
baˈa sasia? Ngwae neˈe ke
baˈa faˈasia siko akwala ma
siko sipsip ki ana kula kira
fanga ana, ma ka leka ka
lulu ˈuana taˈi sipsip neˈe
nia oˈosi ma ka noˈana.
13 Kaidaˈi nia dao naˈa
toˈona, nia saeleˈa ka tasa
liufia naˈa saeleˈanga nia
faˈinia na sipsip neˈe kira
tua goˈo ˈada faˈinia.
14 Na Maˈa kamu maˈi
langi, nia ka manata logo
ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi
oga fuana ta kala ngela ana
neˈe ka funu sulia na abula
taˈangaˈa nia ki.”

Roraˈa ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
“Diˈia neˈe toˈolamu sasia ta
ru ka rora fuamu, ˈoke leka
siana, ˈoko faˈarongoa ˈani
na roraˈa nia ˈi safitamuroˈo
taˈifili koroˈo. Ma diˈia nia
ka fafarongo fuamu, moro
ka kwaima laˈu.
16 Ma diˈia nia kasi fa-
farongo fuamu, ˈoko talaˈia
ta taˈi ngwae nama ta ro
ngwae laˈu faˈi ˈoe, ˈiri kera
ka faˈamamana ru ki taˈifau
neˈe ˈoko saea, fasi ˈiri ˈoko
sasi sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea, ‘Na ro ngwae nama
ta uulu ngwae fasi ˈiri kira
ka faˈamamana na alaˈanga
neˈe nia saea.’
17 Ma diˈia noaˈa nia
kasi ala goˈo fafia fata
faˈamamana ˈanga kira,
ˈoko faˈarongoa ˈani na

fikutaˈi ngwae God ki. Ma diˈia neˈe fikutaˈi ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo goˈo fuada, ˈoko alua ˈi maa faˈasia fiku taˈi ngwae kamu ka diˈia na ngwae kira kina God, nama ta ngwae taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.

18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ta tae neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa kasi sasi saena magalia, God alafafia logo ˈi langi. Ma ta tae neˈe kamu alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God alaˈania logo maˈi ˈi langi.

19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta ro ngwae ana kaumulu kera ka alafafia ta ru ˈi saena magalia, ma kera ka foˈo ˈuana, na Maˈa nau ˈi langi nia ke baˈa kwatea fuadaroˈo.

20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta uulu ngwae kira fiku ana ta kula, osiˈana kira faˈamamana nau, nau ku tua logo ˈi neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi neˈe nau ku saiana nai rufuanata ana toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia ta ru ka taˈa fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu kaidaˈi ki?”

22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku saea fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki, bore ma ana kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe ˈoke rufuanata ana.

23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana gwaungaˈi ˈanga God diˈia ta ngwae tatalafaˈa neˈe nia oga na faˈasagalana na ngali langaˈanga ki faˈinia na ngwae rao nia ki.

24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao maˈi neˈe nia ngali langa ana moleˈe mani.

25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi bolo naˈa faˈinia na duˈulana na ngali langaˈanga nia, ma na ngwae tatalafaˈa neˈe asungaˈinia fasi ˈiri kira ka ˈoifoli ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na ru nia ki taˈifau fuana na duˈulana na ngali langaˈanga nia.

26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈo ana na ngwae tatalafaˈa neˈe, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ˈiri nai baˈa duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’

27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka kwaimanatai fuana, ma nia ka rufuanata naˈa ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi duˈua naˈa, ma nia ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.

28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa, nia ka saka fuana taˈi ngwae ana na ngwae rao ki neˈe nia ngali langa ana kala bara mani siana. Nia ka daua, ma ka talaˈae naˈa ˈinilana kukuna, ma ka fata ˈuri, ‘ˈOke duˈua naˈa ru ba ˈoko ngali langa ani siaku ki!’

29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uruuru, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ma nai baˈa duˈu fuamu.’

30 “Bore ma nia ka ˈaila,
ma ka ngali nia, ma ka alu
nia saena na luma ni lokafo,
leleka nia ka duˈua nama na
ngali langaˈa neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao
kira lisia na ru neˈeri, man-
atalada ka kwaimanatai liu.
Ma kira ka leka siana na
ngwae tatalafaˈa neˈeri, ma
kira ka faˈarongoa ˈani na ru
ki taˈifau.
32 “Ma na ngwae tatalafaˈa
neˈeri ka saea maˈi na ng-
wae rao etaeta neˈeri, ma ka
fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ng-
wae taˈa liu! Nau ku rufua-
nata naˈa ana ngali langaˈa
ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko
amasi nau ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai
goˈo fuana na ngwae rao
neˈeri, diˈia ba nau ku sasia
logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa
neˈeri ka saetaˈa liu, ma ka
kwatea fuana na kwaˈilana
saena na luma ni lokafo,
leleka nia ka duˈua nama na
ru ki taˈifau neˈe nia ngali
langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia
na tarifulaˈa neˈeri ka ˈuri,
“Ma na ru neˈeri logo neˈe
na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa
sasia fuamuˈa, diˈia noaˈa
kamu kasi rufuanata ma-
mana goˈo ana toˈolamuˈa
faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe
(Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka
sui naˈa, nia ka leka faˈasia
abaˈi kula neˈeri ˈi Galili.
Ma nia ka leka toˈofolo ana
kafo ˈi Jodan, ma ka dao
ana ta bali ana abaˈi kula ˈi
Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu
kira leka sulia. Ma na ngwae
neˈe kira mataˈi ki, sa Jesus
ka gurada ma kira ka ˈakwa.
3 Ma ti Farasi kira leka logo
maˈi fuana na ilitoˈolana
goˈo ˈada sa Jesus. Ma kira
saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma
ana na taki sa Moses, nia
leˈa goˈo ˈana fuana ngwae
ka ilangaˈinia na ˈafe nia
ˈuana ta ru bore ˈana neˈe
nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka
ˈuri, “ˈUri ma noaˈa kamu
kasi manata leˈa sulia ru
neˈe kaumulu toˈomaˈiniˈi
saena Kerekereˈa Abu? Na
Kerekereˈa Abu fata ˈuri,
‘Ana etangilana maˈi, God
nia saungaˈinia ngwae ki
ˈania ngwangwane ma na
kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka
fata logo ˈuri, ‘Duˈungana ru
neˈeri, ngwae ka faˈasia na
maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma
ka tua ratai faˈinia na ˈafe
nia, ma kera ke alua naˈa
taˈi manataˈanga diˈia taˈi
ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae
toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi
ngwae naˈa. ˈUnaˈeri ru
neˈe God firi fikua ka sui
naˈa, noaˈa kasi leˈa fuana ta
ngwae ke logea laˈu.”
7 Ma na Farasi ki kira
saefiloa laˈu kira ka fata
ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses
fata ˈuri, ‘Sa Moses nia
alaˈania neˈe ngwae ke kere-
sia ta ˈaba ru ana kwai
ilangaˈinga, ma ka kwatea
fuana na ˈafe nia ˈiri nia ka
ilangaˈinia naˈa.’ Ma faˈuta

ne'e sa Moses ka ala'ania
fuana ngwae ki kika sasi
'una'eri?"
8 Sa Jesus ka fata 'uri
fuada, "Sa Moses nia
ala'ania fuamu'a Jiu ki
fuana ilanga'ilana 'afe
kamu ki, osi'ana nia 'afita'i
fuana fa'amanata lamu'a,
osi'ana ne'e manatamu'a
ngasi liu. Sui bore 'ana ka
'una'eri, 'i na'o ma'i ana
kaida'i God nia saunga'inia
na ngwae ma na kini, noa'a
nia kasi 'una'eri.
9 Ma nau ku saea fuamu'a,
di'ia 'afe ta ngwae noa'a
kasi kakabara go'o 'ana, ma
na ara'i nia ka 'aila 'ania
ma ka korea lala ta kini la'u,
na ngwae ne'e nia rora na'a
'ania kakabara'anga."
10 Buri 'ana sa Jesus ka
fata 'una'eri fuada ta'ifau,
fafarongo nia ki kira ka fata
'uri fuana, "Ma di'ia nia
'afita'i liu fuana ngwae ka
ilangani na 'afe nia 'una'eri,
ni le'a fuana ngwae noa'a
kasi ara'i go'o."
11 Ma sa Jesus ka 'uri
fuada, "Ngwae 'oro ki noa'a
'iri sai le'a ana ru mamana
sulia ara'inga. Bore ma bara
ngwae go'o ne'e God kwatea
liato'o fuada 'iri kike ma-
linga'inia fa'amanata'anga
ne'e.
12 Nau ku saea ru ne'e
osi'ana ti ngwae noa'a
kasi ara'i, sulia tala'ae ana
kaida'i kira futa ma'i ana
noa'a ta ru 'iri 'olo'olo
saena na nonida, nia ne'e
sasia noa'a kira kasi bolo
fuana ara'inga. Ma ti ngwae
noa'a kasi ara'i sulia na
ngwae ki kira saunga'inia na
nonida ne'e sasia ma noa'a
kira kasi bolo na'a fuana
ara'inga. Ma ti ngwae noa'a
kira kasi ara'i 'iri kika rao
tatai na'a fuana God. Ma na
ngwae ne'e kira totolia kika
ara'i, ala'ani kika leka sulia
na fa'amanata'anga nini'a
sulia ara'inga ne'e."

Sa Jesus fa'ale'a kaela ngela ki
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma 'i buri 'ana ru ne'e,
ti ngwae kira ngalia ma'i na
kaela ngela ki siana sa Je-
sus, fasi 'iri nia alua limana
fafida, ma ka fo'o fafida.
Ma na fafarongo nia ki ka
balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata 'uri
fuada, "Muke ala'ania na
kala ngela ki ka leka ma'i
siaku, noa'a kamu kasi lu-
ida la'u. Sulia God nia
gwaunga'i fafia ngwae ne'e
enoeno ka di'ia kala ngela
ne'e ki."
15 Sui sa Jesus ka alua na'a
limana 'i fafona kala ngela
ne'eri ki, ma ka fa'ale'a kira.
Sui, nia ka leka na'a 'ana.

Sulia na to'oru'a
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana ta'i kaida'i, ta'i
ngwae 'alako nia leka ma'i
siana sa Jesus, ma ka saefilo
'uri, "Fa'amanata 'ae, na
ru le'a tae ki ne'e nau ku
sasi 'iri nau ku to'o ana na
mauri'a firi?"
17 Sa Jesus ka fata 'uri
fuana, "Fa'uta ne'e 'oko sae-
filo nau sulia na ru le'a ki
kwa? Ta'i God go'o ne'e nia
le'a. Di'ia 'oko oga 'oke to'o
ana mauri'a firi fa'inia God,

ˈoke roˈo sulia na taki nia ki
neˈe nia saeˈe.”
18 Ma na ngwae neˈeri ka
saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri,
“Taki tae ki kwa?”
Sa Jesus ka olisi ˈuri ana,
“ˈOe kosi sau ngwae, ˈoe kosi
kakabara, ˈoe kosi bilia ta ru,
ˈoe kosi soke fafia ta ngwae.
19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana
maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe. Ma
ˈoke alafe fuana ngwae ki
taˈifau ka diˈia logo neˈe
ˈoko alafe fuamu talamu.”
20 Sui ngwae ˈalako neˈe
ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ru neˈeri ki, nau ku sasi
naˈa maˈi suliˈi. ˈUri ma
tae laˈu neˈe nai sasia laˈu
kwa?”
21 Ma sa Jesus olisia ka
ˈuri fuana, “Diˈia ˈoko oga
ˈoe tua leˈa taˈifau, leka
ˈoko ˈoifoli ˈani ru ˈoe ki
taˈifau, ngalia mani neˈeri,
ˈoko kwatea fuana ngwae
dalaˈa ki, ma ˈoke baˈa toˈo
ana toˈoruˈa ˈi langi. Sui
ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”
22 Ma ana kaidaˈi ngwae
ˈalako neˈeri ka rongoa na
ru neˈeri ki, na liana ka
kwaimanatai liu naˈa, ma
nia ka leka naˈa ˈana, sulia
nia na ngwae toˈoru liu.
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
“Nau ku saea fuamuˈa, nia
ˈafitaˈi liu naˈa fuana na
ngwae toˈoru ki kike ruˈu
saena mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.
24 Ma nau ku saea logo
fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu
fuana ta kamel ke ruˈu
sulia na maˈe kwakwa
tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia
ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta
ngwae toˈoru neˈe God ke
gwaungaˈi fafia maurilana.”
25 Aia, ma ana kaidaˈi fa-
farongo nia ki kira rongoa
naˈa ru neˈeri ki, kira ka
ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri,
“Ma diˈia nia ˈafitaˈi fuana
ngwae toˈoru ki ˈunaˈeri, sa
tai mo neˈe ka bolo fuana
mauriˈa firi?”
26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus
alaˈa, nia ka lia saga kwau
fuana fafarongo nia ki, ma
ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu
fuana na ngwae ki ke toda
mauriˈa firi, bore ma fuana
God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi
goˈo. Na ru ki taˈifau nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana
God.”
27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Peter ka saefiloa sa Jesus ka
ˈuri, “Ma kaimili faˈuta mo?
Osiˈana kami faˈasia naˈa
toˈoruˈa kaimili ki taˈifau,
ma kami ka leka naˈa suliˈo.
Ma tae neˈe God ke kwatea
fuaimili?”
28 Ma sa Jesus ka olisia
fuada ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa, ana kaidaˈi God
ke baˈa alua na magalia
faolu, nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nai baˈa tua ana fuli
tuaˈa nau fuana na mata-
langaˈilana ngwae ki taˈifau.
Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu
akwala ma ro ngwae fa-
farongo nau ki, kamu ke
baˈa tua faˈi nau ana kula
ana ˈinotoˈanga fuana mata-
langaˈilana ngwae ki ana ak-
wala ma ro kwalafa ana Is-
rael ki.
29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia
luma nia, ma na ngwaefuta
nia ki, ma na ngwaingwaena
nia ki, ma na maˈa faˈinia
teˈa nia, ma ngela nia ki,

nama ta ano bore ˈana, sulia
nia leka suli nau, na ngwae
neˈeri nia ke baˈa ngalia ru
leˈa ˈoro ki liufia ru ba nia
toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God
ke baˈa kwatea logo mauriˈa
firi fuana.
30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira
ˈaˈana ana kaidaˈi neˈeri,
kike baˈa tiˈitiˈi. Ma ngwae
ˈoro neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira
ana kaidaˈi neˈe, kike baˈa
ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Na ˈInotoˈanga God nia
ˈuri: Nia diˈia na ngwae neˈe
toˈo ana ano, ma ka leka
ˈi ˈofodangi fuana na laefi-
lana ngwae ki fuana raoˈa ˈi
saena oˈola nia.
2 Ma nia ka alafafia na
folilada ˈani mani neˈe bolo
fuana taˈi asoa, ma ka
baˈeda naˈa fuana raoˈa
saena na oˈola nia.
3 “Ma ana sikona kadi sina
ˈi ˈofodangi, nia ka leka laˈu,
ma ka lisia ti ngwae neˈe
kira uu ˈoˈo goˈo ˈada ˈi
saena usiˈa, ma noaˈa kira
kasi sasia goˈo ta ru.
4 Ma nia ka ˈuri fuada,
‘Kaumulu ke leka logo maˈi,
ˈiri kuke rao ˈi saena na
oˈola nau, ma nau kui baˈa
foli kaumulu ˈani ru neˈe
totolia.’
5 Ma kira ka leka naˈa.
“Ma tofongana asoa, ma
ana uula kadi sina asoa, nia
ka leka laˈu, ma ka sasi logo
ˈunaˈeri.
6 Ma saˈulafi naˈa, nia
ka leka ma ka dao toˈona
ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo
goˈo ˈada maana fuli usiˈa.
Ma nia ka saefiloda ka ˈuri,
‘Faˈuta neˈe kamu ka uu ˈoˈo
goˈo aumulu ˈi neˈe sulia
asoa laˈulaˈu neˈe, ma noaˈa
kamu kasi sasia goˈo ta ru?’
7 “Ma kira olisia kika ˈuri,
‘Noaˈa ta ngwae kasi sae
kaimili goˈo.’
“Ma nia ka fata ˈuri fuada,
‘Kaumulu ke leka logo maˈi,
ˈiri kuke rao ˈi saena na
oˈola nau.’
8 “Ma kaidaˈi neˈe sina
ka suu naˈa, ngwae neˈe
toˈo ana oˈola, ka fata ˈuri
fuana na ngwae ˈaˈana ana
na raoˈa nia, ‘ˈOke saea maˈi
na ngwae rao ki, ma ˈoko
foli kira ˈani na mani kira ki.
ˈOke talaˈae ana na ngwae
ba nau ku saeda ˈisi, leleka
ka dao ana na ngwae ba nau
ku eta saeda ki.’
9 “Na ngwae rao ba nia
saeda ˈi buri ˈi saˈulafi ki,
kira dao maˈi, ma nia ka
folida ˈani mani neˈe totolia
taˈi asoa fuana taˈi ngwae.
10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
ba nia saeda maˈi ˈi naˈo
kira dao maˈi, kira fia fasi
nia ke baˈa foli kira ka taˈi
doe. Bore ma kira taˈifau
kira ngalia goˈo mani neˈe
totolia taˈi asoa fuana taˈi
ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia
naˈa, kira ka ngununguru
buri fuana na ngwae neˈe
toˈo ana na oˈola, kira ka
fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko
saeda maˈi buri, kira rao
goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, ma
ˈoko folida ka bolo logo
faˈi kaimili neˈe kami ngali

kuluˈa naˈa ana na raoˈa sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈe, ma na sina ka sina fifi liu naˈa aimili.’

13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada ka ˈuri, ‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi ˈaurafu ˈoe goˈo. ˈOko alafafia na raoˈa fuana taˈi mani goˈo ba.

14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko leka naˈa kwau ˈamu. Nau ku oga nai kwatea fuana ngwae neˈe nau ku laefia ˈisiˈisi ka diˈia logo neˈe nau ku kwate fuamu.

15 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana tae neˈe nau ku oga kui sasia ˈania na mani nau talaku. Faˈuta ˈoko ˈuga, osiˈana nau ku kwate ru doe fuana ngwae matamata loˈoko ki?’ ”

16 Ma ˈisilana sa Jesus ka fata ˈuri, “Nia neˈe, na ngwae neˈe ˈisiˈisi niniˈari, ke baˈa etaeta laˈu. Ma na ngwae neˈe kira etaeta niniˈari, kike baˈa ˈisiˈisi laˈu.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem, nia ka talaˈia na fafarongo nia ki kira ka leka karangi nia taˈifilida, ma nia ka alaˈa fuada taˈifilida ka ˈuri,

18 “Kamu ke fafarongo leˈa maˈi fuaku. Kulu leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ma taˈi ngwae ke baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana fata abu doe ki, ma na faˈamanata ana taki ki, fasi ˈiri kira ka matalangaˈi taˈa aku fuana na saungilaku.

19 Ma kike baˈa kwate nau fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kike baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma kika ulasi nau. Sui kike baˈa fotoˈi nau ana ˈai rara folo fuana saungilaku. Aia, ma ana uula asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu fuana mauri.”

Na teˈa ro fafarongo ki gania sa Jesus ˈuana kwaiˈadomi ˈanga
(Mark 10:35-45)

20 Buri ˈana ru neˈeri, ˈafe sa Sebedi faˈinia na ro ngela nia ki, sa James ma sa John, kira ka dao maˈi fuana lisilana sa Jesus. Na kini neˈeri ka leka maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka gania ˈuana sasilana ta ru fuana ro ngela nia ki.

21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe ka ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga?”

Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke eta fataˈa fuaku ˈoko alaˈania ro ngela neˈe nau ki, kera ka tua karangi ˈoe, ta ngwae ka tua ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ˈi bali mauli ˈamu, kaidaˈi ˈoke tatalafaˈa ˈi saena ˈInotoˈanga ˈoe.”

22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngela neˈeri ki, “Ru neˈe koroˈo gania, koroˈo noaˈa ˈiri sai goˈo ana na fadalana. Koroˈo totolia goˈo ˈamuroˈo nonifiiˈanga diˈia neˈe nai baˈa nonifii ˈania?”

Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo totolia goˈo ˈamiroˈo.”

23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuadaroˈo, “Nia mamana na
nonifiiˈanga neˈe ke baˈa
dao ana koroˈo. Bore ma
fuana ta ngwae neˈe ka tua
bali ˈoloˈolo aku, ma ta ng-
wae bali mauli aku diˈia
neˈe koroˈo oga, noaˈa laˈu
nauˈa neˈe nai filia. Taˈifilia
Maˈa nau maˈi langi goˈo
ˈana neˈe saiana kwatelana
fuana sa tai faˈida neˈe nia
filida fuana ka sui naˈa.”

24 Kaidaˈi neˈe akwala fa-
farongo neˈeri ki kira ron-
goa ru neˈe, kira ka saetaˈa
fuana ro ngwae asina neˈeri
ki.

25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae
kira taˈifau goˈo maˈi siana,
ka fata ˈuri, “Kaumulu sa-
iana na ngwae gwaungaˈi ki
neˈe kira gwaungaˈi fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira toˈo ana ngasin-
gasiˈanga, ma kira sai liu
ana usungaˈilana ngwae ki
fuana sasilana ru kira ogaˈi
ki.

26 Sui bore ˈana, noaˈa
nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi
safitamuˈa. Diˈia ta ng-
wae aumulu nia oga ka
faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana
nia ngwae rao kaumulu.

27 Ma diˈia sa tai aumulu
neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia
ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki.

28 Nia ka sasi diˈia nauˈa,
na Ngela Ngwae. Duˈungana
nau noaˈa kusi leka maˈi
ˈiri neˈe ngwae ki kira ka
rao fuaku. Ma nau ku leka
lala maˈi ˈiri nai rao fuana
ngwae ki taˈifau, ma nau
ku kwatea naˈa maurilaku
fuana faˈamaurilana na ng-
wae ˈoro ki faˈasi taˈangaˈa
kira ki.”

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Je-
sus faˈinia fafarongo nia
ki kira leka kwau ˈuana
ˈi Jerusalem, kira ka liufia
naˈa kwau maˈe fanoa ˈi
Jeriko. Ma kaidaˈi kira ka
leka faˈasia na fanoa neˈeri,
na ngwae ˈoro liu kira leka
maˈi sulida.

30 Ma na ro ngwae maada
rodo ki kera tua ninimana
tala. Ma kaidaˈi kera ron-
goa sa Jesus leka maˈi sulia
tala, kera ka ri naˈa, kera
ka ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke man-
atai keroˈo maˈi.”

31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
ki kira rongo kera, kira ka
balufi kera, ma kika ˈuri,
“Moke tua aroaro!” Bore ma
kaidaˈi kira fata ˈunaˈeri,
kera fiˈi ri doe ka tasa laˈu
ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke man-
atai keroˈo maˈi.”

32 Ma kaidaˈi sa Jesus
rongo kera ri maˈi ˈunaˈeri,
nia ka uutoˈo, ma ka saeda
maˈi, ma ka saefiloda ka
ˈuri, “Tae neˈe koroˈo oga
nai sasia fuamuroˈo?”

33 Kera olisia, keka ˈuri
fuana, “Keroˈo oga ˈoke
ˈifingia maamiroˈo fasi ˈiri
keroˈo ke lia laˈu.”

34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka
kwaimanatai liu fuadaroˈo,
ma nia ka sama toˈona
maadaroˈo. Ma ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo, na
maadaroˈo ka lia naˈa, ma
kera ka leka naˈa faˈinia sa
Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, ana fanoa ˈi Betfeis, ˈi gwauna faˈi ua ˈi Olif. ˈI neˈeri, sa Jesus ka kwatea ta ro ngwae ana na fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moke leka ˈuana fanoa loˈoko neˈana koroˈo leka kwau ˈuana, ma koroˈo ke baˈa dao toˈona taˈi dongki, kira firiˈia ˈi neˈeri faˈinia na bibina. Koroˈo ka logedaroˈo, ma moro ka ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo koroˈo, koroˈo ka saea fuana moka ˈuri, ‘Na Aofia neˈe ogaˈi.’ Ma ˈunaˈeri nia ke baˈa alaˈanida fuamuroˈo.”
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka faˈamamana tae ba na profet nia saea ka ˈuri,
5 “Muke saea fuana ngwae
ki ˈi Jerusalem muka
ˈuri,
‘Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu,
nia leka naˈa maˈi
siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka
leka maˈi ˈi fafona na
dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na
kala dongki.’ ”✡
6 Ma na ro ngwae ana na fafarongo nia ki, kera ka etaeta naˈa ˈi naˈo, ma kera ka sasia naˈa ru neˈe sa Jesus saea fuadaroˈo ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki neˈeri faˈinia na bibina, ma kira ka safataˈinia na ifi kira ki ˈi fafona ilina bibina, ma sa Jesus ka tua ˈi fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira safataˈinia na ifi kira ki sulia na tala, ma ti ngwae kira ka tufua na uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia sulia na tala fuana faˈaˈinotoˈalana sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana sa Jesus, ma kira ka ˈisi kwau ˈi burina, kira ako ma kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela
ana kwalafa sa David
na tatalafaˈa!
Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia
na ngwae neˈe nia
leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi Jerusalem, na fanoa ka ngalu liu naˈa, ma ti ngwae kira saefiloda kira ka ˈuri, “Sa tai niniˈa?”
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri, “Niaˈa sa Jesus na profet, na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Nasaret ˈi saena na abaˈi kula ˈi Galili.”

Sa Jesus balufia ngwae neˈe kira faˈalia Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaidaˈi sa Jesus leka maˈi ka dao saena Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae neˈe kira usi ˈada ˈi neˈeri

✡ **21:5** Sekaraea 9:9 ✡ **21:9** Sam 118:26

ki. Ma nia ka giosia na tatafe
ana ngwae neˈe kira rokisi
mani neˈeri ki, ma ka gilosia
na ru fuana tuaˈa na ngwae
neˈe kira ˈoifoli ˈani na faˈi
fao ki.
13 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana ngwae neˈeri
ki, “Na Fatalana God saena
Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘Na Luma nau, na luma
ni foˈo.’ Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula
fuana bililana ru ngwae ki.”
14 Ana kaidaˈi neˈeri, ti
ngwae maada rodo, ma ti
ngwae ˈaeda mae, kira leka
logo maˈi siana sa Jesus
saena Luma Abu God, ma
nia ka gurada taˈifau.
15 Aia, ma na fata abu
doe ki, ma na faˈamanata
ana taki ki, kira ka saetaˈa
liu kaidaˈi kira lisia ru leˈa
ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi,
ma kira ka rongoa kala
ngela ki kira ri kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela
ana kwalafa sa David na
tatalafaˈa!”
16 Ma na fata abu doe
ki faˈinia na faˈamanata ki,
kira ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “ˈOko rongoa tae neˈe
kira saea! Faˈuta neˈe noaˈa
ˈoe kosi luida kwa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “ˈIu, nau ku rongoa.
Noaˈa kamu ˈiri toˈomani
goˈo alaˈanga ba saena
Kerekereˈa Abu? Nia fata
ˈuri, ‘ˈOko faˈamanata na
kaela ngela ki fasi ˈiri kira
ka baˈatafe ˈoe talamu.’ ”✡
17 Sui ˈi buri ˈana, sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ka leka naˈa faˈasia ˈi
Jerusalem, ma kira ka leka
ˈuana ˈi Betani. Ma kaidaˈi
nia rodo naˈa, kira ka teo ˈi
neˈeri.

Sa Jesus agia na ˈai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 ˈOfodangi ana ruana
asoa, kaidaˈi sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki kira oli
maˈi ˈuana ˈi Jerusalem, ma
sa Jesus ka fiolo.
19 Ma nia ka lisia taˈi ˈai
figi neˈe uu ˈi ninimana tala,
ma ka leka ˈi ˈaena, bore ma
noaˈa nia kasi lisia goˈo ta
fuaˈi ru ana, ma na rauna
goˈo neˈe ulubono. Ma nia
ka fata ˈuri fuana ˈai figi
neˈeri, “Osiˈana noaˈa ˈoe
kosi alua goˈo ta fuaˈi ru, ˈira
ˈita ana kaidaˈi neˈe noaˈa
ˈoe kosi fungu laˈu!” Ma ana
kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
ˈai neˈeri ka kuku naˈa.
20 Kaidaˈi fafarongo ki kira
lisia ru neˈeri, kira ka ˈarefo
liu. Ma kira ka saefiloa ˈuri,
“Tae neˈe sasi ma na ˈai neˈe
ka mae ˈaliˈali goˈo ˈana ˈuri
kwa?”
21 Ma sa Jesus olisida ka
ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia kamu faˈamamana ma
noaˈa kamu kasi manata ru-
arua, kaumulu saiana muke
sasia goˈo ˈaumulu ru doe
ki liufia ru neˈe nau ku sa-
sia ana ˈai figi neˈe. Diˈia
kamu saea fuana faˈi ua
neˈe, ‘ˈOke leka, ˈoko tua
saena asi,’ ˈira nia ke baˈa
leka goˈo ˈana.
22 Diˈia kamu foˈosia God,
ma kamu ka faˈamamana
neˈe God ke sasi ru neˈe
kamu gania, nia ke sasi goˈo
ˈana.”

✡ **21:16** Sam 8:2

Na ngasingasiˈanga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaidaˈi sa Jesus
nia oli laˈu saena Luma Abu
God fuana faˈamanatalana
ngwae ki, na fata abu doe
ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki, kira ka leka maˈi
siana. Ma kira ka saefiloa
ˈuri, "Na ngasingasiˈanga
tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana
na sasilana ru neˈe ki kwa?
Ma sa tai mo neˈe nia kwa-
tea na mamanaˈanga neˈe
fuamu?"
24 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, "ˈIu, nau ku saefilo
kaumulu basi ˈuana taˈi ru.
Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi
faˈarongo kaumulu ana na
mamanaˈanga neˈe nau ku
toˈo ana fuana sasilana ru
neˈe ki.
25 ˈIu, kamu ke saea basi
fuaku, na mamanaˈanga
neˈe sa John nia toˈo ana
fuana na siuabuˈanga, nia
ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia
ˈita maˈi ana God, nama nia
ˈita maˈi ana na ngwae ki
goˈo?"

Ma kira ka talaˈae ana
olisuˈusuˈunga ˈi safitada
kwailiu kira ka ˈuri, "Tae
neˈe kulu ke saea? Diˈia
kulu olisia ma kulu ka ˈuri,
'Faˈasia maˈi God,' nia ke
baˈa fata ˈuri, 'ˈIrai ma
faˈuta mo neˈe kamu kasi
faˈamamana sa John?'
26 Ma diˈia kulu fata ˈuri,
'Ngwae goˈo ˈana neˈe kwa-
tea ngasingasiˈanga fuana
sa John ka siuabu ana ng-
wae ki, noaˈa laˈu God,' ng-
wae ki kira ke baˈa saetaˈa
fuakulu." Kira maˈu, sulia
na ngwae ki kira saea sa
John niaˈa neˈe na profet.
27 Nia neˈe kira ka olisia
ˈuri goˈo ˈada ana fuana sa
Jesus, "Kaimili kina goˈo sa
tai neˈe saea fuana sa John
ka siuabua ngwae ki."

Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, "ˈIu, diˈia nia
ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi
saea logo fuamuˈa sa tai neˈe
kwatea na ngasingasiˈanga
neˈe fuaku."

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, "Kamu manata
faˈuta sulia ru neˈe? Taˈi
ngwae nia toˈo ana ro ngela
ngwane ki. Ma nia ka leka
siana na ngela ˈi naˈo, ma
ka fata ˈuri fuana, 'ˈAlako
nau ˈae, taˈena ˈoke leka, ma
ˈoke rao ˈi saena na oˈola ba
kulu.'
29 "Ma nia ka olisia ka ˈuri,
'Nau ku ˈaila goˈo kwa.' Ma
sui ˈi buri, nia ka rokisia na
manataˈanga neˈeri, ma ka
leka naˈa ˈi saena na oˈola.
30 Ma ˈi buri, na maˈa
ka leka laˈu siana na ruana
ngela ana, ma ka saea logo
taˈi alaˈanga neˈeri. Ma na
ngela neˈe ka olisia ka ˈuri,
'Nia leˈa goˈo ˈana nai baˈa
leka.' Bore ma noaˈa nia
kasi leka goˈo.
31 "ˈUri ma sa tai adaroˈo
naˈa neˈe sasia ru ba na
maˈa kera nia oga?"

Ma kira olisia kika ˈuri,
"Na ngela ba ˈi naˈo."

Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, "Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, na ngwae taˈa
ki neˈe kira gonia na mani
ana na takisi, ma na kini

sesele ki, kike baˈa eta ruˈu
ˈi saena na mauriˈa neˈe God
nia gwaungaˈi fafia ˈi naˈo
ana kamuˈa.
32 Sa John ngwae ni Siuabu
ba dao naˈa maˈi siaumulu
fuana na faˈataˈilana na
tuaˈa neˈe God nia oga
fuamuˈa muke tua su-
lia, ma noaˈa kamu kasi
faˈamamana goˈo ana niaˈa.
Bore ma, na ngwae ˈaurafu
ki neˈe kira gonia mani ana
na takisi, ma na kini sesele
ki, kira ka faˈamamana
ana niaˈa. Ma sui bore
ˈana muka lisia na ru
neˈeri ki, noaˈa kamu kasi
faˈamamana goˈo ana sa
John, ma noaˈa kamu kasi
rokisia goˈo manatamuˈa.”

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu
fuada ka ˈuri, “Muke ron-
goa basi taˈi tarifulaˈanga
neˈe laˈu. Taˈi ngwae nia
fasia na oˈola. Ma nia ka
saungaˈinia sakali kalikalia,
ma ka ˈilia taˈi kilu fuana
na ngisilana na fuaˈi ˈai
ki fuana saungaˈilana waen,
ma ka saungaˈinia taˈi luma
fuana na foloˈa. Ma nia
ka alua na oˈola nia saena
limana ngwae ki neˈe kira
rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka
leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe
fanoa.
34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola
neˈeri nia maua, nia ka kwa-
tea na ngwae ni rao nia ki
fuana na ngwae neˈe kira lia
sulia na oˈola nia, fasi ˈiri
kira ke kwatea maˈi ta bali
ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
35 “Ma na ngwae neˈe lia
sulia na oˈola ki, kira daua
na ngwae rao nia ki, ma
kira ka ulasia taˈi ngwae, ma
ruana ngwae kira ka saungia
ka mae naˈa, ma uula ngwae
kira ka ˈuia naˈa ˈani fau
fuana saungilana.
36 Sui nia ka kwatea laˈu ti
ngwae rao ˈoro laˈu fuada ka
liufia ˈi naˈo. Ma na ngwae
neˈe kira lia sulia na oˈola
neˈeri, kira ka sasi ˈunaˈeri
logo ada.
37 Ma ˈisilana, nia ka kwa-
tea naˈa ngela mutaˈi nia
fuada. Ma nia ka manata
ˈuri, ‘Kike baˈa fuˈusi doe
goˈo ˈada ana na ngela nau.’
38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe
ngwae neˈeri ki kira lisia
naˈa ngela nia, kira ka saea
kwailiu naˈa fuada kira ka
ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe ngela na
ngwae neˈe toˈo ana na oˈola
neˈe. Kulu saungia ka mae,
fasi ˈiri kuke ngalia ˈakulu
na ru neˈe nia ki taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika
ˈui ˈania ˈi maa faˈasia na
oˈola neˈeri, ma kira ka
saungia ka mae.
40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi
neˈe ngwae neˈe toˈo ana na
oˈola ka dao maˈi, tae neˈe
nia ke baˈa sasia fuana na
ngwae neˈe kira lia sulia na
oˈola ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri,
“Nia ke baˈa saungia na ng-
wae taˈa neˈeri ki ka mae,
ma nia ka kwatea laˈu na
oˈola nia fuana ti ngwae
matamata neˈe kike baˈa
kwatea ta bali fuana ana
kaidaˈi ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Nia mamana kamu

toˈomani na Kerekereˈa Abu
ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae
saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈania, nia neˈe na
fau neˈe talingaˈi ka
liufia na fau ki taˈifau
ana ˈodoa.
God neˈe fulingani ru neˈeri,
ma na lisilana ka leˈa
liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau
ku saea fuamuˈa, na
ngwanganeˈanga ana
gwaungaˈinga God ke baˈa
lafua faˈasi kamu, ma ka
kwatea ˈana fuada na ngwae
neˈe kira roˈosulia ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia
ˈasia fafona fau neˈeri, nia
ke mangisia naˈa. Ma diˈia
sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia
fafia, na nonina ka meme
taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu
doe ki ma na Farasi ki, kira
rongoa tarifulaˈa neˈeri, kira
lia saiana sa Jesus nia fata
sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka
daua. Bore ma kira maˈu,
osiˈana neˈe ngwae ˈoro ki
kira fiku ana kaidaˈi neˈeri,
kira faˈamamana ana sa Je-
sus neˈe niaˈa na profet.

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa
(Luke 14:15-24)

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani
tarifulaˈanga fuada na ng-
wae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia
ˈuri: Taˈi ngwae tatalafaˈa
nia saungaˈinia na fafangaˈa
ana araˈinga fuana na ˈalako
nia neˈe ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na
ngwae rao nia ki fuada na
ngwae ki neˈe nia laefida
maˈi ki fuana na fafangaˈa
neˈeri, fasi ˈiri kira ka leka
maˈi. Bore ma kira ka ˈaila
lala ˈani lekaˈa maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu
ti ngwae rao, ka fata ˈuri
fuada, ‘Kamu ke faˈarongoa
na ngwae neˈe nau ku lae-
fida ki, na fangaˈa nau kwai-
bobori naˈa. Nau ku saungia
taˈifau naˈa na buluka doe
nau ki ma na kala buluka
leˈa nau ki, ma na ru ki
taˈifau ka kwaibobori naˈa.
Muke leka naˈa maˈi ana na
fafangaˈa nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi
oga goˈo roˈongaˈa sulia, ma
kira ka leka matamata lala
ˈada. Ta ngwae ka leka naˈa
ˈana saena oˈola nia, ma
ta ngwae ka leka naˈa ˈana
saena na sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua
naˈa ngwae rao neˈeri ki,
kira ka kwaiˈida, ma kira ka
saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa
neˈe ka saetaˈa liu, ma nia
ka kwatea naˈa ngwae fuani
oro nia ki, ma kira ka saun-
gia naˈa ngwae neˈeri ki
neˈe kira saungia naˈa ng-
wae rao nia ki. Ma kira ka
duˈafia naˈa fanoa doe kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri
fuana na ngwae rao nia
ki, ‘Na fangaˈa kwaibobori
naˈa, bore ma na ngwae ba
nau ku laefida ki, kira kasi
totolia lekaˈa maˈi ana na
fafanga faˈi kaimili.

✡ **21:42** Sam 118:22-23

9 Kamu ke leka sulia na
tala ki, ma kamu ka saea
maˈi na ngwae ki taˈifau
neˈe kamu dao toˈoda, kira
ka leka maˈi ana fangaˈa
neˈe.’
10 Ma na ngwae rao ki
kira ka leka sulia na tala
ki, ma kika fikua maˈi na
ngwae ki taˈifau neˈe kira
dao toˈoda. Ma na fangaˈa
ana na araˈinga neˈeri ka
fungu ˈani ngwae leˈa ki ma
na ngwae taˈa ki.
11 “Sui kaidaˈi neˈe ngwae
tatalafaˈa ka dao maˈi fuana
lisilana na ngwae neˈe kira
dao ki, nia ka lisia taˈi ngwae
neˈe noaˈa kasi toro goˈo
ˈani na toro ana na araˈinga.
12 Ma na ngwae tatalafaˈa
ka fata ka ˈuri, ‘Noaˈa ˈoko
ˈiri toro goˈo ˈani na toro
fuana fangaˈa ana araˈinga,
ˈunaˈeri noaˈa ˈiri leˈa fuana
ˈoe tua ˈi neˈe.’ Ma na ng-
wae neˈeri noaˈa kasi saea
naˈa ta ru.
13 “Sui na ngwae tatalafaˈa
ka saea fuana na ngwae rao
nia ki ka ˈuri, ‘Kamu ke firi
fafia na limana ma na ˈaena
ngwae neˈe, ma kamu ka
ˈui ˈani niaˈa saena na kula
rorodoˈa neˈe ˈi maa, ana
kula neˈe ngwae ke angi ma
ka ˈala girigiri ana lifada,
osiˈana kira nonifii.’ ”
14 Sui sa Jesus ka fata naˈa
ˈuri, “Na ngwae ˈoro ki mala
neˈe God laefida, bore ma
bara ngwae goˈo neˈe nia
filida.”

Sa Jesus olisia na saefiloˈa sulia na takisi
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira
leka, ma kira ka lokoˈi ru
fuana na faˈaroralana sa Je-
sus ˈani ru neˈe nia saeˈe ki.
16 Ma kira ka kwatea
fafarongo kira ki faˈinia ti
ngwae neˈe oga kwalafa sa
Herod ka tatalafaˈa siana sa
Jesus. Ma kira ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata ˈae,
kaimili saiana ru ˈoko saeˈe
ki, ru mamana ki taˈifau
goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo
ˈamu sulia mamanaˈanga
ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki. Ma
ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta
ngwae ˈani ta tae neˈe kira
manata sulia. Ma noaˈa ˈoe
kosi manata goˈo ˈuana na
ˈinotoˈalana na ngwae.
17 ˈIu, ˈoke saea basi
fuaimili! ˈUri ma na taki
kia, nia luia na kwatelana
na mani ana takisi fuana
na ngwae gwaungaˈi ana
ˈafutana ˈi Rom? ˈUri ma
nia bolo faˈinia kaimili ke
kwatea takisi baera, nama
noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa
ana na manataˈanga taˈa
kira, ma ka fata ˈuri, “Kau-
mulu na ngwae kwalabasa
ki, faˈuta neˈe kamu ka sasi
ˈuana na faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi
na mani neˈe kamu folia
ˈani na takisi.” Ma kira ka
ngalia maˈi taˈi selene, kira
ka faˈataˈinia fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira
ka ˈuri, “Na nununa sa tai
niniˈa? Ma na satana sa tai
mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka
ˈuri, “Na nununa ma na sa-
tana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Kamu ke kwatea fuana na

tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na olisiˈanga neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka leka naˈa ˈada faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu ki, kira toˈo ana fiu ngwae asina ki. Ma na ngwae etaeta ka korea taˈi sariˈi. Aia, ma ana kaidaˈi kera kasi toˈo ˈua ana ta ngela, ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri. Aia, ma noaˈa kera kasi toˈo ˈua ana ta ngela logo, ma nia ka mae logo ˈana. Uula ngwae ka korea laˈu, ma ka mae logo. Nia ˈunaˈeri leleka fiu ngwae asina neˈeri ki, kira maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe kira mae, kini neˈe bore ka mae naˈa logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe ˈafe maˈi fuana fiu ngwae asina neˈe ki. Diˈia ˈunaˈeri, kaidaˈi ngwae ki kira tataˈe faˈasia maeˈa, sa tai ana fiu ngwae asina neˈeri ki neˈe araˈi mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Kaumulu rora naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki ma na ngasingasiˈanga God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kike tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana kamu toˈomani sulia ba God saea ˈua naˈa maˈi ka ˈuri,
32 ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’ Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus, kira rongoa na ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa Sadusi ki ˈani na olisiˈanga nia, kika fiku maˈi siana.

35 Ma taˈi ngwae ada neˈe
faˈamanata ˈani taki ki, nia
ka iliili ˈuana ka faˈarora
sa Jesus ˈani na saefiloˈa ka
ˈuri,
36 “Ngwae faˈamanata ˈae,
na taki tae neˈe talingaˈi
ka liufia taki kia ki taˈifau
kwa?”
37 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “ ‘ˈOke alafe ana God
ˈoe, ˈania manatamu taˈifau,
ma ˈani mangomu taˈifau,
ma ˈani liamu taˈifau.’
38 Niaˈa naˈa neˈe taki
etaeta ma ka talingaˈi ka
tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia
logo ka ˈuri, ‘ˈOke alafe
fuana toˈolamu ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu ta-
lamu.’
40 Ma na taki faˈasia sa
Moses ki taˈifau, ma na
faˈamanataˈanga na profet
ki kira fiku taˈifau goˈo ana
ro taki neˈe ki.”

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo

(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira
fiku kalia sa Jesus, nia sae-
filoda ka ˈuri,
42 “Na Christ, ngwae
neˈe God nia filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki,
kaumulu saea nia futa maˈi
ana sa tai niniˈa?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Na
Christ ke baˈa futa maˈi ana
kwalafa sa David na tata-
lafaˈa.”
43 Sui sa Jesus ka saefilo
kira laˈu, “Diˈia nia ka futa
goˈo ˈana ana kwalafa sa
David na ngwae tatalafaˈa,
faˈuta mo neˈe na Anoˈi ru
Abu ba nia faˈafata sa David
ka ˈuri,
44 ‘God nia fata ˈuri fuana
Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku,
ma ˈoko gwaungaˈi
faˈinau, masia kaidaˈi
nau kui alua malimae
ˈoe ki ke roˈosuliˈo.’✡

45 “Sa David ˈana talana
neˈe nia saea na Christ ˈani
na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na
Christ nia noaˈa laˈu ˈalako
ana kwalafa sa David goˈo
ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
46 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
noaˈa ta ngwae ada kasi bolo
naˈa fuana olisilana ˈani ta
ru. Ma kira ka ˈeke naˈa
ˈada fuana saefilolana laˈu
sa Jesus.

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki

(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa
Jesus ka fata fuana na ngwae
neˈe kira fiku maˈi ki, ma na
fafarongo nia ki ka ˈuri,
2 “Na ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma na
Farasi ki, kira toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana na
faˈamanataˈanga ˈani taki
sa Moses ki.
3 Nia neˈe, kamu ka
roˈosulida, ma kamu ka
sasia na ru ki taˈifau neˈe
kira saea fuamuˈa. Bore ma
noaˈa kamu kasi sasi laˈu
sulia na ru neˈe kira sasiˈi
ki, osiˈana noaˈa kira kasi
sasi goˈo sulia na ru neˈe
kira fata sulia.

✡ **22:44** Sam 110:1

4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ka roˈo sulia, bore ma noaˈa kira kasi maˈudi goˈo fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki fuana sasiˈa sulia na taki neˈeri ki.

5 “Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau fasi ˈiri na ngwae ki ka lisida ma ka fia fasi kira ngwae leˈa ki. Ma na ru ˈuri ki neˈe kira sasiˈi. Kira ka firiˈia ˈi maana darada ma ˈi limada na reba ru doe ki neˈe kira keresia na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma kira taia na namunamuna ifi kira ki ka keta.

6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana kula ˈinotoˈa ana na fangaˈa ki, ma kula ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki.

7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada ˈi maana usiˈa ki, ma kira oga ngwae ki ka fata ˈuri ada, ‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu.’

8 “Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu,’ osiˈana nauˈa goˈo neˈe taˈi ngwae faˈamanata kamu, ma kaumulu na barangwai asina saena fikuˈa faˈamamanaˈanga.

9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta ngwae faˈamanata saena magalia neˈe ˈani alaˈanga ˈuri, ‘Maˈa kami,’ osiˈana kaumulu ke faˈaˈinotoˈa goˈo taˈi Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi langi.

10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae ˈaˈana,’ osiˈana kaumulu toˈo goˈo ana taˈi ngwae ˈaˈana, ma niaˈa naˈa neˈe nauˈa, na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki.

11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi safitamuˈa, nia ka diˈia naˈa ngwae rao.

12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia niaˈa. Ma ta ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana, God ke baˈa fuˈusi doe ana.”

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki

(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nia taˈa liu fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki! God ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana neˈe kamu fono ˈusia na sinamaa ana ˈInotoˈanga God faˈasia na ngwae ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi oga goˈo neˈe muka ruˈu saena ˈInotoˈanga God, ma kamu ka fonea ngwae neˈe kira faˈisuˈusuˈu ˈuana

ruˈungaˈa.*

15 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma
kamu na Farasi ki na ngwae
kwalabasa neˈe kamu ˈoi
ˈana ngwae ki, fasi ˈiri kira
ka saea kamu ˈani na ngwae
leˈa ki. Aia, God ke baˈa
kwaˈi kamu, sulia kamu laga
ulafu liu ˈani galilana kula ki
taˈifau, saena asi ma saena
tolo, ˈuana daoˈa toˈona ta
ngwae, fasi ˈiri ka leka sulia
na taki sa Moses ki. Aia,
ma ana kaidaˈi ngwae neˈe
ka leka goˈo suli kaumulu,
kamu fiˈi sasi akaˈu goˈo
ana niaˈa fuana lekaˈa ˈuana
kula ana maeˈa. Ma na
kwaˈikwaˈinga nia ke baˈa
tasa ka liufia kaumulu sulia
na abulalana taˈa ka liufi
kaumulu taˈifau naˈa.

16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma
kaumulu diˈia naˈa ngwae
maa rodo ki neˈe kira talaˈia
na ngwae ki. Nia neˈe, God
ke kwaˈi kamu liu, sulia
kamu faˈamanata ˈuri ana
ngwae ki, ‘Sui bore ˈana
sa tai neˈe ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na
Luma Abu God, nia leˈa goˈo
ˈana diˈia noaˈa nia kasi
sasi tae neˈe nia alangaˈi
fuana. Bore ma diˈia nia ka
faˈangasia alangaˈinga nia
ˈani na gol ba saena Luma
Abu God, nia neˈe ka abu liu
fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga
nia.’

17 Kamu maa rodo, ma
muka boleboleˈa liu. Tae
neˈe doe, na gol nama na
Luma Abu God neˈe sasia gol
neˈe ka abu? Na Luma Abu
God neˈe doe ka liufia na gol!

18 Ma muke faˈamanata
logo na ngwae ki ˈuri, ‘Sui
bore ˈana sa tai neˈe ka
faˈangasia alangaˈinga nia
ˈani na fuli fuˈa, nia leˈa
goˈo ˈana diˈia noaˈa nia
kasi sasia tae neˈe nia
alangaˈi ˈani. Ma diˈia nia
ka faˈangasia alangaˈinga
nia ˈani na kwaisuˈusiˈanga
neˈe tua fafona fuli fuˈa,
nia neˈe abu ka tasa fuana
ˈoilana alangaˈi ˈanga ba
nia.’

19 Kamu maa rodo. Tae
neˈe doe, kwaisuˈusiˈanga
nama na fuli fuˈa neˈe
nia kwatea kwaisuˈusiˈanga
neˈe ka abu? Na fuli fuˈa
neˈe ˈinotoˈa ka liufia na
kwaisuˈusiˈanga.

20 Duˈungana na fuli
fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia
na kwaisuˈusiˈanga, ma
sa tai neˈe nia faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na fuli
fuˈa, tama nia alangaˈi ˈani
na fuli fuˈa loˈoko faˈinia
kwaisuˈusiˈa ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi fafona fuli fuˈa
neˈeri.

21 Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka faˈangasia alangaˈinga
nia ˈani Luma Abu God,
ˈunaˈeri tama nia alangaˈi
naˈa ˈani God neˈe nia tua

---

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa.”

saena Luma Abu neˈeri.
22 Ma diˈia ta ngwae
ka faˈangasia alangaˈinga
nia ˈani ˈi langi, tama nia
alangaˈi ˈani fuli tuaˈa God
neˈeriˈa, ma God neˈe tua
logo ˈi langi.

23 “Nia taˈa fuamuˈa na
ngwae faˈamanata ana taki
ki ma kamuˈa na Farasi
ki, kamu ngwae kwalabasa
ki. God ke baˈa kwaˈi
kamu. Kamu kwatea
tangafula ana ru ki fuana
God ˈani kala ru neˈe kamu
fasiˈi saena oˈola kamu
ki fuana faˈa rakufa lana
fanga kamu ki,† ma noaˈa
kamu kasi manata ˈabera
goˈo fuana roˈongaˈa sulia
faˈamanataˈanga doe ana
taki ki. Na faˈamanataˈanga
doe ana taki ki fata ˈuri,
‘Ngwae ka sasia naˈa ru
ki taˈifau neˈe ˈoloˈolo
fuana ngwae ki. Nia ka
kwaimanatai fuana ngwae
ma ka saea ru mamana ki.’
Muke sasia naˈa ru neˈeri ki,
faˈinia na ru tiˈitiˈi ki saena
taki ki logo.

24 Kamu diˈia na ngwae
maa rodo neˈe talaˈia na
ngwae ki. Kamu saiana
goˈo amuˈa manata ˈabera
ˈuana lekaˈa sulia kala ru
saena taki ki. Ma noaˈa
kamu kasi manata ˈabera
goˈo ˈani ru doe ki saena
taki ki. Kaidaˈi kamu sasi
ˈunaˈeri, ru neˈe nia lia diˈia
kamu lafua goˈo ˈaumulu
na lango faˈasia tae neˈe
kamu kwaˈufia, bore ma
muke onomia goˈo ˈaumulu
na kamel doe.

25 “Nia taˈa fuamuˈa na
faˈamanata ana taki ki ma
kamu na Farasi ki neˈe kamu
saiana sasilana ru ki fasi ˈiri
ngwae ki kira ka saeleˈa ˈani
kamu. Aia, God ke baˈa
kwaˈi kamu, osiˈana kamu
madafia liu saˈulana nonina
na titiu fuana fanga ki, bore
ma kamu faˈafunguˈi ˈani
na fanga neˈe kamu ngali
ˈani suulangaˈi lana ngwae
ki sulia guguta ˈanga.

26 Kamu na Farasi ki
neˈe diˈia maamuˈa nia
rodo! Mulu rokisia naˈa
manataˈanga kamu ki ka
sikasika. Diˈia neˈe man-
ataˈanga kamu ki sikasika,
na abulaˈanga kamu ki bore
ka sikasika logo. ˈUnaˈeri,
na maurilamuˈa diˈia na
titiu ki neˈe sikasika ˈi
nonina ma saena logo.

27 “Nia taˈa fuamuˈa na
faˈamanata ana taki ki ma
kamu na Farasi ki, kamu
kwatea ngwae ki kira ka
saea kamu na ngwae leˈa ki.
Bore ma God ke baˈa kwaˈi
kamu, sulia kaumulu diˈia
kilu gwaˈu ki neˈe kira rafua
lisilana ka leˈa ˈi maa, bore
ma ˈi saena nia fungu ˈani
suli faˈinia na nonina ngwae
neˈe kira mae, ma kira ka
ngwaˈa naˈa ki.

28 Ru neˈe nia mamana
ˈani kamu, sulia tae ki neˈe
kamu sasia nia lia leˈa liu
maana ngwae ki. Bore ma
na manataˈanga kamu ki
taˈa liu, ma kamu ka saiana
na sokelana ngwae.

29-30 “Nia taˈa fuamuˈa na
faˈamanata ana taki ki, ma
kamuˈa logo na Farasi ki,
kamu saiana sasilana na ru
ki fuana ngwae ki kira ka
saea kamu ngwae leˈa liu.

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin

Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo na koˈo bora kamu ki fuana saungilana na profet ki. Ma ˈi taˈena muka alua naˈa fau leˈa fafona kilu gwaˈu na profet neˈeri ki ma na ngwae leˈa ki ˈi naˈo fuana faˈakwangalana.

31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu ki, nia faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa na kwalafa koˈo taˈa kamu ki neˈe kira saungia na profet ki ˈi naˈo.

32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa amuˈa na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia maˈi ˈi naˈo!

33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu ki diˈia na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi kamu ka tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani mafula ana kula ni maeˈa.

34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet ma ti ngwae sae ˈi ru ma ti faˈamanata siaumulu. Ma ti ai ada muke baˈa saungida ma muke fotoˈida ana ˈai rara folo. Ma ti ai ada muke baˈa dauda ma muke ulasida saena luma fuana foˈongaˈa kamu ki, ma muke lali kwailiu ada faˈasia saena fanoa kamu ki.

35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi kamu fafia na saungilana na ngwae leˈa taˈifau, talaˈae maˈi ana maelana sa Abel, na ngwae saga, leleka maˈi ka dao ana maelana sa Sekaraea, na ngela sa Barakaea neˈe kamu saungia ka mae karangia na fuli foˈosi saena Luma Abu God.‡

36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe matalangaˈinga fuana maelana ngwae neˈeri ki taˈifau ke baˈa tua fafomuˈa ngwae ana kaidaˈi neˈe.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem

(Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, “Ngwae ana Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau ana na profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi siaku ˈiri nau ku lia suli kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.

38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi naˈa ˈani fanoa kamu.

39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe muke fata ˈuri, ‘God, ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma

‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa. ✡ **23:39** Sam 118:26

Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa
Jesus fata ˈunaˈeri ka sui,
nia ka leka faˈasia Luma
Abu God. Ma ana kaidaˈi
sa Jesus ka leka kwau, na
fafarongo nia ki kira ka leka
maˈi siana, ma kira ka fata
ˈuri, “ˈOko lisia basi ˈamu na
Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “ˈIu, ˈoko lisia na
luma doe neˈe ki. Noaˈa ta
taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana
Luma Abu God ke baˈa teo
laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike
baˈa takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka
raˈe gwauna faˈi ua ˈi Olif,
ma ana kaidaˈi nia tua ˈana,
na fafarongo nia ki kira
leka maˈi siana, ma kira ka
tua taˈifili kira. Ma kira
ka saefiloa sa Jesus kika
ˈuri, “Kaidaˈi tae neˈe na
ru nini ˈoko saea fuaimili ki
ke baˈa dao maˈi? Aia, ma
tae neˈe ke baˈa dao maˈi
fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi
ˈoe fuana oliˈa maˈi faˈinia
kaidaˈi neˈe magalia ke baˈa
sui ana?”
4-5 Sa Jesus ka olisi kira
ka ˈuri fuada, “Muke lia suli
kamu, sulia ngwae ˈoro ki
neˈe kike baˈa leka maˈi ˈi
nunufana sataku, ma kike
soke kamu, kike fata ˈuri,
‘Nauˈa na Christ, na ngwae
ba God filia.’ Ma ana kaidaˈi
kira sasia naˈa ru neˈeri ki,
na ngwae ˈoro ki kike baˈa
faˈamamana ana sokeˈa nari
kira ki. Aia, ma kamu ke
lia suli kamu, ˈasu ˈubani ta
ngwae ada kata soke kamu,
ma muke faˈamamana ana
sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke
baˈa rongoa lingana fuˈanga
ana fanoa karangi ki, ma
na alaˈanga ki sulia fuˈanga
ki ana ti fanoa tau logo
maˈi. Ka ˈunaˈeri bore
ˈana, noaˈa kamu kasi
manata ˈabera sulida. Ru
ˈunaˈeri ki ke baˈa dao
nama maˈi, bore ma noaˈa
kasi faˈataˈinia laˈu ˈisilana
magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike
baˈa fuˈalida kwailiu, ma na
ˈinotoˈanga ki kike fuˈalida
kwailiu. Ma na unifioloˈa
ma tikitiki ki ke liu ana kula
ki taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe
etangilana nonifiiˈa, diˈia
goˈo ˈana na kini faˈafuta ba
nia talaˈae ka ngela fii.
9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo,
na ngwae ana maˈe fanoa
matamata kwailiu saena ma-
galia neˈe ki, noaˈa kira
kasi oga kamu, sulia kamuˈa
na ngwae nau ki. Ma
ti ngwae ada kike baˈa
dau kamu, ma kike kwate
kamu fuana malimae kamu
ki fuana kwaˈilamuˈa ma
fuana saungilamuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe
kira faˈamamana ana nauˈa,
noaˈa kira kasi ngangata ana
faˈamamanaˈanga. Ma ng-
wae ki kike baˈa malimaeˈa
ana kiraˈa kwailiu. Ma kira
ke kwatea na ngwae God ki
fuana malimae kira ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
profet ˈosoˈoso ˈoro kira ke
dao maˈi, ma kira ke talaˈia,
ma kike sokea ngwae ˈoro
ki, ma kike leka sulia na
faˈamanataˈanga rora kira
ki.
12 Ma kike baˈa sasia ru

rora ˈoro liu ki. Ma sulia ru neˈe, na alafeˈanga ngwae ˈoro ki ke baˈa ngwataˈutaˈu.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia sa tai neˈe nia ngangata fuana lekaˈa sulia God leleka ka dao ˈisilana kaidaˈi neˈeri, nia neˈe God ke baˈa faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe sulia ˈInotoˈanga God, kike baˈa faˈarongo ˈani saena magalia fuana ngwae ki taˈifau. Buri ˈana naˈa, ˈisilana magalia fiˈi dao maˈi.
15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu. Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke malangisia. Aia, ru neˈe profet Daniel eta fata naˈa maˈi sulia ˈi naˈo.” (Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru neˈe.)
16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ka dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kike tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ngwae ka tua maˈi ˈi maa ana luma nia, nia ka tafi ˈaliˈali, ma noaˈa nia kasi manata laˈu ˈuana ruˈungaˈa saena luma nia ˈuana ngalilana ta ru ˈana.
18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi luma ˈuana ta toro ˈana.
19 Kwaimanataiˈanga doe liu fuada bara kini neˈe kira ina ki, ma kira ka faˈasusufia kala ngela tiˈitiˈi ki ana kaidaˈi neˈeri, sulia nia ˈafitaˈi liu kira ka tafi ˈaliˈali.
20 ˈIu, muke foˈo ma muka gania God, fasi ˈiri ru neˈe noaˈa kasi fuli laˈu ana ma kamu ka tafi ana kaidaˈi ana gwariˈa, nama na Sabat, asoa ana mamaloˈa.
21 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka dao ana kaidaˈi neˈe. Ma noaˈa naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
22 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
23 “ˈIu, diˈia ta ngwae ka fata ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi, nia naˈa ne na Christ,’ nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana nia.
24 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao maˈi, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’ faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kike fata ˈuri, ‘Nauˈa ta profet.’ Ma kike fulia faˈanadaˈa doe ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae neˈe God nia filida ki bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
25 Nia neˈe, sui bore ˈana ru neˈe ki noaˈa kira kasi dao ˈua maˈi, nau ku saea naˈa fuamuˈa ˈi naˈo, fasi ˈiri muke saiana.
26-27 “Ana kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, nau ku oli maˈi, ngwae ki taˈifau kike

baˈa lisi nau. Diˈia logo neˈe kamu saiana lisilana meamea kaidaˈi nia mea maˈi ana bali tataˈelana sina leka ka dao maˈi bali sulana sina saena mamanga. Aia, diˈia ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Na Christ tua saena abaˈi kula kwasi,’ noaˈa kamu kasi leka ˈuana kula neˈeri. Diˈia ti ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Christ ba ago ˈi neˈe,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ˈunaˈeri ki.

28 “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia, ka diˈia logo neˈe na afa noaˈa kasi talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri ki ka sui mala,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki kike baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kike leka rora faˈasia fulida.’✡

30 “Buri ˈana ru neˈe ki, na maˈetoto ana olilaku maˈi fiˈi faˈataˈi maˈi saena mamanga.✡ Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ngwae ki taˈifau saena magalia, kike angi sulia kira ka lisi nau ku oli maˈi fafona gwaˈi salo saena mamanga, ma nai baˈa leka maˈi faˈinia ngasingasiˈanga nau faˈinia na madakoˈanga doe nau.

31 Ma na ˈainsel ke ufia na bungu ke baˈa angi doe fuana fikulana na ngwae nau ki neˈe nau ku filida taˈifau naˈa. Ana kaidaˈi neˈeri, nau ku kwatea maˈi ˈainsel nau ki, ˈiri kike baˈa ukua maˈi ngwae nau ki taˈifau faˈasia na fanoa ki taˈifau saena magalia.”

32 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.

33 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia na nonifiiˈanga neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia karangi naˈa.

34 Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri ana kaidaˈi neˈe, kira kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.*

35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma saena magalia kike baˈa sui. Bore ma na fatalaku goˈo neˈe tuatua noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana. Na ˈainsel ki bore noaˈa kasi sai logo ana, ma

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15 ✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16 * **24:34** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

nauˈa, na Ngela bore, nau kusi sai logo ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru ba fuli ana kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana na igo doe baera, na ngwae ki kira fanga ma kira ka kwaˈu ˈada, ma na ngwae ki ma na kini ki kira ka araˈi ˈada ma kira ka kwate kini ˈada kwailiu, leleka ka dao goˈo ana faˈi asoa ba sa Noa nia raˈe saena na faka doe ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae neˈe ka dao maˈi, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe igo doe baera dao maˈi, ma ka lauda naˈa ˈana. Ma nia ke baˈa dao logo maˈi ˈuri ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki kera rao saena na oˈola. Ma nau ku ngalia ta taˈi ngwae faˈi nau, ma ta taˈi ngwae nau ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao adaroˈo ana fanga ki, ma ta taˈi ai nau ku ngalia, ma ruana nau ku faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi asoa tae neˈe nau, na Aofia kamu, nai dao maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe, diˈia na ngwae ana luma ka sai goˈo ˈana ana kaidaˈi neˈe ngwae bili ke baˈa dao maˈi ana, nia ka lialia leˈa ma noaˈa kasi alaˈania na ngwae bili neˈeri ka ruˈu maˈi saena luma nia.
44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo, sulia nai baˈa dao maˈi ana kaidaˈi neˈe noaˈa kamu kasi saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kamu diˈia na ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke alua nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona ma nia sasi ru neˈeri ki, ana kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ana ˈi luma nia!
47 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, na ngwae ˈaˈana alu nia ka lia sulia ru nia ki taˈifau.
48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae rao taˈa, nia ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau, daolana maˈi nia tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae rao ki, ma nia ka tua ni fanga naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana faˈinia ngwae kwaˈu lilinga ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka alua niaˈa faˈinia ngwae kwalabasa ki neˈe sokeˈe roˈo sulia God. Ma kaidaˈi nia ka tua ana kula neˈeri, nia ka angi angi goˈo ˈana

faˈinia na ˈala girigiri ˈanga,
osiˈana nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi neˈe
nau ku oli laˈu maˈi, na
ˈInotoˈanga God ke baˈa
diˈia na akwala kini sariˈi
neˈe kira ngalia naˈa faˈi
unu kira ki, ma kira ka
kwaimaˈakwali ana na araˈi
faolu neˈe ke leka maˈi
ka ngalida ˈuana saena na
fafangaˈa ana ara araˈinga.
2 Ma ta lima kini sariˈi ada
kira taˈi boleboleˈa, ma ta
lima ai ada kira ka man-
ataˈa.
3 Na kini sariˈi boleboleˈa
neˈeri ki kira ngalia naˈa
faˈi unu kira ki, bore ma
noaˈa kira kasi ngalia goˈo
ta suliˈi ru neˈe ka bolo
fuana faˈaduˈalana unu kira
ki faˈinida.
4 Ma na ai neˈe manataˈa
ki kira ngalia na biˈi suliˈi ru
doe fuana faˈaduˈalana unu
faˈinia na faˈi unu kira ki.
5 Ma na araˈi faolu neˈeri
noaˈa kasi dao ˈaliˈali, ma na
kini sariˈi neˈeri ki maada ka
mamaliuˈa taˈifau, ma kira
ka maliu naˈa ˈada.
6 “Ma saena tofongana
rodo, na ngwae ki kira ri
kika ˈuri, ‘Na araˈi faolu nia
dao naˈa maˈi! Muke leka,
ma muke saka fuana.’
7 Na akwala kini sariˈi
neˈeri kira ka tataˈe, ma kira
ka faˈaduˈa na faˈi unu kira
ki.
8 Ma na kini sariˈi bole-
boleˈa neˈeri ki kira ka fata
ˈuri fuana na kini sariˈi
manataˈa neˈeri ki, ‘Muke
kwatea ta suliˈi ru fuana
duˈangaˈa ˈaimili, sulia neˈe
suliˈi ru kaimili ki fuana
duˈangaˈa karangi ka sui
naˈa.’
9 “Sui kira olisida kika ˈuri,
‘Noaˈa goˈo, osiˈana noaˈa
nia kasi bolo naˈa faˈi kulu
taˈifau. Muke leka ˈaumulu
ana ta luma, ˈiri muke folia
ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa
ˈaumulu.’
10 Ma kaidaˈi kira leka
fuana foliˈa, na araˈi faolu
neˈeri ka dao maˈi. Ma na
sariˈi neˈeri ki neˈe kira sasi
akaˈu, kira ka leka naˈa ˈada
faˈinia ˈuana na fangaˈa ana
araˈinga. Ma kira ka fono
naˈa ˈusia na sinamaa.
11 “Ma ˈi buri ˈana na kini
sariˈi ba kiri, kira ka dao
logo maˈi, kira ka ˈuri, ‘Araˈi
ˈae! ˈOke ˈifingia kwau na
sinamaa fuamiˈa!’
12 Ma na araˈi faolu neˈeri
ka olisida ka ˈuri, ‘Ru ma-
mana nau ku saea fuamuˈa,
nau ku kina kaumulu.’ ”
13 Ma sa Jesus ka faˈasuia
naˈa tarifulaˈanga neˈe ka
ˈuri, “Ta neˈe, kamu ke lialia
leˈa, sulia kamu kina faˈi
asoa nama kaidaˈi neˈe nai
baˈa dao laˈu maˈi ana.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea laˈu
na tarifulaˈanga neˈe fuana
na fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Ana kaidaˈi nai baˈa oli
maˈi, na ˈInotoˈanga God nia
diˈia taˈi ngwae ba nia leka
ana ta kula tau, ma ka saea
naˈa ngwae rao nia ki, ma
ka kwate kira ka lia sulia na
toˈoruˈa nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima
toˈoni selene ki fuana taˈi

ngwae. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea ro toˈoni selene ki. Ma fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea taˈi toˈoni selene. Nia ka kwatea ka bolo naˈa faˈinia na sai ˈi ruˈanga kira ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana ana lekaˈa nia.

16 Ma na ngwae neˈe ngalia naˈa lima toˈoni selene ki, nia ka rao ˈani, ma ka toˈo laˈu ana ta lima toˈoni selene.

17 Ma na ngwae ba ngalia naˈa ro toˈoni selene ki, nia ka rao logo ˈani, ma ka toda ta ro toˈoni selene laˈu.

18 Bore ma na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, nia ka leka, ma ka ˈilia taˈi kilu saena na ano, ma ka sofongaˈinia ˈana selene ba na araˈi ˈaˈana nia kwatea fuana.

19 “Ma buri ˈana kala kaidaˈi tau, na araˈi ˈaˈana ba kira ka oli maˈi, ma nia oga ka saiana selene ba nia ki faˈinida.

20 Ma na ngwae ba ngalia lima toˈoni selene ki, ka ngalia laˈu maˈi ta lima toˈoni selene, ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea lima toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta lima toˈoni selene fafia.’

21 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau. Nau ku saiana, nau ku manata fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki, nia neˈe nau ku alu ˈoe, ˈoko doe fafia naˈa ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’

22 “Ma na ngwae neˈe ngalia ro toˈoni selene ki ka dao logo maˈi. Ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea goˈo ro toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku toda laˈu ta ro toˈoni selene fafia.’

23 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa nau, nau ku saiana nau ku fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki. Nia neˈe nai baˈa alu ˈoe, ˈoke doe fafia na ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’

24 “Sui na ngwae ba ngalia taˈi toˈoni selene, ka dao maˈi. Ma nia ka fofoni ru goˈo ˈana ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, nau ku saiana ˈaeˈo na ngwae neˈe fatalamu ˈinikere. ˈOko loia naˈa ru ki goˈo ˈamu ana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi fasia, ma ˈoko ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata ki.

25 Nia neˈe nau ku maˈu, ma nau ku leka sofongaˈinia naˈa selene ba ˈoe saena na ano. ˈOko lisia mani ba ˈoe nama goˈo niniˈa.’

26 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia ka ˈuri, ‘ˈAeˈo na ngwae rao taˈa, ma ˈoko ˈaila busu. ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku loia ru ana kula neˈe noaˈa kusi fasia, ma ku ngalia goˈo ˈaku ru ngwae matamata ki.

27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu na selene nau ki saena kula ni alu maniˈa fasi ˈiri ka ˈoro, ma ka dao ana kaidaˈi nau ku oli maˈi ana, nau ku ngalia naˈa selene neˈeri ma na selene tarenga ki faˈinia.’

28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka fata ˈuri fuana na
ngwae ni rao nia ki laˈu, ‘Muke ngalia naˈa selene
neˈe ki faˈasia, ma kamu ka kwatea fuana na ngwae neˈe
toˈo ana taˈi akwala toˈoni selene.
29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana ru
ˈoro ki, nai baˈa kwatea laˈu ti ru fuada, fasi ˈiri kira ka
toˈo ana ru ki ka tatakolaˈa. Ma sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa kasi toˈo ana ta ru, ma nia ka toˈo ana ta ru
tiˈitiˈi bore ˈana, nai baˈa lafua faˈasi nia.
30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke ˈui ˈania ˈi maa
saena na maˈe rodo, kula neˈe ngwae ki ka angi angi
goˈo ˈada faˈinia na ˈala gi-
rigiri ˈanga, osiˈana nia non-
ifii liu.’ ”
31 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Kaidaˈi nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa oli laˈu
maˈi ˈuana na tatalafaˈanga
faˈinia na ˈainsel ki, nai baˈa
tua ana fuli gwauruˈa na
ngwae tatalafaˈa.
32 Ma na ngwae ki taˈifau
faˈasia fanoa ki taˈifau kike
baˈa fiku maˈi ˈi naˈoku. Ma
nai baˈa daroˈia na ngwae
ki taˈifau, diˈia ta ngwae ba
nia lia sulia na sipsip ki ka
daroˈia na sipsip ki faˈasia
na nanigot ki.
33 Ma nau ku alua naˈa
ngwae saga ki ˈi bali ˈoloˈolo
aku, ma na ngwae taˈa ki ˈi
bali mauli aku.
34 “Sui nau ku fata ˈuri
fuana ngwae neˈe kira tua
ˈi bali ˈoloˈolo aku, ‘Kau-
mulu naˈa ngwae neˈe Maˈa
nau faˈasaeleˈa kamu ki.
Muke ruˈu maˈi ˈi saena
ˈInotoˈanga neˈe nia sasi
akaˈu ana fuamuˈa ˈita naˈa
maˈi ana etangilana naˈa
maˈi na magalia.
35 Sulia kaidaˈi nau ku fi-
olo ana, kamu kwatea fanga
fuaku. Ma kaidaˈi nau ku
silikwaˈu ana, kamu kwatea
kafo fuaku. Ma bore ˈana
nau na ngwae dao faˈasia
ta fanoa matamata, kamu
kwalo nau ˈuana saena luma
kamu ki.
36 Ma kaidaˈi ka noaˈa
ˈaku ta toro, kamu kwate
toro fuaku. Ma kaidaˈi nau
ku mataˈi, kamu lia sulia
nau. Ma kaidaˈi nau ku
tua ˈi saena luma ni lokafo,
kamu maa toˈoku.’
37 “Sui naˈa ngwae saga ki
kira ka olisia kika ˈuri, ‘Aofia
kwa, kaidaˈi tae neˈe kami
lisia ˈoko fiolo, ma kami ka
sareˈo? Kaidaˈi tae neˈe
ˈoko silikwaˈu, ma kami ka
kwatea kafo fuamu?
38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe
na ngwae dao faˈasia na
fanoa matamata, ma kami
ka kwalo ˈoe ˈi luma, nama
kaidaˈi tae neˈe noaˈa ˈamu
ta toro, ma kami ka kwate
toro fuamu?
39 Ma kaidaˈi tae neˈe
kami lisia neˈe ˈoko mataˈi
ana, nama ˈoko tua saena na
luma ni lokafo, ma kami ka
leka maa toˈomu?’
40 “Ma nau ku olisida nau
ku ˈuri, ‘Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu
sasia ta ru ˈunaˈeri fuana ta
ngwae bore ˈana neˈe noaˈa
kira kasi lia doe ana, kamu
sasia naˈa fuaku.’
41 “Sui nai baˈa fata ˈuri
fuada na ngwae neˈe kira
tua ˈi bali mauli aku, ‘Kamu

ke leka tau kwau faˈasi nau.
God ke baˈa kwaˈi kamu.
Ma kamu ke leka saena na
mafula neˈe tuatua firi, neˈe
God nia sasi akaˈu ana fuana
sa Saetan ma na ˈainsel taˈa
nia ki.
42 Sulia nau ku fiolo, ma
kamu kasi kwatea goˈo ta
fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau
ku silikwaˈu, noaˈa kamu
kasi kwatea goˈo ta kafo
fuaku.
43 Ma kaidaˈi nau ku dao
maˈi, kamu kasi kwalo nau
goˈo fuana luma kamu ki.
Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta
toro, noaˈa kamu kasi kwate
toro goˈo fuaku. Ma kaidaˈi
nau ku mataˈi ma ku tua
ˈi saena na luma ni lokafo,
noaˈa kamu kasi lia goˈo suli
nau.’
44 “Ma kira ka olisia kira
ka ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi
tae neˈe kami lisiˈo, ˈoko
fiolo, nama ˈoko silikwaˈu,
nama ˈoe na ngwae dao,
nama ka noaˈa ˈamu ta toro,
nama ˈoko mataˈi nama ˈoko
tua ˈi saena na luma ni
lokafo, ma noaˈa kami kasi
ˈafiˈo goˈo?’
45 “Ma nau ku olisida ku
ˈuri, ‘Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu
kasi kwaiˈafi ana ta ngwae
bore ana neˈe noaˈa kira
kasi lia doe ana, kamu sasia
naˈa fuaku.’
46 “Sui kira ka leka
naˈa ˈada ˈuana na
kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua
firi, ma na ngwae saga ki
kira ka leka naˈa ˈuana na
mauriˈa firi.”

26

Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungilana sa Jesus
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia
faˈamanata ˈani ru neˈe ki
ka sui, nia ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki,
2 “Kaumulu saiana ka sui
naˈa, Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa ke baˈa fuli fafonai.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, kike
baˈa kwate nau, na Ngela
Ngwae, fuana malimae nau
ki, ˈiri kike foto fafi nau ana
ˈai rara folo.”
3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri
logo, na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
Jiu ki, kira ka fiku saena
luma doe na ˈingataˈi fata
abu neˈe satana sa Kaeafas.
4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri
kike dao toˈona ta kaidaˈi
fuana kike dau ago ana sa
Jesus, ma kira ka saungia.
5 Ma kira ka fata kwailiu
ˈuri, “Noaˈa kulu kasi daua
ana faˈi asoa ana fangaˈa,
ˈasu ˈubani ngwae ki kira
kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, kira leka
kwau ˈuana ˈi Betani, kira ka
tua saena luma sa Simon, na
ngwae ba na kuu saungia ˈi
naˈo.
7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
fanga, taˈi kini leka maˈi
siana faˈinia na biˈi nura
neˈe kwanga liu,* ma nia

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

fungu ˈani na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa, ma na folilana ka doe liu. Nia leka maˈi, ma ka kisitani ˈi fafona gwauna sa Jesus.

8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira lisia, kira ka saetaˈa, ma kika fata ˈada talada ˈuri, “Faˈuta neˈe kini neˈe ka faˈalia ngwaingwai leˈa neˈe?

9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli ˈani, mani doe neˈe kulu ke baˈa ngalia ˈuana. Ma kulu ka ngalia na mani neˈeri fuana ˈafilana ngwae dalaˈa ki!”

10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo ˈana ana tae neˈe kira fata sulia, nia ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka fata ˈunaˈeri, ma kamu ka faˈaˈekea kini neˈe? Ru leˈa liu neˈe nia sasia naˈa fuaku.

11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma nauˈa, kaidaˈi dokodoko goˈo ˈana neˈe nai baˈa tua faˈi kamu.

12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia kisitani na ngwaingwai neˈe ana na noniku, nia sasi akaˈu ana nauˈa masia kwaiatolaku saena kilu gwaˈu ana faˈi asoa ana maelaku.

13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana fanoa ki taˈifau saena magalia neˈe na Faˈarongoˈanga Leˈa kira ke fatataloˈania sulia, tae neˈe kini neˈe nia sasia fuaku, kike baˈa rongoa naˈa logo fuana na manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki

(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo sa Jesus ki, satana sa Judas Iskariot ka leka siana na fata abu doe ki.

15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, “Diˈia nau ku kwatea sa Jesus fuaumulu, tae neˈe kamu ke baˈa kwatea fuaku?” Ma kira ka toˈomani uulu akwala selene ki, ma kira ka kwatea fuana.

16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ka lialia naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe bolo fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa

(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe kira saea ˈani, “Beret neˈe noaˈa ta Isi ana,” na fafarongo ki kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈI fai neˈe ˈoko oga kami ka sasi akaˈu ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?”

18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ana kaidaˈi kamu dao siana taˈi ngwae neˈe nau ku filia, kamu ka fata ˈuri fuana, ‘Ngwae faˈamanata kaimili, nia saea kaidaˈi nia dao karangi naˈa. Nia faˈinia na fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ˈi luma ˈoe.’ ”

19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira leka, ma

kika alaˈa faˈinia na ngwae neˈeri diˈia ba sa Jesus saea naˈa fuada, ma kira ka sasi akaˈu naˈa ana fangaˈa neˈeri.

20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri ˈiri ka fanga faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.

21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, taˈi ngwae ana kaumulu ke kwate nau fuana malimae nau ki.”

22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa ru neˈe, kira ka kwaimanatai liu. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ada kira fiˈi talaˈae ana saefilolana sa Jesus kika ˈuri, “Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa neˈeriˈa?” Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira fata ˈunaˈeri.

23 Sui sa Jesus ka ˈuri, “Taˈi ngwae aumulu, neˈe nia ke tongani afu beret nia ˈi saena na dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae nau ki.

24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea ka sui naˈa maˈi naˈo. Ma kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae nau ki. Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia nia kasi futafuta goˈo.”

25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na ngwae neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa. ˈUri ma ˈoko saea ˈani nauˈa neˈeriˈa kwa?”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo talamu neˈe ˈoko saea naˈa.”

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka ngalia afu beret, ma nia ka baˈatafea God, sui ka ngiia, ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Muke ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa neˈe noniku.”

27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga, ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada, ma ka fata ˈuri, “Kaumulu taˈifau, muke kwaˈufia.

28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God faˈangasia ˈani na fau alangaˈinga faolu, sulia neˈe ˈabuku ke baˈa igo fuana ngwae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ki.

29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau kusi kwaˈufia laˈu na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau ku kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi kaumulu ˈi saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau.”

30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira ka leka ˈuana faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ana faˈi rodo neˈe, kaumulu taˈifau goˈo muke tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke saungia ngwae neˈe

nia lia sulia na sipsip ki,
ma na sipsip ki taˈifau kika
takalo.’✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana,
ˈi buri ˈana nau kui tataˈe
laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui
etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana
ˈi Galili.”
33 Ma sa Peter ka olisia ka
ˈuri, “Nauˈa ˈafitaˈi nau ku
leka faˈasi ˈoe, sui bore ˈana
ngwae neˈe ki kira ka leka
faˈasiˈo!”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana sa Peter, “Nau ku saea
fuamu, ˈi naˈona neˈe karai
ke angi ˈi saena faˈi rodo
taˈena, ˈoke baˈa sae uulu-
fau ana neˈe ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka
ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku
mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau
ku saea fasi nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau
goˈo, kira ka fata logo
ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka
faˈinia na fafarongo nia ki
ana taˈi kula kira saea ˈani
ˈi Getsemani, ma nia ka fata
ˈuri fuada, “Kamu ke tua
ˈaumulu ˈi neˈe ana kaidaˈi
nau ku leka kwau ˈi loˈoko
ˈiri nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Pe-
ter, ma na ro ngela sa Sebedi
ki faˈinia. Ma nia ka fiˈi eta
ˈaena kwaimanatai ˈanga
doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Na liaku nia fig-
wanu ka doe liu, ma nia
bolo faˈinia naˈa saungilaku.
Muke tua ˈi neˈe, kamu ke
ada, ma muke lialia faˈi
nau.”
39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi
laˈu faˈasi kira, ma ka bobo
uruuru leleka na maana
darana ka toˈo naˈa ˈi ano,
ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi
ˈae, diˈia nia talangwaraˈu
goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu
na nonifiiˈanga neˈe faˈasi
nau. Sui bore ˈana, noaˈa
laˈu na kwaiogaiˈanga nau,
bore ma sulia na kwaiogai
ˈanga ˈoe lala niniˈa.”
40 Sui sa Jesus ka oli siana
na uulu fafarongo nia ki,
ma ka lisia kira maliu naˈa,
ma nia ka fata ˈuri fuana
sa Peter, “Kwala Peter kwa,
faˈuta neˈe kamu kasi ada
faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke
lialia ˈani foˈongaˈa sasi na
ilitoˈonga kata liufi kamu.
Sulia kaumulu oga sasilana
ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa
nia ngwataˈutaˈu liu.”
42 Sa Jesus ka leka laˈu,
ma ka foˈo ana ruana kaidaˈi
ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia
noaˈa kasi bolo fuana ˈoke
fonea na nonifiiˈanga neˈe
faˈasi nau, leˈa goˈo ˈana,
nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia
na kwaiogai ˈanga ˈoe.”
43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi
siada na fafarongo nia ki,
nia ka lisia kira maliu laˈu,
sulia na maada mamaliuˈa
liu naˈa.
44 Ma sa Jesus ka leka laˈu
faˈasida, ma ka foˈo laˈu ana
uula kaidaˈi, ka saea logo na
alaˈanga ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada
na uulu fafarongo nia ki, ma
ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu
maliu ˈua niniˈa? Ma kamu

✡ **26:31** Sekaraea 13:7

ka mamalo ˈua niniˈa? Lia basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia na ngwae ba ke kwate nau fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa Judas, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki, ma na subi ki.
48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa maˈetoto fuada ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau ku nonoˈia, niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe kamu oga.”†
49 Ma ˈaliˈali nia ka leka saga naˈa siana sa Jesus ma ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, aroaroˈa tua faˈi ˈoe.” Sui nia ka nonoˈia.
50 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kwala ngwade, sasia naˈa ru neˈe ˈaliˈali.”
Sui kira ka ˈidu karangi maˈi ana, ma kira ka daua sa Jesus, ma kira ka dau ngasi naˈa fafia.
51 Ma taˈi ngwae ana fafarongo sa Jesus ki ka lafua naˈa nini ni ofoˈa nia, ma ka kwaiˈia naˈa ngwae rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke alua ˈamu na sele ni ofoˈa ˈoe fuila, sulia sa tai faˈida neˈe kira fuˈa ˈani sele ni ofoˈa, kira ke baˈa mae logo ˈani sele ni ofoˈa.
53 Nau ku oga ˈoke saiana, diˈia nau ku gania Maˈa nau, nia fiˈi kwatea maˈi na ˈainsel ˈoro ki liufia akwala ma ro fuani oro ki!
54 Ma diˈia nau ku saea na ˈainsel ki ka ˈafi nau ˈunaˈeri, noaˈa naisi faˈamamana na ru neˈe na Kerekereˈa Abu saea sulia na Christ ka nonifii ˈani ki.”
55 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “ˈUri ma, kaumulu fia nauˈa ta ngwae bili niniˈa? Nia nini muka dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma na subi ki fuana daulaku? Tau naˈa maˈi, nau ku faˈamanata kamu ˈi saena na Luma Abu God, bore ma kamu kasi dau nau goˈo.
56 Na ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na kerekereˈa na profet ki ana Kerekereˈa Abu.”
Sui na fafarongo nia ki taˈifau goˈo kira ka danga faˈiburi naˈa ˈani, ma kira ka tafi naˈa ˈada.

Kira matalangaˈinia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

† **26:48** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia.

57 Ma na ngwae neˈe
kira daua sa Jesus ki,
kira ka talaˈi nia ˈuana
saena luma sa Kaeafas, na
ˈingataˈi fata abu. Ma
na ngwae faˈamanata ana
taki ki, faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki logo, kira
fiku ˈi neˈeri.
58 Ma sa Peter nia ˈisi buri
tau naˈa kwau, ma ka dao
logo ˈi saena na labata ana
na luma ˈingataˈi fata abu,
ma ka ruˈu kwau saena la-
bata, ma ka tua siana ngwae
folo ki, fasi ˈiri nia ka lisia
tae neˈe kira ke sasia ana sa
Jesus.
59 Ma na fata abu doe
ki, faˈinia na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru taˈifau, kira sasi
ˈuana dao toˈona ti alaˈanga
ˈosoˈoso sulia sa Jesus, neˈe
bolo faˈinia kika saungia
duˈungana.
60 Sui bore ˈana ngwae
ˈoro fata ˈosoˈoso ki kira
leka logo maˈi, noaˈa kira
kasi dao goˈo toˈona ta ru.
Sui ˈi buri, ta ro ngwae
ˈosoˈoso kera taˈe maˈi, kera
ka fata ˈuri,
61 “Na ngwae neˈe nia fata
ˈuri, ‘Nau ku saiana nai osia
na Luma Abu God, ma nau
ku saungaˈi faolu logo ˈaku
ana saena uulu faˈi asoa
ki.’ ”
62 Sui na ˈingataˈi fata abu
ka tataˈe, ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “ˈUri ma, noaˈa ˈoe
kosi olisia goˈo ta ru, ana ru
taˈa neˈe kera saea amu ki?”
63 Bore ma, sa Jesus ka
noto goˈo ˈana. Ma na
ˈingataˈi fata abu ka fata
laˈu ˈuri, “Nau ku saefilo
ˈoe ˈiri ˈoke talitali ˈani sa-
tana God neˈe mauri, ma
ˈoko saea fuamiˈa fasi ˈaeˈo
neˈe na Christ, na Ngela God,
nama noaˈa?”
64 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Nia neˈana ˈoko
saea naˈa. Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, ˈita
ana kaidaˈi neˈe ka oli
ˈalaˈa, muke lisi nau, na
Ngela Ngwae, nau ku tua ˈi
bali ˈoloˈolo ana God neˈe
ngasingasiˈa ka tasa, ma nau
ku leka maˈi ˈi fafona gwaˈi
salo ki ˈi langi.”
65 Goˈo na ˈingataˈi fata
abu neˈeri, nia ka gasia
na toro keta nia talana ka
faˈataˈinia na saetaˈanga
nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu
kasi oga laˈu ta ngwae ni
fata faˈamamana! Kulu
rongoa taˈifau naˈa nia
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia
God.
66 Kamu manata faˈuta?”
Ma kira olisia kika ˈuri,
“Nia totolia nia ke mae
naˈa.”
67 Sui kira ka ngisulia
maana, ma kira ka kwaiˈia.
Ma ti ngwae kika fidalia, kira
ka ˈuri,
68 “Christ ˈae, diˈia ˈaeˈo
naˈa ta profet, ˈoko saea
maˈi, sa tai neˈe fidali ˈoe
ˈuri?”

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena
labata, ma taˈi kini sariˈi rao
ka leka maˈi siana ka fata
ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia
sa Jesus, na ngwae niniˈa
faˈasia ˈi Galili.”

70 Sui sa Peter ka tofe ˈi
naˈoda ka ˈuri, “Nau ku ˈiri
saiana ru neˈe ˈoko saea.”
71 Sui, sa Peter leka ka tua
karangia ana maˈe tafaa, ma
taˈi kini sariˈi rao laˈu ka
lisia, ma ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈe kira tua neˈeri
ki, “Na ngwae neˈe tuatua
logo faˈinia sa Jesus, na ng-
wae neˈe faˈasia ˈi Nasaret.”
72 Ma sa Peter ka tofe
laˈu, ma nia talitali ka ˈuri,
“Nau ku ˈiri saiana na ng-
wae neˈana.”
73 Ma noaˈa kasi tau goˈo
ˈi buri ˈana, na ngwae neˈe
kira uu ˈi neˈeri ki, kira leka
siana sa Peter, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo logo
ta ngwae ada mamana naˈa,
sulia na lingana fatalamu
neˈe faˈataˈi ˈoe.”
74 Kaidaˈi neˈeri nia ka
talitali laˈu ka ˈuri, “Diˈia
nau ku soke, God ke baˈa
kwaˈi nau. Noaˈa nau ku ˈiri
saiana na ngwae neˈana.”

Ma ˈunaˈeri goˈo, karai ka
angi naˈa.
75 Ma sa Peter nia man-
ata toˈona alaˈanga ba sa
Jesus saea, “ˈI naˈo ana na
karai ka angi saena faˈi rodo
neˈe taˈena, ˈoko saea uu-
lufau ana neˈe ˈoko kina
nau.” Kaidaˈi sa Peter ka
manata toˈona ru neˈeri, nia
ka ruˈu kwau ˈi maa, ma
ka angi ikaika naˈa ˈania
liadilaˈanga doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana ˈofodangi laˈa bi-
labila, na fata abu doe
ki taˈifau faˈinia na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka
lokoˈi ru naˈa fuana saungi-
lana sa Jesus.
2 Sui kika firiˈia, ma kira
ka talaˈia naˈa siana sa Pae-
lat, na ngwae gwaungaˈi
faˈasia ˈi Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae
ba kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki, ana kaidaˈi
nia saiana kira matalangani
naˈa sa Jesus fuana na mae-
lana, nia ka manata oli, ma
ka oli faˈinia na uulu akwala
selene baera ki fuada na fata
abu doe ki ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata
ˈuri,
4 “Nau ku abula taˈa naˈa,
sulia nau ku kwatea naˈa ng-
wae saga fuana saungilana.”

Sui kira olisia kika ˈuri,
“Ma noaˈa laˈu ˈaberaˈanga
kaimili neˈana. Sulia bali
neˈeri na bali ˈoe lala ˈamu
neˈana.”
5 Ma sa Judas ka ˈui ˈania
na selene neˈeri ki ˈi saena
na Luma Abu God, ma ka
leka naˈa ˈana. Nia ka leka
kwau ˈi maa, ma ka liˈo naˈa
ˈana talana.
6 Ma na fata abu doe ki,
kira ka ngalia na selene
neˈeri ki, ma kira ka fata
ˈuri, “Noaˈa kasi bolo ana
taki kulu fuana kulu ka alua
naˈa selene neˈe ki faˈinia na
mani ana na Luma Abu God,
osiˈana selene neˈe na mani
ana sau ngwaeˈa naˈa.”
7 Ma kira ka alaˈa ka
sui naˈa, kira ka alafafia
ma kika folia ˈani taˈi afu

ano, na ano taˈi ngwae neˈe saungaˈi titiu. Ma kira ka rokisia ano neˈe ˈani kula fuana alulana ngwae mae ki ana, na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki saena.

8 Duˈungana neˈe nia folia na ano neˈeri ˈani na mani neˈe nia ngalia fuana saungilana na ngwae, kira ka saea ano neˈe ˈani, “Ano ana ˈAbu” leleka ka dao ˈi taˈena.

9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana alaˈanga na profet Jeremaea ba fata ˈuri, “Kira ngalia naˈa uulu akwala selene baera ki, na mani ba na ngwae ˈi Israel ki kira folia ˈani na ngwae,

10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na ano na ngwae neˈe saungaˈinia titiu ki, diˈia ba God nia saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus

(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom. Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na ngwae tatalafaˈa Jiu ki niniˈa?”

Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”

12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa Jesus, noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga.

13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi rongo goˈo na ru taˈa ˈoro niniˈa kira fai fafiˈo ˈani ki?”

14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo ˈani ta alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat ka ˈarefo liu ana.

15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom, nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae neˈe Jiu ki kira oga faˈasia na lokafo.

16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ka tua logo saena luma ni lokafo neˈe satana sa Barabas, na ngwae ki taˈifau kira saiana.

17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fiku maˈi, sa Paelat ka saefiloda ka ˈuri, “Sa tai neˈe kaumulu oga nai logea fuamuˈa, sa Barabas, nama sa Jesus neˈe kira saea ˈani na Christ?”

18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira kwatea sa Jesus fuana sulia kira ogalaˈa goˈo niaˈa.

19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka kwatea ta alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi sasi ta ru ana na ngwae ˈoloˈolo neˈana. Sulia nau ku maliu bole, ma ku figwanu liu sulia niaˈa saena faˈi rodo ba sui.”

20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira fata liana na ngwae ki, fasi ˈiri kira ka gania sa Paelat fuana logelana sa Barabas, ma ka alua sa Jesus fuana maeˈa.

21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fikuˈa neˈeri laˈu ka ˈuri, “Sa tai ana keroˈa neˈe kamu oga ˈiri nai logea?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Sa Barabas.”

22 Sa Paelat ka fata ˈuri,
“Ma tae neˈe nai baˈa sasia
ana sa Jesus, neˈe kira saea
ˈani na Christ?”
Kira taˈifau kira ka fata
ˈuri, “ˈOke foto fafia ana ˈai
rara folo.”
23 Ma sa Paelat ka fata
ˈuri laˈu, “Osiˈana ta tae taˈa
neˈe nia sasia?”
Sui kira ka ako doe kika
ˈuri, “Fotoˈia ana ˈai rara
folo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paelat
lisia nia ˈafitaˈi ka sasia
naˈa ta ru, ma na fuˈanga
ka karangi talaˈae, nia ka
ngalia kafo, ma ka taufia
naˈa limana ˈi naˈo ˈada
taˈifau, ka fata ˈuri, “Noaˈa
nau kusi oga na maelana na
ngwae neˈe. Bali kaumulu
naˈa neˈeriˈa.”
25 Na fikuˈa taˈifau kira
olisia, kika ˈuri, “Na mae-
lana ke teo fafi kaimili, ma
fafia na ngela kami ki.”
26 Aia, sa Paelat ka logea
kwau sa Barabas fuada, ma
ka kwatea na ngwae fuani
oro nia ki kira ka ulasia sa
Jesus. Sui nia ka kwatea
fuada ˈiri kika fotoˈia ana na
ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro
sa Paelat ki, kira talaˈia sa
Jesus saena na luma sa Pae-
lat, ma na fuani oro neˈeri
ki taˈifau, kira ka fiku maˈi
kalia sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua
naˈa ifi nia, ma kira ka
faˈaruˈufia ˈani ifi meo
borabora ˈa.
29 Sui kira ka ngalia
na ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma kira ka
alua fafona gwauna, ma kira
ka kwatea taˈi rara ˈai fasi
ˈiri ka dau ana ˈani bali lima
ˈoloˈolo nia, diˈia niaˈa ta
ngwae tatalafaˈa. Ma kira ka
bobo uruuru fuana, ma kira
ka ˈoidorole ˈani, kira ka
ˈuri, “ˈOke mauri tau ˈamu,
na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
30 Ma kira ka ngisulia, ma
kira ka ngalia na rara ˈai
baera, ma kira ka kwaiˈia na
gwauna.
31 Kaidaˈi kira ˈoidorole
ana ka sui, kira ka kanusua
laˈu na ifi baera, ma kira ka
faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia
ki, sui kira ka talaˈia kwau
fuana na fotoˈilana ana ˈai
rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaidaˈi kira leka
naˈa kwau, kira ka lisia taˈi
ngwae faˈasia ˈi Saeren, neˈe
satana sa Simon. Ma na
ngwae fuani oro ki, kira ka
kwatea fasi ˈiri nia ngalia na
ˈai rara folo sa Jesus.
33 Sui kira dao ana kula
kira saea ˈani ˈi Golgota. (Na
fadalana alaˈanga Golgota,
“Na kula ana lasi ngwae”.)
34 ˈI neˈeri, kira kwatea na
waen neˈe kira dola ˈani ˈai
ˈafae* fuana sa Jesus. Ma sa
Jesus ka kwaˈu toˈona, ma
noaˈa nia kasi kwaˈufia goˈo.

* **27:34** ˈai ˈafae: nia ta kuinini neˈe kira dola faˈinia waen fuana faˈagwarilana fiiˈa.

35 Sui kira ka foto fafia ana
na ˈai rara folo, ma kira ka
masa ˈani na ru diˈia daisi
fuana kika daroˈia na ifi nia
ki.
36 Sui kira ka tua ˈi ano, ma
kika lialia ˈafia goˈo ˈada.
37 Ma ˈi gwauna na ˈai rara
folo kira alua na kerekereˈa
ˈuri, "Na ngwae neˈe sa Je-
sus, na Ngwae Tatalafaˈa
na Jiu ki."
38 Sui, kira ka fotoˈia logo
ro ngwae bili ki ana na ˈai
rara folo ki faˈinia, ta ngwae
bali ˈoloˈolo ana, ma ta ng-
wae ana bali mauli.
39 Ma na ngwae neˈe kira
liu ki, kira ka nanga nan-
gataˈinia gwauda, ma kira
ka fata buri tolingaˈi kwau
fuana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri,
40 "ˈOko saea ˈoko osia
naˈa Luma Abu God, ma
ˈoko saungaˈi faolu laˈu ana
sulia uulu faˈi asoa ki goˈo.
Aia, diˈia ˈaeˈo na Ngela
God, ˈoko faˈamauri ˈoe
basi talamu, ma ˈoko koso
maˈi faˈasia na ˈai rara folo
neˈana."
41 Ma na fata abu doe ki
kira ka ˈoidorole logo ˈani
ˈunaˈeri, faˈinia na ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
kira ka ˈuri,
42 "Nia ba faˈamauria na
ngwae matamata ki, ma
noaˈa nia kasi faˈamauria
goˈo niaˈa talana. Diˈia nia
na ngwae tatalafaˈa kia ng-
wae Jiu ki, nia ka koso maˈi
faˈasia na ˈai rara folo, fasi
ˈiri kulu ka faˈamamana ana
niaˈa.
43 Nia fitoˈo ana God, ma
ka fata ˈuri, 'Nauˈa neˈe
na Ngela God.' Kulu lialia
basi ˈiri kuke lisia neˈe God
ke baˈa faˈamauria nama
noaˈa."
44 Ma na ro ngwae taˈa
neˈe kira fotoˈida faˈinia ki,
kera fata buri tolingaˈi logo
ˈunaˈeri ana niaˈa.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Ka ˈita ana tofongana
asoa, leleka ka dao ana uula
kadi sina, na maˈe rodo ka
buta fafia na fanoa ki taˈifau
ˈi neˈeri.
46 Ma saˈulafi, sa Jesus
ka ako doe ka ˈuri, *"ˈIlae,
ˈIlae, lema sabaktani."* Na
fadalana neˈe ˈuri, "God nau
ˈae, God nau ˈae, faˈuta neˈe
ˈoko danga faˈi buri ˈani
nau?"
47 Ma ti ngwae neˈe tua
karangi ana, kira rongoa, ma
kira ka fata ˈuri, "Nia ri
ˈuana sa Elaeja."
48 Ma taˈi ngwae ada
ka lalili ka ngalia maˈi
taˈi lumulumu asi, ma ka
faˈafungua ˈani na waen
ˈafae, ma ka usuiˈa ana maˈe
ˈai, ma ka kwatea fuana fasi
ˈiri nia ka kwaˈufia.
49 Ma ti ngwae laˈu kira ka
ˈuri, "Mango basi, kulu ka
lisia diˈia sa Elaeja nia dao
maˈi fuana faˈamaurilana
nama noaˈa."
50 Sui, sa Jesus ka ako doe
laˈu, ma ka mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota
naˈa kula abu saena Luma
Abu God ka gaa ˈania ro
baliˈi ru, ka ˈita maˈi ˈi
gwauna leleka ka dao ˈi ano.
Ma na tikitiki ka liu, ma na
fau ki ka foga,

52 ma ti faoda gwaˈu kira
ka ˈifi, ma na ngwae ˈoro
ana ngwae God ki neˈe kira
mae naˈa, kira ka mauri
laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia
faoda kira ki. Ma buri ˈana
sa Jesus ka tataˈe oli logo,
kira ka ruˈu saena fanoa abu
ˈi Jerusalem. Ma na ngwae
ˈoro ki kira ka lisida.
54 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana fuani oro
neˈe kira saungia sa Jesus,
faˈinia na fuani oro nia ki,
ana kaidaˈi kira lisia na
tikitiki, ma na ru matamata
ki taˈifau logo neˈe fuli, kira
ka maˈu liu ma kira ka fata
ˈuri, “Nia mamana liu naˈa,
niaˈa na Ngela God.”
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe
kira leka ˈi buri ˈana sa Jesus
ˈita maˈi ˈi Galili ma kira
ˈafia, kira tua logo ˈi neˈeri,
ma kira ka lialia tau logo
maˈi ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary
faˈasia ˈi Magdala, ma ˈi
Mary na teˈa sa James ma sa
Josef, ma ˈafe sa Sebedi, ma
ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi
naˈa ma ka karangia rodo,
taˈi ngwae toˈoru nia leka
maˈi. Niaˈa taˈi ngwae
faˈasia fanoa ˈi Arimetea,
ma na satana sa Josef. Ma
nia taˈi ngwae fafarongo sa
Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa
Paelat, ma ka gania na non-
ina sa Jesus. Ma sa Paelat ka
saea kira ka kwatea fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia
naˈa nonina sa Jesus, ma ka
buta ˈani ˈaba ifi kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na
faoda gwaˈu faolu nia, neˈe
kira saruˈia ˈi saena na fau
doe. Sui nia ka bokota naˈa
maana na faoda neˈeri ˈani
na babaˈi fau doe, sui ka leka
naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala,
ma ta Mary laˈu, kera tua tua
ˈi maa ana na faoda neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri
ˈana, na Sabat asoa ana ma-
maloˈanga, na fata abu doe
ki, ma na Farasi ki, kira fiku
fuana lokoˈi ru ˈanga faˈinia
sa Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri
fuana, “Ngwae ˈaˈana ˈae,
kaimili manata toˈona
kaidaˈi ngwae ˈosoˈoso neˈe
nia mauri ˈua, nia fata ˈuri,
‘Nai baˈa mauri laˈu ana
uula asoa!’
64 Ma ˈoko faˈarongoa ng-
wae ˈoe ki kika leka, ma kika
folo ˈafia na faodaˈi ngwae
mae leleka ka dao ana uula
asoa. Noaˈa kasi leˈa neˈe
na fafarongo nia ki kira ka
ngalia ˈada na nonina, ma
kira ka sofongaˈinia, ma kira
ka sokea ngwae ki, kira ka
saea fasi sa Jesus nia mauri
laˈu. Ma ˈoko saiana fasi
diˈia kira soke ˈunaˈeri, nia
ke baˈa taˈa ka liufia naˈa
sokeˈa ba nia eta sokea maˈi
ˈani ngwae ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri
fuada, “Aia, diˈia ˈunaˈeri,
kaumulu neˈe kamu ka filia
ti ngwae ana fuani oro nau
ki, fasi ˈiri kira ka leka folo,
ma kira ka folo leˈa ˈafia na
faoda neˈeri.”
66 Ma ana kaidaˈi fata
abu doe ki, ma na Farasi

ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka sasi akaˈu naˈa, ma kira ka leka naˈa ˈuana na faoda neˈeri. Ma kaidaˈi kira dao ana faoda neˈeri, kira ka alua naˈa maˈetoto ana faoda neˈeri, ˈiri diˈia ta ngwae ka ˈidua bore na sinamaa ana faoda, kira ka saiana. Ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka alua naˈa ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi asoa ana mamaloˈanga, kaidaˈi nia laˈa bilabila ˈua ana na Sande ˈi ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala, ma ta Mary laˈu, kera ka leka ˈuana na faoda baera ˈiri kera ka lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia ˈiginia, ma taˈi ˈainsel God ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka gilosia naˈa babaˈi fau baera faˈasia maana na faoda, ma ka tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea ma na ifi nia ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo ki kira lisia, kira ka maˈu liu, ma kira ka ˈasida, ma kira ka lebelebe, ma kika diˈia naˈa ˈada na ngwae mae ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Nau ku saiana koroˈo lulu ˈuana sa Jesus ba kira saungia ana ˈai rara folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Nia mauri naˈa diˈia ba nia saea fuamuˈa. Moro leka maˈi ˈi neˈe, ma moro ka lisia amuroˈo kula ba nia teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa, ma moro ka faˈarongo ˈuri ana fafarongo nia ki, ‘Sa Jesus nia mauri naˈa, ma nia ka leka ˈi naˈo mulu ˈuana ˈi Galili, ma kamu ke baˈa lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro ka manata toˈona ru neˈeri nau ku saea fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka ˈaliˈali naˈa faˈasia faoda ˈani maˈungaˈa. Ma sui bore ˈana, kera ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili ˈiri kike faˈarongoa na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saka fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na aroaroˈa ka tua faˈi koroˈo.” Ma kera ka leka maˈi siana, ma kera ka bobo uruuru fuana, ma kera ka dau kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Moro leka, ma moro ka faˈarongoa na ngwaefuta nau ki, fasi ˈiri kike leka ˈuana ˈi Galili. Ma kike baˈa lisi nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira oli kwau sulia na tala, ti ngwae ana ngwae folo neˈeri ki, kira leka naˈa faˈasia faoda gwaˈu sa Jesus, ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Jerusalem. Kaidaˈi kira dao ana maˈe fanoa doe neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia ru ki taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu doe ki.
12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma ti ngwae

faˈinaˈonaˈo laˈu ana Jiu ki,
kira ka alaˈa fiku ka sui naˈa,
kira ka kwatea mani doe
fuana ngwae ni folo ki.
13 Kaidaˈi kira kwatea
mani neˈe fuada ngwae folo
ki, kira ka fata ˈuri, “Kamu
ke soke ˈuri fuana ngwae ki
taˈifau, ‘Kaidaˈi kami maliu
saena rodo, na fafarongo sa
Jesus ki kira leka maˈi, ma
kira ka bilia na nonina.’ ”
14 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈe ki, kira
fata logo ˈuri, “Diˈia sa
Paelat nia rongoa na ru neˈe,
noaˈa kamu kasi manata
ˈabera laˈu, sulia kaimili
neˈe kami ke baˈa faˈasaga
fuana, ˈiri noaˈa nia kasi
saetaˈa fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo
neˈe ki kira ngalia mani
neˈeri ka sui naˈa, kira ka
leka, ma kira ka sasi naˈa
ˈada ru neˈe fata abu doe
ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
Jiu ki, kira saea fuada. Ma na
alaˈanga neˈeri ana sokeˈa
ka talofia taˈifau naˈa Jiu ki,
leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi
fuana fafarongo nia ki
(Mark 16:14-18; Luke
24:36-49; John 20:19-23; Acts
1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ng-
wae fafarongo nia ki kira
leka naˈa ˈuana ˈi Galili,
ˈuana taˈi faˈi ua neˈe sa
Jesus saea fuada fasi ˈiri kira
ka leka ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia
naˈa sa Jesus, kira ka faˈa
aofia, ˈunaˈeri bore ˈana ti
ngwae ada kira ka manata
ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi
siada, ka fata ˈuri, “God
nia kwate dangalu naˈa ana
ngasingasi ˈanga ki taˈifau
ˈi langi ma saena magalia
fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka,
ma kamu ke faˈamanata na
ngwae ki taˈifau ana fanoa
ki taˈifau, ˈiri kira na ngwae
fafarongo nau ki logo. Ma
kamu ke siuabuda ˈani sa-
tana na Maˈa, ma na Ngela,
ma na Anoˈi ru Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada
fasi ˈiri kira ka roˈosulia na
ru ki taˈifau neˈe nau ku
faˈamanata kamu naˈa ˈani.
Ma nai tua faˈi kamu leleka
ka dao ana na suilana na
magalia.”

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaˈa laˈu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faˈinia sa Peter (1 Peter 5:13). ˈUnaˈeri nia sai leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neˈe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom.

Buka neˈe fata goˈo sulia na tualana sa Jesus ma na faˈamanata ˈanga nia ki. Sa Mark inaˈu ana saelana na faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki, osiˈana na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈinia neˈe nia fuliˈi nama ˈani na ngasingasiˈanga ana God, ma ka faˈataˈinia logo neˈe niaˈa ngela God neˈe leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki. Na taˈi faˈanadaˈa ngasingasiˈa neˈe sa Jesus faˈataˈinia ˈania maelana ma na tataˈe olilana. Bore ma Jiu ki taˈifau kira fia kaidaˈi na Christ dao maˈi, nia ka tatalafaˈa firi naˈa saena ˈinotoˈanga nia fuada, ma nia ka fuˈalia ˈinotoˈanga ˈi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus si neˈe noaˈa kira ˈiri faˈamamana neˈe sa Jesus leka maˈi faˈasia God.

Sa Mark keresia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi ˈi Rom kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neˈe ke toˈomani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ke fitoˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ke ˈafida faˈasia mataˈinga ki, ma anoˈi ru taˈa ki, ma na maeˈa. Sa Mark oga logo ka faˈamanata oli adaˈa neˈe na mauriˈa faolu sulia na fitoˈo ˈanga noaˈa ˈiri talangwaraˈu.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia 1:1-13
- Sa Jesus sasi na raoˈa nia ˈi Galili 1:14—9:50
- Lekalana sa Jesus faˈasi ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem 10:1-52
- Wiki ˈisiˈisi neˈe sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem 11:1—13:37
- Sa Jesus mae ma ka tataˈe oli laˈu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ**
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maˈi na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sulia sa Jesus Christ na Ngela God neˈe ˈuri:
2 Nia talaˈae diˈia maˈi sa Aesea na profet ba nia keresia ru neˈe God nia saea fuana na Christ neˈe ˈuri,

* **1:** Christ na sata ˈi ru fuana ngwae neˈe God filia ka leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ˈani na Mesaea.

"Nai baˈa kwatea kwau
na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi
naˈomu, fasi ˈiri nia
ke sasi akaˈu ana
ngwae ki fuamu.
3 Taˈi ngwae nia ri fuana ng-
wae ki saena na abaˈi
kula kwasi.
Ma nia ka ˈuri, 'Na Aofia nia
ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala
fuanaˈ!' "✡

4-6 ˈUnaˈeri sa John nia ka dao naˈa maˈi saena abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana. Nia ruˈufia na ifi ˈania ifuna kamel, ma nia ka nikia na foˈosae nia ana na ˈuˈuila buluka. Ma nia ka ˈania na siko ki ma na ngingidua kwasi.†

Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaˈa fuana ngwae ki, ka fata ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma muke siuabu ˈiri God ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki." Ma na ngwae ˈoro ki faˈasia na abaˈi kula ˈi Judea, ma na fanoa ˈi Jerusalem, kira ka leka maˈi fuana rongolana na fatalana sa John. Kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma nia ka siuabuda saena kafo ˈi Jodan.

7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki, "Taˈi ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau kusi bolo faˈinia neˈe nai orooro, ma ku logea na taˈe butu nia ki.

8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo, bore ma nia neˈe ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu."

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus

(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka dao naˈa maˈi faˈasia na fanoa ˈi Nasaret saena na abaˈi kula ˈi Galili. Nia ka dao naˈa maˈi siana sa John ˈiri ke siuabu. Ma sa John ka ngalia ka lolomani nia saena na kafo ˈi Jodan.

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi faˈasia saena kafo, nia ka lisia na lofana salo nia ˈifi, ma na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi fafia diˈia ta bola.

11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, "ˈAeˈo naˈa neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu amu, ma nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo."

12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana saena abaˈi kula kwasi.

13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai akwala asoa ki, ma sa Saetan ka ilitoˈona. Na ru ˈaeˈaela kwasi ki, kira tua logo ˈi neˈeri, bore ma na ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki

(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa sa John saena na

✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3 † **1:4-6** Na toro ma na fanga neˈe, nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi ˈuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

lokafo, sa Jesus ka leka ˈi
Galili ma ka faˈarongo ˈani
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
leka maˈi faˈasia God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi
nia karangi naˈa maˈi fuana
neˈe God ke ˈinotoˈa fafia
na ngwae nia ki. Muke
kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki, ma muke
faˈamamana na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Je-
sus nia leka sulia na ˈosi
ˈi Galili, nia ka lisia sa Si-
mon faˈinia ngwaefuta nia
sa Andrew. Keroˈa ro ngwae
dee ki. Keroˈa dee adaroˈo
ana furai kera saena na ˈosi
neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Moro leka maˈi
faˈinau, koroˈo ro ngwae dee
iˈa ki, bore ma nai baˈa
faˈamanata koroˈo ˈani ngali
ngwaeˈa maˈi fuaku.”
18 Ma kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, kera ka faˈasia naˈa na
furai keroˈa ki, ma kera ka
leka naˈa faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka
tiˈitiˈi laˈu kwau, nia ka lisia
sa James faˈinia sa John,
na ro ngela sa Sebedi ki.
Kera tua adaroˈo ˈi saena
na gwaˈi baru, ma kera ke
subungia furai keroˈa.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisidaroˈo goˈo, nia ka sae
keroˈa naˈa, ma kera ka
faˈasia naˈa maˈa kera sa
Sebedi ˈi saena na gwaˈi
baru faˈinia na ngwae ni rao
ki, ma kera ka leka naˈa
faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifulangaˈilana ano ˈi ru taˈa ki (Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fa-
farongo nia ki, kira dao
ana fanoa ˈi Kapaneam.
Ma ana na Sabat, asoa
ana mamaloˈanga, sa Jesus
ka ruˈu ˈi saena na luma
fuana foˈongaˈa, ma ka
faˈamanata ngwae ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa,
kira ka ˈarefo liu ana na
faˈamanataˈanga nia, sulia
kira sai leˈa ana neˈe sa
Jesus nia faˈamanata ˈani
ngasingasiˈanga ma na
mamanaˈanga maˈi ana
God. Noaˈa nia kasi donga
laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae
faˈamanata ana taki sa
Moses ki, osiˈana neˈe
kira faˈamanata lala ˈani
ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, taˈi ngwae neˈe ano ˈi
ru taˈa nia ruˈufia, nia ka
ako ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na
ngwae ˈi Nasaret! Tae niniˈa
ˈoke sasia aimili? Sali ˈoke
leka maˈi fuana malangisi
laimili taka niniˈa! Nau ku
sai goˈo ˈaku amu, ˈaeˈo
neˈana Ngwae Abu God!”
25 Ma sa Jesus ka balufia
na ano ˈi ru taˈa neˈeri ka
ˈuri, “ˈOke noto amu kwa,
ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa
neˈeri, nia ka ako doe, ma
ka lebesia na ngwae neˈeri,
ma ka ruˈu tafa naˈa maˈi
faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira
fiku ˈi neˈeri ki, kira ka
ˈarefo liu, ma kira ka lidi
kwailiu ada ma kika ˈuri,

"Na tae naˈa neˈe ˈuri re? Ta faˈamanataˈanga faolu taka niniˈa? Ngwae neˈe nia fata ˈani na ngasingasiˈanga. Nia baˈea ano ˈi ru taˈa ki, ma kira ka roˈosulia na fata-lana."
28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo alaˈanga sulia sa Jesus ka talo naˈa saena abaˈi kula kalikali ana ˈi Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James, ma sa John, kira leka naˈa kwau faˈasia na luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka leka ˈuana luma sa Simon ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena luma neˈeri, kira faˈarongoa neˈe na funga kini sa Simon nia mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma nia ka maliu goˈo ˈana saena na ˈifitaˈi nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana kini neˈeri, ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea. Ma na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka sui naˈa faˈasia, ma kini neˈeri ka kwatea fanga fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri, kaidaˈi sina nia suu, ma ana asoa Jiu ki fuana mamaloˈanga nia sui naˈa, na ngwae ki ka ngalia maˈi ngwae mataˈi ki, ma toˈa ano ˈi ru taˈa ruˈufida ki logo siana sa Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira ka fiku taˈifau maˈi ˈi maana luma neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi ana na mataˈinga ˈoro toˈotoˈo ki. Ma nia ka ifulangaˈinia logo na ano ˈi ru taˈa ˈoro ki. Ma nia kasi alaˈania neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kike fata, sulia kira sai sui goˈo ana neˈe niaˈa Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia rorodoˈa ˈua, sa Jesus nia ada ka tataˈe, ma ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia na luma neˈeri. Ma nia ka leka foˈo ˈana ana kula neˈe nia aroaro.
36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae kwaima nia ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri fuana, "Ngwae ki taˈifau kira lulu ˈuamu."
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, "Nau ku saiana, bore ma kulu leka kwau ana ti maˈe fanoa karangi logo, fasi ˈiri nau kui faˈamanatada logo, duˈungana ru neˈeri na raoˈa nau ku leka naˈa maˈi fuana."
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka leka saena maˈe fanoa ki taˈifau saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka fulangaˈinia fatalana God ˈi saena Luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka ifulangaˈinia ano ˈi ru taˈa ki faˈasia na ngwae ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa nia leka maˈi siana

sa Jesus, ma ka bobo uru-
uru ˈi ˈaena, ma ka amasia
ka ˈuri, “Diˈia ˈoko maˈudi,
ˈoke gura nau kwa.”
41 Ma sa Jesus ka
kwaimanatai liu ana, ma ka
taga naˈa limana kwau, ma
ka sama toˈona na ngwae
neˈeri, ka fata ˈuri, “Nau
ku maˈudi kwa. Na nonimu
neˈe ke mafo naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu
neˈeri ka siki naˈa faˈasia,
ma na nonina ka mafo
taˈifau naˈa.
43 Sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuana ngwae neˈeri
ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi
faˈarongoa laˈu ta ngwae
ana ru neˈe nau ku sasia
fuamu. Bore ma ˈoke leka
basi, ma ˈoko faˈataˈinia
naˈa nonimu fuana na fata
abu God, ˈoko alaˈania
fata abu God ka iroˈo.
Sui ma ˈoko kwatea na
kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia
ba sa Moses nia saea fuana
kwatelana, fasi ˈiri ke
kwatea faˈamamanaˈanga
fuana na ngwae ki taˈifau
neˈe nonimu nia mafo naˈa.”
Ma sa Jesus ka kwatea
ngwae neˈeri ka leka naˈa
ˈana.
45 Bore ma, na ngwae
neˈeri nia leka, ma ka
alaˈa kwailiu ana saena
fanoa ki taˈifau sulia tae
neˈe sa Jesus nia sasia
ana nonina ka leˈa naˈa.
Osiˈana faˈarongoˈanga
neˈeri talofida naˈa neˈe,
ngwae ˈoro ki kira ka
fiku fafia sa Jesus fuana
rongolana. ˈUnaˈeri ma nia
ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa
Jesus neˈe ke leka tafangaˈi
maˈi saena fanoa kira ki,
ma nia ka tua nene goˈo
ˈana ana kula aroaro ki.
Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na
ngwae saena fanoa ki taˈifau
kira leka goˈo maˈi ˈada
siana sa Jesus.

2

*Sa Jesus toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana rufuanata-
lana ˈani taˈangaˈa*

*(Matthew 9:1-8; Luke
5:17-26)*

1 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi
asoa sui, sa Jesus ka oli laˈu
maˈi ˈuana ˈi Kapaneam. Ma
kira ka faˈarongo kwailiu
ˈani neˈe nia tua goˈo ˈana
saena luma ba nia ˈidufaˈi
dao dao ana saena fanoa
neˈeri.
2 ˈUnaˈeri na ngwae ˈoro
ki kira ka fiku naˈa maˈi
siana sa Jesus, leleka na
luma neˈeri kira ka tuafia
ka fungu liu naˈa, ma ka
noaˈa naˈa ta kula ni tuaˈa
ˈi saena luma neˈeri. Ma ˈi
maa bore, ngwae ˈoro ki kira
fiku logo ana. Ma sa Jesus
ka fulangaˈinia fatalana God
fuada.
3 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, na fai ngwae ki kira
leka maˈi, kira ka ngalia
maˈi taˈi ngwae neˈe nonina
mae.
4 Ma osiˈana neˈe fikuˈa
doe neˈeri, nia ka ˈafitaˈi
naˈa fuada ngalilana kwau
siana sa Jesus. ˈUnaˈeri
goˈo, kira ka raˈe ˈi fa-
fona luma faˈinia na ngwae
neˈeri. Ma kira ka tafangia
taˈi maˈekwakwa doe ˈi fa-
fona luma bolo faˈinia kula
neˈe sa Jesus nia tua ana, ma

kira ka faˈakosoa na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi nia siana sa Jesus.

5 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lia saiana faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri fuana na ngwae nonina mae neˈeri, “ˈAlako ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana na taˈangaˈa ˈoe ki faˈasiˈo.”

6 Ma kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka manata ˈada ˈuri talada,

7 “Reala kwa! Noaˈa nia kasi bolo faˈinia neˈe nia ka fata ˈunaˈeri. Ngwae ki noaˈa kasi saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God neˈe saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”

8 Bore ma sa Jesus ka saiana manatalada, ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata laˈu ˈunaˈeri.” Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke gura ngwae ki. Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,

9 “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina mae neˈe, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki rufuanata naˈa,’ kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia aku fuana guraˈa.

10 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana na taˈangaˈa ki.” ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈeri neˈe nonina mae,

11 “Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe, ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi luma ˈoe.”

12 Ma ngwae neˈeri tataˈe, ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa. ˈUnaˈeri, kira taˈifau kira lisia, ma kika ˈarefo liu. Kaidaˈi neˈeri, kira ka tafea God, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua ta ru ˈuri!”

Na Farasi ki noaˈa kira kasi oga sa Jesus neˈe ka dola ngwae aburongo ki

(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia oli laˈu ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma fikuˈa doe kira ka leka maˈi siana, ma nia ka talaˈae ka faˈamanata kira.

14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau sulia ˈosi neˈeri, nia ka lisia sa Lifae, na ngela sa Alfeas. Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana ngalilana mani ana takisi, osiˈana neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.” Ma sa Lifae ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.

15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa Lifae fuana fafarongo nia, nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa ngali mani ana na takisi ki tua

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi ki.

logo ˈi neˈeri, ma ti “ngwae aburongo”* logo, kira fanga faˈinia sa Jesus ma na fafarongo nia ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri ki, kira leka faˈinia sa Jesus.

16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata ˈani taki sa Moses ki, kira lisia neˈe sa Jesus nia fanga faˈinia “ngwaˈi toˈa aburongo ki” ma na ngwaˈi toˈa kira ngali mani ana takisi ki. Goˈo Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae ˈufuni ki.”

17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana, noaˈa laˈu na ngwae ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari, kira ka oga na ngwae kwaigurai fasi ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana na ngwae tualada ˈoloˈolo naˈa ki ˈi naˈona God, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana ngwae abula taˈa ki.”

Aofia dao naˈa, kwaimanatai ˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo ana sa John ngwae ni siuabu, ma na fafarongo Farasi ki, kira abu fanga fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana sa Jesus kika ˈuri, “Fafarongo sa John ki, ma na fafarongo na Farasi ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira kasi abu fanga.”

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga, kika abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga, osiˈana kira tua ana fafangaˈa.

20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo aku faˈi kira.”

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe doe.

22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi

† **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

na waen neˡeri ke totoro goˡo maˡi, nia ka foga naˡa ngwaˡi ru ˡua neˡeri, ma na waen neˡeri ka kisitaˡi, ma na ngwaˡi ru neˡeri ka taˡa naˡa. Nia neˡe ngwae ke alua nama waen faolu ˡi saena na ngwaˡi ru faolu neˡe nia saiana ke baˡu.”

Sa Jesus toˡo ana ngasingasiˡanga fafia asoa ana mamaloˡanga

(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Ana taˡi Sabat, asoa ana mamaloˡanga, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala neˡe nia liu ˡi saena oˡola witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˡi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˡania.

24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma kira ka fata ˡuri fuana sa Jesus, “Lisia basi kwa! Ru neˡe kaumulu sasia nia ˡoia na taki sa Moses, osiˡana kamu loia witi neˡe ana Sabat, asoa ana mamaloˡanga.”

25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˡuri, “Nau ku saiana kaumulu toˡomaˡi saena Buka Abu sulia ru ba sa David nia sasia, kaidaˡi ba sa Abiata nia ˡingataˡi fata abuˡa. Kaidaˡi baera, sa David faˡinia ngwae nia ki kira fiolo liu, sulia noaˡa naˡa ta fanga fuada. Ma nia ka leka ˡi saena na luma God, ma na ˡingataˡi fata abu kwatea fuana sa David na beret neˡe kira ˡau abua fuana God. Ma sa David ka ˡania naˡa beret neˡeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˡania. Bore ma na taki kulu alaˡani fuana taˡifilia goˡo na fata abu God ki neˡe kira saiana ˡanilana. Ma noaˡa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˡe God ni saetaˡa fuana sa David.”✡

27 Sui goˡo sa Jesus ka fata ˡuri fuana na Farasi ki, “God nia saungaˡinia asoa ana mamaloˡanga fuana ˡafilana ngwae ki. Ma noaˡa nia kasi saungaˡinia laˡu asoa ana mamalo ˡanga fuana ngwae neˡe ke lae roroto olofana.

28 Duˡungana neˡe nauˡa, na Ngela Ngwae, nau ku toˡo ana na ngasingasiˡanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˡo ˡada ana asoa ana mamaloˡanga.”

3

Ngwae ki manata ˡuana saungilana sa Jesus

(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kaidaˡi logo, sa Jesus nia ka leka laˡu saena na luma fuana foˡongaˡa, ma taˡi ngwae neˡe limana mae, nia tua ˡi neˡeri.

2 Ma ti Farasi ˡi neˡeri, kira ka lialia diˡia sa Jesus ke gura ngwae neˡeri ana asoa ana mamaloˡanga ana Sabat. Diˡia ˡunaˡeri, kira ka fata maana sa Jesus ana ˡoilana taki God ana guraˡa, ru neˡeri kira manata sulia neˡe diˡia raoˡa.

3 Ma sa Jesus ka fata ˡuri fuana na ngwae neˡe limana

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

mae, “Tataˈe maˈi ˈi neˈe,
ko uu ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau.”
4 Goˈo, sa Jesus ka lidia
na Farasi ki ka ˈuri, “Tae
neˈe taki kulu nia alaˈania
fasi ˈiri kulu ka sasia ana
asoa ana mamaloˈanga?
Nia alaˈania sasilana ru
leˈa ki, nama sasilana ru
taˈa ki? Nia alaˈania na
faˈamaurilana ta ngwae,
nama saungilana ta ngwae?”
Bore ma kira kasi saea
goˈo ta ru.
5 Sa Jesus nia lia kalikalida,
ma nia ka lia saetaˈa,
osiˈana neˈe kira noaˈa
kasi kwaimanatai naˈa ana
ngwae mataˈi neˈeri, ma
nia ka kwaimanatai logo
fuada sulia manatada ngasi
liu naˈa. Sui goˈo, ma
nia ka fata ˈuri fuana na
ngwae neˈeri, “Taga maˈi na
limamu.” Ma nia ka taga
naˈa limana, goˈo ma na
limana ka leˈa naˈa.
6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki
kira ka ruˈu kwau ˈi maa,
ma kira ka alaˈa fiku faˈinia
ti ngwae ana ngwaˈi toˈa
sa Herod* ki, ma kira ka
manata ˈuana saungilana sa
Jesus.

Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka maˈi siana sa Jesus

7-8 Sa Jesus faˈinia fa-
farongo nia ki, kira ka
faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri,
ma kira ka leka ˈuana na
ˈosi ˈi Galili. Na ngwae
ˈoro kira ka leka logo ˈi
buri ˈada. Kira leka maˈi
faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili,
ˈi Judea ma ˈi Idumea ki.
Ma ti ngwae logo faˈasia
ˈingataˈi fanoa ˈi Jerusalem,
ma faˈasia na bali fanoa ana
raˈelana sina ana kafo ˈi Jo-
dan. Ma ti ngwae kira ka
leka maˈi faˈasia na fanoa ki
kalikalia ˈi Taea ma ˈi Sae-
don. Na fikuˈa doe neˈeri,
kira leka maˈi siana sa Jesus,
sulia kira rongoa ru doe ki
neˈe nia sasiˈi.
9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe
liu, sa Jesus ka saea fuana
fafarongo nia ki fasi ˈiri
kike sasi akaˈu ana na gwaˈi
baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi
toˈa kira kata kwaibekesi.
10 Nia gura ngwae ˈoro ki
ka sui naˈa, nia neˈe ngwae
ˈoro mataˈi ki ka suˈumaˈi
kira kwau, fasi ˈiri kike sama
toˈona nama sa Jesus ˈiri
kike ˈakwa.
11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi
toˈa ano ˈi ru taˈa ki nia
ruˈufida kira lisia, kira ka
bobo uruuru ˈi naˈona, ma
kira ka ri ma kika ˈuri,
“ˈAeˈo naˈa neˈe, na Ngela
mamana God!”
12 Bore ma sa Jesus fata
ka luia liu na ano ˈi ru taˈa
neˈeri ki, fasi ˈiri kira kasi
faˈarongoa laˈu ta ngwae
ˈani niaˈa.

*Sa Jesus nia filia na ak-
wala ma ro lifurongo ki
(Matthew 10:1-4; Luke
6:12-16)*

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka
raˈe ˈalaˈa ˈi gwauna taˈi faˈi
ua, ma ka baˈea maˈi ngwae
ki fuana raoˈa faˈinia. Goˈo
kira ka leka maˈi siana,
14 ma nia ka filia na ak-
wala ma ro ngwae, ma ka

* **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

faˈasata kira ˈani lifurongo ki. Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku fili kamu fasi ˈiri muke tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo fuana faˈamanataˈanga sulia fatalana God fuana ngwae ki.
15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki.”
16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe nia filida ki: sa Simon, neˈe sa Jesus nia faˈasata logo ˈani sa Peter,
17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa Sebedi ki, neˈe sa Jesus nia faˈasata kera ˈani “Boneges,” na fadalana neˈe ngwae neˈe saetaˈa ladaroˈo ˈaliˈali diˈia na kwangakwanga.
18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James, ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia Israel.
19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka oli logo saena luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana. Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka inaˈu naˈa maˈi ana fikuˈa. ˈUnaˈeri noaˈa naˈa ta kaidaˈi fuana sa Jesus ma na fafarongo nia ki fuana sasilana ta ru ma na fangaˈa bore.
21 Ma kaidaˈi neˈe ngwaefuta nia ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka leka siana fuana olitaˈilana ˈuana ˈi fanoa, sulia kira fata ˈuri, “Nia boleboleˈa liu naˈa.”
22 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki sa Moses neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus nia ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi ano ˈi ru taˈa.”†
23 Nia neˈe, sa Jesus ka saea maˈi ngwae ki ka fata ˈuri fuada ˈania tarifulaˈa ki ka ˈuri, “Sa Saetan nia ˈafitaˈi ka ifulani ano ˈi ru taˈa ki faˈasia ngwae nia ki.
24 Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke angosi, ma ka takalo naˈa.
25 Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo, ma ngasingasiˈanga nia fafida ka dao ana ˈisilana.”
27 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈa,

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

ka fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta ano ˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.✡
28 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na abula taˈangaˈa ki, ma na fata faˈalilana God neˈe ngwae ki kira sasi, God nia rufuanata goˈo ˈana.
29 Bore ma, diˈia ta ngwae ke inaˈo ana fata faˈalilana na Anoˈi ru Abu, God noaˈa kasi rufuanata, sulia taˈangaˈa neˈeri nia teoteo firi.”
30 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri sulia na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira saea nia toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, teˈa sa Jesus ma na ngwaefuta nia ki, kira ka dao naˈa. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maana luma, ma kira ka kwate alaˈanga kwau fuana sa Jesus, ma kira ka lidi ˈuana.
32 Na ngwaˈi toˈa ˈoro liu ki neˈe kira tua kalikalia sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa kika ˈuri, “Teˈa ˈoe, ma na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu maˈi ˈi maa, kira oga lisilamu.”
33 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nai saea fuamuˈa ˈi tai neˈe teˈa mamana nau, ma ngwaefuta nau ki!”
34 Goˈo kaidaˈi nia ka lia kwau fuana na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira tua kalikalia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngwaˈi toˈa kira diˈia naˈa teˈa nau ki, ma na ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai goˈo ˈana neˈe nia sasia ru neˈe God nia ogaˈi ki, nia naˈa neˈe ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma teˈa nau.”

4

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe nia tasali maga ru ki saena oˈola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu folo saena ˈosi. Ma na fikuˈa neˈeri, kira ka uu kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro ki fuada ana tarifulaˈa ki ma ka ˈuri,
3 “Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia leka ka tasalia na maga witi ki ˈi saena oˈola nia.

✡ **3:27** Aesea 49:24-26

4 Ma kaidaˈi nia tasalia
na maga witi neˈeri ki, ti
maga witi kira ˈasia sulia
na talalinga, ma na noˈo ki
kira ka lofo maˈi, ma kira ka
ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka
ˈasida ana kula faula ki, kula
neˈe ano kasi doe. Ma kira
ka bulao ˈaliˈali, sulia neˈe
ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe
sina nia taˈe maˈi, nia ka
sinafia na witi neˈe masubu
ki, ma kira ka kuku logo,
sulia neˈe lali ru ki noaˈa
kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira
ˈasida ˈi safitana na kwalo
ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka
nuku fafia na witi ki, ma witi
neˈeri ki noaˈa kasi fungu
goˈo.
8 Ma ti maga witi laˈu,
kira ˈasida ˈi saena na ano
neˈe nia leˈa, ma kaidaˈi kira
taˈe maˈi, kira ka fungu ana
fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi
kira ka fungu ana uulu ak-
wala faˈiruˈa, ma ti witi kira
ka fungu ana ono akwala
faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira
ka fungu ana taˈi talangaˈi
faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia
fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta
ngwae oga ka sai leˈa ana ru
neˈe ki, nia ka sailinga leˈa
mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia
tua ˈana taˈifilia, na akwala
ma ro fafarongo ba nia ki,
faˈinia ta bali ana ngwae
neˈe kira rongoa na fatalana,
kira ka leka maˈi siana. Ma
kira ka lidia fasi ˈiri nia ke
fada madakola ana fadalana
tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri,
“Kaidaˈi sui ki, God noaˈa
kasi faˈamadakola ˈua faˈuta
neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki. Bore
ma taˈena, na madakolaˈa
niniˈa dao naˈa fuamuˈa.
Ngwae neˈe noaˈa kira kasi
oga fafarongo aku, nau ku
fata ˈani tarifulaˈa ki, ma
noaˈa naisi faˈamadakola
12 fasi ˈiri,

‘Kira ke lia, ma kira ke lia,
bore ma noaˈa kira
kasi lisia tae neˈe God
nia sasi fuada.
Ma kira ke fafarongo, ma
kike fafarongo, bore
ma noaˈa kira kasi sa-
iana faˈarongoˈa God.
Sulia diˈia kira lia saiana, ma
kira ka rongo saiana,
ˈirai kira ke abula
maˈi fuana God, ma
nia ke rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki.’ ”✡

Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka sae-
filo ˈuri ada, “ˈUri ma noaˈa
kamu kasi sai goˈo ana tar-
ifulaˈa neˈe? Diˈia noaˈa
kamu kasi saiana tarifulaˈa
neˈe, kamu ke fiˈi sai mo
faˈuta ana tarifulaˈa ki?

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

14 Na ngwae ba nia tasali
maga witi, nia tasalia na fa-
talana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira ron-
goa na fatalana God, kira
diˈia na maga witi neˈe nia
ˈasia sulia na talalinga. Ma
kaidaˈi kira rongoa, sa Sae-
tan nia leka maˈi, ma ka
lafua logo ˈana fatalana God
faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira
diˈia na maga witi neˈe
kira ˈasida ana kula faula.
Kaidaˈi kira rongoa na fa-
talana God, kira ngalia, ma
kira ka saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God
noaˈa kasi lalisusu goˈo
saena maurilada. Nia neˈe
fitoˈonga kira ki ka mauri
goˈo sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi.
Ma kaidaˈi neˈe kira dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma na
nonifiiˈanga ki duˈungana
faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira
ka danga ˈania goˈo na
fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira
diˈia maga witi neˈe kira
ˈasida ˈi safitana na kwalo
ˈabui ki. Kira rongoa na
fatalana God,
19 bore ma kira manata
ˈabera ˈada sulia ru ki ana
mauriˈa kira, ma kira ka
manata doe ana na mani.
Ma ru neˈeri ki, nia diˈia
na kwalo ˈabui ki nia nuku
fafia na fatalana God saena
maurilada. Noaˈa kira kasi
rokisi goˈo saena maurilada,
ka diˈia na witi neˈe noaˈa
kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi
ru.
20 Ma ti ngwae laˈu neˈe
kira diˈia na maga witi neˈe
kira ˈasida ˈi saena ta ano
leˈa. Kira rongoa fatalana
God, ma kira ka roˈosulia,
ma kira faˈataˈinia tuaˈa
ˈoloˈolo, ka diˈia witi neˈe
nia fungu ana fuaˈi ru ki. Ti
witi neˈe uulu akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti witi neˈe ono
akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti
ai neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi
ruˈanga.”

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala
(Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus
ka saefilo laˈu ˈuri ada, “Nia
faˈuta? ˈUri ma diˈia ta
ngwae ngalia maˈi na unu,
nia ke alua goˈo ˈana ˈi olo-
fana ta dako nama ta ˈifitaˈi?
Noaˈa goˈo! Nia ke alua
nama ˈi fuila ˈi lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri
sai sai ana ˈi naˈo, kike baˈa
saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga
ka sai leˈa ana ru neˈe ki, nia
ka sailinga leˈa mala.”
24 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Muke
manata leˈa sulia ru neˈe
kamu rongoˈi ki. God ke
baˈa kwate tatakolaˈa ana
liatoˈo ˈanga fuamuˈa, si
diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe
toˈo ana ta madakolaˈa
ˈanga tiˈitiˈi sulia ˈinotoˈanga
God, God ke baˈa luda
gwauna fuana. Bore ma sa
tai neˈe noaˈa kasi roˈosulia
faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore
ˈana neˈe nia toˈo ana sulia
ˈinotoˈanga God, God ke
ngali olitaˈinia faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Na ˈInotoˈanga God
nia diˈia na ngwae neˈe nia
fasia ta maga ru ˈi saena na
oˈola nia.
27 Nia ada, ka liliu ˈana
asoa ki, ma ka maliu ˈana
saena rodo ki. ˈUnaˈeri bore
ˈana, kaidaˈi neˈe maga ru
ki nia bulao, ma ka tataˈe
naˈa, noaˈa laˈu ˈaberaˈanga
nia. Osiˈana ngwae neˈe
noaˈa kasi sai logo ˈana ana
ru neˈe nia sasia maga ru ka
bulao.
28 Na ano talana naˈa
neˈe nia faˈamauria maga ru
neˈeri ki niˈi ka doe, ma ka
fungu ˈani fuaˈi ru ki. Na
ˈingataˈi ˈai nia raˈe maˈi ˈi
naˈo, sui na fingi ru ki, ˈi
buri na maga ru ki fiˈi raˈe
maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru
neˈeri ki nia maua, na ng-
wae neˈeri ka talaˈae fuana
sikililana naˈa fingi ru ki, su-
lia nia dao naˈa ana kaidaˈi
fuana loi ruˈa.”

*ˈInotoˈanga God etangi-
lana tiˈitiˈi, bore ma nia ka
doe ana aliˈafulana*
*(Matthew 13:31-32, 34;
Luke 13:18-19)*

30 Sa Jesus nia fata laˈu
ka ˈuri, “Nai fata laˈu kwau
sulia ta ˈaˈemae neˈe ke
faˈataˈinia na ru neˈe bolo
faˈinia ˈinotoˈanga God fafia
ngwae nia ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae
nia ngalia na magana ˈai
neˈe kira saea ˈani mastad,
nia tiˈitiˈi ka liufia magana
ˈai ki taˈifau, ma nia ka fasia
saena ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe
nia fasia ka sui, na maga ru
baera ka taˈe, ma ka alua
naˈa ˈai. ˈAi neˈeri doe ka
liufia naˈa ˈai ˈoro ki. Ma nia
ka toˈo ana na rara ˈai doe
ki, ma na noˈo ki kira ka lofo
maˈi, ma kira ka saungaˈinia
na nuˈi kira ki ana.”
33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus
ka fata fuana na ngwae ki
ana tarifulaˈa neˈeri ki, ma
nia ka saea ru neˈe nia bolo
faˈinia kike saiana ki.
34 Ma nia ka fata fuada
ˈania tarifulaˈa ki. Bore
ma, kaidaˈi neˈe nia tua
ˈana taˈifilia faˈinia na fa-
farongo nia ki, nia ka fiˈi
faˈamadakola ru ki taˈifau
fuada.

*Sa Jesus nia toˈo
ana ngasingasiˈanga fafia
kauburu*
*(Matthew 8:23-27; Luke
8:22-25)*

35 Nia saˈulafi naˈa ana
asoa neˈeri, sa Jesus nia ka
fata ˈuri fuana fafarongo nia
ki, “Kulu toˈofolo basi ˈuana
bali ˈosi loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa
fikuˈa neˈeri, ma kira ka leka
faˈinia sa Jesus ˈi saena baru
neˈeri neˈe nia ka tua ˈi
saena. Ma ti baru logo teo
ˈi neˈeri.
37 Ma na iru doe nia taˈe
maˈi, ma na nafo ka mag-
ara naˈa maˈi saena na baru
neˈeri, ma ka karangi kuru
naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu
ˈana ˈi burina na baru, ma
ka alu gwau ana bogwau
nia. Ma na fafarongo nia
ki kira ka faˈaada, ma kira
ka fata ˈuri, “Aofia kwa,
kulu karangi kuke mae naˈa!
ˈOe kosi manata ˈabera goˈo
niniˈa?”

39 Ma sa Jesus ka tataˈe,
ma ka balufia na iru neˈeri
ka ˈuri, “ˈOke aroaro naˈa!”
Ma nia ka fata logo fuana na
nafo neˈeri ka ˈuri, “Kamu
ke tua nene naˈa!” ˈUnaˈeri
goˈo, na iru baera ka aroaro
naˈa, ma ˈosi ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki,
“Faˈuta neˈe kamu ka maˈu?
Nau ku lisia na faˈamamana
ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri
doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika
felo naˈa, ma kira ka lidi
kwailiu ada kira ka ˈuri,
“Ngwae faˈuta naˈa niniˈa
re? Na iru ma na nafo bore
kika roˈo naˈa sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia

(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki, kira toˈofolo
ˈuana bali ˈosi ˈi Galili, ma
kira ka dao ana bali ˈosi neˈe
ana abaˈi kula ˈi Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
koso faˈasia na baru, taˈi
ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia
ruˈufia ka leka maˈi faˈasia
na faoda fuana kwaiatoˈa ki,
ma nia ka leka maˈi siana sa
Jesus.
3 Na ngwae neˈeri tualana
saena faoda ˈunaˈeri ki, ma
noaˈa ta ngwae kasi bolo
faˈinia firiˈilana ˈani ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira
firi fafia na limana ma na
ˈaena ˈani sene ki, sui nia ka
muusia goˈo na sene neˈeri
ki, ma ka ˈoia goˈo ˈana na
sene neˈeri ki ˈi ˈaena. Ma
noaˈa ta ngwae kasi ngasin-
gasiˈa kasi bolo faˈinia na
daulana.
5 Ma na rodo ki ma na
asoa ki, nia tua ˈi safitana na
faoda ana kwaiatoˈa ki, ma
nia ka raˈe saena faˈi ua ki,
ma nia ka ako, ma ka afasia
talana ˈani naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi,
nia ka lisia sa Jesus, ma
ka lalili maˈi, ma ka bobo
uruuru ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Ano ˈi ru taˈa neˈe,
ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia
na ngwae neˈe.”
Ma nia ka ako doe ka ˈuri,
“Jesus! ˈAeˈo, na Ngela God
neˈe nia ngasingasiˈa liu. Na
tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia
aku? Nau ku amasiˈo ˈania
satana God, ˈoe kosi kwatea
ta kwaˈikwaˈinga fuaku!”
9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka
ˈuri, “Satamu sa tai kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“Na sataku sa Fuani Oro,
sulia kaimili ˈoro liu.”
10 Ma nia ka amasia sa
Jesus fasi ˈiri noaˈa nia kasi
baˈeda laˈu faˈasia na bali
fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata
ˈoro liu kira fanga goˈo ada
logo ˈi babaraˈo ana ua
neˈeri.
12 Ma na ano ˈi ru taˈa
neˈeri ki, kira amasia sa
Jesus kira ka ˈuri, “ˈOke
kwate kaimili fuana na
gwata loˈoko ki, fasi ˈiri
kaimili ke ruˈu ˈaimili ˈi
saeda.”
13 Ma sa Jesus ka
alaˈanida, ma na ano ˈi ru
taˈa neˈeri ki kira ka ruˈu
maˈi faˈasia ngwae neˈe, ma
kira ka leka, kika ruˈu ˈi
saena na gwata neˈeri ki.

Ma na ngwaˈi gwata neˈeri
nia bolo faˈinia na ro toˈoni
gwata ki, ma kira ka lalili
saena kwata ˈato neˈeri, ma
kira ka ˈasia ˈi saena na ˈosi
neˈeri, ma kira ka kwaˈu
kika mae taˈifau naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia
sulia na gwata neˈeri ki,
kira ka tafi, ma kira ka
faˈarongo ˈani ru neˈe nia
fuli ana gwata ki ˈi saena
fanoa neˈeri, ma na fanoa
tiˈitiˈi kalikalida ki. Ma na
ngwae ˈoro ki kira ka leka
fuana lisilana ru neˈe nia
fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao
siana sa Jesus, kira ka lisia
naˈa ngwae baera neˈe ano
ˈi ru taˈa ˈoro ki kira ruˈufia,
nia tua naˈa ˈana ˈi neˈeri,
ma nia ka toro naˈa, ma nia
ka manata saga naˈa. Ma na
ngwae ki kira ka maˈu, kira
ka ˈarefo liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira
lisia ru neˈeri nia fuli, kira
ka alaˈa fuana ngwae ki su-
lia na ngwae ano ˈi ru taˈa ki
tuatua ana, ma kira ka alaˈa
logo sulia na gwata neˈeri ki.
17 Ma buri ˈana, ngwaˈi
toˈa neˈeri kika ˈengoa sa
Jesus ka leka faˈasia na bali
fanoa kira.
18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
raˈe naˈa saena na baru, na
ngwae ba na ano ˈi ru taˈa
ki kira ruˈufia ˈi naˈo, nia ka
ˈengoa sa Jesus ˈiri ke leka
faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi
alaˈania, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke oli ˈi fanoa
siana na ngwae ˈoe ki,
ma ˈoko faˈarongoda ˈani
ru leˈa ki taˈifau neˈe
God nia sasia fuamu, ma
na kwaimanataiˈanga nia
fuamu.”
20 Ma na ngwae neˈeri nia
leka, ma ka faˈarongoa naˈa
ngwae ki ana abaˈi kula ˈi
Dekapolis ana ru ki taˈifau
neˈe sa Jesus nia sasia fuana.
Ma na ngwae ki taˈifau kira
ka ˈarefo liu.

*Sa Jesus toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fafia mataˈinga ki
ma na maeˈa*
*(Matthew 9:18-26; Luke
8:40-56)*
21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu
kwau ˈuana ta bali ˈosi. Ma
ana kaidaˈi nia ka dao naˈa
ana ta bali, ngwae ˈoro ki
kira ka fiku kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe
ngwae fai naˈonaˈo saena
na Luma fuana foˈongaˈa
ana fanoa neˈeri, satana sa
Jaeras, ka leka maˈi. Ma
kaidaˈi nia lisia sa Jesus, nia
ka bobo uruuru ˈi maana
ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka
ˈuri, “Kala defo nau nia teo
naˈa fuana maelana. ˈOke
leka maˈi, ˈiri ˈoke alua na
limamu ˈi fafona, fasi ˈiri nia
ke ˈakwa ma ka mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa
faˈinia. Ma na fikuˈa doe
kika leka ˈi burina, ma kira
ka kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na
gwaˈi ˈabu tafangia sulia taˈi
akwala ma ro faˈi ngali sui
naˈa, nia tua logo ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu
naˈa. Ma nia ka faˈalia
naˈa mani ˈoro nia ki fuana
na ngwae kwaigurai ˈoro ki,
bore ma tualana kasi leˈa
goˈo. Nia fiˈi taˈa ka tasa liu
mo.

27 Ma kaidaˈi neˈe nia ron-
goa alaˈanga sulia sa Jesus,
nia ka kwako maˈi ˈi burina
ˈi safitana na fikuˈa neˈeri,
nia ka sama toˈona na ifi
keta sa Jesus.
28 Sulia nia manata ˈuri,
“Diˈia nau ku sama toˈona
bore aku na mumuduˈana ifi
nia, nai leˈa naˈa.”
29 Ma kaidaˈi neˈe nia
sama toˈona goˈo ifi sa Je-
sus, ˈaliˈali naˈa ˈabu neˈe
tafangia nia ka langa naˈa,
ma nia ka saiana na nonina
nia ˈakwa naˈa faˈasia na
mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri
goˈo, sa Jesus nia saiana neˈe
ngasingasiˈanga nia gura ta
ngwae. Ma nia ka abula ˈi
safitana na fikuˈa neˈeri, ma
ka lidida ka ˈuri, “Sa tai naˈa
niniˈa sama toˈona kwau na
ifi nau?”
31 Ma na fafarongo nia
ki, kira ka olisia kika ˈuri,
“ˈOko lisia goˈo ˈamu na
ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe nini
kira bekesiˈo naˈa. Faˈuta
neˈe ˈoko lidi ˈuana fasi ta
ngwae nia sama toˈomu?”
32 Bore ma sa Jesus ka lia
kwailiu fasi ˈiri ke lisia sa tai
neˈe nia sasia ru neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia sa-
iana ru neˈe fuli fuana, ma
nia ka leka lebelebe maˈi
ˈani maˈungaˈa, ma ka bobo
uruuru ˈi maana ˈaena sa
Jesus. Ma nia ka faˈarongoa
mamana ana ru neˈe nia
sasiˈi ki.
34 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “ˈAfe neˈe ˈae,
God nia guraˈo naˈa sulia
neˈe ˈoko faˈamamana nau.
ˈOke leka naˈa ˈamu, ma
ˈoe kosi manata ˈabera, ma
ˈoko ˈakwa naˈa faˈasia na
mataˈinga ˈoe.”
35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa goˈo ˈana ˈua, ti ng-
wae kira ka dao maˈi faˈasia
na luma sa Jaeras, ma kira
ka fata ˈuri fuana sa Jaeras,
“Kala defo ba ˈoe nia mae
naˈa. ˈOe kosi faˈa ˈabera
laˈu na ngwae faˈamanata.”
36 Ma sa Jesus kasi ˈabera
goˈo sulia ru neˈe kira saea,
ma ka fata naˈa ˈuri fuana sa
Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi fitala
laˈu. ˈOke faˈamamana nau
lala ˈamu.”
37 Ma nia kasi alaˈania
ta ngwae ke leka faˈinia,
taˈifilia goˈo sa Peter, ma
sa James, ma sa John na
ngwaefuta nia sa James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi
luma sa Jaeras, sa Jesus ka
rongoa na isiˈa faˈinia na
angiˈa ma na oˈomaeˈanga
nia doe liu.
39 Ma nia ka ruˈu kwau,
ma ka fata ˈuri fuada,
“Faˈuta neˈe kamu angi, ma
muka oˈomae ka ˈuri naˈa?
Ngela neˈe noaˈa kasi mae,
nia maliu goˈo ˈana ne.”
40 Bore ma, kira ka fiˈi
gaˈasia lala sa Jesus. Ma
nia ka baˈeda kwau ˈi maa,
ma ka talaˈia na maˈa nia,
ma teˈa ngela neˈeri, ma na
fafarongo nia ki neˈe kira
tua faˈinia, ma kira ka ruˈu
saena maˈe luma neˈe ngela
neˈeri nia teo ana.
41 Ma nia ka dau ana na
limana na ngela neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana, *“Talita
kom!”* Na fadalana nia ˈuri,
“Kala defo ˈae, nau ku saea
fuamu ˈoke tataˈe!”
42 Ma nia ka tataˈe, ma ka
uu, ma ka fali. Na ngela

ne'eri ta'i akwala ma ro fa'i ngali go'o ne'e sui fafia futalana. Ma kira ka 'arefo liu ana ru ne'eri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida, fasi 'iri noa'a kira kasi fa'arongoa la'u ta ngwae 'ani ru ne'eri. Ma nia ka saea kira ka kwatea fanga fuana na ngela ne'eri 'iri nia ke 'ania.

6

Na ngwae 'i Nasaret ki kira 'aila 'ania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus fa'inia na fafarongo nia ki, kira fa'asia na kula ne'eri, ma kira ka oli 'uana fanoa ne'e nia doe ma'i saena 'i Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana mamalo'anga, nia ka fa'amanata 'i saena na luma fuana fo'onga'a. Ma to'a 'oro ki kira rongoa, ma kira ka 'arefo liu. Ma kira ka saefiloda kwailiu ma kika 'uri, "Na ngasingasi'anga ana sa tai nini'a kwate nia ka fa'amanata 'ania fatalana God 'uri, ma fa'inia sasilana na fa'anada'a ki?
3 Na ngwae ne'e kulu sai le'a go'o ana. Nia ngwae saunga'i luma nini'a. Te'a nia ba 'i Mary go'o. Ti ngwaefuta ana ba sa James, ma sa Josef, ma sa Judas, ma sa Simon. Ma na ngwaingwaena nia ki kira tua go'o 'ada 'i ne'e." 'Una'eri, kira ka 'aila 'ani nia'a.
4 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Na ngwae ana fanoa ki kira saiana kira ke fa'adoea na profet. Bore ma ngwae ana fanoa nia 'i talana, ma na ngwaefuta nia ki, 'afita'i kira ka fa'adoea."
5 Ma nia kasi bolo na'a fa'inia sasilana la'u fa'anada'a 'oro ki 'i ne'eri. Ma nia ka alua na limana fafia bara ngwae mata'i ma ka gurada.
6 Ma nia ka 'arefo liu, osi'ana na ngwae ki noa'a kasi fa'amamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

'Una'eri sa Jesus nia leka ana ma'e fanoa ki kalikalia 'i ne'eri, ma ka fa'amanata na ngwae ki.
7 Nia ka ri 'uana na akwala ma ro ngwae ana fafarongo nia ki siana, ma nia ka kwatea na'a ngasingasi'anga fuada fuana ifulanga'ilana na ano 'i ru ta'a ki, ma ka ba'eda ma'i ta'ifau, ma ka alu na ro ngwae'a kera ka leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totonga'i fuada ka 'uri, "Noa'a kamu kasi ngalia ta ru fuana leka'a ne'e, ta'ifilia fa'i kuba go'o ne'e kamu ke ngalia. Ma noa'a kamu kasi ngalia fanga, ma ta ngwa'i, ma ta mani.
9 Kamu ke ru'ufia na ta'e butu ki, bore ma kamu kasi ngalia la'u ruana 'aba toro rengorengo.
10 Ma kaida'i ta ngwae nia kwalo kamu, kamu ke tua fa'inia, leleka ka dao ana kaida'i kamu ke leka fa'asia na fanoa ne'eri.
11 Ma di'ia kamu dao ana na fanoa, ma na ngwae ki 'i ne'eri noa'a kasi kwalo

kamu, ma kira kasi oga
goˈo rongolamuˈa, kamu ka
leka amuˈa faˈasida. Ma
kamu ke tafula fulafulana
ano faˈasia na ˈaemuˈa
ˈuana na faˈabasuˈanga
naˈa fuada neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana
fatalana God.”
12 Ma kira ka leka, ma kira
ka fulangaˈinia fuana ngwae
ki ˈiri kike rokisi faˈasia na
abula taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa
ano ˈi ru taˈa ˈoro ki, ma
kira ka ngwaia naˈa ngwae
mataˈi ˈoro ki, ma kira ka
gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tata-
lafaˈa nia rongoa ru neˈe
ki sulia sa Jesus neˈe nia
faˈamanata ma ka gura ng-
wae ki. Ma satana sa Je-
sus ka talofia naˈa fanoa ki
taˈifau. Ma ti ngwae kira
ka ˈuri, “Sa John ngwae ni
siuabu nia mauri laˈu! Nia
niniˈa ke sasia laˈu na ru ni
ˈarefoˈa ki.”
15 Ma ti ngwae laˈu kira ka
fata ˈuri, “Niaˈa sa Elaeja.”

Ma ti ngwae kira ka fata
ˈuri, “Niaˈa ta profet, diˈia
na profet ba ˈi naˈo ki maˈi.”
16 Ana kaidaˈi sa Herod nia
rongoa ru neˈeri ki neˈe na
ngwae ki fata ˈunaˈeri sulia
sa Jesus, nia ka fata ˈuri,
“Sa John na ngwae ba nau
ku kwatea fuana siki musi-
lana gwauna, nia tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa niniˈa.”

17-20 Sa Herod nia korea
logo ˈi Herodias, na ˈafe ng-
waefuta nia sa Filip. Ma
sa John ka fata fata ˈuri
fuana sa Herod, “Na taki God
nia luia ˈoe kosi korea ˈafe
ngwaefuta ˈoe.” ˈUnaˈeri,
liana ˈi Herodias ka taˈa
liu naˈa fuana sa John, ma
nia ka oga saungilana, bore
ma ka ˈafitaˈi liu fuana,
duˈungana sa Herod nia sa-
iana sa John nia na ngwae
saga, ma na ngwae nia abu.
Sa Herod nia maˈungia sa
John, ma nia ka gonia sa
John. Sa Herod talana neˈe
nia udua ngwae ki fuana
daulana sa John, ma kira ka
alua ˈi saena lokafo faˈasia
ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod
nia oga liua naˈa rongolana
sa John, bore ˈana nia ka
manata ˈabera kaidaˈi neˈe
nia rongoa.

21 Goˈo ma ˈi Herodias
ka dao toˈona taˈi kaidaˈi
leˈa nia fuana saungilana
sa John. Ana faˈi asoa
neˈe sa Herod nia faˈadoea
asoa neˈe nia futa ana, nia
ka saungaˈinia taˈi fangaˈa
fuana na ngwae doe nia
ki, ma na ngwae doe nia
ki fuana fuˈanga, ma na
faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua
ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi
Herodias nia ruˈu maˈi ma
ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia
na ngwae nia ki neˈe kira
fanga faˈinia, kika saeleˈa liu
faˈinia. Ma sa Herod ka fata
ˈuri fuana na sariˈi neˈeri,
“ˈOke gani nau maˈi ˈuana
ta ru neˈe ˈoko oga, nau kui
kwatea fuamu.”
23 Ma nia ka fata alangaˈi

ana alafuˈa fuana ka ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga nau.”

24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta tae neˈe nai baˈa gania?”

Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa John ngwae ni siuabu.”

25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”

26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.

27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki muusia na luana sa John,

28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.

29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira faˈamanata suliˈi ki.

31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈabera liu, sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira dao faˈi oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fangaˈa bore. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta kula buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”

32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana kula neˈe aroaro.

33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki faˈasia na fanoa ki taˈifau kira lia saiada, ma kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada ˈi neˈeri.

34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, nia ka lisia na fikuˈa doe neˈeri, ma nia ka kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro ki.

35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa, fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua ana, ma na sina ka ego folo naˈa.

36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira ka leka naˈa

ˈada, ˈiri kira ka leka ana maˈe fanoa neˈe kalikalida ki, ˈiri kike foli fanga.”

37 Bore ma nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu, muke kwatea fanga fuada.”

Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke kwatea maˈi mani ˈoro ki* fuana folilana beret ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa neˈe?”

38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka fata ˈuri, “Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo ana? Leka muke lia maˈi ˈuani.”

Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri, “Lima afu beret ki goˈo faˈinia na ro gwaˈi iˈa ki.”

39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki ˈiri kika saea fuana ngwae ki kira ke tua ˈi ano ˈani gwaˈi tuaˈa ki ˈi fafona na karasi faka marako.

40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani talangaˈi ngwae ˈanga, ma ti gwaˈi tuaˈa na lima akwala ngwaeˈa.

41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima afu beret neˈeri ki ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki, ma ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Ma nia ka ngiia afu beret neˈe ki, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, fasi ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwaˈi toˈa neˈeri. Ma nia ka daroˈia logo na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki fuada.

42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira ka fanga, ma kira ka abusu taˈifau naˈa.

43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka gonia naˈa orengana na beret ma na iˈa neˈeri ki, ma kira ka faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki.

44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira fanga.†

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru ˈuana fanoa ˈi Betsaeda. Ma nia ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.

46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli ana ngwae ˈoro neˈeri ki, nia ka leka ˈi gwauna taˈi faˈi ua fasi ke foˈo ˈana.

47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo naˈa maˈi, na baru baera nia naˈa saena tofongana ˈosi, ma sa Jesus tua goˈo ˈana ˈua taˈifilia ˈi sara.

48 Ma nia ka lisia na fafarongo nia ki, kira laga ulafu liu naˈa ana falutaˈanga, duˈungana kira naˈofia naˈa iru. Ma ana agi rodo ˈofodangi, sa Jesus ka leka ˈi fafona na kafo, ma ka leka maˈi fuada. Ma nia ka karangi liufida naˈa.

49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe nia leka ˈi fafona na kafo, kira ka fia fasi nia na anoano ru. Ma kira ka fai araarai,

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki. † **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

50 duˈungana kira maˈu liu
naˈa, ana kaidaˈi kira lisia
nia leka fafona kafo.
Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali
ma ka fata kwau fuada ka
ˈuri, “Nauˈa goˈo niniˈa!
Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia
ka taˈe ˈi saena na baru
faˈinida, ma na iru ka aroaro
naˈa. Ma kira ka ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira
kasi saiana na malingaˈilana
ngasingasiˈanga sa Jesus
toˈo ana fuana sarelana lima
toˈoni ngwae baera ki ˈani
lima afu beret ki goˈo. Sulia
manata ˈanga kira ki dole
liu fuana malingaˈilana na
ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki
(Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi
neˈeri, ma kira ka koso ana
bali fanoa ˈi Genesaret, ma
kira ka gwalua na baru ˈi
neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia
na baru, na ngwae ˈi neˈeri
ki, kira ˈaliˈali kira ka lia
saiana sa Jesus.
55 Ma na ngwae ki kira
ka lalili saena ˈafutana bali
fanoa neˈeri, ma kira ka
ngalia maˈi na ngwae mataˈi
ki ˈi fafona na tatafe ki ˈuana
kula ki neˈe kira rongoa sa
Jesus nia tua ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe
sa Jesus nia leka ana, na
ngwae ki kira ngalia maˈi na
ngwae mataˈi ki ˈuana foli
usiˈa ki, ma kira ka gania sa
Jesus fuana na ngwae mataˈi
ki ˈiri kira ka sama toˈona
namunamuna ifi keta nia.
Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira sama toˈona, ma kira ka
ˈakwa naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki
(Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae faˈamanata ana na taki
ki, kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, ma kira ka fiku
kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae
ana fafarongo nia ki noaˈa
kasi taufia goˈo limada ˈi
naˈo, ma kira fiˈi fanga.
Noaˈa kira kasi taufia limada
diˈia na falafala neˈe Farasi
ki kira saea fuana na ngwaˈi
toˈa Jiu ki kira ke sasi sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa
naˈa na Farasi ki logo, kira
sasi sulia falafala neˈe koˈo
bora kira ki kira faˈamanata
nama maˈi ˈania. Nia
ˈafitaˈi kira ka fanga diˈia
noaˈa kira kasi taufia limada
diˈia na falafala ana tau
limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi
faˈasia na usiˈa, nia ˈafitaˈi
kira kasi fanga, diˈia noaˈa
kira kasi tau lima basi sulia na falafala kira naˈa.
ˈUnaˈeri kira ka roˈo sulia
na falafala ˈoro kira ki, diˈia
na taufilana titiu ki, ma na
faˈi tini ki, ma na dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki,
ma na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira ka lidia
sa Jesus ma kira ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe
ki noaˈa kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo

* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga.

bora kia ki kira alua naˈa
maˈi fuaka, osiˈana noaˈa
kira kasi taufia goˈo na li-
mada ˈi naˈo basi, ma kira
fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma
ka ˈuri, “Sa Aesea nia fata
mamana kaidaˈi ba nia alaˈa
suli kamu. Kamuˈa na ng-
wae ˈosoˈoso ki, diˈia ba nia
keresia ka ˈuri,
‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa
neˈe ki, kira faˈadoe
nau goˈo ˈada ˈani
alaˈanga kira ki, bore
ma na manatada nia
tau liu faˈasi nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo
ˈada, duˈungana kira
faˈamanata goˈo ˈada
sulia taki kira ki tal-
ada, ma kira ka saea
fasi taki God ki naˈa
neˈeriˈa!’✡

8 “Kamu aburongo ana
taki God ki, ma muka
roˈosulia amuˈa lala na
faˈamanataˈanga na ngwae
ki.”
9 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, “Kamu sai liu
naˈa ana ilangaˈilana ma
rokisilana taki God ki, ma
muka roˈosulia lala amuˈa
sulia na falafala kamu ki
talamuˈa.
10 Sulia sa Moses ba nia
fata ka ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea
na maˈa ˈoe, ma na teˈa
ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia
taofia maˈa nia nama teˈa
nia, kira ke saungia ka mae.’
11 Bore ma, kamu
faˈamanata rora ˈuri, diˈia ta
ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe
nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa
nia nama teˈa nia, ma ka fata
lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea
naˈa ru baera ki fuana God.’
12 Kamu saea, nia leˈa goˈo
ˈana fuana neˈe nia noaˈa
kasi ˈafia naˈa maˈa nia ma
na teˈa nia ˈani ru baera ki
ba nia eta fataˈa ˈani fuana
God.
13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na
faˈamanataˈanga neˈe kamu
alua, nia ka kware teˈeteˈe
naˈa ana fatalana God. Ma
ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri ki neˈe
kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae
(Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka
ri laˈu maˈi ˈuana na fikuˈa
doe neˈeri siana, ma ka fata
ˈuri fuada, “Mulu fafarongo
maˈi fuaku, ma muke sa-
iana.
15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta
ngwae nia ke ˈania neˈe nia
kwatea na suaˈa fuana. Na
ru neˈe sasia taˈangaˈa ki,
nia ˈita maˈi faˈasia na lia
na ngwae lala, nia neˈe ka
kwatea ngwae ka sua.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri,
nia ka ruˈu saena luma, ma
na fafarongo nia ki kira ka
lidia fasi ˈiri nia ka fada na
alaˈanga neˈeri ki.
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “ˈUri ma noaˈa kau-
mulu kasi sai goˈo ana ru
neˈe ki niniˈa? Na ru neˈe
ngwae nia ˈania noaˈa kasi
faˈasua na ngwae ˈi naˈona
God,
19 duˈungana fanga noaˈa
nia kasi leka ˈi saena na
lia na ngwae. Nia leka
goˈo ˈana saena na ogana,
ma ka sakatafa logo ˈana

✡ **7:7** Aesea 29:13

ˈi maa faˈasia na nonina.”
Ana alaˈanga sa Jesus naˈa
neˈe, nia saea na fanga ki
taˈifau, nia leˈa goˈo ˈana
fuana ˈanilaniˈi.
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Ta ru neˈe ta ngwae
nia fulia ka taˈa ma ka saea
ka rora, nia neˈe faˈasua ˈi
naˈona God.
21 Osiˈana na manataˈanga
taˈa ki nia saka maˈi faˈasia
saena na liana ngwae, nia ka
sasia ru taˈa ki, ma nia ka
bili, ma nia ka sau ngwae,
22 ma nia ka kakabara, ma
nia ka guguta, ma nia ka
sasia ru taˈa ˈoro ki, ma ka
sokea na ngwae ki, ma ka
kwaimamagolai, ma ka alaˈa
ˈosoˈoso ˈana sulia ta ngwae,
ma nia ka manata lafua ta-
lana, ma nia ka bolebole ˈa.
23 Ma duˈungana ru ˈoro
taˈa neˈeri ki taˈifau nia ruˈu
maˈi faˈasia na manatalana,
nia ka faˈasua na ngwae ˈi
naˈona God.”

*Mamanalana raoˈa sa Je-
sus nia eta ˈafia basi ngwae
Jiu ki*

(Matthew 15:21-28)

24 Sui goˈo, sa Jesus ka
leka naˈa faˈasia na kula
neˈeri, ma ka leka ˈuana na
bali fanoa ˈi Taea. Ma nia
ka ruˈu ˈi saena taˈi luma,
sulia noaˈa nia kasi oga ta
ngwae ke saiana neˈe nia tua
ˈi neˈeri, sui bore ˈana nia
ˈafitaˈi fuana nia ka ago.
25 Ma taˈi kini ka rongo
sulia neˈe sa Jesus nia dao,
ma nia ka leka ˈaliˈali maˈi,
ma ka bobo uruuru ˈi maana
ˈaena sa Jesus.
26 Ma na kini neˈeri, nia
neˈe kini kwaita faˈasia ˈi
Fonisia saena tuaˈa ˈi Siria,
ma nia noaˈa laˈu kini Jiu,
ma na sariˈi nia na ano ˈi
ru taˈa nia ruˈufia. ˈUnaˈeri,
nia ka amasia sa Jesus fasi
ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru
taˈa neˈeri faˈasia na sariˈi
nia.
27 Ma sa Jesus ka fata sulia
na Jiu ki neˈe diˈia na ngela
ki ka ˈuri,† “Mike sarea basi
amiˈa na ngela ki ˈi naˈo.
Noaˈa nia kasi leˈa fuamiˈa
ka eta ˈui ˈania basi na fanga
ngela ki fuana na kui ki.”
28 Ma na kini neˈeri nia
olisia ma ka ˈuri, “Aofia ˈae,
na kui ki bore, kira saiana
kira ka ˈania logo orengana
fanga neˈe nia ˈasia ˈi olo-
fana tatafe ni fangaˈa na
ngela ki.”
29 Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu
ˈi fanoa ˈoe. Na ano ˈi
ru taˈa baera, nia leka
naˈa faˈasia na sariˈi
ˈoe. Osiˈana olisiˈanga
neˈeri nia faˈataˈinia ˈoko
faˈamamana.”
30 Ma nia ka oli ˈi fanoa,
ma ka lisia na sariˈi ba nia
maliu goˈo ˈana ˈi saena na
ˈifitaˈi. Ma na ano ˈi ru taˈa
baera ka leka mamana naˈa
faˈasia.

*Sa Jesus nia gura taˈi ng-
wae neˈe alingana bani ma
na kwakwana ka kulu*

31 Sui sa Jesus nia faˈasia
naˈa bali fanoa ˈi Taea,
ma ka daofaˈi liu faˈasia ˈi
Saedon, ma bali fanoa ˈi
Dekapolis, ma ka koso naˈa
kwau fafona na ˈosi ˈi Galili.

† **7:27** Sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈa ˈi neˈe sulia mamanalana raoˈa nia neˈe nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

32 Ma ngwae ki ˈi neˈeri,
kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe alingana bani ma
na kwakwana ka kulu siana
sa Jesus, ma kira ka amasia
sa Jesus fasi ˈiri nia ke alua
na limana ˈi fafona na ngwae neˈe.
33 Ma sa Jesus ka talaˈia
ˈuana taˈi kula taˈifilidaroˈo
faˈasia na fikuˈa neˈeri,
ma nia ka ruˈungaˈinia na
ˈuˈuna ˈi saena na alingana
ngwae neˈeri. Ma nia ka
ngisu ana na ˈuˈuna, ma ka
sama toˈona na meana na
ngwae neˈe.
34 Goˈo, nia ka lia ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka mango
doe, ma ka fata ˈuri fuana
ˈani fatalana, *“Efata!”* na
fadalana neˈe ˈuri, “ˈIfi
naˈa!”

35 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na alingana na ngwae neˈeri
ka ˈifi, ma nia ka rongo naˈa,
ma na kwakwana ka sasala
naˈa, ma nia ka talaˈae ka
fata madakola naˈa.
36 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka
luia na ngwae ki noaˈa kasi
faˈarongoa laˈu ti ngwae.
Sui bore ˈana nia ka lui
totongaˈi ana, na ngwae ki
kira ka donga alaˈa sulia sa
Jesus neˈe nia gura na ngwae
neˈeri ka leleka naˈa ˈana.
37 Ma na ngwae ki neˈe
kira rongoa, kira ka ˈarefo
liu naˈa, ma kira ka fata
ˈuri, “Reala! Nia sasia ru
ki taˈifau ka leˈa liu! Nia
saungaˈinia na ngwae neˈe
alingana bani ma ka rongo
naˈa, ma na ngwae neˈe
kwakwana nia nonoto bore,
ka fata naˈa.”

8

Sa Jesus nia sarea na fai toˈoni ngwae ki
(Matthew 15:32-39)

1 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi
buri ˈana ru neˈeri ki, taˈi
fikuˈa doe ka fiku maˈi. Ma
kaidaˈi neˈeri noaˈa naˈa ta
fanga ada, sa Jesus ka saea
maˈi fafarongo nia ki, ma ka
fata ˈuri,
2 “Nau ku kwaimanatai
naˈa ana ngwaˈi toˈa neˈe,
sulia kira tua faˈinau sulia
uulu asoa ki, ma ka noaˈa
naˈa ta fanga ada taˈena.
3 Ma diˈia niniˈa kira fi-
olo, ma nau ku olitaˈinida
ˈi fanoa, kira ke baˈa ˈasida
sulia tala, sulia ta bali ada
neˈe fanoa kira ki tua tau.”
4 Ma na fafarongo nia ki
kira ka saefilo ˈuri, “ˈI faˈi
neˈe kuke dao toˈona ta
fanga neˈe ke bolo faˈinia
na sarelana ngwaˈi toˈa ˈoro
ˈuri ki saena na abaˈi kula
kwasi neˈe kasi bolo faˈinia
ta ngwae ka tua ana ˈuri?”
5 Ma sa Jesus ka lidida ma
ka ˈuri, “Ta fita afu beret
neˈe kamu toˈo ana?”
Ma kira ka olisia kika ˈuri,
“Fiu afu beret ki.”
6 Ma sa Jesus ka saea fuana
na fikuˈa neˈeri kira ka tua
ˈi ano. Goˈo, nia ka ngalia
na fiu afu beret neˈeri ki,
ma ka baˈatafea God, sui ka
ngiia ma ka kwatea fuana
fafarongo nia ki, ma kira ka
daroˈia ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana
bara gwaˈi iˈa tiˈitiˈi. Ma
sa Jesus nia ka kwatea logo
baˈatafea fuana God, ma ka
saea fuana fafarongo nia ki

kira ka daroˈia logo ana na
ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka
kira ka abusu taˈifau. Ma
ˈi buri, na fafarongo nia ki
kira ka gonia naˈa ngisingisi
fanga neˈe nia ore ˈi saena
fiu kokofi ki leleka ka fungu.
9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia
bolo faˈinia na fai toˈoni
ngwae ki. Sui sa Jesus ka
olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa
kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fa-
farongo nia ki, kira ˈaliˈali
kira ka raˈe ˈi saena gwaˈi
baru, ma kira ka leka ˈuana
na bali fanoa ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa

(Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka
maˈi, ma kira ka olisuˈusuˈu
faˈinia sa Jesus, ma kira oga
fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia
neˈe kira ka gania fasi ˈiri
nia ke fulia ta faˈanadaˈa,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia ma-
manaˈanga God neˈe kwate
maˈi niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia
ka mango doe, ma ka fata
ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae
ki ana talaˈi ngwae neˈe
kira ka gania faˈanadaˈa
ki re? Nau ku saea na
ru mamana fuamuˈa, nau
noaˈa kusi faˈataˈinia goˈo
ta faˈanadaˈa fuana na talaˈi
ngwae neˈe.”

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ

(Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma
ka raˈe logo ˈana ˈi saena
gwaˈi baru, ma ka toˈofolo
ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi
naˈa, na fafarongo nia
ki kira manata bura ana
ngalilana maˈi ti afu beret,
bore ma taˈi afu beret goˈo
neˈe kira toˈo ana saena na
gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka
faˈabasuda ma ka ˈuri,
“Kamu ke lia leˈa suli kamu
faˈasia na isi fuana beret ana
Farasi ki ma sa Herod logo.”
16 Ma kira ka alaˈa ˈi safi-
tada kwailiu, ma kira ka ˈuri,
“Nia fata ˈunaˈeri sulia neˈe
noaˈa kulu ˈisi ngalia maˈi ta
afu beret.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus
nia saiana neˈe kira kina
neˈe nia fata sulia na
faˈamanataˈanga taˈa Farasi
ki ma sa Herod, nia ka fata
ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe
kamu ka alaˈa sulia neˈe
noaˈa kamu ˈisi ngalia maˈi
ti afu beret? Noaˈa kamu
ˈisi malingaˈi ru ˈua ana
manatai ngwae saena na ru
nini nau ku saea fuamuˈa?
Nau ku lisia manatamuˈa
dole liu fuana kamu ka
faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka
rongoa na ru ˈoro nau ku
sasiˈi ki, bore ma noaˈa
kaumulu kasi malingaˈiniˈi
goˈo. Noaˈa kamu ˈisi man-
ata goˈo toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia
na lima afu beret baera ki
fuana na lima toˈoni ngwane
baera ki? Ma ta fita kokofi ba
kamu gonia naˈa ngisingisi
fanga baera ˈi saena leleka
ka fungu?”

Ma kira ka olisia kira ka
ˈuri, “Na taˈi akwala ma ro
kokofi.”

20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu
ka ˈuri, “Ma kaidaˈi ba nau
ku ngiia fiu afu beret ki
fuana fai toˈoni ngwae ki, na
fita kokofi ki ba kamu gonia
ngisingisina fanga ˈi saena
leka ka fungu?”

Ma kira ka olisia ma kira
ka ˈuri, “Na fiu kokofi ki.”

21 Ma nia ka saefilo ˈuri
ada, “Faˈuta neˈe noaˈa
kamu kasi saiana tae neˈe
nau ku fata sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa
ˈi Betsaeda, ma ngwae ki
kira ka ngali maˈi taˈi ngwae
neˈe maana nia rodo, ma
kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri
nia ke sama toˈona.

23 Ma sa Jesus ka dau
ˈi limana na ngwae neˈeri,
ma ka talaˈia ˈuana ˈi maa
faˈasia na fanoa neˈeri. Ma
sa Jesus ka ngisu ˈi saena na
maana na ngwae neˈeri, ma
nia ka alua na limana fafia.
Sui, nia lidia ka ˈuri, “ˈOko
lisia ta ru?”

24 Goˈo, na ngwae baera
nia ka lia ˈalaˈa, ma ka fata
ˈuri, “Nau ku lisia na ngwae
ki, kira diˈia ˈai ki, ma kira
fali.”

25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka
alua laˈu na limana fafia
na maana na ngwae neˈeri.
Ma na ngwae neˈeri ka
lia mamana naˈa, ma ka
lia madako naˈa ana ru ki
taˈifau.

26 Ma sa Jesus ka baˈea
naˈa ˈuana na luma nia, ma
ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi leka ˈua ˈuana fanoa
neˈeri.”

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fa-
farongo nia ki, kira ka leka
ˈuana fanoa ki kalikalia na
fanoa ˈi Sesarea Filipae. Ma
ana kaidaˈi kira leka ˈada,
nia ka lidia fafarongo nia ki
ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki
kira sae nau ˈani sa tai niniˈa
re?”

28 Ma kira ka olisia kira ka
ˈuri, “Ti ngwae ki kira saea
ˈaeˈo ˈania sa John ngwae ni
siuabu neˈe nia mauri laˈu,
ma ti ngwae kira ka saea
ˈaeˈo ˈania sa Elaeja neˈe nia
mauri laˈu, ma ti ngwae laˈu
kira ka saea ˈaeˈo ˈania ta
ngwae ana profet baera ki
neˈe nia mauri laˈu.”

29 Ma sa Jesus lidida laˈu
ka ˈuri, “Ma kamuˈa, kamu
sae nau mo ˈani sa tai?”

Ma sa Peter ka olisia ma ka
ˈuri, “ˈAeˈo na Christ, ngwae
God nia filia fuana ˈafilana
ngwae nia ki.”

30 Ma sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuada ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi faˈarongo laˈu
ˈani nau fuana ta ngwae.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae
fuana faˈamanatalana fa-
farongo nia ki ka ˈuri,
“Nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa nonifii ana ru ˈoro
ki. Ma na faˈinaˈonaˈo
ki, ma na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata
ana na taki ki, kike baˈa
ilangaˈi nau. Ma kike baˈa

saungi nau, ma ana uula faˈi
asoa, nau kui tataˈe faˈasia
maeˈa.”
32 Ma nia ka fata madako
sulia ru neˈeri. Ma sa Peter
ka talaˈia tiˈitiˈi kwau, ma ka
balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia
abula, ma ka lia fuana fa-
farongo nia ki, ma ka balu-
fia sa Peter ka ˈuri, “Sae-
tan leka tau kwau fasi nau
kwa. Na manataˈanga ˈoe
ki neˈe manataˈanga ngwae
ki goˈo, nia noaˈa laˈu na
manataˈanga God.”

34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus
ka saea maˈi na fikuˈa neˈeri
ma na fafarongo nia ki siana,
ma ka fata ˈuri, “Sa tai
bore ˈana neˈe oga ke donga
nau, noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki
goˈo ˈana talana. Nia ke
maˈudi fuana dongalaku, sui
bore ˈana kaidaˈi nia ke non-
ifii, ma ke mae ana ˈai rara
folo.
35 Sa tai bore ˈana
neˈe ˈaila kasi donga nau,
duˈungana nia oga ke sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia
ki talana, nia ke baˈa talafia
na mauriˈa firi. Bore ma
diˈia sa tai bore ˈana neˈe
ke mae fuaku ma fuana na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia
ka toˈo ana mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka
toˈo ana ru ki taˈifau saena
magalia, ma nia mae, ma nia
tua tau faˈasia God, ru neˈeri
kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi to-
tolia folilana na mauri firi
ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia
ˈeke ˈani nau faˈinia fata-
laku ˈi saena asoa taˈa ki,
neˈe ngwae ki noaˈa kasi
foˈosia God, ˈirai ana kaidaˈi
nau kui dao maˈi faˈinia
na ngwasinasinaˈanga Maˈa
nau ma na ˈainsel abu ki,
Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa ˈeke logo ˈania.”

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu
ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa
fuamuˈa, ti ngwae aumulu
ˈi neˈe logo, kira noaˈa kasi
mae leleka kike lisia God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki
ˈania ngasingasiˈanga.”

*Sa Jesus nia faˈataˈinia na
ngasingasiˈanga nia faˈinia
raraˈa nia*
*(Matthew 17:1-13; Luke
9:28-36)*
2 ˈI buri ˈana ono asoa ki,
sa Jesus ka talaˈia sa Peter,
ma sa James, ma sa John, ma
kira raˈe ˈuana gwauna taˈi
faˈi ua neˈe fane, ma kira
ka tua taˈifili ˈada ˈi neˈeri.
Ma ana kaidaˈi kira lia, kira
ka lisia sa Jesus nia rokisi ˈi
naˈoda,
3 ma na ifi nia ka ngwasi-
nasina, ma ka kwao liu. Ma
nia kwao ka liufia mala ta
ifi kwao neˈe ta ngwae saena
fanoa neˈe ˈi ano neˈe ke
taufia.
4 Ma na uulu fafarongo
neˈeri ki kira ka lisia sa
Elaeja ma sa Moses, kera
dao tafangaˈi maˈi siada, ma
kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Aofia kwa,
nia leˈa liu fuakulu kuke tua
ˈakulu ˈi neˈe. Alu kaimili
ke saungaˈinia uulu babala
ki, ta ai fuamu, ta ai fuana

sa Moses, ma ta ai fuana sa
Elaeja.”
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri,
sulia noaˈa nia kasi saiana
naˈa ta ru neˈe nia ke saea,
duˈungana kira maˈu liu
naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao
maˈi ma na nunufilana ka
buta fafida. Ma taˈi lingaˈi
ru nia talo maˈi faˈasia na
gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri,
“Na ngela mutaˈi nau neˈe
nau ku alafe liu naˈa ana.
Muke rongo sulia niaˈa!”
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali
kalikalida, ma kira kasi
lisia naˈa ta ngwae faˈinida,
taˈifilia goˈo sa Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa
maˈi faˈasia faˈi ua neˈeri,
sa Jesus ka fata luida ka
ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈarongoa ta ngwae ana ru
niniˈa kamu lisia, leleka ka
dao ana kaidaˈi neˈe nauˈa,
na Ngela Ngwae, nai tataˈe
faˈasia na maeˈa.”
10 Ma kira ka roˈosulia na
fatalana, ma kira ka fata ˈi
safitada kwailiu, ma kira ka
ˈuri, “Na manataˈi ngwae
faˈuta niniˈa nia saea, ‘Nai
tataˈe faˈasia na maeˈa re?’ ”
11 Ma kira ka lidia, kira
ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae
faˈamanata ana taki kira ka
saea sa Elaeja neˈe ke baˈa
eta dao maˈi?”✡
12 Ma sa Jesus ka olisida
ma ka ˈuri, “Sa Elaeja eta
dao mamana maˈi ˈi naˈo,
fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu
ana ru ki taˈifau. Bore
ma kamu ˈisi rorongoa ba
na Kerekereˈa Abu ba saea
neˈe, Ngela Ngwae ke baˈa
nonifii liu nama ma na ng-
wae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa
Elaeja nia eta dao naˈa, ma
na ngwae ki kika sasia naˈa
ru taˈa neˈe kira oga kike
sasi ana, diˈia Kerekereˈa
Abu ba nia fata naˈa maˈi
sulia.”✡

*Sa Jesus nia gura taˈi
ngela neˈe ano ˈi ru taˈa nia
ruˈufia*

*(Matthew 17:14-21; Luke
9:37-43)*

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi
fuana ˈafutana fafarongo ki,
kira ka lisia taˈi fikuˈa doe
kira fiku kalida. Ma ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira
olisuˈusuˈu faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
ki kira lisia sa Jesus, kira
ka ˈarefo liu, ma kira lalili
kwau, ma kira ka kwalo sae-
saeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia
fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Ru faˈuta niniˈa kamu
olisuˈusuˈu faˈinida fani?”
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena
na fikuˈa neˈeri, nia olisia ka
ˈuri, “Faˈamanata ˈae, nau
ku ngalia maˈi kala ˈalako
nai fuamu. Na ano ˈi ru
taˈa nia ruˈufia, ma noaˈa
nia kasi fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru
taˈa neˈeri nia dao ana, nia
ke ˈui ˈania ˈi ano. Ma na
kwakwana ka ngisungisuˈa,
nia ke ˈala girigiri, ma na
nonina ka gagaˈai taˈifau.
Ma nau ku amasia na fa-
farongo ˈoe ki fasi ˈiri kira
ka lalia na ano ˈi ru taˈa
neˈe, bore ma nia ˈafitaˈi liu
fuada.”

✡ **9:11** Malaki 4:5 ✡ **9:13** Mark 1:1-8

19 Ma sa Jesus ka saea
fuada ka ˈuri, “Kamu noaˈa
mu kasi faˈamamana nauˈa
ˈua! Nau ku noni maruku
naˈa ˈani abu fitoˈonga nini
kamu. Nau ku tua faˈi kamu
ka dao naˈa ˈuri, fuila kau-
mulu ka faˈamamana nau
naˈa. Ngalia maˈi na ngela
neˈeri fuaku.”
20 Ma kira ka ngalia maˈi
na ngela neˈeri fuana sa Je-
sus.
Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi
ru taˈa neˈeri nia lisia sa
Jesus, nia ka ˈui ˈania na
ngela neˈeri ˈi ano, ma ka
failadusu, ma na kwakwana
ka ngisungisuˈa taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na
maˈa ngela neˈeri ka ˈuri, “ˈI
angita mala neˈe nia talaˈae
ˈuri kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“Nia ˈita naˈa maˈi ˈua ana
kaidaˈi nia tiˈitiˈi.
22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia
ˈui ˈania saena na mafula
ma ˈi saena na kafo, fasi ˈiri
ke saungia ke mae. Ma diˈia
nia bolo goˈo ˈana fuamu,
ˈoke manatai keroˈo maˈi,
ma ˈoko kwaiˈafi amiroˈo.”
23 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri, “ˈIu, ˈoke faˈamamana
nau! Na ru ki taˈifau nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana
sa tai neˈe nia faˈamamana
nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa
ngela neˈeri ka ako ka ˈuri,
“Nau ku faˈamamana! Bore
ˈana ˈafi nau maˈi, fasi ˈiri
neˈe faˈamamanaˈanga nau
ke ngasingasiˈa ma ka lal-
ifu!”
25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia
na fikuˈa neˈeri kira lalili
maˈi ˈuana kula neˈeri, nia
ka fata ˈuri fuana na ano
ˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAeˈo na
ano ˈi ru nini ˈoko faˈabania
alingana ngela neˈe, ma
ˈoko faˈanotoa na kwak-
wana ngela neˈe, nau ku
baeˈo ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa,
ma ˈoe kosi oli kosi ruˈufia
laˈu na ngela neˈe.”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe
ka ri, ma ka lebesia na ngela
neˈeri, ma ka ruˈu naˈa maˈi
ˈi maa faˈasia. Ma na ngela
neˈeri na lisilana ka diˈia
naˈa neˈe nia mae. Ma na
ngwae ˈoro kira ka fata ˈuri,
“Nia mae naˈa.”
27 Bore ma, sa Jesus ka
dau ana limana na ngela
neˈeri, ma ka taˈea, ma nia
ka tataˈe.
28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
ruˈu saena luma, na fa-
farongo nia ki kira ka lidia
kaidaˈi kira tua taˈifilida ma
kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe
nia ˈafitaˈi fuaimili fuana
ifulangaˈilana na ano ˈi ru
taˈa baera kwa?”
29 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Taˈifilia foˈongaˈa
goˈo neˈe nia bolo faˈinia
ifulangaˈilana na ano ˈi ru
taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta
ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia
na maelana
(Matthew 17:22-23; Luke
9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ma na fafarongo nia ki kira
faˈasia kula neˈeri, ma kira
ka leka liu naˈa ˈuana bali
fanoa ˈi Galili. Ma sa Jesus
ka ˈiri oga neˈe ta ngwae
ke saiana kula neˈe kira tua
ana,
31 duˈungana nia
faˈamanata fafarongo nia
ki ka ˈuri, “Nau, na Ngela

Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki, ma kike saungi nau. Ma uulu asoa ki ˈi buri, nai baˈa tataˈe oli laˈu faˈasia maeˈa.”
32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa kasi saiana na tae neˈe nia saea, ma kira ka maˈu ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam, ma kira ka ruˈu ˈi saena luma, sa Jesus ka lidia na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Na tae ba kamu olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sulia na tala?”
34 Bore ma kira kasi saea ta ru, duˈungana kira olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sa tai adulu neˈe ka doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.
35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea maˈi na akwala ma ro fafarongo ba nia ki siana, ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia oga ke faˈinaˈonaˈo, nia ke alu niaˈa ka ˈisi, ma nia na ngwae ni rao fuana ngwae ki taˈifau.”
36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada. Nia ka ofia na ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuada,
37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela tiˈitiˈi ˈuri ana sataku, nia kwalo nau logo. Ma diˈia sa tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa nia kasi kwalo nau laˈu taˈifili nau, bore ma nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae Faˈamanata kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana satamu. Ma kaimili ka luia nia noaˈa kasi sasia ru neˈeri, sulia nia noaˈa laˈu ta ngwae ana fikuˈa kulu.”
39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi luia laˈu, sulia sa tai neˈe nia sasia ta faˈanadaˈa ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe nia ke saea laˈu ta ru taˈa aku.
40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi malimae akulu, nia ngwae kulu neˈana.
41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu, diˈia ta ngwae neˈe nia kwatea ta maˈe kafo fuaumulu, sulia kaumulu na ngwae nau ki, nia ke baˈa ngali mamana naˈa ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani limamu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi

langi faˈinia na ngurunguru
lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi
koso ˈi saena kula ana
kwaˈikwaˈinga faˈinia ro
lima ki, kula neˈe mafula nia
duˈaduˈa kasi mae.
45-46 Ma diˈia ˈoko oga
ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani
ˈaemu, ˈoke siki muusia
faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo
ˈana fuamu diˈia ˈoko tua
tau ˈamu saena mauriˈa
ˈi langi faˈinia na ngurun-
guru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko
fiˈi koso ˈi saena kula ana
kwaˈikwaˈinga faˈinia na ro
ˈae ki.
47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe
sasia ta ru taˈa ˈani maamu,
ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo. Nia
taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu
diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena
na ˈInotoˈanga God faˈinia
taˈi bali maa, ˈasu ˈubani
ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula
ana kwaˈikwaˈinga faˈinia
ro bali maa ki.
48 Na kula neˈeri, na ng-
wangwa ki neˈe kira ˈania
na ngwae ki, ma noaˈa kira
kasi mae, ma na mafula neˈe
nia duˈafia ngwae ki nia
duˈaduˈa firi.
49 “Sulia kira alua na ma-
fula ˈi fafona ngwae ki
taˈifau, diˈia neˈe meme asi
kira takalongaˈinia saena ta
fanga.
50 “Ma na fiki asi nia leˈa
mo, bore ma si diˈia neˈe
asilalana nia noaˈa naˈa
faˈasia, nia ˈafitaˈi liu kira
ka sasia ˈani ta ru ˈiri ka
asila laˈu.
“ˈUnaˈeri logo, muke
faˈasaeleˈa ngwae ki diˈia
logo na meme asi neˈe
faˈaleˈa na fanga. Ma muke
tua ˈani aroaroˈanga ˈi
safitamuˈa kwailiu.”

10

*Sa Jesus nia faˈamanata
sulia ilangaˈilana ˈafe
(Matthew 19:1-12; Luke
16:18)*

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia
ˈi Kapaneam, ma ka leka
ˈuana na bali fanoa ˈi Judea,
ma ka toˈofolo ana kafo ˈi
Jodan. Ma ngwae ˈoro ki
kira ka fiku maˈi siana, ma
nia ka faˈamanata kira, diˈia
ba nia ˈita ka faˈamanata
naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka
siana sa Jesus, ma kira ka ili-
ili ˈuana faˈaroralana faˈasia
na taki sa Moses, ma kira
ka ˈuri, “ˈUri ma, na taki sa
Moses nia alaˈania goˈo ˈana
neˈe ngwae ke ilangaˈinia na
ˈafe nia kwa?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ma
ka ˈuri, “Na tae ba sa Moses
nia fata totongaˈi fuamuˈa
ˈania sulia ru neˈe?”
4 Ma kira ka fata ˈuri, “Sa
Moses nia alaˈania neˈe ng-
wae ke keresia ta ˈaba ru
ana kwai ilangaˈinga, ma ka
kwatea fuana na ˈafe nia,
fasi ˈiri nia ka logea naˈa.”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Sa Moses nia keresia na
taki neˈe fuamuˈa sulia nia
ˈafitaˈi fuana faˈamanata
lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama
maˈi ana kaidaˈi God nia
saungaˈinia na ru ki taˈifau,
na Kerekereˈa Abu nia saea,
‘Nia saungaˈinia ngwae ki
ˈani ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ng-
wae ka faˈasia na maˈa nia

faˈinia teˈa nia, ma ka tua
ratai faˈinia na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi
manataˈanga diˈia taˈi ng-
wae goˈo.’ Nia noaˈa laˈu ta
ro ngwae toˈotoˈo, bore ma
diˈia taˈi ngwae naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi
fikua ka sui naˈa ˈunaˈeri,
noaˈa nia kasi leˈa fuana ta
ngwae ke logea laˈu.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki
kira oli ˈi luma, kira ka lidia
ˈuana malutana ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka
ˈuri, “Ta ngwae bore ˈana
neˈe nia ilangaˈinia na ˈafe
nia, ma ka korea lala ta
ˈafe matamata, nia kakabara
naˈa fafia na ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo,
diˈia ta ˈafe nia ilangaˈinia
na araˈi nia, ma ka ˈafe laˈu
fuana ta ngwae matamata,
nia kakabara naˈa fafia na
araˈi nia.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa na
ngela tiˈitiˈi ki
(Matthew 19:13-15; Luke
18:15-17)

13 Ti ngwae kira ngalia
maˈi na kaela ngela tiˈitiˈi
siana sa Jesus, fasi ˈiri
nia ka sama toˈoda ma
ka faˈaleˈada, bore ma
fafarongo nia ki kira ka
balufida.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisia ru neˈeri, nia ka saetaˈa,
ma ka fata ˈuri fuada, “Muke
alaˈania na kaela ngela
tiˈitiˈi kira ke leka maˈi
siaku, ma noaˈa kamu kasi
foneda laˈu. Duˈungana sa
tai neˈe nia manata mamana
ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki, nia
bolo fuana tuaˈa olofana
ˈInotoˈanga God.
15 Nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa nia kasi faˈamamana
diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia
ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi
saena na ˈInotoˈanga God.”
16 Ma nia ka ofia na
ngela tiˈitiˈi neˈeri ki, ma ka
alua na limana ada, ma ka
faˈaleˈada.

Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke
18:18-30)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia
talaˈae ka leka laˈu kwau
sulia taˈi tala, taˈi ngwae
nia lalili maˈi, ma ka bobo
uruuru ˈi naˈona. Ma nia
ka lidia ka ˈuri, “Ngwae
faˈamanata leˈa ˈae, ta tae
leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri
nai toˈo ana na mauriˈa
firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka
ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sae
nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa
ta ngwae ˈiri leˈa goˈo,
taˈifilia God goˈo neˈe nia
leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana
alaˈanga totongaˈi God ki ba
ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma
ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi
bili, ma ˈoe kosi soke fafia
ta ngwae, ma ˈoe kosi ˈosoa
ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe
ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata kwa,
nia ˈita nama maˈi ana
kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau
ku roˈosulia na taki neˈeri ki
taˈifau.”
21 Goˈo, sa Jesus ka
lia kwau fuana ˈania
alafeˈanga, ma ka fata ˈuri

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe
nia noaˈa ˈua. ˈOke leka
kwau, ma ˈoko ˈoifoli ˈania
na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma
ˈoko ngalia mani neˈeri ki,
ma ˈoko kwatea fuana na
ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi
toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi.
ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi
suli nau.”
22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
neˈeri nia rongoa goˈo ru
neˈeri ki, na maana ka
ˈaruˈaru naˈa. Ma nia
ka leka naˈa ˈana faˈinia
na kwaimanataiˈanga,
duˈungana neˈe niaˈa ngwae
toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia
fuana na fafarongo nia ki,
ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi
liu naˈa fuana na ngwae
toˈoru ki kike ruˈu saena
ˈInotoˈanga God.”
24 Ma na fafarongo nia ki
kira ka ˈarefo liu naˈa ana
alaˈanga neˈeri ki. Sui sa
Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Ngela nau kina, nia ˈafitaˈi
liu naˈa fuana na ruˈungaˈa
saena ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta
kamel ke ruˈu sulia na maˈe
kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sug-
ila. Nia ˈafitaˈi ka liufia laˈu
fuana ta ngwae toˈoru ke
ruˈu ˈi saena na ˈInotoˈanga
God.”
26 Ma na fafarongo nia ki
kira ka ˈarefo liu, osiˈana
kira fia fasi na toˈoruˈanga
neˈe na faˈaleˈanga maˈi
faˈasia God. Ma kira saefilo
kwailiu ada, kira ka ˈuri,
“ˈIrai ma noaˈa ta ngwae
goˈo neˈe ke toda mauriˈa
firi reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia
funufunu fuada ma ka fata
ˈuri, “Nia ˈafitaˈi fuana na
ngwae ki ke toda mauriˈa
firi, bore ma fuana God
noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo.
Na ru ki taˈifau nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana
God.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri
fuana, “Kaimili faˈasia naˈa
ru ki taˈifau ˈiri mika donga
ˈoe naˈa!”
29 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “ˈIu, nau ku saea
fuamuˈa, diˈia ta ngwae
neˈe ke faˈasia na luma
nia, nama na ngwaefuta nia
ki, nama na ngwaingwaena
nia ki, nama na maˈa nia,
nama teˈa nia, nama na
ngela nia ki, nama na ano
nia, duˈungaku faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,
30 nia ke baˈa ngalia laˈu
ru neˈeri ki ka ˈoro ka li-
ufia kaidaˈi neˈe. Nia ke
baˈa ngalia ru ˈoro ana na
luma ki, ma na ngwaefuta
ki, ma na ngwaingwaena ki,
ma teˈa ki, ma na ngela ki,
ma na ano. Ma nia ke baˈa
toda logo nonifiiˈa ki. Ma
ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao
maˈi, nia ke baˈa toˈo ana
mauriˈa firi.
31 Bore ˈana na ngwae ˈoro
neˈe kira etaeta ˈi naˈo ki,
kike baˈa ˈisiburi, ma na
ngwae ˈoro neˈe kira ˈisiburi
ki, kike baˈa etaeta ˈi naˈo.”

*Na uula kaidaˈi neˈe sa Je-
sus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke
18:31-34)*

32 Sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, kira leka
sulia na tala ˈuana ˈi

Jerusalem, ma sa Jesus ka
etaeta ada. Ma fafarongo
nia ki kira ka ˈarefo liu, ma
ti ngwae logo neˈe kira leka
kwau ˈi burida, kira ka maˈu
liu. Ma sa Jesus ka talaˈia na
akwala ma ro fafarongo nia
ki ka taˈi ˈidu tau laˈu kwau
faˈasia ngwae ki. Ma nia ka
fiˈi faˈarongoda ˈani na ru ki
neˈe ke baˈa fuli fuana.
33 Ma nia ka fata ˈuri,
“Mulu fafarongo! Kulu raˈe
ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem,
ma kira ke baˈa ˈolosae nau,
na Ngela Ngwae, fuana na
fata abu doe ki faˈinia na ng-
wae faˈamanata ki ana taki.
Ma kike baˈa matalangaˈi
nau fuana maelaku, ma kike
kwate nau fuana na ngwae
kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki
kike baˈa ˈoidorole ˈani nau,
ma kike ngisuli nau, ma kike
kwaiˈi nau, ma kike saungi
nau. Ma ana uula asoa, nai
baˈa tataˈe laˈu faˈasia na
maeˈa.”

Sa James faˈinia sa John
kera gania sa Jesus
(Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James
ma sa John, ro ngela sa
Sebedi ki, kera ka leka
maˈi siana sa Jesus, ma
kera ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata kwa, keroˈo oga
ˈoke kwatea taˈi ru neˈe
keroˈo gania amu.”
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri
adaroˈo, “Tae neˈe koroˈo
oga nai sasia fuamuroˈo?”
37 Ma kera ka olisia kera ka
ˈuri, “Kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa
ˈinotoˈa fafia magalia faˈinia
ru ki taˈifau, ˈoke alaˈania ta
ngwae amiroˈo ke tua ˈi bali
ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae
ana bali mauli amu fuana
gwaungaˈinga fafia ngwae
ki.”
38 Bore ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo kina
goˈo ru neˈe koroˈo gania.
Koroˈo bolo goˈo amuroˈo
faˈinia nonifiiˈanga nini nai
baˈa nonifii ˈania?”
39 Ma kera ka olisia kera
ka ˈuri, “Keroˈo bolo goˈo
amiroˈo fuana sasilana.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “ˈIu, nia leˈa
koroˈo ke baˈa nonifii logo
diˈia nauˈa.
40 Bore ma noaˈa nau kusi
filia sa tai neˈe ke tua ˈi
bali ˈoloˈolo aku ma neˈe ˈi
bali mauli aku. Talitoˈona
God goˈo neˈe ke kwatea
kula ˈunaˈeri ki fuana sa tai
faˈida neˈe nia ka sasi akaˈu
ada masida.”
41 Ma kaidaˈi na akwala
fafarongo neˈeri ki kira ron-
goa ru neˈeri, kira ka saetaˈa
fuana sa James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia
fikuda ma ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu saiana
na ngwae gwaungaˈi ki
neˈe kira gwaungaˈi fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira toˈo ana ngasin-
gasiˈanga, ma kira sai liu
ana usungaˈilana ngwae
fuana sasilana ru kira ogaˈi
ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa
nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi
safitamuˈa. Diˈia ta ng-
wae aumulu nia oga ka
faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana
nia ngwae rao kaumulu.
44 Ma diˈia sa tai aumulu
neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia

ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau noaˈa kusi leka
maˈi fasi ˈiri na ngwae ki
kike rao fuaku. Bore ma
nau ku leka lala maˈi fasi
ˈiri nau kui rao fuana na
ngwae ki taˈifau, ma nau
ku kwatea na maurilaku
fuana faˈamaurilana na ng-
wae ˈoro ki.”

*Sa Jesus nia gura taˈi ng-
wae maana rodo*
*(Matthew 20:29-34; Luke
18:35-43)*

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira dao naˈa maˈi
ana fanoa ˈi Jeriko. Ma
kaidaˈi kira faˈasia naˈa
fanoa neˈeri faˈinia na
fikuˈa doe neˈeri, taˈi ngwae
neˈe maana rodo nia tua
goˈo ˈana ˈi ninimana na
tala fuana na ganiˈa. Na
satana sa Batimeas, na ngela
sa Timeas.
47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa
Jesus, na ngwae ˈi Nasaret,
nia ka leka maˈi, nia ka
ako ka ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na
ˈalako ana kwalafa sa David,
ˈoke manatai nau maˈi.”
48 Ma na ngwae ki kira
ka kwaifone ana, ma kira
ka saea fuana fasi ˈiri nia
tua aroaro. Bore ma nia
fiˈi ako ka tasa liu mala ka
ˈuri, “ˈAlako ana kwalafa sa
David ˈae, ˈoke manatai nau
maˈi!”
49 Ma sa Jesus ka uutoˈo
ma ka fata ˈuri, “Mulu saea
maˈi.”
Ma kika ri ˈuana sa Ba-
timeas, kira ka ˈuri, “ˈOke
saeleˈa naˈa amu! Tataˈe
naˈa, sa Jesus nia saeˈo
naˈa.”
50 Goˈo nia ka toˈosia ifi
fafo doe nia, ma ka tataˈe
ˈaliˈali, ma ka leka siana sa
Jesus.
51 Ma sa Jesus ka lidia ka
ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga nai
sasia fuamu kwa?”
Ma na ngwae maana rodo
neˈeri olisia sa Jesus ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, nau ku oga
nai lia logo kwa.”
52 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “Leka naˈa kwau
amu. Lia naˈa duˈungana
neˈe ˈoko faˈamamana nau.”
Ma ˈaliˈali na maana ka lia
naˈa, ma nia ka donga naˈa
sa Jesus sulia na tala.

11

*Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena
na fanoa ˈi Jerusalem*
*(Matthew 21:1-11; Luke
19:28-40; John 12:12-19)*

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki kira
dao karangia na fanoa ˈi
Jerusalem, kira dao ana
fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani,
gwauna faˈi ua kira saea
ˈani ˈi Olif. Goˈo, nia ka
kwatea ta ro ngwae ana fa-
farongo nia ki, kera ka etaeta
ˈi naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Moro leka ana
fanoa loˈoko koroˈo naˈofia
kwau. Ma kaidaˈi koroˈo
dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia
taˈi dongki. Kira firiˈia
goˈo ˈada dongki neˈeri, ma
noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe
ˈua fafona. Koroˈo ke logea,
ma moro ka talaˈia maˈi ˈi
neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi
koroˈo, ‘Faˈuta neˈe koroˈo
ka logea na dongki neˈe re?’

Moro ke saea fuana, ‘Na
Aofia nia boˈoboˈo ˈuana,
ma nia ke baˈa olitaˈi ˈaliˈali
logo maˈi ana ˈi neˈe.’ ”
4 Ma kera ka leka, ma kera
ka lisia taˈi kala dongki kira
firiˈia goˈo ˈada ˈi ninimana
na tala ˈi maana taˈi luma.
Ma kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi
neˈeri, kira ka lidia keroˈa
ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo
logea na kala dongki neˈe
fuana?”
6 Ma kera ka olisida
diˈia ba sa Jesus nia saea
fuadaroˈo, ma na ngwae
neˈeri ki kira ka alaˈania
fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia
maˈi na kala dongki neˈeri
siana sa Jesus, ma kera ka
safataˈinia na ˈaba ifi kera
ki ˈi fafona, ma sa Jesus ka
raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira
ka safataˈinia na ˈaba ifi
keta kira ki ˈi sulia na tala,
ma ti ngwae kira ka tufua
na uila niniu ki, ma kira
ka safataˈinia sulia na tala.
Kira sasia ru neˈeri fuana
faˈadoelana sa Jesus.
9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe
leka faˈinia, ti ngwae kira
ka etaeta ˈi naˈo, faˈinia ti
ngwae neˈe kira ˈisi, kira ako
ma kira ka ˈuri,

“Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia
na ngwae neˈe nia
leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia
maˈi daolana na
ˈinotoˈanga neˈe nia
diˈia na ˈinotoˈanga sa
David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi
langi!”
11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi
saena na fanoa ˈi Jerusalem,
ma ka leka ˈi saena na Luma
Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka
lia kwailiu, ma ka lisia ru
ki taˈifau. Bore ma sulia
nia karangi rodo naˈa, nia
ka leka naˈa ˈuana ˈi Betani
faˈinia na akwala ma ro fa-
farongo nia ki.

*Sa Jesus nia agia na ˈai
kira saea ˈani na figi
(Matthew 21:18-19)*

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri,
kaidaˈi sa Jesus ma na fa-
farongo nia ki kira oli naˈa
maˈi faˈasia ˈi Betani, sa Je-
sus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma
ka lisia taˈi ˈai uluuluˈa neˈe
kira saea ˈani na figi. Ma nia
ka leka karangia fasi ˈiri ke
lisia ta fuaˈi ru ana. Bore ma
kaidaˈi nia dao ˈi ˈaena, nia
ka lisia goˈo ana na raˈi ru
ki, sulia kaidaˈi neˈeri na ˈai
figi ki kira lua ˈao.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na ˈai figi neˈeri, “Ta
ngwae kata ˈani ˈania laˈu
ta fuaˈi ru amu!” Ma na fa-
farongo nia ki kira ka rongoa
ru neˈeri.

*Sa Jesus nia leka ˈi saena
na Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Luke
19:45-48; John 2:13-22)*

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa
ˈi Jerusalem, sa Jesus ka
leka ˈi saena na Luma Abu
God. ˈUnaˈeri, nia ka lalia
na ngwae ki taˈifau neˈe kira
foli ma kira ka ˈoifoli ana
ru fuana kwaisuˈusiˈanga ki,
ma kira ka obosia ngwae ki

ˈi neˈeri. Ma nia ka giosia
na tatafe ana ngwae neˈeri
ki neˈe kira rokisi mani ki,
ma ka giosia na ru fuana
tuaˈa ana ngwae ki neˈe kira
ˈoifoli ana na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi
alaˈania ta ngwae ke ngalia
ta ru ˈi saena na ana Luma
Abu God.
17 Ma nia ka faˈamanata
na ngwae ki, ka fata ˈuri,
“God nia saea ˈi saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri, ‘Na
luma nau, kira saea ˈani na
luma fuana foˈongaˈa fuana
na ngwae ana magalia ki
taˈifau.’ Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula
fuana bililana ngwae ki.”
18 Ana kaidaˈi, na fata
abu doe ki faˈinia na ngwae
faˈamanata ana na taki ki,
kira rongoa ru neˈeri, ma
kira ka talaˈae kika lulu
ˈuana ta ru kike sasia fuana
saungilana sa Jesus. Ma
kira ka maˈungia, sulia
neˈe fikuˈa neˈeri taˈifau,
kira ˈarefo liu ana na
faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Je-
sus ma na fafarongo nia ki,
kira ka leka naˈa faˈasia ˈi
Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi
(Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi
asoa ˈi buri, sa Jesus faˈinia
na fafarongo nia ki kira ka
leka kwau sulia na tala. Kira
lisia na ˈai figi baera nia
kuku taˈifau naˈa leka ka
koso naˈa sulia na lalina.
21 Ma sa Peter ka man-
ata toˈona ru ba sa Jesus
nia sasia ana ˈai neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana, “Ngwae
faˈamanata ˈae, lisia basi na
ˈai figi ba ˈoko agia, nia mae
naˈa!”
22 Ma sa Jesus nia olisia
ka ˈuri, “Kamu ka manata
mamana naˈa ana God.
23 Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia kamu ke fata ˈuri fuana
faˈi ua neˈe, ‘ˈOke tataˈe,
ma ˈoko ˈui ˈaniˈo talamu
saena na asi,’ ma noaˈa
kamu kasi manata ruarua ˈi
saena na liamuˈa, ma kamu
ka manata mamana ana ru
neˈe kamu saea nia ke fuli,
ru neˈeri ke fuli goˈo ana
fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea
fuamuˈa ˈuri, kaidaˈi kamu
foˈo, ma muke gani ˈuana
ta ru, kamu ke manata ma-
mana diˈia neˈe kamu ngalia
naˈa, ma God ke baˈa kwatea
goˈo ˈana ru neˈe kamu gani
ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu
foˈo, muke rufuanata ana
taˈangaˈa neˈe ta ngwae nia
sasia amuˈa, ˈiri neˈe Maˈa
kamu neˈe nia tua maˈi ˈi
langi ke rufuanata logo ana
taˈangaˈa kamu ki.”

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki
kira kwaingilongiloi sulia
gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke
20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fa-
farongo nia ki, kira oli laˈu
maˈi ˈuana ˈi Jerusalem.
Ma kaidaˈi sa Jesus leka
kwau ˈi saena Luma Abu
God, na fata abu doe ki, ma
na ngwae faˈamanata ana
na taki ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka leka
maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana,
“Na mamanaˈanga tae neˈe

ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe fuamu?”

29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau ku lidi kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana na mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.

30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana fuana na siuabuˈanga nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”

31 Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa John?’

32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi ana na ngwae ki.’ ” Kira sasi ˈuri osiˈana kira maˈungia na ngwae ki, duˈungana na ngwae ki taˈifau kira saiana sa John nia na profet mamana.

33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma kira ka ˈuri, “Kaimili kina goˈo.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa bore naisi faˈarongo kamu logo ana na mamanaˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi saena oˈola

(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana gwaungaˈi ngwae Jiu baera ki ˈani tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali kalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.

2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia fuana na ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola nia, fasi ˈiri kike kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.

3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki kira firi ngasi ana, ma kira ka ulasia, ma kira ka olitaˈi ˈoˈo goˈo ˈada ana.

4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola neˈeri ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao. Ma na ngwae ni rao ˈi saena oˈola, kira ka kwaiˈia gwauna, ma kira ka mala taˈa liu naˈa ana.

5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na oˈola, nia ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao, ma kira ka saungia ka mae naˈa. Ma kira ka sasi logo ˈunaˈeri ana na ngwae ˈoro neˈe nia baˈeda ˈi buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma kira ka saungia ti ngwae ka mae.

6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe nia toˈo ana fuana

baˈelana, taˈi ngela mutaˈi nia naˈa neˈe ngwae neˈeri. Ma nia ka baˈea kwau, ma ka manata ˈuri, ‘Kira ke baˈa fuˈusi doe ana ngela nau.’

7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola, kira fata fuada kwailiu ma kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe na ngela na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola. Leka maˈi kuke saungia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ˈakulu ana ru nia ki taˈifau.’

8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri, kira ka saungia ka mae, goˈo kira ka ˈui ˈania naˈa nonina ˈi maa faˈasia saena na oˈola neˈeri.”

9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe na ngwae neˈe nia toˈo ana na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao maˈi, ka saumusia na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae matamata ki.

10 Nia mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau ana ˈodoa.

11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri, ma na lisilana ka leˈa liu.’ ”✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga kike daua sa Jesus, osiˈana kira saiana neˈe sa Jesus nia fata sulia tarifulaˈa neˈeri fuana giosilada. Bore ma, kira maˈu ˈani fikuˈa neˈe, ma kira ka faˈasia, ma kira ka leka naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom

(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi ma ti ngwae ana ngwae sa Herod ki fuana saefilolana sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora niaˈa.

14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae. ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na taki kia, nia luia na kwatelana na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom? Nia faˈuta? Nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama noaˈa?”

15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi ta selene. Nai lisia basi.”

16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”

Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”

17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka kwatea fuana na

✡ **12:11** Sam 118:22-23

tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”

Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo ka korea ta kini, ma ka noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae neˈeri ka mae naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na kini baera, ma noaˈa nia kasi alua logo ta ngela, ma ka mae logo ˈana. Sui ma uula ngwae ka ˈunaˈeri logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo neˈe kira korea kini neˈeri, ma ka noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae asina neˈeri ki ba kira korekorea na kini neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaumulu rora liu naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki, ma na ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira ke tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana kamu toˈomani naˈa ˈi saena na kerekereˈa sa Moses ana kula ba sulia na mafula nia duˈafia na busuˈi ˈai baera. God ka fata fuana sa Moses ka ˈuri, ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’
27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri ˈua faˈinia. Kaumulu rora liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa Moses, nia ka rongoa alaˈanga neˈeri ki. Ma nia ka saiana na olisiˈanga leˈa neˈe sa Jesus sasia fuana ngwae Sadusi ki. Ma nia ka leka maˈi, ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Na taki faˈuta

neˈe nia doe ka liufia na taki
sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia
ka ˈuri, “Na taki doe ka li-
ufia taki ki taˈifau neˈe nia
ˈuri, ‘Ngwae Jiu ki, muke
fafarongo basi! Na God kia,
nia taˈi God goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God
ˈoe ˈani manatamu taˈifau,
ma ˈani mangomu taˈifau,
ma ˈani liamu taˈifau, ma
ˈani ngasingasi lamuˈa
taˈifau.’
31 Ma na ruana taki ka
ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana ng-
wae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu ta-
lamu.’ Noaˈa naˈa ta taki
laˈu neˈe nia doe ka liufia na
ro taki neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae
faˈamanata ana taki sa
Moses ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “Ngwae faˈamanata
ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia
leˈa liu. Nia ka mamana,
taˈifilia na Aofia goˈo ˈana
neˈe God, ma noaˈa naˈa ta
god matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke
alafe nama ana God ˈania
mangoda taˈifau, ma ˈania
na liada taˈifau, ma ˈania
na ngasingasilada taˈifau.
Ma kira ka alafe fuana ng-
wae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe kira ke alafe fuada ta-
lada. Ngwae neˈe roˈosulia
ro taki neˈeri ki, kira sasi
ru talingaˈi ka liufia kwa-
telana na kwaisuˈusiˈanga
fuana God.”
34 Ma sa Jesus ka lia
saiana na liatoˈongaˈa nia,
ma ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko karangi naˈa fuana
God ke gwaungaˈi fafia
maurilamu.”
Ma buri ˈana naˈa, noaˈa
ta ngwae kasi nonираˈa naˈa
fuana saefilolana sa Jesus
laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo

(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka
faˈamanata saena na Luma
Abu God, nia ka saefilo
ˈuri, “Nia faˈuta neˈe ngwae
faˈamanata ana na taki sa
Moses ki, kira saea na Christ
neˈe ngwae ana na kwalafa
sa David?
36 Na Anoˈi ru Abu ba nia
faˈafata sa David ka ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana
Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku,
ma ˈoko gwaungaˈi
faˈinau, masia kaidaˈi
nau kui alua malimae
ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

37 “Sa David ana talana
neˈe nia saea na Christ ˈani
na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na
Christ nia noaˈa laˈu ˈalako
ana kwalafa sa David goˈo
ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
Na fikuˈa doe neˈeri, kira
saeleˈa liu kaidaˈi kira fa-
farongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata ana taki ki

(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka
faˈamanatada ka ˈuri,
“Muke madafi kamu faˈasia
na faˈamanata ana taki sa

✡ **12:36** Sam 110:1

Moses ki, sulia kira oga liuˈa faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki.
39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki ke tangoda. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru (Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God karangia na kufikufi ru fuana alu maniˈa ˈi saena. Nia ka lisia ngwae neˈe kira kwatea mani kira ki. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira toˈoru ki kira ka kwatea mani ˈoro.
42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea logo ro maga mani tiˈitiˈi ki.
43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwateˈa, nia doe ka liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira kwate mani doe.
44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada kala bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma, gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ani fuana tualana.”

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga (Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na Luma Abu God, taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ka fata ˈuri fuana, “Ngwae faˈamanata kwa, lisia basi na fau doe neˈe ki, ma na luma leˈa neˈe ki ana Luma Abu God!”
2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, ˈoko oga na luma doe neˈe ki ana Luma Abu God taka, ne baˈa! Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua gwauna faˈi ua ˈi Olif neˈe nia tua bolo faˈinia na Luma Abu God, sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma sa Andrew taˈifilida, kira leka maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,
4 “ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita neˈe ru neˈe ki ke baˈa dao maˈi? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli, fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli, ma ka dao ˈani?”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.
6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira ke baˈa dao maˈi ˈani sataku, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’

Ma kike talaˈi rora ana ngwae ˈoro ki.
7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga ki, ma na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, noaˈa kamu kasi figwanu. Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao maˈi, bore ˈana na ˈisilana ru ki taˈifau noaˈa ˈua.
8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida kwailiu. Ma na tikitiki ki ke liu ana kula ki taˈifau, ma na unifioloˈa ki ke liu. Ma ru neˈeri ki kira neˈe etangilana nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta ba nia talaˈae ka ngelafii.

9 “Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti ngwae ki ke baˈa dau kaumulu, ma kira ke ngali kaumulu fuana na matalangaˈi lamuˈa. Kike baˈa nangasi kamu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa ki. Sulia kamu faˈamamana nau, kike kwate kamu ke uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki ma na ngwae ˈinotoˈa ki. Kaidaˈi neˈeri kamu ke faˈarongoda ˈani nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki taˈifau saena magalia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kaumulu, ma kira ka ngali kamu ˈuana na matalangaˈilamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe kamu ke saea. Kamu ke saea goˈo amuˈa ta alaˈanga neˈe Anoˈi ru Abu nia kwatea fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri. Sulia alaˈanga ki neˈe kamu ke baˈa saea, nia noaˈa laˈu na fatalaumulu talamuˈa. Na alaˈanga neˈeri ki, nia ka leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea na ngwaefuta kira ki talada fuana saungilada. Ma na maˈa ki, kira ke sasi ˈunaˈeri logo ana ngela kira ki. Ma na ngela ki, kira ke olisuˈusuˈu ma kike baˈa kwatea na maˈa ma teˈa kira ki fuana saungilada.
13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ke baˈa suulangaˈi kaumulu, osiˈana kaumulu na ngwae nau ki. ˈIu, ma diˈia sa tai neˈe nia manata mamana aku ka dao ana faˈi asoa isi, God ke baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu neˈe fuila noaˈa nia kasi uu ana. Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke malangisia.” (Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru neˈe.) “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ke dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kira ke tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi gwaofana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi koso laˈu maˈi ˈuana saena na luma ˈoe fuana ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi saena na oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi oli laˈu

ˈi fanoa ˈuana na toro keta
ˈoe.
17 Ma ana faˈi asoa neˈeri
ki, nia ke baˈa taˈa fuana
na ˈafe ina ki, osiˈana neˈe
nia ˈafitaˈi fuada neˈe kike
tafi, ma ka taˈa logo fuana na
ˈafe ki neˈe kira toˈo ana na
ngela tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana
God fasi ˈiri ru neˈeri ki
noaˈa kasi dao laˈu maˈi ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na non-
ifiiˈanga ana faˈi asoa neˈeri
ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia
na nonifiiˈanga neˈe ngwae
saena magalia ki kira saiana,
ˈita ˈua maˈi ana safalilana
kaidaˈi God nia saungaˈinia
na magalia ka dao ana
kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa
naˈa ta ru ˈunaˈeri neˈe ke
fuli maˈi ˈi buri.
20 Ma diˈia God kasi
faˈadokodokoa kaidaˈi ana
nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi
neˈe ta ngwae ke mauri. Ma
nia faˈadokodokoa kaidaˈi
neˈeri fuana leˈalana ngwae
neˈe nia filida ki.
21 “ˈIu, diˈia ta ngwae fata
ˈuri fuaumulu, ‘Lisia basi,
nia naˈa neˈe na Christ,’
nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi,
nia naˈa ˈi loˈoko,’ noaˈa
kamu kasi faˈamamana nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso
ki ke baˈa dao maˈi, kira ke
fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’
faˈinia na ngwae ˈosoˈoso
ki kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa
na profet.’ Ma kira ke sa-
sia faˈanadaˈa ki fasi ˈiri
ke talaˈi rora ana na ngwae
neˈe God nia filida ki, bore
ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau
ku faˈarongo kaumulu naˈa
ˈi naˈo, sui mala ru neˈe ki
ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae

(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 “Ma kaidaˈi neˈe non-
ifiiˈanga neˈeri ke sui,
‘God ke fonea na madaˈafi,
ma na madamo, ma
noaˈa keroˈa kasi sina.
25 Ma God ke sasi na
bulubulu ki, kira ke
baˈa ˈasida faˈasia
mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi
ki, kira ke leka rora
faˈasia fulida.’✡

26 “ˈUnaˈeri mala, nauˈa
na Ngela Ngwae, nau ku
fiˈi dao tafa maˈi. Nau kui
dao maˈi faˈinia na ngasin-
gasiˈanga doe, ma na ng-
wasinasinaˈanga doe ˈi fa-
fona na gwaˈi salo ki.
27 Ma nau kui baˈa kwa-
tea na ˈainsel nau ki saena
magalia taˈifau, fasi ˈiri kira
ke ukua maˈi na ngwae neˈe
God filida ki.”

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata su-
lia tarifulaˈa ka ˈuri, “Kamu
ke manata basi sulia na ˈai
figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na
rauna nia ngosa, muke sa-
iana na kaidaˈi fuana unitaˈi
ˈakoˈakoˈa nia dao karangi
naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi
kamu lisia na nonifiiˈanga
neˈeri ki ke baˈa dao maˈi,

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

muke saiana na olilaku maˈi
nia karangi naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau
ku saea fuamuˈa, ngwae ki
taˈifau neˈe kira mauri ana
kaidaˈi neˈe, noaˈa kira kasi
mae ˈi naˈona ru neˈeri ki
taˈifau ke baˈa dao maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia
neˈe ke baˈa sui, bore ma
fatalaku noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 "Noaˈa ta ngwae kasi
saiana kaidaˈi mamana neˈe
nau kui oli maˈi ana. Na
ˈainsel ki ˈi langi bore noaˈa
kasi saiana, ma nauˈa na
Ngela bore, noaˈa naisi sai
logo ana. God na Maˈa
taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma
muke kwaimasi, sulia kamu
kina ˈi angita neˈe kaidaˈi
neˈeri ke dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe
ke diˈia ta ngwae neˈe nia
leka ana fanoa tau, ma ka
alua na luma nia saena li-
mana na ngwae ni rao nia ki.
Nia kwatea raoˈa ki fuada
toˈotoˈo. Ma nia ka saea
fuana na ngwae neˈe nia
lia sulia sinamaa fasi ˈiri ke
lialia leˈa masia daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia
leˈa, sulia nia noaˈa kamu
kasi saiana na kaidaˈi neˈe
nai baˈa dao maˈi, diˈia
ngwae ˈaˈana ana luma.
Nia ke dao maˈi saˈulafi
taka, nama saena tofongana
na rodo, nama kalokaloˈa,
nama ˈofodangi kaidaˈi sina
fiˈi raˈe maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali
goˈo maˈi, nia ka taˈa liu
fuamuˈa, diˈia nia dao
toˈomulu kaidaˈi neˈe kamu
maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku
saea fuaumulu, na ru ba nau
ku saea logo fuana na ngwae
ki taˈifau nia ˈuri: Kamu ke
lialia leˈa!"

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona
na Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa,*
ma na fangaˈa neˈe Jiu ki
kira saiana ˈanilana na beret
neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena.
Na fata abu doe ki, ma na ng-
wae faˈamanata ana taki ki,
kira ka fiku lokoˈi ru fuana
dau agolana ma saungilana
sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, "Noaˈa
kulu kasi sasia ana kaidaˈi
ana Fangaˈa, ˈasu ˈubani
na ngwae ki kira ka fiˈi
fuˈalikulu."

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
tua ˈi saena maˈe fanoa
ˈi Betani, nia ka fanga ˈi
saena luma sa Simon na ng-
wae neˈe kuu nia saungia ˈi
naˈo. Ma taˈi kini ka leka

* **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi. * **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt.

maˈi siana faˈinia na biˈi
nura neˈe kwanga liu,† ma
nia fungu ˈani na ngwaing-
wai neˈe moko ufiufi leˈa,‡
ma na folilana ka doe liu.
Nia ˈifingia na maana biˈi
nura neˈeri, ma ka kisitani
naˈa ngwaingwai moko leˈa
neˈeri fafona gwauna sa Je-
sus.
4 Ma ti ngwae neˈe kira tua
ˈi neˈeri, kira ka saetaˈa, ma
kira ka fata fuada kwailiu
kira ka ˈuri, “Fuila noaˈa nia
kasi faˈalia na ngwaingwai
moko leˈa neˈe re!
5 Fuila nia ka ˈoifoli ˈani
ˈuana ti mani ˈoro,§ fasi ˈiri
nia ke ngalia mani neˈeri,
ma ka kwatea fuana na ng-
wae dalaˈa ki.” Ma kira ka
balufia kini neˈeri.
6 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka
rongoa, ma ka fata ˈuri,
“Mulu alua nia tua ˈana!
Noaˈa kamu kasi fata faˈalia
laˈu. Nia sasia raoˈa leˈa liu
fuaku.
7 Na ngwae dalaˈa ki kira
tua tari goˈo ˈada faˈi kamu.
Ma diˈia kamu oga, kamu
ke ˈafida goˈo amuˈa ana ta
kaidaˈi. Bore ma nau noaˈa
kusi tua tau goˈo faˈi kamu.
8 Nia sasia ru neˈe nia
bolo faˈinia sasilana. Nia
kisitaˈinia na ngwaingwai
moko leˈa neˈe ˈi noniku ˈi
naˈo ana maelaku fuana sasi
akaˈu ˈanga fuana kwaiato-
laku.
9 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, ana kula ki taˈifau
saena magalia neˈe kira ke
alaˈa sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe, kira ke baˈa alaˈa
logo sulia ru neˈe nia sa-
sia aku fuana manataˈanga
toˈona.”

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana na malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, taˈi
ngwae ana na akwala ma
ro fafarongo nia ki, nia leka
fuana na fata abu doe ki, ka
faˈarongoda ˈuri, “Nai baˈa
kwatea sa Jesus fuaumulu.”
11 Ma kira ka saeleˈa liu su-
lia ru neˈe nia saea, ma kira
ka alangaˈi fuana kwatelana
selene fuana. Ma sa Judas
ka talaˈae naˈa fuana liaˈa
ˈuana ta kaidaˈi leˈa fuana
kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Ana etana faˈi asoa ana
Fangaˈa ana beret neˈe nia
noaˈa ta isi ˈi saena, faˈi
asoa neˈeri neˈe kira saungia
kala sipsip fuana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa. Kaidaˈi
neˈeri, fafarongo sa Jesus
ki kira ka saefilo ˈuri ana,
“ˈI fai neˈe ˈoko oga kaimili
ke leka ma mika sasi akaˈu
ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa fuamu?”
13 Ma sa Jesus ka fata
fuana ta ro ngwae ada ka
ˈuri, “Moro ruˈu saena ˈi
Jerusalem, ma taˈi ngwae
neˈe nia ngalia na faˈi kafo,

† **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu. ‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad. § **14:5** mani ˈoro Faˈafoli ˈani ˈuana mani bolo faˈinia folifoliˈa ana taˈi faˈi ngali.

nia ke baˈa saka fuamuroˈo.
Moke leka ˈi burina
14 ˈuana ta luma ˈi neˈeri
neˈe nia ruˈu ˈi saena. Moro
ke saefilo ˈuri ana na ng-
wae neˈe nia toˈo ana na
luma neˈana, ‘Na ngwae
Faˈamanata nia saea neˈe
maˈe luma ˈi faˈi neˈe nia ke
ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa faˈinia na fafarongo
nia ki?’
15 Ma nia ke baˈa
faˈataˈinia taˈi maˈe luma
doe neˈe nia tua ˈi lifua. ˈI
neˈeri na ru ki taˈifau nia
kwaimaˈakwali naˈa. Ma
moro ka sasi akaˈu ana na ru
ki taˈifau fuakulu ˈi neˈeri.”
16 ˈUnaˈeri ma, na ro fa-
farongo neˈeri ki kera leka,
ma kera ka ruˈu naˈa ˈi
Jerusalem, ma kera ka lisia
na ru ki taˈifau nia diˈia
nama neˈe sa Jesus nia saea
fuadaroˈo. Ma kera ka sasi
akaˈu ana ru ki taˈifau fuana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
17 Ma nia saˈulafi naˈa, sa
Jesus ka dao maˈi faˈinia na
akwala ma ro fafarongo nia
ki.
18 Ma kaidaˈi kira fanga,
sa Jesus ka fata ˈuri, “Na
ru mamana nau ku saea
fuaumulu, taˈi ngwae au-
mulu ke baˈa kwate nau
fuana na malimae nau ki.
Taˈi ngwae aumulu neˈe nia
fanga goˈo ˈana faˈinau ana
kaidaˈi neˈe.”
19 Ma na fafarongo nia
ki, kira ka talaˈae naˈa ana
liadilaˈanga, ma kira ka sae-
filoa sa Jesus, taˈi taˈi ng-
waeˈa, ma kira ka ˈuri,
“Noaˈa naisi kwateˈo fuana
malimae ˈoe ki kwa!”
20 Ma sa Jesus nia olisida
ka ˈuri, “Nia neˈe taˈi naˈa
aumulu na akwala ma ro
fafarongo nau ki, ma nia ta
ngwae neˈe ke alua afu beret
nia ˈi saena na dako faˈinau.
21 Ma nau, na Ngela Ng-
wae, nai baˈa mae diˈia na
Kerekereˈa Abu ki ba fata
suli nau. ˈUnaˈeri bore ana,
kwaimanatai liu fuana na
ngwae neˈe ke baˈa kwate
nau fuana na malimae nau
ki! Nia leˈa fuana na ngwae
neˈeri diˈia nia noaˈa kasi
futafuta goˈo.”

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga
naˈa, sa Jesus nia ngalia taˈi
afu beret, ma ka baˈatafea
God, sui ka ngiia. Nia ka
kwatea fuana na fafarongo
nia ki, ka fata ˈuri, “Ngalia
muke ˈania. Nia naˈa neˈe
noniku.”
23 Sui nia ka ngalia na titiu
ˈi waen, ma ka baˈatafea
God, sui ka kwatea fuada.
Ma kira taˈifau kika kwaˈu
ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri,
“Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe
nia igo fuana ngwae ˈoro ki
fuana faˈangasilana na fau
alangaˈinga faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea
fuaumulu, nau noaˈa kusi
kwaˈufia naˈa na waen neˈe
leleka ka dao ana faˈi asoa
nau kui kwaˈufia laˈu na
waen neˈe, kaidaˈi God ke
gwaungaˈi fafia ngwae ki
taˈifau.”

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana.

26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu, sui kira ka leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kaumulu taˈifau goˈo neˈe kamu ke baˈa tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri, 'God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kira ka takalo.'✡

28 "Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili."
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, "Nia ˈafitaˈi liu neˈe nau kui leka faˈasiˈo, sui bore ˈana ngwae ki taˈifau kira ke leka faˈasiˈo!"
30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, "Nau ku saea fuamu. Naˈona na karai ke angi ro ru saena rodo neˈe ˈi taˈena, ˈoke tofe uulufau ˈoko kina nau."
31 Ma sa Peter nia olisi ngasingasiˈa ana ka ˈuri, "Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kina ˈoe!"
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo neˈe, kira saea logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ka leka ˈuana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani. Kaidaˈi kira dao naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku."
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma sa John faˈinia. Ma nia ka kwaimanatai liu ma ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ka ada, ma muke lialia faˈinau."
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma ka bobo uruuru ˈi ano. Ma nia ka foˈo fasi ˈiri diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, kwate noaˈa nia kasi liu saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga.
36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, "Maˈa ˈae, na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuamu. ˈOke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, nia noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala."
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka dao toˈona na uulu fafarongo nia ki, kira maliu goˈo ˈada. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, "Simon ˈae, faˈuta neˈe ˈoko maliu kwa? Fuila ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi agi rodo tiˈitiˈi bore ˈana."
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na

✡ **14:27** Sekaraea 13:7

ilitoˈonga kata liufi kamu.
Sulia kaumulu oga sasilana
ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa
nia ngwataˈutaˈu liu.”

39 Ma sa Jesus ka leka laˈu
faˈasida, ma ka foˈo, ma ka
saea logo taˈi alaˈanga ba
kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi
fuada, ma ka dao toˈoda kira
maliu laˈu, sulia neˈe maada
mamaliuˈa liu. Ma noaˈa
kira kasi sai naˈa ana na ru
neˈe kira ke saea fuana.

41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu
maˈi ana uula kaidaˈi, nia
ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu
maliu ˈua niniˈa? Nia leˈa
naˈa! Lia basi, kira ke kwate
nau naˈa, na Ngela Ngwae,
saena limana na ngwae taˈa
ki. Na kaidaˈi baera nia dao
naˈa maˈi!
42 Tataˈe, kulu leka naˈa.
Lia basi, na ngwae ba nia
kwate nau fuana na mali-
mae nau ki, nia dao naˈa
maˈi!”

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa goˈo ˈana, sa Judas,
taˈi ngwae ana na akwala
ma ro fafarongo nia ki, ka
dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa
doe leka maˈi faˈinia faˈasia
na fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, ma na ng-
wae faˈamanata ana taki ki.
Ma kira ka ngalia maˈi na
sele ni ofoˈa ki ma na subi
ki.

44 Ma sa Judas, na ng-
wae neˈe ke kwate sa Je-
sus fuada, nia ka kwatea na
maˈetoto fuana fikuˈa neˈeri
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nau
kui nonoˈia,† na ngwae neˈe
kamu oga. Kamu ke daua,
ma kamu ke talaˈia kwau.”

45 ˈUnaˈeri, sa Judas nia
dao, nia ka leka naˈa kwau
siana sa Jesus, ma ka fata
ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
ˈae!” Goˈo, nia ka nonoˈia
naˈa.
46 Ma kira ka daua naˈa sa
Jesus, ma kira ka loba.

47 ˈIu, ma ana kaidaˈi
neˈeri, taˈi ngwae neˈe nia
tataˈe karangi goˈo ana, nia
lafua naˈa sele nia, ma ka
kwaˈi muusia na alingana
na ngwae rao ˈingataˈi fata
abu.

48 Ma sa Jesus ka sae-
filo ˈuri ada, “ˈUri ma kau-
mulu fia nauˈa ta ngwae bili
niniˈa? Nia niniˈa muka
dao naˈa maˈi faˈinia na
sele ki, ma na subi ki fuana
daulaku?
49 Tau naˈa maˈi, nau ku
faˈamanata kamu ˈi saena
na Luma Abu God, bore ma
noaˈa kamu kasi dau nau
goˈo. Ma na ru niniˈa kamu
sasia, nia faˈamamana na
Kerekereˈa Abu.”

50 ˈUnaˈeri goˈo, fafarongo
nia ki taˈifau kira ka faˈasia,
ma kira ka tafi naˈa ˈada.

51 Ma taˈi ngwae fiˈi doe
neˈe nia toro goˈo ana na
toro folo, nia leka maˈi buri
ˈana sa Jesus. Ana kaidaˈi

† **14:44** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

kira daua naˈa ngwae fiˈi
doe neˈe,
52 na toro nia ka angosi
naˈa faˈasia, ma nia ka tafi
dadara naˈa ˈana.

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona
faˈinaˈonaˈo ki
(Matthew 26:57-68; Luke
22:54-55, 63-71; John 18:13-
14, 19-24)

53 ˈUnaˈeri, kira ka talaˈia
sa Jesus ˈuana luma ˈingataˈi
fata abu. Ma na fata abu
doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo
ki, ma na ngwae faˈamanata
ana na taki ki, kira fiku ˈi
neˈeri.
54 Ma sa Peter nia ˈisi buri
tau naˈa kwau, ma ka ruˈu
logo saena na faˈi labu ana
luma na ˈingataˈi fata abu.
Nia ka tua ˈana ˈi neˈeri
faˈinia na ngwae folo ki, ma
nia ka rara ˈana ˈi ninimana
na mafula.
55 Goˈo, na fata abu doe ki,
ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi
ru taˈifau, kira ka sasi ˈuana
daoˈa toˈona ta ru taˈa fuana
fafilana ana sa Jesus fasi ˈiri
kira ke saungia, bore ma
kira kasi dao toˈona goˈo ta
ru ana niaˈa.
56 Ma na ngwae ˈoro ki,
kira ka soke fafia sa Jesus,
bore ma alaˈanga kira ki
noaˈa kasi alu taˈi ru.
57 Ma ti ngwae kira tataˈe
logo, ma kira ka soke fuana
sa Jesus kira ka ˈuri,
58 “Kaimili rongoa nia fata
ˈuri, ‘Nau kui baˈa osia na
Luma Abu God neˈe ng-
wae ki kira saungaˈinia, ma
ˈi saena uulu faˈi asoa ki,
nau kui saungaˈinia laˈu
ta Luma Abu neˈe noaˈa
laˈu na ngwae ki neˈe kira
saungaˈinia.’ ”
59 Ma kiraˈa bore, na
alaˈanga kira ki noaˈa kasi
alu taˈi ru.
60 Ma na ˈingataˈi fata abu
nia uu ˈi naˈoda, ma nia ka
lidia sa Jesus ka ˈuri, “ˈUri
ma, noaˈa ˈoe kosi toˈo goˈo
ana ta alaˈanga fuana olisi-
lana alaˈanga neˈe ki, neˈe
ngwae neˈe ki kira fai fafiˈo
ˈania?”
61 Bore ma sa Jesus noto
goˈo ˈana, ma ka noaˈa kasi
olisia goˈo. Ma na ˈingataˈi
fata abu nia saefiloa laˈu ka
ˈuri, “ˈUri ma, ˈaeˈo neˈe na
Christ baera, na Ngela God?”
62 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “ˈIu, nauˈa neˈe niaˈa.
Ma ˈoke baˈa lisia nauˈa,
na Ngela Ngwae, ke tua ˈi
bali lima ˈoloˈolo ana na
God ngasingasiˈa. Nai baˈa
gwaungaˈi faˈinia, ma nau
kui oli maˈi faˈasia ˈi langi
fafona na gwaˈi salo ki.”
63 Goˈo na ˈingataˈi fata
abu neˈeri nia ka gasia
na toro keta nia talana
ka faˈataˈinia na saetaˈanga
nia, ma ka fata ˈuri, “Kulu
kasi oga laˈu ta ngwae ni fata
faˈamamana!
64 Kaumulu tala rongoa
naˈa nia faˈabolotaˈinia
faˈinia God! Kamu manata
faˈuta ana?”
Ma kira taˈifau goˈo, kira
ka saea fasi nia rora naˈa,
ma nia bolo faˈinia kira ke
saungia naˈa.
65 Ma ti ngwae ada kira ka
talaˈae fuana ngisulilana sa
Jesus, ma kira ka firi bokota
na maana, ma kira ka ku-
mua. Ma kira ka fata ˈuri,

"Saea basi sa tai neˈe nia kumuˈu?" Ma na ngwae folo ki kira ka talaˈia, ma kira ka suulangani kwai liu ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua ˈua goˈo ˈana ˈi saena faˈi labu, kaidaˈi kira matalangani sa Jesus. Taˈi kini sariˈi rao fuana ˈingataˈi fata abu nia dao maˈi.
67 Ma kaidaˈi nia lisia sa Peter neˈe nia rara ˈana, nia ka lia saga kwau fuana, ma ka fata ˈuri, "ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus, na ngwae ba faˈasia na maˈe fanoa ˈi Nasaret."
68 Ma sa Peter nia tofe ka ˈuri, "Nau ku kina, nau kusi saiana ru neˈe ˈoke fata sulia." Ma nia ka ruˈu kwau ana maˈe taˈelo. Ma ana kaidaˈi neˈe goˈo, na karai ka angi naˈa.
69 Ma na kini sariˈi rao baera nia lisia laˈu ˈi neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana ngwae ki neˈe kira uu kalikalia ˈi neˈeri, "Nia ta ngwae logo ada ne!"
70 Ma sa Peter ka tofea logo.

Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na ngwae ki neˈe kira uu karangi, kira ka fata ˈuri laˈu fuana sa Peter, "Nia ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia na abaˈi kulu ˈi Galili."
71 Sui sa Peter ka talitali ka ˈuri, "Alu God ke kwatea na kwaˈikwaˈinga fuaku, diˈia nau kusi fata mamana! Nau noaˈa kusi saiana na ngwae neˈe kamu fata sulia!"
72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na karai ka ruana fai angiˈa naˈa. Ma sa Peter ka manata toˈona na alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana ba nia ˈuri, "ˈI naˈona na karai ka angi ro fau, ˈoko sae uulu fau ana, ˈoko kina nau." Ma kaidaˈi sa Peter nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka angi ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bi-labila, na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kira fiku ˈaliˈali maˈi. Goˈo na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kira ˈi saena fikutaˈi ngwae neˈe. Kira fiku lokoˈi ru fuana tae neˈe kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka firiˈia sa Jesus ˈani sene, ma kira ka talaˈia kwau fuana kwa-telana fuana sa Paelat, na ngwae doe faˈasia ˈi Rom.
2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae ˈi Jiu ki kwa?"

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Nia neˈana ˈoko saea naˈa."
3 Na fata abu doe ki kira ka fai fafia ana ru rora ˈoro ki.
4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, "ˈOke rongoa basi na ru ˈoro ki neˈe kira

fai fafiˈo naˈa ˈani! ˈUri ma
ˈoe kosi olisida laˈu kwa?”
5 Bore ma sa Jesus noaˈa
kasi saea goˈo ta alaˈanga,
ma sa Paelat ka ˈarefo liu.

6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat nia
ˈidufaˈi logea taˈi ngwae
faˈasia na lokafo neˈe ngwae
ki kira gani ˈuana.
7 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
taˈi ngwae neˈe satana sa
Barabas nia tua logo ˈi saena
lokafo, osiˈana nia logo neˈe
taˈi ana ngwae taˈa neˈe
kira sau ngwae ana fuˈanga
faˈinia ngwae Rom ki.
8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira
fiku maˈi, kira ka gania sa
Paelat fuana ke logea taˈi ng-
wae faˈasia na lokafo sulia
falafala neˈe nia ˈidufaˈi sa-
sia maˈi ana kaidaˈi ˈunaˈeri
ki.
9 Ma nia ka saefilo kira ma
ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu
oga nau kui logea na tata-
lafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
10 Sulia sa Paelat saiana
naˈa neˈe fata abu doe ki
kira kwatea maˈi sa Jesus
siana, duˈungana manataˈi
ngwae ogalaˈa kira goˈo.

11 Bore ma, na fata abu doe
ki kira fataliana na fikuˈa
neˈeri, fasi ˈiri kike gania sa
Paelat fuana logelana maˈi
sa Barabas fuada.
12 Ma sa Paelat ka sae-
filo laˈu ˈuri ana na fikuˈa
neˈeri, “ˈIrai ma ta tae neˈe
nau kui sasia ana na ngwae
neˈe kamu saea ˈani tata-
lafaˈa Jiu ki?”

13 Ma kira ka ako kira ka
ˈuri, “ˈOke fotofafia ana ˈai
rara folo!”

14 Ma sa Paelat nia sae-
filoda ka ˈuri, “Ta roraˈa tae
neˈe nia sasia?”

Ma kira ka ako doe liu
laˈu, kira ka ˈuri, “Fotofafia
ana ˈai rara folo!”
15 Ma sa Paelat ka logea
kwau sa Barabas fuada, sulia
nia oga ke faˈasaeleˈa na
manatalana na fikuˈa neˈeri.
Sui, nia ka kwatea sa Jesus
fuana na nangasilana, ma
ka kwatea fuana fotoˈilana ˈi
tufungana na ˈai rara folo.

*Na ngwae ana ofoˈa ki
kira ngongoa sa Jesus
(Matthew 27:27-31; John
19:2-3)*

16 Na ngwae ana ofoˈa ki,
kira ka talaˈia naˈa kwau sa
Jesus ˈi saena na faˈi labu
ana luma doe sa Paelat, ma
kira ka karumia maˈi na ng-
wae ana ofoˈa ki taˈifau.
17 Ma kira ka faˈaruˈufia
ˈani taˈi ifi boraboraˈa
keta, ma kira ka ˈerea na
taˈi ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma kira ka
duˈua ˈani gwauna diˈia ta
tatalafaˈa.
18 Sui kira ka ilifaˈinia na
faˈadoelana ma kira ka fata
ˈuri, “Na tatalafaˈa Jiu ki,
ˈoke mauri tau amu!”
19 Sui kira ka kwaiˈia
gwauna ˈani afu ˈai, ma kira
ka ngisulia, ma kira ka bobo
uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe
kira faˈadoea.
20 Ma kaidaˈi neˈe kira
ngongoa ka sui naˈa, kira
ka kanusua na ifi boraboraˈa
keta nia faˈasia. Sui kira
ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi
nia talana. ˈUnaˈeri kira
ka talaˈia naˈa fuana na
fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau sulia na tala, kira dao toˈona taˈi ngwae satana sa Simon, maˈa sa Aleksanda, faˈinia sa Rufus. Niaˈa na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Nia leka maˈi ma ka ruˈu saena ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka suˈumaˈinia fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.

22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus ˈuana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Golgota. Ma fadalana neˈe ˈuri, "Na Lasi Ngwae."

23 Ma kira ka kwatea na waen neˈe kira dola faˈinia ru neˈe kira saea ˈani Mira, taˈi suluˈi ru fuana faˈamabelana fiiˈa, bore ma sa Jesus noaˈa kasi kwaˈufia goˈo.

24 Ma kira ka fotofafia ˈi tufungana ˈai rara folo. Ma kira ka daroˈia na ifi nia ki ˈi safitada kwailiu. Kira ka masa diˈia daisiˈanga fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta ifi.

25 Ana na sikona kadi sina ˈofodangi, kira fotofafia ana ˈai rara folo.

26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo taˈi kerekereˈa ana kwaigiosi ˈanga. Kira keresia ka ˈuri, "Na ngwae tatalafaˈa Jiu ki."

27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro ngwae bili ki ˈi tufungana na ro ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus. Ta ngwae ˈi bali ˈoloˈolo ana, ma ta ngwae ˈi bali mauli ana.

29 Ma na ngwae ki kira liu, kira ka nanga nangataˈinia gwauda, ma kira ka fata buri tolingaˈi kwau ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri, "Kwaraˈae! ˈOko saea ˈoke osia na Luma Abu God, ma ˈoko saungaˈinia goˈo sulia uulu asoa ki bani kwa!

30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo neˈana!"

31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo ˈunaˈeri. Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, "Nia faˈamauria ngwae matamata ki, bore ma noaˈa nia kasi faˈamauria niaˈa talana!

32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na tatalafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo maˈi faˈasia na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu ke faˈamamana niaˈa!"

Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore, kera fata buri tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana abaˈi kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao ana sina nia egofolo.

34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus nia ako doe ma ka ˈuri, *"Eloi, Eloi, lama sabaktani?"* Na fadalana alaˈanga neˈeri ki nia ˈuri kwau, "God nau ˈae, God

nau ˈae, faˈuta naˈa neˈe
ˈoko faˈasi dangalu naˈa
aku?”
35 Ma ti ngwae neˈe kira
tua ˈi neˈeri, kira ka rongoa,
ma kira ka fia fasi nia ri
ˈuana sa Elaeja.
36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili
kwau, ma ka tongani taˈi
lumulumu ˈasi saena waen
ˈafae, ma ka alua ˈi maana
taˈi maˈe ˈai, ma ka kwa-
tea kwau ˈi maana ngiduna
sa Jesus, fasi ˈiri nia ka
kwaˈufia, ma nia ka fata
ˈuri, “Kulu lia basi, sali sa
Elaeja ka leka maˈi ma ka
lafua maˈi ˈi ano faˈasia na
ˈai rara folo!”
37 Ma sa Jesus ka ako doe,
sui nia ka mae naˈa.
38 Ma na ifi doe neˈe nia
bokota na kula abu ˈi saena
na Luma Abu God nia ka gaa
ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka
dao ˈi ˈaena.
39 Ma na ngwae ˈaˈana ana
ngwae ni ofoˈa ki, neˈe nia
uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai
rara folo, nia rongoa na ri-
lana, ma ka lisia na maelana,
nia ka fata ˈuri, “Nia ma-
mana liu, na ngwae neˈe na
Ngela God naˈa!”
40 Ma ti kini kira tua logo
ˈi neˈeri, ma kira ka lialia
tau naˈa kwau. ˈI Mary kini
ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe
teˈa sa James na ngela ˈi buri
sa Joses, ma ˈi Salome.
41 Kira leka logo ˈi bu-
rina sa Jesus ana kaidaˈi nia
tua ˈua ˈi Galili, ma kira
ka kwaiˈafi ana. Ma na
kini ˈoro ki logo neˈe kira
leka maˈi faˈinia ˈuana ˈi
Jerusalem, kira tua logo ˈi
neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi
naˈa, sa Josef na ngwae
faˈasia fanoa ˈi Arimetea,
nia ka leka maˈi. Nia taˈi ng-
wae talingaˈi ana na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈe nia lia
kwaimasi logo ˈuana lisilana
kaidaˈi God ke gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki. Nia
noniraˈa, ma ka leka maˈi
siana sa Paelat. Ma nia ka
gani ˈuana na nonina sa Je-
sus, sulia faˈi asoa neˈeri na
asoa ana na sasi akaˈu ˈanga
masia na Sabat, na asoa ana
mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo
neˈe nia rongoa sa Jesus
nia mae naˈa. Ma nia ka
ri ˈuana ngwae ˈaˈana ana
ngwae ni ofoˈa ki, ma ka
saefiloa diˈia sa Jesus mae
naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe
sa Paelat nia rongoa ngwae
ˈaˈana neˈeri nia saea neˈe
nia mae naˈa, sa Paelat fiˈi
alaˈania sa Josef ka ngalia
nonina sa Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka fo-
lia taˈi ˈaba ifi kwao, ma
ka kanusua nonina sa Jesus
ˈi ano, ma ka buta ana ifi
neˈeri, ma ka alua ˈi saena
na faoda gwaˈu neˈe kira
ˈilia ˈi saena na fau. Sui ka
gilosia taˈi babaˈi fau doe,
ma ka bokota naˈa maana na
faoda gwaˈu neˈeri.
47 Ma ˈi Mary na kini ˈi
Magdala, ma ˈi Mary neˈe
teˈa sa Joses, kera lisia naˈa
kula neˈe kira kwaiatoa sa
Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat,
na asoa ana mamaloˈanga
nia sui naˈa, ˈi Mary kini ˈi
Magdala, ma ˈi Mary na teˈa
sa James, ma ˈi Salome, kira
folia maˈi na ru moko leˈa
ki fuana na ngwailana ana
nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa
ˈua ana Sande, kaidaˈi sina
ni raˈe naˈa, kira ka leka
maˈi ˈuana na faodaˈi ngwae
mae.
3 Kaidaˈi kira leka, kira
ka saefiloda kwailiu, kira ka
ˈuri, “Sa tai neˈe ke baˈa
gilosia na babaˈi fau baera
faˈasia maana faoda baera?”
Sulia fau neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kaidaˈi kira dao ana,
kira ka lisia na babaˈi fau
baera abuli naˈa.
5 Ma kaidaˈi kira ruˈu
kwau ˈi saena na faoda, kira
ka lisia taˈi ngwae fiˈi doe
nia ruˈufia ifi kwao, ma ka
tua ana bali ˈoloˈolo saena
faoda neˈeri. Ma kira ka
maˈu liu.
6 Ma nia ka fata ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi maˈu.
Nau ku saiana kamu lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ˈi
Nasaret neˈe kira saungia ˈi
tufungana na ˈai rara folo.
Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi
neˈe. Sulia nia tataˈe naˈa
faˈasia maeˈa! Mulu lisia na
kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fa-
farongo nia ki faˈinia sa Pe-
ter, ma kamu ka faˈarongo
ˈuri ada naˈa, ‘Sa Jesus leka
naˈa ˈi naˈo maˈakwali kau-
mulu ˈi Galili, kamu ke baˈa
lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia
saea naˈa fuamuˈa.’ ”
8 Ma na kini neˈeri ki kira
ka ruˈu naˈa kwau ˈi maa,
ma kira ka lalili naˈa faˈasia
na faoda neˈeri, sulia kira
maˈu, ma kira ka lebelebe
liu. Noaˈa kira kasi saea
naˈa ta ru fuana ta ngwae,
sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bil-
abila ana Sande, sa Jesus nia
mauri laˈu, ma ka daotafa
fuana ˈi Mary kini ˈi Mag-
dala, na kini ba sa Jesus nia
ifulangaˈinia na fiu ano ˈi ru
taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana
na fafarongo nia ki. Kira
kwaimanatai, ma kira ka
angi liu naˈa. Ma ˈi Mary ka
faˈarongoda.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe
kira rongoa neˈe sa Jesus
nia mauri, ma ˈi Mary ka
lisia naˈa, kira noaˈa kasi
faˈamamana goˈo ˈi Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Je-
sus ka dao tafa logo fuana
ta ro fafarongo ana, kaidaˈi
kera leka naˈa sulia na tala
faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma
kera ka faˈarongoa laˈu ti
fafarongo ada, bore ma kira
kasi faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa,
sa Jesus ka daotafa fuana
na akwala ma taˈi ngwae
ana fafarongo nia ki, kaidaˈi
kira fanga ˈada. Ma nia
ka balufi kira sulia kira kasi
faˈamamana, ma sulia man-
atada ngasi liu fuana na
faˈamamanalana ngwae ki
neˈe kira lisia naˈa ˈi buri
ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia
maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Muke leka ˈi
saena ˈafutana na magalia,
ma muke faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana na
ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia
faˈamamana na Faˈarongoˈa
Leˈa, ma ka siuabu, nia ke
baˈa mauri firi faˈinia God.
Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi
faˈamamana, God ke baˈa
matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe
kira faˈamamana, kira ke
toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana sasilana faˈanadaˈa
ˈuri ki: Kike ifulani ano ˈi
ru taˈa ki ˈani na sataku, ma
kira ka fata ˈani na alaˈanga
matamata ki neˈe kira ˈiri
saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta
baˈeko tolo nama kira ka
kwaˈufia bore ti kafo ni
maelilani noaˈa nia kasi
faˈalida goˈo. Ma diˈia kira
alu lima ˈi fafona na ng-
wae mataˈi ki, kira ka ˈakwa
naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi

(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na
Aofia sa Jesus nia alaˈa
faˈi kira, nia ka fane naˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka tua
ˈi bali ˈoloˈolo ana God ka
gwaungaˈi faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia
ki kira ka leka, ma kira
ka lifurongo ˈani fata-
lana God ana kula ki
taˈifau. Ma na Aofia ka
rao faˈinida, ma ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuada
fuana sasilana faˈanadaˈa
ki, fasi ˈiri ke faˈataˈinia
na faˈamanataˈanga kira nia
mamana.

Na Faˈarongoˈanga Leˈa Neˈe Sa Luke Nia Keresia

Sa Luke taˈi ngwae kwaigurai neˈe nia sai liu ana keresilana buka leˈa ki. Sa Luke noaˈa laˈu na fafarongo sa Jesus Christ kaidaˈi sa Jesus mauri, ma niaˈa ka noaˈa logo ta Jiu, ma na alaˈanga nia neˈe Grik. ˈI naˈo ma nia fiˈi keresia na buka neˈe, kaidaˈi ˈoro ki nia tua faˈinia sa Paul na lifurongo. Ana ti kaidaˈi logo, nia leka ˈi Jerusalem fuana lisilana kula neˈe ru ki fuli ana kaidaˈi ana sa Jesus. ˈI buri mala, nia ka fiˈi keresia buka neˈe. Nia ka keresia laˈu ta buka sulia tae neˈe lifurongo ki sasia, neˈe kira saea ˈani Acts.

Sa Luke keresia buka neˈe fuana ngwae ˈaˈana sa Tiofilas. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia keresia logo fuana ngwae ˈoro neˈe kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ˈiri kike saiana toˈomaˈilana. Sa Luke keresia buka neˈe logo fuana faˈataˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus nia ru mamana liu. Ma nia oga ke faˈataˈi madako ana neˈe sa Jesus leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau saena magalia. Ti ru neˈe sa Luke nia kerekere suliˈi ki neˈe sa Jesus nia fuˈusi doe ana kini ki, ma nia ka maˈudi liu fuana kwaiˈafilana ngwae taˈa ki, ma ngwae dalaˈa ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Futalana ma doelana sa Jesus, ma sa John Siuabu & 1:5—2:52
- ˈI naˈo ana sa Jesus ka fiˈi talaˈae ana raoˈa nia & 3:1—4:13
- Sa Jesus fulia raoˈa nia ˈi Galili & 4:14—9:50
- Sa Jesus leka ka dao ˈi Jerusalem & 9:51—19:27
- Wiki ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 19:28—21:38
- Sa Jesus mae ma ka mauri faolu laˈu & 22:1-24

1 Kwala Tiofilas kwa, na
ngwae ˈoro ki kira kerekere
sulia ru ki taˈifau neˈe sa
Jesus nia fuliˈi safitamiˈa.
2 Kira keresia ru neˈe kami
rongoa faˈasia na ngwae
neˈe kira lia talitali ana ru
neˈeri ki. Ma ngwae neˈe
kira lisia ru neˈeri ki neˈe
fuli, kira ka fata logo sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri
fuamiˈa.
3 Nia neˈe ngwae ˈinotoˈa
sa Tiofilas, nau ku man-
ata sulia nia leˈa nau kui
kerekere sulia ru neˈe ki
fuamu, osiˈana nau ku sai
leˈa ana ru ki taˈifau, nia ˈita
nama maˈi ana etangilana
alaˈanga neˈe.
4 Ma nau ku kere sulia ru
neˈe ki fasi ˈiri ˈoke saiana
na mamanalana taˈifau ru
neˈe kira faˈamanata ˈani
fuamu.

Kaidaˈi na ˈainsel faˈarongo ˈani futalana sa John Siuabu

5 Ana na kaidaˈi sa Herod
nia gwaungaˈi fafia abaˈi
kula ˈi Judea, taˈi fata abu
neˈe satana sa Sekaraea nia

tua logo ana kaidaˈi neˈeri,
ma niaˈa ana fiku taˈi fata
abu fuana foˈongaˈa sulia
sa Abaeja. Na ˈafe nia ˈi
Elisabet nia saka logo maˈi
ana na kwalafa fata abu ki
neˈe kira ˈita maˈi ana sa
Aaron, ngwaefuta sa Moses.
6 Na abula ladaroˈo taˈifau
nia saga, ma ka ˈoloˈolo ˈi
naˈona God, sulia kera roˈo
leˈa liu sulia na taki God ki
faˈinia na alaˈanga totongaˈi
nia ki taˈifau.
7 Bore ma taˈi ru goˈo, neˈe
noaˈa kera kasi toˈo ana ta
ngela, osiˈana ˈi Elisabet nia
ˈabaraˈa. Ma niaˈa faˈinia
araˈi nia sa Sekaraea bore,
keroˈa ngwaro logo naˈa.
8 Taˈi asoa sa Sekaraea
nia leka saena Luma Abu
God, osiˈana kaidaˈi neˈeri
na kaidaˈi na fiku taˈi fata
abu sa Sekaraea ˈiri ke sasia
na raoˈa fata abu ki.
9 Na falafala ana fata abu
ki fuana fililana taˈi fata
abu laˈu fuana doˈofilana
ˈai moko leˈa, neˈe nia ˈuri:
Kira ka ˈui ˈania ru diˈia
daisi fuana fililana sa tai
laˈu neˈe ka sasia raoˈa
fata abu fuana doˈofilana ˈai
moko leˈa ˈi fafona fulifuˈa
saena Luma Abu God. Ana
kaidaˈi neˈeri, kira ka filia sa
Sekaraea, ma nia ka ruˈu ˈi
saena Luma Abu,
10 ma na ngwae ˈoro neˈe
kira ka tua ˈi maa ki, kira
ka foˈo ana kaidaˈi neˈe nia
doˈofia na ˈai moko leˈa
neˈeri.
11 Ma taˈi ˈainsel God ka
faˈataˈi fuana, nia uu ˈi bali
ˈoloˈolo ana fulifuˈa neˈeri.
12 Kaidaˈi sa Sekaraea nia
lisia na ˈainsel neˈeri, nia ka
lebe ma ka maˈu liu.
13 Bore ma, na ˈainsel
neˈeri ka fata ˈuri fuana,
“Sekaraea, noaˈa ˈoe kosi
maˈu laˈu! God nia rongoa
na lingana foˈongaˈa ˈoe, ma
na ˈafe ˈoe ˈi Elisabet ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane.
Ma ˈoke saea ˈani sa John.
14 ˈOke baˈa saeleˈa liu, ma
na ngwae ˈoro ki logo, kira
ka saeleˈa ana kaidaˈi neˈe
nia ke futa maˈi ana!
15 Osiˈana niaˈa na ngwae
talingaˈi ˈi naˈona God.
Noaˈa nia kasi kwaˈufia
ta waen nama ta ru ni
kwaˈufilana ngasingasiˈa
neˈe lilinga. Ma ana kaidaˈi
nia fiˈi futa maˈi, na Anoˈi
ru Abu ka tua naˈa faˈinia.
16 Nia ke baˈa olitaˈinia
maˈi na ngwae ˈoro ki ˈi
Israel fuana God kira.
17 Ma nia ke baˈa etaeta
naˈa maˈi ˈi naˈo ana na
Aofia, ma ke baˈa ngasin-
gasiˈa diˈia sa Elaeja na pro-
fet. Sa tai faˈida neˈe kira
olisuˈusuˈu, nia ke fikuda
laˈu, fasi ˈiri na maˈa ki,
ma na ngela kira ki, kira ke
alafe fuada kwailiu. Ma nia
ke baˈa rokisia manatana na
ngwae aburongo ki, ˈiri kira
ka manata saga. Ma nia
ke baˈa sasi akaˈu ana na
ngwae ki fuana na Aofia, ˈiri
kira ke masia na daolana
maˈi.”
18 Sui, sa Sekaraea ka fata
ˈuri fuana ˈainsel neˈeri,
“Nau kui baˈa sai faˈuta ana
mamanalana ru neˈeri? Su-
lia nauˈa faˈinia ˈafe nau,
keroˈo ngwaro taˈifau naˈa.”
19 Ma na ˈainsel nia olisia
ka fata ˈuri: “Nauˈa sa
Gebriel neˈe nau ku tua
faˈinia God sulia asoa ki
taˈifau. Ma God naˈa niniˈa
asungaˈi nau maˈi, ˈiri
nai alaˈa faˈiniˈo, ma nau

ku faˈarongo ˈoe ˈani na faˈarongoˈa leˈa neˈe.
20 Ma diˈia ˈoe kosi faˈamamana goˈo ana faˈarongoˈanga neˈe nau, ˈoke lisia na mamanalana ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea fuana ru neˈe ka fuli ana. Ma osiˈana ˈoe kosi faˈamamana ana fatalaku, na kwakwamu ke kulu, ma noaˈa ˈoe kosi alaˈa tafa leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe ru neˈe nau ku eta fata ˈani ˈi naˈo fuamu ka mamana.”
21 Ana kaidaˈi neˈeri na ngwae neˈe kira tua masia sa Sekaraea ki, kira ka ˈarefo liu, sulia nia tua tau maˈi ˈi saena Luma Abu.
22 Ma kaidaˈi sa Sekaraea nia leka maˈi ˈi maa siana ngwae neˈeri ki, na kwakwana ka kulu naˈa, ma noaˈa nia kasi alaˈa naˈa faˈinia na ngwae neˈeri ki. ˈUnaˈeri goˈo na ngwae ki taˈifau, kira ka manata naˈa ˈuri: “Mamana liu, sali nia lisia ta faˈataˈinga ˈi saena Luma Abu.” Si neˈe kwakwana nia kulu naˈa, ma nia ka alaˈa goˈo ˈani limana fuana ngwae ki.
23 Ma na kaidaˈi nia ki fuana raoˈa saena Luma Abu God nia sui naˈa, sa Sekaraea fiˈi oli laˈu ˈuana luma nia.
24 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, na ˈafe nia ˈi Elisabet ka ina naˈa, ma sulia lima madamo ki, nia kasi liliu naˈa ˈi maa faˈasia luma kera,
25 ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, God nia ˈafi nau naˈa, ma ka lafu nau naˈa faˈasia ˈekeˈa ba nau ku tua maˈi saena ˈani ˈabaraˈanga ˈi maana ngwae ˈoro ki.”

Kaidaˈi na ˈainsel nia faˈarongo ˈani futalana sa Jesus

26 Kaidaˈi ˈi Elisabet nia ina ka tua naˈa sulia ono madamo ki, God ka kwatea maˈi ˈainsel Gebriel ˈuana taˈi fanoa saena abaˈi kula ˈi Galili neˈe kira saea ˈani ˈi Nasaret.
27 Nia ngalia maˈi taˈi faˈarongoa fuana taˈi sariˈi neˈe kira alu fafia fuana ngwae neˈe satana sa Josef fasi ˈiri ka korea. Sa Josef nia futa maˈi olitana na kwalafa sa David na tatalafaˈa. Na satana sariˈi neˈeri ˈi Mary.
28 Na ˈainsel nia leka maˈi, ka fata ˈuri fuana, “Asoa leˈa kwau! God nia tua faˈi ˈoe, ma ka faˈaleˈa ˈoe, ma na kwaiˈofeˈa nia fuamu ka lilisu!”
29 Kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa na fatalana ˈainsel neˈeri, nia ka manata ˈabera, ma ka lulu ˈuana na fadalana na alaˈanga neˈeri neˈe ˈainsel nia saea fuana.
30 Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuana, “Mary kwa, noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu, duˈungana God nia ˈofeˈo.
31 Duˈungana nia fili ˈoe, ˈoke baˈa ina, ma ˈoke faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoko faˈasata ˈani sa Jesus.
32 Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa liu, ma kira ka saea ˈani Ngela God. God kwatea nia ke gwaungaˈi, diˈia koˈo bora nia sa David.
33 Ma nia ka gwaungaˈi fuana Jiu ki neˈe fuuˈi ngwae ana sa Jakob tuatua firi,

ma na ˈInotoˈanga noaˈa nia
kasi sui!”
34 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri
fuana ˈainsel neˈeri, “Nau
ku abungaˈi nau ˈua goˈo
ˈaku kwa. ˈUri ma alaˈanga
ˈoko saea fuaku ke baˈa ma-
mana faˈuta?”
35 Ma na ˈainsel neˈeri nia
olisia ka ˈuri, “Na Anoˈi ru
Abu ke baˈa koso maˈi fafiˈo,
ma na ngasingasiˈanga God
ka tua faˈiniˈo. Osiˈana
niniˈa na Ngela Abu neˈeri,
kira ke saea ˈani na Ngela
God.
36 ˈOko saiana toˈolamu ˈi
Elisabet. Na ngwae ki taˈifau
kira saea nia ˈafitaˈi naˈa
fuana nia ka toˈo ana ta
ngela. Sui bore ˈana nia
ka ngwaro, ma taˈena nia
ina ka tua naˈa sulia ono
madamo ki.
37 Osiˈana noaˈa ta ru kasi
ˈafitaˈi goˈo fuana God.”

38 Ma ˈi Mary ka fata
ˈuri, “Nau ku oga ru niniˈa
ˈoko saea fuaku ki ke fuli
mamana naˈa maˈi fuaku,
osiˈana nau na kini rao
God.” Kaidaˈi ˈi Mary nia
fata goˈo ˈunaˈeri, na ˈainsel
ka leka naˈa ˈana faˈasia.

ˈI Mary nia leka siana ˈi Elisabet

39 Ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, ˈi Mary ka sasi akaˈu,
ma ka leka ˈaliˈali naˈa
ˈuana kala fanoa ˈi tolo ana
bali abaˈi kula ˈi Judea.
40 Kaidaˈi nia dao, nia ka
ruˈu ˈi luma sa Sekaraea,
ma ka fata leˈa leˈa fuana ˈi
Elisabet.
41 Ma kaidaˈi ˈi Elisabet
nia rongoa na fatalana ˈi
Mary, na ngela neˈe nia ina
ˈani lebe ka saola saena sir-
ana. Ma na Anoˈi ru Abu ka
sura ana ˈi Elisabet,
42 ma nia ka fata doe ma
ka ˈuri, “Na ˈoilakiˈa fuamu
liufia na kini ki taˈifau, ma
na ˈoilakiˈa logo fuana na
ngela neˈe ˈoko ina ˈani.
43 Noaˈa nau ku ˈiri toto-
lia neˈe ru doe neˈe ka fuli
fuaku, sulia na teˈa Aofia
nau ka leka maˈi fuana na
lisilaku!
44 Duˈungana kaidaˈi nau
ku rongoa goˈo na alaˈanga
ˈoe ki, na ngela niniˈa nau
ku ina ˈani ka leotaˈi naˈa
saena siraku, osiˈana nia
saeleˈa liu.
45 Na ˈoilakiˈanga fuamu
osiˈana ˈoko faˈamamana
ana fatalana God fuamu ke
fuli.”

ˈI Mary nia tafea God

46 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri,
“Na manatalaku tafea God,
47 ma na mangoku nia
saeleˈa sulia God neˈe nia
faˈamauri nau.
48 Nau ku ngu tafea aku,
sulia nia manata toˈo
aku, nau na kini ku
enoeno goˈo aku, ma
ku tua goˈo aku fuana
na raoˈa fuana.
Nia ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa,
na ngwae ki taˈifau
kira ka saea nau ku
tua ˈani ˈoilakiˈa doe,
49 sulia na ru doe ki neˈe God
nia sasiˈi fuaku ˈani ngasin-
gasilana taˈifau.
Ma na satana God abu.
50 Nia ˈita ka leka
naˈa maˈi sulia na
unitaˈi ngwae ki
taˈifau, nia faˈataˈinia
kwaimanataiˈanga
nia fuana ngwae

ki taˈifau neˈe kira
fuˈusi doe ana.
51 Nia taga na limana neˈe
nia ngasingasiˈa liu,
ma ka takalongaˈinia
na ngwae neˈe kira fa-
taleˈa ada ˈi talada ki.
52 Nia faˈakosoa na tata-
lafaˈa ngasingasiˈa ki
faˈasia na ˈinotoˈanga
kira ki, ma ka
faˈaˈinotoˈa ngwae
kira enoeno ki.
53 Na ngwae kira fiolo ki,
nia sare kira ˈani ru
leˈa ki, ma nia ka sasi
ngwae toˈoruˈa ki ka
dalaˈa.
54-55 Nia manata toˈona na
fata alangaˈinga nia*
sasia fuana koˈo bora
kia ki, ma ka kwaiˈafi
aka na ngwae rao nia
ki ˈi Israel.
Noaˈa nia kasi manata
bura ana faˈataˈilana
kwaimanataiˈanga
nia eta fataˈa ˈani
fuana sa Abraham,
ma fuaka logo na
kwalafa nia ki tuatua
firi!”
56 ˈI Mary nia tua faˈinia ˈi
Elisabet sulia uulu madamo
ki, sui nia ka fiˈi oli ˈuana
fanoa nia.

Na futalana sa John Siuabu

57 Kaidaˈi fuana ˈi Elisabet
ka faˈafuta nia dao naˈa,
nia ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane.
58 Na ngwae kwaima nia
ki, ma na ngwae goˈo ana
kwalafa nia ki, kira rongoa
na ru leˈa neˈe God nia sasia
fuana, ma kira ka saeleˈa liu
fafia.
59 Fiu asoa ki sui buri ˈana
futalana ngela neˈeri, kira
ka roˈosulia na falafala Jiu
ki fuana ˈolo faˈataˈinia. Ma
kira ka oga kike faˈasata nia
ˈani maˈa nia sa Sekaraea.
60 Bore ma teˈa nia olisida
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
saea ˈani sata neˈana! Na
satana sa John lala.”
61 Ma na ngwae ki
taˈifau kira olisia kira ka
ˈuri, “Noaˈa ta ngwae ana
kwalafa koroˈo ˈiri toˈo ana
sata neˈeri.”
62 Sui kira ka alaˈa ˈani
limada, kira ka kwatea
maˈetoto fuana maˈa nia sa
Sekaraea, ma kira ka saefilo
ˈuana sata tae neˈe nia oga
kira ke faˈasata ˈani ngela
neˈe.
63 Ma sa Sekaraea ka
kwaikarui, ma ka gania
ˈuana taˈi ˈaba ru fuana
kerekereˈa, ma nia ka
kerekere ka ˈuri, “Na satana
ngela neˈe sa John.” Ma
ngwae ki taˈifau kira ka
ˈarefo liu.
64 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, na ngiduna sa Sekaraea
ka fata tafa, ma nia ka tafea
God.
65 Ma na ngwae ki taˈifau
goˈo neˈe kira fiku maˈi ˈi
neˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma
na faˈarongoˈanga sulia na
ru neˈeri ki ka talofia naˈa
ngwae kira tua ˈi tolo ki,
saena ˈafutana abaˈi kula ˈi
Judea.
66 Ma na ngwae ki taˈifau
goˈo neˈe kira rongoa ru
neˈeri ki, kira ka manata
kalida, ma kira ka fata ˈuri,

* **1:54-55** fata alangaˈinga God eta fataˈa fuana sa Abraham saena Genesis 17:7.

"Na ngela neˈe ke baˈa alua ta ngwae faˈuta niniˈa?" Kira fata ˈunaˈeri, sulia kira saiana na ngasingasiˈanga God nia tua faˈinia ngela neˈeri.

Sa Sekaraea nia tafea God

67 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa faˈinia sa Sekaraea maˈa sa John, ma sa Sekaraea ka fatataloˈania na faˈarongoˈanga God ka fata ˈuri,

68 "Kuke tafea God neˈe niaˈa God ana ngwae Jiu ki.

Nia leka maˈi fuana ˈafilaka na ngwae nia ki, ma fuana na faˈamaurilaka.

69 Nia ke kwatea maˈi fuaka taˈi ngwae Kwaifaˈamauri neˈe nia toˈo ana ngasingasiˈanga doe, neˈe nia leka maˈi faˈasia kwalafa sa David na tatalafaˈa, na ngwae rao na Aofia.

70 Nia fata alangaˈinia maˈi fuaka ru neˈe ki, ana fatalana profet abu ki ˈi naˈo,

71 fasi ˈiri nia ke faˈamauri kia faˈasia na malimae kia ki ma faˈasia na ngasingasiˈanga ana ngwae neˈe kira ogalaˈa fuaka ki.

72 Nia ka alangaˈi maˈi nia ke faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana koˈo bora kia ki, ma nia ka manata toˈona na fau alangaˈinga abu nia

73 neˈe nia sasia fuana koˈo bora kia sa Abraham, ma nia ke baˈa lafu kia faˈasia na malimae kia ki,

74 fasi ˈiri kuke rao fuana ma noaˈa kulu kasi maˈu,

75 ma fasi ˈiri kuke tua saga ˈi maana sulia asoa ki taˈifau."

76 Ma sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana ngela nia sa John,

"Ngela nau ˈae, kira ke saeˈo ˈani profet God neˈe ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau.

Ma ˈoke etaeta ˈi naˈo ana na Aofia, fasi ˈiri ˈoko saea ngwae ki kira ka sasi akaˈu ana maurilada maˈakwalia niaˈa.

77 Ma ˈoke faˈarongoa na ngwae nia ki, neˈe kira ke toˈo ana mauriˈa kaidaˈi God ke rufuanata ana taˈangaˈa kira ki.

78 Sulia God kia, nia kwaimanatai liu fuaka.

Diˈia na sina neˈe raˈe maˈi faˈinia madakolaˈa,

79 na ngwae Faˈamauri kia nia dao maˈi faˈasia God faˈinia madakolaˈanga fuana ai neˈe kira tua saena maˈe rodo ana maeˈa.

Ma nia kwaiˈafi aka ˈiri ke talaˈi kia ˈuana na aroaroˈanga faˈinia God."

80 Ma ngela neˈeri sa John ka doe ana noni, ma na manatana taˈifau ka ngasingasiˈa. Ma kaidaˈi nia doe, nia ka tua saena abaˈi kula kwasi, leleka ka dao ana asoa nia sakatafangaˈi fuana ngwae ˈi Israel ki.

2

Sa Jesus nia futa
(Matthew 1:18-25)

1 Ana kaidaˈi neˈeri ana teˈeteˈelana sa John, na ngwae gwaungaˈi ana fanoa doe ˈi Rom neˈe satana sa Ogastas, nia alua taˈi taki fuana ngwae ana fanoa ki taˈifau olofana ˈinotoˈanga nia, fasi ˈiri kike leka ˈi fanoa koˈo bora kira ki fuana na keresilana satada.
2 Ma nia na etana kerekereˈa neˈe kira sasia kaidaˈi sa Kwirinias nia ˈinotoˈa fafia profins ˈi Siria.
3 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka leka fuana na keresilana satada, taˈi taˈi ngwaeˈa ke oli ˈuana fanoa nia.
4 Ma sa Josef ka leka logo maˈi faˈasia na fanoa nia ˈi Nasaret ana abaˈi kula ˈi Galili, ma ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Judea ˈuana na maˈe fanoa sa David na tatalafaˈa neˈe kira saea ˈani ˈi Betlehem, osiˈana sa Josef nia na ngwae ana kwalafa sa David.
5 Sa Josef nia leka fuana ka keresia na satana faˈinia ˈi Mary, na kini ba kira alu fafia fuana. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ˈi Mary nia ina naˈa.
6 Ma ana kaidaˈi kera tua ˈi Betlehem, nia ngela fii naˈa fuana faˈafutaˈanga.
7 Ma nia ka faˈafuta na ngela etaeta nia, ma ka ˈafua ˈani ifi ki, ma ka faˈateoa ˈi saena kula ni sare bulukaˈanga, osiˈana noaˈa naˈa ta luma fuana kera ka folia kera ka tua ana.

ˈAinsel ki faˈarongo ˈania futalana sa Jesus

8 Ma na ngwaˈi toˈa kira lia sulia sipsip ki, kira tua karangia logo na fanoa neˈeri, ma kira ka lia sulia na sipsip kira ki ˈi saena rodo.
9 Ma na ˈainsel God ka faˈataˈi fuada, ma na madakolana God ka rara ˈafida, ma kira ka maˈu liu.
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu, osiˈana nau ku ngalia maˈi faˈarongoˈanga leˈa neˈe nia faˈasaeleˈa ngwae ki taˈifau.
11 ˈI taˈena na Faˈamauri kamu nia futa ˈi saena maˈe fanoa sa David ˈi Betlehem, ma nia neˈe na Christ na Aofia.
12 Ma na maˈetoto fuamuˈa nia ˈuri: Muke baˈa lisia taˈi ngela tiˈitiˈi neˈe kira ˈafua ˈani ifi ki, ma nia teo ana kula fuana sarelana buluka ki.”
13 ˈAsu bore ma moleˈe ˈainsel faˈasia ˈi langi kira ka fiku faˈataˈi laˈu faˈinia ˈainsel baera, ma kira ka tafea God kira ka ˈuri,
14 “Fuˈusi ˈinotoˈa ana God ˈi langi.
Ma na aroaroˈa fuana ngwae ki ˈi ano neˈe God nia saeleˈa faˈinida.”

15 ˈI buri ˈana neˈe ˈainsel ki kira oli naˈa ˈuana ˈi langi, na ngwae lia sulia sipsip neˈeri ki kira ka alaˈa kwailiu fuada kira ka ˈuri, “Kulu leka basi ˈuana ˈi Betlehem fasi ˈiri kulu ke lisia na ru niniˈa God nia fata sulia fuakulu.”
16 Ma kira ka leka ˈaliˈali, ma kira ka dao toˈona ˈi Mary faˈinia sa Josef, ma kira ka lisia na ngela tiˈitiˈi

ne'e nia teo ana kula fuana
sare buluka'anga.
17 Ma kaida'i kira lisia,
kira ka fata sulia na ru ne'e
na 'ainsel ki kira saea fuada
sulia na ngela ne'eri.
18 Ma na ngwae ki kira ka
rongoa, ma kira ka 'arefo
liu ana ala'anga ne'e kira
fa'arongo 'ani.
19 Ma 'i Mary nia manata
to'ona ru ne'eri ki, ma ka
goni'i saena maurilana ka
tau.
20 Ma na ngwae folo 'usia
sipsip ki kira ka oli, ma kira
ka ba'atafea God fafia ru ki
ta'ifau ne'e kira rongoa, ma
kira ka lisia logo ne'e nia
mamana ka di'ia nama ne'e
'ainsel saea fuada.
21 Ma ana wiki 'i buri,
kaida'i ne'e kira 'olo
fa'ata'inia ana ngela ne'eri,
kera ka fa'asata 'ani sa
Jesus, na sata ba na 'ainsel
nia saea fuana 'i Mary,
kaida'i nia kasi ina ua.

Kira ngalia sa Jesus 'uana saena Luma Abu

22 Ma na kaida'i nia dao
na'a fuana sa Josef fa'inia 'i
Mary kera ka fa'asikasika
na'a di'ia na taki ba sa
Moses* nia saea 'i burina
fa'afuta'anga. 'Una'eri
go'o, kera ka ngalia na ngela
ne'eri 'uana saena Luma
Abu God 'i Jerusalem 'iri
kera ka kwatea fuana God,
23 di'ia ba kira keresia ka
sui na'a 'i saena taki God ki
kira 'uri, "Na ngela ngwane
etaeta, kira ke kwatea nama
fuana God."
24 Kera ke kwatea logo na
kwaisu'usi'anga 'ani ro fa'i
fao ki, nama ta ro fa'i bola,
di'ia na taki God nia oga
fuana fa'asikasika lana 'i
Mary.
25 Ma ana kaida'i ne'eri,
ta'i ngwae satana sa Simion
nia tua 'i Jerusalem. Nia'a
na ngwae le'a, ma ka dangi'i
fo'osia God, ma ka tua ni
kwaimasi 'uana kaida'i God
ke fa'amauria na ngwae Is-
rael ki. Ma na Ano'i ru Abu
nia ka tua ana,
26 ma ka saea nia ke mauri
leleka ka dao ana kaida'i nia
ke lisia na Christ ne'e God
nia fata alanga'i 'ani fuana
lafulana ngwae nia ki.
27 Na Ano'i ru Abu nia
tala'ia sa Simion ka leka
'uana Luma Abu God, ma
nia ka dao to'ona sa Josef
fa'inia 'i Mary, kaida'i kera
ngalia ma'i na ngela ti'iti'i
ne'eri sa Jesus, 'iri kera ka
sasia na ru ki ne'e taki nia
saea fuana sasilana.
28 'Una'eri go'o, sa Simion
ka to'ia na'a ngela ne'eri
'ani limana, ma ka ba'atafea
God ka 'uri,
29 "God 'ae, kaida'i ne'e fata
alanga'inga ba 'oe nia
mamana na'a.
Nia ne'e, nau'a na ng-
wae ra'o 'oe, nau ku
fi'i bolo na'a fuana
mae'a, ma nau ku
saele'a liu.
30 Du'ungana kaida'i ne'eri,
nau ku lisia na'a
'ania maaku talaku
na ngwae ne'e 'oko

* **2:22** Levitikus 12:6-8 'I burina 'afe Jiu nia fa'afuta na ngela ngwane, kira saea ni sua. 'Una'eri ne'e nia tua 'i luma sulia uulu akwala ma uulu asoa ki burina 'olo fa'ata'inia ka sui mala, nia ka fi'i kwatea kwai su'usi 'anga fuana na Aofia.

kwatea maˈi ˈiri ke
faˈamauria na ngwae
ki.
31 Nia na ngwae neˈe ˈoko
sasi akaˈu ana, fasi ˈiri
ngwae ki taˈifau kira
ke lisia.
32 Ngwae ni Faˈamauri
neˈe, nia diˈia na
unu, osiˈana nia ke
faˈataˈinia na kwaio-
gaiˈanga ˈoe fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.
Ma nia ka faˈa ˈinotoˈa kami
ngwae Jiu ki neˈe ng-
wae ˈoe ki.”

33 Ma na maˈa nia ma
na teˈa nia, kera ka ˈarefo
liu kaidaˈi kera rongoa ru
neˈeri ki sa Simion nia alaˈa
sulia na ngela neˈe.
34 Ma sa Simion ka faˈaleˈa
kera. Sui, nia ka fata ˈuri
fuana ˈi Mary, na teˈa nia,
“Na ngela neˈe na ngela God
nia filia ˈua naˈa maˈi, na ng-
wae ˈoro ki ˈi Israel kira ke
toˈo ana mauriˈa ana niaˈa,
ma na ˈorolana logo ngwae
ki ˈi Israel maurilada mae
osiˈana kira ˈiri saiana niaˈa.
Niaˈa neˈe na maˈetoto ke
faˈataˈinia God fuana ngwae
ki, ma ˈorolana ngwae ki
kira ˈaila ˈania,
35 ˈunaˈeri nia ke
faˈataˈinia na manata ago
ˈanga kira ki. Ma na
kwaimanataiˈanga doe ke
baˈa dao amu, ka diˈia ta
naifi neˈe ke toˈo mala ana
nonimu ka fii liu.”
36 Ma na taˈi gwaˈi ˈuru
kini nia tua logo ana kaidaˈi
neˈeri, na satana ˈi Ana, ma
nia taˈi profet logo, ma nia
ka ngwaro naˈa. Nia na
ngela kini sa Faniuel ana
kwalafa sa Asa. Ana kaidaˈi
nia sariˈi, nia ˈafe ma ka tua
faˈinia araˈi nia sulia fiu faˈi
ngali ki goˈo,
37 ma ˈi burina araˈi nia
mae, nia ˈuru ka tua naˈa su-
lia kwalu akwala ma fai faˈi
ngali. Nia tua goˈo ˈana, ma
ka ˈidufaˈi leka saena Luma
Abu God fuana abu fangaˈa
ma na foˈosilana God sulia
asoa ma rodo.
38 Ana kaidaˈi neˈeri logo,
nia dao toˈona sa Josef
faˈinia ˈi Mary, ma ka
baˈatafea God, ma ka alaˈa
sulia na ngela neˈeri fuana
ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua goˈo ˈada masia kaidaˈi
God ke faˈamauria ngwae
Jerusalem ki.
39 Kaidaˈi sa Josef faˈinia
ˈi Mary kera faˈasuia na
ru ki taˈifau neˈe taki God
nia saea, kera ka oli naˈa
ˈuana fanoa kera ˈi Nasaret,
fanoa neˈe saena abaˈi kula
ˈi Galili.
40 Na ngela neˈeri nia doe
maˈi, ma ka ngasingasiˈa,
ma ka toˈo ana liatoˈo. Ma
kwaiˈofeˈanga God ka tua
faˈinia.

*Sa Jesus nia tua saena na
Luma Abu God*

41 Ana faˈi ngali ki taˈifau,
na maˈa sa Jesus ma teˈa nia
kera leka ˈuana fanoa doe
ˈi Jerusalem fuana faˈi asoa
doe ana Fangaˈa Daofaˈi
Liuˈa.
42 Ma kaidaˈi sa Jesus
nia dao ana akwala ma
ro faˈi ngali, kira ka leka
ana fangaˈa neˈeri sulia na
falafala kira.

43 ˈI buri ˈana fangaˈa
neˈeri nia sui, na maˈa nia
ma teˈa nia kera ka oli naˈa
adaroˈo, ma sa Jesus ka tua
goˈo ˈana ˈi Jerusalem, ma
kera kasi saiana.
44 Kera fia fasi nia leka
naˈa faˈinia na fikuˈa
neˈeri, ma kera ka leka
naˈa adaroˈo sulia faˈi asoa
laˈulaˈu neˈeri. Sui, kera ka
fiˈi talaˈae ˈuana lululana ˈi
safitana na ngwaefuta kera
ki, ma na ngwae kwaima
kera ki.
45 Ma kaidaˈi kera lulu,
ma kera kasi lisia, kera ka
oli, kera ka lulu laˈu maˈi ˈi
Jerusalem.
46 Ma na uula faˈi asoa,
kera fiˈi dao toˈona saena
Luma Abu God. Nia tua ˈana
faˈinia ngwae faˈamanata
ana Jiu ki, ma nia ka fafaron-
goda, ma ka saefiloda sulia
ru kira faˈamanata ˈani.
47 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira rongo nia, kira ka
ˈarefo liu ana sai ˈi ruˈanga
nia ma ana olisiˈanga nia ki.
48 Ma kaidaˈi sa Josef ma
ˈi Mary kera lisia, kera ka
ˈarefo liu. Ma teˈa nia
ka fata ˈuri fuana, “Ngela
nau ˈae, ˈoko sasi faˈuta
amiroˈo niniˈa? Na maˈa
ˈoe ma nauˈa, keroˈo lulu
maˈi ˈuamu, ma keroˈo ka
manata ˈabera liu.”
49 Ma sa Jesus ka olisi kera
ka ˈuri, “Faˈuta neˈe koroˈo
ka lulu maˈi ˈuaku ana kula
ki dalafa? Fuila koroˈo ka
sai goˈo ana neˈe nau ku tua
goˈo aku ˈi neˈe saena luma
Maˈa nau.”
50 ˈUnaˈeri ma kera kasi
sai goˈo ana na fadalana
na alaˈanga neˈe nia saea
fuadaroˈo.
51 Sui, sa Jesus ka oli faˈi
kera ˈuana ˈi Nasaret, ma
ka roˈo naˈa ˈana sulidaroˈo.
Ma teˈa nia ka manata naˈa
sulia ru neˈeri ki taˈifau su-
lia kaidaˈi tau.
52 Ma sa Jesus ka doe
maˈi ana noni, ma na liatoˈo
ˈanga nia ka doe logo, ma
God faˈinia ngwae ki kika
saeleˈa logo faˈinia.

3

*Sa John saea ngwae ki
kike sasi akaˈu fuana daoˈa
toˈona na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark
1:1-8; John 1:19-28)*

1 Ana kaidaˈi neˈeri, nia
dao naˈa ana akwala ma
lima faˈi ngali neˈe sa Tae-
birias nia ˈinotoˈa ana fanoa
doe ˈi Rom, ma sa Pontias
Paelat ka ˈinotoˈa fafia ˈi
Judea, ma sa Herod nia ng-
wae ˈinotoˈa fafia ˈi Galili,
ma sa Filip na ngwaefuta nia
ka lia sulia ˈi Iturea ma ˈi
Trakonaetis, ma sa Lisanias
ka lia sulia abaˈi kula ˈi
Abilin.
2 Kaidaˈi neˈeri logo, sa
Anas ma sa Kaeafas keroˈa
ro ˈingataˈi fata abu ki ana
fanoa ˈi Jerusalem. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, na fatalana
God ka dao maˈi siana sa
John na ngela sa Sekaraea,
kaidaˈi nia tua naˈa ˈi saena
abaˈi kula kwasi.
3 Ma sa John ka leka
ana abaˈi kula kalikalia
kafo ˈi Jodan. Ma nia ka
fata ˈuri fuana ngwae ki,
“Muke kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kamu ki, ma muke
siuabu, ˈiri God ke rufuanata
ana taˈangaˈa kamu ki.”

4 Nia diˈia nama ba sa
Aesea na profet nia keresia✡
ka ˈuri,
“Taˈi ngwae nia ke baˈa
ri ˈi saena abaˈi kula
kwasi ka ˈuri,
‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala
fuana!
5 Ma muke faˈafungua na
oteotea ki, ma muke
faˈaotea na laˈebusua
ki ma faˈi ua ki.
Ma muke faˈasaga na tala
eˈeoˈa ki, ma muke
faˈadada na tala kiluk-
iluˈa ki.
6 Ma ngwae ki taˈifau kike
baˈa lisia neˈe God ke
faˈamaurida.’ ”

7 Ma ngwae ˈoro ki kira
leka maˈi siana sa John
fasi ˈiri nia ke siuabuda.
Ma sa John ka fata ˈuri
fuada, “Kamu diˈia goˈo
amuˈa kaela na baˈeko
tolo ki! Noaˈa nau ku
ˈiri saea laˈu fuamuˈa
neˈe na siuabuˈanga ke
faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God sui bore
ˈana noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru
ki neˈe nia faˈataˈinia
kamu kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki! Ma noaˈa kamu
kasi manata ˈuri ˈi saena
liamuˈa, ‘Kami na ngwae
kami futa maˈi ana kwalafa
sa Abraham naˈa. ˈAfitaˈi
ta kwaˈikwaˈinga faˈasia
God ka dao amiˈa.’ Ma nau
ku sae saga ana fuamuˈa,
nia talangwaraˈu goˈo ana
fuana God ka ngalia ta
gwaˈi fau ana fau ki, ma ka
saungaˈinia ˈani kwalafa sa
Abraham ki!
9 Ana kaidaˈi neˈe, God
nia sasi akaˈu naˈa ana
kwaˈikwaˈinga, diˈia ta
ngwae ba nia dau ana ta
kwaˈikwaˈi, ma ka sasi
akaˈu fuana tufulana ˈai
ki. Ma na ˈai ki taˈifau
neˈe noaˈa kasi fungu ˈani
ta fuaˈi ai leˈa ki, nia ke
tufuda, ma ka toˈosida ˈi
saena mafula.”

10 Sui, na ngwae ki kira ka
saefiloa sa John kira ka ˈuri,
“Ta tae neˈe kami ke sasia ka
faˈataˈinia neˈe kami kakari
alifaˈi kwa?”

11 Ma nia ka olisida ka ˈuri,
“Diˈia sa tai neˈe nia toˈo
ana ro ifi ki, nia ka kwatea
na ruana ifi fuana ta ngwae
neˈe noaˈa nia kasi toˈo ana
ta ifi. Ma diˈia ta ngwae neˈe
nia toˈo ana fanga ki, nia ka
daroˈia.”

12 Ma ti ngwae kwalabasa
ana gonilana mani fuana
takisi, kira dao logo maˈi
fuana siuabuˈanga, ma kira
saefilo kira ka ˈuri, “Ng-
wae faˈamanata kwa, ta tae
mo neˈe kami ke sasi ka
faˈataˈinia neˈe kami kakari
alifaˈi kwa?”

13 Ma sa John nia olisida ka
ˈuri, “Muke fikua goˈo mani
neˈe nia bolo faˈinia mani
neˈe taki nia saea. Noaˈa
kamu kasi gani liufia na
mani neˈeri.”

14 Ma ti ngwae ni ofoˈa
kira ka saefiloa logo kira ka
ˈuri, “Ma kaimili niniˈa, ta
tae neˈe kami ke sasi ka
faˈataˈinia neˈe kami kakari
alifaˈi kwa?”

✡ **3:4** Aesea 40:3-5

Ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu kasi tuaraˈinia ta ngwae fuana kwatelana mani fuaumulu. Ma noaˈa kamu kasi gaurafua ta ngwae. Ma muke saeleˈa goˈo amuˈa fafia na mani neˈe kira foli kaumulu ˈania.”
15 Ngwae ki kira kwaimamani ana daolana maˈi na Christ, na ngwae neˈe God filia ka lafua ngwae nia ki, ˈunaˈeri ma kira fia ˈuri, “Sali sa John naˈa neˈe na Christ.”
16 Bore ma sa John ka fata lala ˈuri fuada, “Nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo, bore ma ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi nia talingaˈi ka liufi nau. Ma nau noaˈa kusi bolo faˈinia neˈe nai logea na taˈe butu nia ki ˈi ˈaena. Ma nia ke baˈa siuabu kamu ˈani Anoˈi ru Abu ma ˈani mafula.
17 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana ngwae ki taˈifau, ka diˈia ta ngwae ba nia efoa na maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru ki. Ma nia ka fikua na maga ru leˈa ki ˈi saena na luma ni goniruˈa, ma ka duˈafia naˈa taˈetaˈeru ki saena na mafula neˈe noaˈa nia kasi mae.”
18 Ma sa John ka fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuada ˈani alaˈanga ˈoro ˈuri ki, ma nia ka iribobo ada fasi ˈiri kira ke rokisia falafala kira ki.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John ka fata ngasingasiˈa liu fuana sa Herod, na ngwae neˈe nia gwaungaˈi fafia abaˈi kula neˈeri, duˈungana sa Herod nia korea ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip, ma nia ka sasia naˈa ru taˈa ˈoro ki logo.
20 Ma ta ru laˈu neˈe taˈa ka tasa naˈa neˈe sa Herod nia sasia neˈe, nia ngalia sa John, ma ka alua saena lokafo.

Na siuabuˈanga sa Jesus (Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Ma ˈi naˈona kaidaˈi sa John nia tua saena lokafo, nia siuabua naˈa ngwae ˈoro ki. Sa Jesus nia leka maˈi, ma sa John ka siuabua logo. Ma ana kaidaˈi nia foˈo, na lofana salo ka ˈifi,
22 ma na Anoˈi ru Abu nia koso maˈi fafia diˈia ta bola. Ma taˈi lingaˈi fataˈa nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe ngela nau neˈe nau ku alafe liu amu. Nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo.”

Na kwalafa ana ˈaˈebaralana maˈi sa Jesus (Matthew 1:1-17)

23 Ana kaidaˈi sa Jesus nia bolo faˈinia uulu akwala faˈi ngali burina futa lana, nia ka talaˈae ka leka liliu naˈa fuana faˈamanataˈanga. Ma na ngwae ki taˈifau, kira manata fasi sa Jesus nia na ngela sa Josef goˈo. Bore ma
Sa Josef neˈeri neˈe nia futa maˈi ana sa Hilae.
24 Sa Hilae nia futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae,
sa Lifae ka futa ana sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Janae,
sa Janae ka futa ana sa Josef.

25 Sa Josef na ngela sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Emos,
sa Emos ka futa ana sa Neham,
sa Neham ka futa ana sa Eslae,
sa Eslae ka futa ana sa Nagae.
26 Sa Nagae ne'e ngela sa Meata,
sa Meata ka futa ana sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Semein,
sa Semein ka futa ana sa Josek,
sa Josek ka futa ana sa Joda.
27 Sa Joda na ngela sa Joanan,
sa Joanan ka futa ana sa Risa,
sa Risa ka futa ana sa Serababel,
sa Serababel ka futa ana sa Sialtiel,
sa Sialtiel ka futa ana sa Nirae.
28 Sa Nirae na ngela sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Adae,
sa Adae ka futa ana sa Kosam,
sa Kosam ka futa ana sa Elmadam,
sa Elmadam ka futa ana sa Ere.
29 Sa Ere na ngela sa Josua,
sa Josua ka futa ana sa Eliesa,
sa Eliesa ka futa ana sa Jorim,
sa Jorim ka futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae.
30 Sa Lifae na ngela sa Simion,
sa Simion ka futa ana sa Juda,
sa Juda ka futa ana sa Josef,
sa Josef ka futa ana sa Jonam,
sa Jonam ka futa ana sa Elaeakim.
31 Sa Elaeakim na ngela sa Milia,
sa Milia ka futa ana sa Mena,
sa Mena ka futa ana sa Matata,
sa Matata ka futa ana sa Netan,
sa Netan ka futa ana sa David na tatalafa'a.
32 Sa David na ngela sa Jesi,
sa Jesi ka futa ana sa Obed,
sa Obed ka futa ana sa Boas,
sa Boas ka futa ana sa Salmon,
sa Salmon ka futa ana sa Nason.
33 Sa Nason na ngela sa Aminadab,
sa Aminadab ka futa ana sa Admin,
sa Admin ka futa ana sa Anae,
sa Anae ka futa ana sa Hesron,
sa Hesron ka futa ana sa Peres,
sa Peres ka futa ana sa Juda.
34 Sa Juda na ngela sa Jakob,
sa Jakob ka futa ana sa Aesak,
sa Aesak ka futa ana sa Abraham,
sa Abraham ka futa ana sa Tera,
sa Tera ka futa ana sa Neho.
35 Sa Neho na ngela sa Sirag,
sa Sirag ka futa ana sa Riu,
sa Riu ka futa ana sa Pileg,
sa Pileg ka futa ana sa Eba,
sa Eba ka futa ana sa Sela.
36 Sa Sela na ngela sa Keinan,
sa Keinan ka futa ana sa Afaksad,

sa Afaksad ka futa ana sa Siem,
sa Siem ka futa ana sa Noa,
sa Noa ka futa ana sa Lamek.
37 Sa Lamek na ngela sa Metusala,
sa Metusala ka futa ana sa Enok,
sa Enok ka futa ana sa Jered,
sa Jered ka futa ana sa Mahelalel,
sa Mahelalel ka futa ana sa Kenan.
38 Sa Kenan na ngela sa Enos,
sa Enos ka futa ana sa Set,
sa Set ka futa ana sa Adam na ngela God.

4

Sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus

(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Na Anoˈi ru Abu nia sura ana sa Jesus, ma sa Jesus ka oli maˈi faˈasia na kafo ˈi Jodan, ma na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
2 Ma sa Saetan ka ilitoˈona ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi asoa ki. Ma sulia asoa neˈeri ki, sa Jesus kasi ˈania goˈo ta fanga, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 Ma sa Saetan ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ˈiri ke alua ta afu beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo ˈani fanga taˈifilia.’ ”
5 Sui sa Saetan ka talaˈia ˈuana gwauna totoloa neˈe fane liu, ma ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, nia ka faˈataˈinia naˈa fuana na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia.
6 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nai baˈa kwatea na ˈinotoˈanga neˈe ki taˈifau, ma na ru leˈa ki taˈifau fuamu. Osiˈana na ru neˈe ki, na ru nau ki goˈo taˈifau, ma nau ku saiana nai kwateˈe taˈifau goˈo fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe nau ku filia.
7 Ma diˈia ˈoko bobo uruuru, ma ˈoko foˈosi nau, nau kui kwatea na ˈinotoˈanga neˈe taˈifau goˈo fuamu.”
8 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke foˈosia, ma ˈoke rao fuana.’ ”
9 Sui, sa Saetan ka talaˈi laˈu ˈuana na fanoa doe ba ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi fafona na Luma Abu God. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu✡ nia saea,
‘God ke baˈa kwatea maˈi na ˈainsel nia ki, ˈiri kira ka tagi suliˈo.
11 Ma kira ka sakua ˈaeˈo, fasi ˈiri na ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.’ ”
12 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”

✡ **4:4** Diutronomi 8:3 ✡ **4:8** Diutronomi 6:13 ✡ **4:10** Sam 91:11, 12 ✡ **4:12** Diutronomi 6:16

13 ˈI buri ˈana sa Saetan
nia ilitoˈona sa Jesus ˈani ru
neˈeri ki taˈifau, nia ka leka
naˈa faˈasia sa Jesus, ma ka
maˈasia ta kaidaˈi leˈa ka oli.

Sa Jesus ka talaˈae ana raoˈa nia
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ma na ngasingasiˈanga
ana na Anoˈi ru Abu nia tua
faˈinia sa Jesus, ma nia ka oli
naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi
Galili. Ma na alaˈanga sulia
ka talofia saena na bali abaˈi
kula neˈeri taˈifau.
15 Ma nia ka faˈamanata
saena na luma fuana
foˈongaˈa kira ki, ma na
ngwae ki taˈifau kira ka
auraˈea niaˈa.

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Sui sa Jesus ka leka
ˈuana ˈi Nasaret, fanoa ba
nia doe maˈi saena. Ma
ana Sabat, na asoa ana
mamaloˈanga, nia ka leka
ˈi saena na luma fuana
foˈongaˈa sulia na falafala
nia. Ma nia ka tataˈe
fuana na toˈomaˈilana na
Kerekereˈa Abu,
17 ma kira ka kwatea fuana
na kerekereˈa na profet Ae-
sea nia keresia. Ma nia ka
ˈifingia, ma ka dao toˈona
kula neˈe sa Aesea nia kere-
sia✡ ka fata ˈuri,
18 “Na Anoˈi ru God nia sura
naˈa aku, osiˈana nia
fili nau ˈiri nai fata
sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae
dalaˈa ki.
Ma nia ka kwate nau maˈi
ˈiri nai faˈatalo ˈania
fuana ngwae ki neˈe
kira tua ˈi saena
lokafo, kira ke baˈa
aloge.
Ma nai baˈa gura na ngwae
neˈe maada rodo ki.
Ma nai baˈa logea na ngwae
ki neˈe kira mala taˈa
ada ki.
19 Ma nai faˈarongo ˈania
kaidaˈi nia dao naˈa
maˈi fuana na Aofia
ka faˈamauria na ng-
wae nia ki.”

20 Kaidaˈi sa Jesus nia
toˈomani ka sui, nia ka laˈu
naˈa fafia na kerekereˈa
neˈeri, ma ka olitaˈinia
fuana ngwae neˈe nia lia
sulia luma fuana foˈongaˈa,
ma ka tua ˈi ano ka
faˈamanata. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi saena na luma fuana
foˈongaˈa neˈeri, kira ka
bubu totongaˈi naˈa fuana.
21 Ma nia talaˈae ka alaˈa
fuada ka ˈuri, “Kerekereˈa
Abu neˈe, nia fuli mamana
naˈa ˈi taˈena, ana kaidaˈi
neˈe kamu rongoa nau ku
toˈomani kwau fuamuˈa.”
22 Ma na ngwae ki taˈifau
kira ka fataleˈa leˈa ana, ma
kira ka ˈarefo liu duˈungana
alaˈalana leˈa. Ma kira ka
fata ˈuri, “ˈUri ma noaˈa
laˈu na ngela ba sa Josef
goˈo niniˈa re? Ma nia
saea neˈe nia faˈamamana
na Kerekereˈa Abu neˈe.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Nau ku saiana kamu
ke fata ˈuri fuaku, ‘Ngwae
kwaigurai ˈae, ˈoke gura ˈoe

✡ **4:17** Aesea 61:1-2

basi talamu.’ Ma kamu ke
fata logo ˈuri fuaku, ‘ˈOke
sasia basi saena fanoa ˈoe
na ru ba kami rongoa ˈoko
sasiˈi ki maˈi ana fanoa ˈi
Kapaneam.’ ”

24 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Nau ku saea na ru ma-
mana fuamuˈa, nia ˈafitaˈi
fuana kira ka kwaloa na pro-
fet ˈi saena fanoa nia talana.
25 Nau ku saea laˈu
fuamuˈa, na kini ˈoro Jiu ki
neˈe kira ˈuru, kira tua ˈi
Israel ana kaidaˈi sa Elaeja
nia tua ana. Ma kaidaˈi
baera na uta noaˈa kasi toˈo
sulia uulu faˈi ngali ma ono
madamo ki, ma na fioloˈa
doe ka liu logo ana fanoa
kia ki taˈifau.
26 Ma God noaˈa kasi kwa-
tea laˈu sa Elaeja siana gwaˈi
ˈuru neˈe kira ˈi Israel ki.
Bore ma nia kwatea lala
sa Elaeja siana taˈi gwaˈi
ˈuru neˈe noaˈa laˈu kini Jiu
neˈe nia tua ˈi Serefat, fanoa
saena abaˈi kula ˈi Saedon.
27 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki
ˈi Israel na kuu nia saungida,
ana kaidaˈi sa Elaesa nia
profet. Ma nia noaˈa kasi
gura goˈo ta ngwae ada.
Taˈifilia goˈo sa Neman na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
neˈe leka maˈi faˈasia fanoa
ˈi Siria goˈo neˈe sa Elaesa
nia gura.”

28 Ma kaidaˈi kira ron-
goa ru neˈeri, na ngwae ki
taˈifau saena na luma fuana
foˈongaˈa, kira ka saetaˈa.
Kira saetaˈa duˈungana neˈe
sa Jesus saea God ke baˈa
ˈafia lala na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka
noaˈa.

29 Ma kira ka tataˈe, ma
kira ka lalia sa Jesus faˈasia
na fanoa neˈeri. Ma kira
ka tori kwailiu ana sa Jesus
ˈuana gwauna faˈi ua neˈe
kira saungaˈinia na fanoa
kira ˈi fafona, fasi ˈiri kira ka
ˈui ˈania sa Jesus ˈi ano, ˈiri
nia ke mae.
30 Bore ma, nia dola goˈo
ˈana ˈi safitana na fikuˈa
neˈeri, ma ka leka naˈa ˈana
faˈasida.

*Na ngwae neˈe anoˈi ru
taˈa nia saungia
(Mark 1:21-28)*

31 Sui, sa Jesus ka leka
ˈuana ˈi Kapaneam, taˈi
fanoa ana abaˈi kula ˈi
Galili. Ma ana taˈi Sabat, na
asoa ana mamaloˈanga, nia
ka faˈamanata ngwae ki ˈi
neˈeri.
32 Ma na ngwae neˈe kira
fiku maˈi siana ˈi saena luma
fuana foˈongaˈa, kira ˈarefo
liu ana faˈamanataˈanga nia
ki, osiˈana sa Jesus nia
alaˈa ˈani ngasingasiˈanga
ma na mamanaˈanga maˈi
ana God.
33 Ma taˈi ngwae neˈe
anoˈi ru taˈa ruˈufia, nia tua
logo ˈi neˈeri. Goˈo nia ka
ako ka ˈuri,
34 “Sa Jesus ngwae ˈi
Nasaret ˈae, nau ku saiamu
ˈaeˈo na Ngwae Abu God.
Tae nini ˈoko oga ˈoke sasi
aimili? Sali ˈoko leka maˈi
fuana malangisi laimili taka
niniˈa?”
35 Sa Jesus ka balufia na
anoˈi ru taˈa neˈeri, ka ˈuri,
“ˈOke noto ˈamu, ma ˈoko
ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia ng-
wae neˈana!” Ma na anoˈi

ru taˈa neˈeri ka ˈui ˈania ngwae neˈeri ˈi ano ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, ma ka fiˈi ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈeri noaˈa kasi maala goˈo.

36 Na ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki, kira ˈarefo liu, ma kira ka saefilo kwailiu ada, ma kira ka ˈuri, "Na faˈamanataˈanga tae naˈa neˈe ˈuri re? Ngwae neˈe nia ifulangani na anoˈi ru taˈa ki ˈani mamanaˈanga faˈinia ngasingasiˈanga, ma kira ka sakatafa taˈifau maˈi ˈi maa!"

37 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus ka talo ana fanoa ki taˈifau kalikalia abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus nia gura na ngwae ˈoro ki
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Sui sa Jesus nia ka leka faˈasia na luma fuana foˈongaˈa, ma ka leka ˈi luma sa Simon. ˈUnaˈeri ma na funga kini sa Simon, nia mataˈi ˈania ˈakoˈakoˈanga doe ana kaidaˈi neˈeri. Ma kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri ke gura.

39 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus leka ka uu ˈi ninimana ˈifitaˈi kini neˈeri, ma nia ka fiˈi balufia na ˈakoˈakoˈanga neˈeri faˈasia. Ma na ˈafe neˈeri ka ˈakwa naˈa, ma nia tataˈe ka duˈuru, ma ka kwatea naˈa fanga fuada.

40 Ana kaidaˈi neˈe sina nia suu naˈa, ma ana asoa Jiu ki fuana mamaloˈanga ni sui naˈa, ngwae ˈoro ki kira ngalia maˈi na ngwae kwaima kira ki neˈe mataˈinga toˈotoˈo ki saungida siana sa Jesus. Ma sa Jesus ka alua limana ˈi fafida, ma ka gurada taˈifau.

41 Ka ˈunaˈeri laˈu, anoˈi ru taˈa ˈoro ki kira tafi faˈasia ngwae ki, ma kira ka ako ˈuri, "ˈAeˈo na Ngela God!"

Ma sa Jesus ka lui totongaˈi ana anoˈi ru taˈa neˈeri ki noaˈa kira kasi alaˈa, osiˈana kira saiana ka sui naˈa neˈe niaˈa na Christ, na ngwae God nia filia fuana lafulana ngwae nia ki.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ki ˈi Israel
(Mark 1:35-39)

42 ˈOfodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa Jesus nia leka faˈasia fanoa ˈi Kapaneam, ka leka ˈuana taˈi kula neˈe aroaro. Ma na ngwae ki kira ka talaˈae kika lulu ˈuana, ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri fuana, "ˈOe kasi leka faˈasia na fanoa neˈeri."

43 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "God nia kwate nau maˈi fuana faˈataloˈanga ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri neˈe nai leka nama kwau saena ti fanoa matamata logo, ˈiri nai talongaˈinia neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki."

44 Ma sa Jesus ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa saena luma fuana foˈongaˈa ki ana abaˈi kula ki ˈi Israel.

5

Sa Jesus nia filia na fafarongo etaeta nia ki
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus
nia uu ka faˈamanata ˈi
ninimana ˈosi doe ˈi Galili,
ma na ngwae ˈoro ki kira
faisuˈusuˈu maˈi siana
fuana rongolana na fatalana
God.
2 Ma nia ka lisia na ro
gwaˈi baru na ngwae dee ki
kira faˈasiˈi ka teo goˈo ˈani
ˈi malitako, ma kira ka taufia
na furai kira ki.
3 Ma sa Jesus nia ka raˈe
ˈi saena gwaˈi baru sa Si-
mon, ma ka saea fuana nia
ke usungaˈi tiˈitiˈi kwau ana
faˈasia ˈi sara. Ma sa Jesus
ka tua ˈi saena na gwaˈi
baru neˈeri, ma ka inaˈu
ana faˈamanatalana na ng-
wae ki.
4 Ma kaidaˈi nia
faˈamanata na ngwae ki
ka sui naˈa, nia ka fata
ˈuri fuana sa Simon, “Mulu
usungaˈinia laˈu kwau na
gwaˈi baru neˈe ˈuana kula
ˈato, sui kamu ka ala ˈania
na furai kamu ki fuana
deelana maˈi na iˈa ki.”
5 Ma sa Simon ka olisia
ma ka ˈuri, “Faˈamanata
ˈae, kaimili rao laga ulafu
naˈa maˈi sulia rodo laˈulaˈu
neˈe, bore ma noaˈa kami
kasi deea goˈo ta iˈa. Bore
ma sulia fatalamu, nau kui
ala naˈa aku ˈani furai neˈe
ki.”
6 Ma kaidaˈi kira ala ˈani
na furai neˈeri ki, kira ka
deea naˈa iˈa ˈoro liu ki, ma
na furai ki karangi ka muu
naˈa.
7 Sui kira ka karumia maˈi
na ngwae kwaima kira ki ˈi
saena ta gwaˈi baru laˈu, fasi
ˈiri kira ke leka maˈi, kira
ke kwaiˈafi ada. ˈUnaˈeri
kira ka dao maˈi, ma kira
ka faˈafungua ro gwaˈi baru
neˈeri ki ˈani iˈa leleka
karangi kira ka kuru goˈo.
8 Ma kaidaˈi sa Simon Pe-
ter nia lisia na ru neˈeri, nia
leka maˈi ka bobo uruuru ˈi
naˈona sa Jesus, ma ka fata
ˈuri, “Aofia ˈae, leka kwau
ˈamu faˈasi nau! Nauˈa na
ngwae taˈa liu!”
9 Sa Simon faˈinia na ng-
wae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki,
kira ka ˈarefo liu ana iˈa ˈoro
neˈe kira deea.
10 Ma na ro ngwae neˈe
kera rao faˈinia sa Simon,
neˈe satada sa James ma sa
John, na ro ngela sa Sebedi
ki, kera ka ˈarefo liu logo.
Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana sa Simon, “Noaˈa ˈoe
kosi maˈu laˈu. ˈI naˈo ba
ˈoko deea iˈa ki, bore ma
ˈita ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa,
ˈoke deea lala na ngwae ki
ˈiri kira ke faˈamamana ana
God.”
11 Ma kaidaˈi kira dao naˈa
ˈi sara, kira ka faˈasia naˈa
gwaˈi baru ki sulia one, ma
kira ka faˈasia ru ki taˈifau,
ma kira ka leka naˈa faˈinia
sa Jesus.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kuuˈa
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Ana taˈi asoa, sa Jesus
nia tua ˈi saena taˈi fanoa,
ma taˈi ngwae neˈe kuu
nia saungia, nia tua logo ˈi
neˈeri. Kaidaˈi nia lisia sa
Jesus, nia leka maˈi siana, ka

bobo uruuru ˈi naˈona, ma
ka gania ka fata ˈuri, “Araˈi
kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko
saiana ˈoke gura nau goˈo
ˈamu kwa.”
13 Sui sa Jesus ka taga
kwau na limana, ma ka
sama toˈona nonina, ma
ka fata ˈuri, “ˈIu, nau ku
maˈudi. ˈOke mafo naˈa.”
Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana
alaˈanga neˈeri ki sa Jesus
saea goˈo, na kuu neˈeri
ka siki naˈa faˈasia ngwae
neˈeri.
14 Sui sa Jesus ka olitani
kwau na ngwae neˈeri ka
fata ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi faˈarongoa laˈu
ˈani ta ngwae ana ru neˈe
ki. Bore ma ˈoke leka
basi ˈamu siana na fata
abu, ma ˈoke faˈataˈinia
na nonimu fuana, ˈiri nia
ke saiana neˈe ˈoko ˈakwa
naˈa. Sui ˈoko kwatea na
kwaisuˈusiˈanga sa Moses
nia saea ˈiri ngwae ki taˈifau
kira ka faˈamamana neˈe na
kuu neˈe teoteo ˈi nonimu
nia siki naˈa.”
15 Nia ka ˈunaˈeri bore
ˈana, na faˈarongoˈanga su-
lia ru neˈe sa Jesus fuliˈi ki,
nia talofia naˈa kula ˈoro ki,
ma na ngwae ˈoro ki kira
ka leka maˈi siana fuana
rongolana faˈamanataˈanga
nia ki, ma fasi ˈiri sa Jesus
ka gurada logo faˈasia na
mataˈinga kira ki.
16 Ma kaidaˈi ˈoro, sa Je-
sus nia leka nama faˈasia
ngwae ki ˈuana kula aroaro
ki fuana foˈongaˈa.

*Sa Jesus gura na ngwae
neˈe nonina taˈu*
*(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-
12)*

17 Taˈi asoa, kaidaˈi sa
Jesus nia faˈamanata saena
taˈi luma, ti Farasi faˈinia
ngwae faˈamanata ana taki
ki, kira tua logo ˈi neˈeri.
Kira leka maˈi faˈasia fanoa
ˈoro ki ana abaˈi kula ˈi
Galili faˈinia ˈi Judea, ma ˈi
Jerusalem. Ma na ngasin-
gasiˈanga God ka tua faˈinia
sa Jesus, ˈiri nia ka gura
ngwae neˈe kira mataˈi ki.
18 Ma ti ngwae ngalia maˈi
taˈi ngwae neˈe nonina taˈu,
kira ngalia maˈi ˈi fafona
ˈifitaˈi. Kira ka sasi ngangata
ˈuana ruˈungaˈa ˈi luma
faˈinia, fasi ˈiri kira ka alua
ˈi naˈona sa Jesus, fuana nia
ka gura.
19 Bore ma osiˈana na
fikuˈa neˈeri doe liu, ng-
wae kwaima ana ngwae
neˈe kasi bolo naˈa fuana
ruˈungaˈa kwau ˈi luma
siana sa Jesus. ˈUnaˈeri
kira ka ngalia ngwae neˈeri,
kira ka raˈe faˈinia ˈi fafona
luma, ma kira ka tafangia
taˈi maˈe kwakwa doe, kira
ka faˈakosoa maˈi na ngwae
neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi siana
sa Jesus.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisia na faˈamamanaˈanga
kira, nia ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈe nonina taˈu,
“Ngwade ˈae, nau ku rufua-
nata naˈa ana taˈangaˈa ˈoe
ki.”
21 Ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki
faˈinia Farasi ki, kira ka
ngununguru buri fuada
kwailiu ma kira ka fata
ˈuri, “Reala kwa! Nia saea
niaˈa ta ngwae faˈuta mala

ninilʼa? Nia faʼabolotaʼinia naʼa faʼinia God. Ngwae ki noaʼa kasi rufuanata ana taʼangaʼa ki. Talitoʼona goʼo God neʼe saiana rufuanatalana taʼangaʼa ki.”

22 Sa Jesus nia sai logo ana manataʼanga kira ki saena liada, ma nia ka fata ʼuri fuada, “Kamu kasi manata laʼu ʼunaʼeri.”

Ma sa Jesus sai logo ana neʼe kira faʼamamana talitoʼona goʼo God neʼe ke gura ngwae ki.

23 Goʼo ʼunaʼeri nia ka fata ʼuri, “Diʼia nau ku fata ʼuri fuana ngwae nonina taʼu neʼe ku ʼuri, ‘Taʼangaʼa ʼoe ki, nau ku rufuanata naʼa ani,’ kaumulu kasi lisia goʼo neʼe nia fuli. Bore ma diʼia nau ku fata ʼuri, ‘Tataʼe, ma ʼoko fali,’ ʼi neʼeri kamu ka fiʼi lisia neʼe ngasingasiʼanga nia aku fuana guraʼa.

24 Kaidaʼi nai gura ngwae neʼe, nai faʼataʼinia fuamuʼa neʼe nauʼa, Ngela Ngwae, nau ku toʼo ana ngasingasiʼanga fuana nai rufuanata ana taʼangaʼa ki.”

Sui sa Jesus ka fata ʼuri fuana ngwae nonina taʼu neʼeri, “Nau ku saea fuamu, ʼoke tataʼe naʼa, ngalia ʼifitaʼi ʼoe, ma ʼoko leka naʼa ʼi fanoa ʼoe.”

25 Ma na ngwae neʼeri, ʼaliʼali nia ka tataʼe naʼa ʼi naʼoda, goʼo nia ka ngalia ʼifitaʼi neʼe nia teo ʼi fafona, ma ka oli ʼi fanoa faʼinia baʼatafeʼanga doe fuana God.

26 Ma kira taʼifau kira ka ʼarefo liu naʼa, ma kira ka baʼatafea God. Ru neʼe kira lisia kira ʼarefo liu, kika ʼuri, “ʼIu, ru ni ʼarefoʼa doe liu ninilʼa kulu lisia ʼi taʼena.”

Sa Jesus nia ri ʼuana sa Lifae

(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Buri ʼana ru neʼeri, sa Jesus nia leka kwau ʼi maa, ma ka lisia sa Lifae, na ngwae ni gonilana mani ana takisi, nia tua ana kula neʼe nia rao ana. Sa Jesus ka fata ʼuri fuana, “ʼOke leka maʼi faʼinau.”

28 Sa Lifae ka tataʼe, ma ka faʼasi buri ana ru nia ki taʼifau, ma ka leka faʼinia sa Jesus.

29 Sui sa Lifae ka sasia taʼi fangaʼa doe fuana sa Jesus ʼi luma nia. Ma ana kaidaʼi neʼeri logo, na ngwae ʼoro neʼe kira gonia mani ʼani takisi ki faʼinia ti ngwae laʼu, kira fanga faʼinia sa Jesus.

30 Ti Farasi ma ngwae faʼamanata ana taki ki kira ka saetaʼa, ma kira ka fata ʼuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faʼinia nia kasi fanga ma ka kwaʼu laʼu faʼinia ngwae goni mani ana takisi ma ngwae taʼa ʼufuni ki.”

31 Sa Jesus nia olisida ka fata ʼuri, “Ngwae neʼe noaʼa kira kasi mataʼi ki, kira kasi oga goʼo ta ngwae kwaigurai, bore ma ngwae neʼe kira mataʼi ki tari, kira ka boʼoboʼo ʼuana ngwae kwaigurai.

32 Nau ʼiri leka laʼu maʼi fuana laefilana ngwae ʼoloʼolo ki ʼiri kira ke kakari

alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki lala tari, nau ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanatai ˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Ti ngwae kira fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ana kaidaˈi ˈoro ki, na fafarongo sa John ki kira abu fanga fuana foˈongaˈa, ma na fafarongo Farasi ki kira ka ˈunaˈeri logo. Bore ma na fafarongo ˈoe ki, kira fanga ma kira ka kwaˈu goˈo ˈada.”

34 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kira ka abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa.

35 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Ta neˈe noaˈa ˈiri bolo fuana na fafarongo nau ki kira ka abu fanga goˈo ˈada kaidaˈi nau ku tua faˈinida.”

36 Sui sa Jesus ka fata ˈani tarifulaˈa fuada logo ˈuri, “Nia kasi bolo fuana muke ngali ta ngisingisi toro faolu fuana subungilana ta toro neˈe nia ˈua. Si diˈia ta ngwae sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana ngwasilana, ma na toro faolu kasi lia leˈa goˈo faˈinia na toro ˈua.

37 Ma muke sai logo ana, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri noaˈa kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.

38 Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.

39 “Ta ngwae neˈe ˈidufaˈi kwaˈufia goˈo ana waen ˈua, noaˈa nia kasi oga na waen faolu. Osiˈana nia fata ˈuri, ‘Na waen ˈua neˈe kwaˈufilana mamasiˈa ka leˈa kwa.’ ”

6

Sa Jesus nia ˈaˈana fuana Sabat
(Matthew 12:1-14; Mark 2:23—3:6)

1 Taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira leleka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈolaˈi witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia ti fingi ru, ma kira ka ˈasaˈasanga saena limada, ma kira ka ˈania.

2 Ma kaidaˈi ngwae ana Farasi ki kira lisia, kira ka

fata ˈuri, “Ru neˈe kaumulu
sasia nia ˈoia na taki sa
Moses, osiˈana kamu loia
witi neˈe ana Sabat, asoa ana
mamaloˈa.”
3 Sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Nau ku saiana kau-
mulu toˈomaˈi sulia saena
Buka Abu na ru ba sa David
na tatalafaˈa nia sasia ˈi
naˈo. Ana kaidaˈi neˈeri, sa
David faˈinia ngwae nia ki
kira fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na
luma God, ma na ˈingataˈi
fata abu ka kwatea fuana
sa David na beret neˈe kira
ˈau abua fuana God. Ma
sa David ka ˈania naˈa beret
neˈeri, ma ka kwatea logo
fuana ngwae nia ki, ma kira
ka ˈania. Bore ma na taki
kulu alaˈani fuana talitoˈona
goˈo na fata abu God ki neˈe
kira saiana ˈanilana. Ma
noaˈa kulu kasi lisia saena
Buka Abu neˈe God nia
saetaˈa fuana sa David.”✡
5 Sui sa Jesus ka fata naˈa
ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae,
nau ku toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga fuana saelana ru
ki fuana ngwae ki kira sa-
iana kike sasia goˈo ˈada ana
asoa ana mamaloˈanga.”
6 Ma ana ta asoa ana Sabat
logo, sa Jesus ka leka saena
luma fuana foˈongaˈa ma ka
faˈamanata. Ma taˈi ngwae
nia tua logo ˈi neˈeri neˈe
lima ˈoloˈolo ana nia mae.
7 Ma ti ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma na Farasi ki,
kira ka tua logo ˈi neˈeri, ma
kira ka lialia ˈuana diˈia sa
Jesus ke gura ngwae neˈeri
ana Sabat, asoa ana ma-
maloˈa. Diˈia ˈunaˈeri, kira
ka fata maana sa Jesus ana
ˈoilana taki God ana guraˈa,
ru neˈeri kira manata sulia
ma nia diˈia raoˈa.
8 Ma sa Jesus nia saiana
goˈo ˈana manatada, ma nia
ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe limana mae, “Tataˈe
maˈi, ˈoko uu maˈi ˈi naˈona
ngwae ki taˈifau.” Ma ng-
wae neˈeri ka tataˈe, ma ka
leka maˈi siana sa Jesus.
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana Farasi ki, ma na ng-
wae faˈamanata ana taki
ki, “Nau ku saefilo kamu
basi. Tae neˈe taki kulu
nia alaˈania fasi ˈiri kulu
ka sasia ana asoa ana ma-
maloˈanga? Nia alaˈania
sasilana ru leˈa ki, nama
sasilana ru taˈa ki? Nia
alaˈania na faˈamaurilana ta
ngwae, nama saungilana ta
ngwae?”
10 Sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia
kwailiu fuada, goˈo nia ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe
limana nia mae, “Taga maˈi
limamu.” Ma nia ka taga,
ma na limana ka leˈa naˈa.
11 Ana kaidaˈi kira lisia,
kira ka saetaˈa liu, ma kira
ka alaˈa fiku ma kira ka
manata ˈoi ru ˈuana tae neˈe
kike sasia ana sa Jesus.

Sa Jesus filia na lifurongo nia ki
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ana ta kaidaˈi logo, sa
Jesus ka raˈe ˈuana gwauna
faˈi ua ˈiri nia ka foˈo. Ma
saena rodo laˈulaˈu neˈeri,
nia ka foˈosia God.

✡ **6:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

13 Kaidaˈi nia ˈofodangi
naˈa, nia ka saea maˈi fa-
farongo nia ki siana, ma ka
filia akwala ma ro ngwae,
ma ka saeda ˈani lifurongo
ki.
14 Na satada: sa Simon
neˈe sa Jesus faˈasata ˈani
sa Peter, ma sa Andrew na
ngwaefuta nia, ma sa James,
ma sa John, ma sa Filip, ma
sa Batolomiu,
15 ma sa Matthew, ma sa
Tomas, ma sa James na ngela
sa Alfeas, ma sa Simon ta
ngwae ana ngwae Jiu ki ba
kira oga lalilana ngwae ˈi
Rom ki faˈasia ˈi Israel,
16 ma sa Judas na ngela sa
James, ma sa Judas Iskariot
na ngwae neˈe nia ke baˈa
ˈolosaea sa Jesus fuana mal-
imae nia ki.

Sa Jesus nia faˈamanata ma ka gura na ngwae ki
(Matthew 4:23-25)

17 Sa Jesus nia koso maˈi
faˈasia ˈi gwauna ua neˈeri
faˈinia na akwala ma ro li-
furongo nia ki, ma ka uu ana
kula ote faˈinia na fikuˈa doe
neˈeri neˈe ti ngwae laˈu ana
fafarongo nia ki. Ma ti ng-
wae ˈoro laˈu neˈe kira leka
maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi
Judea, ma faˈinia fanoa doe
ˈi Jerusalem, ma na fanoa ki
ˈi Taea ma ˈi Saedon neˈe
kira tua ˈi sulia asi, kira tua
logo ˈi neˈeri.
18 Kira leka maˈi fuana
rongolana sa Jesus, ma ˈiri
sa Jesus ke gurada faˈasia
na mataˈinga kira ki. Ma
na ngwae neˈe kira toˈo ana
anoˈi ru taˈa ki, kira leka
logo maˈi, ma sa Jesus ka
gurada.
19 Na ngwae ki taˈifau kira
iliili ˈuana samaˈa toˈona
sa Jesus, osiˈana na ngasin-
gasiˈanga nia leka kwau
faˈasia fuana guralana na
ngwae ki taˈifau.

Saesaeleˈanga ma kwaimanataiˈanga
(Matthew 5:1-12)

20 Sa Jesus ka lia kwau
fuana fafarongo nia ki ma ka
fata ˈuri,
“Saesaeleˈanga fuamuˈa
ngwae neˈe kamu
dalaˈa ki, osiˈana neˈe
God ka gwaungaˈi fafi
kamu.
21 Saesaeleˈanga fuamuˈa
ngwae neˈe kamu
fiolo ana kaidaˈi neˈe
ki, osiˈana kamu ke
baˈa abusu.
Saesaeleˈanga fuamuˈa ng-
wae neˈe kamu angi
ana kaidaˈi neˈe ki,
osiˈana kamu ke baˈa
gaˈa.
22 Saesaeleˈanga fuamuˈa
kaidaˈi na ngwae ki
kira ke silolongaˈi
kamu, ma kike ifu-
langaˈi kamu, ma kira
ka fata faˈali kamu,
ma fuˈusi taˈa amuˈa,
osiˈana kamu roˈosuli
nau na Ngela Ngwae.
23 Kamu ke saesaeleˈa,
ma muke ngwaˈe
sakasaka ˈani
saeleˈanga doe kaidaˈi
neˈe ngwae ki kike
sasi ˈunaˈeri amuˈa,
osiˈana na kwaiaraˈa
doe nia maˈakwali
kamu ˈi langi. Nau ku

saea ru neˈeri osiˈana
kira ke baˈa sasia logo
ru taˈa fuamuˈa neˈe
koˈo bora kira ki sasia
ana profet ki maˈi ˈi
naˈo.
24 Bore ma, nia ke taˈa ka
lilisu fuamuˈa na ng-
wae neˈe kamu toˈo
ana toˈoruˈa ki ana
kaidaˈi neˈe, osiˈana
ngwangwaneˈanga ki
kamu toˈo ani ka sui
naˈa.
25 Nia ke taˈa ka lilisu
fuamuˈa na ngwae
neˈe kamu fanga
abusu ki ana kaidaˈi
neˈe, osiˈana kamu ke
baˈa fiolo.
Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa
na ngwae neˈe kamu
gaˈa ki ana kaidaˈi
neˈe, osiˈana kamu
ke baˈa oˈomae, ma
muke angi.
26 Nia taˈa ka lilisu fuamuˈa
kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira fataleˈa amuˈa,
osiˈana na koˈo bora
kira ki, kira sasia logo
ru neˈeri ki fuana na
profet ˈosoˈoso ki.”

Alafeˈanga fuana mali-
mae
(Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Sa Jesus nia faˈamanata
logo ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa na ngwae neˈe
kamu rongo sulia fatalaku,
muke kwaima ana na
malimae kamu ki, ma muke
sasi leˈa fuana ngwae neˈe
kira silolongaˈi kamu ki.
28 Ma muke foˈosia God,
ˈiri nia ke faˈaleˈa ngwae
neˈe kira agia kamuˈa, ma
muke foˈo fuana na ngwae
neˈe kira sasia ru taˈa ki
amuˈa.
29 Ma diˈia ta ngwae ka
fidalia na satemu, ˈoke
alaˈania nia ka fidalia laˈu
ta bali sate. Ma diˈia ta
ngwae ka ngalia na toˈongi
fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania
nia ke ngalia logo na toˈongi
sae ˈoe fuana.
30 Ma ˈoke kwatea fuana ta
ngwae bore ˈana neˈe nia ke
gania ta ru amuˈa. Ma diˈia
ta ngwae nia ngalia ta ru
ana ru ˈoe ki, noaˈa ˈoe kosi
gania laˈu fuana olitaˈilana
fuamu.
31 Ta tae neˈe kamu oga
na ngwae matamata ki kira
ke sasia fuamuˈa, kamu ke
sasia logo fuada.
32 “Ma diˈia kamu kwaima
goˈo amuˈa ana ngwae neˈe
kira kwaima amuˈa ki, noaˈa
kamu kasi ngalia goˈo ta
kwaiaraˈanga. Osiˈana na
ngwae taˈa ki bore, kira
kwaima logo ana ngwae
neˈe kira kwaima ada ki.
33 Ma diˈia kamu sasi
leˈa goˈo ˈamuˈa fuana
ngwae neˈe kira sasi leˈa
fuamuˈa ki, noaˈa kamu kasi
ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.
Osiˈana neˈe ngwae abula
taˈa ki bore, kira sasi logo
ˈunaˈeri.
34 Ma diˈia kamu kwate
ru goˈo ˈamuˈa fuana ngwae
neˈe kira saiana kike duˈua
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi
ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.
Osiˈana neˈe ngwae abula
taˈa ki bore, kira sasi logo
ˈunaˈeri fuana ngwae abula
taˈa ki, fasi ˈiri kira ka duˈua
nama fuada.
35 Bore ma kamu ke
kwaima nama ana malimae

kamu ki, ma muke sasi leˈa
fuada, ma kamu ke kwate ru
ma noaˈa kamu kasi masia
laˈu na duˈulana. Diˈia
kamu sasi ˈunaˈeri, kamu ke
baˈa ngalia na kwaiaraˈanga
doe, ma na abulalamuˈa
neˈe ke diˈia God na maˈa
kamu neˈe nia ˈinotoˈa ka
tasa. Osiˈana God nia sasi
leˈa fuana ngwae taˈa ki ma
ngwae neˈe noaˈa kira kasi
saeleˈa faˈinia tae neˈe God
sasia fuada.
36 Muke kwaimanatai ana
ngwae ki, ka diˈia logo
na Maˈa kamu neˈe nia
kwaimanatai amuˈa.

*Faˈamanataˈanga sulia
matalangaˈilana ta ngwae
(Matthew 7:1-5)*

37 “Noaˈa kamu kasi
matalangaˈinia ta ngwae
matamata, ˈasu ˈubani God
kata matalangaˈi kamu logo.
Ma noaˈa kamu kasi saea
na kwaˈikwaˈinga fuana ti
ngwae matamata, ma God
noaˈa kasi kwatea logo na
kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.
Muke rufuanata nama ana
ngwae ki, ma God ke
rufuanata kamu logo.
38 Muke kwate nama ru
ki fuana ngwae ki, ma God
ke kwate ru logo fuamuˈa.
Ma God ke baˈa kwatea na
kwateˈa neˈe nia diˈia ta
ngwae ba nia faˈafungua ta
ngwaˈi ru neˈe nia nekea,
leleka nia ka fungufungu
ma ka ˈalasaka naˈa. Ma
God ke baˈa kwate fuamuˈa,
diˈia logo neˈe kamu kwatea
fuana na ngwae matamata
ki.”

Na tualana fafarongo ki

39 Sa Jesus nia fata logo
sulia tarifulaˈa fuada ka ˈuri,
“Ta ngwae neˈe maana nia
rodo, nia ˈafitaˈi ka talaˈia
laˈu ta ngwae neˈe maana
rodo. Diˈia nia sasi ˈunaˈeri,
keroˈa taˈifau goˈo neˈe kera
ke ˈasia saena kilu.
40 Aia, na ngwae neˈe nia
saesaeˈi ru goˈo ˈana, nia
ˈafitaˈi ka liufia na ngwae
neˈe faˈamanata nia. Ma
diˈia na ngwae saesaeˈi ru
nia ngali taˈifau ru neˈe ng-
wae faˈamanata nia kwate
fuana ki, nia diˈia naˈa na
ngwae faˈamanata nia.
41 “ˈOko toˈo ana
taˈangaˈa doe ki, bore ma
ˈoko balufia naˈa ˈamu ta
ngwae neˈe nia toˈo ana
taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko
diˈia taˈi ngwae neˈe nia
lisia na gegeo ˈi saena na
maana toˈolana, bore ma nia
kasi lisia goˈo ta buli ano
doe neˈe nia saena maana
talana.
42 Ma ˈoko fata ˈuri fuana
na ngwae matamata, ‘ˈOe
kosi sasia ta ru neˈe nia taˈa.’
Bore ma ˈoe kosi manata
ˈabera goˈo ana taˈangaˈa
doe neˈe ˈoko sasiˈi ki. ˈAeˈo
ngwae kwalabasa. ˈOke
faˈasia basi na taˈangaˈa ˈoe
ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo fuana
kwaiˈafiˈanga kwau ana ta
ngwae matamata fuana na
taˈangaˈa nia ki.”

*Na ˈai faˈinia na fufuaˈi ru
(Matthew 7:16-20; 12:33-
35)*

43 Sa Jesus ka fata logo
ˈania taˈi tarifulaˈa fuada ka
ˈuri, “Na ˈai neˈe nia bulao
ka leˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu
ˈani fuaˈi ru taˈa ki. Ka diˈia

logo, na ˈai neˈe nia bulao
ka taˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu
ˈani na fuaˈi ru leˈa ki.
44 Kulu saiana ˈai ki
taˈifau, osiˈana fufuaˈi ru
kira ki neˈe kira fungu
ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta
ngwae ka fisua na fufuana
ˈai leˈa faˈasia na kwalon-
garangaraˈa.
45 Ma na ngwae leˈa nia sa-
sia logo na ru leˈa ki sulia na
manataˈi ngwae raola nia.
Ma na ngwae taˈa nia sasia
logo na ru taˈa ki sulia na
manataˈi ngwae bulibuli nia.
Na ru neˈe nia tua ˈi saena
na manatalana ngwae, nia
neˈe ka ruˈu maˈi ˈi maa ˈani
fatalana.”

Fafarongo mamana
(Matthew 7:24-27)

46 Ma sa Jesus ka alaˈa
laˈu ˈuri, “Faˈuta neˈe, ana
kaidaˈi kamu alaˈa faˈinau,
kamu ka saea nau ˈani Aofia,
bore ma noaˈa kamu kasi
sasi goˈo sulia na ru neˈe
nau ku saeˈe fuamuˈa ki?
47 Sa tai bore ana neˈe
nia leka maˈi siaku, ma ka
rongo sulia na fatalaku, ma
ka sasi sulia, nai faˈataˈinia
fuamuˈa na fitoˈonga nia,
ma na tualana.
48 Nia diˈia na ngwae
neˈe nia saungaˈinia luma
nia, ma nia ka ˈilia na
diro ˈai ki ka koso lalo.
Aia, ma ana kaidaˈi na
uta ka toˈo, ma na kafo
nia afetafa maˈi, nia ˈafitaˈi
ka malangisia, osiˈana nia
saungaˈinia luma nia ˈi fa-
fona na diro ˈai ki neˈe nia
ˈilia ka koso lalo.
49 Ma na ngwae neˈe
nia rongoa na fatalaku,
ma noaˈa kasi sasi sulia,
nia diˈia ngwae neˈe nia
saungaˈinia luma nia fafona
one, noaˈa nia kasi ˈilia
diro ˈai kasi koso lalo goˈo.
Kaidaˈi kafo nia afetafa
maˈi, ma ka foto ana luma
neˈeri, luma neˈeri ka ˈasia,
ma ka takalo taˈifau naˈa.”

7

Sa Jesus gura taˈi ngwae rao
(Matthew 8:5-13)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia
faˈasuia naˈa fatalana fuana
ngwae ki, nia ka leka naˈa
ˈuana fanoa ˈi Kapaneam.
2 Ma taˈi ngwae ˈi neˈeri,
nia mataˈi ka doe ma ka
karangi mae naˈa. Na ng-
wae neˈeri, niaˈa na ngwae
rao ana taˈi gwaungaˈi ng-
wae ramo ana fuˈanga ki
faˈasia na fanoa doe ˈi Rom.
Ma gwaungaˈi ngwae ramo
neˈeri, nia lia doe liu ana na
ngwae rao nia.
3 Ma kaidaˈi neˈe
gwaungaˈi ngwae ramo
neˈeri nia rongoa neˈe
sa Jesus nia dao maˈi,
nia ka kwatea ti ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, fasi
ˈiri kira ka saea sa Jesus ke
leka maˈi, ˈiri ke gura na
ngwae rao nia.
4 Kaidaˈi kira dao siana sa
Jesus, kira ka amasia, kira ka
ˈuri, “Na gwaungaˈi ngwae
ramo neˈe nia bolo faˈinia
ˈoke kwaiˈafi ana na ngwae
rao nia,
5 osiˈana gwaungaˈi ng-
wae ramo neˈeri nia kwaima
liu fuamiˈa Jiu ki, ma nia ka
saungaˈinia taˈi luma fuana
foˈongaˈa fuamiˈa ˈi neˈe.”

6 ˈUnaˈeri sa Jesus ka leka
naˈa faˈinida. Ma kaidaˈi nia
dao karangia naˈa kwau na
luma, na ngwae gwaungaˈi
neˈeri ˈi Rom ka kwatea
laˈu kwau na ngwae kwaima
nia ki, ˈiri kira ke fata ˈuri
fuana, “Araˈi ˈaˈana neˈe
kwa, ˈoe kosi ˈabera laˈu.
Nau noaˈa kusi totolia neˈe
ˈoke leka maˈi ˈi saena luma
nau.
7 Ma nau bore kusi bolo
logo fuana lekaˈa kwau
fuamu talaku. ˈOke fata goˈo
maˈi ˈamu, ma na ngwae ni
rao nau ka ˈakwa naˈa.
8 Nau ku saiana ˈoko bolo
goˈo ˈamu fuana sasilana ru
neˈeri, duˈungana nauˈa ta-
laku na ngwae nau ku rao
ˈi olofana na ngwae doe ki,
ma nau ku toˈo ana ngwae
ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olo-
fana na gwaungaˈinga nau.
Ma diˈia nau ku saea ta ng-
wae ku ˈuri, ‘ˈOke leka,’ ma
nia ka leka. Ma diˈia nau
ku saea ta ngwae ku ˈuri,
‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka
maˈi. Ma diˈia nau ku saea
ta ngwae rao ulafu ma nau
ku ˈuri, ‘ˈOke sasia nama ru
neˈe,’ nia ka sasia naˈa.”

9 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
rongoa ru neˈeri, nia ka
ˈarefo liu. Ma nia ka abula,
ma ka fata ˈuri fuana na ng-
wae neˈe kira leka ˈi burina
ki, “Nau ku saea fuamuˈa,
nau noaˈa kusi lisia ˈua ta
ngwae neˈe nia faˈamamana
ka ˈuri, sui bore ˈana saena
ˈi Israel.”

10 Ma na ngwae ngali
alaˈanga neˈeri ki, kira ka oli
ˈuana ˈi luma na gwaungaˈi
ngwae ramo baera, ma kira
ka lisia na ngwae mataˈi
baera nia ˈakwa naˈa.

Sa Jesus faˈamauria na ngwae neˈe nia mae naˈa

11 Ma noaˈa nia kasi tau
goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki,
sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, ma ngwae ˈoro ki
logo, kira leka ˈuana taˈi
fanoa neˈe kira saea ˈani ˈi
Nen.
12 Ma kaidaˈi nia
dao karangia maana na
sakasakaˈa ana na fanoa
neˈeri, taˈi fikuˈa kira ngalia
maˈi taˈi ngwae mae, ma
kira ka leka naˈa maˈi ˈi
maa. Na ngwae mae neˈeri,
niaˈa na ˈalako mutaˈi taˈi
gwaˈi ˈuru. Ma na fikuˈa
doe kira ka leka maˈi faˈinia
fuana kwaiatolana.
13 Ma kaidaˈi sa Jesus, na
Aofia, nia lisia na gwaˈi ˈuru
neˈeri, nia ka kwaimanatai
liu ana, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOe kosi angi laˈu.”
14 Sui nia ka leka kwau,
ma ka sama toˈona na tatafe
neˈe ngwae mae neˈeri nia
teo saena, ma na ngwae
neˈe kira ngalia ngwae mae
neˈeri ki, kira ka uu toˈo.
Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri,
“Ngwae ˈalako neˈe kwa,
nau ku saea fuamu, ˈoke
tataˈe!”
15 Ma na ngwae ˈalako
baera ka tataˈe naˈa, ma ka
talaˈae ka alaˈa. Ma sa Jesus
ka kwatea naˈa kwau fuana
teˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe
kira lisia ru neˈeri ki, kira
ka ˈarefo liu, ma kira
ka baˈatafea God, kika
ˈuri, “Taˈi profet ˈinotoˈa
nia sakatafa naˈa maˈi ˈi
safitakulu. God nia dao naˈa

maˈi fuana ˈafilakulu na ngwae nia ki.”
17 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus, ka talo naˈa ˈi saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Israel, ma na bali ana fanoa ki kalikalia logo.

Sa John ngwae ni Siuabu nia kwatea ro fafarongo nia ki siana sa Jesus
(Matthew 11:2-19)

18 Ana kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira faˈarongo nia ˈania na raolana sa Jesus, sa John ka saea maˈi ro fafarongo nia ki siana,
19 ma ka baˈe keroˈa ka leka kwau siana sa Jesus, na Aofia, ˈuana saefilolana kika ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi niniˈa, nama mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
20 Ma ana kaidaˈi kera dao siana sa Jesus, kera ka saefiloa ˈuri ana, “Sa John ngwae ni Siuabu nia baˈe keroˈo maˈi fuana saefilolamu, ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi, nama mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ˈoro ki, ma nia ka ifulangaˈinia na anoˈi ru taˈa ki faˈasia na ngwae ki, ma ka gura na ngwae neˈe maada rodo ki.
22 Nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro oli kwau, moro ka faˈarongoa sa John ˈania ru ki neˈe koroˈo lisiˈi ki, ma moro ka rongoˈi ki ˈi taˈena. Ngwae maada rodo ki, kira lia naˈa. Ma ngwae ˈaeda mae ki, kira ka fali naˈa. Ma na ngwae neˈe kuu nia saungida ki, kira ka mafo naˈa. Ma ngwae neˈe alingada bani ki, kira ka rongo naˈa. Ma ngwae neˈe kira mae ki, kira ka mauri laˈu. Aia, ma na Faˈarongoˈa Leˈa, nau ku faˈatalo naˈa ˈani fuana ngwae dalaˈa ki.
23 God ke ˈoilakitaˈinia na ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kira kasi ilangaˈi nau, osiˈana na ru nau ku sasiˈi ki.”
24 ˈI buri ˈana na ro fafarongo sa John ki kera oli naˈa, sa Jesus nia talaˈae ka alaˈa sulia sa John fuana ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu leka siana sa John saena abaˈi kula kwasi, ta tae niniˈa kamu leka fuana lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ka diˈia goˈo ˈana ta gwango rade neˈe nia saola ana iru? Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae ˈunaˈeri.
25 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira toˈoru, ma kira ka tua ˈi saena luma leˈa liu ki.
26 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe kamu leka kwau fuana lisilana? Na profet? ˈIu! Nia na profet mamana! Ma nia liufia mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
27 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi

God nia fata ˈuri, ‘Lia basi,
nai baˈa kwatea kwau na
ngwae ni ngali alaˈanga nau
ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia
ke sasi akaˈu ana ngwae ki
fuamu.’ ”
28 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku saea fuamuˈa, sa
John nia talingaˈi ka liufia
na ngwae ki taˈifau neˈe kira
futa maˈi ˈi saena magalia
neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, na ngwae neˈe kira
faˈatiˈitiˈi ada ki saena na
ˈInotoˈanga God, kira doe ka
tasa ka liu ana sa John.”*
29 Ngwae ki taˈifau neˈe
kira rongoa fatalana, ma na
ngwae goni mani ana takisi
ki bore, kaidaˈi kira rongo
sulia fatalana sa Jesus, kira
ka saiana taˈi tala God nia
saga ma ka mamana, osiˈana
kira kakari alifaˈi, ma sa
John ka siuabu kira taˈifau.
30 Ma na Farasi ki faˈinia
ngwae faˈamanata ana taki
ki, osiˈana neˈe kira ˈaila
ˈania kakari alifaˈi ˈanga ma
na siuabuˈanga ana sa John,
kira noaˈa kasi oga goˈo na
roˈongaˈa sulia na kwaio-
gaiˈanga God neˈe nia sasi
akaˈu ana fuada.
31 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Nau kui
faˈabolotaˈinia fuamuˈa na
tua lamuˈa ngwae ana ˈi
taˈena, kamuˈa diˈia na
kaela ngela
32 neˈe kira fiku ˈi maana
usiˈa ˈani ro fikuˈa ki. Ma
kira ka ri kwailiu fuada,
‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu
kasi ngwaˈe goˈo sulia. Ma
kaimili ka ngulia na faˈi
ngu sulia maeˈa fuaumulu,
ma kamu kasi kwaimanatai
goˈo.’
33 Kaidaˈi sa John Siuabu
nia dao maˈi, nia abu fanga,
ma noaˈa kasi kwaˈufia ta
waen, ma kamu ka saea fasi
nia toˈo ana anoˈi ru taˈa.
34 Sui, kaidaˈi nauˈa, na
Ngela Ngwae, nau ku dao
maˈi, nau ku fanga fiku, ma
nau ku kwaˈu faˈinia ngwae
ki, ma kamu ka fata logo
ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga
doe, ma ka kwaˈu doe ana
waen, ma nia ka kwaima
faˈinia ngwae neˈe kira goni
mani ana takisi ki ma ngwae
abulalada taˈa ki logo.’
35 Bore ma, ngwae neˈe
kira roˈosulia na liatoˈo God
ki, kira faˈataˈinia neˈe God
nia mamana.”

Sa Jesus nia saena luma sa Simon na Farasi

36 Taˈi ngwae ana Farasi
ki neˈe satana sa Simon, nia
laefia sa Jesus fasi ˈiri ke
fanga faˈinia. Ma sa Jesus ka
leka ˈi luma nia, ma ka tua
egoego, ma ka fanga faˈinia.
37 Ma taˈi kini neˈe abu-
lalana taˈa nia tua logo ˈi
saena na fanoa neˈeri. Ana
kaidaˈi neˈe kini neˈeri nia
saiana sa Jesus nia fanga ˈi
saena luma na Farasi neˈeri,
nia ka ngalia maˈi taˈi biˈi
nura leˈa neˈe nia fungu
ˈania ngwaingwai neˈe nia
moko leˈa liu.
38 Ma nia ka ruˈu saena
luma, ka uu maˈi ˈi buri ˈana
sa Jesus talaˈana ˈaena, ma

* **7:28** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

nia ka angi, ma ka faˈaisila
na ˈaena sa Jesus ˈani na
kafo ana maana. Sui, nia
ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani
ifuna, ma ka nonoˈia. Sui
nia ka kisitaˈinia na ng-
waingwai moko leˈa neˈeri ˈi
fafona ˈaena sa Jesus.
39 Ma kaidaˈi neˈe Farasi
ba nia laefia sa Jesus, nia
lisia na ru neˈeri, nia ka
manata ˈana ˈuri, “Diˈia na
ngwae neˈe niaˈa na profet,
nia ke saiana abulalana kini
neˈe nia taˈa liu.”
40 Ma sa Jesus ka saiana
na manataˈanga na Farasi
neˈeri, ma nia ka fata ˈuri
fuana, “Simon kwa! Taˈi ru
neˈe nau ku oga nai saea
fuamu.”
Ma sa Simon ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, ˈoke saea
maˈi fuaku kwa.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Ro ngwae ki kera
ngali langa ana mani faˈasia
taˈi ngwae neˈe nia alaˈania
ngwae ki kira ka ngali langa
ana mani nia ki. Taˈi ng-
wae nia ngali langa ana lima
talangaˈi mani ki, ma taˈi
ngwae ka ngali langa ana
lima akwala mani ki.
42 Ma kera taˈifau goˈo
noaˈa kera kasi bolo faˈinia
duˈulana mani neˈeri ki, ma
na ngwae neˈe nia alaˈania
ngali langaˈa fuadaroˈo ka
rufuanata na ngali langaˈa
kera ki taˈifau. ˈUri ma sa
taˈi adaroˈo neˈe nia saeleˈa
ka tasa fuana, ana ro ngwae
neˈe nia kwatea mani neˈeri
ki fuadaroˈo?”
43 Ma sa Simon nia olisia
ka ˈuri, “Nau ku fia fasi na
ngwae neˈe nia ngalia mani
ˈoro.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“ˈOko olisi saga ana.”
44 Sui sa Jesus ka abula
fuana na kini neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana sa Si-
mon, “ˈOke lisia basi na kini
neˈe. Kaidaˈi nau ku ruˈu
maˈi saena luma ˈoe, ˈoko
ˈiri kwatea goˈo kafo fuaku
fuana taufilana ˈaeku.† Bore
ma, nia taufia ˈaeku ˈani
na kafo ana maana, ma ka
ongoa ˈani na ifuna gwauna.
45 Ma ˈoko ˈiri kwalo nau
goˈo ˈani na nonoˈilaku.
Bore ma kini neˈe, nia ˈita
ana kaidaˈi ba nau ku ruˈu
maˈi luma, nia ka inaˈu naˈa
ana nonoˈilana ˈaeku.
46 Ma ˈoko ˈiri ngwaia goˈo
na gwauku ˈani ta ngwaing-
wai. Ma kini neˈe, nia
kisitaˈinia na ngwaingwai
moko leˈa neˈe ana ˈaeku.
47 Nia neˈe, nau ku saea
fuamu, na alafeˈanga doe
nia, nia faˈataˈinia neˈe na
roraˈa ˈoro nia ki kira aloge
taˈifau naˈa. Bore ma, sa
tai neˈe roraˈa nia neˈe
kira rufuanata ka tiˈitiˈi, na
alafeˈanga nia tiˈitiˈi logo.”

† **7:44** Ana asoa ˈinotoˈa ki, na ngwae Jiu ki ˈidufaˈi sasi sulia na falafala ana ngwae Grik ki, ma na ngwae Rom ki, fuana teo ego egoˈa ˈani bali mauli, kira ka riri ˈani suˈusuˈuna lima mauli, ma kira ka fanga ˈani lima ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri neˈe ka talangwaraˈu fuana na kini neˈe ka saˈua ˈaena. Kaidaˈi kira ruˈu maˈi ˈi luma, kira kwatea kafo fuana ngwae dao ki ˈiri kira taufia ˈaeda, osiˈana ngwae kira ka ruˈufia taˈe butu garagara neˈe kwate ma ˈaeda ka rafurafuˈa liu. Kwalolana ngwae dao ki bore, kira nonoˈia babalilida, ma asoa ˈinotoˈa ki na biˈi nura ana olif moko leˈa ki ka kisitani fafona gwauda.

48 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na kini neˈeri, “Nau
ku rufuanata naˈa ana na
taˈangaˈa ˈoe ki.”
49 Ma ti ngwae neˈe kira
tua ˈi neˈeri, kira ka saetaˈa
fuana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri ˈi safitada kwailiu,
“Na ngwae faˈuta niniˈa
neˈe ka rufuanata mala na
taˈangaˈa ki ˈuri re?”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
laˈu fuana na kini neˈeri,
“ˈOke leka naˈa, ma noaˈa
ˈoe kosi manata ˈabera naˈa.
God nia faˈamauriˈo, osiˈana
ˈoko faˈamamana.”

8

Ti kini kira leka faˈinia sa Jesus

1 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri
ki, sa Jesus ka leka daraninia
naˈa na fanoa tiˈitiˈi ki,
ma na fanoa doe ki, ma
nia ka faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia neˈe
God ke baˈa gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki. Ma na akwala
ma ro fafarongo nia ki, kira
leka logo faˈinia,
2 ma ti kini logo neˈe sa
Jesus ifulangaˈinia na anoˈi
ru taˈa ki ma na mataˈinga
ki logo faˈasida. Ma kiraˈa
neˈe: ˈi Mary, kini ˈi Mag-
dala ba sa Jesus nia ifu-
langaˈinia na fiu anoˈi ru
taˈa ki faˈasia,
3 ma ˈi Joana, na ˈafe sa
Kusa na ngwae ˈaˈana ana
ngwae neˈe kira rao ˈi saena
na luma sa Herod na tata-
lafaˈa ki, ma ˈi Susana, ma ti
kini ˈoro laˈu. Na kini neˈeri
ki neˈe kira foli ru ˈani mani
kira ki fuana ˈafilana sa Je-
sus faˈinia fafarongo nia ki.

Tarifulaˈa sulia ngwae takalongaˈi maga ˈai
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Na ngwae ˈoro ki kira
fiku maˈi siana sa Jesus.
Kira leka maˈi faˈasia fanoa
matamata kwailiu ki taˈifau.
Sa Jesus fata ˈani tarifulaˈa
fuada ka ˈuri,
5 “Taˈi ngwae nia leka ka
takaloa maga ˈai ki saena
oˈola witi nia. Ma ana
kaidaˈi nia takaloa maga ˈai
ki, ti maga ru niˈi ˈasiˈi sulia
na talalinga. Ma na ngwae
ki kira liu, ma kira ka urida,
ma na noˈo ki kira ka ˈaniˈi
logo.
6 Aia, ti maga ru ka
ˈasiˈi fafona ano faula. Ma
ana kaidaˈi kira bulao maˈi,
nia ˈaliˈali goˈo kira ka
kuku naˈa, sulia na ano
neˈeri noaˈa nia kasi ngwan-
gakwaˈa.
7 Ma ti maga ru ka ˈasi logo
ˈi safitana na kwalo ˈabui ki.
Ma na kwalo ˈabui ki kira ka
bulao maˈi faˈinia na maga
ru leˈa ki, ma ka nuku fafia
na witi neˈeri ki.
8 Ma ti maga ru ka ˈasiˈi
logo ˈi fafona ano leˈa, ma
kira ka bulao, ma kira ka
fungu ˈani fuaˈi ru ˈoro liu
ki.”
Ma sa Jesus ka faˈasuia
fatalana ka ˈuri, “Diˈia ta
ngwae oga ka sai leˈa ana ru
neˈe ki, nia ka sailinga leˈa
mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia

faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Sui na fafarongo sa Jesus
ki kira ka saefiloa ˈuana na
fadalana tarifulaˈa neˈeri,
10 ma nia ka olisida ka ˈuri,
“Kaidaˈi sui ki, God noaˈa
kasi faˈamadakola ˈua faˈuta
neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki. Bore
ma taˈena, na madakolaˈa
niniˈa dao naˈa fuamuˈa.
Fuana ta ngwae laˈu, nau
ku fata ˈani tarifulaˈa ki, ma
noaˈa naisi faˈamadakola,
fasi ˈiri,

‘Kira ke fafarongo, ma kike
fafarongo, bore ma
noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.

Ma kira ke lia, ma kira ke lia,
bore ma noaˈa kira
kasi lisia tae neˈe God
sasia fuada.’ ”

Fadalana na tarifulaˈa ba sulia na ngwae takaloa maga ˈai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Na fadalana na
tarifulaˈa neˈeri: Na maga
ru, nia diˈia na fatalana God.
12 Na maga ru neˈe kira
ˈasida sulia na talalinga ki,
kira diˈia ngwae neˈe kira
rongoa fatalana God, ma sa
Saetan ka leka maˈi ka lafua
alaˈanga neˈeri faˈasi kira.
Nia neˈe nia kwate noaˈa
kira kasi faˈamamana fuana
maurilada.
13 Ma na maga ˈai neˈe
kira ˈasiˈi ˈi fafona ano neˈe
nia faula, nia diˈia na ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga. Bore ma, fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo saena maurilada. Kira ka faˈamamana goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi ilitoˈonga nia dao goˈo maˈi, noaˈa kira kasi faˈamamana naˈa.
14 Maga ˈai neˈe kira
ˈasida ˈi safitana na kwalo
ˈabui ki, nia diˈia ngwae
neˈe kira rongo, bore ma
kira ka manata ˈabera
ˈada sulia ru matamata ki,
diˈia na toˈoruˈa ki, ma
na saeleˈanga ˈoˈo saena
magalia neˈe nia suˈusida.
Nia neˈe nia sasia kira ka
doe ˈidiˈa.
15 Na maga ru neˈe kira
ˈasida ˈi fafona na ano neˈe
nia leˈa, nia diˈia ngwae neˈe
kira rongoa fatalana God ma
kira ka gonia saena manataˈi ngwae ˈoloˈolo ma ka leˈa. Ma kira ka suˈute ˈani fitoˈonga fuana sasilana raoˈa ˈoro leˈa ki.”

Kamu ke rongoa ma muke kwairoˈoi ana fatalana God
(Mark 4:21-25)

16 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi
faˈaduˈa na faˈi unu, ma ka
alua goˈo ˈana ˈi olofana ta
dako nama ta ˈifitaˈi. Bore
ma nia ke alua nama ˈi fuila,
fasi ˈiri na ngwae neˈe nia
ruˈu maˈi ˈi luma nia ke lisia.
17 “Nia ka ˈunaˈeri logo
ana na ta ru neˈe nia tua
ago ana kaidaˈi neˈe, ta asoa
niˈi ke baˈa sakatafa taˈifau
maˈi. Ma ti alaˈanga neˈe

kira suu fafia, nia ke baˈa
raˈe tafa taˈifau maˈi ˈi maa.

18 “Nia neˈe muke sailinga
leˈa, osiˈana God ke
baˈa kwate tatakolaˈa ana
liatoˈo ˈanga fuamuˈa, si
diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
Sa tai bore ˈana neˈe nia
toˈo ana ta madakolaˈanga
tiˈitiˈi sulia ˈinotoˈanga God,
God ke baˈa luda gwauna
fuana. Bore ma sa tai
neˈe noaˈa kasi roˈosulia
faˈamanataˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore
ˈana neˈe nia fia fasi nia toˈo
ana sulia ˈinotoˈanga God,
God ke olitaˈinia faˈasia.”

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 ˈI buri ˈana, teˈa sa
Jesus faˈinia na ngwaefuta
nia ki, kira dao maˈi, ma
kira ka oga lisilana, bore ma
nia ˈafitaˈi fuada fuana ˈidu
karangilana, sulia na ngwae
ˈoro ki kira fiku kalia sa
Jesus ana kaidaˈi neˈeri.
20 Ma taˈi ngwae ˈi saena
fikuˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Teˈa ˈoe
faˈinia na ngwaefuta ˈoe ki,
kira uu goˈo maˈi ˈada ˈi
maa, ma kira oga lisilamu.”

21 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuada taˈifau, “Sa tai faˈida
neˈe kira rongo, ma kira ka
roˈosulia fatalana God, kira
naˈa neˈe teˈa nau ki, ma na
ngwaefuta nau ki.”

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fuana fonelana iru faˈinia nafo
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Taˈi kaidaˈi, sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki,
kira taˈe ˈi saena taˈi gwaˈi
baru, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kulu toˈofolo basi
ˈuana bali ˈosi loˈoba.” Ma
kira ka talaˈae, kira ka
toˈofolo naˈa.
23 Ma ana kaidaˈi kira leka
naˈa kwau, sa Jesus ka maliu
ˈana. Ana kaidaˈi neˈeri
goˈo, na iru doe nia taˈe
maˈi, ma na nafo ki ka mag-
ara naˈa maˈi saena na baru
neˈeri, ma na baru neˈeri
karangi ka kuru naˈa.
24 Fafarongo nia ki kira ka
faˈaada sa Jesus kira ka ˈuri,
“Araˈi kwa! Kulu karangi
kuru naˈa!”
Sui sa Jesus ka tataˈe ka
balufia na iru ma na nafo
neˈe magara naˈa, ma kira
ka roˈosulia, ma na ˈosi ka
fola naˈa.
25 Sui sa Jesus ka balufia
fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe kamu kasi
faˈamamana nau?”
Ma kira ka ˈarefo, ma kira
ka maˈu, ma kira ka sae-
filo kira kwailiu kika ˈuri,
“Ngwae faˈuta naˈa niniˈa
re? Nia fata totongaˈi goˈo,
ma na iru faˈinia nafo doe
ki bore, kera ka roˈo naˈa
sulia.”

Sa Jesus gura taˈi ngwae neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Sui sa Jesus faˈinia
fafarongo nia ki, kira ka

toˈofolo saena ˈosi neˈe
leleka ka dao ana abaˈi kula
ˈi Gerasa, ana bali ˈosi neˈe
teo kwai toˈoi faˈasia abaˈi
kula ˈi Galili.
27 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
koso kwau ˈi sara faˈasia
gwaˈi baru, nia ka dao
toˈona taˈi ngwae faˈasia
kula neˈeri. Na ngwae
neˈeri, na anoˈi ru taˈa ki
kira tua faˈinia, ma nia
ka dadara goˈo ˈana sulia
kaidaˈi tau naˈa maˈi, ma
noaˈa nia kasi tua logo ˈi
saena ta luma. Bore ma
nia tua goˈo ˈana ˈi saena
na faoda fuana kwaiatolana
ngwae mae ki.
28-29 Ana kaidaˈi ˈoro sui
naˈa maˈi ki, kira firi fafia
ro ˈae nia ki ma limana logo,
ma kira ka alua ngwae fuana
foloˈa ˈusia. Bore ma, nia
ka muusia goˈo ˈana na sene
neˈeri ki, ma na anoˈi ru taˈa
neˈeri ki kira ka lalia naˈa
kwau ˈuana saena abaˈi kula
kwasi.

Ma kaidaˈi nia lisia goˈo sa
Jesus, nia ka ako doe, ma ka
bobo uruuru naˈa ˈi maana
ˈaena sa Jesus. Sa Jesus nia
fata ˈuri fuana, “Anoˈi ru
taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi
maa faˈasia na ngwae neˈe.”

Ma ngwae neˈeri ka ri
ˈuri, “Jesus kwa, ˈAeˈo Ngela
God neˈe ngasingasiˈa liu!
Tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasi
aku? Nau ku ganiˈo ˈoe kosi
kwatea ta kwaˈikwaˈinga
fuaku.”
30 Sa Jesus ka saefiloa, “Sa-
tamu sa tai kwa?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“Sataku sa Fuani oro.” Nia
fata ˈunaˈeri sulia na anoˈi
ru taˈa ˈoro liu ki neˈe kira
ruˈufia.
31 Na anoˈi ru taˈa
neˈeri ki kira ka ˈengoa
sa Jesus fasi ˈiri nia kasi
baˈeda fuana saena kula
gwagwa lingalinga fuana
kwaˈikwaˈinga.

32 Ma na gwata ˈoro ki,
kira fanga ˈada ˈi babaraˈoa
ana faˈi ua neˈe karangi logo
ana kula neˈeri. Ma na anoˈi
ru taˈa neˈeri ki, kira ka
gania sa Jesus fasi ˈiri kira ke
ruˈufia ˈada na gwata neˈeri
ki. Ma sa Jesus ka alaˈanida.
33 Kira sakatafa naˈa maˈi
faˈasia na ngwae baera,
ma kira ka ruˈufia naˈa
na ngwaˈi gwata baera ki
taˈifau. Na ngwaˈi gwata
baera ki taˈifau, kira ka
lalili saena kwata ˈato neˈeri
ˈuana saena ˈosi, ma kira
ka kwaˈu, ma kira ka mae
taˈifau naˈa.
34 Ana kaidaˈi ngwae neˈe
kira lia sulia ngwaˈi gwata
neˈeri kira lisia ru neˈeri,
kira ka tafi, ma kira ka
faˈarongo ˈani saena fanoa
neˈeri ma na fanoa tiˈitiˈi
kalikalia ki logo.
35 Na ngwae ki neˈe kira
rongoa, kira ka leka maˈi
fuana lisilana ru neˈe nia
fuli. Ma ana kaidaˈi kira dao
maˈi siana sa Jesus, kira ka
lisia na ngwae neˈeri neˈe
anoˈi ru taˈa nia leka naˈa
faˈasia, ma nia ka tua naˈa
ˈana ˈi maana ˈaena sa Jesus,
ma nia ka toro naˈa, ma nia
ka manata saga naˈa. Ma
kira taˈifau kira ka maˈu.
36 Ma ngwae neˈe kira lisia
kaidaˈi neˈe sa Jesus nia ifu-
langaˈinia naˈa anoˈi ru taˈa

neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae neˈe fiku maˈi ki.
37 Sui ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ana abaˈi kula neˈeri, kira saea fuana sa Jesus ˈiri ke leka faˈasida, osiˈana kira maˈu liu. Sui sa Jesus ka raˈe naˈa ˈi saena gwaˈi baru ka salisali fuana lekaˈa.
38 Na ngwae ba na anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia, nia ˈengo ana sa Jesus ka ˈuri, "ˈOke alaˈani nau ˈiri nai leka faˈiniˈo."
Bore ma sa Jesus ka baˈea kwau, ka fata ˈuri fuana,
39 "ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe, ma ˈoko faˈarongo ˈani ru neˈe God nia fulia fuamu ki." Sui, na ngwae neˈeri ka oli naˈa ˈuana fanoa nia, ma ka alaˈa naˈa sulia ru neˈe sa Jesus nia fulia fuana ki.

Sa Jesus gura ro kini ki (Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Sui, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu maˈi faˈasia bali ˈosi loˈoba, ngwae ki kira maˈakwalia, ma kira ka saeleˈa liu fuana lisilana.
41 Ma taˈi ngwae neˈe satana sa Jaeras ka dao maˈi. Na ngwae neˈeri nia ta ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi saena luma fuana foˈongaˈa. Nia leka maˈi ka bobo uruuru ˈi ˈaena sa Jesus, ma ka ˈengoa naˈa sa Jesus ˈiri nia ke leka faˈinia ˈuana luma nia.
42 Osiˈana taˈi kala defo mutaˈi nia neˈe nia mataˈi, ma ka karangi mae naˈa. Taˈi akwala ma ro faˈi ngali goˈo neˈe nia doe maˈi sulia.
Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia, na ngwae ˈoro kira fiku kalia logo.
43 Ma taˈi kini neˈe gwaˈi ˈabu nia tafangia tua logo ˈi neˈeri. Na mataˈinga taˈa neˈeri nia saungia naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali ki. Ma nia ka faˈalia naˈa toˈoruˈa nia taˈifau fuana ngwae kwaigura ki, bore ma noaˈa ta ngwae kasi gura goˈo.
44 Ma na kini neˈeri ka kwako maˈi ˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona ˈaena ifi sa Jesus, ma na gwaˈi ˈabu neˈeri ka langa naˈa faˈasia ana kaidaˈi neˈeri nama.
45 Sa Jesus ka saefilo ka ˈuri, "Sa tai niniˈa sama toˈoku?"
Ana kaidaˈi neˈeri, na fikuˈa neˈeri taˈifau kira ka tofe goˈo ˈada.
Ma sa Peter ka fata ˈuri, "Araˈi kwa, ngwaˈi toˈa ˈoro niniˈa kira bekesiˈo naˈa."
46 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Taˈi ngwae nia sama toˈoku, osiˈana nau ku saiana kaidaˈi neˈe na ngasingasiˈanga nau nia gura ta ngwae."
47 ˈIu, na kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia sai filoa naˈa, ma nia ka fali maˈi, ma ka lebelebe, ma ka maˈu, ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus. Ma kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈoro neˈeri kira liafunufunu fuana, nia ka faˈarongo kira taˈifau duˈungana tae neˈe nia sama toˈona sa Jesus, ma ka kwatea neˈe nia ka ˈakwa ˈaliˈali naˈa.

48 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Kini neˈe ˈae, God
nia gura ˈoe naˈa, osiˈana
neˈe ˈoko faˈamamana nau.
Leka naˈa kwau amu, ma
noaˈa ˈoe kosi manata
ˈabera naˈa.”
49 Kaidaˈi sa Jesus nia
alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi
ngwae nia dao naˈa maˈi
faˈasia luma sa Jaeras, ka
faˈarongoa sa Jaeras ka ˈuri,
“Na kala defo ba ˈoe, nia
mae naˈa. Noaˈa ˈoe kosi
faˈa ˈabera laˈu na ngwae
faˈamanata.”
50 Ma sa Jesus ka rongoa,
ma ka fata ˈuri fuana sa
Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu.
Diˈia ˈoko faˈamamana nau,
na kala defo ˈoe ke leˈa
logo.”
51 Ana kaidaˈi kira dao
kwau ˈi luma, sa Jesus ka
talaˈia sa Peter, faˈinia sa
John, ma sa James faˈinia
maˈa ma teˈa ngela neˈeri
goˈo, kira ka ruˈu ˈi luma.
Sa Jesus ka luia ta ngwae
laˈu noaˈa kasi leka faˈinida
ˈi luma.
52 Ma na fikuˈa neˈeri ki
taˈifau, kira oˈomae, ma kira
ka angisia na ngela neˈeri.
Sui sa Jesus ka fata ˈuri,
“Kamu kasi angi laˈu. Na
ngela neˈe noaˈa nia kasi
mae, bore ma nia maliu goˈo
ˈana.”
53 Ma kira ka gaˈasia lala
sa Jesus, osiˈana kira saiana
neˈe ngela neˈe nia mae ma-
mana naˈa.
54 Sui sa Jesus ka dau ˈi
limana na ngela neˈeri, ma
ka ri ka ˈuri, “Ngela neˈe ˈae,
tataˈe naˈa!”
55 Ma na mangona ka oli
laˈu maˈi, ma nia ka tataˈe.
Ma sa Jesus ka saea fuada
ˈiri kira ke kwatea ta fanga
fuana.
56 Na teˈa nia faˈinia na
maˈa ngela neˈeri, kira ka
ˈarefo liu ana ru neˈeri. Sui
sa Jesus ka luida noaˈa kira
kasi alaˈa laˈu sulia ru neˈeri
ki fuana ta ngwae.

9

Sa Jesus asungaˈinia na lifurongo nia ki fuana raoˈa
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Sa Jesus nia saea maˈi na
akwala ma ro fafarongo nia
ki siana. Ma nia ka kwatea
na ngasingasiˈanga ma na
gwaungaˈi ˈanga fuana gu-
ralana mataˈinga ki, ma na
ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa
ki.
2 Nia ka asungaˈinida
kwau fuana faˈafulangaˈilana
na ˈInotoˈanga God, ma
guralana ngwae mataˈi ki.
3 Ma nia ka fata fuada
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
dau fafia ta ru fuana lekaˈa
kamu. Kamu kasi ngalia ta
faˈi kuba, ma ta ngwaˈi, ma
ta fanga, ma ta mani, ma ta
ro toro fuana rokisiˈanga.
4 Ma ti ngwae ana ta luma
neˈe kira kwalo kamu, muke
tua babatoˈo ˈi saena luma
neˈeri, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe kamu ke leka
ana.
5 Diˈia ta ngwae ana
ta fanoa neˈe noaˈa kira
kasi kwalo kamu, muke
leka ˈamuˈa faˈasida, ma
kamu ke tafula fulafulana
ano faˈasia na ˈaemuˈa
diˈia na faˈabasuˈanga naˈa
fuada neˈe God ke baˈa

matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana
fatalana God.”
6 Ma na fafarongo ki kira
ka leka, ma kira ka liu naˈa
ana fanoa ki taˈifau fuana
alaˈanga sulia Faˈarongoˈa
Leˈa sulia God, ma faˈinia
guralana ngwae ki ana kula
ki taˈifau.

*Kaidaˈi sa Herod nia ron-
goa alaˈanga ki sulia sa Jesus*
*(Matthew 14:1-12; Mark
6:14-29)*

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, sa Herod Antipas na
tatalafaˈa ˈi Galili, nia ron-
goa na alaˈanga ki sulia ru
neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki.
Ma na manatana ka bulia
musia kula naˈa sulia ti ng-
wae kira saea sa John Siuabu
neˈe nia mauri laˈu,
8 ma ti ngwae laˈu kira ka
saea niaˈa ˈani sa Elaeja na
profet, ma ti ngwae laˈu kira
ka saea niaˈa ta profet ˈua
maˈi ˈi naˈo neˈe nia tataˈe
laˈu faˈasia na maeˈa.
9 Goˈo ma sa Herod ka
fata ˈuri, “Sa John ba nau
ku kwatea na ngwae ni
ofoˈa ki ka siki muusia naˈa
gwauna! Ma na ngwae
faˈuta niniˈa kira alaˈa sulia
ˈuri?” ˈUnaˈeri, ka talaˈae
ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod
oga liua lisilana sa Jesus.

*Sa Jesus nia sarea na lima
toˈoni ngwane ki*
*(Matthew 14:13-21; Mark
6:30-44; John 6:1-14)*

10 Ma ana kaidaˈi neˈe
akwala ma ro lifurongo sa
Jesus ki kira oli naˈa maˈi
faˈasia faˈafulangaˈilana na
ˈInotoˈanga God ma na gu-
ralana ngwae mataˈi ki, kira
ka alaˈa sulia ru neˈe kira
sasiˈi ki. Sui, sa Jesus faˈinia
fafarongo nia ki, kira ka leka
taˈifilida ˈuana fanoa ˈi Bet-
saeda.
11 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, ngwae ki kira rongoa
naˈa sa Jesus nia liu, kira ka
leka logo sulia. Ma sa Jesus
ka kwaloda, ma ka fata sulia
na ˈInotoˈanga God fuada,
ma ka faˈamauria naˈa ng-
wae neˈe kira mataˈi ki.
12 Ma ˈi saˈulafi naˈa,
kaidaˈi sina karangi suu, na
akwala ma ro fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana,
ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke
olitaˈinia na fikuˈa neˈe, ˈiri
kira ke leka ˈada ana fanoa
ki, ma kira ke dao toˈona ta
fanga faˈinia ta kula fuana
teoˈa, osiˈana neˈe kula neˈe
noaˈa ta ngwae kasi tua goˈo
ana.”
13 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke kwatea lala
fanga fuada fuana ˈanilana.”

Ma kira ka olisia kika
ˈuri, “Kaimili toˈo goˈo ana
lima afu beret ki, ma na
ro gwaˈi iˈa ki. ˈUri ma
ˈoko oga kaimili ke leka folia
maˈi fanga fuana fikuˈa doe
neˈe?”
14 Na fikuˈa neˈe nia bolo
faˈinia na lima toˈoni ngwae
ki neˈe kira tua ˈi neˈe.*

Sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Muke
saea fuada kira ke tua ˈi ano
ˈani ti gwaˈi tuaˈa ana lima
akwala ngwaeˈa.”

* **9:14** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

15 Buri ˈana neˈe fafarongo
ki kira sasi ˈunaˈeri ka sui,
na ngwae ki taˈifau kira ka
tua ˈi ano naˈa.
16 Sui sa Jesus ka ngalia
na lima afu beret neˈeri ki,
ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki,
ma nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi
langi, ma ka baˈatafea God.
Sui nia ka ngiia na afu beret
ki, ma na iˈa ki, ma ka kwa-
tea fuana na fafarongo nia
ki, ˈiri kira ka daroˈia ana
ngwae ki.
17 Ma kira taˈifau kira ka
fanga, ma kira ka abusu liu.
Ma na fafarongo nia ki, kira
ka gonia na orengana fanga
neˈe nia ore ˈi saena akwala
ma ro kokofi ki leleka ka
fungu.

Sa Peter faˈinia sa Jesus
(Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Taˈi kaidaˈi sa Jesus nia
foˈo ana taˈifilia, ma na fa-
farongo nia ki kira ka leka
maˈi siana, ma nia ka sae-
filoda ka ˈuri, “Ngwae ki kira
saea nau ˈania sa tai?”
19 Ma kira olisia kika ˈuri,
“Ti ngwae kira saea fasi
ˈaeˈo sa John Siuabu neˈe
nia mauri laˈu. Ma ti ngwae
laˈu kira saea fasi ˈaeˈo sa
Elaeja neˈe nia mauri laˈu.
Ma ti ngwae laˈu kira saea
fasi ˈaeˈo ta ngwae ana na
profet ba ˈi naˈo ki maˈi neˈe
nia mauri laˈu.”
20 Ma sa Jesus ka lidi kira
ka ˈuri, “Ma kaumulu sae
nau mo ˈania sa tai?”
Sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe na Christ, na ng-
wae neˈe God nia filia fuana
ˈafilana ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Sui sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuada fasi ˈiri noaˈa
kira kasi faˈarongoa laˈu ta
ngwae ana ru neˈeri.
22 Ma nia ka fata logo ˈuri,
“Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa nonifii ka doe liu ˈani
ru ˈoro ki. Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata
abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ˈani na taki ki,
kira ke ilangaˈi nau. Ma kira
ke saungi nau, sui ana uula
asoa, God ke baˈa taˈe nau
fuana mauriˈa.”
23 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada taˈifau, “Sa tai
bore ˈana neˈe oga ke donga
nau, noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia oga ki
goˈo ˈana talana. Asoa ki
taˈifau nia ke maˈudi fuana
dongalaku, sui bore ˈana
kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke
mae ana ˈai rara folo.
24 Sa tai bore ˈana
neˈe ˈaila kasi donga nau
duˈungana nia oga ke sasi
ˈana sulia kwaiogaiˈanga
nia ki talana, nia ke baˈa
talafia na mauriˈa firi. Bore
ma diˈia sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia oga ki
goˈo ˈana talana, ma nia
maˈudi ke mae fuaku, nia
ka toˈo ana mauriˈa firi.
25 Diˈia neˈe na ngwae toˈo
ana ru ki taˈifau saena ma-
galia, kaidaˈi nia mae, ma
nia ke tua tau faˈasia God,
ru neˈeri kasi fulia goˈo ta
leˈangaˈa fuana.
26 Ma diˈia ta ngwae

nia ˈeke ˈani nau faˈinia fatalaku, ˈirai Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke logo ˈania, ana kaidaˈi nai dao maˈi faˈinia na ngwasinasinaˈanga nau, ma na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau, ma na ngwasinasinaˈanga ˈainsel abu ki laˈu.
27 Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae aumulu ˈi neˈe logo, noaˈa kira kasi mae leleka kira ka lisia God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia raralana ma na ngasingasiˈanga nia
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Bolo faˈinia kwalu asoa ki ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus saea ru neˈeri ki, nia ka talaˈia sa Peter, ma sa John, ma sa James, ma kira ka raˈe ˈi gwauna taˈi faˈi ua fuana foˈongaˈa.
29 Ma kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana, na maana ka rokisi ka ngwasinasina, ma na ifi nia ki ka kwao ma ka ngwasinasina liu.
30 Ma ˈaliˈali goˈo ro ngwae ki kera tua logo ˈi neˈeri, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus. Keraˈa neˈe sa Moses ma sa Elaeja.
31 Ma kera ka sakatafa maˈi ˈi saena na ngwasinasinaˈanga ˈi langi, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus sulia na maelana ma lekalana faˈasia na magalia ˈuana ˈi langi neˈe nia ke faˈa aliˈafua ˈi Jerusalem.
32 Bore ma sa Peter ma na ro kwaima nia ki, kira ka maliu naˈa ˈada. Sui ana kaidaˈi kira ada naˈa, kira ka lisia na ngwasinasinalana sa Jesus ma na ro ngwae neˈe kera uu faˈinia ki.
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ro ngwae neˈeri ki kera sasi fuana lekaˈa faˈasia sa Jesus, sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Araˈi kwa, nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki, ta ai fuamu, ma ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.” (Nia kina logo ˈana ru neˈe nia saea.)
34 Ma kaidaˈi sa Peter nia alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi gwaˈi salo nia dao ma nunufilana ka buta fafida. Ma na uulu fafarongo ki, kira ka maˈu ana kaidaˈi neˈe gwaˈi salo neˈeri nia leka maˈi ka dau fafida.
35 Ma taˈi lingaˈi fataˈa saka maˈi faˈasia ˈi saena na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri, “Niaˈa neˈe na ngela nau. Nau nau ku filia naˈa. Muke rongo sulia!”
36 Ma kaidaˈi lingaˈi fataˈa neˈeri nia sui naˈa, taˈi sa Jesus naˈa ˈana neˈe nia tua faˈinia na uulu fafarongo nia ki ˈi neˈeri. Ma kira ka noto fafia na ru neˈeri, ma ana kaidaˈi neˈeri noaˈa kira kasi faˈarongoa naˈa ta ngwae ana ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia ifulangani anoˈi ru taˈa faˈasia na ngwae fii doe
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Sui faˈi asoa ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia

uulu fafarongo nia ki, kira
ka koso maˈi faˈasia gwauna
faˈi ua neˈe sa Jesus nia
rokisi ana, ma na ngwae
ˈoro ki kira ka saka toˈona sa
Jesus.
38 Ma taˈi ngwae faˈasia na
fikuˈa neˈe nia ri ka fata ˈuri,
“Faˈamanata kwa, nau ku
gani ˈoe, ˈoke ifulani kwau
anoˈi ru taˈa neˈe faˈasia na
ngela nau, sulia nia neˈe taˈi
ngela mutaˈi nau naˈa.
39 Na anoˈi ru taˈa nia
olofia ˈaliˈali goˈo, ma nia
ka ako doe, ma ka ˈui
ˈania ˈi ano ma ka lebe-
sia, ma na kwakwana ka
ngisungisuˈa. Kaidaˈi nia
saungia, nia ka ˈafitaˈi liu
fuana suiˈa faˈasia, ma ka
faˈakaisia liu naˈa.
40 Nau ku gania fafarongo
ˈoe ki fuana ifulangaˈilana
faˈasia, ma ka ˈafitaˈi liu
fuada fuana sasilana.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“Kamuˈa manatamuˈa ngasi
liu, ma ngwae taˈa ki! Kamu
noaˈa kasi faˈamamana nau
ˈua! Nau ku noni maruku
naˈa ˈani abu fitoˈonga nini
kamu. Nau ku tua faˈi kamu
ka dao naˈa ˈuri, fuila kau-
mulu ka faˈamamana nau
naˈa.” Sui nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈeri, “ˈOke
ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi
neˈe.”
42 Ana kaidaˈi neˈe ngela
neˈeri nia dao maˈi ana kula
neˈe sa Jesus nia uu ana, na
anoˈi ru taˈa neˈeri nia ka
fiˈi ˈui ˈania ngela neˈeri ˈi
ano, ma ka lebesia. Ma sa
Jesus ka balufia na anoˈi ru
taˈa neˈeri, ma nia ka fiˈi
saka faˈasia ngela neˈeri, ma
na tualana ngela neˈeri fiˈi
leˈa, ma sa Jesus ka kwatea
ngela neˈeri fuana maˈa nia.
43 Ma na ngwae neˈe kira
fiku ki, kira ka ˈarefo liu ana
ngasingasiˈanga God.

Na ruana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa sulia na maelana (Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira ˈarefo goˈo ˈada ˈua ana
ru neˈe sa Jesus nia fulia
ki, nia ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki,
44 “Noaˈa kamu kasi man-
ata bura ˈani na ru neˈe
nau ku saea fuamuˈa ki.
Nauˈa, na Ngela Ngwae, kira
ke kwate nau saena limana
malimae nau ki.”
45 Bore ma fafarongo nia
ki kira kasi saiana ta tae
neˈe nia fada ˈani alaˈanga
neˈe nia saea. God nia
sofongaˈinia na fadalana
alaˈanga neˈe faˈasida. Ma
kira maˈu logo fuana saefilo
lana fadalana alaˈanga
neˈeri.

Sa tai neˈe nia doe ka tasa (Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma na olisuˈusuˈunga
ka leka ˈi safitana na fa-
farongo sa Jesus ki, sulia
sa tai ada neˈe ke doe ka
gwaungaˈi fafida taˈifau.
47 Ma sulia neˈe sa Jesus
nia saiana manatalada, nia
ka ngalia taˈi ngela, ma ka
faˈauua ˈi safitada,
48 ma ka fata ˈuri
fuada, “Diˈia sa tai neˈe
ˈoko kwaloa ta ngela
ˈuri duˈungana neˈe ˈoko
faˈamamana nau, ˈoko
kwalo nau laˈu goˈo. Ma
diˈia sa tai neˈe ˈoko kwalo

nau, ˈoko kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi. Duˈungana sa tai neˈe ˈoko faˈatiˈitiˈi ˈoe talamu ˈi safitamuˈa, ˈaeˈo neˈe ngwae doe ka gwaungaˈi fafi kamu taˈifau.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Mark 9:38-40)

49 Sui sa John ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma kaimili ka fonea faˈasia sasilana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈado faˈi kulu.”

50 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa kamu kasi fonea laˈu, osiˈana sa tai neˈe noaˈa kasi uu bokota kulu, nia na ngwae faˈi kulu.”

Na ngwaˈe ˈi Samaria ki kira ˈaila liu ˈania sa Jesus

51 Kaidaˈi nia dao karangi naˈa fuana sa Jesus ke fane naˈa ˈi langi, nia ka manata doe ana lekaˈa ˈuana ˈi Jerusalem.

52 Ma nia ka kwatea ngwae ki kira ka etaeta ˈi naˈo ana. Kira leka, ma kira ka dao ana taˈi fanoa ana na abaˈi kula ˈi Samaria ˈiri kira ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau maˈakwalia.

53 Bore ana na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kira kasi oga goˈo kwalolana, sulia nia na ngwae Jiu lala neˈe nia leka ˈuana ˈi Jerusalem.

54 Ma kaidaˈi na ro ngwae ana fafarongo nia ki sa James ma sa John, kera lisia ru neˈeri, kera ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, nia faˈuta? ˈUri ma ˈoko oga keroˈo ke gani ˈuana ta mafula faˈasia maˈi ˈi langi ˈiri ke doˈofida taˈifau kwa?”

55 Sui sa Jesus ka abula ma ka balufidaroˈo.

56 Ma kira ka leka naˈa ˈada ˈuana ta fanoa matamata.

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Matthew 8:19-22)

57 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa sulia na taˈi tala, taˈi ngwae ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana.”

58 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa kusi toˈo ana ta luma fuana maliuˈa ana.”

59 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ta ngwae laˈu, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”

Bore ma na ngwae neˈeri ka fata lala ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”

60 Ma sa Jesus ka olisia ma ka ˈuri fuana, “Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kira ka kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki. ˈAeˈo niniˈa, ˈoke leka, ma ˈoko fata sulia na ˈInotoˈanga God.”

61 Ma ta ngwae laˈu ka
fata ˈuri, “Araˈi kwa, nau kui
leka mo ˈi burimu. Bore ma,
ˈoke alaˈani nau ˈiri nai leka
ma ku olioli basi ana ngwae
nau ki ˈi fanoa.”
62 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Ta ngwae neˈe nia
oga ke leka faˈi nau, ma nia
ka manata doe sulia na ru
neˈe nia faˈasiˈi ki, noaˈa
nia kasi bolo faˈinia God ka
ˈinotoˈa fafia maurilana.”

10

Sa Jesus nia kwatea fiu akwala ma ro fafarongo nia ki

1 ˈI buri ˈana na ru neˈeri
ki, na Aofia sa Jesus ka filia
fiu akwala ma ro ngwae ki,
ma ka kwatea kira ka leka
ro ngwaeˈa fasi ˈiri kira ke
leka ˈi naˈona ˈuana fanoa ki
taˈifau goˈo neˈe nia manata
fuana lekaˈa ˈuani.
2 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Na ngwae neˈe
kira sasi akaˈu naˈa fuana
faˈamamanaˈanga ana God
ki, kira diˈia na ru ˈoro
ki ˈi saena oˈola fuana
fikulani. Bore ma, ngwae
fuana fikulana na ru neˈeri
ki, kira kasi ˈoro. Nia neˈe,
muke foˈosia God ˈiri nia ke
kwatea maˈi ngwae ni rao ki
faˈi kamu.
3 Muke leka naˈa. Nau ku
asungaˈi kamu diˈia na kala
sipsip ki ˈi safitana na kui
kwasi ki, sulia ngwae ˈoro ki
kira oga kike faˈali kamu.
4 Noaˈa kamu kasi ngalia
ta mani, ma noaˈa ta ngwaˈi
ni ru fuana alu maniˈa ˈi
saena, ma noaˈa ta taˈe butu.
Ma noaˈa kamu kasi ˈabera
ˈani alaˈanga faˈinia ta ng-
wae sulia tala.
5 Ma kaidaˈi kamu ruˈu
ana ta luma, muke fata ˈuri,
‘God ke faˈaleˈa kamu, ma
na aroaroˈanga nia ka tua
faˈi kamu ˈi saena na luma
neˈe.’
6 Ma diˈia na ngwae
neˈe nia tua ˈi neˈeri nia
kwalo kamu ˈania aroaroˈa,
na faˈaleˈanga kamu ke
tua logo faˈinia na ngwae
neˈeri. Ma diˈia ka noaˈa,
na faˈaleˈanga neˈeri ka oli
logo maˈi fuamuˈa.
7 Muke tua ˈi saena na
luma neˈeri, ma muke ˈania,
ma muke kwaˈufia ta ru
neˈe kira kwatea fuamuˈa.
Osiˈana na ngwae neˈe nia
rao, nia ke ngalia nama ˈana
na folifoliˈa nia. Kamu ke
tua toˈo, ma noaˈa kamu
kasi lae luma kwailiu.
8 “Ma kaidaˈi kamu dao
ana ta fanoa, ma kira ka
kwalo kamu, muke ˈania
fanga tae neˈe kira kwatea
fuamuˈa.
9 Ma muke gura na ngwae
mataˈi ki ˈi saena na fanoa
neˈeri, ma muke fata ˈuri
fuana na ngwae ˈi neˈeri ki,
‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki, nia dao
karangi kamu naˈa.’
10 Ma diˈia kamu dao ana
ta fanoa, ma noaˈa kira kasi
kwalo kamu, muke leka su-
lia na tala ˈi saena fanoa
neˈeri, ma kamu fata ka ˈuri,
11 ‘Na fulafulana ano ana
fanoa neˈe kamu niniˈa
ratai olofana ˈaemili, kami
tafula naˈa kwau ˈusi kamu.
Niniˈa na faˈabasuˈanga
naˈa fuamuˈa neˈe God
ke baˈa matalangaˈi kamu
duˈungana kamu ˈaila ˈania

rongolana fatalana God. Kamu ke manata toˈona ru neˈe: ˈInotoˈanga God nia dao karangi kamu naˈa.’

12 Nau ku saea fuamuˈa, na asoa ana kwaˈikwaˈinga neˈe ke dao maˈi, God ke kwatea na matalangaˈinga fuana na ngwae ana fanoa taˈa ba ˈi Sodom. Bore ma nia ke baˈa kwatea na matalangaˈinga doe ka tasa fuana ngwae ana fanoa neˈe ka liufia ngwae ana fanoa ba ˈi Sodom!”

Fanoa doe ki noaˈa kira kasi faˈamamana sa Jesus (Matthew 11:20-24)

13 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi Koresin. Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana kamu ˈiri faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba nau ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon* ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.

14 Aia, ana faˈi asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.

15 ˈIu, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam, kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui ˈani kamu ˈi saena kilu ana nonifiiˈa.”

16 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Diˈia sa tai neˈe nia rongo suli kamu, nia rongo logo suli nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani kamu, nia ˈaila logo ˈani nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈania God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

17 Ma na fiu akwala ma ro ngwae baera kira ka leka naˈa. Ma ana kaidaˈi kira oli maˈi, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, na anoˈi ru taˈa ki bore kira roˈosuli kaimili kaidaˈi kami ifulangaˈinida ˈani ngasingasiˈanga ˈoe!”

18 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku lisia na ngasingasiˈanga sa Saetan karasu faˈasia ma ka ˈasi ka inasisi maˈi ka diˈia na meamea faˈasia ˈi langi.

19 Mulu rongo basi! Nau ku kwatea naˈa na ngasingasiˈanga fuamuˈa fasi ˈiri muke liu bore ana baˈeko tolo ki ma na farifari ki, ma noaˈa kira kasi ˈala fifi amuˈa. Nau ku kwatea naˈa fuamuˈa na ngasingasiˈanga neˈe doe ka liufia sa Saetan na malimae kia. Noaˈa ta ru ana sa Saetan kasi faˈafii kamu naˈa.

20 Kamu ka saeleˈa ˈamuˈa duˈungana na anoˈi ru taˈa ki kira roˈosuli kamu. Bore ma muke saeleˈa liu mala ˈamuˈa duˈungana God nia keresia naˈa na satamuˈa ˈi langi.”

* **10:13** ˈi Taea ma ˈi Saedon Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

Sa Jesus nia saeleˈa ma ka baˈatafea God

(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, Anoˈi ru Abu ka faˈasaeleˈa sa Jesus, ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana ngwae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma kira lia saiana ru ˈoro ki. ˈIu Maˈasi, na ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈa nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na Maˈa.”

23 Sui sa Jesus ka abula fuana fafarongo nia ki taˈifilida, ka fata ˈuri fuada, “ˈOilakiˈa fuamuˈa, osiˈana kamu lisia na ru ni ˈarefoˈa neˈe ki ˈi taˈena.

24 Nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro ki ma na tatalafaˈa ˈoro ˈi naˈo ki, kira oga logo lisilana na ru neˈe kamu lisia ˈi taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada. Ma kira ka oga liua logo rongolana na ru neˈe kamu rongoa ˈi taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi logo fuada.”

Na tarifulaˈa sulia na ngwae leˈa ˈi Samaria

25 Taˈi ngwae faˈamanata ana na taki ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Nia oga ke ilitoˈona, ma ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, ta tae neˈe nai baˈa sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”

26 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “Tae neˈe na Kerekereˈa Abu ki saea? ˈUri ma ˈoko malingaˈi faˈuta ˈani?”

27 Ma na ngwae neˈeri nia olisia ka alaˈa ˈuri, “ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani ngasingasilamu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau. Ma ˈoke alafe fuana toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na olisiˈanga ˈoe nia saga. ˈOke sasi ˈunaˈeri, ma ˈoke mauri.”

29 Bore ma na ngwae faˈamanata neˈeri, nia oga ke faˈataˈinia neˈe na tualana saga goˈo ˈana, ma nia ka saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri, “Sa tai mo neˈe na toˈolaku neˈe nai alafe fuada?”

30 Ma sa Jesus saiana ngwae Jiu ki ˈaila ˈania ngwae ˈi Samaria ma nia ka olisia ka ˈuri, “Taˈi ngwae Jiu nia tuatua maˈi ˈi Jerusalem ma ka leka ˈuana ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi nia leka goˈo ˈana sulia na tala, na ngwae fofolo bili ki kira ka saungia, ma kira ka ngalia na ru nia ki

taˈifau faˈinia na toro nia ki.
Ma kira ka kwaiˈia leleka nia
ka maefelo naˈa, ma kira ka
faidanga ˈania, ma kira ka
leka naˈa ˈada faˈasia.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
taˈi fata abu ana na Luma
Abu God nia leka logo sulia
na tala neˈeri, ma kaidaˈi nia
lisia na ngwae baera, nia ka
rafi logo ˈana sulia ta bali
tala, ma ka leka ˈana.
32 Sui, taˈi ngwae rao
kwaiˈafi saena na Luma Abu
God nia ka leka logo maˈi su-
lia na tala neˈeri. Ma kaidaˈi
nia dao ˈi neˈeri, nia ka lisia
na ngwae baera. Bore ma
nia rafi logo ˈana faˈasia ana
ta bali tala, ma ka leka logo
ˈana faˈasia naˈa.
33 Sui taˈi ngwae faˈasia na
abaˈi kula kwaita ˈi Samaria
nia leka logo maˈi sulia na
tala neˈeri. Kaidaˈi nia
lisia na ngwae baera, nia ka
kwaimanatai liu fuana.
34 Ma nia ka leka maˈi
siana, ma ka taufia na maala
nia ki ˈani na ngwaingwai
ma na waen, ma ka ˈafua.
Sui nia ka lafua ˈi fafona
na dongki nia, ma ka ngalia
naˈa ˈuana taˈi luma fuana
folilana fuana tuaˈa ˈi saena,
ma nia ka lia sulia ˈi neˈeri.
35 Ma ana ruana faˈi asoa,
nia ka lafua ro ngisingisi
mani ki neˈe bolo faˈinia
folifoliˈa fuana ro asoa ki,
ma ka kwatea fuana na ng-
wae neˈe nia lia sulia na
luma neˈeri, ma ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈOke lia sulia na ng-
wae neˈe, ma ana kaidaˈi
neˈe nai oli laˈu maˈi, nai
duˈua taˈifau na mani neˈe
ˈoko ˈafia ˈania ki.’ ”
36 Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “ˈOko manata
faˈuta? Sa tai ana uulu ng-
wae neˈeri ki kira saea ˈani
toˈolana fuana na ngwae ba
na ngwae fofolo bili ki kira
kwaiˈia?”
37 Ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki ka
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe
nia kwaimanatai fuana.”
Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “ˈOke leka, ma ˈoko sasi
logo ˈunaˈeri.”

ˈI Mata faˈinia ˈi Mary

38 Kaidaˈi sa Jesus ma na
fafarongo nia ki kira leka,
kira ka dao ana taˈi fanoa,
ma taˈi kini neˈe satana ˈi
Mata ka kwaloa sa Jesus
ˈuana ˈi luma nia.
39 Ma na kini futa nia ˈi
Mary ka tua karangia na
ˈaena na Aofia sa Jesus, ma
ka fafarongo ˈana fuana na
faˈamanataˈanga sa Jesus ki.
40 Ma na manatalana ˈi
Mata ka ˈabera sulia nia goˈo
neˈe nia sasia na raoˈa ki
taˈifau ˈi luma. Ma nia ka
leka maˈi siana sa Jesus, ka
fata ˈuri fuana, “Aofia kwa,
ˈUri ma, ˈoko ˈiri manata
ˈabera goˈo sulia na sasiku
neˈe nia faˈasi nau goˈo
ˈana, ma nau ku sasia goˈo
ˈaku na raoˈa neˈe ki taˈifau
taˈifili nau kwa? ˈOke saea
fuana ˈiri nia ke leka maˈi ke
kwaiˈafi logo aku!”
41 Ma na Aofia olisia
ka ˈuri, “Mata kwa, ˈoko
matafiru ma na manatalamu
ka ˈabera naˈa sulia ru ˈoro
ki.
42 Bore ma taˈi ru goˈo
neˈe nia talingaˈi. ˈI Mary
nia filia na ru talingaˈi, ma
nia ˈafitaˈi ta ngwae ka lafua
naˈa faˈasia.”

11

Sa Jesus faˈamanata sulia na foˈongaˈa
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia
foˈo ˈana, ana taˈi kula. Ma
kaidaˈi nia foˈo ka sui goˈo,
taˈi ngwae ana fafarongo
nia ki ka fata ˈuri fuana,
“Aofia kwa, ˈoke faˈamanata
kami ˈani foˈongaˈa, diˈia
ba sa John nia faˈamanata
logo na fafarongo nia ki ˈani
foˈongaˈa.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kaidaˈi kamu foˈo,
kamu ke fata ˈuri,
‘Maˈasi,
Kami oga ngwae ki taˈifau
kike faˈadoea na sa-
tamu, osiˈana nia abu
liu.
Dao maˈi ˈani gwaungaˈi
ˈanga ˈoe fafia mauri-
lana ngwae ki taˈifau.
3 Ma ˈoke kwatea maˈi
fuamiˈa na fanga neˈe
nia bolo fuamiˈa sulia
asoa ki.
4 Ma ˈoke rufuanata
na taˈangaˈa kami
ki, diˈia logo neˈe
kami rufuanata ana
taˈangaˈa ngwae ki
taˈifau neˈe kira sasia
ru taˈa ki fuamiˈa.
Ma ˈoe kosi danga ˈani kami
fuana ilitoˈonga ka li-
ufi kami.’ ”

5 Ma sa Jesus ka fata ˈani
taˈi tarifulaˈa ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Diˈia ta
ngwae ana kaumulu leka
siana na ngwae kwaima nia
ˈi luma nia saena tofongana
rodo, ma ka fata ˈuri fuana,
‘Ngwade kwa, ˈoe kwatea
basi maˈi ta uulu afu beret
fuaku,
6 osiˈana taˈi ngwae
kwaima nau logo, nia tua
tua maˈi ana fanoa tau, ma
nia ka dao maˈi siaku. Bore
ma noaˈa nau kusi toˈo ana
ta fanga neˈe nai kwatea
fuana.’
7 Ma na ngwae kwaima
neˈeri nia saena luma ka
fata ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi faˈa
ˈabera nau laˈu! Na sinamaa
nia fono naˈa, ma na ngela
nau ki kaimili ka maliu
taˈifau naˈa. Nia ˈafitaˈi nau
ku tataˈe laˈu fuana kwate-
lana ta ru fuamu.’
8 Aia, nau ku saea fuau-
mulu, bore ˈana diˈia noaˈa
nia kasi oga sasilana ta ru,
diˈia na ngwae neˈeri nia
gani, ma ka inaˈu ana ganiˈa,
na ngwae neˈe ˈi saena
luma, nia ke tataˈe ma ka
kwatea goˈo na ru ki taˈifau
neˈe nia ogaˈi. Ma nia noaˈa
kasi sasia laˈu duˈungana na
ngwae neˈeri neˈe na ng-
wae kwaima nia, bore ma
osiˈana sulia neˈe nia inaˈu
naˈa ana ganiˈa.
9 Nia neˈe nau ku saea
fuaumulu. Kamu ke gani
ana God ˈiri muke ngalia
ru neˈe kamu gani ˈuana.
Kamu ke lulua ru kamu
boˈoboˈo ˈuani ki ana God,
ma nia ka ˈafi kamu ˈiri
muke lisia. Kamu ke faˈafo
ana sinamaa, ma God ke ˈifi
fuamuˈa.
10 Osiˈana na ngwae ki
taˈifau neˈe kira gani ana
God, kira ka ngalia naˈa ru
neˈe kira gania. Ma na ng-
wae ki taˈifau neˈe kira lulua
ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, kira ka lisia. Ma na

ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈafo ana sinamaa, ma God
ke ˈifi fuada.
11 “ˈUri ma, sa tai aumulu
na maˈa ki, neˈe diˈia na
ngela ˈoe nia gania iˈa, ˈoke
kwatea lala na faˈi loi fuana?
12 Ma diˈia na ngela ˈoe nia
gani ˈuana ta fakaleˈe karai,
ˈoke kwatea lala ta farifari
fuana? Noaˈa liu!
13 Sui bore ˈana kamuˈa
taˈifau ngwae taˈa ki, kau-
mulu saiana kwatelana na
ru leˈa ki fuana ngela kau-
mulu ki. Bore ma na
Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi,
nia leˈa ka tasa liufi kamu.
ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwa-
tea na Anoˈi ru Abu fuana
ngwae ki neˈe kira gani nia
ˈuana!”

Sa Jesus ma sa Saetan
(Matthew 12:2-30; Mark 3:20-27)

14 Ana taˈi kaidaˈi, sa Je-
sus nia ifulani taˈi anoˈi
ru taˈa faˈasia taˈi ngwae
neˈe kwakwana nia ˈato ˈani
fataˈa. Ma kaidaˈi anoˈi ru
taˈa neˈe nia tafi faˈasia, nia
ka fata laˈu. Ma na ngwaˈi
toˈa ˈoro neˈe kira fiku ˈi
neˈeri, kira ka ˈarefo.
15 Ma ti ngwae ada kira
ka fata ˈuri, “Sa Jesus ifulani
naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan,
na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”*
16 Ma ti ngwae ada, kira
oga kike ilitoˈona sa Jesus.
Ma kira ka gania fasi ˈiri nia
ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi
ˈiri ke faˈataˈinia neˈe nia
toˈo ana na ngasingasiˈanga
faˈasia God.
17 Ma osiˈana neˈe sa Jesus
nia sai goˈo ana na manata-
lada, nia ka fata ˈuri fuada,
“Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta
fanoa doe kira fuˈali kira
talada, ˈirai na fanoa doe
neˈeri ke takalo naˈa. Ma
diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe,
ma na ngela nia ki, kira fuˈa
faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi
fuana kira ka tua fiku.
18 Ma na ˈinotoˈanga sa
Saetan neˈe ˈunaˈeri logo.
Diˈia sa Saetan ke fuˈa
faˈinia toˈa neˈe kira leka
sulia, ˈirai kira ke takalo
kwailiu goˈo. Nau ku saea ru
neˈeri ki, duˈungana kamu
saea nau ku ifulani anoˈi ru
taˈa ki ˈania ngasingasiˈanga
sa Saetan.
19 Aia, ma kaumulu saea
nau ku ifulani anoˈi ru taˈa
ki ˈani ngasingasiˈanga sa
Saetan. ˈIrai ma ngasin-
gasiˈanga sa tai mo niniˈa
ti fafarongo aumulu ifulani
anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Sae-
tan? Noaˈa liu! Duˈungana
ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia
neˈe kaumulu rora.
20 Nau ku ifulani anoˈi ru
taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga
God. Ma nia ka faˈataˈinia
naˈa fuamuˈa neˈe na
gwaungaˈinga God fafia
ngwae ki dao karangi naˈa
maˈi siamuˈa.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu
sulia taˈi tarifulaˈa ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae ramo nia
sasi akaˈu ana raˈunga nia
ki fuana fuˈanga, ma ka
folo leˈa ˈusia luma nia, nia
ˈafitaˈi ta ngwae ka bilia na
ru nia ki ˈi saena luma nia.
22 Ma diˈia ta ngwae neˈe

* **11:15** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

nia ngasingasiˈa ka tasa
mala ana niaˈa, nia leka
maˈi, ma ka fuˈa faˈinia,
ma ka liufia nia, na ngwae
neˈeri ka ngali taˈifau naˈa
ˈana na ru ni fuˈanga nia
ki neˈe nia fitoˈo ˈani, ma ka
daroˈia taˈifau naˈa ru nia ki
taˈifau fuana ngwae kwaima
nia ki.
23 “Ma sa tai neˈe noaˈa
nia kasi leka maˈi buriku,
nia na malimae nau. Ma sa
tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi
aku fuana fikulana maˈi
ngwae ki siana God, nia
takalongaˈi kira naˈa faˈasia
God.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Matthew 12:43-45)

24 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Kaidaˈi kira ifulaˈinia
anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia
ta ngwae, nia ka liliu saena
kula kwasilaˈa, ma ka lulu
ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke
tua laˈu ana. Ma diˈia nia
lulu ma ka noaˈa naˈa, nia ke
manata ˈuri, ‘Nai oli ˈuana
na ngwae ba nau ku tuatua
maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku
leka maˈi faˈasia.’
25 Ana kaidaˈi nia oli maˈi
ka dao, nia ka lisia ngwae
baera nia faˈasikasika ma
ka faˈasaga naˈa maurilana
taˈifau.
26 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia
ˈunaˈeri, nia ka oli, ma ka
talaˈia laˈu maˈi ta fiu anoˈi
ru neˈe taˈa ka tasa liufia
niaˈa, kira ka leka maˈi, ma
kira ka tua naˈa ˈi saena
ngwae baera. Ana kaidaˈi
neˈeri, na tualana ngwae
neˈeri ka fiˈi taˈa ka liufia
naˈa ˈi naˈo.”

Na saeleˈanga mamana

27 Kaidaˈi sa Jesus nia saea
ru neˈeri ki fuada taˈifau,
taˈi ˈafe ˈi saena fikuˈa
neˈeri ka ako ˈuri, “Na kini
neˈe nia faˈafutaˈo ma ka
faˈasusufiˈo mo neˈe nia
saeleˈa ka tasa.”
28 Bore ma sa Jesus nia
olisia ka fata ˈuri, “Mamana
liu. Bore ma ngwae neˈe
kira rongoa fatalana God,
ma kira ka roˈo sulia, kira
lala neˈe kira saesaeleˈa ka
tasa.”

Ngwae ki kira oga sa Jesus
ke fulia ti faˈanadaˈa
(Matthew 12:38-42)

29 Ma kaidaˈi neˈe ngwaˈi
toˈa ˈoro kira fiku kalikalia
maˈi sa Jesus, nia ka fata
ˈuri fuada, “Kamu na
unitaˈi ngwae neˈe, kamu
na unitaˈi ngwae taˈa.
Duˈungana kamu oga lisi-
lana ta faˈanadaˈa neˈe ke
faˈataˈinia ngasingasiˈanga
God, bore ma nia ka ˈafitaˈi
fuamuˈa fuana lisilana.
Kamu ke baˈa lisia goˈo
ˈamuˈa na faˈanadaˈa diˈia
na ru ba nia fuli fuana sa
Jona na profet.†
30 Na ru neˈe fuli fuana sa
Jona, nia diˈia ta maˈetoto
neˈe faˈataˈinia fuana
ngwaˈi toˈa ˈi Ninifa ki
neˈe nia leka maˈi faˈasia
God. Na ru neˈe fuli fuaku
nia diˈia ta maˈetoto neˈe
faˈataˈinia logo neˈe God
kwate nau maˈi, na Ngela
Ngwae, fuana ngwae ki ana
kaidaˈi neˈe.
31 Ma ana asoa neˈe God ke
matalangaˈinia ngwae ki, na
ˈafe ba nia gwaungaˈi ana
fanoa ˈi Siba, nia ke baˈa
tataˈe, ma ka faˈataˈinia na

† **11:29** Lisia Matthew 12:40

taˈangaˈa kamu ki ngwaˈi toˈa ana unitaˈi ngwae neˈe ki, osiˈana neˈe abulaˈanga kamu ki nia rora liu naˈa. Nia leka tau maˈi faˈasia ˈisilana fanoa neˈe ˈi ano fuana rongolana liatoˈonga sa Solomon. Bore ma, nauˈa, taˈi ngwae neˈe nau ku talingaˈi ka tasa liufia sa Solomon, nau ku tua ˈi neˈe ˈi taˈena, ma kamu kasi rongo goˈo suli nau.

32 Ka diˈia logo ana asoa God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki, na ngwae ˈi Ninifa ki kira ke baˈa faˈataˈinia na taˈangaˈa kamu ki, sulia kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa faˈasia roraˈa kira ki, kaidaˈi kira rongoa na faˈataloˈanga sa Jona fuada. Bore ma nau taˈi ngwae talingaˈi ka tasa liufia sa Jona, nau ku tua naˈa ˈi neˈe ˈi taˈena, bore ma noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi goˈo.”

Faˈamanataˈanga sa Jesus diˈia na unu
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma nia ka sofongaˈinia nama ka alua ˈana olofana ta dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka alua naˈa ana kula fuana dauraˈi unuˈa, fasi ˈiri sa tai neˈe nia ruˈu maˈi saena luma, nia saiana ka lisia madakolana.

34 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Si diˈia maamu leˈa ma ˈoko tua saena na madakolaˈa neˈe, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.

35 Muke madafi kamu si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa nau, ma saena maurilamuˈa nia rodoˈa.

36 Diˈia kamu fungu ˈani madakolaˈa, noaˈa naˈa ta kula laˈu ana nonimuˈa neˈe ka suˈusia na madakolaˈa, ˈunaˈeri neˈe nia ka diˈia neˈe kamu tua ana kula neˈe unu nia duˈa ana.”

Sa Jesus balufia na Farasi ki ma na faˈamanata ki
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ka sui naˈa, taˈi ngwae ana Farasi ki ka laefia fuana fangaˈa ˈi luma nia. Sa Jesus ka leka faˈinia, ma ka fanga faˈinia.

38 Ma na Farasi neˈe ka ˈarefo liu, osiˈana nia lisia sa Jesus noaˈa nia kasi taufia goˈo na limana ˈi naˈona na fangaˈa.

39 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu Farasi ki, kamu manata ˈabera liu fuana taufilana na ru ki ana bali ˈi maa ana titiu ni kwaˈu ki, ma na ru ni fanga kamu ki. Bore ma ˈi saena na maurilamuˈa kira fungu ˈani ru taˈa ki taˈifau.

40 Kaumulu boleboleˈa liu! God nia saungaˈinia na bali ˈi maa ana ru ki taˈifau, nia logo neˈe saungaˈinia saena ru ki.

41 Aia, muke kwatea tae ki neˈe nia saena titiu ni kwaˈu kamu ki faˈinia tae ki neˈe nia ˈi saena ru ni fanga kamu ki fuana ngwae dalaˈa ki, fasi ˈiri na ru kamu ki

ta'ifau ke sikasika 'i maana
God.
42 "Ta'anga'a fuamu'a
Farasi ki, du'ungana kamu
kwatea go'o 'amu'a fuana
God ta bali ana tanga-
fulana ngisingisi fanga
kamu ki ne'e kamu fasia
'i saena o'ola kamu ki.
Bore ma noa'a kamu kasi
manata 'abera go'o fuana
fa'asagalana tua'a kamu ki
fa'inia to'olamu'a fa'ida,
ma na alafe'anga kamu
ki fuana God. Nia le'a
ne'e muke sasia kala ru
ana kwatelana tangafulana
ngisingisi fanga kamu ki
fuana God, ma muke manata
to'ona logo na ru doe ana
alafe'anga ana God, ma
ngwae ana fanoa kamu ki
ta'ifau.
43 "Ta'anga'a fuamu'a
Farasi ki, du'ungana kaida'i
kamu leka saena luma fuana
fo'onga'a, kamu oga tua'a
ana fuli tua'a fuana ngwae
talinga'i ki. Ma kaida'i
kamu leka 'i maana usi'a
ki, kamu oga ngwae ki kira
ke fa'a'inoto'a kamu.
44 Ta'anga'a fuamu'a
Farasi ki, du'ungana kamu
di'ia na kilu gwa'u ki
ne'e noa'a kira kasi 'uia
ta sulufaua 'i fafona, ma
kaida'i ngwae ki kira liu 'i
fafona, noa'a kira kasi lia
saiana na ru moko ngwa'a
ne'e nia 'i saena."
45 Sui ta'i ngwae
fa'amanata ana taki ki ka
fata 'uri, "Fa'amanata kwa,
kaida'i 'oko fata 'una'eri,
'oko fata fa'ali kaimili logo."
46 Ma sa Jesus ka
fata 'uri, "Ta'anga'a
fuamu'a fa'amanata ana
taki ki, du'ungana kamu
saunga'inia taki 'afita'i 'oro
ki fuana ngwae ki, ma
ka 'afita'i liu fuada fuana
ro'osulilani, ma noa'a kamu
kasi kwai'afi ada.
47 Ta'anga'a logo
fuamu'a, du'ungana kamu
fa'akwanga fafona kilu
gwau profet ki ka lia le'a
liu, na profet ba ko'o bora
kamu ki kira saungida.
48 Du'ungana ru ne'eri
ki, ne'e nia fa'ata'inia ne'e
kamu alafafia sasi'a ta'a
ne'e ko'o bora kamu ki
kira sasi ada. Du'ungana
kira saungida, ma kamu ka
saunga'inia kilu gwa'u kira
ki.
49 Ma du'ungana ru ne'eri,
God ana liato'onga'a nia, nia
ka fata 'uri, 'Nai ba'a kwa-
tea kwau na profet, ma na
ngwae ni lifurongo ki fuada,
bore ma kira ka saungia ti
ai ada, ma kira ka fa'akaisia
logo ti ai ada.'
50 Du'ungana nia 'una'eri,
na ngwae ki ana unita'i ng-
wae ne'e, God ke ba'a mata-
langa'i kira fafia na saungi-
lana profet ki ta'ifau, 'ita
na'a ma'i ana etangilana
fanoa ne'e 'i ano,
51 tala'ae ma'i ana mae-
lana sa Abel leleka ka dao
ana maelana sa Sekaraea‡
na ngwae ba kira saungia
saena Luma Abu God 'i safi-
tana fuli fu'a ma na kula
abu. Ru mamana ne'e nau

‡ **11:51** Sa Abel na ngwae 'olo'olo etaeta ne'e kira saungia saena Fau alanga'inga 'Ua. Ma sa Sekaraea na ngwae 'olo'olo 'isi'isi ne'e kira saungia logo saena na Fau alanga'inga 'Ua.

ku saea fuamuˈa, na ngwae ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God ke matalangaˈi kira fafia maelana ngwae neˈeri ki.
52 “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana taki ki, duˈungana kamu sofongaˈinia na mamanaˈanga God, fasi ˈiri na ngwae ki noaˈa kasi sai laˈu ana. Noaˈa kamu kasi faˈamamana logo ana, ma kamu ka fonea na ngwae ki faˈasia saiˈa ana.”
53 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka talaˈae fuana ngengelana, ma kira ka saefiloa naˈa ru ˈoro ki.
54 Ma kira ka ili ˈuana sokelana sa Jesus fuana daoˈa toˈona ta tae neˈe nia saea ka rora.

12

Faˈamanataˈanga sulia kwalabasaˈanga
(Matthew 10:26-27)

1 Ana kaidaˈi neˈeri logo, raˈi ngwane uria, nia bolo faˈinia mole ana toˈoni ngwae, kira fiku maˈi fuana rongolana sa Jesus. Raˈi ngwane uria neˈeri doe liu neˈe kika urida kwailiu naˈa. ˈI naˈona sa Jesus nia alaˈa fuana raˈi ngwane uria neˈeri, nia eta fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Muke madafi kamu faˈasia roˈongaˈa sulia manataˈi ngwae taˈa Farasi ki, osiˈana kira ngwae kwalabasa ki.
2 Ta tae neˈe ngwae kwalabasa nia sofongaˈinia, God ke baˈa faˈasakalangani. Ma na ru ago ki, kike sai logo ana.
3 Ma ta tae neˈe kamu saea ˈi saena maˈe rodo, kira ke rongoa saena dangi dadara. Ma ta tae neˈe kamu kwaroro ˈani saena alingana ta ngwae ana ta kula banitaˈi taˈifili ˈamuroˈo, kira ke faˈarongoa ˈani ngwae ki taˈifau ˈiri kika rongo abitako ana.”

God taˈifilia goˈo neˈe kamu ke maˈungia
(Matthew 10:28-33; 12:32; 10:19-20)

4 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa ngwae kwaima nau kina, noaˈa kamu kasi maˈungia sa tai neˈe ke saungia na nonimuˈa, ma ˈi buri ˈana noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru taˈa laˈu ana mangomuˈa.
5 Bore ma nau ku faˈataˈinia fuamuˈa ngwae neˈe muke maˈungia, muke maˈungia God. Osiˈana niaˈa naˈa neˈe nia saiana ke saungia nonimuˈa, ma nia ka toˈo logo ana ngasingasiˈanga fuana toˈosilana mangomuˈa saena kula ni faˈakaisi ˈanga. ˈIu, nau ku saea laˈu fuamuˈa, God taˈifilia goˈo neˈe muke maˈungia.
6 “Na lima faˈi suba ki, kira folida goˈo ˈani kala ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki. Faˈi suba ki kira ka miga bore ˈada, God noaˈa kasi takadalafa goˈo ˈana taˈi ai ada.
7 Na ifu ana gwaumuˈa ki bore, God sai goˈo ani

taˈifau. Nia neˈe noaˈa
kamu kasi maˈu, osiˈana
God nia manata doe ana ng-
wae ki ka liufia na faˈi suba
miga ˈoro neˈe ki.”
8 Sui sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa, diˈia ta ngwae nia
fulangaˈinia ˈi naˈona ng-
wae ki neˈe nia na fafarongo
nau, ˈirai nauˈa, na Ngela
Ngwae bore, nai baˈa fu-
langaˈinia logo ˈi naˈona
ˈainsel God ki.
9 Ma diˈia ta ngwae ke tofe
fafi nau ˈi maana ngwae ki,
nai baˈa tofe logo fafia ng-
wae neˈeri ˈi naˈona ˈainsel
God ki.
10 “Ma diˈia ta ngwae ka
fata faˈali nau, God saiana
ka rufuanata goˈo ˈana ana.
Bore ma diˈia ta ngwae ka
fata faˈalia na raoˈa Anoˈi
ru Abu, noaˈa liu God kasi
rufuanata ana ngwae neˈeri.
11 “Ma kira ke baˈa
ngali kamu ˈuana mata-
langaˈilamuˈa ˈi saena luma
fuana foˈongaˈa nama ˈi
naˈona ngwae ˈinotoˈa ki.
Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa
kamu kasi maˈu, ma noaˈa
kamu kasi manata ˈabera
ˈuana ta alaˈanga faˈuta
neˈe muke baˈa saea, ma
muke olisi kira ˈani.
12 Sulia kaidaˈi neˈeri, na
Anoˈi ru Abu nia ke baˈa
faˈamanata kamu ˈani ru
neˈe muke baˈa saeˈe ki.”

*Na tarifulaˈa sulia na ng-
wae toˈoru gwaubaliˈa*

13 Taˈi ngwae ˈi saena na
fikuˈa neˈeri, nia fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Faˈamanata
kwa, ˈoke saea fuana ai naˈo
ku ke daroˈia na toˈoruˈa
keroˈo ki neˈe maˈa keroˈo
nia faˈasia fuamiroˈo.”
14 Ma sa Jesus olisia ka
ˈuri, “Kwala ngwade kwa,
sa tai neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku
fuana matalangaˈilana ma
fuana daroˈilana na ru ˈuri
ki ˈi safitamuroˈo?”
15 Ma nia ka fata ˈuri
fuada taˈifau, “Muke man-
ata leˈa, ˈasu ˈubani kamu
kata fiˈi guguta ru. Osiˈana
na mauriˈa mamana ngwae
noaˈa laˈu ana mani nama
toˈoruˈa nia ki.”
16 ˈUnaˈeri sa Jesus ka
fata ˈania tarifulaˈa fuada ka
ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru nia
toˈo ana taˈi ano leˈa neˈe
nia fasi ru ˈi saena, ma ka
loia na ru leˈa ˈoro ki neˈe
nia fasiˈi ˈi saena.
17 Ma nia ka tua ka manata
ˈana sulia niaˈa talana ma
ka ˈuri, ‘Tae neˈe nai baˈa
sasia naˈa? Osiˈana noaˈa
nau kusi toˈo naˈa ana ta
kula fuana na taingaˈilana
na ru nau ki.
18 ˈIu, nau kui baˈa sasi
ˈuri, nau kui osia na babala
nini nau ku fiku ru ˈi saena
ka sui, nau ku saungaˈinia
laˈu ti babala faolu neˈe doe
mala. Ma nau ku fiˈi gonia
maˈi na fuaˈi ru nau ki ma ti
ru laˈu ˈi neˈe.
19 Sui nau ku fii fata laˈu
ˈuri fuaku talaku, ˈOilakiˈa
liu fuamu! ˈOko toˈo naˈa
ana ru leˈa ˈoro ki neˈe ˈoko
ogaˈi fuana faˈi ngali ˈoro ki.
ˈOke tua ko kakaruˈae naˈa
ˈamu! ˈOko fanga leˈa ˈamu,
ma ˈoko kwaˈu naˈa amu,
ma ˈoko sasi naˈa ru neˈe
fuana ke faˈasaeleˈa mauril-
amu.’
20 Bore ma God nia fata
ˈuri fuana, ‘ˈOko gwaubaliˈa

liu! Saena faˈi rodo neˈe taˈena nama neˈe ˈoke mae, ma ˈoke ˈiri saiana sa tai neˈe ke baˈa toˈo ana na ru neˈe ˈoko goniˈi fuamu talamu ki.’ ”

21 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa faˈamanataˈanga neˈeri ka ˈuri, “Nia ke baˈa fuli ˈunaˈeri logo fuana na ngwae neˈe kira goni ru taˈifau fuada talada ki, bore ma ˈi naˈona God kira dalaˈa liu.”

Fitoˈo ana God
(Matthew 6:25-34)

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania, ma tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia nonimuˈa.

23 Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe nia leˈa ka tasa liufia na toro.

24 Lisia na faˈi noˈo ki, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma God sareda goˈo ˈana. Ma God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ke sare kamu goˈo ˈana.

25 “Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera ˈania mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasia maurilamuˈa ka tau tiˈitiˈi laˈu.

26 Ma diˈia noaˈa kamu kasi bolo goˈo faˈinia sasilana kala ru fuana faˈataulana maurilamuˈa, faˈuta neˈe muke manata ˈabera lala ana ru matamata ki?

27 “Muke lisia basi na takana ˈai neˈe kira taka afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada. Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.

28 Ma na takana ˈai ki kira tua goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.

29 “Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera liu sulia tae neˈe muke ˈania, ma tae neˈe muke kwaˈufia.

30 Osiˈana na ngwae tua kwaikinai ana God ki neˈe kira saiana kike manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu nia saiana ka sui naˈa neˈe kaumulu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.

31 Muke manata nama sulia na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia, ˈiri nia ke kwatea fuamuˈa na ru neˈe kamu ogaˈi ki.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa ˈi langi
(Matthew 6:19-21)

32 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamuˈa ngwae nau ki, sui bore ˈana kamu ka diˈia na ngwaˈi sipsip tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi maˈu, duˈungana God na Maˈa kamu, nia saeleˈa liu fuana

kwatelana ˈinotoˈanga nia
fuamuˈa.
33 Muke ˈoifoli ˈani ru
kamu ki, ma muke kwatea
mani fuana ngwae dalaˈa
ki. Diˈia kamu ke sasi
ˈunaˈeri, muke baˈa toˈo ana
suˈukela fuana goni maniˈa
ki ˈi langi neˈe nia ˈafitaˈi
ka fura. Kamu ke gonia na
toˈoruˈa kamu ki ˈi langi,
ana kula neˈe nia ˈafitaˈi
kira ka faˈasuia, ma na kula
neˈe ngwae bili ki noaˈa kasi
dao ana, ma noaˈa ta su-
fusufu kasi faˈalida.
34 Osiˈana kaidaˈi na
toˈoruˈa kamu nia teo ˈi
langi, na maurilamuˈa nia
agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana
ˈi langi. Ma kaidaˈi na
toˈoruˈa kamu nia teo saena
magalia, na maurilamuˈa ka
agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru
saena na magalia ki.

Ngwae rao ki muke lialia

35 "Kamu ke tua ni lialia
masia ta tae neˈe ke baˈa
dao maˈi. Ma muke ruˈufia
na toro kamu ki, ma muke
faˈaduˈa na unu kamu ki,
36 diˈia nama ngwae rao
ki neˈe kira masia na ng-
wae ˈinotoˈa kira neˈe ke
oli maˈi faˈasia ta fafangaˈa
ana araˈinga. Kaidaˈi nia
dao maˈi ma ka faˈafo, kira
ˈaliˈali goˈo kika ˈifingia
naˈa sinamaa fuana.
37 ˈOilakiˈa fuana na ng-
wae rao neˈeri ki neˈe ng-
wae ˈinotoˈa kira nia dao
toˈoda, ma kira ada goˈo
ˈada ˈua, ma kira masia
ana kaidaˈi nia oli maˈi ana.
Nau ku saea na ru mamana
fuamuˈa, nia ka sasi akaˈu,
ma ka faˈatuada taˈifau, ma
ka sareda.
38 ˈOilakiˈa fuada diˈia nia
dao toˈoda kira kwaimasi,
diˈia nia ke dao maˈi saena
tofongana rodo, nama agi
rodo ˈi ˈofodangi!
39 "Ma muke manata
toˈona ru neˈe, diˈia na
ngwae ana luma nia saiana
na kaidaˈi neˈe ngwae bili
ke dao maˈi ana, nia ˈafitaˈi
na ngwae bili ka ruˈu saena
luma nia.
40 Kamuˈa logo, muke tua
ni kwaimasi aku, na Ngela
Ngwae. Nau kui baˈa dao
maˈi ana na kaidaˈi neˈe
kamu fia noaˈa naisi dao
maˈi ana."

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Matthew 24:45-51)

41 Sa Peter ka fata ˈuri,
"Aofia kwa. ˈUri ma ˈoko
saea na tarifulaˈa neˈe
fuaimili goˈo niniˈa, nama
fuana na ngwae ki taˈifau?"
42 Na Aofia nia olisia ka
ˈuri, "Kamu ke diˈia na ng-
wae rao neˈe nia liatoˈo ma
nia ka rao saga. Ma na araˈi
ˈaˈana ke alua nia ka lia
sulia na ngwae rao ki, ma ka
kwatea na fanga fuada ana
kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
43 Ma ˈoilakiˈa fuana na
ngwae rao neˈeri neˈe ng-
wae ˈaˈana nia dao toˈona,
ma nia sasia ru neˈeri ki ana
kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ˈi
luma nia!
44 Nau ku saea na ru ma-
mana fuamuˈa, na ngwae
ˈaˈana ka alua nia ka lia
sulia ru nia ki taˈifau.
45 Bore ma, ka taˈa liu diˈia
na ngwae rao neˈeri ka man-
ata ˈuri, 'Na ngwae ˈaˈana
nau, daolana maˈi nia tau
ˈua,' ma nia ka talaˈae fuana

kwaˈilana na ngwae rao ki, ma na kini rao ki, ma nia ka tua ni fanga naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana leleka gwauna ka lilinga naˈa.

46 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe nia kina goˈo ˈana. Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka alua ana na kula fuana ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki.

47 “Ma na ngwae rao neˈe nia saiana tae neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga nia ka sasia, bore ma nia noaˈa kasi sasi akaˈu ma kasi sasia goˈo na ru neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga, kike baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga doe fuana.

48 Bore ma na ngwae ni rao neˈe noaˈa nia kasi saiana na ru neˈe ngwae ˈaˈana nia oga, ma nia ka sasia ru neˈe bolo faˈinia kika nangasia faˈinia, kira ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga tiˈitiˈi goˈo fuana.

“Diˈia God nia kwate tatakolaˈa ana ru ki fuana ta ngwae, God nia oga ngwae neˈeri ka olitaˈi tatakolaˈa logo ana ru ki fuana. Ma diˈia God nia kwatea ru ˈoro liu ki mala fuana ta ngwae, nia ka oga logo ru ˈoro liu ki mala faˈasia ngwae neˈeri.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus (Matthew 10:34-36)

49 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku leka maˈi fuana doˈofilana na magalia, ma nau ku oga na mafula neˈeri ke talaˈae ke duˈa naˈa!

50 Nai baˈa ruˈu saena fiiˈa doe liu neˈe nia diˈia kaidaˈi neˈe ngwae nia lolomo saena kafo ana siuabuˈa. Ma nau ku manata mu naˈa fuana leleka na siuabuˈanga ana fiiˈa doe neˈeri ka aliˈafu nama!

51 ˈUri ma kamu fia fasi nau ku dao maˈi faˈinia aroaroˈa saena magalia? Noaˈa liu! Bore ma nau ku dao logo maˈi faˈinia barangisiˈa.

52 Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa, na luma neˈe lima ngwae ki kira tua ˈi saena, kira ke takalo osiˈana nauˈa. Uulu ngwae ki ana ta bali, ma ro ngwae ki ana ta bali.

53 Na maˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na ˈalako kira ki, ma na ngwae ˈalako ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na maˈa kira ki. Ma na teˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na sariˈi kira ki, ma na sariˈi ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na teˈa kira ki. Ma na funga kini ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na kini folia kira ki, ma na kini folia ki kira ka olisuˈusuˈu faˈinia na funga kini kira ki.”

Ngwae ki kina mamanalana raoˈa sa Jesus ki (Matthew 16:2-3)

54 Sa Jesus ka fata laˈu fuana raˈi ngwane uria ka ˈuri, “Diˈia kamu lisia gwaˈi salo ki kira raˈe maˈi faˈasia sulana sina, muke saiana na uta ke baˈa toˈo. Ma nia ke toˈo mamana naˈa.

55 Ma diˈia na iru nia raˈe alaˈa maˈi, muke saiana logo

nia ke baˈa ˈakoˈako. Ma nia
ke baˈa ˈakoˈako mamana
naˈa.
56 Kamu ngwae kwalabasa
ki! Osiˈana kamu saiana
lisilana mamanga faˈinia na
magalia, bore ma noaˈa
kamu kasi lia saiana ru neˈe
God fulia ana kaidaˈi neˈe
ki.”

ˈOke faˈasagaˈo faˈinia God
(Matthew 5:25-26)

57 Sa Jesus nia alaˈa laˈu ka
fata ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa
kamu kasi filia ˈaumulu ru
ˈoloˈolo ki fuana sasilana?
58 Diˈia ta ngwae ke
ngaliˈo fuana kwai mata-
langaˈinga, ˈi naˈona neˈe
koroˈo ka alaˈa saena kwai
matalangaˈinga, ˈoke iliili
ˈuana faˈasagalana ru ki ˈi
safitamuroˈo. Si diˈia noaˈa
ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri, ma
nia ka ngaliˈo siana ngwae
kwaigiosi, ma ˈi buri ˈana
nia ka matalangaˈi ˈoe, nia
ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana
ngwae firi ngwae ki, ma na
ngwae firi ngwae ki fiˈi alu
ˈoe laˈu saena lokafo.
59 Ma nau ku saea
fuamuˈa, diˈia nia ˈunaˈeri,
nia ˈafitaˈi liu fuana ˈoko
ruˈu faˈasia na lokafo, leleka
ˈoke kwatea na mani ˈisi
ˈoe neˈe nia bolo faˈinia
kwaˈikwaˈinga ˈoe.”

13

Kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa nama ˈoke mae

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, ti ngwae neˈe kira tua
ˈi neˈeri, kira faˈarongoa sa
Jesus ˈania na ngwae faˈasia
ˈi Galili ki neˈe sa Paelat
nia saungida ka mae, kaidaˈi
kira foˈosi ana God.
2 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri, “Faˈuta? Duˈungana
neˈe kira saungia ngwaˈi
toˈa neˈeri, kira ka mae
naˈa ˈunaˈeri, kamu fia fasi
kira na ngwaˈi toˈa neˈe
taˈangaˈa kira ki nia doe
ka liufia na ngwae Galili ki
taˈifau neˈeriˈa?
3 Noaˈa liu! Ma nau ku
saea fuamuˈa, diˈia noaˈa
kamu kasi kakari alifaˈi
faˈasia na taˈangaˈa kamu
ki, kamuˈa taˈifau goˈo neˈe
muke baˈa mae logo diˈida.
4 Kamu manata faˈuta su-
lia na akwala ma kwalu ng-
wae ba kiri saena fanoa ˈi
Saelom neˈe luma doe nia
ˈasia fafida, ma kira ka mae
taˈifau? ˈUri ma, kamu fia
fasi ru neˈeri nia faˈataˈinia
neˈe kira naˈa neˈe ngwae
taˈa ki, ka liufia na ngwae
neˈe kira tua ˈi saena fanoa
ˈi Jerusalem ki?
5 Noaˈa! Nau ku saea
fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu
kasi kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa
taˈifau muke baˈa mae logo
diˈida.”

Na tarifulaˈa sulia na ˈai figi neˈe lua ˈao

6 Sui sa Jesus ka alaˈa
fuada ˈania tarifulaˈa neˈe
ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia
taˈi ˈai neˈe kira saea ˈani
na figi ˈi saena na oˈola nia.
Ana taˈi kaidaˈi, nia leka ma
ka lulu ˈuana ti fuaˈi ru ˈi
gwauna ˈai neˈeri, ma noaˈa
nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru
ana.
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana
na ngwae neˈe rao ˈi saena
na oˈola nia, ‘Lisia basi,

uulu faˈi ngali ki nau ku
lialia maˈi ˈuana na fuaˈi
ru ki, ma noaˈa nau kusi
lisia goˈo ta fuaˈi ru ana.
ˈUri ˈoke tufua naˈa ˈamu!
Faˈuta neˈe nia ka tua goˈo
ˈana fuana suˈusilana na
ano fuana raoˈa?’
8 Bore ma na ngwae ni rao
neˈeri nia olisia ka fata ˈuri,
‘Araˈi kwa, ˈoke alaˈania na
ˈai neˈe ka teo basi ˈana
sulia laˈu ta taˈi faˈi ngali.
Nai baˈa ˈilia ta kakaloa
kalikalia, ma nau kui alua
tafu ki ˈi ˈaena, fasi ˈiri ke
faˈaleˈa na ano neˈe.
9 Ma diˈia na ˈai neˈe ka
fungu ˈani fuaˈi ru ki ana
faˈi ngali loeri maˈi, nia leˈa.
Ma diˈia ka noaˈa, ˈoke tufua
naˈa ˈamu.’ ”

Sa Jesus nia gura taˈi ˈafe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

10 Ana taˈi Sabat asoa
ana mamaloˈa, sa Jesus nia
faˈamanata ˈi saena taˈi
luma fuana foˈongaˈa.
11 Ma taˈi kini nia tua ˈi
neˈeri neˈe na anoˈi ru taˈa
neˈe nia dosia na sulina ka
baˈu, ma nia ka mataˈi sulia
akwala ma kwalu faˈi ngali
ki, ma noaˈa nia kasi totolia
neˈe nia uu saga.
12 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisia, nia saea maˈi siana ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈakwa
naˈa faˈasia na mataˈinga
niniˈa saungiˈo.”
13 Ma nia ka alua limana
ˈi fafona sulina, ma ana
kaidaˈi neˈeri goˈo, na kini
neˈeri ka tataˈe saga, ma ka
baˈatafea God.
14 Ma kaidaˈi faˈinaˈonaˈo
ana luma fuana foˈongaˈa
neˈeri nia lisia sa Jesus
sasi ru neˈeri ana kini
neˈe ana Sabat na asoa
ana mamaloˈanga, nia oli
ma ka saetaˈa liu, ma nia
ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈeri ki, “Ono asoa ki neˈe
fuana sasilana raoˈa kamu
ki. Ma ana asoa neˈeri
ki logo neˈe, muke leka
maˈi fuana guraˈa. Noaˈa
kamu kasi leka maˈi fuana
guraˈa ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga.”
15 Ma na Aofia sa Jesus nia
olisia ka fata ˈuri, “Kamu ng-
wae kwalabasa ki! Osiˈana
kamu ˈidufaˈi sasia goˈo
raoˈa ki kaidaˈi kamu logea
na buluka ma dongki kamu
ki, ma muke talaˈida ˈuana
kafo fuana faˈakwaˈufilada
ana Sabat asoa ana ma-
maloˈa.
16 Ma na kini neˈe, nia
neˈe ana kwalafa koˈo bora
kia sa Abraham logo, ma
sa Saetan ka firi maˈi fafia
ˈani mataˈinga sulia akwala
ma kwalu faˈi ngali ki. Ma
nia leˈa fuana nai gura na
mataˈinga neˈe faˈasia ana
asoa ana Sabat.”
17 Kaidaˈi sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri, na malimae nia ki
kira ka ˈeke liu, ma na ng-
wae ki kira fiˈi saeleˈa lala,
osiˈana ru ni ˈarefoˈa ki neˈe
sa Jesus nia sasiˈi.

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana

(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Sa Jesus alaˈa laˈu ka
fata ˈuri, “Nai alaˈa laˈu
kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe

bolo faˈinia ˈinotoˈanga God
fafia ngwae nia ki.
19 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae
nia ngalia na magana ˈai
tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani
mastad, ma nia ka fasia
saena oˈola nia. Sui nia ka
bulao maˈi, ma ka alua na
ˈai doe, ma na noˈo ki kira
ka leka maˈi, ma kira ka tua,
ma kira ka saungaˈinia na
nuˈi kira ki ana rarana ˈai
neˈeri.”
20 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Nai alaˈa laˈu
kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe ka
bolo faˈinia ˈinotoˈanga God
fafia ngwae nia ki.
21 Nia diˈia na isi tiˈitiˈi
fuana faˈa ubulana na beret
neˈe ta kini nia ngalia, ma ka
dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka
ka nongalia na kaˈakaˈa
neˈeri ka ubu ma ka fane.”

Ngwae ˈoro noaˈa kira kasi mauri
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Kaidaˈi sa Jesus leka
ˈuana ˈi Jerusalem, nia ka liu
daraninia naˈa maˈe fanoa
doe ki, ma na maˈe fanoa
tiˈitiˈi ki, ma ka faˈamanata
ngwae ˈoro ki.
23 Ma taˈi ngwae nia sae-
filoa ma ka ˈuri, “Araˈi ˈae.
ˈUri ma ta bara ngwae goˈo
neˈe God ke faˈamaurida?”
Sa Jesus nia olisia ma ka
ˈuri,
24 “Nau ku saea fuamuˈa,
muke fai suˈusuˈu, fasi ˈiri
muke ruˈu ana sinamaa
neˈe nia susukuru neˈe leka
ˈuana ˈi langi. Duˈungana
na ngwae ˈoro kike sasi
ˈuana na ruˈungaˈa, ma nia
ˈafitaˈi liu fuada duˈungana
na sinamaa ke baˈa fono
ˈusida.
25 Kaidaˈi ngwae ˈaˈana
ana luma ˈi langi nia ka
tataˈe, ma ka fono ˈusia na
sina maa, kamu ke uu maˈi
ˈi maa, ma muke faˈafo ana
maa, ma muke fata ˈuri,
‘Araˈi ˈae, ˈoe ˈifi kwau
fuamiˈa.’ Bore ma nia ka
olisia ma ka ˈuri, ‘Noaˈa nau
kusi sai amuˈa, ma noaˈa
nau kusi saiana kula neˈe
kamu leka maˈi faˈasia.’
26 Sui kamu ke olisi ˈuri
ana, ‘Kami fangafanga faˈi
ˈoe, ma mika kwaˈu kwaˈu
logo faˈi ˈoe, ma ˈoko
faˈamanata naˈa ˈi saena na
fanoa kami ki.’
27 Bore ma nia ka fata ˈuri,
‘Kamu na ngwae taˈa ki,
muke leka tau kwau faˈasi
nau. Nau kusi sai amuˈa,
ma noaˈa nau kusi saiana
kula neˈe kamu leka maˈi
faˈasia.’
28 “Ma kaidaˈi kamu
lisia sa Abraham, ma sa
Aesak, ma sa Jakob, ma
profet ki taˈifau ˈi saena
ˈInotoˈanga God, God ke
toˈosi kamu ˈi maa, muke
baˈa kwaimanatai, muke
angi, ma muke saetaˈa
faˈinia ˈala girigiriˈa ˈani
lifamuˈa!
29 Ma na ngwae ki kike
baˈa dao maˈi faˈasia
fanelana sina, ma ˈi sulana
sina, ma faˈasia gwauna
fanoa, ma ˈi ˈaena fanoa,
ma kira ka fiku ana fangaˈa
loˈoko ˈi saena ˈInotoˈanga
God.
30 Sulia na ngwae neˈe
kira ˈisiˈisi ana kaidaˈi neˈe
ki, kira ke baˈa etaeta ˈi
naˈo. Ma na ngwae neˈe kira
etaeta ˈi naˈo ana kaidaˈi

neˈe ki, kira ke baˈa ˈisiˈisi.”

Alafeˈanga sa Jesus fuana ˈi Jerusalem
(Matthew 23:37-39)

31 Ana kaidaˈi neˈeri, ti Farasi kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka faˈasia ˈi neˈe ˈuana ta fanoa matamata, osiˈana sa Herod na tatalafaˈa nia oga liu saungilamu.”

32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa Herod nia diˈia na kui kwasi, duˈungana nia ˈosoˈoso liu. Muke leka saea fuana, taˈena faˈinia rorodo, nai sasia nama ˈaku na raoˈa nai ana ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki, ma guralana ngwae mataˈi ki. Ma ana uula asoa, nau ku fiˈi faˈasuia na raoˈa nau.

33 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau ku daofaˈi liu nama ˈaku ˈuana ˈi Jerusalem ˈi taˈena, ma ˈi rorodo, ma saena asoa loeri ki laˈu. Osiˈana noaˈa kasi bolo fuana kira ke saungia na profet ana ta fanoa matamata, bore ma saena ˈi Jerusalem goˈo.”

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ngwae ana ˈi Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau ana na profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi siaku, fasi ˈiri nai lia suli kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.

35 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi naˈa ˈani fanoa kamu. Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe kamu ke fata ˈuri, ‘God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

14

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae ana asoa ana Sabat

1 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus leka ka fanga ana luma taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Farasi ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki kira ka lialia ˈuana lisilana ta tae neˈe nia ke baˈa sasia.

2 Ma taˈi ngwae neˈe ro lima nia ki ma na ro ˈaa nia ki kira ubu liu, nia leka maˈi siana sa Jesus.

3 Ma sa Jesus ka saefiloa na Farasi ki ma na faˈamanata ana taki ki ka ˈuri, “Na taki kia ki alaˈania kulu ka gura ta ngwae mataˈi ana Sabat, nama noaˈa?”

4 Bore ma noaˈa kira kasi taˈi olisia nama. Sui sa Jesus ka sama toˈona ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka ˈakwa naˈa, ma sa Jesus ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.

5 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma diˈia ta ngela amu nama ta buluka amu, nia ˈasia ˈi saena ta kilu ana na Sabat asoa ana mamaloˈanga, ˈoko saiana ˈoke leka lafua goˈo ˈamu?”

✡ **13:35** Sam 118:26

6 Ma ana kaidaˈi sa Jesus
nia saefilo ˈunaˈeri, noaˈa ta
ngwae kasi taˈi olisia nama.

7 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisia na ngwae ki neˈe kira
dao maˈi fuana fangaˈa,
ma kira ka filia ˈada kula
ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa, nia
ka fata ˈani tarifulaˈa neˈe
fuada ka ˈuri,

8 “Kaidaˈi ta ngwae nia
laefiˈo fuana ta fangaˈa ana
araˈinga, noaˈa ˈoe kosi tua
ana fuli tuaˈa fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ˈasu ˈubani
kira kata fiˈi laefia logo ta
ngwae neˈe nia talingaˈi ka
tasa amu.

9 Ma na ngwae neˈe nia
laefi koroˈo maˈi ka dao, ma
ka fata ˈuri fuamu, ‘ˈOke
tataˈe basi, ˈiri ngwae neˈe
ke tua ˈi neˈana.’ ˈUnaˈeri
ˈoko fiˈi ˈeke liu lala, osiˈana
kira ˈiduˈu ˈoko tua naˈa ana
kula ˈi ano fuana na ngwae
dalaˈa ki.

10 Aia, kaidaˈi ta ngwae
nia laefiˈo, tua lala ˈamu ana
ta kula ˈi ano, ma kaidaˈi
na ngwae neˈe nia laefiˈo
maˈi nia dao, nia ka fata
ˈuri fuamu, ‘Kwala ngwade,
ˈoe ˈidu maˈi ˈuana ta kula
leˈa mala.’ ˈUnaˈeri, nia ka
faˈadoe ˈoe ˈi naˈoda na ng-
wae neˈe kamu fiku ˈi neˈeri
ki.

11 Osiˈana na ngwae neˈe
nia faˈadoe nia talana, God
ke faˈatiˈitiˈi nia. Ma na ng-
wae neˈe nia faˈatiˈitiˈi nia ˈi
talana, God ke faˈadoea.”

12 Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na ngwae
neˈe nia saungaˈinia na
fangaˈa neˈeri, “Kaidaˈi
ˈoko saungaˈinia ta fangaˈa,
noaˈa ˈoe kosi laefia goˈo
ˈamu maˈi na kwaima ˈoe
ki, ma na futaˈa ˈoe ki,
nama na ngwae toˈoru ki
neˈe kira tua karangiˈo.
Duˈungana kira saiana kira
ke baˈa saungaˈinia ta
fangaˈa ˈunaˈeri, ma kira ke
laefiˈo logo fuana duˈulana
logo na ru neˈe ˈoko sasi
fuada.

13 Bore ma kaidaˈi ˈoko
saungaˈinia ta fangaˈa, ˈoke
laefia maˈi na ngwae dalaˈa
ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda
nama limada mae ki, ma na
ngwae neˈe maada rodo ki.

14 Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri,
nia ˈoilakiˈa fuamu. Sui
bore ˈana noaˈa kira kasi
duˈu fuamu, God ke baˈa
duˈua fuamu, ana kaidaˈi
neˈe ngwae saga ki kira
tataˈe „ laˈu faˈasia na
maeˈa.”

Ta tarifulaˈa sulia na fafangaˈa ˈi langi
(Matthew 22:1-10)

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
taˈi ngwae ana ngwaˈi toˈa
neˈe kira tua fuana fangaˈa,
nia rongoa tae neˈe sa Je-
sus nia saea, nia ka fata
ˈuri, “Na ˈoilakiˈanga fuana
ngwae neˈe kira ke baˈa
fanga ana fafangaˈa ˈi saena
ˈInotoˈanga God.”

16 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri, “Ana taˈi kaidaˈi, taˈi
ngwae nia saungaˈinia taˈi
fafangaˈa doe, ma ka laefia
maˈi ngwae ˈoro ki fuana
fangaˈa.

17 Ma ana kaidaˈi ru ki
taˈifau nia kwaimaˈakwali
naˈa, nia ka kwatea ng-
wae rao nia ka leka fuana

baˈelana maˈi ngwae neˈe nia saeda fuana kika leka maˈi. Nia fata ˈuri, ‘Kamu ke leka naˈa maˈi sulia na ru ki nia kwaimaˈakwali taˈifau naˈa.’
18 Bore ma kira ka talaˈae kira ka fofoni ru, kira ka saea ru ki nia suˈusida neˈe noaˈa kira kasi leka maˈi. Taˈi ngwae nia fata ˈuri, ‘Nau ku folia taˈi afu ano, ma nau ku oga nai leka lisia basi. ˈOe faˈarongoa, nau ku kwaimanatai liu.’
19 Ma ruana ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku folia akwala buluka ana kaidaˈi neˈe, ma nau ku oga nai leka ilida basi, sali kira rao leˈa nama noaˈa. ˈOke faˈarongoa nau ku kwaimanatai liu noaˈa naisi leka goˈo kwau.’
20 Ma uula ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku fiˈi araˈi goˈo, ma nia ka ˈafitaˈi liu fuaku fuana lekaˈa kwau. ˈOe faˈarongoa nau ku kwaimanatai.’
21 Kaidaˈi neˈe ngwae rao nia oli maˈi, ma ka faˈarongoa ngwae ˈaˈana nia ˈani ru neˈeri ki, ngwae ˈaˈana neˈe nia saetaˈa liu, ma ka fata ˈuri fuana ngwae rao nia, ‘ˈOke leka ˈaliˈali sulia tala doe ki, ma sulia tala tiˈitiˈi ki, ˈoko baˈea maˈi na ngwae dalaˈa ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama limada mae ki, ma na ngwae neˈe maada rodo ki, ma faˈinia ti ngwae logo neˈe nonida taˈu.’
22 Kaidaˈi ngwae rao neˈeri nia oli maˈi, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈaˈana nia, ‘Araˈi ˈae, ru ba ˈoko saeˈe fuaku ki, nau ku sasiˈi taˈifau naˈa, ma kula ni tuaˈa ana fangaˈa ˈoe noaˈa nia kasi fungu ˈua ana ngwae ki.’
23 Ngwae ˈaˈana neˈe ka fata laˈu ˈuri, ‘ˈOe leka laˈu sulia kala tala ki neˈe kira tua tau, ˈoko laefida, ma ˈoko ˈengoa laˈu maˈi ti ngwae fasi ˈiri na luma nau ke fungu.
24 Ma nau ku saea fuamu, nia ˈafitaˈi liu fuana ta ngwae ana ngwae ba nau ku laefida maˈi ˈi naˈo ki, kira ke fanga ana fafangaˈa nau.’ ”

Na ˈatoˈanga neˈe ngwae ke dao toˈona duˈungana raoˈa neˈe
(Matthew 10:37-38)

25 Ana taˈi kaidaˈi, na fikuˈa doe kira leka faˈinia sa Jesus. Ma nia ka abula ka fata ˈuri fuada,
26 “Ta ngwae neˈe nia oga ke donga nau, nia ke alafe fuaku ka liufia na maˈa nia, ma na teˈa nia, ma na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena nia ki, ma niaˈa talana logo.
27 Nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia kasi maˈudi fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
28 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia oga ke saungaˈinia ta luma doe, nia ke tua, ma ka manata basi sulia ta fita mani neˈe nia toˈo ana fasi ˈiri ke bolo faˈinia faˈasuilana na luma neˈeri.
29 Diˈia nia kasi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka alua

naˈa na faˈangasilana na
luma neˈeri taˈifau, ma na
ngwae ki kira lisia noaˈa nia
kasi toˈo ana mani neˈe nia
bolo fuana na faˈasuilana,
kira ke ˈoidorole ˈania, ma
kira ka fata ˈuri,
30 ‘Na ngwae neˈe nia
talaˈae naˈa ana faˈa uu-
lana na luma neˈe, bore ma
nia noaˈa kasi totolia nia ka
faˈasuia.’
31 “Ma diˈia ta tatalafaˈa
neˈe nia leka faˈinia taˈi ak-
wala toˈoni ngwae nia ki
fuana na fuˈanga faˈinia ta
tatalafaˈa mo neˈe nia leka
maˈi faˈinia na ro akwala
toˈoni ngwae nia ki fuana
fuˈanga, nia ke tua basi ˈi
ano ka manata ˈana sulia
ˈasu ˈubani noaˈa nia kasi
ngasingasiˈa kasi bolo goˈo
fuana na fuˈalilana na mae
faˈinia na tatalafaˈa neˈeri.
32 Ma diˈia nia noaˈa goˈo,
nia ka kwatea ta ngwae ana,
ˈiri ke leka, ma ka gani
ˈuana na aroaroˈanga ˈi safi-
tadaroˈo, ana kaidaˈi kira
tua tau ˈua maˈi.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kamu
ka eta manata leˈa basi sulia
na fiiˈa neˈe kamu ke dao
toˈona kaidaˈi neˈe kamu ke
donga nau, diˈia ta ngwae
amuˈa neˈe noaˈa nia kasi
danga faˈiburi ˈani ru nia ki
taˈifau, nia ˈafitaˈi liu nia ke
donga nau.”

Fiki asi dalakwai
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Na fiki asi nia na ru leˈa.
ˈUnaˈeri bore ˈana, diˈia
neˈe asila lana nia dalakwai
naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi liu
ˈoko kwate nia ka asila laˈu.
35 Ma noaˈa nia kasi leˈa
naˈa fuana sasilana ˈani ta
ru. Noaˈa nia kasi leˈa naˈa
fuana ano ma fuana ˈafilana
ta ru. Ma nia bolo faˈinia
kira ka toˈosia goˈo ˈada.
Kamu ke sailinga leˈa sulia
na alaˈanga neˈe ki.”

15

Na sipsip neˈe oˈosi
(Matthew 18:12-14)

1 Ana taˈi kaidaˈi, na ng-
wae ˈoro neˈe kira rao ana
gonilana na mani ana na
takisi, ma na ngwae neˈe
kira fia fasi kira ngwae taˈa
ˈufuni ki logo, kira dao
fuana na fafarongolana sa
Jesus.
2 Na Farasi ki ma na ng-
wae faˈamanata ana taki
ki, kira etangia ngunun-
gunuˈanga kira ka ˈuri, “Na
ngwae neˈe nia kwaloa na
ngwae taˈa ki ma ka fanga
goˈo ˈana faˈinida!”
3 Nia neˈe sa Jesus ka alaˈa
ˈani na tarifulaˈa ki fuada ka
ˈuri,
4 “Diˈia ta ngwae amuˈa
nia toˈo ana taˈi talangaˈi
sipsip, ma taˈi ai ada ka
noˈana, tae neˈe ngwae
neˈeri ke sasi? Nia ke faˈasia
na siko akwala ma siko
sipsip neˈeri ki, ma nia ka
leka ka lulu ˈuana taˈi ai
neˈe nia noˈana, leleka nia
ka dao nama toˈona.
5 Ma kaidaˈi neˈe nia dao
toˈona, nia ka saeleˈa liu,
ma ka ngalia ˈi gwauna
ˈabaˈabana,
6 ma ka ngalia maˈi ˈi
fanoa. Sui nia ka ri maˈi
ˈuana ngwae kwaima nia
ki, ma na ngwae ana fanoa

nia ki, fasi ˈiri kika fiku maˈi, ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Nau ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa toˈona na sipsip ba nau ba nia noˈana. Ta neˈe muke saeleˈa faˈinau!’ ”

7 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, na saeleˈanga doe ˈunaˈeri logo ˈi langi fafia taˈi ngwae neˈe taˈa ma nia ka kakari alifaˈi. Na saeleˈanga faˈinia ka liufia na saeleˈanga fafia siko akwala ma siko ngwae neˈe kira saga goˈo ˈada ki.”

8 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈania tarifulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta kini neˈe nia toˈo ana ta akwala selene, ma ta taˈi selene ka noˈana, tae neˈe nia ke sasia? Nia ke faˈaduˈa ta unu, ma ka salofia na luma nia, ma ka lulu ana kula ki taˈifau leleka nia ka dao nama toˈona.

9 Ma kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia ka ri naˈa ˈuana ngwae kwaima nia ki, ma na ngwae ana fanoa nia ki kira ka fiku maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Nau ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa toˈona na selene ba nau ba noˈana. Nia neˈe muke saeleˈa amuˈa faˈinau!’ ”

10 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ka ˈunaˈeri logo ˈi langi. Na ˈainsel God ki faˈinia God, kira saeleˈa liu fafia taˈi ngwae neˈe nia abula taˈa, ma nia ka kakari alifaˈi maˈi.”

Na ngela aˈabasa

11 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈani ta tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia toˈo ana ro ngela ngwane ki.

12 Na ngela ˈi buri nia fata ˈuri fuana na maˈa nia, ‘Maˈasi, ˈoke kwatea naˈa maˈi bali nau ana na toˈoruˈa kulu.’ ˈUnaˈeri goˈo, na ngwae neˈeri ka daroˈia naˈa na toˈoruˈa kira ˈi safitana na ro ˈalako nia ki.

13 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, na ˈalako ba ˈi buri ka ˈoifoli naˈa ˈani na bali nia ana toˈoruˈa kira, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia mani nia. Ma nia ka leka naˈa ˈana ˈuana na fanoa tau, ma ka faˈalia taˈifau naˈa ˈana na mani nia ki ana na tuaˈa taˈa.

14 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia faˈasuia naˈa na mani nia ki, na fioloˈa doe ka liu ana na bali fanoa neˈeri, ma noaˈa nia kasi toˈo naˈa ana ta ru.

15 Ma nia ka leka siana taˈi ngwae ana fanoa neˈeri ka saefilo ˈuana ta raoˈa, ma na ngwae neˈeri ka kwate fuana na raoˈa bulibuli ana liaˈa sulia na gwata nia ki.

16 Ma nia ka oga fasi ke ˈania ti ngisingisi fanga ana na fanga gwata ki, duˈungana ta ngwae ˈi neˈeri kasi kwatea goˈo ta fanga fuana.

17 Bore ma kaidaˈi nia manata leˈa, nia ka fata ˈuri fuana talana, ‘Na ngwae ni rao maˈa nau ki, kira fanga leˈa taˈifau goˈo ˈada niniˈari, ma kira ka abusu, ma nau niniˈa nau ku fiolo goˈo ˈaku fuana na maelaku!

18 Nia leˈa fuana nau kui oli siana maˈa nau, ma nau ku fata ˈuri fuana, Maˈasi kwa, nau ku rora liu naˈa

ˈi maana God, ma ˈi maamu
logo.
19 Nau noaˈa kusi totolia
naˈa neˈe ˈoke sae nau laˈu
ˈani na ngela ˈoe. ˈOke
alaˈani nau kui rao naˈa
ˈaku fuamu diˈia ta ngwae ni
rao ˈoe.’
20 Ma nia ka tataˈe, ma ka
oli siana maˈa nia.
“Ma kaidaˈi nia dao tau
ˈua kwau faˈasia ˈi fanoa,
na maˈa nia ka lia kwau,
ma ka lisia. Ma nia ka
kwaimanatai liu ana na
ngela nia. Ma nia ka lalili
kwau, ma ka ofia maˈi na
ngela nia, ma ka nonoˈia.
21 Ma na ngela neˈeri ka
fata ˈuri fuana, ‘Maˈasi, nau
ku rora liu naˈa ˈi maana
God ma ˈi maamu logo. Nau
noaˈa kusi totolia naˈa neˈe
ˈoko sae nau laˈu ˈani na
ngela ˈoe.’
22 Bore ma na maˈa nia
ka ri ˈuana na ngwae rao
nia ki ka ˈuri, ‘Mulu ˈaliˈali!
Muka ngalia maˈi na toro
keta neˈe kwanga ka tasa,
ma muka faˈaruˈufi ˈania.
Ma kamu ka alua faˈi kome
ana limana, ma kamu ka
alua na taˈe butu ki ˈi ˈaena.
23 Sui, kamu ka leka, muka
saungia maˈi na kala buluka
kubu baera fasi ˈiri kulu ke
saungaˈinia na fangaˈa ma
kulu ka saeleˈa ˈakulu.
24 Duˈungana na ngela
nau, nia diˈia neˈe nia mae-
mae naˈa, bore ma nia ka
mauri laˈu. Ma nia ka diˈia
neˈe nia noˈana, bore ma
nau ku lisia laˈu naˈa.’ Ma
na fangaˈa neˈeri ka talaˈae
naˈa.
25 “Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na ngela ˈi naˈo baera nia
tua ˈua maˈi ˈana ˈi saena
na oˈola. Ma kaidaˈi neˈe
nia oli maˈi ma nia ka dao
karangia naˈa maˈi na luma,
nia ka rongoa na lingana na
masaˈa ma na ngwaˈengaˈa.
26 Ma nia ka karumia maˈi
taˈi ngwae ana ngwae rao ki,
ma ka saefiloa ˈuana na tae
funiˈa kira ngwaˈe faˈinia.
27 Ma na ngwae ni rao
neˈeri nia olisia ka ˈuri, ‘Na
ai burimu ba nia oli naˈa
maˈi ˈi fanoa, ma na maˈa
ˈoe ka saungia naˈa na kala
buluka kubu baera, osiˈana
na ai burimu nia mauri, ma
ka oli maˈi ka dao naˈa.’
28 Ma na ngela ˈi naˈo ka
saetaˈa liu, noaˈa nia kasi
ruˈu naˈa kwau saena luma.
Ma na maˈa nia ka ruˈu maˈi
ˈi maa, ma ka ˈengoa ˈiri nia
ruˈu kwau saena luma.
29 Ma nia ka olisia na maˈa
nia ma ka fata ˈuri, ‘Lisia
basi, nau ku rao fuamu diˈia
na ngwae rao ˈoˈo ˈoe sulia
faˈi ngali ˈoro neˈe ki, ma
nau ku roˈosulia na fata-
lamu. Sui bore ˈana, ˈoe kosi
kwatea goˈo ta kala nanigot
fuaku, fasi ˈiri nau ku sasi
ˈaku ta fangaˈa faˈinia na
ngwae kwaima nau ki!
30 Bore ma na ngela nini
ˈoe, nia faˈalia naˈa toˈoruˈa
ˈoe ana na kini sesele ki, ma
kaidaˈi nia oli maˈi ka dao
ˈi fanoa, ˈoko saungia mala
na kala buluka kubu doe leˈa
baera fuana!’
31 Ma na maˈa nia ka olisia
ka ˈuri, ‘Ngela nau ˈae, ˈoko
tua tari naˈa faˈi nau, ma na
ru nau ki taˈifau, neˈe ru ˈoe
ki logo.
32 Sui bore ˈana, kulu ke
sasi naˈa ˈakulu na fangaˈa
neˈe, ma kulu ka saeleˈa

ˈakulu, osiˈana na ai burimu lisilana diˈia nia maemae naˈa, bore ma nia ka mauri laˈu naˈa. Ma nia ka nonoˈana naˈa, bore ma kaidaˈi neˈe kulu ka lisia laˈu.’ ”

16

Na ngwae rao abu ˈoloˈolo

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki ka ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru nia toˈo ana taˈi ngwae ni rao neˈe nia alua ka ˈaˈana fuana toˈoruˈa nia ki. Ma na ngwae ki kira ka saea fuana na ngwae toˈoru neˈeri neˈe na ngwae rao nia, nia ˈaurafu, ma ka faˈalia goˈo ˈana na toˈoruˈa nia ki.

2 Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka saea maˈi ngwae rao nia ma ka saefiloa ka ˈuri, ‘Na tae neˈe nau ku rongoa amu kwa? ˈOe keresia na fita mani nau ki taˈifau neˈe ˈoko rao ˈani, osiˈana neˈe noaˈa ˈoe kosi ˈaˈana naˈa ana toˈoruˈa nau ki.’

3 “Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau nia ke faˈasui nau naˈa faˈasia na raoˈa nau. ˈUri ma ta tae naˈa neˈe nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana ta raoˈa faolu? Nau kusi ngasingasiˈa naˈa fuana ˈililana na kilu ki, ma nau ku ˈeke liu logo ˈani ganiˈa.

4 Nau ku saiana ru neˈe nai baˈa sasia ˈiri kaidaˈi nau ku sui faˈasia na raoˈa nau, na ngwae ki kira ke kwalo nau goˈo ˈada saena luma kira ki.’

5 “Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae neˈe kira ngali langa faˈasia na ngwae ˈaˈana nia, ma nia ka fata ˈuri fuana na etana ngwae, ‘Fita ru neˈe ˈoko ngali langa ana faˈasia na ngwae ˈaˈana nau?’

6 Nia ka olisia ka ˈuri, ‘Taˈi talangaˈi biˈi* ngwaingwai.’ Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na ˈaba ru ana na ngali langaˈa ˈoe niniˈa, ˈoe tua, ma ˈoko keresia lima akwala ru ki.’

7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ruana ngwae, ‘Ma ˈaeˈo ta fita ru neˈe ˈoko ngali langa ana?’ Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Na taˈi talangaˈi ngwaˈi flaoa.’ Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na aba ru ana na ngali langaˈa ˈoe ne, ˈoke keresia kwalu akwala ru ki.’

8 Ma na ngwae ˈaˈana nia ka baˈatafea na ngwae rao ˈaurafu neˈeri fuana liatoˈongaˈa neˈe nia sasia. Si neˈe na ngwae neˈe ki saena magalia kira liatoˈo ka tasa ana ru saena na magalia neˈe ka liufia na ngwae ana na madakolaˈa ki.

9 “Nau ku saea fuamuˈa, muke kwatea na toˈoruˈa kamu ki fuana ˈafilana ngwae matamata ki. Ma kaidaˈi na mani kamu nia sui, God ke baˈa kwalo kamu ˈi langi.

10 “Diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao leˈa logo ana toˈoruˈa doe ki. Ma diˈia

* **16:6** Taˈi biˈi ngwaingwai diˈia 40 lita.

sa tai neˈe nia rao ˈaila ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao
ˈaila logo ana toˈoruˈa doe
ki.
11 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia
noaˈa kamu kasi rao leˈa
ana na toˈoruˈa ki saena
magalia, God noaˈa kasi
faˈamamana kamu logo
faˈinia na toˈoruˈa mamana.
12 Ma diˈia kamu kasi rao
leˈa ana ru ta ngwae mata-
mata, God noaˈa kasi kwatea
logo ru ki fuamuˈa ˈi langi.
13 “Noaˈa ta ngwae rao
kasi rao fuana ta ro ngwae
ˈaˈana matamata. Diˈia nia
ˈunaˈeri mo, nia ke baˈa
malimaeˈa ana ta ngwae
ˈaˈana, ma ka kwaima ana
ta ngwae ˈaˈana. Ma nia
ka rao leˈa fuana ta ngwae,
ma ka danga faˈiburi ˈani ta
ngwae. Ta neˈe, nia ˈafitaˈi
liu diˈia neˈe muke rao laˈu
fuana God, ma na mani laˈu
ana taˈi kaidaˈi.”
14 Ma kaidaˈi Farasi ki
kira rongoa ru neˈeri, kira
ka ˈoidorole ˈani sa Jesus,
duˈungana kira ngwae oga
guguta liu ana mani ki.
15 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu sasia ru leˈa
ki ˈi naˈo ana ngwae ki, fasi
ˈiri kira ke baˈatafe kamu.
Bore ma God nia sai goˈo
ana mangomuˈa. Osiˈana
ta tae neˈe na ngwae nia
manata doe ana, God noaˈa
kasi manata doe goˈo ana.”

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses ki
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

16 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Na taki sa Moses ki,
ma na kerekereˈa ana na
profet ki, nia rao ka talaˈi
kamu maˈi leleka ka dao
ana kaidaˈi sa John ngwae
ni Siuabu nia dao ana. Ma
nia ka talaˈae maˈi ana sa
John nia faˈatalo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia God
neˈe ke gwaungaˈi fafia ng-
wae nia ki, na ngwae ˈoro ki
kira saeleˈa fuana ruˈungaˈa
ˈi saena na mauriˈa neˈe God
ke gwaungaˈi fafia.
17 Bore ma noaˈa ˈiri fada
laˈu neˈe na ngasingasiˈanga
ana taki nia sui, bore ana
nia ka tiˈitiˈi. Na salo ma na
magalia ke baˈa sui, bore ma
na ngasingasilana na taki ki
ka teo tari noaˈa kasi sui.
18 “Diˈia ta ngwae ke
ilangaˈinia na ˈafe nia ma ka
korea laˈu ta kini matamata,
nia ˈusu naˈa. Ma diˈia ta
ngwae ka korea na ˈafe neˈe
kira ilangaˈinia, nia ˈusu
logo.”

Ngwae toˈoru faˈinia sa Lasaros

19 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ma
ka ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru
neˈe nia toro ˈani na toro
leˈa ki neˈe folilani doe, nia
ka tua ˈani tuaˈa leˈa sulia
asoa ki taˈifau.
20 Ma taˈi ngwae dalaˈa
neˈe duˈa sufusufu liu ana
nonina, neˈe satana sa
Lasaros, nia tua ˈi ano ˈaena
na maa ana luma na ngwae
toˈoru neˈeri.
21 Ma sa Lasaros oga ka
ˈania orengana na fanga
neˈe ˈasia faˈasia na tatafe
ni fanga na ngwae toˈoru
neˈeri. Ma kaidaˈi sa
Lasaros nia tua ˈi ano, na kui
ki bore, kira dao maˈi, ma
kira ka milia na duˈaduˈa
nia ki.

22 Sa Lasaros ka mae,
ma na ˈainsel ki kira ka
ngalia ˈalaˈa siana sa Abra-
ham ˈuana na fangaˈa doe ˈi
langi. Ma na ngwae toˈoru
neˈeri ka mae logo, ma kira
ka kwaiatoa naˈa.
23 Ma nia ka tua saena kula
fuana ngwae mae ki ˈani
na nonifiiˈa doe. Ma nia
ka lia kwau ˈalaˈa, ma ka
lisia kwau sa Abraham ma
sa Lasaros tua ˈana faˈinia.
24 Ma nia ka ako kwau
fuana sa Abraham ma ka
ˈuri, ‘Koˈosi Abraham ˈae,
ˈoke manatai nau maˈi.
Kwatea maˈi sa Lasaros,
fasi ˈiri ka kutumani maˈi
na ˈuˈuna saena kafo, ma
ka faˈagwaria na meaku,
osiˈana nau ku tua naˈa
ˈani na nonifiiˈa ˈi saena na
mafula neˈe.’
25 Bore ma sa Abraham
ka fata ˈuri fuana, ‘Ngela
nau ˈae, ˈoke manata toˈona
basi ˈamu kaidaˈi ba ˈoko
mauri, ˈoko toˈo ana na ru
leˈa ˈoro ki, ma sa Lasaros
ka toˈo goˈo ˈana ana ru
taˈa ki. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, nia ka tua naˈa
saena saeleˈanga ˈi neˈe, ana
kaidaˈi neˈe ˈoko tua ˈamu
saena na nonifiiˈanga.
26 Ma ta ru laˈu, God
nia alua taˈi lagasinasina
doe ˈi safitakulu, ma noaˈa
kasi bolo faˈinia ta ngwae
ke toˈofolo kwau ˈuana bali
neˈana. Ma ka noaˈa kasi
bolo logo fuana neˈe ta ng-
wae ka toˈofolo maˈi siaim-
ili.’
27 “Ma nia ka olisia ka
ˈuri, ‘Koˈosi, nau ku amasiˈo
kwau fasi ˈiri ˈoke kwatea
sa Lasaros ˈuana luma maˈa
nau,
28 fasi ˈiri nia ka faˈabasua
na lima ngwaefuta nau ki,
ˈasu ˈubani kira kata leka
logo maˈi ana kula ni non-
ifiiˈanga neˈe.’
29 Ma sa Abraham nia
olisia ka fata ˈuri, ‘Na
kerekereˈa sa Moses, ma na
profet ki niˈi teo taˈifau goˈo
ˈani faˈinida. Nia bolo fuana
kira ka roˈosuliˈi.’
30 Ma nia ka fata ˈuri,
‘Koˈosi Abraham ˈae, noaˈa
goˈo. Diˈia ta ngwae neˈe nia
maemae ma ka mauri laˈu,
ma nia leka siada tari, kira
ka kakari alifaˈi faˈasia na
abulaˈanga taˈa kira ki.’
31 Ma sa Abraham ka fata
ˈuri fuana, ‘Diˈia noaˈa kira
kasi roˈosulia na kerekereˈa
sa Moses ma na profet ki, nia
ˈafitaˈi goˈo fuana kira ka
faˈamamana, sui bore ˈana
diˈia ta ngwae ka tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.’ ”

17

Taˈangaˈa
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Sa Jesus fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, “Na ru neˈe
kwate ma ngwae ki kira ka
abula taˈa ki neˈe, niˈi ke fuli
nama. Bore ma nia ke baˈa
taˈa liu fuana ngwae neˈe
nia kwatea ma ru neˈeri ki
ka fuli!
2 Diˈia ta ngwae ka kwatea
ngwae niniˈa kira enoeno ki
ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira
aku, nia leˈa fuana kira ke
firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma
kira ka ˈui ˈania ˈi saena na
ˈatako.
3 Muke madafi kamu!
“Diˈia na toˈolamu nia ab-
ula taˈa, ˈoke balufia. Diˈia

nia kakari alifaˈi, ˈoke rufuanata ana taˈangaˈa nia.
4 Ma diˈia na abulalana nia taˈa fuamu ana fiu kaidaˈi ki saena taˈi asoa, ma nia ka leka logo maˈi fuamu burina fiu kaidaˈi neˈeri ki, ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku kakari alifaˈi naˈa,’ ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa.”
5 Na lifurongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “ˈOke faˈangasingasia na fitoˈonga kami ki.”
6 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Diˈia kamu toˈo ana fitoˈonga tiˈitiˈi bore ˈana ka diˈia ta maga mastad neˈe nia tiˈitiˈi liu, kamu saiana muke saea goˈo ˈamuˈa fuana ta ˈai doe, ‘Lafu faˈi lalimu, ma ˈoko uu kwau ˈi saena na asi.’ Ma nia ke baˈa roˈo goˈo ˈana sulia na fatalamuˈa.
7 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia ka toˈo ana ta ngwae ni rao neˈe nia ˈilia na ano, nama ka lia sulia na sipsip ki, ma kaidaˈi nia oli maˈi faˈasia na oˈola, na tae neˈe ˈoke saea fuana? ˈOke saea fuana nia ke leka ˈaliˈali maˈi, ma ka fanga basi?
8 Noaˈa! ˈOke fata lala ˈuri fuana, ‘ˈOke doˈofia basi maˈi na fanga nau ki, sui ˈoko toro faolu mala, ˈoko ngali fanga maˈi, nai nguta ma ku kwaˈu ka sui mala, ˈi buri, ˈoko fiˈi nguta, ma ˈoko fiˈi kwaˈu ˈamu.’
9 Ma na ngwae gwaungaˈi neˈe noaˈa kasi fata leˈa goˈo ana na ngwae rao nia, duˈungana nia sasi nama sulia na ru nia saea fuana.
10 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa. Kaidaˈi kamu sasia na ru ki taˈifau ka sui neˈe God nia laefi kamu fuani, muke fata ˈuri, ‘Kami na ngwae rao ki goˈo niniˈa, kami sasi goˈo ˈamiˈa na raoˈa neˈe ˈoga kami ki.’ ”

Sa Jesus nia gura na akwala ngwae

11 Sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem, ma ka liu safitana abaˈi kula ˈi Samaria ma ˈi Galili ki.
12 Ma kaidaˈi nia dao ana taˈi maˈe fanoa, nia ka dao toˈona taˈi akwala ngwae neˈe kuu nia saungida. Kira uu tau maˈi,
13 ma kira ka ako doe maˈi kika ˈuri, “Jesus na ngwae ˈaˈana kwa, ˈoke manatai kami maˈi!”
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisida, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka, muka faˈataˈinia nonimuˈa fuana na fata abu God ki, fasi ˈiri kira ke faˈamamana neˈe na nonimuˈa mafo naˈa.” Ma kaidaˈi kira leka naˈa, na nonida ka mafo taˈifau naˈa.
15 Kaidaˈi taˈi ngwae ada nia lisia neˈe nonina nia mafo naˈa, nia ka oli maˈi, ma ka ako doe, ma ka baˈatafea God.
16 Ma nia ka ˈasi ka lafafi maana ˈi ˈaena sa Jesus ma ka baˈatafea. Niaˈa neˈeriˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu, niaˈa lala faˈasia ˈi Samaria.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Na akwala ngwae mala ba nau ku gurada ma na nonida ka mafo naˈa. Ma ta siko ngwae laˈu, kira mo ˈi faˈi?
18 Faˈuta neˈe ngwae baera ki taˈifau noaˈa kasi oli maˈi fuana na baˈatafelana God, ma

taˈifilia goˈo na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu niniˈa?”
19 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “Tataˈe, ˈoko
leka naˈa ˈamu. God nia
guraˈo naˈa duˈungana ˈoko
faˈamamana nau.”

Daolana maˈi Ngwae filia God
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Ti Farasi kira saefiloa
sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi
faˈuta neˈe God ke baˈa
gwaungaˈi fafia magalia
kwa?”
Ma sa Jesus nia olisida ka
ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki, noaˈa kamu kasi lisia ˈani
ta maˈetoto doe.
21 Ma noaˈa ta ngwae
kasi fata ˈuri, ‘Lisia basi,
gwaungaˈinga God nia ˈi
neˈe!’ Nama ka ˈuri, ‘Nia
naˈa ˈi loˈoko!’ Duˈungana
na kula neˈe God nia
gwaungaˈi ana nia lala ˈi
saena maurilana ngwae ki.”
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki, “Na
kaidaˈi ke baˈa dao maˈi,
kaidaˈi muke oga lisilana na
asoa nau, na Ngela Ngwae.
Bore ma noaˈa kamu kasi
lisia.
23 Ma ti ngwae kike baˈa
fata ˈuri fuamuˈa, ‘Lia basi,
na Christ nia naˈa ˈi loˈoko!’
Nama kike ˈuri, ‘Lia basi, nia
naˈa ˈi neˈe!’ ˈUnaˈeri bore,
noaˈa kamu kasi leka fuana
liaˈa ˈuana.
24 Duˈungana na olilaku
maˈi, na Ngela Ngwae, nia ke
baˈa diˈia na meamea neˈe
nia madako ˈi lofana ma-
manga, ma na madakolana
ke rara saena mamanga
taˈifau, ma ngwae ki taˈifau
ka lisia.
25 Bore ma ˈi naˈona
olilaku maˈi, nai baˈa
nonifii, ma na ngwae ki kike
baˈa ˈaila ˈani nau.
26 Kaidaˈi nau kui baˈa oli
maˈi ana, nia ke diˈia logo
kaidaˈi ana sa Noa.
27 Kaidaˈi sa Noa, na ng-
wae ki kira nguta, ma kira ka
kwaˈu, ma ngwae ki faˈinia
kini ki kira ka ˈafe ma kira
ka araˈi. Goˈo kira ka lebe
naˈa sulia faˈi asoa sa Noa
nia raˈe saena faka doe, ma
na kafo ka fungu maˈi, ma
ka kuruda taˈifau naˈa.
28 Ma kaidaˈi nai baˈa oli
maˈi ana, nia diˈia logo na
asoa ba sa Lot, duˈungana
ngwae ki kira nguta, ma kira
ka kwaˈu, ma kira ka foli, ma
kira ka ˈoifoliˈa, kira ka fasi
fanga, ma kira ka saungaˈi
luma.
29 Ana asoa neˈe sa Lot nia
leka faˈasia ˈi Sodom, kira
lebe, ma na mafula ma na
fau ˈakoˈako ki ka ˈasi naˈa
maˈi faˈasia ˈi langi ma ka
duˈafida taˈifau.
30 Nia ke ˈunaˈeri logo ana
faˈi asoa nau kui oli maˈi
ana.
31 “Ma ana faˈi asoa neˈeri,
na ngwae neˈe nia tua tua
ˈi maa ana luma nia, noaˈa
nia kasi oli laˈu maˈi saena
fuana ngalilana ru nia ki. Ka
ˈunaˈeri logo fuana ngwae
neˈe nia saena oˈola, noaˈa
nia kasi oli laˈu maˈi ˈi luma.
32 Muke manata toˈona ru
neˈe fuli fuana ˈafe sa Lot.*

* **17:32** Nia akaˈu ana lia faˈi buriˈa ˈuana ˈi Sodom ma God ka kwaiˈia nia ka mae. Genesis 19:26

33 Diˈia sa tai neˈe nia oga
ke dau fafia na maurilana
fuana talana, nia ke baˈa
mae. Ma diˈia sa tai neˈe
ka danga ˈani na maurilana
osiˈana nia donga nau, nia
ke mauri mamana naˈa.
34 Nau ku saea fuamuˈa,
ana faˈi rodo neˈeri, ro ng-
wae neˈe kira maliu saena
taˈi ˈifitaˈi, taˈi ngwae God
ke ngalia, ma taˈi ngwae ke
ore.
35-36 Ro kini ki kera sasi
fanga fiku, taˈi kini God ke
ngalia, ma ta taˈi kini ke
ore.”
37 Ma na fafarongo nia ki
ka saefiloa kika ˈuri, “Aofia
kwa, ˈi faˈi mo neˈe na ru
neˈeri ki niˈi ke fuli ana
kwa?”
Ma sa Jesus olisida ka ˈuri,
“Na olilaku maˈi noaˈa ta
ngwae kasi talafia ka diˈia
logo neˈe na afa kasi talafia
ta ru mae.”

18

*Na gwaˈi ˈuru faˈinia ng-
wae kwai matalangaˈi*

1 Sa Jesus nia alaˈa fuana
fafarongo nia ki ˈania tar-
ifulaˈa neˈe, fasi ˈiri ke
faˈataˈinia fuada neˈe kira
ke foˈo sulia asoa ki taˈifau,
ma noaˈa kira kasi fitala.
2 Nia ka fata ˈuri, “Taˈi
ngwae ni kwai matalangaˈi,
nia tua ana taˈi fanoa, ma
noaˈa nia kasi faˈadufa God,
ma noaˈa nia kasi fuˈusi doe
goˈo ana ta ngwae.
3 Ma taˈi gwaˈi ˈuru ˈi
saena na fanoa neˈeri, nia
leka maˈi sulia asoa ki siana
fuana ˈengolana ma ka fata
ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwa-
tea kwai matalangaˈi ˈanga
ˈoloˈolo fuaku fonea na mal-
imae nau ki.’
4 Ma sulia kala kaidaˈi
tau naˈa, na ngwae ni kwai
matalangaˈi neˈeri kasi ala
goˈo fafia. Sui ˈi buri nia
ka manata ˈuri fuana niaˈa
talana, ‘Sui bore ˈana noaˈa
nau kusi faˈadufa goˈo God,
ma noaˈa nau kusi fuˈusi
doe goˈo ana ta ngwae,
5 nai kwate naˈa ˈaku
kwai matalangaˈi ˈanga saga
fuana na gwaˈi ˈuru neˈe,
nia faˈa ˈabera liu nau ˈani
lekaˈa maˈi siaku, ˈasu nia
kata fiˈi faˈalaga nau ˈani
ˈidufaˈi lekaˈa maˈi siaku!’ ”
6 Ma na Aofia sa Jesus
ka fata ˈuri, “Mulu rongoa
basi na ru neˈe ngwae kwai
matalangaˈi taˈa neˈeri nia
saea.
7 ˈUnaˈeri bore nia kwa-
tea na matalangaˈi ˈanga
ˈoloˈolo fuana, nia neˈe
noaˈa kamu kasi manata
ruarua ana God neˈe ka
kwatea ˈoloˈoloˈa fuana
ngwae nia ki, neˈe kira
angisia sulia rodo ma dangi.
God noaˈa kasi dole fuana
ˈafilada.
8 Nau ku saea fuamuˈa,
God ka kwate likotaˈi ana
na ˈoloˈoloˈanga fuada. Ma
kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nau kui oli maˈi saena
magalia, ˈuri ma nai baˈa
dao toˈona ngwae ˈoro ki
neˈe kira faˈamamana nau,
nama ta bara ngwae goˈo?”

*Na ro ngwae ki leka foˈo
saena Luma Abu God*

9 Sa Jesus nia alaˈa ˈania
tarifulaˈa fuana ti ngwae
neˈe kira faˈamamana kira
talada fasi kira saga ma kira

ka sisikoˈa ˈani ti ngwae mo,
ka ˈuri,
10 “Ro ngwae ki kira leka ˈi
saena na Luma Abu God ˈiri
keroˈa ka foˈo. Taˈi ngwae
neˈe Farasi, ma taˈi ngwae
neˈe nia rao ana gonilana
mani ana takisi.
11 Na Farasi neˈeri nia uu
taˈifilia, ma ka foˈo ˈuri,
‘God ˈae, nau ku baˈatafeˈo
osiˈana noaˈa nau kusi
diˈia na ngwae matamata
ki taˈifau. Sulia kira bili,
ma kira ka sasia ru taˈa ki,
ma kira ka kakabara. Noaˈa
nau kusi diˈia na ngwae taˈa
loˈoko neˈe nia gonia na
mani ana takisi.
12 Nau ku abu fanga ana
ro asoa ˈi saena taˈi wiki,
ma nau ku kwatea na tan-
gafulana na toˈoruˈa nau ki
fuamu.’

13 “Bore ma na ngwae neˈe
nia gonia na mani ana takisi,
nia uu tau maˈi ˈana. Ma nia
kasi taˈea goˈo maana ˈuana
ˈi langi, osiˈana nia ˈeke liu
naˈa. Ma nia ka faˈataˈinia
na olidokoˈa nia ˈani fi-
dalilana na fuˈufuˈuna, ma
ka fata ˈuri, ‘God ˈae, man-
atai nau maˈi, nau na ngwae
abula taˈa!’ ”

14 Ma sa Jesus ka fata logo
ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa,
na ngwae neˈe nia olidokoˈa
naˈa neˈe, God nia faˈa
ˈoloˈoloa ana kaidaˈi nia
ruˈu kwau ˈi maa, ma noaˈa
laˈu na Farasi. Osiˈana na
ngwae ki neˈe kira faˈadoe
kira talada, God ke baˈa
faˈatiˈitiˈi kira. Ma na
ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi
kira talada ki, God ke baˈa
faˈadoe kira.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa kaela ngela ki

(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ti ngwae kira ngalia
maˈi na kaela ngela tiˈitiˈi
siana sa Jesus, fasi ˈiri
nia ka sama toˈoda ma
ka faˈaleˈada. Ma kaidaˈi
fafarongo nia ki kira lisia,
kira ka balufida.
16 Bore ma sa Jesus ka saea
maˈi kaela ngela neˈeri ki
siana, ma ka fata ˈuri fuada,
“Muke alaˈania na kaela
ngela tiˈitiˈi kira ke leka
maˈi siaku, ma noaˈa kamu
kasi foneda laˈu. Duˈungana
sa tai neˈe nia manata ma-
mana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
nia bolo fuana tuaˈa olofana
ˈInotoˈanga God.
17 Nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana diˈia
ta ngela tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi
liu fuana God ka gwaungaˈi
fafia maurilana.”

Faˈamanataˈanga sulia ngwae toˈoru

(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki, nia saefiloa sa
Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata leˈa neˈe kwa, ta
tae leˈa neˈe nau kui sasia
ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa
firi?”
19 Ma sa Jesus olisia ka
ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sae
nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa
ta ngwae ˈiri leˈa goˈo,
taˈifilia God goˈo neˈe nia
leˈa.
20 Nia leˈa ˈoko saiana
alaˈanga totongaˈi God ki ba
ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma

ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi
bili, ma ˈoe kosi soke fafia
ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe
ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”
21 Ngwae neˈeri nia olisia
ka fata ˈuri, “Nia ˈita nama
maˈi ana kaidaˈi nau ku
tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na
taki neˈeri ki taˈifau* leleka
ka dao ˈi taˈena.”
22 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
rongoa ru neˈeri, nia ka fata
ˈuri fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe
nia noaˈa ˈua. ˈOke ˈoifoli
ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau,
ma ˈoko ngalia mani neˈeri
ki, ma ˈoko kwatea fuana na
ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi
toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi.
ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi
suli nau.”
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri
nia rongoa ru neˈeri, na
liana ka dila liu, sulia nia na
ngwae toˈoru.
24 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
lisia ngwae neˈeri na liana
nia dila, nia ka fata ˈuri,
“Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana
na ngwae toˈoru ki kike ruˈu
saena mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.
25 Nia ˈafitaˈi liu fuana
ta kamel ke ruˈu sulia na
maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena
sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu
laˈu fuana ta ngwae toˈoru
neˈe God ke gwaungaˈi fafia
maurilana.”
26 Aia, kaidaˈi ngwae ki
kira rongoa na alaˈanga
neˈeri, kira ka saefiloa ˈuri,
“ˈIrai ma noaˈa ta ngwae
kasi toda goˈo mauriˈa firi
kwa?”
27 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Na ru neˈeri nia
ˈafitaˈi liu fuana ngwae,
bore ma fuana God noaˈa
nia kasi ˈafitaˈi goˈo.”
28 Ma sa Peter ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “Kaimili
faˈasia naˈa toˈoruˈa kami
ki taˈifau, ˈiri mika dongaˈo
naˈa!”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“ˈIu. Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia sa tai neˈe nia faˈasia
na luma nia, ma na ˈafe
nia, ma na bara ngwaefuta
nia ki, ma maˈa nia ma na
teˈa nia, ma na ngela nia ki,
osiˈana ˈInotoˈanga God,
30 nia ke baˈa toda ru ˈoro
ki saena magalia neˈe liufia
ru ba nia faˈasiˈi ki. Ma ana
mauriˈa faolu neˈe nia leka
maˈi, ngwae neˈeri ke toˈo
naˈa ana mauriˈa firi.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
leka faˈinia fafarongo nia ki
taˈifili kira, nia ka fata ˈuri
fuada, “Kulu leka kwau ˈi
Jerusalem fasi ˈiri kira ke
faˈa aliˈafua na ru ba na
profet ki kira keresia sulia
nauˈa, na Ngela Ngwae, ana.
32 Kike baˈa kwate nau
saena limana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri
kira ke ˈoinonga ˈani nau,
ma kira ka fata buri tolingaˈi
aku, ma kira ka ngisuli nau.
Kira ka ulasi nau, ma kira ke
saungi nau.
33 Ma ana uula faˈi asoa,
nai baˈa mauri laˈu.”
34 Bore ˈana fafarongo ki
noaˈa kira kasi sai goˈo ana

* **18:21** Lisia ana buka Eksodas 20:12-16 logo ana buka Diutronomi 5:16-20.

alaˈanga neˈeri ki neˈe sa Jesus nia saea fuada, osiˈana manatalada ngasi liu fuana malingaˈilana na ru neˈe sa Jesus fata sulia. Nia neˈe kwate ma noaˈa kira kasi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata sulia.

Sa Jesus gura na ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia maˈe fanoa ˈi Jeriko, taˈi ngwae maana rodo nia tua ˈi ninimana tala. Ana asoa ki nia gani mani ana ngwae ki.

36 Ma kaidaˈi nia rongoa ngwae ˈoro ki kira liu, nia ka saefilo kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe ˈuri?”

37 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus na ngwae ba ˈi Nasaret niniˈa nia leka maˈi.”

38 Ma ngwae maana rodo neˈeri ka ako ma ka fata ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi!”

39 Ma ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈona kira ka balufia, ma kira ka saea nia ke tua nene. Bore ma nia fiˈi ako doe mo, ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo na ngela ana kwalafa sa David, ˈoke manataˈi nau maˈi!”

40 Ma sa Jesus ka mango ma ka saea fuada ˈiri kira ka talaˈia maˈi siana. Ma kaidaˈi nia dao karangi, sa Jesus ka saefiloa,

41 “Tae neˈe ˈoko oga nai sasi fuamu kwa?”

Ma ngwae maana rodo neˈeri ka fata ˈuri, “Aofia kwa, nau ku oga fasi ˈiri maaku ke lia.”

42 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lia naˈa. God nia guraˈo naˈa, duˈungana ˈoko faˈamamana nau.”

43 Ma ˈunaˈeri goˈo nia ka lia naˈa, ma nia ka leka naˈa faˈinia sa Jesus, ma nia ka baˈatafea God. Ma kaidaˈi ngwae ki kira lisia, kira ka baˈatafea logo God.

19

Sa Sakias

1 Sa Jesus nia dao ˈi Jeriko, ma ka liu kwau ˈi saena.

2 Ma taˈi faˈinaˈonaˈo ana ngwae goni mani ana takisi, neˈe satana sa Sakias, nia ngwae toˈoru liu.

3 Ma nia ka sasi liu ˈuana lisilana sa Jesus. Bore ma ka ˈafitaˈi, duˈungana nia ngwae dokodoko liu, ma noaˈa nia kasi lisia sa Jesus, osiˈana na fikuˈa neˈeri fonea.

4 Ma nia ka lalili kwau ˈi naˈo ana fikuˈa neˈeri, ma ka raˈe ˈi gwauna taˈi ˈai neˈe kira saea ˈania Sikamo, fasi ˈiri ke lisia sa Jesus neˈe nia leka maˈi sulia na tala.

5 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana kula neˈeri, nia ka lia kwau ˈalaˈa ˈi gwauna, ma ka lisia sa Sakias, ma ka fata ˈuri fuana, “Sakias kwa, koso ˈaliˈali maˈi, osiˈana nai baˈa tua ˈi luma ˈoe taˈena.”

6 Sa Sakias ka saeleˈa liu, ma ka koso ˈaliˈali maˈi, ma ka kwaloa naˈa sa Jesus saena luma nia.

7 Na ngwae ki taˈifau kira lisia ru neˈeri, ma kira ka ngununguˈnu buri ana, kika

ˈuri, “Sa Jesus nia leka naˈa fuana ka tua faˈinia na ngwae taˈa ˈuri reala.”
8 Ma sa Sakias tataˈe, ma ka fata ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “Aofia kwa, nai baˈa kwatea ta bali ana na toˈoruˈa nai fuana na ngwae dalaˈa ki. Ma diˈia nau ku ngali liua ti ru ana ngwae ki, nai baˈa duˈu fai ru ana fuana.”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Taˈena God nia faˈamauria naˈa na tuaˈa neˈe, osiˈana ngwae neˈe nia faˈamamana God diˈia faˈamamanaˈanga ba na koˈo bora kia sa Abraham.
10 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku leka maˈi fuana lulana na ngwae neˈe kira leka rora ki, fasi ˈiri nai faˈamaurida logo.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Matthew 25:14-30)

11 Na fikuˈa doe neˈe kira sailinga ru ki taˈifau neˈe sa Jesus saea. Osiˈana nia dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, nia saea na tarifulaˈa neˈe ˈiri ke faˈasaga manatada, si kira fia fasi ˈInotoˈanga God ke fuli ˈaliˈali goˈo.
12 Nia neˈe kwate sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Taˈi ngwae ana tuaˈa ˈinotoˈa, nia sasi akaˈu fuana ka leka siana taˈi tatalafaˈa doe neˈe nia tua tau maˈi, fasi ˈiri nia ke gania ˈuana na gwaungaˈinga ma na ˈinotoˈanga fasi ˈiri ana kaidaˈi nia ka oli maˈi, nia ke tatalafaˈa fuana fanoa nia.
13 Ma ˈi naˈona neˈe nia leka, nia saea maˈi akwala ngwae rao nia ki siana, ka kwatea na mani doe fuada, ka fata ˈuri, ‘Muke rao ˈani mani neˈe ki, fasi ˈiri muke ngalia laˈu ti mani maana maˈakwali nau.’
14 Bore ma na ngwae ana ngwae ˈinotoˈa neˈeri, kira ogalaˈa fuana, ma kira ka kwatea ti ngwae fasi ˈiri kira ke alaˈa faˈinia tatalafaˈa doe neˈeri, osiˈana noaˈa kira kasi oga goˈo neˈe na ngwae neˈeri ka tatalafaˈa fuada.
15 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na tatalafaˈa doe nia alua ngwae neˈeri ka tatalafaˈa naˈa fuada, ma ana kaidaˈi nia oli maˈi, nia ka saea fuana ngwae ni rao ba nia ki ba nia kwate mani fuada, fasi ˈiri ka dao toˈona ta fita mani laˈu neˈe kira toda maana na mani ba nia kwatea fuada ki.
16 Na etana ngwae rao nia leka maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku toda ta akwala mani laˈu faˈinia mani ba ˈoko kwatea fuaku ki.’
17 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao leˈa. Duˈungana nau ku saiana nau ku fitoˈo amu ana ru tiˈitiˈi ki, ˈunaˈeri nau ku alua ˈoke lia sulia akwala maˈe fanoa ki.’
18 ˈUnaˈeri ma ruana ngwae ni rao leka maˈi ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku toda laˈu ta lima mani faˈinia na mani ba ˈoko kwateˈe fuaku ki.’
19 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke baˈa lia sulia lima maˈe fanoa ki.’
20 Buri ˈana, uula ngwae

ni rao ka leka laˈu maˈi, ka
fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, mani
ˈoe ki ba nau ku ngaliˈi, nau
ku buta ngiringiri fafia ˈani
ˈaba ifi.
21 Sulia nau ku maˈu ˈani
ˈaeˈo ngwae ˈinikere. ˈOko
diˈia ta ngwae neˈe saiana
ka ngalia goˈo ˈamu ru ng-
wae matamata ki, ma ˈoko
saiana ˈoe ngalia logo fanga
faˈasia oˈola ngwae ki.’
22 Sui ngwae ˈinotoˈa
neˈeri ka fata ˈuri fuana,
‘ˈAeˈo ngwae raolamu taˈa.
Nau kui matalangaˈi ˈoe
ˈani alaˈanga ˈoe ki talamu.
ˈOko saea fasi nau ngwae
ˈinikere, ma nau ku diˈia ta
ngwae neˈe ngalia ru neˈe
noaˈa laˈu ru nau ki, ma nau
ku ngalia fanga faˈasia oˈola
ti ngwae ki.
23 Diˈia ˈoko manata
ˈunaˈeri, faˈuta neˈe noaˈa
ˈoe kosi ngalia na mani nau,
ma ˈoko alua ˈamu saena
kula ni alu maniˈa, fasi
ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli
maˈi, nau ku ngalia ti selene
tarenga ˈi maana?’
24 ˈUnaˈeri goˈo ngwae
ˈinotoˈa nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈe kira uu
ˈi neˈeri, ‘Muke ngalia mani
neˈe faˈasia, ma muka kwa-
tea fuana ngwae neˈe nia
toˈo ana akwala mani.’
25 Kira ka fata ˈuri, ‘Aofia
kwa, nia toˈo naˈa ana ak-
wala mani kwa.’
26 Ma ngwae ˈinotoˈa
neˈeri olisia ka ˈuri, ‘Nau
ku saea fuamuˈa diˈia sa tai
neˈe nia rao leˈa ˈani ru neˈe
nau ku kwatea fuana, nau
ku saiana nai kwatea laˈu
ti ru ˈoro fuana. Bore ma
diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi
rao leˈa ˈani ta tae neˈe nau
ku kwatea fuana, sui bore
ˈana ta ru tiˈitiˈi neˈe nia
toˈo ana, nau ku saiana nai
lafua faˈasia.
27 Bore ma fuana malimae
nau ki ba kira ˈaila ˈani neˈe
nai tatalafaˈa fuada, talaˈida
maˈi, muke saungida ˈi neˈe
ˈi naˈoku.’ ”

Kaidaˈi ngwae ki kira manata doe ana sa Jesus
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Buri ˈana sa Jesus nia
fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka
leka kwau naˈa ˈi naˈoda
ˈuana ˈi Jerusalem.
29 Ma kaidaˈi nia dao
karangia fanoa ˈi Betfeis ma
ˈi Betani siana gwaˈi ua kira
saea ˈania ˈi Olif, nia ka
kwatea ro fafarongo nia ki ˈi
naˈo, ka fata ˈuri,
30 “Moro leka ana fanoa
loˈoko moro leka kwau
ˈuana. Ma kaidaˈi koroˈo
dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia
taˈi dongki. Kira firiˈia
goˈo ˈada dongki neˈeri, ma
noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe
ˈua fafona. Koroˈo ke logea,
ma moro ka talaˈia maˈi ˈi
neˈe.
31 Ma diˈia ta ngwae
nia saefilo koroˈo, ‘Faˈuta
neˈe koroˈo ka logea na
dongki neˈe re?’ Moro ke
saea fuana, ‘Na Aofia nia
boˈoboˈo ˈuana.’ ”
32 Aia, ro ngwae neˈeri ki
kera leka, ma kera ka dao
toˈona, diˈia nama ba sa Je-
sus nia saea.
33 Kaidaˈi kera logea na
dongki neˈeri, na ngwae
neˈe toˈo ana dongki neˈe
kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe

koroˈo logea na kala dongki neˈe fuana?”
34 Kera ka fata ˈuri, “Na
Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.”
35 Ma kera ka talaˈia naˈa
maˈi siana sa Jesus, ma kera
ka alua ifi kera ki ˈi fafona
ilina na dongki neˈeri, ma
kira ka ˈafia sa Jesus ˈiri ka
tua ˈi fafona.
36 Ma kaidaˈi sa Jesus nia
leka kwau sulia tala, ngwae
ki kira ka safataˈinia ifi kira
ki sulia tala, fasi ˈiri nia ka
fali ˈi fafoni.
37 Ma ana kaidaˈi nia dao
karangia ˈi Jerusalem ana
kula neˈe tala nia koso toli
ˈuana faˈi ua ˈi Olif, neˈe
ngwae ˈoro ana fafarongo
nia ki kira tua ˈi neˈeri,
ma kira ka talaˈae fuana
baˈatafelana God ˈani taˈi
akoˈa doe, fafia faˈanadaˈa
doe ki neˈe kira lisiˈi.
38 Ma kira ka fata ˈuri,
“God ˈoke ˈoilakitaˈinia na
tatalafaˈa neˈe nia
leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Ma na aroaroˈanga faˈinia
God.
Kuke baˈatafea God neˈe
gwaungaˈi ˈanga nia
tasa!”✡

39 Ma ti Farasi kira logo ˈi
neˈeri, ma kira ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Faˈamanata
kwa, ˈoke saea fuana fa-
farongo ˈoe ki, kira ke tua
nene.”
40 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia kira tua nene, na fau
neˈe ki kike baˈa inaˈu ana
baˈatafelana God.”

Sa Jesus nia angi fafia ˈi Jerusalem

41 Ma ana kaidaˈi sa
Jesus nia dao karangia ˈi
Jerusalem, nia ka lia kwau,
ma ka lisia na maˈe fanoa
neˈeri, ma nia ka angi,
duˈungana na liana nia
kwaimanatai fuana ngwae
neˈe kira tua ˈi neˈeri ki.
42 Ma ka fata ˈuri, “Nia
leˈa diˈia kamu ka saiana ˈi
taˈena na ru neˈe nia talaˈia
ngwae ˈuana aroaroˈanga.
Bore ma taˈena neˈe kamu
kina goˈo.
43 Na kaidaˈi ke baˈa dao
maˈi, fasi ˈiri na malimae
kamu ki, kira ka leka maˈi,
kira ka fuˈali kamu, ma kira
ka fone kamu, ma ka ˈafitaˈi
muke ruˈu ˈi maˈa.
44 Ma kira ke taka-
longaˈinia fanoa kamu ma
na ngwae ki taˈifau ˈi saena.
Ma ta taˈi gwaˈi fau bore
kasi teo naˈa ana kula neˈe
kira teo teo ana ˈi naˈo ana
fanoa kamu. Kira ke faˈalia
fanoa kamu, osiˈana noaˈa
kamu kasi saiana na kaidaˈi
God leka naˈa maˈi ana
fuana faˈamaurilamuˈa.”*

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu
kwau saena na Luma Abu
God, nia ka lalia na ngwae
neˈe kira ˈoifoli ki.
46 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Ana kerekere ˈua

✡ **19:38** Sam 118:26 ✡ **19:38** Sam 148:1 * **19:44** kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa Na ngwae Jiu ki kira kwaimasia na kaidaˈi God ke leka maˈi fuana faˈamaurida faˈasia malimae kira ki. Bore ma kaidaˈi sa Jesus dao, ˈorolana ngwae Jiu ˈaila ˈani nia.

maˈi saena Kerekereˈa Abu,
God nia fata ˈuri, ‘Na luma
nau, na luma ni foˈo.’ Bore
ma kamu faˈitaˈinia ka alua
lala kula fuana bililana ru
ngwae ki.”
47 Ma ana asoa ki taˈifau,
sa Jesus nia faˈamanata ˈi
saena Luma Abu God. Ma na
fata abu doe ki, ma ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma
ti faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki,
kira sasi ˈuana saungilana sa
Jesus.
48 Bore ma kira ka ˈiri
dao toˈona ta masikwaˈa,
osiˈana ngwae ki kira tua
faˈinia sulia asoa ki fuana
rongolana faˈamanataˈanga
nia.

20

*Saefiloˈa sulia ma-
manaˈanga sa Jesus*
*(Matthew 21:23-27; Mark
11:27-33)*

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus
nia faˈamanata ngwae ki
ˈi saena Luma Abu God.
Ma nia ka faˈarongo logo
ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, na fata
abu doe ki, ma ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma ti
faˈinaˈonaˈo logo, kira leka
maˈi siana sa Jesus.
2 Ma kira ka saefilo ˈuri
ana, “Na ngasingasiˈanga
tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana
na sasilana ru neˈe ki kwa?
Ma sa tai mo neˈe nia kwa-
tea na ngasingasiˈanga neˈe
fuamu?”
3 ˈI neˈeri, sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “ˈIu, nau ku sae-
filo kaumulu basi ˈuana taˈi
ru.
4 ˈIu, kamu ke saea basi
fuaku, na ngasingasiˈanga
neˈe sa John toˈo ana fuana
na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi
faˈasia ˈi faˈi? Nia ˈita maˈi
ana God, nama nia ˈita maˈi
ana na ngwae ki goˈo?”
5 Ma kira ka saefilo ˈi safi-
tada kwailiu kira ka ˈuri,
“Tae neˈe kulu ke saea?
Diˈia kulu olisia ma kulu ka
ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia
ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma
faˈuta mo neˈe noaˈa kamu
kasi faˈamamana sa John?’
6 Ma noaˈa nia kasi leˈa
logo fuana neˈe kulu ka
fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi
ana na ngwae ki,’ sulia
na ngwae ki kira ke baˈa
ˈuilaˈi fau akulu, ma kira
ke saungi kulu, osiˈana kira
faˈamamana ana sa John nia
ta profet logo.”
7 ˈI neˈeri, kira ka olisia
sa Jesus ma kira ka ˈuri,
“Kaimili noaˈa kasi sai goˈo
ana.”
8 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri laˈu fuada, “Nauˈa bore
noaˈa kusi faˈarongo kamu
goˈo ˈani na ngasingasiˈanga
faˈuta neˈe nau ku sasia ˈani
ru neˈe ki.”

*Tarifulaˈa sulia na ngwae
rao neˈe tualada taˈa ki*
*(Matthew 21:33-46; Mark
12:1-12)*

9 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka
faˈarongo kira laˈu ˈani ta
tarifulaˈanga ka ˈuri, “Taˈi
kaidaˈi, taˈi ngwae nia fasia
taˈi oˈolaˈi grep, ma nia ka
alua ti ngwae rao kira ka lia
sulia oˈola neˈeri. Ma ngwae
ˈaˈana ana na oˈola neˈe ka
leka ana taˈi fanoa tau, ma
noaˈa kasi oli ˈaliˈali maˈi.
10 Leleka ka dao naˈa ana
kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri

maua, ngwae ˈaˈana neˈeri
ka kwatea taˈi ngwae ni rao
nia, fasi ˈiri ka ngalia maˈi
ti fuaˈi grep ana ˈai neˈe
nia fasia saena oˈola neˈeri.
Bore ma kaidaˈi ngwae ni
rao neˈeri nia dao saena
oˈola neˈeri, na ngwae rao
neˈe lia sulia oˈola neˈeri ki,
kira ka kwaiˈia, sui kira ka
olitaˈi ˈoˈo ana siana ngwae
ˈaˈana nia.
11 Ma na ngwae ˈaˈana
neˈeri ka kwatea laˈu ruana
ngwae ni rao. Bore ma ng-
wae rao neˈe lia sulia oˈola
neˈeri ki, kira ka kwaiˈia
logo, ma kira ka fata taˈa
naˈa ana, ma kira ka olitaˈi
ˈoˈo logo ana.
12 ˈUnaˈeri, ngwae ˈaˈana
neˈeri ka kwatea laˈu uula
ngwae ni rao nia, ma kira
ka kwaˈi maala logo ana, ma
kira ka ˈui ˈania faˈasia kula
neˈeri.
13 ˈI buri ˈana, na ng-
wae ˈaˈana neˈeri ka manata
ˈuri, ‘Ta tae laˈu neˈe nai
baˈa sasi? Bore nai kwatea
naˈa ˈaku na ngela ngwane
nau neˈe nau ku alafe liu
naˈa ana. Ma niaˈa naˈa
neˈe ngwae rao neˈe lia sulia
oˈola ki ke baˈa fuˈusi doe
ana.’
14 Goˈo kaidaˈi ngwae neˈe
kira rao ana oˈola neˈeri,
kira lisia na ngwae neˈeri,
kira ka fata ˈuri ˈi safitada
kwailiu, ‘Nia ngela mamana
ana ngwae ˈaˈana baera
naˈa niniˈa, neˈe nia ke baˈa
ngali oˈola neˈe. Kulu saun-
gia ke mae fasi ˈiri kulu ke
ngalia naˈa ˈakulu na oˈola
neˈe fuakulu.’
15 ˈUnaˈeri goˈo kira ka
kwaˈi laelae sulia ngwae
neˈeri ˈi maa faˈasia saena
oˈola baera, ma kira ka saun-
gia ka mae naˈa.”
Ma sa Jesus ka saefiloda ka
ˈuri,
16 “Tae neˈe na ngwae
ˈaˈana ana na oˈola neˈeri ke
baˈa sasia? Nia ke baˈa dao
maˈi, ka saungia na ngwae
neˈeri ki. Sui nia ka kwatea
naˈa oˈola nia fuana ngwae
matamata ki.”
Kaidaˈi ngwae ki kira ron-
goa na alaˈanga neˈe sa Je-
sus, kira ka fata naˈa ˈuri,
“Noaˈa liu, nia ˈafitaˈi ka
ˈunaˈeri!”
17 Sui sa Jesus ka lia
ngasingasiˈa fuada, ka
fata ˈuri, “Diˈia noaˈa nia
kasi ˈunaˈeri, tae neˈe
fadalana alaˈanga ba saena
Kerekereˈa Abu✡ ba nia fata
ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae
saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈania,
niaˈa neˈe na fau neˈe
talingaˈi ka liufia na
fau ki taˈifau ana
ˈodoa.’

18 “Ma diˈia sa tai neˈe nia
ˈasia fafona fau neˈeri, nia
ke mangisia naˈa. Ma diˈia
sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia
fafia, na nonina ka meme
taˈifau naˈa.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri, na
fata abu doe ki faˈinia na ng-
wae faˈamanata ana taki ki,
kira fiˈi lia saiana alaˈanga
sa Jesus nia alaˈa suli kiraˈa,
ma kira ka oga kike daua
ana kaidaˈi neˈeri. Bore ma
kira ka maˈu logo ˈada ˈani
ngwae ki.

✡ **20:17** Sam 118:22

Na saefiloˈanga sulia takisi
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Ma na faˈinaˈonaˈo ki kira ka iliili ˈuana daoˈa toˈona ta masikwaˈa fuana daulana sa Jesus. Ma kira ka folia ti ngwae fasi ˈiri kira ka soke ˈani saefilolana sa Jesus. Osiˈana kira oga kira ke fai fafia ˈani ta ru neˈe noaˈa kasi saga, fasi ˈiri neˈe ka bolo faˈinia kwatelana kwau fuana ngwae gwaungaˈi ˈi Rom neˈe lia sulia ˈi Judea.

21 Kira dao siana, ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, kaimili saiana ˈoko faˈamanata, ma ˈoko saea na ru mamana ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki.

22 Saea maˈi fuaimili, ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana fuakulu fuana kwatelana mani ana takisi fuana tatalafaˈa ˈi Rom nama noaˈa?”

23 Ma sa Jesus ka lia saiana na ˈosoˈa kira, ma nia ka fata ˈuri,

24 “Faˈataˈinia basi maˈi taˈi selene fuaku.” Ma kaidaˈi kira ngalia maˈi taˈi selene fuana, nia saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma, nununa sa tai niniˈa ˈi fafona selene neˈe? Ma na satana sa tai niniˈa?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Na ngwae tatalafaˈa ˈi Rom.”

25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”

26 Ma kira ka tua aroaro, osiˈana kira ˈarefo liu ana olisiˈanga sa Jesus. Ma noaˈa kira kasi bolo naˈa fuana neˈe kira ka dao toˈona ta sokeˈa laˈu fuana sa Jesus ˈi maana ngwae ki.

Na saefiloˈa ˈuana na tataˈe ˈanga faˈasia maeˈa
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki neˈe kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa. Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri,

28 “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’

29 “ˈIu ma, ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo korea kini, ma noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.

30 “Ma na ruana ngwae ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, ma nia ka mae logo.

31 Sui uula ngwae ka ˈunaˈeri logo. Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau

goˈo, kira korekorea kini neˈeri, ma noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta ngela, ma
kira ka mae taˈifau naˈa.
32 Ma ˈisilana, kini neˈeri
ka mae logo.
33 ˈUri ma, ana asoa neˈe
God ke taˈea ngwae mae
ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa
tai ada neˈe na ˈafe nia?
Osiˈana na fiu ngwae asina
neˈeri ki taˈifau goˈo ba kira
korekorea kini neˈeri.”
34 Ma sa Jesus nia olisida
ka ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, na
ngwae ki ma na kini ki, kira
araˈi ma kira ka ˈafe.
35 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe nia maˈi ˈua, na ngwae
ki ma na kini ki neˈe kira
bolo faˈinia na tataˈenga
faˈasia na maeˈa, ma kira ka
toˈo naˈa ana na mauriˈa firi
ˈi langi, noaˈa kira kasi araˈi
ma kira kasi ˈafe naˈa,
36 duˈungana kira diˈia
naˈa ˈada na ˈainsel ki,
ma noaˈa kira kasi mae
naˈa. Kiraˈa na ngela God ki
naˈa, osiˈana kira tataˈe naˈa
faˈasia na maeˈa.
37 “ˈUnaˈeri, ma na
kerekereˈa sa Moses nia
faˈamadakola naˈa fuaka
neˈe na ngwae mae
ki, kira ka mauri laˈu.
Osiˈana kaidaˈi ba God nia
faˈataˈinia fuana sa Moses
ana mafula ba duˈafia ˈai
tiˈitiˈi baera, sa Moses nia
saea God ˈania, ‘God sa
Abraham, ma God sa Aesak,
ma God sa Jakob.’✡
38 Na fadalana ˈuri: Ti
ngwae neˈe kira mae naˈa,
kira foˈosia goˈo ˈada God,
osiˈana kira mauri naˈa
faˈinia.”
39 Ma ti ngwae adulu na
ngwae faˈamanata ana taki
ki, kira ka fata ˈuri, “Ng-
wae faˈamanata kwa, na
olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu!”
40 Ma kira ka maˈu naˈa
fuana saefiloˈanga laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo

(Matthew 22:41—23:36; Mark 12:35-40)

41 Sui sa Jesus ka sae-
filo ˈuri ada, “Nia faˈuta,
neˈe kira saea na Christ neˈe
ngwae ana na kwalafa sa
David?
42 Sa David ba fata ˈuri ana
ˈi saena Kerekereˈa Sam ki,✡
‘God nia fata ˈuri fuana
Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku,
ma ˈoko gwaungaˈi
faˈinau,
43 masia kaidaˈi nau kui
alua malimae ˈoe ki ka
roˈosuliˈo.’
44 “Sa David ˈana talana
neˈe nia saea na Christ ˈani
na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na
Christ nia noaˈa laˈu ˈalako
ana kwalafa sa David goˈo
ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
45 Kaidaˈi ngwae ˈoro ki
kira sailinga, sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na fafarongo nia
ki,
46 “Muke madafi kamu
faˈasia na ngwae faˈamanata
ana taki sa Moses ki, sulia
kira oga leka liliu faˈinia
toro rengorengo keta ki.
Ma kira ka oga liu logo
fasi na ngwae ki kira ke
faˈaˈinotoˈada, ma ke fata
leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa

✡ **20:37** Eksodas 3:6 ✡ **20:42** Sam 110:1

ki. Ma kira ka oga tuaˈa
ˈi naˈona kula ˈinotoˈa ni
tuaˈa ki saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma ana kula
leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa
ki.
47 Sui bore ˈana, ngwae
neˈe ki kira bilia na luma
ma na ru gwaˈi ˈuru ki
toˈo ani. Ma kira ka foˈo
keta, fasi ˈiri na ngwae ki
ke fata leˈa sulida. ˈIu, na
ngwae faˈamanata ana taki
sa Moses ki, kwaˈikwaˈinga
kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

21

Sa Jesus tafea na kwateˈa taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
(Mark 12:41-44)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia tua
ˈua saena Luma Abu God,
nia ka lialia, ma ka lisia
ngwae toˈoru ki kira leka
maˈi fuana kwate maniˈa
saena na kufikufi ru fuana
alu maniˈa ˈi saena.
2 Ma nia ka lisia logo taˈi
gwaˈi ˈuru neˈe nia dalaˈa
liu. Nia leka maˈi, ma ka
kwatea ro mangisiˈi mani
tiˈitiˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, na kwateˈa neˈe
gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia
kwate, nia doe ka tasa liufia
ngwae neˈe kira kwate mani
doe ki.
4 Osiˈana ngwae toˈoru ki,
kira kwatea goˈo ˈada ta bali
tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki.
Bore ma gwaˈi ˈuru dalaˈa
neˈe, nia kwate taˈifau naˈa
ana ru ki neˈe nia toˈo ana
fuana tualana.”

Sa Jesus fata sulia malangisilana na Luma Abu God
(Matthew 24:1-21; Mark 13:1-19)

5 Ma ti fafarongo ana sa
Jesus, kira ka tafea na Luma
Abu God, sulia neˈe lisi-
lana nia kwanga leˈa liu ana
gwaˈi fau leˈa neˈe kira laun-
gia ˈani ki ma ana kwateˈa ki
logo neˈe kira kwatea fuana
God. Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuada,
6 “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa
kamu lisiˈi naˈa, na asoa
nia ke dao maˈi neˈe noaˈa
ta taˈi gwaˈi fau kasi teo ˈi
fuila, bore ma kike takalo
taˈifau ˈi ano!”
7 Ma kira ka saefiloa kira
ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata
kwa, angita neˈe ru neˈeri ki
ke dao maˈi ana? Ma ta tae
neˈe ke baˈa fuli fasi ˈiri ke
faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru
neˈe ki taˈifau ke fuli ma ka
dao ana?”
8 Ma sa Jesus nia olisida
ka ˈuri, “Kaumulu ke lialia
leˈa, ma noaˈa kamu kasi
alaˈania ta ngwae ka talaˈi
rora amuˈa. Osiˈana na ng-
wae ˈoro ki kike baˈa dao
maˈi ˈania sataku, ma kira
ke fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe
na Christ!’ Ma kira ke fata
logo ˈuri, ‘Na kaidaˈi ˈolea
nia dao naˈa!’ Noaˈa kamu
kasi leka sulida.
9 Ma noaˈa kamu kasi
maˈu ana kaidaˈi kamu ron-
goa na fuˈanga ki, ma na
alaˈanga sulia na fuˈanga ki,
duˈungana ru neˈeri ki ke
fuli basi ˈi naˈo. Sui bore
ˈana ru neˈeri ki ka fuli, na
ˈisilana kaidaˈi noaˈa kasi
karangi ˈua.”

10 Sui sa Jesus ka fata laˈu fuana fafarongoa nia ki
ka ˈuri, “Na maˈe fanoa ki
kira ke fuˈalida kwailiu, ma
na ˈinotoˈanga ki kira ke
fuˈalida kwailiu.
11 Ma na tikitiki doe ki
ka dao, ma na fioloˈa ki,
ma na unuˈi mataˈinga doe
liu ki ke liu ana fanoa ki
taˈifau, ma ru doe mata-
mata fuana maˈungilana ki,
ma na maˈetoto ka sakatafa
maˈi faˈasia saena lofana
mamanga.
12 “Ma ˈi naˈona ru neˈeri
ki ka fuli, kike baˈa fulia
ru taˈa ki amuˈa, osiˈana
kamu roˈosuli nau. Kike
baˈa firiˈi kamu, ma kira ke
faˈanonifii kamu, ma kira ke
kwate kamu saena na luma
fuana foˈongaˈa ki fuana na
ilitoˈolamuˈa, ma kira ke alu
kamu ˈi saena na lokafo, ma
kira ke ngali kamu ˈi naˈona
faˈinaˈonaˈo ki fuana mata-
langaˈi lamuˈa.
13 Ka ˈunaˈeri ma na
kaidaˈi neˈe leˈa naˈa
fuamuˈa fuana fataˈa sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa God
neˈeriˈa.
14 Ma kamu kasi manata
ˈabera laˈu ˈuana ta tae neˈe
muke olisida ˈania.
15 Osiˈana nai baˈa kwa-
tea taˈifau naˈa fuamuˈa na
alaˈanga ana na liatoˈonga,
ma noaˈa ta malimae amuˈa
neˈe ke fata sauli kamu,
nama ka fata dalea ru neˈe
kamu saeˈe ki.
16 Ma na maˈa kamu
ki, ma teˈa kamu ki, ma
na ai burimuˈa ki, ma na
ngwaefuta kamu ki, ma
na kwaima kamu ki, kike
baˈa kwate kamu fuana na
faˈinaˈonaˈo ki. Ma ti ngwae
amuˈa kike baˈa saungida.
17 Na ngwae ki taˈifau
kike baˈa sulangaˈi kamu
duˈungaku.
18 Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
ˈafitaˈi ta taˈi ifu tiˈitiˈi ana
gwaumuˈa ka noˈana.
19 Muke uu ngasi ˈani
faˈamamanaˈanga kamu ki,
ma muke mauri firi.”
20 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Kaidaˈi
kamu lisia na ngwae ni
fuˈa ki, kira ala kalia ˈi
Jerusalem, muke saiana kike
baˈa takalongaˈinia na fanoa
doe neˈe.
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ngwae neˈe kira tua ˈi Judea,
kira ke tafi taˈifau ˈuana
gwauna faˈi ua ki. Ma ng-
wae neˈe kira tuatua saena
maˈe fanoa doe neˈe, kira ke
tafi fasia. Ma na ngwae neˈe
kira tua kalikalia maˈi noaˈa
kira kasi oli laˈu maˈi ˈuana
fanoa doe neˈe.
22 Duˈungana kaidaˈi naˈa
ana matalangaˈinga niniˈa,
fasi ˈiri na tae ki ba kira
kerekere sulia ˈi saena
Kerekereˈa Abu ke dao
mamana nama maˈi.
23 Ana kaidaˈi neˈeri,
kwaimanatai ˈanga doe
fuana kini ki neˈe kira
ina, ma na kini neˈe kira
faˈasusufia kala ngela ki,
osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi
fuada neˈe kike tafi. Ma
na kwaimanatai ˈanga doe
logo ke baˈa toˈea ngwae
ana fanoa neˈe, duˈungana
God ke kwaiˈia na ngwae ˈi
neˈeri ki.
24 Ti ngwae ada kira ke
saungida ˈani sele ni ofoˈa.
Ma ti ngwae ada kira ke
dauda, ma kike firi fafida,
ma kira ka ngalida ˈuana

fanoa matamata ki. Ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kike faˈalia fanoa doe ˈi
Jerusalem leleka ka dao ana
ˈisilana kaidaˈi kira ki.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 “Ru matamata ki ke
fuli fuana na sina, ma na
madamo, ma na bulubulu
ki. Ma na ngwae ana na
maˈe fanoa doe ki taˈifau ˈi
saena na magalia, kira ke
fitala, ma kira ka maˈu ˈania
na ngalulana ma na raˈelana
asi, ma na rurulana faˈi nafo
ki.
26 Ma na ngwae ki kira
ke maefelo sulia kira maˈu
liu, kaidaˈi kira masia na
daolana maˈi ru neˈe fafia
na magalia neˈe taˈifau.
Osiˈana na ru ˈi lofana
mamanga ki, kira ke leka
rora.
27 ˈUnaˈeri mala, nauˈa,
na Ngela Ngwae, nau ku
fiˈi dao sakatafa maˈi. Nau
kui dao maˈi faˈinia na
ngasingasiˈanga doe, ma na
madakoˈanga doe ˈi fafona
na gwaˈi salo ki.
28 Ma kaidaˈi na ru neˈeri
ki nia talaˈae ke fuli, muke
uu, ma muke lia alaˈa,
osiˈana kaidaˈi God ke
faˈamauri kamu, nia dao
karangi naˈa maˈi.”
29 Sui sa Jesus ka fata su-
lia na tarifulaˈa neˈe fuada
ka ˈuri, “Muke manata basi
sulia ˈai neˈe kira saea ˈania
figi faˈinia ˈai ki taˈifau laˈu
ˈi neˈe.
30 Kaidaˈi kamu lisia na
rauna nia ngosa, muke sa-
iana na kaidaˈi fuana unitaˈi
ˈakoˈakoˈa nia karangi naˈa.
31 Ka ˈunaˈeri logo, ana
kaidaˈi kamu lisia ru neˈeri
ki nia fuli, muke sai naˈa
ana kaidaˈi fuana God ke
gwaungaˈi, nia dao karangi
naˈa.
32 Ru mamana liu nau
ku saea fuamuˈa, ru neˈeri
ki taˈifau ke dao maˈi sui
mala ngwae neˈe kira mauri
ana kaidaˈi neˈe ki, kike fiˈi
mae.*
33 Na mamanga ma na ma-
galia neˈe kike baˈa sui, bore
ma fatalaku tutua noaˈa kasi
sui.
34 “Muke lia lia leˈa.
Noaˈa kamu kasi roˈo ana
fangaˈa doe ki, ma na
kwaˈu lilingaˈanga ki, ma
na manata ˈaberaˈanga ki
ana na mauriˈa neˈe saena
magalia. Diˈia kamu sasi
ˈunaˈeri, faˈi asoa neˈeri ka
dao faˈatona kamu diˈia ta
ˈaisiki.
35 Sulia asoa neˈeri ka
dao maˈi fafia na ngwae ki
taˈifau, ana kula ki taˈifau ˈi
saena magalia neˈe.
36 Muke lialia leˈa, ma
muke foˈo ana kaidaˈi ki
taˈifau, fasi ˈiri muke toˈo
ana na ngasingasiˈanga
fuana na mauriˈa ˈi saena
ru neˈeri ki neˈe ke fuli.
Ma fasi ˈiri kamu kasi ˈeke
laˈu kaidaˈi kamu ke uu ˈi
naˈoku, na Ngela Ngwae.”
37 Ana asoa ki taˈifau, sa
Jesus nia faˈamanata ngwae
ki saena Luma Abu God. Ma
saˈulafi ki nia ka leka ˈuana
gwauna faˈi ua ˈi Olif.

* **21:32** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

38 Ma ana ˈofodangi
makalokaloˈa ki taˈifau,
ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi saena Luma Abu God
fuana rongolana fatalana sa
Jesus.

22

Na lokoˈi ruˈanga ngwae ki fuana saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Na kaidaˈi fuana Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki, nia
karangi naˈa. Ana fangaˈa
neˈe, kira saiana ˈanilana
beret neˈe noaˈa ta isi ana.
2 Ma na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira ka manata
ˈuana sau ago lana sa Jesus,
osiˈana kira maˈungia na ng-
wae ki.

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma sa Saetan ka dao maˈi
ˈi saena manatana sa Judas
Iskariot, ta ngwae ana ak-
wala ma na ro fafarongoa ba
sa Jesus ki.
4 Nia neˈe sa Judas ka leka
kwau siana fata abu doe ki,
ma na faˈinaˈonaˈo ki ana
ngwae neˈe kira lia sulia
Luma Abu God, ma ka saea
fuada nia saiana ke kwaiˈafi
naˈa fuana daulana sa Jesus.
5 Ma kira ka saeleˈa liu, ma
kira ke kwate mani fuana.
6 Sa Judas ka alafafia, ma
ka talaˈae ka lia ˈuana ta
kaidaˈi neˈe noaˈa ta ngwae
kasi tua faˈinia sa Jesus, fasi
ˈiri nia ka ˈolosaea sa Jesus
fuada.

Sa Jesus sasi akaˈu fuana faˈi asoa ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 ˈUnaˈeri, na asoa neˈe na
ngwae Jiu ki fuana ˈanilana
beret neˈe noaˈa ta isi ˈi
saena, nia dao naˈa. Asoa
neˈeri, kira saungia logo
kala sipsip ki, ma kira ka sasi
akaˈu ana fanga fuana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
8 Ma sa Jesus ka kwatea sa
Peter faˈinia sa John ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka
sasi akaˈu ana fanga fuakulu
fuana ˈanilana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa.”
9 Kera ka saefilo ˈuri ana
sa Jesus, “ˈI faˈi neˈe ˈoko
oga keroˈo ke sasi akaˈu ana
kula fuana fangaˈa?”
10 Sa Jesus olisi kera ka
fata ˈuri, “Kaidaˈi koroˈo
dao kwau ana fanoa, moke
dao toˈona taˈi ngwae nia
ngalia na faˈi ru fuana ngali
kafoˈa. Moke leka sulia
ˈuana luma neˈe nia leka
ˈuana.
11 Moke fata ˈuri fuana
ngwae neˈe luma nia, ‘Na
ngwae faˈamanata nia fata
maˈi ˈuri fuamu: ˈI faˈi neˈe
maˈe luma fuana nau kui
ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa faˈinia fafarongo nau
ki?’
12 Ma na ngwae neˈeri ke
faˈataˈinia maˈe luma doe
ana luma neˈeri nia tua ˈi
lifua, kula neˈe ru ki kira
sasi akaˈu naˈa ani, ma ˈi
neˈeri moro ke sasi akaˈu
ana fanga ki.”

13 ˈUnaˈeri, kera ka leka
naˈa, ma kera ka dao toˈona
ru ki taˈifau diˈia nama ba sa
Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma
kera ka sasi akaˈu naˈa ana
fanga ˈi neˈeri.

Na fangaˈa na Aofia
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

14 Nia dao naˈa ana kaidaˈi
fuana ˈanilana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, ma sa
Jesus faˈinia na lifurongo nia
ki, kira ka tua naˈa ana kula
ni fangaˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Nau ku oga liu naˈa
ˈanilana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa faˈi kaumulu,
sui mala nau ku fiˈi nonifii
ˈaku.
16 Ma nau ku saea fuau-
mulu, nia ˈafitaˈi nau ku
ˈania laˈu na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa faˈi kamu,
leleka ka dao ana kaidaˈi
ana faˈamamanalana ana
kaidaˈi God ke gwaungaˈi.”
17 Sui sa Jesus ka ngalia na
titiu, ma ka baˈatafea God.
Sui nia ka fata ˈuri fuada,
“Muke ngalia, ma muke ˈado
ana ˈi safitamulu.
18 Nau ku saea fuaumulu,
ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa,
nau kusi kwaˈufia laˈu na
waen neˈe, leleka ka dao
ana kaidaˈi neˈe God ke
gwaungaˈi ana ke dao maˈi.”
19 Sui sa Jesus ka ngalia
na beret, ma ka baˈatafea
God, sui nia ka ngiia, ma ka
kwatea fuada. Ma ka fata
ˈuri, “Na noniku neˈe nau
ku kwatea olisi kamu niniˈa.
Muke ˈani funifaraˈa ana
ru neˈe fuana manataˈanga
toˈoku.”
20 ˈI buri ˈana na fangaˈa,
nia ngalia logo na titiu, ka
fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ˈabuku neˈe nia afe ka foˈosi
ˈani olisi kamu. ˈAni ˈabuku,
God ka faˈangasia na fau
alangaˈinga faolu.
21 “Lisia basi! Na ng-
wae neˈe ke baˈa kwate nau
fuana malimae nau ki, nia
tua goˈo ˈana faˈi nau ˈi neˈe
ana kula ni fangaˈa.
22 Duˈungana nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa mae
diˈia nama God nia oga
fuaku. Bore ma nia taˈa
liu fuana na ngwae neˈe nia
kwate nau fuana malimae
nau ki!”
23 Ma kira ka talaˈae fuana
saefilo kwailiuˈanga ˈi safi-
tada ˈuana sa tai ada neˈe ke
baˈa sasi ru neˈeri.

Na olisuˈusuˈunga sulia na ˈinotoˈanga
(Matthew 20:25-26; Mark 10:42-43)

24 Ma na fafarongo nia ki
kira ka olisuˈusuˈu ˈi safi-
tada kwailiu fuana sa tai ada
neˈe nia talingaˈi ka tasa.
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu saiana na
ngwae gwaungaˈi ki neˈe
kira gwaungaˈi fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo
ana ngasingasiˈanga, ma
kira sai liu ana usungaˈilana
ngwae fuana sasilana ru kira
ogaˈi ki. Ma kira ka oga na
ngwae ki kira ka saeda ˈani
na ngwae talingaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa
kamu kasi sasi laˈu ˈunaˈeri
ˈi safitamuˈa. Ma sa tai au-
mulu neˈe nia kwaitalaˈi, nia
ke diˈia na ngwae neˈe nia
enoeno. Ma na ngwae neˈe

nia talingaˡi, nia ke diˡia na
ngwae ni rao.
27 ˡUri ma sa tai neˡe
kira saea neˡe nia ngwae
talingaˡi, na ngwae neˡe
nia tua fuana na fangaˡa,
nama na ngwae neˡe nia rao
fuana? Na ngwae neˡe nia
tua fuana fangaˡa neˡe nia
talangaˡi. Bore ma nau ku
tua ˡi safitamuˡa diˡia na
ngwae neˡe nia rao.
28 “Kamu tua naˡa faˡi nau
ˡi saena na ilitoˡonga nau ki
taˡifau.
29 Diˡia na Maˡa nau
nia kwatea taˡifau naˡa
gwaungaˡi ˡanga fuaku,
nauˡa bore nau ku kwatea
logo na gwaungaˡi ˡanga
fuamuˡa,
30 fasi ˡiri muke fanga faˡi
nau, ma muke kwaˡu faˡi
nau ˡi saena ˡInotoˡanga
nau. Ma kamu ke tua
ana kula ni tuaˡa ana na
gwaungaˡi ˡanga ki, ma
muke gwaungaˡi fafia na
akwala ma ro fuuˡi ngwae
ba ˡi Israel ki.”

Sa Jesus eta fataˡa ˡani sa Peter ke tofea niaˡa
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Sui sa Jesus ka fata ˡuri
fuana sa Peter, “Simon Pe-
ter kwa! ˡOke fafarongo
basi. God nia alaˡania naˡa
sa Saetan, fasi ˡiri ke ili
ˡuana ke takalongaˡi kamu
taˡifau faˡasi nau, diˡia ng-
wae neˡe nia rao ˡi saena
oˡola fuana efolana maga ru
leˡa ki faˡasia na taˡetaˡe ru
taˡa ki.
32 Ka ˡunaˡeri bore ana
kwala Simon, nau ku foˡo
fuamu, fasi ˡiri neˡe noaˡa
ˡoe kosi oli faˡi buri ˡani
na fitoˡonga ˡoe. Ma ana
ta kaidaˡi neˡe ˡoke manata
oli laˡu maˡi ˡuaku, ˡoko
faˡangasingasia naˡa ngwae
neˡe kira faˡamamana nau
ki.”
33 Ma sa Peter nia olisia
ka ˡuri, “Aofia ˡae, nau
ku kwaimaˡakwali goˡo ˡaku
fuana lekaˡa faˡi ˡoe ˡi saena
lokafo ma fuana maeˡa faˡi
ˡoe!”
34 Ma sa Jesus nia olisia ka
ˡuri, “Peter kwa, nau ku saea
fuamu, ˡi taˡena saena faˡi
rodo neˡe, ˡi naˡona na karai
nia ke baˡa angi, ˡoke tofe
uulu fau aku fasi ˡoko kina
nau.”
35 Sui sa Jesus ka saefilo
ˡuri ana fafarongo nia ki,
“ˡUri ma kaidaˡi ba nau ku
asungaˡi kamu kwau, ma
noaˡa kamu kasi toˡo ana ta
mani, nama ta ngwaˡi, nama
ta taˡe butu, ˡuri ma kamu
olidoko ana ta ru ba?”
Ma kira olisia kira ka ˡuri,
“Noaˡa goˡo.”
36 Ma sa Jesus ka fata ˡuri,
“Bore ma ana kaidaˡi neˡe,
diˡia sa tai neˡe nia toˡo ana
ta mani nama ta ngwaˡi, nia
ka ngalia nama ˡana. Ma sa
tai neˡe noaˡa kasi toˡo ana
ta sele ni ofoˡa, nia ke ˡoifoli
ˡani na toro ˡi sae doe nia,
ma ka folia ta sele ˡana.*
37 Nau ku saea ru neˡe
fuamuˡa, osiˡana neˡe
Kerekereˡa Abu ba fata suli
nau ˡuri, ‘Kira fikua faˡinia
na ngwae taˡa ki.’✡ Ru neˡeri

* **22:36** Sa Jesus saea ru neˡe fuana ka faˡabasua fafarongo nia ki ˡiri kike sasi akaˡu si neˡe kike baˡa dao toˡona malimae ki neˡe ke faˡakaisida. ✡ **22:37** Aesea 53:12

ke baˈa fuli naˈa fuaku, duˈungana na kerekereˈa ki taˈifau goˈo suli nau ke baˈa fuli mamana naˈa.”
38 Ma na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, lisia basi, kulu toˈo naˈa ana ro sele ni ofoˈa ki ˈi neˈe!”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nia leˈa naˈa. Mango naˈa ˈira.”

Sa Jesus nia foˈo gwauna ua ˈi Olif
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia naˈa fanoa doe neˈeri, ma kira ka leka naˈa ˈuana faˈi ua kira saea ˈani Olif, diˈia ba kira ˈidu faˈi leka leka ana kaidaˈi ki.
40 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”
41 Sui sa Jesus nia leka tiˈitiˈi laˈu kwau faˈasida ka bolo faˈinia ˈuiˈa ˈania na fau, ma ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka foˈo.
42 Nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
43 Ma taˈi ˈainsel faˈasia ˈi langi nia dao maˈi, ma ka faˈangasingasia niaˈa.
44 Ma kaidaˈi neˈe liana nia fii liu, nia ka foˈo ngasingasiˈa laˈu. Ma na ˈidaˈida neˈe ˈi nonina udu ka ˈasi ˈi ano diˈia ta giragira ˈabu.
45 Ma kaidaˈi nia tataˈe faˈasia na foˈongaˈa, nia ka oli siana na fafarongo nia ki. Kira maliu ˈada, duˈungana kira esela liu duˈungana liadilaˈanga.
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maliu re? Mulu tataˈe, ma muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”

Kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈua goˈo ˈana faˈinida, taˈi fikuˈa doe kira ka dao naˈa maˈi. Ma taˈi ngwae ana na fafarongo ba nia ki, neˈe satana sa Judas, nia talaˈida maˈi. Ma nia ka dao maˈi siana sa Jesus, ma ka nonoˈia.†
48 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Judas kwa, ˈoko kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana na malimae nau ˈani nonoˈilaku!”
49 Ma kaidaˈi na fafarongo ki kira tua faˈinia sa Jesus, kira ka lisia ru neˈe, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈUri ma kaimili ke kumulida ˈani sele ni ofoˈa neˈe kami ki?”
50 Ma taˈi ngwae ada, ka kwaiˈia taˈi ngwae ni rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo ana.
51 Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Mango naˈa ˈira!” Ma

† **22:47** nonoˈia Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈi ˈanga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

nia ka sama toˈona na alingana na ngwae neˈeri, ma ka gura nia naˈa.

52 Sui sa Jesus ka fata fuana na fata abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia na Luma Abu God, ma na ngwae ˈaˈana ki neˈe kira leka maˈi neˈeri fuana na daulana, nia ka ˈuri, “ˈUri ma, nauˈa ta ngwae bili niniˈa, ˈiri kamu ke dao maˈi ˈuaku faˈinia na sele ki ma na subi ki re?

53 Nau ku tua goˈo ˈaku siaumulu ˈi saena na Luma Abu God sulia asoa ki, bore ma noaˈa kamu kasi sasi goˈo ˈuana daulaku. Bore ma kaidaˈi kamu naˈa niniˈa, ˈiri kamu ke rao naˈa ˈani na ngasingasiˈanga sa Saetan, na ngwae neˈe gwaungaˈi fafia maˈe rodo.”

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus

(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Sui kira ka daua naˈa sa Jesus, ma kira ka talaˈia naˈa ˈi saena na luma na ˈingataˈi fata abu. Ma sa Peter ka leka daudau naˈa maˈi burida ana ta agi tala neˈe tau logo faˈasida.

55 Ma taˈi mafula kira kedea ˈi tofongana kula abitako saena faˈi labu ana luma, ma sa Peter ka tua naˈa faˈinia na ngwae neˈe kira tua kalikalia na mafula neˈeri ki.

56 Ma kaidaˈi taˈi kini sariˈi ni rao nia lisia sa Peter neˈe tua ˈi neˈeri karangia na mafula, nia ka lia filoa mala ma ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus.”

57 Bore ma sa Peter ka tofe ka ˈuri, “Kini neˈe kwa, nau ku ˈiri saiana na ngwae neˈana!”

58 Ma noaˈa kasi tau logo ˈi buri ˈana, taˈi ngwae ka lisia sa Peter ma ka fata ˈuri, “ˈOe ta ngwae logo ada niniˈa!”

Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Kwaraˈae, nau ku noaˈa kwa.”

59 Ma fulingana kala kadi kaidaˈi tiˈitiˈi laˈu ˈi buri ˈana, taˈi ngwae laˈu ka fata ngasingasiˈa ka ˈuri, “Nia mamana. Na ngwae neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus, duˈungana niaˈa logo na ngwae faˈasia ˈi Galili!”

60 Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Se ngwae neˈe kwa, nau ku kina na ru neˈe ˈoko fata sulia kwa!”

Ma kaidaˈi nia fata goˈo ˈana ˈunaˈeri, na karai ka angi naˈa.

61 Ma na Aofia ka abula, ma ka lia saga kwau fuana sa Peter. Ma sa Peter ka manata naˈa toˈona alaˈanga ba na Aofia nia saea fuana ba ˈuri, “ˈI naˈona karai ka angi, ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko kina nau.”

62 Ma sa Peter ka ruˈu kwau ˈi maa, ma ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga doe liu.

Kira nangasia sa Jesus

(Matthew 26:59-68; Mark 14:55-65; John 18:19-24)

63 Ma na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira folo kalia sa Jesus, kira ˈoidorole ˈania, ma kira ka nangasia.

64 Ma kira ka firi bokota na
maana, ma kira ka saefiloa
kira ka ˈuri, “ˈOke saea basi
sa tai niniˈa nangasiˈo?”
65 Ma kira ka saea alaˈanga
taˈa ˈoro ki logo ana.

66 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia
laˈa naˈa, na ngwae kwai
talaˈi Jiu ki, ma na fata
abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki,
kira alaˈa fiku, ma kira ka
talaˈia maˈi sa Jesus fuada.
67 Ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke saea fuaimili.
ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ,
na ngwae neˈe God nia filia
fuana faˈamaurilamiˈa?”

Ma nia olisida ka
ˈuri, “Diˈia nau ku saea
fuamuˈa, nia ˈafitaˈi muka
faˈamamana nau.
68 Ma diˈia nau ku sae-
filo kamu ˈuana taˈi ru, nia
ˈafitaˈi muka olisia.
69 Bore ma nia ˈita ana
kaidaˈi neˈe ka oli alaˈa,
nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa tua ˈi bali lima ˈoloˈolo
ana God neˈe nia ngasin-
gasiˈa ka tasa, ma nau ku
gwaungaˈi faˈinia.”

70 Ma kira taˈifau goˈo kira
saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Ngela
God?”

Ma nia olisida ka ˈuri,
“Nia neˈana kamu tala saea
naˈa.”

71 Ma kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa kulu kasi oga naˈa ta
fata faˈamamanaˈanga laˈu.
Osiˈana kulu tala rongoa
taˈifau naˈa ana fatalana
neˈe nia saea niaˈa Ngela
God!”

23

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Ma na fikuˈa ana ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri taˈifau,
kira tataˈe, ma kira ka talaˈia
sa Jesus siana sa Paelat
fuana na matangaˈilana.
2 Ma kira ka talaˈae fuana
fai fafilana ˈania ru rora ki,
ma kira ka ˈuri, “Kaimili
dao toˈona na ngwae neˈe
nia fata alingana na ngwae
kami ki. Ma ka saea fuada
fasi noaˈa kira kasi kwatea
laˈu na mani ana na takisi
fuana na tatalafaˈa ˈi Rom,
ma nia ka saea fasi nia naˈa
neˈe na Christ, na ngwae
neˈe God nia filia fuana tata-
lafaˈanga.”
3 Ma sa Paelat ka sae-
filoa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo
neˈe tatalafaˈa ngwae Jiu ki
kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea
naˈa.”
4 Sui sa Paelat ka fata ˈuri
fuana na fata abu doe ki,
ma na fikuˈa neˈeri, “Nau
ku ˈiri dao toˈona goˈo ta
roraˈa ana na ngwae neˈe
fuana saungilana.”
5 Ma kira ka fata ngasin-
gasiˈa ma kira ka ˈuri, “Bore
ma saena abaˈi kula taˈifau
ˈi Judea, na ngwae neˈe
nia faˈalia naˈa ngwaˈi toˈa
ˈania faˈamanataˈanga nia.
Nia ˈita nama maˈi ˈi Galili
leleka ka dao naˈa ˈi neˈe
logo.”
6 Ma kaidaˈi sa Paelat nia
rongoa ru neˈeri, nia ka sae-
filoda ka ˈuri, “ˈUri ma na

ngwae neˈe nia leka maˈi
faˈasia ˈi Galili niniˈa?”
7 Ma kaidaˈi nia saiana
neˈe sa Jesus nia leka
maˈi faˈasia na kula neˈe
sa Herod nia gwaungaˈi
fafia, nia ka kwate kwau
sa Jesus siana sa Herod.
Osiˈana sa Herod nia tua
logo ˈi Jerusalem ana kaidaˈi
neˈeri.
8 Ma kaidaˈi sa Herod
nia lisia sa Jesus, nia ka
saeleˈa liu, osiˈana nia ron-
goa na alaˈanga sulia, ma
ka kwaimasi ana ka tau
naˈa maˈi fuana na lisilana.
Ma nia oga lisilana sa Je-
sus fuana sasilana ta ru ni
ˈarefoˈanga ana.
9 Sa Herod nia saefiloa ru
ˈoro ki ana, bore ma sa Jesus
noaˈa kasi olisia goˈo ˈani ta
ru.
10 Ma na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata
ana na taki ki, kira uu logo
ˈi neˈeri, ma kira ka alaˈa
ngangata fuana giosilana sa
Jesus.
11 Ma sa Herod faˈinia na
ngwae ni fuˈanga nia ki, kira
ka ˈoidorole ˈada ˈani sa
Jesus, ma kira ka fata taˈa
ana. Ma kira ka faˈaruˈufia
ˈani taˈi ifi keta leˈa, ma kira
ka oli laˈu faˈinia siana sa
Paelat.
12 Ma nia ˈita ana faˈi asoa
neˈeri, sa Herod ma sa Pae-
lat kera fiˈi fiku kwaima laˈu.
ˈI naˈo keroˈa na ro malimae
ki.

Kira matalangani sa Jesus fuana maeˈa

(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Sa Paelat ka fikua naˈa
fata abu doe ki, ma na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
ngwae ki.
14 Ma ka fata ˈuri fuada,
“Kamu kwatea naˈa maˈi
na ngwae neˈe siaku, muka
saea fasi nia tala ˈi rora
ana ngwae ki faˈasia na don-
galana gwaungaˈi ˈi Rom.
Ma lia basi, nau ku saefiloa
ˈi maamulu, ma noaˈa nau
ku ˈiri dao goˈo toˈona ta
roraˈa ana faˈinia ru neˈe
kamu giosia faˈinia ki.
15 Ma sa Herod bore
kasi dao goˈo toˈona ta
roraˈa ana, nia neˈe nia ka
olitaˈinia logo maˈi ˈana. Na
ngwae neˈe noaˈa kasi sasia
goˈo ta ru neˈe nia rora fasi
ˈiri nia ka mae.
16 Nia neˈe, nau ku kwa-
tea goˈo kwau ˈiri kira ke
kwaiˈia. Sui nau ku kwatea
ka leka naˈa ˈana.”
17 Ana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat ka
logea taˈi ngwae neˈe nia tua
ˈi saena lokafo fuana na Jiu
ki, osiˈana na falafala kira
neˈe ˈunaˈeri naˈa.
18 Bore ma kira taˈifau
goˈo neˈe kira ako kira ka
ˈuri, “Mulu saungia ngwae
neˈe ke mae! Ma mulu logea
lala maˈi ˈamulu sa Barabas
fuaimili!”
19 Sa Barabas kira alua
saena na lokafo, osiˈana nia
etangia na fuˈanga doe ˈi
saena na fanoa doe neˈeri,
ma niaˈa na ngwae sau ng-
wae.
20 Sa Paelat nia oga ke
logea sa Jesus, ma nia ka
saefiloa laˈu kwau na fikuˈa
neˈeri.
21 Bore ma kira ka inaˈu
ana akoˈa ma kira ka ˈuri,
“Mulu saungia ke mae!

Muka fotoˈia ana na ˈai rara folo!”
22 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu fuada ana uula kaidaˈi, “Bore ma ta roraˈa tae neˈe nia sasia? Noaˈa naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nia sasi fasi ˈiri nia ke mae. Nia neˈe nai kwatea kwau ˈiri kike kwaiˈia goˈo, sui nai logea, ma nia ke leka naˈa ˈana.”
23 Bore ma kira ka ako ma ka inaˈu ana ma kira ka suˈusuˈu faˈinia fuana fotoˈilana sa Jesus ana ˈai rara folo. Ma na akoˈa kira ka liufia naˈa.
24 Ma sa Paelat ka kwatea na kwaˈikwaˈinga neˈe kira suˈusuˈu faˈinia osiˈana ganiˈa kira.
25 Ma nia ka logea sa Barabas na ngwae ba kira oga, na ngwae ba kira alua ˈi saena lokafo fuana etangilana na fuˈanga doe, ma na sau ngwaeˈa. Sui sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuada, sulia na kwaiogaiˈanga kira.

Kira foto fafia sa Jesus ana na ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa sa Jesus fuana na maeˈa. Ma kaidaˈi kira leka kwau, kira ka saka toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa Simon, faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Kira daua sa Simon kaidaˈi nia leka maˈi ma ka ruˈu saena labu ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma kira ka alua naˈa ˈai rara folo ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma kira ka suˈumaˈinia ˈiri nia ka ngalia ˈi burina sa Jesus.
27 Ma taˈi fikuˈa doe kira ka leka ˈi burina. Ma ti kini ˈi saena na fikuˈa neˈeri kira oˈomae, ma kira ka angisia.
28 Sa Jesus nia abula fuada ma ka fata ˈuri, “Kini ana ˈi Jerusalem ˈae! Noaˈa kamu kasi angi laˈu ˈuaku. Muke angisi kamu lala talamuˈa, ma na ngela kamu ki.
29 Osiˈana nia ke baˈa dao ana faˈi asoa neˈe ngwae ki kike fata ˈuri, ‘Na ˈoilakiˈa fuana na kini neˈe kira ˈabaraˈa ki, ma na kini neˈe noaˈa kasi faˈafuta ki, ma noaˈa kira kasi faˈasusu ki!’
30 Ma kaidaˈi neˈeri na ngwae ki kike baˈa fata ˈuri fuana na faˈi ua ki, ‘Muke ˈasi maˈi fafi kami.’ Ma kira ka fata ˈuri fuana na totoloa ki, ‘Muke ofo maˈi fafi kami.’
31 Osiˈana diˈia kira sasia ru ˈunaˈeri aku, na ngwae neˈe nau ku saga, kike baˈa sasia ru neˈe nia taˈa ka tasa amuˈa neˈe kamu toˈo ana na taˈangaˈa ki.”
32 Ma kira ka ngalia logo ro ngwae folofolo bili ki fuana na saungilada faˈinia sa Jesus.
33 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈe kira saea ˈani “Na Lasi Ngwae,” kira ka fotoˈia sa Jesus ana na ˈai rara folo. Ma na ro ngwae folofolo bili ba kiri, kira ka fotoˈidaroˈo logo ana ro ˈai rara folo ki, taˈi ngwae ana bali ˈoloˈolo ana sa Jesus, ma ta ai ana bali mauli ana.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈoke rufuanata ada, osiˈana kira kina ru neˈe kira sasia.”
Ma na ngwae ni ofoˈa ki ka masa diˈia daisiˈanga, fasi

ˈiri kira ke dao toˈona sa tai
ada neˈe ke ngalia ta ifi ana
sa Jesus.
35 Na ngwae neˈe kira uu
ˈi neˈeri ki, kira ka ada
goˈo ˈada ana, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira
ka ˈoidorole ˈani kira ka ˈuri,
“Nia faˈamauria na ngwae
matamata ki. Diˈia nia neˈe
na Christ, na ngwae neˈe
God nia filia, nia totolia nia
ke faˈamauria niaˈa talana.”
36 Ma na ngwae ni ofoˈa ki,
kira ka ˈoidorole logo ana,
ma kira ka leka kwau siana,
ma kira ka kwatea na waen
ˈafae fuana.
37 Ma kira ka fata ˈuri,
“Diˈia ˈaeˈo na tatalafaˈa ng-
wae Jiu ki, ˈoke faˈamauriˈo
talamu!”
38 Ma kira ka keresia na
alaˈanga ˈuri maˈi gwauna
na ˈai rara folo, “NIAˈA NAˈA
NEˈE NA NGWAE TATALAFAˈA
JIU KI.”
39 Ma taˈi ngwae ana na
ro ngwae ba kira fotoˈida
faˈinia sa Jesus, nia ka fata
buri tolingaˈi ana ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na
Christ? ˈOke faˈamauriˈo
talamu ma keroˈo logo!”
40 Bore ma na ruana
ngwae ka balufia ka ˈuri,
“ˈUri ma, ˈoe kosi maˈungia
goˈo kwaˈikwaˈinga God
kwa? Kulu bolo taˈifau goˈo,
osiˈana kira kwatea goˈo taˈi
kwaˈikwaˈinga fuakulu.
41 Ma koroˈa niniˈa, na
kwaˈikwaˈinga neˈe nia saga
goˈo ˈana, osiˈana koro
ngalia naˈa ˈi maana ru taˈa
neˈe koro sasiˈi ki. Bore ma
noaˈa nia kasi sasia goˈo ta
ru rora.”
42 Ma nia ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Jesus
ˈae, ˈoke manata toˈoku,
kaidaˈi ˈoke oli maˈi ˈani
gwaungaˈinga ˈoe.”
43 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Nau ku saea na ru
mamana fuamu, ˈi taˈena
ˈoke tua faˈi nau ˈi langi.”

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Nia ˈita ˈi tofongana na
asoa, na sina ka bulumae,
ma abaˈi kula neˈeri taˈifau
ka rodoˈa, leleka ka dao ana
uula kadi sina saˈulafi.
45 Ma na ifi doe neˈe nia
bokota na kula abu ˈi saena
na Luma Abu God ka gaa
ˈani ro baliˈi ru ki.
46 Ma sa Jesus nia ka ako
doe ka ˈuri, “Maˈasi, nau ku
kwatea naˈa kwau na man-
goku fuamu.” Nia ka fata
ˈunaˈeri ka sui goˈo, nia ka
mae naˈa.
47 Ma na faˈinaˈonaˈo ana
ngwae ni ofoˈa ki nia lisia ru
neˈeri, ma nia ka baˈatafea
God ka ˈuri, “Nia mamana,
niaˈa na ngwae ˈoloˈolo!”
48 Ma kaidaˈi na ngwae
neˈeri ki kira fiku, ma
kika bubungia, kira lisia
maelana sa Jesus ka sui,
kira taˈifau oli naˈa ˈada
ˈi fanoa kira ki. Ma kira
ka fidalia fuˈufuˈuda fuana
faˈataˈilana na liadilaˈanga
kira ki.
49 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira saiana sa Jesus,
faˈinia na kini neˈe kira leka
ˈi burina faˈasia ˈi Galili ki,
kira uu tau goˈo ˈada, ma
kira ka lisia ru neˈeri ki
taˈifau.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma taˈi ngwae faˈasia
na fanoa ˈi Arimetea ˈi saena
na abaˈi kula ˈi Judea, neˈe
satana sa Josef, nia tua logo
ˈi neˈeri. Ma nia na ng-
wae saga, ma na ngwae leˈa,
ma nia ka kwaimasi logo
fuana lisilana neˈe God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki. Ma sui bore ˈana nia
ta ngwae ana na fiku taˈi
ngwae lokoˈi ru Jiu ki, nia
kasi ala goˈo fafia ru neˈe
kira saea, ma kira ka sasiˈi
ana sa Jesus ki.
52 Nia ka leka siana sa
Paelat, ma ka gani ˈuana na
nonina sa Jesus.
53 Ma nia ka lafua naˈa
nonina sa Jesus, ma ka buta
ˈani na ˈaba ifi kwao. Ma
nia ka alua ˈi saena na faoda
faolu fuana kwaiatolana ng-
wae mae ki neˈe kira ˈilia ˈi
saena na fau doe.
54 Ma faˈi asoa neˈeri na
Farere. Ma na asoa fuana
sasi akaˈu ˈanga na Sabat, na
asoa ana mamaloˈanga, nia
karangi talaˈae naˈa.
55 Na kini neˈe kira leka
maˈi burina sa Jesus faˈasia
ˈi Galili ki, kira leka logo
faˈinia sa Josef. Ma kira ka
lisia naˈa faoda neˈeri, ma
kira ka lisia naˈa alulana sa
Jesus ˈi saena.
56 Sui kira ka oli ˈi fanoa,
ma kira ka sasi akaˈu ana
ngwaingwai ki, ma na ru
moko leˈa ki fuana na on-
golana ˈania nonina sa Jesus.
Bore ma ana asoa ana Sabat,
kira ka mamalo naˈa, diˈia
na taki nia saea.

24

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Ma ana Sande ˈofodangi
laˈa bilabila, na ngwaˈi kini
baera kira ngalia na ng-
waingwai moko leˈa ki neˈe
kira sasi akaˈu ani, ma kira
ka leka naˈa ˈi maana faoda
neˈeri.
2 Ma kira ka lisia
faoda neˈeri nia ˈifi naˈa,
duˈungana na babaˈi fau
noaˈa kasi teo naˈa ˈi maana
na faoda.
3 Ma kira ka ruˈu kwau,
bore ma noaˈa kira kasi lisia
naˈa na nonina na Aofia sa
Jesus.
4 Ma kaidaˈi kira manata
goˈo ˈada ˈua sulia ru neˈeri,
ro ˈainsel neˈe kira ruˈufia
na ifi neˈe ngwasinasina liu
ki, kera ka sakatafa maˈi, ma
kira ka uu ˈi sulida.
5 Na kini neˈeri ki kira
ka maˈu liu, ma kira ka
gwautoli ˈi ano. Bore ma
na ro ngwae neˈeri ki, kera
ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta
neˈe kamu ka lulu ˈuana na
ngwae neˈe nia mauri goˈo
ˈana ˈi saena kula fuana na
ngwae mae ki re?
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa
ˈi neˈe, nia mauri laˈu
naˈa. Kamu manata toˈona
basi, nia faˈarongo kaumulu
taˈifau ana, kaidaˈi ba nia
tua ˈua faˈi kamu ˈi Galili.
Nia fata ˈuri ba,
7 ‘Kike baˈa kwate nau,
na Ngela Ngwae, fuana na
ngwae taˈa ki, ma kira ke
saungi nau ana na ˈai rara
folo, sui ana uula asoa, nau
kui mauri laˈu.’ ”

8 Sui na kini neˈeri ki kira
ka manata toˈona na fata-
lana.
9 Ma kira ka oli naˈa
faˈasia na faoda, ma kira
ka faˈarongoa na akwala ma
taˈi ngwae ana fafarongo nia
ki, ma ti ngwae laˈu neˈe
kira dao toˈoda.
10 Na kini neˈe kira
faˈarongoa na lifurongo nia
ki, neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi
Magdala, ma ˈi Joana, ma ˈi
Mary na teˈa sa James, ma ti
kini laˈu.
11 Bore ma na lifurongo
ki kira ka fia fasi na kini
neˈeri ki kira alaˈa bani goˈo
ˈada, ma noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo fatalada.
12 Bore ma sa Peter nia
tataˈe, ma ka lalili ˈuana
maana faoda. Ma nia orooro
kwau, ma ka lisia goˈo na ifi
kwao ki neˈe teo ˈi neˈeri.
Sui nia ka oli, ma ka ˈarefo
liu ana ru neˈe nia fuli.

Ro ngwae ki lisia sa Jesus
nia mauri laˈu
(Mark 16:12-13)

13 Ana faˈi asoa neˈeri, ta
ro ngwae ana fafarongo sa
Jesus ki, kera leka ˈuana na
fanoa ˈi Emeas. Nia bolo
faˈinia taˈi akwala kadi tala*
faˈasia ˈi Jerusalem.
14 Ma kera ka alaˈa
adaroˈo sulia ru neˈeri ki
taˈifau neˈe nia fuli.
15 Ma kaidaˈi kera alaˈa
adaroˈo, sa Jesus nia leka
karangi kera maˈi, ma ka
leka logo faˈi kera.
16 Kera ka lisia goˈo
adaroˈo, bore ma God noaˈa
ˈiri alaˈani fuana kera ka lia
saiana.
17 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “Tae niniˈa
koroˈo alaˈa maˈi sulia
kaidaˈi nini koroˈo leka maˈi
ana?”
Ma kera ka uu nene, ma
manataladaroˈo ka dila.
18 Ma taˈi ngwae adaroˈo
neˈe satana sa Kleopas, nia
fata ka ˈuri, “Nau ku fia
sali ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua
ˈi Jerusalem, ma ˈoko kina
goˈo ˈamu na ru neˈe fuli
saena asoa neˈe ki.”
19 Ma sa Jesus nia saefiloda
ka ˈuri, “Ru faˈuta ki neˈana
re?”
Ma kera olisia, kera ka
ˈuri, “Ru neˈe kira sasia ana
sa Jesus, na ngwae ba ˈi
Nasaret. Na ngwae neˈeri,
niaˈa na profet, na ngwae
fuana alaˈanga ˈania fata-
lana God, duˈungana God
ma na ngwae ki kira saiana
na fatalana nia ngasingasiˈa,
ma na raolana ka talingaˈi
liu.
20 Na fata abu doe kami
ki, ma na ngwae kwaitalaˈi
ki, kira kwatea fuana saungi-
lana, ma kira ka fotoˈia ana
na ˈai rara folo.
21 Ma kaimili ka manata
ˈaimili sulia fasi nia naˈa
neˈe ke baˈa logea ngwae ˈi
Israel ki. Ma taˈena na uula
asoa naˈa ˈi buri ˈana ru
neˈe ki niˈi fuli.
22 Ma kami ka ˈarefo liu,
duˈungana ti kini ana fikuˈa
kaimili, kira leka dao ana na
faoda.
23 Bore ma noaˈa kira kasi
lisia na nonina. Ma kira
ka oli maˈi, kira ka saea
neˈe kira lisia na ˈainsel ki
neˈe faˈarongoda ˈani neˈe
nia mauri laˈu.

* **24:13** 11 kilomita

24 Ma ti ngwae laˈu ana
fikuˈa kaimili, kira leka logo
ana na faoda neˈeri, ma kira
ka dao toˈona nia mamana
naˈa, diˈia nama ba kini
neˈeri ki kira saea. Bore ma
kira ka ˈiri lisia naˈa nonina
sa Jesus.”
25 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo bole-
boleˈa liu! Ma na manata-
muroˈo kasi ˈaliˈali fuana na
faˈamamana lana ru ba na
profet ki kira saea naˈa maˈi
ˈi naˈo.
26 Na Christ ke nonifii basi,
sui nia ka fiˈi gwaungaˈi
ˈania ˈinotoˈanga doe.”
27 Ma sa Jesus ka
faˈamanata kera ˈani ru ba
kira saea sulia na Christ ˈi
saena na Kerekereˈa Abu
ki. Nia talaˈae ana na
kerekereˈa sa Moses ki ma
na kerekereˈa na Profet ki.
28 Ma kaidaˈi kira dao
karangia naˈa fanoa neˈe
kira leka ˈuana, sa Jesus ka
sasi diˈia nia ke liu dao faˈi
liu adaroˈo.
29 Ma kera ka luia, ma
kera ka fata ˈuri, “ˈOke tua
basi maˈi ˈamu faˈi keroˈo,
osiˈana bali ana asoa nia liu
naˈa, ma karangi ka rodo
naˈa.” Ma nia ka leka naˈa
ˈana faˈinidaroˈo.
30 Kaidaˈi nia tua naˈa
fuana fangaˈa faˈi kera, nia
ka ngalia afu beret, ma ka
baˈatafea God, sui ka ngiia
na beret neˈeri, ma ka kwa-
tea fuadaroˈo.
31 Kaidaˈi kera lisia ru
neˈeri, God ka alaˈanida
kera ka fiˈi lia saiana, ma nia
ka noˈana naˈa faˈasidaroˈo.
32 Ma kera ka alaˈa kwailiu
fuadaroˈo, kera ka ˈuri, “Se!
Kaidaˈi ba nia alaˈa faˈi
koro sulia maˈi tala, ma
ka faˈamanata koro ˈani
na Kerekereˈa Abu ki, koro
saeleˈa liu.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo, kera tataˈe,
kera ka oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma kera ka dao
toˈona na akwala ma taˈi
fafarongo neˈe kira fiku goˈo
ˈada, faˈinia ti ngwae laˈu.
34 Ma ngwae ki saena
fikuˈa neˈeri ka faˈarongodaroˈo
ˈuri, “Na Aofia nia mauri
laˈu, mamana naˈa! Nia dao
tafa fuana sa Simon!”
35 Ma kera ka alaˈa sulia
na ru ba nia fuli sulia na tala,
ma sulia na kaidaˈi kera lia
saiana kaidaˈi nia ngiia na
afu beret.

Sa Jesus faˈataˈinia talana fuana fafarongo nia ki

(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Kaidaˈi ro ngwae neˈeri
ki kera alaˈa goˈo ˈadaroˈo
fuada ˈua, sa Jesus nia
daotafa, ma ka uu ˈi safitada,
ma ka fata ˈuri fuadulu,
“Na aroaroˈanga ke tua faˈi
kamu.”
37 Ma kira ka lebe, ma kira
ka maˈu liu, osiˈana kira fia
fasi kira lisia ta anoano ru.
38 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Tae neˈe sasia ma kamu
ka maˈu? Noaˈa kamu kasi
manata ruarua!
39 Nauˈa goˈo niniˈa. Mulu
lisia ro lima nau ki faˈinia
na ro ˈae nau ki. Mulu sama
toˈona basi maˈi na noniku,
ˈiri muke saiana, duˈungana
neˈe anoano ru noaˈa kasi
toˈo ana ta suli faˈinia ta
fasiˈa, diˈia niniˈa kamu lisia
nau ku toˈo ana.”

40 Buri ˈana neˈe nia saea
ru neˈeri ki ka sui, nia ka
faˈataˈinia naˈa fuila mala
ana nila ki ana ro lima nia
ki ma na ro ˈae nia ki fuada.
41 Ma kira ka saeleˈa liu
faˈinia na ˈarefoˈanga. Sui
bore ˈana, kira manata ru-
arua goˈo ˈada, duˈungana
noaˈa kira kasi sai leˈa ˈua
ana. Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, “Mulu kwatea ta
fanga fuaku.”
42 Ma kira ka kwatea taˈi
afu iˈa fuana.
43 Ma nia ka ngalia, ma ka
ˈania ˈi naˈoda.
44 Sui nia ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Ru neˈe ki nau ku
saea naˈa maˈi ˈua fuamuˈa,
kaidaˈi nau ku tua ˈua maˈi
faˈi kamu. Ru neˈe ki taˈifau
ba kira keresiˈi suli nau
saena taki sa Moses ki, ma
ˈi saena kerekereˈa Profet ki,
ma ˈi saena Sam ki, kike baˈa
dao mamana naˈa maˈi.”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

45 Sui sa Jesus ka ˈifingia
manatalada ˈiri kike saiana
na Kerekereˈa Abu.
46 Nia ka fata ˈuri fuada,
“Kira kerekere suli nau, na
Christ, nai baˈa nonifii, ma
ana uula asoa, nau kui tataˈe
laˈu faˈasia na maeˈa.
47 Ma nia ka ˈita maˈi
ˈi Jerusalem leleka ka dao
saena fanoa ki taˈifau, muke
fata sulia na kakari alifaˈi
ˈanga ma na rufuanataˈanga
ana taˈangaˈa ki ˈani na sa-
taku.
48 Ma kamuˈa naˈa neˈe
muke faˈarongo ˈania ru
neˈe ki.
49 Ma nauˈa talaku, nai
baˈa kwatea fuamuˈa na
Anoˈi ru Abu neˈe Maˈa nau
nia eta fataˈa ˈani. Ma muke
kwaimasi ˈi Jerusalem,
leleka na ngasingasiˈanga
faˈasia ˈi langi ka koso maˈi
fafi kamu.”
50 Sui ma nia ka talaˈida
naˈa faˈasia ˈi saena fanoa
doe neˈeri, leleka kira ka dao
ana fanoa ˈi Betani, ma nia
ka taˈea naˈa limana ˈi langi,
ma ka faˈaleˈa kira.
51 Ma kaidaˈi nia faˈaleˈa
kira goˈo ˈana ˈua, nia ka
faˈasi kira, ma ka fane naˈa
ana ˈuana ˈi langi.
52 Ma kira ka faˈa aofia,
sui kira ka oli naˈa ˈada
ˈi Jerusalem faˈinia na
saeleˈanga doe.
53 Ma ana kaidaˈi ˈoro ki
kira tua goˈo ˈada ˈi saena
na Luma Abu God fuana na
baˈatafelana God.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniˈa keresia buka neˈe. Sa John saea neˈe si diˈia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leˈa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana fitoˈonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ˈiri kike toˈo ana na mauriˈa mamana neˈe noaˈa kasi sui.

Saena buka neˈe, sa Jesus saea nia talana ˈani, "Nauˈa Niniˈa." Sataˈi ru neˈe, satana God niniˈa. God faˈataˈinia sata neˈe fuana sa Moses, kaidaˈi sa Moses nia lisia na mafula ba duˈa ana busu ˈai, bore ma na busu ˈai neˈeri noaˈa ta mafula ˈiri duˈafia. Ma kaidaˈi sa Jesus fata ˈuri, "Nauˈa Niniˈa," nia faˈataˈinia neˈe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaˈa sulia fiu faˈanadaˈa neˈe sa Jesus sasiˈi ki. Taˈi taˈi faˈanadaˈa faˈataˈi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus kwate ma mauriˈa firi.

Na ru talingaˈi ki saena na buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia & 1:1-51

Sa Jesus sasi na raoˈa nia & 2:1—12:50

Wiki ˈisi ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 13:1—17:26

Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naˈa ngwae

1 ˈIta ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe God nia saungaˈinia na magalia, na ru neˈe kira saea ˈani na Alaˈanga nia tua naˈa, ma nia ka tua naˈa maˈi faˈinia God. Ma na Alaˈanga neˈeri, niaˈa neˈe God.

2 Ana etangilana, na Alaˈanga neˈe nia tua naˈa maˈi faˈinia God.

3 Ma God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau ˈani niaˈa. ˈIu, na ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈiniˈi, nia saungaˈiniˈi ˈani na Alaˈanga.

4 Ma na mauriˈa mamana ka ˈita maˈi faˈasia na Alaˈanga neˈe. Ma na mauriˈa mamana neˈeri neˈe na madakolaˈa mamana neˈe faˈamadakola ru mamana ki sulia God fuana ngwae ki.

5 Ma na madakolaˈa neˈeri ka rara ˈi saena na maˈerodo, ma na maˈerodo ka noaˈa kasi faˈamaea.

6 God ka kwatea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa John ngwae ni Siuabu,

7 ka leka maˈi fuana na faˈarongolana na ngwae ki ˈani na madakolaˈa neˈe. Nia ka leka maˈi ka faˈarongo kira ˈani, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau

kira ka rongoa ma kika
faˈamamana.
8 Ma sa John ˈana talana
noaˈa laˈu na madakolaˈa,
nia leka lala maˈi fasi
ˈiri ka faˈarongo ˈani na
madakolaˈa neˈeri.
9 Sui, na madakolaˈa
mamana neˈeri fiˈi leka
maˈi ˈi saena magalia, ma
ka raraˈafia na ngwae ki
taˈifau.
10 Ma Alaˈanga neˈe nia
tua naˈa ˈi saena magalia.
God ka saungaˈinia naˈa ma-
galia neˈe ˈani niaˈa, bore
ma na ngwae ki noaˈa kira
kasi lia sai goˈo ana.
11 Nia ka dao maˈi saena
fanoa nia, bore ma na ng-
wae nia ki noaˈa kasi kwaloa
goˈo.
12 Ma ti ngwae kira
ka kwaloa, ma kira ka
faˈamamana ana niaˈa,
ma nia ka kwatea naˈa
mamanaˈanga fuada ˈiri ka
faˈitaˈinida ˈani na ngela
God ki.
13 Kira futa faolu diˈia
ngela God ki! Futaˈa faolu
neˈe fuli maˈi ana God.
Noaˈa nia ˈiri fuli sulia liaˈi
ngwae ana magalia, nama
ka futa ana ngwae saena
magalia.
14 Na Alaˈanga neˈe ka
alu naˈa ngwae, ma ka tua
naˈa faˈi kia. Kami lisia
naˈa na ˈinotoˈanga nia neˈe
nia toˈo ana, osiˈana nia
neˈe ngela mutaˈi God na
Maˈa. Na leˈangaˈa ma na
mamanaˈanga God ki taˈifau
koso maˈi ˈuakulu ana niaˈa.
15 Sa John ngwae ni Siuabu
ka faˈarongo sulia niaˈa,
kaidaˈi ba nia ako ka fata
ˈuri, “Nia naˈa na ngwae ba
nau ku fata sulia ana kaidaˈi
ba nau ku fata ˈuri, ‘Na
ngwae neˈe nia leka maˈi ˈi
buriku, nia talingaˈi ka tasa
liufi nau, osiˈana nia tua ˈua
naˈa maˈi ˈi naˈona mala
neˈe nau ku futa.’ ”
16 Ma sulia na kwaiˈofeˈanga
doe nia, Christ ka kwatea
naˈa ru leˈa ki taˈifau fuaka
sulia asoa ki.
17 God ka kwatea logo na
taki nia ki fuaka ana sa
Moses. Bore ma nia kwatea
maˈi na kwaiˈofeˈanga nia
ma na mamanaˈanga sulia
niaˈa ˈani sa Jesus Christ.
18 Ma noaˈa ta ngwae kasi
lisia God. Talitoˈona goˈo
na Ngela God, neˈe nia bolo
faˈinia God na Maˈa, ma ka
tua faˈinia, niaˈa neˈe ka
faˈataˈinia God fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi akaˈu masia na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki ana ngwae Jiu ki ˈi
Jerusalem, kira ka kwatea
naˈa fata abu ki, ma na ng-
wae kwaiˈafi ana fata abu ki,
fasi ˈiri kira ka saefiloa sa
John ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa
tai niniˈa?”
20 Ma sa John ka olisi
madako ada ka ˈuri, “Nauˈa
noaˈa laˈu na Christ, na ng-
wae ba God filia fuana lafu-
lana na ngwae ki.”
21 Ma kira ka saefiloa laˈu
kika ˈuri, “Aia, ˈirai ma ˈaeˈo
sa tai mo niniˈa kwa? ˈAeˈo
sa Elaeja?”

Ma nia ka olisida laˈu ka
ˈuri, “Noaˈa.”

Ma kira saefiloa laˈu kira
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe
na profet neˈe kami masia?”
Ma sa John ka olisida ka
ˈuri, “Noaˈa.”
22 Ma kira ka saefilo ˈisi
laˈu ana, kira ka ˈuri, “Aia,
ˈunaˈeri ma ˈaeˈo sa tai lala
niniˈa? ˈOke saea maˈi ta
ru fuaimili, fasi ˈiri kami
ka faˈarongoa ˈani na ngwae
neˈe kira asungaˈi kaimili
maˈi. Ta tae neˈe ˈoko saea
maˈi suliˈo talamu?”
23 Ma sa John ka olisida
ˈani alaˈanga ba sa profet
Aesea nia keresia ka ˈuri,
“Nauˈa na ngwae ba ri ˈi
saena na abaˈi kula kwasi ka
ˈuri, ‘Na Aofia ke dao naˈa
maˈi! Muke faˈasaga na tala
fuana.’ ”✡
24 Ma na ngwae neˈe leka
maˈi faˈasia na Farasi ki,
kira saefiloa laˈu kira ka
ˈuri,
25 “Ma faˈuta neˈe ˈoko
siuabua na ngwae ki, si diˈia
neˈe ˈaeˈo noaˈa laˈu na
Christ, nama sa Elaeja, ma
nama na profet baera?”
26 Ma sa John ka olisida
ka ˈuri, “Nau ku siuabu goˈo
ˈaku ˈani na kafo. Bore
ma taˈi ngwae neˈe kamu
kina, nia uu goˈo ˈana ˈi
safitamuˈa.
27 Ma niaˈa neˈe na ngwae
neˈe ka leka maˈi ˈi buriku,
bore ma noaˈa nau kusi to-
tolia neˈe nai orooro, ma ku
logea na taˈe butu nia ki.”
28 Ma ru neˈe ki taˈifau
ka fuli ˈi Betani, na fanoa
ˈi bali ˈuana tataˈelana sina
ana kafo ˈi Jodan, kula ba sa
John nia siuabua ngwae ki
ana.

Kala sipsip ni kwaisuˈusiˈanga God

29 Ana faˈi asoa ˈi buri, sa
John ka lisia sa Jesus ka leka
maˈi siana, ma ka saea fuana
ngwae ki, “Muke lisia, niaˈa
neˈe na ngwae neˈe nia diˈia
na kala sipsip God neˈe ke
lafua naˈa abula taˈangaˈa
na ngwae ki ˈi saena na
magalia.
30 Niaˈa naˈa neˈe ngwae
ba nau ku fata sulia ana
kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri,
‘Taˈi ngwae ke baˈa leka
maˈi ˈi buriku. Nia ka
talingaˈi ka tasa liufi nau,
osiˈana nia tua ˈua naˈa maˈi
ˈi naˈona mala neˈe nau ku
futa.’
31 ˈI naˈo maˈi, noaˈa nau
kusi lia sai ˈua ana ta ngwae
faˈuta neˈe niaˈa, ˈunaˈeri
bore ˈana nau ku leka maˈi,
ma nau ku siuabu ˈani na
kafo fasi ˈiri na ngwae ˈi
Israel ki kira ka saiana.”

32 Ma sa John ka fata laˈu
ˈuri, “Nau ku lisia na Anoˈi
ru Abu ka koso maˈi faˈasia
ˈi langi diˈia ta faˈi bola, ma
ka toˈo ˈi fafona.
33 Noaˈa nau kusi lia sai
ˈua ana. Bore ma God ba
kwate nau maˈi fasi ˈiri nau
ku siuabu ˈani na kafo, nia
ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke
baˈa lisia na Anoˈi ru Abu
ke koso maˈi, ma ke toˈo
ˈi fafona taˈi ngwae. Niaˈa
naˈa neˈe na ngwae neˈe ke
baˈa siuabu ˈani na Anoˈi ru
Abu.’ ”
34 Ma sa John ka fata laˈu
ˈuri, “Nau ku lisia naˈa, ma
nau ku saea fuamuˈa, nia
naˈa neˈe Ngela God.”

✡ **1:23** Aesea 40:3

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana taˈi faˈi asoa laˈu ˈi buri, sa John ka uu
logo ˈi neˈeri faˈinia ta ro
ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaidaˈi sa Jesus ka
liu ˈana, sa John ka lisia, nia
ka fata ˈuri, “Nia naˈa na
Kala Sipsip God.”
37 Ma na ro ngwae fa-
farongo nia ki, kira rongoa
ru neˈeri, ma keroˈa ka leka
naˈa adaroˈo sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma
ka lisidaroˈo kera leka suli
nia, ma nia ka saefilo keroˈa
ka ˈuri, “Na tae ninaˈa koroˈo
lulu ˈuana?”
Ma kera olisia kika ˈuri,
“Rabae kwa, ˈoko tua ˈi
faˈi?” Na fadalana rabae
neˈe, “ngwae faˈamanata.”
39 Ma nia ka olisia keroˈa
ka ˈuri, “Moro leka maˈi, ˈiri
moro ka lisia.” Ma kera ka
leka faˈinia, ma kera ka lisia
na kula neˈe nia tua ana.
Ma kera ka tua faˈinia sulia
faˈi asoa neˈeri. Ma agi asoa
neˈeri ka bolo naˈa faˈinia 4
kilokoˈi saˈulafi.
40 Ma taˈi ngwae adaroˈo
neˈe sa Andrew, na ng-
waefuta sa Simon Peter.
41 Ma sa Andrew fiˈi
leka ma ka dao toˈona sa
Simon na ngwaefuta nia, ma
ka faˈarongo nia ka ˈuri,
“Keroˈo dao naˈa toˈona
na Mesaea.” Na fadalana
alaˈanga neˈeri neˈe na
“Christ,” na ngwae ba God
nia filia fuana ˈafilana na
ngwae ki.
42 ˈUnaˈeri ma nia ka
talaˈia sa Simon siana sa Je-
sus.
Ma sa Jesus ka bubu
totongaˈi fuana, ma ka
fata ˈuri, “ˈAeˈo sa Simon,
na ngela sa John, nau ku
faˈasata ˈoe naˈa ˈani sa
Sifas.” Na sata neˈeri neˈe
kira saea logo ˈani sa Peter,
ma na fadalana neˈe, “Na
Fau.”

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana lekaˈa faˈinia

43 Sui ana ruana faˈi asoa,
sa Jesus ka manata ˈuana
lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi
Galili, ma nia ka dao toˈona
sa Filip, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka maˈi faˈi
nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe
ngwae faˈasia ˈi Betsaeda,
na maˈe fanoa sa Andrew
ma sa Peter.
45 Aia, sa Filip ka dao
toˈona sa Nataniel, ma
ka faˈarongo nia ka ˈuri,
“Kaimili dao naˈa toˈona
na ngwae ba sa Moses
kerekere sulia saena taki
ki, ma na profet ki logo ba
kira kerekere sulia. Niaˈa
sa Jesus na ngela sa Josef
faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata
ˈuri, “ˈOko fia ta ru leˈa ka
leka maˈi faˈasia ˈi Nasaret
kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka
fata ˈuri fuana, “Leka maˈi
ko tala lisia ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia
sa Nataniel nia leka maˈi
siana, nia ka fata sulia ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
bolo liu naˈa fuana kira ka
saea niaˈa ˈani ngwae Jiu
mamana, osiˈana noaˈa naˈa
ta sokeˈa ana niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka
ˈuri, “ˈOko sai faˈuta aku
kwa?”

Ma sa Jesus ka olisia ka
fata ˈuri fuana, “Nau ku lisi
ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi ˈi naˈona
neˈe sa Filip nia sae ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel
ka rongoa na ru neˈe, nia ka
fata ˈuri, “Faˈamanata ˈae,
ˈaeˈo naˈa neˈe Ngela God!
ˈAeˈo neˈe na ngwae tata-
lafaˈa ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana,
“ˈOko fiˈi faˈamamana goˈo
neˈeriˈa, duˈungana ba nau
ku saea nau ku lisi ˈoe ˈi
ˈaena ˈai figi? Ma nau ku
saea fuamu, ˈoke baˈa lisia
ru doe ki liufia mala ru
neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, “Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, muke baˈa
lisia ˈi langi ke ˈifi, ma muke
baˈa lisia logo na ˈainsel God
ki kike raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi
langi, ma kike koso maˈi
fafoku nauˈa, na Ngela Ng-
wae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui,
taˈi ara araˈinga ka fuli ana
taˈi maˈe fanoa neˈe satana
ˈi Kena ˈi saena abaˈi kula
ˈi Galili. Ma teˈa sa Jesus ka
tua logo ˈi neˈeri ana kaidaˈi
neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo
maˈi sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki ˈuana na ara
araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira kwaˈu, ma na waen kira
ka sui, teˈa sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “Noaˈa kira kasi
toˈo naˈa ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Teˈa ˈae, noaˈa ˈoe
kosi sae nau laˈu fuana sasi-
lana ta ru, osiˈana na kaidaˈi
nau noaˈa ˈua.”
5 Ma teˈa sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na ngwae rao ki,
“Muke sasi sulia ta ru neˈe
nia ke saea fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru
doe ki fuana ngali kafoˈa
neˈe kira saungaˈinia ˈani
fau niˈi teo ˈi neˈeri, fuana
na tau limaˈanga fuana na
ngwae ki sulia na falafala Jiu
ki. Taˈi kufikufi ru nia bolo
faˈinia ka ngalia 75 nama
115 lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na ngwae rao
ki, “Kamu ka ongia na faˈi
kufikufi ru neˈe ki ˈani na
kafo.” Ma kira ka ongiˈi
leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke ongia na kafo,
ma kamu ka kwatea fuana
na ngwae ˈaˈana ana na
fangaˈa.”

Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona
na kafo neˈeri, neˈe ka alu
naˈa na waen. Ma noaˈa nia
kasi saiana na waen neˈe nia
leka maˈi faˈasia ˈi faˈi. Bore
ma na ngwae rao neˈe kira
ongia maˈi na kafo neˈeri
goˈo neˈe kira saiana taˈifau.
ˈUnaˈeri na ngwae ˈaˈana
neˈe ka ri maˈi ˈuana na
araˈi faolu neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana,
“Na ngwae ki taˈifau kira
kwatea na waen leˈa ˈi naˈo,
ma ˈi buri ˈana na ngwae
ki kira kwaˈu ka sui naˈa,
nia ka fiˈi kwatea naˈa waen
neˈe dalakwai. Ma ˈoko go-
nia na waen leˈa liu leleka ka
dao naˈa ana kaidaˈi neˈe!”

11 Nia naˈa neˈe etana
ru faˈanadaˈa neˈe sa Je-
sus nia sasi ˈi Galili, ˈi
saena na fanoa ˈi Kena.
Neˈeri nia ka faˈataˈinia
naˈa na ˈinotoˈanga nia, ma
na fafarongo nia ki kira ka
faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus
faˈinia teˈa nia, ma na ng-
waefuta nia ki, ma na fa-
farongo nia ki, kira ka leka
naˈa ˈuana na fanoa ˈi Ka-
paneam. Ma kira ka tua ˈi
neˈeri sulia bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God

(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa
na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa na ngwae Jiu ki, sa
Jesus ka leka ˈuana na fanoa
doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma
Abu God, nia ka lisia na ng-
wae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani
na buluka ki, ma na sip-
sip ki, ma na bola ki fuana
kwaisuˈusiˈanga. Ma nia
ka lisia logo na ngwae neˈe
kira rokisi ˈani na mani ki,
kira tua ˈada ˈi ninimana na
tatafe kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia
ru fuana kwaˈinga ˈani niliˈi
kwalo ki, ma ka lalia naˈa
buluka ki, ma na sipsip ki,
ma na ru ki taˈifau faˈasia
saena Luma Abu God. Ma
nia ka gilosia naˈa tatafe na
ngwae neˈe kira rokisi ˈani
na mani ki, ma ka taka-
longaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae
sulia na ngwae neˈe kira
ˈoifoliˈa ˈani na bola ki ka
ˈuri, “Kamu ke ngalia naˈa
ru neˈe ki ˈi maa! Noaˈa
kamu kasi saungaˈinia na
Luma Maˈa nau ˈani kula ni
usiˈa!”
17 Ma na fafarongo nia ki
kira ka manata toˈona na
Kerekereˈa Abu ba nia fata
ˈuri, “God ˈae, na alafeˈanga
nau fuana na Luma ˈoe, ka
diˈia na mafula neˈe ˈako ˈi
saena mangoku.”✡
18 Sui na ngwae gwaungaˈi
Jiu ki kira ka saefiloa sa
Jesus kira ka ˈuri, “Sa tai
neˈe kwatea mamanaˈanga
fuamu fuana sasilana ru
neˈeri ki kwa? Diˈia God
neˈe kwatea mamanaˈanga
fuamu, faˈataˈinia ta
faˈanadaˈa ˈiri neˈe kami ke
faˈamamana amu!”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Diˈia muke osia bore
na Luma Abu neˈe, nai baˈa
faˈauua laˈu saena uulu faˈi
asoa ki.”
20 Ma kira saefilo nia laˈu
kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoke
faˈauua laˈu saena uulu faˈi
asoa ki goˈo kwa? Na
Luma Abu God niniˈa, kira
saungaˈinia mala sulia fai
akwala ma ono faˈi ngali ki!”
21 Bore ma na Luma Abu
neˈe sa Jesus nia fata sulia
neˈe na nonina lala ˈana.
22 Ma ana kaidaˈi God
ka taˈea niaˈa faˈasia na
maeˈa neˈe na fafarongo nia
ki fiˈi manata toˈona neˈe
nia saea na ru neˈe, ma
kika fiˈi faˈamamana ana na
Kerekereˈa Abu ma na ru
neˈe sa Jesus ka saea.
23 Ma ana kaidaˈi sa Je-
sus nia tua ˈi Jerusalem
ana na Fangaˈa ana Daofaˈi

✡ **2:17** Sam 69:9

Liuˈa, na ngwae ˈoro ki
kira faˈamamana ana niaˈa,
osiˈana kira lisia naˈa ru
faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.
24 Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, sa Jesus noaˈa kasi
fitoˈoda goˈo, osiˈana nia sai
taˈifau goˈo ada.
25 Sui bore ˈana ta ng-
wae noaˈa kasi faˈarongo
nia ˈani ta ru sulia na ngwae,
nia sai goˈo ˈana ana na ru ki
taˈifau saena manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi
ngwae ˈinotoˈa Jiu ki, nia
leka maˈi siana sa Jesus.
Na ngwae neˈeri satana
sa Nikodimas, niaˈa ta
ngwae ana Farasi ki. Nia
leka maˈi siana sa Jesus
saena rodo, ma ka fata
ˈuri fuana, “Faˈamanata
ˈae, kami saiana ˈaeˈo na
ngwae faˈamanata neˈe God
kwatea maˈi, osiˈana na
ru faˈanadaˈa ki neˈe ˈoko
fuliˈi, ˈafitaˈi ta ngwae ka
sasia diˈia God noaˈa kasi
tua faˈinia.”
3 Sa Jesus ka olisia ka fata
ˈuri fuana, “Ru mamana nau
ku saea fuamu, ˈafitaˈi ta ng-
wae ka lisia na mauriˈa neˈe
God gwaungaˈi fafia, diˈia
noaˈa nia kasi futa faolu
laˈu.”
4 Ma sa Nikodimas ka sae-
filoa sa Jesus ka ˈuri, “Na
ngwae neˈe doe naˈa, nia ke
futa laˈu maˈi faˈuta kwa?
ˈAfitaˈi liu fuana na ngwae
neˈe ka oli laˈu saena sirana
teˈa nia, ma ka futa laˈu
maˈi!”
5 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Ru mamana nau
ku saea fuamu. ˈAfitaˈi
liu fuana ta ngwae ke ruˈu
saena mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa
nia kasi futa ana kafo ma na
Anoˈi ru Abu.*
6 Kaidaˈi ngwae nia futa
ana na maˈa nia faˈinia na
teˈa nia, nia sau ana ngwae.
Ma sa tai neˈe ka futa ana
Anoˈi ru Abu God, nia futa
faolu maˈi faˈasia ˈi langi.
7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo,
osiˈana nau ku saea fuamu
kamu ke futa faolu nama
laˈu.
8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia
na iru. Sulia sui bore ˈoko
rongoa na iru, noaˈa ˈoe kosi
lisia goˈo neˈe nia leka maˈi
faˈasia ˈi faˈi, nama ka leka
ˈuana ˈi faˈi. Ma na Anoˈi ru
Abu logo, noaˈa ˈoe kosi lisia
nia ka rokisi faˈuta ana ng-
wae fuana ka alua na ngwae
faolu.”
9 Sa Nikodimas ka saefiloa
laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma na ru
neˈe ki ke mamana faˈuta
kwa?”
10 Sa Jesus ka olisia ka
ˈuri fuana, “ˈAeˈo neˈe na
faˈamanata ˈinotoˈa Jiu ki
naˈa. Ma faˈuta neˈe noaˈa
ˈoe kosi sai goˈo ana na
fadalana ru neˈe ki?
11 Ru mamana nau ku saea
fuamu, kami faˈarongo ˈani
na ru neˈe kami saiani ki,
ma mika fata sulia na ru
neˈe kami lisiˈi ki. Ma
noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
faˈamamana goˈo.
12 Aia, ma diˈia noaˈa
kamu kasi faˈamamana ana

* **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

na ru neˈe nau ku faˈarongo
kamu ˈani sulia ru ana ma-
galia neˈe, kamu ka fiˈi
faˈamamana mo faˈuta aku
diˈia nau ku faˈarongo kamu
ˈani na ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ng-
wae, goˈo neˈe nau ku saiana
na ru neˈe kira saungani
maˈi ˈi langi, osiˈana nau
ku koso maˈi faˈasia ˈi langi.
Ma ka noaˈa ta ngwae laˈu
neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi
langi.
14 “Diˈia ana kaidaˈi
ba ˈi naˈo, sa Moses nia
saungaˈinia na faˈi loi
ˈani na barasi baera ˈi
saena na abaˈi kula kwasi,
ma ka faˈauua ˈi langi ˈi
gwauna na ˈai baera. Ma
ka ˈunaˈeri logo, kira ke
faˈauua na Ngela Ngwae ˈi
langi gwauna na ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe
kira faˈamamana ana nauˈa,
kira ke mauri firi.
16 God faˈataˈinia na
alafeˈanga doe nia fuana
na ngwae ki taˈifau saena
magalia neˈe ˈuri, nia ka
kwatea maˈi taˈi Ngela
mutaˈi nia, fasi ˈiri sa tai
neˈe kira faˈamamana ana
niaˈa, noaˈa kira kasi funu,
bore ma kira ke baˈa mauri
firi.
17 God noaˈa kasi kwatea
maˈi na Ngela nia saena
magalia fuana na mata-
langaˈilana na ngwae ki,
bore ma nia ka kwatea lala
maˈi fuana faˈamaurilada.
18 “Ma sa tai bore ˈana
neˈe faˈamamana ana na
Ngela nia, noaˈa God kasi
matalangaˈinia. Ma sa
tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana niaˈa,
God matalangaˈinia ka sui
naˈa, osiˈana nia noaˈa kasi
faˈamamana ana taˈi ngela
mutaˈi nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe
ˈuri, na ngwae neˈe diˈia
na madakolaˈa, nia dao naˈa
maˈi ˈi saena na magalia.
Bore ma na ngwae ki, kira
ka saeleˈa lala faˈinia na
maˈerodo ka liufia lala na
madakolaˈa, osiˈana na abu-
lalada taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe
abulalana nia taˈa, nia ka
ˈaila ˈani madakolaˈa, ma
noaˈa nia kasi oga lekaˈa
maˈi fuana madakolaˈa,
osiˈana noaˈa nia kasi oga
abula taˈangaˈa nia ki ka
faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana
neˈe fulirulana ka saga, nia
leka maˈi fuana madakolaˈa,
fasi ˈiri na madakolaˈanga
ka faˈataˈinia na ru neˈe nia
sasiˈi ki niˈi leka sulia kwaio-
gaiˈanga God.”

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki
kira leka ˈuana ˈi Judea, ma
kira ka tua ˈi neˈeri. Ma kira
ka siuabua na ngwae ki ˈi
neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, sa John ka siuabua na
ngwae ki ana maˈe fanoa ˈi
Aenon karangia ˈi Salim. Sa
John ka siuabuda ˈi neˈeri,
osiˈana kula neˈe kafo nia
ˈoro ana. Aia, ma ngwae
ˈoro ki logo kira ka leka
siana fuana siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri,
noaˈa kira kasi alua ˈua sa
John saena luma ni lokafo.)

25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti
ngwae ana fafarongo sa John
ki, kira olisuˈusuˈu faˈinia
taˈi ngwae ana Jiu ki sulia na
falafala Jiu ki sulia na tau-
filana nonida, fasi ˈiri kika
sikasika ˈi naˈona God.
26 Ma fafarongo sa John
ki kira leka siana sa John,
ma kira ka saefiloa kira ka
ˈuri, “Faˈamanata ˈae, ˈoko
saiana na ngwae ba nia uu
faˈi ˈoe bali loˈoba ana kafo
ˈi Jodan, neˈe ˈoko saea ru
leˈa ki sulia? Ana kaidaˈi
neˈe, nia siuabua naˈa ng-
wae ki, ma na ngwae ˈoro
ki, kira ka leka taˈifau naˈa
siana!”
27 Ma sa John ka olisida ka
ˈuri, “Na ngwae nia toˈo goˈo
ana tae neˈe God kwatea
fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau
naˈa ba nau ku saea
fuamuˈa, nauˈa noaˈa laˈu
na Christ, na ngwae neˈe
God filia. Nauˈa ngwae nau
ku leka maˈi ˈi naˈo fuana
nai faˈatalo ˈani faˈarongoˈa
sulia niaˈa.
29 Na Christ nia diˈia na
ngwae ba nia araˈi faolu.
Ma nau ku diˈia na ngwae
kwaima ana araˈi faolu. Ma
na ngwae kwaima ana araˈi
faolu neˈeri, nia ka saeleˈa
liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi
faolu nia dao fuana araˈinga
nia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana
nauˈa. Nau ku saeleˈa liu
ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana
sa Jesus nia dao naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa
ˈinotoˈa na Christ. Ma
nauˈa, kira ke baˈa
faˈatiˈitiˈi nau laˈu.
31 “ˈIu, ma na Christ leka
maˈi faˈasia ˈi langi, nia
talingaˈi ka tasa liufia ng-
wae ki taˈifau. Sa John
Siuabu nia ngwae ana mag-
alia goˈo. Ma nia ka saiana
alaˈanga sulia ru neˈe fuli
saena magalia ki goˈo. Ma
nia mamana liu, na Christ
leka maˈi faˈasia ˈi langi, nia
talingaˈi ka tasa liufia ngwae
ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako su-
lia tae neˈe nia lisia, ma
ka rongoa faˈasia ˈi langi.
Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana,
noaˈa ta ngwae kasi oga goˈo
faˈamamanaˈanga ana tae ki
neˈe nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia
faˈamamana ana tae neˈe
nia saea, na ngwae neˈeri
nia faˈataˈinia ru neˈe God
saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God
kwatea maˈi faˈasia ˈi langi,
nia ka faˈataloˈania fatalana
God, osiˈana God kwatea
taˈifau naˈa Anoˈi ru Abu nia
fasi ˈiri ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe
liu naˈa fuana Ngela nia, ma
ka alua nia ka gwaungaˈi
fuana na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka faˈamamana ana na
Ngela neˈe, nia ka mauri
firi. Ma sa tai neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana Ngela
neˈe, nia ka funu, si neˈe nia
tua tari naˈa olofana kwai
matalangaˈi ˈanga God.”

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki, kira ka leka
faˈasia ˈi Judea, ma kira ka
leka ˈuana ˈi Galili. Kira

leka, osiˈana sa Jesus nia sa-
iana na Farasi ki kira rongoa
fasi nia sasi na ngwae ˈoro
liu ki kira ka leka sulia ka
liufia sa John Siuabu, ma ka
tasa laˈu faˈinia siuabulada.
Sa Jesus noaˈa kasi siuabua
goˈo ta ngwae. Bore ma
na fafarongo nia ki lala neˈe
kira sasi ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka
kwau ˈuana ˈi Galili, kira ka
liu nama ana abaˈi kula ˈi
Samaria.
5 Ma kira ka dao ana
taˈi maˈe fanoa neˈe satana
ˈi Saeka ˈi saena na abaˈi
kula ˈi Samaria, neˈe nia
teo karangia na ano neˈe sa
Jakob nia kwatea fuana sa
Josef na ngela nia ˈi naˈo ˈua
maˈi.
6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa
Jakob ka teo logo ˈi neˈeri.
Ma sa Jesus ka noni maruku
ana na lekaˈa, ma nia ka
tua ˈana ninimana na kafo
ˈilia neˈeri. Ma ana kaidaˈi
neˈeri, nia bolo naˈa faˈinia
na tofongana naˈa asoa.
7-8 Ma na fafarongo nia ki,
kira ka leka ˈi fanoa neˈeri
ˈiri kike foli fanga. Ma taˈi
kini faˈasia ˈi Samaria ka
leka maˈi fasi ˈiri ka ufi
kafo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke kwatea maˈi ta
kafo, nai kwaˈu basi kwa.”
9 Ma na kini neˈeri ka
olisia ka ˈuri, “Se kwala
araˈi kwa, ˈaeˈo na ng-
wae Jiu, ma nau na kini
ˈi Samaria. Faˈuta neˈe
ˈoko gani nau ˈuana kafo
fuana kwaˈunga?” Nia fata
ˈunaˈeri, osiˈana neˈe ng-
wae Jiu ki noaˈa kira kasi
kwaima faˈinia na ngwae
Samaria ki.
10 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Diˈia ˈoko saiana
na tae neˈe God kwatea, ma
ˈoko saiana sa tai neˈe ka
gani ˈoe ˈuana kafo, sali
ˈoko gani nau lala ˈamu, ma
nau ku kwatea na kafo ana
mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka
fata ˈuri fuana, “Kwala araˈi
kwa, noaˈa ˈamu ta ru ni
ufilana kafo, ma na kilu kafo
neˈe bore ka koso ka ˈato
liu logo. ˈOke baˈa dao mo
toˈona na kafo ana mauriˈa
neˈana ˈi faˈi kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob
neˈe nia kwatea na mae kafo
ˈilia neˈe fuaka. Ma nia,
faˈinia na ngela nia ki, ma
na ru ˈaeˈaela sareˈe nia ki,
kira kwaˈu logo ana na maˈe
kafo ˈilia neˈe. ˈUri ma ˈoko
fia fasi neˈe ˈoko talingaˈi ka
liufia sa Jakob kwa? Nama
faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Sa tai neˈe nia kwaˈufia na
kafo neˈe, nia saiana ke baˈa
silikwaˈu laˈu.
14 Bore ma sa tai bore ˈana
neˈe ka kwaˈufia na kafo
neˈe nau ku kwatea, noaˈa
nia kasi silikwaˈu laˈu. Ma
na kafo neˈe nau ku kwa-
tea fuana ka alu naˈa na
maˈe busu neˈe ka kwatea
na mauriˈa firi fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata
ˈuri, “Kwala araˈi kwa, ˈoke
kwatea naˈa kafo neˈana
fuaku, fasi ˈiri noaˈa naisi
silikwaˈu laˈu, ma ka noaˈa
nau kusi leka laˈu maˈi ˈi
neˈe fuana ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOe leka, ˈoko saea
maˈi na araˈi ˈoe, ma moro
ka oli maˈi ˈi neˈe.”

17 Ma na kini neˈe ka olisia
ka ˈuri, “Noaˈa nau kusi toˈo
ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko
fata mamana ana kaidaˈi
neˈe ˈoko saea noaˈa ˈoe kosi
toˈo ana ta araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo
ana na lima araˈi ki, ma
na ngwae neˈana ˈoko tua
faˈinia ana kaidaˈi neˈe,
niaˈa noaˈa laˈu na araˈi ma-
mana ˈoe. Na ru mamana
neˈana ˈoko saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia
ka ˈuri, “Kwala araˈi kwa,
nau ku saiana ˈaeˈo ta pro-
fet.
20 Na koˈo kami ki ˈi
Samaria, kira foˈosia God
ˈi gwauna faˈi ua neˈe.
Ma kamu na ngwae ˈi
Jiu ki, kamu saea kula
fuana foˈosilana God neˈe
ˈi Jerusalem naˈa. ˈUri ma ˈi
faˈi ana ro kula neˈe ki neˈe
mamana kwa?”
21 Ma sa Jesus ka fata
fuana ka ˈuri, “Kwala kini
neˈe ˈae, ˈoke faˈamamana
nau, na kaidaˈi ke baˈa dao
maˈi fuana na ngwae ki neˈe
noaˈa kira kasi foˈosia naˈa
na Maˈa ˈi gwauna faˈi ua
neˈe nama ˈi Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi
Samaria ki, kamu kina goˈo
ˈamuˈa sa tai neˈe kamu
foˈosia. Bore ma kamiˈa na
ngwae ˈi Jiu ki, kami saiana
sa tai neˈe kami foˈosia, ma
kami saiana faˈataloˈa sulia
na tala neˈe God faˈamauria
ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi
ke baˈa dao maˈi, ma nia
talaˈae naˈa, kaidaˈi na
Anoˈi ru ke faˈataˈinia
Mamanaˈanga God, nia
kwate ka talangwaraˈu ˈiri
ngwae ki kike foˈosia God
ana kula ki taˈifau. God neˈe
na Anoˈi ru, ma na ngwae
ki neˈe kike foˈosia, kira
ke futa faolu nama ˈani na
Anoˈi ru ana Mamanaˈanga.
Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe
saiana kike foˈosia na Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata
ˈuri fuana, “Nau ku saiana
na ngwae neˈe God nia filia
neˈe kira saea ˈani na Christ
ke baˈa dao maˈi. Ma ana
kaidaˈi neˈe nia ke dao maˈi,
nia ke baˈa faˈarongo kia
ˈani na ru ki taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Nauˈa niniˈa naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fafarongo nia ki kira
ka dao naˈa maˈi, ma kira
ka ˈarefo liu, osiˈana kira
lisia sa Jesus nia alaˈa ˈana
faˈinia na kini neˈe. Bore ma
noaˈa ta ngwae adulu kasi
saefiloa goˈo na kini neˈe,
“Na tae neˈe ˈoko oga?” Ma
noaˈa kira kasi saefiloa goˈo
sa Jesus, “Faˈuta neˈe ˈoko
alaˈa faˈinia na kini neˈe?”
28 Ma na kini baera ka fai
danga naˈa ˈani na ru ni
ngali kafoˈa nia, ma ka oli ˈi
fanoa, ma ka fata ˈuri fuana
na ngwae ki ˈi neˈeri.
29 “Muke leka maˈi, ˈiri
muka lisia ˈaumulu na taˈi
ngwae neˈe nia faˈarongo
nau ˈani na ru ki taˈifau neˈe
nau ku sasiˈi. Sali niaˈa
na ngwae ba God filia taka
niniˈa?”
30 Ma kika faˈasia na maˈe
fanoa baera, ma kira ka leka
maˈi siana sa Jesus.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fafarongo nia ki kika
saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri,

“Ngwae faˈamanata ˈae,
ˈania basi ta fanga kwa!”
32 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Nau ku toˈo ana na
fanga ni ˈanilana nau neˈe
kamu kina.”
33 Ma na fafarongo nia ki,
kira ka saefilo kira kwailiu
kira ka ˈuri, “Sali ta ngwae
ngali fanga maˈi fuana taka
niniˈa?”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Na fanga nau naˈa
neˈe roˈongaˈa sulia na fata-
lana God neˈe nia kwate nau
maˈi, ma na faˈasuilana na
raoˈa nia ki neˈe nia kwatea
fuaku fuana sasilana.
35 Aia, ma kamu toˈo ana
na taˈi tarifulaˈanga ba nia
ˈuri, ‘Fai madamo ki laˈu, sui
mala na unuˈi loi ruˈanga.’
Ma nau ku saea fuamuˈa,
muke lisia basi na ngwae ki
neˈe kira leka maˈi. Kira ka
diˈia na oˈola neˈe nia maua
naˈa, ma ka kwaimasi naˈa
fuana loilana.
36 God ke kwaiara nama
na ngwae neˈe nia loiru
saena oˈola. Ma nia ka fikua
naˈa na alu ruˈa ˈuana na
mauriˈa firi, fasi ˈiri na ng-
wae neˈe nia fasi ru, ma na
ngwae neˈe ka loi ru, kera ka
saeleˈa taˈifau.
37 Ma na tarifulaˈanga ka
mamana ana neˈe nia fata
ˈuri, ‘Taˈi ngwae nia fasi ru,
ma ta ngwae ka loia.’
38 Nau ku baˈe kamu fuana
na loilana ru ki saena oˈola
neˈe noaˈa kamu kasi rao
ana. Osiˈana ti ngwae lala
neˈe kira rao ana ma kamu
ka ngali sakongaˈi naˈa ana
leˈalana raolada.”
39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi
saena na fanoa neˈe ana na
abaˈi kula neˈe ˈi Samaria,
kira faˈamamana ana sa Je-
sus, osiˈana na kini neˈe
nia saea, “Nia faˈarongo nau
ˈani ru ki taˈifau neˈe nau ku
sasiˈi.”
40 Ma ana kaidaˈi kira ka
leka maˈi siana sa Jesus, kira
ka ˈengoa fasi ˈiri nia ka tua
laˈu ˈana faˈinida. Ma sa
Jesus ka tua laˈu ˈi neˈeri
sulia ro asoa ki.
41 Ma na ngwae ˈoro
ki laˈu neˈe kira ka
faˈamamana, osiˈana na
faˈarongoˈanga sa Jesus ki.
42 Ma kira ka saea fuana
na kini neˈe ma kira ka ˈuri,
“Kami faˈamamana naˈa
neˈeriˈa, ma noaˈa laˈu sulia
na ru ba ˈoko saeˈe fuamiˈa
ki, bore ma duˈungana
lala neˈe kami tala rongoa
ˈamiˈa na fatalana logo.
Ma mika saiana neˈe niaˈa
mamana naˈa neˈe Ngwae
Faˈamauri mamana fuana
ngwae ki taˈifau.”
43 Buri ˈana sa Jesus
faˈinia fafarongo nia ki kira
tua ana maˈe fanoa neˈe
sulia ro asoa ki sui, kira ka
fiˈi leka ˈuana ˈi Galili.
44 Sa Jesus ˈana talana neˈe
nia fata ˈuri, “Na ngwae ki
noaˈa kira kasi fuˈusi doe
goˈo ana ta profet saena
fanoa nia ˈana talana.”
45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka
oli maˈi ˈuana ˈi Galili, na
ngwae neˈeri ki kira kwalo
nia, sulia kira leka logo ˈi
Jerusalem ana Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka
lisia na ru neˈe sa Jesus nia
fuliˈi ˈi neˈeri ki.

Sa Jesus nia gura na ngela
taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu
ˈuana ˈi Kena na fanoa ˈi
Galili, na kula ba nia rokisia
na kafo ka alu naˈa na waen.
Ma ana kaidaˈi nia tua ˈana
ˈi neˈeri, na ˈalako taˈi ng-
wae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Ka-
paneam, nia mataˈi ka doe
liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae
neˈe rongoa sa Jesus nia
leka naˈa faˈasia ˈi Judea
ma ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi
Galili, nia ka leka maˈi siana
sa Jesus, ˈiri ka ˈengo nia
fuana lekaˈa faˈinia ˈuana
ˈi Kapaneam, ˈiri ke gura
na ˈalako nia, osiˈana nia
mataˈi ka karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe
fata ˈunaˈeri ka sui, sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, “Kamu
oga goˈo ˈamuˈa lisilana ru
ni faˈanadaˈa ki ma na ru ni
ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala
kamu fiˈi faˈamamana aku.”
49 Sui bore ˈana sa Jesus
ka fata ˈunaˈeri, na ngwae
neˈe nia inaˈu goˈo ˈana ana
fuana alaˈanga ˈuri fuana
sa Jesus, “Aofia kwa, ˈoke
leka basi maˈi faˈi nau, ˈasu
ˈubani na ngela nau kata
mae.”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke oli ˈamu, na
ˈalako ˈoe nia ˈakwa naˈa.”

Ma na ngwae neˈe ka leka,
osiˈana nia faˈamamana ana
na fatalana sa Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka
kwau ˈana sulia tala, na ng-
wae rao nia ki, kira ka lalili
maˈi fuana faˈarongolana,
ma kira ka fata ˈuri, “Kwala
araˈi ˈae, na ngela ba ˈoe,
nia ˈakwa naˈa, ma ka mauri
naˈa!”
52 Ma na ngwae ˈinotoˈa
neˈeri ka saefiloda, “Agi asoa
tae neˈe na ˈalako nau nia
ˈakwa ana?”

Ma kira olisia kika fata
ˈuri, “Na ˈakoˈakoˈanga sui
faˈasia ˈi roˈoki ana etana
kadi sina ˈi asoa.”
53 Ma na maˈa ngela neˈe
ka saiana agi asoa ba sa Je-
sus saea naˈa na alaˈanga ba
kiri neˈeriˈa. Ma ˈi buri ˈana
ru neˈe, na ngwae ˈinotoˈa
neˈe faˈinia na ngwae ki
taˈifau saena luma nia, kira
ka faˈamamana ana sa Jesus.
54 Ma ru neˈeri na ruana
ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus
ka fulia ana kaidaˈi nia oli
maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi
Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri
ki, sa Jesus ka leka ˈuana ˈi
Jerusalem, ana taˈi fafanga
Jiu ki.
2 ˈI Jerusalem, taˈi namo
kafo nia teo karangia na kula
neˈe kira saea ˈani maˈe
taˈelo ana sipsip. Aia, ma
ˈani alaˈanga ngwae Jiu, kira
saea na namo neˈeri ˈani
ˈi Betsaeda. Ma na lima
taofa keta ki neˈe kira teo
ˈi ninimana na gwaˈi namo
neˈeri.
3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe
kira teo saena taofa neˈeri
ki. Ngwae neˈe kira mataˈi
ˈani kwalukaela mataˈinga
matamata ki kwailiu: ngwae

maada ka rodo, ngwae non-
ida taˈu ki, ma ngwae limada
ma na ˈaeda ka mae ki logo.*
5 Ma taˈi ngwae ka teo
faˈi kira ˈi neˈeri, nia mataˈi
naˈa sulia uulu akwala ma
kwalu faˈi ngali ki.
6 Ma sa Jesus ka lisia
nia teo goˈo ˈana ana kula
neˈeri, ma nia ka saiana neˈe
nia mataˈi ka tau liu naˈa,
ma nia ka saefiloa na ngwae
neˈeri ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko
oga ˈoke ˈakwa?”
7 Ma na ngwae mataˈi
neˈeri ka olisia sa Jesus
ka ˈuri, “Araˈi kwa, noaˈa
ta ngwae fuana neˈe ka
ngali nau kwau ˈuana saena
namo, ana kaidaˈi neˈe kafo
ka salongwetengwete. Ana
kaidaˈi ki taˈifau, kaidaˈi
nau ku sasi faˈinia lekaˈa
saena kafo neˈe, ta ngwae
leka naˈa ˈana ˈi naˈo faˈasi
nau.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Tataˈe, ˈoko ngalia naˈa
ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
ˈamu.”
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo, na ngwae neˈeri
ka leˈa naˈa, ma nia ka
tataˈe, ma ka ngalia naˈa
ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa
ˈana.
Ma na asoa neˈeri na Sabat
asoa ana mamaloˈanga.
10 Nia neˈe na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe
nia ˈakwa naˈa, “Taˈena na
asoa Sabat, ma ka abu liu
ana taki kia ki fuana ˈoko
ngalia na ˈifitaˈi ˈoe.”
11 Ngwae neˈeri ka fata
ˈuri fuada, “Na ngwae neˈe
nia gura nau neˈe nia saea
nau ku ngalia ˈifitaˈi nau,
ma nau ku fali.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu
kira ka ˈuri, “Ngwae tae neˈe
saea ˈoko sasia na ru neˈana
kwa?”
13 Bore ma na ngwae neˈe
ka kina logo ˈana sa Jesus,
osiˈana na ngwae ˈoro liu ki
neˈe kira tua ana kula neˈeri.
Ma sa Jesus ka leka naˈa
ˈana ˈi safitada.
14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa
Jesus ka fiˈi dao toˈona saena
Luma Abu God, ma ka fata
ˈuri fuana, “ˈOke fafarongo
basi, ana kaidaˈi neˈe, ˈoko
leˈa naˈa. Ma ˈoko kakari al-
ifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa
ˈoe ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa
liu kata fiˈi saungi ˈoe laˈu ˈi
buri. Sulia ru neˈeri ke baˈa
taˈa ka tasa liufia ru neˈe eta
saungiˈo ˈi naˈo.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe
nia ka ruˈu naˈa ˈi maa
faˈasia na Luma Abu God,
nia ka leka siana ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, ma ka
fata ˈuri fuada, “Sa Jesus ba
nia gura nau, ma nau ku
ˈakwa laˈu.”
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
kira ka talaˈae naˈa ana
malimaeˈanga ana sa Jesus,
osiˈana nia gura na ngwae
neˈe ana Sabat asoa ana ma-
maloˈanga.

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, “Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana.”

17 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Diˈia nama neˈe
Maˈa nau nia rao sulia asoa
ki, nauˈa bore nau ku rao
logo.”
18 Aia, ma osiˈana na
alaˈanga neˈeri ki, nia sa-
sia ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki neˈe manatada ka ngasin-
gasiˈa liu fuana kike saungia
sa Jesus ka mae. Kira ka oga
saungilana, osiˈana nia kasi
manata doe ana falafala ki
sulia na Sabat, ma osiˈana
logo neˈe nia saea God naˈa
neˈe Maˈa nia. Ma osiˈana
neˈe nia ka ˈunaˈeri, nia ka
faˈataˈinia fasi nia ka bolo
faˈinia God.
19 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa. Nauˈa, na
Ngela God, ka ˈafitaˈi nau
ku sasia ta ru talaku. Nau
ku saiana nau ku sasia goˈo
ˈaku ru neˈe nau ku lisia ana
Maˈa nau nia sasiˈi. Ma tae
neˈe Maˈa nau ka sasiˈi, nia
logo neˈe nau ku sasiˈi.
20 Osiˈana Maˈa nau nia
alafe fuaku, ma nia ka
faˈataˈinia fuaku na ru ki
taˈifau neˈe nia ka sasiˈi. Ma
nia ke baˈa faˈataˈinia logo
fuaku na raoˈa doe ki laˈu
neˈe liufia mala guralana na
ngwae neˈe, ma muke ˈarefo
liu ana ru niniˈa nau ku
sasiˈi.
21 Maˈa nau nia saiana ka
taˈea ngwae mae ki ma ka
faˈamaurida. Ma ru ˈunaˈeri
logo neˈe nauˈa na Ngela
nia, nai baˈa sasia logo.
Nau ku kwatea mauriˈa logo
fuana sa tai faˈida neˈe nau
ku filida.
22 Maˈa nau taˈifilia
noaˈa kasi matalangaˈinia ta
ngwae, osiˈana nia kwatea
naˈa na mamanaˈanga
fuana kwai matalangaˈinga
fuana na Ngela nia.
23 Nia kwatea ru neˈe
fuaku fasi ˈiri na ngwae ki
taˈifau kira ka fuˈusi doe
aku, diˈia logo neˈe kira
fuˈusi doe ana na Maˈa
nau. Ma sa tai neˈe noaˈa
kasi fuˈusi doe ana nauˈa,
nia noaˈa kasi fuˈusi doe
logo ana Maˈa nau neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
24 “Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa. Diˈia sa tai
neˈe nia rongoa na fatalaku,
ma ka faˈamamana ana God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi,
nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
Noaˈa naisi matalangaˈinia
naˈa. Ma nia daofaˈi liu
naˈa faˈasia maeˈa, ma ka
ruˈu naˈa saena mauriˈa ma-
mana.
25 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, kaidaˈi ke baˈa dao
maˈi, ma nia ka dao naˈa
maˈi, fuana sa tai neˈe kira
mae naˈa ki, kira ke rongo
nau, na Ngela God. Ma sa tai
neˈe kira roˈosuli nau, kira
ke baˈa mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na
gwalona mauriˈa mamana,
ma nia kwate nauˈa, na
Ngela nia, nai baˈa diˈia logo
gwalona mauriˈa mamana
fuana ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa
mamanaˈanga fuaku, fasi
ˈiri nau ku matalangaˈinia
na ngwae ki, duˈungana
neˈe nauˈa na Ngela Ngwae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo
ana ru neˈe, kaidaˈi ke baˈa
dao maˈi fuana ngwae neˈe
kira mae naˈa ki, kira ke
baˈa rongo nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi

faˈasia na kilu gwau kira
ki, fasi ˈiri sa tai neˈe kira
sasia ru leˈa ki, kira ka tataˈe
maˈi, ma kira ka mauriˈa
firi. Ma sa tai neˈe kira
sasia ru taˈa ki, kira ka
tataˈe maˈi, ma kira ke baˈa
tua saena na kwai mata-
langaˈinga firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta
ru sulia manataku talaku.
Nau ku saiana nau ku mata-
langaˈinia ngwae sulia tae
neˈe nau ku rongoa God nia
saea fuaku. Na kwai mata-
langaˈi ˈanga nau nia saga
taˈifau, osiˈana God baˈe
nau maˈi, ma nau ku sasi su-
lia na tae ki neˈe nia oga, ma
noaˈa nau kusi sasi sulia na
kwaiogaiˈanga nau talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo
ˈania ru suli nauˈa ta-
laku, noaˈa ta ngwae
kasi faˈamamana goˈo ana
faˈarongoˈanga nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe
nia tua goˈo ˈana, nia lala
neˈe ka faˈarongo ˈani tae
neˈe nia saiana suli nau. Ma
nau ku saiana tae neˈe nia
faˈarongo ˈani suli nau nia
mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba
kwatea kwau ngwae kamu
ki siana sa John, ma nia
faˈarongo kamu ˈani ru ma-
mana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo
ana ta ngwae neˈe ka fata
faˈamamana leˈa suli nau,
sui bore ˈana nau ku fata
sulia fata faˈamamana ˈanga
sa John ˈiri ka ˈafi kamu
ˈuana mauriˈa faolu.
35 Ma sa John ka usulia
ta faˈi unu neˈe sina leˈa.
Aia, ma sulia kaidaˈi tiˈitiˈi,
kamu ka saeleˈa sulia tae ki
neˈe nia saeˈe.
36 Bore ma nau ku toˈo
logo ana ru fuana fata
faˈamamana ˈanga suli
nau neˈe talingaˈi ka liufia
sa John: na faˈamanata
ˈanga nau ki faˈinia na
faˈanadaˈa neˈe nau ku fuliˈi
ki. Ma na ru neˈeri ki naˈa
neˈe na raoˈa neˈe nau ku
sasiˈi sulia na Maˈa neˈe
nia kwateˈe fuaku nau ku
sasiˈi. Na raoˈa neˈe nau ki
faˈamamana neˈe Maˈa nau
neˈe asungaˈi nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana
logo neˈe fata faˈamamana
ˈani nau. Noaˈa kamu ˈiri
rongoa lingana, nama noaˈa
kamu ˈiri lisia maana,
38 ma noaˈa kamu kasi
kwaloa goˈo fatalana
saena maurilamuˈa, osiˈana
neˈe noaˈa kamu ˈiri
faˈamamana nau neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani
na Kerekereˈa Abu ki,
osiˈana neˈe kamu fia fasi
kamu ke baˈa toˈo ana na
mauriˈa firi sulia. Ma na
Kerekereˈa Abu neˈeri ki nia
faˈataˈinia ru mamana ki
taˈifau suli nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore
ˈana, noaˈa kamu kasi oga
goˈo lekaˈa maˈi siaku fuana
nau ku faˈamauri kamu.
41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa
nau kusi lulu ˈuana ta ngwae
fuana ka fuˈusi doe aku.
42 Bore ma nau ku sai
amuˈa neˈe noaˈa kamu kasi
toˈo goˈo ana ta alafeˈanga
fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia
na mamana ˈanga Maˈa nau,
bore ma noaˈa kamu kasi
kwalo nau goˈo. Aia, ma
diˈia ta ngwae nia leka maˈi
ˈana faˈinia mamana ˈanga

nia talana, kamu ka kwalo
saesaeleˈa ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana
neˈe kamu oga na ngwae ki
kira ka tango kamu. Bore
ma noaˈa kamu kasi oga
goˈo na sasilana ru leˈa ki
fasi ˈiri God ka tango kamu.
Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nia
ˈafitaˈi liu naˈa fuana kamu
ka faˈamamana nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe
nai giosi kamu ˈi naˈona
Maˈa nau. Sa Moses ba nia
keresia na taki ki neˈe kamu
faˈamamana ana, niaˈa lala
neˈe ke baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana
ana sa Moses naˈa, fuila
kamu ke faˈamamana nau
logo, osiˈana nia ba kerekere
maˈi sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa
kamu kasi faˈamamana ana
tae neˈe sa Moses nia kere-
sia suli nau, nia ˈafitaˈi liu
fuamuˈa muke faˈamamana
ana tae ki neˈe nau ku saea
fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka
toˈofolo ana na ˈosi ˈi Galili
neˈe kira saea laˈu ˈani ˈosi
ˈi Taebirias.
2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka
ˈi burina, osiˈana kira lisia
na ru faˈanadaˈa ki neˈe nia
sasiˈi ˈani na guralana na
ngwae mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi
gwauna taˈi kula neˈe fane,
ma ka tua ˈi ano faˈinia na
fafarongo nia ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na
Fangaˈa ana na Daofaˈi
Liuˈa na Jiu ki nia karangi
naˈa.
5 Sa Jesus ka lia kali nia,
ma ka lisia na fikuˈa doe
liu kira dao maˈi siana, ma
ka fata ˈuri fuana sa Filip,
“ˈI faˈi neˈe kulu ke folia
ta fanga neˈe ke bolo fuana
kulu ka sarea ˈani na ngwae
neˈe ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru
neˈe fasi ˈiri ka ilitoˈona sa
Filip, ˈunaˈeri bore ˈana nia
ka sai naˈa ana ru neˈe nia
ke baˈa sasia.
7 Ma sa Filip ka olisia ka
ˈuri, “Ta ro talangaˈi mani*
bore kasi bolo goˈo faˈinia
na folilana na fanga fasi ˈiri
diˈia kira ka fanga tiˈitiˈi
bore ˈada ana.”
8 Ma taˈi ngwae ana fa-
farongo nia ki sa Andrew, na
ngwaefuta sa Simon Peter,
nia ka fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi
neˈe, ma nia toˈo goˈo ana
kala lima afu beret ki faˈinia
ro gwaˈi iˈa ki. Bore ma
nia ˈafitaˈi ka bolo faˈinia na
ngwae ˈoro neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea
fuada ka ˈuri, “Kamu ke
saea fuana na ngwae ki, kira
ka tua ˈi ano.” ˈI neˈeri
na karasi nia ˈoro liu ana.
Ma na ngwae ki taˈifau kira
ka tua ˈi ano, ma nia bolo
faˈinia na lima toˈoni ng-
wane ki.
11 Ma sa Jesus ka ngalia
afu beret neˈeri ki, ma
ka baˈatafea God, ma ka
daroˈia fuana na ngwae ki

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

neˈe kira tua ˈi neˈeri. Ma
nia ka sasi ˈunaˈeri logo ana
gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma kira
taˈifau, kira ngali ka bolo
faˈinia neˈe kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu
naˈa, nia ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Muke
gonia naˈa ngisingisina
fanga neˈe ore, fasi ˈiri noaˈa
kulu kasi faˈali ta ru.”
13 Ma kira ka goni taˈifau
ana, ma kira ka faˈafungua
taˈi akwala ma ro kokofi ki
ˈani na ngisingisina fanga
neˈe ore ana na lima afu
beret ba kira ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe
ngwae ki kira lisia ru
faˈanadaˈa neˈe sa Jesus
nia sasia, kira ka fata ˈuri,
“Na profet ba nia ke baˈa
dao maˈi saena na magalia,
mamana naˈa niniˈa!”
15 Ma sa Jesus ka leka
naˈa kwau ˈana faˈasi kira
ˈuana na kula neˈe fane
taˈifilia, osiˈana nia ka sa-
iana kira karangi leka naˈa
maˈi fuana suˈungaˈilana
fasi ˈiri nia ka uu taˈi ngwae
tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili
(Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana
kaidaˈi na sina karangi ka
suu naˈa, na fafarongo nia
ki kira ka koso naˈa ˈada
ninimani ˈosi neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa
maˈi. Sa Jesus noaˈa kasi
dao ˈua siada. Ma kira ka
taˈelia saena taˈi gwaˈi baru,
ma kira ka toˈo folo ana ˈosi
neˈeri ˈuana na maˈe fanoa
kira saea ˈani ˈi Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi
neˈeri neˈe iru ka dao maˈi,
ma na nafo ka magara liu.
19 Ma ana kaidaˈi kira fa-
luta ka dao ana fulingana
ta uulu nama ta fai agi
asi,† kira lia kwau, ma kira
ka lisia sa Jesus nia leka
maˈi fafona ˈosi, ma ka leka
karangia naˈa maˈi na gwaˈi
baru. Ma na fafarongo nia ki
kira ka fai araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
kwau fuada, “Noaˈa kamu
kasi maˈu! Nau goˈo niniˈa!”
21 Ma ˈi buri ˈana na
ru neˈe, nia ka raˈe faˈi
kira saena baru, ma kira ka
saeleˈa liu. Ma ˈasu bore ma,
kira ka dao naˈa ana maˈe
fanoa neˈe kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi
faolu naˈa maˈi, na ngwae
ˈoro neˈe kira tua ˈua ana
bali ˈosi loˈoko, kira lulu
ˈuana sa Jesus ana kula ba
sa Jesus baˈatafea God fafia
na fanga ba kiri, ma ka fiˈi
kwatea fuana ngwae ˈoro
baera ki. Ma kira ka lia
saiana taˈi gwaˈi baru goˈo
ˈana neˈe teo ˈi neˈeri. Ma
kira ka sai logo ana neˈe sa
Jesus noaˈa kasi leka goˈo
faˈinia na fafarongo nia ki
saena na gwaˈi baru neˈeri.
Ma kira ka sai logo ana neˈe
fafarongo ki kira leka goˈo
taˈifilida. Ma ti gwaˈi baru
dao maˈi faˈasia ˈi Taebirias,
kira leka maˈi, kira ka olo ˈi
neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe
fikuˈa neˈeri kasi lisia naˈa
sa Jesus ma na fafarongo nia
ki, kira taˈelia na gwaˈi baru
ki, kira ka leka, kira ka lulu

† **6:19** 5 nama 6 kilomita

ˈuana sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali ˈosi neˈeri, kira
ka saefilo ˈuri ana, “Ngwae
faˈamanata kwa, kaidaˈi tae
goˈo neˈe ˈoko leka logo maˈi
ˈi neˈe kwa?”
26 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, kaumulu lulu
ˈuaku, osiˈana neˈe kamu
ˈania afu beret baera ki ma
muka abusu, ma ka noaˈa
laˈu duˈungana neˈe kamu
malingaˈinia na fadalana na
ru faˈanadaˈa ba nau ku
sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao
ulafu laˈu ˈuana na fanga
neˈe ke baˈa funu goˈo
ˈana. Muke rao lala ˈuana
na fanga neˈe ka kwa-
tea mauriˈa firi fuamuˈa.
Nauˈa, na Ngela Ngwae neˈe,
nai baˈa kwatea fuamuˈa
na fanga ana mauriˈa firi
neˈeri, osiˈana God na Maˈa
nia faˈataˈinia neˈe niaˈa
naˈa neˈe asungaˈi nau
maˈi.”
28 Ta neˈe na ngwae ki kira
ka saefilo nia kika ˈuri, “Na
tae neˈe mike sasia fasi ˈiri
kami ka sasia na raoˈa neˈe
God nia oga fuaimili?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Na kwaiogaiˈanga God
nia ˈuri: Muke faˈamamana
ana na ngwae neˈe nia kwa-
tea maˈi.”
30 Ma kira ka saefilo laˈu
ˈuri ana, “Ta ru faˈanadaˈa
faˈuta neˈe ˈoke baˈa fulia,
fasi ˈiri kami ka lisia ma
kami ka faˈamamana amu?
Ta tae neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania
na beret ba kira saea ˈani
‘mana’ ˈi saena na abaˈi kula
kwasi, diˈia ba kira keresia
naˈa ˈuri, ‘Sa Moses nia kwa-
tea na beret faˈasia ˈi langi
fuada fuana ˈanilana.’ ”
32 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, sa
Moses noaˈa laˈu ba kwatea
na beret faˈasia ˈi langi
fuamuˈa. Na Maˈa nau
lala neˈe kwatea na beret
mamana faˈasia ˈi langi
fuamuˈa.
33 Na beret mamana neˈe
God nia kwatea, nia na
ngwae neˈe ka koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ma ka kwa-
tea na mauriˈa fuana na
ngwae ki taˈifau saena na
magalia.”
34 Ma kira ka fata ˈuri
fuana, “Kwala araˈi kwa,
toˈo ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa,
ˈoke kwatea naˈa beret neˈe
fuamiˈa.”
35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri,
“Nau naˈa neˈe beret ana
mauriˈa. Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka leka maˈi siaku, nia
ˈafitaˈi ka fiolo laˈu. Ma
sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ˈafitaˈi
ka silikwaˈu laˈu.
36 ˈIu, ma nau ku saea
fuamuˈa ka sui naˈa, sui
bore ˈana neˈe muka lisi
nau, noaˈa kamu kasi
faˈamamana nau.
37 Ngwae ki taˈifau goˈo
neˈe Maˈa nau nia kwateda
fuaku, kira ke baˈa leka
taˈifau goˈo maˈi siaku. Ma
sui bore ˈana sa tai neˈe nia
oga lekaˈa maˈi siaku, noaˈa
nau kusi ˈaila ˈania.
38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana
nau ku koso maˈi faˈasia ˈi
langi, ka noaˈa laˈu fuana

sasilana ru sulia kwaio-
gaiˈanga nau ki talaku. Nau
ku leka maˈi fuana sasilana
lala ru neˈe God asungaˈi
nau maˈi neˈe nia oga.
39 Tae neˈe God nia oga
neˈe nau ku dau sulia na
ngwae ki taˈifau neˈe nia
kwateda fuaku, ma taˈi ai
bore kasi noˈana, fasi ˈiri
ana asoa ˈisi nau ku fiˈi
taˈeda ˈuana na mauriˈa firi.
40 God na Maˈa nau nia
oga sa tai faˈida neˈe kira
lia saiaku, ma kira ka
faˈamamana nau, kira ka
mauri firi. Ma nai baˈa
taˈeda ˈuana mauriˈa ana
asoa ˈisi.”
41 Ma na ngwae ki kira
ka talaˈae kika ngunun-
gunu buri naˈa ana niaˈa,
duˈungana neˈe nia fata ˈuri,
“Nauˈa naˈa neˈe beret neˈe
koso maˈi faˈasia ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri
fuada kwailiu, “Na ngwae
neˈe sa Jesus na ngela sa
Josef goˈo niniˈa, ma kulu sai
goˈo ˈakulu ana na maˈa nia,
ma na teˈa nia. Ma ka faˈuta
neˈe nia ka saea fasi nia koso
maˈi faˈasia ˈi langi?”
43 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Muke mango faˈasia
na ngununguˈanga ˈi safi-
tamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi
nau maˈi. Ma talitoˈona
goˈo na ngwae neˈe Maˈa
nau talaˈida maˈi ˈuaku ki
neˈe kike leka maˈi siaku.
Ma nai baˈa taˈeda ˈuana na
mauriˈa ana faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira
kerekere kira ka ˈuri, ‘God
nia faˈamanata na ngwae ki
taˈifau goˈo.’ Ma sa tai bore
ˈana neˈe ka rongoa naˈa
Maˈa ma ka ngalia naˈa saiˈi
ruˈa faˈasi nia, kira ka leka
maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi
lisia na Maˈa. Taˈifilia goˈo
na ngwae neˈe ˈita maˈi
faˈasia God goˈo neˈe nia
lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, sa tai neˈe nia
faˈamamana ana nauˈa, nia
ka mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe
beret ana na mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira
ˈania na beret ba kira saea
ˈani ‘mana’ saena abaˈi kula
kwasi, ma kira ka mae goˈo
ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe
koso maˈi faˈasia ˈi langi,
ta ngwae bore ˈana neˈe ka
ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe
beret ana na mauriˈa faˈasia
ˈi langi. Diˈia ta ngwae ka
ˈania na beret neˈe, nia ka
mauri firi. Ma na beret
neˈeri naˈa neˈe fasiˈaku,
neˈe nau ku kwatea fasi ˈiri
na ngwae ki saena magalia
kira ka mauri duˈungaku.”
52 Ma na ngwae ki kira
ka talaˈae olisuˈusuˈu ˈi
safitada kwailiu, ma kira
ka fata ˈuri, “Na ngwae
neˈe ke kwate faˈuta ana
na fasiˈana fuaka fuana
ˈanilana niniˈa?”
53 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, diˈia
noaˈa kamu kasi ˈania na
fasiˈaku, ma noaˈa kamu
kasi kwaˈufia na ˈabuku, nia
ˈafitaˈi liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania
na fasiˈaku, ma ka kwaˈufia
na ˈabuku, nia ka toˈo ana

na mauriˈa firi, ma nai baˈa taˈea ana faˈi asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa neˈe beret mamana, ma
na ˈabuku naˈa neˈe ru ni
kwaˈufilana mamana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania
na fasiˈaku, ma ka kwaˈufia
na ˈabuku, nia ka tua tari
aku, ma nau ku tua tari ana
niaˈa.
57 God neˈe kwatea
mauriˈa, nia neˈe kwatea
nau maˈi. Ma nau ku
mauri logo osiˈana niaˈa. Ka
ˈunaˈeri logo sa tai neˈe ka
ˈani nau, nia ka mauri logo
duˈungaku.
58 Ma nia naˈa neˈe beret
neˈe koso maˈi faˈasia ˈi
langi. Ma nia noaˈa kasi
diˈia laˈu na beret ba na koˈo
kia ki, kira ˈania, ma kira ka
mae naˈa. Bore ma sa tai
bore ˈana neˈe ka ˈania na
beret neˈe, nia ka mauri tua
tua firi.”
59 Sa Jesus ka saea na
ru neˈe ki kaidaˈi nia
faˈamanata saena na luma
fuana foˈongaˈa ˈi Ka-
paneam.
60 Ma na fafarongo ˈoro
nia ki neˈe kira rongoa na
ru neˈe sa Jesus nia saeˈe
ki, ma kira ka fata ˈuri,
“Na faˈamanataˈanga neˈe
nia ˈafitaˈi liu. Sa tai neˈe ke
baˈa faˈamamana?”
61 Ma sa Jesus ka sa-
iana na fafarongo nia ki
kira ngununguu buri ana
duˈungana ru neˈe, ma nia
ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma
na alaˈanga neˈeri nia faˈali
kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe
kamu lisia nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau ku oli ˈuana na
kula ba nau ku tua tua maˈi
ana ˈi naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea
na mauriˈa neˈe na Anoˈi ru
Abu. Ma na ngasingasiˈanga
ngwae, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana.
Ma na alaˈanga neˈe nau
ku saea fuamuˈa ki neˈe
kwate kamu ka toˈo ana na
Anoˈi ru Abu neˈe kwatea na
mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, ti ngwae aumulu noaˈa
kasi faˈamamana goˈo.”
Osiˈana ˈita ˈua naˈa maˈi
ˈi naˈo, sa Jesus ka saiana
taˈifau naˈa sa tai ada neˈe
noaˈa kasi faˈamamana, ma
sa tai neˈe ke baˈa kwate nia
fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu
ˈuri osiˈana neˈe ti ngwae
ada noaˈa kasi faˈamamana,
“Nia ba nau ku saea naˈa
fuamuˈa neˈe noaˈa ta ng-
wae kasi leka maˈi siaku,
diˈia Maˈa nau noaˈa kasi
ngwaluda fuana.”
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi
neˈeri, na fafarongo ˈoro nia
ki, kira abula matamata naˈa
ˈada, ma noaˈa kira kasi leka
naˈa faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa
na akwala ma ro ngwae fa-
farongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri
ma kaumulu oga muke leka
logo faˈasi nau?”
68 Ma sa Simon Peter ka
olisia ka ˈuri, “Aofia kwa,
ˈirai ma sa tai laˈu neˈe
kami ke leka siana? ˈAeˈo
naˈa neˈe ˈoko toˈo ana na
alaˈanga ana na mauriˈa firi
ki.
69 Ma kaimili faˈamamana,
ma kami ka saiana ˈaeˈo
naˈa neˈe Ngwae Abu neˈe
ˈoko leka maˈi faˈasia God.”

70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nauˈa neˈe nau ku fili kamu naˈa akwala ma ro ngwae ki. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana kamuˈa nia diˈia na ano ˈi ru taˈa.”
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, nia ka sai goˈo ˈana ana sa Judas neˈeriˈa, na ngela sa Simon Iskariot. Sa Judas sui bore ˈana nia ta ngwae ana akwala ma ro fafarongo nia ki, nia neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana na malimae nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki, sa Jesus ka liu kalia goˈo ˈana maˈe fanoa ˈi Galili ki, osiˈana noaˈa nia kasi oga ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea, duˈungana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki kira oga saungilana ˈi neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi naˈa. Ma na fangaˈa neˈeri kira saea ˈania na “Babala ki.”
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki, kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka ˈuana ˈi Judea, ˈiri ˈoke faˈataˈinia laˈu ti ru faˈanadaˈa, ˈiri na fafarongo ˈoe ki kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na ngwae ki kira ka rongoa na satana ma kira ka saiana, noaˈa nia kasi sasi sofongaˈi ana ta ru. Diˈia ˈoko sasia ru doe ˈoro ki, nia leˈa fuana neˈe ˈoe leka ˈoko sasi tafangaˈi ana, ˈiri neˈe na magalia taˈifau kira ka saiana.”
5 Na ngwaefuta nia ki kira fata ˈunaˈeri fuana, osiˈana kiraˈa bore noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi fuana nai leka. Bore ma kamu saiana muke leka goˈo ˈamuˈa ana ta kaidaˈi bore ˈana. Ma kaidaˈi ki taˈifau bolo goˈo ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki noaˈa kasi toˈo ana ta ru fuana kira ka ˈaila ˈani kamu. Bore ma nauˈa neˈe, kira ˈaila ˈani nau, osiˈana nau ku sae tafangaˈi ana tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana fangaˈa. ˈIu, ma noaˈa nau kusi leka goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia ka tua laˈu ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus ki kira leka naˈa ˈada ana fangaˈa doe neˈeri ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi burida. Ma nia ka leka ago goˈo ˈana, ˈasu ta ngwae kata fiˈi saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka lulu ˈuana safitana na fangaˈa neˈeri, ma kira ka saefiloda kira ka ˈuri, “Na ngwae baera nia naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka kwaroro ago suli nia kira ka ˈuri, “Na ngwae baera niaˈa na ngwae leˈa.”

Ma ti ngwae kira ka saea,
"Nia talaˈia ngwae ˈoro liu ki
fuana lekaˈa sulia na sokeˈa
nia ki."
13 Sui bore ˈana kira
ka fata ˈunaˈeri, noaˈa ta
ngwae ada kasi alaˈa tafa
goˈo ana manataˈanga kira
ki sulia sa Jesus, osiˈana
kira maˈu ˈani ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki.

14 Na fangaˈa neˈe nia leka
naˈa sulia fai asoa ka sui
naˈa mala, sa Jesus ka fiˈi
ruˈu kwau saena Luma Abu
God, ma ka fiˈi talaˈae ana
faˈamanatalana na ngwae
ki.
15 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kaidaˈi kira
rongoa, kira ka ˈarefo liu
ana faˈamanataˈanga nia.
Ma kira ka ˈuri, "Ngwae neˈe
noaˈa kasi saesaeˈi ru goˈo
maˈi ana ta fanoa. Ma ka
faˈuta mo neˈe nia ka saiana
na ru ki taˈifau?"
16 Ana kaidaˈi sa Jesus
ka rongo kira, nia ka
olisi kira ka fata ˈuri,
"Faˈamanataˈanga nau
noaˈa laˈu na ru nau, na ru
God ˈana neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na
kwaiogai ˈanga God, nia ke
baˈa saiana tae neˈe nau ku
faˈamanata ˈani fuana ng-
wae ki, diˈia nia ka leka maˈi
faˈasia God, nama na man-
ataˈanga nau ki goˈo ˈaku ta-
laku neˈe nau ku faˈarongo
ˈani.
18 Diˈia ngwae ka
faˈarongo goˈo ˈana ˈani
ru sulia na manataˈanga
nia ki talana, nia oga goˈo
ˈana fuana ngwae ki kira ka
tangoa. Bore ma na ngwae
neˈe nia oga ngwae ki kira
ka tangoa na ngwae neˈe
nia asungaˈinia maˈi niaˈa
neˈe na ngwae mamana,
ma noaˈa nia kasi saiana
sokeˈa."
19 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, "Sa Moses ba kwatea
naˈa taki ki fuamuˈa. Ma
noaˈa ta ngwae ana kamuˈa
kasi sasi goˈo sulia taki
neˈeri ki. Ma faˈuta neˈe
kamu ka oga muke saungi
nau nai mae?"
20 Ma na ngwae neˈe kira
fiku ana kula neˈeri, kira ka
fata ˈuri, "ˈAeˈo neˈana na
ano ˈi ru taˈa nia manu amu!
Sa tai neˈe oga ke saungiˈo
kwa?"
21 Sa Jesus ka olisi kira
ka ˈuri, "Nau ku gura taˈi
ngwae ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga, ma kamu ka
ˈarefo liu ana.
22-23 Ma kamu saiana sa
Moses kwatea taˈi taki fuau-
mulu, fuana kala ngela ng-
wane kamu ki ˈiri kira ka
ˈolo faˈataˈinia. (Ma noaˈa
laˈu sa Moses neˈe etan-
gia, bore ma na koˈo bora
kamu ki lala maˈi ˈi naˈo.)
Si diˈia kaidaˈi leˈa fuana
kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana
ngela kamu ki nia fuli naˈa
ana na Sabat, kamu ka sasi
nama, sui bore ˈana faˈi
asoa ana mamaloˈanga ana
Sabat ˈiri neˈe kamu kasi
ˈoia na taki sa Moses sulia
ˈolo faˈataˈinia ˈanga. Diˈia
nia leˈa fuana kamu ka ˈolo
faˈataˈinia ana Sabat, ma
faˈuta mo neˈe kamu ka
saetaˈa fuaku kaidaˈi ba nau
ku gura na ngwae baera
ana Sabat asoa ana ma-
maloˈanga?

24 Noaˈa kamu kasi mata-
langani nau laˈu sulia na
liaˈi ngwae ana ru kamu
lisia goˈo ˈamuˈa ˈi maa ki.
Bore ma muke kwai mata-
langaˈi lala ˈani ˈoloˈoloˈa.”

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi
Jerusalem kira ka fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe goˈo ba na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
oga saungilana!
26 Lia basi! Ngwae neˈe
nia fata tafangaˈi goˈo ˈana,
ma noaˈa kira kasi saea goˈo
ta ru olisia niaˈa. Kira ka
saiana taka neˈe niaˈa na
Christ, na ngwae ba God filia
fuana faˈamaurilana ngwae
ki!
27 Bore ma kaidaˈi na
Christ ke leka maˈi, noaˈa ta
ngwae kasi saiana na kula
neˈe nia leka maˈi faˈasia.
Ma na ngwae neˈe, kulu sai
goˈo ˈakulu ana kula neˈe
nia leka maˈi faˈasia.”
28 Aia, ma ana kaidaˈi
neˈeri, sa Jesus ka
faˈamanata na ngwae ki
saena Luma Abu God. Ma
nia ka fata doe ka ˈuri,
“ˈUri ma kamu sai mamana
aku, ma kamu ka saiana
kula neˈe nau ku leka maˈi
faˈasia? Bore ma noaˈa
nau kusi leka maˈi ˈani na
mamana ˈanga nau talaku!
Ma na ngwae neˈe nia
asungaˈi nau maˈi, nia saea
ru mamana ki taˈifau, ma
noaˈa kamu kasi sai goˈo ana
niaˈa.
29 Bore ma nau ku saiana,
osiˈana nia neˈe nia asungaˈi
nau maˈi, ma nau ku leka
maˈi faˈasia.”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
ka oga daulana, bore ma ka
ˈafitaˈi, osiˈana kaidaˈi nia
noaˈa kasi dao ˈua fasi ˈiri
kira ka sasi ˈunaˈeri ana.
31 Sui bore ˈana kira
ka oga sasilana na ru
neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi
saena fikuˈa neˈeri kira
faˈamamana ana niaˈa. Ma
kira ka fata ˈuri, “Talitoˈona
na Christ goˈo neˈe saiana
ka fulia na faˈanadaˈa nini
nia fuliˈi ki.”
32 Ma ana kaidaˈi neˈe
Farasi ki kira rongoa ngwae
ki kira kwaroro ˈada sulia
sa Jesus ˈunaˈeri, kira faˈinia
na fata abu doe ki, kira ka
kwatea kwau ti ngwae folo
neˈe kira folo ˈafia Luma
Abu God, fasi ˈiri kira ka
daua ana kaidaˈi neˈeri.
33 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri, “Nai baˈa tua faˈi kamu
goˈo ˈaku sulia kala kaidaˈi
dokodoko, ma nai baˈa oli
logo ˈaku siana na ngwae
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
34 Sui kamu ke baˈa
lulu nau, ma ke baˈa
ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku.
Osiˈana nia ˈafitaˈi kamu ka
dao ana kula neˈe nai baˈa
tua ana.”
35 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka
lokoˈi ru ˈada ˈi safitada
kwailiu kika ˈuri, “Ngwae
neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi
faˈi neˈe noaˈa kulu kasi
lisia? ˈUri ma nia ka leka
ˈuana fanoa Grik ki, na kula
neˈe ti ngwae akulu kira
tua maˈi ana, fasi ˈiri ka
faˈamanatada taˈifau?
36 Ma nia ka saea logo kulu
ke baˈa lulu ˈuana, ma noaˈa
kulu kasi lisia niaˈa, osiˈana

noaˈa kulu kasi saiana daoˈa
ana kula neˈe nia ke baˈa tua
ana. Aia, ma na tae neˈe teo
saena manatana ana kaidaˈi
nia fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia
na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa
ˈisi ana fangaˈa neˈe, niaˈa
faˈi asoa ˈinotoˈa ka tasa.
Ma ana faˈi asoa neˈeri, sa
Jesus ka tataˈe ka uu, ma ka
fata doe ka ˈuri, “Sa tai bore
ˈana neˈe nia silikwaˈu, nia
ka leka maˈi siaku ka kwaˈu
ˈana.
38 Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka faˈamamana nau,
nia ke baˈa diˈia tae ba na
Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Na
kafo mauri ke baˈa igo maˈi
faˈasia na maurilana.’ ”✡
39 Ma sa Jesus ka saea
ru neˈe, osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe ke baˈa leka
maˈi fuada sa tai neˈe kira
faˈamamana ana. Aia ana
kaidaˈi neˈeri, God noaˈa
kasi kwatea ˈua maˈi na
Anoˈi ru Abu siana sa
tai neˈe kira faˈamamana,
osiˈana sa Jesus noaˈa kasi
fane ˈua fasi ˈiri ke oli ˈuana
saena ˈinotoˈanga nia.
40 Ti ngwae ana fikuˈa
neˈe, kira rongoa fatalana sa
Jesus, kira ka ˈuri, “Ngwae
neˈe nia na profet ˈinotoˈa
neˈe kulu masia!”
41 Ma ti ngwae kira ka
saea, “Nia na Christ, na
ngwae ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki!”

Aia, ma ti ngwae laˈu, kira
ka saea, “Na ngwae filia
noaˈa kasi leka laˈu maˈi
faˈasia ˈi Galili!
42 Osiˈana na Kerekereˈa
Abu nia saea na Christ ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa
sa David na ngwae tata-
lafaˈa, ma ke futa ˈi Betle-
hem, maˈe fanoa neˈe sa
David nia doe logo maˈi
ana.”
43 Ma na ngwae neˈe ki,
noaˈa kira kasi alua goˈo taˈi
manataˈanga sulia sa Jesus.
44 Ma bali ana ngwae kira
oga liu kira ka daua sa Jesus,
bore ma noaˈa ta ngwae kasi
sasia goˈo ta ru ana.
45 Na ngwae folo baera ki
noaˈa kira kasi daua goˈo sa
Jesus, ma kira oli kwau siana
na fata abu doe ki, ma na
Farasi ki. Ma kaidaˈi kira
dao naˈa, na fata abu doe
ki, ma na Farasi ki, kira ka
fata ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa
kamu kasi ngalia maˈi?”
46 Ma kira ka olisida ˈuri,
“Kaimili ˈarefo liu ana niaˈa,
osiˈana noaˈa ta ngwae kasi
alaˈa ˈunaˈeri diˈia niaˈa.”
47 Na Farasi ki kira ka fata
ˈuri fuada, “Sali kaumulu
faˈamamana logo ˈaumulu
ana sokeˈa nia ki taka?
48 Noaˈa ta ngwae
ana faˈinaˈonaˈo kulu ki
nama ta Farasi, kira kasi
faˈamamana goˈo ana!
49 Na fikuˈa neˈeri goˈo
ˈana neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa. Ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana na taki sa
Moses ki. Nia ˈunaˈeri ma
God ke baˈa kwaiˈida.”
50 Aia, ma taˈi ngwae
ana na Farasi ki satana
sa Nikodimas ba nia leleka
maˈi siana sa Jesus ˈi naˈo,
nia ka fata ˈuri fuana na
Farasi ki,

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

51 “Na taki kulu ki ba saea
noaˈa kulu kasi matalangani
ta ngwae si diˈia noaˈa kulu
kasi rongo leˈa ana fatalana
ka sui mala kulu fiˈi ngalia
maˈi fuana na matalangaˈi
lana.”
52 Ma kira ka fata ˈuri
fuana sa Nikodimas, “ˈIrai
ma ˈaeˈo logo ta ngwae
faˈasia ˈi Galili niniˈa?
Diˈia ˈoko toˈomaˈi leˈa ana
Kerekereˈa Abu, ˈoko lisia
talamu. Na profet ˈinotoˈa
neˈe kulu masia noaˈa kasi
baˈa leka goˈo maˈi faˈasia
ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau
kira oli naˈa ˈuana na luma
kira ki,

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe
ˈuana gwauna faˈi ua neˈe
kira saea ˈani Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bi-
labila ana faˈi asoa ˈi buri,
nia ka oli laˈu ˈuana saena
Luma Abu God. Ma na fikuˈa
doe liu, kira ka fiku kalia
niaˈa, ma nia ka tua ˈi ano,
ma ka faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma na Farasi
ki, kira ka ngalia maˈi taˈi
kini neˈe kira daua faˈinia
na ˈusuˈa. Ma kira ka faˈa
uua ˈi safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “Ngwae faˈamanata
ˈae, na kini neˈe kami daua
faˈinia ˈusuˈa.
5 Aia, ma ˈi saena na taki
neˈe sa Moses nia kwatea
fuaka ki, nia saea fasi neˈe
kini ˈuri, kika ˈuia ˈani na
fau ˈiri nia ka mae. Ma na
tae neˈe ˈoko saea ana niaˈa
kwa?”
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira
ka ilitoˈona fuana kika dao
toˈona ta ru, fasi ˈiri kira ka
giosia ˈani sa Jesus.

Ma sa Jesus ka gwauru
ˈana ˈi ano, ma ka kerekere
ˈani ˈuˈuna ˈi fafona ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo
goˈo ˈada, nia ka tataˈe, ma
ka fata ˈuri fuada, “Sa tai
amuˈa neˈe noaˈa kasi sasia
ta ru taˈa, nia ke eta ˈuia ˈani
ta gwaˈi fau.”
8 Sui, nia ka gwauru laˈu,
ma ka kerekere laˈu ˈi fafona
ano.
9 Ma kaidaˈi kira ron-
goa ru neˈe, kira ka leka
naˈa ˈada, taˈi taˈi ngwaeˈa,
talaˈae ana na ngwae ng-
waro ki. Ma kira ka faˈasia
sa Jesus ka tua naˈa taˈifili
nia faˈinia na kini baera
neˈe nia uu goˈo ˈana ˈi
neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu,
ma ka fata ˈuri, “Kini neˈe
ˈae, na ngwae baera ki, kira
naˈa ˈi faˈi? Nia faˈuta?
Noaˈa ta ngwae ada kasi ore
naˈa fasi ˈiri nia matalangaˈi
ˈoe kwa?”
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, noaˈa
naˈa ta ngwae.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Ma nauˈa bore,
noaˈa nau kusi matalangaˈi
ˈoe logo. ˈOke leka naˈa
ˈamu, ma talaˈae taˈena
noaˈa ˈoe kosi sasia naˈa ta
ru taˈa laˈu.”

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

12 Sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuana Farasi ki, “Nauˈa
neˈe, nau ku diˈia na
madakolaˈanga fuana ng-
wae ki saena magalia neˈe.
Ngwae neˈe nia leka maˈi
suli nau, noaˈa nia kasi liu ˈi
saena maˈerodo. Nia ka liu
saena madakolaˈanga, ma
nia ke baˈa mauri firi.”

13 Ma na Farasi ki kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo ˈamu
talamu neˈe ˈoko faˈarongo
ˈaniˈo. Na fatalamu sulia
ˈaeˈo talamu noaˈa kasi ma-
mana.”

14 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“Noaˈa goˈo. Sui bore ˈana
nau ku faˈarongo ˈani nau
talaku, tae neˈe nau ku saeˈe
ki niˈi mamana, osiˈana nau
ku saiana kula neˈe nau ku
leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi
neˈe nai baˈa leka ˈuana. Ma
noaˈa kamu kasi sai goˈo ana
kula neˈe nau ku leka maˈi
faˈasia, ma kula neˈe nai
baˈa leka ˈuana.

15 Kamu matalangani ru
ki sulia manataˈanga ng-
wae saena magalia neˈe goˈo
ˈana. Aia, ma noaˈa nau kusi
matalangani ta ngwae.

16 Bore ma diˈia nau ku
matalangani ta ngwae, nau
ku matalangaˈi sulia manata
ˈanga saga. Nau noaˈa kusi
matalangani ta ngwae taˈifili
nau, ma keroˈo taˈifau goˈo
Maˈa neˈe nia asungaˈi nau
maˈi neˈe rao faˈi nau.

17 Na taki kamu ki saea ka
sui naˈa, diˈia ro ngwae ki
kira alangaˈi sulia ta ru, tae
neˈe kera saea nia mamana.

18 Nau ku faˈarongo ˈani
nau talaku, ma na Maˈa neˈe
nia asungaˈi nau maˈi, nia
logo neˈe ka faˈarongo ˈani
nau.”

19 Sui, kira ka saefiloa sa
Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma
maˈa ˈoe nia ˈi faˈi kwa?”

Ma sa Jesus ka olisi kira
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
saiaku ma na Maˈa nau bore.
Diˈia kamu saiaku, kamu ka
sai logo ana Maˈa nau.”

20 Sa Jesus ka saea na
ru neˈe ki ana kaidaˈi nia
faˈamanata na ngwae ki ˈi
saena Luma Abu God, ˈi
saena agi luma neˈe kira
alua kufikufi ru neˈe kira
alua ˈani na kwatea kira ki
ˈi saena. Aia, ma ana kaidaˈi
neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi
daua goˈo, osiˈana noaˈa
kasi dao ˈua ana kaidaˈi nia.

*Nia ˈafitaˈi kamu ka leka
ˈuana na kula neˈe nai baˈa
leka ˈuana*

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuada, “Nai baˈa leka, ma
muke baˈa lulu nau. Ma
muke baˈa mae, ma God
noaˈa kasi rufuanata goˈo
ana taˈangaˈa kamu ki. Ma
nia ˈafitaˈi kamu ka leka
ana kula neˈe nai baˈa leka
ˈuana.”

22 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka
fata ˈuri, “Nia saea ni ke
baˈa ˈafitaˈi goˈo kulu ka
leka ˈuana kula neˈe nia ke
baˈa leka ˈuana. ˈUri ma
nia ke baˈa saungi nia ˈana
talana taka?”

23 Sa Jesus ka olisi kira
ka fata ˈuri, “Kaumulu leka
maˈi faˈasia na fanoa neˈe
ˈi ano goˈo. Bore ma nau
ku leka maˈi faˈasia ˈi langi.
Kaumulu neˈe faˈasia na ma-
galia neˈe. Ma nauˈa noaˈa
laˈu faˈasia na magalia.

24 Nia neˈe, nau ku saea ka
sui naˈa muke baˈa mae, ma
God noaˈa kasi rufuanata
ana taˈangaˈa kamu ki. Nia
mamana naˈa, diˈia noaˈa
kamu kasi faˈamamana
neˈe Nauˈa Niniˈa,† God
noaˈa kasi rufuanata ana
taˈangaˈa kamu ki.”
25 Sui kira saefiloa kira ka
ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo sa tai
niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisida
ka fata ˈuri, “Nau niniˈa
diˈia nama ba nau ku eta
saea naˈa fuamuˈa saena
faˈamanataˈanga nau ki.
26 Nau ku toˈo ana na ru
ˈoro liu ki neˈe nau ku sa-
iana nau ku alaˈa suli kamu
fuana matalangaˈilamuˈa
ˈani. Ngwae neˈe nia
asungaˈi nau maˈi, nia neˈe
na ngwae mamana. Aia,
ma tae neˈe nia saea fuaku,
nia neˈe nau ku saea fuana
ngwae ki taˈifau.”
27 Ma noaˈa kira kasi sai
goˈo ana neˈe sa Jesus nia
fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi
langi.
28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri
fuada, “Kaidaˈi muke alu
nau, na Ngela Ngwae, fafona
ˈai rara folo, muke saiaku
neˈe Nau Niniˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, muke baˈa
saiana neˈe noaˈa nau kusi
sasia ta ru sulia na manata-
laku talaku. Bore ma nau
ku saea goˈo ru neˈe Maˈa
nia faˈamanata nau ˈani, nia
neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.
29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia
asungaˈi nau naˈa maˈi, nia
ka tua faˈi nau sulia asoa
ki. Noaˈa nia kasi danga ˈani
nau, duˈungana nau ku sasia
ru neˈe nia faˈasaeleˈa nia
sulia asoa ki.”
30 Ma ngwae ˈoro ki kira
ka faˈamamana ana sa Jesus,
kaidaˈi kira rongoa nia saea
na ru neˈeri ki.

*Sa Jesus faˈinia sa Abra-
ham*

31 Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa ki,
“Diˈia muke sasi sulia na
faˈamanataˈanga nau ki,
kamu na ngwae fafarongo
mamana nau ki naˈa.
32 Ma muke baˈa saiana ru
mamana ki sulia God, ma na
ru mamana sulia God ki neˈe
kwate kamu ke tua aloge.”
33 Kira olisia sa Jesus, kira
ka ˈuri, “Kami na ngwae ana
kwalafa sa Abraham ki naˈa.
Noaˈa kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu
fuana ta ngwae. Faˈuta neˈe
ˈoko saea mike tua aloge?”
34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuada, “Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa. Ngwae neˈe
kira roˈosulia na falafala
taˈa ki, na falafala taˈa
neˈeri ki neˈe gwaungaˈi
fafida, ma kira ka rao ˈoˈo
naˈa ˈada ˈi olofana.
35 Na ngwae neˈe nia
tua aloge, nia neˈe na
ngwae neˈe nia futa ana
kwalafa, ma ka toˈo ana
mamanaˈanga fuana tuaˈa
saena luma maˈa nia. Ma
na ngwae neˈe ka rao ˈoˈo
goˈo ˈana, nia noaˈa kasi tua
mamana ana kwalafa.
36 Nia neˈe, diˈia nauˈa,
na Ngela God, nau ku
faˈasakadola kamu, nia neˈe
kamu fiˈi aloge mamana.

† **8:24** Na sata neˈe, “Nauˈa Niniˈa,” ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

37 Nau ku saiana kamu na
ngwae ana kwalafa sa Abra-
ham. Ka ˈunaˈeri bore ˈana
ma, kamu ka oga saungi-
laku, osiˈana noaˈa kamu
kasi oga goˈo sasiˈa sulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
38 Nau ku fata sulia
tae neˈe Maˈa nau nia
faˈataˈinia fuaku. Aia,
ma kamu ka sasia tae ki
neˈe maˈa kamu nia saeˈe
fuamuˈa.”
39 Kira olisia sa Jesus kira
ka ˈuri, “Maˈa kami naˈa
neˈe sa Abraham!”
Sa Jesus ka ˈuri fuada,
“Diˈia kamu na kwalafa sa
Abraham ki mamana, muke
sasia logo na ru neˈe nia
saunganiˈi ki.
40 Aia, ma nau ku saea
goˈo ˈaku na ru mamana
ki neˈe nau ku rongoa maˈi
faˈasia God fuamuˈa sulia
asoa ki. Bore ma kamu
ka oga goˈo ˈaumulu saungi-
laku. Bore ma sa Abraham
noaˈa kasi sasia goˈo ta ru
ˈunaˈeri.
41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa
na ru neˈe maˈa kamu nia
sasiˈi ki.”
Kira ka fata ˈuri fuana,
“Taˈifilia God goˈo neˈe Maˈa
kaimili, ma kaimili neˈe na
ngela mamana nia ki.”
42 Sa Jesus olisida ka fata
ˈuri, “Diˈia God neˈe maˈa
kamu mamana, muke alafe
fuaku, osiˈana neˈe nau ku
leka maˈi faˈasia God, ma
nau ku tua faˈi kamu ˈi neˈe.
Noaˈa nau kusi leka maˈi
sulia na mamana ˈanga nau
talaku. God neˈe asungaˈi
nau maˈi.
43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu
kasi rongo saiana fatalaku
re? Nia ˈunaˈeri osiˈana
noaˈa kamu kasi oga goˈo
rongolana.
44 Aia, ma kamuˈa neˈana,
na maˈa kamu neˈe sa Sae-
tan naˈa. Nia neˈe, kamu
ka oga sasilana na ru ki,
diˈia logo neˈe nia sasiˈi.
Sa Saetan neˈe nia na ng-
wae fuana saungwaeˈa naˈa,
sulia nia ˈita ka sasia ˈua
naˈa maˈi. Ma nia ka kina
na mamanaˈanga, osiˈana
noaˈa nia kasi toˈo ana ta tae
neˈe ka mamana ana niaˈa.
Kaidaˈi nia sokea ˈana ta
ngwae, na falafala nia naˈa
neˈeriˈa, duˈungana nia neˈe
ngwae fuana sokeˈa naˈa,
ma nia neˈe maˈa naˈa fuana
na ngwae soke ki taˈifau.
45 Ma ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, ru neˈeri neˈe
sasia noaˈa kamu kasi oga
goˈo faˈamamana laku.
46 Ma sa tai amuˈa neˈe
saiana ka faˈataˈinia na tae
neˈe nau ku sasia ka taˈa
ana? Noaˈa! Aia, ma
faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi
faˈamamana nau, kaidaˈi
nau ku saea ru mamana ki
fuamuˈa?
47 Aia, sa tai neˈe kira
ˈita maˈi siana God, kira
saiana kira ka rongo sulia
na fatalana. Ma kamuˈa
neˈe, noaˈa kamu kasi ˈita
maˈi ana God. Ma nia neˈe
ka sasia noaˈa kamu kasi
sailinga.”
48 Sui, kira ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Na ru ba
kami saea suliˈo nia ma-
mana ba kami saea ˈaeˈo
ngwae faˈasia Samaria, ma
ˈoko toˈo ana na ano ˈi ru
taˈa.”
49 Sa Jesus olisida ka fata
ˈuri, “Noaˈa goˈo, noaˈa nau
kusi toˈo ana ta anoˈi ru taˈa.

Ma nau ku faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa goˈo nauˈa.
50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo neˈe na ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Maˈa nau lala neˈe nia oga fuana ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Ma niaˈa logo neˈe ke baˈa kwai matalangaˈi ˈani ˈoloˈoloˈa.
51 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai neˈe nia sasi sulia faˈamanataˈanga nau, noaˈa nia kasi mae."
52 Sui kira olisia sa Jesus kira ka fata ˈuri, "Kaimili fiˈi saiamu, neˈe ˈoko toˈo ana anoˈi ru taˈa! Sulia koˈo kia sa Abraham nia mae naˈa, ma na profet ki logo kira ka mae. Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia ngwae sasia sulia faˈamanataˈanga ˈoe, noaˈa nia kasi mae?
53 Koˈo kia sa Abraham nia na ngwae ˈinotoˈa, bore ma nia mae naˈa. Ma ˈaeˈo neˈe, ˈoko fia fasi ˈoko ˈinotoˈa ka liufia sa Abraham kwa? Ma na profet ki logo ba kira mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko saeˈo mo ˈania sa tai?"
54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, "Diˈia nauˈa goˈo ˈana neˈe nau ku fuˈusi ˈinotoˈa ana nauˈa talaku, ˈirai ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Aia, ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi ˈinotoˈa aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu saea nia neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana goˈo God. Ma nau ku saiana niaˈa. Bore ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi saiana, nau ku diˈia logo kamuˈa neˈe kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku sai leˈa liu naˈa ana, ma nau ku sasi sulia fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa daolaku maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa liu sulia."
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana, "Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki kasi sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko lisia sa Abraham kwa?"
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa: Kaidaˈi sa Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa, nau ku tua naˈa."
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa fau ki fuana ˈuimaelana, duˈungana nia fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi kira, ma ka leka naˈa faˈasia na Luma Abu God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia kira ka ˈuri, "Ngwae faˈamanata ˈae, na taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na ngwae neˈe ka rodo ˈita naˈa maˈi ana futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana talana nama na abula taˈalana na maˈa nia ma na teˈa nia?"
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Na maa rodo neˈe

saungia, noaˈa laˈu sulia na
abula taˈangaˈa nia ˈana ta-
lana, ma noaˈa laˈu na abula
taˈalana na maˈa nia nama
na teˈa nia. Na maana
ka rodo fasi ˈiri muke lisia
na ngasingasiˈanga God neˈe
rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi
ˈua, kuke sasia nama na
raoˈa God neˈe nia kwate
nau maˈi fuana. Sulia
na rodo nia karangi naˈa,
kaidaˈi ba noaˈa ta ngwae
kasi rao naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua
ˈi saena magalia, nauˈa neˈe
na madakolaˈanga fuana na
ngwae ana magalia.”

6 Ma ˈi buri ˈana sa Je-
sus nia saea ru neˈe, nia
ka ngisu saena ano, ma ka
bunia moˈa ˈani ngisuna, ma
ka ongoa ˈani na maana na
ngwae neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOe leka ˈoko taufia
naˈa maamu ˈi saena na
namo ˈi Saelom.” (Sata
neˈe, na fadalana neˈe,
“Alungaˈinia.”) Ma na
ngwae neˈeri ka leka ka
taufia naˈa maana, ma nia
ka lia naˈa.

8 Ma na ngwae ana fanoa
nia, ma na ngwae neˈe kira
lisia ba nia gani gani ru
goˈo ˈana ˈi naˈo, kira ka
saefiloda kwailiu, “Nia na
ngwae ba nia tua ma ka gani
gani ru goˈo ˈana niniˈa?”

9 Ma ti ngwae kika ˈuri,
“Niaˈa naˈa niniˈa.”

Ma ti ngwae laˈu kira ka
fata ˈuri, “Noaˈa laˈu niaˈa
niniˈa, bore ma lisilana diˈia
na ngwae baera.”

Ma na ngwae neˈeri ˈana
talana ka fata ˈuri, “Nauˈa
naˈa ngwae baera niniˈa.”
10 Ma kira ka saefiloa,
“Faˈuta neˈe na maamu ka
ˈifi naˈa ˈira kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe satana sa
Jesus neˈe nia saungaˈinia
moˈa, ma ka ongoa ˈani na
maaku. Ma nia ka saea
fuaku nau ku leka, nau ku
taufia naˈa maaku ˈi saena
na namo ˈi Saelom. Sui nau
ku leka, ma kaidaˈi nau ku
taufia naˈa na maaku goˈo
neˈe maaku ka lia naˈa.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu
ˈuri ana, “Ma nia naˈa ˈi faˈi
kwa?”
Ma nia ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku kina.”
13 Ma ˈi buri, kira ka
talaˈia naˈa na ngwae baera
siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri
sa Jesus saungaˈinia na moˈa
ma ka gura naˈa maana
na ngwae neˈeri, na faˈi
asoa Sabat asoa ana ma-
maloˈanga.
15 Ma na Farasi ki kika sae-
filoa laˈu na ngwae neˈeri,
“Faˈuta neˈe nia sasi ˈoko lia
naˈa.” Ma nia ka saea ka
ˈuri fuada, “Sa Jesus nia alua
moˈa fafia na maaku. Sui
nau ku taufia naˈa maaku,
ma na maaku ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe
Farasi ki kira ka fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe nia sasia ru
neˈe, noaˈa nia kasi leka laˈu
maˈi faˈasia God, osiˈana nia
ˈoia na taki ana Sabat, ˈani
guralana na ngwae neˈe ana
Sabat.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka
ˈuri, “Noaˈa, ma faˈuta mo
neˈe na ngwae abula taˈa

ˈuri ka fulia na faˈanadaˈa
doe ˈunaˈeri ki?” Ma noaˈa
kira kasi ˈado fiku goˈo
osiˈana na ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira
ka saefilo ˈuri laˈu ana na
ngwae neˈeri, “ˈOko saea sa
Jesus neˈe gura naˈa maamu,
na tae neˈe ˈoko saea ana?”
Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta
profet.”
18 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira ka ˈaila ˈani
faˈamamanalana ana neˈe
maana nia rodo naˈa maˈi ˈi
naˈo. Ma kira ka saea maˈi
na maˈa nia faˈinia teˈa nia.
19 Ma kira ka saefilo kera
ˈuri, “Na ngela koroˈo nama
niniˈa? Koroˈo saea fasi na
maana nia rodo naˈa, ana
kaidaˈi nia futa maˈi ana.
Ma tae neˈe sasia nia ka lia
naˈa ana kaidaˈi neˈe?”
20 Ma na maˈa nia faˈinia
teˈa nia kera olisida kira ka
ˈuri, “Keroˈo saiana nia na
ngela keroˈo, ma keroˈo ka
saiana neˈe maana nia rodo
ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi
nia futa ana.
21 Bore ma keroˈo kina
logo tae neˈe kwate ma nia
ka lia naˈa, nama sa tai neˈe
ka ˈifingia maana. Kamu ke
saefilo nia kwau, sulia nia
ˈaˈana naˈa, ma nia ka tala
alaˈa naˈa ˈana talana!”
22 Na maˈa nia faˈinia teˈa
nia kera saea ru neˈe su-
lia kera maˈu ˈani na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki.
Sulia kira alafafia ka sui
naˈa, fasi diˈia ta ngwae neˈe
ka saea sa Jesus neˈe na
Christ, na ngwae ba God nia
filia, noaˈa kira kasi alaˈania
ka ruˈu saena luma fuana
foˈongaˈa ki.
23 Nia neˈe maˈa nia
faˈinia teˈa nia kera ka saea,
“Nia ˈaˈana naˈa. Kamu ke
saefiloa kwau!”
24 Sui kira ka saea laˈu
maˈi na ngwae ba na maana
nia rodo ˈi naˈo, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke fata
alangaˈi ˈi naˈona God neˈe
ˈoko saea naˈa ru mamana
ki! Kaimili saiana na ngwae
neˈe niaˈa na ngwae taˈa.”
25 Ma na ngwae neˈe ka
olisida ka ˈuri, “Nau ku kina
niaˈa na ngwae taˈa nama
noaˈa. Taˈi ru nau ku sa-
iana goˈo ˈaku neˈe ˈuri, na
maaku nia rodo ˈi naˈo, bore
ma ana kaidaˈi neˈe nau ku
lia naˈa.”
26 Ma kira ka saefilo laˈu
ˈuri ana, “Na tae neˈe nia
sasia amu kwa? Ma nia ka
gura faˈuta ana maamu?”
27 Ma na ngwae neˈe ka
olisida ka ˈuri, “Nau ku saea
ka sui naˈa fuamuˈa ba,
bore ma noaˈa kamu kasi
rongoa goˈo. Faˈuta neˈe
kamu ka oga laˈu rongolana?
Sali kaumulu oga kamu ka
faˈamamana ma kamu ka
leka logo sulia niaˈa.”
28 Kira fata buri tolingaˈi
fuana ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo
neˈe ngwae fafarongo nia
kwa. Bore ma kaimili na
ngwae fafarongo sa Moses ki
lala.
29 Sulia kaimili saiana God
nia fata fuana sa Moses. Ma
na ngwae neˈe, kami kina
nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi!”
30 Ma na ngwae neˈe ka
olisida ka ˈuri, “Nau ku
ˈarefo liu naˈa ana kau-
mulu. Osiˈana nia ˈifingia
naˈa maaku, bore ma kamu
ka saea neˈe noaˈa kamu
kasi saiana goˈo ˈaumulu

ˈi faˈi neˈe nia leka maˈi faˈasia.
31 Kulu taˈifau, kulu saiana
God noaˈa kasi rongoa na
ngwae taˈa ki. Nia ka ron-
goa lala na ngwae neˈe kira
fuˈusi ˈinotoˈa ana ki, ma
kira ka sasia na ru neˈe nia
oga fuana kira ka sasiˈi.
32 Ka ˈita ˈua naˈa maˈi
ana etangilana na magalia,
noaˈa kulu ˈiri rorongoa ˈua
neˈe ta ngwae ka ˈifingia
maana ta ngwae neˈe rodo
ˈita ana kaidaˈi nia futa maˈi
ana.
33 Ma diˈia na ngwae neˈe
noaˈa kasi leka maˈi faˈasia
God, nia ˈafitaˈi nia ka sasia
ta ru ˈunaˈeri.”
34 Ma kira ka saetaˈa
liu, ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOko doe maˈi saena
taˈangaˈa ˈita naˈa maˈi ana
futalamu! Faˈuta neˈe ˈoko
oga ˈoke faˈamanata kaimili
lala?” Sui kira ka luia noaˈa
nia kasi ruˈu ˈi saena na
luma fuana foˈongaˈa ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa
neˈe kira sasi ˈunaˈeri ana
ngwae neˈeri. Ma nia ka dao
toˈona ma ka fata ˈuri, “ˈUri
ma ˈoko faˈamamana ana na
Ngela Ngwae?”
36 Ma na ngwae neˈe ka
olisia ka ˈuri, “Araˈi ˈae, ˈoke
faˈarongo nau, sa tai niniˈa,
fasi ˈiri nau ku faˈamamana
ana niaˈa?”
37 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOko lisia ka sui
naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe
ˈoko fata faˈinia ana kaidaˈi
neˈe.”
38 Ma na ngwae neˈe ka
saea, “Aofia ˈae, nau ku
faˈamamana naˈa amu.” Ma
nia ka bobo uruuru ˈi ano ˈi
naˈona ˈaena sa Jesus.
39 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“Nau ku leka maˈi ˈiri nai
toˈolangaˈinia ngwae ana
magalia ki ˈani ro fikutaˈi
ngwae ki. Ta fikutaˈi ng-
wae diˈia ngwae maa rodo
ki osiˈana noaˈa kira kasi sa-
iana ru mamana sulia God.
Ngwae neˈe ki, nau ku kwa-
tea kike lia saiana ru ma-
mana sulia God. Ta fikutaˈi
ngwae kira fia fasi kira
lia saiana ru mamana sulia
God. Nau ku faˈataˈinia neˈe
noaˈa kira ˈiri saiana ru ma-
mana sulia God.”
40 Ma ti ngwae ada neˈe
Farasi ki neˈe kira tua ˈi
neˈeri faˈinia, kira rongoa
nia saea ru neˈe, ma kira ka
saefiloa, “ˈUri ma ˈoko saea
fasi neˈe maamiˈa rodo logo
niniˈa?”
41 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Diˈia maamuˈa nia
rodo ˈira noaˈa God kasi
matalangaˈi kamu, sui bore
ˈana kamu ka abula taˈa.
Bore ma kamu saea neˈe
kamu lia saiana ru mamana.
Nia neˈe kwate God ka mata-
langaˈi kamu.”

10

Sa Jesus neˈe na ngwae leˈa fuana liaˈa sulia na sip-sip ki

1 Sa Jesus ka saea fuana
na fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, na ngwae neˈe
noaˈa kasi ruˈu ana na sina-
maa ana na foka na sipsip ki,
ma ka ruˈu goˈo maˈi ˈana ˈi
burina na fokaˈi sipsip, niaˈa
na ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia
ruˈu maˈi ana sinamaa,
niaˈa naˈa neˈe na ngwae

mamana neˈe ka lia sulia na
sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sina-
maa ka ˈifingia na sinamaa
ana foka fuana, ma na sip-
sip ki kira ka rongo saiana
na lingana, ma kira ka leka
maˈi siana. Nia ka saea
satana na sipsip nia ki, ma
ka talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia
na sipsip nia ki taˈifau ˈi
maa, nia ka etaeta ˈi naˈoda,
ma kira ka leka ˈi burina,
sulia kira rongo saiana na
lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka
leka ˈi burina ta ngwae
matamata. Kira ka tafi
faˈasia, osiˈana noaˈa ki kasi
rongo saiana na lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka
alaˈa ˈani na tarifulaˈanga
neˈe fuada, bore ma noaˈa
kira kasi sai goˈo ana na
fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, nauˈa neˈe
na sinamaa fuana na sipsip
ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao
maˈi ˈi naˈo ana nauˈa ki,
kira diˈia na ngwae bili ki,
ma na sipsip ki noaˈa kasi
roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa
fuana ruˈungaˈa. Sa tai bore
ˈana neˈe nia ruˈu maˈi ana
nauˈa, nai baˈa faˈamauria.
Nia ke baˈa ruˈu maˈi ma ka
ruˈu kwau ma ka dao toˈona
na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao
goˈo maˈi ˈana fuana bili
lana ru ki ma ka saungwae
ma faˈinia faˈali ruˈanga.
Bore ma nau ku dao maˈi
fasi ˈiri muke toˈo ana na
mauriˈa neˈe nia leˈa ka
tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na
ngwae neˈe nia lia leˈa sulia
sipsip ki. Ma nau ku maˈudi
fuana maeˈa ˈusia na sipsip
nau ki.
12 Ma na ngwae neˈe nia
rao goˈo fuana na folifoliˈa,
ma na sipsip ki noaˈa laˈu
ru nia ki, kaidaˈi nia lisia
na kui kwasi ka leka maˈi,
nia ka faˈasia naˈa sipsip ki,
ma ka tafi naˈa ˈana. Ma
na kui kwasi ka leka maˈi ka
saungia na sipsip ki, ma ka
takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka
tafi naˈa ˈana sulia nia rao
goˈo ˈana fuana folifoliˈa,
ma noaˈa kasi gerea goˈo na
sipsip ki.
14-15 Nau ku lia leˈa su-
lia na sipsip ki, ma nau ku
maˈudi fuana maeˈa ˈusia
na sipsip nau ki. Ma kira
ka saiaku, ma nau ku saiada
logo, diˈia logo neˈe Maˈa nia
saiaku, ma nau ku sai logo
ana.
16 Ma ti sipsip aku logo
neˈe noaˈa kira kasi tua ˈua
saena foka. Ma nai baˈa
ngalida logo maˈi. Ma kira
ka rongo saiana lingaku. Ma
kira ke baˈa tua fiku saena
taˈi amuˈi sipsip nau faˈinia
na sipsip neˈe kira eta tua
naˈa ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa
lia sulida taˈifau.
17 “Na Maˈa nia alafe
fuaku, osiˈana nau ku
maˈudi fuana nai mae, fasi
ˈiri nau ku mauri laˈu.
18 Noaˈa ta ngwae kasi
saungi nau, diˈia noaˈa nau
kusi danga ˈania fuana. Ma
nia naˈa neˈe kwaiogaiˈanga

nau. Nau ku toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana kwatelana
nauˈa talaku fuana maeˈa
ma fuana mauriˈa logo. Na
ru neˈe na Maˈa nau saea
fuaku, nai sasia neˈeriˈa.”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
alua naˈa taˈi manataˈanga
sulia sa Jesus osiˈana na ru
neˈe nia saeˈe ki.
20 ˈOrolada kira saea, “Ng-
wae neˈe nia bolebole ˈa, ma
ka toˈo ana anoˈi ru taˈa.
Noaˈa kamu kasi roˈosulia!”
21 Bore ma ti ngwae ada
kira ka fata ˈuri, “Na ngwae
neˈe nia toˈo ana anoˈi ru
taˈa, nia ˈafitaˈi ka fata ˈuri
re! Ma na ngwae neˈe toˈo
ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi
ka gura ngwae maada rodo
ki, ma kira ka lia laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila
ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi
gwariˈa, na ngwae Jiu ki
kira fiku ˈi Jerusalem fuana
Fangaˈa ana Faˈa Abulana
Luma Abu God.
23 Ma sa Jesus ka tua logo
saena Luma Abu neˈeri, ma
ka liliu goˈo ˈana saena taofa
sa Solomon.
24 Aia, ma ana kaidaˈi ng-
wae ki kira lisia, kira ka
fiku maˈi siana, ma kira ka
saefiloa kira ka ˈuri, “Kami
kwaimasi ka tau liu naˈa.
ˈOke sae saga ana fuamiˈa!
ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ,
na ngwae ba God filia ˈiri
ka ˈafia na ngwae ki, nama
noaˈa?”
25 Sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa ka sui naˈa, bore
ma noaˈa kamu kasi oga
goˈo faˈamamana laku. Na
raoˈa neˈe nau ku sasiˈi
ki, na Maˈa nau neˈe saea
nau ku sasiˈi, ma kira ka
faˈataˈinia nauˈa naˈa.
26 Bore ma kamu kasi
oga goˈo faˈamamana ˈanga,
osiˈana neˈe kamuˈa noaˈa
laˈu na sipsip nau ki.
27 Na sipsip nau ki neˈe
kira rongo saiana na lingana
fatalaku, ma nau ku saiada,
ma kira ka leka ˈi buriku.
28 Ma nau ku kwatea na
mauriˈa firi fuada, ma noaˈa
kira kasi mae. Ma ka ˈafitaˈi
ta ngwae ka lauda faˈasi
nau.
29 Na Maˈa nau neˈe kwa-
tea na sipsip neˈe ki fuaku,
nia ka ngasingasiˈa ka liufia
naˈa ru ki taˈifau. Ma ka
ˈafitaˈi ta ngwae ka laua na
sipsip neˈe ki faˈasi nia.
30 Nauˈa faˈinia na Maˈa,
keroˈo taˈi ru goˈo.”
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na ngwae ki kira ka goe fau
laˈu maˈi, fasi ˈiri kira ka
ˈuia sa Jesus ka mae.
32 Ma sa Jesus ka saefilo
kira ˈuri, “Kaumulu lisia ka
sui naˈa na raoˈa leˈa ˈoro
ki neˈe nau ku sasia faˈasia
na Maˈa. ˈUri ma na raoˈa
faˈuta ana na raoˈa neˈe ki
neˈe kamu oga saungilaku
fafia?”
33 Ma kira olisia kika ˈuri,
“Kaimili kasi ˈui ˈoe laˈu
fafia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko
sasiˈi ki. Kami oga mika
ˈui ˈoe lala fafia neˈe ˈoko
fata buri tolingaˈi ana God.
Osiˈana ˈaeˈo na ngwae goˈo
ˈana, ma ˈoko saea ˈaeˈo
God!”
34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu
ka ˈuri, “Na alaˈanga ki niˈi
teo naˈa saena Kerekereˈa

Abu kamu, God nia saea ka
ˈuri, ‘Kamuˈa na god ki.’✡
35 Ma kulu saiana na ru
ki taˈifau saena Kerekereˈa
Abu, nia mamana daofaˈi liu
sulia kaidaˈi ki. Ma God
noaˈa kasi rora kaidaˈi nia
fata fuana koˈo kia ki, ma ka
saeda naˈa ˈani god ki.
36 Ma nauˈa na ngwae
neˈe God nia fili nau, ma
ka asungaˈi nau naˈa maˈi
saena na magalia neˈe. Ma
ka faˈuta neˈe kamu ka saea
nau ku fata buri tolingaˈi
ana God, kaidaˈi nau ku saea
nau ˈani Ngela nia?
37 Diˈia noaˈa nau kusi sa-
sia na raoˈa ki neˈe Maˈa
nau oga nau ku sasiˈi, noaˈa
kamu kasi faˈamamana nau
goˈo.
38 Bore ma si diˈia nau
ku sasia na raoˈa neˈe na
Maˈa nia ogaˈi ki, kamu
ka faˈamamana ˈaumulu
ana raoˈa neˈeri ki, sui
bore ˈana noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana na ru neˈe
nau ku saeˈe fuamuˈa ki.
Diˈia kamu ka sasia na ru
neˈe ki, muke baˈa sai leˈa
ana neˈe na Maˈa nia tua
ratai aku, ma nau ku tua
ratai logo ana na Maˈa.”
39 Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, kira oga kika daua sa
Jesus, bore ma nia ka ago
naˈa ˈana faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu
ana bali kafo ˈi Jodan, ma
nia ka tua ˈi neˈeri ana kula
ba sa John nia siuabua na
ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu
ki kira leka maˈi siana sa
Jesus, ma kira ka fata fuada
kwailiu kira ka ˈuri, “Sa
John noaˈa kasi sasia goˈo ti
ru faˈanadaˈa, bore ma na
ru neˈe nia fata sulia ana
ngwae neˈe, nia mamana
taˈifau goˈo.”
42 Ma na ngwae ˈoro
ki ana kula neˈe kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa
Lasaros nia mataˈi. Ma nia
ka tua ana fanoa ˈi Betani
faˈinia na ro ngwaingwaena
nia ki, ˈi Mary ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisi-
tani na ngwaingwai moko
leˈa ana ˈaena sa Jesus na
Aofia, ma ka ongoa ˈani na
ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki
kira kwate alaˈanga ˈuana sa
Jesus kira ka ˈuri, “Aofia ˈae,
na ngwae neˈe ˈoko kwaima
liu ana nia mataˈi.”
4 Ma kaidaˈi sa Jesus ron-
goa na ru neˈeri, nia ka fata
ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Sa Lasaros noaˈa kasi
mae ana mataˈinga neˈe.
Na mataˈinga neˈe saungia
fasi ˈiri ka faˈataˈinia na
ˈinotoˈanga God, ma fasi ˈiri
neˈe ngwae ki kira ke faˈa
ˈinotoˈa nau, na Ngela God,
ana.”
5 Ma sa Jesus ka kwaima
liu ana sa Lasaros, ma na
ro ngwaingwaena nia ki ˈi
Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana,
kaidaˈi sa Jesus nia rongoa
sa Lasaros nia mataˈi naˈa,
nia ka tua laˈu ˈana ana kula
neˈeri nia tua ana, sulia ro
asoa ki.

✡ **10:34** Sam 82:6

7 Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Kulu oli laˈu ˈuana ˈi
Judea.”
8 Ma na fafarongo nia
ki kira olisia kira ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, noaˈa nia
kasi tau goˈo ba, na ngwae
Jiu ki kira oga naˈa saungil-
amu ˈani ˈuilaˈi fau lamu.
Ma ˈoko oga logo ˈoe oli laˈu
ˈi neˈeri?”
9 Ma sa Jesus ka fata
ˈuri, “Ana taˈi faˈi asoa
na madaˈafi ka sina ˈita
ˈi ˈofodangi leleka ka dao
ˈi saˈulafi. Diˈia ta ng-
wae ka liu ana kaidaˈi neˈe
madaˈafi ka sina, ˈafitaˈi
nia ka firute, sulia nia lisia
na madakolana na magalia
neˈe.
10 Bore ma diˈia ta ngwae
ka galo ˈi saena rodo, nia
ka firute, osiˈana noaˈa ta
madakolaˈa fuana.”
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Na ngwae kwaima ba
kulu sa Lasaros, nia maliu
naˈa, ma nai baˈa leka, nau
ku faˈaada.”
12 Ma na fafarongo nia
ki kira olisia kira ka ˈuri,
“Aofia ˈae, diˈia neˈe nia
maliu goˈo ˈana, nia ke baˈa
leˈa goˈo.”
13 Na fadalana na alaˈanga
sa Jesus fasi sa Lasaros nia
mae naˈa. Bore ma kira fia
fasi nia maliu mamana goˈo
ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus
ka faˈarongo madako ana
fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros
nia mae naˈa.
15 Bore ma fuana na
leˈangaˈa kamu, nau ku
saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi
tua faˈinia, fasi ˈiri kamu ka
faˈamamana nau. Aia, kulu
leka siana.”
16 Sa Tomas (neˈe kira saea
ˈani Na ˈIˈiu) ka fata ˈuri
fuana na fafarongo ki, “Kulu
leka ˈakulu faˈinia na ngwae
faˈamanata, fasi ˈiri kulu ke
mae logo faˈinia!”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao
ana, fai asoa ki neˈe sui
naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira
kwaiatoa naˈa sa Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua
karangia ˈi Jerusalem, ka
bolo faˈinia uulu agi tala ki
goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea
ki kira dao ˈuana na maa
toˈolana ˈi Mata ma ˈi Mary,
ˈuana na gwale ladaroˈo,
osiˈana ai ngwane keroˈa
nia mae.
20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka
rongoa sa Jesus nia dao maˈi,
nia ka leka ˈuana lisilana.
Ma ˈi Mary ka tua goˈo ˈana
ˈi luma.
21 ˈI Mata ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Aofia ˈae,
diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu
ˈi neˈe, ˈirai na ai ngwane
nau kasi mae goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana
kaidaˈi neˈe bore ˈana, God
saiana ka kwatea goˈo ˈana
ta tae bore ˈana neˈe ˈoko
gania ˈuana.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Na ai ngwane ˈoe ke
baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa
Jesus ka ˈuri, “Nau ku saiana
nia ke baˈa mauri laˈu ana
faˈi asoa ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Nau naˈa neˈe nai
taˈea na ngwae mae ki, ma
ku kwatea laˈu na mauriˈa
fuada. Sa tai bore ˈana neˈe

nia faˈamamana nau, nia ke
mauri laˈu, sui bore ˈana nia
ka mae naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe
kira faˈamamana nau ki,
kike baˈa toˈo ana mauriˈa
firi, ma noaˈa kira kasi mae.
ˈUri ma ˈoko faˈamamana
ana ru neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka
ˈuri, “ˈIu Aofia. Nau ku
faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa
neˈe na Christ, na Ngela God
neˈe nia leka maˈi saena ma-
galia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi
Mata saea ru neˈeri, nia ka
oli, ma ka kwaroro fuana na
kini futa nia ˈi Mary, ma ka
fata ˈuri fuana, “Na ngwae
faˈamanata dao naˈa, ma nia
oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia
rongoa ru neˈe, nia ka tataˈe,
ma ka leka ˈaliˈali siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua
maˈi fanoa, bore ma nia tua
ˈua goˈo ˈana maˈi ana kula
ba ˈi Mata nia dao toˈona
ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe
kira tua ˈi luma faˈinia ˈi
Mary fuana na gwalelana
na manatana, kira leka logo
ˈi burina kaidaˈi kira lisia
nia tataˈe ma ka leka ˈaliˈali
kwau ˈi maa. Kira fia fasi
neˈe nia ka leka ˈi maana
na kilu gwaˈu ˈiri ka angi ˈi
neˈeri.
32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka
dao ana kula neˈe sa Jesus
nia tua ana, nia ka lisia, ma
ka bobo uruuru ˈi naˈona
ˈaena, ma ka fata ˈuri, “Aofia
ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo
ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai
ngwane nau noaˈa kasi mae
goˈo.”
33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi
Mary nia angi, ma na ngwae
ki neˈe kira leka maˈi faˈinia
kira angi logo, ma nia ka
kwaimanatai liu.
34 Ma sa Jesus ka saefilo
kira ka ˈuri, “ˈI faˈi neˈe
kamu alua ana?”
Kira ka olisi ˈuri ana,
“Aofia ˈae, leka maˈi, ma
ˈoko lisia ˈamu.”
35 Ma sa Jesus ka angi.
36 Ma na ngwae Jiu ki
kira ka fata fuada kwailiu
kika ˈuri, “Kamu lisia na
alafeˈanga doe nia fuana sa
Lasaros!”
37 Ma ti ngwae ada laˈu
kira ka fata ˈuri, “Nia gura
na ngwae maada rodo ki.
ˈUri ma noaˈa nia kasi
luia sa Lasaros faˈasia na
maeˈa?”
38 Sa Jesus ka kwaimanatai
liu laˈu, ma ka leka ˈi maana
na kilu gwaˈu. Na kilu
gwaˈu neˈeri, neˈe na faoda
neˈe taˈi gwaˈi fau doe neˈe
kira alua ˈi maana.
39 Ma sa Jesus ka fata to-
tongaˈi fuada ka ˈuri, “Kamu
ke lafua na fau neˈana!”
Ma ˈi Mata na ngwaing-
waena na ngwae neˈe mae,
ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae,
na fai asoa ki neˈe sui naˈa
ˈi burina neˈe kira kwaia-
toa. Dao ˈuri, sali nia moko
ngwaˈa naˈa!”
40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Nau ku saea ka sui
naˈa fuamu ba diˈia ˈoko
faˈamamana nau, ˈoke baˈa
lisia na ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau
neˈeri. Sui sa Jesus ka lia
ˈalaˈa ˈi langi ma ka foˈo
ˈuri, “Maˈasi ˈae, nau ku

baˈatafe ˈoe sulia ˈoko fa-
farongo naˈa maˈi fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko
rongo nau sulia asoa ki. Nau
ku saea ru neˈe, fasi ˈiri
neˈe ngwae neˈe ki kira ka
faˈamamana ana neˈe ˈoko
asungaˈi nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia
saea alaˈanga neˈeri, nia ka
ri doe ka ˈuri, “Lasaros ˈae,
ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae
naˈa ka mauri laˈu, ma ka
ruˈu naˈa maˈi ˈi maa. Ma
na ro ˈae nia ki, ma na ro
lima nia ki, kira buta ˈani na
ifi fuana ˈafulana na ngwae
mae ki, ma na maana kira
buta logo. Ma sa Jesus ka
fata ˈuri fuada, “Muke logea
naˈa ifi neˈe ki faˈasia, ma
kamu ke alaˈani ka leka naˈa
ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus

(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu
ki neˈe kira dao maˈi siana
ˈi Mary, kira lisia ru neˈe
sa Jesus sasia, ma kira ka
faˈamamana ana niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada,
kira oli siana Farasi ki, ma
kira ka alaˈa suli ru neˈe sa
Jesus nia sasia.
47 Ma na Farasi ki, ma na
fata abu doe ki, kira ka fiku
lokoˈi ru faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma kira ka
fata ˈuri, “Tae neˈe kulu ke
baˈa sasia ana ngwae neˈe?
Sulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki
naˈa neˈe nia fuliˈi.
48 Ma diˈia kulu ka
alaˈania ngwae neˈe ka
sasi goˈo ˈana ˈuri, na
ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamamana ana. Sui, na
ngwae gwaungaˈi ki faˈasia
ˈi Rom, kira ke baˈa saetaˈa
naˈa fuakulu. Ma leleka ka
ˈuri naˈa, ngwae Rom ki
ke baˈa takalongaˈinia na
Luma Abu God, ma kira ke
faˈalia naˈa maˈe fanoa kia!”
49 Ma taˈi ngwae ada sa-
tana sa Kaeafas na ˈingataˈi
fata abu ana kaidaˈi neˈeri
ka fata ˈuri, “Noaˈa kaumulu
ˈiri sai goˈo ana ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana
neˈe nia leˈa goˈo fuana taˈi
ngwae neˈe ka mae, fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saungia ng-
wae ki taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga
neˈe sa Kaeafas nia saea
naˈa, noaˈa laˈu na ru ˈi
manatana taˈifilia. Sulia nia
neˈe ˈingataˈi fata abu ana
kaidaˈi neˈeri, ma nia neˈe
God ka alua na manataˈanga
neˈeri ˈi liana. Ma alaˈanga
neˈe nia saea sulia sa Jesus
ke baˈa mae fuana ˈafilana
na ngwae Jiu ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae
fuana na ngwae Jiu ki goˈo
ˈana taˈifilida. Nia mae fasi
ˈiri na ngela God ki taˈifau
neˈe kira tua ana fanoa ki
taˈifau, kira ka fiku faˈinia
na Jiu ki, fasi ˈiri ka alua taˈi
fikuˈa.
53 Ma talaˈae ana faˈi
asoa neˈe sa Kaeafas saea
alaˈanga neˈeri ki, kira ka
talaˈae naˈa lokolana man-
ataˈi ngwae ˈoro ki fuana
kira ka saungia sa Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa
Jesus noaˈa kasi liu tafangaˈi
naˈa ana abaˈi kula ˈi Judea.
Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka
leka faˈasia kula neˈeri, ma
ka leka faˈinia na fafarongo

nia ki kira ka leka, kira ka
tua ana fanoa ˈi Ifrem neˈe
karangia naˈa abaˈi kula
kwasi.
55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia
karangia naˈa asoa
ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa Jiu ki. Ma na ngwae
ˈoro ki kira ka leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem ˈi naˈona
na Fangaˈa neˈe, fuana
faˈasikasikalada fuana na
fafangaˈa sulia na falafala
kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira
ka lulu ˈuana sa Jesus. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, kira fiku
taˈifau maˈi ˈi saena ana
Luma Abu God, kira ka sae-
filo kira kwailiu kira ka ˈuri,
"ˈUri ma kaumulu fia nia
ke dao maˈi ana na Fangaˈa
neˈe? Sali noaˈa goˈo takaˈ!"
57 Kira fata ˈunaˈeri sulia
na fata abu doe ki, ma na
Farasi ki, kira alu alaˈanga
siana ngwae ki ˈuri, "Diˈia ta
ngwae ka saiana kula neˈe
sa Jesus nia tua ana, nia ke
faˈarongo kami ˈani fasi ˈiri
mike daua."

12

ˈI Mary nia kisitani ngwaingwai fafona ˈaena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki ˈi naˈona
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa,
sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira oli laˈu ˈuana
ˈi Betani, na maˈe fanoa
sa Lasaros ba sa Jesus
nia faˈamauria faˈasia na
maeˈa.
2 Kira sasi akaˈu ana fanga
ki fuana sa Jesus. Sa Lasaros
ta ngwae logo ana na ngwae
neˈe kira saea maˈi ˈuana
fanga fikuˈa faˈinia sa Jesus.
Ma ˈi Mata ka ngali fanga
maˈi fuada.
3 Ma ˈi Mary ka ngalia
maˈi taˈi biˈi* nura ni
kwainuraˈa neˈe kira saea
ˈani "nad" neˈe folilana ka
doe liu. ˈI Mary ka ngalia
maˈi ka kisitani ˈi fafona
ˈaena sa Jesus fuana faˈa
ˈinotoˈalana. Sui ˈi Mary
ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani
ifuna. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na luma neˈe ka fungu ˈani
mokofana na ngwaingwai
moko leˈa neˈe.
4 Bore ma sa Judas Iskar-
iot, na fafarongo ba ke baˈa
kwatea sa Jesus fuana mali-
mae nia ki, nia ka fata kwau
ka ˈuri,
5 "Faˈuta noaˈa nia kasi
ˈoifoli ˈani na ngwaingwai
leˈa neˈe? Na ngwaingwai
neˈe diˈia nia ˈoifoli ˈani,
nia ke baˈa ngalia mani neˈe
bolo faˈinia na folifoliˈa neˈe
taˈi ngwae ka rao ˈuana
sulia taˈi faˈi ngali. Ma
mani neˈeri fuila ˈoko ngalia
ˈoko kwatea fuana na ngwae
dalaˈa ki."
6 Sa Judas nia saea na ru
neˈe, noaˈa laˈu osiˈana neˈe
nia manata ˈuana ˈafilana
ngwae neˈe kira dalaˈa ki,
bore ma duˈungana lala neˈe
niaˈa ta ngwae bili. Ma nia
logo neˈe na ngwae fuana
liaˈa sulia na ngwaˈi mani
kira. Ma kaidaˈi ki taˈifau,
nia saiana ka faˈalia goˈo

* **12:3** Na biˈi nura tiˈitiˈi neˈe kulufana diˈia 327 grams.

ˈana mani neˈe fuana niaˈa
talana.
7 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi fonea laˈu na kini
neˈe! Ma nia ka gonia ˈana
na ngwaingwai neˈe fuana
ongolana ˈani noniku ana
kaidaˈi ana kwaiatolaku.
8 Ma ngwae neˈe kira
dalaˈa ki, kira tua goˈo ˈada
faˈi kamu sulia asoa ki. Bore
ma noaˈa nau kusi tua tau
laˈu faˈi kamu.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Lasaros

9 Ngwae ˈoro ki kira ron-
goa sa Jesus nia tua ˈi Betani,
ma kira ka leka maˈi siana.
Kira ˈiri leka laˈu osiˈana sa
Jesus goˈo ˈana taˈifilia neˈe
tua ˈi fanoa neˈeri. Ma kira
leka logo maˈi fuana lisilana
sa Lasaros ba sa Jesus nia
faˈamauri nia faˈasia maeˈa.
10-11 Ma na ˈorolana ngwae
Jiu ki, kira leka naˈa faˈasia
na fata abu doe ki, ma
kira ka faˈamamana naˈa
ˈada ana sa Jesus osiˈana
nia faˈamauria sa Lasaros
faˈasia na maeˈa. Nia neˈe,
na fata abu doe ki kira ka
lokoa logo na saungilana sa
Lasaros diˈia logo neˈe kira
naia saungilana sa Jesus.

Sa Jesus ruˈu ˈi Jerusalem diˈia ta ngwae tatalafaˈa
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ng-
wae ˈoro neˈe kira leka maˈi
ˈana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, kira rongoa sa Je-
sus neˈe leka maˈi ˈuana ˈi
Jerusalem.
13 Kira leka, kira ka ngalia
maˈi uila niniu ki, ma kira
ka leka maˈi ˈiri kika saka
toˈona sa Jesus. Ma kira ka
ri kira ka ˈuri,
“Baˈatafea God!
God ˈoko ˈoilakitaˈinia na
ngwae neˈe nia leka
maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae
tatalafaˈa kia ˈi Is-
rael.”

14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Je-
sus ka ngalia taˈi dongki, ma
ka raˈe maˈi ˈi fafona. Na ru
neˈe nia faˈamamana goˈo
maˈi na ru neˈe Kerekereˈa
Abu ba saea ka ˈuri,
15 “Kamu ngwae ˈi
Jerusalem ki, noaˈa kamu
kasi maˈu! Mulu lisia na
ngwae tatalafaˈa kamu neˈe
nia leka maˈi ˈi fafona kala
dongki.”✡
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fafarongo ki noaˈa kira
kasi sai ˈua ana na ru neˈe.
Sui ˈi burina neˈe sa Jesus
nia mauri laˈu ma ka oli
ˈuana ˈi langi, kira fiˈi man-
ata toˈona na Kerekereˈa
Abu sulia, ma na ru neˈe kira
ka sasia ana.
17 Na ngwae neˈe kira tua
faˈinia sa Jesus ana kaidaˈi
nia saea maˈi sa Lasaros
faˈasia saena faodaˈi ngwae
mae ma ka kwatea nia ka
mauri laˈu, kira faˈarongo
ˈani ru neˈeri fuana ngwae
ˈoro ki.
18 Nia neˈe sasi ma na
ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi, ˈiri kike saka toˈona
sa Jesus. Kira leka sulia
kira rongoa taˈifau neˈe sa

✡ **12:13** Sam 118:26 ✡ **12:15** Sekaraea 9:9

Jesus fulia na ru faˈanadaˈa neˈeri.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na Farasi ki kira ka fata ˈuri
ˈada fuada kwailiu, “Kamu
lisia! Sui bore ˈana kulu
ka lokoˈi ru ˈani liaˈi ngwae
ˈoro ki, nia ˈafitaˈi naˈa. Su-
lia ngwae ˈoro ki kira leka
naˈa ˈada sulia na ngwae
neˈe!”

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik,
kira tua logo safitada na
ngwae neˈe kira leka maˈi
ˈuana ˈi Jerusalem fuana na
foˈongaˈa ana Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip,
na ngwae faˈasia ˈi Betsaeda
saena na abaˈi kula ˈi Galili,
ma kira ka fata ˈuri fuana,
“Araˈi ˈae, kaimili oga mike
lisia sa Jesus.”
22 Sui sa Filip ka leka, ma
ka faˈarongoa sa Andrew,
ma kera ka leka, ma kera ka
faˈarongoa sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Na kaidaˈi nau, na
Ngela Ngwae, dao naˈa fasi
ˈiri God ka faˈataˈinia naˈa
na ˈinotoˈanga nau.
24 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa. Diˈia ta taˈi maga
witi noaˈa kasi ˈasia saena
na ano ma noaˈa kasi mae,
na maga witi neˈeri ka teo
taˈifilia goˈo ˈana. Ma diˈia
nia ka mae tari, nia fiˈi kalea
naˈa maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka
lia doe ana na maurilana
ˈana talana, nia ke baˈa mae
goˈo ˈana. Bore ma diˈia ta
ngwae noaˈa kasi lia doe ana
maurilana saena na magalia
neˈe, nia ke baˈa toˈo ana
mauri firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana
neˈe nia oga ka rao fuaku,
nia ke leka suli nau, fasi ˈiri
niaˈa ngwae rao mamana
nau, ma ka tua ana na kula
neˈe nau ku tua ana. Ma
na Maˈa nau ka kwaiara na
ngwae neˈe nia rao fuaku.
27 “Ma na kaidaˈi neˈe, na
liaku nia figwanu, ma ta tae
neˈe nai baˈa saea? Nai baˈa
fata ˈuri, ‘Maˈasi ˈae, ˈoe
kosi alaˈania kaidaˈi neˈe ka
dao maˈi fafi nau.’ Noaˈa.
Sulia nia naˈa neˈe na ru
neˈe nau ku leka maˈi fuana,
fasi ˈiri nau ku liu nama
ana kaidaˈi neˈe ana na non-
ifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko
faˈaˈinotoˈa na satamu.”

Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi
lingalingaˈi ru ka fata maˈi
faˈasia ˈi langi ka ˈuri, “Nau
ku ngalia taˈifau naˈa maˈi
na ˈinotoˈanga fuana na sa-
taku, ma nai baˈa sasi laˈu.”
29 Ma na fikuˈa neˈe kira
uu ˈi neˈeri, kira rongoa na
lingalingaˈi ru neˈeri, ma ti
ngwae ada kira ka saea fasi
na kiri. Ma ti ngwae kira ka
fata ˈuri, “Ta ˈainsel neˈana
fata maˈi fuana!”
30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Na lingalingaˈi ru
neˈe nia fata maˈi, noaˈa
laˈu fuana na ˈafilaku, bore
ma nia fata lala maˈi fuana
na ˈafi lamuˈa.
31 Ma na kaidaˈi dao naˈa
fuana God ka matalangani
na ngwae ki saena magalia
neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe,
God ka lafua naˈa sa Saetan,

na ngwae gwaungaˈi ana na
magalia neˈe.
32 Ma ana kaidaˈi kira ke
baˈa lafutaˈi nau ana ˈai rara
folo, nai baˈa talaˈia maˈi na
ngwae ki taˈifau siaku.”
33 (Ma ˈani na alaˈanga
neˈe ki, nia ka faˈataˈinia
goˈo ˈana na maeˈa faˈuta
neˈe nia ke baˈa mae ˈani.)
34 Ma na ngwae ki kira
ka fata ˈuri, “Na Kerekereˈa
Abu kia nia saea neˈe na
Christ ke baˈa mauri firi.
ˈIrai ma faˈuta ˈoko saea
kira ke baˈa lafutaˈinia na
Ngela Ngwae ana ˈai rara
folo? Ma sa tai naˈa neˈe na
Ngela Ngwae neˈe kwa?”
35 Sa Jesus ka olisida
ka ˈuri, “Nau ku diˈia
na madakolaˈa doe. Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe nau ku
tua ˈua faˈi kamu. Fuila
kamu ke roˈosulia naˈa
fatalaku ana kaidaˈi neˈe
nau ku tua ˈua faˈi kamu,
fasi ˈiri muke lia saiana na
tala leˈa. Sulia sa tai neˈe
nia leka saena maˈe rodo,
nia ka kina ˈi faˈi neˈe nia
leka ˈuana.
36 Kaidaˈi neˈe na
madakolaˈa nia tua ˈua faˈi
kamu, muke faˈamamana
ana, fasi ˈiri kamuˈa na
ngela ana madakolaˈa ki.”
Sa Jesus ka saea na ru neˈe
ki, sui nia ka leka naˈa ˈana
faˈasida, ma ka ago naˈa
ˈana faˈasida.

Ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana

37 Sui bore ˈana sa Jesus ka
sasia ru faˈanadaˈa ˈoro ki
ma kira ka lisia, noaˈa kira
kasi faˈamamana goˈo ana
niaˈa.
38 Na ru neˈe ki nia
ˈunaˈeri, ˈiri ka faˈamamana
na alaˈanga sa Aesea na
profet ba nia saea naˈa maˈi
ˈi naˈo, ba nia fata ˈuri,
“Aofia, noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo ana
alaˈanga neˈe kami
faˈatalo ˈani ki.
Ma noaˈa kira kasi lia sai
logo ana na ngasingasi
ˈanga ˈoe neˈe ˈoko
faˈataˈinia fuada.”✡

39 Ma osiˈana kaidaˈi
neˈe noaˈa kira kasi saiana
faˈamamanaˈanga ˈana, na
fatalana God neˈe sa Aesea
na profet neˈe faˈarongo ˈua
naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo niniˈa
fiˈi mamana.
40 Saena Kerekereˈa Abu,
God nia fata ˈuri,
“Nau ku bokota naˈa na
maada fasi ˈiri noaˈa
kira kasi lisia tae neˈe
nau ku sasi fuada.
Nau ku faˈangasia naˈa
manatalada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saiana
tae neˈe nau ku sasi
fuada.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈada
fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saiana kakari alifaˈi
ˈanga laˈu maˈi ˈuaku
ˈiri nau kui faˈamauri
kira.”✡
41 Sa Aesea ka saea ru
ki osiˈana nia lisia naˈa na
ˈinotoˈanga sa Jesus, ma nia
ka fata sulia.
42 Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈoro ana Jiu ki
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus. Bore ma noaˈa kira
kasi fata goˈo sulia fuana
ngwae matamata ki, osiˈana

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

kira maˈungia na Farasi ki,
ˈasu ˈubani kira kata luida
faˈasia ruˈungaˈa saena na
luma fuana foˈongaˈa kira
ki.
43 Kira manata ˈabera liu
lala sulia sasilana ru fuana
ngwae goˈo ˈana neˈe ka
saeleˈa fafia. Bore ma noaˈa
kira kasi manata ˈabera goˈo
sulia sasilana ru fuana God
ˈiri nia saeleˈa fafia.
44 Ma sa Jesus ka fata doe
ma ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae
bore ˈana nia faˈamamana
aku, nia faˈamamana logo
God neˈe asungaˈi nau maˈi.
45 Ma diˈia ta ngwae nia
lisi nau, nia lisia logo God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
46 Nau ku leka maˈi
saena magalia neˈe diˈia
madakolaˈanga fuana ng-
wae ki, fasi ˈiri sa tai neˈe
faˈamamana nau, noaˈa kira
kasi tua saena maˈerodo.
47 Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka rongoa fatalaku, ma
noaˈa kasi sasi sulia, noaˈa
nau kusi matalangaˈinia,
duˈungana noaˈa nau kusi
leka laˈu maˈi saena magalia
neˈe fuana kwai matalangaˈi
ˈanga. Ma nau ku leka lala
maˈi fuana faˈamaurilana
ngwae ki.
48 Ngwae noaˈa kasi oga
nau, ma noaˈa kasi oga sasi-
lana ru nau ku saeˈe ki,
na ru nia teo naˈa fuana
matalangaˈi lana na ngwae
neˈeri. Na alaˈanga nau
ki neˈe na ru neˈe ke baˈa
matalangaˈinia ana asoa ˈisi.
49 Na ru neˈe nia mamana,
sulia kaidaˈi nau ku fata
ˈani, noaˈa nau kusi fata
sulia na ru sulia manataku
talaku. Bore ma Maˈa nau
neˈe nia asungaˈi nau maˈi,
nia saea fuaku na fataˈa to-
tongaˈi ki fuana nau ku saea,
ma nau ku fata suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na
fata totongaˈi ˈanga Maˈa
nau ki neˈe kwatea mauri
firi fuana ngwae ki. Ma na
tae neˈe nau ku saea, nia
naˈa neˈe ru neˈe Maˈa nau
nia saea fuaku, fasi ˈiri nau
ku faˈatalo ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo
ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, sa Jesus ka sai naˈa
ana kaidaˈi nia karangi dao
naˈa fasi ˈiri nia ka leka
naˈa faˈasia na magalia neˈe,
ma ka leka siana na Maˈa
nia. Ma nia alafe fuana na
fafarongo nia ki neˈe kira
tua naˈa saena na magalia
neˈe, ma nia ka alafe fuada
leleka ka dao ana kaidaˈi nia
mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, kira fanga
ˈada ˈi saˈulafi. Ma sa Saetan
ka alua naˈa manataˈanga
saena na liana sa Judas, na
ngela sa Simon Iskariot, fasi
ˈiri ka kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana
neˈe Maˈa nia kwatea ka sui
naˈa na ngasingasiˈanga ki
taˈifau fuana. Ma nia ka
saiana logo, neˈe nia leka
maˈi faˈasia God, ma nia ke
baˈa oli logo siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka
tataˈe faˈasia na tatafe ana
fangaˈa, ma ka kanusua na
toˈongi fafo nia, ma ka nikia

naˈa ˈaba lauˈua ni ongo
noni ˈi liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo
ˈi saena na dako, ma ka tau-
fia naˈa ˈaena na fafarongo
nia ki, ma ka ongoˈi ˈani na
ˈaba lauˈua neˈe nia nikia ˈi
liˈitana.
6 Ma kaidaˈi nia dao ana
sa Simon Peter, nia ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia
kwa, ˈuri ma ˈoko taufia logo
ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko
kina ˈua na ru neˈe nau
ku sasia amu, bore ma ˈoke
baˈa saiana ˈi buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri,
“Nauˈa niniˈa, noaˈa liu ˈoe
kosi taufia ˈaeku!”
Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Diˈia noaˈa nau kusi
taufia naˈa ˈaemu, ˈaeˈo
noaˈa laˈu na fafarongo
nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka
ˈuri, “Aofia ˈae, noaˈa ˈoe
kosi taufia laˈu ˈaeku taˈifilia
goˈo. Bore ma ˈoke tau-
fia logo na limaku, ma na
gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri,
“Sa tai neˈe siu ka sui
naˈa, na nonina nia sikasika
taˈifau naˈa, ma noaˈa nia
kasi siufia laˈu na nonina
taˈifau. Nia ka taufia goˈo
na ˈaena. Kaumulu sikasika
taˈifau naˈa, ma taˈi ngwae
goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka
sui naˈa sa tai neˈe ke baˈa
ˈolosaea niaˈa fuana na mal-
imae ki, ma nia neˈe nia ka
fata ˈuri, “Kaumulu sikasika
taˈifau naˈa, ma taˈi ngwae
goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
taufia ˈaeda ka sui, nia ka
ruˈufia laˈu na toˈongi fafo
nia sui, nia ka oli ka tua faˈi
kira. Ma nia ka saefiloda
ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu
saiana fadalana na ru niniˈa
nau ku sasia fuaumulu?
13 Na fadalana nia ˈuri:
Kaumulu sae nau ˈania ng-
wae Faˈamanata faˈinia na
Aofia kamu, ma ka bolo
liu fuana kamu ka sae nau
ˈunaˈeri, osiˈana nauˈa neˈe
na ngwae faˈamanata ma na
Aofia kamu.
14 Ma sui bore ˈana nau
na ngwae faˈamanata ma
na Aofia kamu, nau ku fiˈi
taufia goˈo na ˈaemuˈa. Ta
neˈe kamu ke taufia nama
ˈaemuˈa kwailiu logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri
fuamuˈa fasi ˈiri kaumulu
logo muke sasia logo diˈia
niniˈa nau ku sasia amuˈa.
16 Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, na ngwae
rao noaˈa nia kasi ˈinotoˈa
ka liufia ngwae ˈaˈana
nia. Ma na ngwae neˈe ka
ngali faˈarongoa, noaˈa kasi
ˈinotoˈa liufia na ngwae neˈe
asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru
niniˈa nau ku saea fuamuˈa
ki. Ma diˈia muke sasi logo
sulia, muke baˈa saeleˈa ma-
mana.
18 “Nau ku saea na ru
neˈe ki noaˈa laˈu fuamuˈa
taˈifau. Nau ku sai goˈo
ˈaku ana sa tai faˈida neˈe
nau ku filida. Ma nau ku
saiana taˈi ngwae aumulu
ke baˈa ˈolosae nau fuana
malimae nau ki, fasi ˈiri
ke faˈamamana Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, ‘Na ngwae
neˈe keroˈo fanga fiku ana

fanga nau, niaˈa logo neˈe na
malimae nau.’✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi
dao ˈua maˈi, ma nia
leˈa fuana nau ku saea
fuamuˈa ana kaidaˈi neˈe,
ˈiri diˈia ana kaidaˈi nia ke
dao bore maˈi, muke baˈa
faˈamamana neˈe Nauˈa
Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, sa tai bore ˈana
neˈe ka kwaloa sa tai neˈe
nau ku asungaˈinida kwau,
nia ka kwalo nau logo. Ma sa
tai bore ˈana neˈe ka kwalo
nau, nia kwaloa logo God
neˈe nia asungaˈi nau logo
maˈi.”

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia
fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka
kwaimanatai liu. Ma nia ka
faˈarongo madako naˈa ˈani
fuana na fafarongo nia ki
ka ˈuri, “Ru mamana nau
ku saea naˈa fuamuˈa. Taˈi
ngwae aumulu nia ke baˈa
ˈolosae nau fuana malimae
nau ki.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na
fafarongo ki kira ka bubu
kwailiu naˈa fuada, sulia
noaˈa kira kasi saiana sa tai
neˈe sa Jesus nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fa-
farongo nia ki ba sa Jesus nia
alafe fuana, nia neˈe ka tua
karangia sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka
faˈataˈi ˈania na limana
fuana fafarongo neˈeri, fasi
ˈiri ka saefiloa sa Jesus ˈuana
sa tai neˈe nia fata sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka
ˈidu karangia kwau sa Jesus,
ma ka kwaroro fuana ka
ˈuri, “Aofia kwa, sa tai neˈe
na ngwae neˈana ˈoko fata
sulia?”
26 Sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe nai
baˈa taufia na beret saena na
dakoˈi sulu, ma nau ku kwa-
tea fuana. Ngwae neˈe nau
ku sasia ru neˈeri fuana, nia
naˈa neˈe na ngwae neˈeri.”
Goˈo sa Jesus nia taufia na
beret saena dakoˈi sulu, sui
ka kwatea fuana sa Judas
ngela sa Simon Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo
sa Judas ka ngalia naˈa na
beret neˈeri, sa Saetan ka
ruˈufia naˈa. Ma sa Jesus ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈaliˈali
faˈinia na ru neˈe ˈoke sa-
sia.”
28 Ma na fafarongo ki neˈe
kira tua kalia na tatafe ni
fanga neˈeri, kira ka kina
tae neˈe sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri ˈania fuana sa Ju-
das.
29 Ma osiˈana sa Judas
niaˈa na ngwae neˈe lia su-
lia na ngwaˈi mani kira, ti
ai ana na fafarongo ki kira
fia fasi sa Jesus nia saea
fuana sa Judas, ˈiri nia leka
ka folia maˈi ti fanga neˈe
kira boˈoboˈo ˈuana fuana
fangaˈa neˈeri, nama nia
leka ka ngalia maˈi ti ru
fasi ˈiri kira ke kwatea fuana
ngwae dalaˈa ki.
30 Buri ˈana sa Judas ka
ngalia naˈa fanga baera, nia
ka ruˈu ˈaliˈali naˈa ˈi maa.
Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka
rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa

✡ **13:18** Sam 41:9

kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka
naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri,
“Kaidaˈi fuana faˈa ˈinotoˈa
laku, na Ngela Ngwae, nia
dao naˈa. Ma God ke
ngalia naˈa faˈa ˈinotoˈalana
osiˈana ru niniˈa fuli fuaku
ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa
lana God ke faˈataˈi ana
nauˈa, ˈunaˈeri God naˈa
neˈe ke tala faˈataˈinia
ˈaliˈali ana na faˈa ˈinotoˈa
laku ˈani niaˈa talana.
33 Ngela nau kina ˈae,
noaˈa nau kusi tua tau goˈo
faˈi kamu. Kamu ke baˈa
lulu ˈuaku, bore ma nau ku
saea naˈa fuamuˈa na ru
ba nau ku saea naˈa fuana
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi muke leka
ana kula neˈe nau ku leka
ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku
kwatea fuamuˈa neˈe ˈuri:
Muke alafe fuamuˈa kwailiu,
diˈia logo neˈe nau ku alafe
fuamuˈa.
35 Ma diˈia muke toˈo
ana na alafeˈanga fuamuˈa
kwailiu, na ngwae ki taˈifau
kira ke baˈa saiana neˈe
kamu na fafarongo nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka
saefiloa sa Jesus ka ˈuri,
“Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe ˈoke
baˈa leka ˈuana?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Kula neˈe nai baˈa leka
ˈuana, noaˈa kamu kasi sa-
iana lekaˈa faˈi nau ˈuana.
Bore ma ta asoa, muke baˈa
leka maˈi buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo
laˈu ka ˈuri, “Kwala Aofia
kwa, tae neˈe ke kwate ma
ka ˈafitaˈi fuaimili fuana
lekaˈa faˈiniˈo ana kaidaˈi
neˈe? Osiˈana nau ku
sasi akaˈu naˈa fuana maeˈa
ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata
ˈuri fuana, “ˈUri ma ˈoko
sasi akaˈu mamana fuana
maeˈa ˈusi nau kwa? Ru
mamana nau ku saea fuamu.
ˈI naˈona mala neˈe na karai
ka angi, ˈoke baˈa sae uulu
fau ana neˈe ˈoko kina nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
“Noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ma na manata-
lamuˈa kasi ˈasia. Muke
faˈamamana ana God, ma
muke faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni
tuaˈa ki ˈi saena na luma
Maˈa nau. Aia, ma nau ku
leka ˈiri neˈe nai sasi akaˈu
ana kula fuamuˈa. ˈAfitaˈi
nau ku saea na ru neˈe
fuamuˈa, diˈia noaˈa nia kasi
mamana.
3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku
leka, ma nau ku sasi akaˈu
ana kula fuamuˈa, ka sui
nai baˈa oli maˈi ma nau
ku talaˈi kamu fuaku talaku,
fasi ˈiri na kula neˈe nau ku
tua ana, kamu ke tua logo
ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo
ˈamuˈa ana na tala neˈe leka
ˈuana na kula neˈe nai leka
ˈuana.”
5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri,
“Aofia kwa, kaimili kina na
kula neˈe ˈoke leka ˈuana.
ˈUri ma kami ke baˈa sai
faˈuta ana na tala neˈeri
kwa?”

6 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe
na tala fuana faˈataˈilana
ru mamana sulia God, ma
ka kwatea na mauriˈa fuana
ngwae ki. Noaˈa ta ngwae
kasi leka siana God na Maˈa
diˈia nia noaˈa kasi leka suli
nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai ma-
mana naˈa aku, tama muka
sai logo ana na Maˈa nau.
ˈIta ana kaidaˈi neˈe ka oli
alaˈa, kaumulu sai naˈa ana
Maˈa nau, ma muka lisia
naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata
ˈuri, “Aofia ˈae, kami oga
ˈoke faˈataˈinia basi na Maˈa
fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Kwala Filip kwa, nau
ku tua faˈi kamu ka tau
naˈa, ma ˈoe kosi sai ˈua
aku niniˈa? Ma sa tai bore
ˈana neˈe nia lisi nau, nia ka
lisia naˈa na Maˈa logo. Ma
faˈuta neˈe ˈoko saea fasi nai
faˈataˈinia laˈu na Maˈa nau
kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi
faˈamamana goˈo ana neˈe
nau ku tua ana na Maˈa,
ma na Maˈa logo ka tua ana
nauˈa? Alaˈanga neˈe nau
ku saea fuamuˈa ki, noaˈa
laˈu na alaˈanga nau ki ta-
laku. Na Maˈa neˈe nia tua
aku nia sasia na raoˈa nia ki
suli nau.
11 Muke faˈamamana ana
ru neˈe, nau ku tua ana
na Maˈa, ma na Maˈa ka
tua aku. Diˈia noaˈa, muke
faˈamamana ana ru neˈe su-
lia na raoˈa neˈe nau ku
sasiˈi ki.
12 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, diˈia sa tai bore
ˈana neˈe ka faˈamamana
ana nauˈa, nia sasia logo na
raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki.
Ma nia ka sasia laˈu na raoˈa
doe ki mala, sulia neˈe nau
ku leka siana na Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe
muke gania na Maˈa osiˈana
kamu fafarongo nau ki, nai
baˈa sasi, fasi ˈiri ana kaidaˈi
neˈe ngwae ki kira ka lisia,
kira ka lia saiana na Maˈa
neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe
muke gani nia ˈuana sulia
kamu ngwae nau ki, nai baˈa
sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu
ka ˈuri, “Diˈia kamu alafe
fuaku, muke roˈosulia na
taki nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa,
ma nia ke baˈa kwatea
maˈi na Ngwae ni Kwaiˈafi
fuamuˈa, ma nia ke baˈa tua
tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu
neˈe faˈataˈinia naˈa ma-
manaˈanga sulia God. Ma
na ngwae neˈe kira kasi
faˈamamana ki, noaˈa kira
kasi kwaloa goˈo, sulia noaˈa
kira kasi lisia, ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana. Bore ma
kamu sai naˈa ana, osiˈana
nia tua faˈi kamu, ma nia ke
tua saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka,
ˈafitaˈi nau ku faˈasi kamu
diˈia na ngela inamae ki. Nai
baˈa oli logo maˈi siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo,
na ngwae neˈe kira kasi
faˈamamana, noaˈa kira kasi
baˈa lisi nau laˈu. Bore ma
kamuˈa niniˈa, muke baˈa
lisi nau logo amuˈa. Ma
osiˈana nau ku mauri, kamu
ke mauri logo.

20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai
baˈa mauri laˈu, muke baˈa
saiana neˈe nau ku tua ratai
ana na Maˈa nau, ma kamu
ke tua ratai faˈi nau, ma nau
ku tua ratai faˈi kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana
neˈe roˈosulia na taki nau
ki, niaˈa neˈe na ngwae neˈe
nia alafe fuaku. Ma sa
tai bore ˈana neˈe ka alafe
fuaku, Maˈa nau ka alafe
logo fuana, ma nauˈa bore
nau ku alafe logo fuana, ma
nau ku faˈataˈi nau talaku
fuana.”
22 Sa Judas (noaˈa laˈu
sa Iskariot) ka saefiloa ka
ˈuri, “Aofia kwa, faˈuta neˈe
kaimili goˈo neˈe kami sa-
iana mike lisiˈo, ma na ng-
wae neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana noaˈa kira kasi
lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Diˈia ta ngwae neˈe
alafe aku, nia ke roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Ma
na Maˈa nau ke alafe fuana,
ma na Maˈa nau, keroˈo ka
leka maˈi siana, ma keroˈo
ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa kasi alafe
aku, nia kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Ma
na faˈamanataˈanga nau ki
neˈe kamu rongoˈi, noaˈa
laˈu na ru nau ki talaku.
Sulia nia ˈita maˈi faˈasia na
Maˈa, neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe
ki fuamuˈa ana kaidaˈi nau
ku tua ˈua faˈi kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa
kwatea maˈi na Anoˈi ru
Abu ˈani sataku, fasi ˈiri
nia ke ˈafi kaumulu. Nia
ke baˈa faˈamanata kamu
ˈani na ru ki taˈifau, ma ka
faˈamanata oli amuˈa ˈani
na ru ki taˈifau neˈe nau ku
faˈarongo kamu naˈa ˈani ˈi
naˈo.
27 “Nau ku faˈasia naˈa
aroaroˈanga nau fuamuˈa.
Na aroaroˈanga nau neˈe
nau ku kwatea fuamuˈa,
noaˈa nia kasi diˈia na
aroaroˈanga saena na maga-
lia. Nia neˈe, noaˈa kamu
kasi manata ˈabera, ma
noaˈa kamu kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau
naˈa na fatalaku ba ˈuri,
‘Nai baˈa leka, ma nai baˈa
oli logo maˈi siaumulu.’
Diˈia kamu ka alafe aku,
muke saeleˈa sulia nau ku
leka siana Maˈa, sulia nia
talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru
neˈe ki, sui mala niˈi ka fiˈi
dao maˈi, fasi ˈiri ana kaidaˈi
niˈi ke dao maˈi ana, kamu
ke fiˈi faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau
laˈu faˈi kamu, sulia sa Sae-
tan na ngwae gwaungaˈi ana
magalia neˈe, nia karangi
dao naˈa maˈi. Bore ma nia
noaˈa kasi gwaungaˈi fafi
nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau
ku sasia ru ki taˈifau sulia
tae neˈe Maˈa nau nia saea
fuaku fuana na sasilana, fasi
ˈiri na ngwae ana magalia
neˈe, kira ka saiana nau ku
alafe fuana Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke
leka naˈa faˈasia kula neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuana na fafarongo nia ki,
“Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep

mamana, ma na Maˈa nau neˈe ngwae rao ana na oˈola.
2 Ma nia saiana ka tufua
na rara ˈai ki faˈasi nau neˈe
noaˈa kira kasi fungu, ma ka
lufusia na rara ˈai ki neˈe
kira fungu, fasi ˈiri kira ka
fungu leˈa.
3 Ma kaumulu sikasika
taˈifau naˈa ˈani na
faˈamanataˈanga nau ki
fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau,
ˈiri nau ku tua ratai faˈi
kamu. Na rara ˈai nia ˈafitaˈi
ka fungu ˈana talana, diˈia
noaˈa nia kasi tua ratai ana
na fuuˈi ˈai. Ma ka ˈunaˈeri
logo ana kamuˈa, ka ˈafitaˈi
muke sasia na ru leˈa ki,
diˈia noaˈa kamu kasi tua
ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi
grep, ma kamu naˈa neˈe
rara ˈai ki. Ma diˈia sa tai
neˈe ka tua ratai aku, nau
ku tua ratai ana niaˈa, nia
saiana ka fungu ˈani fuaˈi
grep ˈoro ki. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi tua ratai aku, nia
ˈafitaˈi muke sasia ta ru leˈa.
6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa
kasi tua ratai aku, nia diˈia
ta rara ˈai neˈe kira ˈui ˈania
ma ka mae. Ma na rara ˈai
ˈunaˈeri ki, kira ka ngaliˈi,
ma kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena na
mafula ka duˈafia ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai
aku, ma na fatalaku ka tua
tari amuˈa, muke gania ta
ru bore ˈana neˈe kamu
oga, ma nai baˈa kwatea
fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro
neˈe kamu sasia, nia ka
faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga
na Maˈa nau. Ma nia
ˈunaˈeri ka faˈataˈinia logo
neˈe kamuˈa na fafarongo
nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa
diˈia logo Maˈa nau neˈe
alafe fuaku. Nia neˈe, muke
tua tari saena na alafeˈanga
nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia
na taki nau ki, muke tua
tari saena na alafeˈanga
nau, diˈia logo neˈe nau ku
roˈosulia na taki Maˈa nau
ki, ma nau ku tua tari logo
saena na alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke
roˈosulia na taki nau ki,
muke tua tari saena na
alafeˈanga nau fasi ˈiri muke
toˈo ana saeleˈanga doe,
diˈia logo na saeleˈanga nau,
ma na saeleˈanga kamu ke
leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa,
nia ˈuri: Muke alafe
fuamuˈa kwailiu, diˈia logo
neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi
liufia na alafeˈanga neˈe ng-
wae ka kwatea na maurilana
fuana kwaima nia ki, fasi ˈiri
ka faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na
kwaima nau ki, diˈia kamu
sasia na ru neˈe nau ku
asungaˈi kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae
kamu laˈu ˈani na ngwae
rao ki, sulia neˈe ngwae rao
noaˈa kasi saiana ru neˈe
na ngwae gwaungaˈi nia sa-
sia. Nau ku sae kamu ˈani
na kwaima nau ki lala, su-
lia nau ku faˈarongo kamu
taˈifau naˈa ˈani na ru ki
taˈifau neˈe nau ku rongoa
maˈi faˈasia na Maˈa nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili
nau, nauˈa lala neˈe nau ku
fili kamu, fasi ˈiri muke sasia
na ru leˈa ˈoro ki, diˈia na ˈai
neˈe nia fungu leˈa ˈani fuaˈi
ru ka leka talau. Ma na Maˈa

ke baˈa kwatea ta ru bore ˈana neˈe muke gani ˈuana, osiˈana kamu fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia neˈe kira ka lia taˈafi kamu, muke manata toˈona neˈe kira eta lia taˈafi nau logo ˈi naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo saena na magalia neˈe, kira ka alafe amuˈa, osiˈana kamu diˈia logo kiraˈa. Bore ma nau ku fili kamu taˈifau naˈa, fasi ˈiri muke mata-mata faˈasia ngwae taˈa ki saena magalia. Noaˈa kamu kasi tua laˈu diˈia kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa kira kasi oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba nau ku saeˈe ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Na ngwae rao nia noaˈa kasi talingaˈi ana ngwae gwaungaˈi nia.’ Ma osiˈana neˈe kira faˈakaisi nau, kira ke faˈakaisi kamu logo. Ma ti ngwae kira roˈosulia na fatalaku, ma ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo logo sulia fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si neˈe kamuˈa na ngwae nau ki. Kira ke sasi ˈunaˈeri logo sulia kira noaˈa kasi saiana God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka maˈi saena magalia, ma noaˈa nau kusi faˈarongo kira ˈani ˈunaˈeri, noaˈa kira kasi ˈeke ˈani sasia taˈangaˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa tai neˈe ka saea nia noaˈa kasi rora, sulia nau ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui naˈa fuada.
23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri fulia ˈi naˈo. Kira lisia nau ku fulia na ru neˈe ki, ˈiri kike ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa kira ki, ma kira ka lia taˈafi nau goˈo ˈada ma faˈinia Maˈa nau logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri na Kerekereˈa ana Taki kira ki ka mamana ˈani alaˈanga ba nia ˈuri, ‘Kira ilangaˈi ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka maˈi ma ka ˈafi kamu. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia na ru mamana ki sulia God. Nai baˈa kwatea maˈi siaumulu faˈasia na Maˈa nau. Ana kaidaˈi nia leka maˈi, nia ka fata faˈamamana suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata faˈamamana suli nau, sulia kulu tua fiku ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku talaˈae ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri neˈe faˈamamana ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki. Ma nia ke baˈa dao ana kaidaˈi neˈe, diˈia ta ngwae ke saungi kamu ke mae, nia

ka fia fasi nia sasia na ru neˈe God nia oga.

3 Na ngwae neˈe ki, kira
ke sasia ru neˈeri ki amuˈa,
osiˈana noaˈa kira kasi sa-
iana na Maˈa nau, ma noaˈa
kira kasi sai logo aku.

4 Bore ma nau ku saea
naˈa ˈaku na ru neˈe ki
fuamuˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi
kira talaˈae fuana sasilana
ru neˈe ki amuˈa, muke
baˈa manata toˈona na
alaˈanga ba nau ku saeˈe
naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Noaˈa nau kusi saea maˈi
na ru neˈe ki fuamuˈa ˈi
naˈo, osiˈana nau ku tua ˈua
faˈi kamu.

5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe,
nau ku karangi oli naˈa
siana God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi. Ka ˈunaˈeri bore
ˈana, noaˈa ta ngwae amuˈa
kasi saefilo nau ˈua sulia ˈi
faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.

6 Ana kaidaˈi neˈe, na
liamuˈa ka figwanu liu, sulia
nau ku saea naˈa ru neˈe ki
fuamuˈa.

7 Bore ma nau ku saea ru
mamana fuamuˈa, nia leˈa
liu fuamuˈa neˈe nai baˈa
leka faˈasi kamu ˈunaˈeri.
Osiˈana diˈia noaˈa nau kusi
leka, na Anoˈi ru Abu neˈe
ke baˈa leka maˈi fuana
na ˈafilamuˈa, nia noaˈa
kasi leka goˈo maˈi fuamuˈa.
Bore ma kaidaˈi nai leka, nai
baˈa asungaˈinia maˈi siau-
mulu.

8 Ma kaidaˈi nia ke dao
maˈi, nia ke baˈa faˈataˈinia
fuana ngwae saena magalia
ki neˈe kira manata rora su-
lia na abula taˈangaˈa, ma
sulia na ˈoloˈoloˈa, ma sulia
na kwaˈikwaˈinga God.

9 Kira rora sulia na ab-
ula taˈangaˈa, osiˈana noaˈa
kira kasi faˈamamana aku.

10 Ma kira rora sulia na
ˈoloˈoloˈa, osiˈana nai baˈa
oli siana na Maˈa ma noaˈa
kamu kasi lisi nau laˈu.

11 Ma kira rora sulia na
kwaˈikwaˈinga God, osiˈana
God nia matalangaˈinia naˈa
na ngwae taˈa neˈe nia
gwaungaˈi fafia na magalia
neˈe.

12 “Nau ku toˈo ˈana na
ru ˈoro liu ki fuana sae-
lani fuamuˈa, bore ma noaˈa
kamu ˈiri totolia rongolaniˈi
taˈifau naˈa ˈi niniˈari.

13 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe na Anoˈi ru Abu
ke dao maˈi, nia ke
faˈamanata kamu ˈania na
mamanaˈanga, ma nia ke
baˈa faˈataˈinia na ru ki
taˈifau fuamuˈa. Ma nia
noaˈa kasi fata ˈana talana,
bore ma nia ke fata sulia na
ru neˈe nia rongoˈi ki faˈasia
God. Ma nia ke baˈa fata
sulia na ru neˈe ke baˈa dao
maˈi ki.

14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau,
sulia nia ke baˈa ngalia
na alaˈanga nau ki, ma ka
faˈarongo kamu ˈani.

15 Ma na ru Maˈa nau ki
taˈifau neˈe, na ru nau ki
logo. Nia ba nau ku saea
neˈe na Anoˈi ru Abu ke
ngalia maˈi na alaˈanga nau
ki ma ka faˈarongo kamu
ˈani.”

Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani saesaeleˈanga

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Ana kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau. Sui

ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo,
muke baˈa lisi nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na
fafarongo nia ki kira ka sae-
filo kira kwailiu, kira ka
ˈuri, “Tae neˈe manataˈanga
ana alaˈanga niniˈa nia saea,
‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau, ma
ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo,
kamu ke baˈa lisi nau laˈu?’
Ma nia ka saea laˈu, ‘Noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau sulia
neˈe nau ku leka siana na
Maˈa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki
kira ka saefilo kira kwailiu
laˈu ˈuana, “Tae neˈe man-
ataˈanga ana alaˈanga neˈe,
‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi?’ Kulu
kina tae niniˈa nia fata su-
lia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana
kira oga kike saefiloa, ma nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu
manata sulia ru ba nau ku
saea, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi,
noaˈa kamu kasi lisi nau.
Ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi
logo, muke baˈa lisi nau
laˈu.’ ˈUri ma na ru neˈeri
neˈe kamu saefilo kaumulu
talamuˈa sulia?
20 Ru mamana nau ku
saea fuaumulu. Ana kaidaˈi
neˈeri, muke baˈa oˈomae
ma muke nagu. Bore ma
ngwae taˈa ana magalia ki,
kira ke saeleˈa ˈada. Kamu
ke baˈa kwaimanatai, sui
ˈi buri ˈana na liadilaˈanga
kamu ke sui, ma muke
saeleˈa laˈu.
21 Kamu saiana kaidaˈi
neˈe kini nia karangi
faˈafuta, nia ka kwaimanatai,
sulia nia dao naˈa ana
kaidaˈi ana nonifiiˈa. Bore
ma kaidaˈi nia faˈafuta na
ngela ka sui, nia ka manata
bura naˈa ˈani nonifiiˈa
baera, osiˈana nia saeleˈa
naˈa ˈana sulia na ngela nia
futa naˈa.
22 Kamu ˈunaˈeri logo.
Ana kaidaˈi neˈe goˈo neˈe
kamu kwaimanatai. Bore
ma nai baˈa lisi kamu
laˈu, ma saena maurilamuˈa
muke baˈa saeleˈa liu. Ma
na saeleˈa ˈanga neˈe noaˈa
ta ngwae kasi totolia neˈe ke
laua naˈa faˈasi kamu.
23 Ana kaidaˈi neˈeri,
noaˈa kamu kasi gani nau
naˈa ˈuana ta ru laˈu.
Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, diˈia ta ru bore
ˈana neˈe muke gania siana
na Maˈa osiˈana kamu
fafarongo nau ki, nia ke baˈa
kwatea fuamuˈa.
24 ˈIta ˈua maˈi leleka ka
dao ˈi taˈena, noaˈa kamu
kasi gania goˈo ta ru ana
Maˈa nau sulia kamu fa-
farongo nau ki. Kamu ke
gania Maˈa nau, nia ke baˈa
kwatea fuamuˈa, fasi ˈiri
muke saeleˈa liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiˈanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku saea na ru neˈe ki
fuamuˈa ˈania na tarifulaˈa
ki. Bore ma kaidaˈi ke baˈa
dao maˈi neˈe noaˈa nau
kusi fata laˈu ˈani na tari-
fulaˈa ki, bore ma nau ku
fata abitako goˈo ˈaku sulia
Maˈa fuamuˈa.
26 Ana kaidaˈi neˈeri,
kamu ke tala gania God
naˈa amuˈa osiˈana kamu
fafarongo nau ki. Ma nau
ku saea fuamuˈa neˈe noaˈa
nau kusi baˈa gani naˈa
ˈuana ta ru fuamuˈa.
27 Nia ke baˈa ˈunaˈeri
naˈa sulia na Maˈa ˈana

talana neˡe nia alafe
fuamuˡa, osiˡana kamu alafe
fuaku, duˡungana kamu
faˡamamana ana neˡe niaˡa
nama neˡe asungaˡi nau
maˡi.
28 ˡI naˡo, nau ku leka maˡi
faˡasia na Maˡa ˡuana saena
na magalia neˡe. Ma ana
kaidaˡi neˡe, nau ku leka
naˡa faˡasia na magalia, ma
nau ku oli laˡu siana na Maˡa
nau.”
29 ˡUnaˡeri na fafarongo
nia ki kira ka fata ˡuri fuana,
“Ana kaidaˡi neˡe ˡoko fiˡi
fata madako naˡa fuamiˡa,
sulia noaˡa ˡoe kosi fata naˡa
ˡania na tarifulaˡa ki.
30 Kaidaˡi neˡe, kami fiˡi
saiana neˡe ˡoko saiana na
ru ki taˡifau, diˡia ta ng-
wae noaˡa kasi saefilo ˡoe
bore, ˡoko saiana tae neˡe
nia ˡi saena manatana. Ma
nia neˡe kwatea ma mika
faˡamamana neˡe God nia
asungaˡi ˡoe maˡi.”
31 Ma sa Jesus ka fata
ˡuri fuada, “ˡUri ma kau-
mulu faˡamamana ngasin-
gasiˡa naˡa neˡeriˡa?
32 Na kaidaˡi nia dao naˡa
neˡe kamu ke baˡa takalo
taˡifau faˡasi nau. Ma kamu
ke baˡa tafi ˡuana fanoa
kamu ki, sulia ru neˡe kike
baˡa sasi aku. Bore ma
noaˡa nau kusi tua taˡifili
nau, osiˡana na Maˡa neˡe
nia tua faˡi nau.
33 Nau ku saea na ru
neˡe ki fuamuˡa, fasi ˡiri
muke toˡo ana aroaroˡanga
saena maurilamuˡa, sulia
neˡe kaumulu tua fiku faˡi
nau. Sui bore ˡana muke
tua saena magalia ma kira
ke baˡa faˡakaisi kamu liu
naˡa, noaˡa kamu kasi maˡu,
sulia nau ku liufia na ngasin-
gasiˡanga ana na magalia
neˡe ka sui naˡa.”

17

Sa Jesus nia foˡo

1 Kaidaˡi sa Jesus nia fata
ˡunaˡeri ka sui, nia ka lia
ˡalaˡa ˡi langi, ma ka fata
ˡuri, “Maˡasi ˡae, nia dao
naˡa ana kaidaˡi fuana neˡe
ˡoko faˡaˡinotoˡa nau, fasi
ˡiri nau ku faˡaˡinotoˡa ˡoe.
2 Sulia ˡoko kwatea naˡa
na ngasingasiˡanga fuaku
fafia na ngwae ki taˡifau, fasi
ˡiri nau ku ˡafia na ngwae
neˡe ˡoko kwateda fuaku ki
ˡiri kike mauri firi.
3 Aia, ma na mauriˡa firi
neˡe nia ˡuri: Diˡia na ngwae
ki kira ka saiamu neˡe taˡi
God mamana, ma kira ka
saiaku, sa Jesus na Christ,
neˡe ˡoko asungaˡi nau maˡi.
4 Nau ku faˡataˡinia naˡa
ˡinotoˡanga ˡoe saena maga-
lia, ma nau ku faˡasuia naˡa
raoˡa ba ˡoko asungaˡi nau
maˡi fuana sasilana.
5 Maˡasi ˡae, kaidaˡi
neˡe, ˡoko faˡaˡinotoˡa nau
laˡu ˡani ˡinotoˡanga neˡe
nau ku toˡo maˡi ana faˡi
ˡoe, ˡi naˡona mala maˡi
saungaˡilana na magalia.
6 “Nau ku faˡamanata suli
ˡoe fuana na ngwae ki neˡe
ˡoko kwateda naˡa maˡi
fuaku saena magalia neˡe.
Kiraˡa neˡe ngwae ˡoe ki,
ma ˡoko kwateda naˡa maˡi
fuaku. Kira roˡo naˡa sulia
na fatalamu.
7 Ma kaidaˡi neˡe, kira sai
naˡa ana na ru ki taˡifau
neˡe ˡoko kwateˡe fuaku, niˡi
leka taˡifau maˡi faˡasi ˡoe.

8 Nau ku saea naˈa fuada
na alaˈanga ki neˈe ˈoko
kwatea fuaku, ma kira ka
faˈamamana naˈa. Ma kira
ka sai mamana naˈa ana
neˈe nau ku leka maˈi faˈasi
ˈoe, ma kira ka faˈamamana
ana neˈe ˈoko asungaˈi nau
maˈi.
9 “Ma nau ku foˈo fuada.
Noaˈa nau kusi foˈo laˈu
fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu ngwae ˈoe ki, bore ma
nau ku foˈo lala ˈaku fuana
na ngwae neˈe ˈoko kwateda
maˈi fuaku, sulia kira na
ngwae ˈoe ki.
10 Na ngwae nau ki taˈifau
neˈe, kira na ngwae ˈoe
ki laˈu goˈo. Ma ngwae
ˈoe ki taˈifau, kira na ng-
wae nau ki laˈu goˈo. Ma
kira ke faˈataˈinia naˈa na
ˈinotoˈanga nau ˈania tual-
ada.
11 Nau kusi tua tau naˈa
saena magalia, nai baˈa leka
naˈa kwau siamu. Bore ma
kira goˈo neˈe kira ka tua
ˈua saena magalia. Maˈasi
Abu ˈae, tagi sulida ˈani
na ngasingasi ˈanga ba ˈoko
kwatea fuaku, fasi ˈiri kira
ka alu naˈa taˈi ru, diˈia
nama neˈe koro taˈi ru logo.
12 Ma kaidaˈi ba nau ku
tua faˈinida, nau ku tagi sul-
ida ˈani na ngasingasiˈanga
ba ˈoko kwatea fuaku. Nau
ku gonida, ma noaˈa ta ng-
wae ada kasi funu goˈo,
taˈifilia goˈo na ngwae taˈa
ba na Kerekereˈa Abu saea
nia ke funu nama.
13 Nai baˈa leka kwau
siamu, ma nau ku saea na ru
neˈe ki ana kaidaˈi nau ku
tua ˈua saena magalia, fasi
ˈiri kira ka saeleˈa liu diˈia
na saeleˈanga nau.
14 Ma nau ku kwatea naˈa
na fatalamu fuada. Bore ma
na ngwae saena magalia ki
neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe
ki, kira liataˈafida, osiˈana
kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki,
diˈia logo neˈe nauˈa ngwae
ˈoe.
15 Noaˈa nau kusi gani ˈoe
fasi ˈiri ˈoko lafuda faˈasia
saena magalia, bore ma nau
ku gani ˈoe fasi ˈiri ˈoke
tagi sulida faˈasia na Ngwae
Taˈa.
16 Kiraˈa noaˈa laˈu ngwae
saena fanoa neˈe ˈi ano, diˈia
logo neˈe nauˈa noaˈa laˈu
ngwae saena fanoa neˈe ˈi
ano.
17 ˈOko faˈa abuda fuamu
ˈani na mamanaˈanga.
Na fatalamu naˈa neˈe
mamanaˈanga.
18 Nau ku asungaˈi kira
fuana faˈamanatalana na
ngwae ki, diˈia logo neˈe
ˈoko asungaˈi nau maˈi
ˈuana saena magalia.
19 Ma fuana na leˈalada,
nau ku abungaˈi nau talaku
fuamu, fasi ˈiri kira logo kira
ka abungaˈi mamana ada ta-
lada fuamu.
20 “Nau kusi foˈo goˈo
fuada taˈifili kira. Bore
ma nau ku foˈo logo fuana
na ngwae neˈe kike baˈa
faˈamamana ana nauˈa sulia
na faˈarongoˈanga kira.
21 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri
kira ka alua taˈi ru goˈo.
Maˈasi ˈae, kira ka tua ratai
faˈi koro, diˈia logo neˈe
ˈoko tua ratai aku, ma nau
ku tua ratai amu. Kira ka
alua naˈa taˈi ru, fasi ˈiri na
ngwae neˈe saena magalia

ki kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
22 Nau ku kwatea fuada na
ˈinotoˈanga ba ˈoko kwatea
logo fuaku, fasi ˈiri kira ka
alua taˈi ru, diˈia logo neˈe
koro taˈi ru goˈo.
23 Fadalana ru neˈe nia
ˈuri: Nau ku tua ratai ana
kiraˈa, ma ˈoko tua ratai
aku, fasi ˈiri kira ka taˈi ru
taˈifau, ma fasi ˈiri na ngwae
ki saena magalia kira ka sa-
iana neˈe ˈoko asungaˈi nau
maˈi, ma ˈoko alafe fuada,
diˈia logo neˈe ˈoko alafe
fuaku.
24 “Maˈasi ˈae, nau ku oga
na ngwae neˈe ˈoko kwateda
fuaku, kira ka tua faˈi nau
ana kula neˈe nau ku tua
ana, fasi ˈiri kira ka lisia
naˈa ˈinotoˈanga nau neˈe
ˈoko kwatea fuaku. ˈOko
kwatea ˈinotoˈanga neˈe
fuaku, osiˈana neˈe ˈoko
alafe fuaku ˈi naˈona mala
na saungaˈilana na magalia.
25 Maˈasi ˈae, ˈaeˈo ngwae
ana ˈoloˈoloˈa. Na ngwae
taˈa ki saena na magalia
neˈe noaˈa kira kasi saiamu,
bore ma nau ku sai goˈo
ˈaku amu, ma na ngwae fa-
farongo nau ki, kira saiana
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
26 Nau ku faˈarongo kira
naˈa ˈaniˈo. Ma nau ku sasi
funifaraˈa goˈo ˈaku ana,
fasi ˈiri neˈe alafeˈanga ˈoe
fuaku ka tua logo saena
maurilada, ma nauˈa bore,
nau ku tua neketaˈi logo
faˈinida saena maurilada.”

18

Kaidaˈi kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri ˈana sa Jesus nia
foˈo ka sui naˈa, niaˈa faˈinia
na fafarongo nia ki, kika
leka kwau, ma kira ka
toˈofolo ana dodo kira saea
ˈani Kidron. Ma kira leka
kwau ˈuana kula neˈe na
oˈola ˈi ˈai ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae
neˈe ke baˈa ˈolosaea sa Je-
sus fuana malimae nia ki,
nia sai naˈa ana na kula
neˈeri. Sulia kaidaˈi ˈoro
sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira ˈidufaˈi leka leka
ˈi neˈeri.
3 Nia neˈe sa Judas ka
dautalaˈia kwau ngwae ana
ofoˈa ki faˈasia Rom faˈinia
na ngwae neˈe kira folo kalia
na Luma Abu God. Na fata
abu doe ki, ma na Farasi
ki neˈe, kira asungaˈinida
kwau. Aia, na ngwae neˈe
kira leka maˈi ki, kira dau
ana na unu ki, ma na
raˈunga fuana fuˈanga ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia
saiana ka sui naˈa ru neˈe
ke baˈa dao ana ki, nia ka
fali kwau ˈusida, ma ka sae-
filoda ka ˈuri, “Tai neˈana
kamu lulu ˈuana?”
5 Kira olisia kira ka ˈuri,
“Kaimili lulu ˈuana sa Je-
sus, na ngwae ba faˈasia ˈi
Nasaret.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Nau niniˈa naˈa.”

Aia, ma sa Judas na ngwae
ba nia talaˈida kwau siana sa
Jesus, nia ka uu logo ˈi neˈeri
faˈinida.
6 Ana kaidaˈi sa Jesus nia
fata ˈuri, “Nau niniˈa naˈa,”

na ngwae neˈeri ki kira dudufaˈi buri, ma kira ka ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Tai neˈe kamu lulu ˈuana?”
Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa niniˈa naˈa.’ Sulia nauˈa niniˈa naˈa neˈe kamu lulu nau maˈi ˈunaˈeri, ˈirai kamu ke alaˈania na ngwae neˈe ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri ka faˈamamana tae neˈe nia saea ka sui naˈa maˈi suli kira, ba nia fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ta ngwae ana ngwae nau ki neˈe ˈoko kwateda fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana taˈi sele ni ofoˈa, nia ka tara, ma ka kwaˈi ˈani, ma ka kwaˈi muusia alinga ˈoloˈolo ana na taˈi ngwae rao na ˈingataˈi fata abu. Na ngwae rao neˈeri satana sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “ˈOke olitaˈinia ˈamu na sele ni ofoˈa neˈana ˈi fuila! ˈUri ma ˈoko fia fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa nau kwatea fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ngwae ana ofoˈa ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira daua sa Jesus, ma kira ka firi fafia ro lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa Jesus siana sa Anas, sulia nia neˈe funga sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu ana faˈi ngali neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri, “Nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae ke mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fafarongo laˈu, kera ka leka sulia sa Jesus. Ma na ruana fafarongo, na ˈingataˈi fata abu neˈeri nia sai leˈa ana. Ma na ruana fafarongo nia ka leka donga buri naˈa ana sa Jesus, leleka ka tua maˈi saena labata ana luma na ˈingataˈi fata abu.
16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi ˈi maa. Sui na ruana fafarongo nia ka ruˈu kwau ˈi maa, ma ka fata fuana kini neˈe nia folo ˈafia na sinamaa, fasi ˈiri ka talaˈia maˈi sa Peter saena.
17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu maˈi, na kini neˈe ka fata ˈuri fuana, “Sali ˈaeˈo ta ngwae logo ana fafarongo na ngwae neˈe kira ngalia maˈi taka niniˈa!”
Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa!”
18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, neˈe ngwae rao ki faˈinia na ngwae folo ki, kira ka ukua na mafula ˈi leleo, ma kira ka uu ˈada kalia, ma sa Peter

ka uu logo faˈinida ˈi neˈeri,
ma ka rara logo ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka
saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Tai
faˈida neˈe na fafarongo ˈoe
ki? Ma na tae ki neˈe ˈoko
faˈamanatada ˈani?”
20 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Nau ku alaˈa sulia
ru ki taˈifau fuana na ng-
wae ki ˈiri kira ka rongoa
taˈifau. Noaˈa nau kusi so-
fongaˈinia goˈo ta ru, kaidaˈi
nau ku faˈamanata na ng-
wae ki. Nau ku sasia ru
neˈeri ana asoa ki saena
luma fuana foˈongaˈa ki, ma
ˈi saena na Luma Abu God
ˈi neˈe, fasi ˈiri ana kaidaˈi
ngwae ki kira fiku maˈi, kira
ka rongoa. Ma noaˈa nau
kusi fata ago goˈo ˈani ta ru.
21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo
nau ˈunaˈeri? ˈOke saefiloa
lala ˈamu na ngwae neˈe
kira rongoa na ru neˈe nau
ku saea fuada ki. Kira neˈe
saiana na ru neˈe nau ku
saea fuada ki.”
22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata
goˈo ˈunaˈeri, taˈi ngwae
ana ngwae folo ki ka leka
maˈi, ma ka fidalia, ma ka
fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko
fata ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi
fata abu kwa?”
23 Sa Jesus ka olisia kwau
ka ˈuri, “Diˈia nau ku saea ta
ru neˈe nia rora, ˈoke saea
naˈa ru neˈe nau ku rora
ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi
saea goˈo ta ru rora, faˈuta
neˈe ˈoko fidali nau kwa?”
24 Buri ˈana na ru neˈe sa
Anas ka kwatea naˈa kwau
sa Jesus siana sa Kaeafas, na
ˈingataˈi fata abu. Ma na
limana kira firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia
uu, ma ka rarangia ˈua ˈana
nonina, na ngwae neˈe kira
uu ˈi neˈeri faˈinia, kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOe ta ng-
wae ana fafarongo na ngwae
niniˈa kira matalangaˈinia
niniˈa?”
Ma sa Peter nia tofe, ma ka
fata ˈuri, “Noaˈa liu, nauˈa
noaˈa!”
26 Ma taˈi ngwae ana ng-
wae rao ˈingataˈi fata abu
ka tua logo ˈi neˈeri. Na
ngwae neˈe niaˈa na ng-
waefuta faˈinia na ngwae
rao ba sa Peter nia kwaˈi
muusia na alingana, ma nia
ka fata ˈuri, “ˈIu! Kaidaˈi
ba kira daua sa Jesus saena
oˈola baera, nau ku lisiˈo
faˈinia.”
27 Ma sa Peter ka fata ˈuri,
“Noaˈa! Noaˈa laˈu nauˈa
baniˈa.” Ana kaidaˈi neˈeri
goˈo na karai ka angi naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila
ˈi ˈofodangi, kira ka talaˈia
kwau sa Jesus faˈasia luma
sa Kaeafas, kira ka talaˈia
ˈuana saena luma sa Pae-
lat, na ngwae gwaungaˈi ana
kula neˈeri. Kaidaˈi neˈeri,
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki
kira uu goˈo ˈada kwau ˈi

maa, sulia diˈia kira ruˈu
saena luma ngwae neˈe nia
noaˈa laˈu na ngwae Jiu, kira
fia fasi kira ke baˈa sua ˈi
naˈona God. Ana kaidaˈi
neˈeri, kira oga kira ka tua
sikasika masia ˈanilana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
29 Ma sa Paelat ka ruˈu
kwau fuada ˈi maa, ma ka
saefilo ˈuri, “Ru faˈuta neˈe
kamu giosia ˈani ngwae neˈe
fuana matalangaˈilana?”
30 Kira olisia kira ka fata
ˈuri, “Ngwae neˈe nia sasia
na ru taˈa ki niniˈa kami
ka talaˈia maˈi siamu. Diˈia
noaˈa, nia ˈafitaˈi kami ka
talaˈia maˈi siamu.”
31 Sa Paelat ka fata ˈuri
fuada, “Diˈia ni ˈirai, mulu
talaˈia kwau, kamu ka mata-
langaˈinia sulia na tae neˈe
taki kamu ki saea.”
Kira ka fata ˈuri, “Na taki
kamu ki ˈi Rom neˈe kami
tua olofana, nia luia noaˈa
kami kasi saungia ta ng-
wae.”
32 Nia ˈunaˈeri, fasi ˈiri
ka faˈamamana tae ki ba sa
Jesus nia saea ka sui naˈa
sulia na maelana. Sulia na
ngwae faˈasia ˈi Rom ki, kira
saungia na ngwae ki ana na
ˈai rara folo.
33 Sa Paelat ka oli laˈu
ˈuana saena na luma nia, ma
ka saea maˈi sa Jesus siana,
ma ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo neˈe na ngwae tata-
lafaˈa na ngwae Jiu ki kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefiloa
kwau ka ˈuri, “ˈUri ma na
saefiloˈanga neˈe nia leka
maˈi faˈasiˈo talamu, nama
ti ngwae neˈe kira faˈarongo
ˈoe suli nau?”
35 Ma sa Paelat ka fata laˈu
ka ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na
ngwae Jiu niniˈa! Na ngwae
ˈoe ki, ma na fata abu doe ki
neˈe talada niniˈa, kira talaˈi
ˈoe maˈi siaku. Na tae taˈa
neˈe ˈoko sasia?”
36 Ma sa Jesus ka olisia
ka ˈuri, “Na ˈinotoˈanga
nau noaˈa laˈu saena
magalia neˈe. Ma diˈia na
ˈinotoˈanga nau neˈe ru
saena magalia, na ngwae
nau ki kira ka fuˈa usi nau
faˈasia na kwatelaku fuada
na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi
Jiu ki. Na ˈinotoˈanga nau,
noaˈa laˈu na ru ˈi saena
magalia neˈe goˈo.”
37 Ma sa Paelat ka saefiloa
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo ta
ngwae tatalafaˈa niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ˈoko saea
nauˈa na tatalafaˈa. Nau ku
futa, ma nau ku dao maˈi
saena na magalia neˈe fuana
taˈi ru goˈo, fuana nai alaˈa
sulia na ru mamana. Ma
sa tai neˈe ka oga na ru
mamana, nia roˈo suli nau.”
38 Sui sa Paelat ka saefiloa
laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma na tae
neˈe mamanaˈanga kwa?”

*Kira matalangaˈinia sa Je-
sus fuana maeˈa*
*(Matthew 27:15-31; Mark
15:6-20; Luke 23:13-25)*

Ma sa Paelat ka oli laˈu
ˈi maa siana ngwae ki, ma
ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa
nau kusi dao goˈo toˈona
ta taˈangaˈa ana na ngwae
neˈe.
39 Bore ma sulia na
falafala kamu, nai baˈa
logea taˈi ngwae fuamuˈa
ana kaidaˈi ana Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa. ˈUri
ma kaumulu oga nai logea

na ngwae tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
40 Ma kira ka ˈada kokolada kira ka fata ˈuri, “Noaˈa! Na ngwae neˈe noaˈa ˈoe kosi logea! Kaimili oga ˈoke logea maˈi sa Barabas!” Aia, sa Barabas niaˈa na ngwae fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwatea naˈa sa Jesus fuana na ngwae ana ofoˈa ki, ma ka saea kira ka ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau ˈani na kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka alua ana gwauna sa Jesus. Sui kira ka faˈaruˈufia ˈani na ifi meo boraboraˈa, diˈia ta ngwae tatalafaˈa.
3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ngwae Jiu ki.” Ma kira ka fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau siana ngwae ˈoro neˈe kira fiku ki, ka fata ˈuri, “Nai baˈa ngalia maˈi na ngwae neˈe siaumulu, fasi ˈiri muke saiana neˈe noaˈa nau kusi lisia goˈo ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma ka ruˈufia na ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma na ifi meo boraboraˈa. Ma sa Paelat ka fata ˈuri fuada “Lisia basi na ngwae neˈe!”
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia na Luma Abu God, kira lisia, kira fiˈi ako doe laˈu, ma kira ka ˈuri, “ˈOke saungia! Fotoˈia ana ˈai rara folo!”
Sa Paelat ka fata ˈuri, “Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia, ma muke fotoˈia ana ˈai rara folo. Osiˈana noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri fuana sa Paelat, “Kaimili toˈo ana na taki fuana ngwae ˈuri nia ka mae, osiˈana nia saea niaˈa na Ngela God.”
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈe, nia ka maˈu liu liufia naˈa ˈi naˈo.
9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “ˈAeˈo ngwae faˈasia ˈi fai niniˈa kwa?”
Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana, “ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi oga goˈo alaˈanga faˈi nau? Noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana neˈe, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana kike logeˈo, nama diˈia noaˈa, kira ka saungiˈo ana ˈai rara folo?”
11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Nia mamana ˈoko toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ˈoke sasi ˈunaˈeri aku. Bore ma God goˈo neˈe nia kwatea na ngasingasiˈanga neˈeri fuamu. Nia neˈe na ngwae niniˈa nia kwate nau fuamu, nia sasia na ru neˈe taˈa ka tasa ka liufia na ru ˈoko sasia.”
12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa fatalana sa Jesus, nia ka lulu ˈuana ta masikwaˈa neˈe nia ka sasia fasi ˈiri ke logea. Bore ma na Jiu ki, kira ako doe kira ka ˈuri, “Diˈia ˈoko logea ngwae neˈe, noaˈa ˈoe kosi bali

faˈinia na tatalafaˈa ˈi Rom.
Osiˈana diˈia ta ngwae saea
nia neˈe na tatalafaˈa, nia
suˈusia na ngwae tatalafaˈa
ˈi Rom.”
13 Kaidaˈi sa Paelat nia
rongoa na alaˈanga neˈeri ki
sui, nia ka talaˈia kwau sa
Jesus ˈi maa, ka tua ana kula
ana kwai matalangaˈinga ˈi
saena na maˈe luma neˈe
kira saea ˈani “Tatafeˈe fau,”
ma na alaˈanga Jiu neˈe
“Gabata.”
14 Ma kaidaˈi neˈeri, na
asoa ana sasi akaˈu ˈanga
na faˈi asoa naˈona Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, ma nia
karangi tofongaˈi asoa naˈa.
Ma sa Paelat ka fata ˈuri
fuana na ngwae ki, “Lisia
basi na ngwae tatalafaˈa
kamu.”
15 Ma na ngwae ki kira
ri, kika fata ˈuri, “Saungia!
Saungia! Fotoˈia ˈana ˈai
rara folo!”
Sa Paelat ka saefiloda laˈu
ka ˈuri, “ˈUri ma kamu oga
nai fotoˈia na ngwae tata-
lafaˈa kamu ana ˈai rara
folo?”
Ana kaidaˈi neˈeri, na fata
abu doe ki olisia kika ˈuri,
“Niaˈa noaˈa laˈu na ngwae
tatalafaˈa kami. Taˈi ngwae
tatalafaˈa neˈe ˈi Rom goˈo
neˈe na gwaungaˈi kami!”
16 Ma sa Paelat ka kwatea
sa Jesus fuana na ngwae ana
ofoˈa ki, fasi ˈiri kike fotoˈia
ana ˈai rara folo.

Kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka talaˈia naˈa
kwau sa Jesus.
17 Ma nia ka leka ka ngalia
na ˈai rara folo nia talana
ˈuana na kula neˈe kira saea
ˈani ˈi Golgota ana alaˈanga
ngwae Jiu. (Na fadalana
satana kula neˈeri neˈe “Na
Lasi Ngwae.”)
18 Ma ˈi neˈeri kira ka
fotoˈia ana ˈai rara folo. Ma
na ro ngwae ki logo neˈe kira
fotoˈida ˈi neˈeri, taˈi ngwae
ana bali mauli ma ta ngwae
ana bali ˈoloˈolo, ma kira ka
fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara
folo neˈe uu ˈi safitadaroˈo.
19 Ma sa Paelat ka keresia
na alaˈanga, ma kira ka alua
ˈi gwauna ˈai rara folo sa
Jesus. Na alaˈanga neˈeri
ki nia keresia ka ˈuri, “Sa
Jesus faˈasia ˈi Nasaret, na
ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
20 Kula neˈe kira alua na
ˈai rara folo neˈe kira fotoˈia
sa Jesus ana, noaˈa kasi teo
tau goˈo faˈasia ˈi Jerusalem.
Ma na ngwae ˈoro ana Jiu
ki kira toˈomani alaˈanga
neˈe. Ma na alaˈanga
neˈe kira ka keresia logo
ˈani uulu alaˈanga mata-
mata ki. Alaˈanga ngwae Jiu
ki, alaˈanga ngwae Rom ki,
ma na alaˈanga ngwae Grik
ki logo.
21 Ma na fata abu doe ki,
kira ka fata ˈuri fuana sa
Paelat, “Noaˈa ˈoe kosi kere-
sia laˈu na ‘Tatalafaˈa Jiu ki!’
Bore ma ˈoke keresia lala
ˈuri, ‘Nia ˈana talana neˈe
nia fata ˈuri, nauˈa na ng-
wae tatalafaˈa fuana ngwae
Jiu ki.’ ”
22 Sui sa Paelat ka olisida
ka fata ˈuri, “Tae neˈe nau
ku keresia ka sui naˈa, nia ka
teo naˈa ˈana ˈunaˈeri.”

23 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ana ofoˈa ki kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo ka sui, kira ka ngalia na ifi nia ki, ma kira ka daroˈia ˈani na fai baliˈi ru ki fuana na fai ngwae neˈeri ki. Ma na toˈongi fafo doe nia, neˈe noaˈa ta ladoˈa ana tailana, ma kira usu laˈulaˈu goˈo ˈada ana.
24 Ma na ngwae ni ofoˈa ki kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, "Noaˈa kulu kasi gasia faˈalia laˈu na ifi neˈe. Kulu daisi ˈuana, diˈia sa tai neˈe daisi ka dao siana, nia neˈe ke ngalia." Nia ka ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba nia ˈuri, "Kira daroˈia naˈa ifi nau ki fuada, ma kira ka daisi ˈuana toˈongi fafo doe nau." Na ru neˈe ki na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira sasia.

25 Na teˈa sa Jesus, ma na ai kini futa teˈa sa Jesus, ma ˈi Mary ˈafe sa Klopas, faˈinia ˈi Mary kini faˈasia ˈi Magdala neˈe kira uu ˈi ˈaena na ˈai rara folo sa Jesus.
26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, nia uu logo ˈi neˈeri faˈinia teˈa sa Jesus. Kaidaˈi sa Jesus nia lisia teˈa nia faˈinia na fafarongo neˈe nia alafe fuana kera uu karangia, nia ka fata ˈuri fuana teˈa nia, "Teˈasi ˈae, na ngela ˈoe neˈana naˈa."
27 Sui, nia ka fata ˈuri laˈu fuana na fafarongo neˈeri, "Na teˈa ˈoe neˈana naˈa." Ma ka talaˈae ana agi asoa neˈeri, na fafarongo neˈeri ka talaˈia naˈa teˈa sa Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus saiana neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, "Nau ku silikwaˈu" ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga saena Kerekereˈa Abu.✡
29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi dako neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma kira ngalia taˈi lumulumu asi, ma kira ka taufia saena dakoˈi waen neˈe, sui kira ka alua ˈi maana na maˈe ˈai kira saea ˈani "hisop," sui kira ka kwatea ˈuana maana ngiduna sa Jesus.
30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka sui, nia ka fata ˈuri, "Nia sui naˈa." Buri ˈana nia saea alaˈanga neˈeri ki ka sui goˈo, na gwauna ka gwautoli naˈa, ma nia ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma kira ka saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania fuana ngwae ni ofoˈa ki kike leka, ma kike ˈoia naˈa ˈaena na uulu ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki, fasi ˈiri kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga kike lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo ki ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa neˈe na faˈi asoa fuana

✡ **19:28** Sam 69:21

sasi akaˈu ˈanga Jiu ki masia
asoa ana Sabat. Ma noaˈa
kira kasi oga neˈe ngwae
mae ki kira ka daukulukulu
ana ˈai rara folo ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga. Su-
lia neˈe Sabat neˈeri nia na
asoa ˈinotoˈa Jiu ki.
32 Ma na ngwae ana ofoˈa
ki kira leka maˈi, kira ka
ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira
fotoˈida ki ana ˈai rara folo.
33 Bore ma kaidaˈi kira dao
ana sa Jesus, kira ka lisia nia
mae ka sui naˈa. Nia neˈe,
noaˈa kira kasi ˈoia laˈu na
ˈaena sa Jesus.
34 Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, taˈi ngwae ada neˈe nia
oga ka faˈamamana leˈa ana,
nia ka ngalia na maˈe sua,
ma ka labua ˈani ˈi kakarona
sa Jesus. Ma kira ka lisia
naˈa ˈabu ma na kafo ka afe
maˈi.
35 Nau ku lisia ru neˈeri,
ma nau ku alaˈa sulia,
fasi ˈiri kamu taˈifau muke
faˈamamana logo. Na
ru neˈe nau ku saea nia
mamana, ma nau ku saiana
na fatalaku nia mamana
logo.
36 Ma ru neˈeri ki
ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka
faˈamamana Kerekereˈa
Abu ba nia fata ˈuri, “Taˈi
suli bore ana noaˈa ˈiri
maˈoi goˈo.”✡
37 Ma ta bali Kerekereˈa
Abu logo nia ˈuri, “Na ngwae
ki kike baˈa bubungia naˈa
ngwae neˈe, kira labua na
nonina.”✡

Kira alua nonina sa Jesus
saena kilu gwaˈu
(Matthew 27:57-61; Mark
15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri
ki, sa Josef na ngwae faˈasia
ˈi Arimetea, nia leka maˈi ka
gania sa Paelat ˈuana non-
ina sa Jesus, fasi ˈiri kike
ngalia. Sa Josef ba, nia
ta ngwae ana fafarongo sa
Jesus ki logo, bore ma nia
ago naˈa, osiˈana nia maˈu
ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo
Jiu ki. ˈUnaˈeri sa Paelat ka
alaˈania, ma nia ka leka maˈi
ka ngalia.
39 Ma sa Nikodimas ba nia
leleka maˈi siana sa Jesus
saena rodo ˈi naˈo ba, nia
ka leka faˈinia sa Josef, ma
ka ngalia uulu akwala kilo
ˈana ru moko leˈa ki fuana
alulana faˈinia nonina ng-
wae mae. Na satana ru neˈe
“Mira,” faˈinia “Alos.”
40 Ro ngwae neˈe ki, kera
ka ngalia nonina sa Jesus,
ma kera ka buta ˈani ˈaba ifi
kwao leˈa faˈinia na ru moko
leˈa neˈeri ki. Kira sasia ru
neˈe sulia falafala Jiu ki ana
sasi akaˈu ˈanga ana ngwae
mae ki fuana alulana saena
kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo
karangia kula neˈe kira
saungia sa Jesus ana. Ma taˈi
faoda fuana alulana nonina
ngwae mae ki teo logo ana
kula neˈeri. Ma na faoda
neˈeri neˈe ru faolu goˈo
ˈana, noaˈa kira kasi alua
ˈua ta ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri
faˈi asoa kira Jiu ki fuana
sasi akaˈu ˈanga masia
na Sabat asoa ana ma-
maloˈanga. Ma faˈi asoa
Sabat nia karangi naˈa. Ma

✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

ro ngwae neˈeri ki, kera leka, kera ka alua nonina sa Jesus ˈi saena faoda neˈeri, sulia nia teo karangi goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi rodoˈa ˈua, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka leka ˈi maana na faoda, ma ka lisia na fau ba kira alua bokota na maana, nia abuli ka sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon Peter, ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti ngwae kira ngalia naˈa na nonina na Aofia faˈasia na faoda baera, ma kami ka kina naˈa ˈi faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera, kera ka leka naˈa ˈuana na faoda gwaˈu neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fafarongo neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia sa Peter, ma ka eta dao ˈi maana na faoda ˈi naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi kwao ba kiri taˈifau, ma noaˈa nia kasi ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri, ma ka leka daofaˈi liu naˈa ˈuana ˈi saena na faoda neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba kiri niˈi teo goˈo ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani gwauna sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri noaˈa kasi teo goˈo faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri ki, bore ma nia boliboliˈa ˈana, ma nia ka teo naˈa ˈana taˈifilia.
8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana na faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau ˈi saena. Nia ka lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia ke baˈa mauri laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fafarongo neˈeri ki, kera ka oli naˈa adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda, ma ka angi goˈo ˈana. Ma ana kaidaˈi nia angi ˈana, nia oro oro ka lia kwau saena faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera ruˈufia ifi kwao ki. Ma na ro ˈainsel neˈeri ki, kera tua ana kula neˈe nonina sa Jesus teo teo ana ˈi naˈo, ta ai ana kula neˈe gwauna teo ana, ma ta ai ana kula neˈe ˈaena teo ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo ˈuri ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae, ˈuri ma ˈoko angi ˈuana tae niniˈa kwa?”
Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na nonina na Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi neˈe, ma nau ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka kakari abula, ma ka lisia taˈi ngwae nia uu goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi lia saiana goˈo neˈe

na ngwae neˈe niaˈa sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa
ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, faˈuta
neˈe ˈoko angi kwa? Ma sa
tai neˈe ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa
na ngwae neˈe lia sulia na
oˈola neˈeri. Ma nia ka
ˈuri fuana, “Araˈi kwa, diˈia
ˈoko ngalia kwau na nonina
Aofia nau, nau ku oga ˈoke
faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi
neˈe ˈoko alua ana, fasi ˈiri
nai leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Mary ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari ab-
ula, ma ka lia kwau, ma ka
lia saiana, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOi Raboni ˈae!” Ma
na fataˈa neˈe “Raboni” ana
alaˈanga ngwae Jiu fadalana
neˈe “Ngwae Faˈamanata.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Noaˈa ˈoe kosi dau
nau laˈu, osiˈana nau kusi oli
ˈua siana na Maˈa ˈi langi.
ˈOke oli siana na ngwaefuta
nau ki, ma ˈoko faˈarongoda,
nau ku leka naˈa siana Maˈa
nau, ma na Maˈa kira. Nia
neˈe na God nau, ma na God
kira.”
18 Sui ˈi Mary faˈasia
ˈi Magdala ka oli, ma ka
faˈarongoa na fafarongo ki
neˈe nia lisia na Aofia. Ma
ˈi Mary ka alaˈa logo fuada
sulia na ru neˈe sa Jesus nia
saea fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus

(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma ˈi saˈulafi ana na
Sande, na fafarongo ki kira
fiku ˈi saena taˈi luma, ma
kira ka fono ˈusia na sina-
maa ki. Ma kira ka sak-
isia logo na sinamaa ki, su-
lia kira maˈu ˈani na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana ngwae
ˈi Jiu ki. Ma sa Jesus ka
sakatafa, ma ka uu ˈi safi-
tada, ma nia ka fata ˈuri,
“Na aroaro ˈanga ka tua faˈi
kamu.”
20 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia
saea na alaˈanga neˈe, nia ka
faˈataˈinia naˈa ro lima nia
ki ma na kakarona fuada.
Ma na fafarongo ki kira ka
saeleˈa liu ana kaidaˈi kira
lisia na Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
laˈu fuada, “Na aroaro ˈanga
ka tua faˈi kamu. Diˈia na
Maˈa ba nia asungaˈi nau
maˈi, nau ku asungaˈi kamu
logo.”
22 Sa Jesus ka saea
alaˈanga neˈe, sui ka man-
gofi kira, ma ka fata ˈuri,
“Muke ngalia na Anoˈi ru
Abu.
23 Diˈia kamu ke rufuanata
ana taˈangaˈa na ngwae ki,
God ke baˈa rufuanata logo
ada, ma na taˈangaˈa kira
ki ke aloge naˈa faˈasida.
Ma diˈia noaˈa kamu kasi
rufuanata ada, God bore
noaˈa kasi rufuanata logo
ada, ma na taˈangaˈa kira ki
bore noaˈa kasi aloge logo
faˈasida.”

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma taˈi ngwae ada na
akwala ma ro fafarongo
neˈeri ki neˈe satana sa
Tomas neˈe kira saea logo
ˈani na ˈIˈiu, noaˈa nia kasi
tua faˈinida ana kaidaˈi neˈe
sa Jesus dao ana.

25 Ma na fafarongo neˈe
kira tua ki, kira ka fata ˈuri
fuana sa Tomas, “Kaimili
lisia naˈa na Aofia.”
Sui sa Tomas ka fata ˈuri
fuada, “Diˈia nau ku lisia
mala na sibasiba baera ki
ˈi fuila na nila ki ˈi limana,
ma nau ku sama toˈona na
sibasiba neˈeri ki ˈania li-
maku, ma nau ku alua na li-
maku ˈi saena fuila na maˈe
maala ba ˈi kakarona tari,
nau ku fiˈi faˈamamana ana.
Ma diˈia noaˈa nau kusi sa-
sia goˈo ˈunaˈeri, noaˈa nau
kusi faˈamamana goˈo ana.”
26 Ma ana fiuna faˈi asoa
ˈi buri, na fafarongo ba kiri
kira fiku logo ˈi saena na
luma baera, ma sa Tomas
ka tua naˈa faˈinida. Ma
kira ka sakisi logo ˈusia na
sinamaa ki. Sui sa Jesus
ka sakatafa maˈi, ma ka uu
ˈi safitada, ma ka fata ˈuri,
“Aroaro ˈanga ka tua faˈi
kamu.”
27 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata
ˈuri fuana sa Tomas, “Tomas
ˈae, ˈoke alua na ˈuˈumu ˈi
neˈe saena limaku, ma ˈoko
lisia logo na ro lima nau
ki. Sui ˈoko taga maˈi na li-
mamu, ma ˈoko alua limamu
ˈi saena fuila maˈe maala
neˈe ˈi kakaroku. Noaˈa
ˈoe kosi manata ruarua naˈa,
bore ma ˈoko faˈamamana
naˈa!”
28 Ma sa Tomas ka olisia ka
ˈuri, “ˈOe na Aofia nau, ma
na God nau.”
29 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOko faˈamamana
goˈo ˈamu, osiˈana ˈoko lisi
nau. Na ˈoilakiˈa fuana sa
tai neˈe noaˈa kasi lisi nau,
bore ma kira faˈamamana
goˈo ˈada ana nauˈa.”
30 Na ru faˈanadaˈa ˈoro ki
neˈe sa Jesus ka sasiˈi laˈu
ˈi maana na fafarongo nia
ki, bore ma noaˈa nau kusi
keresiˈi goˈo ˈi saena buka
neˈe.
31 Nau ku keresia naˈa
ru neˈe ki, fasi ˈiri muke
faˈamamana ana sa Jesus
naˈa neˈe na Christ, na
ngwae ba God nia filia
fuana ˈafilana na ngwae
ki, ma niaˈa naˈa neˈe na
Ngela God. Ma sulia na
faˈamamana ˈanga kamu
ana sa Jesus, muke toˈo ana
na mauriˈa firi.

21

Sa Jesus nia dao tafangaˈi laˈu

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa
Jesus ka faˈataˈi laˈu fuada
na fafarongo nia ki ˈi nini-
mana na ˈosi ˈi Galili.* Ma
ru neˈeri ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa
Tomas neˈe kira saea ˈani
na ˈIˈiu, ma sa Nataniel na
ngwae faˈasia ˈi Kena saena
abaˈi kula ˈi Galili, ma na ro
ngela sa Sebedi ki, ma ta ro
fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata
ˈuri fuada na ngwae neˈeri
ki, “Nai leka dee iˈa naˈa
ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka
ˈuri, “Kaimili oga logo mike
leka maˈi faˈi ˈoe.” Ma kira
leka, kika taˈelia naˈa gwaˈi
baru. Bore ma ana faˈi rodo
neˈeri, noaˈa kira kasi deea
goˈo ta taˈi gwaˈi iˈa.

* **21:1** Taebirias neˈe ta sata logo fuana ˈosi ˈi Galili.

4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia
laˈa naˈa, sa Jesus ka uu naˈa
ˈi ninimana na ˈosi. Ma na
fafarongo nia ki, noaˈa kira
kasi lia sai goˈo ana.

5 Sui sa Jesus ka fata kwau
fuada ka ˈuri, “Kwaima nau
kina ˈae, ˈuri ma kaumulu
deea ta iˈa?”

Ma kira olisia kika ˈuri,
“Noaˈa goˈo!”

6 Ma nia ka fata ˈuri,
“Muke ˈui ˈania na furai
kaumulu ˈi bali ˈoloˈolo ana
na gwaˈi baru, ma kamu ke
baˈa deea ti gwaˈi iˈa.” Ma
kira ka ala ˈania na furai,
ma ka ˈafitaˈi liu naˈa fuana
lafulana maˈi, osiˈana na iˈa
ki ˈoro liu.

7 Sui na fafarongo ba sa
Jesus nia alafe fuana, ka
fata ˈuri fuana sa Peter, “Na
Aofia lokoniˈa!” Ma kaidaˈi
sa Simon Peter nia rongoa
na ru neˈe, nia ka toro ˈani
na toro keta nia, osiˈana nia
kanusua na toro nia, ma ka
faˈasaka saena kafo, ma ka
ˈaranga ˈuana ˈi sara.

8 Ma na fafarongo ki kira
ka leka naˈa maˈi ˈi sara
ˈani na gwaˈi baru. Ma kira
ka tara naˈa maˈi na furai
neˈe fungu ˈani iˈa, sulia
kira noaˈa kasi tua tau goˈo
faˈasia ˈi sara, ka bolo goˈo
ˈana faˈinia taˈi talangaˈi
faˈi faliˈa.

9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi
sara, kira ka lisia taˈi mafula
nia nanaoˈa naˈa faˈinia na
iˈa ki ˈi saena faˈinia afu
beret ki logo.

10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke ngalia maˈi
ti gwaˈi iˈa ana na iˈa neˈe
kamu deeˈe ki.”

11 Sa Simon Peter ka leka
kwau saena na gwaˈi baru,
ma ka tara maˈi na furai
neˈeri ˈi sara. Na furai
neˈeri ka fungu ˈani na iˈa
doe ki taˈifau goˈo, taˈi ta-
langaˈi ma lima akwala ma
uulu gwaˈi iˈa. Sui bore
ˈana na iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri
ˈi saena na furai, na furai
neˈeri noaˈa kasi foga goˈo.

12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Leka maˈi, muka
fanga ˈaumulu.” Bore ma
noaˈa ta ngwae ada kasi sae-
filo goˈo ˈuri, “ˈAeˈo sa tai
niniˈa?” Osiˈana kira sa-
iana goˈo ˈada neˈe niaˈa na
Aofia.

13 Ma sa Jesus ka leka
kwau ka ngalia na beret,
ma ka kwatea fuana na fa-
farongo nia ki, ma ka sasi
logo ˈunaˈeri ana gwaˈi iˈa
ki.

14 Na uula kaidaˈi naˈa
neˈe sa Jesus nia faˈataˈi
fuana na fafarongo nia ki
ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe
faˈasia na maeˈa neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga
taˈifau ka sui naˈa, sa Je-
sus ka fata ˈuri fuana sa Si-
mon Peter, “Simon na ngela
sa John ˈae, ˈuri ma ˈoko
alafe fuaku, ka liufia na fa-
farongo neˈe ki neˈe kira
alafe fuaku?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“ˈIu, Aofia. ˈOko sai goˈo
ˈamu ana neˈe nau ku alafe
fuamu.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke lia sulia na kala
sipsip nau ki.”

16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
laˈu fuana ruana kaidaˈi,

“Simon na ngela sa John ˈae,
ˈuri ma ˈoko alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri,
“ˈIu, Aofia. ˈOko saiana
goˈo ˈamu neˈe nau ku alafe
fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke lia sulia na sip-
sip nau ki.”
17 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri ana uula kaidaˈi, “Si-
mon na ngela sa John ˈae,
ˈoko alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa,
sulia sa Jesus nia saefilo uulu
ru naˈa ana ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈoko alafe fuaku?” Ma
sa Peter ka fata ˈuri fuana,
“Aofia kwa, ˈoko sai naˈa
ana ru ki taˈifau, ma ˈoko sai
goˈo ˈamu ana neˈe nau ku
alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke lia sulia na sip-
sip nau ki.
18 Ru mamana nau ku saea
fuamu, kaidaˈi ˈoko ˈalako
ana, ˈoko toro ˈamu ta-
lamu, ma ˈoko leka ˈamu ta-
lamu ana kula neˈe ˈoko oga
lekaˈa ˈuana. Bore ma ana
kaidaˈi ˈoke baˈa ngwaro,
ˈoke taga naˈa limamu, ma
ta ngwae matamata neˈe ka
firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe
kwau ˈuana kula neˈe noaˈa
ˈoe kosi oga lekaˈa ˈuana.”
19 Sa Jesus ka saea ru
neˈe, fasi ˈiri ka faˈataˈinia
na maeˈa neˈe sa Peter
ke baˈa mae ˈani, neˈe
ke faˈaˈinotoˈa nama God
ˈania. Sui sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi
ˈi buriku.”
20 Ma sa Peter ka kakari
abula, ma ka lisia na fa-
farongo ba sa Jesus nia alafe
fuana. (Nia ngwae neˈe nia
tua karangia sa Jesus ana
kaidaˈi kira fanga, ma ka
saefiloa ˈuri, “Aofia ˈae, sa
tai neˈe ke baˈa ˈolosaeˈo,
ma ka kwateˈo fuana na
malimae ˈoe ki?”)
21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa
Peter lisia, nia ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa,
tae mo neˈe fuana na ngwae
neˈe?”
22 Sa Jesus ka olisia ka
ˈuri, “Si diˈia nau ku oga na
ngwae neˈe ke mauri ˈana,
leleka ka dao ana kaidaˈi
nau ku oli maˈi, nia noaˈa
laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe
neˈeriˈa. Ma ˈoko leka lala
maˈi ˈamu suli nau.”
23 Aia, na alaˈanga ka
talofia naˈa na fafarongo
sa Jesus ki. Kira saea na
fafarongo neˈeri noaˈa nia
kasi mae. Bore ma sa Jesus
noaˈa kasi saea laˈu neˈe
na ngwae neˈe noaˈa kasi
mae. Nia fata goˈo ˈana ˈuri
ba, “Si diˈia nau ku oga na
ngwae ke mauri ˈana, leleka
ka dao ana kaidaˈi nau ku
oli maˈi, nia noaˈa laˈu na
ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe
sa Peter ka saefiloa sa Je-
sus sulia, niaˈa goˈo neˈe
alaˈa sulia ru neˈe ki taˈifau,
ma ka keresia. Ma kaimili
saiana na ru neˈe nia fata
sulia, nia mamana naˈa.
25 Sa Jesus sasia ru ˈoro
liu ki laˈu. Ma diˈia kira
kerekere suliˈi taˈifau, nau
ku fia sali neˈe na magalia
neˈe bore, noaˈa kasi bolo
fuana dauˈa fafia na buka ki
neˈe kira keresia ru neˈeri ki
ˈi saena.

Na Raoˈa Na Lifurongo Ki

Sa Luke niniˈa keresia na buka neˈe sulia raoˈa na ngwae lifurongo ki. Nia keresia buka neˈe fuana taˈi ngwae neˈe satana sa Tiofilas. Nia keresia logo na buka neˈe kulu saea ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ neˈe sa Luke nia keresia.

Sa Luke kerekere sulia tae neˈe nia fuli ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, burina neˈe sa Jesus nia oli naˈa ˈuana ˈi langi. Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana ana God ki, kira taˈi ˈoro liu, ma kira ka talaˈae fuana liuˈa fuana sae kwailiulana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ ana kula ˈoro ki, leleka na ngwae ˈoro ki ka faˈamamana, ma na fikutaˈi ngwae ˈoro ki ka taˈe saena magalia.

Sa Luke ili ili ˈuana ke faˈataˈi madakola ana neˈe na ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi oga faˈalilana na gwaungaˈi ˈanga ˈi Rom, nama ti ngwae laˈu. Bore ma kira oga lala kiraˈa taˈifau fuana rongolana ma na faˈamamanalana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ.

Na ru talingaˈi ana na buka neˈe, na alaˈanga sulia raolana Anoˈi ru Abu ana asoa ana Pentekos. Anoˈi ru Abu leka maˈi ˈiri nia kwaitalaˈi, ma ka kwaiˈafi ana ngwae God ki ana kaidaˈi ki taˈifau, sui bore ˈana ta kula ˈi faˈi nia saea kike leka ˈuana. Ta ru laˈu neˈe sa Luke kerekere sulia ti fataˈa talingaˈi ana na lifurongo ki neˈe kira saea fuana ngwae ki. Ma nia kerekere suliˈi na ru neˈe fuli fuana ngwae faˈamamana ki ana kaidaˈi neˈeri. Nia faˈataˈi madako ana fuakulu neˈe God nia toˈo ana ngasingasiˈanga doe liu, ma noaˈa ta ru kasi fonea Faˈarongoˈa Leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Na Faˈarongoˈa Leˈa liu kwailiu saena ˈi Jerusalem 1:1—8:3
- Faˈarongoˈa leˈa talofia ˈi Judea ma ˈi Samaria 8:4—12:25
- Etana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 13:1—14:28
- Faˈinaˈonaˈo ana siosi, kira fiku ˈi Jerusalem 15:1-35
- Ruana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 15:36—18:22
- Uula lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 18:23—21:16
- Kira ngali sa Paul ˈuana ˈi Rom 21:17—28:31

Sa Luke kerekere laˈu fuana sa Tiofilas

1 Fuamu kwala Tiofilas ˈae, saena etana kerekereˈa ba nau, nau ku kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa Jesus sasiˈi, ma ka faˈamanata ˈani,

2 leleka ka dao ana faˈi
asoa ba God ngalia ˈuana ˈi
langi. ˈI naˈona neˈe nia
fane ˈuana ˈi langi, nia ka
kwatea alaˈanga totongaˈi ki
ˈani Anoˈi ru Abu fuana na
ngwae neˈe nia filida fuana
lifurongo nia ki.
3 Ma sulia fai akwala faˈi
asoa ki laˈu buri ˈana na
maelana, ana kaidaˈi ˈoro ki
nia faˈataˈinia talana fuana
na ngwae lifurongo ki, ma
nia ka fulia ru ki, fasi ˈiri
ka faˈamamana neˈe nia
mauri. Kira ka lisia, ma
nia ka alaˈa faˈinida sulia
na falafala neˈe God ke baˈa
gwaungaˈi ˈani fafia ngwae
nia ki.
4 Ma ana ta kaidaˈi ana
fikuˈa kira ki faˈinia sa Je-
sus, nia kwatea na taki
neˈe fuada ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi leka faˈasia ˈi
Jerusalem. Muke masia na
kwateˈa ba Maˈa nau eta
fataˈa ˈani. Kamu ba rongoa
nau ku fata naˈa maˈi sulia
ka ˈuri,
5 ‘Sa John nia siuabua
goˈo ngwae ki ˈani kafo, ma
noaˈa kasi tau, God ke baˈa
siuabu kamu ˈani na Anoˈi
ru Abu.’ ”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi

6 Ma ana kaidaˈi neˈe
lifurongo ki kira fiku laˈu
faˈinia sa Jesus, kira sae-
filo kika fata ˈuri, “Aofia
kwa, ˈuri ma, kaidaˈi neˈe
naˈa neˈe ˈoke ˈui ˈania
ˈinotoˈanga ˈi Rom, ma ˈoko
olitaˈinia na ˈinotoˈanga
baera fuamiˈa ngwae ˈi
Israel ki?”
7 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “Noaˈa laˈu ta ru fuana
neˈe muke saiana faˈi asoa
ki ma na kaidaˈi ˈunaˈeri ki,
osiˈana Maˈa nau neˈe alua
taˈifau naˈa kaidaˈi fuana ru
neˈe ki ke dao maˈi.
8 Bore ma kamuˈa niniˈa,
kaidaˈi neˈe Anoˈi ru Abu
ke dao maˈi fafi kamu,
muke baˈa toˈo naˈa ana
ngasingasi ˈanga. Ma muke
baˈa alaˈa suli nau neˈe ˈi
Jerusalem, ma ana fanoa
ki taˈifau ˈi Judea ma ˈi
Samaria, ma ka dao ana
fanoa ki taˈifau saena na
magalia.”
9 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia
saea ru neˈe ki taˈifau, God
ka ngalia naˈa ˈuana ˈi langi.
Ma kaidaˈi kira bubu goˈo
ˈada ˈua, taˈi gwaˈi salo ka
fonea, ma noaˈa kira kasi
lisia naˈa.
10 Ma kaidaˈi kira bubu
totongaˈi ˈalaˈa goˈo ˈada
ˈuana ˈi langi fuana lisilana,
ana kaidaˈi neˈe nia fane
naˈa, na ro ngwae kira toro
ˈani ifi kwao ki ˈaliˈali maˈi,
kera ka uu naˈa faˈinida.
11 Ma keroˈa ka saefiloda
kika ˈuri, “Kamu ngwae
ˈi Galili ki, faˈuta neˈe
kamu uu goˈo ˈamuˈa ˈi
neˈe, ma muka lialia ˈalaˈa
goˈo amuˈa ˈuana saena
mamanga? Sa Jesus ba God
ngalia faˈasi kamu ˈuana ˈi
langi, nia ke baˈa oli logo
maˈi, diˈia ba kamu lisia nia
fane ˈuana ˈi langi.”

*Na ngwae fuana didi-
fulilana sa Judas*

12 Sui na ngwae ni
lifurongo ki, kira ka oli
ˈuana ˈi Jerusalem faˈasia
gwauna faˈi ua neˈe kira
saea ˈani Olif, neˈe bolo

faˈinia taˈi kadi tala* faˈasia
ˈi Jerusalem.
13 Ma kaidaˈi kira dao naˈa
ˈi Jerusalem, kira ka raˈe
ˈuana na maˈe luma neˈe
kira tua ana ˈi lifua. Ma
na satana na ngwae neˈeri
ki neˈe: sa Peter, ma sa
John, ma sa James, ma sa
Andrew, ma sa Filip, ma sa
Tomas, ma sa Batolomiu, ma
sa Matthew, ma sa James na
ngela sa Alfeas, ma sa Simon
ta ngwae ana na ngwae ba
kira oga lalilana na ngwae ˈi
Rom ki faˈasia ˈi Israel, ma
sa Judas na ngela sa James.
14 Ma kira ˈidufaˈi fiku
ˈunaˈeri sulia taˈi liaˈi ng-
wae fuana foˈongaˈa faˈinia
ti kini logo, ma ˈi Mary na
teˈa sa Jesus, faˈinia na ng-
waefuta sa Jesus ki.
15 Ma ana taˈi kaidaˈi kira
fiku ˈi neˈeri, taˈi talangaˈi
ngwae ma ro akwala ngwae
faˈamamana ki neˈe kira
fiku maˈi. Ma sa Peter ka
tataˈe ka fata ˈuri fuada,
16-17 “Ngwaefuta nau kina,
na Kerekereˈa Abu sulia sa
Judas fuli mamana naˈa,
osiˈana na Anoˈi ru Abu ba
fata ˈani sa David sulia sa
Judas. Sa Jesus ba filia logo
sa Judas ˈiri niaˈa ta taˈi ng-
wae akulu fuana sasilana na
raoˈa neˈe fuana lifurongo
ˈanga, bore ma sa Judas
ba dau talaˈia na ngwae ki
fuana daulana sa Jesus.”
18 (ˈUnaˈeri sa Judas ka
ngalia mani ba kira folia
ˈania ˈiri nia ke ˈolosaea sa
Jesus, ma ka folia ˈani na afu
ano. Ma saena ano neˈeri,
nia ˈasi, ma sirana ka foga,
ma na ogana ka busu tafa
naˈa ˈi maa.
19 Ma na ngwae neˈe kira
tua ˈi Jerusalem, kira ka ron-
goa na ru neˈe fuli fuana sa
Judas, ma kira ka saea na
ano neˈeri ˈani alaˈanga kira
“Akeldama.” Ma fadalana
na alaˈanga neˈeri na “Ano
Ana ˈAbu.”)
20 Ma sa Peter ka alaˈa
laˈu ka ˈuri, “Ru neˈe ka fuli
nama diˈia ba kira keresia
saena buka Sam ki nia ˈuri,
‘Na luma nia ka gwaˈu, ma
noaˈa ta ngwae kasi tua ˈi
saena.’✡ Ma taˈi kerekereˈa
logo ba nia ˈuri, ‘Nia leˈa
fuana ta ngwae laˈu neˈe ke
didifulia fasi ˈiri ke ngalia
raoˈa ba nia.’✡
21-22 “Ta neˈe nia leˈa
fuana kuke filia laˈu ta ng-
wae ˈiri ke rao fiku nama
faˈi kaimili na lifurongo
ki fuana alaˈanga sulia na
tataˈelana na Aofia sa Jesus
faˈasia na maeˈa. Na ng-
wae neˈe kuke filia, niaˈa
ta ngwae nama ana fikutaˈi
ngwae ba kira leka leka fiku
faˈi kulu ana kaidaˈi ba sa
Jesus nia tua ˈua faˈi kulu,
talaˈae maˈi ana kaidaˈi ba
sa John siuabu ana sa Jesus,
leleka maˈi ka dao ana faˈi
asoa ba God ngalia naˈa sa
Jesus faˈasi kulu ˈuana ˈi
langi.”
23 Ma kira ka filia ro ngwae
ki. Ma satana ta ngwae
neˈe sa Josef, neˈe kira saea
ˈani sa Barsabas, ma kira ka
saea logo ˈani sa Justus. Ma
satana na ruana ngwae neˈe
sa Mataeas.

* **1:12** Taˈi kilomita ✡ **1:20** Sam 69:25 ✡ **1:20** Sam 109:8

24 ˈUnaˈeri kira foˈo kira
ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈaeˈo neˈe
ˈoko saiana manatalana ng-
wae ki taˈifau. Aia, ˈoke
faˈataˈinia maˈi fuamiˈa ana
kaidaˈi neˈe sa tai ana ro
ngwae neˈe ki neˈe ˈoko filia,
25 ˈiri ke ngalia na raoˈa
neˈe ana lifurongoˈa neˈe sa
Judas ba faidanga ˈania ma
ka leka naˈa ˈana ˈuana na
kula neˈe bolo faˈinia nia ke
tua ana.”
26 Ma ˈi buri ˈana neˈe kira
foˈo taˈifau, kira ka masa
ˈani ru diˈia daisi, fasi ˈiri
kike dao toˈona sa tai ana ro
ngwae neˈe ki neˈe God filia,
ma kira ka filia sa Mataeas
ˈiri ka rao faˈinia akwala
ma taˈi ngwae ni lifurongo
neˈeri.

2

Daolana maˈi na Anoˈi ru Abu

1 Ma na faˈi asoa doe Jiu
ki neˈe kira saea ˈani Pen-
tekos nia dao naˈa maˈi,
ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, kira fiku
ana taˈi kula saena fanoa
doe ˈi Jerusalem.
2 Ma ˈasu bore ma taˈi
lingalingaˈi ru diˈia na iru
doe, nia dao maˈi faˈasia ˈi
langi, ma ka longasia naˈa
na luma neˈe kira tua ana.
3 Ma kira ka lisia na ru
diˈia na meamea ana mafula
ki, ma na ru neˈeri ka takalo
ma ka dau ˈi fafona ngwae
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi
neˈeri.
4 Ma na Anoˈi ru Abu ka
sura adaˈa taˈifau, ma kira
ka etangia fataˈa ˈani na
alaˈanga matamata ki, diˈia
neˈe Anoˈi ru Abu faˈafata
kira ˈani.
5 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na ngwae ˈi Jiu ki neˈe
kira foˈosia God, kira tua
logo ˈi Jerusalem. Kira leka
maˈi faˈasia na maˈe fanoa
toˈotoˈo doe ki saena maga-
lia.
6 Ma kaidaˈi kira rongoa
na lingalingaˈi ru neˈeri, ng-
wae ˈoro ki kira ka fiku. Ma
kira ka ˈarefo liu, duˈungana
neˈe ngwae faˈamamana ki,
kira fata ˈani na alaˈanga
kira ki taˈifau.
7 Ma osiˈana kira ˈarefo
liu, kira ka fata ˈuri fuada ta-
lada, “Na ngwae niniˈa kira
fata ˈuri ki, kira ngwae ˈi
Galili ki taˈifau goˈo.
8 Ma faˈuta neˈe mika
rongo kira ka fata ˈani
alaˈanga kami ki?
9 Osiˈana kami leka maˈi
faˈasia fanoa ˈi Partia, ma
ˈi Media, ma ˈi Elam, ma ˈi
Mesopotemia, ma ˈi Judea,
ma ˈi Kapadosia, ma ˈi Pon-
tus, ma ˈi Asia,
10 ma faˈasia ˈi Frigia,
ma ˈi Pamfilia, ma ˈi Ejipt,
ma faˈasia fanoa ki ˈi Libia
karangia ˈi Saeren, ma ti ng-
wae kami leka maˈi faˈasia
ˈi Rom. (Aia, ma ti ai aimili
kiraˈa ngwae Jiu ki, ma ti ai
aimili laˈu kira fiˈi ruˈu goˈo
maˈi ˈi Jiu ˈi buri.)
11 Ma ti ngwae kira leka
maˈi faˈasia ˈi Krit, ma
faˈasia ˈi Arabia, ma kulu
ka rongoa neˈe ngwae neˈe
ki kira fata sulia na ru ni
ˈarefoˈanga ani ki neˈe God
nia sasiˈi, ma kulu ka rongo
saiana alaˈanga kira ki neˈe
alaˈanga mamana kia goˈo
talaka!”
12 Kira ka ˈarefo liu, ma

kira kina na ru neˈe kira
lisia. Ma kira ka saefilo kira
talada kika ˈuri, “Tae naˈa
neˈe ˈuri re?”
13 Ma ti ngwae ada ka fata
ˈoidorole ˈani kira ka ˈuri,
“Sali ˈuri bore kira kwaˈufia
liua naˈa waen taka niniˈa,
ma gwauda ka rora.”

Na faˈataloˈanga sa Peter

14 Sui sa Peter ka uu faˈinia
akwala ma taˈi ngwae ni
lifurongo neˈeri ki, ma ka
alaˈa doe fuana fikuˈa neˈeri
ka ˈuri, “Kamu na sasiku
kina ngwae ˈi Jiu ki, ma
kamu na ngwae ki taˈifau
neˈe kamu tua ˈi Jerusalem,
muke fafarongo basi maˈi
fuaku, ˈiri nau ku faˈarongo
kamu ˈani fadalana ru neˈe.
15 Na ngwae neˈe ki noaˈa
kira ˈiri boleboleˈa laˈu ˈani
kwaˈufilana waen niniˈa,
diˈia neˈe kamu manata
toˈona. Osiˈana nia fiˈi dao
goˈo ana sikona agi sina ˈi
ˈofodangi.
16 Aia, ma na ru neˈe ba sa
Joel na profet fata naˈa maˈi
sulia ˈua ba ˈuri,
17 ‘God ka fata ˈuri,
Ana asoa ˈisi ki, nai baˈa
kwate dangalu ana
na Anoˈi ru Abu nau
fuana ngwae nau ki
taˈifau.
Ma na ˈalako kamu ki, ma
na sariˈi kamu ki, kike
baˈa faˈarongo ˈani fa-
talaku.
Ma na ngwae ˈalako kamu
ki kike baˈa lisia na
faˈataˈi ˈanga ki, ma
na ngwae ngwaro
kamu ki kike baˈa lisia
ru ki ˈani maliu boleˈa
kira ki.
18 Ana kaidaˈi neˈeri ki,
nau ku baˈa kwatea
logo na Anoˈi ru Abu
nau fuana ngwae
nau ki neˈe kira
rao ˈoˈo ma kika
faˈamamana, ˈiri kira
logo kike faˈarongo
ˈani fatalaku.
19 Ma nai baˈa fulia na
ru ni ˈarefoˈanga ani
ki saena mamanga ˈi
langi, ma nau ku sa-
sia na faˈanadaˈa ki ˈi
ano saena magalia.
Saena magalia na ngwae
ki kike baˈa lisia na
ngwae ki kike mae,
ma na mafula, ma na
gwaˈi sasu ki.
20 Ma ˈi langi na ngwae ki
kike lisia na sina ke
baˈa rodoˈa, ma na
madamo ke baˈa meo
diˈia ta ˈabu.
ˈUnaˈeri ka sui mala faˈi
asoa ˈinotoˈa liu
neˈeri ka fiˈi dao
maˈi, neˈe God ke
baˈa matalangaˈinia
na ngwae ki taˈifau.
21 Sa tai bore ˈana
neˈe ka gani ˈuana
kwaiˈafiˈanga ana
Aofia, nia ke baˈa
mauri.’ ”✡

22 Ma sa Peter ka fata
laˈu ˈuri, “Kamu ngwae ˈi
Israel ki, muke fafarongoa
na alaˈanga neˈe ki! Sa
Jesus ngwae faˈasia ˈi
Nasaret, nia na ngwae neˈe
God asungaˈinia. God ka
faˈataˈinia fuamuˈa ˈani
faˈanadaˈa, ma na ru ni
ˈarefoˈanga ki neˈe God
ka sasiˈi maˈi ˈani niaˈa.

✡ **2:21** Joel 2:28-32

Kamu talamuˈa muke saiana taˈifau na ru neˈe ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa.
23 Aia, ma God ka saiana, ma nia ka naia naˈa sa Judas neˈe ke ˈolosaea sa Jesus, ma ka kwatea fuamuˈa, ma muka saungia, osiˈana kamu alaˈania fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fotoˈia ana ˈai rara folo.
24 Bore ma God taˈea laˈu faˈasia na maeˈa, ma ka logea faˈasia na ngasingasiˈanga ana maeˈa, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana na maeˈa ka dau fafia sa Jesus.
25 ˈI naˈo maˈi sa David ba fata ˈuri suli niaˈa,
‘Nau ku lisia God ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia tua faˈi nau, ma noaˈa naisi maˈu, osiˈana nia tua karangi aku.
26 Ma osiˈana ru neˈe, nau ku saeleˈa liu, ma na fatalaku ka fungu ˈani saeleˈa ˈanga.
Nau kui fitoˈo ana God,
27 osiˈana noaˈa ˈoe kosi alaˈani nau ˈuana na kula ana maeˈa, ma noaˈa ˈoe kosi lugataˈi nau, na Ngwae Abu ˈoe ka fura saena kilu gwaˈu.
28 Ma ˈoko faˈataˈinia fuaku neˈe nai baˈa mauri laˈu.
Ma ana tualamu faˈi nau, ˈoke baˈa faˈafungu nau ˈani saeleˈanga.’ ”✡

29 Ma sa Peter nia fata nonираˈa laˈu ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku alaˈa madako fuaumulu sulia na koˈo bora kia sa David na tatalafaˈa. Nia mae, ma kira ka alua naˈa. Ma na kilu gwaˈu nia ka tua karangi kulu goˈo ˈana ˈi neˈe ˈi taˈena.
30 Sa David noaˈa ˈiri alaˈa laˈu sulia niaˈa talana kaidaˈi nia saea ru neˈe. Niaˈa ta profet, ma nia ka sai goˈo ˈana ana na fata alangaˈinga God fuana. God fata alangaˈi fuana nia ke baˈa alua ta ngwae ana kwalafa sa David na tatalafaˈa, nia ke baˈa gwaungaˈi diˈia niaˈa.
31 Sa David ka lisia taˈifau naˈa tae neˈe God ke baˈa sasia, ma sa David ka fata sulia na tataˈelana na Christ, na ngwae filia God, faˈasia na maeˈa, ma God noaˈa kasi danga ˈania saena kula ana maeˈa, ma na nonina noaˈa kasi ngwaˈa.
32 Sa Jesus ba, God taˈea faˈasia na maeˈa, ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami lisia, ma mika fata faˈamamana sulia ˈunaˈeri.
33 God nia faˈa ˈinotoˈa sa Jesus ˈani faˈagwaurulana ˈiri nia ka gwaungaˈi faˈinia, ma God ka kwatea na Anoˈi ru Abu fuana, diˈia ba nia eta fataˈa ˈani. Aia, ma na ru neˈe kamu lisia, ma kamu ka rongoa taˈena naˈa neˈe sa Jesus ke kwate dangalu maˈi ana na Anoˈi ru Abu fuamiˈa.
34 Osiˈana noaˈa laˈu sa David neˈe fane ˈuana ˈi langi. Bore ma sa David ka fata lala ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi

✡ **2:28** Sam 16:8-11

fa'inau,
35 masia kaida'i nau kui
alua malimae 'oe ki ka
ro'osuli'o.'✡

36 "Ta ne'e kamu'a, ngwae
'i Israel ki, nau ku oga muke
sai le'a ana sa Jesus ne'e
nau ku fata sulia, ba kamu
foto'ia ana na 'ai rara folo,
ma God ka alua sa Jesus, na
Christ ne'e ngwae filia nia,
ma nia ka alua sa Jesus ka
gwaunga'i!"

37 Ma ana kaida'i ne'e ng-
wae ki kira rongoa ru ne'e,
kira 'eke, ma mangoda ka
'aru'aru. Ma kira ka fata
'uri fuana sa Peter fa'inia na
ngwae ni lifurongo ki, "Ng-
waefuta kina 'ae, tae ne'e
kami ke ba'a sasi 'iri God ke
rufuanata ami'a?"

38 Sa Peter olisida ka
'uri, "Kamu'a ta'ifau, muke
kakari alifa'i fa'asia na
ta'anga'a kamu ki, ma kami
ke siuabu kamu, osi'ana
kamu fa'amamana sa Jesus
Christ 'iri God ka rufuanata
ana ta'anga'a kamu ki, ma
God ka kwatea na Ano'i ru
Abu nia fuamu'a.
39 God kia nia eta fata'a
ke kwatea na Ano'i ru Abu
fuana ngwae ne'e nia lae-
fida fuana nia'a talana ki.
Na eta fata 'anga ne'e nia
'afuta'i kamu na'a fa'inia
ngelamu'a, ma na ngwae
ne'e kira tua tau ki logo."

40 Sa Peter ka saea na
ru ne'e ki fuada fa'inia
ala'anga ni kwairadu'anga
'oro ki la'u ka 'uri, "Muke
tagi le'a suli kamu talamu'a
fa'asia na kwa'ikwa'inga
ne'e ke leka ma'i fuana na
ngwae ta'a ki!"

41 Ma na ngwae 'oro ki,
kira ka fa'amamana ana na
fatalana, ma kira ka siuabu.
Ma ana fa'i asoa ne'eri, bolo
fa'inia na uulu to'oni ngwae
ki ne'e kira ru'u la'u ma'i
'i saena na fikuta'i ngwae
fa'amamana ne'eri.
42 Ma ana asoa ki ta'ifau,
kira ka fafarongoa na
fa'amanata'anga na ngwae
lifurongo ki, ma kira 'idufa'i
tua fiku, ma kira ka fanga
kwaima fiku, ma kira ka fo'o
fiku.
43 Ma na ngwae lifurongo
ki, kira fulia ru fa'anada'a
'oro ki ma na ru ni
'arefo'anga 'ani ki, ma na
ngwae ki ta'ifau kira ka
'arefo.
44 Ma na ngwae ne'e kira
fa'amamana ana sa Jesus ki,
kira ka 'ado fa'inia na fiku'a
kwaima, ma kira ka daro'ia
safitada kwailiu to'o ru'a
kira ki.
45 Ma ti kaida'i kira
ka 'oifoli'a logo 'ani na
aluru'anga kira ki, ma na
ano kira ki, ma kira ka
daro'ia na mani kira ngali'i
ki 'i safitada kwailiu, ka bolo
fa'inia bo'obo'o 'anga ana
ta'i ta'i ngwae'a adulu ne'e
oga.
46 Ma kira ka fiku ana asoa
ki ta'ifau saena fa'i labu ana
Luma Abu God. Ma kira
ka fanga fiku kwaima saena
luma kira ki, ma kaida'i kira
fiku 'una'eri, kira ka saele'a
liu fa'inia na enoeno'anga
saena maurilada.
47 Ma kira ka fata le'a
ana God, ma na ngwae

✡ **2:35** Sam 110:1

ki taˈifau ˈi Jerusalem ka saeleˈa faˈinida. Ma ana asoa ki taˈifau, na Aofia ka faˈamauria ti ngwae laˈu, ma kira ka ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe.

3

Sa Peter faˈinia sa John gura na ngwae ˈaena mae

1 Ana taˈi asoa, sa Peter faˈinia sa John, kera ka leka ˈuana Luma Abu God ana uula kadi sina ˈi saˈulafi, osiˈana kadi sina neˈeri, kaidaˈi Jiu ki nama fuana foˈongaˈa.

2 Ana asoa ki taˈifau, ngwae ki kira ˈidufaˈi ngalia maˈi taˈi ngwae ˈaena mae talaˈae maˈi ana kaidaˈi ana futalana. Ma kira ka alua ˈi ˈaena sina maa ana Luma Abu God. (Na tafa neˈeri, kira saea ˈani "Mae Taˈelo Kwanga.") Ana asoa ki taˈifau, nia tua ˈi neˈeri, ˈiri ka gani mani ana ngwae neˈe kira ruˈu kwau saena Luma Abu God.

3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sa Peter faˈinia sa John kera ruˈu kwau, nia ka gani kera ˈiri kera ka kwatea ta ru fuana.

4 Ma keroˈa ka bubu totongaˈi fuana, ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, "Lia maˈi fuamiroˈo."

5 Ma nia ka bubungi kera, ka manata ˈana fasi keroˈa kata kwatea ta ru fuana.

6 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, "Noaˈa nau kusi toˈo goˈo ana ta mani. Bore ma nai kwatea fuamu na ru neˈe nau ku toˈo ana. Nau ku saea ˈoe tataˈe, ma ˈoko fali, osiˈana sa Jesus Christ na ngwae faˈasia ˈi Nasaret kwatea ngasingasi ˈanga fuaku."

7 Goˈo sa Peter ka dau ana na lima ˈoloˈolo nia, ma ka taˈea. Ma ˈaliˈali goˈo ˈaena taˈifau ka ngasingasiˈa naˈa,

8 ma nia ka faˈasaka, ma ka uu ˈani ro ˈaa nia ki, ma nia ka fiˈi talaˈae ka fali kwailiu. Ma nia ka ruˈu kwau faˈi keroˈa ˈuana saena faˈi labu ana Luma Abu God, ka fali, ma ka ngwaˈe sakasaka faˈinia na fata leˈa ˈanga ana God.

9 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki, kira lisia nia fali, ma ka auraˈea God,

10 kira lia saiana neˈe niaˈa na ngwae gani gani ba leka ruˈu ka tuatua ˈi ˈaena sina maa ana Luma Abu God. Ma kira ka ˈarefo liu ana na ru neˈe fuli fuana ngwae neˈeri.

Alaˈanga sa Peter saea saena Luma Abu God

11 Kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe ka daubibi liu naˈa ana sa Peter ma sa John, na ngwae ˈoro ki kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lalili siada saena kula ana Luma Abu God neˈe kira saea ˈani "Taofa sa Solomon."

12 Kaidaˈi sa Peter lisia naˈa ngwae neˈeri ki, nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu ngwae Israel ki, faˈuta neˈe kamu ka ˈarefo ana ru neˈe, ma kamu ka bubungi keroˈo naˈa ˈaumulu ˈuira? Sali kaumulu fia fasi na ngasingasiˈanga keroˈo talamiroˈo, ma na tuaˈa abu keroˈo niniˈa keroˈo gura ˈani na ngwae neˈe ma ka fali?

13 God neˈe sa Abraham, ma sa Aesak, ma sa Jakob

kira foˈosia, God ba koˈo kia
ki, nia tala faˈa ˈinotoˈa na
ngwae rao nia sa Jesus. Bore
ma kamu ka kwatea lala sa
Jesus fuana na faˈinaˈonaˈo
ki. Ma kaidaˈi sa Paelat
nia matalangani, kamu ˈaila
ˈania niaˈa, ma kamu ka sae
taˈa liu lala ana kaidaˈi ba sa
Paelat saea ke logea.
14 Sa Jesus neˈe na ngwae
abu, ma ka ˈoloˈolo ba God
filia fuana faˈamaurilana ng-
wae nia ki, bore ma kamu
ka ˈaila ˈania, ma kamu ka
ˈengoa lala sa Paelat fuana
logelana na ngwae neˈe sau
ngwae.
15 Ma kamu ka saungia
sa Jesus na ngwae neˈe
gwalona na mauriˈa. Bore
ma God ka taˈea faˈasia na
maeˈa, ma keroˈo ka lisia
mamanalana ru neˈe.
16 Kamu lisia na ngwae
neˈe, ma kamu ka lia saiana.
Nia faˈamamana na ngasin-
gasiˈanga sa Jesus neˈe ka
faˈamauria. Fitoˈonga ana
sa Jesus neˈe kwate ngwae
neˈe ka tatakila neˈe kamu
ka lisia taˈifau naˈa.
17 “ˈUnaˈeri ngwaefuta
nau kina ˈae, nau ku
saiana kaumulu faˈinia
na faˈinaˈonaˈo ki kamu
sasi ˈunaˈeri ana sa Jesus,
osiˈana kamu kinaˈi ru.
18 Bore ma God saea naˈa
maˈi ˈua ˈi naˈo ˈani na
profet ki taˈifau fasi na ng-
wae filia nia ke baˈa nonifii.
Ma nia ˈunaˈeri fuana ka
faˈamamana nama na fata-
lana God.
19 ˈUnaˈeri muke kakari
alifaˈi naˈa, ma kamu ke
faˈitaˈi ˈuana God, ˈiri
nia ke rufuanata na abula
taˈangaˈa kamu ki, ma ˈiri
God ke baˈa faˈasaeleˈa na
maurilamuˈa,
20 ma nia ke baˈa kwa-
tea maˈi sa Jesus na Christ
na ngwae ba nia filia naˈa
fuamuˈa.
21 Nia tua maˈi ˈana ˈi
langi leleka ka dao ana
kaidaˈi God ke faˈafaolua na
ru ki taˈifau, diˈia ba nia
saea naˈa maˈi ˈua ˈani na
profet abu nia ki.
22 Osiˈana sa Moses fata
sulia na Aofia ka ˈuri, ‘God
kamu ke baˈa kwatea kwau
taˈi profet siaumulu, diˈia
logo neˈe nia baˈe nau maˈi.
Niaˈa ta ngwae nama amuˈa
ngwae Jiu ki. Kamu ke
roˈosulia na tae ki neˈe nia
saea fuamuˈa.
23 Sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa kasi roˈosulia na tae
neˈe na profet neˈeri saea,
God ke baˈa daroˈia nia ka
tua matali faˈasia ngwae nia
ki ma ka malangisia.’✡
24 Sa Samuel, ma na pro-
fet ki taˈifau neˈe kira leka
maˈi ˈi buri, kira toˈo ana na
faˈarongoˈanga neˈe faˈasia
God, kira ka faˈatalo logo
ˈania tae neˈe niˈi fuli naˈa
maˈi ana kaidaˈi neˈe.
25 Na fata alangaˈinga God
ki fuamuˈa niˈi dao maˈi
ˈani na profet nia ki. Ma
kamu ˈado logo ana faˈinia
na koˈo kamu ki ˈani fau
alangaˈinga God fuada, diˈia
nia saea fuana sa Abra-
ham ka ˈuri, ‘Nau kui baˈa
faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau
saena magalia, sulia na ng-
wae neˈe futa olitamu.’✡
26 Nia neˈe, God ka filia

✡ **3:23** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **3:25** Jenesis 22:18

maˈi ma ka kwatea maˈi
na ngwae rao nia sa Jesus
siaumulu, fasi ˈiri nia ka
faˈaleˈa kamu, ana kaidaˈi
kamu kakari alifaˈi faˈasia
na taˈangaˈa kamu ki.”

4

Kira matalangani sa Peter ma sa John

1 Ana kaidaˈi sa Peter
faˈinia sa John kera alaˈa
ˈua fuana ngwae ki, ti fata
abu, ma ti Sadusi, ma na
faˈinaˈonaˈo ana ngwae
neˈe kira folo ˈusia Luma
Abu God, kira ka dao maˈi
siadaroˈo.
2 Kira oga taˈa, osiˈana na
ro ngwae lifurongo neˈe ki
kera faˈamanata na ngwae
ki neˈe sa Jesus nia tataˈe
naˈa faˈasia na maeˈa, ma
ka faˈataˈinia neˈe na ngwae
neˈe kira mae ki bore kira ke
tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
3 Nia neˈe kwatea kira ka
daudaroˈo, ma kira ka alu-
daroˈo saena luma ni lokafo,
kera ka tua ˈi neˈeri masia
ruana asoa, duˈungana nia
saˈulafi naˈa.
4 Ma na ngwae ˈoro
neˈe kira rongoa alaˈanga
kera, kira ka faˈamamana.
Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana na faˈarongoˈa
leˈa kaidaˈi neˈeri, nia bolo
faˈinia lima toˈoni ngwane
ki.*
5 Ana na asoa ˈi buri,
na ˈingataˈi fata abu fikua
maˈi na fata abu doe ki,
na ngwae faˈamanata ana
taki ki, faˈinia ti ngwae ana
fikutaˈi ngwae ni lokoˈi ru,
ma kika fiku ana taˈi kula ˈi
Jerusalem.
6 Kira fiku faˈinia sa Anas
na ˈingataˈi fata abu, ma
sa Kaeafas, ma sa John, ma
sa Aleksanda faˈinia ti ng-
wae laˈu ana kwalafa ana
ˈingataˈi fata abu.
7 Sui kira ka faˈauua sa Pe-
ter faˈinia sa John ˈi naˈoda
taˈifau, ma kira ka saefilo-
daroˈo kika ˈuri, “Koroˈo
gura faˈuta ana na ngwae
taˈu neˈe? Na mamanaˈanga
tae neˈe koroˈo toˈo ana, ma
na ngasingasiˈanga ana sa
tai niniˈa koroˈo gura ˈani?”
8 Ma na Anoˈi ru Abu
ka sura ana sa Peter nia
fata ˈuri fuada, “Kamuˈa ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
gwaungaˈi ngwae ki,
9 kamu saefilo keroˈo
taˈena sulia na ru leˈa neˈe
keroˈo sasia fuana ngwae
ˈaena taˈu, ma tae niniˈa
kwate nia ka leˈa.
10 Keroˈo oga kamuˈa
faˈinia na ngwae ki taˈifau ˈi
Israel muke saiana ru neˈe,
na ngwae neˈe kamu lisia,
nia ˈakwa, ma ka uu naˈa
faˈi kamu, nia ˈakwa ˈani
na ngasingasiˈanga sa Jesus
Christ na ngwae faˈasia ˈi
Nasaret ba kamu saungia
ana ˈai rara folo ma God ka
taˈea faˈasia na maeˈa.
11 Sa Jesus ba na
Kerekereˈa Abu fata sulia ka
ˈuri,

‘Niaˈa na fau neˈe kamu na
ngwae saungaˈi luma
ki, kamu ˈaila ˈania.

* **4:4** Lima toˈoni ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈomani goˈo kini faˈinia na ngela ki neˈe kira faˈamamana logo na faˈarongoˈa leˈa.

Nia ne'e na fau ne'e talinga'i ka liufia na fau ki ta'ifau ana 'odoa.'
12 Ta'ifilia nia'a go'o ne'e saiana ka fa'amauria na ngwae ki, noa'a na'a ta ngwae la'u saena magalia, ne'e God kwatea fasi 'iri ka fa'amauri kia 'ani."
13 Ma na gwaunga'i ngwae ki, kira ka 'arefo liu ana sa Peter ma sa John, osi'ana noa'a kera kasi ma'u 'ani fata nonira'anga. Ma kira ka 'arefo logo ana sai'i ru'anga kera'a, ro ngwae ne'e ki noa'a kero'a kasi saesae'e ru go'o. Ma kira saiana kero'a ro ngwae dee i'a ki go'o. Ma kira ka sai logo ana kero'a ro ngwae ne'e ki ba liliu fiku fa'inia sa Jesus.
14 Ma kira ka kina na'a saelana la'u ta ru, osi'ana na ngwae ba kera gura nia uu logo fa'i kera.
15 'Una'eri ne'e kira ka kwatea sa Peter, ma sa John, fa'inia na ngwae ne'eri, kira ka ru'u kwau 'i maa fa'asia kula ni fiku'a ne'eri. Sui, kira ka fata basi 'ada sulia tae ne'e kike ba'a sasia ana sa Peter ma sa John.
16 Ma kira ka fata 'uri, "Tae ne'e kulu ke ba'a sasia ana ro ngwae ne'e ki? Osi'ana na ngwae ki ta'ifau ne'e kira tua 'i Jerusalem, kira sai go'o ana ta'ifau na ru fa'anada'a ne'e kera sasia, ma noa'a kulu kasi bolo fuana tofelana.
17 Bore ma fuana ru ne'e noa'a kasi talo fuana ti ngwae la'u, kulu saea fuada noa'a kera kasi fata la'u sulia sa Jesus fuana ti ngwae la'u."
18 Sui kira ka ri la'u ma'i 'uana sa Peter ma sa John, kira ka fata totonga'i 'uri fuadaro'o, "Noa'a koro'o kasi fata la'u 'ani ma noa'a koro'o kasi fa'amanata na'a sulia sa Jesus."
19 Ma sa Peter fa'inia sa John olisida kera ka 'uri, "Kamu ke manata basi na tae ne'e saga 'i maana God, ana ro'onga'a suli kamu, nama ro'onga'a sulia God?
20 Noa'a kero'o kasi mango na'a fa'asia ala'anga sulia tae ne'e kero'o tala lisia, ma kero'o ka rongoa, osi'ana kero'o ro'o sulia God."
21 Ma na fiku'a ne'e ana ngwae loko'i ru ki, kira ka fata ngasingasi'a la'u fuadaro'o. Sui kira ka logedaro'o, 'asu 'ubani ngwae ki kata fu'alida fafia kwa'i ladaro'o, du'ungana na ngwae ki ta'ifau, kira ba'atafea liu God fafia tae ne'e kera fulia.
22 Osi'ana ne'e ngwae ki saiana talito'ona God go'o ne'e saiana ke gura ngwae nini'a mata'i na'a sulia fai akwala fa'i ngali ma ka tarenga ana maurilana.

Ngwae fa'amamana ki kira fo'o 'uana nonira'anga

23 Kaida'i kira logea go'o sa Peter ma sa John, kera ka oli la'u siana fiku ta'i ngwae kira, ma kera ka fa'arongoda 'ania na ru ne'e fata abu doe ki ma na ngwae fa'ina'ona'o ki kira saea.
24 Ana kaida'i kira rongoa, kira ka fo'osia God kika 'uri, "God 'inoto'a 'ae, 'ae'o

neˈe ˈoko saungaˈinia na
mamanga, ma na magalia,
ma na asi, ma na ru mauri
ki taˈifau ˈi neˈe.
25 Ma ˈoko kwatea naˈa
Anoˈi ru Abu ˈoe fuana koˈo
kami sa David na ngwae rao
ˈoe, fasi ˈiri ka fata ˈuri,

‘Na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, kira saetaˈa
fuaku, ma kira ka
tataˈe sauli nau sulia
manataˈi ngwae bole-
boleˈa kira ki.

26 Na tatalafaˈa ki kira ka
sasi akaˈu ˈada talada
ma na ngwae ˈinotoˈa
ki kira ka fiku fuana
fuˈanga faˈinia God
ma Christ na ngwae
filia nia.’✡

27 “Sulia ru neˈe fuli kaidaˈi
sa Herod Antipas ma sa Pon-
tias Paelat, kera fiku saena
fanoa neˈeri faˈinia ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ma na
ngwae ˈi Israel ki logo. Kira
fiku fuana matalangaˈilana
sa Jesus, na ngwae rao abu
ˈoe neˈe ˈoko filia naˈa.
28 Kira fiku fuana
faˈamamanalana ma sasi-
lana na ru ki taˈifau, diˈia
ba ˈoko naia naˈa maˈi, sulia
ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma
na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana
ka fuli naˈa ˈunaˈeri.
29 Ma ana kaidaˈi neˈe
God ˈae, ˈoke lisia basi
alaˈanga totongaˈi kira ki,
ma ˈoko kwatea maˈi na
ngasingasiˈanga ˈoe fuamiˈa
na ngwae rao ˈoe ki, fasi
ˈiri mike fata noniraˈa ˈani
fatalamu.
30 ˈOke faˈataˈinia maˈi na
mamanaˈanga ma ˈoko gura
ngwae ki, fasi ˈiri kira ka
lisia fulilana ru faˈanadaˈa
ki, ma na ru ni ˈarefoˈanga
ki, ˈani na ngasingasiˈanga
ngwae rao abu ˈoe sa Jesus.”
31 Ma ana kaidaˈi kira
foˈo ka sui goˈo, kula neˈe
kira fiku ana ka ngwaˈigiˈigi
naˈa. Ma na Anoˈi ru Abu ka
sura adulu taˈifau, ma kira
ka fata noniraˈa naˈa ˈani
fatalana God.

Kira daroˈia na toˈoruˈa kira ki

32 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana, kira
ka fiku ˈani taˈi man-
ataˈanga faˈinia taˈi liaˈi
ngwae. Ma noaˈa ta ngwae
ˈiri toˈo ana ta ru neˈe nia ke
saea ˈani ru nia talana, bore
ma kira ka daroˈia ˈi safitada
na ru kira ki taˈifau.
33 Ma na ngwae lifurongo
ki ka faˈatalo noniraˈa sulia
tataˈelana na Aofia sa Jesus
faˈasia na maeˈa, ma God ka
faˈaleˈa kira taˈifau goˈo.
34 Ma noaˈa ta ngwae
saena fiku taˈi ngwae ana
tuaˈa kira neˈe ka boˈoboˈo
ˈuana ta ru, duˈungana ti
kaidaˈi neˈe kira boˈoboˈo, ti
ngwae ada neˈe kira toˈo ana
ano nama ta luma, kira ka
ˈoifoliˈa ˈaniˈi, sui ma kira
ka ngalia maˈi mani neˈeri
ki,
35 kira ka kwatea fuana
ngwae lifurongo ki, kira
ngalia, kika daroˈia fuada
sulia boˈoboˈo ˈanga kira ki
taˈifau.
36 Ma sa Josef taˈi ngwae
ana kwalafa sa Lifae ba futa
ˈi Saeprus ba na ngwae li-
furongo ki kira saea ˈani sa
Banabas (fadalana neˈe sa
Kwairadui),

✡ **4:26** Sam 2:1-2

37 nia ka ˈoifoli ˈani taˈi
afu ano nia, ka ngalia mani
neˈeri, ka kwatea fuana na
ngwae lifurongo ki.

5

Sa Ananias faˈinia ˈafe nia ˈi Safira

1 Bore ma taˈi ngwae neˈe
satana sa Ananias, faˈinia
ˈafe nia satana ˈi Safira, kera
tua logo faˈinia na fiku taˈi
ngwae faˈamamana neˈeri.
Ma kera ka foli logo ˈani ta
bali ana ano kera.
2 Ma sa Ananias ka alua
ˈana ta bali ana mani neˈeri
fuadaroˈo, ka ngalia goˈo
maˈi ˈana ta bali ana mani
neˈeri ka kwatea fuana ng-
wae lifurongo ki, ma nia ka
saea fasi niˈi taˈifau naˈa
neˈeriˈa. Ma na ˈafe nia
bore ka ala logo fafia sokeˈa
neˈeri.
3 ˈUnaˈeri sa Peter ka sae-
filo ˈuri ana, “Ananias kwa,
faˈuta neˈe ˈoko alaˈania sa
Saetan ka talaˈiˈo, ma ka sasi
ˈoko sokea na Anoˈi ru Abu
ˈani sofongaˈilana ta bali
ana mani ba koroˈo ngalia
kwa?
4 ˈI naˈona neˈe ˈoko foli
ˈani na ano baera, niaˈa neˈe
ru ˈoe. Ma buri ˈana ˈoko
ˈoifoli ˈani, mani ˈoko ngalia
ˈuana ru neˈana, ˈaeˈo neˈe
ˈoko ˈaˈana fuana, ma ˈoko
saiana ˈoe sasia ˈamu ˈani
ta ru sulia na kwaiogaiˈanga
ˈoe. ˈUri ma faˈuta neˈe
ˈoko manata ˈunaˈeri saena
manatalamu? Noaˈa ˈoko
ˈiri sokea goˈo ngwae, ˈoko
sokea logo God!”
5 Kaidaˈi sa Ananias ron-
goa ru neˈeri, nia ka ˈasi ˈi
ano, ma ka mae naˈa. Ma
na ngwae neˈe kira rongoa
ru neˈeri, kira ka maˈu liu.
6 Na ngwae ˈalako ki kira
ruˈu maˈi, kira ka buta non-
ina. Ma kira ka ngalia ˈi
maa, ma kira ka kwaiatoa.
7 Nia bolo faˈinia ta uulu
kadi sina ˈi buri ˈana, na ˈafe
nia ka ruˈu maˈi saena luma
ana kula neˈe sa Peter nia
tua ana, ma noaˈa kasi sai
logo ana tae neˈe fuli fuana
na araˈi nia.
8 Ma sa Peter ka saefilo
ˈuri ana, “Faˈarongo nau
basi maˈi, ˈuri ma na mani
baera taˈifau naˈa niniˈa
neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo moro
ngalia ˈuana na ano ba
koroˈo ˈoifoli ˈani?”
Ma nia olisia ka ˈuri, “ˈIu,
nia taˈifau naˈa niniˈa.”
9 Goˈo sa Peter ka saefilo
laˈu ˈuri ana, “Faˈuta neˈe
araˈi ˈoe faˈiniˈo, moro ka
sokea na Anoˈi ru Abu God,
ma koroˈo fia fasi nia kasi
matalangaˈi koroˈo goˈo? Na
ngwae ba kira kwaiatoa na
araˈi ˈoe neˈana, kira uu
goˈo ˈada ˈi ˈaena sinamaa
ana kaidaˈi neˈe. Ma kira
ke baˈa ngaliˈo logo ˈiri kika
kwaiatoˈo.”
10 Ma ˈunaˈeri goˈo kini
neˈe ka ˈasia logo ˈi ano ˈi
naˈona ˈaena sa Peter, ma
ka mae naˈa. Ma na ngwae
ˈalako baera ki kira ruˈu
maˈi, ma kira ka lisia nia
mae naˈa, kira ka ngalia ˈi
maa, ma kika leka kwaiatoa
logo ˈi ninimana araˈi nia.
11 Na ngwae faˈamamana
ki taˈifau, ma ngwae ki
taˈifau logo neˈe kira rongoa
ru neˈeri, kira ka maˈu liu
logo.

Ru faˈanadaˈa ki

12 Na ngwae lifurongo
ki, kira fulia ru ˈoro ni
ˈarefoˈanga ani ki ma na
faˈanadaˈa ki ˈi safitana na
ngwae ki. Ma na ngwae
faˈamamana ki taˈifau, kira
ka fiku ˈi saena Luma Abu
God ana kula neˈe kira saea
ˈani Taofa sa Solomon.
13 Ma ta ngwae neˈe noaˈa
kasi faˈamamana, noaˈa
kasi noniraˈa fuana ka fiku
faˈinida, sui bore ˈana na
ngwae ki ka tafea na ngwae
faˈamamana ki ma ka saea
kira leˈa.
14 Bore ma na ngwae ˈoro
ki, ma na kini ˈoro ki logo,
kira ka faˈamamana ana na
Aofia, ma kira ka fiku logo
ˈi saena na fiku taˈi ngwae
neˈeri.
15 Ma duˈungana na ru
neˈe na ngwae lifurongo ki
kira fuliˈi ki, na ngwae ˈi
neˈeri ki kira ka ngalia naˈa
ngwae mataˈi ki, ma kika
aluda sulia na taˈi tala fa-
fona na ˈifitaˈi kira ki, fasi
ˈiri kaidaˈi sa Peter ka liu
ana, nununa bore ka liu
fafida, ma kira ka ˈakwa.
16 Ma na ngwae ˈoro ki
kira ka leka maˈi faˈasia na
fanoa ki kalia ˈi Jerusalem,
kira ngalia maˈi na ngwae
kira ki neˈe kira mataˈi
faˈinia na ngwae neˈe anoˈi
ru taˈa ki faˈafiida, ma na
ngwae lifurongo ki kika gu-
rada, ma kira taˈifau kika
ˈakwa logo.

Kira faˈakaisia na ngwae lifurongo ki

17 Ma na ˈingataˈi fata abu,
faˈinia na ngwae nia ki neˈe
kira tua saena fiku taˈi ng-
wae ana Sadusi ki, kira ka
ogalaˈa liu fuana na ngwae
lifurongo ki.
18 Ma kira dauda, ma kira
ka aluda saena luma ni
lokafo.
19 Bore ma ana faˈi rodo
neˈeri, na ˈainsel God dao
maˈi, ma ka ˈifingia na sina-
maa ki ana luma ni lokafo
neˈeri, ma ka talaˈida ˈi maa,
ma ka fata ˈuri fuada,
20 “Muke leka, muke uu
saena Luma Abu God, kamu
ke faˈarongoa ngwae ki sulia
na mauriˈa faolu neˈe.”
21 Na ngwae lifurongo ki
kira ka roˈo sulia na ˈainsel
neˈeri, ma ˈi ˈofodangi laˈa
bilabila, kira ka leka naˈa
saena Luma Abu God, ma
kira ka talaˈae naˈa ana
faˈamanataˈanga.

Na ˈingataˈi fata abu
faˈinia ngwae nia ki, kira
ka ri maˈi ˈuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki fuana
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru,
ˈiri kika filoa na ngwae
lifurongo ki. Ma kira ka
kwate alaˈanga fuana na
ngwae ana ofoˈa ki, kira
ka talaˈia naˈa maˈi ngwae
lifurongo ki faˈasia saena
luma ni lokafo siada.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe
ngwae ana ofoˈa ki kira
dao kwau, noaˈa kira kasi
lisia naˈa ta taˈi ana ng-
wae lifurongo saena luma
ni lokafo. Ma kira oli
kika faˈarongoa na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kika ˈuri,
23 “Kaidaˈi kami dao kwau
saena luma ni lokafo, kami
lisia neˈe ngwae folo ki kira
fono ngasi liu mala ana sina-
maa ki, ma kira ka folo
goˈo ˈada maana sinamaa

ki. Bore ma kaidaˈi kami
ˈifi, kami ka lia kwau saena
luma, ma noaˈa kami kasi
lisia goˈo taˈi ana na ngwae
lifurongo ki ˈi saena.”
24 Kaidaˈi neˈe fata abu
doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana na ngwae
folo ki ana Luma Abu God,
kira rongoa ru neˈe, kira ka
filo kwailiu tae laˈu neˈe ke
baˈa fuli.
25 ˈUnaˈeri taˈi ngwae ka
ruˈu maˈi, ma ka fata ˈuri
fuada, “Muke sailinga basi,
na ngwae ba kamu aluda
saena luma ni lokafo, kira uu
naˈa ˈada saena Luma Abu
God, ma kira ka faˈamanata
naˈa ngwae ki!”
26 Ma na gwaungaˈi ngwae
ana ngwae folo ki faˈinia
na ngwae nia ki, kira leka,
kira ka oli maˈi faˈinia na
lifurongo ki. Noaˈa kira
kasi kwaˈi laelae laˈu sul-
ida fuana oliˈa maˈi, osiˈana
kira maˈu ˈani ngwae ki,
ˈasu kira kata ˈuilaˈi fauda
lala.
27 Ma kaidaˈi kira talaˈia
maˈi na ngwae lifurongo ki,
ma kira ka faˈa uuda ˈi
naˈona na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru neˈe kira fiku maˈi,
na ˈingataˈi fata abu ka fata
fuada ka ˈuri,
28 “Kaimili lui totongaˈi
ana noaˈa kaumulu kasi
faˈamanata laˈu ˈani sa
Jesus. Bore ma na
faˈamanataˈanga kamu
talofia naˈa saena fanoa ˈi
Jerusalem. Ma kamu ka fafi
kaimili fasi kaimili lala neˈe
kami saungia sa Jesus ka
maeˈ!”
29 Sui sa Peter faˈinia na
lifurongo ki ka olisida kika
ˈuri, “Kami ka roˈo nama su-
lia God ma noaˈa laˈu ngwae
ki.
30 Ma buri ˈana neˈe kamu
saungia sa Jesus ana na ˈai
rara folo ka mae, God ba
koˈo kia ki neˈe taˈea faˈasia
na maeˈa.
31 Ma God taˈea nia ka
gwaungaˈi faˈinia fasi ˈiri
nia ka kwaitalaˈi ma ka
faˈamauri, fasi ˈiri ka kwa-
tea kaidaˈi fuana ngwae Is-
rael ki, ˈiri kike kakari al-
ifaˈi, ma God ka rufuanata
ana taˈangaˈa kira ki.
32 Kaimili lisia naˈa ru
neˈe fuli fuana sa Jesus ki,
ma kamiˈa faˈinia na Anoˈi
ru Abu ka fata faˈamamana
naˈa suliˈi. God kwatea maˈi
na Anoˈi ru Abu fuana sa tai
faˈida neˈe roˈosulia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ng-
wae saena fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru ki kira rongoa ru
neˈe, kira ka saetaˈa liu, ma
kira ka oga kike saungia na
ngwae lifurongo neˈeri ki.
34 Bore ma taˈi ngwae
ana fikutaˈi ngwae lokoˈi
ru neˈeri, ma niaˈa tai ana
fikutaˈi ngwae ana Farasi sa-
tana sa Gamaliel neˈe ngwae
faˈamanata ˈani taki ki, ma
nia neˈe ngwae ki kira fuˈusi
doe liu ana, nia tataˈe ka
saea kira ka olitaˈinia basi
ˈada na ngwae lifurongo
neˈe ki ˈi maa fuana kaidaˈi
tiˈitiˈi.
35 Sui, nia ka fata
ˈuri fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki,
“Kaumulu ngwae ˈi Israel ki,
kamu ke manata leˈa sulia
na ru neˈe kamu ke baˈa
sasia ana ngwae neˈe ki.
36 Osiˈana noaˈa ˈisi tau

goˈo kwau, sa Tedas leka maˈi ka saea niaˈa ta ngwae ˈinotoˈa liu, ma ka bolo faˈinia fai talangaˈi ngwae ki neˈe kira leka sulia. Ma noaˈa kasi tau goˈo, na ngwae ki kika saungia, ma na fafarongo nia ki kira ka takalo taˈifau, ma na raoˈa ba nia sasia ka sui logo ˈana.

37 Sui buri ˈana sa Judas na ngwae ˈi Galili ka leka laˈu maˈi ana kaidaˈi kira keresia satana na ngwae ki taˈifau. Ma na ngwae ˈoro ki neˈe kira leka sulia ma kira ka ofolia ngwae ˈi Rom ki, bore ma ngwae ana ofoˈa ˈi Rom ki kira ka saungia logo. Ma na fafarongo nia ki, kira ka takalo logo ˈada.

38 Ma sulia na ru neˈe fafarongo sa Jesus ki kira sasi, nau ku saea fuaumulu, noaˈa kamu kasi sasia ta ru ada. Muke alaˈanida kika leka kwau ˈada ma muka leka faˈasida. Diˈia na manataˈanga ma na raoˈa neˈe kira sasia neˈe ru goˈo ana ngwae, nia ke baˈa funu logo ˈana.

39 Ma diˈia nia leka maˈi faˈasia God, nia ˈafitaˈi kamu ke tataˈe saulida, ma kamu ke dao toˈona neˈe kamu fuˈa saulia God.”

Ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka roˈosulia fatalana sa Gamaliel.

40 Sui kira ka oli laˈu maˈi faˈinia na ngwae ni lifurongo ki, ma kira ka saea fuana ngwae folo ki kira ka ulasida. Ma kira ka luida noaˈa kira kasi fata laˈu sulia sa Jesus. Sui, kira ka kanusuda.

41 Ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae lifurongo ki kira leka naˈa faˈasia na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka saeleˈa liu, osiˈana God nia alafafida neˈe kira totolia nonifiiˈanga duˈungana sa Jesus.

42 Ma ana asoa ki taˈifau, na ngwae lifurongo ki kira ka liu ˈi saena Luma Abu God, ma ˈi saena na luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sa Jesus nia na Christ, na ngwae filia God.

6

Kira filia na fiu ngwae ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae lifurongo ki

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ˈoro naˈa. Ma na ˈugaˈa ka tataˈe safitana Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga ngwae Jiu faˈinia na Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga Grik. Ti ai ada neˈe kira fata ˈani alaˈanga Grik, kira ˈuga, osiˈana neˈe Jiu neˈe kira fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu noaˈa kasi ˈafia goˈo na gwaˈi ˈuru kira ki ka bolo logo faˈinia ˈuru Jiu neˈe kira alaˈa ˈani alaˈanga ngwae Jiu ˈani na fanga, ma na mani neˈe kira daroˈia ana asoa ki.

2 Ma na akwala ma ro ngwae lifurongo neˈe ki, kira ka ri maˈi ˈuana ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈiri leˈa neˈe kami ka ˈabera laˈu

ˈani na daroˈilana na mani
kulu ki, ma kami ka manata
buru naˈa ˈaimili ˈani na
faˈatalongaˈi lana fatalana
God.
3 Nia ˈunaˈeri ngwaefuta
nau kina ˈae, kamu ke filia ta
fiu ngwae leˈa ˈi safitamuˈa
neˈe kamu saiada neˈe na
Anoˈi ru Abu nia sura ada,
ma kira ka liatoˈo, fasi ˈiri
kike lia sulia na raoˈa neˈe.
4 Ma kaimili ka rao
taˈi bali naˈa ˈaimili
ˈani foˈongaˈa ma na
faˈatalongaˈi lana fatalana
God.”
5 Ma na ngwae neˈeri
ki, kira fiku, ma kika
saeleˈa kaidaˈi kira ron-
goa ru neˈe, ma kira ka
filia sa Stefen, na ngwae
neˈe faˈamamanaˈanga nia
ngasingasiˈa ma na Anoˈi
ru Abu ka tua faˈinia. Ma
kira ka filia logo sa Filip,
sa Prokorus, sa Nikanor, sa
Timon, sa Parmenas, ma sa
Nikolaus na ngwae faˈasia
ˈi Antiok neˈe nia dau sulia
faˈamanataˈanga ngwae Jiu
ki, bore ˈana nia noaˈa ˈiri
futa laˈu maˈi ana ta ngwae
Jiu.
6 Sui, na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈeri, kira ka
talaˈia maˈi fiu ngwae neˈeri
ki siana na lifurongo ki, ma
na lifurongo neˈeri ki kira
ka foˈo faˈi kira, ma kira ka
alua limada fafia na gwauda.
7 Ma na fatalana God ka
talofia taˈifau naˈa ˈafutana
ˈi Jerusalem. Ma na ng-
wae ˈi Jerusalem ki neˈe kira
faˈamamana, kira ka ˈoro liu
maˈi, ma na fata abu ˈoro ki
logo, kira ka faˈamamana.

Na daulana sa Stefen

8 Sa Stefen na ngwae neˈe
God faˈaleˈa, ma ka toˈo ana
na ngasingasiˈanga fuana
sasilana ru faˈanadaˈa ˈoro
ki ma na ru ni ˈarefoˈanga
ani ki ˈi safitana ngwae ki.
9 Ma ti ngwae neˈe kira
ˈaila ˈani sa Stefen, kira ka
tua logo saena fiku taˈi ng-
wae kira saea ˈani “Na luma
fuana foˈongaˈa ana ngwae
kira tua sakadola ki.” Ti ng-
wae adaˈa kira Jiu neˈe leka
maˈi faˈasia ˈi Saeren, ma
ˈi Aleksandria. Kira faˈinia
ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi
Silisia, ma ˈi Asia ki, kira
ka etangia olisuˈusuˈunga
faˈinia sa Stefen.
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na liatoˈo fuana sa
Stefen, fasi ˈiri kaidaˈi nia
ka fata ˈani, ˈafitaˈi liu ta
ngwae ka olisia.
11 Sui kira ka foli ago
ana ti ngwae ˈiri kira ka
saea, “Kaimili rongoa nia
fata buri tolingaˈi ana sa
Moses faˈinia God.”
12 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe
ki kika radua na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, kira
ka saetaˈa liu, ma kira leka
maˈi siana sa Stefen, ma
kira ka daua, ma kira ka
talaˈia maˈi siana na fiku taˈi
ngwae lokoˈi ru.
13 Sui kira ka ri maˈi ˈuana
ti ngwae ˈiri kira ka soke
fafia. Kira fata ˈuri, “Sulia
asoa ki, na ngwae neˈe fata
buri tolingaˈi ˈana Luma
Abu God, faˈinia na taki sa
Moses ki.
14 Kami rongoa nia saea sa
Jesus ngwae ˈi Nasaret nia

ke baˈa osia na Luma Abu God, ma ke olisia logo na falafala kia ki neˈe sa Moses kwateˈe naˈa fuaka.”
15 Ma na ngwae neˈe kira tua saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru neˈe, kira ka alu naˈa maada ana sa Stefen, ma kira ka lisia neˈe maana ngwasinasina ka diˈia naˈa ta ˈainsel.

7

Sa Stefen suˈusia nia ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru

1 ˈUnaˈeri na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Stefen ma ka fata ˈuri, “ˈUri ma na ru niniˈa kira fai fafiˈo ˈaniˈi ki, nia mamana niniˈa?”
2 Sa Stefen olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina, ma maˈasi nau kina, muke fafarongo nau basi! God neˈe ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa, nia faˈataˈi fuana koˈo bora kia sa Abraham kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Mesopotemia, sui mala nia ka fiˈi leka tua ˈi Haran.
3 God fata ˈuri fuana, ‘ˈOke taˈe faˈasia na fuuˈi ngwae ˈoe, ma na fanoa ˈoe, ˈoke leka ˈuana na fanoa neˈe nau ku saea fuamu ˈoke baˈa leka ˈuana.’✡
4 Sui nia ka leka faˈasia abaˈi kula nia ˈi Kaldia, ma ka leka tua ˈi Haran. Ma buri ˈana na maˈa sa Abraham nia mae, God ka saea nia ka ˈidu maˈi ˈuana na fanoa neˈe kamu tua naˈa ana ˈi taˈena, neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan ˈi naˈo.
5 Aia, God noaˈa kasi kwatea goˈo ta bali ana ano neˈe fuana sa Abraham, ta bali tiˈitiˈi bore ˈana fasi ˈiri sa Abraham ka toˈo ana bore ka noaˈa logo. Bore ma God nia eta fataˈa fuana nia ke baˈa kwatea na ano neˈeri ˈiri ano nia naˈa ˈana, faˈinia na olitana kwalafa nia. Ma kaidaˈi God nia eta fataˈa fuana, sa Abraham noaˈa nia kasi toˈo ˈua ana ta ngela.
6 ˈI buri God ka fata ˈuri fuana, ‘Na olitamu kike baˈa tua ana fanoa neˈe noaˈa laˈu na fanoa kira, ma ˈi neˈeri kira ke baˈa rao ˈoˈo. Ma na ngwae ki kike baˈa faˈakaisida sulia fai talangaˈi faˈi ngali ki.
7 Bore ma nau ku kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe kira rao fuada ki. Ma ˈi buri, na olitamu kike sakatafa maˈi faˈasia fanoa neˈeri, ma kike foˈosi nau saena kula neˈe.’✡
8 “God eta fataˈa fuana sa Abraham ma ka saea fuana, diˈia na ngwae nia ki kira ˈolo faˈataˈinia, kira alafafia na fau alangaˈinga nia.✡ Ta neˈe sa Abraham ka ˈolo faˈataˈinia ana sa Aesak, fiu asoa ki ˈi buri ˈana neˈe nia futa. ˈUnaˈeri logo, sa Aesak ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela nia sa Jakob, ma sa Jakob ka ˈolo faˈataˈinia ana akwala ma ro ngela nia ki neˈe kiraˈa naˈa neˈe na koˈo kia ki.
9 “Sa Josef neˈe ta ngwae naˈa ana akwala ma ro ngela nari sa Jakob faˈafutada ki. Na ai naˈona ki taˈifau liada kwaimamagolai fuana, ma kira ka foli ˈani fuana na ngwae neˈe kira leka ˈuana

✡ **7:3** Jenesis 12:1 ✡ **7:7** Eksodas 3:12 ✡ **7:8** Jenesis 17:10-14

ˈi Ejipt ki, fasi ˈiri nia ke baˈa
rao ˈoˈo ˈi neˈeri. Bore ma
God tua faˈinia,
10 ma ka tagi sulia saena
ˈafitaˈiˈanga nia ki. Kaidaˈi
sa Josef nia dao siana sa
Fero, na tatalafaˈa ˈi Ejipt,
God kwatea naˈa liatoˈo
fuana, ma ka kwaiˈafi ana
neˈe kwate ma sa Fero ka
oga, ma sa Fero ka alua nia
ka gwaungaˈi fafia tuaˈa ˈi
Ejipt, ma ka alua nia ka lia
logo sulia na toˈoruˈa nia ki
taˈifau.
11 Ma kaidaˈi neˈeri logo
neˈe na uniˈi fioloˈa doe ka
liu saena fanoa ˈi Ejipt ma
ˈi Kenan,* neˈe ka kwatea
naˈa ˈafitaˈiˈanga doe fuana
na ngwae ki. Ma kaidaˈi
neˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana
sa Jakob faˈinia ngela nia ki
ka dao toˈona ta fanga.
12 Ta neˈe ana kaidaˈi
sa Jakob rongoa neˈe fanga
ˈoro ˈi Ejipt, nia ka kwatea
naˈa ngela nia ki (neˈe koˈo
kia ki), kira ka eta leka dao
ˈi neˈeri.
13 ˈUnaˈeri ana ru-
ana kaidaˈi kira leka
laˈu maˈi, sa Josef ka
faˈatafalangaˈinia fuana ai
naˈona ki kira ka fiˈi lia
saiana. Ma sa Fero bore ka
sai logo ana fuuˈi ngwae sa
Josef neˈe kira tua ˈi Kenan.
14 Ma sa Josef ka kwate
alaˈanga ˈuana na maˈa nia
sa Jakob, ma ka saea niaˈa
faˈinia na kwalafa nia ki
taˈifau kika leka maˈi ˈuana
ˈi Ejipt. Ma kiraˈa taˈifau
naˈa neˈe kira fiu akwala ma
lima ngwae ki.
15 Sa Jakob ka leka ˈuana
ˈi Ejipt faˈinia na ngela nia
ki, ma kira ka mae naˈa ˈi
neˈeri.
16 Kira ka ngalia nonidaˈa
kika kwaiatoda ˈi Sekem taˈi
fanoa saena abaˈi kula ˈi Ke-
nan, na ano ba sa Abraham
folia faˈasia na kwalafa sa
Hamor.
17 “Ma na kaidaˈi
karangi naˈa fuana God
ka faˈamamana na fata
alangaˈinga neˈe nia sasi
fuana sa Abraham, na
ngwae kulu ki neˈe kira tua
ˈi Ejipt, kira ˈoro liu naˈa.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, na
tatalafaˈa faolu, neˈe noaˈa
kasi saiana ta falafala su-
lia sa Josef, nia talaˈae ka
gwaungaˈi fafia ˈi Ejipt.
19 Nia ka ˈoiˈana na koˈo
kia ki, ma ka faˈakaisida liu
naˈa, ma ka fata totongaˈi
fuada, ˈiri kira ka toˈosia
ngela kira ki ˈi maa, ˈiri kika
saumaelida.
20 Ma ana kaidaˈi neˈeri
neˈe, sa Moses nia futa maˈi
ana, na ngela ˈoloˈolo leˈa
liu. Ma teˈa nia ka gonia
goˈo sulia uulu madamo ki ˈi
luma nia.
21 Ma kaidaˈi kira ngali
kwau sa Moses faˈasia luma
nia, na sariˈi sa Fero ngalia,
ma ka sarea, ma ka gonia
diˈia na ngela nia naˈa.
22 Ngwae ˈi Ejipt ki kira
faˈamanata sa Moses ˈani na
ru ˈoro neˈe ngwae ˈi Ejipt
ki oga kika saiana. Ma nia
ka ˈaˈana naˈa, ma niaˈa ta
ngwae talingaˈi ˈani fatalana
ma na abulalana.
23 “Ma ana kaidaˈi sa

* **7:11** ˈI Kenan na sata ˈua fuana abaˈi kula ˈi Israel. Lisia logo verse 4,5,7,11.

Moses doe maˈi ka dao ana
fai akwala faˈi ngali ki, nia
ka manata ˈuana ka dao
toˈona ngwae nia ki ana
kwalafa sa Israel.
24 Ma kaidaˈi nia dao, nia
ka lisia taˈi ngwae Jiu neˈe
ngwae Ejipt nia mala taˈa
liu naˈa ana. Ma nia leka
kwau ka kwaiˈafi ana, ma ka
duˈua fuana, ma ka saungia
naˈa na ngwae ˈi Ejipt neˈeri.
25 Nia ka fia fasi na
ngwae nia ki fuila kira
ka saiana neˈe God filia
fuana talaˈilada faˈasia na
faˈakaisiˈanga ˈi Ejipt, bore
ma na ngwae ki taˈifau
noaˈa ki kasi sai goˈo ana.
26 Ma ana taˈi asoa laˈu,
nia ka lisia ro ngwae Jiu ki
kera fuˈa, ma nia ka ili ˈuana
kwatelana aroaroˈa ˈi safi-
tadaroˈo ka fata ˈuri, ‘Moro
rongo basi, koroˈo neˈana na
ro ngwai asina ki goˈo. Fuila
noaˈa koroˈo kasi fuˈa laˈu.’
27 Ma taˈi ngwae ana
keroˈa neˈe mala taˈa
ana toˈolana ka suiˈia sa
Moses, ka fata ˈuri, ‘Sa tai
neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi
fuamiroˈo, ma ˈoko tua ni
ngwae kwai matalangaˈi ˈi
safitamiroˈo kwa?
28 ˈOko oga ˈoe saungi nau
logo, diˈia ba ˈoko saun-
gia na ngwae ba ˈi Ejipt ˈi
roˈoki?’
29 Kaidaˈi sa Moses nia
rongoa ru neˈeri, nia ka tafi
faˈasia ˈi Ejipt, ma ka leka
tua naˈa ˈana ˈi Midia, ma
nia ka araˈi naˈa ˈi neˈeri,
ma na ˈafe nia ka faˈafuta ro
ngela ngwane ki.
30 “Ma ˈi buri ˈana neˈe sa
Moses nia tua naˈa ˈi neˈeri
sulia fai akwala faˈi ngali ki,
na ˈainsel ka faˈataˈi fuana
saena meamea ana mafula
neˈe kwasufia na ˈai neˈe uu
karangia totoloa ˈi Saenae, ˈi
saena abaˈi kula kwasi neˈe
noaˈa kasi bolo faˈinia ta
ngwae ka tua ana.
31 Sa Moses ka ˈarefo liu
ana ru neˈe nia lisia, ma ka
ˈidu karangia kwau na ˈai
neˈeri, fasi ˈiri nia lia leˈa
ana. Bore ma nia rongoa lala
na lingana God
32 neˈe ˈuri, ‘Nauˈa na God
koˈo bora ˈoe ki, God sa
Abraham, ma sa Aesak, ma
sa Jakob.’✡ Ma sa Moses ka
lebelebe, ma ka ˈaila lia naˈa
kwau, osiˈana nia maˈu liu.
33 Ma God ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈOke kanusua na taˈe
butu ˈoe ki faˈasia na ˈaemu,
duˈungana kula niniˈa ˈoko
uu ana, neˈe ano abu.
34 Nau ku lisia naˈa
faˈakaisiˈanga taˈa liu niniˈa
kira sasi ana ngwae nau ki
neˈe kira tua ˈi Ejipt, ma
nau ku rongoa naˈa lingana
na angiˈa kira ki. Ta neˈe
nau ku koso maˈi fuana nai
lafuda faˈasia. ˈOke leka
naˈa kwau ˈi Ejipt, osiˈana
nau ku filiˈo naˈa.’
35 “Sa Moses na ngwae ba
na ngwae ˈi Israel ki kira
ˈaila ˈania, ma kira ka fata
ˈuri fuana, ‘Tai neˈe aluˈu
ˈoko gwaungaˈi fafi kami,
ma ˈoko uu fuana kwai
matalangaˈi lamiˈa?’ Nia ba
God ka kwatea maˈi fasi ˈiri
ka gwaungaˈi, ma ka logeda
faˈinia kwaiˈafiˈanga faˈasia
na ˈainsel ba nia faˈataˈi
fuana ana ˈai ba na mafula
duˈafia.

✡ **7:32** Eksodas 3:1-10

36 Ma sa Moses ka talaˈia
ngwae Jiu ki faˈasia ˈi Ejipt,
ma ka fulia faˈanadaˈa ki
ma ru ni ˈarefoˈanga ani ki
ˈi Ejipt, ma saena asi neˈe
kira saea ‘Asi Meo,’ ma ˈi
saena abaˈi kula kwasi sulia
fai akwala faˈi ngali ki.
37 Sa Moses logo ba nia fata
ˈuri fuana ngwae Israel ki,
‘God ke baˈa kwatea maˈi
taˈi profet siaumulu, diˈia
neˈe nia asungaˈi nau maˈi
siaumulu, ma niaˈa neˈeriˈa
ta ngwae goˈo ˈana, ana ng-
wae kamu ki.’✡
38 Ma sa Moses ka tua
faˈinia ngwae ˈi Israel ana
fikuˈa ba saena abaˈi kula
kwasi, nia ka tua faˈinia na
koˈo kia ki, ma faˈinia na
ˈainsel neˈe alaˈa faˈinia ˈi
gwauna totoloa ba ˈi Sae-
nae. Ma nia ka ngalia
naˈa faˈarongoˈanga sulia
mauriˈa faˈasia God fasi ˈiri
ke kwatea fuaka.
39 “Bore ma na koˈo kia
ki, kira ka ˈaila liu ˈania
roˈongaˈa sulia sa Moses.
Ma kira ka abula ˈada
faˈasia, ma kira oga liua oliˈa
ˈuana ˈi Ejipt.
40 Kaidaˈi sa Moses tua ˈua
gwauna totoloa, kira ka fata
ˈuri fuana sa Aaron, ‘ˈOke
saungaˈinia maˈi ti nunuˈi
ru neˈe diˈia ti god fuaimili,
fasi ˈiri kira ke talaˈi kaimili.
Osiˈana kami kina naˈa tae
neˈe sasi ma sa Moses, na
ngwae ba talaˈi kaimili maˈi
faˈasia ˈi Ejipt, ka dole maˈi
gwauna totoloa loeri.’
41 Ma kira ka saungaˈinia
naˈa na nunuˈi ru lisilana
diˈia na buluka fuada fuana
foˈosilana, ma na sungi-
lana na kwaisuˈusiˈanga ki
fuana, ma kira ka sasia naˈa
fangaˈa fuana faˈadoelana
ru neˈe kira saungaˈinia
ˈada talada.
42 Duˈungana neˈe kira
sasi ˈunaˈeri, God ka abula
faˈasida, ma ka faˈasida ˈiri
kira ka foˈosia naˈa ˈada na
madaˈafi, ma na madamo,
ma na bulubulu ki ˈi langi,
diˈia ba na profet ki kira
keresia kika ˈuri,
‘Kamu ngwae Israel ki,
noaˈa kamu ˈiri
saungia laˈu ru
mauri kamu ki, ma
na kwaisuˈusiˈanga
niniˈa kamu ka sasiˈi
sulia fai akwala faˈi
ngali neˈe ki saena
abaˈi kula kwasi,
noaˈa kamu ˈiri sasiˈi
laˈu fuaku.
43 Na babala neˈe kamu
ngalia faˈi kamu,
ru fuana nunuˈi ru
Molok.
Kamu ngalia logo faˈi
kamu nunuˈi ru diˈia
na bulubulu neˈe
kira saea ˈani Refan,
keraˈa neˈe nunuˈi ru
kamu saungaˈinida ki
goˈo fuana foˈosilada.
Ma osiˈana ru neˈeri ki, nau
ku lali kamu kwau
faˈasia ˈi Israel ka
daofaˈi liu ana fanoa
ˈi Babilon.’✡

44 “Na koˈo kia ki bore,
kira ngalia logo na Babala
Abu God faˈi kira saena
abaˈi kula kwasi. Kira
saungaˈinia na Babala Abu
neˈe sulia tae neˈe God saea
ma ka faˈataˈinia fuana sa
Moses.

✡ **7:37** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **7:43** Emos 5:25-27

45 ˈI buri ˈana, na koˈo kia
ki kira ngalia naˈa babala
neˈe faˈasia na maˈa kira
ki. Kaidaˈi kira leka faˈinia
sa Josua, kira ngalia kwau
na babala. Kaidaˈi neˈeri
neˈe God lalia na ngwae ki
faˈasia na ano kira, ma na
ngwae Israel ki ka ngalia
naˈa fuada. Ma na babala
neˈeri ka tua ˈi neˈeri, leleka
ka dao ana kaidaˈi sa David
nia tatalafaˈa.
46 Ma God ka saeleˈa
faˈinia sa David, ma nia ka
gania God ka alaˈania ˈiri
nia ka saungaˈinia ta luma
fuana God neˈe sa Jakob
foˈosia.
47 Bore ma sa Solomon lala
neˈe ka saungaˈinia na luma
fuana.
48 “Bore ma God neˈe
ˈinotoˈa ka tasa, noaˈa kasi
tua ˈi saena babala neˈe
ngwae ki kira saungaˈiniˈi.
Diˈia na profet Aesea ba
keresia fatalana God fuana
ngwae Jiu ki ka ˈuri,

49 ‘Nauˈa neˈe nau ku
gwaungaˈi maˈi ˈi
langi fafia ru ki
taˈifau, ma na magalia
neˈe na kula fuana
alulana ˈaeku ana.

Noaˈa kamu kasi totolia neˈe
kamu ka saungaˈinia
ta luma neˈe leˈa ka
diˈia kula neˈe nau ku
tua ana.

Ma noaˈa kamu kasi to-
tolia neˈe kamu ka
saungaˈinia ta luma
neˈe doe ka bolo
faˈinia neˈe nai tua ˈi
saena.

50 Osiˈana nauˈa neˈe nau
ku saungaˈinia na ru
neˈe ki taˈifau ˈi langi
ma saena magalia.’ ”✡

51 Ma sa Stefen ka fata
laˈu ka ˈuri, “Sui bore ˈana
kamu na ngwae Jiu ki, na
maurilamuˈa ngasi ka diˈia
lala na ngwae neˈe noaˈa
kasi oga roˈongaˈa sulia
God, ma na maurilamuˈa
ka rodoˈa. Nia neˈe kwatea
ma noaˈa kamu kasi oga
rongolana ma kwairoˈoi
ˈanga ana fatalana God.
Kamu diˈia naˈa koˈo kamu
ki, duˈungana kamu iliili
logo ˈuana suˈungengelana
na Anoˈi ru Abu.
52 Na koˈo kamu ki kira
faˈakaisia na profet ki
taˈifau. Osiˈana ˈi naˈo
maˈi ba kira saungia na
ngwae ni faˈataloˈa God
ki, neˈe kira faˈarongo ˈani
lekalana maˈi na Christ, na
ngwae ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae nia ki.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu
ka kwatea niaˈa fuana na
malimae nia ki, ma muka
saungia ka mae.
53 ˈIu, ma kamuˈa ba
ngalia naˈa taki God ki ba na
ˈainsel ki kira kwateˈe maˈi
fuamuˈa, bore ma noaˈa
kamu kasi roˈo goˈo suliˈi!”

Kira saungia sa Stefen

54 Ma ana kaidaˈi neˈe ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki saena
fikuˈa neˈe kira rongoa sa
Stefen, na manatalada ka
ngeˈengeˈela liu, ma kira ka
ˈala girigiri fuana, osiˈana
kira saetaˈa liu fuana.
55 Ma osiˈana na Anoˈi ru
Abu nia sura naˈa ana sa
Stefen, nia lia ˈalaˈa ˈuana

✡ **7:50** Aesea 66:1

ˈi langi, ma ka lisia God
ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa,
ma ka lisia logo sa Jesus
nia uu ana bali lima ˈoloˈolo
ana God ma ka gwaungaˈi
faˈinia.
56 Ma sa Stefen ka fata ˈuri,
“Lia basi! Nau ku lisia na
fanoa ˈi langi nia ˈifi, ma na
Ngela Ngwae ka uu ˈi bali
lima ˈoloˈolo ana God!”
57 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira rongoa
ru neˈe, kira ka bokota naˈa
alingada, ma kira ka ri koko,
ma kira ka afaˈiriˈiri naˈa
fafia.
58 Ma kira ka suu-
langaˈinia ˈuana ˈi maa
faˈasia ˈi saena na fanoa,
ma kira ka talaˈae naˈa ana
ˈuilana ˈani fau ki. Ma
na ngwae neˈe kira ˈuia sa
Stefen ˈani fau ki, kira ka
kanusua na toˈongi kira ki,
ma kira ka aluˈi ˈi ˈaena taˈi
ngwae ˈalako neˈe satana
sa Saul, ˈiri kira ka abitako
fuana ˈuilana.
59 Ma kaidaˈi kira ˈuia, sa
Stefen foˈo ka ˈuri, “Jesus
Aofia nau ˈae, ˈoke ngalia
naˈa mangoku.”
60 Ma nia ka bobo uruuru
ˈi ano, ma ka fata doe ka
ˈuri, “Aofia, ˈoke rufuanata
ada fuana saungilaku!” Buri
ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki
taˈifau, nia ka mae naˈa.

8

*Sa Saul faˈakaisia na ng-
wae faˈamamana ki*

1-2 Ma sa Saul ka alafafia
maelana sa Stefen. Ma
ti ngwae neˈe fitoˈonga
kira ki ngasingasiˈa, kira
ngalia nonina sa Stefen, ma
kira ka kwaiatoa, ma kira
ka angi liu faˈinia. Ma
ana faˈi asoa neˈeri logo,
na ngwae faˈamamana ki
ˈi Jerusalem kira talaˈae
kika ruˈu naˈa saena
faˈakaisiˈanga, osiˈana neˈe
faˈakaisiˈanga nia doe liu.
Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana kira ka
takalo taˈifau naˈa ˈuana
fanoa ki saena abaˈi kula ˈi
Judea ma ˈi Samaria, bore
ma noaˈa laˈu na ngwae
lifurongo ki.
3 Sa Saul ka sasi ngangata
liu ˈuana malangisilana na
ngwae faˈamamana ki. Ma
nia ka ruˈu saena luma ki
ˈuana daulana sa tai faˈida
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus, ngwae ki ma na kini
ki logo, ma ka aluda saena
luma ni lokafo.

*Kira faˈatalo logo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Samaria*

4 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana, kira ka takalo
ana fanoa ki taˈifau. Ma
kaidaˈi kira liu kwau, kira
ka faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus.
5 Sa Filip ka leka ˈuana
taˈi maˈe fanoa doe saena
abaˈi kula ˈi Samaria, ma
ka faˈarongo ˈani sa Jesus,
na ngwae faˈamauri, fuana
ngwae ki ˈi neˈeri.
6 Kaidaˈi ngwae ˈi neˈeri
ki kira rongoa naˈa fatalana
sa Filip, ma kira ka lisia
logo na ru faˈanadaˈa ki neˈe
nia fuliˈi, kira ka fafarongo
mamana ana ru neˈe sa Filip
nia saeˈe ki.
7 Osiˈana nia ka lalia anoˈi
ru taˈa ki faˈasia ngwae
ˈoro ki, ma kira ka ri koko,

ana kaidaˈi kira ruˈu maˈi
faˈasida. Ma na ngwae neˈe
nonida ka taˈu, ma ngwae
ˈaeda mae ki, nia ka gurada
taˈifau.
8 Ma na ngwae ˈi Samaria
ki, kira ka saeleˈa liu faˈinia.
9 Ma saena fanoa neˈeri,
taˈi ngwae ka tua logo neˈe
satana sa Simon, ma ka tau
naˈa maˈi nia faˈa ˈarefoa
na ngwae ˈi Samaria ki ˈani
raoˈa neˈe nia sasi ˈania na
lufina ngwai. Ma kira ka
saea nia ta ngwae talingaˈi
liu.
10 Ma na ngwae ki taˈifau
ˈi fanoa neˈeri, na ngwae
ˈaˈana ki, ma kaela ngela
tiˈitiˈi ki logo, kira ka fa-
farongoa, ma kira ka saea
nia na ngwae neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga faˈasia
God, ma kira ka saea ˈani
“Ngasingasiˈanga Doe.”
11 Kira donga ka tau naˈa
maˈi sulia nia ka sasia raoˈa
neˈeri ki ˈani lufina ngwai.
12 Bore ma ana kaidaˈi kira
rongoa sa Filip nia fata sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
ˈInotoˈanga God ma sa Jesus
Christ, kira ka faˈamamana,
ma kira ka siuabu ngwae ki
ma na kini ki logo.
13 Sa Simon bore ka
faˈamamana logo, ma ka
siuabu. ˈI buri ˈana, nia
ka leka naˈa faˈinia sa Filip
ˈuana kula neˈe nia leka
ˈuana. Ma kaidaˈi nia
lisia sa Filip fulia naˈa ru
faˈanadaˈa ki, ma na ru ni
ˈarefoˈa ki, nia ka ˈarefo liu.
14 Na ngwae lifurongo ki
neˈe kira tua ˈi Jerusalem,
ana kaidaˈi neˈeri kira ron-
goa ngwae ˈi Samaria ki
kira faˈamamana logo ana
na fatalana God, goˈo kira
ka kwatea sa Peter faˈinia sa
John ka leka kwau siada.
15 Kaidaˈi kera dao, kera
ka foˈo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ki, ˈiri kira
ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
16 Kira taˈifau kira
siuabu naˈa kaidaˈi kira
faˈamamana naˈa ana sa
Jesus, bore ma na Anoˈi ru
Abu noaˈa kasi koso ˈua fafia
ta ngwae ada.
17 ˈUnaˈeri sa Peter ma sa
John, kera ka alua limada ˈi
fafoda, mala kira ka fiˈi toˈo
naˈa ana Anoˈi ru Abu.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Simon ka lisia na ngwae
lifurongo ki kera alua li-
mada fafida, ma na Anoˈi
ru Abu ka sifolida naˈa, nia
ka ngalia mani ka sasi ˈuana
kwatelana fuana sa Peter ma
sa John,
19 ka fata ˈuri, “Koroˈo
ke kwatea logo na ngasin-
gasiˈanga neˈana fuaku, ˈiri
diˈia nau ku alua bore na
limaku ˈi fafona ta ngwae,
nia ke baˈa toˈo logo ana
Anoˈi ru Abu.”
20 Bore ma sa Peter ka
olisia ka ˈuri, “Nia bolo
faˈinia mani ˈoe faˈiniˈo
koroˈo ke funu, osiˈana ˈoko
fia fasi neˈe na kwateˈa God
na ru lala fuana folilana ˈani
mani.
21 Noaˈa ˈoe kosi bolo
goˈo fuana raoˈa faˈi kaim-
ili, osiˈana na manatalamu
noaˈa kasi saga ˈi naˈona
God.
22 ˈOke kakari alifaˈi
faˈasia manataˈanga taˈa
neˈe ˈoe ki, ma ˈoke foˈosia
God fasi ˈiri nia ke manata

logeˈo faˈasia manataˈanga taˈa nini ˈoe ki.
23 Osiˈana nau ku lisia neˈe
ˈoko ˈuga ka taˈa liu, ma
ˈoko tua ˈani laeroroto ˈanga
ˈi olofana taˈangaˈa.”
24 Sui sa Simon ka fata ˈuri
fuana sa Peter ma sa John,
“Moro foˈosia God ka ˈafi
nau, fasi ˈiri ta ru ana ru
niniˈa koroˈo saeˈe ki kasi
toˈe nau.”
25 Ma ˈi buri ˈana, sa Peter
faˈinia sa John kera alaˈa
sulia tae ki neˈe kera sa-
iana sulia sa Jesus, ma kera
ka fata sulia fatalana na
Aofia. Sui kera ka oli ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma ana oliˈa
kera, kera ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe
fanoa ˈoro ki ˈi Samaria.

Sa Filip faˈinia ngwae ˈinotoˈa ˈi Etiopia

26 Ma taˈi ˈainsel na Aofia
ka alaˈa fuana sa Filip ka
ˈuri, “ˈOke sasi akaˈu, ˈoko
leka ˈi bali ˈalaˈa sulia na
tala neˈe toˈo ˈi Jerusalem
ka leka ˈuana ˈi Gasa su-
lia tala neˈe liu saena kula
ˈeˈerede.”
27-28 Ma sa Filip ka sasi
akaˈu ma ka leka. Ma na
taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia
ˈi Etiopia ka leka logo maˈi
sulia tala neˈeri, ka oli ˈuana
fanoa nia. Na ngwae neˈe,
nia* lia sulia na mani na
tatalafaˈa kini ˈi Etiopia. Nia
tua maˈi ˈi Jerusalem fuana
foˈosilana God, sui nia ka
oli naˈa ˈi fanoa saena ru ni
lekaˈa nia neˈe hos nia tara.
Ma kaidaˈi nia leka ˈana, nia
tua ka toˈomani na buka sa
Aesea na profet nia keresia.
29 Goˈo na Anoˈi ru Abu
ka fata ˈuri fuana sa Filip,
“Leka, ˈoko leka karangia na
ngwae loˈoko.”
30 Ma sa Filip ka lalili kwau
siana, ma ka rongoa nia
toˈomani na buka sa Aesea
na profet, ma nia ka saefiloa
ka fata ˈuri, “ˈOko saiana na
ru neˈana ˈoko toˈomani?”
31 Ma na ngwae ˈinotoˈa
neˈeri ka olisia ka ˈuri,
“ˈUri ma nai sai faˈuta ana,
diˈia noaˈa ta ngwae kasi
faˈamanata nau ˈani?” Ma
nia ka saea maˈi sa Filip, fasi
ˈiri ke raˈe kwau siana ma
ka tua faˈinia.
32 Na Kerekereˈa Abu neˈe
nia toˈomani, nia ˈuri,
“Ngwae ki talaˈia fuana
saungilana, ka diˈia
neˈe ngwae ki talaˈia
na sipsip fuana
saungilana, ma noaˈa
nia kasi saea goˈo ta
alaˈanga, ma ka diˈia
naˈa kala sipsip neˈe
nia tua nene kaidaˈi
kira sufia ifuna.
33 Ma kira ka ˈoidorole ˈani
niaˈa, ma kira ka
matalangaˈinia ˈani
sokeˈa ki.
Ma nia noaˈa kasi toˈo ana ta
kwalafa, osiˈana kira
saungia ka mae.”✡

34 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa
neˈe ka fata ˈuri fuana sa
Filip, “Faˈarongo nau basi
maˈi kwa, ˈuri ma sa tai
niniˈa na profet neˈe fata

* **8:27-28** Ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia, nia ta ‘eunuch.’ Na fadalana ana ‘eunuch’ neˈe ngwae falasia. Saena Fau Alangaˈinga ˈUa, ta ngwae ˈuri nia sua, ma noaˈa kasi leka saena Luma Abu God. ✡ **8:33** Aesea 53:7, 8

sulia? Suli nia'a talana,
nama sulia ta ngwae mata-
mata lala 'ana?"
35 Ma sa Filip ka tala'ae
ka ala'a fuana sulia na
Fa'arongo'a Le'a sulia
sa Jesus, nia tala'ae ana
Kerekere'a Abu ne'eri.
36-37 Ma ana kaida'i kira
leka sulia tala, kira ka liu
bolo fa'inia ta'i gwa'i kafo.
Ma na ngwae 'inoto'a ne'eri
ka fata 'uri fuana sa Filip,
"Na kafo nini'a go'o kwa,
siuabu nau na'a."†
38 Sui na ngwae 'inoto'a
ne'e ka saea na hos nia ka
uu to'o, ma sa Filip kera ka
koso saena kafo, ma sa Filip
ka siuabua na'a.
39 Ana kaida'i kera ra'e
ma'i fa'asia saena kafo, na
Ano'i ru God fi'i leka ma'i
ka laua na'a sa Filip. Sui
bore 'ana na ngwae 'inoto'a
ne'eri noa'a kasi lisia na'a
la'u sa Filip, nia ka leka
na'a kwau 'ana fa'inia na
saele'anga doe.
40 Bore ma sa Filip ka ng-
wano ma nia'a lala na'a 'i
Asotus, ma ka liu daraninia
na'a ma'e fanoa ne'eri ki
fa'inia fa'atalonga'ilana na
Fa'arongo'a Le'a ana fanoa
ne'eri ki, leleka ka dao ana
fanoa 'i Sesarea.

9

Sa Saul kakari alifa'i ma ka fa'amamana

1 Ma ana kaida'i ne'eri
logo, sa Saul ka ngangata
na'a fa'inia na ala'anga nia
ki fuana na saungilana fa-
farongo na Aofia ki. Ma nia
ka leka siana na 'ingata'i
fata abu,
2 ma ka gania 'iri nia ka
keresia ta ala'anga fuana
na ngwae fa'ina'ona'o ki
ana luma fuana fo'onga'a
ki 'i Damaskas, 'iri kira
ka ala'ania fuana nia lu-
lua 'uana na ngwae ne'e
kira fa'amamana ana na
Aofia ki, ma di'ia nia dao
to'ona ta ngwae nama ta
kini 'una'eri, nia ke dauda,
ma ke oli ma'i fa'inida
'uana 'i Jerusalem.
3 Ma ana kaida'i nia leka
'uana 'i Damaskas, ma ka
dao karangia na'a kwau na
fanoa, tona ma na binabina
fa'asia saena mamanga rara
na'a 'afia nia'a.
4 Ma nia ka 'asi 'i ano,
ma nia ka rongoa ta'i lin-
galinga'i ala'angai fata 'uri
fuana, "Saul, Saul! Fa'uta
la'u ne'e 'oko fa'akaisi nau
kwa?"
5 Sui sa Saul ka olisia ka
'uri, "Ara'i kwa, 'ae'o sa tai
nini'a?"
Ma na lingalinga'i
ala'anga ne'eri olisia ka 'uri,
"Nau'a sa Jesus, na ngwae
ne'e 'oko fa'akaisia.
6 'Oke tata'e, 'oko leka 'i
fanoa, ma kika fa'arongo'o
'ani tae ne'e 'oke ba'a sa-
sia."
7 Ma na ngwae ne'e kira
leka fa'inia sa Saul ki, kira
ka uu nene, ma noa'a kira
kasi saea na'a ta ala'anga,
kira rongoa na lingalinga'i

† **8:36-37** Ti kerekere'a ua ana Acts noa'a kasi 'adoa verse 37, Ma sa Filip ka fata 'uri fuana, "'Oko saiana 'oe siuabu go'o 'amu, di'ia 'oko fa'amamana ana sa Jesus 'ani maurilamu ta'ifau." Nia olisia ka 'uri, "'Iu, nau ku fa'amamana ana sa Jesus Christ nia'a ne'e Ngela God."

alaˈanga neˈeri, bore ma
noaˈa ki kasi lisia goˈo ta
ngwae.
8 Sui sa Saul ka tataˈe
maˈi, ma ka kwadalani naˈa
maana, bore ma noaˈa nia
kasi lisia goˈo ta ru. Ma kira
ka dau ana limana, kira ka
talaˈia ˈuana ˈi Damaskas.
9 Ma sa Saul noaˈa kasi
lisia naˈa ta taˈi ru, osiˈana
maana rodo naˈa sulia uulu
asoa ki. Ma sulia uulu asoa
neˈeri ki logo, noaˈa nia kasi
ˈania ta fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia logo ta kafo.
10 Ma na taˈi fafarongo
sa Jesus logo neˈe satana
sa Ananias, nia tua logo ˈi
Damaskas, ma nia ka lisia na
Aofia ana faˈataˈinga. Ma
na Aofia ka fata ˈuri fuana,
“Ananias kwa!”
Ma sa Ananias ka olisia
ka ˈuri, “Aofia ˈae, nauˈa
niniˈa.”
11 Na Aofia ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke sasi akaˈu, ko
leka ˈuana na tala neˈe kira
saea ˈani ‘Tala Saga,’ ma
ˈoko leka ˈuana luma sa Ju-
das, ˈoko saefiloa ˈuana taˈi
ngwae faˈasia ˈi Tarsus neˈe
satana sa Saul. Nia foˈo ˈana
ˈi neˈeri,
12 ma nia ka lisiˈo ˈani
faˈataˈinga neˈe ˈoko ruˈu
maˈi siana, ma ˈoko alua
naˈa limamu fafia, fasi ˈiri
neˈe ro maana nia ki ka lia
laˈu.”
13 Sui sa Ananias ka olisia
ka ˈuri, “Aofia kwa, ngwae
ˈoro ki kira faˈarongo nau
sulia ngwae neˈe ma na ru
taˈa ˈoro nia sasi fuana ng-
wae ˈoe ki ˈi Jerusalem.
14 Ma nia ka leka naˈa maˈi
ˈi neˈe ˈi Damaskas, ˈiri nia
ke daua sa tai faˈida neˈe
kira foˈosi ˈoe, osiˈana na
fata abu doe ki neˈe kira
alaˈania fuana.”
15 Bore ma na Aofia olisia
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka ˈamu, osiˈana nau ku
filia naˈa ˈiri nia ke rao
fuaku, ma ke faˈatalo su-
lia nauˈa fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ma
na tatalafaˈa kira ki, ma
fuana ngwae ˈi Israel ki logo.
16 Ma nauˈa talaku neˈe
nau kui baˈa faˈataˈinia
fuana tae ki neˈe nia ke baˈa
nonifii ˈani ana kaidaˈi nia
ke faˈatalo ˈani nau.”
17 ˈUnaˈeri sa Ananias ka
leka, ka ruˈu saena luma
neˈeri, ma ka alua limana
fafona sa Saul, ma ka fata
ˈuri, “Ngwaefuta nau Saul
ˈae, sa Jesus na Aofia talana
neˈe asungaˈi nau maˈi. Nia
ba faˈataˈi fuamu sulia na
tala, ana kaidaˈi ba ˈoko leka
maˈi ˈi neˈe. Nia ka asungaˈi
nau maˈi, fasi ˈiri ˈoko lia
laˈu, ma ˈoko toˈo ana na
Anoˈi ru Abu.”
18 Ma ˈaliˈali goˈo na ru
diˈia na reforefo iˈa ki ka
ˈasia faˈasia naˈa maana sa
Saul, ma nia ka lia laˈu. Sui
nia ka tataˈe, ma ka siuabu.
19 Ma buri ˈana nia fanga
ka sui naˈa, nonina ka fiˈi
ngasingasiˈa laˈu.

Sa Saul faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Damaskas

Ma sa Saul ka tua faˈinia
na fafarongo ki ˈi Damaskas
sulia bara asoa.
20 Ma nia ka leka ˈaliˈali
ˈuana luma fuana foˈongaˈa,
ma ka talaˈae ana alaˈanga

sulia sa Jesus ka ˈuri, “Niaˈa
neˈe na Ngela God.”
21 Ma sa tai faˈida neˈe
kira rongoa niaˈa, kira ka
ˈarefo liu, ma kira ka sae-
filo kwailiu safitada kira ka
ˈuri, “Se reala na ngwae neˈe
ba tua tua ˈi Jerusalem, ma
ka saungia ngwae neˈe kira
foˈosia sa Jesus ki. Ma nia
leka naˈa maˈi ˈi neˈe, ˈiri ke
dauda, ma ke talaˈida siana
na fata abu doe ki.”
22 God ka radua sa Saul,
ma na fatalana ka ngasin-
gasiˈa liu. Ma sa Saul
ka faˈataˈinia sulia sa Je-
sus saena na Kerekereˈa Abu
neˈe niaˈa na ngwae neˈe
God filia. Ma ka ˈunaˈeri,
ngwae Jiu ki neˈe kira tua ˈi
Damaskas, kira ka kina naˈa
olisilana ˈani ta ru.
23 Ma ˈi buri ˈana asoa ˈoro
ki ka sui,* ngwae Jiu ki kira
ka fiku fuana lokoˈi ru ˈanga
fuana saungilana sa Saul.
24 Sulia asoa ma na rodo,
kira ka folo ˈusia maana na
sakasakaˈa ana fanoa neˈeri
fasi ˈiri kira ke saungia. Bore
ma sa Saul ka rongoa na
manataˈanga kira ki.
25 Ma ana taˈi faˈi rodo, na
fafarongo nia ki kira ngalia,
kira ka faˈakosoa saena na
kaibaru doe ˈuana ˈi maa su-
lia maˈe kwakwa tofongana
sulufau neˈe kira ˈuia kalia
ˈania na fanoa neˈeri.

Sa Saul tua ˈi Jerusalem

26 Ma sa Saul ka leka ˈi
Jerusalem, ma ka iliili ˈuana
leka fikuˈa faˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus ki. Ma noaˈa kira
kasi faˈamamana ana fasi
niaˈa neˈe ta fafarongo logo
ana sa Jesus, ma kira ka
maˈu ˈani niaˈa.
27 Goˈo sa Banabas ka leka
maˈi, ka talaˈia siana na
ngwae lifurongo ki, ma ka
faˈarongo kira ˈani neˈe sa
Saul nia lisia na Aofia sulia
tala, ma na Aofia ka alaˈa
logo fuana. ˈUnaˈeri nia ka
faˈarongo kira logo ˈani sa
Saul neˈe nia fata falataliˈa
sulia sa Jesus ˈi Damaskas.
28 Ma kira fiˈi faˈamamana,
ma sa Saul ka fiˈi tua naˈa
faˈinida, ma ka liu saena
ˈafutana ˈi Jerusalem, ma ka
fata noniraˈa sulia sa Jesus.
29 Ma nia ka fata ma
ka olisuˈusuˈu faˈinia ngwae
Jiu ki neˈe kira fata ˈani
alaˈanga Grik, ma kira ka
iliili ˈuana saungilana.
30 Ma ana kaidaˈi na ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki kira rongoa ru neˈeri, kira
ka talaˈia sa Saul ˈuana ˈi
Sesarea, ma kira ka kwatea
ˈuana ˈi Tarsus.
31 Ma na ngwae
faˈamamana ki saena abaˈi
kula ˈi Judea, ma ˈi Galili,
ma ˈi Samaria ki, kira ka fiˈi
tua naˈa ˈani aroaroˈanga
ana kaidaˈi neˈeri. Ma na
fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈeri ka ngasingasiˈa, ma
ka doe laˈu ˈani ngwae ˈoro
ki neˈe kira faˈamamana.
Nia ˈunaˈeri, osiˈana na
Anoˈi ru Abu kwaiˈafi ada,
ma kira ka faˈadufa na Aofia.

Sa Peter leka kwau ˈuana
ˈi Lida ma ˈi Jopa

* **9:23** Ti ngwae fia asoa ˈoro neˈe ki bolo faˈinia ta ro faˈi ngali nama uulu faˈi ngali ˈunaˈeri. Lisia Galesia 1:17,18

32 Ma sa Peter ka leka ana
maˈe fanoa ˈoro ki, ma ana
taˈi kaidaˈi nia ka leka ˈi
Lida ˈiri nia ka maa toˈona
na ngwae God ki neˈe kira
tua ˈi saena maˈe fanoa
neˈeri.
33 Ma ˈi neˈeri, nia ka dao
toˈona taˈi ngwae satana sa
Aeneas neˈe nonina taˈu ma
noaˈa nia kasi tataˈe naˈa
faˈasia na ˈifitaˈi nia sulia
kwalu faˈi ngali ki.
34 Ma sa Peter ka fata ˈuri
fuana, “Aeneas ˈae, sa Jesus
Christ ka guraˈo naˈa ana
kaidaˈi neˈe. ˈOke tataˈe,
ko laˈumia na ˈifitaˈi ˈoe.”
Ma ˈaliˈali goˈo sa Aeneas ka
tataˈe.
35 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua ˈi Lida ma ˈi
Saron, kira lisia, ma kira ka
faˈamamana ana na Aofia.
36 Ana fanoa ˈi Jopa, taˈi
kini neˈe faˈamamana, nia
tua logo ˈi neˈeri, neˈe sa-
tana ˈi Tabita. (Ana alaˈanga
ˈi Grik niaˈa ˈi Dorkas.) Nia
ka sasia ru leˈa ˈoro liu ki,
ma ka kwaiˈafi liu logo ana
ngwae neˈe kira dalaˈa ki.
37 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
nia mataˈi, ma ka mae. Ma
kika taufia nonina ka sui,
kira ka ˈafua, ma kira ka
ngalia ˈuana maˈe luma ˈi
lifua, ma kira egola ˈi neˈeri.
38 Ma na fanoa ˈi Jopa
noaˈa kasi tau goˈo faˈasia
ˈi Lida, ma ana kaidaˈi
neˈe ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira rongoa
sa Peter nia tua ˈi Lida,
kira ka kwatea ro ngwae
ki siana faˈinia na alaˈanga
ˈuri, “ˈOke leka ˈaliˈali maˈi
siaimili.”
39 ˈUnaˈeri sa Peter ka leka
faˈi kera. Ma kaidaˈi nia dao
ana, kira ka talaˈia ˈuana
maˈe luma neˈe ˈi lifua. Na
gwaˈi ˈuru ki taˈifau goˈo
neˈe, kira fiku siana sa Pe-
ter ˈi neˈeri, ma kira ka
angi. Ma kira ka faˈataˈinia
na toro ˈoro ki neˈe kini
neˈeri nia taiˈi ana kaidaˈi
nia mauri ˈua.
40 Sui sa Peter ka baˈe kira
taˈifau, kira ka ruˈu ˈi maa
faˈasia maˈe luma neˈeri, ma
nia ka bobo uruuru, ka foˈo.
Sui nia ka abula fuana noniˈi
ru neˈeri, ka fata ˈuri fuana,
“Tabita ˈae, ˈoke tataˈe.” Ma
na kini neˈeri ka kwadalani
maana, ma kaidaˈi nia lia
kwau, nia ka lisia sa Peter,
ma nia ka sula tataˈe ma ka
gwauru.
41 Ma sa Peter ka dau ana
na limana, ma ka ˈafia nia
ka tataˈe ka uu. Sui nia ka
ri maˈi ˈuana na gwaˈi ˈuru
baera ki, faˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki,
ma ka faˈataˈinia ˈi Dorkas
neˈe nia mauri naˈa.
42 Na alaˈanga sulia na
ru neˈe ka talofia ˈafutana
naˈa fanoa ˈi Jopa taˈifau,
ma na ngwae ˈoro ki kira
ka faˈamamana naˈa ana na
Aofia.
43 Ma sa Peter ka tua
ˈi Jopa sulia asoa ˈoro ki
faˈinia na ngwae neˈe satana
sa Simon, na ngwae neˈe
raoˈa nia fuana saungilana
na ˈuˈuila ru ana buluka ki.

10

*Sa Peter faˈinia sa Kor-
nelius*

1 Ma taˈi ngwae ˈi Sesarea
neˈe satana sa Kornelius, na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana ng-
wae fuana ofoˈa ki ˈi Rom

ne'e kira saea 'ani "Fikuta'i ngwae 'i Itali."

2 Nia'a na ngwae ne'e nia fa'a'inoto'a God, ma ka dangi'i fo'osia logo. Nia'a fa'inia na ngwae saena luma nia ki ta'ifau ne'e kira fo'osia God, ma ka sasi ru 'oro le'a ki fuana 'afilana ngwae dala'a Jiu ki logo.

3 Aia, ma ka bolo fa'inia uula kadi sina 'i sa'ulafi ana ta'i fa'i asoa, nia ka lisia ta'i fa'ata'inga ne'e fa'ata'i madako ana na 'ainsel God nia leka ma'i, ma ka fata 'uri fuana, "Kornelius kwa!"

4 Ma nia ka alu na'a maana ana 'ainsel ne'eri, ma ka ma'u, ma ka 'uri, "Ngwae 'a'ana nau 'ae, tae na'a ne'e 'oko oga?"

Ma na 'ainsel ne'eri ka olisia ka 'uri, "God nia saele'a liu fa'ini'o, ma ka alafafia na fo'onga'a 'oe ki fa'inia na rao'a le'a ne'e 'oko sasi'i fuana 'afilana na ngwae dala'a ki, ma God ke kwaiara'o du'ungani'i.

5 Ana kaida'i ne'e na'a, 'oke kwatea ti ngwae ke leka 'uana 'i Jopa fasi 'iri kike saea ma'i ta'i ngwae ne'e satana sa Simon Peter.

6 Nia tua saena luma ta'i ngwae rao ana 'u'uila ru ana buluka ki, satana sa Simon ba na luma nia tua sulia asi."

7 Na 'ainsel ne'e ka ala'a 'una'eri fuana ka sui, nia ka leka na'a 'ana. Ma sa Kornelius ka saea ma'i ro ngwae ki ana ngwae ne'e kira rao 'i saena luma nia ki siana, fa'inia ta'i ngwae ana ofo'a nia, na ngwae ne'e nia ka fo'osia logo God.

8 Ma nia ka fa'arongo kira 'ani na ru ne'e nia lisia ma ka rongoa. Sui nia ka asunga'i kira kwau 'uana 'i Jopa.

9 Ana asoa 'i buri, kaida'i ngwae ne'eri ki kira leka 'ua kwau, ma kira ka karangi dao na'a ana ma'e fanoa 'i Jopa, ma ana kaida'i ne'eri sa Peter ra'e 'i fafona luma, 'iri nia ka fo'o 'i asoa.

10 Ma nia ka fiolo, ma nia ka oga ka fanga. Ma ana kaida'i kira sasi aka'u 'ua ana fanga ki, nia ka lisia ta'i fa'ata'inga.

11 Nia ka lisia 'i langi nia 'ifi, ma ka lisia na ru di'ia 'aba ifi reba ne'e kira fa'akosoa ma'i 'i ano saena magalia, ma lisilana di'ia ta ngwae ne'e dau ana 'ani fai su'usu'u'i ru ki.

12 Ma saena 'aba ifi ne'eri na ru mauri ki, ma ru 'ae'aela ki, ru angoango ki, ma na no'o kwasi ki. Na ru ne'eri ki, taki sa Moses luia noa'a ta ngwae kasi 'ani'i.

13 Sui nia ka rongoa ta'i lingalinga'i ru ka fata 'uri fuana, "Peter, tata'e, ko saungida, ma 'oko 'anida."

14 Ma sa Peter ka olisia ka fata 'uri, "Aofia 'ae, noa'a liu, osi'ana noa'a nau kusi 'ani'ania ta ru ne'e sua ma ka bulibuli."

15 'Una'eri na lingalinga'i ru ne'eri ka fata la'u 'uri fuana, "Noa'a 'oe kosi saea ta ru sua ma ka bulibuli ana ta tae ne'e God ka saea nia le'a, ma ka sikasika fuana 'anilana."

16 Uulu kaida'i ki ne'e ru ne'eri nia fa'ata'i 'una'eri ana ka sui, kira ka olita'inia logo 'ada na 'aba ifi baera

faˈinia na ru ki taˈifau ˈuana
ˈi langi.
17 Ma sa Peter ka manata
sulia fadalana faˈataˈinga
neˈe nia lisia. Ma ana
kaidaˈi neˈeri logo neˈe
ngwae ba sa Kornelius
asungaˈinida maˈi ki, kira ka
saefilo ˈuana luma sa Simon,
ma kira ka dao naˈa maana
maˈe taˈelo.
18 Ma kira saefilo kira ka
ˈuri, “ˈUri ma taˈi ngwae
satana sa Simon Peter nia
tua ˈi neˈe?”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
sa Peter ka manata goˈo ˈana
ˈua sulia na faˈataˈinga neˈe
nia lisia, osiˈana nia oga ka
saiana na fadalana. Ma na
Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuana, “Fafarongo basi, na
uulu ngwae ki kira dao ˈi
neˈe, ma kira ka lulu ˈuamu.
20 Tataˈe, ˈoko koso
kwau siada, ma noaˈa ˈoe
kosi manata naˈi oreore
ˈuana lekaˈa faˈi kira,
osiˈana nauˈa neˈe nau ku
asungaˈinida maˈi.”
21 Sui sa Peter ka koso
kwau siada, ka fata ˈuri,
“Nauˈa naˈa ngwae baniˈa
kamu lulu ˈuaku niniˈa. ˈUri
ma kamu leka maˈi faˈuta
niniˈa?”
22 Kira olisia kira ka fata
ˈuri, “Sa Kornelius na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ofoˈa neˈe
asungaˈi kaimili maˈi. Niaˈa
na ngwae leˈa, ma ka foˈosia
logo God. Ma na ngwae ˈi Jiu
ki taˈifau kira ka fuˈusi doe
liu ana niaˈa. Ma taˈi ˈainsel
God ka saea fuana fasi ˈiri
nia ka saeˈo ˈuana luma nia,
ma nia oga ka rongoa tae
neˈe ˈoke baˈa saea.”
23 Ma sa Peter ka kwaloa
kwau ngwae neˈeri ki ˈi
luma neˈe nia tua ana, fasi
ˈiri kike maliu basi faˈinia
ana rodo neˈeri.
Sui ˈofodangi ana ruana
asoa, sa Peter ka sasi akaˈu,
ma ka leka faˈinida ma ti
ngwae laˈu ˈi Jopa neˈe kira
faˈamamana.
24 Ana faˈi asoa ˈi buri,
kira ka dao naˈa ˈi Sesarea,
na kula ba sa Kornelius
maˈakwalia ana. Ma na
ngwaefuta nia ki, ma na
toˈolana faˈida, ma na ng-
wae kwaima nia ki neˈe nia
laefida maˈi, kira ka masia
logo sa Peter faˈinia sa Kor-
nelius.
25 Ma kaidaˈi sa Peter fasi
ke ruˈu goˈo kwau, sa Ko-
rnelius ka dao toˈona, ma
ka ˈasia ˈi naˈona ˈaena sa
Peter, ma ka faˈa aofia.
26 Bore ma sa Peter ka
taˈea ka fata ˈuri, “ˈOke
tataˈe, osiˈana nauˈa niniˈa
na ngwae diˈia logo ˈaeˈo.”
27 Ma sa Peter ka alaˈa
faˈinia sa Kornelius, ma kera
ka ruˈu naˈa kwau saena
luma. Ma nia ka lisia ngwae
ˈoro liu ki kira fiku.
28 Ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu muke sai
leˈa naˈa ana taˈifau goˈo
neˈe na taki kaimili Jiu ki,
nia luia noaˈa kami kasi
ruˈu saena luma kaumulu
ki, ma noaˈa kami kasi rao
fiku faˈi kamu ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Bore ma
God faˈataˈinia fuaku noaˈa
nau kusi saea ta ngwae ˈani
ngwae bulibuli ma ka sua.
29 Nia neˈe kwate ma nau
ku leka maˈi ana kaidaˈi
neˈe ˈoko sae nau maˈi, ma
noaˈa naisi leka maˈi faˈinia
ta manata ruaruaˈanga.
ˈIrai nai saefilo kamu, faˈuta

neˈe kamu ka laefi nau maˈi
ˈiri nai leka maˈi?”
30 Sa Kornelius ka olisia
ka ˈuri, “ˈI gwanulafi, nau
ku foˈo ˈaku ˈi luma nau
ana uula kadi sina ˈi saˈulafi
ˈunaˈeri, ma ngwano ma
taˈi ngwae toro ˈani ifi ng-
wasinasina, nia uu naˈa ˈi
naˈoku,
31 ma ka fata ˈuri, ‘Ko-
rnelius ˈae, God rongoa
foˈongaˈa ˈoe, ma ka lisia na
raoˈa leˈa ˈoe ki ana ˈafilana
na ngwae dalaˈa ki.
32 ˈOke kwatea ta ngwae
ke leka ˈi Jopa fasi ˈiri ke
saea maˈi taˈi ngwae satana
sa Simon Peter. Nia tua
faˈinia sa Simon, na ngwae
ba rao ana na ˈuˈuila buluka
ki, ma na luma nia teo ˈi ˈaˈe
one sulia asi.’
33 Nia neˈe, nau ku ˈaliˈali
ku laefi ˈoe maˈi. Ma nia
leˈa liu neˈe ˈoko leka maˈi.
ˈIu, God tua faˈi kulu taˈifau,
ma kami ka kwaimasi fuana
rongolana ta tae neˈe God
oga ˈoke saea.”

*Na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki kira fiˈi rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa*

34 Sa Peter alaˈa ma ka
fata ka ˈuri, “Nau ku sai
leˈa ana neˈe God nia lisia
na ngwae ki taˈifau ka bolo
goˈo, ma noaˈa kasi ˈinifilifili
ana ngwae ki.
35 Ma sa tai bore ˈana neˈe
nia fuˈusi doe ana God, ma
ka sasia ru saga ki, niaˈa
naˈa neˈe na ngwae neˈe
God ka kwaloa, sui bore ˈana
ta kwalafa tae neˈe nia ka
leka maˈi faˈasia.
36 Nau ku saiana kau-
mulu rongo naˈa sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa fuana Jiu
ki neˈe aroaroˈanga faˈinia
God sulia sa Jesus Christ na
ngwae neˈe Aofia fuana ng-
wae ki taˈifau.
37 Kamu ka sai logo ana
neˈe na ru doe ki ba fuli
ˈi Israel, talaˈae maˈi ˈi
Galili, buri ˈana ba sa John
faˈamanata ˈiri neˈe ngwae
ki kike kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki ma kike
siuabu.
38 Ma kamu ka sai logo
ana sa Jesus na ngwae ˈi
Nasaret, ma kamu ka sai
logo ana neˈe God ka kwa-
tea na Anoˈi ru Abu ma na
ngasingasiˈanga fuana. Sa
Jesus ka leka ana kula ˈoro
ki, ma ka sasia na ru leˈa
ki, ma ka gura na ngwae
neˈe kira tua olofana ngasin-
gasiˈanga ana sa Saetan. Sa
Jesus sasia ru neˈeri ki,
duˈungana God tua faˈinia.
39 Kami lisia na ru neˈe
sa Jesus nia fuliˈi ki ˈi Is-
rael ma ˈi Jerusalem. Sui
kira ka saungia ka mae ˈani
fotoˈilana ana ˈai rara folo.
40 Bore ma, God ka taˈea
faˈasia na maeˈa ana uula
asoa, ma ka faˈataˈi nia
fuaimili.
41 Noaˈa nia ˈiri faˈataˈi
laˈu fuana ngwae ki taˈifau,
bore ma nia ka faˈataˈi goˈo
ˈana fuaimili na ngwae neˈe
God nia fili kami ka lisia, ma
kami ka fata faˈamamana
suliˈi. Ma kaimili neˈe kami
fanga ma kami ka kwaˈu
faˈinia ˈi buri ˈana neˈe nia
tataˈe faˈasia na maeˈa.
42 Ma nia ka fata totongaˈi
ˈani fuaimili, ˈiri kami ke
fata faˈamamana ma mike
faˈatalo ˈania sa Jesus na
ngwae neˈe God filia ˈiri ke

matalangani ngwae mauri ki
faˈinia ngwae neˈe mae naˈa
ki.
43 Ma na profet ki taˈifau
neˈe kira fata sulia na
Christ, na ngwae neˈe God
filia fuana faˈamaurilana
ngwae nia ki. Na profet
ki ka saea na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana niaˈa,
God ke baˈa rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki, osiˈana na
ru neˈe na Christ nia sasia
fuada.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana Anoˈi ru Abu

44 Ma ana kaidaˈi sa Peter
ka alaˈa goˈo ˈana ˈua, na
Anoˈi ru Abu ka koso fafia na
ngwae neˈe kira fafarongoa
na fatalana.
45 Ma na ngwae Jiu neˈe
kira faˈamamana ana sa Je-
sus, ma kira ka leka maˈi
faˈasia ˈi Jopa faˈinia sa
Peter, kira ka ˈarefo liu,
osiˈana God nia kwate dan-
galu naˈa ana na Anoˈi ru
Abu fafia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki logo.
46 ˈIu, kira rongoa ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira
fata logo ˈani alaˈanga mata-
mata ki, ma kira ka faˈa
ˈinotoˈa God. Ma sa Peter ka
fata ˈuri,
47 “Na ngwae neˈe ki, kira
toˈo logo ana na Anoˈi ru
Abu diˈia logo kaimili. Ma
noaˈa ta ngwae kasi toto-
lia neˈe ka luida faˈasia
siuabuˈa ˈani kafo.”
48 Ma sa Peter ka saea kira
ka siuabu naˈa, osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Sui kira ka gania ˈiri
nia ke tua laˈu faˈinida sulia
ta bara asoa.

11

Sa Peter faˈarongoa na ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem

1 Na ngwae lifurongo ki
faˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki neˈe kira tua
ˈi Judea, kira rongoa na ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
kira faˈamamana logo ana
fatalana God.
2 Ma ana kaidaˈi sa
Peter faˈinia ono ngwae
faˈamamana ki kira dao ˈi
Jerusalem faˈasia ˈi Sesarea,
na ngwae Jiu ki neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus,
kira ka balufia sa Peter,
3 kira ka fata ˈuri, “Se!
ˈOko ruˈu saena luma ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe noaˈa kira kasi ˈolo
faˈataˈinia, ma ˈoko fanga
goˈo ˈamu faˈinida!”
4 Ma sa Peter ka alaˈa
fuada sulia na ru neˈe fuli ki
taˈifau ka ˈuri,
5 “Ana kaidaˈi nau ku tua
ana fanoa ˈi Jopa, nau ku
foˈo, ma nau ku lisia taˈi
faˈataˈinga. Nau ku lisia
ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe
kira faˈakosoa maˈi faˈasia ˈi
langi, diˈia ti ngwae kira dau
ana fai suˈusuˈuˈi ru ki, ma
nia ka koso maˈi siaku.
6 Ma nau ku lia saena,
ma nau ku lisia ru mauri
ki saena ano, ru ˈaeˈaela ki,
ru angoango ki, ma na noˈo
kwasi ki.
7 ˈUnaˈeri, nau ku ron-
goa na lingalingaˈi ru ka
fata ˈuri, ‘Peter tataˈe, ˈoko
saungida, ma ˈoko ˈanida!’

8 Bore ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae, noaˈa liu goˈo, osiˈana noaˈa nau kusi ˈaniˈania ˈua ta ru neˈe sua ma ka bulibuli, na ru neˈe ki taki sa Moses luia noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.’

9 Sui na lingalingaˈi ru neˈe faˈasia langi ka fata laˈu ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi saea ta ru nia sua ma ka bulibuli ana ru neˈe God saea niˈi sikasika naˈa.’

10 Na ru neˈeri ka ˈunaˈeri uulu fau sui, kira ka olitaˈinia logo ˈada ˈi langi.

11 Ana kaidaˈi neˈeri, na uulu ngwae ki neˈe taˈi ngwae ka asungaˈinida maˈi siaku faˈasia ˈi Sesarea, kira dao naˈa ˈi maana luma neˈe nau ku tua ana.

12 Ma na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku, nai leka faˈinida, ma noaˈa nau kusi manata naˈi oreore sulia kiraˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma na ono ngwae neˈe ki, neˈe kira faˈamamana ma kira tua ˈi Jopa, kira ka leka logo faˈinau ˈuana ˈi Sesarea, ma kami ka ruˈu ˈi saena luma sa Kornelius.

13 Ma nia ka faˈarongo kaimili ˈani neˈe nia lisia na ˈainsel nia uu saena luma nia ma ka saea fuana, ‘ˈOke asungaˈinia ta ngwae ˈuana ˈi Jopa ˈiri ke saea maˈi na ngwae neˈe satana sa Simon Peter.

14 Nia ke baˈa saea na alaˈanga ki fuamu, ˈiri ˈaeˈo faˈinia na kwalafa ˈoe kamu ke mauri firi.’

15 Ana kaidaˈi nau ku talaˈae ku alaˈa goˈo fuada, na Anoˈi ru Abu ka koso naˈa maˈi fafida, diˈia logo ba nia koso maˈi fafi kulu ana asoa ana Pentekos.

16 Ma nau ku manata toˈona na ru ba Aofia nia saea ba ˈuri, ‘Sa John nia siuabua ngwae ki goˈo ˈani na kafo, bore ma God ke baˈa siufi kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’

17 God ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwatea fuakulu, ana kaidaˈi ba kulu faˈamamana ana na Aofia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa nau kusi totolia neˈe nai luia God, kaidaˈi nia alafafia na ngwae neˈe ki!”

18 Ma ana kaidaˈi kira rongoa naˈa ru neˈeri, na ˈugaˈa kira ki ka mango naˈa, ma kira ka baˈatafea naˈa God, kira ka ˈuri, “God alaˈania logo na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore, ˈiri kira ke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke mauri firi!”

Na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Antiok

19 Ma osiˈana na kwai faˈakaisiˈanga ana kaidaˈi ba kira saungia sa Stefen nia silolo, neˈe kwate ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira ka takalo. Ma ti ai ada kira leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia, ma ˈuana bubunga ˈi Saeprus, ma fanoa doe ˈi Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ˈi Jiu ki goˈo ti ˈada.

20 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki neˈe kira leka maˈi faˈasia bubunga ˈi Saeprus, ma taˈi fanoa doe ˈi Saeren, kira ka leka logo ˈuana ˈi Antiok, ma kira ka

faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Aofia sa Jesus
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki logo.
21 Ma na ngasingasiˈanga
God ka tua faˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki,
ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
faˈamamana logo, ma kira
ka abula ˈuana na Aofia.
22 Na faˈarongoˈa sulia na
ru neˈeri ki ka talofia naˈa
fiku taˈi ngwae faˈamamana
ˈi Jerusalem ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, ma kika
kwatea sa Banabas ˈuana ˈi
Antiok.
23 Ma ana kaidaˈi nia dao,
nia ka lia saiana neˈe God
faˈaleˈa ngwae ˈi neˈeri
ki, ma nia ka saeleˈa liu,
ma ka amasida taˈifau fasi
ˈiri kira ka uu ngasi ˈani
faˈamamanaˈanga kira ki
ana na Aofia.
24 Sa Banabas niaˈa
ngwae leˈa, ma na
faˈamamanaˈanga nia ka
ngasingasiˈa, ma na Anoˈi ru
Abu ka sura ana. Ma osiˈana
sa Banabas, ngwae ˈoro ki
kira ka eta kika faˈamamana
naˈa ana na Aofia.
25 ˈUnaˈeri sa Banabas ka
leka ˈuana ˈi Tarsus, ka lulu
ˈuana sa Saul.
26 Ma kaidaˈi nia dao
toˈona, nia ka talaˈia, kera
ka leka ˈuana ˈi Antiok. Ma
kera ka tua ˈi neˈeri sulia
taˈi faˈi ngali. Ma kera ka
fiku faˈinia ngwae ˈoro neˈe
kira faˈamamana ˈi neˈeri ki,
ma kera ka faˈamanatada.
Ma ˈi Antiok neˈe ngwae ki
kira etangia saelana na ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki ˈani na “Ngwae sa Christ
ki.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
ti profet kira leka faˈasia
ˈi Jerusalem, kira ka leka
ˈuana ˈi Antiok.
28 Taˈi ngwae ada neˈe sa-
tana sa Agabus, nia uu, ma
ka fata ˈani ngasingasiˈanga
ana Anoˈi ru Abu, ka saea
na uniˈi fioloˈa doe ke baˈa
liu saena magalia. Nia dao
maˈi ana kaidaˈi sa Kladius
nia tatalafaˈa ˈi Rom.
29 Ma na fafarongo ki,
kira ka manata ˈuana kwate
maniˈa fuana ˈafilana ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ma kika tua ˈi Judea. Ma
na ngwae ki taˈifau, kira ka
kwatea tae neˈe totolia kika
kwatea.
30 Ma kira ka sasi ˈunaˈeri,
ma kira ka kwatea mani
fuana sa Banabas ma
sa Saul, ˈiri keraˈa neˈe
ka ngalia fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae
faˈamamana ki ˈi neˈeri ˈi
Jerusalem.

12

Kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki ˈi Judea

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
sa Herod na tatalafaˈa nia
daua ti ngwae ana ngwae
faˈamamana ki, ma nia oga
ka faˈakaisida.
2 Ma nia kwatea na ng-
wae ana ofoˈa nia ki ˈiri
kike saungia sa James, na ai
naˈona sa John, ˈani sele ni
ofoˈa.
3 Ma kaidaˈi nia lisia
neˈe na Jiu ki kira saeleˈa
liu faˈinia na ru neˈe nia
sasia, nia ka kwatea na
ngwae ana ofoˈa nia ki,
kira ka daua logo sa Peter.
Nia sasia na ru neˈe ana

kaidaˈi ana Fangaˈa kira
saea ˈani “Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.”*
4 Ma buri ˈana kira daua
sa Peter ka sui naˈa, kira
ka alua ˈi saena luma ni
lokafo, ma na fai fiku taˈi
ngwae ana ofoˈa ki neˈe
kira folo ˈusia, ma saena
fiku taˈi ngwae neˈeri ki,
kira alua fai ngwaeˈa saena
taˈi fiku taˈi ngwaeˈanga.
Duˈungana sa Herod man-
ata ˈuana matalangaˈilana
sa Peter ˈi maana ngwae ki
buri ˈana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
5 Ma sa Peter ka tua goˈo
ˈana saena luma ni lokafo.
Ma na ngwae faˈamamana
ki, kira ka foˈo ˈalataˈa liu
fuana God fuana sa Peter.

Na ˈainsel talaˈia sa Peter faˈasia saena luma ni lokafo

6 Ma ana faˈi rodo ˈi
naˈona neˈe sa Herod ke
matalangani sa Peter ˈi
maana ngwae ki, sa Peter
nia maliu ˈana safitana ro
ngwae folo ki. Kira firiˈia
ˈani ro sene ki, ma na ngwae
folo ki kira ka folo logo maˈi
ˈi maana sinamaa ana luma
ni lokafo.
7 Ma ngwano bore ma
na ˈainsel na Aofia leka
maˈi ka uu siana, ma na
madakoˈanga ka rara ˈafia
saena maˈe luma ni lokafo
neˈe nia maliu ana. Ma na
ˈainsel ka dau ana gwauna
ˈabaˈabana sa Peter ka faˈa
ada, ka fata ˈuri, “ˈOke
tataˈe ˈaliˈali!” Goˈo, na
dadalo sene ba kira firiˈia
ˈani limana ki ka ˈasiˈi naˈa
faˈasia na limana.
8 ˈUnaˈeri na ˈainsel neˈeri
ka fata ˈuri, “ˈOke toro ˈani
toro ˈoe, ma ˈoke alua taˈe
butu ˈoe ki ˈaemu.” Ma
sa Peter ka sasi sulia. Sui
na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOke ruˈufia na toˈongi fafo
doe ˈoe fafiˈo, ˈoko leka maˈi
faˈi nau.”
9 Ma sa Peter ka leka
sulia ˈi maa faˈasia saena
luma ni lokafo. Ma noaˈa
nia kasi saiana na ru neˈe
ˈainsel neˈeri nia sasia ana,
na ru mamana, osiˈana nia
fia fasi nia lisia goˈo ˈana na
faˈataˈinga.
10 Ma na ˈainsel neˈeri
faˈinia sa Peter, kera ka
leka, kera ka liufia naˈa
etana ngwae folo, sui na
ruana ngwae laˈu, sui kera
ka fiˈi dao ana maa neˈe
kira saungaˈinia ˈani na ba-
balitaˈi kaˈikaˈi salo ki, neˈe
nia leka kwau ˈuana saena
fanoa. Ma na sinamaa
neˈeri ka tala ˈifi goˈo ˈana
fuadaroˈo, ma kera ka ruˈu
kwau. Ma kaidaˈi kera leka
kwau sulia tala doe, ˈunaˈeri
goˈo na ˈainsel neˈeri ka leka
naˈa ˈana faˈasia sa Peter.
11 Ma sa Peter ka fiˈi sa-
iana na ru neˈe fuli fuana
ma ka fata ˈuri, “ˈIu nau
ku fiˈi saiana nia mamana
liu. God nia tala kwatea maˈi
na ˈainsel nia, ma ka ˈafi
nau faˈasia sa Herod faˈinia
na ngwae Jiu ki, ma noaˈa
kira kasi saungi nau diˈia
neˈe kira lokoˈi ru fuana
sasilana.”
12 Kaidaˈi sa Peter nia sai
naˈa ana ru neˈe, nia ka leka
naˈa ˈuana luma ˈi Mary teˈa
sa John Mark. Ma na ngwae

* **12:3** Taˈi sata laˈu fuana “Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa” kira saea ˈani “Beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena.”

ˈoro ki kira fiku saena luma neˈeri, ˈiri kika foˈo ˈada.
13 Kaidaˈi sa Peter dao maˈi, nia uu ˈi burina sinamaa, nia ka kidikidi. Ma taˈi sariˈi rao ˈi luma neˈeri neˈe satana ˈi Roda ka leka maˈi.
14 Ma kaidaˈi nia rongo saiana lingana sa Peter, nia ka saeleˈa liu, ma noaˈa nia kasi ˈifingia laˈu na maa. Bore ma nia lalili ka oli, ka faˈarongo basi ˈani neˈe sa Peter nia uu maˈi ˈi maa.
15 Noaˈa kira kasi faˈamamana ana, ma kira ka saea nia boleboleˈa lala. Bore ma nia suˈusuˈu faˈinia ka fata ˈuri, "Nau ku fata mamana."

ˈUnaˈeri kira ka olisia kika ˈuri, "Sali na ˈainsel nia taka neˈana."

16 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Peter ka inaˈu ana kidikidi ˈanga. Ma ana kaidaˈi kira ˈifingia naˈa sinamaa, kira ka lisia sa Peter, ma kira ka ˈarefo liu.
17 Ma nia ka kwaikarui ˈani limana fuada ˈiri kira ke tua aroaro. Ma nia ka faˈarongo kira ˈani neˈe God logea naˈa faˈasia saena luma ni lokafo. Ma nia ka fata ˈuri, "Kamu ke leka kwau, ma muke faˈarongo ˈani ru neˈe ki fuana sa James† faˈinia na barangwai asina neˈe kira faˈamamana ki." ˈI buri ˈana nia ka saea na ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka naˈa kwau ˈana ˈuana ta kula matamata.
18 Ma ˈofodangi naˈa, na ngalungaluˈa doe ka tataˈe safitana na ngwae folo ki, osiˈana kira kina na tae neˈe fuli fuana sa Peter.
19 Ma sa Herod ka kwatea fatalana ˈiri kira ke lulu ˈuana sa Peter. Bore ma noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona. Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae folo ki, ka saefiloda, ma noaˈa kira kasi saiana na tae neˈe fuli fuana sa Peter, goˈo nia ka kwatea na ngwae ana ofoˈa nia ki, kika saungida taˈifau.

Ma ˈi buri ˈana, sa Herod ka leka faˈasia ˈi Judea, ma ka leka tua basi ˈana ˈi Sesarea.

Na maelana sa Herod

20 Ma sa Herod ka saetaˈa liu fuana ngwae ana ˈi Taea ma ˈi Saedon ki. Ma kira fiku ˈada talada, ma kira ka leka siana sa Herod. Kira eta leka dao basi ˈada siana sa Blastas fasi ˈiri ka ˈafida, osiˈana niaˈa neˈe na ngwae doe saena luma sa Herod. Sui ˈunaˈeri mala kira fiˈi leka siana sa Herod, kira ka gania ˈuana aroaroˈanga. Kira gania ˈunaˈeri, osiˈana kira oga folilana fanga faˈasia na abaˈi kula neˈe sa Herod nia tatalafaˈa fafia.
21 Ma asoa neˈe sa Herod filia fuana nia ke alaˈa fuana ngwae ki, nia dao naˈa maˈi. ˈUnaˈeri nia ka ruˈufia na ifi kwanga nia ki, ma ka fiˈi tua ana kula ni tua na tatalafaˈa, ma nia ka alaˈa fuada.
22 Kaidaˈi nia alaˈa ka sui goˈo, na ngwae ki kira ka norea akoˈa kira ka ˈuri, "Noaˈa laˈu lingana na ngwae neˈeriˈa, bore ma na lingana god lala!"

† **12:17** James neˈe niaˈa ai burina sa Jesus. Ma nia na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem.

23 Ma ˈunaˈeri goˈo na
ˈainsel God ka leka maˈi ma
ka kwaiˈia sa Herod, ma
nia ka mataˈi, osiˈana noaˈa
nia kasi faˈa ˈinotoˈa God.
Ma na ngwangwa ki kira ka
ˈania nonina, ma buri ˈana
nia ka mae naˈa.
24 Ma na fatalana God ka
takalo ana fanoa ˈoro ki, ma
na ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamamana ana.
25 Ma sa Banabas ma
sa Saul, kera tuatua ˈi
Jerusalem sui kira ka oli
naˈa ˈuana ˈi Antiok ˈi buri
ˈana neˈe kera faˈasuia
na raoˈa neˈe kira kwatea
fuadaroˈo. Ma kera ka baˈea
sa John Mark faˈi kera.

13

Kira filia sa Banabas ma sa Saul

1 Ma ti profet, ngwae
neˈe kira talongaˈinia
faˈarongoˈa leˈa, ma na
ngwae faˈamanata ki neˈe
kira faˈamanata na ngwae
faˈamamana ki, kira tua
logo ˈi Antiok, saena na
fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈeri, ma kiraˈa neˈe: sa
Banabas, sa Simion ba kira
saea ˈani “ngwae bulu,” sa
Lusius faˈasia ˈi Saeren, sa
Manaen ba kira gonia faˈinia
sa Herod na tatalafaˈa, ma sa
Saul.
2 Ana kaidaˈi neˈe ngwae
neˈeri ki kira foˈosia God
faˈinia na abu fangaˈa, na
Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke filia sa Ba-
nabas ma sa Saul fuaku ˈiri
kike sasia na raoˈa neˈe nau
ku filidaroˈo fuana.”
3 Buri ˈana kira abu
fanga ma kira foˈo, kira
taˈifau kika alua naˈa
limada fafia keraˈa, sui kira
ka asungaˈinidaroˈo naˈa
kwau.

Etana kaidaˈi sa Saul leka lifurongo

4 Ma osiˈana na Anoˈi ru
Abu ba kwatea sa Banabas
ma sa Saul, kera ka leka naˈa
ˈuana ˈi Selusia faˈasia ˈi An-
tiok, kera ka toˈo folo ˈuana
na bubunga ˈi Saeprus.
5 Kaidaˈi kera dao ana
fanoa ˈi Salamis, kera ka
faˈarongo ˈani fatalana
God saena luma abu fuana
foˈongaˈa Jiu ki. Ma sa John
Mark ka leka logo faˈinida
fuana ˈafiladaroˈo.
6 Ma kaidaˈi kira leka
faˈasia ˈi Salamis, kira ka
leka daofaˈi liu kika toˈofolo
ana bubunga neˈeri ˈuana ˈi
Pafos. Neˈeri, kira ka dao
toˈona taˈi ngwae neˈe sa-
tana sa Barjesus neˈe nia rao
ˈani talana na lufina ngwai.
Niaˈa na ngwae ˈi Jiu, ma
kira saea niaˈa na profet ma
noaˈa ˈiri mamana goˈo.
7 Nia kwaima faˈinia
na gwaungaˈi ngwae ana
bubunga neˈeri satana sa
Sergius Paulus, neˈe ngwae
liatoˈo liu. Na gwaungaˈi
ngwae neˈeri ka ri ˈuana sa
Banabas ma sa Saul siana,
osiˈana nia oga ka rongoa
fatalana God. Ma keraˈa ka
dao kika alaˈa faˈinia.
8 Bore ma sa Barjesus neˈe
rao ˈani talana ˈilu, neˈe
ta sata laˈu ana sa Elae-
mas ˈani alaˈanga ˈi Grik,
nia tataˈe saulida, nia ka ili-
ili ˈuana folilana gwaungaˈi
ngwae neˈeri ˈiri nia kasi
faˈamamana laˈu ana sa Je-
sus.

9 Ma na Anoˈi ru Abu ka
sura ana sa Saul neˈe kira
saea logo ˈani sa Paul, nia ka
alu naˈa maana ana ngwae
neˈe rao ˈani talana lufina
ngwai,
10 ka fata ˈuri fuana, “ˈOko
futa olitana na akalo! ˈOko
malimaeˈa ana ru leˈa ki
taˈifau, ma ˈoko sai liu logo
ana na kwalukaela sokeˈa
taˈa ki, ma ana asoa ki
ˈoko ili ˈuana rokisilana ma-
manaˈanga God ˈani sokea
ki.
11 ˈOko saiana God ke baˈa
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuamu ana kaidaˈi neˈe
naˈa. Na maamu ke rodo,
ma noaˈa ˈoe kosi lisia na
madakola lana na madaˈafi
sulia taˈi kala kaidaˈi.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo, maana sa
Elaemas ka rodo naˈa, ma
ka fali galogalo naˈa ˈana
ˈuana ta ngwae ˈiri ka dau
ana limana ma ka talaˈia.
12 Ma na gwaungaˈi ng-
wae neˈeri, kaidaˈi nia ka
lisia na ru neˈeri ki, nia
ka faˈamamana naˈa ana sa
Jesus, ma ka ˈarefo liu ana
faˈamanataˈanga kera sulia
na Aofia.

*Kira tua ˈi Antiok maˈe
fanoa saena abaˈi kula ˈi Pi-
sidia*

13 Sui sa Paul ma ti ngwae
neˈe kira leka faˈinia, kira
toˈo toˈofolo maˈi faˈasia ˈi
Pafos, ma kira ka dao ana
fanoa ˈi Perga, saena abaˈi
kula ˈi Pamfilia. Ma sa John
Mark ka leka faˈasidaroˈo ˈi
neˈeri, ma ka oli ˈuana ˈi
Jerusalem.
14 Bore ma kira leka
faˈasia ˈi Perga, kira ka dao
naˈa ˈi Antiok, maˈe fanoa
saena abaˈi kula ˈi Pisidia.
Ma ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga, kira ka leka
saena luma fuana foˈongaˈa
Jiu ki, ma kira ka tua naˈa ˈi
ano.
15 Buri ˈana naˈa toˈomaˈi
ˈanga ki faˈasia na Taki sa
Moses ki ma na Kerekereˈa
na Profet ki, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma abu
fuana foˈongaˈa ki neˈe kira
ka kwatea alaˈanga fuada
kira ka ˈuri, “Ngwaefuta
kina ˈae, diˈia koroˈo
toˈo ana ti alaˈanga ana
kwairaduˈanga fuana na
ngwae neˈe ki, kaimili oga
koroˈo ka alaˈa fuada.”
16 ˈUnaˈeri, sa Paul ka
tataˈe, ma ka kwaikaru ˈani
limana ˈiri kira ke aroaro,
ma ka talaˈae alaˈa ka ˈuri,
“Ngwae ˈi Jiu ki, ma kamu
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe kamu tua ˈi neˈe
fuana foˈosilana God, muke
fafarongo nau basi maˈi!
17 God kia ngwae Jiu ki,
nia filia koˈo kia ki ma ka
kwate kira ka ˈoro liu ana
kaidaˈi kira tua ˈi Ejipt, ana
kula neˈe noaˈa laˈu fanoa
kira. Ma God ka olitaˈi
kira faˈasia ˈi Ejipt ˈania na
ngasingasiˈanga doe nia.
18 Ma sali karangi fai ak-
wala faˈi ngali ki neˈe, nia
lia sulida saena abaˈi kula
kwasi.
19 Nia ka malangisia fiu
fuuˈi ngwae ki ˈi Kenan, ma
ka alua ngwae nia ki kira ka
toˈo ana na ano neˈeri.
20 Nia ngalida fuana kika
leka tua ˈi Ejipt ka dao ana
neˈe kira leka ˈi Kenan, su-
lia bali ana fai talangaˈi ma
lima akwala faˈi ngali. ˈI

buri ˈana, God ka kwatea na
ngwae ni kwai matalangaˈi
ki fuada, leleka ka dao ana
kaidaˈi ba sa Samuel niaˈa
na profet.
21 Ma ana kaidaˈi kira gani
ˈuana ta tatalafaˈa, God ka
filia sa Saul ka gwaungaˈi
fuada. Sa Saul neˈe na ngela
sa Kis, faˈasia na fuuˈi ng-
wae sa Benjamin. Ma nia
ka gwaungaˈi fuada sulia fai
akwala faˈi ngali ki.
22 Sui God ka lafua sa Saul,
ma ka alua sa David ka tata-
lafaˈa fuada. Ma God ka
fata ˈuri sulia sa David, ‘Sa
David, na ngela sa Jesi, niaˈa
neˈe na ngwae neˈe nau ku
saeleˈa liu faˈinia, nia na
ngwae neˈe saiana ka sasia
ru neˈe nau ku oga nia ka
sasiˈi ki.’✡
23 Ana kwalafa ngwae neˈe
sa David neˈe God filia sa
Jesus ka alu niaˈa na ngwae
ni faˈamauriˈanga fuana ng-
wae Israel ki, diˈia ba nia eta
fata naˈa ˈani.
24 ˈI naˈona neˈe sa Jesus
nia talaˈae ana raoˈa nia, sa
John ba faˈataloˈania fuana
ngwae ki taˈifau Israel, fasi
ˈiri kira ke kakari alifaˈi
faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma
kira ke siuabu.
25 Ma ana kaidaˈi sa John
nia karangi ka faˈasuia naˈa
raoˈa neˈe nia sasia, nia ka
fata ˈuri fuana ngwae ki,
‘Sali kamu fia fasi nauˈa
na ngwae ba God filia
naˈa niniˈa, bore ma noaˈa.
Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae
neˈe kamu kwaikwaimasi
ana. Nia ke baˈa leka maˈi
buriku, ma noaˈa nau kusi
totolia neˈe nai orooro, ma
ku logea na butu nia ki ˈi
ˈaena.’✡
26 “Ma kamu ngwaefuta
nau kina ana kwalafa sa
Abraham, ma kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
kamu fiku ˈi neˈe fuana
foˈosilana God, God nia kwa-
tea naˈa maˈi fuakulu na
alaˈanga sulia sa Jesus neˈe
faˈamauri kulu.
27 Aia, ma na ngwae neˈe
kira tua ˈi Jerusalem, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo kira
ki, noaˈa kira kasi saiana
neˈe sa Jesus nia na ngwae
faˈamauri. Ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana na fatalana
profet ki, sui bore ˈana kika
toˈomani ana na Sabat asoa
ana mamaloˈanga ki taˈifau.
Kaidaˈi kira matalangaˈinia
sa Jesus, kira faˈataˈinia neˈe
fatalana na profet ki nia ma-
mana.
28 Sui bore ˈana noaˈa
kira kasi dao toˈona goˈo
ta ru neˈe kira ke saungia
duˈungana, kira ka gania
sa Paelat ˈiri ke saungia ka
mae.
29 Ma ˈi buri ˈana kira
sasia ru ki taˈifau neˈe
Kerekereˈa Abu nia alaˈa su-
lia, sui kira ka lafua faˈasia
na ˈai rara folo, ma kira ka
alu nia saena faoda gwaˈu.
30 Bore ma God ka taˈea
faˈasia maeˈa.
31 Ma sulia na asoa ˈoro
ki, ngwae neˈe kira leleka
funifaraˈa faˈinia faˈasia ˈi
Galili ˈuana ˈi Jerusalem,
kira ˈidufaˈi lisia goˈo ˈada
logo. Ma kaidaˈi neˈe, kira
ka alaˈa naˈa sulia fuana
ngwae ˈi Israel ki.

✡ **13:22** 1 Samuel 16:12 ✡ **13:25** Mark 1:7; Luke 3:16; John 1:27

32 “Kero'o leka ma'i 'iri
mike fa'arongo kamu 'ani
na Fa'arongo'a Le'a. Na
ru ne'e God eta fata'a 'ani
fuana ko'o kia ki,
33 kulu'a na'a na ngela
kira ki ne'e God ka
fa'amamana eta fata'anga
ne'eri fuakulu 'ani ta'elana
sa Jesus 'uana mauri'a.
Osi'ana God ba saea 'ani
Sam✡ ro ru ki ka 'uri,
‘'Ae'o na Ngela nau.
Ta'ena nau'a ne'e Ma'a 'oe
na'a.’✡

34 “Aia, God eta fata 'ani
tata'elana fa'asia na mae'a,
ma nia 'afita'i fuana nia ka
mae la'u. Ru ne'eri kira
keresia saena Kerekere'a
Abu ka 'uri,
‘Nai ba'a kwatea fuamu
na fa'ale'anga abu ki
ne'e nau ku eta fata'a
'ani fuana sa David.’✡
35 “Nia mamana liu, sulia
nia saea logo saena ta'i
Kerekere'a Abu ma ka 'uri,
‘Noa'a 'oe kosi ala'ania ng-
wae rao abu 'oe ka
mae ma ka ngwa'a.’✡
36 “Ana kaida'i ne'e sa David
mauri 'ua, nia ka sasia
na'a ru ne'e God oga'i ki.
'Una'eri ma nia ka mae
na'a, kira ka alua saena kilu
gwa'u 'i ninimana ko'o nia
ki, ma na nonina ka ngwa'a.
37 Bore ma sa Jesus na ngwae
ne'e God nia ta'ea fa'asia na
mae'a, na nonina noa'a kasi
ngwa'a.
38-39 Ngwaefuta kina, kamu
ka sai le'a ana, ne'e kami
fa'arongo 'ani siaumulu
ne'e God ke ba'a rufuanata
ana ta'anga'a kamu ki 'ani
maelana sa Jesus. Ngwae
ki ta'ifau ne'e kira fito'o
ana sa Jesus, kira aloge ma
noa'a kira kasi 'eke na'a,
osi'ana God ka fulangani
nia 'olo'olo. Ro'onga'a sulia
taki sa Moses ki, noa'a kasi
totolia ne'e ka sasia ngwae
ka 'olo'olo.
40 Muke lia suli kamu, 'iri na
ru ne'e profet ki kira fata su-
lia noa'a kasi fuli fuamu'a,
41 kira ka 'uri,
‘Mulu sailinga, ngwae ne'e
kamu 'oinonga 'ania
fatalana God ki.
God ke ba'a sasi rao'a doe
liu ana kaida'i kamu
mauri 'ua.
Noa'a kamu kasi fa'amamana
ne'e God sasia ru
ne'eri, sui bore 'ana
di'ia ta ngwae nia
fa'arongo kamu sulia.
Mulu lisia! Kamu ke ba'a
'arefo, ma muke
mae.’”✡

42 Ma kaida'i sa Paul ma
sa Banabas, kera ru'u na'a
kwau 'i maa fa'asia na
luma abu fuana fo'onga'a,
na ngwae ki kira ka ganida
'iri kira ke oli la'u ma'i
ana Sabat asoa ana ma-
malo'anga 'i buri, fasi 'iri
kira ke fa'arongoda la'u 'ani
na ru ne'e ki.
43 'I buri 'ana ne'e ngwae
ki kira leka na'a fa'asia na
fiku'a ana fo'onga'a ne'eri,
ngwae 'oro kira leka su-
lia sa Paul ma sa Ban-
abas. Kira'a ti ngwae Jiu
ma ti ngwae ne'e noa'a
la'u Jiu ki logo ne'e kira
'ado na'a fa'inia ngwae Jiu

✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:34** Aesea 55:3 ✡ **13:35** Sam 16:10
✡ **13:41** Habakuk 1:5

ki saena abuˈa kira. Ma
sa Paul faˈinia sa Banabas
alaˈa fuada faˈinia na radu-
lada ˈuana uu ngasiˈa ana
faˈamamanaˈanga ana na
kwaiˈofeˈanga God.
44 Ma ana Sabat asoa
ana mamaloˈanga ˈi buri,
karangi na ngwae ki taˈifau
saena na fanoa neˈe, kira
dao maˈi fuana rongolana
na fatalana sa Paul ma sa
Banabas sulia na Aofia.
45 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
Jiu ki kira lisia neˈe fikuˈa
neˈeri doe, liada ka ogalaˈa
liu. Ma kira fata ngengea
naˈa ru neˈe sa Paul nia
saea, ma kira ka fata buri
logo ana.
46 Bore ma sa Paul ma sa
Banabas kera ka fata non-
iraˈa mala, kera ka ˈuri, “Nia
bolo fuana keroˈo ka eta fata
basi sulia na fatalana God
fuamuˈa Jiu ki ˈi naˈo. Bore
ma duˈungana neˈe kamu
ˈaila ˈania, kamu faˈataˈinia
fasi neˈe noaˈa kamu kasi
totolia goˈo ngalilana na
mauriˈa firi. Nia neˈe keroˈo
ka faˈasi kamu, ma keroˈo ka
leka naˈa ˈamiroˈo fuada na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
47 Keroˈo leka siana ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
osiˈana God nia asungaˈi
keroˈo ka ˈuri,
‘Nau ku alu ˈoe ˈoko diˈia
naˈa unu fuada na ng-
wae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.
Nau ku asungaˈiniˈo ˈiri
ˈoke faˈarongoa ng-
wae ki taˈifau saena
magalia ˈani tae
neˈe nai sasi fuana
faˈamaurilada.’ ”✡
48 Ma ana kaidaˈi neˈe
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki kira rongoa ru neˈe,
kira ka saeleˈa liu, ma kira
ka baˈatafea na faˈarongoˈa
na Aofia. Ma na ngwae
neˈe God ka filida fuana
na mauriˈa firi, kira ka
faˈamamana naˈa.
49 Ma na fatalana God ka
talo naˈa ana kula ki taˈifau,
ma na ngwae ˈoro ki ka ron-
goa naˈa fatalana God saena
ˈafutana abaˈi kula neˈeri.
50 Bore ma na ngwae Jiu
ki kira ka fata liana na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki saena
na fanoa doe neˈeri faˈinia
na gwaungaˈi kini ki ana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira foˈosia God. Ma na
Jiu neˈeri ki, kira ka talaˈae
naˈa ana faˈakaisilana sa
Paul ma sa Banabas, ma kira
ka lalidaroˈo naˈa faˈasia na
bali fanoa neˈeri.
51 Ma kera ka kwaˈitafula
na gegeo ana ano ki
faˈasia na ˈaedaroˈo diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa
fuada neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kira duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana
fatalana God. Ma kera ka
leka naˈa adaroˈo ˈuana ˈi
Ikonium.
52 Ma na ngwae ˈi Antiok
ki neˈe kira faˈamamana,
kira ka saeleˈa liu, ma na
Anoˈi ru Abu ka sura ada.

14

ˈI Ikonium

1 Ma sa Paul faˈinia sa Ba-
nabas dao ˈi Ikonium, kera
ka leka laˈu saena na luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki, diˈia
ba kera ˈidufaˈi sasi. Ma
kera ka fata ˈani ngasingasi

✡ **13:47** Aesea 42:6; 49:6

ˈanga neˈe na ngwae ˈoro
Jiu ki, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.
2 Bore ma na Jiu neˈe kira
ˈaila faˈamamana, kira ka
fata liana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, ma kira ka faˈalia
na manatada kira ka tataˈe
saulia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.
3 Sa Paul ma sa Banabas,
kera ka tua laˈu ˈi neˈeri
sulia kala kaidaˈi tau, kera
ka fata noniraˈa sulia na
Aofia. Ma na Aofia ka
faˈataˈinia neˈe fataladaroˈo
sulia sa Jesus nia mamana
ˈani kwatelana na ngasin-
gasiˈanga fuadaroˈo fuana
sasilana ru ni ˈarefoˈa ki ma
na faˈanadaˈa ki.
4 Ma na ngwae ki saena
maˈe fanoa neˈeri, kira ka
daro toˈotoˈo ma kika takalo.
Ti ngwae faˈinia Jiu ki, ma
ti ngwae faˈinia na ngwae
lifurongo ki.
5 ˈUnaˈeri ti ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki faˈinia ti Jiu
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
kira ki, kira ka lokoˈi ru
fuana faˈakaisilana na ng-
wae lifurongo ki ma kike
saungida ˈani ˈuilada ˈani
fau ˈiri kike mae goˈo.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe
na ngwae lifurongo ki kera
rongo sai ana, kera ka tafi
ˈuana fanoa ˈi Listra, ma
fanoa ˈi Derbe saena abaˈi
kula ˈi Laekonia, ma ˈuana
na maˈe fanoa ki kalikalida.
7 Neˈeri, kera ka faˈatalo
ˈania Faˈarongoˈa Leˈa.

ˈI Listra ma ˈi Derbe

8 Ma taˈi ngwae nia tua ˈi
Listra neˈe ˈaena taˈu. Na
ˈaena mae talaˈae mala maˈi
ana futalana, ma noaˈa nia
kasi fali naˈa.
9 Nia tua ˈi ano, ma ka
fafarongoa fatalana sa Paul.
Ma sa Paul ka alu naˈa
maana ana, ma ka saiana
neˈe nia faˈamamana sa Je-
sus saiana ke gura goˈo ˈana
niaˈa,
10 ma ka fata ˈani lingaˈi
ngwae doe fuana ka ˈuri,
“ˈOke tataˈe, ma ˈoko uu
saga ˈani ˈaemu!” Ma na ng-
wae neˈe ka fafusaka, ma ka
fali kwailiu naˈa ˈi safitada.
11 Kaidaˈi fikuˈa neˈe kira
lisia ru neˈe sa Paul sasia,
kira ka ri koko ˈani alaˈanga
kira ngwae ˈi Laekonia, kira
ka ˈuri, “Na god ki kira ng-
waeˈa naˈa, ma kera ka koso
naˈa maˈi siaka!”
12 Kira ka saea sa Banabas
ˈani na gwaungaˈi god Sus,
ma sa Paul kira ka saea ˈani
sa Hermes na ngwae ngali
alaˈanga ana god ki, osiˈana
nia ngwae neˈe fata ˈani
keraˈa.
13 Ma na luma ni foˈongaˈa
ana god Sus ni taˈi teo
toli ˈi ili ana fanoa neˈeri.
Ma na fata abu fuana god
Sus, nia ka leka ma ka
ngalia maˈi buluka ki, ma
na takana ˈai ki, ka alua
maana tafa ana fanoa neˈeri.
Osiˈana nia faˈinia na fikuˈa
neˈeri, kira oga kwatelana
na kwaisuˈusiˈanga fuana
na ngwae lifurongo ki.
14 Ana kaidaˈi sa Banabas
ma sa Paul kera rongoa
neˈe kira sasi ˈunaˈeri, kera
ka gasia na toˈongi kera ki
fuana faˈataˈilana kera ˈaila
ˈani, ma kera ka ˈuri,

15 “Reala kwa, faˈuta neˈe
kamu ka oga sasilana ru
neˈe re? Ma keroˈo neˈe
ngwae ki goˈo diˈia logo
kamuˈa. Keroˈo leka maˈi
fuana faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa sulia taˈi
God mauri. Fuila muke
foˈosia lala niaˈa. Ma noaˈa
kamu kasi foˈosia laˈu na
mala mala god neˈe ki,
osiˈana noaˈa kira kasi ˈafi
kamu goˈo. God saungaˈinia
ˈi langi, ma na magalia, ma
na asi, ma na ru ki taˈifau
neˈe kira tua ˈi saena ki.
16 Ana kaidaˈi sui toli ki,
nia alaˈania na ngwae ki
taˈifau kira ka leka ˈada su-
lia kwaiogaiˈanga kira ki.
17 Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
noaˈa nia kasi mutala faˈasia
kwatelana ru leˈa ki fuana
ngwae ki taˈifau sulia asoa
ki, ma nia ka faˈataˈinia
niaˈa talana ˈani ru leˈa neˈe
nia sasiˈi ki. Nia kwatea
uta fuamuˈa faˈasia saena
mamanga, ma ka kwatea
fuaˈi ˈai ki ana kaidaˈi kira
ki, ma nia ka kwatea fanga
fuamuˈa, ma ka kwatea
maurilamuˈa ka saeleˈa.”
18 Sui bore ˈana na ng-
wae lifurongo ki kira ka fata
ˈunaˈeri, na fikuˈa neˈe, kira
oga kika kwatea nama ˈada
na kwaisuˈusiˈanga kira ki
fuadaroˈo.
19 Ma ti Jiu neˈe kira leka
maˈi faˈasia fanoa ˈi Antiok
saena abaˈi kula ˈi Pisidia,
ma fanoa ˈi Ikonium, kira
dao maˈi, kira ka kwate
alaˈanga fuana fikuˈa neˈe,
ma kira ka oga taˈa fuana sa
Paul ma sa Banabas. Ma kira
ka ˈuia naˈa sa Paul ˈani fau
ki, ma kira ka ˈabalangaˈi
nia ˈi maa faˈasia saena
fanoa, ma kira ka dangalua,
osiˈana kira fia fasi nia mae
naˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ngwae
neˈe kira faˈamamana ki,
kira leka maˈi, ma kira ka
uu kalia sa Paul, nia ka
tataˈe, ka oli faˈinida ˈuana
ˈi fanoa. Sui ana faˈi asoa ˈi
buri, sa Paul ma sa Banabas
kera ka leka ˈuana fanoa ˈi
Derbe.

Kera oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Antiok

21 Sa Paul ma sa Ban-
abas kera ka faˈarongo ˈani
na Faˈarongoˈa Leˈa saena
fanoa ˈi Derbe, ma na ngwae
ˈoro ki kira ka faˈamamana
ana sa Jesus. Sui kera ka
oli ˈuana fanoa ˈi Listra, ma
fanoa ˈi Ikonium, ma fanoa
ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi
Pisidia.
22 Ma kera ka faˈangasingasia
na faˈamamanaˈanga na ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki, ma kera ka falangi ada
ˈiri na faˈamamanaˈanga
kira ki ka ngasi. Ma kera ka
saea, “ˈI naˈona neˈe kuke
ruˈu saena mauriˈa firi neˈe
God ke gwaungaˈi fafia, kulu
ke dao taˈifau nama toˈona
na ˈafitaˈi ˈanga.”
23 Ma ana fanoa neˈeri ki
taˈifau, kera ka filia naˈa
ngwae faˈinaˈonaˈo ki fuana
fikulana ngwae God ki. ˈAni
foˈongaˈa ma abu fangaˈa,
kera ka kwatea naˈa na ng-
wae neˈeri fuana na Aofia
neˈe kira faˈamamana ˈana.
24 Sui kera ka leka faˈasia
abaˈi kula ˈi Pisidia, kera ka
dao ana abaˈi kula ˈi Pam-
filia.
25 Ma kera ka faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa

saena fanoa ˈi Perga, sui
kera ka leka ˈuana fanoa ˈi
Atalia.
26 Sui kera ka leka ˈani
gwaˈi baru faˈasia ˈi neˈeri,
ma keraˈa ka oli naˈa ˈuana
fanoa ˈi Antiok. Na fanoa
ba kira talaˈae ana lekaˈa
kera faˈasia. Na fanoa
ba ngwae faˈamamana ki
kira kwatedaroˈo saena
kwaiˈofeˈanga God, ˈiri ke
ˈafida fuana na raoˈa niniˈa
kera faˈasuia naˈa.
27 Ma ana kaidaˈi kera dao
naˈa ˈi Antiok, kera ka fikua
naˈa ngwae faˈamamana ki,
ma kera ka faˈarongoda ˈani
na ru ki taˈifau neˈe God
sasia ˈanidaroˈo. Ma kera
ka faˈarongo logo ˈani neˈe
God ˈafida na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki bore kira ka
faˈamamana logo.
28 Ma kera ka taˈi tua tau ˈi
neˈeri faˈinia na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki.

15

Na fiku lokoˈi ruˈa ˈi Jerusalem

1 Ti ngwae neˈe kira leka
maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana
ˈi Antiok, kika faˈamanata
na ngwae neˈe faˈamamana
naˈa ki kira ka ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi liu fuana God ke
lafu kamu faˈasia taˈangaˈa
kamu ki, diˈia noaˈa kamu
kasi ˈolo faˈataˈinia diˈia ba
na taki sa Moses ki saea.”
2 Ma sa Paul faˈinia sa Ban-
abas kera ka kwaingenge liu
faˈi kira sulia ru neˈe. Ma
kira taˈifau kira ka filia sa
Paul ma sa Banabas ma ti ng-
wae faˈamamana ˈi Antiok,
ˈiri kira ke leka ˈi Jerusalem
fuana alaˈanga faˈinia na
ngwae lifurongo ki ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki sulia
ru neˈe.
3 Ma na fikutaˈi ng-
wae faˈamamana neˈe ka
asungaˈinida naˈa kwau.
Ma kaidaˈi kira leka naˈa,
kira liu ana abaˈi kula ˈi
Fonisia ma ˈi Samaria ki,
kira ka faˈarongoa ˈani neˈe
na ngwae ba noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira abula naˈa ˈuana
God. Ma kaidaˈi na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki
rongoa naˈa faˈarongoˈanga
neˈeri, kira ka saeleˈa liu.
4 Kaidaˈi sa Paul ma
sa Banabas kira dao naˈa
ˈi Jerusalem, na ngwae
faˈamamana ki, ma na
ngwae lifurongo ki faˈinia
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
kira ka kwaloda. Ma kira
ka faˈarongo ˈani na ru
neˈe God ka sasiˈi ˈanida ˈi
safitana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.
5 Bore ma ti ngwae ana ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ma kira ana fikutaˈi ngwae
Farasi ki, kira tataˈe kira ka
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia kira
faˈamamana ana sa Jesus,
kike ˈolo faˈataˈinia nama,
ma kulu saea fuada kika roˈo
logo sulia na taki sa Moses ki
diˈia nama kiaˈa na ngwae
Jiu ki.”
6 Ma na ngwae li-
furongo ki faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka fiku
fuana lokoˈi ru ˈanga sulia
ru neˈe.
7 Ma buri ˈana na alaˈanga
keta neˈe kira sasia ka sui,
sa Peter ka tataˈe, ka fata
ˈuri, “Ngwaefuta nau kina

ˈae, kaumulu saiana, tau
naˈa maˈi God nia fili nau
safitamuˈa ˈiri nai faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, ˈiri kira ke ron-
goa logo ˈada ma kira ke
faˈamamana.
8 Ma God neˈe nia sa-
iana manatalana ngwae ki
taˈifau, nia ka faˈataˈinia
kwalolana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki ˈani kwa-
telana Anoˈi ru Abu fuada,
diˈia logo neˈe nia kwatea
fuakulu.
9 Ma ka noaˈa ta
ˈinifilifiliˈanga safitakulu
ma faˈinia kiraˈa. Nia ka
rufuanata ana taˈangaˈa
kira ki, duˈungana kira
faˈamamana ana sa Jesus.
10 Ma God faˈataˈinia
fuaka ka sui naˈa, noaˈa
nia kasi oga neˈe kamu ke
kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga
fuada ˈani taki ki, osiˈana
neˈe koˈo kia ki ma kiaˈa
bore, noaˈa kulu kasi sai
goˈo ana roˈongaˈa sulia.
Aia, ma diˈia kaumulu
kwatea naˈa ta ˈafitaˈiˈanga
ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa
Jesus ki, God ke baˈa saetaˈa
fuamuˈa.
11 Kulu faˈamamana neˈe
God faˈamauri kulu faˈasia
taˈangaˈa kulu ki ˈani tae
neˈe sa Jesus sasia fuakulu
ˈani leˈangaˈa nia fuaka.
God faˈamauri logo ˈunaˈeri
ana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.”
12 Ma na fikuˈa neˈe, kira
ka tua aroaro kaidaˈi kira
rongoa sa Banabas ma sa
Paul kera faˈarongo ˈani ru
ni ˈarefoˈanga ki ma na ru
faˈanadaˈa ki neˈe God ka
sasiˈi ˈani keraˈa fuada ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
13 Ma ˈi buri ˈana kera
alaˈa ka sui, sa James ka
fata ˈuri, “Ngwaefuta nau
kina ˈae, muke fafarongo
nau basi.
14 Sa Peter ba fata ka
fiˈi sui goˈo kwau sulia
ba God eta faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga nia fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈani
kwalolada faˈasia ˈi safi-
tana ngwae ki ˈiri kira ka
roˈosulia.
15 Ma na profet ki kira ka
fata logo ˈunaˈeri, diˈia naˈa
ba na Kerekereˈa Abu saea,
16 ‘God ka fata ˈuri, Ta asoa
ˈana, nai baˈa oli maˈi,
ma nai baˈa taˈea
na gwaungaˈinga sa
David neˈe nia ˈasia
naˈa.
Nai baˈa taˈea oretana ru
ana, ma nai faˈa uua
laˈu.
17 Ma na ngwae matamata
ki, kira ke baˈa leka
maˈi siaku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, nau ku
saeda naˈa ˈani ngwae
nau ki.
18 God neˈe saea, ba nia
faˈarongo ˈua naˈa
maˈi ˈani ru neˈe ˈi
naˈo.’ ”✡

19 Aia, ma sa James ka
alaˈa laˈu ka fata ˈuri,
“Nau ku manata ˈuri, noaˈa
kulu kasi kwatea laˈu ta
ˈafitaˈiˈanga fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe

✡ **15:18** Emos 9:11-12

kira abula taˈifau naˈa ˈuana God.
20 Nia leˈa kulu ke kerekere fuada, kulu ka faˈarongo kira ˈani neˈe noaˈa kira kasi ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god ki, ma kira ka lia sulida faˈasia na kakabaraˈanga, ma noaˈa kira kasi ˈania logo ta ru mauri neˈe kira liˈoa, ma noaˈa kira kasi ˈania logo ta ˈabu.
21 Osiˈana na taki niniˈa sa Moses ki, kira toˈomani ˈua naˈa maˈi ˈi saena luma fuana foˈongaˈa kira ki ana asoa ana Sabat ki taˈifau, ma na fatalada ka faˈatalo naˈa ˈania saena fanoa kira ki taˈifau.”

Kerekereˈa fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki

22 ˈUnaˈeri na ngwae lifurongo ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka filia ti ngwae ada ˈiri kira ka asungaˈinida kwau ˈuana Antiok faˈinia sa Paul ma sa Banabas. Kira filia sa Judas neˈe kira saea logo ˈani sa Barsabas, ma sa Silas, osiˈana keroˈa ro ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae kira.
23 Ma na kerekereˈa ˈuri neˈe kira kwatea faˈinida,

“Kaimili na ngwae lifurongo ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe na ngwaefuta kamu ki ana na Aofia, kami kwatea kwau alaˈanga leˈa leˈa kami ki fuamuˈa na bara ngwai asina na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, neˈe kamu tua ˈi Antiok, ma ˈi Siria, ma ˈi Silisia.
24 Kaimili rongoa fasi ti ngwae ana kaimili neˈe kira leka kwau, ma kira ka kwatea naˈa manata buli musikulaˈanga fuamuˈa ˈani fatalada. Ma noaˈa kami kasi asungaˈinida fuana sasilana ru neˈeri.
25 Ta neˈe kami ka fiku alafafia ru neˈe ˈi safitamiˈa, ma kami filia ti ngwae ngali alaˈanga, ma kami ka asungaˈinida kwau siaumulu. Kira ke baˈa leka kwau faˈinia kwaima leˈa kia ki sa Paul ma sa Banabas.
26 Kera ro ngwae neˈe kera kwate dangalu ana na mauri ladaroˈo fuana na raoˈa madumadu fuana na Aofia kia sa Jesus Christ.
27 ˈUnaˈeri niniˈa kami ka kwatea logo kwau sa Judas ma sa Silas ˈiri kera ke tala fata adaroˈo sulia na ru neˈe kami keresia kwau.
28 Osiˈana na Anoˈi ru Abu faˈi kaimili, kami alafafia, noaˈa kami kasi alua laˈu ta ˈafitaˈiˈanga ˈi fafi kamu. Ru neˈe ki goˈo neˈe muke roˈo nama suliˈi:
29 Noaˈa kamu kasi ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na malamala god ki, ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ˈabu. Ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru mauri neˈe kira liˈoa. Ma muke tua faˈasia na kakabaraˈanga. Ma diˈia neˈe kamu tua faˈasia na ru neˈeri ki, nia leˈa liu.”

30 Ma kira ka kwatea na ngwae neˈeri ki neˈe kira ngali faˈarongoˈanga, kira ka leka ˈuana ˈi Antiok. Ma

kika fikua naˈa ngwae neˈe
kira faˈamamana ki taˈifau,
ma kira ka kwatea naˈa ru
neˈe kira keresia fuada.
31 Ana kaidaˈi neˈe ng-
wae ki kira toˈomani taˈifau
naˈa, kira ka saeleˈa liu,
osiˈana neˈe alaˈanga neˈeri
ki gwalea naˈa manatalada.
32 Ma sa Judas ma sa Silas,
kera ka alaˈa fuada ka tau
liu naˈa, ma kera ka kwa-
tea ramoˈalaˈalaˈanga ma
na ngasingasiˈanga fuada,
osiˈana keraˈa ro profet ki.
33-34 Ma ˈi buri ˈana
keraˈa tua ˈi neˈeri sulia
bara asoa ka sui, na bara
ngwai asina neˈeri ka
asungaˈinidaroˈo ˈani na
aroaroˈanga, ma kera ka oli
naˈa ˈi Jerusalem.*
35 Ma sa Paul ma sa
Banabas keraˈa ka tua
laˈu ˈi Antiok. Ma keroˈa
faˈinia na ngwae ˈoro ki
kira ka faˈamanata, ma kika
faˈatalo ˈani fatalana na
Aofia.

Sa Paul ma sa Banabas kera tua matali naˈa

36 Buri ˈana bara madamo
ka sui naˈa, sa Paul ka fata
ˈuri fuana sa Banabas, “Koro
oli laˈu fasi ˈiri koro ke maa
toˈona na ngwaefuta koro
ki ana maˈe fanoa ba koro
faˈarongo maˈi ˈani na fata-
lana na Aofia, fasi ˈiri koro
ke saiana na tualada faˈuta
naˈa ninˈa.”
37 Ma sa Banabas ka oga
liua fasi sa John Mark ka
leka faˈinidaroˈo.
38 Bore ma sa Paul neˈe
manatana sulia noaˈa kasi
leˈa fuana sa John Mark neˈe
ka leka faˈi keroˈa, osiˈana
nia oli logo faˈasidaroˈo ˈi
Pamfilia, ma noaˈa kasi leka
naˈa faˈi keraˈa fuana na
faˈasuilana na raoˈa.
39 Ma sa Paul faˈinia sa
Banabas kera ka kwaingi-
longiloi ˈi safitadaroˈo, ma
kera ka takalongaˈinidaroˈo
naˈa kwailiu. ˈUnaˈeri sa
Banabas ka baˈea naˈa sa
Mark, kera ka toˈofolo ˈuana
bubunga ˈi Saeprus.
40 Ma sa Paul ka filia
naˈa sa Silas, ˈiri kera ke
leka. Ma ti ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira ka
asungaˈinidaroˈo naˈa, buri
ˈana neˈe kira kwateda naˈa
fuana na Aofia fasi ˈiri ke lia
suli kera.
41 Ma kera ka leka, ma
kera ka liu saena abaˈi kula
ˈi Siria ma ˈi Silisia ki. Ma
kera ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki.

16

Sa Timoti leka faˈinia sa Paul ma sa Silas

1 Ma sa Paul ka leka ma
ka dao ana fanoa ˈi Derbe
ma ˈi Listra ki. Ma taˈi ng-
wae fafarongo neˈe satana
sa Timoti nia tua ˈi neˈeri.
Ma teˈa nia neˈe kini Jiu ma
nia faˈamamana logo, bore
ma na maˈa nia goˈo neˈe
ngwae ˈi Grik.
2 Ma na bara ngwai asina
ana Aofia ki ˈi Listra ma ˈi
Ikonium ki, kira ka saeleˈa
liu faˈinia sa Timoti.
3 Ma osiˈana neˈe sa Paul
oga sa Timoti ka leka faˈinia,
nia ka ˈolo faˈataˈinia nama

* **15:33-34** ˈOrolana kerekereˈa ˈua noaˈa kasi ˈadoa verse 34, “Bore ma sa Silas ka manata ˈakoˈako liu fasi ˈiri ka tua goˈo ˈana ˈi neˈeri ˈi Antiok.”

ana ˈiri ke faˈa ogaleˈa ngwae Jiu ki. Nia sasia ru neˈeri, osiˈana neˈe Jiu ki taˈifau neˈe kira tua ana fanoa neˈeri ki, kira sai logo ana neˈe na maˈa sa Timoti nia na ngwae Grik neˈe sasi ma noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua sa Timoti.

4 Ma ana kaidaˈi kira leka ma kira ka liu ana fanoa ki, kira ka kwatea na taki ki fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na taki neˈeri ki, na ngwae lifurongo ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira keresia ˈi Jerusalem. Ma kira ka saea nama fuana ngwae ki ˈiri kira ke roˈosulia.

5 Ma kira ka faˈangasingasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana saena fanoa neˈeri ki, ma ana asoa ki taˈifau ˈi burina, ngwae faolu ˈoro ki logo kira ka faˈamamana.

Kaidaˈi sa Paul lisia na faˈataˈinga

6 Ma sa Paul faˈinia na ngwae kwaima nia ki, kira leka liu saena abaˈi kula ˈi Frigia ma ˈi Galesia ki, osiˈana neˈe Anoˈi ru Abu luia noaˈa kira kasi faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana abaˈi kula ˈi Asia.

7 Kaidaˈi kira dao bolo faˈinia abaˈi kula ˈi Misia, kira ka ili ˈuana lekaˈa ˈuana ˈi Bitinia. Bore ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi alaˈanida.

8 ˈUnaˈeri neˈe, kira ka daofaˈi liu naˈa adulu faˈasia ˈi Misia, ma kira ka leka ˈuana fanoa ˈi Troas.

9 Ma ana rodo neˈe kira teo ˈi neˈeri, sa Paul ka lisia na faˈataˈinga. Nia lisia taˈi ngwae ana abaˈi kula ˈi Masedonia uu, ma ka kwaiamasi ka ˈuri, “ˈOke leka maˈi ˈi Masedonia ˈiri ˈoke kwaiˈafi aimili!”

10 Ma kaidaˈi sa Paul nia lisia naˈa faˈataˈinga neˈeri, kami ka sasi akaˈu naˈa fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Masedonia,* duˈungana kami saiana God oga kaimili ke leka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana ngwae ki ˈi neˈeri.

ˈI Lidia nia faˈamamana ana sa Jesus

11 Sui kami ka leka faˈasia fanoa ˈi Troas ˈani faka, kami ka toˈofolo ˈuana bubunga ˈi Samotres, ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka leka ˈuana fanoa ˈi Neapolis.

12 Kami taˈe faˈasia ˈi neˈeri, kami ka leka sulia tala ˈi tolo ˈuana fanoa ˈi Filipae, na maˈe fanoa ˈinotoˈa saena abaˈi kula ˈi Masedonia, maˈe fanoa neˈeri ngwae ˈi Rom ki neˈe kira gwaungaˈi ana. Kami ka tua saena maˈe fanoa neˈeri sulia kala bara asoa.

13 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga kami leka faˈasia fanoa neˈeri, kami ka leka ˈuana ninimana taˈi kafo, osiˈana neˈe kami fia fasi kula fuana foˈongaˈa Jiu ki nia ˈi neˈeri. Ma kami ka tua ˈi ano, mika alaˈa fuana kini ki neˈe kira fiku ˈi neˈeri.

14 Taˈi kini adulu ˈi neˈeri neˈe kira rongo kaimili neˈe ˈi Lidia, faˈasia fanoa doe ˈi

* **16:10** Sa Paul faˈinia kwaima nia ki dao toˈona sa Luke ana fanoa ˈi Troas.

Taeataera, nia saungani ma
ka ˈoifoli ˈani toro neˈe niˈi
meo borabora ˈa ki. Nia ˈa
bore foˈosia logo God, ma
God ka ˈifingia na ˈa man-
atana ˈiri nia ka fafarongoa
sa Paul, ma ka fa ˈamamana
ana na ru neˈe nia saeˈe ki.
15 ˈUna ˈeri nia ˈa faˈinia na
ngwae saena luma nia ki,
kira ka siuabu taˈifau. Ma
nia ka sae kaimili ka ˈuri,
“Osiˈana neˈe kamu alafafia
neˈe nau ku fa ˈamamana
na ˈa ana na Aofia, nau ku
oga muke leka maˈi ma
muka tua ˈi luma nau.” Ma
kaimili ka tua ˈi luma nia
sulia na ˈa fatalana.

Saena luma ni lokafo ˈi Filipae

16 Ana taˈi asoa, kaida ˈi
kami leka ˈuana kula ni
foˈonga ˈa, kami ka dao
toˈona taˈi sariˈi neˈe anoˈi
ru ta ˈa sura ana. Na sariˈi
neˈeri nia rao ˈoˈo ana ti
ngwae saena fanoa neˈeri.
Osiˈana neˈe anoˈi ru neˈeri,
nia saiana ka saea fuana
ngwae ki ˈani na tae ki neˈe
ke ba ˈa dao maˈi fuada. Ma
nia ka ngalia na ˈa mani ˈoro
fuana ngwae neˈe lia sulia ki
ˈani rao ˈa neˈeri.
17 Ma na sariˈi neˈe ka
leka sulia sa Paul faˈi kaim-
ili, ma nia ka ri koko ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe ki,
kira ˈa na ngwae kira rao
fuana God neˈe ˈinotoˈa liu.
Kira fa ˈarongo kamu ˈani
na tae neˈe God sasia fuana
fa ˈamauri lamuˈa.”
18 Nia sasia ru neˈe sulia
asoa ˈoro ki, leleka sa Paul
ka toˈetoˈela liu, ma ka ab-
ula fuana ka fata ˈuri fuana
anoˈi ru ta ˈa neˈeri, “ˈAni
satana sa Jesus Christ, nau
ku baˈe ˈoe, ˈoke ruˈu maˈi
fa ˈasia na sariˈi neˈana!”
Ma na anoˈi ru ta ˈa neˈeri ka
ruˈu na ˈa ˈi maa ana kaida ˈi
neˈeri.
19 Ma kaida ˈi na ngwae
ˈa ˈana ana na sariˈi neˈeri
kira saiana neˈe na raoˈa
nia ˈani talana anoˈi ru ta ˈa
ka sui na ˈa, ma noa ˈa kira
kasi ba ˈa ngali mani na ˈa
fa ˈasia, kira ka daua sa
Paul ma sa Silas, ma kira
ka ˈabalanga ˈi kera siana
na ngwae fa ˈinaˈonaˈo ki
maana usiˈa.
20 Kira ka tala ˈidaroˈo
maˈi siana ngwae fa ˈinaˈonaˈo
ki fa ˈasia ˈi Rom, ma kira
ka fata ˈuri, “Na ro ngwae
neˈe ki, kera ro ngwae Jiu
ki, ma kera ka kwatea na
firuteˈanga saena fanoa neˈe
kulu.
21 Kera ka fa ˈamanata ˈani
na falafala neˈe noa ˈa ˈiri
bolo fa ˈinia na taki kulu ki.
Osiˈana kuluˈa ngwae Rom
ki lala, ma ka ˈafita ˈi liu
fuana kulu ka sasi sulia na
falafala kera ki!”
22 Aia, na ngwae ˈoro neˈe
kira fiku ˈi neˈeri, kira ka
fiku fai fafidaroˈo logo. Ma
na ngwae fa ˈinaˈonaˈo ki ka
fata totonga ˈi fuana ngwae
ni ofoˈa ki ˈiri kira gasia na ˈa
toro sa Paul ma sa Silas ki,
ma kika ulasi keroˈa.
23 Buri ˈana kira ulasi-
daroˈo ka totonge na ˈa, kira
ka aludaroˈo saena luma
ni lokafo, ma kira ka saea
fuana ngwae neˈe folo ˈusia
na luma ni lokafo neˈeri ˈiri
ka fono ngasi ˈusidaroˈo.
24 Ma na ngwae folo
neˈeri, kaida ˈi nia rongoa
na ˈa ala ˈanga neˈeri ki, nia
ka ngali kera, ka alu kera

ana maˈe luma ˈi saena, sui
ka firi fafia naˈa ˈaedaroˈo ˈi
safitana ro reba ˈai kulu ki.
25 Aia, kaidaˈi bolo faˈinia
tofongana na rodo, sa Paul
ma sa Silas kera foˈo, ma
kera ka ngulia naˈa ngu ki
fuana God. Ma na ngwae
neˈe kira tua logo saena
luma ni lokafo neˈeri, kira
ka fafarongoa keroˈa.
26 Ma ngwano bore ma na
tikitiki doe nia ˈasua naˈa
luma ni lokafo neˈeri, ma
na babatoˈolana luma neˈeri
bore ka saola naˈa logo. Ma
na babalita ki ana luma
neˈeri ka ˈifi taˈifau, ma na
kwalo ana lali salo neˈe kira
firi fafia ˈani ngwae neˈeri ki
saena luma ka aloge taˈifau
naˈa faˈasida.
27 Ma na ngwae folo neˈeri
ka lebe maˈi faˈasia maliuˈa,
ma ka lisia neˈe na babalita
ki ˈifi taˈifau naˈa, ma ka
fia fasi neˈe ngwae baera
ki neˈe kira firi fafida, kira
tafi taˈifau naˈa. Ma nia ka
lafua na sele ni ofoˈa nia fasi
ˈiri ke saungi nia naˈa ˈana
talana, osiˈana nia saiana
neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo
nia ki, kira ke baˈa saungia
diˈia neˈe ngwae neˈeri ki
kira tafi.
28 Bore ma sa Paul ka ri
koko ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
sasi laˈu ta ru ˈira ana ˈaeˈo
talamu! Kaimili niniˈa tua
taˈifau goˈo ˈaimili!”
29 Ma na ngwae folo neˈe
ka saefilo ˈuana faˈi unu
ki, ma ka ruˈu likotaˈi maˈi
faˈinia na lebelebeˈa, ma ka
bobo uruuru ˈi ˈaena sa Paul
ma sa Silas.
30 Sui nia ka talaˈidaroˈo
ˈi maa, ka saefilo kera ka
ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana neˈe
ki ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia
ˈiri God ke faˈamauri nau?”
31 Kera olisia kera ka ˈuri,
“ˈOke faˈamamana ana na
Aofia sa Jesus ˈiri God ke
faˈamauri ˈoe, ˈaeˈo faˈinia
na tuaˈa ˈoe.”
32 Ma kera ka faˈarongo
ˈani fatalana na Aofia fuana,
ma fuana na ngwae neˈe
kira tua logo saena luma nia
ki, ma kira ka faˈamamana
naˈa.
33 Ana agi rodo neˈeri
nama goˈo, na ngwae folo
neˈeri ka talaˈi keroˈa, ka
taufia naˈa maˈe maala ki ˈi
nonida, ka sui niaˈa faˈinia
na tuaˈa nia, kira ka ˈaliˈali
kira ka siuabu naˈa.
34 Sui nia ka talaˈia sa Paul
ma sa Silas, kira ka leka
ˈuana luma nia, ma nia ka
saredaroˈo. Ma nia faˈinia
na tuaˈa nia, kira ka saeleˈa
liu, sulia kira faˈamamana
naˈa ana God.
35 Sui ˈi ˈofodangi, na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki,
kira kwatea fatalada fuana ti
ngwae ˈaˈana ana ofoˈa kira
ka ˈuri, “Muke leka, muka
faˈarongoa naˈa ngwae folo
baera ˈiri ka talaˈia ro ng-
wae ba kiri ˈi maa faˈasia
saena luma ni lokafo baera.”
36 ˈUnaˈeri goˈo na ng-
wae folo neˈeri ka leka ka
faˈarongoa sa Paul ka ˈuri,
“Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira saea maˈi fuaku ˈaeˈo
faˈinia sa Silas, moro ka
leka naˈa ˈamuroˈo ˈi maa.
Koroˈo ke leka aroaro naˈa
ˈamuroˈo ana kaidaˈi neˈe.”
37 Bore ma sa Paul olisia
ka fata ˈuri fuana ngwae
ˈaˈana kira ki, “Na ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki noaˈa
ˈiri matalangaˈi keroˈo ˈua,

bore ma kira ulasi kero'o
'i maana ngwae 'oro ki.
'Una'eri ma kira ka alu
kero'o saena luma ni lokafo.
Ma na ru ne'eri noa'a 'iri
saga, osi'ana kero'o na ng-
wae Rom ki logo nini'a! Ma
kaida'i ne'e, kira oga kika
olita'i ago la'u ana kero'o.
Noa'a liu go'o! Kero'o oga
na ngwae fa'ina'ona'o 'i
Rom ki nama ne'e kike leka
ma'i 'i ne'e, 'iri kike loge
kero'o!"
38 Ma na ngwae 'a'ana
kira ki ana ofo'a kira leka,
kira ka fa'arongo 'ani na
ala'anga ne'eri ki siana ng-
wae fa'ina'ona'o 'i Rom ki.
Ma ana kaida'i kira rongoa
ne'e sa Paul ma sa Silas kera
ro ngwae 'i Rom ki logo, kira
ka ma'u liu.
39 Ma kira ka leka ma'i
siadaro'o, ma kira ka
kwaimanatai fuadaro'o. Sui
kira ka tala'i kero'a 'i maa
fa'asia saena luma ni lokafo,
ma kira ka kwaiamasi ana
kero'a, fasi 'iri kera ke leka
na'a adaro'o fa'asia fanoa
ne'eri.
40 Kaida'i sa Paul ma sa
Silas kera ru'u fa'asia luma
ni lokafo, kera ka leka saena
luma 'i Lidia. 'I ne'eri
kera ka dao to'ona na ng-
wae ne'e kira fa'amamana
ki, ma kera ka kwatea na'a
ala'anga ana kwairadu'anga
fuada, sui kera ka fi'i leka
na'a adaro'o fa'asia 'i Fili-
pae.

17

'I Tesalonika

1 'Una'eri sa Paul fa'inia
sa Silas, kera leka, kera ka liu
ana fanoa 'i Amfipolis, ma 'i
Apolonia ki, sui kera ka dao
ana fanoa 'i Tesalonika, kula
ba na luma fuana fo'onga'a
Jiu ki nia teo ana.
2 Ma 'i ne'eri, sa Paul leka
saena luma fuana fo'onga'a
Jiu ki sulia na falafala ne'e
nia 'idufa'i sasia ana fanoa
ki. Ma ana uulu asoa ana
Sabat kwalokwalo ki, nia
ka ala'a fa'inia na ngwae
ki, ma ka fata sulia na
Kerekere'a Abu fuada.
3 Nia ka fada ma ka
to'omani na Kerekere'a Abu
fuana fa'ata'ilana ne'e na
Christ na ngwae God filia,
nia ka nonifii nama nia
ka mae, sui ka fi'i tata'e
fa'asia mae'a. Sa Paul ka
fata 'uri, "Sa Jesus nini nau
ku fa'atalo'ania fuaumulu
ne'e, nia'a na'a ne'e na
Christ na ngwae ne'e God
filia."
4 Ma ti ai ana ngwae
Jiu ki kira ka fa'amamana,
ma kira ka 'ado fa'inia
sa Paul ma Silas, ma ti
kini fa'ina'ona'o 'oro logo
fa'asia saena ma'e fanoa
ne'eri fa'inia ti ngwae 'oro
fa'asia 'i Grik ne'e kira
aura'ea God.
5 Bore ma ti ngwae Jiu
noa'a kira kasi saele'a ne'e
na ngwae 'oro ki leka su-
lia sa Paul ma sa Silas, ma
kira ka fikua ngwae ta'a
ki ne'e kira liliu 'o'o go'o
'ada maana usi'a, 'iri kira
ke fiku fa'inia ta'i fikuta'i
ngwae saeta'a ki. Ma kira ka
fa'angalungalua liu na'a na
fanoa ne'eri, ma kira ka ala-
sia na luma sa Jason, osi'ana
kira oga kika daua sa Paul
ma sa Silas, 'iri kike tala'i
kera siana na ngwae ki.
6 Bore ma kaida'i noa'a

kira kasi dao toˈo adaroˈo,
kira ka daua lala sa Ja-
son faˈinia ti ngwae neˈe
kira faˈamamana, ma kira
ka ˈabalangaˈi kira siana ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki saena
fanoa, ma kira ka fai fafida,
kira ka rikoko kika ˈuri, “Ng-
wae neˈe ki, kira sasia ru
taˈa liu ki saena fanoa ˈoro
ki! Ma kira ka leka laˈu maˈi
saena maˈe fanoa nini kulu,
7 ma sa Jason ka gonida
saena luma nia. Kiraˈa
taˈifau goˈo kira ˈoia na taki
na tatalafaˈa ˈinotoˈa kulu ˈi
Rom, osiˈana kira saea fasi
ta taˈi tatalafaˈa laˈu neˈe
satana sa Jesus.”
8 Ma na alaˈanga neˈeri
ki, ka kwatea naˈa ngalun-
galuˈa doe fuana na fikuˈa
neˈeri faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki.
9 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki kira ka silolongaˈinia sa
Jason faˈinia ti ngwae laˈu,
ˈiri kira ka kwate mani
fuana logelada. Na mani
neˈeri diˈia na eta fataˈanga
neˈe sa Paul ma sa Silas
noaˈa keraˈa kasi fulia laˈu
ta ngaluˈa saena na fanoa
neˈeri. ˈUnaˈeri kira ka fiˈi
logeda naˈa kwau.

ˈI Berea

10 Ana kaidaˈi neˈeri
nama ma nia ka rodo
naˈa maˈi, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira
ka kwatea sa Paul ma sa
Silas ˈuana fanoa ˈi Berea.
Kaidaˈi kera dao kwau ana,
kera ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki.
11 Na ngwae ˈi neˈeri ki
kira toˈo ana falafala neˈe
leˈa ka liufia mala na ngwae
ana ˈi Tesalonika, osiˈana
kira oga liua rongolana tae
neˈe sa Paul nia saea. Ma
ana asoa ki taˈifau goˈo, kira
toˈomani na Kerekereˈa Abu
fasi ˈiri kira ka saiana tae
neˈe sa Paul saea nia ma-
mana.
12 Ma na ngwae ˈoro ˈi
Jiu ki, kira ka faˈamamana,
ma na kini faˈinaˈonaˈo ˈoro
Grik ki, ma na ngwae ˈoro
ki logo ˈi Grik, kira ka
faˈamamana.
13 Bore ma kaidaˈi neˈe
ngwae ˈi Jiu ki neˈe kira tua
ˈi Tesalonika, kira rongoa
sa Paul nia faˈarongo logo
ˈani fatalana God ˈi Berea,
kira ka leka logo maˈi ˈi
neˈeri, ma kira ka kwatea
ma na ngwae ˈi Berea ki kika
saetaˈa, ma kika booa taˈi
ngalu ngaluˈa doe ˈi neˈeri.
14 Ma ˈunaˈeri goˈo, ti ng-
wae neˈe kira faˈamamana,
kira ka kwatea sa Paul ˈuana
fafona asi faˈasia fanoa ˈi
Berea. Bore ma sa Silas ma
sa Timoti, kera ka tua naˈa
adaroˈo ˈi Berea.
15 Ma na ngwae neˈe kira
talaˈia sa Paul ki kira leka
faˈinia, kira ka dao naˈa ˈi
Atens. Sui mala kira fiˈi
oli ˈuana ˈi Berea faˈinia
alaˈanga sa Paul ki fuana sa
Silas ma sa Timoti, ˈiri kera
ka leka ˈaliˈali siana.

ˈI Atens

16 Ma kaidaˈi sa Paul
tua naˈa ˈi Atens masia
sa Silas ma sa Timoti, nia
kwaimanatai liu, osiˈana nia
lisia na nununa malamala
god ˈoro ki fuana foˈosilani
niˈi teo saena fanoa neˈeri ˈi
Atens.
17 Nia neˈe kwatea ma nia
ka leka saena luma fuana
foˈongaˈa na Jiu ki, ma ka

alaˈa fuana Jiu ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe kira auraˈea God. Ma
nia ka alaˈa logo maana fuli
usiˈa sulia asoa ki fuana na
ngwae neˈe kira liliu ˈoˈo
goˈo ˈada ki.
18 Ma ti faˈamanata logo
ana ngwae Grik ki neˈe
kira saeda ˈani "Epikurean"
ma "Stoik," kira olisuˈusuˈu
logo faˈinia sa Paul. Ma ti
ai ada kira ka fata ˈuri, "Tae
lala niniˈa ngwae lafe kinaˈi
ru neˈe oga ke saea re?"

Ma ti ai ana ngwae neˈeri
ki kira ka fata ˈuri, "Lisilana
diˈia nia oga kuke foˈosia
lala na god matamata ki
niniˈa." Kira fata ˈunaˈeri
osiˈana sa Paul faˈarongo su-
lia sa Jesus, ma na tataˈe
oliˈa faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka talaˈia sa
Paul ˈi naˈona na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈe kira
saea ˈani "Areopagus,"
kira ka fata ˈuri, "Kaim-
ili oga kami ke saiana
na faˈamanataˈanga faolu
niniˈa ˈoko fata sulia kwa.
20 Osiˈana ru niniˈa kami
rongoa ˈoko saea nia mata-
mata liu mala faˈasia na ru
neˈe kami rongoˈi ˈi naˈo ki,
ma kami ka oga mika saiana
na fadalani."
21 (Kira fata ˈunaˈeri,
osiˈana na ngwae ˈi Atens,
ma na ngwae neˈe kira leka
maˈi fuana tuaˈa ˈi Atens ki,
kira oga alaˈanga ana asoa
ki sulia ma na fafarongolana
na tae ki neˈe faolu.)
22 Ma sa Paul ka uu ˈi
naˈoda na fikuˈa neˈeri ana
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma
ka fata ˈuri, "Kamu ngwae
ana ˈi Atens, nau ku lisia
kaumulu oga liua foˈosilana
god sulia falafala saga ki.
23 Osiˈana kaidaˈi nau ku
liu saena fanoa kamu, nau
ku lisia na kula ni foˈo
kamu ki, ma nau ku lisia
maana taˈi fuli fuˈa, kamu
keresia na alaˈanga ˈuri,
'Fuana na god neˈe noaˈa
kulu ˈiri saiana.' Ma na
God niniˈa kamu foˈosia
ma noaˈa kamu kasi sa-
iana, niaˈa naˈa neˈe nau ku
faˈataloˈania fuamuˈa.
24 God neˈeri saungaˈinia
na magalia ma na ru ki
taˈifau ˈi saena, niaˈa neˈe
gwaungaˈi fafia asi, ˈi langi,
ma ˈi ano, ma noaˈa kasi
tua ˈi saena luma abu neˈe
ngwae saungaˈinia.
25 Ma noaˈa nia kasi
boˈoboˈo goˈo ˈuana ta ru
neˈe ngwae ki saiana kira
ka sasia fuana, osiˈana niaˈa
ˈana talana neˈe kwatea
mauriˈa fuana ngwae ki
taˈifau, ma ka kwatea fuada
na ru ki taˈifau neˈe kira
boˈoboˈo ˈuana.
26 Ma ana na etangilana
maˈi, God nia saungaˈinia
goˈo taˈi ngwae, ma faˈasia
taˈi ngwae neˈeri nia ka
saungaˈinia naˈa ngwae ˈoro
matamata kwailiu ki, ma
ka alu kira saena magalia
taˈifau. ˈI naˈona mala neˈe
nia saungaˈinia ru ki taˈifau,
ma niaˈa ˈana talana ka alua
naˈa kaidaˈi ki ma nia ka
faˈiboa naˈa kula ki neˈe
kika tua ani.
27 Nia sasia ru neˈe ˈiri
ngwae ki kika lulu ˈuana,
ma kira fiˈi dao toˈona
taka diˈia kira lulu ngangata
ˈuana. ˈUnaˈeri bore ˈana
God noaˈa kasi tua tau goˈo

faˈasi kia.
28 Ma ta ngwae ba fata
ˈuri, ‘Sulia niaˈa naˈa neˈe
kulu ka mauri, ma kulu ka
saola ma kulu ka tua.’ Ma ta
ngwae ana ngwae kerekere
kamu ki ka saea logo, ‘Kulu
na ngela God ki logo.’
29 Osiˈana kiaˈa na ngela
nia ki, noaˈa kulu kasi fia
fasi God niaˈa ta ru goˈo
ˈana, diˈia ta nunuˈi ru neˈe
ngwae saungaˈinia ˈani gol,
nama silva, nama ta fau.
Nia noaˈa kasi diˈia ta ru
neˈe ngwae goˈo ˈana ka
saungaˈinia ˈani saiˈi ruˈa
nia.
30 ˈI naˈo God noaˈa kasi
matalangani ta ngwae neˈe
foˈosia na malamala god ana
kaidaˈi noaˈa nia kasi sai ˈua
ana. Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, nia saea naˈa fuana
ngwae ana fanoa ki taˈifau
ˈiri kike kakari alifaˈi faˈasia
na taˈangaˈa kira ki,
31 osiˈana nia alua naˈa
asoa ˈiri nia ke baˈa mata-
langani na ngwae ki taˈifau.
Na matalangaˈinga nia ka
ˈoloˈolo, ma nia ka filia
naˈa taˈi ngwae ˈiri nia
ke matalangaˈinia na ngwae
ki. Ma nia ka faˈataˈinia
naˈa na ngwae ni kwai
matalangaˈi neˈeri fuana ng-
wae ki taˈifau ˈani taˈelana
na ngwae neˈeri faˈasia na
maeˈa!”
32 Kaidaˈi ngwae ki kira
rongoa neˈe sa Paul alaˈa
sulia tataˈenga faˈasia na
maeˈa, ti ngwae ada ka
gaˈasia, ma kira ka ˈoidorole
ˈani. Bore ma ti ai ada kira
ka saea, “Kaimili oga ˈoke
fata laˈu sulia ru neˈe kwa.”
33 Ma sa Paul ka leka naˈa
ˈana faˈasia na fikuˈa neˈeri.
34 Ma ti ngwae kira ka
ˈado faˈinia, ma kira ka
faˈamamana. Ma taˈi ngwae
ada neˈe satana sa Dionisius,
ta ngwae ana fikuˈa ana ng-
wae fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
neˈeri. Ma taˈi kini logo sa-
tana ˈi Damaris, ma ti ngwae
laˈu kira ka faˈamamana.

18

ˈI Korint

1 ˈUnaˈeri goˈo, sa Paul ka
leka naˈa faˈasia ˈi Atens,
ka daofaˈi liu ˈuana fanoa ˈi
Korint.
2 ˈI neˈeri, nia ka dao
toˈona taˈi ngwae ˈi Jiu sa-
tana sa Akuila neˈe futa
saena abaˈi kula ˈi Pontus.
Nia leka maˈi faˈasia ˈi Itali
faˈinia na ˈafe nia ˈi Prisila,
osiˈana neˈe na tatalafaˈa
ˈinotoˈa satana sa Kladius ka
kwatea na ngwae ˈi Jiu ki
taˈifau, kira ka leka faˈasia
ˈi Rom. ˈUnaˈeri, sa Paul ka
leka dao siadaroˈo.
3 Ma nia ka tua ma ka
rao ˈana faˈi kera, osiˈana
kira sasi goˈo taˈi raoˈa ˈani
saungaˈilana babala ki ˈani
ifi ngasi ki fuana ˈoifoliˈanga
ˈaniˈi.
4 Ma nia ka alaˈa faˈinia na
ngwae ki saena luma fuana
foˈongaˈa ana asoa Sabat ki,
fasi ˈiri ka bulasia manatana
ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae
ˈi Grik ki logo.
5 Ma ana kaidaˈi sa Silas
ma sa Timoti kera dao maˈi
faˈasia ˈi Masedonia, sa Paul
ka faidanga naˈa ˈani na
raoˈa nia. Ma ana kaidaˈi
ki taˈifau nia ka faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma

ka fada madako ana fuada
Jiu ki neˈe sa Jesus niaˈa na
Christ, na ngwae filia God.
6 Ma ana kaidaˈi kira olisi
saetaˈa ana, ma kira ka saea
ru taˈa ki sulia, nia ka saul-
ida ˈani kwaˈi tafulilana na
fulafulana ano faˈasia toro
nia ki, ma ka fata ˈuri fuada,
“Diˈia noaˈa kamu kasi toˈo
ana na mauriˈa faolu faˈasia
God, kaumulu talamuˈa naˈa
neˈe kamu sasia! Noaˈa
laˈu na roraˈa nau. Ma ˈita
taˈena ka oli ˈalaˈa, nai baˈa
leka ˈaku siana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.”
7 Ma nia ka leka faˈasi
kira, ma ka leka ka tua ˈi
saena luma taˈi ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu neˈe satana
sa Titius Justus, na ngwae
neˈe nia foˈosia logo God.
Na luma nia teo logo ˈi nini-
mana luma fuana foˈongaˈa
Jiu ki.
8 Ma sa Krispus, na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana luma
fuana foˈongaˈa neˈeri, nia
ka faˈamamana ana Aofia
faˈinia na ngwae nia ki
taˈifau. Ma ti ngwae ˈoro
logo ˈi Korint, kira rongoa
fatalana sa Paul, ma kira ka
faˈamamana ana, ma kira ka
siuabu.
9 Sui saena taˈi rodo, sa
Paul ka lisia taˈi faˈataˈinga,
ma na Aofia ka fata ˈuri
fuana, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu,
ma ˈoe kosi mamalo fasi
alaˈanga fuada, ma ˈoe kosi
danga ˈania na raoˈa ˈoe.
10 Duˈungana nau ku tua
faˈiniˈo. Ma nia ˈafitaˈi
fuana ta ngwae ka sasia ta ru
fuana faˈalilamu, osiˈana na
ngwae nau ki kira ˈoro saena
maˈe fanoa neˈana.”
11 Nia neˈe kwatea ma sa
Paul ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi
faˈi ngali ma ono madamo
ki fuana faˈamanatalana ng-
wae ki ˈani fatalana God.
12 Ma ana kaidaˈi neˈe
tatalafaˈa doe ˈi Rom ka alua
sa Galio ka gwaungaˈi fafia
abaˈi kula ˈi Gris, na ngwae
Jiu ki kira ka fiku, ma kira
ka daua sa Paul, ma kira ka
ngalia siana sa Galio fuana
na matalangaˈilana.
13 Ma kira ka fai fafida
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
iliili ˈuana na talaˈilana ng-
wae ki ˈiri kike foˈosia God
ˈani falafala neˈe matamata
faˈasia na taki kami ki.”
14 Ma ana kaidaˈi sa Paul
oga ka alaˈa, sa Galio ka
fata ˈuri fuana ngwae Jiu ki,
“Na ru neˈe, diˈia ta ru ana
ta taˈangaˈa nama ana ta
roraˈa ana na taki kami ki,
nau ku saiana nai mabetau
faˈi kamu Jiu ki.
15 Bore ma sulia na
olisuˈusuˈunga kamu ki goˈo
ˈana sulia na alaˈanga ki,
ma na sataˈi ru ki, ma na
taki kamu ki talamuˈa, nia
leˈa fuana kamu ka faˈasaga
amuˈa talamuˈa. Duˈungana
noaˈa nau kusi kwatea ta
kwai matalangaˈinga fuana
na ru ˈunaˈeri ki.”
16 ˈUnaˈeri nia ka saea
fuada taˈifau ˈiri kike leka
faˈasia na kula ni kwai mata-
langaˈinga.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, na
ngwae Grik ki ka daua
sa Sosetenes, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma
fuana foˈongaˈa, ma kira
ka ulasia ˈi maana fuli
matalangaˈinga. Bore ma
sasiˈa neˈeri noaˈa kasi ˈoga

goˈo sa Galio.

Sa Paul oli ˈuana ˈi Antiok

18 Sa Paul ka tua ˈi Korint faˈinia ngwae faˈamamana ki sulia asoa ˈoro ki. Sui nia ka faˈasi kira, ma ka toˈofolo ˈani faka ˈuana abaˈi kula ˈi Siria faˈinia ˈi Prisila ma sa Akuila. Ma ˈi naˈona neˈe kira toˈofolo faˈasia ˈi Kenkrae, nia sufi gugurua naˈa ifuna fasi ˈiri nia faˈataˈinia neˈe nia faˈasuia naˈa na eta fataˈanga nia✡ fuana God.

19 Kaidaˈi kira dao ˈi Efesus, sa Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Prisila ma sa Akuila, ma ka leka saena luma fuana foˈongaˈa, ma ka alaˈa fuana Jiu ki.

20 Sui na ngwae ki kira ka gania ˈiri nia ka taˈi tua tau faˈinida, bore ma noaˈa nia kasi alafafia.

21 ˈUnaˈeri ma nia ka leka lala ˈana, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia na kwaiogaiˈanga God fuaku, nai baˈa oli laˈu maˈi siaumulu.” Sui nia ka toˈofolo naˈa ˈana saena faka faˈasia ˈi Efesus.

22 Kaidaˈi nia dao naˈa ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata leˈaleˈa ana na ngwae faˈamamana ki ˈi neˈeri. Sui nia ka leka ˈuana ˈi Antiok.

23 Ma ˈi buri ˈana nia tua ˈi Antiok sulia bara asoa, nia ka leka, ma ka liufia naˈa abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia fuana faˈangasilana sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana.

Sa Apolos

24 Ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ˈi Jiu satana sa Apolos, neˈe futa saena fanoa ˈi Aleksandria, nia leka maˈi ˈuana ˈi Efesus. Niaˈa na ngwae alaˈa lana leˈa, ma nia ka sai leˈa logo ana na Kerekereˈa Abu.

25 Ma nia ka sai logo ana na falafala sulia na Aofia, ma nia ka fata ngasingasiˈa, ma ka faˈamanata saga sulia sa Jesus. Bore ma, nia sai goˈo ana neˈe sa John siuabua ngwae neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki, ma noaˈa nia ˈiri saiana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ka siuabu logo osiˈana kira faˈamamana.

26 Ma nia talaˈae ka fata noniraˈa fuana ngwae ki saena luma fuana foˈongaˈa. Ma ana kaidaˈi ˈi Prisila ma sa Akuila kera rongoa, kera ka baˈea ˈuana na luma keroˈa, ma kera ka kwaiˈafi ana, ˈiri nia ka sai leˈa laˈu ana faˈamanataˈanga sulia God.

27 Ma sa Apolos oga ka leka ˈuana fanoa ˈi Korint saena abaˈi kula ˈi Gris. Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ˈi Efesus ki, kira ka kwaiˈafi ana ˈani kerekereˈa fuana ngwae ˈi Korint neˈe kira faˈamamana osiˈana na kwaiˈofeˈanga God fuada, fasi ˈiri kira ka kwaloa kaidaˈi nia dao kwau siada. Ma ana kaidaˈi nia dao kwau, nia ka kwaiˈafi leˈa liu ana ngwae neˈeri ki.

28 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira olisuˈusuˈu

✡ **18:18** Nambas 6:1-21

faˈinia, nia ka fata ngasingasiˈa faˈi kira ma ka liufida taˈifau. ˈUnaˈeri nia ka faˈataˈinia na Kerekereˈa Abu ki neˈe faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe God nia filia.

19

ˈI Efesus

1 Kaidaˈi sa Apolos nia tua ˈi Korint, sa Paul nia liu ana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia ki leleka ka dao ana fanoa ˈi Efesus. Ma nia ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ˈi neˈeri.

2 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Kaumulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu ana kaidaˈi kaumulu faˈamamana ana?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili niniˈa neˈe rongolana bore na tae neˈe na Anoˈi ru Abu, noaˈa kami kasi rongoa ˈua.”

3 Sa Paul ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “ˈIrai ma na siuabuˈanga faˈuta mo neˈe kaumulu siuabu ˈania?”

Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Na siuabuˈanga ba sa John alaˈa sulia.”

4 Sui sa Paul ka fata laˈu ˈuri fuada, “Sa John nia siuabua lala ana sa tai faˈida neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki. Ma sa John ka saea logo fuana ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, na ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi burina.”

5 Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri, kira ka siuabu ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus na Aofia.

6 Goˈo sa Paul ka alua naˈa limana ˈi fafoda, ma na Anoˈi ru Abu ka koso fafida, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki, ma kira ka fata sulia na fatalana God.

7 Kira bolo faˈinia akwala ma ro ngwae.

8 Sa Paul ka ruˈu ˈi saena luma fuana foˈongaˈa ˈi Efesus, ma ka fata noniraˈa fuana na ngwae ki, ma ka ililili ˈuana rokisilana na manatada sulia na ˈInotoˈanga God. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri sulia uulu madamo ki.

9 Bore ma ti ngwae ada, kira keˈalileˈa, ma kira ka aburongo, ma noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ki sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia ˈi naˈona na ngwae ˈoro ki. Sui sa Paul ka talaˈia na fafarongo ki kira ka leka faˈasida, ma ana asoa ki taˈifau nia ka alaˈa fuana na ngwae ki saena luma ni faˈananauˈanga sa Taeranus.

10 Na ru neˈe kira sasia ka leka talau sulia ro faˈi ngali ki. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Asia, na Jiu ki ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka rongoa fatalana na Aofia.

Na ngela sa Skefa ki

11 Ma God ka kwatea na ngasingasiˈanga doe fuana sa Paul, fasi ˈiri nia ka fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ani ki.

12 Ma diˈia kira ngalia ta kala ˈaba lauˈua tiˈitiˈi bore

ˈana ana ˈaba lauˈua nia ki
siana ta ngwae neˈe mataˈi,
na ngwae neˈeri ke baˈa
ˈakwa naˈa. Ma na anoˈi ru
taˈa ki logo, kika ruˈu ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈeri ki.

13-14 Ma ti Jiu logo kira liu
kwailiu sulia asoa ki fuana
lalilana na anoˈi ru taˈa ki.
Na fiu ngela na fata abu doe
Jiu ki neˈe satana sa Skefa
neˈe kira sasia ru neˈeri. Ma
kira bore kira ka iliili ˈuana
lalilana na anoˈi ru taˈa ki
ˈani satana na Aofia sa Jesus.
Kira fata ˈuri fuana anoˈi ru
taˈa ki, “Nau ku ifulangaˈi
kamu ˈani satana sa Jesus ba
sa Paul nia faˈarongo ˈani.”

15 Bore ma na anoˈi ru
taˈa neˈe nia olisida ka ˈuri,
“Nau ku saiana sa Jesus, ma
nau ku sai logo ana sa Paul
nia toˈo ana ngasingasiˈanga
sa Jesus. Bore ma kau-
mulu niniˈa, kaumulu ˈiri
toˈo ana na ngasingasiˈanga
sa Jesus.”

16 Ma na ngwae neˈe anoˈi
ru taˈa neˈeri nia manu ana
ka faˈasaka ˈuada, ma ka
kwaiˈida. Ma kira ka tafi
dadara faˈasia luma ngwae
neˈeri faˈinia na maˈe maala
ki ˈi nonida.

17 Ana kaidaˈi neˈe ngwae
Jiu ki ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe tua ˈi
Efesus, kira rongoa ru neˈe,
kira ka maˈu liu, ma kira ka
fuˈusi doe liu ana satana na
Aofia sa Jesus.

18 Ma na ngwae ˈoro
ana ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, kira leka
maˈi, kira ka fata tafa, ma
kira ka faˈataˈinia na maˈe
fataˈa ana kelema kira ki.

19 Ma ti ngwae ˈoro logo
ada neˈe kira rao ˈani ta-
lana anoˈi ru taˈa ki, kira
ka ngalia logo maˈi na buka
kira ki ana raoˈa sulia na
anoˈi ru taˈa ki, ma kira
ka doˈofiˈi ˈi safitana fikuˈa
neˈeri. Ma kira ka alu fikua
naˈa liulana na buka neˈeri
ki, ma nia ka dao ana 50,000
ngisingisi mani ki.

20 Osiˈana na ru neˈeri na
fatalana God ka inua ng-
wae ˈoro ki, ma kira ka
faˈamamana ana na Aofia.

Na sua ngalungaluˈa ˈi Efesus

21 Buri ˈana na ru neˈeri
ki sui, sa Paul ka naia naˈa
saena manatana ˈiri nia ke
leka ˈuana fanoa ki saena
abaˈi kula ˈi Masedonia ma
ˈi Gris ki, ma ka daofaˈi liu
ˈuana ˈi Jerusalem. Ma sa
Paul ka fata ˈuri, “Buri ˈana
neˈe nai leka ˈi neˈana, nau
ku oga nai leka logo ˈuana ˈi
Rom.”

22 Ma nia ka kwatea sa
Timoti ma sa Erastus, na ro
ngwae kwaiˈafi nia ki, ˈuana
ˈi Masedonia, kaidaˈi nia tua
basi ˈana ˈua ˈi Efesus saena
abaˈi kula ˈi Asia.

23 Ma ana kaidaˈi neˈeri
ba na ngaluˈa doe ka fuli ˈi
Efesus sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Aofia.

24 ˈUnaˈeri ma taˈi ng-
wae satana sa Demitrius,
niaˈa na ngwae nia rao ana
saungaˈilana na ru ngwasi-
nasina ki, ma nia ka sa-
iana saungaˈilana na kala
nunuˈi ru ki ana na god kini
kira neˈe satana ˈi Atemis,
fuana luma abu kira ki. Ma
na raoˈa sa Demitrius ka

faˈatoˈorua liu na ngwae neˈe kira rao fuana ki.
25 Ma nia ka saeda kira
ka fiku maˈi faˈinia ti ngwae neˈe kira sasia logo na
raoˈa diˈia neˈe kira sasia.
Ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Reala ˈae, kaumulu saiana
na toˈoruˈa kulu neˈe nia
saka goˈo maˈi faˈasia na
raoˈa neˈe kulu sasia ˈani
saungaˈilana kala nunuˈi ru
ki.
26 Kaumulu lisia ma kamu
ka rongoa taˈifau naˈa na ru
neˈe sa Paul nia sasiˈi ki. Nia
saea na kala nunuˈi ru neˈe
ngwae ki kira saungaˈiniˈi
ki, kiraˈa noaˈa laˈu na god
mamana ki. Aia, ma osiˈana
neˈe nia ka fata ˈunaˈeri,
na ngwae ˈoro ki ˈi neˈe ˈi
Efesus ma na maˈe fanoa
ˈoro ki saena abaˈi kula ˈi
Asia logo neˈe manatada ka
abula naˈa sulia.
27 Ma diˈia ˈunaˈeri, na
ngwae ki kira ke baˈa fata
faˈalia na raoˈa neˈe kulu ki.
Noaˈa laˈu taˈifilia ru neˈeri,
ma ta ru neˈe ke baˈa taˈa
logo, na luma abu god kini
doe nini kulu ˈi Atemis, kike
baˈa maladalafa naˈa ˈada,
ma na ˈinotoˈalana ke baˈa
dalafaˈa naˈa. Ma na ngwae
ˈi Asia ki taˈifau, ma na magalia taˈifau neˈe, kike baˈa
mango faˈasia foˈosilana!”
28 Kaidaˈi na fikuˈa neˈeri
kira rongoa alaˈanga neˈeri
ki, kira saetaˈa liu, ma kira
ka ri koko kira ka ˈuri, “ˈI
Atemis neˈe god ˈi Efesus
neˈe ˈinotoˈa ka tasa!”
29 Sui na sua ngalungaluˈa
ka tae saena maˈe fanoa
doe neˈeri. Ma kira ka
daua sa Geas faˈinia sa Aristakus, ro ngwae faˈasia abaˈi
kula ˈi Masedonia neˈe kera
leleka faˈinia sa Paul, ma
kira ka ˈabalangaˈinidaroˈo,
ma kika lalili faˈinida ˈuana
na fuli masaˈa neˈe ngwae ki
kira fiku ana.
30 Ma sa Paul ka oga ka
leka ˈi naˈona fikuˈa neˈeri,
bore ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki ka luia.
31 Ma ti ngwae faˈi
naˈonaˈo ana abaˈi kula
neˈeri ki, kira kwaima
faˈinia sa Paul, kira luia logo
noaˈa nia kasi leka ana kula
neˈe kira fiku ana.
32 Ma na sua ngalungaluˈa
doe liu ka tataˈe saena fikuˈa
neˈeri. Ma ti ngwae kira
ka ako kira ka saea naˈa
ˈada ta ru, ma ti ngwae
kira ka saea logo ˈada ti
ru matamata, duˈungana na
ˈorolana ngwae noaˈa kasi
sai goˈo ana tae neˈe kira
fiku maˈi fuana.
33 Ma ti ngwae Jiu
kira usungaˈinia kwau sa
Aleksanda, ma kira ka
talaˈia maˈi ˈi naˈona fikuˈa
neˈeri, osiˈana kira oga nia
fada madakola ana ngaluˈa
neˈeri. Sui sa Aleksanda
ka faˈataˈi fuana fikuˈa
neˈeri ma ka nene fafida
ˈani limana, fasi ˈiri nia
ka saea ta alaˈanga ni
kwaifoneˈanga ˈi naˈo ana
na ngwae ki.
34 Bore ma kaidaˈi kira
lia saiana nia na Jiu, kira
ka rikoko laˈu kira ka ˈuri,
“Atemis neˈe god kia ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa ka tasa!”
Ma kira ka rikoko ˈunaˈeri
sulia kala kaidaˈi tau, bolo
faˈinia ta ro kadi sina.
35 Sui na ngwae ˈaˈana ana
na fanoa neˈeri ka leka maˈi

ka faˈanotoa na ngwae ki ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Efesus ˈae, na ngwae ki taˈifau kira saiana kiaˈa naˈa neˈe lia sulia na luma abu ˈi Atemis, faˈinia na gwaˈi fau abu nia ba ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga.

36 Noaˈa ta ngwae kasi tofea na ru neˈe ki. Ta neˈe nia leˈa liu kamu ka tua aroaro naˈa, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ta ru neˈe ka diˈia lala na ngwae bole-boleˈa ki.

37 Ma kamu ngalia naˈa maˈi ro ngwae neˈe ki, sui bore ˈana noaˈa kera kasi bilia goˈo ta ru faˈasia saena luma abu, ma noaˈa kera kasi fata buri tolingaˈi goˈo ana ta ru sulia na god kini kia.

38 Ma diˈia sa Demitrius, ma na ngwae neˈe kira rao fuana ki, kira oga kike nge maana ta ngwae, tama kira ka matalangaˈinia ana faˈi asoa ana kwaˈikwaˈinga ki saena luma ni kwai matalangaˈinga, ma na ngwae ni kwai matalangaˈi ki, kira saiana rongolada ana alaˈanga.

39 Bore ma diˈia kamu oga ˈua ta ru, muke faˈasaga naˈa ˈi naˈona fikutaˈi ng-wae.

40 Nia leˈa kuke lia suli kulu, ˈasu ˈubani na ngwae gwaungaˈi ki kata fai fafi kulu ˈani sua ngalungaluˈa neˈe kulu sasia taˈena. Ma nia ˈafitaˈi liu fuana kulu ka kwatea ta manataˈanga leˈa neˈe kulu ke fofoni ru ˈania sulia.”

41 Buri ˈana nia saea ru neˈe ki taˈifau, nia saea kira ka oli naˈa ˈada.

20

ˈI Masedonia ma ˈi Gris

1 Ma ˈi buri ˈana na sua ngalungaluˈa neˈe aroaro naˈa, sa Paul ka saea maˈi na ngwae faˈamamana ki siana, ma ka kwatea alaˈanga ni kwairaduˈanga ki, ma nia ka falangi ada. Sui nia ka fata olioli ada, ma nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia.

2 Kaidaˈi nia leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia, nia ka liufia na fanoa ki, ma ka radua na ng-wae faˈamamana ki ˈani alaˈanga ˈoro ki. Sui nia ka dao ana abaˈi kula ˈi Gris.

3 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia uulu madamo ki. Ma kaidaˈi nia sasi akaˈu fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ˈani na faka, nia ka rongoa na Jiu ki kira naia fuana saungilana. ˈUnaˈeri ma nia ka manata agwaˈi naˈa fuana oliˈa ˈi Siria sulia tala ˈi tolo neˈe liu ˈi Mase-donia.

4 Ma sa Sofata, na ngela sa Pirus na ngwae ˈi Berea, ma sa Aristakus, ma sa Sekun-dus neˈe keroˈa ngwae ˈi Tesalonika ki, ma sa Geas ng-wae ˈi Derbe, ma sa Tikikus, ma sa Trofimus keroˈa ng-wae ˈi Asia ki, ma sa Timoti, neˈe kira leka faˈinia sa Paul.

5 Kira leka kira ka maˈakwalia kaimili ana fanoa ˈi Troas.

6 Ma kami ka toˈofolo faˈasia fanoa ˈi Filipae buri ˈana na Fafangaˈa ˈani beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena, ma lima asoa ki ˈi buri ˈana, kami ka fiku laˈu faˈinida ˈi

Troas. ˈI neˈeri kami ka tua
sulia fiu asoa ki.

Daoˈa ˈisi sa Paul ˈi Troas

7 Ana Sarere ˈi saˈulafi,
kami fiku maˈi fuana na
fiku fanga kwaimaˈanga. Ma
sa Paul ka alaˈa fuana na
ngwae ki, ˈita ˈi saˈulafi
leleka ka dao saena tofon-
gana rodo, osiˈana nia ke
baˈa leka naˈa kwau ˈana
rorodo.
8 Ana na agi luma neˈe
ˈi langi neˈe kami fiku ana,
neˈe faˈi unu ˈoro ki kira niˈi
ˈi neˈeri.
9 Ma taˈi ngwae ˈalako
satana sa Iutikus tua ˈana
ˈi maana maa olofolo, ma
osiˈana neˈe sa Paul nia
alaˈa ka tau, na maana ng-
wae ˈalako neˈe ka kulufefe
naˈa, ma ka maliu liu naˈa
ˈana, ma nia ka ˈasi naˈa
ˈana faˈasia uula tala luma
ˈi lifua ˈuana ˈi ano. Kaidaˈi
kira lafua kwau niaˈa, kira
ka lisia, ma nia mae naˈa.
10 Bore ma sa Paul ka koso
ˈi ano, ka bobo uruuru, ma
ka ofia, sui ka fata ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi manata
ˈabera, osiˈana nia mauri
goˈo ˈana ˈua.”
11 ˈUnaˈeri nia ka oli logo
ˈana ˈuana agi luma neˈe
kira fiku ana, ma ka ngiia na
beret, ma kira ka fanga. Ma
buri ˈana nia alaˈa faˈinida
leleka ka ˈofodangi naˈa, sa
Paul ka fiˈi leka.
12 Ma kira ka olifaˈinia
na ngwae ˈalako neˈe ˈuana
luma nia, ma kira ka saeleˈa
liu duˈungana neˈe nia
mauri naˈa.

Faˈasia ˈi Troas kira ka leka ˈuana ˈi Miletus

13 ˈUnaˈeri kami ka leka
etaeta naˈa ˈaimili ˈuana
saena faka, ma kami ka
toˈofolo ˈuana fanoa ˈi Asos,
fasi ˈiri kami ka ngalia sa
Paul ˈi neˈeri. Nia saea
ˈunaˈeri fuaimili, osiˈana
nia leka kwau ˈi neˈeri ana
tala ˈi tolo.
14 Kaidaˈi nia dao toˈo
amiˈa ˈi Asos, nia ka raˈe
naˈa faˈi kami saena faka,
mika leka naˈa ˈuana fanoa
ˈi Mitilene.
15 Ma kami leka faˈasia
ˈi neˈeri, kami ka liu ana
bubunga ˈi Kios ana ruana
asoa. Ma ana na uula asoa,
kami ka dao ana bubunga ˈi
Samos. Ma ana faina asoa,
kami ka dao ana fanoa ˈi
Miletus.
16 Sa Paul nia manata
ˈuana fasi ke daofaˈi liu
kwau ˈuana ˈi Efesus, ˈiri
noaˈa kami kasi tua ana
abaˈi kula ˈi Asia, osiˈana
kami leka ˈaliˈali ˈiri mika
dao ˈaliˈali goˈo ˈi Jerusalem
ˈi naˈona faˈi asoa ana
Pentekos, diˈia nia talang-
waraˈu.

Alaˈanga ni olioliˈa sa Paul fuana ngwae ˈi Efesus ki

17 Ana kaidaˈi sa Paul tua
ˈi Miletus, nia ka kwate
alaˈanga fuana na ngwae
faˈi naˈonaˈo ki ana fikutaˈi
ngwae faˈamamana ki ˈi Efe-
sus, fasi ˈiri kike leka maˈi
siana.
18 Kaidaˈi kira dao maˈi,
nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu saiana ru neˈe nau
ku sasia kaidaˈi nau ku tua
faˈi kamu, ˈita ana kaidaˈi
nau ku dao maˈi saena abaˈi
kula ˈi Asia.
19 Nau ku sasia na raoˈa
fuana na Aofia faˈinia na
enoenoˈanga, ma na angiˈa
ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki

ka dao aku, osiˈana neˈe ru taˈa ki neˈe Jiu ki sasiˈi aku.
20 Kamu ka saiana taˈifau naˈa, kaidaˈi nau ku faˈamanata ˈi saena luma kamu ki, ma fuana na ngwae ki taˈifau, noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru faˈasi kamu fuana ˈafilamuˈa.
21 Fuana Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku fata totongaˈi fuada ˈiri kira ke abula faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke abula ˈuana God, ma kira ke faˈamamana ana na Aofia sa Jesus.
22 “Bore ma duˈungana nau ku roˈosulia na Anoˈi ru Abu, nau ku leka ˈuana ˈi Jerusalem, ma noaˈa nau kusi saiana tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi neˈeri.
23 Ma ana na fanoa ki taˈifau neˈe nau ku dao ani, na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku nai baˈa dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma nai baˈa tua ˈi saena luma ni lokafo ˈi Jerusalem.
24 Bore ma nia leˈa goˈo ˈana. Noaˈa naisi ˈabera goˈo sulia ru neˈe ke fuli fuaku, si diˈia nau ku faˈasuia nama na raoˈa neˈe na Aofia sa Jesus nia kwatea fuaku. Ma na raoˈa neˈeri neˈe faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na kwaiˈofeˈanga God fuana na ngwae ki taˈifau.
25 “Ma nau ku liliu ˈi safitamuˈa taˈifau faˈinia na alaˈanga sulia ˈInotoˈanga God. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saiana noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau laˈu.
26 Bore ma nau ku sae madako naˈa ana fuamuˈa ˈi taˈena neˈe, diˈia ta ngwae bore ˈana amuˈa neˈe noaˈa kasi toˈo ana na mauriˈa faolu faˈasia God, nau ku sulitalaˈa faˈasia, ma noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga nau fuana.
27 Osiˈana noaˈa nau kusi sofongaˈinia goˈo ta ru ni faˈarongolamuˈa ˈani sulia na kwaiogaiˈanga God ki fuaka.
28 Ta neˈe kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kamu ke lia suli kamu talamuˈa, ma na ngwae ki neˈe na Anoˈi ru Abu alua fuana muke lia sulida. Muke lia sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ana God, diˈia na ngwae lia sulia na sipsip ki neˈe lia sulida. God ka folida ˈani na maelana na Ngela nia talana.
29 Nau ku saiana buri ˈana nau ku leka, ti ngwae faˈamanata rora kike baˈa leka maˈi, ma kike takalongaˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, diˈia na kui kwasi ki neˈe saungia na sipsip ki.
30 Kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe ti ngwae ana fikuˈa kamu kike baˈa sokea sa tai faˈida neˈe faˈamamana ˈuana lekaˈa sulida.
31 Muke lialia, ma muke manata toˈona sulia uulu faˈi ngali ki, sulia asoa ma na rodo, nau ku faˈamanata kamu, sui bore ˈana saena ˈafitaˈiˈanga ma na angiˈa.
32 “Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate kamu naˈa fuana God, fasi ˈiri nia ka lia suli kamu. Ma manata toˈona alaˈanga sulia kwaiˈofeˈanga leˈa nia. Osiˈana alaˈanga neˈeri nia bolo fuana

faˈangasingasilamuˈa ma ka
kwatea na ru leˈa neˈe God
nia toˈo ana fuana na ngwae
nia ki taˈifau.
33 Ma kamu ka sai logo
ana, noaˈa nau kusi oga goˈo
ta mani, nama ta toro faˈasia
ta ngwae aumulu.
34 Ma kamuˈa taˈifau goˈo
kamu saiana neˈe nau ku
rao ˈani na ro lima nau ki,
fasi ˈiri nau ku ˈafia nauˈa
ma kwaima nau ki kaidaˈi
kamiˈa boˈoboˈo.
35 Nau ku faˈataˈinia
taˈifau naˈa fuamuˈa ˈani
raoˈa ngasingasiˈa ˈunaˈeri,
kulu saiana kulu ka ˈafia
na ngwae neˈe kira ng-
wataˈutaˈu ki. Muke manata
toˈona na alaˈanga ba na
Aofia kia sa Jesus nia saea,
‘Na ngwae neˈe nia kwate
ru, nia saeleˈa ka doe liufia
na ngwae neˈe nia ngalia
ru.’ ”
36 Kaidaˈi sa Paul nia alaˈa
ka sui, nia ka bobo uruuru,
ma ka foˈo faˈi kira.
37 Ma kiraˈa taˈifau goˈo
kira ka angi kaidaˈi kira lolo-
fafia sa Paul, ma kira ka
nonoˈia.
38 Ma kira ka kwaimanatai
liu sulia nia saea noaˈa kira
kasi baˈa lisia laˈu. ˈUnaˈeri
goˈo ma kira ka leka faˈinia
ˈuana saena na faka.

21

Sa Paul leka ˈuana ˈi Jerusalem

1 Kami olioli ada ka sui,
kami ka taˈelia naˈa na
faka, ma kami ka leka naˈa.
Kaidaˈi neˈe kami toˈofolo
naˈa, kami ka dao ana
bubunga ˈi Kos. Sui ana
ruana asoa, kami ka dao ana
bubunga ˈi Rodes. Ma kami
ka leka kwau ˈuana fanoa ˈi
Patara faˈasia ˈi neˈeri.
2 ˈI neˈeri, kami ka dao
toˈona na faka neˈe ke leka
ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia
saena ˈi Siria. Sui kami ka
taˈelia na faka neˈeri, ma
kami ka leka laˈu.
3 Kami ka liu ana kula
neˈe kami lia kwau ma kami
ka lisia bubunga ˈi Saeprus.
ˈUnaˈeri kami ka gali ˈi bali
toli, kami ka leka ˈuana
abaˈi kula ˈi Siria. Kami
ka koso ˈi sara ana fanoa ˈi
Taea, kula neˈe faka kami
faˈakosoa na ludaˈa ki ana.
4 Ma ˈi neˈeri kami ka dao
toˈona ti ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, ma kami ka
tua faˈinida sulia fiu asoa
ki. Ma osiˈana na Anoˈi ru
Abu ka kwatea naˈa man-
ataˈanga fuada, kira ka fata
ˈabera ˈani sa Paul ˈiri noaˈa
nia kasi leka laˈu ˈuana
Jerusalem.
5 ˈUnaˈeri bore ˈana, ma
ana kaidaˈi fuana lekaˈa
kaimili, kami ka leka naˈa
ˈaimili. Ma na ngwae ki,
faˈinia na ˈafe kira ki, ma
na ngela kira ki taˈifau goˈo
neˈe kira leka faˈi kaimili
ˈuana ˈi fafona asi. Kaidaˈi
kami dao, kami ka bobo uru-
uru, ma kami ka foˈo.
6 ˈUnaˈeri kami ka olioli
ada ka sui, kami fiˈi taˈelia
na faka, ma kira ka oli naˈa
ˈadulu ˈi fanoa.
7 Sui kami ka leka faˈasia
ˈi Taea, kami ka dao ana
fanoa ˈi Tolemais, kami ka
lisia ti ngwae neˈe kira
faˈamamana, ma kami ka
tua faˈinida sulia taˈi asoa.
8 Ma ana ruana asoa, kami
ka leka laˈu, kami ka dao
ana fanoa ˈi Sesarea. ˈI
neˈeri, kami ka tua ˈi luma

sa Filip, na ngwae neˈe
rao ˈani faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma niaˈa
ta ngwae ana fiu ngwae
ba kira filida ˈi Jerusalem
ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki.
9 Nia toˈo ana fai sariˈi ki,
ma kira ka faˈarongo logo
ˈani fatalana God.
10 Ma kami tua ˈi neˈeri
sulia bara asoa, ma taˈi pro-
fet satana sa Agabus ka dao
maˈi faˈasia ˈi Judea.
11 Nia ka leka maˈi siaimili,
ma ka ngalia na foˈosae sa
Paul fuana lobilana liˈitana,
ma ka firi fafia ˈani ro ˈae
nia ki talana faˈinia ro lima
nia ki logo, sui ka fata ˈuri,
“Na Anoˈi ru Abu ka saea, na
ngwae niniˈa na foˈosae nia,
na Jiu ki kira ke baˈa firi ˈuri
logo ana ˈi Jerusalem, sui
kira ke kwatea fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
12 Ana kaidaˈi kami ron-
goa na ru neˈeri, kaimili
faˈinia na ngwae neˈeri ki
kami ka ˈengoa sa Paul fasi
ˈiri noaˈa nia kasi leka ˈuana
ˈi Jerusalem.
13 Bore ma nia ka olisi
kaimili ka ˈuri, “Faˈuta
neˈe kamu ka angi ˈunaˈeri
ma muke kwate nau ku
kwaimanatai? Nau ku sasi
akaˈu noaˈa laˈu fuana
firiˈilaku goˈo ˈana ˈi
Jerusalem, bore ma ˈiri nai
mae logo duˈungana na
Aofia sa Jesus.”
14 Ma sulia kami kasi
bolo goˈo fuana rokisilana
manatana sa Paul, ˈunaˈeri
bore ˈana kami ka fata
naˈa ˈaimili ˈuri, “Nia leˈa,
alaˈania na kwaiogaiˈanga
God ka fuli naˈa ˈana.”
15 Buri ˈana kami tua ˈi
neˈeri sulia bara asoa, kami
ka sasi akaˈu naˈa ana ru
kaimili ki, kami ka leka naˈa
ˈuana ˈi Jerusalem.
16 Ma ti fafarongo logo
faˈasia Sesarea kira leka faˈi
kaimili, ma kira ka talaˈi
kaimili ˈuana luma ngwae
neˈe kami ke baˈa tua siana,
satana sa Nason ngwae ˈi
Saeprus, niaˈa ta ngwae neˈe
eta faˈamamana ˈua naˈa
maˈi.

Sa Paul alaˈa faˈinia sa James

17 Kaidaˈi kami dao naˈa
ˈi Jerusalem, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira ka
kwalo leˈa liu ana kaimili.
18 Ana ruana asoa, sa
Paul ka leka faˈi kaimili
fuana lisilana sa James. Ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
taˈifau saena fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈe, kira tua ˈi
neˈeri.
19 Sa Paul ka fata leˈa leˈa
fuada, sui nia ka faˈarongo
kira ˈani ru neˈe God nia
sasiˈi taˈifau ki ˈani raoˈa
neˈe sa Paul sasiˈi safitana
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.
20 Ma ˈi buri ˈana kira ron-
goa niaˈa ka sui, kira taˈifau
goˈo kira ka baˈatafea God.
Sui kira ka fata ˈuri fuana
sa Paul, “Kwala ngwaefuta
Paul, ˈoko lisia goˈo ˈamu na
ngwae ˈoro liu ana ngwae ˈi
Jiu ki kira faˈamamana, ma
kira ka fuˈusi doe goˈo ˈada
ˈua ana taki sa Moses ki.
21 Kira rongoa neˈe ngwae
ki fai fafiˈo, osiˈana ˈoko
faˈamanata na Jiu ki neˈe

kira tua ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri noaˈa kira kasi roˈo laˈu sulia na taki neˈe sa Moses nia kwatea, ma ˈoko saea fuada noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia ana ngela kira ki, ma noaˈa kira kasi sasi sulia na falafala kulu Jiu ki.

22 Ma kira ka rongoa naˈa neˈe ˈoko dao ˈi neˈe. Nia bolo faˈinia kuke faˈasaga basi na manataˈanga rora niniˈa ˈi safitana na ngwae faˈamamana ˈi Jiu ki.

23 ˈOke sasia tae neˈe kami saea fuamu. Na fai ngwae ki kira tua ˈi neˈe, ma kira fata alangaˈi fuana God.

24 ˈOke leka faˈi kira fuana faˈasikasikaˈanga ˈi maana God saena Luma Abu God, ma ˈoko foli fuana faˈasikasikaˈanga neˈeri, fasi ˈiri kira ke sufi gugurua na ifuda ka faˈataˈinia neˈe kira faˈasuia naˈa na eta fataˈanga kira✡ fuana God. Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri sulia taki sa Moses, na ngwae ki taˈifau kira ke baˈa saiana na ru neˈe kira rongoa neˈe kira saea suliˈo ki, noaˈa kasi mamana, bore ma ˈaeˈo bore ˈoko roˈosulia na taki sa Moses ki.

25 “Ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira faˈamamana, kaimili kerekere fuada taˈifau naˈa, ma kami ka faˈarongoda ˈani na liaˈi ngwae neˈe kami alafafia: Noaˈa kira kasi ˈania na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god neˈe kira foˈosia, ma noaˈa kira kasi ˈania ˈabu nama noaˈa ta ru ˈaeˈaela neˈe kira liˈoa, ma kira ka lia suli kira faˈasia kakabaraˈanga.”

26 Sa Paul alafafia na liaˈi ngwae neˈeri, ma ana ruana asoa, nia ka leka naˈa faˈinia na fai ngwae neˈeri ki, ma ka faˈasikasika faˈinida. Sui nia ka leka saena Luma Abu God, ka faˈarongoa na fata abu ˈani na kaidaˈi faˈuta neˈe na fiu asoa fuana faˈasikasikaˈa ke sui ana, sui mala kira fiˈi kwatea na kwaisuˈusiˈanga kira ki.

Kira daua sa Paul

27 Ma kaidaˈi fiu asoa neˈeri ki karangi sui, ti ngwae Jiu maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Asia, kira ka lisia sa Paul saena Luma Abu God. Ma kira ka bo ˈi burina naˈa na ngwae ki, ma kira ka daua sa Paul.

28 Ma kira ka rikoko kira ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Israel! Muke kwaiˈafi maˈi aimili! Na ngwae neˈe nia liufia naˈa fanoa ki taˈifau fuana faˈamanatalana ngwae ki fuana maladalafa lana ngwae ˈi Jiu ki, ma faˈinia maladalafa lana na taki sa Moses ki faˈinia na Luma Abu neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈuana saena Luma Abu neˈe, ma kira ka faˈasua na kula abu neˈe!”

29 Kira saea ru neˈe, osiˈana neˈe kira lisia sa Trofimus na ngwae ˈi Efesus nia tua faˈinia sa Paul ˈi neˈeri ˈi Jerusalem ana asoa etaeta, ma kira ka fia fasi sa Paul nia talaˈia ˈuana saena Luma Abu God.

✡ **21:24** Nambas 6:1-21

30 Ma na sua ngalungaluˈanga ka tataˈe saena fanoa ˈi Jerusalem taˈifau, ma na ngwae ki kira ka afaˈiriˈiri maˈi taˈifau, ma kira ka daua sa Paul, ma kira ka taraˈeˈeoˈa ana ˈuana ˈi maa faˈasia saena Luma Abu God. Ma ˈunaˈeri goˈo na sina maa ki ana Luma Abu neˈeri, kira ka fono naˈa.

31 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira oga kike saungia sa Paul, ti ngwae kira ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi Rom, osiˈana na sua ngalungaluˈanga doe neˈeri ka liu saena fanoa ˈi Jerusalem.

32 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈinotoˈa nia rongoa na ru neˈeri, nia fiˈi leka, ma ka talaˈia ti ngwae ana ofoˈa nia ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka leka ˈaliˈali ˈuana kula neˈe ngwae ki kira fiku ana. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia naˈa ngwae ˈinotoˈa neˈeri faˈinia na ngwae ofoˈa nia ki, kira fiˈi mamalo faˈasia na kwaˈilana sa Paul.

33 Kaidaˈi na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dao naˈa, nia ka leka siana sa Paul, ma ka daua. Sui nia ka saea fuana ngwae nia ki ˈiri kira ka firi fafia ˈani ro kwalo sene ki. Sui nia ka saefiloa ngwae ki ka fata ˈuri, “Sa tai niniˈa ngwae neˈe, ma ru taˈa tae neˈe nia sasia?”

34 Ma na ngwae ki kira ka saea na alaˈanga ˈoro matamata kwailiu ki, na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka kina naˈa tae neˈe kira saetaˈa fuana sa Paul duˈungana. Ta neˈe nia ka saea naˈa fuana ngwae ana ofoˈa nia ki, ˈiri kira ke ngalia sa Paul, kira ke alua saena luma na ngwae ana ofoˈa ki neˈe kira tua ana.

35 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira ka talaˈia ˈuana ˈaena sinamaa ana luma neˈeri, ma kira ka ngalia ˈi langi, osiˈana neˈe ngwae neˈeri ki kira sua ngalungalu ka doe liu.

36 Ma na Jiu ki kira ka lalili faˈinia na akoˈa kira ka ˈuri, “Saungia ke mae lala kwa! Saungia ke mae lala kwa!”

Sa Paul fata suˈusi nia talana

37 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa ki kira sasi akaˈu fuana ruˈungaˈa ˈi luma faˈinia sa Paul, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈinotoˈa neˈeri, “Nau ku oga nai saea taˈi ru fuamu kwala araˈi kwa.”

Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko saiana alaˈanga ˈi Grik?

38 ˈUnaˈeri ma ˈaeˈo noaˈa laˈu na ngwae ba ˈi Ejipt ba ana kaidaˈi ba sui naˈa toli ba ˈoko tatabula na fuˈanga doe, ma ˈoko talaˈia naˈa fai toˈoni ngwae ki, ma kira ka leka ˈuana saena abaˈi kula kwasi faˈinia na sele ni ofoˈa kira fuana fuˈanga?”

39 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri “Noaˈa! Nauˈa na ngwae Jiu lala, nau ku futa ˈi Tarsus fanoa ˈinotoˈa ˈi Silisia. Nau ku oga ˈoke alaˈani ˈiri nau ku alaˈa basi fuana ngwae neˈe ki.”

40 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa
neˈe ka alaˈania, ma sa Paul
ka uu ˈi maana luma neˈeri
ˈi lifua, ma ka faˈataˈi ˈani
limana ma ka nene fafia na
ngwae ki. Ana kaidaˈi kira
tua aroaro, sa Paul ka alaˈa
fuada ˈani alaˈanga ngwae
Jiu ka ˈuri,

22

1 “Ngwaefuta nau kina
faˈinia kamuˈa na maˈa nau
ki, muke fafarongo nau basi
niniˈa nau ku ili fata ni
suˈusilaku faˈasia na ru neˈe
kamu fai fafi nau ˈani!”
2 Kaidaˈi kira rongoa nia
fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu,
kira ka tua aroaro taˈifau,
ma sa Paul ka alaˈa laˈu ka
fata ˈuri,
3 “Nauˈa na ngwae Jiu, ma
nau ku futa ˈi Tarsus na
maˈe fanoa saena abaˈi kula
ˈi Silisia, ma nau ku doe
maˈi ˈi Jerusalem kaidaˈi
nau ku saesaeˈe ru siana
sa Gamaliel. Ma nia ka
faˈamanata leˈa liu aku ˈani
sasiˈa sulia na taki neˈe sa
Moses kwatea maˈi fuana
koˈo kia ki, ma nau ku oga
logo sasilana na tae ki neˈe
God nia oga, diˈia logo neˈe
kamu oga sasilana naˈa ˈi
taˈena.
4 Ma nau ku faˈakaisia
logo na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus,
ma nau ku saungida. Nau ku
daua logo na ngwae ki, ma
na kini ki, ma nau ku aluda
saena luma ni lokafo.
5 Na ˈingataˈi fata abu,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
kulu ki, kira saiana na ru
niniˈa nau ku fata sulia nia
mamana. Ma kira keresia
naˈa ru ki fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana na Jiu ki ˈi
Damaskas, ma kira ka kwa-
tea fuaku, fasi ˈiri nau ku
ngalia fuada. Ma kira ka
alaˈani nau fasi ˈiri nai lulu
ˈuana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki
ˈi neˈeri, fasi ˈiri nai dauda,
ma nai firi fafida, ma nai
oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi
neˈe Jerusalem, fasi ˈiri neˈe
ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
ke kwatea kwaˈikwaˈinga
fuada.
6 “Ana kaidaˈi nau ku leka
ma nau ku dao karangia
naˈa ˈi Damaskas bolo
faˈinia tofongana asoa,
ngwano ma na ngwabin-
abinaˈanga doe sina maˈi
faˈasia mamanga kalikali
nau.
7 Ma nau ku ˈasi ˈi ano,
ma nau ku rongoa na lin-
galingaˈi ru fata ˈuri fuaku,
‘Saul ˈae, Saul ˈae, faˈuta
neˈe ˈoko faˈakaisi nau?’
8 Sui nau ku fata ˈuri
fuana, ‘Araˈi kwa, ˈaeˈo sa
tai neˈana?’ Ma na lin-
galingaˈi ru neˈeri ka olisi
nau ka fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Je-
sus ngwae ˈi Nasaret niniˈa
ˈoko faˈakaisi nau.’
9 Ma na ngwae neˈe kira
leka faˈinau ki, kira lisia na
ngwabinabinaˈanga neˈeri,
ma noaˈa kira kasi rongo
goˈo na lingana ngwae neˈe
ka alaˈa faˈinau.
10 Ma nau ku saefiloa, nau
ku ˈuri, ‘Aofia ˈae, tae neˈe
nai baˈa sasia?’ Ma na
Aofia ka olisi nau ka fata
ˈuri, ‘ˈOke tataˈe, ˈoko leka
ˈuana ˈi Damaskas. Ma
kika faˈarongo ˈoe ˈani ru
neˈe nau ku naia fuana ˈoke
sasiˈi.’

11 Ana kaidaˈi neˈeri, na
maaku ka rodo, osiˈana na
binabinalana ru neˈeri, ma
na ngwae neˈe kira leka faˈi
nau, kira ka dau ana limaku,
ma kira ka talaˈi nau ˈuana
ˈi Damaskas.
12 “Ma taˈi ngwae nia tua
ˈi Damaskas satana sa Ana-
nias, nia na ngwae neˈe
fuˈusi doe ana God, ma ka
roˈosulia na taki kiaˈa Jiu ki,
ma na ngwae Jiu ki taˈifau
neˈe kira tua ˈi Damaskas,
kira fuˈusi doe liu ana.
13 Nia leka maˈi ka uu
siaku, ka fata ˈuri, ‘Ng-
waefuta nau Saul ˈae, ˈoke
lia naˈa!’ Ma ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo, na maaku
ka lia naˈa, ma nau ku lisia
naˈa.
14 Ma nia ka fata laˈu ˈuri
fuaku, ‘God koˈo kia ki nia
fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke saiana
na kwaiogaiˈanga nia ki, ma
ˈoko lisia na Ngwae ni Rao
ˈOloˈolo nia, ma ˈoko rongoa
naˈa lingana.
15 Ma ˈoke baˈa faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia
fasi ˈiri ˈoke faˈarongoa na
ngwae ki sulia na ru neˈe
ˈoko lisia ma ˈoko rongoa.
16 ˈUri ma na tae laˈu neˈe
ˈoko masia? Tataˈe naˈa,
ˈoke siuabu, ma ˈoke foˈosia
na Aofia, ˈiri nia ke rufua-
nata ana taˈangaˈa ˈoe ki.’
17 “Sui nau ku oli laˈu
ˈuana ˈi Jerusalem, ma ana
kaidaˈi nau ku foˈo saena na
Luma Abu God, nau ku lisia
na faˈataˈinga,
18 ma nau ku lisia na Aofia,
ma nia ka fata ˈuri fuaku,
‘ˈOke leka likotaˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, osiˈana na ng-
wae neˈe ki noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fatalamu
suli nau.’
19 Ma nau ku fata ˈuri,
‘Aofia ˈae, kira sai goˈo ˈada
ana ba nau ku leka saena
luma fuana foˈongaˈa ki, ma
nau ku daua na ngwae neˈe
kira faˈamamana amu ki,
ma nau ku ulasida logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe ng-
wae ki kira saungia naˈa sa
Stefen, na ngwae neˈe ka
faˈarongo ˈaniˈo, nau ku tua
logo ˈi neˈeri, ma nau ku
alafafia na ru neˈe kira sa-
sia ana, ma nau ku kwaiˈafi
fuana liaˈa sulia na toˈongi
fafo kira ki.’
21 Sui na Aofia ka fata ˈuri
fuaku, ‘ˈOke leka, osiˈana
nai baˈa asungaˈi tau mala
amu siana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.’ ”
22 Na ngwae ki kira fa-
farongoa sa Paul leleka nia
ka saea goˈo na ru neˈe sulia
na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki. Ma kaidaˈi kira ron-
goa na ru neˈeri, kira fiˈi
rikoko kira ka ˈuri, “Kamu
ke ngalia kwau muka saun-
gia! Noaˈa nia ˈiri totolia
neˈe ka mauri!”
23 Kira ri, ma kira ka
kwaikarui ˈani na ifi kira ki,
ma kira ka ˈui ˈani gegeo
ana ano ki saena mamanga,
osiˈana neˈe kira saetaˈa liu.
24 Ma na ngwae ˈinotoˈa
ana ofoˈa ˈi Rom, nia ka
saea fuana ngwae nia ki ˈiri
kira ka talaˈia sa Paul ˈi
luma, ma ka saea kira ka
ulasia, ˈiri kira ke dao toˈona
duˈungana tae neˈe kwate
ma Jiu ki kira ka rikoko
fuana ˈunaˈeri.
25 Bore ma kaidaˈi kira

firiˈia sa Paul fuana ulasilana, nia ka fata ˈuri fuana taˈi ngwae ana ofoˈa, “Nia bolo goˈo ˈana saena taki kia ki ˈi Rom fuana muke ulasi nau, na ngwae ˈi Rom neˈe noaˈa kamu kasi matalangaˈi nau ˈua?”

26 Kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa neˈeri ka rongoa na ru neˈeri, nia ka leka siana ngwae ˈinotoˈa nia, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Tae niniˈa ˈoko sasia kwa? Na ngwae loˈoko niaˈa na ngwae ˈi Rom!”

27 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka leka siana sa Paul, ka fata ˈuri, “Faˈarongo nau basi, ˈuri ma ˈaeˈo na ngwae ˈi Rom niniˈa?”

Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “ˈIu.”

28 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri, “Nauˈa na ngwae ˈi Rom logo, duˈungana nau ku foli ˈani mani doe.”

Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Nau neˈe ngwae ˈi Rom, osiˈana nau ku futa ana ngwae ˈi Rom.”

29 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia fuana kwaˈilana ma saefilolana, kira ka dudu faˈiburi faˈasia. Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri logo, kaidaˈi nia saiana neˈe sa Paul niaˈa na ngwae ˈi Rom, nia ka maˈu, osiˈana nia firi fafia ˈani kwaloˈi sene ki.

Sa Paul uu ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki

30 Sui na ngwae ˈaˈana ana ofoˈa, nia oga ka sai leˈa ana tae neˈe Jiu ki kira fai fafia sa Paul ˈani. Ta neˈe ana ruana asoa, nia ka kwatea na ngwae nia ki, fasi ˈiri kira ke kanusua naˈa kwalo ki faˈasia sa Paul, ma ke kwatea alaˈanga fuana fata abu doe ki ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki ˈiri kira ke fiku. Sui nia ka talaˈia kwau sa Paul, ma ka faˈauua ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri kaidaˈi neˈe kira fiku.

23

1 Ma sa Paul ka bubu teˈeteˈe naˈa fuana ngwae faˈi naˈonaˈo neˈeri ki neˈe kira fiku, ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nau ku faˈa ˈinotoˈa God, ma ˈani na liaku taˈifau, nau ku saiana na maurilaku nia leˈa ka leleka ka dao ana faˈi asoa taˈena.”

2 Kaidaˈi sa Paul nia fata ˈunaˈeri, na ˈingataˈi fata abu sa Ananias ka saea fuana ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul ˈiri kira ka fida fafia kwakwana.

3 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana, “God nia ke baˈa fidaliˈo, ˈoko diˈia ta ˈodoa ba kira rafua ka kwao fuana sofongaˈilana na bulibuli ki. ˈOko tua ˈi neˈe logo fuana na matalangaˈi laku ˈani na taki sa Moses ki. Ma ˈaeˈo bore, ˈoe kosi roˈo goˈo sulia na taki neˈe ki kaidaˈi neˈe ˈoko saea kika fidali nau!”

4 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul, kira rongoa, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOko fata taˈa ana ngwae ˈingataˈi fata abu God kwa!”

5 Ma sa Paul ka olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina

ˈi Israel, kwaimanatai, noaˈa
nau kusi saiana neˈe niaˈa
na ngwae ˈingataˈi fata abu.
Osiˈana na Kerekereˈa Abu
nia saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi fata
taˈa ana na ngwae ˈinotoˈa
kamu.’ ”
6 Ma kaidaˈi sa Paul ka
lisia ti ai ana fikutaˈi ng-
wae lokoˈi ru neˈeri ki neˈe
Sadusi ki, ma ti ai ada neˈe
Farasi ki, nia ka fata doe
fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri,
“Ngwaefuta nau kina ˈi Is-
rael, nauˈa na Farasi, na
ngela na Farasi ki. Ma kira
ka matalangaˈi nau naˈa,
osiˈana nau ku faˈamamana
na ngwae neˈe kira mae
ki, God ke baˈa taˈeda laˈu
ˈuana na mauriˈa!”
7 Ma ana kaidaˈi nia saea
na alaˈanga neˈeri ki, na
Farasi ki ma na Sadusi
ki, kira ka talaˈae ana
olisuˈusuˈunga, ma na fikuˈa
neˈeri kira ka toˈolangaˈi
kira ana ro fikutaˈi ngwae
ki.
8 Kira toˈolangaˈinida,
osiˈana na Sadusi ki kira
saea diˈia ngwae mae,
ˈafitaˈi kira ka mauri laˈu,
ma kira saea noaˈa goˈo ta
ˈainsel, ma ka noaˈa logo ta
anoˈi ru. Bore ma na Farasi
ki kira ka faˈamamana ana
uulu ru neˈeri ki.
9 Ma na akoˈa fiˈi doe
fuada kwailiu, ma ti ngwae
faˈamanata ana taki ki neˈe
kira Farasi ki logo, kira uu,
ma kira ka fata ngasingasiˈa
liu kira ka ˈuri, “Noaˈa kaim-
ili kasi dao goˈo toˈona tae
neˈe rora ana ngwae neˈe!
Bore ma sali na anoˈi ru
nama ta ˈainsel taka niniˈa
fata ˈania.”
10 ˈUnaˈeri, ma na
kwaingilongiloiˈanga doe
liu ka tataˈe, ma na ngwae
ˈinotoˈa ana ofoˈa, nia ka
maˈu ˈasu ˈubani kira kata
saungia sa Paul. Ma nia ka
saea fuana ngwae ki ana
ofoˈa ki, kira ka leka siana
fikuˈa neˈe fasi ˈiri kira ke
talaˈia sa Paul faˈasi kira
ˈuana saena luma ngwae
ana ofoˈa ki.
11 Sui ka rodo naˈa maˈi
na Aofia ka uu siana sa
Paul ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi maˈu. ˈOke fata
falataliˈa naˈa suli nau neˈe
ˈi Jerusalem, ma ˈoke baˈa
sasi logo ˈunaˈeri ˈi Rom.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul

12 Ma ˈi ˈofodangi ti ng-
wae ana Jiu ki kira ka fiku,
ma kira ka lokoˈi ru fuana
saungilana sa Paul. Ma kira
ka fata alafu noaˈa kira kasi
ˈania ta fanga, ma noaˈa kira
kasi kwaˈufia ta kafo, leleka
ka dao ana kaidaˈi kira ke
saungia sa Paul.
13 Sali nia bolo faˈinia
fai akwala ngwae ma ka
tarenga neˈe kira saungaˈi
fiku ana manataˈanga
neˈeri.
14 ˈUnaˈeri na ngwae
neˈeri ki, kira ka leka siana
fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira ka fata ˈuri, “Kaimili
fata alafu noaˈa kami kasi
ˈania ta fanga leleka kami
ke saungia nama sa Paul.
15 ˈUnaˈeri ma kaumulu
faˈinia na ngwae saena fiku
taˈi ngwae lokoˈi ru ki, kamu
ka kwate alaˈanga fuana ng-
wae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki ˈi

Rom, fasi ˈiri kira ke talaˈia maˈi sa Paul faˈi kamu. Kamu ka sokeˈe saea kamu oga muke rongo leˈa ana ti alaˈanga laˈu sulia. Bore ma kaimili ke baˈa sasi akaˈu fuana saungilana kaidaˈi nia ke baˈa dao karangi naˈa maˈi.”

16 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwai sa Paul nia rongo sulia na lokoˈi ru ˈanga neˈeri, nia leka ˈi luma na ngwae ana ofoˈa ki, ka faˈarongoa ˈani sa Paul.

17 Kaidaˈi sa Paul nia rongoa, nia ka saea maˈi taˈi ngwae ana ofoˈa, ka fata ˈuri fuana, “ˈOke talaˈia kwau na ngwae ˈalako neˈe siana na ngwae ˈinotoˈa ˈoe, osiˈana nia oga ka saea taˈi ru fuana.”

18 Sui na ngwae ana ofoˈa neˈe ka talaˈia na ngwae ˈalako neˈeri siana ngwae ˈinotoˈa kira, ka fata ˈuri, “Na ngwae ba nia tua saena luma ni lokafo ba satana sa Paul neˈe sae nau ku talaˈia maˈi ngwae ˈalako neˈe siamu, osiˈana nia oga saelana taˈi ru fuamu.”

19 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dau ana limana na ngwae ˈalako neˈeri ka talaˈia ka taˈi tau kwau, ma ana kaidaˈi taˈifili kera, nia ka fata ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga ˈoke faˈarongo nau ˈani?”

20 Sui na ngwae ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Ti ngwae Jiu, kira alafafia ka sui naˈa, sali rorodo kike leka maˈi kike gani ˈoe ˈiri ˈoke talaˈia sa Paul laˈu ˈuana na kula neˈe fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira fiku ana, fasi ˈiri kike dao mamana toˈona tae ki neˈe nia sasiˈi.

21 Bore ma noaˈa ˈoe kosi roˈosulida, osiˈana fai akwala ngwae ma ka tarenga neˈe kira ago masia fuana saungilana. Osiˈana kira alafu ˈato liu mala fuana noaˈa kira kasi fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈu, leleka kira ke saungia sa Paul. Ma kira sasi akaˈu naˈa, ma na ru neˈe kira masia goˈo neˈe na fatalamu.”

22 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata ˈuri fuana ngwae ˈalako neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa ˈani ta ngwae neˈe ˈoko faˈarongo nau ˈani na ru neˈe.” Sui nia ka kwatea ka leka naˈa ˈana.

Kira kwatea sa Paul siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi

23 Sui naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ana ofoˈa ki, nia ka saea maˈi ro ngwae kira doe ˈi olofana, ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo ke sasi akaˈu ana ro talangaˈi ngwae ana ofoˈa ki fuana lekaˈa ˈuana fanoa ˈi Sesarea, faˈinia fiu akwala ngwae fuana lekaˈa fafona hos ki, ma ro talangaˈi ngwae ki neˈe kira dau ana sua ki, kira ka sasi akaˈu fuana lekaˈa ana sikona agi rodo saena rodo ˈi taˈena.

24 Kamu ke alua ti hos fuana sa Paul ˈiri ke taˈe ˈi fafoni, ma kamu ke folo leˈa ˈafia, ma kamu ke talaˈia siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi.”

25 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ka keresia

naˈa alaˈanga fuana sa
Feliks ka ˈuri,
26 “Nauˈa sa Kladius
Lisias, nau ku kerekere
kwau fuamu ˈoe na ngwae
ˈinotoˈa sa Feliks. Nau ku
alaˈa basi faˈi ˈoe.
27 Na Jiu ki kira daua
naˈa ngwae neˈe, ma kira
ka karangi saungia. Kaidaˈi
nau ku dao toˈona nia na
ngwae ˈi Rom, nau ku leka
faˈinia ngwae ana ofoˈa
nau ki, kami ka laua niaˈa
faˈasida.
28 Ma osiˈana nau ku
oga nai saiana tae neˈe kira
fai fafi nia ˈani, nau ku
talaˈia siana na fikutaˈi ng-
wae lokoˈi ru Jiu ki.
29 Sui nau ku dao toˈona
noaˈa nia kasi sasia goˈo ta
ru neˈe bolo fuana kira ka
saungia nama kira ka alua
saena luma ni lokafo. Na fai
fafilana kira sasi goˈo ˈada
sulia na taki kira ki talada.
30 Ma kaidaˈi nau ku
rongoa Jiu ki kira ˈolea
naˈa fuani oro fuana
saungilana, nia neˈe nau
ku manata ˈuana kwatelana
kwau siamu. Ma nau ku
faˈarongoa naˈa ngwae ki
neˈe kira fai fafia ˈiri kira ke
matalangaˈinia ˈi naˈomu,
osiˈana ˈaeˈo naˈa neˈe na
ngwae gwaungaˈi.”

31 Sui na ngwae ana ofoˈa
ki kira ka sasi naˈa sulia
na tae neˈe ngwae ˈinotoˈa
kira saea. Ma kira ka talaˈia
sa Paul ana faˈi rodo neˈeri
leleka kira ka dao ana fanoa
ˈi Antipatris.
32 Ma ana ruana asoa, na
ngwae ana ofoˈa ki neˈe
kira fali ˈani ˈaeda, kira
ka oli ˈuana luma kira ˈi
Jerusalem. Ma na ngwae
ana ofoˈa neˈe kira leka fa-
fona hos ki, kira ka daofaˈi
liu faˈinia sa Paul.
33 Kira talaˈia ka dao ana
fanoa ˈi Sesarea, ma kira
ka kwatea naˈa kerekereˈa
baera fuana sa Feliks na ng-
wae gwaungaˈi, ma kira ka
faˈasia naˈa sa Paul siana.
34 Ana kaidaˈi neˈe ng-
wae gwaungaˈi neˈe nia
toˈomani na kerekereˈa
neˈeri ka sui, nia ka saefiloa
sa Paul ˈuana na abaˈi kula
ˈi faˈi neˈe nia futa ana.
Kaidaˈi nia dao toˈona nia
leka maˈi faˈasia Silisia,
35 nia ka fata ˈuri, “Nai
baˈa rongo ˈoe ana kaidaˈi
ngwae neˈe kira fai fafiˈo ki
kika ka dao maˈi.” Sui nia ka
kwatea na ngwae ana ofoˈa
nia ki kira ka folo leˈa ˈusia
sa Paul saena luma gwaroa
neˈe sa Herod saungaˈinia.

24

*Na Jiu ki kira fai fafia sa
Paul ˈi naˈona sa Feliks*

1 Buri ˈana lima asoa ki
sui, sa Ananias na ˈingataˈi
fata abu ka leka ˈuana fanoa
ˈi Sesarea faˈinia ti ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, ma
taˈi ngwae satana sa Tertu-
lus neˈe nia saiana na taki ki.
Kira leka maˈi ˈi naˈona sa
Feliks na ngwae gwaungaˈi,
ma kira ka fai fafia sa Paul.
2 Sui kira ka saea maˈi
sa Paul, ma sa Tertulus ka
talaˈae ana giosilana fuana
sa Feliks ka ˈuri, “Ngwae
gwaungaˈi ˈae, na kwait-
alaˈiˈanga ˈoe ˈani liatoˈo
ˈoko sasia kulu ka toˈo
ana aroaroˈanga sulia kala

kaidaˈi tau. Ma neˈe ˈoko
sasia naˈa ru ˈoro leˈa faolu
ki fuamiˈa ngwae Jiu ki.
3 Ma kaimili taˈifau saeleˈa
liu fuana ru neˈeri ki, ma
kami ka baˈatafe ˈoe liu.
4 Ma noaˈa nau kusi oga
liu goˈo ngalilana kaidaˈi
keta ˈoe. Ma neˈe nau
ku ganiˈo fasi ˈiri ˈoko fa-
farongo basi maˈi fuana na
alaˈanga dokodoko kaimili
neˈe nau ku kwatea.
5 Kaimili dao toˈona ng-
wae neˈe faˈasaetaˈa na ng-
wae ki. Nia saiana ka
sua ngalungalua na Jiu ki
saena magalia taˈifau, ma
niaˈa ta ngwae ˈaˈana logo
ana fikutaˈi ngwae neˈe kira
saeda ˈani, ‘Nasarene ki.’
6-7 Ma nia ka iliili logo
ˈuana na faˈasualana na
Luma Abu God. Kaidaˈi
kami lisia ˈunaˈeri, kami ka
daua. Ma kami ka naia
fuana matalangaˈilana sulia
na taki kami.*
8 ˈUnaˈeri sa Lisias ka
kwatea fatalana fuana sa tai
faˈida neˈe ka toˈo ana ta
kwaigiosiˈanga kira ka leka
maˈi siamu. Diˈia ˈoko sae-
filoa na ngwae neˈe, ˈoke
baˈa dao toˈona ˈamu ta-
lamu na ru neˈe kami fai
fafia ˈani ki niˈi mamana.”
9 Ma na Jiu ki logo neˈe
kira tua ˈi neˈe, kira saea
na ru neˈe sa Tertulus ka
saea nia mamana, ma kira
ka alaˈa giosia logo sa Paul.

Fataˈa ni kwaisuˈusiˈanga
sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

10 ˈUnaˈeri na ngwae
gwaungaˈi neˈe sa Feliks
ka karumia sa Paul ˈiri ka
alaˈa, ma sa Paul ka fata
ˈuri, “Nau ku saiana ˈoko
kwai matalangaˈi ˈi neˈe
ka tau naˈa maˈi sulia faˈi
ngali ˈoro ki, ma nau ku
saeleˈa fuana na suˈusilaku
ˈi naˈomu.
11 Nia ˈiri bolo ˈua faˈinia
akwala ma ro asoa buri ˈana
neˈe nau ku leka ˈuana ˈi
Jerusalem fuana foˈongaˈa.
Diˈia ˈoko saefiloa na ngwae
ki, ˈoke baˈa tala dao ˈamu
toˈona neˈe nau ku fata ma-
mana.
12 Ma na Jiu ki noaˈa kasi
dao goˈo toˈoku neˈe nau
ku kwaingenge faˈinia ta ng-
wae saena Luma Abu God,
nama kira kasi dao toˈoku
neˈe nau ku alungaˈinia ti
ngwae ˈi saena luma fuana
foˈongaˈa nama ana ta kula
saena fanoa ˈi Jerusalem.
13 Ma noaˈa kira kasi
bolo goˈo fuana kwatelana
ta ru fuamu, ˈiri ˈoke
faˈamamana na tae ki neˈe
kira fai fafi nau ˈani.
14 Nau ku saea ru mamana
fuamu: Nau ku foˈosia God
ba koˈo kami ki, ˈani dauˈa
sulia na ‘Tala ana Aofia’ neˈe
ngwae neˈeri ki kira saea
noaˈa kasi mamana. Ma nau
ku faˈamamana ana ru ki
taˈifau neˈe sa Moses ma na
profet ki kira keresiˈi saena
Kerekereˈa Abu.
15 Ma nau ku manata fitoˈo
ana God diˈia logo kiraˈa,
neˈe God ke baˈa taˈea na
ngwae ki taˈifau faˈasia na
maeˈa, na ngwae leˈa ki ma
na ngwae taˈa ki logo.
16 Ma nia neˈe kwatea nau

* **24:6-7** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa verse 7, “bore ma sa Lisias, na ngwae ˈinotoˈa ana fuani oro ki, neˈe leka maˈi ma ka lau balubaluˈa ana faˈasi kaimili.”

ku sasi ngangata ˈuana sasilana na ru leˈa ki, fasi ˈiri noaˈa nau kusi ˈeke laˈu ˈi maana God ma na ngwae ki.

17 “Ma buri ˈana nau ku leka faˈasia ˈi Jerusalem sulia bara faˈi ngali, nau ku oli laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali maniˈa fuana Jiu ki ma ˈuana kwaisuˈusiˈanga logo.

18 Ma ana kaidaˈi nau ku sasia na ru neˈeri, neˈe kira ka lisi nau saena Luma Abu God buri ˈana nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ana faˈasikasikaˈanga. Ma noaˈa goˈo ta fikutaˈi ngwae faˈinau ana kaidaˈi neˈeri, ma ka noaˈa goˈo ta ngaluˈa.

19 Bore ma ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Asia neˈe kira tua neˈeri. Ma nia bolo faˈinia kira ka leka logo maˈi ˈi naˈomu, ˈiri kira ke giosi nau diˈia kira saiana ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.

20 Ma na ngwae neˈe ki, kira saiana kaidaˈi kira giosi nau ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kami Jiu ki, noaˈa kasi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.

21 Taˈi ru goˈo neˈe nau ku saea ˈi neˈeri, sali neˈe ka faˈasaetaˈa ta bali ada neˈe ˈuri, ‘Kaumulu matalangaˈi nau ˈi taˈena, osiˈana na faˈamamanaˈanga nau ana ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa mauri laˈu.’ ”

22 Sui sa Feliks, ngwae neˈe sai leˈa naˈa ana falafala sulia na Tala ana Aofia, nia ka saea kira ka mango naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sa Lisias na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ni ofoˈa ki ke dao maˈi, nai baˈa faˈasuia na matalangaˈilamu.”

23 Ma nia ka saea fuana ngwae ana ofoˈa neˈe tagi sulia sa Paul ˈiri nia kwate ka sakadolaˈa fuana ana ti kaidaˈi, ma ka alaˈania na kwaima nia ki saiana kike maa toˈona, ma kike kwate ru goˈo ˈada fuana.

Sa Feliks faˈinia ˈafe nia kira sailinga fatalana sa Paul

24 Ma buri ˈana bara asoa sui, sa Feliks faˈinia ˈafe nia ˈi Drusila neˈe taˈi kini ˈi Jiu, kera ka kwaiudui ˈuana sa Paul ˈiri kera ke sailinga nia. Ma sa Paul ka fata sulia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

25 Bore ma sa Paul ka fata logo sulia na ˈoloˈoloˈa, ma ka saea neˈe ngwae ki noaˈa kasi sasi sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana nonida ki, ma ka fata logo sulia faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae ki taˈifau. Ma kaidaˈi kera rongoa naˈa ru neˈeri ki, sa Feliks ka maˈu, ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka naˈa kwau ˈamu. Nai baˈa saeˈo laˈu maˈi ana ta kaidaˈi matamata neˈe masikwaˈa fuamu.”

26 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia ka fia fasi sa Paul ka kwatea mani fuana. ˈUnaˈeri neˈe nia ka ˈidufaˈi kwate alaˈanga fuana ˈiri nia ka alaˈa faˈinia sulia kaidaˈi ˈoro ki.

27 Buri ˈana ro faˈi ngali ki sui, sa Porsius Festus ka leka maˈi ka talafuila sa Feliks na ngwae gwaungaˈi neˈeri. Bore ma osiˈana sa Feliks ka oga neˈe Jiu ki kira ka saeleˈa faˈinia, noaˈa nia kasi alaˈani sa Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia saena luma ni lokafo.

25

Sa Paul gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom

1 Ma na uulu asoa ki ˈi buri
ˈana sa Festus ka dao maˈi
ka gwaungaˈi ana fanoa ˈi
Sesarea, nia ka leka ˈuana ˈi
Jerusalem.
2 Ma na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
Jiu ki, kira ka faˈarongo ˈani
na ru neˈe kira fai fafia ˈani
sa Paul ki fuana sa Festus.
3 Ma kira ka ˈengoa sa Festus ˈiri nia ke kwatea sa Paul
ˈuana ˈi Jerusalem, osiˈana
kira naia naˈa fuana saungilana sulia tala.
4 Ma sa Festus ka olisi kira
ka fata ˈuri, “Sa Paul nia
tua saena luma ni lokafo ˈi
Sesarea. Ma noaˈa kasi tau
goˈo ma nai baˈa oli ˈaliˈali
logo ˈi neˈeri.
5 Diˈia nia sasia ta ru ka
rora, kamu ke kwatea ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki
ˈiri kike leka faˈinau ˈuana
ˈi Sesarea ma kira ke alaˈa
giosia ˈi neˈeri.”
6 Sui sa Festus ka tua
ˈi Jerusalem sulia ta kwalu
asoa nama ta akwala asoa
laˈu, sui nia ka oli ˈuana ˈi
Sesarea. Aia, ma na asoa
ˈi buri ˈana, sa Festus ka
leka ka tua ana kula ni kwai
matalangaˈinga, sui ka saea
kira ka baˈea maˈi sa Paul.
7 Ma ana kaidaˈi sa Paul
nia dao, na Jiu ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, kira ka uu kalia,
ma kira ka fai fafia ˈani ru
ˈoro taˈa liu ki neˈe noaˈa
kasi mamana goˈo.
8 Bore ma sa Paul ka fata
ˈani suˈusilana, “Noaˈa nau
kusi sasia goˈo ta ru taˈa
neˈe faˈalia na taki kami Jiu
ki, ma na Luma Abu God,
nama na tatalafaˈa doe ˈi
Rom.”
9 Ma osiˈana sa Festus ka
oga na Jiu ki kira ka saeleˈa
faˈinia, nia ka saefiloa sa
Paul ka ˈuri, “ˈOko oga ˈoke
leka ˈuana ˈi Jerusalem, fasi
ˈiri nai matalangaˈi ˈoe ˈi
neˈeri ˈani na ru neˈe kira
saea suliˈo?”
10 Sui sa Paul ka olisia
ka ˈuri, “Kula ni matalangaˈinga na tatalafaˈa doe
ˈi Rom alua niniˈa nau ku
uu naˈa ana. ˈI neˈe naˈa
neˈe kula neˈe totolia matalangaˈilaku. Noaˈa nau kusi
sasia goˈo ta ru rora fuana
ngwae ˈi Jiu ki. Ma ˈoko sai
leˈa naˈa ana taˈifau.
11 Diˈia nau ku ˈoia na
taki ki ma ka totolia neˈe
ˈoke matalangaˈi nau fuana
maeˈa, noaˈa nau kusi gani
ˈuana neˈe nai tafi faˈasia.
Bore ma na alaˈanga kira
ki neˈe kira fai fafi nau
ˈani, noaˈa nia kasi mamana, ˈirai ma nia ˈafitaˈi
goˈo fuana ta ngwae neˈe ka
kwate nau fuada. Ma nau
ku gani ˈuana lekaˈa siana
tatalafaˈa doe ˈi Rom fuana
matalangaˈilaku.”
12 ˈUnaˈeri sa Festus ka
alaˈa faˈinia na ngwae ki
neˈe kira ˈafia faˈinia kwai
matalangaˈinga. Sui nia
ka fata ˈuri fuana sa Paul,
“Osiˈana ˈoko gani ˈuana
lekaˈa siana na tatalafaˈa
doe ˈi Rom, nia leˈa, ˈoke
baˈa leka siana.”

Sa Paul nia alaˈa fuana sa Agripa faˈinia ˈi Bernis

13 Buri ˈana bara asoa
sui, sa Agripa na tatalafaˈa

faˈinia ngwaingwaena nia ˈi Bernis, kera ka dao ˈi Sesarea ˈiri kike maa toˈona sa Festus ma kika kwaloa.
14 Ana kaidaˈi kera tua ˈi Sesarea sulia bara asoa neˈeri, sa Festus ka faˈarongoa sa Agripa ˈani alaˈanga neˈe sulia sa Paul. Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae kira alua saena luma ni lokafo kaidaˈi neˈe sa Feliks nia gwaungaˈi maˈi mala kaidaˈi naisi dao ˈua.
15 Ma ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem, na fata abu doe Jiu ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kika alaˈa giosia, ma kira ka gani nau ˈiri nai matalangaˈinia fuana saungilana.
16 Bore ma nau ku fata ˈuri fuada, ‘Noaˈa laˈu na falafala kami ngwae ˈi Rom ki neˈe mike matalangaˈinia ta ngwae ˈi naˈona neˈe nia fata suˈusia ˈi maana na ngwae neˈe kira giosia ki.’
17 Ma kaidaˈi kira dao naˈa maˈi neˈe ˈi Sesarea, nau ku likotaˈi ku tua fuana rongolada ana kula fuana kwai matalangaˈinga ana ruana asoa, ma nau ku saea maˈi ngwae ana ofoˈa ki kira ka baˈea maˈi na ngwae neˈeri.
18 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe kira fai fafia ki kira ka uu, ma noaˈa kira kasi fai fafia goˈo ˈani ti ru taˈa neˈe nau ku fia fasi kira ke baˈa saea.
19 Ru neˈe kira olisuˈusuˈu naˈa fafia faˈinia neˈe fadalana na foˈosilana God kira faˈinia taˈi ngwae neˈe satana sa Jesus. Sa Jesus neˈeri nia mae naˈa, bore ma sa Paul ka saea fasi nia mauri laˈu.
20 Ma osiˈana noaˈa nau kusi saiana neˈe nau ku malingaˈi faˈuta ana ru neˈe, nau ku saefiloa sa Paul diˈia nia oga ka leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana nau ku matalangaˈinia ˈani na ru neˈe ki ˈi neˈeri.
21 Bore ma sa Paul noaˈa kasi alafafia, ma ka gani ˈuana tuaˈa saena luma ni lokafo, ma lekaˈa siana na tatalafaˈa ˈi Rom fasi ˈiri niaˈa talana neˈe ka faˈasaga. Nia neˈe, nau ku saea noaˈa kira kasi lafua faˈasia saena luma ni lokafo, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe totolia fuana baˈelana siana na tatalafaˈa doe ˈi Rom.”
22 Sui sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa Festus, “Nau ku oga logo rongolana ngwae neˈana.”

Ma sa Festus ka olisia ka fata ˈuri, “ˈOke baˈa rongoa naˈa niaˈa rorodo.”
23 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, sa Agripa faˈinia ˈi Bernis kera ka dao maˈi, ma kera ka ruˈufia maˈi na ifi ˈinotoˈa kera ki. Ma kera ka ruˈu saena luma faˈinia na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena maˈe fanoa neˈeri. Sui sa Festus ka kwate alaˈanga ˈiri kike talaˈia maˈi sa Paul.
24 Ma sa Festus ka fata ˈuri, “Agripa na tatalafaˈa ˈae, faˈinia na ngwae neˈe kamu fiku maˈi ˈi neˈe ki, kamu lisia na ngwae neˈe satana sa Paul. Na Jiu neˈe kira tua ˈi neˈe Sesarea ki ma na Jiu neˈe kira tua ˈi Jerusalem ki, kira fai fafia niaˈa, ma kira ka ri kira ka

gani nau ˈiri nai saungia ka
mae.
25 Bore ma kaidaˈi nau
ku saefiloa, noaˈa nau kusi
dao goˈo toˈona ta tae neˈe
nia sasia ka taˈa fuana kike
saungia ka mae duˈungana.
Bore ma nia ka gani ˈuana
ˈiri ke leka siana ngwae
tatalafaˈa doe kia ˈi Rom.
Nia neˈe nau ku baˈea maˈi
siana na ngwae tatalafaˈa
doe ˈi Rom.
26 Bore ma noaˈa nau kusi
toˈo ana ta ru talingaˈi neˈe
nai kerekere sulia na roraˈa
ngwae neˈe fuana na ngwae
tatalafaˈa doe. Niniˈa nau ku
talaˈia maˈi siamu ˈi taˈena
kwala Agripa na ngwae tata-
lafaˈa, ˈiri muke kwaiˈafi
aku fuana daoˈa toˈona ta ru
mamana fuana keresilana.
27 Osiˈana noaˈa kasi leˈa
fuana nau ku kwatea kwau
ta ngwae neˈe tua saena
lokafo fuana ngwae tata-
lafaˈa doe ˈi Rom, diˈia
noaˈa naisi faˈataˈi madako
ana manataˈanga ki neˈe
kira giosia ˈani.”

26

*Sa Paul suˈusia niaˈa ˈi
naˈona sa Agripa*

1 Sa Agripa ka fata ˈuri
fuana sa Paul, “Nia bolo goˈo
ˈana fuana ˈoko faˈarongo
kaimili ˈania manatamu.”
Ma sa Paul ka taga na li-
mana ka faˈataˈinia neˈe nia
alaˈa, ma ka suˈusi nia ˈuri,
2 “Kwala Agripa na ngwae
tatalafaˈa ˈae, nau ku saeleˈa
goˈo ˈaku, osiˈana nau ku
totolia nai faˈarongo ˈoe ˈani
na suˈusilaku ˈani na ru neˈe
Jiu ki kira fai fafi nau ˈania.
3 Nau ku saeleˈa ka tasa,
osiˈana ˈoko sai leˈa ana
falafala kia Jiu ki faˈinia na
olisuˈusuˈunga kia ki. Ta
neˈe nau ku gani ˈoe, fasi
ˈiri ˈoke fafarongo nau basi
faˈinia mabetauˈa.
4 “Ma na Jiu ki taˈifau kira
saiana malitaku ˈita maˈi
ana tiˈitiˈilaku. Kira ka sa-
iana na maurilaku ˈi fanoa
nau, ma buri ˈana laˈu ˈi
neˈe ˈi Jerusalem.
5 Ma kira ka saiaku ka
tau naˈa maˈi, ana etangi-
lana nauˈa ta ngwae ana
fiku taˈi ngwae neˈe kira
faˈangasia naˈa foˈosilana
God ˈani falafala Jiu ki. Ma
kira saea na fiku taˈi ng-
wae neˈeri ˈani, ‘Farasi ki.’
Fuila kika leka maˈi ˈi neˈe
ˈiri kike fata faˈamamana
sulia ru neˈeri ki, diˈia kira
maˈudi.
6 Ma niniˈa nau ku uu
naˈa ˈi neˈe fuana na mata-
langaˈilaku, osiˈana nau ku
kwaimasi naˈa ana ru neˈe
God nia eta fataˈa ˈani fuana
koˈo kia ki.
7 Ma nia naˈa neˈe ru ba
na akwala ma ro fuuˈi ng-
wae kia ki kira kwaimasi
ˈuana ngalilana, kaidaˈi kira
foˈosia God sulia asoa ma na
rodo. Kwala Agripa, osiˈana
na fitoˈonga neˈe nau ku
kwaimasi naˈa ana neˈe ng-
wae ˈi Jiu ki kira ka fai fafi
nau!
8 Ma faˈuta neˈe ka ˈafitaˈi
fuamuˈa ngwae ˈi Jiu ki
fuana faˈamamanaˈanga
ana God neˈe nia saiana
taˈelana ngwae mae ki?
9 “Ma ˈi naˈo maˈi, nauˈa
talaku nau ku ngangata
fuana nau ku sasia na
ru ki taˈifau neˈe totolia

nau ku takalongaˈinia na
fikutaˈi ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus
ngwae ˈi Nasaret.
10 Na ru neˈeri neˈe nau
ku sasi ˈi Jerusalem. Nau ku
ngalia naˈa ngasingasiˈanga
faˈasia na fata abu doe ki,
ma nau ku alua ngwae ˈoro
God ki saena luma ni lokafo.
Ma ana kaidaˈi kira mata-
langaˈinida fuana maelada,
nau ku ala logo fafia.
11 Ana kaidaˈi ˈoro ki,
nau ku liu ku nangasida
saena luma fuana foˈongaˈa
ki, ma nau ku ili ˈuana
suˈungaˈilada, fasi ˈiri
kike danga ˈania naˈa
faˈamamanaˈanga kira ki.
Ma osiˈana nau ku saetaˈa
liu fuada, nau ku leka logo
ˈuana fanoa matamata ki
fuana faˈakaisilada.
12 “Ma duˈungana ru
neˈeri, nau ku leka ˈuana ˈi
Damaskas. Nau ku ngalia
na kerekereˈa ki faˈasia
na fata abu doe ki fuana
daulana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus.
13 Kwala Agripa, kaidaˈi
kami leka sulia tala tofon-
gana asoa, nau ku lisia na
taˈi ngwasinasina ˈanga neˈe
rara ka liufia na madakolana
sina, ma nia rara maˈi
faˈasia saena mamanga ka
leka kalikali nau faˈinia na
ngwae neˈe kami leka ki.
14 Ma kaimili taˈifau goˈo
neˈe kami ˈasi ˈi ano, ma nau
ku rongoa taˈi lingalingaˈi
ru ka fata ˈuri fuaku ˈani
alaˈanga ngwae Jiu, ‘Saul,
Saul! Faˈuta neˈe ˈoko
faˈakaisi nau? ˈOko nonifii
ana kaidaˈi ˈoko tataˈe sauli
nau, diˈia na buluka nia non-
ifii kaidaˈi neˈe nia bulia
maana sua ana na ngwae
neˈe ka talaˈia.’
15 Ma nau ku fata ˈuri
fuana, ‘Araˈi ˈae, ˈaeˈo sa
tai niniˈa?’ Ma na Aofia ka
fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus, na
ngwae neˈe ˈoko faˈakaisia.
16 Tataˈe naˈa. Nau ku
faˈataˈi fuamu, ma nau ku
fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke rao
fuaku. Ma ˈoko faˈarongoa
ngwae ki laˈu ˈani na ru neˈe
ˈoko lisiˈi aku ki ˈi taˈena,
ma ti ru laˈu neˈe nai baˈa
faˈataˈinia fuamu.
17 Nau ku asungaˈiniˈo
siana na ngwae ˈi Israel ki,
ma na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, ma nau ku tagi
suliˈo fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saungiˈo.
18 Nau ku asungaˈiniˈo
fuada fasi ˈiri ˈoko bulasida
faˈasia na rorodoˈa ˈuana
madakolaˈa, faˈasia na
ngasingasiˈanga sa Saetan
ˈuana God. Ma God ke baˈa
rufuanata ana taˈangaˈa
kira ki. Duˈungana kira
faˈamamana aku, God ke
baˈa alu kira na ngwae nia
ki faˈinia na ngwae ki taˈifau
neˈe God nia filida.’
19 “Aia, kwala Agripa
na ngwae tatalafaˈa ˈae,
nau ku roˈo naˈa sulia na
faˈataˈinga ba nau ku lisia
faˈasia ˈi langi.
20 Etana nau ku leka ˈi
Damaskas, sui ˈi Jerusalem,
ma ˈafutana ˈi Israel taˈifau,
sui siana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku
faˈarongo ˈani ˈiri kira
ka kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki, ma kira ka
abula ˈuana God ma fuana

sasilana na ru leˈa ki ˈiri ke
faˈataˈinia kira kakari alifaˈi
mamana.
21 Ma duˈungana na ru
neˈeri, na Jiu ki kira ka dau
nau kaidaˈi nau ku tua saena
Luma Abu God, ma kira ka
iliili ˈuana saungilaku.
22 Bore ma ka leka maˈi ka
dao ana faˈi asoa ˈi taˈena,
God naˈa neˈe nia ˈafi nau.
Ma nau ku faˈarongoa na ng-
wae ki taˈifau, fuana ngwae
tiˈitiˈi ki, ma ngwae ˈinotoˈa
ki logo. Ma na ru neˈe nau
ku saeˈe ki, niˈi logo ba na
profet ki ma sa Moses kira
saea ke baˈa dao maˈi.
23 Kira saea na ngwae filia
God ke baˈa nonifii ma ka
mae, ma niaˈa logo na ng-
wae etaeta ke tataˈe faˈasia
na maeˈa, fasi ˈiri nia ke
faˈarongo ˈani madakolana
mauriˈa firi fuana ngwae Jiu
ki ˈi naˈo, ma fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.”

24 Ma kaidaˈi sa Paul ka
alaˈa ˈua suli nia ˈunaˈeri,
sa Festus ka ri fuana ka
ˈuri, “Paul ˈae, ˈoko bole-
boleˈa lala neˈana kwa! Na
sai ˈi ruˈanga doe ˈoe neˈe
faˈabaniˈo.”

25 Ma sa Paul ka olisia ka
ˈuri, “Ngwae gwaungaˈi ˈae,
noaˈa nau kusi bolebole ˈa
laˈu niniˈa! Na alaˈanga
niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi
mamana ma ka saga taˈifau.
26 Nau ku saiana nai fata
noniraˈa goˈo ˈaku fuana sa
Agripa na ngwae tatalafaˈa,
osiˈana nia sai goˈo ˈana
ana na ru neˈe ki. Nia ka
rongo sulia na ru neˈe ki
taˈifau neˈe fuli ana sa Jesus,
osiˈana ru neˈe fuli ana sa
Jesus ki noaˈa ˈiri fuli laˈu
ana ta kula ago.
27 Aia, Agripa na ngwae
tatalafaˈa ˈae, ˈuri ma ˈoko
faˈamamana na alaˈanga
profet ki? Nau ku saiana
ˈoko faˈamamana ani.”
28 Sui sa Agripa na ngwae
tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana
sa Paul, “Ana kala kaidaˈi
dokodoko ˈunaˈeri goˈo
neˈe, ˈoko fia fasi ˈoke baˈa
kwatea nai faˈamamana ana
sa Jesus na Christ?”
29 Sa Paul ka olisia ka
ˈuri, “Sui bore ˈana kaidaˈi
dokodoko, nama na kaidaˈi
ka tau, nau ku foˈo fuamu
ma fuana ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua ˈi neˈe ma kira
ka fafarongo nau taˈena,
fasi ˈiri muke diˈia logo
nauˈa. Fadalana neˈe, kamu
ke faˈamamana ana sa Je-
sus Christ, bore ma noaˈa
nau kusi oga neˈe muke tua
saena luma ni lokafo diˈia
nauˈa.”
30 Sui na ngwae tatalafaˈa,
ma ˈi Bernis, faˈinia sa Fes-
tus na ngwae gwaungaˈi, ma
na ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinida, kira ka tataˈe,
ma kira ka leka naˈa ˈada.
31 Ma ana kaidaˈi kira leka
naˈa kwau ˈada, kira ka fata
ˈuri fuada kwailiu, “Na ng-
wae neˈe noaˈa kasi sasia
goˈo ta ru neˈe bolo fuana
nia ka maelia nama kira
ka alu nia saena luma ni
lokafo.”
32 Ma sa Agripa ka fata
ˈuri fuana sa Festus, “Na ng-
wae neˈe totolia ˈoke logea
naˈa, diˈia noaˈa nia kasi
gani ˈuana na lekaˈa siana
na ngwae tatalafaˈa doe ˈi
Rom.”

27

Sa Festus kwate sa Paul ka leka ˈuana ˈi Rom

1 Ma kira manata ˈuana ˈiri kami ke toˈofolo naˈa ˈuana ˈi Rom saena abaˈi kula ˈi Itali. Kira ka kwatea sa Paul faˈinia ti ngwae neˈe kira firiˈida ki, fuana sa Julius na ngwae ˈinotoˈa na ngwae ana ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira saea ˈani "Ngwae ana ofoˈa na ngwae tatalafaˈa doe."

2 Sui kami ka raˈe saena faka faˈasia na fanoa ˈi Adramitium, neˈe sasi akaˈu fuana lekaˈa ˈuana loboa ki kalia abaˈi kula ˈi Asia. Ma sa Aristakus, na ngwae ˈi Tesalonika saena abaˈi kula ˈi Masedonia, ka leka logo faˈi kaimili. Ma kaimili leka naˈa faˈasia fanoa ˈi Siseria.

3 Ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka dao naˈa ana fanoa ˈi Saedon. Ma sa Julius ka saeleˈa faˈinia sa Paul, ma ka alaˈania ka leka fuana lisilana kwaima nia ki ˈiri kira ke kwatea tae ki neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.

4 Sui kami ka leka faˈasia ˈi neˈeri, ma kami ka liu nunufana bubunga ˈi Saeprus, osiˈana na iru nia tataˈe maˈi ˈi naˈona faka.

5 Sui kami ka toˈofolo naˈa ana na loboa neˈe karangia abaˈi kula ˈi Silisia ma ˈi Pamfilia ki, ma kami ka leka maˈi ˈuana ˈi Mira, fanoa doe saena abaˈi kula ˈi Lisia.

6 ˈUnaˈeri sa Julius, na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa neˈeri, ka dao toˈona na faka faˈasia ˈi Aleksandria neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi Itali, ma nia ka alu kaimili saena faka neˈeri.

7 Sui kami ka sarafaˈinia liu lekaˈa sulia bara asoa, ma kami ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana lekaˈa ana asoa neˈeri ki, sui leka maˈi kami ka dao bolo faˈinia fanoa ˈi Kinidus. Ma noaˈa kami kasi leka naˈa ana bali neˈeri, osiˈana na iru raˈe maˈi ˈusi kaimili. Ma kami ka gali ana ngongora ˈi Salmone, ma kami ka liu ˈi nunufana bubunga ˈi Krit.

8 Sui kami ka usuli toli maˈi ma ka ˈafitaˈi tiˈitiˈi, kami ka dao ana lauˈua kira saea ˈani Lauˈua Leˈa, neˈe noaˈa kasi tau goˈo faˈasia maˈe fanoa ˈi Lasea.

9 Na asoa ˈoro ki neˈe sui naˈa ˈi neˈeri, osiˈana kami loloselo saulia na iru naˈa ana kaidaˈi neˈeri. Kaidaˈi neˈeri logo faˈi asoa doe kira Jiu ki fuana manata logelana taˈangaˈa ki liu ka sui naˈa, ma kaidaˈi fuana kauburu ka talaˈae naˈa, ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana kami ka daofaˈi liu ana lekaˈa, ˈasu ˈubani na faka kata kuru ana kaidaˈi neˈe iru nia doe. Nia neˈe, sa Paul ka fata ˈuri fuada,

10 "Reala kwa, nau ku lisia ana lekaˈa neˈe kulu faˈasia ˈi neˈe ke baˈa ˈafitaˈi liu, ma na asi ke baˈa faˈalia na faka neˈe faˈinia na ru neˈe ki ˈi saena. Ma ti ngwae akulu kike baˈa mae logo."

11 Bore ma na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ana ofoˈa ki ka faˈamamana lala ana ngwae neˈe ˈaˈana fuana faka faˈinia na ngwae neˈe nia toˈo ana faka neˈeri kera saea. Ma noaˈa nia kasi faˈamamana ana fatalana sa Paul.

12 Ma na lauˈua neˈe kami
dau ana noaˈa kasi leˈa
fuana dauˈa ana kaidaˈi ana
unuˈi gwariˈa. Nia neˈe,
ˈorolana ngwae kira ka oga
ˈada lekaˈa laˈu ˈi asi fasi
ˈiri kami ka dao ˈi Finiks,
diˈia nia talangwaraˈu, fasi
ˈiri kami ke mamalo ˈi
neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi
gwariˈa. Osiˈana ˈi Finiks
neˈe na lauˈua ana bubunga
ˈi Krit neˈe ago faˈasia na iru
ana kaidaˈi neˈeri.

Na kauburu dao saena asi

13 Aia, ma ana kaidaˈi neˈe
iru nia talaˈae ka ufi maˈi
ˈi gwauna bubunga, ma na
ngwae ki kira fia fasi kira
totolia fuana sasilana na ru
neˈe kira oga. Nia neˈe,
kira ka lafua na gwalu saena
faka, kira ka talaˈae lekaˈa
naˈa usulia na nununa na
bubunga ˈi Krit.

14 Ma noaˈa kasi tau goˈo,
na iru doe neˈe kira saea
ˈani, “Ara Toli” ka kwaˈi,
ma ka lala ufiufi naˈa maˈi
fafona tolo ma ka susu naˈa.

15 Ma ka toˈea naˈa faka,
ma ka ˈafitaˈi liu fuana
sagalana sulia na iru, ma
kami ka maruku naˈa ma
mika alaˈania naˈa faka ˈiri
na iru ka babalangaˈi nia
naˈa ˈana faˈasia ˈi Krit.

16 ˈIu, ma kaidaˈi kami
liu kwau nununa bubunga ˈi
Kauda, kira lafua baru saena
faka, sui bore ˈana nia ka
ˈafitaˈi.

17 Ma kira ka lobi
faˈangasia logo faka ˈasu
ˈubani nia kata foga. Ma
kira ka faˈakosoa na ˈaba
selo doe neˈe kira loloselo
ˈani ˈiri na iru ka ufi
babalangaˈinia naˈa faka
neˈe ˈania, osiˈana kira
maˈu ara kata sarangaˈinida
ˈi ˈaˈe one karangia ˈi Libia.

18 Sui na iru ka iru talau
goˈo ˈana ka doe liu, ma ana
ruana asoa, kira ka ˈui ˈania
ti ludaˈa faˈasia saena faka.

19 Ma ana faˈi asoa ˈi buri,
kira ka ˈui ˈania ti ru laˈu
ana faka saena asi.

20 Sulia faˈi asoa ˈoro ki
neˈe noaˈa kami kasi lisia
naˈa sina nama ta faˈi bu-
lubulu bore, ma na iru ka
ngasingasiˈa liu. Sui kaimili
ka fia fasi noaˈa kami kasi
mauri naˈa.

21 Bore ma sulia kala
kaidaˈi tau naˈa, na ngwae
ki noaˈa kira kasi ˈania ta
fanga, sa Paul ka tataˈe ka
uu ˈi naˈoda, ma ka fata
ˈuri, “Reala kwa, faˈuta
neˈe noaˈa kamu kasi roˈo
goˈo sulia na ru ba nau ku
saea fuaumulu, noaˈa kulu
kasi leka faˈasia ˈi Krit?
Diˈia kaumulu roˈo sulia na
fatalaku, noaˈa kulu kasi dao
goˈo toˈona na ˈafitaˈiˈanga
neˈe.

22 Bore ma kaidaˈi neˈe,
nau ku saea naˈa fuau-
mulu noaˈa kamu kasi maˈu!
Osiˈana noaˈa ta ngwae au-
mulu kasi mae, taˈifilia na
faka neˈe goˈo neˈe ke baˈa
taˈa.

23 Nau ku saiana ru neˈeri
ki, osiˈana ana faˈi rodo ba
sui kwau na ˈainsel God,
neˈe nau ku tua fuana ma
nau ku foˈosia, nia leka maˈi
siaku.

24 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Paul
ˈae, noaˈa ˈoe kosi maˈu!
Duˈungana ˈoke baˈa uu ˈi
naˈona na ngwae tatalafaˈa
doe ˈi Rom. Ma God ke baˈa
ˈafia na ngwae neˈe kira
leka faˈiniˈo ki ˈiri noaˈa

kira kasi mae, osiˈana na
kwaiˈofeˈanga nia fuamu.’
25 Ta neˈe ngwae ki, noaˈa
kamu kasi maˈu! Sulia nau
ku fitoˈo naˈa ana God ke
baˈa sasi ˈunaˈeri naˈa diˈia
ba na ˈainsel nia saea fuaku.
26 Bore ma na asi ke baˈa
olongaˈi kulu ana ta taˈi
bubunga laˈu.”
27 Ma na kauburu ka
kwaˈi kaimili naˈa saena
asi neˈeri sulia akwala ma
fai faˈi rodo, na iru ka
ufi saulungaˈinia naˈa faka
saena kula ˈato naˈa ana asi
Mediterenia. Ma ka bolo
naˈa faˈinia tofongana na
rodo, na ngwae neˈe kira rao
saena faka kira ka fia fasi
kaimili karangi dao naˈa ˈi
sara.
28 Kaidaˈi kira manata
ˈunaˈeri, kira ngalia naˈa
kwalo neˈe kira firiˈia na
fau kulu maana, kira ka
ˈui ˈania saena asi ˈuana
ˈoitoˈolana kula neˈeri
fuana kira ka saiana neˈe nia
dao karangia naˈa ˈi sara.
Ma kaidaˈi kira ˈoitoˈo ana
ˈani kula neˈeri, nia ˈato
ka bolo faˈinia ro akwala
tafanga ki. Sui noaˈa kasi
tau, kira ka ˈui laˈu ˈani
kwalo neˈeri, ma kira dao
toˈona kula neˈeri akwala
ma lima tafanga ki naˈa ana
ˈatolana.
29 Ana kaidaˈi kira dao
toˈona ˈunaˈeri, kira ka
maˈu ˈasu ˈubani na faka
kata raˈe ˈi fafona ta fau.
Nia neˈe kira ka ˈui ˈania fai
gwalu ki faˈasia burina na
faka, ma kira ka foˈo naˈa
ˈuana na dangi.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na ngwae neˈe kira rao
saena faka ki, kira oga kike
tafi faˈasia na faka, kira ka
faˈakosoa naˈa baru saena
na asi, kira ka soke fasi kira
leka fuana kike ˈui ˈania laˈu
ti gwalu faˈasia ˈi maana na
faka.
31 Ma sa Paul ka fata ˈuri
fuana ngwae ana ofoˈa ki
faˈinia na ngwae ˈinotoˈa
kira, “Diˈia na ngwae rao
neˈe ki noaˈa kira kasi tua
saena faka, noaˈa kamu kasi
mauri.”
32 Kaidaˈi ngwae ana ofoˈa
ki kira rongoa, kira ka siki
muusia naˈa kwalo ana baru
faˈasia na faka fasi ˈiri ka
leka naˈa ˈana.
33 Kaidaˈi nia karangi ka
dangi naˈa, sa Paul ka ˈengo
kira ˈiri kika ˈania ta fanga
nia ka fata ˈuri, “Na akwala
ma fai asoa ki neˈe sui naˈa
kwau kamu ka tua kwaimasi
ma noaˈa kamu kasi ˈania ta
ru.
34 Ma nau ku gani kau-
mulu naˈa, muke ˈani ti
fanga, fasi ˈiri muke ngasin-
gasiˈa ˈasu ˈubani kamu
kata mae. Ma nau ku saea
fuamuˈa neˈe noaˈa kamu
kasi nonifii goˈo sui bore
ˈana na kauburu neˈe ka
kwai kulu.”
35 Buri ˈana nia saea ru
neˈeri, sa Paul ka ngalia na
beret, ma ka baˈatafea God
ˈi naˈoda, sui ka ngiia, ma ka
ˈania.
36 Kaidaˈi kira lisia naˈa,
kira ka falataliˈa ma man-
atada fiˈi tua nene, ma kira
fiˈi fanga.
37 Kaimili ro talangaˈi ma
fiu akwala ma ono ngwae ki
neˈe kami tua saena faka.
38 Ma ˈi buri ˈana ngwae ki
taˈifau kira fanga kika abusu
naˈa, kira ka ˈui ˈania laˈu
na ludaˈa ki taˈifau neˈe kira

saea ˈani witi ki saena asi,
fasi ˈiri neˈe faka ka sasala.

Na faka raˈe naˈa ˈi sara

39 Ana kaidaˈi nia dangi
naˈa maˈi, na ngwae neˈe
kira rao saena faka noaˈa
kira kasi lia saiana ˈi faˈi
neˈe kira dao ana. Kira
lisia na lauˈua ana busu one,
ma kira ka manata diˈia ka
talangwaraˈu kira ka leka
ˈani faka ˈuana na busu one
neˈeri.
40 Ma kira ka siki muu-
sia naˈa gwalu ki, kira ka
kanusua ˈada saena asi. Ma
ana kaidaˈi neˈeri logo, kira
ka logea naˈa kwalo neˈe
kira firi fafia ˈani na fote ni
faˈasagalana na faka. Sui
kira ka taga naˈa ˈaba selo ni
loloseloˈanga ˈi maana faka,
ˈiri na iru ke ufi ma ke
laetaˈinia na faka ˈuana ˈi
sara.
41 Aia, ana kaidaˈi kira sasi
ˈua faˈinia na ru neˈeri ki,
na faka neˈe ka olongaˈinia
naˈa ˈi fafona na busu one
fafona mai, ma na maana
faka ka raˈe naˈa ˈi sara ˈana
ˈunaˈeri, ma na burina faka
ka madiko naˈa ana nafo.
42 ˈIu, ma ana kaidaˈi
neˈeri, na ngwae ana ofoˈa
ki kira ka lokoa naˈa saungi-
lana ngwae neˈe kira firi
fafida ki, ˈasu ˈubani ti ng-
wae ada kira kata ˈaranga ˈi
sara, ma kira ka tafi.
43 Ma osiˈana na ng-
wae ˈinotoˈa ana ngwae
ana ofoˈa ki nia oga ka
faˈamauria sa Paul, nia
ka fata luida noaˈa kira
kasi sasia ru neˈeri, ma
nia ka saea kira ka logeda,
ma ka saea logo fuana na
ngwae neˈe kira saiana
ˈarangaˈanga ki kira ka lofo
saena asi, fasi ˈiri kira ke
ˈaranga ˈi sara ˈi naˈo.
44 Ma bali ana ngwae kira
ka ˈisi kwau ˈi buri, nia
ka saea kira ke dau kwau
ana reba ˈai ki neˈe madiko
ana faka ˈiri kira ke ˈaranga
kwau ˈi fafoni. Aia, kami
sasi ˈunaˈeri neˈe kwate ma
kami ka mauri, ma kami ka
dao ˈi sara.

28

ˈI Malta

1 Ma kaidaˈi kami dao naˈa
ˈi sara, kami fiˈi dao toˈona
na bubunga neˈe kami dao
ana kira saea ˈani ˈi Malta.
2 Na ngwae ˈi neˈeri ki,
kira kwaima liu fuaimili. Ma
ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe
na uta toˈo, ma ka gwari
liu, ma kira ka fiku maana
mafula, ma kika kwalo kami
taˈifau.
3 Ma ana kaidaˈi sa Paul
ka gonia na fofo rara ˈai
ˈuana alulana saena mafula,
taˈi faˈi malo ka ruˈu maˈi
faˈasia na fofo rara ˈai neˈeri
ki osiˈana na ˈakoˈakolana
mafula, ma ka ˈala tatara
ana limana sa Paul, ma ka
noaˈa kasi karasu.
4 Kaidaˈi ngwae ana fanoa
neˈeri kira lisia na faˈi malo
neˈe nia dau tatara ana
limana sa Paul, kira ka
fata fuada kwailiu, “Na ng-
wae neˈe, ngwae sau ngwae
niniˈa, ma na god neˈe sa-
tana ‘Duˈunga’ ma noaˈa nia
kasi oga nia ka mauri, sui
bore ˈana nia ka mauri maˈi
faˈasia saena asi.”
5 Bore ma sa Paul ka
nangataˈinia na malo neˈe
dau tatara ana limana ˈuana

saena mafula, ma noaˈa ta
ru kasi sasia goˈo.
6 Ma kira ka lialia fasi
limana sa Paul kata ubu,
ma noaˈa kasi ˈasia likotaˈi
goˈo ˈi ano, ma ka mae.
Sui kaidaˈi kira kwaimasi ka
tau, ma noaˈa ta ru kasi sa-
sia, kira ka rokisia manatada
kira ka ˈuri, “Na ngwae neˈe,
nia ta god!”
7 Ma na kula neˈeri noaˈa
kasi tau goˈo faˈasia na
ano sa Publius na ngwae
gwaungaˈi ana bubunga
neˈeri. Nia ka kwalo leˈa
liu aimili, ma kami ka tua
faˈinia sulia uulu asoa ki.
8 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na
maˈa sa Publius ka mataˈi
ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma nia
ka laetaˈinia ˈabu. Ma sa
Paul ka ruˈu siana saena agi
luma nia, ma ka foˈo, ma ka
alua limana fafia, ma nia ka
ˈakwa naˈa.
9 Kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira lisia na ru neˈeri, na ng-
wae mataˈi ki taˈifau saena
bubunga neˈe, kira ka leka
logo maˈi siana sa Paul, ma
nia ka gurada.
10 Na ngwae ki kira ka
kwatea naˈa ru ˈoro ki
fuaimili. Ma kaidaˈi kami
sasi akaˈu ˈuana lekaˈa
saena faka, kira ka alua
naˈa na ru ˈoro neˈe kami
boˈoboˈo ˈuani ki fuana
lekaˈa kami.

Faˈasia ˈi Malta kira ka leka ˈuana ˈi Rom

11 Buri ˈana uulu madamo
ki sui naˈa, kami ka leka
saena faka neˈe ˈita maˈi
faˈasia ˈi Aleksandria. Ro
gwari ˈai kala ki neˈe kira
saea ˈani sa Kasto ma sa Po-
laks neˈe kira ˈinia ˈi maana
na faka neˈeri. Na faka neˈe
nia tua logo ˈi Malta ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
12 Ma kami ka dao ana
fanoa ˈi Sirakus, ma kami ka
tua ˈi neˈeri sulia uulu asoa
ki.
13 Ma ˈita ˈi neˈeri, kami
ka leka mika dao ˈi Regium.
Faˈi asoa ˈi buri ˈana, na iru
ka iru ˈalaˈa maˈi, ma ro
asoa ki sui kami ka dao ana
maˈe fanoa ˈi Puteoli.
14 Kami ka dao toˈona
ti ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus
kira tua ˈi neˈeri, ma kira
ka gani kaimili ˈiri mike tua
faˈinida sulia ta fiu asoa.
Sui, kami fiˈi leka ˈuana ˈi
Rom sulia tala ˈi tolo.
15 Ma ti ngwae neˈe kira
faˈamamana neˈe kira tua
ˈi Rom, kira rongoa kami
dao naˈa, kira ka leka maˈi
maˈakwali kaimili ana ro
maˈe fanoa neˈe kira saea
ˈani “Usiˈa ˈi Apius” ma
“Uulu Luma fuana Ngwae
Kwaita ki.” Ma kaidaˈi
sa Paul ka lisida, nia ka
baˈatafea God, ma nia ka
falataliˈa ma manatana ka
babatoˈo.

ˈI Rom

16 Kaidaˈi kami dao ˈi Rom,
kira ka alaˈania sa Paul ka
tua ˈana taˈifilia saena luma
faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa
ˈiri ka folo ˈusia.
17 Kami dao mika tua naˈa
sulia uulu asoa ki sui, sa
Paul ka saea maˈi na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe kira
tua ˈi Rom fuana na alaˈanga
fikuˈa. Kaidaˈi kira fiku
maˈi ka sui, nia ka fata ˈuri
fuada, “Ngwaefuta nau kina
ngwae ana ˈi Jiu, noaˈa nau
kusi sasia goˈo ta ru taˈa
fuana ngwae kulu ki, ma

noaˈa nau kusi faˈalia goˈo
na falafala kia ki neˈe kulu
ngalia faˈasia na koˈo kia ki.
Ma faˈinaˈonaˈo Jiu ki firiˈi
nau ˈi Jerusalem, ma kira ka
kwate nau fuana ngwae ˈi
Rom ki.
18 Ma kaidaˈi na ngwae
Rom ki kira saefilo nau,
kira ka oga logelaku faˈasia
saena luma ni lokafo,
osiˈana noaˈa kira kasi dao
goˈo toˈona ta roraˈa neˈe
nau ku sasia ka bolo fuana
nau ku mae duˈungana.
19 Bore ma kaidaˈi na Jiu
ˈi neˈeri ki kira lokoa noaˈa
kira kasi alafafia, nau ku
gani ˈuana lekaˈa siana na
ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom.
Noaˈa nau kusi leka laˈu
maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai giosia na
ngwae kia ki ˈani ta ru.
20 Nia neˈe, nau ku sae
kaumulu maˈi, ˈiri nau ku
lisi kaumulu, ma nau ku
alaˈa faˈi kaumulu. Osiˈana
kira firiˈi nau ˈani kwalo
sene neˈe duˈungana nau
ku faˈamamana ana ngwae
neˈe na ngwae ˈi Israel
ki kira kwaimasi ana ˈani
fitoˈonga, nia dao naˈa.”

21 Sui na Jiu neˈeri ki kira
ka olisia sa Paul kika ˈuri,
“Noaˈa ta kerekereˈa kasi
dao goˈo aimili suliˈo faˈasia
ˈi Judea, nama ta ngwae ana
ngwae asina kia ki neˈe kira
leka maˈi faˈasia ˈi neˈeri
faˈinia ta faˈarongoˈanga ma
noaˈa kira kasi saea nama ta
ru taˈa suliˈo.
22 Bore ma kaimili oga
rongolana na manatamu
osiˈana kami saiana saena
fanoa ki taˈifau na ngwae
ki kira fata ˈeˈe lala sulia
na ngwae faˈamamana neˈe
ˈoko ˈado fiku faˈinida.”
23 Ma kira ka ˈolea naˈa
asoa faˈinia sa Paul, ma
na ngwae ˈoro ki kira ka
leka maˈi ana asoa neˈeri
ˈuana kula neˈe sa Paul nia
tua ana. Ma nia talaˈae
ˈofodangi leleka ka rodo,
nia faˈamanata, ma ka
kwatea naˈa alaˈanga sulia
na mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia fuada. Ma
nia ka iliili ˈuana rokisilana
manatada sulia sa Jesus neˈe
ngwae filia God neˈe niˈi
saena na taki sa Moses ki
faˈinia na kerekereˈa na
profet ki.
24 Ma ti ngwae ada, kira ka
faˈamamana sulia na fata-
lana, bore ma ti ai ada noaˈa
kira kasi faˈamamana.
25 Ta neˈe kaidaˈi kira
leka naˈa ˈada, kira ka
olisuˈusuˈu safitada kwailiu
buri ˈana sa Paul nia saea
alaˈanga ˈisi neˈe, “Na Anoˈi
ru Abu ka fata leˈa liu
ana profet Aesea fuana koˈo
kamu ki,
26 ba ka ˈuri,
‘Aesea leka, ˈoko saea
fuana ngwae nau ki
ko ˈuri: Kamu ke
fafarongo, ma muke
fafarongo, bore ma
noaˈa kamu kasi
saiana faˈarongoˈa
God.
Ma kamu ke lia, ma
muke lia, bore ma
noaˈa kamu kasi lisia
tae neˈe God sasia
fuamuˈa.
27 Osiˈana neˈe manatamuˈa
nia oˈeoˈela, ma muke
bokota na alingamuˈa,
ma muke bokota logo
na maamuˈa.

ˈAsu ˈubani maamuˈa kata lisia, nama alingamuˈa kata rongoa, ma na manatamuˈa kata malingaˈinia fatalana God, ma muka faˈitaˈi maˈi ˈuana ma nia ka gura kamu.’ ”✡

28-29 Sui sa Paul ka faˈasuia laˈu na fatalana ka ˈuri, “Nau ku oga muke saiana neˈe na mauriˈa neˈe God ke kwatea, niaˈa logo fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kiraˈa bore kike toˈo logo ana!”
30 Ma sa Paul ka tua sulia ro faˈi ngali laˈulaˈu ki ana luma neˈe nia folia. Ma ana luma neˈeri, nia ka kwaloa na ngwae neˈe kira leka maˈi siana ki fuana lisilana.
31 Ma nia ka faˈatalo ˈania na ˈInotoˈanga God, ma ka faˈamanata sulia na Aofia sa Jesus Christ ˈani fata noniraˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi luia faˈasia faˈataloˈanga.

✡ **28:27** Aesea 6:9-10

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Rom

Kaidaˈi sa Paul nia keresia na buka neˈe, nia oga ke ala ˈania ngwae faˈamamana ki kike saiana neˈe nia oga liua lekaˈa maˈi ka dao toˈoda. (1:9-15) God nia ri ˈuana sa Paul fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Paul ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana bali kula ana raˈelana sina ana ˈi Rom. ˈUnaˈeri, nia salisali naˈa ke leka ana kula ki ana suulana sina ˈi Rom, ka tasa naˈa neˈe ˈi Spen. Ma nia naia neˈe nia ke leka lisia ngwae faˈamamana ki ˈi Rom ana lekalana maˈi ˈuana ˈi Spen.

Ana kaidaˈi neˈe sa Paul ka kerekere fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Rom, na Jiu faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, tua fikulada noaˈa kasi leˈa. Sa Paul oga na Jiu ki faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu kike tua kwaima leˈa. ˈIu sa Paul ka alaˈa madako ana bali buka 1-12 neˈe God faˈamauria keroˈa Jiu, ma ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, duˈungana fitoˈonga kera ana sa Jesus. Kaidaˈi God nia alafafi kera Jiu faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu, kera bolo faˈinia keroˈa ke alafafi kera goˈo, ma kera ka tua kwaima fiku.

Sa Paul oga logo ke faˈamanata na Kristin ki fuana tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God. Ru neˈe fofo ˈafua roˈongaˈa sulia faˈinaˈonaˈo ki ana ˈinotoˈanga, ma folilana takisi, ma kwaimaˈanga fuana ti ngwae faˈamamana neˈe kira manata matamata sulia fanga ma na asoa abu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Sa Paul neˈe na lifurongoˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa 1:1-17
- Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira abula taˈa 1:18—3:20
- God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus 3:21—4:25
- Mauriˈa faolu sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu 5:1—8:39
- God filia ngwae ˈi Jiu ki, bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus 9:1—11:36
- Na tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God 12:1—15:13
- Sa Paul nia oga ke leka ˈuana ˈi Rom 15:14—16:27

1 Na kerekereˈa faˈasia sa Paul, na ngwae rao sa Jesus Christ. Nauˈa ta ngwae lifurongo logo osiˈana God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa nia.

2 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe God nia eta fata ˈani ka tau naˈa maˈi ˈi naˈo ana profet ki, ma kira keresia saena Kerekereˈa Abu.

3 Ma na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri sulia na Ngela nia, na Aofia kia sa Jesus Christ.

Nia ngalia noniˈi ngwae, ma
ka futa maˈi ana kwalafa sa
David na ngwae tatalafaˈa.
4 Ma kulu saiana niaˈa
malitana abu osiˈana God
ka faˈataˈinia niaˈa na Ngela
nia ana kaidaˈi God taˈea
faˈasia maeˈa ˈani ngasin-
gasiˈanga doe nia.
5 Ma ˈani sa Jesus Christ,
God ka faˈaleˈa nau ˈiri
nauˈa ta ngwae lifurongo
fuana raoˈa fuana sa Jesus
Christ, fasi ˈiri nai talaˈia
ngwae neˈe noaˈa laˈu na Jiu
ki, ana fanoa ki taˈifau, ˈiri
kike faˈamamana ana niaˈa,
ma kira ke roˈosulia na fata-
lana.
6 Ma kamuˈa logo na ng-
wae neˈe kamu tua ˈi Rom
ki, God sae kamu fasi ˈiri
kamuˈa na ngwae sa Jesus
Christ ki.
7 Aia, nau ku kerekere
fuamuˈa taˈifau goˈo na
ngwae neˈe kamu tua ˈi
Rom ki neˈe God alafe
fuamuˈa ma ka sae kamu
ˈiri muke alua naˈa ngwae
nia ki. Nau ku foˈo fasi
ˈiri na kwaiˈofeˈanga ma
aroaroˈanga God na Maˈa
kia, ma na Aofia sa Jesus
Christ ke tua faˈi kamu
taˈifau.

*Sa Paul oga ke maa
toˈona ngwae faˈamamana
ki ˈi Rom*

8 Ru etaeta, nau ku
baˈatafea God nau sulia sa
Jesus Christ fuamuˈa taˈifau,
osiˈana ngwae ana fanoa
ˈoro ki saena magalia taˈifau
kira rongo naˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kamu.
9 God nia saiana ru neˈe
nau ku saea nia mamana.
Niaˈa neˈe God niniˈa
nau ku rao maˈi fuana
ˈani na maurilaku taˈifau
ˈani faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa sulia Ngela
nia. God saiana nau ku
manata toˈo amuˈa,
10 ana kaidaˈi ki taˈifau
neˈe nau ku foˈo, nau ku
gania God, diˈia nia oga, nia
ka kwatea ka talangwaraˈu
fuaku fasi ˈiri nau ku leka
maˈi ˈiri nai dao toˈomuˈa
ana kaidaˈi neˈe.
11 Sulia nau ku oga liua
lisilamuˈa, fasi ˈiri nai alaˈa
faˈi kamu sulia ru leˈa God
nia sasi fuakulu taˈifau ˈiri
ke faˈangasingasi kamu.
12 ˈUnaˈeri nau ku oga fasi
ˈiri kuke ˈafi kulu kwailiu,
ma nau ku ˈafi kamu ˈani
faˈamamanaˈanga nau, ma
muke kwaiˈafi aku ˈani
faˈamamanaˈanga kamu.
13 Ngwaefuta nau kina ana
sa Jesus, nau ku oga muke
sai logo ana, kaidaˈi ˈoro ki
neˈe nau ku manata ˈuana
daoˈa toˈomuˈa, bore ma
kaidaˈi ki taˈifau nau ku
dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga
fuana sasilana. Nau ku oga
lekaˈa kwau siamuˈa, ˈiri ti
ngwae laˈu neˈe kira tua ˈi
Rom kike faˈamamana ana
sa Jesus Christ, diˈia nau ku
sasia logo fuana ti ngwae
ana maˈe fanoa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
14 God kwatea nauˈa na
ngwae rao fuana faˈataloˈa
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana
ngwae ki taˈifau, sui bore
ˈana ngwae neˈe kira sai ˈi
ru diˈia ngwae Grik ki, ma
na ngwae neˈe noaˈa kasi sai
ˈi ru diˈia ngwae neˈe noaˈa
laˈu Grik ki. Ma na raoˈa
neˈe nia ˈoga nau naˈa.

15 Nia neˈe kwatea ma
nau ku oga faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa
ngwae neˈe kamu tua logo ˈi
Rom ki.

*God faˈamauria ngwae
neˈe kira faˈamamana ana
Faˈarongoˈa Leˈa*

16 Noaˈa nau kusi ˈeke
ˈania alaˈanga sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,
osiˈana neˈe God nia rao ˈani
na ngasingasiˈanga nia ka
faˈamauria ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana.
Kamiˈa ngwae Jiu ki neˈe
kami eta rongoa alaˈanga
neˈeri, ma niniˈari laˈu mala
kamuˈa ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.

17 Na Faˈarongoˈa Leˈa ka
faˈataˈi madako naˈa ana
fadalana falafala God fuana
sagalana na ngwae. Ma nia
ka faˈasaga na ngwae sulia
kira faˈamamana ana sa Je-
sus Christ. Noaˈa laˈu ta ru
matamata neˈe God faˈasaga
na ngwae ki ˈani. Osiˈana
ru neˈeri ba na Kerekereˈa
Abu ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe God faˈasagada sulia na
faˈamamanaˈanga kira ki ke
baˈa mauri.”✡

*Sae taˈangaˈa God fuana
ngwae abula taˈa ki*

18 Ma God maˈi ˈi langi ka
faˈataˈinia neˈe nia saetaˈa
fuana ngwae neˈe kira fulia
ru taˈa ki, ma kika aburongo
ana niaˈa. Kira fulia ru
taˈa ki, ma kira ka fonea
na mamana ˈanga sulia God
faˈasida.

19 God ka kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuada, sulia
nia faˈataˈi madako ana ru
ki sulia niaˈa talana, ma ka
talangwaraˈu naˈa fuada ma
kira ka saiana.

20 Ana etangilana maˈi
God nia saungaˈinia na ma-
galia, ma na ngwae ki kira
ka sai naˈa ana na ngasin-
gasiˈanga nia neˈe noaˈa
kasi sui, ma kira ka sai
logo ana niaˈa na God ma-
mana. Sui bore ˈana na
ngwae ki noaˈa kasi toto-
lia lisilana God, kira saiana
kira ka lisia na ru neˈe nia
saungaˈiniˈi ki, ma nia neˈe
kwatea ma kira ka saiana na
ru ki sulia God. Ma osiˈana
nia ˈunaˈeri, ka ˈafitaˈi goˈo
fuana neˈe kira saea kira
kina God.

21 Kira saiana God, bore
ma noaˈa kira kasi oga
goˈo na faˈadoelana, ma
noaˈa kira kasi oga goˈo
na baˈatafelana fuana na ru
neˈe nia kwatea fuada ki.
Ma kira ka manata bole-
boleˈa sulia God. Ma noaˈa
kira kasi malingaˈinia goˈo
mamanaˈanga neˈe God oga
kika saiana.

22 ˈIu, kira saea kira ngwae
liatoˈo sulia God, bore ma
kira na ngwae bolebole ki
lala.

23 Ma noaˈa kira kasi
foˈosia goˈo God neˈe mauri
firi, ma kira ka foˈosia
lala nunuˈi ru neˈe kira
saungaˈinia goˈo ˈada ki
diˈia nununa ngwae neˈe
noaˈa kasi tuatua firi ki, ma
na noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela
ki, ma na ru angoango ki.

24 Ma osiˈana na ru neˈeri
ki, God danga naˈa ˈanida
fasi ˈiri kike leka naˈa ˈada

✡ **1:17** Habakuk 2:4

sulia liada, ma kira ka fulia
naˈa ru taˈa ki fuada kwailiu
ˈani nonida.
25 Kira ka ˈaila ˈani
faˈamamanalana na ma-
manaˈanga sulia God, ma
kira ka faˈamamana ana
sokea ki. Ma kira ka foˈosia
naˈa ˈada, ma kira ka rao
naˈa fuana na ru neˈe God
nia saungaˈinida ki. Ma
noaˈa kira kasi foˈosia God
neˈe saungaˈinia na ru
neˈeri ki taˈifau, ma noaˈa
kira kasi roˈosulia. Taˈifilia
niaˈa neˈe bolo fuana ngwae
ki kike baˈatafea firi. ˈIu ke
ˈunaˈeri!
26 Ma osiˈana na abu-
lalana na ngwae ki neˈe taˈa
ˈunaˈeri, God ka ˈaila ˈanida
fasi ˈiri kike sasia naˈa ˈada
ru ni ˈekeˈa ki neˈe leka sulia
na kwaiogalana nonida. Ma
na kini ki logo, kira ka ˈaila
naˈa ˈada ˈani na ngwae ki,
ma kike teo naˈa ˈada faˈinia
na kini ki lala.
27 Ma ka ˈunaˈeri, na ng-
wangwane ki logo kira ka
ˈaila naˈa ˈada ˈania na kini
ki, ma kira ka oga naˈa teoˈa
faˈinia na ngwangwane ki
laˈu. Ma ka ˈunaˈeri, na
ngwae ki kira ka sasia naˈa
na ru ni ˈekeˈa fafiˈi fuada
kwailiu. Nia neˈe kika
ngalia naˈa matalangaˈinga
neˈe bolo fuada sulia na ab-
ula taˈangaˈa kira ki.
28 Ma osiˈana na ngwae
neˈeri ki kira ˈaila ˈani tae
neˈe kira saiana sulia God,
nia ka danga naˈa ˈanida fasi
ˈiri kike manata taˈa naˈa
ˈada, ma kira ka sasi naˈa
ru neˈe noaˈa kasi leˈa fuana
sasilani ki.
29 Kira ka ˈidufaˈi fulia
naˈa ru taˈa ki, ma kika
guguta, kira ka abula taˈa
naˈa faˈinida kwailiu, kira
ka kwaimamagolai, kika
saungwae, kika fuˈa, kika
soke, ma kika ˈaila ˈanida
kwailiu, ma kika alaˈa sulia
ngwae ki.
30 Ma kika fata taˈa sul-
ida kwailiu, ma kika ngasin-
gasiˈa liu fuana ˈailaˈanga
ˈani God, ma kika fata ˈeˈe
ada kwailiu, ma kika lafe,
ma kika fata naunau liu, ma
kika manata liu ˈuana sasi-
lana ru taˈa ki laˈu, ma kika
aburongo ana maˈa faˈinia
teˈa kira ki.
31 Ma kika sasia ru
gwaubaliˈa ki, ma noaˈa
kira kasi faˈamamana na
fata alangaˈinga kira ki, ma
noaˈa kira kasi alafe ma
noaˈa kira kasi kwaimanatai
fuana na ngwae matamata
ki.
32 Aia, ma kira sai naˈa
ana na fata totongaˈi ˈanga
ˈoloˈolo God neˈe saea na
ngwae neˈe kira tua ˈunaˈeri
ki, kira totolia naˈa maeˈa.
Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kira kasi mango goˈo faˈasia
sasilana ru neˈeri ki, ma
kira ka oga naˈa ngwae
matamata neˈe sasia logo ru
ˈunaˈeri ki.

2

Na matalangaˈinga God

1 Kamuˈa neˈe kamu mata-
langaˈinia ngwae neˈe kira
abula taˈa ˈunaˈeri ki, muke
matalangaˈi kamu talamuˈa
logo. Osiˈana kamu sasia
logo na ru taˈa neˈe kira
sasiˈi ki, ma ka ˈafitaˈi muke
tofea fasi noaˈa kamu kasi
rora.
2 Ma kuluˈa taˈifau
goˈo kulu saiana na

kwaˈikwaˈinga God nia
saga ana kaidaˈi nia mata-
langaˈinia na ngwae neˈe
kira sasia na ru ˈunaˈeri ki.
3 Ma kaidaˈi kamu sasi
logo diˈia na ngwae neˈe
kamu matalangaˈi kira ki,
kamu saiana God ke baˈa
matalangaˈi kamu logo.
4 Sali kamu manata rora
fasi God noaˈa kasi mata-
langaˈi kamu, osiˈana na
alafelana doe fuamuˈa, ma
ka mabetau logo fuamuˈa.
Nia leˈa fuana muke saiana
neˈe God sasi leˈa ˈunaˈeri
fuamuˈa ˈiri muke kakari al-
ifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa
kamu ki.
5 Ma sulia noaˈa kamu
kasi oga goˈo kakari al-
ifaˈi ˈanga, ˈunaˈeri kamu
talamuˈa logo neˈe kamu
faˈadoea na kwaˈikwaˈinga
kamu ki masia Asoa neˈe
God ke baˈa faˈataˈinia na
saetaˈanga nia, ma na ng-
wae ki taˈifau kike baˈa lisia
na kwaˈikwaˈinga saga nia.
6 God ke baˈa kwatea na
ru ki fuana ngwae ki taˈifau
sulia na raoˈa toˈotoˈo kira
ki.
7 Ti ngwae, God ke baˈa
kwatea na mauriˈa firi
fuada, sulia kira noni mabe
fuana sasilana ru leˈa ki, ma
kira ka oga God ka tafeda
ma ka faˈaˈinotoˈada ma ka
kwatea kira ka mauri firi.
8 Bore ma ti ngwae kira
fanga taˈa, ma kira ka
ˈaila lala ˈania na mamana
ˈanga sulia God, ma kira
ka oga lala lekaˈa sulia na
ru rora ki. Ma osiˈana
neˈe kira ˈunaˈeri, God ke
baˈa faˈataˈinia naˈa neˈe
nia saetaˈa fuada, ma ka
kwatea na kwaˈikwaˈinga
doe fuada.
9 Ma sa tai faˈida neˈe
kira abula taˈa, kike baˈa
toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ma na
manata ˈabonoˈanga. God
ke baˈa sasi ˈunaˈeri fuana
na ngwae Jiu ki, ma fuana na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
logo.
10 Ma God ke baˈa kwa-
tea na ˈinotoˈanga, ma
na faˈadoeˈanga, ma na
aroaroˈanga fuana sa tai
faˈida neˈe kira sasia ru leˈa
ki. Nia sasi ˈunaˈeri fuana
na ngwae ˈi Jiu ki, ma fuana
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki logo.
11 Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana
na kwaˈikwaˈinga God
fuana na ngwae ki taˈifau
nia bolo, ma nia noaˈa kasi
ˈinifilifili ana ta ngwae.
12 Ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa
kira kasi tua olofana taki
sa Moses ki. Ma God noaˈa
kasi matalangaˈinida ˈani
na taki neˈeri ki. God
ke baˈa matalangaˈi kira
osiˈana kira fulia na ru taˈa
ki. Nia ke matalangaˈinida
fuana maeˈa, osiˈana na
abula taˈangaˈa kira ki. Ma
na ngwae ˈi Jiu ki niniˈa,
kira tua olofana na taki
sa Moses ki. God ke baˈa
matalangaˈi kira, osiˈana
kira fulia naˈa ru taˈa ki
ˈani aburongoˈanga ana taki
neˈeri ki,
13 ma osiˈana noaˈa laˈu
na rongolana taki ki neˈe ke
baˈa faˈasaga na ngwae ki
fuana God, bore ma sasilana
lala na ru neˈe na taki ki
saea.
14 Na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kira kasi tua olo-

fana na taki ki. Bore ma diˈia kira sasia ru leˈa sulia
na manatalada, ma ka leka
sulia na taki, kira faˈataˈinia
neˈe kira toˈolangaˈinia na
sagaˈa faˈasia roraˈa, sui
bore ˈana kira noaˈa kasi
rongoa ˈua na taki sa Moses
ki.
15 Na abulalada leˈa
ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia
na taki God nia tua naˈa
ˈi saena na liada. Ma
na manataˈanga kira logo
ka faˈataˈinia ru neˈe nia
mamana, osiˈana kaidaˈi
kira sasia na ru taˈa ki, kira
ˈeke, ma kaidaˈi kira fulia
na ru leˈa ki, kira ka saeleˈa.
16 God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae abula taˈa
ki ana na asoa nia kwatea
sa Jesus ke gwaungaˈi fafia
na ngwae ki ˈiri nia ke
matalangaˈinida sulia na ru
rora kira sasi tafangaˈi ani ki
ma na ru rora kira sasi ago
logo ani ki. Na Faˈarongoˈa
Leˈa niniˈa nau ku alaˈa
sulia nia fata ˈunaˈeri.

*Na ngwae ˈi Jiu ki noaˈa
kira kasi roˈo sulia na taki sa
Moses ki*

17 Aia, kamuˈa ngwae Jiu
ki, kamu fia neˈe God ke baˈa
leˈa fuamuˈa, osiˈana nia
kwatea fuamuˈa na taki ki
faˈasia sa Moses. Ma muke
baˈatafe kamu talamuˈa,
osiˈana kamu ngwae God ki.
18 Ma muka saea fasi kamu
saiana ru neˈe God oga muke
sasia, ma muka saiana fil-
ilana ru neˈe saga sulia
kamu saiana na taki ki.
19 Ma kamu ka saea
logo neˈe, kaumulu saiana
talaˈilana sa tai faˈida neˈe
kira diˈia ngwae maa rodo
sulia kira kina God. Ma
kamu ka saea logo, kamu
diˈia na unu fuana sa tai
faˈida neˈe kira tua saena
maˈerodo fasi ˈiri kira ka
leka siana God.
20 Muka saea kamu toˈo
ana na saiˈi ruˈa aliˈafu, ma
na ru ki taˈifau neˈe ma-
mana, sulia kamu toˈo ana
na taki ki faˈasia sa Moses.
Ma muka saea kamuˈa na
ngwae faˈamanata ki fuana
na ngwae boleboleˈa ma
fuana ngwae kinaˈi ru ki.
21 Ma kamu ka saiana
faˈamanatalana na ngwae
matamata ki, ma faˈuta
mo neˈe noaˈa kamu kasi
faˈamanata kamu talamuˈa?
Kamu fata fuana ngwae ki
muka ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi bili.” Bore ma kamu
talamuˈa muka bili goˈo
amuˈa.
22 Muka saea logo fuana
ngwae ki, “Noaˈa kamu kasi
kakabara.” Bore ma kamu
kakabara logo. Muka saea
logo, neˈe na nunuˈi ru neˈe
ngwae ki kira foˈosia niˈi
taˈa liu. Bore ma kaumulu
ruˈu saena fera abu kira ki,
ma muka bilia goˈo amuˈa
na ru neˈeri ki.
23 Ma muka fata naunau
suli kamu talamuˈa, osiˈana
kamu toˈo ana taki sa Moses
ki. Bore ma kamu aburongo
goˈo ˈamuˈa ana taki neˈeri
ki. Ma nia neˈe kwatea na
ngwae ki kira ka fata taˈa
ana God.
24 ˈUnaˈeri neˈe Kerekereˈa
Abu ka fata ˈuri, “Osiˈana
kamuˈa na ngwae Jiu ki
kamu abula taˈa, na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka
fata buri tolingaˈi ana God.”
25 Kamuˈa ngwae Jiu
ki, kamu saea fasi na

ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe faˈataˈinia kamuˈa ngwae God ki. Diˈia kamu roˈo sulia taki God ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia na ru leˈa. Ma diˈia noaˈa kamu kasi roˈo sulia na taki neˈeri ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia bore, nia noaˈa kasi ˈafi kamu goˈo ˈi maana God. Ma kamu ka diˈia goˈo amuˈa na ngwae neˈe noaˈa ˈiri saiana God ki.

26 Aia, ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka roˈosulia na taki neˈeri ki, God ke baˈa saea niaˈa na ngwae nia, ka diˈia logo ngwae neˈe ˈolo faˈataˈinia.

27 Ma ngwae neˈe kira ka roˈosulia na taki ki, sui bore ˈana noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia, kike baˈa faˈataˈinia neˈe kamu rora, ma God ke baˈa matalangaˈi kamu. God ke baˈa matalangaˈi kamu, osiˈana kamu aburongo ana taki ki, sui bore ˈana muka toˈo ana na taki keresia neˈeri ma muka ˈolo faˈataˈinia.

28 Sa tai neˈe na ngwae Jiu mamana? Nia noaˈa laˈu ta ngwae neˈe roˈo goˈo sulia falafala Jiu ki nama ka ˈolo faˈataˈinia goˈo ˈana ana nonina, ma liana ka taˈa goˈo ˈana ˈua.

29 Na ngwae mamana ˈi Jiu, nia na ngwae neˈe maurilana saga ˈi maana God, osiˈana God nia rokisia na manatalamuˈa. Ma na raoˈa ana Anoˈi ru Abu fuana sagalana na maurilana ngwae, ma noaˈa laˈu na raoˈa na taki ki. Na ngwae ˈunaˈeri, God nia tafea, sui bore ˈana na ngwae ki noaˈa kasi baˈatafea.

3

God nia mamana

1 ˈUri ma nia leˈa fuamuˈa ngwae Jiu ki muke ˈolo faˈataˈinia ˈiri ka faˈataˈi kamu ngwae God ki?

2 ˈIu, ru ˈoro leˈa ana ru neˈeri. Na ru etaeta, God kwatea naˈa fatalana fuana ngwae ˈi Jiu ki.

3 ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae Jiu noaˈa kasi faˈamamana ana fatalana God. Sui bore ˈana kira ka ˈoia na alangaˈinga kira ki faˈinia God, God ˈidufaˈi sasia tae neˈe nia eta fataˈa ˈani.

4 Osiˈana God nia mamana, sui bore ˈana ngwae ki kira ka soke. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Ta tae bore ˈana neˈe God saea nia ke fulia ana ngwae abula rora ki, nia ke fuli goˈo ˈana. Ma sa tai bore ana neˈe kira saea God noaˈa kasi matalangaˈi saga ana, God faˈataˈinia neˈe nia saga daofaˈi liu.”✡

5 Ma ti ngwae ana Jiu ki kira saefilo boleboleˈa kika ˈuri, “Si diˈia na abula taˈangaˈa kia ki faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki neˈe God nia ˈoloˈolo kaidaˈi nia matalangaˈi kia. ˈUri ma God nia rora kaidaˈi nia kwatea naˈa matalangaˈinga fuaka?”

6 Noaˈa liu! Osiˈana ˈafitaˈi God noaˈa kasi saga, si diˈia nia noaˈa kasi saga, nia kasi totolia

✡ **3:4** Sam 51:4

matalangaˈilana na ngwae
ki.
7 Ma ti ngwae Jiu kira
saefilo bolebole'a kika ˈuri,
"Faˈuta, diˈia kulu ˈoia fata
alangaˈinga kulu ki, ma na
ngwae ki kira lia madako
ana fasi God dau sulia
alaˈanga nia, ma nia ne'e
kwatea ma kira ka baˈatafe
God? Diˈia ˈunaˈeri, faˈuta
mo ne'e God ka matalangaˈi
kia faˈinia roraˈa kia ki?"
8 Ma fataˈa ˈuri nia bole-
bole'a logo, "Kulu abula ta'a
ˈakulu fasi ˈiri ru le'a ke dao
maˈi." Ti ngwae kira soke
fafi nau fasi nau ku saea ru
ne'eri. Ma na ngwae ne'eri
ki, God ke ba'a matalangaˈi
kira.

Noaˈa ta ngwae ˈiri saga

9 Ma fuakulu ngwae Jiu
ki, ˈuri ma maurilamiˈa ma
na abulaˈanga kami ka le'a
faˈasia na ngwae noaˈa laˈu
Jiu? Noaˈa liu! Sulia nau
ku faˈataˈinia naˈa na ng-
wae ˈi Jiu ki, ma na ngwae
ne'e noaˈa laˈu Jiu ki, kira
bolo taˈifau goˈo ˈada faˈinia
tuaˈa ˈi olofana na ngasin-
gasi ˈanga ana taˈangaˈa.
10 Ru ne'eri nia mamana
sulia na Kerekere'a Abu nia
saea, "Noaˈa ta ngwae ˈiri
saga.
11 Ma noaˈa ta ngwae kasi
malingaˈinia malitana God,
ma noaˈa ta ngwae kasi oga
saiˈa ana God.
12 Sulia kira taˈifau goˈo
kira abula faˈasia God, ma
kira ka leka rora, ma ta
ngwae kasi sasia goˈo ta ru
ne'e saga.✡
13 Na kwakwada diˈia ta
kilu gwaˈu ne'e kira ˈiri asi
fafia ˈani ano, sulia na fa-
talada ta'a liu. Kira saea
ru ta'a ne'e noaˈa kasi ma-
mana ki ˈani meada. Ma
kika faˈakaisia ngwae ki ˈani
fatalada, diˈia na baˈeko tolo
ne'e ˈalea na ngwae.✡
14 Ma na fatalada logo
ka fungu ˈani kwaiagiˈanga
ne'e ta'a liu.✡
15 Ma na ngwae ne'e ki
kira ˈaliˈali fuana saung-
wae'a.
16 Ma ˈi fai bore ˈana ne'e
kira leka ana, kira faˈalia
naˈa na ru ki, ma kira ka
kwatea liu naˈa nonifiiˈa
fuana ngwae ki.
17 Ma na aroaroˈanga
noaˈa kasi tua saena mau-
rilada.✡
18 Ma noaˈa kira kasi maˈu
goˈo ˈani God."✡
19 Ma kulu saiana ru ki
taˈifau goˈo ne'e God saea
saena taki nia ki, na ru fuana
na ngwae ˈi Jiu ki ne'e nia
kwatea fuada. Nia kwatea
taki nia ki fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi saea noaˈa nia
kasi fulia goˈo ta ru ta'a. Ma
God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na
roraˈa kira ki.
20 Noaˈa ta ngwae kasi
saga ˈi maana God, osiˈana
nia kwairoˈoi ana ma ka sasi
sulia tae ne'e taki ki oga.
ˈIu, na taki ki tua ˈiri na
ngwae ki kike saiana ne'e
kira abula ta'a.

God faˈasaga na ngwae ki

21 Bore ma ana kaidaˈi
ne'e, God faˈataˈinia tala
fuana faˈasagalana ngwae ki

✡ **3:12** Sam 14:1-3 ✡ **3:13** Sam 5:9 ✡ **3:14** Sam 10:7 ✡ **3:17** Aesea 59:7-8
✡ **3:18** Sam 36:1

ˈi maana. Ma noaˈa laˈu
sulia roˈongaˈa sulia na taki
ki, sui bore ˈana na taki
faˈasia sa Moses ki ma na
profet ki, kira ka kerekere
sulia na tala neˈe.
22 God nia faˈasaga
na ngwae ki sulia na
faˈamamanaˈanga kira ana
sa Jesus Christ. Nia sasi
ˈunaˈeri fuana ngwae ki
taˈifau goˈo neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, osiˈana ngwae ki
taˈifau kira bolo goˈo ˈi
maana God.
23 Ngwae ki taˈifau goˈo
kira abula taˈa, ma noaˈa ta
ngwae ˈiri tua ˈani falafala
neˈe ke faˈadufa God.
24 Bore ma sulia na
alafeˈanga God neˈe nia
kwate sakongaˈi goˈo ana,
nia ka logeda faˈasia na
kwaˈikwaˈinga ana abula
taˈangaˈa kira ki ˈani na
kwaisuˈusiˈanga sa Jesus
Christ.
25 God ka kwatea maˈi sa
Jesus Christ ˈiri ka foˈosi
ˈani niaˈa ana maelana,
fasi ˈiri God ke rufua-
nata na abula taˈangaˈa
na ngwae ki, osiˈana na
faˈamamanaˈanga kira ana
niaˈa. God sasi ˈunaˈeri fasi
ˈiri ke faˈataˈinia na kwai
matalangaˈinga nia saga liu,
sui bore ˈana ka tau naˈa
maˈi nia noaˈa kasi kwatea
ta kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae ki sulia mabetauˈa
nia.
26 Ma God ka faˈataˈinia
neˈe nia saga fuana mata-
langaˈilana taˈangaˈa ki,
ana kaidaˈi nia kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana sa
Jesus Christ. ˈUnaˈeri God
ka faˈataˈinia nia saga ma
ka faˈasaga na ngwae ki
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus.
27 Ma osiˈana na tae neˈe
kuke baˈa fata baˈalafe?
Noaˈa goˈo! Noaˈa kulu
kasi bolo goˈo fuana sae-
lana fasi kulu saga, osiˈana
kulu roˈosulia na taki ki.
Bore ma God lala neˈe nia
faˈasaga kulu, duˈungana
kulu faˈamamana ana sa Je-
sus.
28 Kulu saiana God nia
faˈasaga na ngwae ki osiˈana
na faˈamamanaˈanga kira,
ma noaˈa laˈu sulia na
roˈongaˈa sulia tae neˈe taki
ki saea.
29 ˈUri ma ˈoko fia fasi God
alafafia goˈo taˈifilia ngwae
Jiu ki? Noaˈa! Na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore
God ala logo fafida.
30 God taˈi God goˈo,
ma nia saiana ka faˈasaga
ngwae Jiu ki diˈia kira
faˈamamana, ma nia saiana
ka faˈasaga logo ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki diˈia kira
faˈamamana.
31 Osiˈana God nia
faˈasaga ngwae ki sulia
faˈamamanaˈanga, ˈuri ma
kuke danga naˈa ˈakulu
ˈania na taki sa Moses ki?
Noaˈa. Bore ma tae neˈe
nau ku faˈamanata ˈani
faˈataˈinia neˈe na taki nia
ˈinotoˈa logo.

4

God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham osiˈana faˈamamana ˈanga

1 ˈUri ma tae neˈe kuke
baˈa saea ana sa Abraham
na koˈo bora kami kwalafa

ngwae Jiu ki? Faˈuta neˈe
God ka fuˈusi ˈoloˈolo ana ˈi
maana?
2 Diˈia God fuˈusi ˈoloˈolo
ana sa Abraham osiˈana
raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki,
sa Abraham saiana ka fata
baˈalafe sulia. Bore ma
noaˈa nia kasi bolo fuana
fata baˈalafeˈa ˈi maana
God.
3 Osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, “Sa Abra-
ham nia faˈamamana ana
fata alangaˈinga God, ma su-
lia na faˈamamanaˈanga nia
neˈe God ka saea sa Abra-
ham nia ˈoloˈolo ˈi maana.”✡
4 Ana kaidaˈi ta ngwae nia
rao, nia ke ngalia nama fo-
lifoliˈa. Ma na mani neˈe
nia ngalia, na ngwae ˈaˈana
nia noaˈa kasi kwate ˈoˈo
ana, sulia na ngwae rao
nia bolo fuana ngalilana fo-
lifoliˈa nia.
5 Ma kaidaˈi God nia fuˈusi
ˈoloˈolo aka ˈi maana, nia
noaˈa ˈiri diˈia laˈu kaidaˈi
ngwae ˈaˈana nia kwatea
folifoliˈa fuana ngwae rao
nia. Osiˈana noaˈa laˈu
sulia na raolaka neˈe God
fuˈusi ˈoloˈolo aka, bore ma
osiˈana kulu fitoˈo ana God
lala neˈe nia saiana ka faˈa
ˈoloˈoloa na ngwae taˈa ki.
Ma God lisia na fitoˈo laka,
ma osiˈana ru neˈeri God
ka saea kuluˈa ˈani ngwae
ˈoloˈolo ki.
6 ˈUnaˈeri sa David fata
sulia na saeleˈanga ana ng-
wae ki neˈe God saea kira
ˈoloˈolo, sui bore ˈana noaˈa
kira kasi roˈo sulia na taki
God ki taˈifau. Sa David ka
fata ˈuri,
7 “ˈOilakiˈa fuana sa tai
faˈida neˈe God rufuanata
naˈa ana roraˈa kira ki,
ma ka lafua naˈa abula
taˈangaˈa kira ki.
8 ˈOilakiˈa logo fuana
ngwae neˈe God noaˈa
kasi manata toˈona abula
taˈangaˈa nia ki.”
9 ˈUri ma na saeleˈanga
neˈe sa David nia fata sulia,
na ru goˈo ˈana ana ngwae
Jiu neˈe kulu ˈolo faˈataˈinia
ki? Noaˈa! Na ru logo
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi
ˈolo faˈataˈinia. Kulu saiana
ka sui naˈa na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, “Sa Abra-
ham nia faˈamamana ana
God, ma osiˈana nia ka
faˈamamana, God ka saea
niaˈa ngwae ˈoloˈolo.”
10 Ana kaidaˈi tae neˈe
God saea sa Abraham nia
ˈoloˈolo? ˈI buri ˈana neˈe
nia ˈolo faˈataˈinia ka sui
naˈa, nama ana kaidaˈi nia
noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia
ˈua? ˈI naˈona mala neˈe nia
ˈolo faˈataˈinia God ka saea
nia ngwae ˈoloˈolo.
11 ˈI buri ˈana mala neˈe
God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa
Abraham, sa Abraham ka
fiˈi ˈolo faˈataˈinia naˈa. Ma
na ˈolo faˈataˈinia ˈanga
neˈe na maˈetoto ˈiri ka
faˈataˈinia God saea nia
na ngwae ˈoloˈolo sulia
na faˈamamanaˈanga nia
ana kaidaˈi noaˈa nia kasi
ˈolo faˈataˈinia ˈua. Nia
neˈe kwate sa Abraham ka
diˈia koˈo bora fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira
kasi ˈolo faˈataˈinia, ma kira
faˈamamana ana God, ma
kira ka alua naˈa ngwae
ˈoloˈolo ki.
12 Ma nia na koˈo bora

✡ **4:3** Jenesis 15:6

fuana ngwae Jiu ki neˈe
kira ˈolo faˈataˈinia ma
kira ka faˈamamana fata
alangaˈinga God. Noaˈa laˈu
osiˈana goˈo neˈe kira ˈolo
faˈataˈinia, bore ma osiˈana
kira faˈamamana diˈia na
koˈo bora kira sa Abraham
ba nia faˈamamana ka
sui mala, nia ka fiˈi ˈolo
faˈataˈinia.
13 God nia eta fataˈa ˈania
fuana sa Abraham ma na
kwalafa nia ki, nia ka saea
na magalia neˈe na ru
nia. God nia eta fataˈa
ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia
neˈe sa Abraham roˈosulia
na taki ki, bore ma sulia
nia faˈamamana, ma God ka
saea nia ˈoloˈolo.
14 Ma diˈia God kwatea
na fata alangaˈinga nia goˈo
fuana sa tai faˈida neˈe kira
roˈosulia na taki ki, tama na
faˈamamanaˈanga na ngwae
ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana, ma
na fata alangaˈinga God na
ru ˈoˈo logo.
15 Na taki noaˈa kasi kwa-
tea maˈi na fata alangaˈinga
God, bore ma nia kwa-
tea maˈi na saetaˈanga God,
osiˈana ngwae ˈoia na taki
nia. Ma kaidaˈi na taki
ki tua, na ngwae ˈidufaˈi
suˈungenge ana taki ki.
16 God fata alangaˈinia ru
ki fuana sa Abraham su-
lia na faˈamamanaˈanga nia,
fasi ˈiri ka faˈataˈinia na
fata alangaˈinga neˈeri nia
sulia na kwaimanataiˈanga
nia neˈe ke baˈa kwate
sakongaˈi ana fuana kwalafa
sa Abraham. Ma na kwalafa
sa Abraham, noaˈa laˈu kira
taˈifilida goˈo neˈe roˈosulia
na taki ki, bore ma kira ng-
wae neˈe kira faˈamamana
logo diˈia sa Abraham. Sulia
sa Abraham niaˈa na koˈo
bora kia taˈifau, na ngwae
Jiu ki, ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Ru neˈe nia mamana,
osiˈana God saea fuana
sa Abraham saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Nau ku filiˈo, ma nau ku
aluˈu na maˈa ana kwalafa
ki fuana ngwae ana fanoa
ˈoro ki.” Na eta fataˈa
neˈe God naˈa neˈe tala
faˈangasia ka mamana. Sa
Abraham faˈamamana ana
God neˈeri, nia God neˈe
taˈea ngwae mae ki fuana
mauriˈa, ma ka saungaˈinia
ru faolu ki.
18 Ana kaidaˈi God eta
fataˈa fuana sa Abraham
neˈe nia na maˈa fuana
kwalafaˈa ana ngwae ana
fanoa ˈoro ki, sa Abraham
faˈamamana. God saea logo
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ke
futa olitamu ki ke baˈa ˈoro
diˈia bulubulu ana salo.” Sa
Abraham faˈamamana,
bore ˈana nia ˈafitaˈi fuana
ru neˈeri ka mamana ana.
19 ˈUnaˈeri bore ˈana
sa Abraham nia karangi
ka talangaˈi faˈi ngali
naˈa ana maurilana, na
faˈamamanaˈanga nia noaˈa
kasi ngwataˈutaˈu kaidaˈi
nia manata sulia nonina
neˈe ngwataˈutaˈu, ma ˈi
Sera bore ka ˈabaraˈa logo.
20 Ma na faˈamamanaˈanga
nia noaˈa kasi anafu faˈasi
nia, ma noaˈa kasi manata
ruarua ana fata alangaˈinga
God. Nia ka ngasingasiˈa
sulia na faˈamamanaˈanga
nia, ma ka baˈatafea God.
21 Sulia nia sai leˈa ana

neˈe God totolia sasilana ru neˈe nia eta fataˈa ˈani.
22 Nia neˈe osiˈana faˈamamanaˈanga nia, God ka saea niaˈa ˈania na ngwae ˈoloˈolo.
23 Ma ta kerekereˈa ba ˈuri, “God saea ˈani na ngwae ˈoloˈolo,” noaˈa laˈu fuana sa Abraham taˈifilia.
24 Bore ma kira keresia logo fuaka ngwae neˈe God sae kia ˈani na ngwae ˈoloˈolo ki, osiˈana kulu faˈamamana ana God neˈe nia taˈea sa Jesus na Aofia kia faˈasia na maeˈa.
25 God ka kwate ma nia ka mae osiˈana na taˈangaˈa kia ki, ma God ka taˈea logo ˈuana na mauriˈa fuana na faˈa ˈoloˈoloˈa kulu ˈi maana.

5

God nia faˈa ˈoloˈoloa na ngwae ki

1 Kaidaˈi neˈe, kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma God ka faˈa ˈoloˈolo kulu ˈi maana. ˈUnaˈeri, kuka tua ˈani na aroaroˈa faˈinia God, osiˈana na raoˈa sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe sasia naˈa.
2 Ma sulia faˈamamana lakulu, sa Jesus Christ nia ngali kia siana God, fasi ˈiri ka alafe fuaka ma ka faˈaleˈa kia. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kulu saeleˈa liu sulia tae neˈe kulu kwaimaˈa kwali ana, neˈe God ke baˈa kwatea kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
3 Ma noaˈa laˈu na ru leˈa ki goˈo neˈe kulu saeleˈa sulia, bore ma kulu saeleˈa logo kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki, osiˈana kulu saiana na ˈafitaˈiˈanga ru fuana faˈangasingasi laka, ma ka kwate kulu ka ˈalatai babatoˈo.
4 Ma diˈia kulu ka ˈalatai ˈunaˈeri, God ke baˈa saeleˈa faˈi kia. Ma ana kaidaˈi God saeleˈa suli kia ˈunaˈeri, kuke manata ˈuitoˈo ˈiri God ke baˈa kwate kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
5 Ma manata ˈuitoˈongaˈa neˈe noaˈa nia kasi kwate kulu ka lia kwaimaˈa kwali ˈoˈo, osiˈana God nia faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe nia kwatea fuaka.
6 Kulu saiana God alafe fuaka, osiˈana kaidaˈi nia ˈafitaˈi fuana ˈafilaka talaka, sa Jesus Christ mae ˈusi kia na ngwae taˈa ki ana kaidaˈi neˈe God filia.
7 Nia ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae neˈe ke maˈudi ma ka mae fuana ˈafilana ta ngwae ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae maˈudi kika mae goˈo ˈada fuana ˈafilana ta ngwae neˈe leˈa.
8 Bore ma God nia faˈataˈinia taˈifau naˈa na alafeˈanga nia fuaka, ana kaidaˈi neˈe maurilaka taˈa ˈua, sa Jesus Christ ka mae usi kia.
9 God ka faˈa ˈoloˈolo kulu naˈa osiˈana sa Jesus Christ nia mae naˈa ˈusi kulu. Diˈia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ ke baˈa ˈafi kia ka tasa fasi ˈiri kuke mauri faˈasia na kwaˈikwaˈinga God.
10 ˈI naˈo maˈi, kuluˈa malimae God ki, bore ma ˈi niniˈari nia kwaima naˈa faˈi kia osiˈana na maelana

na Ngela nia. Ma osiˈana neˈe kuluˈa kwaima God ki, nia ke baˈa faˈamauri mamana akulu sulia sa Jesus Christ nia mauri laˈu.
11 ˈIu, ma noaˈa laˈu ru neˈe goˈo ˈana neˈe kulu saeleˈa duˈungana. Bore ma kulu saeleˈa logo sulia na tae neˈe God fulia ˈani sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe olitaˈi kia ˈiri kuka kwaima faˈinia God.

Sa Adam faˈinia sa Jesus Christ

12 Na ngwae ki taˈifau saena magalia etangia sasilana ru taˈa ki osiˈana sa Adam na ngwae etaeta nia abula taˈa. Ma God ka kwatea sa Adam ka mae osiˈana nia abula taˈa. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na maeˈa ka dao maˈi fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na ngwae ki taˈifau kira abula taˈa.
13 Ma ˈi naˈona neˈe God kwatea na taki ki fuana sa Moses, na ngwae ki noaˈa ˈiri saiana neˈe kira abula taˈa faˈuta ˈi naˈona God.
14 Sui bore ˈana noaˈa kira ˈiri ˈoia na taki neˈe leka naˈa maˈi ana God diˈia sa Adam, ngwae ki taˈifau mae osiˈana kira abula taˈa goˈo ˈada.

Na taˈi ru talingaˈi neˈe matamata ˈi safitana sa Adam ma sa Jesus Christ neˈe dao maˈi ˈi buri ˈana.
15 Na ro ngwae neˈeri ki noaˈa kera kasi bolo, osiˈana na ru leˈa neˈe sa Christ nia sasia fuaka noaˈa ˈiri diˈia laˈu na ru taˈa sa Adam nia sasia. Nia mamana na ngwae ˈoro kira mae duˈungana na abula taˈangaˈa taˈi ngwae neˈeri. Ma nia ka mamana liu na alafeˈanga God, ma na kwatea ˈoˈo ˈanga God doe ka tasa logo fuana na ngwae ˈoro ki duˈungana sa Jesus Christ ma kwaiˈofeˈanga nia.
16 Ma taˈi matamataˈanga laˈu neˈe nia teo ˈi safitana na kwateˈa God ma na taˈangaˈa sa Adam nia fulia. Sulia ˈi buri ˈana na taˈangaˈa sa Adam, God ka kwatea kwaˈikwaˈinga. Ma sulia na ru leˈa neˈe God ka kwate sakongaˈi ana fuaka, nia faˈa ˈoloˈoloa ngwae ˈoro ki ˈi maana, sui bore ˈana kira ka fulia ru ˈoro taˈa ki.
17 Aia, nia mamana ngwae ki taˈifau kira mae osiˈana na abula taˈalana taˈi ngwae. Ma ka mamana liu logo, sa tai faˈida neˈe kira ngalia na alafeˈanga God faˈinia na kwateˈa nia ˈania na ˈoloˈoloˈanga, kira toˈo ana mauriˈa firi ma ˈinotoˈanga duˈungana sa Jesus Christ.
18 Nia neˈe, taˈi ngwae sa Adam nia fulia taˈi ru taˈa, ma God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau. Ma ka ˈunaˈeri logo, taˈi ngwae sa Jesus nia sasia taˈi ru leˈa, ma ka faˈa ˈoloˈoloa ngwae ki taˈifau, ma nia ka kwatea naˈa mauriˈa firi fuada.
19 Ma ngwae ki taˈifau kira tua ˈani abula taˈangaˈa, sulia na suˈungengeˈa taˈi ngwae. Ma ka ˈunaˈeri, God nia faˈa ˈoloˈolo ngwae ki ˈi maana, sulia na kwairoˈoi ˈanga taˈi ngwae.
20 God kwatea naˈa taki

sa Moses ki fasi ˈiri na ngwae ki kike saiana ru ˈoro kira sasiˈi ki nia rora. Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ki sasia ru ˈoro taˈa ki, God fiˈi faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe ka tasa nia.
21 Nia neˈe, ˈi naˈo mala maˈi, neˈe abula taˈangaˈa gwaungaˈi fafia na ngwae ki fuana maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri ana kaidaˈi neˈe, na kwaiˈofeˈanga God nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri kike ˈoloˈolo. Ma nia neˈe kwate ma kulu ka ngalia naˈa mauriˈa firi osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ na Aofia kia nia fulia fuaka.

6

Kulu mauri faˈasia taˈangaˈa osiˈana maelana sa Jesus Christ

1 Tae neˈe kuke baˈa saea ana alaˈanga niniˈa nau ku keresiˈi ki? Kuke inaˈu ˈakulu ana kwaluˈani abula taˈangaˈa, fasi ˈiri God ke inaˈu logo ana faˈataˈilana na alafeˈanga nia fuaka kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki?
2 Noaˈa liu! Kaidaˈi manataˈi ngwae taˈa dao ka salonga kulu fuana abula taˈangaˈa, kulu kasi fulia ta ru, diˈia noniˈi ru neˈe nia mae naˈa, ma noaˈa nia kasi lebe kaidaˈi kira salonga.
3 Kaumulu saiana taˈifau naˈa ru neˈe: Na kaidaˈi kulu siuabu ana neˈe faˈataˈilana na fikuˈa kia faˈinia sa Jesus Christ, kulu fiku logo faˈinia ana maelana.
4 ˈIu ana na siuabulaka, kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, ma kira ka kwaiato kulu logo faˈinia, fasi ˈiri kuke tataˈe kuke tua ˈani mauriˈa faolu, diˈia sa Jesus Christ neˈe God na Maˈa nia taˈea faˈasia na maeˈa ˈani na ngasingasi ˈanga nia.
5 Osiˈana kulu fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈani maelana, God ke baˈa taˈe kulu logo diˈia ba nia taˈea sa Jesus Christ.
6 Ma kulu sai naˈa ana neˈe na mauriˈa ba kulu ˈi naˈo, nia mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, fasi ˈiri na falafala ˈua taˈa kia ki niˈi ka funu, ma na taˈangaˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafi kia.
7 Duˈungana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ngwae nia mae, nia noaˈa kasi tua ˈi olofana ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa.
8 Ma osiˈana kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kulu faˈamamana kuke baˈa mauri logo faˈinia.
9 Duˈungana kulu saiana sa Jesus Christ nia tataˈe faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi liu nia ka mae laˈu, ma na maeˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafia.
10 Nia mae taˈi ru goˈo ˈiri ke liufia taˈangaˈa, ma niniˈari nia ka mauri naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God.
11 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke manata diˈia neˈe kamu mae naˈa ma noaˈa kamu kasi abula taˈa. Ma kamu ka mauri naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God sulia sa Jesus Christ.
12 Nia neˈe, noaˈa kamu

kasi alaˈania na abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi naˈa fafia nonimuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi donga na kwaiogaiˈanga taˈa ki.

13 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta kula ana nonimuˈa fuana taˈangaˈa, ˈiri muke fulia ˈani ru taˈa ki. Bore ma alu muke kwate kamu talamuˈa fuana God, diˈia na ngwae neˈe God nia taˈeda faˈasia na maeˈa ˈuana mauri faolu, ma muke kwatea naˈa nonimuˈa ma na maurilamuˈa taˈifau fuana God, ˈiri muke sasia ˈani ru saga ki.

14 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi alaˈania na abula taˈangaˈa ka gwaungaˈi fafi kamu, osiˈana kamu ˈiri tua laˈu ˈi olofana na taki ki, bore ma kamu tua naˈa ˈi olofana na alafeˈanga God.

Ngwae kira rao fuana sasia ˈoloˈoloˈa ki

15 ˈUri ma kuke dau ˈani abula taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kulu ˈiri tua ˈi olofana na taki ki, bore ma kulu tua goˈo ˈakulu ˈi olofana na alafeˈanga God? Noaˈa!

16 Aia, ma kamu sai taˈifau naˈa ana, sa taˈi bore ˈana neˈe nia fili kamu ka rao fuana, muke roˈosulia, osiˈana kamu na ngwae rao nia ki. Ka ˈunaˈeri logo, diˈia kamu filia na roˈongaˈa sulia abula taˈangaˈa, kamu ke baˈa mae. Ma si diˈia kamu ka filia roˈongaˈa sulia God, muke baˈa tua ˈani ˈoloˈoloˈa.

17 Nau ku baˈatafea God! Sui bore ˈana ˈi naˈo kamu ka roˈosulia abula taˈangaˈa, bore ma niniˈari kamu roˈosulia taˈifau naˈa na faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwatea fuamuˈa.

18 Nia neˈe, God ka loge kamu faˈasia na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa, ma muka alua naˈa na ngwae rao God ki ˈiri muke sasia naˈa ru saga ki.

19 Nau ku fata ˈunaˈeri ˈani na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki faˈinia na ngwae ˈaˈana ki, osiˈana nia talangwaraˈu fuana muke malingani. Ana kaidaˈi ba sui naˈa maˈi, kaumulu kwate kamu taˈifau fuana abula taˈangaˈa. Kamu ka fulia ru taˈa ki fuamuˈa kwailiu ˈani nonimuˈa ma na kwaluˈani ru taˈa. Ma niniˈari, muka kwate kamu taˈifau naˈa fuana God fasi ˈiri muke fulia naˈa ru saga ki.

20 Ana kaidaˈi taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi kaumulu, noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo fuana sasilana ru saga ki.

21 Aia, kamu kasi ngalia ta ru leˈa faˈasia na abula taˈangaˈa ba kamu danga naˈa ˈaniˈi ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu ˈeke sulia na abula taˈangaˈa neˈe kamu sasiˈi ˈi naˈo ki. Na ngwae neˈe kira abula taˈa ˈunaˈeri ki, kike mae.

22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God loge kamu faˈasia na abula taˈangaˈa, ma kamuˈa na ngwae rao God ki naˈa. Ma osiˈana kamu ˈunaˈeri, ˈoilakiˈa fuamuˈa sulia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga God, ma muka ngalia naˈa na mauriˈa firi.

23 Sulia na abula taˈangaˈa
nia kwatea maeˈa, bore ma
na kwateˈa neˈe God kwate
sakongaˈi ana nia naˈa neˈe
mauriˈa firi sulia sa Jesus
Christ na Aofia kia.

7

*Noaˈa kulu ˈiri tua ˈi olo-
fana na taki faˈasia sa Moses
ki*

1 Ngwaefuta kina ana sa
Jesus Christ, nau ku saiana
kamu saiana na taki ki. Fuila
muke saiana na ngwae nia
tua ˈi olofana taki ki ana
kaidaˈi nia mauri goˈo.
2 Ka ˈunaˈeri logo fuana na
kini neˈe ˈafe naˈa. Kaidaˈi
neˈe araˈi nia mauri ˈua, na
taki saea nia noaˈa kasi toto-
lia fuana ka ˈafe laˈu fuana
ta ngwae matamata. Bore
ma, diˈia na araˈi nia ka
mae, nia fiˈi sakadola faˈasia
na taki ana araˈinga, ma nia
ka totolia ka ˈafe laˈu.
3 ˈUnaˈeri ma, diˈia na ˈafe
neˈe ka tua faˈinia ta ng-
wae matamata ana kaidaˈi
araˈi nia mauri ˈua, na ˈafe
neˈeri kira saea ˈani ˈafe
ˈusu. Ma diˈia na araˈi nia
ka mae naˈa, ma nia ka tua
sakadola naˈa faˈasia na taki
ana araˈinga, ma nia ka ˈafe
laˈu fuana ta ngwae, noaˈa
kira kasi saea ˈani ˈafe ˈusu.
4 Ngwaefuta nau kina, nia
ka ˈunaˈeri logo fuakulu. Su-
lia kaidaˈi sa Jesus Christ
nia mae, diˈia kuluˈa bore
kulu mae logo. Duˈungana
kulu mae, kulu sakadola
naˈa faˈasia na taki sa Moses
ki. ˈUnaˈeri nia ka talang-
waraˈu fuana God ka ˈado
fiku kamu faˈinia ta ngwae
laˈu neˈe sa Jesus. Ana
kaidaˈi neˈe, kuluˈa na ng-
wae sa Jesus Christ ki neˈe
God taˈea faˈasia na maeˈa,
fasi ˈiri kuke faˈa ˈinotoˈa
God ˈani tuaˈa ˈoloˈolo.
5 Ana kaidaˈi kulu roˈo
roˈosulia na kwaiogaiˈanga
taˈa kia ki, kulu oga liua
logo sasilana na ru neˈe
taki ki saea niˈi abu. Ma
osiˈana kulu sasia naˈa ru
taˈa ˈunaˈeri ki, kulu ka to-
tolia naˈa fuana maeˈa sulia
kudi.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe,
kulu sakadola naˈa faˈasia
na taki ki neˈe firi firi fafi
kia ˈi naˈo maˈi, osiˈana
na mauriˈa kia ki ˈi naˈo
niˈi mae naˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈe, kuka rao naˈa
fuana God, ma kulu ka leka
naˈa sulia na tala faolu ana
roˈongaˈa sulia na kwaiogai
ˈanga na Anoˈi ru Abu. Ma
noaˈa kulu kasi leka naˈa
sulia na tala ˈua ana na taki
neˈe sa Moses keresiˈi ki.

*Na taki God ki faˈataˈinia
taˈangaˈa kia ki*

7 ˈUri ma kulu saea na taki
ki taˈa? Noaˈa! Na taki ki
noaˈa ˈiri taˈa, osiˈana na
taki ki neˈe kwatea ma nau
ku saiana tae neˈe taˈangaˈa.
Diˈia na taki noaˈa kasi ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ng-
wae,” nau ku kina goˈo ˈaku
neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri
nia taˈa.
8 Ma kaidaˈi na taki ki saea
fuaku neˈe kwaiogaiˈanga
ˈunaˈeri nia taˈa, nau ku
fuˈa saulia na taki neˈe saea
nau ru rora, ˈunaˈeri nau ku
oga liua naˈa ru na ngwae
matamata ki. Diˈia noaˈa
goˈo ta taki neˈe luia abula
taˈangaˈa, ˈirai na kwaiogai
ˈanga fuana fuˈalilana na

taki neˈe noaˈa kasi ngasin-
gasiˈa.
9 Ana tualaku ˈua maˈi,
kaidaˈi nau ku kina ˈua na
taki ki, noaˈa naisi dao goˈo
toˈona ta ru neˈe ka faˈa ˈeke
nau. Bore ma kaidaˈi nau ku
dao toˈona ru mamana ana
taki neˈe ˈuri, “Noaˈa ˈoe
kosi oga ru ta ngwae,” nia
neˈe kwate ma nau ku fiˈi
saiana nauˈa ngwae abula
taˈa, ma nau ku totolia naˈa
maeˈa sulia kudi.
10 Na taki ki neˈe God
kwatea ˈiri ke faˈataˈinia na
tala saga fuana tuaˈa sulia,
nia ka faˈataˈinia neˈe nau
ku totolia naˈa maeˈa sulia
kudi.
11 Na taˈangaˈa ka soke
nau ˈani taki ki. Na kwaiogai
ˈanga taˈa nau ki ngalia na
taki leˈa neˈe, ma ka mata-
langaˈi nau fuana maeˈa.
12 ˈUnaˈeri neˈe, na taki sa
Moses ki ka abu, ka saga, ma
ka leˈa liu.
13 ˈUri ma na taki leˈa
ki neˈe kwate ma nau ku
mae? Noaˈa! Na abula
taˈangaˈa lala neˈe kwate
ma nau ku mae. Na
liana God sulia na taki nia
neˈe na taˈalana taˈangaˈa
kia ki ke baˈa sakatafa.
Osiˈana na taˈangaˈa kulu
ki, kulu faˈitaˈinia taki leˈa
God ˈuana na ru neˈe God
ke kwai matalangaˈi ˈani.
ˈUnaˈeri osiˈana na taki,
taˈalana taˈangaˈa kulu ki ke
baˈa sakatafa.
14 Kulu saiana na taki ki
leka maˈi faˈasia na Anoˈi
ru Abu God. Ma nauˈa na
ngwae goˈo ˈana. Ma nau
ku diˈia goˈo na ngwae neˈe
taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi
nau.
15 Noaˈa nau kusi saiana
tae neˈe nau ku sasia,
osiˈana noaˈa nau kusi sasia
goˈo ta ru leˈa neˈe nau ku
oga fuana sasilana, ma nau
ku sasia lala ru taˈa neˈe nau
ku ˈaila ˈani ki.
16 Ma osiˈana nau ku sa-
sia lala ru neˈe noaˈa nau
kusi oga sasilana ki, nia ka
faˈataˈinia nau ku alafafia
na taki God nia leˈa.
17 Duˈungana ru neˈe, nau
ku saiana, noaˈa laˈu nauˈa
neˈe nau ku sasia ru taˈa ki,
bore ma na taˈangaˈa neˈe
tua lala aku.
18 Nau ku saiana na
leˈangaˈa noaˈa kasi tua aku
saena malitaˈi ngwae taˈa
nau. Sulia nia noaˈa kasi
talangwaraˈu fuaku fuana
sasilana ru leˈa ki, sui bore
ˈana nau ku oga sasilana ru
leˈa ki.
19 Ma noaˈa nau kusi sasia
goˈo na ru leˈa neˈe nau
ku oga sasilani ki, ma noaˈa
nau kusi mango goˈo faˈasia
sasilana ru taˈa neˈe noaˈa
nau kusi oga sasilani ki.
20 Ma diˈia nau ku sasia
naˈa ru neˈe noaˈa nau kusi
oga sasilana, tama noaˈa
laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia.
Bore ma na taˈangaˈa neˈe
tua ˈi saena noniku lala neˈe
sasia.
21 Nai olioliˈa laˈu ana ru
neˈe nau ku dao toˈona neˈe
ˈuri: Kaidaˈi nau ku oga sasi-
lana na ru leˈa, na taˈangaˈa
ˈi noniku ka lui nau.
22 Na maurilaku ka oga liu
sasilana taki God ki.
23 Bore ma na taˈangaˈa
ˈi noniku ka fuˈa suˈusia na
leˈangaˈa neˈe saena mau-
rilaku. Ma na taˈangaˈa
neˈe ka rao saena noniku ka

suˈumaˈi nau fuana sasilana
ru taˈa ki.
24 Kwaimanatai fuaku
nauˈa na ngwae taˈa ˈuri! Sa
tai neˈe ke baˈa ˈafi nau fasi
ˈiri naisi roˈosulia taˈangaˈa
neˈe ngali nau ˈuana maeˈa?
25 Nau ku baˈatafea God,
sulia nia naˈa neˈe ˈafi nau
ˈani sa Jesus Christ na Aofia
kia! ˈOko sai naˈa ana:
Saena manatalaku, nau ku
oga nai roˈosulia na taki
God, bore ma osiˈana na
malitaˈi ngwae taˈa nau,
taˈangaˈa nia ka gwaungaˈi
fafi nau.

8

Tua sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu

1 God saea kulu ˈoloˈolo
naˈa ˈi naˈona osiˈana kulu
faˈamamana ana sa Jesus.
ˈUnaˈeri logo, na ngwae neˈe
kira tua fiku naˈa faˈinia sa
Jesus Christ, God noaˈa kasi
fai fafida ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Kulu saiana nia mamana,
osiˈana na ngasingasiˈanga
na Anoˈi ru Abu kwatea ma
kulu ka tua ˈani mauriˈa
faolu sulia kulu ˈado fiku
faˈinia sa Jesus Christ. Ma
ˈunaˈeri nia ka loge kia
faˈasia na ngasingasiˈanga
ana abula taˈangaˈa neˈe
gwaungaˈi fafi kia ma ka
talaˈi kia ˈuana maeˈa.
3 Na taki faˈasia sa Moses
ki, ˈafitaˈi niˈi ka loge kia
faˈasia na ngasingasiˈanga
ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa,
osiˈana malitakulu taˈa
kwatea ma kulu ka ng-
wataˈutaˈu fuana dongalana
taki neˈeri ki. Bore ma God
lala neˈe loge kia faˈasia
na ngasingasiˈanga ana
taˈangaˈa faˈinia maeˈa.
Sulia nia kwatea naˈa Ngela
nia fasi ˈiri ka tua ˈani noni
diˈia na ngwae, bore ma
nia noaˈa kasi abula taˈa
diˈia ngwae ki, ma God ka
foˈosi ˈani ˈiri ka lafua na
taˈangaˈa kulu ki. ˈUnaˈeri
God ka matalangani na
abula taˈangaˈa kia ki.
4 God sasi ˈunaˈeri ˈiri
kuke totolia naˈa lekaˈa su-
lia na ru saga ki neˈe taki
ki baˈe kia ˈuana. Ma nia
talangwaraˈu goˈo ˈana su-
lia kulu roˈosulia na Anoˈi
ru Abu, ma noaˈa kulu kasi
roˈosulia na kwaiogai ˈanga
taˈa ana noni.
5 Ma sa tai faˈida neˈe
kira leka sulia na kwaio-
gaiˈanga taˈa ana noni, kira
manata goˈo ˈada sulia ru
fuana faˈatolilana na kwaio-
gai ˈanga taˈa ana noni.
Bore ma sa tai faˈida neˈe
na Anoˈi ru Abu nia talaˈida,
kira manata goˈo ˈada sulia
sasilana na kwaiogai ˈanga
Anoˈi ru Abu.
6 Ma diˈia na kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni nia
talaˈia ta ngwae, nia ka mae.
Ma diˈia na Anoˈi ru Abu ka
talaˈia ta ngwae, nia ka toˈo
ana mauriˈa faolu faˈinia na
aroaroˈanga.
7 Ma diˈia na kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni nia
talaˈia ta ngwae, nia mal-
imaeˈa ana God, osiˈana
noaˈa nia kasi roˈosulia na
taki God ki, ma noaˈa nia
kasi bolo fuana roˈongaˈa
sulia.
8 Na ngwae neˈe kira
roˈosulia na kwaiogai ˈanga
taˈa ana noni, nia ˈafitaˈi liu

kira ka faˈasaeleˈa God.
9 Bore ma kamuˈa, noaˈa
kamu ˈiri roˈo laˈu sulia
na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni. Diˈia na Anoˈi ru
Abu nia tua saena maurilamuˈa, tama muke roˈosulia
na kwaiogaiˈanga nia. Ma
sa tai neˈe na Anoˈi ru God*
noaˈa kasi tua saena maurilana, niaˈa noaˈa laˈu na
ngwae sa Jesus Christ.
10 Ma sa Jesus Christ ka
tua saena maurilamuˈa, sui
bore ˈana na nonimuˈa ke
baˈa mae osiˈana na abula
taˈangaˈa ki. Ma na mangomuˈa nia mauri, osiˈana
God nia faˈa ˈoloˈolo kamu
naˈa.
11 Ma na Anoˈi ru God neˈe
taˈea sa Jesus Christ faˈasia
na maeˈa, nia tua naˈa saena
maurilamuˈa. Ma God ke
baˈa taˈea logo nonimuˈa
ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe
tua saena maurilamuˈa.
12 Nia neˈe ngwaefuta kina
ˈae, kulu toˈo ana taˈi ru
fuana sasilana, neˈe kulu
ke tua sulia kwaiogai ˈanga
Anoˈi ru Abu. Noaˈa kulu
kasi roˈo laˈu sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana nonika.
13 Diˈia kamu roˈosulia
na kwaiogaiˈanga taˈa ana
noni, kamu ke funu. Ma
diˈia kamu ka roˈosulia na
Anoˈi ru Abu fasi ˈiri muke
danga ˈania na abulaˈanga
taˈa, muke baˈa toˈo ana
mauriˈa firi.
14 Ma sa tai faˈida neˈe
Anoˈi ru God talaˈida, kira
naˈa neˈe na ngela God ki.
15 Na Anoˈi ru Abu neˈe
God nia kwatea fuamuˈa,
noaˈa nia kasi kwate kamu
ka maˈu liu ˈani God ka diˈia
ta ngwae rao neˈe nia maˈu
ˈani ngwae ˈaˈana nia. Bore
ma na Anoˈi ru Abu neˈe
kwatea ma kamuˈa na ngela
God ki naˈa. Nia neˈe kwatea ka talangwaraˈu naˈa
fuaka ˈiri kuke saea God
ˈania “Maˈa kia.”
16 Na Anoˈi ru God saea
kulu na ngela God ki, ma
kulu ka alafafia ru neˈeri.
17 Ma osiˈana kiaˈa na
ngela nia ki, ma kuke baˈa
ngalia naˈa ru leˈa ki neˈe
nia gonia fuana na ngela
nia ki, ka diˈia logo neˈe
nia kwatea fuana sa Jesus
Christ. Kulu ngalia ru neˈeri
ki, osiˈana kulu ˈado fiku
faˈinia sa Jesus Christ ˈania
na nonifiiˈanga nia, ˈiri kuke
baˈa ˈado logo faˈinia saena
mauriˈa ana ˈinotoˈanga nia.

Na ˈinotoˈanga neˈe ke baˈa dao maˈi

18 Sui bore ˈana kulu ka
toˈo ana nonifiiˈanga ki
saena magalia neˈe, nau
ku manata toˈo neˈe na
ˈinotoˈanga neˈe God ke
baˈa kwatea fuaka, nia doe
ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga
neˈe kulu liu ˈi saena ana
kaidaˈi neˈe.
19 Na ru ki taˈifau neˈe
God nia saungaˈiniˈi, kira
kwaimasi taˈifau goˈo
ana kaidaˈi God ke baˈa
faˈataˈinia na ngela nia ki,
ma kira ka oga kaidaˈi neˈeri
ke dao ˈaliˈali.
20 God nia manata ngasi
naˈa fuana kala kaidaˈi goˈo
na ru neˈe nia saungaˈiniˈi
ki taˈifau kike mae ma
kike ngwaˈa. God nia sasi
ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na

* **8:9** nama Anoˈi ru sa Christ

kwaiogai ˈanga na ru neˈeri
ki, bore ma sulia kwaio-
gaiˈanga God ˈana talana.
Ma ru ki taˈifau ka kwaimasi
ana
21 kaidaˈi God ke logeda
faˈasia maeˈa ma na ngwaˈa
ˈanga ˈiri kira ke tua
sakadola daofaˈi liu faˈinia
na ngela nia ki.
22 Kulu saiana ˈita naˈa
maˈi ˈua leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe, na ru ki taˈifau
goˈo kira tua ˈani nonifiiˈa
diˈia na nonifiiˈa ana kaidaˈi
kini nia ngela fii.
23 Ma kuluˈa neˈe kulu toˈo
ana Anoˈi ru Abu neˈe God
nia kwatea fuaka fasi ˈiri
ke kwate kulu ke manata
ˈuitoˈo neˈe nia ke kwatea
ru leˈa ki fuaka, kuke nonifii
logo. Kulu oga liua, ma kulu
ka kwaimasi ana kaidaˈi God
ke baˈa kwate ma kuluˈa
na ngela gwaumauri nia ki,
ma ka kwatea noniˈi ngwae
faolu ki fuaka.
24 Talaˈae ana kaidaˈi
God nia faˈamauri kia, kulu
ka lialia masia fulilana ru
neˈeri ki. Bore ma diˈia kulu
ka toˈo naˈa ana tae neˈe
kulu lialia masia, tama na
manata ˈuitoˈo ˈanga neˈeri
noaˈa ˈiri mamana goˈo.
Sulia noaˈa ta ngwae kasi
manata ˈuitoˈo goˈo ˈuana
ta ru neˈe nia toˈo naˈa ana.
25 Bore ma diˈia kulu lialia
masia ta ru neˈe noaˈa
kulu ˈiri toˈo ˈua ana, kuke
kwaimasi ana faˈinia na ma-
betauˈa.
26 Ma ka ˈunaˈeri logo na
Anoˈi ru Abu leka logo maˈi
fuana ˈafilaka, ana kaidaˈi
maurilaka nia ngwataˈutaˈu
ma kulu ka kina kuke
foˈosi faˈuta ana God ka
ˈafi kia. Bore ma na Anoˈi
ru Abu ˈana talana neˈe
gania God fuaka saena
toloˈofiiˈanga neˈe noaˈa
kulu kasi bolo fuana saelana
ˈani ta alaˈanga.
27 Ma God neˈe nia sai filoa
na maurilaka taˈifau, nia ka
sai logo ana na manatana
na Anoˈi ru Abu. Ma na
manatana Anoˈi ru Abu nia
ˈuri; nia gania God ˈi fu-
likulu na ngwae nia ki, sulia
na kwaiogaiˈanga God.
28 Ma kulu saiana ru neˈe:
Na ngwae neˈe kulu alafe
fuana God, God faˈaleˈa kia
ˈani na ru taˈa ma ru leˈa
neˈe fuli fuaka ki. Nia sasi
ˈunaˈeri fuaka, ngwae neˈe
nia fili kia, osiˈana na kwaio-
gaiˈanga nia fuakulu neˈe
ˈunaˈeri.
29 Sulia tau naˈa maˈi, God
nia fili kia, ma ka alu kia
fasi ˈiri kulu ke diˈia Ngela
nia sa Jesus, fasi ˈiri sa Jesus
neˈe ka ngwae etaeta fuaka
na ngwaefuta nia ki.
30 Aia, ma fuaka na ng-
wae neˈe God fili kia ˈua
naˈa maˈi fuana ngela nia
ki, nia ka sae kia siana.
Ma kuluˈa neˈe nia sae kia
ˈunaˈeri, nia ka faˈasaga
kulu ˈi maana. Ma kuluˈa
neˈe nia faˈasaga kulu, nia
ka kwatea ˈinotoˈanga logo
fuaka.

*Noaˈa ta ru kasi fonea
alafeˈanga God fuakulu*

31 Ma ana kaidaˈi kulu
manata sulia ru neˈeri ki,
kulu ka saiana noaˈa ta ng-
wae kasi bolo naˈa faˈinia
tataˈe saulilaka, osiˈana God
nia kwaiˈafi akulu.
32 Sulia na Ngela nia
sa Jesus bore, noaˈa nia

kasi ogani laˈu ana, bore
ma nia kwatea fuana
kwaisuˈusiˈanga fuaka. Ma
osiˈana nia sasi ru leˈa
neˈeri fuaka, nia ke baˈa
kwatea logo na ru ki taˈifau
fuaka.
33 Noaˈa ta ngwae goˈo
ˈana neˈe totolia ka giosi kia
neˈe God fili kia, osiˈana God
talana saea neˈe kuluˈa saga
naˈa.
34 Ma ka noaˈa logo ta ng-
wae goˈo ˈana neˈe ka mata-
langaˈi kia, osiˈana sa Jesus
Christ nia mae naˈa fuaka,
ma nia ka tataˈe logo, ma
ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua
ˈi bali ˈoloˈolo ana God, ma
nia ka kwaiamasi ˈiri God ke
ˈafi kia.
35 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri,
tama noaˈa goˈo ta ru fasi
ˈiri neˈe ke lafu kia kuke tua
matali faˈasia na alafeˈanga
sa Jesus Christ fuaka. Sui
bore ˈana kulu ka tua ˈani
ˈafitaˈiˈanga doe, ma na ng-
wae ki kira ka fuli ru taˈa
fuaka, ma kulu ka fiolo,
ma kulu ka dalaˈa, ma kira
ka saungi kulu, ka ˈafitaˈi
kira ka lafu kia faˈasia na
alafeˈanga sa Jesus Christ
fuaka.
36 Osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba saea, “Ana kaidaˈi
ki taˈifau, kira sasi ˈuana
saungi lamiˈa, osiˈana kami
leka suliˈo. Kaimili diˈia
naˈa sipsip neˈe kira sasi
akaˈu ana fuana saungi-
lana.”
37 Sui bore ˈana kulu ka
tua saena ˈafitaˈiˈanga doe
ˈunaˈeri, kulu saiana kuke
baˈa liufia, sulia sa Jesus
Christ nia alafe fuaka.
38 Nau ku saiana noaˈa
ta ru ˈiri bolo fuana lafu-
laka faˈasia na alafeˈanga
doe nia fuaka. Sui bore
ˈana kaidaˈi kulu mauri ˈua,
nama ana kaidaˈi kuke mae,
kulu ngalia na alafeˈanga
nia. Noaˈa ta ˈainsel, nama
ta anoˈi ru taˈa, nama ta
ngasingasiˈanga kira ka la-
fua na alafeˈanga sa Jesus
Christ faˈasi kia. Ma ka
ˈafitaˈi logo fuana ta ru
ana kaidaˈi neˈe, nama ana
kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi
noaˈa kasi lafu kia faˈasia na
alafeˈanga nia fuaka.
39 Noaˈa ta ru logo saena
magalia, nama ˈi langi,
nama ta ru ana ru neˈe
God saungaˈiniˈi ki noaˈa
kasi bolo fuana lafulana na
alafeˈanga nia. Nia ˈafitaˈi
liu kira ka lafu kia faˈasia na
alafeˈanga God fuaka neˈe
nia faˈataˈinia fuaka ˈani sa
Jesus Christ na Aofia kia.

9

*God filia ngwae ˈi Jiu ki
bore ma kira ilangaˈinia sa
Jesus*

1 Ma taˈi ru neˈe nau ku
oga nai saea fuamuˈa, ma
ru neˈeri nia mamana liu.
Nau kusi soke kamu, osiˈana
nauˈa na ngwae fafarongo
sa Jesus Christ. Ma nau
ku saiana na alaˈanga neˈe
nai baˈa saea fuamuˈa, nia
mamana, osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe talaˈia na man-
ataˈanga nau.
2 Ru neˈe nau ku saea nia
ˈuri, nau ku kwaimanatai liu
ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia
na ngwae ˈi Jiu ki neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana sa Je-
sus Christ.

3 Kira neˈe na ngwae nau
ki, osiˈana nauˈa ta ngwae ˈi
Jiu logo. Nau ku oga diˈia nia
talangwaraˈu, nai akafoˈa
faˈasia na ˈado fikuˈa nai
faˈinia sa Jesus Christ, ma
nau ku ngalia ˈaku na
kwaˈikwaˈinga olisida.
4 Sulia na Jiu ki, kiraˈa na
ngwae God ki. Ma God ka
suluˈida ˈua naˈa maˈi, fasi
ˈiri kira ka diˈia na ngela nia
ki, ma nia ka faˈataˈinia na
ˈinotoˈanga nia fuada. God
ka fata alangaˈi fuada, ˈiri ke
baˈa faˈaleˈa kira. Ma God
ka kwatea naˈa taki ki fuada.
Ma kira ka saiana foˈosi ma-
manaˈanga ana God. Ma
God ka eta fataˈa fuada.
5 Ma na kwalafa kira na
ngwae doe neˈe God nia fil-
ida ˈua naˈa maˈi.* Ma sa
Jesus Christ logo, ana kaidaˈi
nia ka futa maˈi fasi ˈiri ka
alua naˈa na ngwae, nia neˈe
ta ngwae ˈi Jiu. Niaˈa neˈe
God neˈe nia gwaungaˈi fafia
ru ki taˈifau. Ma nia ka
totolia kike baˈatafea tua tua
firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.
6 Sui bore ˈana ngwae ˈi
Jiu kira ka ilangaˈinia sa
Christ, God noaˈa kasi ˈoia
fataˈa alangaˈinga nia fuada.
Sulia noaˈa laˈu na ngwae
ˈi Jiu ki taˈifau goˈo neˈe
ngwae filia God ki.
7 Ma noaˈa laˈu ngwae ki
taˈifau goˈo neˈe futa ana sa
Abraham neˈe ngela God ki.
Sui bore ˈana sa Abraham ka
toˈo ana ta ngela laˈu, God
nia fata ˈuri fuana sa Abra-
ham, “Na ngela ˈoe sa Aesak
goˈo neˈe nai baˈa lisia ka
diˈia na kwalafaˈa ba nau ku
eta fataˈa ˈania fuamu.”
8 Ma na ru neˈe ka
faˈataˈinia fuaka neˈe noaˈa
laˈu ngwae ki taˈifau neˈe
futa ana sa Abraham neˈe
ngela filia God ki. Bore ma
na ngwae neˈe kira futa maˈi
sulia na fata alangaˈinga
God ki lala neˈe kira na ngela
mamana sa Abraham ki.
9 Na fata alangaˈinga ba
God nia saea fuana sa Abra-
ham neˈe ˈuri, “Ana kaidaˈi
ˈolea, nai oli laˈu maˈi
siamu, ma ˈi Sera ˈafe ˈoe ke
baˈa faˈafuta taˈi ngela ng-
wane.”✡ Ma na ngela neˈeri
neˈe sa Aesak.
10 Ma noaˈa laˈu ru neˈeri
ki goˈo ˈana. Osiˈana sa
Aesak faˈinia ˈi Rebeka na
koˈo bora kia ki, kera toˈo
ana ro ˈiˈiu ngwane ki.
11-12 Ma ˈi naˈona mala
neˈe ˈi Rebeka nia faˈafuta
na ˈiˈiu neˈeri ki, God ka
fata ˈuri fuana, “Na ngela
faˈinaˈonaˈo ke baˈa rao
fuana ngela ˈi buri.” Nia
saea ru neˈeri ka sui mala na
ro ˈiˈiu neˈeri ki kera fiˈi futa
maˈi, ma sui mala kera fiˈi
fulia ta tae neˈe ka leˈa nama
ka taˈa. Nia ka ˈunaˈeri
sulia God faˈataˈinia fuaka
nia filia taˈi ngela sulia liana
talana, noaˈa laˈu sulia na
raoˈa keroˈa sasiˈi ki.
13 Ma God ba saea saena
na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Nau ku filia sa Jakob, ma
nau ku ˈaila ˈania sa Esau.”
14 Ma diˈia ta ngwae ka
saea neˈe God noaˈa kasi
saga osiˈana nia filia taˈi
ngela ma taˈi ka noaˈa,
alaˈanga neˈeri nia rora liu.

* **9:5** sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ✡ **9:9** Jenesis 18:10

15 Sulia God sae ˈua naˈa
maˈi fuana sa Moses ka
ˈuri, “Nauˈa lala neˈe nai
filia sa tai neˈe nai baˈa
kwaimanatai ana. Ma nau
ku filida sulia na kwaio-
gaiˈanga nau goˈo talaku.”
16 Osiˈana na ru neˈeri
ki, kulu ka saiana God filia
na ngwae noaˈa laˈu su-
lia na ru neˈe kira oga
nama kira ka sasia, bore ma
God nia filia ngwae ki sulia
kwaimanataiˈanga nia goˈo
ˈana.
17 Ma God ka fata fuana
na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt
saena Kerekereˈa Abu ka
ˈuri, “Nau ku alu ˈoe, ˈoko
tatalafaˈa ˈiri nai faˈataˈinia
na ngasingasi ˈanga nau
ˈani ru neˈe nai baˈa sasiˈi
fuamu, ma fasi ˈiri na ngwae
ana fanoa ki taˈifau kira ke
saiana na ngasingasi ˈanga
nau.”
18 Nia neˈe, God saiana ka
kwaimanatai goˈo fuana sa
tai neˈe nia oga, ma nia ka
faˈangasia manatana sa tai
neˈe nia oga.

God nia kwai matalangaˈi ma ka kwaigwale

19 Sali ta ngwae ke baˈa
fata ˈuri, “Faˈuta neˈe God
ka saetaˈa fuana ngwae
ki sulia manatada ngasi,
osiˈana nia ˈafitaˈi fuana
kira ka tataˈe saulia naˈa
kwaiogaiˈanga God?”
20 Ma nau ku olisia ˈuri:
Kuluˈa na ngwae neˈe God
saungaˈi kulu, noaˈa kulu
kasi bolo goˈo fuana olisi-
lana God ˈunaˈeri! Ma kulu
diˈia na dako neˈe ta ng-
wae nia saungaˈi nia ˈani
bobo ˈai. Na dako neˈeri
noaˈa kasi bolo fuana sae-
filoˈa ˈuri ana ngwae neˈe
saungaˈi nia, “Faˈuta neˈe
ˈoko saungaˈi nau ka ˈuri?”
21 Ma na ngwae neˈe
saungaˈi nia na dako ki
ˈani bobo ai, nia toˈo ana
ngasingasi ˈanga fuana
sasiˈa sulia kwaiogaiˈanga
nia. Nia saiana ka laungia
taˈi ˈiri ka lia leˈa, ma taˈi
ka noaˈa, fasi ˈiri ta dako
fuana asoa ˈinotoˈa ki, ma
ta dako fuana kaidaˈi dalafa
ki goˈo ˈana.
22 Ma nia ˈunaˈeri logo
fuana tae neˈe God nia saun-
gani. Osiˈana kaidaˈi nia
oga ka faˈataˈinia na saetaˈa
ˈanga nia ma na ngasingasi
ˈanga nia fuana ngwae ab-
ula taˈa ki, nia mabetau liu
ma noaˈa kasi ˈaliˈali fuana
faˈataˈilana na saetaˈanga
nia fuana na ngwae ki neˈe
nia ke baˈa matalangaˈinida.
23 Ma nia mabetau
ˈunaˈeri fuana ka faˈataˈinia
na ru ˈinotoˈa leˈa nia sasi
fuaka na ngwae neˈe nia
kwaimanatai ka tasa fuaka
ki. Sulia God sasi akaˈu
akulu fuana ˈadoˈa faˈinia
saena ˈinotoˈanga nia.
24 Osiˈana kiaˈa naˈa neˈe
ngwae filia nia ki, noaˈa laˈu
faˈasia na Jiu ki goˈo ˈana,
bore ma faˈasia na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
25 Sulia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, God ba fata
ˈuri saena na Kerekereˈa
Abu neˈe sa Hosea keresia,

“Na ngwae neˈe noaˈa laˈu
na ngwae nau ki, nai
baˈa saeda ˈania ng-
wae nau ki.

Ma na ngwae neˈe noaˈa
naisi alafe fuada ki,
nai baˈa saeda ˈani ngwae leˈa leˈa nau ki.”
26 Ma God ka saea fuana
sa Hosea ka keresia laˈu ka ˈuri,
“Kamu rongoa ˈi naˈo neˈe
nau ku saea, ‘Kamu
noaˈa laˈu na ngwae
nau ki.’
Bore ma niniˈari kira sae
kamu ˈani ngela God
mauri ki.”✡
27 Ma sa Aesea ba fata sulia
na ngwae Jiu ki ka ˈuri,
“Sui bore ˈana ngwae ˈi Israel ki kira ka ˈoro
diˈia one sulia asi,
kala bara ngwae ki
goˈo ada neˈe God
faˈamaurida.
28 Osiˈana God ke baˈa
matalangaˈi ˈaliˈali
goˈo ana na ngwae
ki taˈifau saena magalia.”
29 Nia diˈia logo ba sa Aesea
nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo
logo ka ˈuri,
“Diˈia God ngasingasiˈa liu
noaˈa kasi faˈamauria
ti ngwae ana kwalafa
kia ana kaidaˈi nia
matalangaˈi kia,
noaˈa ta ngwae Jiu
kasi mauri goˈo,
diˈia naˈa ngwae ki
taˈifau ˈi Sodom ma
ˈi Gomora neˈe kira
mae naˈa.”

Na ngwae Jiu ki noaˈa kasi faˈamamana

30 Aia, sulia na ru neˈeri
ki, kulu saiana na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira
dao toˈona na tala neˈe
God faˈasagada, sui bore
ˈana noaˈa kira kasi ili ili
ˈuana daoˈa toˈona. Ma
God ka faˈasagada sulia na
faˈamamana ˈanga kira.
31 Bore ma fuana na ngwae ˈi Jiu ki, sui bore
ˈana kira ka ili ili ˈuana
na faˈasagalada talada ˈani
roˈongaˈa sulia na taki ki,
noaˈa kira kasi dao goˈo
toˈona.
32 Ma noaˈa kira kasi bolo
goˈo fuana sasilana, sulia
kira fitoˈo ana na raoˈa
leˈa kira ki, ma noaˈa kira
kasi fitoˈo ana faˈamamana
ˈanga. Kira ˈasida ˈunaˈeri,
osiˈana kira firute ana na
gwaˈi fau doe.
33 God fata sulia sa Christ
na gwaˈi fau doe neˈeri
saena Kerekereˈa Abu ka
ˈuri,
“Lia basi, nai baˈa alua taˈi
gwaˈi fau saena fanoa
ˈi Sion.
Ma na ngwae ki kira ke baˈa
firute ana, ma kira ke
ˈasi ana.
Bore ma na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana
niaˈa, noaˈa kira kasi
liadila osiˈana niaˈa.”

10

1 Ngwaefuta kina, nau ku
foˈo ma nau ku oga liua God
ke faˈamauria na ngwae nau
ki ˈi Jiu.
2 Nau ku saiana ma nau ku
saea kwau neˈe kira suˈute
fuana dongalana God. Bore
ma noaˈa kira kasi sai leˈa
ana tala mamana fuana dongalana God.
3 Kira kina na tala neˈe
God sasi fuana faˈasagalana

✡ **9:26** Hosea 2:23; 1:10

na ngwae ki ˈi maana niaˈa. Ma kira ka ili ili lala ˈuana faˈasagalada talada ˈani na tala neˈe kira tala saungaˈinia ˈada. ˈUnaˈeri kira ka ˈaila ˈani na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki.

4 Ma na tala fuana faˈasagalana ngwae ki sulia na taki sa Moses ki, sa Jesus Christ faˈasuia naˈa, fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana, kira ka saga naˈa ˈi maana God.

God faˈamauri ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus

5 Na tala fuana faˈasagalana ngwae ki sulia na taki ki, sa Moses kerekere sulia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia na taki, ˈoke roˈo nama sulia taki laˈulaˈu God.”✡

6 Bore ma na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki ˈi maana, osiˈana kira faˈamamana ana sa Jesus, noaˈa ˈiri ˈafitaˈi goˈo fuana dongalana. Osiˈana God nia fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈuri fuamu talamu, ‘Ta ngwae ke raˈe nama ˈi langi fasi ˈiri ke faˈakosoa maˈi sa Jesus Christ ˈi ano.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus koso maˈi ka sui naˈa.

7 Nama ˈoe kosi fata ˈuri, ‘Ta ngwae ke koso nama saena kula ni maeˈa fasi ˈiri ke taˈea maˈi sa Jesus Christ.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus tataˈe ka sui naˈa.”

8 Na tala neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki osiˈana kira faˈamamana ana sa Jesus, nia neˈe faˈarongoˈa neˈe mika fatataloˈania, ma nia talangwaraˈu fuana muke dao toˈona. Nia neˈe na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri, “Na faˈarongoˈa God teo karangiˈo naˈa, nia teo saena fatalamu ma ˈi saena maurilamu.”

9 Diˈia kamu saea sa Jesus ˈani na Aofia, ma muke faˈamamana neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa, God ke baˈa faˈamauri kamu.

10 Na ngwae neˈe nia faˈamamana ana sa Jesus saena maurilana nia ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na ngwae neˈe nia fata tafa ˈania sa Jesus nia Aofia, God ke baˈa faˈamauria.

11 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea ka ˈuri, “Na ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana niaˈa.”

12 God noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae ˈi Jiu ki ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, osiˈana ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, kira toˈo goˈo ana taˈi Aofia. Ma nia ka faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau neˈe kira gania ˈuana ta kwaiˈafiˈanga.

13 Na Kerekereˈa Abu ka saea laˈu, “God ke baˈa faˈamauria na ngwae ki taˈifau neˈe kira ri satana ˈuana kwaiˈafi ˈanga.”✡

Na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi fofoni ru fuana

✡ **10:5** Levitikus 18:5 ✡ **10:13** Joel 2:32

ilangaˈilana sa Christ

14 Sali ti ngwae Jiu
kira fata ˈuri, “ˈUri ma
ngwae Jiu ki kike baˈa gani
faˈuta ana na Aofia ˈuana
kwaiˈafiˈanga faˈuta, diˈia
noaˈa kira kasi faˈamamana
ana niaˈa? Ma kira ka
faˈamamana faˈuta, diˈia
noaˈa kira kasi rongoa ˈua
na faˈarongoˈanga? Ma kira
ka rongo na faˈarongoˈanga
faˈuta, diˈia noaˈa ta ngwae
kasi faˈatalo ˈania?
15 Ma na ngwae ki
kira ka faˈatalo ˈania na
faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia
God noaˈa kasi kwatea ti ng-
wae fuana faˈataloˈanga?”

God asungaˈinia ngwae
lifurongo nia ki diˈia ba
na Kerekereˈa Abu saea,
“Kaidaˈi ti ngwae kira dao
maˈi faˈinia na Faˈarongoˈa
Leˈa, nia leˈa liu!”
16 Bore ma noaˈa laˈu
na ngwae Jiu ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana ana
na Faˈarongoˈa Leˈa. Su-
lia sa Aesea ba fata ˈuri
fuana God, “Aofia, noaˈa
laˈu na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana ana
faˈarongoˈanga kami.”
17 Ma na ngwae ki saiana
kira faˈamamana kaidaˈi
kira rongoa na Faˈarongoˈa
Leˈa. Ma kira ka rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa kaidaˈi
ngwae ki faˈatalongaˈinia sa
Jesus Christ.

18 Ma nau ku saefilo ˈuri:
Nia mamana neˈe ngwae
Jiu ki noaˈa kira kasi ron-
goa na Faˈarongoˈa Leˈa?
Noaˈa! Kira rongoa, sulia na
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na lingana ngwae lifurongo
God ki talofia saena
magalia taˈifau.
Ma na faˈatalongaˈilana fa-
talana leka ka dao
maˈi saena magalia
taˈifau.”✡

19 Ma nau ku saefilo laˈu
ˈuri: Na ngwae Jiu ki,
noaˈa kasi sai goˈo ana
na faˈarongoˈanga neˈeri?
Noaˈa. Kira saiana, sulia
sa Moses ba keresia naˈa
alaˈanga God ˈuri,
“Nai baˈa kwate ma kamu
ngwae Jiu ki muke
ˈuga sulia na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Nai baˈa faˈamaurida sui
bore ˈana kamu ka
saea kira ˈiri talingaˈi
goˈo.
Ma nai baˈa sasi kamu ke
saetaˈa, osiˈana nau
ku alafe fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
kamu fia kira ˈiri sai
sai aku.”✡

20 Ma sa Aesea ka fata
nonираˈa ˈi naˈo sulia ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe noaˈa kasi
lulu nau ki, kira ka
dao toˈo aku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa
kasi saefilo suli nau ki,
nau ku faˈataˈi fuada
fasi ˈiri kira ka sa-
iaku.”✡
21 Ma fuana ngwae ˈi Jiu ki,
sa Aesea ka alaˈa ˈuri suli
kira,
“Tau naˈa maˈi, nau ku
saeda ˈiri kira ke leka

✡ **10:18** Sam 19:4 ✡ **10:19** Diutronomi 32:21 ✡ **10:20** Aesea 65:1

ma'i siaku, bore ma
manatada ka ngasi ma
kira ka aburongo."

11

God fa'ata'inia na kwaimanatai'anga nia fuana ngwae Jiu ki

1 'Uri ma God ka 'aila 'ani
na ngwae nia ki 'i Jiu? Noa'a
go'o! Nau'a bore talaku
nau'a na ngwae Jiu logo,
sulia nau'a ta ngwae ana
kwalafa sa Abraham ana
fuu'i ngwae sa Benjamin.
2 God noa'a kasi 'aila go'o
'ani ngwae nia ki ne'e nia
filida 'ua na'a ma'i ana
safali'anga. Kamu saiana
tae ba Kerekere'a Abu nia
saea sulia sa Elaeja, kaida'i
nia 'ugalia God sulia na ng-
wae Jiu ki kira 'uri,
3 "God, kira saungia na'a
profet 'oe ki, ma kira ka
takalonga'inia na'a fu'ani
kwaisu'usi 'oe ki. Ma ta'ifili
nau na'a ne'e nau ku tua
'ua, ma kira ka sasi logo
'uana saungilaku."
4 Ma God ka olisia ka 'uri,
"Noa'a la'u ta'i 'ae'o go'o
ne'e 'oko tua. Nau ku to'o
ana na fiu to'oni ngwae Jiu
ki talaku ne'e noa'a kira
kasi fo'osia sa Baal na mala
mala god."
5 Ma nia 'una'eri logo ana
kaida'i ne'e, sulia kala bara
ngwae Jiu go'o ne'e kira
fa'amamana. Ma God ka
filida sulia na kwai'ofe'anga
nia.
6 Ma nia filida sulia na
kwai'ofe'anga nia, noa'a
la'u sulia na tae ki ne'e
kira sasi'i. Si di'ia God ka
filia na'a ngwae ki sulia tae
ki ne'e kira sasi, 'irai ma
filifili'a God noa'a la'u sulia
na kwai'ofe'anga nia.
7 Ma osi'ana nia 'una'eri,
na ngwae 'oro Jiu ki noa'a
kira kasi dao go'o to'ona na
'olo'olo'anga ne'e kira lulu
'uana. Ta'ifilia bara ngwae
ada go'o ne'e God filida ne'e
kira dao to'ona. Ma ti ngwae
ada, kira 'aila 'ania fafaron-
golana God.
8 Di'ia ba na Kerekere'a
Abu nia saea,
"God kwatea ma manatada
ka o'eo'ela, ma noa'a
kira kasi saiana tae ki
ne'e kira lisia ma tae
ki ne'e kira rongoa,
leleka ka dao go'o 'i
ta'ena bore."✡
9 Ma sa David ka fata 'uri
saena Kerekere'a Abu,
"Ala'ania kike saele'a ma
kike ele 'ada ana
fafanga'a kira ki.
Alu kike fito'o ana
fa'ale'anga 'oe, ma
kika 'arefo kaida'i
'oko kwa'ida, di'ia
ngwae ne'e kira
'asida saena itoito.
10 Nau ku fo'o fasi 'iri ne'e
maada ka rodo 'iri
noa'a kira kasi lia.
Ma nau ku fo'o fasi 'iri
kira ka liu ana
'afita'i'anga 'oro
sulia asoa firi."✡

11 'Iu, na Jiu ki kira
firute sulia noa'a kira kasi
fa'amamana ana sa Jesus
Christ. Bore ma noa'a
kamu kasi fia go'o fasi noa'a

✡ **11:8** Aesea 29:10; Diutronomi 29:4 ✡ **11:10** Sam 69:22, 23

kira kasi oli maˈi ˈuana faˈamamana ˈanga. Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana mauriˈa faolu faˈasia God, osiˈana na abula taˈangaˈa Jiu ki. Na ru neˈe ka ˈunaˈeri ˈiri na ngwae Jiu ki kira ka kwaimamagolai ˈuana ngalilana na mauriˈa faolu neˈeri.

12 Sulia na abula taˈangaˈa na Jiu ki, God ka kwatea ru leˈa ˈoro fuakulu taˈifau ngwae saena magalia. Ma sulia kira ka ˈaila ˈania sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma ana kaidaˈi neˈe Jiu ˈoro ki kike faˈamamana ana, God ke baˈa faˈaleˈa kia ka tasa.

God faˈamauria ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

13 Aia, nai baˈa alaˈa fuamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nauˈa na ngwae ni lifurongo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma nau ku saeleˈa liu sulia na raoˈa nau fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa.

14 Na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia nauˈa, diˈia nau ku alaˈa suli kamu, ˈirai liada ke kwaimamagolai sulia tae neˈe kamu toˈo ana. ˈUnaˈeri, nai baˈa ˈafida ˈiri kike toˈo logo ana mauriˈa faolu.

15 Kaidaˈi God ˈaila ˈanida, nia ka rokisia naˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki faˈasia na malimae nia ki ˈuana na kwaima nia ki. Ma ana kaidaˈi God ka kwaloa laˈu na Jiu ki, nia diˈia nia taˈea na ngwae ki faˈasia na maeˈa, ma nia ka faˈaleˈa ka tasa ana ngwae nia ki taˈifau.

16 Ma diˈia na ngisingisi beret etaeta ana afu beret neˈe kira kwatea fuana God, tama na afu beret laˈulaˈu neˈeri taˈifau naˈa neˈe ru God logo. Ma diˈia neˈe lalina na ˈai kira kwatea fuana God, ˈunaˈeri na rara ru ki logo.

17 Ma na Jiu ki, kira diˈia ta ˈai neˈe God fasia. Ma ti rara ru ana ˈai neˈe, God ka ˈoiˈi. Ma fuamuˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kaumulu diˈia na rara ˈai kwasi neˈe God ngalia ma ka labungaˈi kamu ana kula neˈe nia ˈoia na rara ru ki faˈasia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, sulia God nia faˈaleˈa kamu ka diˈia logo neˈe nia faˈaleˈa ngwae ˈi Jiu ki ˈua naˈa maˈi.

18 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu talingaˈi ka tasa liufia naˈa ngwae ˈi Jiu ki neˈe kira diˈia na rara ˈai neˈe God ˈoiˈi ki, sulia kamuˈa neˈe rara ru ki goˈo ˈana, ma na maurilana rara ˈai ki leka goˈo maˈi faˈasia na lalina ˈai. Ma na maurilana lalina ˈai noaˈa kasi leka maˈi faˈasia na rara ru ki.

19 Sali nia talangwaraˈu fuana ta ngwae noaˈa laˈu Jiu ka fata ˈuri, “God ka lafua naˈa Jiu ki fasi ˈiri kami ka didifulida.”

20 Nia mamana, kamu didifulida. God nia lafua ngwae Jiu ki osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma duˈungana ru neˈe, nia alu ma kamu ka didifulida osiˈana kamu faˈamamana. Ma nia noaˈa kasi leˈa fuana

muke lafe duˈungana na ru neˈeri, bore ma muke maˈu ˈani God.
21 Osiˈana diˈia God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia naˈa rara ru mamana ki, nia ke baˈa kwatea logo na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa neˈe kamu diˈia na rara ru faˈasia na ˈai matamata ki, diˈia neˈe kamu ˈaila ˈani.

22 Duˈungana ru neˈe, kulu saiana na kwaiˈofeˈanga God faˈinia na kwai matalangaˈinga nia. Nia ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa. Ma nia ka ˈofe kamu, diˈia muke inaˈu ana faˈamamanalana. Ma diˈia kamu noaˈa kasi faˈamamana, nia ka sikilia kamuˈa logo.

23 Ma diˈia na ngwae Jiu ki kira ka danga naˈa ˈania na abu faˈamamanaˈanga kira ki, God ke baˈa olitaˈinida ˈuana na kula neˈe kira tua tua maˈi ana. Osiˈana God saiana ka sasia ru neˈeri.
24 Ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kamu noaˈa laˈu na rara ru mamana faˈasia na ˈai neˈe God fasia. Duˈungana kaumulu leka maˈi faˈasia na ˈai kwasi, ma God ka ˈoi kamu, ma ka labungaˈi kamu goˈo ana ˈai neˈe nia fasia. Ma diˈia nia talangwaraˈu fuana God ka labungaˈi kamu ana ˈai nia, nia ke baˈa talangwaraˈu liu fuana God ke olitaˈinia na Jiu ki ˈuana ˈai neˈe nia ˈoida maˈi faˈasia.

God ke faˈamauria ngwae Jiu ki

25 ˈIu ngwaefuta kina, nau ku oga muke saiana na ru neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈinia ˈi naˈo. Nau ku fada fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi lafe. ˈOrolana ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈania fafarongolana Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na abu faˈamamana ˈanga kira teo leleka ka dao ana kaidaˈi na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe God ka filida, kira taˈifau kike faˈamamana ana niaˈa.
26 ˈUnaˈeri mala, God ka fiˈi faˈamauria na ngwae Jiu ki taˈifau. Ka diˈia nama Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na Ngwae Faˈamauri ke baˈa leka maˈi faˈasia Sion, ma ka lafua naˈa abula taˈangaˈa ki faˈasia na fuuˈi ngwae ˈi Israel.
27 Ma nai baˈa faˈamamana na fau alangaˈinga nau faˈinida, sulia nau ku lafua naˈa abula taˈangaˈa kira ki.”✡

28 Ma na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈaila ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri kira naˈa neˈe malimae God ki. Ma osiˈana ru neˈeri neˈe kamu na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki muka rongoa naˈa Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia alafe fuada, osiˈana nia filida naˈa, sulia na fata alangaˈinga nia ˈua naˈa maˈi fuana koˈo bora kira ki.
29 Osiˈana God noaˈa kasi rokisia naˈa manatana sulia

✡ **11:27** Aesea 59:20

sa tai faˈida neˈe nia filida
ma ka faˈaleˈada.
30 Ana kaidaˈi ba sui,
kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, noaˈa kamu ˈiri roˈo roˈo
goˈo sulia God. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, kamu ngalia
naˈa na kwaimanatai ˈanga
God, osiˈana na ngwae Jiu
ki noaˈa kira kasi roˈosulia
God.
31 Ma ˈunaˈeri logo,
na ngwae Jiu ki kira
aburongo ana God, fasi
ˈiri God ke faˈataˈinia
logo kwaimanataiˈanga nia
fuada. Nia sasi ˈunaˈeri,
osiˈana nia faˈataˈinia
kwaimanatai ˈanga nia
fuamuˈa.
32 Na ngwae ki taˈifau
suˈungenge ana God, ru neˈe
kwatea ma nia ka lisida
ka diˈia ngwae tua saena
lokafo ki neˈe kira tua ma-
sia matalangaˈilada. Nia
sasi ˈunaˈeri ˈiri neˈe nia
ka faˈataˈinia kwaimanatai
ˈanga nia fuada taˈifau.

Baˈatafea God

33 ˈOi ˈokalana God!
Kwaiˈofeˈanga nia doe liu!
Na liatoˈo ma na sai ˈi
ruˈanga nia ka doe liu!
Noaˈa ta ngwae kasi saiana
na filifiliˈanga God ma na
falafala nia ki.
34 Ka diˈia ba na
Kerekereˈa Abu nia saea,
“Noaˈa ta ngwae ˈiri saiana
na manatana God, ma
noaˈa ta ngwae ˈiri
bolo fuana ˈafilana
God ˈani manataˈanga
nia.
35 Ma noaˈa ta ngwae kasi
bolo fuana kwatelana
ta ru fuana God fasi
ˈiri God ke duˈua logo
fuana.”
36 Osiˈana God neˈe
saungaˈinia na ru ki taˈifau,
ma na ru ki taˈifau kira tua
tua maˈi sulia ngasingasi
ˈanga nia ma fuana niaˈa.
Alu kuke baˈatafea God tua
tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

12

Raoˈa fuana God

1 Aia, ngwaefuta nau kina
ˈae, sulia na kwaimanatai
ˈanga God fuaka nia doe
liu, nau ku gani kamu, ˈiri
muke kwatea naˈa mauril-
amuˈa taˈifau fuana God
diˈia ta kwaisuˈusiˈanga. Na
kwaisuˈusiˈanga neˈeri nia
mauri, ma ka abu, ma God
ka saeleˈa faˈinia. Sulia nia
naˈa neˈe falafala mamana
fuana foˈosilana God.
2 Ma noaˈa kamu kasi
sasi sulia falafala taˈa saena
magalia neˈe. Bore ma
muke alaˈania God ka
rokisia naˈa maurilamuˈa
ˈani faˈafaolulana na man-
ataˈanga kamu ki, ˈiri muke
saiana tae neˈe God oga
muke sasia. Muke saiana tae
neˈe nia leˈa, ma tae neˈe ka
faˈasaeleˈa God, ma tae neˈe
nia saga.
3 God ka faˈaleˈa nau ˈiri
nauˈa ta ngwae lifurongo
fuana, ˈiri nau ku saea
fuamuˈa taˈifau: Noaˈa
kamu kasi manata lafu
kamu talamuˈa. Bore
ma muke manata saga
suli tualamuˈa sulia na
faˈamamanaˈanga neˈe God
kwatea fuamuˈa.
4 Kulu saiana na noni ˈi
ngwae nia toˈo ana kula
toˈotoˈo ˈoro ki. Ma na taˈi

ta'i ru ana ru ne'eri ki to'o
ana rao'a matamata ki logo.
5 Ma nia 'una'eri logo
ana nonina sa Jesus Christ.
Kulu'a kula to'o to'o ki ana
nonina. Ma kulu ka to'o ana
rao'a to'o to'o ki. 'Una'eri
ne'e kulu ka rao nama fuana
'afilakulu kwailiu.
6 Ma kulu ka to'o ana
ngasingasi'anga matamata
ki ne'e God nia kwatea
fuaka sulia na alafe'anga
nia. Ma ta ngwae akulu,
di'ia God ka kwatea ngasin-
gasi'anga fuana fa'atalo
'anga 'ani Fa'arongo'anga
nia, tama nia ke fata nama
sulia na fa'amamana'anga
ne'e God kwatea fuana.
7 Ma ta ngwae la'u,
di'ia God ka kwatea
ngasingasi'anga fuana
kwai'afi'anga, alu nia ke
kwai'afi nama ana na
ngwae ki. Ma ta ngwae
la'u, di'ia God ka kwa-
tea ngasingasi'anga fuana
fa'amanatalana ngwae ki,
alu nia ke fa'amanata nama.
8 Ma ta ngwae la'u, di'ia
God ka kwatea ngasin-
gasi'anga fuana na radulana
ngwae ki, nia ke sasia nama.
Ma ta ngwae la'u, di'ia God
ka kwatea ngasingasi'anga
fuana kwate ru'anga fuana
ngwae ki, 'oko kwate
tatakola'a ana. Ma ta
ngwae la'u, di'ia God ka
kwatea ngasingasi'anga
fuana fa'ina'ona'o 'anga,
'oko rao ngasingasi'a 'i
na'ona ngwae ki. Ma
ta ngwae la'u, di'ia God
ka kwatea ngasingasi'anga
fuana kwaigwale'anga ana
ngwae ki, nia ka sasia fa'inia
na noni aleale'anga.
9 Ma na alafe'anga ne'e
kulu to'o ana fuana ngwae
ki, nia bolo fuana alafe'anga
mamana, ma noa'a kulu
kasi kwalabasa. Ma muke
'aila 'ani tae ne'e ta'a, bore
ma muke dau ngasi ana tae
ne'e le'a.
10 Muke kwaima fuamu'a
kwailiu, sulia kamu'a ne'e
bara ngwae asina ana sa Je-
sus Christ. Ma muke fu'usi
doe amu'a kwailiu.
11 Muke rao ngasingasi'a,
ma noa'a kamu kasi noni
'aila. Muke rao ngasingasi'a
fuana na Aofia.
12 Muke saele'a sulia na
fito'onga kamu. Ma muke
mabetau kaida'i kamu dao
to'ona 'afita'i'anga ki. Ma
muke fo'o ana kaida'i ki
ta'ifau.
13 Ma muke daro'ia 'i safi-
tamu'a na ru kamu ki fa'inia
na ngwaefuta kamu ki ana
sa Jesus Christ ne'e kira
dala'a. Ma muke kwaloa na
ngwae dao ki, fasi 'iri kira ke
tua saena na luma kamu ki.
14 Ma na ngwae ne'e kira
fa'akaisi kamu ki, muke
fo'o 'iri God ke fa'ale'a
kira. Muke fo'o 'iri God
ke fa'ale'a kira, ma noa'a
kamu kasi agida.
15 Muke saele'a fa'inia
na ngwae ki kaida'i
kira saele'a, ma muke
kwaimanatai fa'inia na
ngwae ki kaida'i kira
kwaimanatai.
16 Muke tua kwaima
fa'inia ngwae ki ta'ifau.
Noa'a kamu kasi naunau,
bore ma muke sasia na rao'a
ne'e ngwae ki noa'a kira
kasi manata doe ana. Ma

noaˈa kamu kasi fia fasi
kamu liatoˈo liu.
17 Diˈia ta ngwae nia sasia
ta ru taˈa fuamuˈa, noaˈa
kamu kasi olisia ˈani ta
ru taˈa. Muke iliili ˈuana
sasilana tae neˈe ngwae ki
taˈifau kira manata sulia nia
leˈa.
18 Muke sasia na ru ki
taˈifau neˈe talangwaraˈu
fuamuˈa fasi ˈiri muke tua
kwaima faˈinia ngwae ki
taˈifau.
19 Kwaima nau kina ˈae,
diˈia ta ngwae ka sasia ta
ru taˈa fuamuˈa, alu noaˈa
kamu kasi duˈua ˈani ta ru
taˈa. Alaˈania God lala neˈe
ke kwaˈida ˈania oga sasuˈa
nia. Osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba saea ka ˈuri, “God
fata ˈuri, ‘Nauˈa lala neˈe nai
duˈua, ma nau ku olisia na
ru ki.’ ”✡
20 Ma muke roˈosulia na
Kerekereˈa Abu ba saea,
“Diˈia na malimae ˈoe nia
fiolo, ˈoke sarea. Ma diˈia
nia silikwaˈu, ˈoke kwa-
tea kafo fuana ˈiri nia ke
kwaˈu. Osiˈana diˈia ˈoko
sasi ˈunaˈeri fuana, nia ka
baˈa ˈeke liu sulia ru taˈa ki
neˈe nia sasiˈi fuamu.”
21 Ma noaˈa kamu kasi
alaˈania na taˈangaˈa ka liufi
kamu. Bore ma muke liufia
lala na taˈangaˈa ˈania na
sasi leˈangaˈa kamu ki.

13

Roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki

1 Kamu taˈifau, muke
roˈosulia na gwaungaˈi
ngwae ki ana fanoa kamu
ki, sulia na ˈinotoˈanga kira
ki ˈita maˈi faˈasia God, ma
God ka alaˈani kira fuana
talaˈi lamuˈa.
2 Ma sa tai neˈe ka sasi
ˈuana uuˈa suˈusia na
gwaungaˈi ngwae neˈe ki,
nia uu suˈusia logo tae ki
neˈe God alua. Ma ta ngwae
neˈe nia sasi ˈunaˈeri, nia ke
baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga.
3 Na ngwae neˈe sasia ru
leˈa ki, noaˈa kira kasi maˈu
ˈani gwaungaˈi ngwae ki.
Na ngwae neˈe kira sasia
ru rora ki, kira lala neˈe
kira maˈu ˈani gwaungaˈi
ngwae ki. Ma diˈia kamu
oga noaˈa kamu kasi maˈu
ˈani gwaungaˈi ngwae ki,
ˈunaˈeri muke tua saga, ma
kike baˈatafe kamu.
4 Sulia kira neˈe ngwae
rao God ki fuana ˈafilamuˈa.
Ma diˈia kamu fulia ru rora
ki, muke maˈu ˈanida, sulia
kira toˈo ana ngasingasi
ˈanga fuana kwaˈikwaˈinga.
Sulia kira neˈe ngwae rao
God ki fuana kwatelana
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
neˈe fulirulana taˈa.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri,
muke roˈosulia na
gwaungaˈi ngwae ki ana
fanoa, sulia nia saga fuana
sasilana, ma diˈia kamu
sasia ru taˈa, kike kwaˈi
kamu.
6 Duˈungana ru neˈeri ki
logo, kamu ka folia takisi,
sulia na gwaungaˈi ngwae
ki kira rao fuana God, ma
kira ka rao ngangata fuana
ˈafilana ngwae ki.
7 Muke folia takisi ma ru ki
taˈifau neˈe taki ki ana fanoa
kamu nia ka saea. Ma muke
fuˈusi doe ana na gwaungaˈi

✡ **12:19** Diutronomi 32:35

ngwae ki taˈifau.

Muke sasia na raoˈa leˈa ki fuamuˈa kwailiu

8 Diˈia kamu ngali langa ana ta ru ana ta ngwae, muka duˈua ˈaliˈali nama. Ma ta ru neˈe totolia muke sasi nama neˈe muke tua ni alafe fuamuˈa kwailiu. Ma sa tai bore ˈana neˈe nia alafe ˈunaˈeri, nia roˈo naˈa sulia na taki God ki.

9 Sulia na taki ki ba ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi kakabara, noaˈa ˈoe kosi saungia ta ngwae, noaˈa ˈoe kosi bili, noaˈa ˈoe kosi oga ru ti ngwae ki.” Na taki neˈeri ki faˈinia na taki ki taˈifau laˈu, kira fiku goˈo ana taˈi taki ba ˈuri, “ˈOko alafe fuana na ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”

10 Osiˈana diˈia kamu alafe fuana ta ngwae, noaˈa kamu kasi saiana sasilana ta ru taˈa fuana. Nia neˈe, diˈia kamu alafe, muke roˈosulia na taki ki taˈifau.

11 Muke sasi ˈunaˈeri, sulia kamu sai naˈa ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke dao maˈi fuana faˈamauri laka, nia karangi liu naˈa ka liufia na kaidaˈi ba kulu eta faˈamamana ana. Nia neˈe, muke sasi akaˈu fuana kwalolana sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi diˈia na ngwae neˈe kira maliu goˈo ˈada.

12 ˈIu, nia rodo ka tau naˈa, ma na asoa fuana faˈamauri lamuˈa ka karangi naˈa maˈi. Nia neˈe, kuke mango faˈasia na abulaˈanga taˈa ki diˈia na ngwae neˈe kira fuli ru ana rodo. Ma na raoˈa leˈa kia ki ka diˈia naˈa raˈunga kia ki fuana fuˈa saulilana taˈangaˈa.

13 Nia bolo fuana abulalaka ka saga, diˈia na ngwae neˈe kira tua saena madakolaˈanga ana asoa. Noaˈa kamu kasi kwaˈufia ru neˈe ke burasia ngwae, ma masaˈa ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki, noaˈa kamu kasi ˈusu, ma noaˈa kamu kasi diˈia kui laelae ki, noaˈa kamu kasi fuˈa, ma noaˈa kamu kasi ˈuga.

14 Bore ma muke tua diˈia na Aofia sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi manata ˈuana faˈasaeleˈalana kwaiogai ˈanga taˈa ana nonimuˈa ki.

14

Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ngwae asina kamu ki

1 Aia, ta ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ, muke kwaloa, sui bore ˈana faˈamamana ˈanga nia noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua. Ma noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu faˈinia sulia na manataˈanga nia ki.

2 Ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki ngasi ngasiˈa, kira saiana kira ka ˈania goˈo ˈada fanga matamata kwailiu ki taˈifau. Bore ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ngwataˈutaˈu, kira fia na fasi nia abu fuana ˈanilana.

3 Ma na ngwae neˈe kira saiana kira ka ˈania kwalukaela fanga, noaˈa kira kasi manata taˈa sulia na ngwae neˈe noaˈa kasi

ˈania fasi. Ka ˈunaˈeri logo,
na ngwae neˈe noaˈa kasi
ˈania fasi, noaˈa kasi fata
faˈalia na ngwae neˈe saiana
kira ka ˈania kwalukaela
fanga. Sulia kira na ngwae
neˈe God nia ala naˈa fafida
ki.
4 Noaˈa kasi bolo fuana
kuke fata faˈalia na ngwae
rao God. Osiˈana God naˈa
neˈe ngwae gwaungaˈi kira,
niaˈa lala neˈe ke baˈa saea
na raoˈa kira ki taˈa nama
ka leˈa. Ma kira sasi leˈa,
sulia na Aofia nia bolo fuana
ˈafilada ˈiri kike sasi leˈa.
5 Ma nia ka ˈunaˈeri logo,
ti ngwae saea taˈi asoa nia
ˈinotoˈa ka tasa liufia ta asoa
matamata. Ma ti ngwae kira
ka saea asoa ki taˈifau niˈi
bolo goˈo ˈada. Aia, ma
nia leˈa fuada taˈifau kira
ka roˈosulia na tae neˈe kira
saiana nia saga.
6 Ma na ngwae neˈe ka
manata doe ana taˈi asoa,
nia sasia fuana na faˈa
ˈinotoˈa lana na Aofia. Ma
na ngwae neˈe saiana ka
ˈania ta fanga, nia sasia
fuana faˈa ˈinotoˈa lana na
Aofia, sulia nia baˈatangoa
God fuana fanga neˈeri.
Ma sa tai neˈe ka ˈaila
ˈania ˈanilana fasi, nia sasi
ˈunaˈeri fuana faˈa ˈinotoˈa
lana na Aofia, ma nia ka
baˈatangoa God.
7 Duˈungana noaˈa ta ng-
wae kasi mauri goˈo fuana
niaˈa talana, ma noaˈa ta
ngwae kasi mae fuana niaˈa
talana.
8 Osiˈana diˈia kulu mauri,
kulu mauri fuana na Aofia.
Ma diˈia kulu mae, kulu mae
fuana na Aofia. Nia neˈe,
sui bore ˈana kulu ka mauri
nama kulu ka mae, kuluˈa
neˈe ru Aofia ki naˈa.
9 Osiˈana sa Jesus Christ
nia mae, ma ka tataˈe naˈa
ˈuana na mauriˈa ˈiri nia
gwaungaˈi fuana ngwae
mauri ki, ma fuana ngwae
neˈe mae ki logo.
10 ˈIu, ma kamuˈa neˈe
noaˈa kamu kasi saiana
ˈanilana fasi, muke tua
faˈasia fata faˈalilana na
ngwaefuta kamu ki. Ma
kamuˈa neˈe kamu ˈania
kwalukaela fanga, muke
tua faˈasia lia toliˈa ana
ngwaefuta kamu ki. Sulia
kuluˈa taˈifau goˈo kuke
baˈa uu ˈi naˈona God fuana
matalangaˈi lakulu.
11 Duˈungana na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, “God fata
ˈuri, ‘Nia mamana nauˈa
naˈa neˈe God mauri. Ma
nia mamana logo ˈunaˈeri,
na ngwae ki taˈifau kike baˈa
bobo uruuru ˈi naˈoku, ma
kike saea neˈe nauˈa God.’ ”
12 Nia neˈe, kulu saiana
taˈifau goˈo kuke baˈa
faˈarongoa God ˈania ru ki
taˈifau goˈo neˈe kulu sasiˈi.

Noaˈa kamu kasi faˈarora ngwae asina kamu ki

13 Aia, noaˈa kulu kasi fata
faˈali kia kwailiu laˈu. Ma
nia leˈa fuana kuke mango
faˈasia sasilana ru neˈe ke
baˈa sasia maurilana ng-
waefuta kia ka firute.
14 Sulia na fikuˈa nau
faˈinia Aofia sa Jesus, nau ku
sai leˈa naˈa ana noaˈa ta
fanga kasi faˈasua ta ngwae
ˈi maana God. Si diˈia ta ng-
wae ka fia fasi ti fanga ke sua
fuana nia ˈania, ˈirai tama
nia rora fuana nia ˈania.

15 Ma diˈia ta ngwaefuta
amuˈa ka kwaimanatai
sulia tae neˈe kamu ˈania,
ˈunaˈeri tama noaˈa kamu
kasi faˈataˈinia goˈo na
alafeˈanga kamu fuana.
Noaˈa kamu kasi alua na
fanga neˈe kamu ˈania ka
faˈalia na ngwae neˈe sa
Jesus Christ nia mae ˈusia.
16 Noaˈa kamu kasi sasi ta
ru neˈe kamu saea fasi nia
leˈa ma ta ngwaefuta amuˈa
ka kwaimanatai duˈungana,
ˈiri neˈe ngwae ki kira ke
fuˈusi taˈa amuˈa faˈinia.
17 Kaidaˈi God nia
gwaungaˈi fafi kia, na ru
talingaˈi noaˈa laˈu sulia na
ru kulu ˈania nama kulu
ka kwaˈufia. Bore ma,
na ru neˈe talingaˈi neˈe
kuke sasia ru saga fuana
ngwae ki, ma kuke tua
ˈani aroaroˈa faˈinia ngwae
ki, ma kuke tua ˈani na
saesaeleˈa ˈanga na Anoˈi ru
Abu kwatea fuaka.
18 Ma diˈia ta ngwae nia
rao fuana sa Jesus Christ
ˈunaˈeri, God nia saeleˈa su-
lia, ma ngwae matamata ki
bore kira ka alafafia.
19 Nia neˈe, kuke sasi
ˈuana sasilana ru neˈe
kwatea aroaroˈanga ma
faˈangasilana faˈamamanaˈanga
kulu ki kwailiu.
20 Noaˈa kamu kasi taka-
longaˈinia na raoˈa God sa-
sia saena maurilana ta ng-
wae, osiˈana ˈoko ˈania ta
fanga nia fia fasi nia abu.
Sui bore ˈana na fanga ki
taˈifau goˈo ka leˈa fuana
ˈanilana, nia taˈa liu diˈia
na fanga neˈe kamu ˈania,
nia faˈarora ta ngwaefuta
amuˈa.
21 ˈUnaˈeri nia taˈi leˈa
diˈia noaˈa kamu kasi ˈania
fasina ta ru mauri, ma noaˈa
kamu kasi kwaˈufia ta kafo
ngasingasiˈa neˈe ke burasi
kamu, ma noaˈa kamu kasi
sasia ta ru laˈu neˈe ka
talaˈia ngwaefuta kamu ki
ka leka rora.
22 Ma na manataˈanga
kamu sulia na fanga neˈe
ti ngwae kira saea nia abu,
nia ta ru safitamuˈa goˈo
faˈinia God. ˈOilakiˈa fuana
ngwae neˈe nia sasia tae
neˈe nia saiana nia saga,
ma na maurilana noaˈa kasi
matalangaˈinia.
23 Bore ma diˈia na ngwae
neˈe manatana ka ruarua
sulia tae neˈe nia abu ˈi
maana God fuana ˈanilana,
ma nia ka ˈania ru neˈeri,
nia sasia ta ru rora, sulia na
ngwae neˈeri kasi roˈosulia
na tae neˈe nia manata sulia
nia saga. Osiˈana diˈia kulu
sasia ta ru neˈe kulu manata
ruarua ana fasi nia leˈa ˈi
maana God, tama ru neˈeri
nia taˈa.

15

*Faˈasaeleˈa ngwae mata-
mata ki, noaˈa laˈu fuaka
talaka*

1 ˈIu, kiaˈa na ngwae neˈe
faˈamamana ˈanga kia ki
ngasingasiˈa, nia bolo fuana
kuke mabetau faˈinia sa tai
neˈe faˈamamana ˈanga kira
ki ngwataˈutaˈu. Ma noaˈa
kulu kasi manata goˈo sulia
kiaˈa talaka.
2 Ma nia ka bolo
fuana kuke faˈasaeleˈa
na ngwaefuta kia ki
ˈiri ka leˈa fuada, fasi

ˈiri kuke faˈangasingasia
faˈamamana ˈanga kira ki.
3 Sa Jesus Christ noaˈa kasi
sasia laˈu na ru ki fuana
faˈasaeleˈalana talana. Su-
lia na Kerekereˈa Abu ba
saea, “God, na fata fuˈusi
taˈangaˈa kira fuamu faˈali
nau logo.”
4 Na ru ki taˈifau neˈe kira
keresia saena Kerekereˈa
Abu, kira keresia fuana
faˈamanatalaka. Na
Kerekereˈa Abu nia ˈafi
kia fuana mabetauˈa, ma
nia ka radu kia. Ma ru
neˈeri ki kwatea ma kulu ka
manata ˈuitoˈo ana God neˈe
faˈamamana eta fataˈa nia ki
fuaka.
5 Nau ku foˈo ˈiri God
neˈe gwalona mabetauˈanga
ma kwairaduˈanga, ka kwa-
tea ma muke tua sulia taˈi
manataˈanga goˈo diˈia logo
sa Jesus Christ nia tua faˈi
kamu.
6 ˈUnaˈeri kamu ke toˈo
ana taˈi liaˈi ngwae ma taˈi
fataˈa, muke faˈa ˈinotoˈa
God na Maˈa sa Jesus Christ
na Aofia kia.
7 Ma muke kwalo kamu
kwailiu ka diˈia sa Jesus
Christ ba kwalo kamu logo.
Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ng-
wae ki kira ke baˈatafea God.
8 Nau ku saea fuamuˈa,
sa Jesus Christ nia leka
maˈi saena magalia fasi
ˈiri ka ˈafia ngwae Jiu ki,
ˈiri ka faˈataˈinia na fata
alangaˈinga God ki fuana
koˈo bora kira ki ke fuli
mamana.
9 Ma nia leka logo maˈi
ka kwatea na ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki kira ka saiana
baˈatafelana God fuana
kwaimanatai ˈanga nia.
Diˈia ba na Kerekereˈa Abu
nia saea,
“Ana kaidaˈi nau ku tua
faˈinia ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, nau ku
baˈatafe ˈoe, ma nau
ku fataleˈa amu ˈania
nguˈa ki.”
10 Ma na Kerekereˈa Abu ka
fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, muke saleˈa
faˈinia ngwae God ki
ˈi Jiu!”
11 Ma na Kerekereˈa Abu ka
fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, muke baˈatafea
God, ma ngwae ki
taˈifau, muke baˈatafe
nia!”
12 Ma ana ta Kerekereˈa Abu
laˈu, sa Aesea ka fata ˈuri,
“Taˈi ngwae ana kwalafa
sa Jesi ke baˈa leka
maˈi, ma nia ke baˈa
gwaungaˈi fafia na ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki,
ma kira ke baˈa fitoˈo
ana niaˈa.”

13 Ma nau ku foˈo ˈiri
God neˈe kwate kulu ka toˈo
ana fitoˈonga, ka faˈasaeleˈa
kamu, ma ka kwatea
aroaroˈanga fuamuˈa sulia
na faˈamamanaˈanga kamu
ana niaˈa, fasi ˈiri na
fitoˈonga kamu ke bulao ˈani
ngasingasiˈanga na Anoˈi ru
Abu.

*Duˈungana tae neˈe sa
Paul ka kerekere nonira ˈa*

14 Ngwaefuta nau kina,
nau ku sai leˈa ana na
abulaˈanga kamu nia leˈa
liu, ma muka saiˈi ru,

ma muka bolo fuana na
faˈamanatalamuˈa kwailiu.
15 Sui bore ˈana nia
ˈunaˈeri, saena kerekereˈa
neˈe nau ku fata madako
sulia ti ru neˈe nau ku oga
nai faˈamanata oli amuˈa
ˈani. Nau ku fata noniraˈa
osiˈana God nia fili nau sulia
na kwaiˈofeˈanga nia,
16 ma nia kwatea ma nauˈa
na ngwae rao fuana sa Je-
sus Christ ˈi safitana na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
Nau ku rao diˈia ta fata
abu ˈani faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia
God, ˈiri na ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki kike baˈa diˈia
ta kwaisuˈusiˈanga neˈe God
nia saeleˈa faˈinia, ma na
Anoˈi ru Abu ka faˈafaolu
kira.
17 Ma ana fikuˈa nau
faˈinia sa Jesus Christ, nau
ku fata baˈalafe ˈani raoˈa
nau fuana God.
18 Nau ku fata goˈo sulia
tae ki neˈe sa Jesus Christ
nia sasi ˈani nau fuana
talaˈilana ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki fuana roˈongaˈa su-
lia God. Kira roˈosulia God
osiˈana kira rongoa alaˈanga
nau ki, ma kira ka lisia ru
nau ku sasiˈi ki.
19 Ma nau ku fulia
faˈanadaˈa ki ma ru ni
ˈarefoˈanga ki ˈani na
ngasingasi ˈanga ana Anoˈi
ru Abu God. ˈUnaˈeri,
nau ku etangia raoˈa nau
ˈi Jerusalem, ma nau ku
leka kwai liu ana kula ki
leleka ka dao ˈi Ilirikum.
Ma ˈi niniˈari, nau ku
fatataloˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus Christ ka
sui naˈa ana kula neˈeri ki.
20 ˈI faˈi bore ˈana nau ku
leka ana, nau ku ˈidufaˈi sasi
ˈuri: Nai fatataloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe
fanoa neˈe noaˈa kira kasi
rongo ˈua sulia sa Jesus
Christ, fasi ˈiri naisi diˈia ta
ngwae neˈe saungaˈinia ta
luma ˈi fafona fau ni ba-
batoˈo ˈanga ta ngwae mata-
mata alua.
21 Diˈia ba na Kerekereˈa
Abu alaˈa sulia na Christ,
“Ngwae neˈe noaˈa kasi
rongo ˈua sulia, kira
ke baˈa lisia, ma kira
ka saiana.”

Sa Paul nia ke leka ˈuana ˈi Rom

22 Ma osiˈana nau ku
ˈabera sulia faˈataloˈa
ˈunaˈeri saena fanoa mata-
mata ki, nia neˈe fonea
noaˈa naisi leka kwau ˈiri
nai dao toˈomuˈa.
23 Ma ana kaidaˈi neˈe,
nau ku faˈasuia naˈa na
raoˈa nau ki ˈi neˈe saena
maˈe fanoa neˈeri ki. Ma
sulia bara faˈi ngali naˈa
neˈe nau ku oga lekaˈa kwau
siaumulu,
24 ma ˈi niniˈari nau ku
manata naˈa fuana fasi
ˈiri nai liu kwau siaumulu,
kaidaˈi nai baˈa leka ˈuana
ˈi Spen. Nia neˈe nau ku
manata toˈo fuana nai dao
kwau siamuˈa, nau ku taˈi
saeleˈa basi faˈi kamu ka sui,
nau ku oga muke kwaiˈafi
aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi
Spen.
25 Bore ma ˈi naˈona
neˈe nau ku leka ˈuana ˈi
Spen, nai leka basi ˈuana
ˈi Jerusalem fuana ˈafilana
ngwae God ki ˈi neˈeri.
26 Osiˈana na ngwae
faˈamamana ki ˈi Masedonia

ma ˈi Gris, kira fia nia leˈa
fuana kwate maniˈa fuana
ˈafilana ngwae faˈamamana
neˈe kira dalaˈa ma kira ka
tua ˈi Jerusalem.
27 Ma na liaˈi ngwae neˈeri
neˈe ru kira talada. Ma ka
ˈunaˈeri bore, nia bolo fuana
kike ˈafida. Sulia na ngwae
Jiu ki kira daroˈia kwailiu
na Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, ma ka leˈa fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka
daroˈia na toˈo ruˈa kira ki
faˈinia na ngwae Jiu ki.
28 Ma ana kaidaˈi nai
faˈasuia naˈa na raoˈa fuana
kwatelana na mani neˈe kira
fikua fuada ka sui, nai baˈa
leka ˈuana ˈi Spen, ma nau
ku liu siaumulu ana lekaˈa
nau.
29 Kaidaˈi nai dao maˈi
siaumulu, nau ku saiana sa
Jesus Christ ke faˈaleˈa kamu
osiˈana nauˈa.
30 Ngwaefuta nau kina,
sulia na Aofia kia sa Je-
sus Christ, ma sulia na
alafeˈanga neˈe na Anoˈi
ru Abu kwatea fuaka, nau
ku gani kamu muke foˈo
ngasingasiˈa faˈi nau, fasi
ˈiri God ke ˈafi nau.
31 Muke foˈo ˈiri God ke
ˈafi nau fasi ˈiri na ng-
wae ki ˈi Judea neˈe noaˈa
kasi faˈamamana, noaˈa kasi
faˈafii nau. Ma muke foˈo
logo ˈiri na ngwae God ki ˈi
Jerusalem kike saeleˈa sulia
na mani ba nau ku kwatea
fuana ˈafilada.
32 ˈUnaˈeri, diˈia na kwaio-
gaiˈanga God, ana kaidaˈi
nau ku faˈasuia naˈa raoˈa
nau ˈi Jerusalem, nai baˈa
leka maˈi siaumulu faˈinia
na saeleˈanga doe, ma nau
kui baˈa mamalo leˈa faˈi
kamu.
33 Aia, nau ku foˈo ˈiri God
neˈe kwatea aroaroˈanga
fuaka, ke tua faˈi kamu
taˈifau. ˈIu ke ˈunaˈeri.

16

Sa Paul fata leˈaleˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈi Rom

1 ˈIu, nau ku oga nai
fata leˈa sulia na ngwaing-
waena kia ˈi Fobe neˈe rao
fuana ngwae faˈamamana ki
ˈi Kenkrae.
2 Ana kaidaˈi nia ke
baˈa dao maˈi siaumulu,
muke kwaloa sulia na
faˈamamanaˈanga nia ana
na Aofia, sulia ngwae God
ki totolia kike sasi ˈunaˈeri.
Ma muke ˈafia ˈani ta ru
neˈe nia oga, osiˈana niaˈa
ba ˈafia logo na ngwae ˈoro
ki ma nauˈa logo.
3 Ma nau ku kwatea
alaˈanga leˈa leˈa fuana sa
Akuila ma ˈi Prisila neˈe
kera rao faˈi nau fuana sa
Jesus Christ.
4 Ana kaidaˈi kera ˈafi
nau, karangi kira ka saungi-
daroˈo. Ma sulia ru neˈe,
nau ku tafedaroˈo liu. Ma
noaˈa laˈu taˈifili nau, ma
na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana logo, kira
tafedaroˈo.
5 Aia, ma nau ku kwatea
alaˈanga leˈa leˈa logo
fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana, ma kira ka
fiku saena luma kera fuana
foˈosilana God.
Ma nau ku kwatea
alaˈanga leˈa leˈa logo fuana
sa Epaenetus, na kwaima

leˈa nau. Nia neˈe ngwae etaeta neˈe nia faˈamamana ana sa Jesus Christ ˈi Asia.

6 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa logo fuana ˈi Mary, kini ba nia rao ngasingasiˈa fuamuˈa.

7 Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Andronikus, ma sa Junias, na ro ngwae Jiu ki diˈia logo nauˈa neˈe kira tua tua faˈi nau saena luma ni lokafo. Ma keroˈa ro ngwae kera eta faˈamamana ana sa Jesus Christ sui mala nauˈa. Ma na ngwae ni lifurongo ki, kira sai leˈa logo adaroˈo.

8 Na alaˈanga leˈa leˈa nau fuana sa Ampilatus, na kwaima leˈa nau sulia na faˈamamanaˈanga keroˈo ana na Aofia.

9 Na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Urbanus, na ngwae rao faˈi nau fuana sa Jesus Christ. Ma na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa Stakis, na ngwae kwaima leˈa nau.

10 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Apeles, na ngwae leˈa neˈe sa Jesus Christ alafafia. Ma fata leˈa leˈa ˈanga fuana sa Aristobulus faˈinia na tuaˈa nia.

11 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Herodion, ta ngwae Jiu diˈia logo nauˈa. Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana saena luma sa Narsisus.

12 Aia, na alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana ˈi Trifaena ma ˈi Trifosa, neˈe kera rao ngasingasiˈa fuana na Aofia. Ma na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana kwaima nau ˈi Persis, na kini rao maˈudi fuana na Aofia.

13 Nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana sa Rufus, ngwae rao leˈa fuana na Aofia. Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana teˈa sa Rufus, neˈe nia ˈafi leˈa aku diˈia naˈa ta ngela ˈana.

14 Alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana sa Asinkritus, sa Flegon, sa Hermes, sa Patrobas, sa Hermas, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ma kira ka tua faˈinida.

15 Alaˈanga leˈa leˈa ki fuana sa Filologus, ma sa Julia, ma sa Nereus faˈinia ngwaingwaena nia, ma fuana sa Olimpas faˈinia na ngwae God ki taˈifau neˈe kira tua faˈinida.

16 Ma ana kaidaˈi kamu ke lisi kamu kwailiu, muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu. Aia, ma na ngwae faˈamamana sa Jesus Christ ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.

Fata faˈabasuˈa sulia tuaˈa leˈa fuana ngwae faˈamamana ki

17 Ngwaefuta nau kina, nau ku saea fuamuˈa, muke madafi kamu faˈasia na ngwae neˈe kira kwate ma kamu ka fuˈa ki, ma kira kwate ma ti ngwae ka faˈitaˈi faˈasia sa Christ. Kira faˈamanata ˈani na ru neˈe leka matamata faˈasia na faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu faˈamamana ana. Muke tua tau faˈasida.

18 Sulia sa tai faˈida neˈe
kira sasi ˈunaˈeri, noaˈa kira
kasi rao goˈo fuana sa Jesus
Christ na Aofia kia, bore ma
kira rao goˈo ˈada sulia liada
talada. ˈAnia alaˈanga leˈa
kira ki faˈinia na alaˈanga
kwaigwafe kira ki, kira ka
sokea ngwae neˈe noaˈa kira
kasi saiˈi ru ˈua ki.
19 Bore ma ngwae ki
taˈifau kira rongo sulia neˈe
kamu roˈosulia sa Christ. Ma
nau ku saeleˈa liu suli kamu.
Nau ku oga muke liatoˈo
sulia tae neˈe leˈa, ma muke
tua faˈasia na ru taˈa ki.
20 ˈUnaˈeri God neˈe
gwalona na aroaroˈanga kia,
nia ke baˈa ˈaliˈali ka kwate
ma kamu ke liufia sa Saetan.
Nau ku foˈo fasi ˈiri na
Aofia kia sa Jesus ka inaˈu
ana ˈofelamuˈa.
21 Ma sa Timoti, na ngwae
neˈe rao faˈi nau, kwatea
logo kwau na alaˈanga leˈa
leˈa nia ki fuamuˈa. Ma
sa Lusius, sa Jason, ma sa
Sosipater, na ngwae Jiu ki
diˈia logo nauˈa, kira kwatea
na alaˈanga leˈa leˈa kira
logo fuamuˈa.
22 Ma nauˈa sa Tertius,
na ngwae neˈe nau ku ˈafia
sa Paul fuana keresilana na
alaˈanga neˈe ki, nau ku
kwatea kwau na alaˈanga
leˈa leˈa nau fuamuˈa su-
lia na faˈamamanaˈanga kia
ana sa Jesus Christ.
23-24 Aia, ma sa Geas ka
kwatea kwau na alaˈanga
leˈa leˈa nia ki. Nau ku
tua faˈinia ˈi neˈe, ma na
ngwae faˈamamana ki neˈe
kira fiku logo ˈi luma nia.
Ma sa Erastus, na ngwae
lia sulia mani saena maˈe
fanoa doe neˈeri, faˈinia ng-
waefuta kia sa Kuartus, kera
kwatea na alaˈanga leˈa leˈa
keroˈa logo fuamuˈa.*

Foˈongaˈa ˈisi ˈani
baˈatafeˈanga

25 Kuke fuˈusi ˈinotoˈa
ana God, osiˈana nia saiana
faˈangasingasi lamuˈa sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
nau ku faˈataloˈania. Na
Faˈarongoˈa neˈe nia leka
sulia sa Jesus Christ. Kaidaˈi
tau naˈa maˈi God noaˈa
kasi faˈataˈi madako ana
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.
26 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, nia faˈataˈinia naˈa
na Faˈarongoˈa Leˈa. Na
profet ki kerekere sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe. Ma
God neˈe mauri firi, nia
asungaˈi kami ka takaloa
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
fuana ngwae ana fanoa ki
taˈifau, fasi ˈiri neˈe ngwae
ki taˈifau, kike faˈamamana
ana, ma kike roˈo logo sulia.
27 God taˈifilia goˈo neˈe
liatoˈo ana ru ki taˈifau, kulu
baˈatafea ˈani sa Jesus Christ
tuatua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

* **16:23-24** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa laˈu alaˈanga neˈe, “Na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu.”

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Kaidaˈi sa Paul nia leka ana uula lekaˈa nia, nia dao ka tua ˈi Efesus sulia kala kaidaˈi, ma nia ka keresia ti kerekereˈa fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Saena taˈi kerekereˈa, sa Paul faˈamanata kira ˈani tuaˈa saga faˈinia ngwae abu faˈamamana. (Kulu ˈiri toˈo ana kerekereˈa neˈeri ˈi taˈena.) Buri ˈana neˈe ngwae ˈi Korint ki kira toˈomani na kerekereˈa neˈeri, kira ka toˈo ana ti lidiˈa neˈe kira oga kike lidia ˈuana sa Paul. Kira saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana araˈinga nama noaˈa? ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana ngwae faˈamamana ki, kuke leka fanga goˈo ada faˈinia kwaima kulu ki neˈe kira ˈania fanga neˈe kira foˈosi ˈani nunuˈi ru ki? ˈUri ma faˈuta neˈe kulu ka fiku foˈo goˈo aka? Ma kwateˈa faˈuta mo ana Anoˈi ru Abu neˈe leˈa fuaka fuana saefilolana God ˈuana?" Na ngwae faˈamamana ki ˈi Korint kira kerekere fuana sa Paul fuana saefilolana sulia ru neˈeri ki.

Ta uulu ngwae neˈe satada Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus, kira leka maˈi faˈasia ˈi Korint faˈinia kerekereˈa baera siana sa Paul. Ma kira ka faˈarongoa logo sa Paul ˈania ti ru taˈa liu fuli ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Ti ngwae faˈamamana ˈi Korint, kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka fata baˈalafe sulia sa tai neˈe siuabua kira ma ka faˈamanatada ˈania ru God ki (3:1-23). Ti ngwae oga kike leka sulia sa Paul, ma ti ai ka oga kike leka sulia sa Apolos nama sulia ti ngwae matamata laˈu. ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae logo ka kakabara na teˈa fafo nia, ma na faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae God ki noaˈa kira kasi sasia nama ta ru ana falafala taˈa ˈunaˈeri. Ma ta ru laˈu, ti ngwae faˈamamana kira ka ngali logo ti ngwae faˈamamana ana kwai matalangaˈinga ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagalada.

Sa Paul ka keresia laˈu fuana ngwae faˈamamana ˈi Korint. Ma na kerekereˈa neˈeri kulu ka saea ˈani 1 Korint. Saena bali buka 1-6, sa Paul ka kerekere sulia ru taˈa neˈe fuli safitana ngwae faˈamamana ˈi Korint neˈe nia rongoˈi. Saena bali buka 7-16, nia olisia na lidia neˈe ngwae Korint ki kira saefiloa maˈi saena kerekereˈa kira.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Na ˈafitaˈiˈanga ana barangisiˈa saena siosi & 1:1—4:21
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kakabaraˈanga & 5:1-13
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaifataiˈanga & 6:1-8
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga taˈa &

6:9-20
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana araˈinga & 7:1-40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana nunuˈi ru ki & 8:1—11:1
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana foˈo fikuˈa & 11:2—14:40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana tataˈe ˈanga ana noni faolu & 15:1-58
Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul & 16:1-24

1 Na kerekereˈa neˈe nia
leka maˈi faˈasi nauˈa sa
Paul faˈinia na ngwae asina
kia sa Sosetenes. God nia fili
nau sulia na kwaiogai ˈanga
nia ˈiri nauˈa ta ngwae ni
lifurongo ana sa Jesus Christ.
2 Keroˈo kerekere
fuamuˈa ngwae neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus,
ma muka tua saena na fanoa
ˈi Korint. God nia fili kamu,
ma ka faˈa abu kamu na
ngwae nia ki, sulia na ˈadoˈa
kamu faˈinia sa Jesus Christ.
God ka fili kamu faˈinia na
ngwae ana fanoa ki taˈifau
neˈe kira foˈosia sa Jesus
Christ, neˈe na Aofia kira,
ma na Aofia kia logo.
3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God
na Maˈa kia ma na Aofia
sa Jesus Christ ke kwaiˈofe
amuˈa ma ke kwatea na
aroaroˈanga fuamuˈa.

Kulu toˈo ana na leˈangaˈa ki osiˈana sa Christ

4 Nau ku baˈatafea God
suli asoa ki osiˈana kamuˈa,
sulia na kwaiˈofeˈanga neˈe
nia faˈataˈinia fuamuˈa
ˈania sa Jesus Christ.
5 God kwatea naˈa ru leˈa
ˈoro ki fuamuˈa, osiˈana
kamu tua ratai faˈinia sa
Jesus Christ. ˈUnaˈeri muka
sai leˈa ana ru ˈoro ki sulia
sa Jesus Christ, ma muka
faˈatalo leˈa logo sulia.
6 Na ru leˈa neˈe kiri
nia kwatea fuamuˈa, nia
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe
na faˈarongoˈa neˈe kami
faˈarongo kamu ˈani sulia
sa Christ nia mamana.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri,
kamu ka ngalia naˈa ru leˈa
ki taˈifau faˈasia God, ana
kaidaˈi neˈe muke kwaimasi
ana faˈi asoa neˈe na Aofia
kia sa Jesus Christ ke baˈa oli
laˈu maˈi ana.
8 Ma nia ke baˈa
faˈangasingasi kamu leleka
ka dao ana asoa ˈisi, fasi
ˈiri noaˈa ta ru taˈa kasi teo
amuˈa ana faˈi asoa neˈe nia
ke baˈa oli maˈi ana.
9 Kulu fitoˈo ana God
ke sasi ˈunaˈeri fuamuˈa,
osiˈana nia fili kulu ˈiri kulu
ka tua kwaima faˈinia sa
Jesus Christ na Ngela nia ma
na Aofia kia.

Na barangisiˈanga ˈi safitana na fiku taˈi ngwae faˈamamana

10 Aia, ngwae asina nau
kina ˈae, nau ku gani kamu
ˈania na ngasingasiˈanga
ana sa Jesus Christ na Aofia
kia, muke mango faˈasia
kwaingilongiloiˈanga faˈi
kamu kwailiu, fasi ˈiri noaˈa
ta barangisiˈanga ˈi safitamuˈa. Ma nia leˈa fuana
neˈe manataˈanga kamu ki
ma na kwaiogaiˈanga kamu
ki ka alua taˈi ru.
11 Nau ku saea ru neˈeri,
osiˈana neˈe ti ngwae
faˈasia kwalafa ˈi Kloe kira
faˈarongo nau ˈani fasi

kamu toˈo ana olisuˈusuˈu ˈanga ki faˈi kamu kwailiu.
12 Ma ti ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nauˈa na fafarongo sa Paul.” Ma ta ngwae ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Apolos.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Peter.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Jesus Christ.”
13 Na ru taˈa liu neˈeriˈa, si duˈungana kaumulu daroˈia sa Jesus Christ ˈani fikuˈa matamata ki. Noaˈa laˈu nauˈa sa Paul ba nau ku mae fuamuˈa ana na ˈai rara folo! Ma noaˈa kamu ˈiri siuabu ˈani sataku fasi ˈiri kamuˈa na fafarongo nau ki!
14 Nau ku baˈatafea God, duˈungana taˈifilia sa Krispus ma sa Geas goˈo neˈe nau ku siuabuda.
15 Nia neˈe, noaˈa ta ngwae bore ˈana kasi saea nia siuabu ˈiri niaˈa na fafarongo nau.
16 (Aia, nau ku siuabua logo sa Stafanas faˈinia na luˈuluˈua nia, ma noaˈa nau kusi manata toˈona sa tai laˈu neˈe nau ku siuabua.)
17 Osiˈana sa Jesus Christ noaˈa kasi asungaˈi nau maˈi fuana siuabulana ngwae ki. Nia asungaˈi nau lala maˈi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa nau kusi fata ˈani liatoˈo ˈanga ana magalia, ˈasu ˈubani ti ngwae kira kata faˈamamana sulia na alaˈanga leˈa nau ma noaˈa laˈu sulia na mamanaˈanga ana maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.

Na maelana sa Jesus faˈataˈinia na ngasingasiˈanga ma na liatoˈongaˈa God

18 Ana kaidaˈi ti ngwae kira rongoa faˈarongoˈa sulia na maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, kira fia na faˈarongoˈanga neˈeri na ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada. Bore ma kuluˈa, na ngwae neˈe God faˈamauri kulu ki, kulu saiana na faˈarongoˈanga neˈeri nia neˈe na ngasingasiˈanga God fuana faˈamaurilana ngwae ki.
19 Osiˈana God nia saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Ti ngwae ˈi neˈana kira saea fasi kira liatoˈo ma kira ka toˈo ana na liaˈi ngwae saga ki.
Bore ma nai baˈa faˈataˈinia neˈe noaˈa kira ˈiri liatoˈo goˈo, ma nau kui baˈa faˈataˈinia neˈe na naiˈi ru ˈanga kira ki ke baˈa sui.”

20 Nia neˈe, kulu saiana na liatoˈongaˈa ngwae Grik ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae Jiu ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae alaˈa leˈa ki, nia ke dalafaˈa goˈo ˈana. God faˈataˈinia neˈe na liatoˈongaˈa ngwae ki niˈi boleboleˈa goˈo ˈani.
21 God nia liatoˈo liu. Nia neˈe kwate ma ka ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana God ˈani na liatoˈongaˈa kira talada. God oga faˈamaurilana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami

faˈarongo ˈani, sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kika saea neˈe faˈarongoˈanga neˈeri nia boleboleˈa goˈo ˈana.

22 Ma na ngwae Jiu ki, kira oga kike lisia na faˈanadaˈa ki sui mala kira ka fiˈi faˈamamana. Ma na ngwae ˈi Grik ki, kira oga rongolana na alaˈanga liatoˈo ki sui mala kira ka fiˈi faˈamamana.

23 Bore ma kamiˈa faˈarongo ˈani sa Jesus Christ faˈinia na maelana ana ˈai rara folo. Ma na ngwae Jiu ki kira ˈaila ˈani na faˈarongoˈa neˈeri. Ma na ngwae Grik ki, kira saea neˈe faˈarongoˈa neˈeri na alaˈanga boleboleˈa goˈo ˈana.

24 Bore ma fuana sa tai faˈida neˈe God filida naˈa, ana Jiu ki, ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, na faˈarongoˈa neˈeri sulia sa Jesus Christ neˈe faˈataˈinia na ngasingasiˈanga God faˈinia na liatoˈongaˈa God.

25 Sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea neˈe liatoˈo ˈanga God ru boleboleˈa goˈo ˈana, na liatoˈo ˈanga God nia tasa liufia na liatoˈo ˈanga na ngwae ki. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea na ngasingasiˈanga God neˈe ru tiˈitiˈi goˈo ˈana, na ngasingasiˈanga God, ngasingasiˈa ka tasa liufia na ngasingasiˈanga ngwae ki.

26 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi manata bura ˈani tuaˈa ba kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈona mala kaidaˈi ba God nia sae kamu ˈuana faˈamamanaˈanga. Osiˈana neˈe ˈi maana ngwae ki, bara ngwae goˈo amuˈa neˈe kira toˈo ana liatoˈongaˈa, ma na ˈinotoˈanga. Ma bara ngwae goˈo amuˈa neˈe leka maˈi faˈasia na fuuˈi ngwae toˈofu ki.

27 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God nia fili kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu boleboleˈa ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea na ngwae liatoˈo ki. Ma nia ka fili kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu ngwataˈutaˈu ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea na ngwae ˈinotoˈa ki.

28 Ma God ka fili kamu na ngwae neˈe kira kasi fuˈusi doe amuˈa ki, ma kira ka ˈaila ˈani kamu, ma kira ka saea kamu na ru ˈoˈo ki goˈo, fasi ˈiri nia ke faˈalia na ru neˈe kira saea ˈania na ru talingaˈi ki.

29 Ma sulia nia ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi saiana ka fata leˈa sulia niaˈa talana ˈi naˈona God.

30 God naˈa neˈe alu kulu ka tua ratai faˈinia sa Jesus Christ, ma God naˈa neˈe ka kwatea liatoˈo ˈanga fuaka ˈani sa Jesus Christ. Ma God ka faˈa ˈoloˈolo kulu sulia sa Jesus Christ. Ma osiˈana sa Jesus Christ logo, God ka loge kia, ma nia ka faˈa abu kia naˈa fuana.

31 Ma nia ka diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ka fata baˈalafe, nia ka fata baˈalafe sulia tae neˈe na Aofia nia fulia.”

2

Sa Paul noaˈa kasi faˈatalo ˈani na liatoˈo ˈanga ana magalia neˈe

1 ˈIu, ngwaefuta kina, ana
kaidaˈi ba nau ku dao maˈi
siaumulu fuana alaˈanga
sulia na alaˈanga God ki
fuamuˈa, noaˈa nau kusi fata
ˈani ta alaˈanga liatoˈo diˈia
na ngwae sai ˈi ru ki.
2 Osiˈana neˈe ana kaidaˈi
ba nau ku tua faˈi kamu, nau
ku oga alaˈanga sulia taˈifilia
goˈo sa Jesus Christ ma na
maelana ana ˈai rara folo.
3 ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba
nau ku dao kwau siaumulu,
nau ku ngwataˈutaˈu ma
nau ku lebelebe, osiˈana nau
ku maˈu.
4 Ma ana kaidaˈi nau ku
alaˈa faˈi kamu, na alaˈanga
nau ki noaˈa laˈu na liatoˈo
ˈanga ana magalia. Bore ma
nau ku faˈatalo ˈania ngasin-
gasiˈanga ana Anoˈi ru Abu.
5 Nia ˈunaˈeri ˈiri
faˈamamanaˈanga kamu
kasi ego ana liatoˈo ˈanga
na ngwae goˈo ˈana, bore
ma muke ego lala ana
ngasingasiˈanga God.

God nia faˈataˈinia na lokoruˈa nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu

6 Fuana ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki
ngasi naˈa ana God, nau
ku alaˈa fuada ˈani liatoˈo
ˈanga. Ma na liatoˈo ˈanga
neˈe nau ku faˈamanatada
ˈani noaˈa laˈu faˈasia na
ngwae liatoˈo ana magalia
neˈe, nama na ngwae neˈe
kira ˈinotoˈa fafia na maga-
lia neˈe. Na ˈinotoˈanga kira
ki ke baˈa sui.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga
neˈe nau ku fata sulia neˈe
na naiˈi ru ˈanga God,
neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈi
madako ana fuana ngwae ki
ˈi naˈo. Ma ˈi naˈona mala
neˈe God ka saungaˈinia ru
ki, nia manata naˈa maˈi
sulia nia ke baˈa fulia na
liaˈi ngwae neˈeri fuana
faˈaleˈalaka ˈi langi.
8 Ma na ngwae gwaungaˈi
ki ana magalia neˈe noaˈa
kasi saiana na liaˈi ngwae
neˈeri. Diˈia kira saiana,
nia ˈafitaˈi kira ka fotoˈia na
Aofia ˈinotoˈa ana ˈai rara
folo.
9 Osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri,

“Na ru neˈe God nia sasi
akaˈu ana fuana kwa-
telana fuana ngwae
neˈe kira alafe fuana,
noaˈa ta ngwae kasi
lia saiana, ma noaˈa
kasi rongo saiana,
ma noaˈa ta ngwae
kasi malingaˈinia ru
neˈeri.”

10 Ma God ka faˈataˈinia
na liaˈi ngwae neˈeri fuaka
ˈani Anoˈi ru nia, neˈe sa-
iana na ru ki taˈifau ma na
manatana God logo.
11 Taˈifilia goˈo na ngwae
talana neˈe saiana tae neˈe
nia teo saena manatalana
ngwae. Ma ka ˈunaˈeri logo,
na Anoˈi ru Abu taˈifilia goˈo
neˈe saiana tae neˈe nia teo
saena manatalana God.
12 Ma kuluˈa ngwae neˈe
faˈamamana ki, noaˈa kulu
kasi manata diˈia na ngwae

ta'a ki saena magalia. Bore
ma na Ano'i ru Abu fa'asia
God ne'e tua akulu fasi 'iri
kuke saiana ru ki ta'ifau
ne'e God kwate'e fuaka.
13 'Una'eri kaimili kasi
fa'amanata la'u 'ani
liato'onga'a na ngwae
ki. Bore ma na Ano'i
ru Abu ne'e 'afi kaimili
mika fa'amanata 'ania
ru mamana ki sulia God
fuana ngwae ne'e kira to'o
ana Ano'i ru Abu saena
maurilada ki.
14 Ma na ngwae ne'e noa'a
kira kasi to'o ana Ano'i ru
Abu, nia 'afita'i kira ka sa-
iana na ru mamana ki sulia
God ne'e Ano'i ru Abu nia
fa'ata'inia. Osi'ana ngwae
ne'eri ki kira saea na ru ne'e
Ano'i ru Abu fa'ata'ini'i ki
ru 'o'o go'o 'ani. Noa'a
kira kasi saiana ru ne'eri,
osi'ana kira bo'obo'o 'uana
na Ano'i ru Abu ka 'afida 'iri
kike saiana na ru mamana
ne'eri.
15 Bore ma na ngwae ne'e
to'o ana Ano'i ru Abu saena
maurilana, nia bolo fa'inia
sai'a ana ru ki ta'ifau fa'asia
na Ano'i ru Abu. Ma na ng-
wae ne'e noa'a kasi to'o ana
Ano'i ru Abu saena maurilana, nia kasi bolo fa'inia ka
malinga'inia na ngwae ne'e
to'o ana Ano'i ru Abu.
16 Sulia ne'e Kerekere'a
Abu ba fata 'uri,

"Noa'a ta ngwae kasi sa-
iana na manatalana
na Aofia.
Ma noa'a ta ngwae 'iri
bolo logo fuana
fa'amanatalana 'ani
ta ru."

Bore ma kulu'a ne'e kulu
to'o na'a ana na Ano'i ru,
kulu malinga'inia na man-
atana sa Jesus Christ.

3

Ngwae ne'e to'o ana na Ano'i ru Abu noa'a kasi fulia barangisi'a

1 Ngwaefuta nau kina,
ana kaida'i ba nau ku tua
fa'i kamu, falafala kamu
ki di'ia go'o na falafala
ana ngwae saena magalia.
Ta ne'e, noa'a nau kusi
fa'amanata kamu di'ia ne'e
nau ku fa'amanata ngwae
ne'e to'o ana Ano'i ru
Abu. Ma kamu di'ia go'o
na ngela ki, osi'ana ne'e
fa'amamana'anga kamu
ana sa Jesus Christ noa'a
kasi ngasingasi'a 'ua.
2 'Una'eri nau ku
fa'amanata kamu di'ia ta
kini ba fa'asusufia na ngela
ti'iti'i nia, ma noa'a kasi
kwatea 'ua na fanga ngasi
fuana. Ana kaida'i ne'eri,
nia 'afita'i 'ua fuana muke
saiana na fa'amanata'anga
nau. Ma ana kaida'i ne'e
bore, noa'a kamu kasi
totolia 'ua,
3 sulia na abula'anga
kamu ki di'ia na abula'anga
ta'a na ngwae ki saena
magalia. Kamu kwaimam-
agolai, ma muka olisu'usu'u
fa'i kamu'a kwailiu, nia
fa'ata'inia ne'e kwaiogai
'anga ta'a kamu ki go'o ne'e
tala'i kamu. Ma falafala
kamu ka di'ia na ngwae ki
ne'e noa'a kasi to'o ana na
Ano'i ru Abu.
4 Ma ti ai amu'a kira
ka fata 'uri, "Kaimili na
fafarongo sa Paul ki." Ma
ti ai kira fata 'uri, "Kaimili

ne'e fafarongo sa Apolos ki." Na ala'a lamu'a ne'eri'a fa'ata'i madako liu ana falafala kamu ki di'ia na'a ngwae noa'a kasi fa'amamana ki.
5 Muke manata basi sulia nau'a, sa Paul, fa'inia sa Apolos. Kero'o na ro ngwae rao God ki go'o fuana 'afilamu'a 'uana fa'amamana'anga. Ma kero'o ka sasia amiro'o tae ne'e na Aofia kwatea fuamiro'o fuana sasilana.
6 'Iu, ma nau ku di'ia ta ngwae ne'e fasia na maga ru ki. Ma sa Apolos ka di'ia ta ngwae ne'e kikia ana kafo na maga ru ne'e nau ku fasi'i ki. Ma God lala ne'e kwatea na mauri'a fuana maga ru ne'eri ki, ma ka sasia ru ne'eri ki ka bulao ma'i.
7 'Una'eri, na ngwae ne'e fasi ru fa'inia na ngwae ne'e kikia ana kafo maga ru ne'eri ki, kera kasi 'inoto'a go'o. God na'a ne'e 'inoto'a, du'ungana nia kwatea na'a mauri'a fuana maga ru ki 'iri ka bulao.
8 Ma na ngwae ne'e fasi ru fa'inia na ngwae ne'e kikia kafo ana 'ai ki, kera rao fiku. Ma ta'i ta'i ngwae'a ana ro ngwae ne'e ki, God ke ba'a kwaiara kera fuana na rao'a ne'e kera sasi'i ki.
9 Nau ku rao fa'inia sa Apolos fuana God. Ma kamu'a na'a ne'e, kamu di'ia na o'ola God ne'e kero'o rao saena.
Ma muka di'ia logo na luma God.
10-11 Ma God ka 'afi nau sulia nau ku di'ia na ngwae liato'o ne'e saunga'inia na luma. Ma ana kaida'i nau ku eta fa'amanata kamu, nau ku alu na diro 'ai ana luma ne'eri. Ma talito'ona sa Jesus ne'e na diro 'ai ana luma ne'eri. Ma ti ngwae matamata ka saunga'i fafona diro 'ai ne'eri ki. Ma ka le'a fuana sa tai ne'e ka rao ana luma ne'eri, nia ke sasi le'a ana na rao'a nia ki.
12 Ta ngwae bore 'ana ne'e saunga'i fafona na diro 'ai ne'eri, nia sasi rao'a le'a di'ia na ngwae ne'e saunga'inia na luma 'ani na ru le'a di'ia na gol, ma silva, ma na fau folilani doe ki. Nama nia ka sasia na rao'a ta'a, di'ia na ngwae ne'e saunga'inia na luma 'ani na 'ai ma sao go'o.
13 Ma na kaida'i ke ba'a dao ma'i ana fa'i Asoa sa Jesus Christ fuana matalanga'inga, nia ke ba'a ilito'ona na rao'a kia ki 'ani mafula. Ma di'ia na rao'a ta ngwae ka le'a, 'afita'i na mafula ke fa'alia. Ma di'ia ne'e rao'a ta ngwae ka ta'a, na mafula ne'eri ke ba'a fa'alia ta'ifau go'o.
14 Ma di'ia ne'e mafula kasi fa'alia na rao'a ta ngwae, nia ke ba'a ngalia na kwaiara'a le'a.
15 Ma di'ia na mafula ke fa'alia na rao'a ta ngwae, nia noa'a kasi ngalia ta kwaiara'a, bore ma God ke ba'a fa'amauria. Sui bore 'ana nia ke ba'a di'ia na ngwae ba tafi fa'asia na luma ne'e du'afia, ma noa'a kasi laua na'a ta ru.
16 Aia, ma kamu'a ngwae ne'e kamu fa'amamana ki, kaumulu saiana taka ne'e kamu'a na luma abu God,

ma na Anoˈi ru God ka tua
saena maurilamuˈa.
17 ˈUnaˈeri, si diˈia ta ng-
wae ka faˈalia na luma abu
God, God bore ke faˈalia logo
niaˈa. Osiˈana na luma God
nia abu liu, ma kamu naˈa
neˈe luma abu God.

Na liatoˈo God nia ˈado fikua ngwae ki ma noaˈa kasi toˈolangaˈinida

18 Aia, noaˈa kamu kasi
ˈoi amuˈa talamuˈa. Diˈia
ta ngwae amuˈa fia fasi nia
ta ngwae liatoˈo ana mana-
talana ngwae ki goˈo ˈana,
nia leˈa fuana nia ka ˈaila
ˈani liatoˈo neˈeri, fasi ˈiri ke
alua niaˈa na ngwae liatoˈo
ˈi maana God.
19 Sulia tae neˈe ngwae
saena magalia ki kira saea
ˈani na liatoˈongaˈa, nia
neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi
maana God. Osiˈana neˈe
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na ngwae liatoˈo ki, God
faˈataˈinia neˈe manatalada
nia rora.”
20 Ma taˈi Kerekereˈa Abu
ka ˈuri logo, “Na Aofia sa-
iana fasi neˈe manatana na
ngwae liatoˈo ki neˈe ru ˈoˈo
goˈo ˈana.”
21 ˈUnaˈeri, noaˈa ta ng-
wae amuˈa kasi fata baˈalafe
goˈo osiˈana kamu donga
goˈo taˈi ngwae faˈamanata.
Ma ru ki taˈifau neˈe ru
kamu ki:
22 Kaimili, sa Paul, sa Apo-
los, ma sa Peter logo, God alu
kami na ngwae rao kamu ki.
Na magalia, ma na mauriˈa
faˈinia na maeˈa, ma na ru
ki neˈe fuli ana kaidaˈi neˈe,
ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa
dao maˈi, God ka kwatea
na ru neˈeri ki taˈifau logo
fuamuˈa.
23 Ma kamuˈa neˈe ru sa
Jesus Christ ki. Ma sa Jesus
Christ, niaˈa neˈe ru God.

4

Na ngwae ˈi Korint ki fuila kike alafafia faˈamanataˈanga sa Paul

1 Ma fuaimili ngwae neˈe
kami faˈamanata ki, muke
manata toˈo aimili diˈia ng-
wae rao sa Jesus Christ
ki. God arabaˈe kaimili
fuana faˈamanataˈanga ˈani
na naiˈi ru ˈanga nia neˈe
noaˈa nia kasi faˈataˈinia ˈi
naˈo.
2 God kwatea na raoˈa neˈe
fuaimili, ma kaimili ka sasia
nama na raoˈa leˈa neˈe.
3-4 ˈUri ma na raoˈa nau
faˈi kamu nia leˈa? Na
Aofia talana neˈe ke baˈa
filongaˈi nau ma ka saiana.
ˈUnaˈeri ta tae bore ˈana
neˈe kamu nama ta ngwae
bore ˈana ka manata sulia
raoˈa nau noaˈa ˈiri talingaˈi
goˈo. Noaˈa nau ku ˈiri sa-
iana ta ru neˈe nau ku fulia
ka rora, bore ma noaˈa kasi
fada laˈu neˈe nau ku sasia
goˈo raoˈa leˈa ki. ˈUnaˈeri
bore ˈana na Aofia lala neˈe
fulangani.
5 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu
kasi saea na raoˈa ta ng-
wae nia leˈa nama ka taˈa,
ˈi naˈona na kaidaˈi neˈe
na Aofia ke oli logo maˈi
ana. Ana kaidaˈi neˈeri,
nia ke baˈa faˈataˈinia na
manataˈanga ago ngwae ki
faˈinia na ru sofongaˈiniˈi ki
taˈifau. Ma kaidaˈi neˈeri,
God ke baˈa tafea na ngwae
ki totolia fulirulada.

6 Ngwaefuta kina, ana
kaidaˈi ba nau ku fata
sulia sa Apolos ma nauˈa,
nau ku oga muke ma-
lingani na alaˈanga ˈuri,
“Muke roˈosulia tae neˈe
na Kerekereˈa Abu nia
saea.” Ma noaˈa kamu
kasi baˈatafea ta ngwae
faˈamanata neˈe leˈa ka
liufia ta ai.
7 Ma noaˈa kamu kasi fia
fasi kamu talingaˈi ka liufia
ti ngwae. God kwate ˈoˈo
ana ru ki taˈifau fuamuˈa
neˈe kamu toˈo ani. Nia
neˈe, noaˈa kamu kasi
bolo fuana fata baˈalafeˈa,
osiˈana God taˈifilia goˈo
neˈe kwatea na ru neˈeri ki
fuamuˈa.
8 Kaumulu manata rora
sulia neˈe kamu toˈo naˈa
ana ru ki taˈifau neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuani. Ma kamu
ka manata rora logo ana
neˈe kamu fia fasi kamu
toˈo naˈa ana na ru leˈa
ki taˈifau. Ma kamu ka
manata rora logo ana neˈe
kamu fia fasi kamuˈa neˈe
na tatalafaˈa ki, bore ma
kaimili na ngwae lifurongo
ki neˈe noaˈa. Aia, nau ku
oga fasi kaidaˈi neˈeri ke dao
naˈa fuamuˈa fuana tuaˈa
naˈa saena ˈinotoˈanga ˈiri
kaimili logo mike tatalafaˈa
logo faˈi kamu.
9 Nau ku saea ru neˈeri,
sulia nau ku fia fasi God
nia alu kaimili, na ngwae ni
lifurongo ki, kami na ngwae
enoeno ki, diˈia na ngwae
neˈe kira matalangani fuana
maeˈa, fasi ˈiri na ngwae
ki taˈifau faˈinia na ˈainsel
ki logo kira ka adaˈi mae-
lamiˈa.
10 Ma na ngwae ˈoro ki
kira saea kaimili bolebeleˈa
goˈo ˈaimili osiˈana na raoˈa
kaimili fuana sa Jesus Christ.
Bore ma kamu saea kau-
mulu liatoˈo duˈungana kau-
mulu faˈamamana ana sa Je-
sus Christ. Ma kira saea logo
fasi kaimili ngwataˈutaˈu.
Bore ma kaumulu saea fasi
kaumulu ngasingasiˈa. Ma
kira ka ˈaila ˈani kaimili,
bore ma kira ka fuˈusi doe
lala amuˈa.
11 Ma kaimili niniˈa, ana
kaidaˈi neˈe bore, kaimili
fiolo goˈo ˈaimili, ma kami
ka silikwaˈu goˈo ˈaimili, ma
na toro kaimili ki ka taˈa,
ma kira ka ulasi kaimili, ma
noaˈa logo ta luma ˈaimili.
12 Ma na nonimiˈa ka
maruku naˈa sulia na rao
ngasilamiˈa. Aia, ana
kaidaˈi ngwae ki kira fata
taˈa aimili, kami ka gania
God fasi ˈiri ke faˈaleˈa kira.
Ma ana kaidaˈi kira fulia ru
taˈa ki aimili, noaˈa kami
kasi fuˈalida goˈo.
13 Ma ana kaidaˈi kira
fata faˈali kaimili, kami ka
olisida ˈani alaˈanga leˈa ki.
Ma leka ka dao bore ˈana
kaidaˈi neˈe, na ngwae ˈoro
ki saena magalia kira saea
fasi kaimili diˈia naˈa tafu.
14 Noaˈa naisi keresia
ru neˈe ki fuana faˈa
ˈekelamuˈa, bore ma nau ku
oga nai faˈamanata kamu.
Sulia kaumulu diˈia na ngela
nau ki neˈe nau ku alafe
fuada.
15 Sui bore ˈana ngwae
ˈoro ki kira ka faˈamanata
kamu sulia sa Jesus Christ,
taˈi ngwae goˈo neˈe nia
diˈia na maˈa kamu. Osiˈana
nau ku faˈataloˈania na

Faˈarongoˈa Leˈa ˈiri muka faˈamamana ana, ma nauˈa na ngwae diˈia ta maˈa fuamuˈa.
16 Nau ku diˈia naˈa maˈa kamu, nau ku gani kamu ˈiri muke diˈia nauˈa ana na ru neˈe nau ku sasiˈi ki.
17 Nau ku kwatea kwau sa Timoti siaumulu, ˈiri kaumulu ke tua sulia na falafala neˈeri. Nia diˈia na ngela nau neˈe nau ku alafe fuana, ma nia ka rao leˈa fuana na Aofia. Sa Timoti neˈe ke baˈa ˈafi kamu, ˈasu ˈubani mu kata manata bura ˈani falafala saga neˈe bolo fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki. Nau ku roˈosulia na falafala saga neˈeri, ma nau ku faˈamanata ˈani ˈi safitana ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe nau ku leka siada.
18 Aia, ma ti ai amuˈa, kira ka saea fasi noaˈa naisi leka laˈu maˈi fuana maaˈa toˈomuˈa. Ma kira ka fata baˈalafe liu sulida talada.
19 Bore ma, diˈia na Aofia nia oga, nai baˈa leka ˈaliˈali kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa lisia diˈia na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki kira toˈo naˈa ana ngasingasiˈanga, ma noaˈa laˈu na alaˈanga ˈoˈo ki goˈo ana neˈe kira saeˈe.
20 Kaidaˈi God gwaungaˈi fafi kulu, na ru talingaˈi noaˈa laˈu alaˈanga ki, bore ma na ngasingasiˈanga nia.
21 Aia, ma tae neˈe kamu oga? Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka maˈi siaumulu fuana balufilamuˈa. Bore ma, diˈia na fuli ru lamuˈa niˈi leˈa, na daolaku maˈi siaumulu ke baˈa leˈa logo, ma nai baˈa faˈataˈinia fuamuˈa na alafeˈanga nau faˈinia na kwaigere ˈanga nau.

5

Na abula taˈangaˈa ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint

1 Aia, nau ku rongo fasi taˈi ngwae amuˈa neˈe abulalana nia taˈa liu. Kira saea na ngwae neˈeri teo faˈinia teˈa fafo nia. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki bore, kira noaˈa kasi alafafia abulaˈa ˈunaˈeri.
2 Ma faˈuta neˈe kamu ka fata baˈalafe goˈo amuˈa, sui bore ˈana ta ngwae faˈamamana neˈe ka sasi ˈunaˈeri. Ma nia leˈa fuana muke kwaimanatai. Ma ka leˈa logo diˈia kamu kasi alafafia fuana tuaˈa ˈi safitamuˈa.
3-4 Niniˈari nau ku tua tau bore faˈasi kamu. Bore ma nia diˈia goˈo ˈana fasi nau ku tua faˈi kamu, osiˈana na manataku fii liu suli kamu. Ma nau ku matalangaˈinia na ngwae neˈe sasia ru taˈa ˈunaˈeri. Nau ku bolo faˈinia matalangaˈilana sulia na ngasingasi ˈanga nau faˈasia na Aofia kia sa Jesus. Ana kaidaˈi kamu ka fiku, nia diˈia nau ku tua logo faˈi kamu, ma kaimili ka toˈo ana ngasingasiˈanga faˈasia na Aofia kia sa Jesus.
5 Ma ˈania na ngasingasiˈanga neˈeri, nau ku fata

totongaˈi muke danga naˈa
ˈania ngwae neˈeri fuana sa
Saetan neˈe ke baˈa faˈalia
na nonina, ˈiri na mangona
ke baˈa mauri faˈasia na
kwaˈikwaˈinga neˈe God ke
baˈa kwatea ana faˈi Asoa
na Aofia sa Jesus ke baˈa oli
maˈi.
6 Noaˈa kamu kasi bolo
faˈinia neˈe kamu ke fata
naunau! Osiˈana kamu sa-
iana neˈe alaˈanga ba fata
ˈuri, “Ta kala isi tiˈitiˈi ba nia
ke sifolia kaˈakaˈa ana beret
taˈifau.” Ma ka ˈunaˈeri logo
ta ngwae neˈe abulalana taˈa
saiana ke baˈa talaˈia ngwae
ˈoro liu fuana lekaˈa sulia.
7 Nia neˈe, ka leˈa fuana
muke lafua faˈasi kamu na
ngwae taˈa neˈe diˈia isi,
ˈiri noaˈa ta taˈangaˈa ˈi
safitamuˈa. Ma diˈia kamu
roˈosulia na ru neˈe, muke
baˈa diˈia na beret faolu
neˈe noaˈa ta isi saena.
Ma nau ku saiana kaumulu
ˈunaˈeri naˈa. Duˈungana
neˈe na fafangaˈa kia
kwaimamani naˈa, sulia
sa Jesus Christ diˈia na
kala sipsip neˈe kira foˈosi
naˈa ˈani ana fafangaˈa Jiu
neˈe kira saea ˈani “Daofaˈi
Liuˈa.”
8 Ma osiˈana neˈe nia
ˈunaˈeri, ana kaidaˈi kulu
fanga ana na fafangaˈa ana
“Daofaˈi Liuˈa,” noaˈa kulu
kasi ˈania na beret ˈua
neˈe toˈo ana isi ana ab-
ula taˈangaˈa saena, bore
ma kulu ˈania lala na beret
neˈe noaˈa ta isi ana abula
taˈangaˈa saena, sulia na ab-
ulalaka saga taˈifau, ma na
fatalaka ka mamana logo.
9 Saena na kerekereˈa
ba nau ku kwatea kwau
fuamuˈa ˈi naˈo,* nau ku
saea kwau fuamuˈa noaˈa
kamu kasi ˈado laˈu faˈinia
ngwae neˈe maurilada teo
ana ˈusuˈa.
10 Ma noaˈa nau kusi
fata sulia ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana ana
God neˈe maurilada teo ana
ˈusuˈa, nama na ngwae
guguta, nama na ngwae
bilibili, ma na ngwae neˈe
kira foˈosia nunuˈi ru ki. Si
diˈia kulu tua saena magalia
neˈe, nia ˈafitaˈi fuana kulu
ka tua faˈasia na ngwae taˈa
ˈunaˈeri ki.
11 Bore ma, na ru ba nau
ku fata sulia nia ˈuri, noaˈa
kulu kasi ˈado faˈinia na
ngwae neˈe kira saea kira
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ma na maurilada ka
teo ana ˈusuˈa, ma kira ka
guguta, ma kira ka foˈosia
na nunuˈi ru ki, ma kira ka
fata taˈa sulia ngwae ki, ma
kira ka kwaˈu liua na waen,
ma kira ka bili. Noaˈa kamu
kasi fanga faˈinida ngwae
ˈunaˈeri ki.
12-13 Ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana ana sa
Jesus Christ, noaˈa kulu kasi
bolo fuana matalangaˈilada.
God lala neˈe ke baˈa mata-
langaˈi kira. Bore ma diˈia
ta ngwae akulu na ngwae
faˈamamana nia sasia ta
ru taˈa ˈunaˈeri, kulu bolo
fuana matalangaˈilana. Su-
lia na Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae
taˈa amuˈa tua saena fikuˈa
kamu, muke lalia faˈasia

* **5:9** Sa Paul keresia kerekereˈa neˈeri fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint, sui mala nia ka fiˈi keresia buka 1 Korint.

fikuˈa faˈi kamu.”

6

Na kwaifatai ˈanga safitana ngwae faˈamamana ki

1 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia kwaifatai faˈinia ta ngwae neˈe faˈamamana logo, noaˈa kasi leˈa fuana nia leka siana ngwae kwaigiosi ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Bore ma nia leˈa fuana nia ke leka lala siana ngwae God ki, fasi ˈiri kira ke faˈasaga na ru neˈeri.

2 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe ngwae God ki kike baˈa matalangani na ngwae ki saena magalia. Ma osiˈana kamu totolia sasiˈa ˈunaˈeri, kamu sai logo ana neˈe muke faˈasaga goˈo amuˈa kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.

3 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe kuke baˈa matalangaˈinia na ˈainsel ki. Nia neˈe, ka tasa liu fuakulu neˈe kulu bolo fuana faˈasagalana kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.

4 Diˈia ta ngwae amuˈa kwaifatai faˈinia ta ngwae logo neˈe nia faˈamamana, noaˈa kasi leˈa fuana lekaˈa siana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagaˈa.

5 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia leka siana ta ngwae kwaigiosi ˈunaˈeri, nia taˈa liu ma nia totolia ˈekeˈa fafia. Nau ku fia sali ti ngwae faˈamamana ˈi fanoa kamu kira liatoˈo, ma kira ka sai goˈo ˈada ana faˈasagalana ru ki safitamuˈa.

6 Bore ma kamuˈa, ana kaidaˈi ta ngwae nia kwaifatai faˈinia ta ngwae logo ˈi safitamuˈa, nia ka leka siana na ngwae kwaigiosi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Ma ru neˈeri noaˈa kasi leˈa!

7 Ma ana kaidaˈi neˈe kamu kwaifatai faˈi kamu kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ. Na kwaigiosiˈanga neˈe kamu sasia ana kaidaˈi neˈe ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki, nia noaˈa kasi leˈa. Nia taˈi leˈa diˈia muke alaˈania na ngwaefuta kamu ki kira ka fulia ru taˈa ki amuˈa, ma kira ka ngalia naˈa ru kamu ki, ma noaˈa kamu kasi leka fuana na ngwae kwaigiosi ki.

8 Bore ma kamu ngwae neˈe faˈamamana ki, kamu sasi taˈa fuamuˈa kwailiu, ma muka bili kamu kwailiu naˈa.

Muke tua faˈasia ˈusuˈa

9 Kaumulu saiana na ngwae neˈe abulalada taˈa ki, ˈafitaˈi kira ka tua saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia. Noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ta sokeˈa. Na ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwangwane neˈe kira kakabara faˈinia na ngwangwane ki, ma na kini ki neˈe kira kakabara faˈinia logo na kini ki,

10 ma na ngwae bili ki,
ma na ngwae guguta ki, ma
na ngwae neˈe kira kwaˈu
doe ana waen, ma na ngwae
neˈe kira alaˈa taˈa ki sulia
ngwae matamata ki, ma na
ngwae laulau ki, na ngwae
neˈeri ki noaˈa ta ngwae ada
kasi ruˈu saena tuaˈa neˈe
God ke gwaungaˈi fafia.
11 Ana kaidaˈi ba sui naˈa
kwau, ti ngwae amuˈa neˈe
abulalamuˈa ˈunaˈeri. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, God
rufuanata naˈa ana abula
taˈangaˈa kamu ki, ma muka
sikasika naˈa faˈasia na ab-
ula taˈangaˈa kamu ki, ma
God ka kwalo kamu naˈa
fuana niaˈa talana. Sulia
na Aofia kia sa Jesus Christ
faˈinia na Anoˈi ru God kia
kera kwate kamu ka saga.

Muke kwatea naˈa non-
imuˈa fuana God

12 Ta ngwae amuˈa fata
ˈuri, “Nau ku saiana nai sa-
sia goˈo ˈaku ru ki taˈifau.”
Nau ku olisi ˈuri ana, “Sui
bore ˈana ˈoko saiana sasi-
lana ru ki taˈifau, na ru
ki taˈifau noaˈa kasi leˈa
fuamu.” Nauˈa logo, nau
ku saiana nau ku sasia goˈo
ˈaku na ru ki taˈifau. Bore
ma noaˈa naisi alaˈania ta ru
ka gwaungaˈi fafi nau.
13 Ma ta ngwae amuˈa
laˈu ka fata ˈuri, “Na fanga
ru naˈa fuana ogaˈi ng-
wae, ma na ogaˈi ngwae ru
naˈa fuana fanga.” Nau
ku olisi ˈuri logo ana, “God
ke baˈa faˈasuia na fanga
faˈinia na ogaˈi ngwae.” Ka
ˈunaˈeri logo, na nonika
noaˈa laˈu ru fuana kak-
abaraˈanga, osiˈana na Aofia
nia saungaˈinia na nonika
fuana niaˈa talana. Ma na
Aofia ka tagi logo sulia na
nonika.
14 God ka taˈea na Aofia
sa Jesus faˈasia na maeˈa,
ma nia ke baˈa taˈea nonika
logo ˈani ngasingasiˈanga
doe nia.
15 Kamu saiana kuluˈa ng-
wae neˈe kulu faˈamamana
ki, na nonika nia ta bali goˈo
ana nonina sa Jesus Christ.
Nia neˈe, noaˈa kasi bolo
fuana kuke sasia ta ru ˈani
ta bali ana nonina sa Jesus
Christ fuana fikuˈa faˈinia ta
kini ˈusu!
16 Fuila muke saiana neˈe
diˈia ta ngwae teo faˈinia na
kini ˈusu, na ro nonidaroˈo
alua naˈa taˈi noni. Sulia
neˈe Kerekereˈa Abu ba fata
madako ana ka ˈuri, “Na ro
ngwae neˈe ki kera alua naˈa
taˈi noni.”
17 Aia, ma na ngwae neˈe
faˈamamana ana Aofia sa
Jesus, na maurilana faˈinia
na maurilana sa Jesus keroˈa
alua goˈo taˈi ru.
18 Muke tua faˈasia na kak-
abaraˈanga. Na taˈangaˈa ki
taˈifau neˈe ngwae ki fuliˈi
noaˈa kasi faˈalia goˈo non-
ida, bore ma ngwae neˈe
kira tua ˈani ˈusuˈa ki kira
faˈalia naˈa nonida talada.
19 Fuila kamu ka sai goˈo
ana neˈe nonika na kula ni
tuaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe
God kwatea fuaka. ˈUnaˈeri,
noaˈa laˈu kuluˈa talakulu
neˈe gwaungaˈi fafia na non-
ika, osiˈana kuluˈa neˈe ru
God ki.
20 Osiˈana God nia foli
kulu ˈani na maelana Ngela
nia. Ta neˈe, na ru ki
taˈifau neˈe kamu sasia

ˈani na nonimuˈa, muke sasi leˈa ana fuana fuˈusi ˈinotoˈalana God.

7

Sulia na ˈafeˈa ma na araˈinga

1 Aia, nau ku keresia naˈa kwau na olisiˈanga nau sulia na saefiloˈa kamu ki ba kamu kerekere ma muka saefiloa maˈi. Kaumulu saefilo ˈuri, “ˈUri ma, nia leˈa fuana ngwae noaˈa kasi teo faˈinia ˈafe nia?”

2 Ma nau ku saea, nia leˈa fuana ngwae ki taˈifau kira ka toˈo ana ˈafe ki, ma ka leˈa logo fuana na kini ki taˈifau kira ka toˈo ana araˈi ki, ˈiri ke dau sulia ngwae ki faˈasia kakabaraˈanga.

3 Ma nia leˈa fuana na araˈi ka teo faˈinia na ˈafe nia. Ma ka leˈa logo fuana na ˈafe ka teo faˈinia na araˈi nia. Sulia noaˈa nia kasi leˈa fuana ta ngwae adaroˈo ka ˈaila ˈania ta ai.

4 Osiˈana neˈe na kini noaˈa kasi ˈaˈana ana nonina talana, bore ma na araˈi neˈe nia ˈaˈana ana ˈafe nia. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae, nia noaˈa kasi ˈaˈana fuana na nonina ˈana talana, bore ma na ˈafe niaˈa logo neˈe ˈaˈana fuana.

5 Noaˈa kasi leˈa fuana kera ka tua toˈo toˈo ˈani kera kwailiu. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia kera alafafia fuana tuaˈa faˈasia teo fikuˈa fuana ta kaidaˈi tiˈitiˈi fasi ˈiri kera ka foˈo ngangata, nia leˈa goˈo ˈana. Sui ˈaliˈali logo kera ka oli keka teo fiku laˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan kata liufi kera ˈania ilitoˈonga ki, sulia nia talangwaraˈu fuamuˈa fuana roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki.

6 Muke sailinga leˈa: Nau ku alafafia neˈe kera ke tua faˈasia teo fikuˈa faˈinidaroˈo kwailiu sulia ta kala kaidaˈi dokodoko. Bore ma noaˈa nau ku ˈiri alaˈa totongaˈi neˈe kamu ke sasi nama ˈunaˈeri.

7 Saena manatalaku talaku, diˈia ngwae ki taˈifau ka tua diˈia nauˈa neˈe noaˈa kusi toˈo ana ta ˈafe, nia leˈa. Bore ma nau ku saiana na kwateˈa neˈe God kwatea fuaka noaˈa kasi bolo taˈifau. Sulia na kwateˈa nia fuana ti ngwae nia talangwaraˈu fuana tuaˈa taˈifilida. Ma na kwateˈa nia fuana ti ngwae laˈu, nia talangwaraˈu fuana kike tua fiku saena araˈinga.

8 Niniˈari nau ku fata fuana na ˈuru ngwae ki ma na gwaˈi ˈuru kini ki, nau ku saea nia leˈa liu diˈia muke sasi suli nau neˈe noaˈa naisi araˈi.

9 Bore ma, diˈia nia ˈafitaˈi fuana ti ngwae amuˈa ˈiri kamu ka ˈaila ˈani na kwaiogaiˈanga kamu ki ana noni, nia leˈa fuamuˈa muke ˈafe ma muke araˈi. Sulia nia leˈa fuamuˈa muke araˈi ˈaumulu ma muke ˈafe ˈaumulu ˈasu ˈubani kamu kata toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga ana noni.

10 Niniˈari logo nau ku fata fuamuˈa ai neˈe kamu araˈi taˈifau ma muka ˈafe taˈifau naˈa ki, nau ku saea na taki neˈe noaˈa laˈu sulia liaku, bore ma na taki na Aofia lala. Na ˈafe noaˈa kasi ilangaˈinia na araˈi nia.

11 Ma diˈia ta ˈafe ka
ilangaˈinia naˈa araˈi nia,
leˈa fuana nia ka oli nama
maˈi fuana fasi ˈiri kera ka
tua fiku laˈu. Ma diˈia noaˈa,
noaˈa kasi totolia nia ka ˈafe
laˈu. Ma na ngwae noaˈa
kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.

12 Nau ku fata laˈu
fuamuˈa ngwae faˈamamana
neˈe korea ta ai neˈe noaˈa
kasi faˈamamana. Nau ku
saea na alaˈanga nau naˈa
talaku goˈo ˈana, ma noaˈa
laˈu na alaˈanga totongaˈi
na Aofia. Diˈia ta ngwae
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ma nia ka toˈo
ana ˈafe neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma na kini
noaˈa kasi oga ilangaˈilana
araˈi nia, na ngwae neˈeri
logo noaˈa kasi ilangaˈinia
na ˈafe nia.

13 Ma ka ˈunaˈeri
logo fuana kini neˈe
faˈamamana. Noaˈa nia kasi
ilangaˈinia araˈi nia neˈe
noaˈa kasi faˈamamana diˈia
na araˈi nia oga kera ka tua
fiku.

14 Noaˈa ˈoe kosi faˈasia
osiˈana ta kini faˈamamana,
ma na araˈi nia noaˈa
kasi faˈamamana, God ke
baˈa faˈasikasika logo na
araˈi nia, sulia na ˈafe nia.
Ma ˈunaˈeri logo, God ka
faˈasikasika na kini neˈe
noaˈa kasi faˈamamana
sulia na araˈi nia neˈe
faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Diˈia ru neˈeri noaˈa
kasi mamana, na ngela kera
ki diˈia na ngela ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ki.
Bore ma kulu sai naˈa ana
neˈe na ngela kera ki ngwae
God ki naˈa.*

15 Ma diˈia ta ai amuˈa
toˈo ana ta araˈi nama
ta ˈafe neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma na araˈi
neˈeri nama na ˈafe neˈeri
ka ˈaila ˈani, muke alaˈania
fuana araˈi neˈeri nama na
ˈafe neˈeri ka leka ˈana. Sui
bore ˈana God alaˈania na
ru neˈeri, nia oga kamu ka
tua ˈani aroaroˈa faˈinia ˈafe
nama na araˈi neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana sa
Jesus.

16 Sulia na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki, noaˈa
kira kasi sai leˈa ana neˈe
ˈafe nia nama araˈi nia
ke baˈa faˈamamana, nama
diˈia noaˈa ka noaˈa goˈo.

17 Ngwaefuta nau kina, tu-
alamuˈa nia faˈuta kaidaˈi
neˈe kamu faˈamamana ana
God, nia noaˈa ˈiri leˈa
neˈe muke rokisia, bore
ma kamu sai nama ana
neˈe muke faˈasia taˈangaˈa
kamu ki. Nia neˈe na Aofia
nia oga. Nia naˈa neˈe
faˈamanataˈanga nau fuana
ngwae faˈamamana ki ana
fanoa ki taˈifau.

18 Sulia nia ˈunaˈeri, ta ng-
wae neˈe ka ˈolo faˈataˈinia
sulia na falafala ngwae Jiu
ki, diˈia nia ka faˈamamana
ana sa Jesus Christ, noaˈa nia
kasi lafua na toto neˈeri ana
ˈolo faˈataˈi ˈanga. Ma ka
ˈunaˈeri logo, diˈia na ngwae
neˈe nia noaˈa laˈu Jiu, ma

* **7:14** Na ngwae ˈi Korint ki fia diˈia na ngwae faˈamamana korea na kini noaˈa kasi faˈamamana, nia faˈasua araˈi nia. Ka ˈunaˈeri bore, sa Paul saea saena verse 12 ka dao ana 14, noaˈa nia ˈiri mamana. Sa Paul saea neˈe na ngwae faˈamamana saiana ka gwalea ˈafe nia faˈinia na ngela nia ki fuana kike faˈamamana.

nia ka faˈamamana ana sa
Jesus Christ, noaˈa nia kasi
ˈolo faˈataˈinia.
19 Si diˈia ta ngwae ka ˈolo
faˈataˈinia nama ka noaˈa,
nia kasi ˈinotoˈa goˈo ana.
Osiˈana na ru ˈinotoˈa neˈe,
nia roˈo lala sulia na taki
God ki.
20 Kamuˈa taˈifau, muke
donga tuaˈa neˈe kamu
tua maˈi ˈani ˈi naˈo
kaidaˈi kamu talaˈae ana
faˈamamanalana na Aofia
kia.
21 Sulia nia ˈunaˈeri,
diˈia ˈaeˈo neˈe ngwae
rao ˈoˈo ana kaidaˈi ˈoko
faˈamamana, nia leˈa goˈo
ˈana, ˈoko uu ngasi naˈa.
Bore ma, diˈia ka talang-
waraˈu fuamu ˈoko tua
sakadolaˈa, ˈoko kwateˈo ta-
lamu ˈuana tua sakadolaˈa.
22 Kaidaˈi na Aofia laefia
ta ngwae neˈe rao ˈoˈo, nia
alu nia ka sau ˈani ngwae
sakadola na Aofia. Ma ka
ˈunaˈeri logo na ngwae tua
sakadola neˈe sa Jesus Christ
ka laefia, nia neˈe ngwae rao
ˈoˈo sa Jesus Christ.
23 Aia, God foli kamu ˈani
na maelana sa Jesus Christ.
Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
rao ˈoˈo fuana ngwae ki.
24 Ngwaefuta nau kina,
na tuaˈa faˈuta neˈe kamu
tua maˈi ˈani kaidaˈi kamu
faˈamamana ana God, noaˈa
kasi leˈa fuana muka rokisia,
bore ma kamu sai nama ana
neˈe muke faˈasia taˈangaˈa
kamu ki.
25 Aia, na saefiloˈa kamu
sulia na ngwae neˈe noaˈa
kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe ma
noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta
araˈi, noaˈa nau kusi toˈo
ana ta taki faˈasia na Aofia.
Bore ma, nau ku keresia
na manataku goˈo ˈana, ma
kamu ka fitoˈo aku sulia
nau na ngwae neˈe Aofia
kwaimanatai aku.
26 Ma na manataˈanga nau
nia ˈuri: Sulia kulu ngwae
faˈamamana ki kulu dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana
kaidaˈi neˈe, nia leˈa neˈe
diˈia muke tua ˈani tuaˈa
neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi
naˈo.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae
toˈo naˈa ana ˈafe, noaˈa nia
kasi faˈasia naˈa. Ma diˈia
ta ngwae noaˈa kasi toˈo ˈua
ana ta ˈafe, noaˈa nia kasi
lulu ˈuana ta kini fuana ko-
relana.
28 Ma sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, diˈia ta ngwae ka
araˈi, nia noaˈa kasi abula
rora goˈo. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia ta kini ka ˈafe,
nia noaˈa kasi abula rora
goˈo. Aia, duˈungana tae
neˈe nau ku saea fuamuˈa
nia ka leˈa diˈia noaˈa kamu
kasi araˈi ma noaˈa mu kasi
ˈafe, osiˈana nau ku oga ˈiri
noaˈa kamu kasi toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ana maga-
lia.
29 Aia, ngwaefuta kina, na
fadalana alaˈanga nau ˈuri:
Na tualaka ana mauriˈa
noaˈa kasi tau goˈo saena
magalia neˈe. Noaˈa goˈo ta
ru ana diˈia ˈoko araˈi nama
ka noaˈa.
30 Noaˈa goˈo ta ru ana
diˈia ˈoko angi, nama ˈoko
gaˈa, nama ˈoko foli, nama
ˈoko noaˈa daofaˈi liu ana ru
ki.
31 Nia ka ˈunaˈeri logo, na
ngwae neˈe manata ˈabera
sulia ru ana magalia ki, kira
noaˈa kasi sasi laˈu diˈia

ne'e ru ne'eri ki doe saena
maurilada, sulia na magalia
ne'e karangi ka sui na'a.
32 Aia, nau ku oga fasi
na 'afita'i'anga saena ma-
galia ne'e noa'a kasi fa'a
'abera kamu. Na ngwae
ne'e noa'a kasi ara'i, nia
'abera go'o 'ani na rao'a
fuana na Aofia. Nia oga
fa'asaele'alana Aofia.
33 Bore ma na ngwae ne'e
ara'i, nia manata liu sulia ru
ki ana magalia, du'ungana
nia oga fa'asaele'alana 'afe
nia.
34 Ma ana kaida'i ki ta'ifau
nia manata sulia ro ru ki,
na kwaiogai'anga na 'afe
nia ma na kwaiogai'anga
na Aofia. Ma ka 'una'eri
logo, na kini ne'e noa'a kasi
to'o ana ara'i, nia manata
go'o 'uana na rao'a fuana
na Aofia, sulia nia kwatea
na'a maurilana ma na non-
ina fuana God. Ma di'ia ta
kini to'o ana ara'i, nia ka
manata go'o 'ana sulia na ru
ki saena magalia, du'ungana
nia oga fa'asaele'alana ara'i
nia.
35 Ma noa'a naisi saea
ru ne'eri ki fuana kwate-
lana 'afita'i'anga fuamu'a.
Bore ma, nau ku saea ru
ne'eri ki, osi'ana nau ku oga
'afi lamu'a, 'iri muke rao
le'a, ma muke alafe fuana
na Aofia, ma noa'a la'u ru
fuana luilamu'a.
36 Aia, di'ia ta ngwae
'alako to'o ana ta sari'i ne'e
kira alu fafia fuana, ma di'ia
na kwaiogai'anga nia ana
noni doe liu, ma nia ka oga
korelana na sari'i ne'e, nia
le'a fuana nia ka korea 'ana.
Ma di'ia nia korea na kini
ne'eri, kera kasi abula ta'a
go'o.
37 Bore ma, di'ia ngwae
'alako ne'eri ka 'aila 'ani
ara'inga, ma di'ia nia ka sa-
iana dau fafilana na kwaio-
gai'anga nia ana noni, nia
le'a fuana nia noa'a kasi
korea ta sari'i.
38 Nia ne'e, ka le'a go'o
'ana di'ia kamu ara'i ma
kamu ka 'afe. Ma nia le'a ka
tasa di'ia noa'a kamu kasi
ara'i nama kamu kasi 'afe.
39 Aia, ma di'ia ta kini ka
to'o ana ara'i, noa'a kasi
le'a fuana nia ka ilangani
ara'i nia. Ma di'ia na ara'i
nia ka mae, na kini ne'eri
saiana ka 'afe la'u fuana ta
ngwae ne'e nia oga, bore ma
ngwae ne'e nia fa'amamana
nama ana sa Jesus Christ
di'ia logo nia'a.
40 Ma sui bore 'ana ka
'una'eri, di'ia nia noa'a kasi
'afe la'u, nia ke ba'a saele'a
ka tasa. Nia ne'e mana-
talaku go'o 'ana 'una'eri,
bore ma nau ku fia na
Ano'i ru Abu God na'a ne'e
fa'ata'inia fuaku.

8

Sulia na fanga ne'e kira fo'osia 'ani nunu'i ru ki

1 Aia, nau ku keresia
ku olisia kwau na saefilo'a
kamu sulia na fanga ne'e
kira fo'osia 'ani nunu'i ru
ki.
Nia mamana, kulu'a
ta'ifau go'o kulu saiana ru
oro ki sulia God. Sui bore
'ana ka 'una'eri, nia noa'a
kasi le'a fuana lafulakulu
sulia na sai'i ru'a kulu ki.
Bore ma, alafe'anga ne'e
kwate ma kulu ka kwai'afi
akulu kwailiu.

2 Ma sa tai neˡe ka saea nia
saiˡi ru liu, nia noaˡa kasi sai
goˡo ana ta ru.
3 Bore ma na ngwae neˡe
alafe fuana God, God saiana.
4 ˡIu, sulia na fanga neˡe
kira foˡosia ˡani nunuˡi ru
ki, kulu saiana na nunuˡi
ru ki, noaˡa kira kasi mauri
mamana. Osiˡana kulu sa-
iana taˡifilia God goˡo neˡe
mamana.
5 Sui bore ˡana ti ngwae
kika foˡosia ru ˡoro ki ˡi
langi ma saena magalia logo,
ma kika saea na ru neˡeri ki
neˡe god ki ma na aofia ki,
6 kulu saiana taˡi God
goˡo neˡe tua, ma nia na
Maˡa neˡe saungaˡinia ru ki
taˡifau, ma kulu ka mauri
fasi ˡiri kuke rao fuana. Ma
kulu toˡo ana taˡi Aofia goˡo
sa Jesus Christ, neˡe ˡafia
God fuana saungaˡilana na
ru ki taˡifau, ma nia ka kwa-
tea logo na mauriˡa fuaka.
7 Ma ti ngwae neˡe kira
faˡamamana, noaˡa kira kasi
sai goˡo ana na nunuˡi ru
neˡe noaˡa laˡu ru ma-
mana ki. Ma osiˡana tau
naˡa maˡi, kira lisia naˡa
ngwae ki kira foˡosia na
nunuˡi ru ˡoro ki, kika man-
ata fasi na fanga neˡe kira
foˡosia ˡani nunuˡi ru ki, nia
fanga naˡa ana nunuˡi ru ki.
Ma talangwaraˡu fuana kika
kwaimanatai diˡia kira ˡania
na fanga ˡunaˡeri, ma kira
ka fia fasi kira fulia ru taˡa
ma kika bulibuli ˡi maana
God.
8 Bore ma nau ku saea
fuamuˡa, ˡafitaˡi fuana ta
fanga ka kwaiˡafi aka fuana
faˡasaeleˡalana God. Sulia
diˡia kulu ˡania ta fanga,
nia ru ˡoˡo goˡo ˡana ana
God, ma diˡia noaˡa kulu
kasi ˡania, nia noaˡa kasi
matamata goˡo.
9 Sui bore ˡana ka ˡunaˡeri,
muke lia suli kamu, ˡasu
ˡubani kamu kata sasi ti ng-
wae faˡamamana kika sasia
ta ru neˡe manatalada talada
saea fuada neˡe kira rora
fuana sasilana.
10 Muke madafi kamu ˡasu
ˡubani ru neˡe kata fuli: Ng-
wae faˡamamana neˡe kira
manata sulia fasi nia rora
fuana ˡanilana fangaˡa neˡe
kira foˡosi ˡani fuana nunuˡi
ru ki. Ma kira lisia kamu
ˡania fanga neˡeri saena
luma abu na nunuˡi ru.
Kamu saiana nia noaˡa kasi
rora fuana ˡanilana fanga
ˡuri ki. Bore ma kamu
ke raduda fuana ˡanilana
fangaˡa neˡe kira foˡosi ˡani
fuana nunuˡi ru, ma kira ke
sasia ru neˡe mangoda saea
fuada nia rora.
11 Ma ˡunaˡeri na
toˡolamuˡa neˡe faˡamamanaˡanga
nia kasi ngasingasiˡa ˡua,
na maurilana ke baˡa taˡa,
osiˡana na abulalamuˡa ˡani
saiˡi ru lamuˡa. Ma ngwae
neˡeri, sa Jesus Christ mae
naˡa fuana.
12 Kaidaˡi kamu fulia
ru taˡa ana ti ngwae
faˡamamana ˡani radulada
fuana fulilana ru neˡe kira
manata sulia nia rora, kamu
fulia ru taˡa ana sa Christ
logo.
13 Nia neˡe, ˡafitaˡi liu
nau ku ˡania ta fanga neˡe
toˡolaku lisia ma ka leka
rora. Osiˡana noaˡa naisi
oga neˡe nai kwatea sa
toˡolaku ka sasia ta ru neˡe
manatalana talana saea

fuana neˈe nia rora fuana sasilana.

9

Sa Paul noaˈa kasi tuaraˈinia ngwae fuana ru neˈe bolo fuana ganilana

1 Aia, nauˈa niniˈa, nau ta ngwae aloge. Ma nau neˈe ta ngwae lifurongo, ma nau ku lisia naˈa sa Jesus na Aofia kia. Ma kamu faˈamamana ana Aofia sulia na raoˈa nau fuana.

2 Nia neˈe, kamu ka saiana nauˈa naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, bore ˈana ti ngwae kira saea noaˈa. Kamu saiana taˈifau naˈa, sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana na Aofia neˈe faˈataˈinia na raoˈa nau diˈia ta ngwae lifurongo.

3 Ana kaidaˈi ti ngwae kira balufi nau, nau ku olisi ˈuri ada:

4 Nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngalilana fanga ma na kwaˈunga faˈasia sa tai faˈida neˈe nau ku faˈamanatada. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi ngalia.

5 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasiˈa sulia sa Peter faˈinia ti lifurongo, ma na ngwaefuta sa Jesus ki, neˈe kira toˈo ana ˈafe faˈamamana ki neˈe kira leka faˈinida ana lekalada. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi toˈo ana ta ˈafe.

6 Sa Banabas faˈi nau, keroˈo toˈo logo ana ngasingasiˈanga diˈia ti lifurongo fuana ngalilana mani ˈiri keroˈo kasi ˈabera ˈani raoˈa matamata. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, keroˈo rao logo fuana folilana na fanga keroˈo ki.

7 Ma ta ngwae ana ofoˈa bore, nia noaˈa kasi sasia na raoˈa matamata fuana folilana na fanga nia. Ma ta ngwae neˈe nia fasia maga ru ki, nia saiana ˈanilana na fuaˈi ru ana ˈai neˈe nia fasiˈi ki. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe lia sulia na amuˈi sipsip nia, sulia nia saiana ka ngalia logo ti suluˈi ru ana susuda fuana kwaˈufilana.

8 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki taˈifilida neˈe nau ku faˈabolotaˈinia ˈani ru ki saena magalia neˈe. Sulia na taki faˈasia sa Moses ki saea logo ru neˈeri.

9 Osiˈana saena taki sa Moses ki, nia fata ˈuri, “Na buluka neˈe rao fuana urilana na maga ru ki, nia saiana ke ˈani ti ru, ma noaˈa ˈoe kosi bokota kwakwana.” Ma God noaˈa kasi fata ˈani ru neˈeri sulia na buluka ki goˈo ˈana.

10 Bore ma nia fata logo suli kaimili na ngwae faˈamanata ki ana Faˈarongoˈa Leˈa. Nia naˈa neˈe, ngwae fasia na maga ru ki ma na ngwae neˈe ka loia ru, kera taˈifau goˈo neˈe kera kwaimasi fuana ngalilana ti fuaˈi ˈai ana kaidaˈi ana unuˈi ˈai maua.

11 Ka ˈunaˈeri logo fuamiˈa, duˈungana kami fata taloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa diˈia ta ngwae ba fasia na maga ru saena ano. Nia neˈe, leˈa fuana mika ngalia na ru leˈa ki faˈasi kamu

fuana maurilamiˈa saena
magalia neˈe.
12 Ma diˈia ti ngwae
neˈe faˈamanata kamu kira
bolo fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasi kamu, tama
kami totolia ka tasa fuana
ngalilana ru neˈeri ki faˈasi
kamu. Sui bore ˈana keroˈo
ka toˈo ana ngasingasi ˈanga
ˈunaˈeri, noaˈa keroˈo kasi
gani kamu goˈo ˈuana ta ru,
osiˈana keroˈo maˈudi fuana
liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ki,
ˈiri ngwae ˈoro ki kike rongo
ˈaliˈali ana Faˈarongoˈa Leˈa
sulia sa Jesus Christ.
13 Kaumulu saiana ngwae
neˈe kira rao saena Luma
Abu God, kira ngalia naˈa
fanga kira ki faˈasia saena
Luma Abu God, sulia kira
ˈania na kwaisuˈusiˈanga ki
faˈasia na fuˈani kwaisuˈusi
neˈeri.
14 Ka ˈunaˈeri logo, na
Aofia ka saea na ngwae
neˈe kira faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, kira to-
tolia kika ngalia na ru ki
fuana maurilada saena ma-
galia fuana raoˈa neˈeri.
15 Sui bore ˈana nau ku
toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana ngalilana na ru neˈeri
ki faˈasia na ngwae neˈe nau
ku faˈamanatada ki, noaˈa
naisi gania ta ru faˈasia ta
ngwae. Ma ˈi taˈena, nau
kusi keresia na ru neˈe fasi
ˈiri nau ku ngalia ta ru.
Nau ku fataleˈa aku talaku,
sulia nau kusi ngalia ta ru
faˈasia na ngwae neˈe nau
ku faˈamanatada ki. Ma ka
leˈa diˈia nau ku mae ana
fioloˈa sui mala nau ku fiˈi
gani kamu ˈuana ta ru, sulia
nau kusi oga na fataleˈa laku
ka alua goˈo ˈana ta ru ˈoˈo
ˈunaˈeri.
16 Ma noaˈa kasi ta-
langwaraˈu fuana nau
ku fataleˈa sulia na
faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa, osiˈana
na Aofia baˈe nau fuana
sasilana. Nia neˈe,
kwaˈikwaˈinga nia fuaku ke
baˈa doe diˈia noaˈa naisi
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa.
17 Diˈia nau ku faˈatalo
sulia na kwaiogaiˈanga nau,
nia talangwaraˈu fuana nau
ku ngalia naˈa mani. Bore
ma noaˈa naisi masia ta
mani, sulia God fitoˈo aku
fuana sasilana na raoˈa neˈe
nia baˈe nau maˈi ˈuana.
18 Aia, tae neˈe kwa-
iaraˈanga nau fuana raoˈa
neˈe? Na kwaiaraˈanga nau,
nia neˈe fuana faˈarongoˈa
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana
ngwae ki, ma noaˈa naisi
ngalia ta folifoliˈa fuana tae
neˈe nau ku sasia, sui bore
ˈana ka bolo fuana gania
ˈuana ti ru fuaku.
19 Ru neˈe fada ˈani
neˈe noaˈa ta ngwae
kasi suˈumaˈi nau fuana
roˈongaˈa sulia duˈungana
kira foli nau. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau ku rao
ngangata fuana ngwae ki
taˈifau diˈia ta ngwae rao,
fasi ˈiri na ngwae ˈoro ki
kike faˈamamana ana sa
Jesus Christ.
20 Nia neˈe, ana kaidaˈi
nau ku tua faˈinia ngwae
Jiu ki, nau ku roˈosulia
na falafala Jiu ki, ˈiri nau
ku kwaiˈafi ada fuana
faˈamamanaˈanga. Ma sui

bore ˈana noaˈa naisi tua olofana taki sa Moses ki, nau ku roˈo logo sulia diˈida, fasi ˈiri nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga.

21 Nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku roˈosulia na falafala kira ki, ma noaˈa naisi roˈosulia na falafala Jiu ki, fasi ˈiri nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga. Ma noaˈa naisi saea neˈe nau ku aburongo ana taki God ki, osiˈana nau ku roˈo lala sulia na taki sa Jesus Christ ki.

22 Ma ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia na ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua, nau ku tua diˈida logo, fasi ˈiri nau ku ˈafida. ˈUnaˈeri, ana falafala ˈoro ki, nau ku tua diˈia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nai baˈa ˈafia ti ngwae ada ˈuana faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

23 Nau ku sasia na ru neˈeri ki, fasi ˈiri neˈe ngwae ˈoro ki kike faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa, ma nai baˈa ngalia na ru leˈa ki neˈe Faˈarongoˈa Leˈa fata sulia.

Dau fafia maurilamu

24 Aia, kamu saiana diˈia na laliliˈanga ana kwai kwai liufiˈanga, ngwae ˈoro ki neˈe fuana kwai kwai liufiˈanga, bore ma taˈi ngwae goˈo neˈe liu ma ka ngalia na kwaiaraˈanga. Aia, kamu ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ ki, muke rao ngasingasiˈa ˈuana roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga God diˈia ta ngwae neˈe lalili ˈaliˈali ka tasa ana kwai kwai liufiˈanga, ˈiri God ke baˈa kwaiara kamu.

25 Aia, ma na ngwae neˈe leka ˈuana laliliˈanga, nia ka dau fafia nonina talana, fasi ˈiri na nonina ke totolia lalili ˈaliˈali ˈanga, ma nia ke ngalia ta kwaiaraˈanga neˈe saiana ke funu goˈo ˈana. Ma ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, kuke dau fafia nonika talaka fasi ˈiri kuke ngalia na kwaiaraˈanga neˈe tuatua firi.

26 Nia neˈe, nau ku dau fafia noniku talaku diˈia ta ngwae neˈe lalili ˈaliˈali ma ka leka saga ˈuana kula ni faˈasuilana laliliˈanga. Ma nau ku diˈia logo ta ngwae neˈe fuˈa ˈana kwaikumuliˈanga ma na faˈi kumukumu nia ki leleka kasi tala goˈo.

27 Ma nau ku dau fafia noniku, ˈasu ˈubani nau na ngwae neˈe nau ku faˈamanata bore na ngwae ki, God noaˈa kasi kwaiara nau.

10

Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kamu kasi foˈosia na nunuˈi ru ki

1 Aia, ngwaefuta nau kina, muke manata sulia na koˈo bora kia ki na ngwae Jiu ki. Ana kaidaˈi God talaˈida ˈani na gwaˈi salo, ma kira ka leka toˈo folo ana asi.

2 Nia diˈia kira siuabu ana gwaˈi salo faˈinia na asi ˈiri

kira na fafarongo sa Moses
ki.
3 Ma kiraˈa taˈifau goˈo
neˈe kira ˈania fanga God
kwatea fuada,
4 ma kira ka kwaˈufia
logo na kafo neˈe nia kwa-
tea fuada. Osiˈana kira
kwaˈufia na kafo neˈe leka
maˈi faˈasia na fau neˈe God
faˈataˈinia fuada. Ma na
fau neˈeri naˈa neˈe sa Jesus
Christ, ma nia noaˈa kasi
leka naˈa faˈasida.
5 Ma sui bore ˈana God ka
kwaiˈafi ada ˈunaˈeri, na ab-
ulalada taˈa, ma God noaˈa
kasi saeleˈa sulia ˈorolada
abulada taˈa. Ma osiˈana ru
neˈeri, kira ka mae saena na
abaˈi kula kwasi neˈe kira
liu ana.
6 Ma ru neˈeri ki ka fuli
ˈunaˈeri fuada fasi ˈiri ka
kwatea na faˈabasuˈa fuaka
ana tae ki neˈe ke baˈa dao
maˈi fuaka diˈia kulu sasi
sulida ˈuana ogalana ru taˈa
ki,
7 ma fuana foˈosilana
nunuˈi ru ki diˈia ti ngwae
ada kira sasia maˈi ˈi naˈo.
Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea, “Kira tua fuana
fangaˈa, ma kira ka kwaˈu
doe, faˈinia kakabaraˈanga
diˈia na ngwae bali buri ki.”
8 Ma kulu niniˈa, noaˈa
kulu kasi sasia na kak-
abaraˈanga ki diˈia ti ngwae
Israel ki maˈi ˈi naˈo, osiˈana
God kwatea kwaˈikwaˈinga
fuada ma 23,000 ngwae ada
kika mae ana taˈi faˈi asoa.
9 Ma noaˈa kulu kasi il-
itoˈona na Aofia diˈia ti ng-
wae ada neˈe sasi sulia na
abula taˈangaˈa kira ki, ma
fuana baˈeko tolo ka ˈaleda
kika mae.
10 Ma noaˈa kulu kasi
ˈuga, osiˈana ti ai ada kira
sasi logo ˈunaˈeri, ma God
ka kwatea maˈi na ˈainsel
fuana saungilada.
11 Ma duˈungana tae neˈe
ru neˈeri ki ka fuli fuada ˈiri
na ngwae ki taˈifau kike sa-
iana na sasilana ru ˈunaˈeri
ki, God noaˈa kasi saeleˈa
goˈo sulia. Ma na alaˈanga
neˈeri ki ka teo naˈa saena
Kerekereˈa Abu fuana fata
faˈabasuˈa fuaka neˈe kulu
tua saena asoa ˈisi ki.
12 Aia, ma na ngwae neˈe
fia fasi na faˈamamanaˈanga
nia ngasingasiˈa, nia ka
madafia, nia kata fulia logo
ta ru taˈa.
13 Ana kaidaˈi kamu dao
toˈona ilitoˈonga, nia noaˈa
laˈu ta ru faolu, sulia ngwae
matamata ki bore dao logo
toˈona ilitoˈonga ˈunaˈeri
ki. Ma God ka kwaiˈafi
ana ngwae neˈe kira fitoˈo
ana ki, sulia nia noaˈa
kasi baˈa danga ˈani kamu
fuana ilitoˈonga neˈe ke liu-
fia na ngasingasiˈanga kamu
ki. Ma ana kaidaˈi kamu
dao toˈona ilitoˈonga, God
ke baˈa kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuamuˈa ˈiri muke
ˈaila ˈania abula taˈangaˈa.
14 Nia neˈe, kwaima nau
kina ˈae, muke tua faˈasia na
foˈosilana na nunuˈi ru ki.
15 Aia, ma kaumulu ng-
wae liatoˈo ki naˈa. Nia
neˈe, muke manata leˈa su-
lia na alaˈanga nau ki, ma
diˈia kamu alafafia, muke
roˈosulia.
16 Aia, ma sulia na Fanga
Abuˈa, ana kaidaˈi kulu
kwaˈu ana titiu, kulu ˈado
faˈinia ana ˈabuna sa Jesus

Christ. Ma na beret neˈe
kulu ngiia, kaidaˈi kulu ka
ˈania, kulu ˈado naˈa faˈinia
ana nonina sa Jesus Christ.
Ma kulu baˈatafea God sulia
na ru neˈeri ki.
17 Ma taˈi afu beret goˈo
neˈe sa Jesus. Sui bore ˈana
kulu ka ˈoro, kulu taˈi noni
goˈo, sulia kulu ˈado goˈo
ana taˈi afu beret neˈeri.
18 Aia, muke manata sulia
na ngwae Jiu ki. Kaidaˈi ti
ngwae ada neˈe kira ˈania
tae neˈe kira foˈosi ˈani
fuana God fafona fuli fuˈa,
kira ˈado logo ˈani foˈosilana
God.
19 Nau ku saea na nunuˈi
ru ki ma na fanga kira foˈosi
ˈani fuana nunuˈi ru noaˈa
kasi ˈinotoˈa. Osiˈana kulu
saiana na ru neˈeri ki ru ˈoˈo
ki goˈo ˈana.
20 Ma nau ku saea, ana
kaidaˈi kira foˈosia nunuˈi
ru, kira foˈosia na anoˈi ru
ki, ma noaˈa kira kasi foˈosia
goˈo God. Nia neˈe, noaˈa
nau kusi oga muke ˈado
faˈinia na ano ˈi ru ki.
21 Sulia noaˈa kamu kasi
bolo faˈinia kwaˈunga ana
titiu na Aofia ana Fanga Abu
ma faˈasia na titiu na ano ˈi
ru ki logo. Ma noaˈa kamu
kasi bolo faˈinia ˈanilana na
Fanga Abu na Aofia faˈinia
na fanga na ano ˈi ru ki logo.
22 Diˈia kulu sasi ˈunaˈeri,
na Aofia ke saetaˈa fuaka.
Ma noaˈa kulu kasi bolo
fuana uuˈa ˈusia na
kwaˈikwaˈinga nia.
23 Ti ngwae kira fata ˈuri,
“Kulu saiana kuka sasia goˈo
akulu kwaluˈani ru neˈe
kulu oga, osiˈana noaˈa kasi
abu goˈo fuaka.” Bore ma
nau ku saea, “Ru ki taˈifau
noaˈa kasi leˈa, ma na ru
ki taˈifau noaˈa kasi kwaiˈafi
akulu kwailiu.”
24 Noaˈa kulu kasi manata
goˈo ˈakulu sulia tae ki neˈe
leˈa fuaka talaka. Bore ma
kuke manata logo sulia tae
neˈe ˈafia laˈu ngwae mata-
mata ki.
25 Nia leˈa goˈo ˈana fuana
ˈanilana tae neˈe kamu foli
ˈi maana usiˈa. Ma noaˈa
kamu kasi manata ˈabera su-
lia na ru neˈeri leka maˈi
faˈasia ˈi faˈi.
26 Noaˈa ta fanga ˈiri abu
fuaka fuana ˈanilana, sulia
na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na magalia ma na ru ki
taˈifau ˈi saena, na ru Aofia
ki goˈo.”
27 Ma diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana
sa Jesus Christ ka saeˈo
fuana fangaˈa ˈi luma nia,
ma ˈoko leka, ˈania naˈa tae
ki neˈe nia kwatea fuamu
fuana ˈanilana. Noaˈa ˈoe
kosi manata ˈabera ˈuana
saefilolana diˈia na fanga
neˈe kira foˈosi ˈani fuana
nunuˈi ru.
28 Bore ma diˈia ta ng-
wae saea fuamu, “Na fanga
neˈe kira foˈosi ˈani fuana
na nunuˈi ru ki,” ˈirai noaˈa
ˈoe kosi ˈania fanga neˈeri,
ˈasu ˈubani na liana ngwae
neˈeri kata figwanu.
29 Ru neˈeri noaˈa laˈu su-
lia na liamu. Ma nau kusi
oga ˈoko faˈaliadila ta ngwae
matamata.
Aia, ta ngwae saefilo
ˈuri aku, “Diˈia noaˈa ta
fanga kasi abu fuaku, faˈuta
neˈe noaˈa naisi bolo fuana
ˈanilana sulia liana ta ngwae
matamata?

30 Ma diˈia nau ku baˈatangoa God fafia fanga nau, faˈuta neˈe ta ngwae matamata ka balufia nau fafia na fanga neˈe nau ku baˈatangoa God fuana?”
31 Aia, nau ku olisia nau ku ˈuri: Ru ki taˈifau neˈe ˈoko sasia, ma diˈia ˈoko fanga, nama ˈoko kwaˈu, ˈoko sasia na ru neˈeri ki taˈifau fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike baˈatafea God.
32 Muke tua ˈania tuaˈa neˈe noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuana ta ngwae Jiu, nama ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, nama fuana ta ngwae faˈamamana ana God.
33 Muke diˈia nauˈa, duˈungana nau ku iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau ˈani ru neˈe nau ku sasiˈi ki. Noaˈa nau kusi manata ˈuana faˈasaeleˈalaku talaku, bore ma nau ku manata ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau, ˈiri kike toˈo ana mauriˈa firi.

11

1 Nia neˈe, muke tua diˈia nauˈa, diˈia logo neˈe nau ku tua diˈia sa Jesus Christ.

Falafala saga sulia foˈongaˈa

2 Nau ku baˈatafe kamu sulia kaumulu manata toˈoku sulia asoa ki taˈifau, ma muke leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwatea fuamuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana sa Jesus Christ nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ma na araˈi ki kika gwaungaˈi fafia na ˈafe kira ki, ma God ka gwaungaˈi fafia sa Jesus Christ.
4 Nia neˈe, diˈia ta ngwae foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka lafua na kifi faˈasia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana sa Jesus Christ neˈe nia gwaungaˈi fuana.
5 Ma diˈia ta kini neˈe ka foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka ˈafu fafia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana na araˈi nia neˈe gwaungaˈi fuana. Na kini neˈe noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, nia diˈia ta kini neˈe kira sufi guguru ana ifuna fuana faˈaˈekelana.
6 Kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauna, nia diˈia nia sufi guguru ana ifuna. Nia neˈe, leˈa fuana kini ka alua na ru fuana ˈafuˈa fafia na gwauna, sulia ru ni ˈekeˈa fuana kini ka sufia ifuna nama ka sufi guguru ana ifuna.
7 Aia, ma na ngwangwane ki neˈe, noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauda, sulia God saungaˈinida diˈia niaˈa talana, ma kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia. Ma na kini ki, kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga na ngwangwane ki.
8 Duˈungana kaidaˈi God saungaˈinia na ngwangwane etaeta, noaˈa laˈu kini neˈe faˈafuta niaˈa. Ma na kini etaeta, God ka saungaˈinia faˈasia na nonina na ngwangwane etaeta.
9 Ma God noaˈa kasi saungaˈinia na ngwangwane fuana ˈafilana na kini. Bore

ma nia ka saungaˈinia
na kini fuana ˈafilana na
ngwangwane.
10 Nia neˈe, na kini ki
kira ka toˈo ana ru fuana
ˈafuˈa fafia na gwauda ˈiri
na ˈainsel ki bore kira ka
saiana na kini ki kira fuˈusi
doe ana araˈi kira ki.
11 Bore ma fuakulu ng-
wae neˈe kulu faˈamamana
ana na Aofia, ngwae ma
kini, kulu ego akulu talakulu
kwailiu. Na kini ke ˈafia
na ngwangwane, ma na ng-
wangwane ke ˈafia na kini.
12 Sui bore ˈana na kini eta
ka leka maˈi faˈasia nonina
na ngwangwane etaeta, ˈi
taˈena na kini neˈe faˈafuta
ngwangwane. Aia, ma na ru
ki taˈifau leka maˈi faˈasia
God.
13 Muke manata basi sulia
tae neˈe leˈa. Kamu ke sai
nama ana, noaˈa kasi leˈa
neˈe kini ka foˈo diˈia nia
noaˈa kasi ˈafua gwauna.
14 Ma na ngwae ki niniˈa,
kulu saiana God noaˈa ˈiri
saungaˈinia na ngwangwane
fasi ˈiri kira ka toˈo ana
ifu keta diˈia kini ki. Ma
diˈia na ifuna ngwangwane
ka ˈunaˈeri, nia ˈeke liu.
15 Bore ma, diˈia na kini
alua naˈa ifu keta, lisilana
leˈa liu. Sulia God kwatea na
ifu keta fuana ˈiri ka ˈafua
fafia ˈani gwauna.
16 Aia, diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa kasi oga alaˈa fafia
na faˈamanataˈanga nau
sulia ru neˈe, na olisiˈanga
nau fuana ˈuri: Noaˈa goˈo
ta falafala matamata neˈe
kaimili faˈamanata ˈani.
Ma sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ana God saena
maˈe fanoa ki taˈifau, kira
sasi logo ˈunaˈeri.

Falafala saga sulia na Fanga Abuˈa

17 Aia, ma sulia na ru
nau ku kerekere naˈa
fuamuˈa niniˈari, noaˈa
naisi baˈatafe kamu. Sulia
kaidaˈi kaumulu fiku fuana
foˈongaˈa, na abulaˈanga
kamu ki taˈa, ma noaˈa
kamu kasi faˈangasingasia
goˈo na faˈamamanaˈanga
kamu ki, bore ma kamu
faˈangwataˈutaˈu ni lala.
18 Na etana ru nau ku
balufi kamu fafia neˈe ˈuri:
Nau ku rongo ana kaidaˈi
kamu fiku ki, kamu tua
toˈotoˈo ˈi safitamuˈa, ma
muka olisuˈusuˈu faˈi kamu
kwailiu. Ma nau ku sai leˈa
ana ti ru nau ku rongoa nia
mamana.
19 Mamana liu, na daroˈa
neˈeri faˈataˈi leˈa ana sa tai
faˈida neˈe donga mamana
ana God.
20 Aia, ana kaidaˈi kamu
leka fiku maˈi fuana Fanga
Abuˈa, noaˈa laˈu na Fanga
Abuˈa mamana neˈe kamu
ˈania.
21 Osiˈana ta bali amuˈa
fanga doe naˈa amuˈa, ma
noaˈa kamu kasi ˈado naˈa
faˈinia ngwae matamata ki.
Nia neˈe, ta bali ana ngwae
kira ka fiolo goˈo ˈada, ma
ta bali amuˈa ka kwaˈu
leleka muka gwaulilinga
naˈa amuˈa.
22 Nia neˈe, ka leˈa fuana
muke fanga basi ˈi luma
kamu ki, fasi ˈiri noaˈa kamu
kasi faˈa ˈekeˈa na ngwae
neˈe fanga kira ki noaˈa
kasi ˈoro. Osiˈana kaidaˈi
kamu fanga doe ˈi maana
na ngwae dalaˈa ki, kamu

faˈataˈinia neˈe noaˈa kamu kasi fuˈusi doe goˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana God. Faˈuta, kaumulu fia nai baˈatafe kamu osiˈana na abulalamuˈa neˈe ˈunaˈeri? Noaˈa!

Na Fanga Abuˈa
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

23 Na faˈamanataˈanga sulia na Fanga Abuˈa neˈe nau ku kwatea fuamuˈa, nau ku ngalia faˈasia na Aofia ba nia ˈuri: Ana rodo ba kira ˈolosaea na Aofia sa Jesus fuana malimae nia ki, nia ka ngalia na beret,
24 ma nia ka baˈatafea God fafia, ma ka ngiia, ka fata ˈuri, “Nia naˈa ne noniku neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Muke ˈania fuana manata ˈanga toˈoku.”
25 Ma buri ˈana kira fanga ka sui, ˈunaˈeri logo sa Jesus ka ngalia na titiu ana waen, ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Na titiu ana waen neˈe, nia usulia naˈa na fau alangaˈinga faolu neˈe God saungaˈinia ˈani ˈabuku. Ana kaidaˈi muke kwaˈufia, muke manata toˈoku.”✡
26 Nia neˈe, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu Fanga Abu ˈani beret ˈunaˈeri faˈinia na titiu ˈunaˈeri, muke fatatalo ˈani na maelana sa Jesus, ma muka sasi ˈunaˈeri leleka ka dao ana olilana maˈi sa Jesus.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka ˈania na beret ana na Aofia, ma ka kwaˈufia na titiu nia, ma ka sasia falafala taˈa,* nia ka abula taˈa fuana nonina na Aofia faˈinia na ˈabuna.
28 Nia neˈe, sa tai akulu neˈe oga ka Fanga Abu, nia ka manata basi sulia na abulalana talana, sui nia ka fiˈi ˈania na beret ma ka fiˈi kwaˈu ana na titiu neˈeri.
29 Sulia diˈia nia noaˈa kasi manata basi sulia na nonina na Aofia ana kaidaˈi nia ˈania na beret ma ka kwaˈu ana na titiu, nia ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga fuana talana ana kaidaˈi nia Fanga Abu ˈunaˈeri.
30 Nia neˈe kwate ma ngwae ˈoro ka mataˈi, ma kika ngwataˈutaˈu, ma ti ngwae kira ka mae naˈa.
31 Ma diˈia kulu filo kulu talakulu ˈi naˈo, God noaˈa kasi matalangaˈi kulu.
32 Bore ma na Aofia nia matalangaˈi kulu ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ki fuaka ana kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri nia noaˈa kasi matalangaˈi kulu fuana maeˈa faˈinia na ngwae ki saena magalia ana kaidaˈi ke dao maˈi.
33 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi kamu fiku maˈi fuana Fanga Abuˈa, muke tua maˈakwali kamu taˈifau.
34 Ma diˈia ta ngwae ka fiolo, leˈa fuana nia ka fanga basi ˈana ˈi luma nia, sui mala nia ka fiˈi leka ana fikuˈa, ˈasu ˈubani God kata

✡ **11:25** Jeremaea 31:31; Eksodas 24:8

* **11:27** Sa Paul alaˈa sulia falafala taˈa ngwae ˈi Korint ki kira sasia ana ngwae ki. Ngwae faˈamamana toˈoru ki kira faˈalia na ngwae dalaˈa faˈamamana ki ana Fanga Abuˈa (11:21-22). Noaˈa kira ˈiri daroˈia fanga kira aniˈi ki. Ma kira sasi na barangisiˈanga ki ˈi safitana ngwae God ki.

kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuamuˈa sulia na falafala
kamu ki ana kaidaˈi kamu
fiku.
Ma, sulia ti ru mata-
mata laˈu, nai baˈa rokisiˈi
ana kaidaˈi nai leka maˈi
siamuˈa.

12

Na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu

1 Aia, ngwaefuta kina, nau
ku keresia na alaˈanga fuana
olisilana na lidiˈa kamu ki
sulia na kwateˈa ki faˈasia
na Anoˈi ru Abu. Nau ku oga
muke sai leˈa ana kwateˈa
ki neˈe Anoˈi ru Abu nia
kwatea fuaka.
2 Kamu saiana ˈi
naˈona mala neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus,
na nunuˈi ru neˈe noaˈa kasi
mauri ki, kira talaˈia rora
amuˈa.
3 Ma nau ku oga muke
saiana diˈia na Anoˈi ru God
talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi
na ngwae neˈeri ka fata kwa-
iagi ana sa Jesus. Ma ka
ˈunaˈeri logo, diˈia na Anoˈi
ru Abu kasi talaˈia ta ngwae,
nia ˈafitaˈi nia ka saea sa
Jesus neˈe na Aofia.
4 Bore ˈana na Anoˈi ru
Abu ka kwatea na kwateˈa
matamata kwailiu ki, na
kwateˈa neˈeri ki ˈita goˈo
maˈi taˈifau faˈasia taˈi
Anoˈi ru Abu.
5 Sui bore ˈana na raoˈa
neˈe na Aofia nia ogaˈi kuke
sasiˈi ki niˈi ka matamata
kwailiu, taˈi Aofia goˈo neˈe
kulu rao fuana.
6 Sui bore ˈana kulu ka
saiana sasilana raoˈa mata-
mata kwailiu ki, taˈi God
goˈo neˈe kwaiˈafi akulu
fuana sasilani.
7 Ma na Anoˈi ru Abu ka
faˈataˈinia ngasingasiˈanga
nia fuakulu taˈifau ˈiri kuke
rao fuana ˈafilaka kwailiu.
8 Ma fuana ti ngwae,
na Anoˈi ru Abu kwatea
na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈania liatoˈongaˈa.
Ma fuana ti ngwae laˈu na
Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈani saiˈi ruˈanga.
9 Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na fitoˈo ˈanga
neˈe ngasingasiˈa liu. Ma
fuana ti ngwae laˈu, na
Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana
guralana ngwae mataˈi ki.
10 Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana
sasilana ru ni faˈanadaˈa
ki. Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka ˈafida
fuana alaˈanga ˈani fatalana
God. Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na ngasingasiˈanga
fuana kika lia saiana ru ki
neˈe ˈita maˈi faˈasia na
Anoˈi ru Abu nama ka noaˈa.
Ma fuana ti ngwae laˈu, na
Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈania alaˈanga
matamata neˈe noaˈa kira
kasi saiana ki. Ma fuana
ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na
ngasingasiˈanga fuana na
fadalana alaˈanga neˈe kira
saeˈe.
11 Sui bore ˈana nia ka
kwatea na ngasingasiˈanga
matamata ki fuaka taˈifau

sulia na kwaiogai ˈanga nia,
ma taˈi Anoˈi ru Abu goˈo
neˈe kwateˈe.

Kulu taˈi noni goˈo neˈe
toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki

12 Kuluˈa na ngwae neˈe
kulu faˈamamana ana sa Je-
sus Christ ki, kulu diˈia taˈi
noni ana sa Jesus Christ neˈe
toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo
ki. Ma sui bore ˈana nia ka
toˈo ana kula ˈoro ki, nia taˈi
noniˈi ru goˈo ˈana.
13 Kuluˈa taˈifau goˈo, na
ngwae Jiu ki, ma na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na
ngwae neˈe kira rao ˈoˈo ki,
ma na ngwae neˈe kira aloge
ki, kulu diˈia taˈi noniˈi ru
goˈo, sulia taˈi Anoˈi ru Abu
goˈo neˈe siuabu kia, fasi ˈiri
kuke alua taˈi noniˈi ru. Ma
God ka kwatea taˈi Anoˈi ru
Abu goˈo ˈiri ka tua saena
maurilaka taˈifau.
14 Na noniˈi ru noaˈa kasi
toˈo ana taˈi bali ru goˈo,
bore ma nia toˈo ana kula
ˈoro toˈotoˈo ki.
15 Ma diˈia na ˈae ka fata
ˈuri, “Nau noaˈa laˈu ta
bali ana noni, sulia nauˈa
noaˈa laˈu na lima,” na ˈae
neˈeri ta bali nama ana noni
neˈeriˈa.
16 Ma diˈia na alinga ka
fata ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu
ta bali ana noni, sulia nauˈa
noaˈa laˈu na maa,” na
alinga neˈe ta bali nama ana
noni neˈeriˈa.
17 Ma diˈia na noniˈi ru
taˈifau neˈe na maa goˈo
ˈana, nia kasi bolo fuana
rongolana ta ru. Ma diˈia
na noniˈi ru taˈifau neˈe
alinga goˈo ˈana, nia kasi
bolo fuana mokoˈa toˈona ta
ru.
18 Aia, na nonika leˈa liu,
osiˈana kaidaˈi God saungaˈi
kia, nia alua na ru neˈeri ki
taˈifau goˈo ana noni sulia
na kwaiogai ˈanga nia.
19 Ma diˈia na noni toˈo
ana taˈi kula goˈo ˈana, nia
noaˈa laˈu na noni mamana!
20 Na noni toˈo ana na kula
ˈoro ki, bore ma nia taˈi noni
goˈo.
21 Ma duˈungana ˈunaˈeri,
na maa ˈafitaˈi ka fata ˈuri
fuana lima, “Lima ˈae, nau
kusi ogaˈo goˈo!” Ma ka
ˈunaˈeri logo na gwau noaˈa
kasi bolo fuana alaˈanga ˈuri
fuana ˈae, “Nau kusi ogaˈo
goˈo!”
22 Ti ngwae kira manata
neˈe ti kula ana noni niˈi ng-
wataˈutaˈu. Bore ma, ˈafitaˈi
liu kulu ka mauri diˈia kula
neˈeri ki noaˈa faˈasia non-
ika.
23 Ma ti kula ana noni
neˈe kulu saea fasi noaˈa
kasi ˈinotoˈa goˈo, nia neˈe
kuke lia leˈa sulida. Ma ta
kula ana noni neˈe lisilana
kasi leˈa goˈo, nia neˈe kuke
faˈaruˈufia nama ˈani toro.
24 Ma ti kula ana noni
neˈe lisida ka leˈa, noaˈa
kulu kasi bolo fuana
faˈaruˈufilada. God saungaˈi
ˈunaˈeri ana nonika, fasi ˈiri
kuke faˈadoea na kula neˈeri
ki ˈania nonika neˈe ngwae
ki kira fia kula ˈoˈo ki goˈo
ˈana.
25 Nia neˈe, noaˈa goˈo ta
daroˈa saena noniˈi ru, sulia
neˈe kula ki taˈifau goˈo kira
lia sulida kwailiu.
26 Ma diˈia ta taˈi kula ana
noni nia fii, na kula ki taˈifau
goˈo neˈe kira fii logo faˈinia.
Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta

kula ana noniˈi ru kira tafea,
na noniˈi ru taˈifau kira
ngalia na baˈatafeˈa neˈeri.
27 Aia, kaumulu taˈifau
goˈo neˈe na nonina sa Jesus
Christ, ma taˈi taˈi ngwaeˈa
akulu neˈe ti kula ana non-
nina.
28 Ma saena fikutaˈi ngwae
God nia kwatea na raoˈa
matamata kwailiu ki fuaka.
Etana, nia kwatea na raoˈa
ˈani lifurongoˈanga fuana ti
ngwae. Ma ruana nia ka
kwatea raoˈa ana faˈataloˈa
ˈania fatalana God. Ma
na uula nia ka kwatea
raoˈa ˈani faˈamanataˈanga.
Sui, nia ka kwatea ngasin-
gasi ˈanga fuana sasilana
faˈanadaˈa ki. Sui, nia ka
kwatea ngasingasi ˈanga
fuana guralana ngwae
mataˈi ki. Sui, nia ka
kwatea na ngasingasiˈanga
fuana kwaiˈafiˈanga. Ma
nia ka kwatea logo na
ngasingasiˈanga fuana
kwaitalaˈiˈanga. Ma nia
ka kwatea logo na ngasin-
gasiˈanga fuana alaˈanga
ˈani alaˈanga matamata neˈe
noaˈa kira kasi sai ani ki.
29 Aia, kulu taˈifau goˈo
noaˈa laˈu na ngwae li-
furongo ki, ma noaˈa laˈu na
ngwae ana faˈataloˈa ˈania
fatalana God ki, ma noaˈa
laˈu na ngwae faˈamanata
ki. Ma noaˈa laˈu ngwae ki
taˈifau akulu neˈe toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana sasi-
lana faˈanadaˈa ki,
30 nama na ngasin-
gasiˈanga fuana guralana
ngwae mataˈi ki. Nama
noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau
neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana alaˈanga
ˈani alaˈanga matamata
ki, ma noaˈa laˈu kuluˈa
taˈifau neˈe kulu bolo fuana
fadalana alaˈanga neˈe kira
saeˈe ki.
31 Ma nau ku oga muke oga
na kwateˈa ˈinotoˈa ki. Nia
neˈe, ana kaidaˈi neˈe, nai
baˈa faˈataˈinia naˈa ru neˈe
leˈa ka tasa liufia naˈa ru
neˈeri ki taˈifau.

13

Alafeˈanga

1 Diˈia nau ku saiana
fataˈa ˈani alaˈanga mata-
mata ngwae ki ma na
alaˈanga ˈainsel ki logo, bore
ma diˈia noaˈa naisi alafe
fuana ngwae ki, na alaˈanga
nau ki na ru ˈoˈo goˈo ˈana,
ma nia diˈia goˈo ˈana na
isiˈa ˈani lingalingaˈi ru neˈe
ta ngwae nia ˈuia ta lali salo.
2 Ma diˈia nau ku saiana
faˈatalo ˈani fatalana God,
ma nau ku toˈo ana na
saiˈi ruˈanga ki taˈifau, ma
nau ku saiana na ru ago ki
taˈifau, ma nau ku toˈo ana
na faˈamamanaˈanga neˈe
bolo faˈinia na ˈidulana na
faˈi ua ki, bore ma diˈia
noaˈa naisi alafe fuana ng-
wae ki, nau na ru ˈoˈo goˈo.
3 Ma diˈia nau ku kwatea
na ru nau ki taˈifau fuana
ngwae dalaˈa ki, ma nau ku
alaˈania na ngwae ki kira ka
saungi nau ˈani mafula, bore
ma diˈia noaˈa naisi alafe
fuana ngwae ki, naisi ngalia
goˈo ta kwaiaraˈanga.
4 Na ngwae neˈe alafe
fuana ngwae ki, nia ma-
betau ma ka sasi leˈa fuada.
Ma na ngwae neˈe alafe

fuana ngwae ki, nia kasi
kwaimamagolai ma kasi fata
baˈalafe.
5 Ma na abulalana noaˈa
kasi taˈa, ma na ngwae
ˈunaˈeri noaˈa kasi manata
goˈo sulia na ru neˈe nia
ogaˈi ki, ma nia kasi saetaˈa
ˈaliˈali. Bore ma nia saiana
ka rufuanata ana sa tai neˈe
kira sasi taˈa fuana.
6 Ma na ngwae neˈe alafe
fuana ngwae ki, nia kasi
saeleˈa faˈinia na taˈangaˈa,
bore ma nia saeleˈa faˈinia
na mamanaˈanga.
7 Ma na ngwae neˈe alafe
ˈunaˈeri, nia mabetau, ma
nia saiana ka uu ngasi
ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki
taˈifau. Ma ana kaidaˈi ki
taˈifau, nia ka faˈamamana
ma ka manata ˈuitoˈo ana
God.
8 Ma na alafeˈanga
ˈunaˈeri nia tuatua firi.
Bore ma na kwateˈa ana
faˈataloˈa ˈani fatalana
God, niˈi ke baˈa sui. Ma
na kwateˈa ˈani alaˈanga
matamata ki, niˈi ke baˈa
sui logo. Ma na kwateˈa ˈani
saiˈi ruˈa, niˈi ke baˈa sui
logo.
9 Sulia na saiˈi ru ˈanga ki
ma na alaˈanga faˈasia God
ki, ana kaidaˈi neˈe noaˈa
niˈi kasi aliˈafu ˈua.
10 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe na ru aliˈafu ke baˈa
dao maˈi, ma na ru neˈe
noaˈa kasi aliˈafu ki kike
baˈa sui.
11 Ana kaidaˈi nau ku
tiˈitiˈi maˈi, na fatalaku diˈia
goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi,
ma na manatalaku ka diˈia
logo na ngela tiˈitiˈi, ma na
saiˈi ruˈa nau, nia diˈia goˈo
ˈana na ngela tiˈitiˈi. Bore
ma ana kaidaˈi nau ku doe
naˈa, nau ku faˈasia naˈa
abulalana ngela tiˈitiˈi ki.
12 Ka ˈunaˈeri logo
fuakulu, ana kaidaˈi neˈe na
saiˈi ru ˈanga kulu ki niˈi aba
aba goˈo ˈana, nia diˈia ta
ngwae neˈe lisia na nunuˈi
ru rorodoˈa saena taˈe lialia
noaˈa kasi raola. Bore ma,
ana kaidaˈi kuke baˈa lisia
na Aofia talana, kuke baˈa
sai leˈa ana ru ki taˈifau,
diˈia logo God neˈe sai leˈa
akulu taˈifau.
13 Ana kaidaˈi neˈe na
uulu ru ki neˈe teo tari:
na faˈamamanaˈanga, na
manata ˈuitoˈo ˈanga, ma
na alafeˈanga. Ma na
alafeˈanga naˈa neˈe tasa ka
liufia na ru neˈeri ki taˈifau.

14

*Na kwateˈa faˈasia na
Anoˈi ru Abu neˈe leˈa ka
tasa*

1 Muke sasi ngangata
ˈuana alafeˈanga fuana
ngwae ki. Ma nia ka leˈa
logo fuana sasiˈa ˈuana
na kwateˈa ki faˈasia na
Anoˈi ru Abu, tasa naˈa
neˈe ˈuana na kwateˈa fuana
faˈarongoa madako ˈani
fatalana God.
2 Ma diˈia ta ngwae ka fata
ˈani alaˈanga matamata neˈe
nia noaˈa kasi saiana, God
lala ˈana neˈe nia fata fuana,
nia noaˈa kasi fata fuana ta
ngwae, sulia kira kasi saiana
tae neˈe nia saea. Na Anoˈi
ru Abu kwatea nia ka alaˈa
sulia na ru ago ki.
3 Bore ma diˈia ta ngwae
ka faˈarongoa ˈani fatalana
God, nia fata fuana ngwae

ki ˈiri ka ˈafida, ma fuana
radulada, ma gwalelada.
4 Na ngwae neˈe fata ˈani
alaˈanga matamata ki neˈe
nia kina, taˈifilia na mau-
rilana talana goˈo neˈe nia
ˈafia. Bore ma na ngwae
neˈe faˈarongoa ˈani fata-
lana God, nia ˈafia na ngwae
ki taˈifau saena fiku taˈi ng-
wae.
5 Sui bore ˈana nau ku oga
kamuˈa taˈifau goˈo muke
fata ˈani alaˈanga mata-
mata ki neˈe noaˈa kamu
kasi saiana, nau ku oga ka
tasa fasi ˈiri kamu ke sa-
iana faˈarongoa ˈani fata-
lana God. Sulia na ngwae
neˈe faˈarongoa ˈani fata-
lana God, nia ˈinotoˈa ka liu-
fia na ngwae neˈe fata ˈani
alaˈanga matamata ki neˈe
nia kina. Ma diˈia ta ng-
wae tua fuana fadalana na
alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi
saiana ki, nia leˈa logo, sulia
kera ke baˈa ˈafia na ngwae
faˈamamana ki taˈifau.
6 Ngwaefuta nau kina,
ana kaidaˈi nau ku leka
maˈi siaumulu, diˈia nau
ku fata ˈaku ˈani alaˈanga
neˈe noaˈa kulu kasi saiana,
noaˈa naisi kwaiˈafi goˈo
amuˈa. Bore ma diˈia nau
ku faˈarongoa ˈania ta ru
neˈe God faˈataˈinia fuaku
nama nau ku faˈamanata
kamu, tama nau ˈafi kamuˈa
ka doe.
7 Aia, na faˈabolotaˈilana
neˈe ˈuri na tala ˈau ni ufi-
lana. Diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa kasi saiana ufilana, na
ngwae ki noaˈa kira kasi sa-
iana na lingalinga ˈi ru tae
neˈe nia ufia.
8 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia
ta ngwae ana fuani oro
ka ufia na bungu fuana
ganilana maˈi na ngwae ki
fuana fuˈanga, ma na lin-
gana bungu neˈeri noaˈa
kasi madako, noaˈa kira kasi
leka goˈo maˈi.
9 Ka ˈunaˈeri logo ana
kamuˈa, sulia diˈia kamu
fata ˈani alaˈanga neˈe noaˈa
ta ngwae kasi saiana, na
alaˈanga kamu ki kasi fulia
goˈo ta ru.
10 Na alaˈanga oro liu ki
teo saena magalia neˈe, ma
na alaˈanga neˈeri ki taˈifau
goˈo kira toˈo ana fadalani.
11 Bore ma, diˈia ta ngwae
ka alaˈa faˈi nau, ma noaˈa
nau kusi saiana na alaˈanga
nia, nia ˈafitaˈi liu keroˈo ka
sai amiroˈo kwailiu.
12 Osiˈana neˈe kamu oga
liua muke toˈo ana kwateˈa
faˈasia na Anoˈi ru Abu
ki, leˈa fuana muke sasi
ˈuana na kwateˈa neˈe sa-
iana ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga ngwae ki.
13 Kaidaˈi ta ngwae ka
fata ˈania alaˈanga mata-
mata ki neˈe nia kina, nia ke
foˈosia nama God ˈiri nia ka
kwatea na ngasingasiˈanga
fuana fadalana tae neˈe nia
saea.
14 Sulia diˈia nau ku foˈo
ˈani alaˈanga matamata ki
neˈe nau ku kina, na man-
goku neˈe foˈo, ma na man-
atalaku noaˈa kasi foˈo goˈo.
15 Nia neˈe, nai baˈa foˈo
ˈani mangoku, ma nai baˈa
foˈo logo ˈani manatalaku.
Ma nai baˈa ngu ˈani man-
goku, ma nai baˈa ngu logo

ˈani manatalaku.
16 Ana kaidaˈi kamu fiku fuana foˈongaˈa, diˈia kamu baˈatafea God ˈani mangomuˈa goˈo, ta ngwae noaˈa kasi saiana na alaˈanga kamu, ma ˈafitaˈi nia ka saea "ˈIu ke ˈunaˈeri" ˈuana faˈataˈilana nia alafafia tae ki neˈe kamu saea.
17 Ma sui bore ˈana na foˈongaˈa kamu ˈuana baˈatafelana God ka leˈa, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo ta ngwae.

18 Nau ku baˈatafea God sulia nau ku fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau kusi saiana, ma nau ku sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi ˈoro ka liufi kamu taˈifau.
19 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ana kaidaˈi nau ku tua fiku faˈinia na ngwae ki fuana foˈongaˈa, nau ku oga nau ku saea goˈo lima maˈe fataˈa ki neˈe madako ma kira ka saiana, faˈasia saelana 10,000 maˈe fataˈa ki ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kira kasi saiana.

20 Aia, ngwaefuta nau kina, muke tua diˈia ta kala ngela neˈe nia kina fuli ruˈa taˈa. Bore ma, noaˈa kasi leˈa fuana na manatalamuˈa ka diˈia na manatalana kala ngela ki. Nia leˈa fuana na manatalamuˈa ka diˈia na ngwae ˈaˈana ki.
21 Sulia na Aofia ba saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

"Nau kui baˈa kwatea kwau ti ngwae kwaita siana ngwae nau ki, fasi ˈiri kira ke fata fuada ˈani alaˈanga matamata ki. Ma sui bore ˈana nau ku sasi ˈunaˈeri, na ngwae nau ki, kasi oga goˈo fafarongolaku."

22 Nia neˈe, kulu sai naˈa ana, God kwatea na kwateˈa ˈani alaˈanga matamata ki ˈiri sa tai faˈida neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana, kira ka saiana God neˈe talaˈia na ngwae neˈe alaˈa. Ma kwateˈa ˈani faˈarongoˈa ˈani fatalana God, God kwatea ˈiri ka radua ngwae neˈe kira faˈamamana taˈifau naˈa ki.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi ngwae faˈamamana ki kira fiku fuana foˈongaˈa, ma kira ka fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kira kasi saiana, ma diˈia ti ngwae abu faˈamamana kira ruˈu maˈi ˈi neˈe, ma noaˈa kira kasi saiana na alaˈanga kamu ki, kike baˈa fia fasi kamu bolebole'a.
24 Bore ma diˈia na ngwae ki taˈifau neˈe kira fiku faˈarongo ˈani fatalana God, ma ta ngwae abu faˈamamana ka ruˈu maˈi, nia ke baˈa saiana nia toˈo ana taˈangaˈa ki. Ma sulia na tae neˈe nia rongoa, nia ka saiana logo neˈe God ke baˈa matalangaˈinia,
25 ma nia ke baˈa faˈataˈinia na manataˈanga ago nia ki, ma ka abula faˈasia na ru neˈeri ki, ma nia ka bobo uruuru ˈuana foˈosilana God, ma ka fata ˈuri, "Mamana liu, God tua faˈi kamu."

Na foˈongaˈa leˈa

26 Ngwaefuta nau kina,
ana kaidaˈi neˈe kamu fiku
maˈi fuana foˈongaˈa, muke
sasi ˈuri: Taˈi ngwae ka ngu
baˈatafea God, ma ta ng-
wae laˈu ke faˈamanata, ma
ta ngwae laˈu ke faˈarongo
ˈani ru neˈe God faˈataˈinia
fuana, ma ta ngwae laˈu
ke fata ˈani alaˈanga neˈe
noaˈa nia kasi saiana, ma
ta ngwae logo ke fada na
alaˈanga neˈeri. Aia, na ru
kira sasia ki taˈifau goˈo neˈe
ru fuana kwaiˈafilana na ng-
wae faˈamamana ki taˈifau.
27 Ma diˈia ti ngwae kira
fata ˈani alaˈanga matamata
ki neˈe noaˈa kira kasi sa-
iana, ˈunaˈeri bolo faˈinia ro
ngwae goˈo nama ta uulu
ngwae neˈe kike alaˈa. Ma
kira ka alaˈa ana kaidaˈi
matamata ki. Ma ta ngwae
ke fada nama na alaˈanga
neˈeri ki.
28 Ma diˈia noaˈa ta ng-
wae kasi saiana fadalana
na alaˈanga neˈeri ki, ˈirai
noaˈa ta ngwae kasi fata
ˈani alaˈanga matamata neˈe
noaˈa kira kasi saiana ki.
Na ngwae neˈe kira saiana
alaˈanga ˈunaˈeri ki, kike
aroaro goˈo ˈada, ma kike
alaˈa goˈo ada saena man-
atada faˈinia God.
29 Ka ˈunaˈeri logo, na
ngwae neˈe kira faˈarongo
ˈania fatalana God ki, nia
bolo fuana ro ngwae nama
ta uulu ngwae goˈo neˈe
kike alaˈa. Ma na ngwae ki
taˈifau kira ka fafarongo leˈa
sulia.
30 Bore ma diˈia ta ngwae
fata ˈani fatalana God, ma
ta ngwae laˈu neˈe tua ˈi
neˈeri, ma God ka faˈataˈinia
ta ru fuana, nia leˈa fuana
ta ngwae neˈe ka eta fata ka
noto ˈana, sui mala ka kwate
ngwae baera ka alaˈa.
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwae
ki taˈifau neˈe kira fata
ˈania fatalana God kike
kwatea masikwaˈanga fuada
taˈifau fuana fataˈa. Muke
sasi ˈunaˈeri ˈiri muke
faˈamanata kamu kwailiu
faˈinia radulamuˈa.
32 Ma ta ngwae neˈe
faˈarongo ˈania na fatalana
God, nia ka dau fafia
alaˈanga nia.
33 Sulia God nia oga
kuke sasi saoraˈi ana ru
ki, ma kulu ka tua ˈani
aroaroˈanga.

Na falafala ana foˈongaˈa
fuana ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana ana fanoa
ki taˈifau
34 nia ˈuri: Ana kaidaˈi
kamu fiku fuana foˈongaˈa,
noaˈa kamu kasi alaˈania na
kini ki kira ka fata, bore ma
kira ka tua aroaro goˈo ˈada.
Nia diˈia na taki kami ng-
wae Jiu ki saea, neˈe kini ki
kira ka roˈosulia na fatalana
araˈi kira ki.
35 Diˈia ta kini oga sae-
filolana ta ru, nia ka saefiloa
araˈi nia ana kaidaˈi kera
tua ˈi luma kera, osiˈana ru
ni ˈekeˈa fuana na kini ka
fata ana kaidaˈi ngwae ki
kira fiku fuana foˈongaˈa.

36 ˈUri ma kamu ngwae
Korint ki kamu fia fasi kamu
talingaˈi liu naˈa? Na fata-
lana God noaˈa kasi ˈita maˈi
faˈasi kamu. Ma noaˈa laˈu
taˈifili kamu goˈo neˈe God
kwatea na fatalana fuamuˈa.

37 Ma diˈia ta ngwae
amuˈa ka fia nia toˈo ana
na kwateˈa faˈasia na Anoˈi
ru Abu, nama nia ta ngwae
fuana faˈarongoˈa ˈania
fatalana God, leˈa fuana nia
ka saiana nau ku keresia na
alaˈanga totongaˈi na Aofia.
38 Ma diˈia na ngwae
ˈunaˈeri noaˈa kasi roˈosulia
ru neˈe ki, ˈirai noaˈa kamu
kasi fafarongoa na tae neˈe
nia saea.
39 Nia neˈe, ngwaefuta nau
kina, leˈa fuana muke sasi
ˈuana faˈarongoa ˈani fata-
lana God. Ma noaˈa kamu
kasi luia na ngwae neˈe
kira oga fataˈa ˈani alaˈanga
matamata neˈe noaˈa kira
kasi saiana.
40 Ma nia leˈa fuana na
foˈongaˈa kamu ka saoraˈi
faˈinia na aroaroˈanga.

15

Na tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa

1 Aia, ngwaefuta nau kina,
ana kaidaˈi neˈe, nau ku
oga muke manata toˈona na
Faˈarongoˈa Leˈa ba nau ku
faˈarongo ˈani fuamuˈa ma
muke uu ngasi ana.
2 Diˈia na faˈamamanaˈanga
kamu ngasi ana Faˈarongoˈa
Leˈa ninaˈa nau ku faˈarongo
ˈania fuamuˈa, muke toˈo
ana mauriˈa firi. Bore ma
diˈia kamu kasi dau ngasi
ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri,
ˈirai na faˈamamanaˈanga
kamu ru ˈoˈo goˈo ˈana.
3 Nau ku faˈamanata naˈa
ˈani fuamuˈa, na ru doe ka
tasa liu neˈe kira faˈamanata
nau ˈani ki neˈe ˈuri:
Sa Jesus Christ nia mae naˈa
fuana lafulana na ab-
ula taˈangaˈa kia ki,
diˈia ba na Kerekereˈa
Abu ba saea.
4 Ma kira kwaiatoa niaˈa,
ma God ka taˈe nia
ˈuana mauriˈa ana
uula asoa, diˈia na
Kerekereˈa Abu ba
saea.
5 Ma nia ka faˈataˈi fuana
sa Peter, ma sui fuana
akwala ma ro ngwae
lifurongo ki.
6 Sui ana taˈi kaidaˈi
laˈu, nia ka faˈataˈi
fuana ˈorolana 500
fafarongo nia ki.
Ma ˈorolada kika mauri goˈo
ˈada ˈua saena mag-
alia neˈe, bore ˈana
ta bali ada kira mae
naˈa.
7 Sui, nia ka faˈataˈi fuana
sa James, ma ˈi buri
ˈana nia ka faˈataˈi
laˈu fuana na ngwae
ni lifurongo ki taˈifau.

8 Ma ˈi buri, nia ka faˈataˈi
logo fuaku neˈe nau ku diˈia
ta ngela neˈe nia futa ana
kaidaˈi rora.
9 Osiˈana nauˈa noaˈa laˈu
ta ngwae talingaˈi liu ana ng-
wae lifurongo ki, ma noaˈa
naisi bolo fuana saelaku
ˈania na lifurongo, sulia nau
ku faˈakaisia naˈa na ngwae
faˈamamana God ki.
10 Ma sui bore ˈana nau
ku ˈunaˈeri, nau naˈa neˈe
ta ngwae lifurongo, sulia
God neˈe fili nau sulia na
kwaiˈofeˈanga nia. Ma na
kwaiˈofeˈanga nia noaˈa nia
ˈiri manisuiˈa ana, sulia nau
ku rao ngasi ka tasa liufia
na lifurongo matamata ki.

Aia, noaˈa laˈu nauˈa talaku neˈe nau ku rao, osiˈana God kwaiˈofe aku, ma ka ˈafi nau fasi ˈiri nau ku rao fuana.
11 Ma kami ngwae lifurongo ki taˈifau, mika faˈarongo ˈani taˈi Faˈarongoˈa Leˈa goˈo. Ma nia neˈe na ru neˈe kamu faˈamamana naˈa ana.

Sulia na tataˈelaka faˈasia maeˈa

12 Aia, kami ka faˈamanata kamu ˈania neˈe God taˈea naˈa sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. Ma faˈuta neˈe ti ai amuˈa ka saea God noaˈa kasi baˈa taˈea laˈu na ngwae neˈe mae naˈa ki?
13 Diˈia nia ˈafitaˈi God ka taˈea na ngwae neˈe kira mae ki, ˈirai sa Jesus Christ logo noaˈa kasi tataˈe naˈa.
14 Ma diˈia sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa, na faˈamanataˈanga kaimili nia ru ˈoˈo goˈo, ma na faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo logo.
15 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri goˈo ˈana, sulia diˈia sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe naˈa, na alaˈanga kaimili sulia God nia ˈoso goˈo ˈana, sulia kami faˈarongo ˈania neˈe God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. Bore ma diˈia God kasi taˈea na ngwae neˈe kira mae ki, nia noaˈa kasi taˈea logo sa Jesus Christ.
16 Sulia diˈia noaˈa nia kasi talangwaraˈu fuana ngwae mae ki kira ka tataˈe laˈu, tama sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe logo faˈasia na maeˈa naˈa.
17 Ma diˈia God kasi taˈea sa Jesus Christ, tama faˈamamanaˈanga kaumulu ru ˈoˈo, ma muke baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga sulia na abula taˈangaˈa kamu ki.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ma kira ka mae naˈa, kira kasi toˈo ana mauriˈa firi.
19 Ma diˈia na ru leˈa ki ana sa Jesus Christ tua akulu ana kaidaˈi kulu tua goˈo saena magalia neˈe ma noaˈa laˈu ˈi langi, kulu bolo fuana kuke kwaimanatai ka tasa liufia ngwae ki taˈifau.
20 Bore ma kulu sai leˈa ana God taˈea mamana naˈa sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. Nia neˈe, kulu ka sai logo ana God ke baˈa taˈe kia neˈe kuka faˈamamana kaidaˈi kulu mae.
21 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana na taˈi ngwae sa Adam. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe kulu osiˈana taˈi ngwae sa Christ.
22 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana kulu ana kwalafa sa Adam neˈe na ngwae etaeta. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe kulu taˈifau ˈuana mauriˈa, osiˈana kulu tua ratai ana sa Jesus Christ.
23 God taˈea sa Christ ˈi naˈo. Ma kuluˈa na ngwae sa Christ ki, God ke baˈa taˈe kulu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke oli maˈi.
24 Ma buri ˈana, faˈi asoa ˈisi ke dao maˈi. Sa Jesus Christ ke baˈa malangisia na malimae nia ki neˈe kira ˈinotoˈa, ma kira ka toˈo

ana ngasingasi ˈanga, ma
nia ke baˈa kwatea naˈa
ˈInotoˈanga nia fuana Maˈa
nia God.
25 Sulia sa Jesus Christ
ke ˈinotoˈa leleka ka dao
ana kaidaˈi God ke liufia na
malimae sa Jesus Christ ki
taˈifau, ma ka aluda fuana
kika kwairoˈoi ana sa Jesus
Christ.
26 Ma na malimae ˈisi neˈe
God ke malangisia naˈa neˈe
maeˈa.
27 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea, “God ka alua naˈa
ru ki taˈifau olofana ngasin-
gasiˈanga nia.” Bore ma
kulu saiana God kasi alu
nia talana ˈi olofana ngasin-
gasiˈanga sa Jesus Christ,
sulia God alua naˈa ru ki
taˈifau ˈi olofana ngasin-
gasiˈanga sa Jesus Christ.
28 Ma ˈi buri ˈana ru
ki taˈifau tua naˈa ˈi olo-
fana ˈinotoˈanga sa Christ na
Ngela God, niaˈa talana logo
ke baˈa alu nia talana olo-
fana God neˈe alua naˈa ru
ki taˈifau ˈi olofana sa Christ.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, God
ke baˈa ˈinotoˈa fafia ru ki
taˈifau.
29 Aia, ti ngwae kira siuabu
fuana na ngwae neˈe kira
mae naˈa ki. Kira siuabu
ˈunaˈeri, sulia kira sai leˈa
ana God ke baˈa taˈea
naˈa ngwae neˈe kira mae
ki. Diˈia God kasi totolia
taˈelana na ngwae neˈe kira
mae ki, faˈuta neˈe kira ka
siuabu ˈunaˈeri?
30 Aia, ma kaimili li-
furongo ki logo, sui bore
ˈana ru ˈoro ki ka sasi
fuana saungilaimili, kami
fatataloˈania sa Christ. Diˈia
noaˈa kami kasi saiana God
ke baˈa taˈe kia, ˈafitaˈi kami
ka maˈudi fuana sasilana na
raoˈa neˈeri.
31 Ngwaefuta nau kina
ˈae, nia mamana liu, ana
faˈi asoa ki taˈifau goˈo,
ru ki sasi fuana saungi-
laku. Nia mamana liu logo,
nau ku saeleˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ki
ana sa Jesus Christ na Aofia
kia.
32 Nau ku dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga doe liu ˈi neˈe
ˈi Efesus, sulia na malimae
nau ki kira diˈia kui kwasi ki,
ma kira ka oga saungilaku.
Diˈia nau kusi fitoˈo ana
God neˈe taˈea ngwae ki
faˈasia na maeˈa, noaˈa
nau kusi maˈudi goˈo fuana
daoˈa toˈona ˈafitaˈiˈanga
ˈunaˈeri. Ma diˈia God kasi
taˈea ngwae ki faˈasia na
maeˈa, leˈa fuakulu kuke
roˈo sulia na alaˈanga ba
ˈuri,
“Kuke fanga doe, ma kuke
kwau doe naˈa ˈakulu,
sulia noaˈa kasi tau
kuke baˈa mae.”
33 Aia, noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana ru ˈosoˈoso
ki. Diˈia kamu leka fiku
faˈinia na ngwae taˈa ki,
kamu ke diˈida logo.
34 Muke manata saga, ma
muke abula faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki. Sulia
nau ku saiana ti ai amuˈa
noaˈa kira kasi sai ˈua ana
God, muke ˈeke osiˈana ru
neˈeri.

*Na nonika ke baˈa faolu
ana kaidaˈi God ke taˈe kulu*

35 Aia, sali ta ngwae sae-
filoa ka ˈuri, “ˈUri ma God ka
taˈe faˈuta ana ngwae mae?

Ma na noni ru faˈuta neˈe
kike baˈa toˈo ana?”
36 Aia, na olisiˈanga nau
ˈuri: Na saefiloˈa neˈe bole-
boleˈa liu. Manata sulia
na maga ru neˈe ˈoko fasia.
ˈOko ˈili fafia, ma buri ˈana
na maga ru ka masubu maˈi.
Ma na kwaiatolana noniˈi ru
neˈe ˈunaˈeri logo.
37 Ma na ru neˈe ˈoko fasia
neˈe nia na maga ru nama
ˈana. Sali magana ta koli
nama ta ru lala ˈana, bore
ma kulu sai leˈa ana neˈe
nia ˈiri alua ˈua ta noniˈi ˈai
mamana.
38 Bore ma kaidaˈi nia bu-
lao, God ka fiˈi kwatea maga
ru neˈeri ka toˈo ana noniˈi
ru nia oga. Ma God ka oga
fuana ˈai toˈotoˈo ki ka saka
maˈi faˈasi maga ru toˈotoˈo
ki.
39 Ma ka ˈunaˈeri logo
ana noni ki neˈe God
saungaˈinida, sulia kira
noaˈa kasi bolo taˈifau. Na
ngwae ki, ma na gwata ki,
ma na noˈo ki, ma na iˈa
ki, nonida matamata kwailiu
taˈifau goˈo.
40 Ma God ka saungaˈinia
na ru ˈoro ki saena mag-
alia neˈe ma na mamanga
logo. Ma na ru neˈeri
ki, nia saungaˈinida kika
lia leˈa taˈifau goˈo. Ma
ru nia saungaˈinida ana
mamanga, kira toˈo ana
kwangaˈa matamata faˈasia
na ru ki saena magalia neˈe.
41 Sulia na sina toˈo logo
ana kwangaˈa nia talana, ma
na madamo ka toˈo logo
ana ta kwangaˈa. Ma na
bulubulu ki ka toˈo ana
kwangaˈa kira ka matamata
logo ˈana.
42 Ma ka ˈunaˈeri logo ana
kaidaˈi God ke baˈa taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki. Ana
kaidaˈi ta ngwae ka mae,
kira kwaiatoa naˈa nonina,
ma nia ke baˈa fura. Ma ana
kaidaˈi God ke baˈa taˈea, na
noni faolu nia ke tua tua firi.
43 Ma ana kaidaˈi kira
kwaiatoa ta noni saena ano,
nia noaˈa kasi lia leˈa ma
kasi ngasingasiˈa. Bore ma
ana kaidaˈi God ke baˈa
taˈea, nia ke rokisi fasi ˈiri
na noni neˈe ke lia leˈa ma
ke ngasingasiˈa.
44 Ma na nonika neˈe kira
alua saena ano, nia naˈa
neˈe noni ana magalia neˈe.
Ma kaidaˈi God ke baˈa taˈe
kulu, kuke baˈa toˈo ana
noni faolu ki neˈe totolia
fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia
diˈia kulu ka toˈo ana non-
ika neˈe totolia fuana tuaˈa
saena magalia, kuke baˈa
toˈo logo ana nonika neˈe
totolia fuana tuaˈa ˈi langi.
45 Sulia na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, “God eta
saungaˈinia na ngwae mauri
neˈe satana sa Adam.” Aia,
ma sa Christ neˈe kulu saea
ˈani “Adam ˈisi,” nia naˈa
neˈe Anoˈi ru neˈe kwatea
na mauriˈa faolu.
46 Na noni faolu noaˈa kasi
eta leka maˈi, sulia kulu
mauri ˈua saena magalia sui
mala kulu ka fiˈi mauri ˈi
langi.
47 ˈUnaˈeri, na etana
Adam, God saungaˈinia ˈani
na ano saena magalia. Ma
na ruana Adam, ka leka maˈi
faˈasia ˈi langi.
48 Ma na ngwae neˈe kira
tua saena magalia ki, kira
toˈo ana noni neˈe diˈia sa
Adam ba God saungaˈinia

ˈani ano saena magalia. Ma
na ngwae neˈe kira tua ˈi
langi ki, kira toˈo ana noni
neˈe diˈia sa Christ neˈe nia
leka maˈi faˈasia ˈi langi.
49 Ana kaidaˈi neˈe, na
nonika diˈia na nonina sa
Adam ba God saungaˈinia
ˈani ano. Bore ma, na noni
faolu kia ki ke baˈa diˈia
na nonina sa Christ neˈe nia
leka maˈi faˈasia ˈi langi.

50 Aia, ngwaefuta nau
kina ˈae, nonika neˈe toˈo
ana fasi faˈinia ˈabu saena
magalia neˈe, ma nia noaˈa
kasi totolia fuana ruˈungaˈa
saena ˈInotoˈanga God.
Ma na nonika neˈe saiana
maeˈa, nia ˈafitaˈi ka toˈo
ana mauriˈa firi.

51 Aia, muke fafarongo
basi fuana na alaˈanga nau,
sulia nau ku faˈarongo ˈani
ru ago. Ti ngwae neˈe kira
faˈamamana, noaˈa kira kasi
baˈa mae. Bore ma God ke
baˈa rokisi kulu taˈifau.
52 Ma ru neˈe ke baˈa
fuli ˈaliˈali goˈo, diˈia na
maˈafu kila kwangaˈanga
ana maana ngwae. Ana
kaidaˈi God ke ufia na bungu
ka angi ana faˈi asoa ˈisi
fuana magalia neˈe, sui
nia fiˈi taˈea na ngwae
faˈamamana neˈe kira mae
taˈifau naˈa, ma noaˈa kira
kasi mae laˈu. Ma ti ngwae
akulu neˈe noaˈa kasi mae
ˈua, God ke baˈa rokisi kulu
fasi ˈiri kuke toˈo ana noniˈi
ru faolu ki.
53 Ma na nonika neˈe sa-
iana maeˈa, God ke baˈa
rokisia fasi ˈiri ke maumauri
firi.

54 Ana kaidaˈi God rokisia
na nonika ˈunaˈeri ma
noaˈa kulu kasi mae laˈu.
Ma nia ka faˈamamana na
Kerekereˈa Abu ba saea,
“God liufia naˈa maeˈa, ma
na maeˈa ka funu
naˈa!✡
55 Na maeˈa noaˈa kasi liufia
naˈa.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana
maeˈa ka kwatea na
nonifiiˈa.”✡

56 Fulingana tae neˈe ng-
wae ki kira ka mae osiˈana
kira fulia na taˈangaˈa ki.
Ma kika toˈo ana taˈangaˈa
sulia kira aburongo ana taki
God ki.
57 Aia, kulu baˈatafea God,
sulia na Aofia kia sa Jesus
Christ neˈe faˈamauri kia
faˈasia maeˈa.
58 Nia neˈe, ng-
waefuta leˈa nau kina
ˈae, muke faˈangasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki
ana sa Christ. Ma muke uu
ngasi ana na raoˈa kamu
ki fuana na Aofia, sulia
kaumulu saiana raoˈa kamu
ki fuana na Aofia noaˈa kasi
ˈoˈo.

16

Na mani fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ˈi Judea

1 Aia, nau ku olisia naˈa
kerekereˈa kamu ki sulia
na mani ba kamu ukua
fuana kwaiˈafilana na ng-
wae faˈamamana ki ba kira
tua ˈi Judea. Nau ku oga
muke sasia na tae neˈe nau
ku saea logo fuana ngwae
faˈamamana ki saena abaˈi
kula ˈi Galesia.

✡ **15:54** Aesea 25:8 ✡ **15:55** Hosea 13:14

2 Ana Sande ki taˈifau, nia
leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa ka sasi akaˈu ana tae
neˈe nia ke baˈa kwatea, ka
bolo faˈinia tae neˈe nia sa-
iana ka ngalia ana raoˈa nia,
ma nia ka gonia leleka nau
ku dao. Diˈia kaumulu sasi
ˈunaˈeri, ana kaidaˈi nau ku
dao maˈi siaumulu, noaˈa
kamu kasi ukua laˈu ti mani,
sulia kamu sasi akaˈu taˈifau
naˈa.
3 Sui, ana kaidaˈi nau
ku dao kwau, kamu ke
filia ti ngwae ka ngali
kwateˈa kamu ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma nai baˈa
kerekere fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi
ngwae faˈamamana ki ˈi
Jerusalem sulia na ngwae ba
kamu filida ki kika ngalia
na kwateˈa kamu ki. Sui,
kira ke ngali kerekereˈa nau
faˈinia kwateˈa kamu ma ka
leka.
4 Ma diˈia kaumulu oga nai
leka logo faˈinida ˈuana ˈi
Jerusalem, tama kulu ke fiku
lekaˈa ˈakulu.

Lekaˈa sa Paul

5 Nai baˈa leka siaumulu ˈi
Korint ana kaidaˈi nau ku liu
ana abaˈi kula ˈi Masedonia,
osiˈana nau ku manata sulia
nai baˈa leka basi ˈuana ˈi
Masedonia.
6 Ma ana kaidaˈi nau ku
tua naˈa neˈeri faˈi kamu,
nai baˈa tua faˈi kamu su-
lia ti madamo, ma nau ku
tua faˈi kamu taka leleka ka
dao ana kaidaˈi neˈe unuˈi
gwariˈa ka sui. Ma ana
kaidaˈi nau ku liu daofaˈi
liu, nia leˈa liu fuana muke
kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau
ˈuana ˈi faˈi neˈe nai baˈa
leka ˈuana.
7 Noaˈa nau kusi oga goˈo
ˈaku daoˈa toˈomuˈa sulia
kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo. Ma nau
ku oga nau ku tua ka taˈi
tau mala faˈi kamu, diˈia na
Aofia alaˈania.
8 Nau ku manata nai baˈa
tua ˈi neˈe ˈi Efesus leleka ka
dao ana faˈi asoa kira saea
ˈani Pentekos, sui mala nau
ku fiˈi leka.
9 Sui bore ˈana na ng-
wae ˈoro neˈe malimaeˈa
ana Faˈarongoˈa Leˈa, kira
tua logo ˈi neˈe, nai baˈa tua
ˈi neˈe, osiˈana nia talang-
waraˈu fuana nau ku sasia
na raoˈa doe fuana na Aofia
niniˈari.
10 Kaidaˈi sa Timoti dao
kwau siaumulu, muke sasi
leˈa fuana, sulia nia neˈe ng-
wae rao na Aofia diˈia logo
nauˈa.
11 Noaˈa kamu kasi man-
ata tiˈitiˈi ˈana sa Timoti. Ma
ana kaidaˈi nia ka daofaˈi
liu ana lekaˈa nia, muke
ˈafia, ma muke faˈataˈinia
na alafeˈanga kamu fuana,
fasi ˈiri nia ka bolo fuana
oliˈa maˈi ˈi neˈe siaku. Sulia
nau ku kwaikwaimasi ana sa
Timoti faˈinia ti ngwae logo
neˈe kira faˈamamana.
12 Aia, sa Apolos na ngwae
asina kia, nau ku amasi nia
ka dao toˈomuˈa faˈinia ti
ngwae asina akulu neˈe kira
dao kwau siaumulu. Bore
ma nia manata fasi nia kasi
leˈa fuana lekaˈa kwau siau-
mulu ana kaidaˈi neˈe. Ana
ta kaidaˈi laˈu, diˈia nia ta-
langwaraˈu fuana, nia ka fiˈi
leka kwau siaumulu.

Na alaˈanga ˈisi ki

13 Aia, muke lialia,
ma muke uu ngasi ana
faˈamamanaˈanga kamu

ki. Ma muke falataliˈa, ma
muke uu ngasi.
14 Ma ana ru ki taˈifau
neˈe kamu sasiˈi, muke
faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu ki.
15 Aia, kaumulu saiana
na ngwae etaeta neˈe
faˈamamana ˈi safitamulu
ˈi Gris, nia neˈe sa Stafanas
faˈinia tuaˈa nia. Kira rao
ngasingasiˈa taˈifau fuana
kwaiˈafilana ngwae God ki.
Ngwae asina nau ki, nau ku
amasi kamu,
16 fasi ˈiri muke roˈosulia
fatalana ngwae diˈia sa
Stafanas, ma na tuaˈa nia
faˈinia ti ngwae laˈu neˈe
kira rao faˈinida.
17 Nau ku saeleˈa liu su-
lia na daolana sa Stafanas,
ma sa Fotunatus, ma sa
Akaikus, sulia kira tua faˈi
nau taˈifau, sui bore ˈana
kamu kasi totolia tuaˈa faˈi
nau.
18 Kira faˈasaeleˈa nau
diˈia logo kira faˈasaeleˈa
kamu. Muke faˈataˈinia
na fuˈusi doeˈanga kamu ki
fuana ngwae ˈunaˈeri ki.
19 Aia, na ngwae
faˈamamana ki saena abaˈi
kula ˈi Asia, kira kwatea
kwau na fata leˈaleˈa ˈanga
kira ki fuamuˈa. Ma sa
Akuila ma ˈi Prisila faˈinia
sa tai faˈida neˈe kira fiku
saena luma kira fuana
foˈongaˈa, kira taˈifau goˈo
neˈe kira kwatea logo kwau
fata leˈaleˈa ˈanga kira ki
fuamuˈa.
20 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi neˈe, kira logo
neˈe kira kwatea alaˈanga
leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.

Aia, ma kamuˈa taˈifau
goˈo muke faˈataˈinia
alafeˈanga kamu ki fuamuˈa
kwailiu, ana kaidaˈi muke
lisi kamu ki.
21 Aia, alaˈanga leˈaleˈa
nau fuamuˈa niniˈa, nauˈa
sa Paul talaku, nau ku kere-
sia kwau naˈa ˈani limaku.
22 Ma diˈia ta ngwae noaˈa
kasi alafe fuana na Aofia,
nau ku oga God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana.
Ma nau ku oga liu fasi na
Aofia sa Jesus ke oli naˈa
maˈi.
23 Nau ku oga na Aofia kia
sa Jesus ka kwaiˈofe amuˈa.
24 Ma nauˈa logo, nau ku
alafe fuamuˈa osiˈana sa Je-
sus Christ.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki, duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada, bore ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada, ma noaˈa nia kasi leka naˈa. Ma faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul noaˈa kasi mamana goˈo. Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ˈi Korint, kira noaˈa laˈu na ngwae eta faˈamamana ˈi Korint. Sa Paul saeda ˈani, "Ngwae maˈi ili ki." Ma faˈasia 11:22, kulu saiana neˈe kira ngwae ˈi Jiu ki. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira liu musi kula fuana faˈamanataˈanga. Ma ngwae ki folida fuana faˈamanataˈanga kira.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira sasi ru ki taˈifau fuana faˈalilana mamanaˈanga sa Paul ˈi Korint, fasi ˈiri kiraˈa talada ngwae ki kike alafafida neˈe kira faˈinaˈonaˈo fuana ngwae ˈi Korint, ma kika ngali mani ˈoro ˈuana faˈamanataˈanga kira.

Saena kerekereˈa neˈe, sa Paul ka olisia sokeˈa ˈoro neˈeri ki. Ma na kerekereˈa neˈe nia alaˈa liu mala sulia sa Paul talana, ma sulia na nonifiiˈanga nia ana nonina, ma manata ˈaberaˈanga nia fuana ngwae God ki. Nia faˈataˈinia neˈe nia rao maˈudi fuana God ˈani maurilana taˈifau.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Raoˈa sa Paul fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint & 1:1—7:16
- Kwate fikuˈa fuana ˈafilana ngwae ki ˈi Jerusalem & 8:1—9:15
- Sa Paul na ngwae ni lifurongo mamana & 10:1—13:13

1 Nauˈa sa Paul, ta ngwae lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God. Nauˈa faˈinia sa Timoti na ngwae asina kia, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Korint, ma fuana ngwae God ki taˈifau logo neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Gris.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe amuˈa ma ka kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul baˈatafea God

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia. God neˈe na Maˈa ana kwaimanataiˈanga fuaka, ma nia naˈa neˈe gwalona na kwaigwaleˈanga ki taˈifau.

4 God kwaiˈafi aka, kaidaˈi kulu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, fasi ˈiri kuke ˈafia logo ti ngwae neˈe kira dao toˈona na kwalukaela

ˈafitaˈiˈanga ki. Kulu bolo
fuana ˈafilana ngwae ki,
sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe
God kwatea fuaka.
5 Kulu dao toˈona non-
ifiiˈanga ˈoro ki, ka diˈia ba
sa Jesus Christ nonifii. Bore
ma God kwaiˈafi akulu ka
doe logo, ka diˈia ba nia
kwaiˈafi ana sa Jesus Christ.
6 Kaimili nonifii fasi ˈiri ka
ˈafi kamu ma ka faˈamauri
kamu. Ana kaidaˈi kaimili
nonifii, God ˈafi kaimili, ma
kaimili ka ˈafi kamu logo,
ma mika faˈangasingasi
kamu. ˈUnaˈeri muke
bolo fuana mabetauˈa ana
kaidaˈi kamu liu ana nonifii
ˈanga diˈia logo neˈe kami
liu ana.
7 Ma kaimili saiana ru
neˈe: Ana kaidaˈi kamu liu
ana nonifii ˈanga diˈia logo
neˈe kami liu ana, God ke
baˈa ˈafi kamu, diˈia logo nia
ˈafi kaimili.

Sa Paul dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe saena abaˈi kula ˈi Asia
(Acts 19:23-41)

8 Ngwaefuta kina, kaim-
ili oga muke saiana neˈe
ˈafitaˈiˈanga doe neˈe kami
dao toˈona kaidaˈi kami tua
saena abaˈi kula ˈi Asia. Ana
kaidaˈi neˈeri, kaimili fia
fasi kami ke mae, sulia na
ˈafitaˈiˈanga neˈeri doe ka
tasa.
9 Kami fia fasi neˈe mauril-
amiˈa saena magalia karangi
ka sui naˈa. Ma kaimili
saiana na ru neˈeri ki fuli
fuaimili, ˈiri noaˈa kami kasi
fitoˈo ana kaimili talamiˈa,
bore ma kami ka fitoˈo ana
God lala neˈe saiana taˈelana
na ngwae neˈe mae ki.
10 God ka ˈafi kaimili fasi
ˈiri kami kasi mae ana
ˈafitaˈiˈanga neˈeri ki. Ma
nia ke baˈa kwaiˈafi aimili
logo fasi ˈiri na malimae
kaimili ki noaˈa kasi bolo
fuana saungilaimili. Kaimili
ka fitoˈo ana nia ke baˈa
kwaiˈafi aimili ˈunaˈeri,
11 ana kaidaˈi kamu ˈafi
kaimili ˈani na foˈongaˈa
kamu ki. Nia neˈe, God
ke baˈa kwaiˈafi aimili su-
lia neˈe ngwae ki kira foˈo
ˈunaˈeri fuaimili ana kaidaˈi
ˈoro ki. Nia neˈe, na ngwae
ˈoro ki kira ka baˈatafea God
sulia na kwaiˈafiˈanga nia
fuaimili.

*Sa Paul noaˈa liu ka talaˈi rora ana ngwae ˈi Korint ki**

12 Ngwaefuta kina, kami
manata baˈalafe osiˈana
kami sai leˈa ana abulaˈanga
kami fuana na ngwae ki
taˈifau leˈa ma ka mamana,
ma ka tasa fuamuˈa. Na
abulaˈanga kami ka ˈunaˈeri
noaˈa laˈu sulia na liatoˈo
ana ngwae ki, bore ma
sulia na kwaiˈafiˈanga God
fuaimili.
13-14 Na kerekereˈa nau ki
fuamuˈa, kira talangwaraˈu
fuana malingaˈilani. Bore
ma noaˈa kamu kasi sai leˈa
amiˈa ana kaidaˈi neˈe. Ma
nau ku oga kamu ke baˈa
sai leˈa aimili, ˈiri ana faˈi
asoa na Aofia sa Jesus ka oli

* **1:11** Ti malimae ana sa Paul, kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada ru fuila nia ke leka nama. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe sa Paul fatalana kasi mamana goˈo.” Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ.

maˈi, muke baˈa saeleˈa faˈi kami, diˈia logo neˈe kaimili saeleˈa faˈi kamu.

15 Ma sulia nau ku sai leˈa ana neˈe kuke baˈa sae-saeleˈa fuana lisilakulu kwai liu, nau ku naia ˈuana daoˈa toˈomuˈa ana ruana kaidaˈi, ˈiri nau ku kwaiˈafi amuˈa.

16 ˈI naˈo nau ku fia fasi ana kaidaˈi nai leka ˈuana ˈi Masedonia, nai baˈa liu kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nau ku oli maˈi nai baˈa liu logo siaumulu, fasi ˈiri muke kwaiˈafi aku ana lekalaku ˈuana abaˈi kula ˈi Judea.

17 Sui bore ˈana nau ku naia daoˈa ro ru fuamuˈa ˈunaˈeri, nau noaˈa kusi dao naˈa toˈomuˈa. Kamu kasi fia fasi neˈe manataku rokisi kwai liu ana kaidaˈi ˈoro ki duˈungana nau noaˈa kusi dao siaumulu. Nau noaˈa kusi diˈia ngwae ana maga-lia neˈe kira fata ˈuri, “ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,” ma buri ˈana kira ka fata lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi sasi goˈo ˈuira.”

18 Na fatalaku mamana diˈia logo na fatalana God neˈe mamana

19 sulia manataku diˈia logo manatana sa Jesus Christ na Ngela God neˈe kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti kami fatataloˈania fuamuˈa. Ma manatana sa Jesus noaˈa kasi rokisi kwai liu ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma nia naˈa neˈe ngwae neˈe saea, “ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,” ma nia ka sasi ˈunaˈeri.

20 God faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga nia ki taˈifau ˈani sa Jesus Christ. Ma kulu alafafia neˈe sa Christ faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga God. ˈUnaˈeri kuka baˈatafea God.

21 Ma God kwatea ma kaimili faˈi kamuˈa logo, kulu ka tua ratai faˈinia sa Jesus Christ. Ma God logo neˈe fili kia,

22 ma ka alua na toto akulu fuana ngwae nia ki ˈani Anoˈi ru Abu. Nia kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka ˈuana tuaˈa saena mangoka, fasi ˈiri kuka sai logo ana God ke baˈa kwatea na ru leˈa ˈoro ki fuaka.

23 Aia, God saiana na alaˈanga nau ki mamana liu. Noaˈa naisi leka kwau ˈi naˈo siamuˈa ˈi Korint duˈungana noaˈa naisi oga balufilamuˈa fuana na ru ba kamu sasiˈi ki.

24 Noaˈa kami kasi oga neˈe mike gwaungaˈi fafi kamu ˈani suˈumaˈilamuˈa ana tae ki neˈe kamu faˈamamana ani. Sulia kami saiana na faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus niˈi ngasingasiˈa naˈa. Bore ma kami oga mike kwaiˈafi amuˈa, ˈiri muke saeleˈa.

2

1 Kaidaˈi ba sui nau ku dao siamuˈa, nau ku balufi kamu, ma nau ku faˈaliadila kamu. Duˈungana tae ba noaˈa naisi leka goˈo kwau siaumulu laˈu, osiˈana noaˈa naisi oga faˈaliadilalamuˈa laˈu.

2 Fuila kamu ke faˈasaeleˈa nau. Ma diˈia nau ku faˈaliadila kamu, tama sa tai mo neˈe ka faˈasaeleˈa nau? Noaˈa goˈo ta ngwae, sulia nau ku kwate kamu ka kwaimanatai.

3 Duˈungana ru neˈe,
noaˈa naisi leka kwau
siaumulu, bore ma nau ku
kerekere* kwau fuaumulu
fuana faˈasagalana ti ai
amuˈa. Ma kaidaˈi nai baˈa
dao kwau siamuˈa, kamu
kasi faˈaliadila nau ˈani ru
baera. Kamu na ngwae neˈe
nau ku oga muke faˈasaeleˈa
nau. Sulia nau ku saiana
diˈia nau ku saeleˈa, tama
kamu taˈifau muke saeleˈa
logo.
4 Kaidaˈi ba nau ku
kerekere kwau fuamuˈa,
nau ku kwaimanatai liu,
ma na kafo ˈi maaku ki
ka afe sulia nau ku angi.
Noaˈa nau kusi kerekere
kwau fuamuˈa fasi ˈiri muke
liadila, bore ma nau ku
kerekere kwau ˈiri muke
saiana na alafeˈanga doe
nau fuamuˈa taˈifau.

Na rufuanatalana na ngwae abula taˈa

5 Aia, ma fuana na ngwae
neˈe abula taˈa ma ka
etangia liadilaˈanga neˈe
safitakulu. Nia faˈaliadila
nau, bore ma nia ka
faˈaliadila kamu ka tasa. Na
liadilaˈanga baera nia sui
naˈa, osiˈana
6 ˈorolamuˈa kamu kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae
baera, ma ka bolo naˈa.
7 Ma ana kaidaˈi neˈe,
leˈa fuana muke rufuanata
naˈa ana, ma muke fata
kwairaduˈa fuana, ˈasu nia
kata kwaimanatai liu, ma ka
oli faˈi buri.
8 Nia neˈe, nau ku
gani kamu fasi ˈiri muke
faˈataˈinia fuana neˈe kamu
alafe mamana fuana.
9 Duˈungana tae ba nau ku
kerekere kwau ˈi naˈo sulia
nau ku oga nai ili kamu,
ˈiri nau ku dao toˈona diˈia
muke roˈosulia na alaˈanga
totongaˈi nau ki taˈifau.
10 Ma kaidaˈi kamu ru-
fuanata ana ngwae baera,
nauˈa bore nau ku rufua-
nata logo ana. Ma nau ku
rufuanata ana ka sui naˈa
ngwae ba fulia ru taˈa fuaku.
Sa Christ saiana neˈe nau ku
rufuanata ana, ˈiri nau ku
ˈafi kamu ˈani tua fikua leˈa.
11 Ma nau ku oga nai ru-
fuanata ana, ˈasu sa Sae-
tan kata liufi kulu. Sulia
kulu saiana nia oga ka sasia
ˈafitaˈiˈanga ki akulu.

Kaidaˈi sa Paul tua ˈi Troas nia manata ˈabera sulia ngwae ˈi Korint ki

12 Aia, ana kaidaˈi nau
ku dao ˈi Troas✡ ˈuana
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus Christ,
nau ku dao toˈona na Aofia
nia kwate ka talangwaraˈu
fuaimili ˈiri kami ka rao ˈi
neˈeri.
13 Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, nau ku manata
ˈabera doe liu ˈuamuˈa,

* **2:3** Tae neˈe sa Paul ka saea ˈi neˈe ma ana 7:5-16 kwate ma kulu saiana ti ngwae faˈamamana kira fulia ru taˈa liu ki. Sali sa Paul alaˈa sulia ta ngwae faˈamamana nia fata faˈalia sa Paul maana fikutaˈi ngwae taˈifau. Nia fata ˈuri, “Sa Paul nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sulia alaˈa lana noaˈa kasi mamana.” ˈUnaˈeri ba lekaˈa baera (2:1) ka faˈanonifiiˈa liu naˈa. Ma kulu ka lisia ana 2:5-10 na ngwae neˈeri fata faˈali liua naˈa sa Paul talana. Sa Paul nia ka kwatea sa Titus faˈinia ta kerekereˈa, ma ka saea ngwae faˈamamana ki kike balufia na ngwae neˈeri. Ana 2:5-11 kulu lisia neˈe kira balufia ngwae neˈeri. ✡ **2:12** Acts 20:1

sulia noaˈa naisi dao toˈona ngwaefuta kia sa Titus, ngwae ba ngali alaˈanga suli kamu. Nia neˈe kwate ma nau ku fata ni oli oliˈa fuana ngwae ki ˈi Troas, ma nau ku leka naˈa ˈaku ˈuana ˈi Masedonia fuana daoˈa toˈona sa Titus.

Na raoˈa sa Paul

14 Aia, nau ku baˈatafea God sulia nia kwatea kulu ka tua ratai faˈinia sa Christ. Ana kaidaˈi ki taˈifau, sa Christ talaˈi kia saena kwaikwailiufiˈanga nia ˈi naˈona ngwae ki taˈifau. Ma God ka kwate kulu ka fata taloˈania na faˈarongoˈa sulia sa Jesus Christ ana fanoa ki taˈifau. Ma na faˈarongoˈa neˈeri, nia diˈia ta ru moko leˈa neˈe leka ˈuana kula ki taˈifau.

15-16 Kaidaˈi kulu faˈarongo ˈunaˈeri sulia sa Jesus Christ, kulu kwate ma God ka saeleˈa. Ma kulu kwatea na ˈai moko leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa ka liufia saena fanoa ki taˈifau. Ma na ngwae neˈe kira ka toˈo ana mauriˈa firi, na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko leˈa neˈe ngalia maˈi na mauriˈa firi fuada. Ma na ngwae neˈe kira ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia God, na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko taˈa neˈe saungida kika mae.

Aia, nia lia diˈia noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa neˈe.

17 Ma noaˈa kaimili kasi diˈia na ngwae ˈoro neˈe kira faˈarongo ˈani na fatalana God fasi ˈiri kira ke toda ˈani mani. Bore ma kaimili faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, sulia God nia arabaˈe kaimili. Kami ka saea na ru mamana ki ˈani ngasingasiˈa sa Jesus Christ. God saiana na ru ki taˈifau neˈe kami sasiˈi.

3

Na fau alangaˈinga faolu ana Anoˈi ru Abu

1 Kaidaˈi kami ka alaˈa sulia na raoˈa kami ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi fia fasi kami ka lafe. Kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuana ti ngwae matamata neˈe kike kerekere suli kaimili fasi ˈiri kamuˈa ka sai amiˈa neˈe ngwae rao God ki. Ma kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuamulu fuana kerekereˈa suli kami fuana ti ngwae matamata, fasi ˈiri kike sai aimili neˈe kami ngwae rao God ki. Ti ngwae matamata kira sasi ˈunaˈeri, bore ma kaimili noaˈa.

2 Kamuˈa naˈa neˈe diˈia na kerekereˈa ˈunaˈeri, osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu faˈataˈinia neˈe kaimili lifurongo mamana ki. Kaimili faˈinia na ngwae ki taˈifau kaimili saiana ru neˈeri.

3 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe diˈia na kerekereˈa neˈe faˈataˈinia kaimili na lifurongo ki, ma sa Jesus Christ neˈe keresia ru neˈeri, ma ka kwatea fuaimili. Ma nia noaˈa kasi keresia ˈani kafo goa fuana kerekereˈa, bore ma nia keresia lala ˈani Anoˈi ru mauri God. Ma nia kasi kerekere ˈi fafona ta fau diˈia na taki ki neˈe God kwatea fuana sa Moses, bore ma nia kerekere saena maurilakulu.

4 Kaimili faˈamamana daofaˈi liu na ru neˈeri ki
nia mamana, duˈungana
kaimili fitoˈo ana God neˈe
ˈafilamiˈa osiˈana sa Christ.
5 Noaˈa kaimili kasi saea
neˈe kaimili bolo fuana
raoˈa neˈeri osiˈana na
sai ˈi ruˈanga kaimili ki.
Bore ma God neˈe kwatea
na ngwaludaˈanga fuaimili
ˈuana raoˈa fuana.
6 God naˈa neˈe kwaiˈafi
aimili, fasi ˈiri mika bolo
ˈuana faˈamanataˈanga su-
lia na fau alangaˈinga faolu
nia. Ma na fau alangaˈinga
faolu neˈeri, noaˈa laˈu na ru
ana taki sa Moses keresiˈi ki,
bore ma nia na ru ana Anoˈi
ru Abu. Sulia na taki ki kwa-
tea maeˈa, bore ma na Anoˈi
ru Abu kwatea mauriˈa firi.

7 Ma ˈi naˈo maˈi, ana
kaidaˈi God keresia na taki
ki fafona na reba fau ki,
na madakolana God nia
ngwasinasina kalikalia sa
Moses. Ma na maana sa
Moses ka ngwasinasina sulia
na madakolana God, ma
ka rara ˈafia maana ngwae
Jiu ki, ma nia ˈafitaˈi kira
ka lia ˈuana na maana sa
Moses, sui bore ˈana na
ngwasinasinalana maana
sa Moses ka koso naˈa
faˈasi ngwasinasinaˈanga.
Aia diˈia na taki neˈe
kwatea maeˈa ka dao ˈani
ˈinotoˈanga ˈunaˈeri,

8 tama na ˈinotoˈanga ana
raolana Anoˈi ru Abu nia
doe ka tasa.
9 Ma diˈia na fau
alangaˈinga ana taki ki
neˈe kwatea kwai mata-
langaˈinga nia ˈinotoˈa,
tama na fau alangaˈinga
faolu neˈe kwatea kulu ka
saga ˈi maana God, nia
ˈinotoˈa ka tasa.
10 Ma ana kaidaˈi neˈe,
na ˈinotoˈanga ana fau
alangaˈinga ana taki ki nia
diˈia ta ru ˈoˈo goˈo, sulia na
fau alangaˈinga faolu neˈe
ˈinotoˈa ka tasa.
11 Na ˈinotoˈanga na
fau alangaˈinga ana taki
ki, nia koso naˈa. Bore
ma ˈinotoˈanga na fau
alangaˈinga faolu neˈe tua
tua firi.
12 Ma sulia kulu sai leˈa
ana na fau alangaˈinga
faolu, nia neˈe kwate ma
noaˈa kami kasi maˈu ˈuana
faˈataloˈa fuamuˈa.
13 Noaˈa kami kasi diˈia sa
Moses ba alua ˈaba lauˈua
fafia na maana, ˈiri na ng-
wae Jiu ki noaˈa kira kasi
lisia na ngwasinasinaˈanga
ba ˈi maana nia koso naˈa
faˈasia ngwasinasinaˈanga.
14 Ma ˈi naˈo maˈi, na
manatada ngwae Jiu ki kira
ngasi. Ma ana kaidaˈi neˈe
logo, kaidaˈi kira toˈomani
na Kerekereˈa Abu, na man-
atada na ngwae Jiu ki diˈia
kira suu fafia ˈani ˈaba
lauˈua ba sa Moses alua fafia
maana, sulia ˈafitaˈi kira ka
saiana na ru mamana. Sa
tai adulu neˈe faˈamamana
ana sa Jesus Christ, God ka
lafua na ru neˈe suu fafia na
manatalana, fasi ˈiri nia ka
saiana ru mamana.
15 Ma ˈi taˈena bore,
kaidaˈi kira toˈomani na taki
sa Moses ki, noaˈa kira kasi
sai goˈo ana.
16 Bore ma sa tai neˈe ab-
ula siana na Aofia, na Aofia
ka lafua na ru neˈe suu fafia
na manatalana.

17 Ma na Aofia neˈeri nia
na Anoˈi ru Abu. Ma diˈia
ta ngwae ka toˈo naˈa ana
na Anoˈi ru Abu ˈi saena
maurilana, nia tua sakadola
naˈa.
18 Ma ˈunaˈeri na maa
kulu noaˈa ta ru kasi fonea
naˈa, kira faˈataˈinia na rar-
alana ngwasinasinaˈanga na
Aofia. Ma na Anoˈi ru Aofia
rokisi kulu leleka kulu ka
diˈia na Aofia ˈinotoˈanga
kia.

4

1 Sulia na kwaimanataiˈanga
God fuamiˈa, nia ka
baˈe kami ˈuana sasi-
lana na raoˈa neˈeri ana
faˈataloˈanga. Nia neˈe,
noaˈa kami kasi mango
faˈasia faˈataloˈanga.
2 Ma noaˈa kami kasi fulia
na abulaˈanga ago taˈa ki
faˈinia na ru ni faˈa ˈekeˈa
ki. Ma noaˈa kami kasi soke,
ma noaˈa kami kasi rokisia
na fatalana God. God saiana
neˈe kami faˈarongo ˈani ru
mamana ki fasi ˈiri ngwae
ki taˈifau kika faˈamamana
ana raoˈa kami.
3 Diˈia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe kami faˈarongo
ˈani nia ˈafitaˈi fuana
malingaˈilana, tama nia
ˈafitaˈi goˈo fuana na ngwae
neˈe noaˈa kasi ngalia na
mauriˈa firi.
4 Noaˈa kira kasi
faˈamamana, sulia sa Saetan
suu fafia na manatalada. Sa
Saetan gwaungaˈi fafia ru
taˈa ana magalia neˈe. Nia
lui kira fasi ˈiri noaˈa kira
kasi lisia na madakoˈanga
neˈe leka maˈi faˈasia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
ˈinotoˈanga sa Jesus Christ
neˈe na nununa God.
5 Noaˈa kaimili kasi
faˈarongo ˈani kaimili
talamiˈa. Bore ma kami
faˈarongo ˈani sa Jesus
Christ neˈe Aofia. Ma kami
ka saea kaimili na ngwae
rao sa Jesus neˈe nia arabaˈe
kami fuana ˈafilamuˈa.
6 Ana kaidaˈi God
saungaˈinia na ru ki
taˈifau, nia fata ˈuri, “Alu
madakoˈanga ka rara saena
maˈe rodo.” Ma nia
ka faˈamadakola logo na
manataka, fasi ˈiri kulu ka
saiana God ˈinotoˈa neˈe sa
Jesus Christ faˈataˈinia.
7 Na madakoˈanga ma
na ngasingasiˈanga neˈe
rara saena nonimiˈa niniˈa
ngwataˈutaˈu, nia diˈia ta ru
leˈa liu neˈe God alu ˈi saena
ta biˈi ru ngwataˈutaˈu.
ˈUnaˈeri, ngwae ki taˈifau
kira ka lisia neˈe kami toˈo
ana ngasingasiˈanga doe
faˈasia God, noaˈa laˈu ru
kami talamiˈa.
8 Ana kaidaˈi ˈoro kami
dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki,
ka ˈunaˈeri bore ˈana, kaim-
ili kasi mango faˈasia na
raoˈa kaimili. Ma ana ti
kaidaˈi, kaimili kasi saiana
tae neˈe ke baˈa fuli fuaimili,
ka ˈunaˈeri bore ˈana, kaim-
ili fitoˈo ˈua ana God.
9 Ma sui bore ˈana kaimili
ka toˈo ana malimae ˈoro ki,
God noaˈa kasi danga ˈani
kaimili. Ma sui bore ˈana na
malimae kaimili kira ˈui ˈani
kaimili ˈi ano, ma kaimili ka
tataˈe laˈu.
10-11 ˈIu, nia diˈia neˈe mal-
imae kami ki saungi kami
ana asoa ki taˈifau, osiˈana
kami faˈatalo sulia sa Jesus.

Na nonimili diˈia naˈa niaˈa
ˈani maelana, fasi ˈiri ngwae
ki kira ka lisia mauriˈa nia ˈi
saena kaimili.
12 Nia neˈe, kira ka oga
saungilaimili, sulia na raoˈa
kaimili. Ma kamuˈa nini,
kamu ngalia na mauriˈa firi,
osiˈana na raoˈa kaimili.
13 Na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Nau ku
faˈamamana ana God, ma
nia neˈe kwate ma nau
ku fata suli nia.” Ma na
faˈamamanaˈanga kaimili
nia ˈunaˈeri logo, sulia
kaimili fata sulia God
osiˈana kami faˈamamana
ana niaˈa.
14 Kaimili saiana God neˈe
taˈea na Aofia sa Jesus ˈuana
mauriˈa. Ma ka diˈia logo
neˈe God taˈea sa Jesus, nia
ke baˈa taˈe kaimili ˈuana
mauriˈa, ma ka ngali kaimili
logo faˈi kamu ˈuana tuaˈa
faˈinia.
15 Kami liu ˈi saena
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ˈunaˈeri
ki, ˈiri ke ˈafi kamu. Ma ana
kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki
kira saiana na alafeˈanga
God fuana faˈamauriˈanga,
ma ngwae ˈoro ki kira ka
baˈatafe nia.
16 Osiˈana nia ˈunaˈeri,
noaˈa kami kasi mango
faˈasi faˈataloˈanga. Bore
ma ana asoa ki taˈifau,
nonimiˈa ke ngwaro fuana
ngwataˈutaˈu ˈanga, ma
ana asoa ki taˈifau logo
God ka faˈangasingasia na
mangomiˈa.
17 Ma na ˈafitaˈiˈanga neˈe
kami liu ana kaidaˈi neˈeri
ki, niˈi ke baˈa sui. Ma
sulia kami liu ana ru neˈeri
ki, God ke baˈa kwatea
na ˈinotoˈanga doe neˈe tu-
atua firi fuaimili. Ma na
ˈinotoˈanga neˈe kaimili ke
baˈa ngalia, nia doe ka tasa
liufia na ˈafitaˈiˈanga ki neˈe
kami toˈo ani ana kaidaˈi
neˈe.
18 Noaˈa kaimili kasi man-
ata sulia na ru ki neˈe
kami saiana lisilana, bore
ma kami manata sulia na ru
ki neˈe kami kasi bolo fuana
lisilani ana kaidaˈi neˈe. Su-
lia na ru neˈe kami lisiˈi ki
kasi tua tau, bore ma na ru
neˈe kami kasi lisiˈi ki neˈe
tua tua kasi sui.

5

1 Kulu saiana ana kaidaˈi
neˈe nonika ka mae, bore
ma God ke kwatea noni
faolu ki fuaka fuana tuaˈa ˈi
langi. Sulia ana kaidaˈi neˈe,
na nonika diˈia na luma ki
saena magalia, neˈe kira ke
baˈa osia logo. Bore ma kuke
baˈa tua saena noni ru ki
neˈe God ka saungaˈinia ˈi
langi. Ma na noni faolu kia
diˈia luma neˈe tuatua firi.
2 Ana kaidaˈi neˈe, kulu ka
oga liu ilangaˈilana magalia
neˈe, fasi ˈiri God ke kwatea
na noni faolu fuakulu neˈe
teo ˈi langi.
3 Ma ana kaidaˈi kulu tua
ˈi langi, kuke baˈa toˈo ana
noni faolu.
4 Aia, ma ana kaidaˈi kulu
tua ˈua saena magalia neˈe,
na nonika ka maruku sulia
na ˈafitaˈiˈanga ki. Ma kulu
kasi oga ilangaˈilana nonika
neˈeri, bore ma kulu oga
tuaˈa ˈani na noni faolu kia
ki ˈi langi, ˈiri na nonika
neˈe saiana maeˈa, God ke
baˈa rokisia ˈani noni neˈe
abu fura ki ma ka tuatua firi.

5 Aia, God ka sasi akaˈu
naˈa aka fasi ˈiri nia ke fuli
ˈunaˈeri. Ma nia ka kwatea
logo na Anoˈi ru Abu ka
faˈataˈinia neˈe God ke sasi
mamana ˈunaˈeri fuaka.
6 Nia neˈe sasi kulu kasi
maˈu ˈani ta ru. Ma kulu
ka saiana ana kaidaˈi kulu
tua ˈua ˈani nonika ˈi saena
magalia, noaˈa kulu kasi tua
ˈua faˈinia na Aofia ˈi langi.
7 Na Aofia neˈe kulu
faˈamamana ana, niaˈa naˈa
neˈe talaˈi kia ˈani tuaˈa
saena magalia neˈe, ma
noaˈa kulu kasi leka sulia na
ru neˈe kulu lisiˈi ki saena
magalia.
8 Ma kulu kasi maˈu ˈania
maeˈa. Sulia kulu oga liua
naˈa lekaˈa kwau faˈasia
noniˈi ru neˈe ki saena mag-
alia, ˈiri kuke tua ana fanoa
mamana kia ˈi langi faˈinia
na Aofia.
9 Aia, sui bore ˈana kulu ka
tua ˈua saena magalia neˈe
nama kulu ka tua ˈi langi,
na kwaiogai ˈanga kia neˈe
doe ka tasa naˈa ˈiri kuke
faˈasaeleˈa na Aofia.
10 Ma kuluˈa taˈifau goˈo,
kuke baˈa uu ˈi naˈona sa
Jesus Christ, fasi ˈiri nia ke
matalangaˈinia raoˈa kulu
ki. Ma nia ke baˈa kwatea
naˈa kwaiaraˈa ki fuana taˈi
taˈi ngwaeˈa akulu neˈe rao
leˈa fuana ˈi saena magalia
neˈe. Ma noaˈa nia kasi
baˈa kwatea ta kwaiaraˈa ki
fuana taˈi taˈi ngwaeˈa neˈe
raolana taˈa saena magalia
neˈe.*

Na ngwae ki kwaima
faˈinia God osiˈana sa Jesus
Christ

11 Kaimili fuˈusi doe ana
na Aofia, nia neˈe kami
ka iliili ˈuana ˈafilana na
ngwae ki fasi ˈiri kira ka
faˈamamana. God saiana
neˈe kaimili fata mamana,
ma nau ku oga muke saiana
ru neˈeri logo.
12 Ma na alaˈalaku neˈeri,
noaˈa laˈu fasi neˈe nai
oga fata leˈaleˈa suli kaimili
fuamuˈa. Bore ma kami oga
muke fuˈusi doe ana raoˈa
saga kaimili, fasi ˈiri muke
bolo faˈinia olisilana ngwae
ki neˈe kira fuˈusi doe ana ru
neˈe ngwae ki lia goˈo ˈada
ana maada ma noaˈa laˈu
ana ru saena mango.
13 Ti ngwae kira fuˈusi
boleboleˈa aimili. Aia, kira
fata ˈunaˈeri sulia kaimili
rao ngangata fuana God. Ma
ka mamana liu, kaimili kasi
boleboleˈa, ma nia neˈe sasi
ma kaimili ka bolo fuana
raoˈa ngangata fuamuˈa.
14 Kaimili rao ngangata,
sulia kami saiana sa Je-
sus Christ neˈe alafe fuaka.
Kaimili sai logo ana taˈifilia
sa Jesus Christ goˈo neˈe mae
olisia na ngwae ki taˈifau,
ma ka diˈia ngwae ki taˈifau
kira mae naˈa faˈinia.
15 Nia mae ˈiri ka
faˈamauria na ngwae ki
taˈifau. Nia mae fasi ˈiri
na ngwae neˈe kira toˈo
ana mauriˈa faolu, noaˈa
kasi tua goˈo ˈada fuana
sasilana na kwaiogaiˈanga
kira ki, bore ma na kwaiogai
ˈanga sa Jesus Christ neˈe
nia mae, ma ka tataˈe logo
fuana faˈamaurilada.
16 Nia neˈe, na man-

* **5:10** Sa Paul faˈamanata logo ˈunaˈeri ana 1 Korint 3:13.

ataˈanga kia sulia ta ngwae
noaˈa kasi diˈia laˈu na
manataˈanga ngwae ana
magalia neˈe. Ma sui bore
ˈana kaidaˈi ba sui neˈe na
manataˈanga kia ki ˈunaˈeri
sulia kulu manata rora fasi
sa Jesus Christ nia ta ngwae
goˈo ˈana. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, kulu saiana
nia noaˈa laˈu ta ngwae ˈoˈo
goˈo ˈana.
17 Ma diˈia ta ngwae
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, niaˈa na ngwae faolu
naˈa. Na ru ˈua ki sui naˈa,
ma na ru faolu ki ka dao
naˈa maˈi.
18 God sasia ru neˈeri ki
taˈifau goˈo sulia sa Jesus
Christ. Nia ka rokisi kia
faˈasia na malimae ˈanga
ˈuana na ngwae kwaima nia
ki. Ma nia ka kwatea raoˈa
fuaimili ˈani na rokisilana
ngwae ki, fasi ˈiri kika alu
naˈa na ngwae kwaima nia
ki.
19 Na ru neˈe kami
faˈarongo naˈa ˈani neˈe
God kwatea ngwae ki taˈifau
kira ka kwaima faˈinia sulia
sa Jesus Christ. Ma nia
ka rufuanata ana abula
taˈangaˈa kira ki. Ma nia ka
kwatea naˈa raoˈa fuaimili
ˈiri mika faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia God
neˈe rokisia na ngwae ki
ˈuana na ngwae kwaima nia
ki.
20 Ta neˈe, kaimili na
ngwae fuana saelana na
alaˈanga sa Jesus Christ ki.
Ma ana kaidaˈi kami ka
faˈarongo ˈani, nia diˈia God
ˈana talana neˈe fata. Aia,
ma sulia sa Jesus Christ,
kaimili amasi kamu ˈiri
muke alaˈania God ke rokisi
kamu faˈasia na malimaeˈa
fasi ˈiri muke alu naˈa na
ngwae kwaima nia ki.
21 Sui bore ˈana sa Jesus
Christ ka noaˈa ta taˈangaˈa
ana, God kwate ma nia ka
ngalia naˈa abula taˈangaˈa
kia ki, ˈiri God ka faˈasaga
kia diˈia neˈe nia saga logo
sulia na faˈamamanaˈanga
kia ki ana.

6

1 Sulia kaimili rao faˈinia
God, kami amasi kamu
neˈe kamu ngalia na
kwaiˈofeˈanga God, noaˈa
kamu kasi alaˈania na
kwaiˈofeˈanga nia ka leka
ˈoˈo goˈo ˈana fuamuˈa.
2 Osiˈana God ba saea
saena Kerekereˈa Abu ka
ˈuri,

“Ana kaidaˈi fuana
faˈataˈilana na
kwaiˈofeˈanga nau
fuamuˈa, nau ku
fafarongo ˈuana
foˈongaˈa kamu ki.
Ma ana faˈi asoa fuana
faˈamaurilamuˈa, nau
ku ˈafi kamu.”

Aia, tae neˈe nau ku saea
fuamuˈa nia ˈuri: Kaidaˈi
neˈe naˈa na kaidaˈi muke
ngalia na kwaiˈofeˈanga
God, ma taˈena neˈe na asoa
muke ngalia na mauriˈa
faolu.
3 Kaimili madafia noaˈa
kami kasi fulia ta ru taˈa,
sulia kami ˈiri oga ta ng-
wae kasi ˈugali kami sulia na
raoˈa kaimili.
4 Bore ma kaimili sasi
leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau,
fasi ˈiri na abulalamiˈa ka
faˈataˈinia kamiˈa neˈe na

ngwae rao God ki. Ma
osiˈana nia ˈunaˈeri, kami
ka mabe fuana ngwae
ki neˈe kira kwatea na
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaimili.
5 Ma kira ka nangasi kaim-
ili, ma kira ka alu kaim-
ili saena luma ni lokafo,
ma kika dau kaimili ˈani
ngalungaluˈanga. Kaimili ka
rao ngangata liu, ma ana
ti kaidaˈi noaˈa kami kasi
maliu, ma kami ka fiolo logo.
6 Kaimili faˈataˈinia fasi
kamiˈa naˈa neˈe na ngwae
rao God ki ˈani na ru saga
neˈe kaimili sasiˈi, ma na
sai ˈi ruˈanga kaimili, ma
na mabetauˈa kaimili, ma na
kwaiˈofeˈanga kaimili fuana
ngwae ki. Ma na Anoˈi
ru Abu faˈinia na alafeˈanga
kaimili neˈe mamana, nia ka
faˈataˈinia logo.
7 Ma na alaˈanga mamana
kaimili faˈinia na ngasin-
gasiˈanga God logo, ru neˈeri
ki faˈataˈinia logo fasi kaim-
ili naˈa neˈe ngwae rao God
ki. Aia, na talo kaimili ma
na sele ni ofoˈa kaimili, nia
naˈa neˈe abulaˈanga saga
kaimili.
8 Ti ngwae kira manata
doe aimili, ma ti ngwae ka
noaˈa. Ma ti ngwae kira
baˈatafe kaimili, ma ti ng-
wae kira ka fata taˈa aimili.
Sui bore ˈana kaimili ka fata
mamana, ti ngwae kira saea
kaimili na ngwae ˈosoˈoso ki
goˈo ˈana.
9 Sui bore ˈana ti ngwae
kira kasi oga saiˈa amiˈa, na
ngwae ˈoro ki kira sai amiˈa.
Ma sui bore ˈana ngwae
ˈoro ki kira oga kaimili ka
mae, kaimili mauri ˈua. Ma
sui bore ˈana kira kwatea
naˈa kwaˈikwaˈinga fuaim-
ili, noaˈa kira kasi saungi
kaimili goˈo.
10 Ma sui bore ˈana ti ru
ka faˈaliadila kaimili, kaim-
ili saeleˈa goˈo ˈaimili sulia
asoa ki. Ma sui bore ˈana
kaimili ka dalaˈa ana ru ki
saena magalia, kaimili sa-
iana kami ˈafia ngwae ˈoro
ki, kira ka toˈoru ana ru
ki ˈi langi. Ma sui bore
ˈana kaimili kasi toˈo ana
ru ˈoro ki saena magalia,
kaimili toˈo ana ru leˈa ki
taˈifau ˈi langi.
11 Kwaima leˈa nau kina
ˈae neˈe kamu tua ˈi Korint,
kaimili kerekere naˈa sulia
na ˈafitaˈiˈanga kaimili ki,
ma noaˈa kaimili kasi so-
fongaˈinia na manataˈanga
kaimili ki faˈasi kamu.
12 Noaˈa laˈu kaimili
neˈe bokota na alafeˈanga
kaimili fuamuˈa. Bore ma
kamuˈa lala neˈe bokota
na alafeˈanga kamu faˈasi
kaimili.
13 Nau ku alaˈa fuamuˈa
diˈia kamu na ngela nau
ki. Aia, alafeˈanga kamu ke
doe fuaimili diˈia logo neˈe
kaimili alafe fuaumulu.

Noaˈa kamu kasi ˈado fiku faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki

14 Aia, noaˈa kamu kasi
ˈado fiku kamu faˈinia
na ngwae noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus
Christ ki. Sulia neˈe na
ngwae neˈe tua ˈoloˈolo
ma na ngwae neˈe tua abu
ˈoloˈolo, kera matamata
kwai liu taˈifau. Ma na

madakoˈlanga nia ˈafitaˈi ka
tua fiku faˈinia na maˈerodo.
15 Ma sa Jesus Christ
faˈinia sa Saetan, ˈafitaˈi
kera ka alua taˈi man-
ataˈanga. Ma ta ngwae neˈe
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, nia kasi bolo faˈinia
ke rao fiku faˈinia na ngwae
neˈe ˈaila ˈania sa Jesus
Christ.
16 Ma na Luma Abu God,
noaˈa kasi leˈa fuana ta ng-
wae ka foˈosia na nunuˈi ru
ki logo ˈi neˈeri. Ma kuluˈa
na ngwae faˈamamana ki,
kulu diˈia na luma abu God.
Sulia God ba fata ˈuri,
"Nai baˈa tua faˈinia na ng-
wae nau ki.
Ma nai baˈa leka kwai liu ˈi
safitada.
Ma nauˈa neˈe God kira, ma
kiraˈa neˈe ngwae nau
ki."
17 Ma na Aofia ka fata laˈu
ˈuri,
"Kamu ka tua matali
ˈamuˈa faˈasia na
ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, ma
muke faˈasida amuˈa.
Ma diˈia kamu kasi sasia tae
ki neˈe bulibuli, tama
nau ku alafafi kamu.
18 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri,
nai baˈa Maˈa kamu,
ma kamuˈa neˈe na
ngela nau ki.
Nau, na Aofia ngasingasiˈa
ka tasa, nau ku fata
ˈunaˈeri."

7

1 Kwaima leˈa nau kina
ˈae, na ru neˈeri ki God ka
eta fataˈa ˈani fuaka. Nia
neˈe, kuke faˈasikasika kia
talaka faˈasia na taˈangaˈa
neˈe kwate ma na nonika
ma na mauriˈa kia ki ka
bulibuli. Ma kuke tua saga
taˈifau, sulia kulu fuˈusi
doeˈa ana God.

*Sa Paul saeleˈa sulia
alaˈanga sa Titus ngalia maˈi*

2 Aia, kaimili oga liu muke
kwalo kami. Sulia kami
kasi sasia goˈo ta ru taˈa
fuana ta ngwae, ma kami
kasi faˈalia ta ngwae, ma
kami kasi ˈosoa ta ngwae.
3 Nau kusi saea laˈu na ru
neˈe ki fuana balufilamuˈa.
Sulia nau ku saea ka sui naˈa
kaimili alafe liu fuamuˈa.
Nia neˈe, ana kaidaˈi kami
mauri ˈua nama ana kaidaˈi
kami mae, ˈafitaˈi ta ru ka
lafua na alafeˈanga kaimili
fuamuˈa.
4 Nau ku fitoˈo ma nau ku
baˈalafe liu faˈi kamu. Nia
neˈe, sui bore ˈana kaimili
ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro
ki, nau kusi maˈu, ma nau ku
saeleˈa liu.
5 Ma ana kaidaˈi kami dao
ˈi Masedonia,✡ kami kasi
toˈo naˈa ana ta kaidaˈi
fuana mamaloˈanga, sulia
neˈe ˈafitaˈiˈanga ki kasi
sui faˈasi kaimili, ma na
malimae kaimili ki kira ka
olisuˈusuˈu liu faˈi kaimili,
ma kaimili ka manata ˈabera
liu logo fuamuˈa.
6 Bore ma God, neˈe sa-
iana faˈasaeleˈalana ngwae
neˈe kira kwaimanatai, nia
kwate ma kami ka saeleˈa
ana daolana maˈi sa Titus.
7 Na daolana maˈi sa Ti-
tus neˈe kwate ma kami ka
saeleˈa, ma kami ka saeleˈa
logo sulia na alaˈanga neˈe
nia ngalia maˈi, sulia nia

✡ **7:5** 2 Korint 2:13

saea kamu radua niaˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili neˈe kamu oga liu ˈiri nai leka dao toˈomuˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili logo ana kamu kwaimanatai sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe kamu kwatea fuaku. Ma nia ka faˈarongo kaimili logo ˈani na alafeˈanga mamana kamu fuaku. Ma sulia na ru neˈeri ki, nau ku saeleˈa liu.

8 Sui bore ˈana kamu ka kwaimanatai sulia na kerekereˈa ba nau ku kwatea kwau, nau ku manata sulia fasi nia leˈa neˈe nau ku kwatea kwau. ˈI naˈo, ana kaidaˈi nau ku saiana kaumulu kwaimanatai, ma nau ku kwaimanatai sulia nau ku kwatea kwau. Bore ma liadilaˈanga kamu kasi tau.

9 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa. Nau ku saeleˈa noaˈa laˈu sulia kamu kwaimanatai, bore ma sulia kamu faˈasaga na abulalamuˈa sulia kamu kwaimanatai. God ˈafi kamu ana liadilaˈanga neˈeri. Nia neˈe sasia kami kasi faˈali kamu ˈani kerekereˈa baera.

10 Diˈia God faˈaliadila ta ngwae, nia kwaiˈafi ana ˈuana kakari alifaˈi ˈanga faˈasi taˈangaˈa ˈiri God ke faˈamauria. Ma nia neˈe ru leˈa liu, ma kulu ka saeleˈa sulia. Bore ma, diˈia ta ngwae ka liadila ma noaˈa kasi kakari alifaˈi faˈasi taˈangaˈa nia, liadilaˈanga neˈeri nia bolo faˈinia saungilana na ngwae.

11 Muke lisia basi tae leˈa neˈe na liadilaˈanga neˈe leka maˈi faˈasia God ka sasia amuˈa. Nia kwate kamu ka oga liu faˈataˈilana ˈoloˈoloˈa kamu. Kaumulu saetaˈa osiˈana nau ku balufia kamu, ma muka maˈu, ma muka oga liua lisilaku, ma muka oga liua sasilana ru saga ki, ma muka oga liua kwatelana matalangaˈinga fuana ngwae neˈe abula taˈa. Ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasia, kamu faˈataˈinia naˈa neˈe noaˈa kamu kasi ˈado faˈinia ana ru taˈa neˈe nia ka sasia.

12 Nia naˈa neˈe sasi nau ku kwatea kwau na kerekereˈa baera, noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe abula taˈa goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe nia sasi taˈa fuada ki. Bore ma nau ku kerekere kwau, fasi ˈiri kamu ka faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaimili. Ma God ka saiana na alafeˈanga kamu nia mamana.

13 Nia neˈe sasi kaimili ka saeleˈa liu sulia.

Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo kwate kaimili ka saeleˈa, osiˈana kaimili saeleˈa logo sulia sa Titus nia saeleˈa sulia na ru leˈa ki neˈe kamu sasi ˈuana radulana.

14 ˈI naˈo naˈa maˈi, nau ku baˈatafe kamu fuana sa Titus. Ma ana kaidaˈi nia dao toˈomuˈa, kaumulu faˈamamana na alaˈanga nau ki. Na ru ki taˈifau neˈe kaimili fata sulia fuamuˈa, nia mamana. Ma ˈunaˈeri kaumulu faˈataˈinia naˈa baˈatafeˈanga kaimili suli kamu fuana sa Titus nia mamana logo.

15 Nia neˈe, alafeˈanga nia fuamuˈa doe liu, sulia nia manata toˈona na kwairoˈoi ˈanga neˈe kamu sasi ana

tae ki neˈe nia saea fuamuˈa.
Ma nia alafe fuamuˈa sulia
nia manata toˈona kaidaˈi
kamu kwaloa, ma muka
fuˈusi doe mala ana.
16 Nau ku saeleˈa liu sulia
nau ku fitoˈo amuˈa.

8

Na kwateˈa na ngwae faˈamamana ki

1 Ngwaefuta nau kina ˈae,
kaimili oga ˈiri muke saiana
tae neˈe fuli ˈi safitana na
ngwae faˈamamana ki saena
abaˈi kula ˈi Masedonia sulia
na alafeˈanga God.
2 Sui bore ˈana kika liu
saena ilitoˈonga ma na
ˈafitaˈiˈanga doe ki, kira
saeleˈa liu. Ma sui bore
ˈana kika dalaˈa liu, kira
kwatea naˈa ru ˈoro ki fuana
ˈafilana ngwae ki.
3 Nau ku faˈamamana kira
kwate ka bolo logo faˈinia
tae ki neˈe kira kwatea, ma
kira kwate ka tasa liufia naˈa
tae neˈe bolo faˈinia kira ka
kwatea. Ma sulia na kwaio-
gaiˈanga kira talada,
4 kira ka amasi kaimili
logo ˈiri mika alaˈania fuana
kika ˈafia na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki ˈi Judea.
5 Kaimili ˈarefo, sulia kira
sasi ˈunaˈeri. Etaeta kira
manata kalia ru God oga
kike sasia. Ma kira manata
kalia logo sasilana tae neˈe
kami oga.
6 Ma sa Titus neˈe talaˈae
ana raoˈa ˈi Korint fuana
konilana na mani fuana
ˈafilana na ngwae ki ˈi
Judea, kaimili ka gani nia
ˈiri nia ke ngangata ana
ˈafilamuˈa ˈuana faˈasuilana
raoˈa neˈeri.
7 Nau ku saiana na
faˈamamanaˈanga kamu
doe, ma muka saiana
faˈataloˈa, ma muka sai
ˈi ru, ma muka oga liu
ˈafilana ngwae ki ˈaliˈali,
ma na alafeˈanga kamu
fuaimili ka doe liu logo.
Nia neˈe, kaimili ka oga na
kwaiˈafiˈanga kamu fuana
ngwae ˈi Judea ki ka doe
logo, sulia na alafeˈanga
kamu ki.
8 Aia, ˈania alaˈanga
neˈeri, noaˈa naisi tu-
araˈi kamu laˈu fuana
sasilana. Bore ma nau
ku oga muke saiana na
ngwae faˈamamana ki ˈi
Masedonia, kira ˈaliˈali ana
kwatelana na kwaiˈafiˈanga
kira. Ma nau ku faˈarongo
kamu naˈa ˈani, ˈiri muke
faˈataˈinia na doelana
alafeˈanga kamu ki.
9 Kaumulu saiana na
alafeˈanga na Aofia kia sa
Jesus Christ nia doe liu
fuaka. Sui bore ˈana nia
ka ˈinotoˈa liu maˈi ˈi langi,
nia ka alu nia talana ˈuana
dalaˈanga ˈani lekalana maˈi
ka ruˈufia na noniˈi ngwae
fasi ˈiri ka ˈafi kia. Ma
sulia na dalaˈanga nia neˈe
kwatea kulu ka ˈinotoˈa.
10 Aia, nau ku saea fasi nia
leˈa fuamuˈa ka faˈasuia na
koni maniˈa ba kamu talaˈae
maˈi ana faˈi ngali ba sui
kwau. Kamu naˈa neˈe ng-
wae etaeta neˈe kamu koni
mani fuana ˈafilana ngwae
ˈi Judea. Ma kamu logo
neˈe ngwae etaeta neˈe oga
sasilana.
11 Nia neˈe, leˈa fuamuˈa
muke uu ngasi fuana

faˈasuilana raoˈa neˈe. Ka leˈa diˈia na kwaiogaiˈanga kamu doe fuana faˈasuilana na raoˈa neˈe, ka diˈia logo kaidaˈi ba kamu talaˈae ana. Ma muke kwatea goˈo amuˈa ta fita mani neˈe kamu bolo fuana konilana ana kaidaˈi neˈe.
12 Sulia diˈia na kwaiogai ˈanga kamu doe fuana kwatelana kwaiˈafiˈanga, God saeleˈa sulia ru neˈeri. Osiˈana nia kasi oga kamu ka kwatea na ru neˈe noaˈa kamu kasi toˈo ˈani ki, bore ma na ru neˈe kamu bolo fuana kwatelana ki.
13-14 Na manataku noaˈa kasi oga fuana kamu ka toˈo ana ˈafitaˈiˈanga sulia kamu ˈafia na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana ˈafitaˈiˈanga ki. Bore ma nia leˈa liu mo fuana kamu ka ˈafia na ngwae dalaˈa ki, sulia kamu toˈo naˈa ana na ru ˈoro ki ana kaidaˈi neˈe. Ma ana kaidaˈi nia ˈua maˈi, diˈia kamu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, ma kira ke toˈo ana ru ˈoro ki, kike ˈafi kamu logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, na boˈoboˈongaˈa ngwae ki taˈifau kike lamaduˈuni.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

“Na ngwae neˈe fikua ru ˈoro, noaˈa kasi toˈo ana ru ˈoro liufia na tae neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
Ma na ngwae neˈe fikua ru tiˈitiˈi, noaˈa kasi toˈo goˈo ana ˈafitaˈiˈanga.”

Sa Titus faˈinia kwaima nia ki

16 Kaimili baˈatafea liua God sulia nia kwatea na kwaiogaiˈanga doe fuana sa Titus ˈiri nia ka ˈafi kamu, diˈia logo na kwaiogaiˈanga kaimili fuana ˈafilamuˈa.
17 Ma ana kaidaˈi kami saefiloa diˈia nia oga ke ˈafi kamu, nia saeleˈa liu fuana sasilana, sulia nia oga ˈafilamuˈa ka sui naˈa. Ma sulia na kwaiogaiˈanga nia, nia ka manata ˈuana oliˈa laˈu kwau faˈi kamu.
18 Kaimili ka kwatea kwau taˈi ngwae ana ngwae asina kia ki naˈa faˈinia. Niaˈa na ngwae neˈe ngwae faˈamamana ki taˈifau kira manata doe liu ana sulia na raoˈa ngangata nia fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
19 Ma na ngwae faˈamamana ki kira ka filia fasi ˈiri nia leka faˈi kaimili kaidaˈi kami leka kwailiu fuana konilana na mani fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Judea. Na ngwae ˈoro ki kira baˈatafea na Aofia sulia na raoˈa neˈeri. Ma na raoˈa neˈeri ki ke baˈa faˈataˈinia logo neˈe kaimili oga liu fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana neˈe kira dalaˈa ki.
20 Kaimili lia leˈa liu sulia na mani neˈeri, ˈasu ta ngwae kata fata faˈali kaimili.
21 Sulia kaimili oga mika sasia na tae neˈe saga ˈi maana God ma ˈi maana ngwae ki logo taˈifau.
22 Nia neˈe sasi ma kaimili ka kwatea laˈu kwau ta ngwae asina akulu faˈinia sa Titus. Ana kaidaˈi ˈoro ki, ngwae neˈe faˈataˈinia fuaimili neˈe nia oga liua kwaiˈafiˈanga. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia manata

fitoˈo amuˈa, ma nia neˈe
kwatea nia ka oga liua
ˈafilamuˈa.
23 Ma sa Titus, niaˈa na
ngwae rao faˈi nau fuana
ˈafilamuˈa. Ma na ngwae
asina ki neˈe kera leka kwau
faˈinia, na fiku taˈi ngwae
faˈamamana ki kira fili kera
olisida, ma na raoˈa kera ke
baˈa faˈa ˈinotoˈa sa Jesus
Christ.
24 Leˈa fuana muke
faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu fuada, fasi ˈiri na
ngwae faˈamamana ki
taˈifau, kira ka sai leˈa
ana baˈatafeˈanga kaimili
fuamuˈa nia mamana.

9

Kwaiˈafiˈanga fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki

1 Aia, noaˈa naisi
boˈoboˈo goˈo fuana
kerekereˈa fuamuˈa sulia
na kwaiˈafiˈanga neˈe kuke
baˈa kwatea kwau fuana
ngwae faˈamamana ki neˈe
kira dalaˈa ˈi Judea, osiˈana
nau ku saiana neˈe kamu
talaˈae fuana fikulana mani
fuada.
2 Nau ku saiana kaumulu
oga liu goˈo amuˈa na
kwaiˈafiˈanga. Ma nau ku
baˈatafe kamu fuana ngwae
ki ˈi Masedonia, nau ku
ˈuri, “Na ngwaefuta kia ki
saena abaˈi kula ˈi Gris,
ana etangilana maˈi ana
faˈi ngali ba sui kwau, kira
sasi akaˈu fuana kwatelana
mani fuana kwaiˈafiˈanga.”
Ma ana kaidaˈi ngwae ˈi
Masedonia ki rongoa na ru
neˈe, na ˈorolada logo ka oga
fuana kwaiˈafiˈanga.
3 Aia, nau ku baˈatafe
kamu fuana ngwae ˈi
Masedonia ki neˈe muka
sasi akaˈu naˈa ana fiku-
lana mani. ˈUnaˈeri, ana
kaidaˈi neˈe, nau ku fiˈi
kwatea kwau siaumulu
na ngwae asina baera ki,
fasi ˈiri kika ˈafi kamu
ˈuana faˈasuilana fikulana
mani, ˈasu ˈubani na
baˈatafeˈanga nau fuamuˈa
noaˈa kasi mamana.
4 Ma diˈia noaˈa kamu kasi
sasi akaˈu, ma diˈia ti ng-
wae faˈamamana ˈi Masedo-
nia kira ke leka maˈi faˈi nau
kaidaˈi nau ku leka kwau
siamuˈa, ma kira ke lisia
neˈe noaˈa kamu kasi sasi
akaˈu ana mani kaumulu,
kaimili ke ˈeke sulia na man-
ata fitoˈo ˈanga kaimili ana
kaumulu. Ma kaumulu bore
muke baˈa ˈeke liu logo.
5 Nia neˈe, nau ku saea
fasi nia leˈa fuana nau ku
kwatea naˈa kwau na ng-
wae asina neˈeri ki fasi ˈiri
kira ka leka kwau siamuˈa
ˈi naˈo, ˈiri kika ˈafi kamu
fuana na sasi akaˈu ˈanga
ana mani ba kamu eta fataˈa
ˈania. ˈUnaˈeri, na kwateˈa
kamu ke tua masia kaidaˈi
nai leka kwau. Ma ng-
wae ki taˈifau kira ka sa-
iana kaumulu kwatea na
mani neˈeri sulia na kwaio-
gai ˈanga kamu talamuˈa,
ma noaˈa laˈu sulia ta ngwae
neˈe suˈumaˈi kamu.
6 Aia, noaˈa kamu kasi
manata bura ana tae ba na
tarifulaˈa nia saea: Diˈia
kulu fasia na maga ru tiˈitiˈi
ki, ru tiˈitiˈi logo neˈe kuke
baˈa gonia. Ma diˈia kulu
fasia na ru ˈoro ki, na ru ˈoro
ki logo neˈe kuke baˈa gonia.
7 Nia neˈe, ngwae ki

ta'ifau kira ka kwatea tae ne'e kira saiana nia le'a. Ma noa'a 'iri le'a fuana ta ngwae ka kwatea tae ne'e noa'a nia kasi oga kwatelana. Ma noa'a kasi le'a fuana ta ngwae ka kwatea sulia nia fia fasi kira su'uma'inia. Osi'ana God saele'a fuana ngwae ne'e saele'a fuana kwate'a.

8 Ma God totolia kwatelana ru 'oro ki fuamu'a liufia tae ne'e kamu bo'obo'o 'uani, fasi 'iri ana kaida'i ki ta'ifau muke ba'a to'o ana ru ki ta'ifau ne'e kamu bo'obo'o 'uani, ma muke to'o ana na ru ki logo fuana kwatelana fuana 'afilana la'u ti ngwae.

9 Sulia na Kerekere'a Abu ba saea,

"Kira ka kwate doe liu fuana ngwae dala'a ki, ma God noa'a kasi takadalafa kwai'afi'anga kira."

10 Ma God nia ne'e kwatea na maga ru ki fuana ngwae ne'e fasi ru, 'iri ka alua fanga. Ma ka 'una'eri logo, God ke ba'a kwatea na ru ki fuamu'a, fasi 'iri muke kwatea ti ru fuana ngwae ne'e kira to'o ana 'afita'i'anga. Ma kamu ke ba'a to'o ana na ru le'a 'oro ki logo, di'ia na ngwae ne'e fasia na maga ru ki ke ba'a gonia na fanga 'oro ki.

11 Sulia ana kaida'i ki ta'ifau, God kwate kamu ka to'o ana ru ki ne'e bolo fuana 'afilana ngwae ki, fasi 'iri kira ka ba'atafea God fuana kwai'afi'anga ne'e kamu ke ba'a kwatea ma kira ke ba'a ngalia fa'asi kaimili.

12 Na ru ne'e kamu kwatea, nia ke ba'a 'afia na ngwae God ki, ma nia kwatea na ngwae 'oro ki logo kira ka ba'atafea God.

13 Kamu ke ba'a fa'a 'inoto'a God 'ania kwate'a doe kamu ki. Na kwate'a doe kamu ki fuada ke ba'a fa'ata'inia ne'e kamu ro'o sulia na Fa'arongo'a Le'a sa Christ.

14 Ma kira ke fo'o fuamu'a 'ani alafe'anga osi'ana na alafe'anga God ne'e nia fa'ata'inia fuada 'ani kamu'a.

15 Aia, kulu ka ba'atafea God sulia na Ngela nia. Osi'ana nia na'a ne'e kwate'a le'a ka tasa liu ne'e God kwatea fuaka. Noa'a ta ala'anga kasi bolo fuana fadalana kwate'a ne'eri.

10

Sa Paul ke ba'a kwatea kwa'ikwa'inga fuana ngwae fa'amanata rora ki 'i Korint

1 Aia, nau'a sa Paul, nau ku amasi kamu 'ani ta'i ru. Nau ku amasi kamu 'ani falafala ana enoeno'anga di'ia logo falafala sa Jesus Christ, sui bore 'ana ti ngwae amu'a kira ka saea nau ku ma'u ma nau ku enoeno ana kaida'i nau ku tua fa'i kaumulu, bore ma fatalaku nia ngasingasi'a ana kaida'i nau ku tua tau fa'asi kamu ma nau ku kerekere kwau.

2 Nau ku amasi kamu, muke fa'asaga na abulalamu'a, 'iri na fatalaku fuamu'a noa'a kasi ngasingasi'a ana kaida'i nau ku dao kwau siaumulu. Sulia nau ku saiana nau ku bolo

fuana dalelana na ngwae neˈe kira saea kaimili leka goˈo ˈaimili sulia na falafala taˈa saena magalia.

3 Nia mamana kulu tua ˈua saena magalia. Bore ma ana kaidaˈi kaimili fuˈa faˈinia na malimae kaimili ki, kaimili kasi fuˈa ˈani falafala taˈa ki saena magalia.

4 Sulia na raˈunga neˈe kami fuˈa ˈani noaˈa laˈu faˈasia ngwae ki. Bore ma na raˈunga kami ki leka lala maˈi faˈasia God neˈe kwatea na ngasingasi ˈanga fuaimili fasi ˈiri kami ka faˈalia na ru ngasingasiˈa malimae kaimili ki. Kaimili saiana liufilana na manataˈanga ˈosoˈoso ki,

5 ma kami ka saiana osilana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ngwae lafe ki kira alua fuana fonelana na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana God. Ma kaimili ka saiana liufilana na manataˈanga rora ngwae ki, ma kami ka olisida ˈiri kira ka roˈosulia na fatalana sa Jesus Christ.

6 Ma ana kaidaˈi kamu faˈataˈinia neˈe kamu roˈosulia taˈifau naˈa alaˈanga kaimili ki, kami sasi akaˈu fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai amuˈa neˈe noaˈa kasi roˈosuli kami.

7 Fuila kamu ka saiana tae ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa. Ta ngwae amuˈa neˈe fia nia na ngwae rao sa Jesus Christ, leˈa fuana nia ka sai logo aimili neˈe ngwae rao mamana sa Jesus Christ ki.

8 Sulia na Aofia kwatea mamanaˈanga fuaimili ˈuana talaˈi lamuˈa. Ma nia ka baˈe kaimili fuana ˈafilamuˈa, ma noaˈa laˈu fuana faˈalilamuˈa. Nau ku fata lafu nau sulia na ngasingasiˈanga na Aofia kwatea fuaimili. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi ˈeke goˈo.

9 Noaˈa nau kusi oga muke manata fasi nau ku faˈamaˈu kamu ˈani kerekereˈa ki neˈe nau ku sasi fuamuˈa,

10 osiˈana ti ngwae kira fata ˈuri, “Na kerekereˈa sa Paul ki nia ngasingasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi nia tua faˈi kulu, nia maˈumaˈula ma noaˈa kasi sai goˈo ana alaˈanga.”

11 Aia, na ngwae neˈe saea ru neˈeri, nia leˈa fuana nia ka saiana na tae neˈe kaimili fata ˈani ana kaidaˈi kaimili kerekere, nia bolo naˈa faˈinia na tae ki neˈe kaimili ke sasiˈi ana kaidaˈi kaimili ke tua faˈi kamu.

12 Noaˈa kaimili kasi faˈabolotaˈi kaimili faˈinia na ngwae rao ba saea kira ˈinotoˈa liu. Ma kira ka fata lafuda talada ru noaˈa kasi bolo faˈinida!

13 Ma kaimili niniˈa, noaˈa kaimili kasi fata lafu kaimili faˈinia ta ngasingasiˈanga neˈe noaˈa kami ˈiri toˈo ana. Bore ma kaimili, mike lafu kaimili sulia raoˈa neˈe God arabaˈe kami fuana sasilana, ma kamuˈa neˈe ti ngwae logo ana raoˈa neˈeri.

14 Noaˈa kami kasi rora kaidaˈi kaimili saea neˈe kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga fafi kamu, sulia kaimili na ngwae etaeta neˈe kami leka daofaˈi liu ˈuamuˈa faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ.

15 Noaˈa kaimili kasi
saea kaimili toˈo ana ma-
manaˈanga fafia na raoˈa
neˈe ti ngwae matamata
sasia saena maˈe fanoa ki
neˈe God noaˈa kasi baˈe
kaimili ˈuana. Ma kamuˈa ti
ngwae neˈe God baˈe kaimili
fuamuˈa, kaimili oga na
faˈamamanaˈanga kamu ka
doe ma ka ngasingasiˈa. Ma
kaimili ka oga logo sasilana
na raoˈa doe ka tasa faˈi
kamu.
16 Ma buri ˈana neˈe
kaimili rao logo faˈi kamu,
kami ka daraninia fanoa
ki fuana faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa
kami kasi oga mika saea
kami toˈo ana mamanaˈanga
fafia na raoˈa neˈe ti ngwae
matamata sasia ana maˈe
fanoa neˈe God asungaˈinida
ˈuana.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea, “Diˈia ta ngwae oga
ka fata lafu nia, nia ka fata
lafua goˈo ˈana sulia tae neˈe
God sasiˈi.”
18 Ma na ngwae neˈe fata
lafu nia talana, nia noaˈa
kasi toˈo ana ˈinotoˈanga.
Bore ma na ngwae neˈe God
nia alafafia, nia na ngwae
ˈinotoˈa mamana.

11

Na ngwae ˈosoˈoso neˈe kira saea kira na ngwae lifurongo mamana ki

1 Sui bore ˈana nau ku fia
noaˈa nia kasi totolia fuana
ngwae ka fata sulia niaˈa
talana, nau ku oga muke ma-
betau basi faˈi nau, kaidaˈi
nau ku fata suli nau talaku.
2 Nau ku manata ˈabera
suli kaumulu, diˈia logo neˈe
God manata ˈabera amuˈa.
Sulia kaumulu diˈia ta kini
sariˈi laˈulaˈu ba nau ku alu
fafia masia daolana maˈi sa
Jesus Christ. Aia, na sariˈi
neˈe kira alu fafia fuana na
ˈafeˈa, nia ka tua faˈasia na
ngwae matamata ki.
3 Nau ku manata ˈabera
suli kamu, ˈasu mu
kata faˈamamana ana
faˈamanataˈanga ti ngwae,
ma na alafeˈanga kamu
fuana sa Jesus Christ ka
takalo, diˈia ba ˈi Eve ˈua
naˈa maˈi nia faˈamamana
ana sokeˈa na loi.
4 Nau ku manata ˈabera
amuˈa, ˈasu ˈubani ˈaliˈali
mu kata faˈamamana
ana na faˈamanataˈanga
neˈe matamata faˈasia na
faˈamanataˈanga kaim-
ili. Sulia diˈia ta ngwae
leka kwau siaumulu, ma
nia ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈanga matamata
sulia sa Jesus, kaumulu
kata fiˈi faˈamamana goˈo
ˈaumulu ana. Ma kaumulu
ka maˈudi ˈuana ngalilana ta
mangoˈi ru neˈe matamata
faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe
kamu ngalia ana kaidaˈi
kaimili faˈarongo ˈani.
5 Aia, ma na ngwae neˈe
kira leka kwau siaumulu
ki, ma kika saea kira na
lifurongo talingaˈi ki, nau
kusi manata goˈo fasi kira
talingaˈi ka liufi nau.
6 Sui bore ˈana noaˈa naisi
saiana alaˈanga leˈa, nau
ku saiana ru ˈoro ki ana
Faˈarongoˈa Leˈa. Kau-
mulu saiana na ru neˈeri,
osiˈana kaimili faˈamanata
kamu ana kaidaˈi ˈoro ki.
7 Ana kaidaˈi nau ku

faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa God fuaumulu, noaˈa
naisi gani kaumulu ˈuana ta
folifoliˈa, ma ta taˈi maga
mani bore ka noaˈa goˈo.
Ma ana kaidaˈi nau ku tua
siaumulu, nau ku faˈatiˈitiˈi
nau fasi ˈiri kaumulu ka
ngalia ˈinotoˈanga. Faˈuta,
kaumulu fia fasi nau ku sasi
rora neˈeriˈa?
8 Ana kaidaˈi nau ku
faˈamanata kaumulu, ti ng-
wae neˈe kira faˈamamana
saena fanoa matamata ki,
kira foli nau. Nia neˈe, nau
ku ngalia ru ki faˈasida, fasi
ˈiri nau ku ˈafi kaumulu.
9 Ma ana kaidaˈi nau ku
tua faˈi kaumulu, diˈia nau
ku oga ta mani, noaˈa naisi
gani kaumulu goˈo ˈuana.
Ma na ngwae asina ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia ˈi
Masedonia neˈe kira kwatea
ru neˈe nau ku ogaˈi ki.
Noaˈa naisi gani kaumulu
ˈuana ta ru, ma noaˈa naisi
baˈa gani.
10 Ma nau ku fata lafu nau
sulia nau kusi gani kaumulu
ˈuana ta ru. Ma ru neˈeri,
nia ˈafitaˈi ka rokisi ana ta
kaidaˈi, sulia nau kusi baˈa
ngalia ta mani faˈasia ta ng-
wae saena abaˈi kula ˈi Gris
taˈifau. Na ru neˈeri nia
mamana diˈia logo na fata-
lana sa Jesus Christ neˈe nia
mamana.
11 Sali kamu manata rora
fasi nau kusi alafe fuamuˈa
sulia nau kusi ngalia mani
faˈasi kaumulu. Bore ma
God saiana neˈe nau ku alafe
liu fuamuˈa.
12 Nai baˈa inaˈu goˈo ˈaku
ana falafala neˈeri, fasi ˈiri
na ngwae neˈe kira saea kira
ngwae lifurongo ki, noaˈa
kira kasi bolo faˈinia saelana
na raoˈa kira neˈe leˈa ka
diˈia na raoˈa kaimili.
13 Kira saea kira na li-
furongo ki, bore ma kira
noaˈa laˈu na lifurongo ma-
mana sa Jesus Christ ki. Kira
soke kaumulu ˈani raoˈa
kira ki, ˈiri kamu ka manata
fasi kira neˈe lifurongo ki.
14 Ma noaˈa nau kusi
ˈarefo goˈo ana ru neˈe, sulia
sa Saetan bore, nia saiana ka
rokisi fasi ˈiri ka lia diˈia ta
ˈainsel ana madakoˈanga.
15 Nia neˈe, noaˈa kulu
kasi ˈarefo diˈia na ngwae
rao sa Saetan ki logo, kira
kwate ma kira talada ka
lia diˈia ngwae rao ma-
mana God ki. Kike baˈa
ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga
doe neˈe bolo faˈi kira sulia
na abula taˈangaˈa kira ki.

*Sa Paul fata lafua su-
lia ru ki faˈataˈinia nia ng-
wataˈutaˈu*

16-17 Sui bore ˈana
nau noaˈa kusi oga fata
baˈalafeˈa, niniˈari nai baˈa
fata lafu nau suli nau talaku.
Kaidaˈi nau ku fata suli nau
talaku ˈunaˈeri, ti ai aumulu
fia fasi nau ku alaˈa diˈia
ngwae bolebole'a ki, nama
nau noaˈa kusi alaˈa sulia
tae neˈe na Aofia saea. Sui
bore ˈana muka manata
ˈunaˈeri, rongo basi sulia tae
neˈe nai saea.
18 Buri ˈana kaidaˈi neˈe
ti ngwae kira fata lafu kira
talada, kamu ba roˈo logo
sulida. ˈUnaˈeri kaumulu
taˈifau muke fafarongoa
basi ru neˈe nai saea
fuamuˈa sulia nauˈa talaku.
19 Ma kaumulu fia fasi
kamu saiˈi ru liu, bore ma

kamu ka maˈudi fuana ron-
golana ngwae neˈe alaˈalada
noaˈa kasi bolo.
20 Kaumulu ka alaˈanida
goˈo amuˈa fuana kira ka
ˈaˈana fafi kaumulu, ma kira
ka ngalia na ru kaumulu ki,
ma kira ka soke kaumulu,
ma kira ka fata lafuda tal-
ada, ma kira ka faˈa ˈekeˈa
kaumulu ˈani kwaˈi bokota-
lana maamuˈa.
21 Kaimili noaˈa kasi sasi
ˈunaˈeri amuˈa. Ma faˈuta
neˈe kaumulu ka fia fasi
kaimili rora, sulia kami kasi
sasi ˈunaˈeri aumulu?
Na ngwae neˈe fia kira ta
lifurongo talingaˈi ki, kira
fata lafu kira talada. Ma
nauˈa logo, nai fata lafu nau
ka diˈida logo, sui bore ˈana
noaˈa kasi leˈa fuana fataˈa
ˈunaˈeri.
22 Aia, kira saea kira ng-
wae ˈi Jiu ki. Ma nauˈa ta
ngwae Jiu logo. Kira saea
kira kwalafa sa Israel faˈinia
sa Abraham. Ma nauˈa ta
ngwae logo ana kwalafa sa
Israel faˈinia sa Abraham.
23 (Nau naisi oga fata lafu
laku sulia nauˈa talaku ˈuri.)
Kira saea kira ngwae rao sa
Jesus Christ ki. Bore ma
nauˈa naˈa neˈe ngwae rao
leˈa sa Jesus Christ ka liufida.
Sulia nau ku rao ngasin-
gasiˈa ka liufida, ma ngwae
ki kika alu nau saena luma
ni lokafo ana kaidaˈi ˈoro ki
ka liufida, ma ngwae ki ka
nangasi nau ana kaidaˈi ˈoro
ki ka liufida, ma karangi nau
ku mae ana kaidaˈi ˈoro ki
ka liufida.
24 Lima kaidaˈi ki na ng-
wae doe Jiu ki kira nangasi
nau ˈania uulu akwala ma
siko faˈi kwaˈinga.
25 Ma uulu kaidaˈi ki na
ngwae doe ˈi Rom ki kira
nangasi nau ˈani maˈe ˈai.
Ma ana taˈi kaidaˈi, ti ngwae
kira iliili ˈuana saungilaku
ˈani ˈuilaku ˈani fau ki. Ma
uulu kaidaˈi ki na faka neˈe
nau ku leka ˈani ka kuru faˈi
nau, ma ana taˈi kaidaˈi nau
ku tua saena asi sulia taˈi
rodo ma taˈi asoa.
26 Ma ana lekaˈa ˈoro
nau ki, nau ku dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki ana kafo
afe ki, ma ana ngwae bilibili
ki, ma sulia na ngwae Jiu ki,
ma na ngwae kwaita ki neˈe
kira malimaeˈa aku. Ma nau
ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga
saena fanoa doe ki, ma
saena abaˈi kula kwasi, ma
saena asi logo. Ma ti
kaidaˈi na ngwae neˈe soke
ma kira ka saea kira ng-
wae faˈamamana ana sa Je-
sus ki, kira kwatea logo na
ˈafitaˈiˈanga doe ki fuaku.
27 Nau ku rao ngangata liu,
ma ti rodo noaˈa nau kusi
maliu. Ma ti kaidaˈi nau kusi
toˈo ana fanga ma noaˈa nau
kusi kwaˈu. Ma ti kaidaˈi
nau ku gwari sulia nau ku
olidoko liu ana toro.
28 Noaˈa laˈu na ru neˈeri
ki goˈo ˈana, sulia ana faˈi
asoa ki taˈifau goˈo nau
ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
osiˈana nau ku manata
ˈabera sulia na fiku taˈi
ngwae faˈamamana ki
taˈifau.
29 Ma diˈia ta ngwae neˈe
faˈamamana ma ka dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga sulia
ilitoˈonga doe, nau ku toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga logo, sulia
nau ku manata ˈabera ana
niaˈa. Ma diˈia ta ngwae

ka sasia ta ru taˈa, nau ku
kwaimanatai.
30 Duˈungana kira
suˈumaˈi nau ku fata lafu
nau suli nauˈa talaku, nau
ku fata sulia na ru ki neˈe
faˈataˈinia nau ta ngwae
ngwataˈutaˈu.
31 God na Maˈa na Aofia
kia sa Jesus, nia saiana tae
neˈe nau ku saea nia ma-
mana. Nau ku oga ngwae ki
taˈifau kira ka baˈatafea God
tua tua firi.
32 Ana kaidaˈi nau ku tua
ˈi Damaskas, na ngwae neˈe
sa Aretas na tatalafaˈa filia
ˈuana gwaungaˈinga fafia
fanoa neˈeri, nia ka kwatea
ngwae ana fuani oro ki kika
folo ˈafia na maˈe tafa ki ana
maˈe fanoa neˈeri, fasi ˈiri
kira ka dau nau ana kaidaˈi
nau ku ruˈu ˈi maa.
33 Bore ma ti ngwae kira
kwaiˈafi aku, kira ka alu
nau saena kukudu doe, ma
kira ka faˈakoso nau sulia
na maa ˈolofolo ana ˈodoa
neˈeri ˈuana ˈi maa, ma nau
ku tafi.*

12

Na ru God faˈataˈiniˈi fuana sa Paul ki

1 Kira suˈumaˈi nau ku
fata lafu nau suli nauˈa
talaku, bore ma fataˈa
ˈunaˈeri noaˈa nia ˈiri
faˈamamana neˈe nauˈa na
lifurongo. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau ku fata
sulia na ru na Aofia nia
faˈataˈiniˈi fuaku.
2 Aia, na akwala ma fai
faˈi ngali sui naˈa, God ka
ngali nau ˈuana kula neˈe
God tua ana ˈi langi. (Aia,
nau ku kina bore na non-
iku logo taka neˈe dao ˈi
neˈeri, nama God goˈo ˈana
taka neˈe faˈataˈinia ru neˈe
ki fuaku, sulia taˈifilia God
goˈo neˈe saiana.)
3-4 Aia, nau ku saea laˈu,
nau ku sai goˈo ana God
nama neˈe ngali nau ˈuana
ˈi langi. (Ma nau kusi sa-
iana na noniku dao logo ˈi
neˈeri taka, nama God goˈo
neˈe faˈataˈinia fuaku, su-
lia taˈifilia God neˈe saiana.)
Aia, ma ana kaidaˈi neˈe
nau ku tua ˈi langi, nau ku
rongoa na ru ni ˈarefoˈanga
ki ma ka ˈafitaˈi ta ngwae
ka saea ˈani alaˈanga saena
magalia neˈe.
5 Na lialiata neˈeri ru
fuana fata lafulaka faˈinia.
Bore ma nau noaˈa kusi sasi
ˈunaˈeri. Sulia na ru neˈe
nau ku fata lafu nau sulia na
ru neˈe faˈataˈinia fasi nauˈa
ngwae ngwataˈutaˈu.
6 Ma diˈia nau ku oga tafe-
laku, nia totolia fuaku nau
ku fata ˈunaˈeri sulia na fa-
talaku nia mamana. Bore
ma, noaˈa nau kusi tafe nau,
sulia noaˈa nau kusi oga ng-
wae ki kira ka fia fasi nauˈa
na ngwae doe liufia na ru
neˈe kira lisia nau ku sasiˈi
ki, ma na ru neˈe kira ka
rongoa nau ku saeˈe ki.
7 Aia, God alaˈania naˈa
mataˈinga fuaku ˈiri noaˈa
naisi fata naunau sulia na ru
leˈa ˈoro neˈe nau ku lisida
ˈi langi ki. Ma na mataˈinga
neˈe, sa Saetan neˈe sasia ˈiri
ka faˈafii nau fasi ˈiri nau
kusi naunau.
8 Ma uulu kaidaˈi ki neˈe
nau ku foˈo, ma nau ku

* **11:33** lisia nunuˈi ru ana Acts 9:25

amasi na Aofia ˈiri nia ka
lafua.
9 Bore ma nia olisi nau ka
fata ˈuri, “Na kwaiˈofeˈanga
nau taˈifilia, nia na ru neˈe
ˈoko boˈoboˈo ˈuana. Sulia
diˈia ˈoko ngwataˈutaˈu, na
ngasingasiˈanga nau fuana
ˈafilamuˈa ke baˈa doe ka
tasa.” Sulia ru neˈeri,
nau ku saeleˈa liu, ma nau
ku fata lafu nau sulia na
ngwataˈutaˈunga nau, ˈiri
na ngasingasiˈanga sa Jesus
Christ ka kwaiˈafi aku.
10 Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku
fafia na ˈafitaˈiˈanga nau ki
sulia sa Jesus Christ. Nau
ku saeleˈa goˈo ˈaku diˈia
kira ka fata faˈali nau, nama
kira ka faˈakaisi nau. Nia
leˈa goˈo ˈana diˈia nau ku
toˈo ana ngwataˈutaˈunga,
sulia ana kaidaˈi nau ku ng-
wataˈutaˈu, sa Jesus Christ
nia ka faˈangasingasi nau.

Sa Paul ka manata ˈabera fuada ngwae ˈi Korint ki

11 Aia, nia noaˈa kasi
totoli nau fuana fata la-
fulaku, bore ma kaumulu
neˈe kwate ma nau ku fata
ˈunaˈeri. Fuila kaumulu ka
baˈatafe nau goˈo ˈaumulu.
Sui bore ˈana nau na ng-
wae goˈo aku, na ngwae ba
kira saea kira ˈani lifurongo
talingaˈi ki, noaˈa kira kasi
doe ka liufi nau.
12 Ana kaidaˈi nau ku
rao ˈi safitamuˈa ˈania ma-
betauˈa, God sasia na ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ˈani nau.
Ma na ru neˈeri ki, nia ka
faˈataˈinia neˈe nauˈa na ng-
wae lifurongo mamana.
13 Na ru nau ku sasia
fuamuˈa ki, nia diˈia ru
neˈe nau ku sasia fuana
fiku taˈi ngwae faˈamamana
ki taˈifau. Taˈi ru neˈe
kasi diˈia na ru nau ku sa-
sia ana fanoa matamata ki:
Nau kusi gani ta mani au-
mulu fuana ˈafilaku. Ma
kaumulu saea nau ku sa-
sia ru taˈa aumulu ˈunaˈeri,
bore ma noaˈa naisi fata
ni kwaimanataiˈanga ana
kaidaˈi neˈeri fasi ˈiri muke
rufuanata nau.
14 Ana kaidaˈi neˈe, nau
ku sasi akaˈu naˈa ˈiri nai
dao laˈu toˈomulu ana uula
kaidaˈi. Ma nia diˈia logo
ˈi naˈo, noaˈa nau kusi ga-
nia ta mani faˈasi kamu.
Sulia noaˈa naisi oga goˈo
na mani kamu ki. Na ru
nau ku oga lala neˈe ˈiri
kamu ke saeleˈa kaidaˈi nai
dao kwau. Nau ku diˈia
ta maˈa fuaumulu, sulia
nau ku kwaiˈafi kamu ˈuana
faˈamamanaˈanga ana sa Je-
sus Christ. Ma noaˈa kasi
bolo fasi ˈiri neˈe ngela ki
kira ka kwate mani fuana
maˈa kira, ma ka leˈa fuana
maˈa ka kwate mani fuana
ngela nia ki.
15 Ma diˈia nau ku kwa-
tea na ru nau ki taˈifau
faˈi nau talaku logo ˈuana
ˈafilamuˈa, nau ku saeleˈa
goˈo ˈaku. Faˈuta, na
alafeˈanga kaumulu fuaku
tiˈitiˈi goˈo ˈana, sulia na
alafe ˈanga nai fuaumulu
nia gwaˈilinga?
16 Aia, kaumulu saiana
noaˈa naisi gania ta mani
faˈasi kamu. Bore ma na
malimae nau ki kira fata
ˈuri, “Sa Paul toˈo ana taˈi
manataˈi ngwae ago fuana
ˈosolamuˈa.”
17 Ma kaumulu saiana na
alaˈanga neˈeri noaˈa kasi

mamana. Ma noaˈa nau kusi baˈeda kwau ngwae ki siaumulu fuana ˈaurafulamuˈa ˈuana mani.
18 Nau ku amasia sa Titus ˈiri nia leka kwau siamuˈa, ma nau ku kwatea kwau taˈi ngwae asina laˈu faˈinia. Ma kaumulu sai mamana ana sa Titus kasi obosi kamu goˈo ˈuana ta mani. Ma kaumulu saiana sa Titus faˈi nau, keroˈo sasia na ru saga ki neˈe bolo ma ka saga taˈifau goˈo.

19 Sali kamu fia fasi kami alaˈa ˈunaˈeri fuana fonelamiˈa talamiˈa. Aia, na manataku noaˈa kasi ˈunaˈeri. Sulia God saiana na ru neˈe kami saeˈe ki, nia leka sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia oga kami ka saeˈe ki. Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru ki taˈifau neˈe kaimili sasiˈi, kaimili sasiˈi fuana ˈafilamuˈa.
20 Nau ku manata ˈabera, ˈasu ˈubani nau kutu leka kwau, nau ku lisia na abulaˈanga kamu ki ka matamata faˈasia na ru neˈe nau ku oga. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nai kwatea kwaˈikwaˈi ˈanga fuamuˈa, ma noaˈa kamu kasi saeleˈa sulia. Nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani ti ngwae ˈi loˈoba kira kata olisuˈusuˈu, ma kira ka kwaimamagolai, ma kira ka saetaˈa, ma kira ka manata guˈuguˈu, ma kira ka fata taˈa, ma kira ka alaˈa sulia ngwae matamata ki, ma kira ka lafe, ma na falafala kira ki noaˈa kasi saga.
21 Ma nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani nau kutu leka laˈu maˈi, ma God ka sasia nau ku ˈeke suli kaumulu. Ma nai baˈa angi sulia na ngwae ˈoro aumulu, kira sasia ru taˈa ki, ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia na kakabaraˈanga kira ki.

13

1 Aia, nai baˈa dao kwau siaumulu uula kaidaˈi. Na Kerekereˈa Abu ba saea, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae leleka muke rongoa ta ro ngwae nama ta uulu ngwae neˈe fata mamana sulia tae neˈe nia sasia.”
2 Ana ruana kaidaˈi nau ku leka maˈi, nau ku faˈabasua na ngwae ki amuˈa neˈe abulalada taˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈabasuda logo saena kerekereˈa neˈe. Ma ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi siaumulu, noaˈa ta ngwae neˈe sasia ta ru taˈa ka tafi faˈasia na kwaˈikwaˈinga nau fuana.
3 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke baˈa sai leˈa ana sa Jesus Christ neˈe kwatea alaˈanga fuaku fasi ˈiri nau ku fata ˈania. Ma ana kaidaˈi nia ka sasia ta ru fuamuˈa, nia kasi ngwataˈutaˈu. Bore ma nia ka faˈataˈinia na ngasingasiˈa doe fuamuˈa.
4 Sulia sa Jesus Christ ngwataˈutaˈu kaidaˈi kira fotoˈia ana ˈai rara folo, nia ka tataˈe faˈasia na maeˈa sulia na ngasingasiˈanga doe God. Ma kaimili ka ngwataˈutaˈu logo diˈia sa Jesus Christ, bore ma kaimili ke baˈa toˈo ana ngasingasiˈanga doe God sulia sa

Jesus Christ, ana kaidaˈi
mike leka kwau siaumulu.
5 Nia leˈa fuamuˈa muke
manata sulia na mauriˈa
kaumulu ki, fasi ˈiri muka
saiana na abulaˈanga kamu
ki bolo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana
sa Jesus Christ ki nama
noaˈa. Kaumulu saiana
sa Jesus Christ goˈo neˈe
tua saena maurilamuˈa.
Ma diˈia noaˈa nia kasi
tua saena maurilamuˈa, na
faˈamamanaˈanga kaumulu
ki noaˈa kasi mamana.
6 Nau ku oga muke saiana
na faˈamamanaˈanga kaim-
ili nia mamana.
7 Ma kami ka foˈosia God
fasi ˈiri muke mango faˈasia
abula taˈangaˈa. Ma noaˈa
kami kasi foˈo goˈo ˈaimili
ˈunaˈeri ˈiri ta ngwae ka
fia fasi na raoˈa kaimili nia
leˈa. Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri
kaumulu ka sasia na ru saga,
bore ˈana ti ngwae kira fia
fasi na raoˈa kaimili na ru
ˈoˈo goˈo ˈana.
8 Kaimili sasi goˈo na ru
sulia faˈamanataˈanga ma-
mana, ma noaˈa kami kasi
uu fonea faˈamanataˈanga
mamana.
9 Kaimili saeleˈa mika
ngwataˈutaˈu, diˈia kamu
ngasingasiˈa mamana.
Ma kaimili foˈo fasi ˈiri
muke faˈasaga abulalamuˈa
taˈifau.
10 Nia neˈe sasi nau ku
keresia naˈa ru neˈeri ki ana
kaidaˈi nau ku tua tau kwau
ˈua faˈasi kaumulu. Nau
ku sasia fasi ˈiri ana kaidaˈi
nau ku leka kwau siaumulu,
nau kusi balufi kamu ˈani
na ngasingasiˈanga neˈe
na Aofia kwatea fuaku.
Nia kwatea naˈa ngasin-
gasiˈanga neˈeri fuaku ˈiri
nau ku ˈafi kamu, ma noaˈa
laˈu fuana faˈalilamuˈa.

Na alaˈanga ˈisi ki

11 Aia, ngwae asina kina
ˈae, na ru neˈeri ki goˈo
neˈe nau ku saea fuaumulu.
Muke rokisia falafala kamu
ki, ma muke fafarongoa na
ru neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa, ma muke tua ˈani
taˈi manata ˈi ngwae, ma
muke tua ˈani aroaroˈa faˈi
kamu talamuˈa. Ma God
neˈe alafe fuaka ma ka kwa-
tea aroaroˈanga, nia ke baˈa
tua faˈi kamu.
12 Aia, muke faˈataˈinia
naˈa alafeˈanga kaumulu
ki fuaumulu kwailiu ana
kaidaˈi muke lisi kaumulu
kwailiu.
Na ngwae God ki taˈifau
ˈi neˈe, kira kwatea na
alaˈanga leˈa leˈa kira ki
fuaumulu.
13 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri
na Aofia sa Jesus Christ ka
kwaiˈofe aumulu, ma God ka
alafe fuaumulu, ma na Anoˈi
ru Abu ka tua faˈi kamu
taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Galesia

Sa Paul keresia na buka neˈe fuana na ngwae faˈamamana ˈi Galesia ki. Sa Paul nia rao faˈinida, ma ka ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana sa Paul ka faˈasida, kira ka talaˈae kika abula ˈuana rongoˈa fuana ta faˈamanataˈanga matamata laˈu. Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira dao toˈona Kristin ki ˈi Galesia, ma kira ka saea kira ke talaˈae fuana dongalana falafala Jiu ki. Taˈi falafala Jiu neˈe ˈolo faˈataˈinia (circumcision). Na Jiu ki faˈamanata neˈe roˈongaˈa ana taki sa Moses ki kwatea ma ngwae ki ka ˈoloˈolo ˈi maana God, ma na ˈolo faˈataˈinia neˈe toto fuana ngwae God ki. Bore ma sa Paul nia faˈamanata sulia na fitoˈonga ana sa Jesus lala neˈe kwate ma ngwae ki kika ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na Anoˈi ru Abu ma na tuaˈa saga, nia na toto neˈe faˈataˈinia kulu ngwae God ki. Kulu ka faˈamamana ana sa Christ Jesus fasi ˈiri kike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo akulu noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kulu faˈamamana sa Christ. Roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga & 1:1-11
Sa Paul nia niaˈa ta lifurongo mamana & 1:11—2:21
Ngwae ke faˈasaga tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus & 3:1—4:31
Maurilana Kristin ki donga kwaitalaˈi ˈanga Anoˈi ru Abu & 5:1—6:18

1-2 Na kerekereˈa neˈe faˈasia nauˈa sa Paul, ma na bara ngwai asina ana sa Christ ki neˈe kira tua faˈinau ˈi neˈe, fuamuˈa ngwae faˈamamana God ki saena abaˈi kula ˈi Galesia. Nauˈa naˈa neˈe ta lifurongo ana sa Jesus. Noaˈa ta ngwae kasi fili nau fuana raoˈa neˈe. Bore ma sa Jesus Christ faˈinia God, na Maˈa neˈe nia taˈea sa Jesus faˈasia na maeˈa, keraˈa lala neˈe fili nau fuana lifurongoˈanga.

3 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa kia faˈinia sa Jesus Christ na Aofia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

4 Sa Christ ka kwatea niaˈa ˈana talana fuana na taˈangaˈa kia ki fasi ˈiri ke loge kia faˈasia na abula taˈangaˈa ˈoro ki neˈe saena magalia ana kaidaˈi neˈe. ˈUnaˈeri nia roˈosulia na kwaiogaiˈanga God na Maˈa kia.

5 Nau ku oga kuke faˈadufa God tutua firi! ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Taˈi Faˈarongoˈanga Leˈa goˈo

6 Nau ku ˈarefo naˈa
ana ru neˈe kamu sasia,
osiˈana nia noaˈa kasi
tau goˈo muka siki tau
naˈa faˈasia God neˈe fili
kamu naˈa ˈiri muke tua
ˈi olofana na kwaiˈofeˈanga
sa Christ, ma niniˈari muka
faˈamamana naˈa amuˈa ta
faˈamanataˈanga matamata
laˈu neˈe ti ngwae kira saea
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga
neˈeri noaˈa laˈu na
Faˈarongoˈa Leˈa mamana
sulia sa Christ. Ti ngwae
goˈo neˈe kira feo kamu, ma
kira ka iliili ˈuana rokisilana
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Christ.
8 Ma sui bore ˈana diˈia
kamiˈa nama ta ˈainsel
faˈasia ˈi langi neˈe ke
faˈatalo ˈani fuamuˈa ta
faˈarongoˈanga neˈe mata-
mata faˈasia tae neˈe kami
faˈatalo naˈa ˈani fuamuˈa
ˈi naˈo, nia bolo faˈinia God
ke ˈui ˈania ngwae neˈeri
saena mafula neˈe duˈaduˈa
kasi mae.
9 Diˈia ba kami saea
ka sui naˈa maˈi ˈi naˈo,
ma nau ku saea laˈu
fuamuˈa: Diˈia ta ngwae
ke faˈataloˈania fuamuˈa ta
faˈamanataˈanga neˈe ka
matamata faˈasia na tae
neˈe kamu faˈamamana ana
ka sui naˈa, nia bolo faˈinia
God ke ˈui ˈania ngwae
neˈeri saena mafula neˈe
duˈaduˈa kasi mae.
10 Kaidaˈi nau ku saea
alaˈanga neˈeri ki, noaˈa
naisi sasi laˈu ˈuana ngwae
ki neˈe kike auraˈe nau.
Noaˈa liu. Ma nau ku oga
lala God ˈana talana neˈe
ke auraˈe nau. Diˈia nau
ku sasi ˈuana neˈe ngwae ki
kika oga nau, ˈirai ma nauˈa
noaˈa laˈu ngwae ni rao sa
Christ.

*Alaˈanga sa Paul sulia
kaidaˈi sa Jesus filia fuana
lifurongoˈanga*

11 Ngwaefuta kina ma ng-
waingwaena kina ana sa
Christ, nau ku saea fuamuˈa,
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
nau ku faˈarongo ˈani, nia
noaˈa laˈu ru neˈe talaˈae
maˈi faˈasia na ngwae ki.
12 Noaˈa nau kusi ngalia
laˈu faˈasia ta ngwae,
ma noaˈa ta ngwae kasi
faˈamanata nau goˈo ˈani.
Bore ma sa Jesus Christ lala
neˈe tala faˈataˈinia fuaku.
13 Kamu rongoa taˈifau
naˈa sulia na tualaku maˈi
ˈi naˈo, kaidaˈi ba nau ku
foˈosia ˈua God diˈia na Jiu
ki kira sasia. Kamu ron-
goa logo ba nau ku maˈudua
liu naˈa ngwae faˈamamana
God ki, ma nau ku iliili liu
ˈuana takalongaˈilada.
14 Kaidaˈi nau ku ˈalako
ˈua, ˈorolana na ngwae
Jiu ki neˈe kira ˈalako
faˈi nau, nau ku liufida
ˈani roˈongaˈa sulia na
faˈamanataˈanga kami Jiu
ki ma sulia na falafala koˈo
bora kami ki.
15 Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, sulia kwaiˈofeˈanga
God ˈi naˈona mala neˈe nau
ku futa, God nia fili nau naˈa
fuana raoˈa nia ki.
16 Ma God ka saeleˈa fuana
faˈataˈilana na Ngela nia
fuaku, fasi ˈiri nau kui
faˈataloˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus fuana
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma kaidaˈi God nia ka

faˈataˈinia naˈa Ngela nia
fuaku, nau kusi leka naˈa
siana ta ngwae ˈiri nia ka
faˈamanata nau.
17 ˈUnaˈeri noaˈa nau ku
ˈiri leka ˈalaˈa ˈuana ˈi
Jerusalem fuana lisilana na
ngwae neˈe kira lifurongo
etaeta aku ki. Nau ku leka
lala ˈaku ˈuana abaˈi kula ˈi
Arabia, sui nau ku oli laˈu
maˈi ˈuana ˈi Damaskas.
18 Sui buri ˈana uulu faˈi
ngali ki, nau ku fiˈi leka
ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisi-
lana sa Peter, ma nau ku tua
faˈinia sulia na akwala ma
lima asoa.
19 Ma nau ku alaˈa logo
faˈinia sa James, na ai bu-
rina na Aofia, bore ma nau
noaˈa kusi lisia ti lifurongo
laˈu.
20 Ma na ru neˈe ki taˈifau
niniˈa nau ku keresia kwau
fuamuˈa na ru mamana ki
taˈifau goˈo. God ka saiana
nau noaˈa kusi soke.
21 ˈI buri, nau ku leka laˈu
ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ma
ˈi Silisia ki.
22 Ana kaidaˈi neˈeri,
na ngwae faˈamamana sa
Christ ki saena abaˈi kula
ˈi Judea, noaˈa kira kasi sai
goˈo aku.
23 Kira sai goˈo ˈada ana na
alaˈanga neˈe ti ngwae neˈe
alaˈa suli nau kika ˈuri, “Na
ngwae ba maˈudu kia ˈi naˈo
ma ka iliili ˈuana faˈalilana
na ngwae faˈamamana sa
Christ ki neˈana. Kaidaˈi
neˈe, nia faˈarongo naˈa su-
lia sa Christ fasi ˈiri na
ngwae ki kika faˈamamana
ana.”
24 Ma osiˈana faˈarongoˈa
neˈe kira ka baˈatafea naˈa
God fafia tae ki neˈe nau ku
sasiˈi.

2

Na faˈinaˈonaˈo ˈi Jerusalem ki alafafia na faˈamanataˈanga sa Paul

1 ˈI buri ˈana taˈi akwala
ma fai faˈi ngali, nau ku fiˈi
oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem
faˈinia sa Banabas, ma nau
ku baˈea sa Titus ka leka
logo faˈi keroˈo.
2 God neˈe oga nai leka
ˈi neˈeri sulia faˈataˈinga
nia fuaku. Ma ana kaidaˈi
nau ku alaˈa fiku faˈinia
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
ˈi Jerusalem taˈifilida, ma
nau ku fada leˈa ana na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau
ku faˈamanata ˈani fuana
na ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki. Nau ku faˈarongoa na
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki sulia
na raoˈa nai taˈifau, ˈiri neˈe
kike alafafia, ˈasu ˈubani
nau kutu laga ulafu goˈo
ˈaku ana raoˈa neˈe.
3 Sa Titus na ngwae neˈe
tua faˈi nau, nia noaˈa laˈu
ngwae Jiu, bore ma ngwae ˈi
Grik, ma na faˈinaˈonaˈo ki
kira kasi suˈumaˈi nia goˈo
fuana na ˈolo faˈataˈinga.
4 Kaimili alaˈa sulia ru
neˈe ki, osiˈana ti ngwae
neˈe kira kwaiilifaˈi neˈe
kira saea kira faˈamamana,
kira oga nia ke ˈolo
faˈataˈinia nama. Na ngwae
neˈeri ki kira leka ago
maˈi fuana faˈalilana na
fitoˈonga neˈe kami ngali
goˈo sa Jesus Christ fuana
faˈamaurilamiˈa. Kira oga
kike tuaraˈi kaimili fuana
roˈongaˈa sulia na taki ki.

5 Ma kami kasi ala goˈo
fafia na ngwae ˈosoˈoso
neˈeri ki ana ta taˈi kaidaˈi
tiˈitiˈi bore, sulia noaˈa
kami kasi oga kika faˈalia
na mamanaˈanga ana
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kamu
faˈamamana naˈa.

6 Ma na faˈinaˈonaˈo
neˈe ngwae ki alafafida ˈi
Jerusalem, noaˈa kira kasi
saea goˈo ta ru faolu fuaku
sulia faˈamanata ˈanga nau.
(Bore ma noaˈa naisi ˈabera
goˈo sulia ngwae neˈe ki,
neˈe ti ngwae fia kiraˈa
ngwae ˈinotoˈa ki. Osiˈana
talitoˈona God goˈo neˈe
saiana ke saea neˈe ngwae
nia ˈinotoˈa.)

7 ˈUnaˈeri na faˈinaˈonaˈo
neˈeri ki, taˈi ru neˈe kira
tala lisia neˈe God nia kwa-
tea naˈa raoˈa neˈe fuaku
fuana na faˈataloˈanga ˈani
fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, diˈia logo neˈe nia kwa-
tea fuana sa Peter na raoˈa
fuana na faˈataloˈanga ˈani
fuada Jiu ki.

8 Sulia God neˈe alu nau,
nau ku lifurongo fuana ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia
logo neˈe nia alua sa Peter ka
lifurongo fuada ngwae ˈi Jiu
ki.

9 Sa James, ma sa Peter,
faˈinia sa John, neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira saiana
neˈe God kwatea na raoˈa
talingaˈi neˈe fuaku fuana
faˈatalongaˈilana fuana ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki. Nia
neˈe kwate kira ka sama
ana lima ˈoloˈolo amiroˈo
sa Banabas, fasi ˈiri ke
faˈataˈinia neˈe kira alafafi
keroˈo ka rao ˈi safitamuˈa
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma
kira ka rao ˈi safitada ngwae
ˈi Jiu ki.

10 Ma taˈi ru goˈo neˈe kira
oga keroˈo ke manata toˈona
na kwaiˈafiˈanga fuana ng-
wae dalaˈa ki safitana ng-
wae faˈamamana God ki ˈi
Jerusalem. ˈIu, ru neˈeri
neˈe nau ku ngangata liu
fuana sasilana.

Sa Paul balufia sa Peter

11-13 Kaidaˈi sa Peter dao
ˈi Antiok, nia ka fanga
goˈo ˈana faˈinia ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Sui, ti
ngwae Jiu neˈe sa James
baˈeda maˈi kira ka dao ˈi
neˈeri. Na ngwae neˈeri ki
manata ˈuri, “Diˈia noaˈa ta
ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia,
niaˈa noaˈa laˈu na ngwae
mamana sa Christ.” Goˈo
ma, sa Peter noaˈa kasi
fanga naˈa faˈinia ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki.* Nia sasi
ˈunaˈeri duˈungana neˈe nia
maˈu ˈani oli suˈusuˈu ˈanga
faˈinia na ngwae Jiu ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem. Ma ti Jiu neˈe
kira faˈamamana logo ana sa
Christ, kaidaˈi kira lisia sa
Peter neˈe sasi ˈunaˈeri, kira
ka maˈu logo diˈia sa Peter,
ma kira ka ˈiri fanga logo
faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki. Ma sa Banabas bore ka
sasi logo sulida.

* **2:11-13** Jiu neˈe kira dau sulia na taki sa Moses ki, noaˈa kira kasi fanga fiku faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira fia kira ke baˈa sua ana kaidaˈi kira sama toˈona ma kika ˈania na fanga ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Levitikus 11; Acts 11

14 Bore ma kaidaˈi neˈeri,
nau ku lisia kira rora
osiˈana noaˈa kira kasi
roˈosulia na mamanaˈanga
ˈana Faˈarongoˈa Leˈa. Ma
nau ku balufia sa Peter ˈi
safitana ngwae ˈoro neˈe
kira faˈamamana ki, osiˈana
nia rora liu naˈa. Ma nau
ku fata ˈuri fuana, "ˈAeˈo
na ngwae ˈi Jiu, bore ma
ˈoko danga naˈa ˈamu ˈani
falafala ngwae ˈi Jiu ki, ma
ˈoko tua naˈa ˈamu diˈia
ta ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki. Kira noaˈa laˈu
ngwae Jiu ki niniˈa. ˈOko
rora liu naˈa kwa neˈe ˈoko
suˈumaˈinia ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki fuana roˈongaˈa
sulia falafala Jiu ki."

Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira mauri duˈungana faˈamamanaˈanga kira

15 Nia mamana naˈa kami
futa maˈi ana na Jiu ki,
ma kami noaˈa laˈu na ng-
wae kwaita ki neˈe kira kasi
donga taki sa Moses ki.
16 Ma kamiˈa Jiu ki sa-
iana neˈe ngwae ke faˈasaga
na tualana faˈinia God ˈani
faˈamamanaˈanga ana sa Je-
sus Christ, ma noaˈa laˈu
ˈani roˈongaˈa sulia na taki
sa Moses ki. ˈUnaˈeri neˈe
kami ka faˈamamana logo
ana sa Christ Jesus fasi
ˈiri mike saga ˈi maana
God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo
amiˈa noaˈa laˈu osiˈana na
roˈongaˈa sulia na taki ki,
bore ma osiˈana lala neˈe
kami faˈamamana sa Christ.
Osiˈana na roˈongaˈa sulia
na taki ki noaˈa kasi totolia
neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta
ngwae ˈi maana God.
17 Ana kaidaˈi neˈe,
kamiˈa Jiu ki, kami lulu
ˈuana mauriˈa ana sa Christ
ka liufia mala na roˈongaˈa
sulia na taki ki, ma ti Jiu kira
saea kamiˈa ngwae abula
taˈa ki naˈa. ˈUri ma, nia
fada ˈani sa Christ neˈe
kwate kami ka abula taˈa,
duˈungana neˈe kami faˈasia
dongalana na taki ki? Nia
noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu.
18 Bore ma diˈia nau ku
oli, ma nau ku faˈamamana
laˈu na taki ki neˈe nau ku
ˈaila naˈa ˈani, nau ku ˈasi
nau naˈa saena na abula
taˈangaˈa.
19 Kaidaˈi nau ku tua sulia
na taki ki, nau ku lisia fuila
noaˈa naisi fitoˈo ana don-
galana taki ki fasi ˈiri neˈe
nai ˈoloˈolo ˈi naˈona God.
Nia neˈe nau ku danga naˈa
ˈania na taki ˈiri neˈe nai tua
sulia God.
20 God nia ˈado nau faˈinia
sa Christ neˈe nia mae ana
ˈai rara folo. Nia neˈe nau
ku mae naˈa, bore ma sa
Christ neˈe tua saena mau-
rilaku. Ma na mauriˈa neˈe
nau ku toˈo ana ana kaidaˈi
neˈe, nau ku mauri ˈani na
faˈamamanaˈanga nau ana
na Ngela God. Nia alafe
fuaku, ma ka mae fasi ˈiri ke
faˈamauri nau.
21 God nia ka alafafi
kulu duˈungana na
kwaiˈofeˈanga nia. Noaˈa
naisi ˈaila ˈania na
kwaiˈofeˈanga nia. Ma diˈia
ta ngwae ke saga faˈinia God
duˈungana na taki ki, nia
faˈataˈinia neˈe na maelana
sa Christ dalafaˈa goˈo ˈana.

3

Na roˈongaˈa sulia na taki ki nama na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus

1 Kamu ngwae ana ˈi Galesia, kamu gwaubaliˈa! Nau ku fada taˈifau naˈa fuamuˈa na maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo. Bore ma nia diˈia ti ngwae niniˈa feo kamu ˈuana faˈamanataˈanga rora ki!

2 Nau ku oga muke saiana taˈi ru ˈuri: Kamu ˈiri kwaloa laˈu na Anoˈi ru Abu God osiˈana neˈe kamu roˈo sulia na taki sa Moses ki, bore ma duˈungana lala neˈe kamu faˈamamana na Faˈarongoa Leˈa sulia sa Jesus, ma muke fitoˈo ana.

3 Kamu gwaubalia liu naˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe kwate ma ˈoko talaˈae ana mauriˈa saena tuaˈa faolu, bore ma taˈena kamu ili ˈuana sasilana na raoˈa Anoˈi ru Abu ki ˈania ngasingasiˈanga kamu ki talamuˈa.

4 Kamu faˈamanifi liu naˈa osiˈana na fitoˈonga kamu ana sa Jesus. Diˈia kamu oli faˈasia ma muka sasi laˈu sulia na taki sa Moses ki, na fitoˈonga kamu ke funu.

5 Nau ku oga muke malingaˈinia neˈe sulia na kwaiˈofe ˈanga God, nia kwate sakongaˈi ana na Anoˈi ru Abu nia fuamuˈa, ma nia ka fulia na ru ni ˈarefoˈanga ki ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu duˈungana neˈe kamu roˈo sulia na taki ki, bore ma sulia lala na fitoˈonga kamu ana sa Jesus.

6 Ma muke manata basi sulia sa Abraham, na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Nia faˈamamana ana God, ma God ka alafafia niaˈa ngwae ˈoloˈolo sulia na faˈamamanaˈanga nia.”

7 Muke saiana sa tai bore ˈana neˈe ke faˈamamana ana God, niaˈa na ngela sa Abraham.*

8 Na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri maˈi ˈi naˈo, God ke baˈa fuˈusi ˈoloˈolo ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈani faˈamamanaˈanga. Ma God ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈa leˈa neˈe fuana sa Abraham ka ˈuri, “Nau kui baˈa faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau sulia ˈaeˈo.”

9 ˈIu, sa Abraham faˈamamana, ma God ka ˈoilakitaˈinia. ˈUnaˈeri logo, sa tai bore ˈana neˈe kira faˈamamana, God ke faˈaleˈada diˈia sa Abraham.

10 Sa tai faˈida bore ˈana neˈe kira manata fasi God nia alafafida neˈe kira saga osiˈana kira roˈosulia na taki ki, kike baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga faˈasia God. Duˈungana neˈe Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi ˈidufaˈi roˈosulia na taki ki taˈifau, kike baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia God.”

11 Ma nia madako liu naˈa noaˈa ta ngwae kasi saga faˈinia God ana na taki ki, sulia na Kerekereˈa Abu nia fata laˈu ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe kira ˈoloˈolo faˈinia God osiˈana

* **3:7** Ngela sa Abraham fada ˈani taˈi ana ngwae God ki.

na faˈamamanaˈanga, kike baˈa mauri firi.”
12 Na falafala ana mauriˈa sulia faˈamamanaˈanga noaˈa ˈiri diˈia laˈu na falafala ana dongalana na taki sa Moses neˈe alaˈa ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia na taki, ˈoke roˈo nama sulia taki aliˈafu God.”
13 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈita maˈi faˈasia na taki ki, sa Christ nia lafua naˈa faˈasi kia, ma ka ngalia naˈa talana. Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na ngwae neˈe kira saungia ˈi tufungana ˈai, nia mae duˈungana nia ngalia na kwaˈikwaˈinga ana God.”
14 Sa Christ nia foli olitaˈi kia faˈasia na kwai matalangaˈinga na taki ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka faˈaleˈa logo na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈania na leˈangaˈa neˈe nia eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham. Ma kuluˈa taˈifau na ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, kuke toˈo logo ana na Anoˈi ru Abu sulia na faˈamamanaˈanga neˈe.

Na taki ki faˈinia na fata alangaˈinga God

15 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ana sa Christ, nau ku fata ˈani na manataˈanga ana na Kerekereˈa Abu ka sui naˈa, ninaˈari nai fada laˈu na alangaˈinga neˈe ˈania na manataˈanga ana ngwae sulia kaidaˈi ki. Diˈia ro ngwae ki kera sasi ta alangaˈinga, noaˈa taˈi kasi rokisia naˈa ta kula ana nama noaˈa keraˈa kasi ˈoia laˈu alangaˈinga neˈeri. Na alangaˈinga neˈe ni diˈia logo na alangaˈinga neˈe leka maˈi faˈasia God fuana sa Abraham faˈinia ˈalako nia.
16 ˈIu, God nia fata alangaˈi faˈinia sa Abraham ma na ˈalako nia. Na Kerekereˈa Abu noaˈa kasi fata laˈu ˈuri, “Na ˈalako ˈoe ki,” neˈe fadalana na ngwae ˈoro ki. Bore ma nia ka alaˈa lala ˈuri, “Na ˈalako ˈoe,” neˈe fadalana taˈi ngwae goˈo, ma nia naˈa neˈe sa Christ.
17 Na fadalana na fatalaku neˈe ˈuri: God nia eta faˈangasia na fau alangaˈinga faˈinia sa Abraham, ma ka alangaˈi logo nia ke baˈa faˈamamana. Nia neˈe na taki neˈe God nia kwatea fai talangaˈi ma uulu akwala faˈi ngali naˈa ˈi buri ˈana, nia ˈafitaˈi liu ka muusia na alangaˈinga neˈe God alangaˈi ˈani fuana sa Abraham.
18 Si diˈia God kwatea ru leˈa ki fuaka duˈungana neˈe kulu roˈosulia na taki ki, ˈirai noaˈa nia kasi kwatea sulia na fata alangaˈinga nia. Bore ma osiˈana na alangaˈinga nia, nia neˈe God ka kwate sakongaˈi ana ru leˈa ki fuana sa Abraham.
19 Faˈuta neˈe God ka kwatea na taki ki? God kwatea na taki ki laˈu ˈi burina alangaˈi ˈanga nia, fasi ˈiri ke faˈataˈi madako ana abula taˈangaˈa ki, leleka ka dao ˈana asoa neˈe ˈalako sa Abraham, sa Christ, neˈe God fata alangaˈi ˈani ke dao maˈi ana. God neˈe kwatea

na ˈainsel ki ˈiri kike kwatea
na taki ki fuana sa Moses.
Ma sa Moses neˈe na ngwae
ni ngali alaˈanga, duˈungana
nia neˈe ngalia maˈi na taki
ki, ma ka kwatea fuana na
ngwae ki.
20 Bore ma kaidaˈi God
nia fata alangaˈi fuana sa
Abraham, nia kasi oga naˈa
ta ngwae ni ngali alaˈanga,
osiˈana nia sasia naˈa ru
neˈeri taˈifilia.

Na ru neˈe taki ki leka maˈi fuana

21 ˈUri ma na taki sa Moses
ki nia ˈiri alafafia na fata
alangaˈinga God ki? Noaˈa
liu! Si diˈia God nia kwatea
na taki neˈe ka faˈamauria
na ngwae ki, ˈirai na ngwae
ki kike roˈosulia, ma kike
saga naˈa ˈi maana God.
22 Bore ma, na Kerekereˈa
Abu nia saea neˈe ngwae
ki taˈifau kira oga abula
taˈangaˈa, ma noaˈa kira
kasi bolo naˈa faˈinia daua
sulia na taki ki. ˈUnaˈeri
neˈe God ka kwatea na
fata alangaˈinga ˈania na
mauriˈa firi fuana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus Christ ki.
23 ˈI naˈona mala na
kaidaˈi neˈe faˈamamanaˈanga
ana Jesus Christ nia dao
maˈi, God nia goni kulu
Jiu ki olofana na taki sa
Moses ki, leleka ka dao ana
kaidaˈi God nia faˈataˈinia
na tala faolu sulia na
faˈamamanaˈanga ana sa
Christ.
24 Na taki ki ka lia suli
kulu leleka ka dao ana
kaidaˈi sa Christ nia dao
maˈi. ˈUnaˈeri burina sa
Christ nia dao naˈa, kuke
saga ˈi maana God, osiˈana
na faˈamamana lana.
25 ˈIu, ma na taki ki
noaˈa kasi lia naˈa suli kia
ˈi niniˈari, osiˈana kaidaˈi
fuana faˈamamanaˈanga
ana sa Christ nia naˈa faˈi
kia.

Na ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki kira ngela God ki naˈa

26 Kamuˈa taˈifau
neˈe ngela God ki
naˈa, duˈungana na
faˈamamanaˈanga kamu
ana sa Christ Jesus.
27 Kamu siuabu taˈifau
naˈa ka faˈataˈinia neˈe
kamu ˈado naˈa faˈinia
sa Christ, ˈunaˈeri neˈe
mauriˈanga kamu ke diˈia
naˈa sa Christ.
28 Nia neˈe, ka noaˈa naˈa
ta mataliˈanga ˈi safitana na
ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, ma na
ngwangwane ki faˈinia na
kini ki, ma na ngwae rao
ˈoˈo ki faˈinia ngwae neˈe
noaˈa ta ngwae kasi ˈaˈana
fuada ki. Kamuˈa taˈifau,
kamu bolo goˈo ˈi maana
God, duˈungana kamu tua
ˈani fikuˈa faˈinia sa Christ
Jesus.
29 Osiˈana kamuˈa neˈe
ngwae sa Christ ki naˈa,
ˈunaˈeri kamuˈa logo neˈe
ngela ana kwalafa sa Abra-
ham ki, ma muke baˈa ngalia
faˈaleˈa ˈanga God nia fata
alangaˈiniˈi fuana sa Abra-
ham.

4

1 Nau ku oga nai taˈi fada
madakola laˈu ana ru neˈe
nau ku fata sulia, diˈia ta

ngwae nia toˈo ana ta ngela, nia ke baˈa kwatea ru nia ki taˈifau fuana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia tiˈitiˈi ˈua, nia diˈia ta ngwae rao goˈo ˈana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈaˈana ˈua fuana liaˈa sulia na alu ruˈanga nia ki talana.

2 Kaidaˈi nia tiˈitiˈi ˈua, ti ngwae neˈe kira lia sulia alu ruˈanga fuana, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe maˈa nia ˈolea.

3 Nia ˈunaˈeri logo, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi kami Jiu ki ˈiri faˈamamana ˈua ana sa Christ, kami roˈo lala sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia, diˈia ta ngwae rao ˈoˈo neˈe nia rao goˈo sulia fatalana na gwaungaˈi nia.

4 Ma ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea nia dao naˈa maˈi, nia kwatea maˈi Ngela nia ˈi saena magalia. Nia ka ngwaeˈa, ma ka futa ana kini, ma nia ka roˈosulia na taki kami Jiu ki.

5 Nia ka sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke logea sa tai faˈida neˈe na taki ki dau fafida, ˈiri ke kwatea kuluˈa na ngela God ki.

6 Osiˈana neˈe kuluˈa na ngela God ki naˈa, nia kwatea na Mangoˈi ru Ngela nia ka tua saena na maurilakulu. Ma na Mangoˈi ru nia ka kwate kuke foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae, Maˈasi ˈae.”

7 Ma kamu noaˈa laˈu na ngwae rao ˈoˈo ki. Bore ma kamuˈa na ngela gwaumauri God ki naˈa. Ma osiˈana neˈe kamu ngela gwaumauri nia ki naˈa, nia ke baˈa kwatea ru ki taˈifau neˈe nia alua fuana kwatelana fuana na ngela nia ki.

Sa Paul manata ˈabera fuana ngwae ˈi Galesia ki

8 Ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi sai ˈua ana God, ru matamata neˈe noaˈa laˈu god mamana ki neˈe kira gwaungaˈi fafia maurilamuˈa.

9 Bore ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, kamu sai naˈa ana God nama nau ku fata ˈuri, God sai naˈa amuˈa. ˈUri ma faˈuta laˈu neˈe muka oli, muka roˈo laˈu sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia? Ru neˈeri ki noaˈa kasi fulia goˈo ta ru leˈa fuamuˈa. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu raoˈa fuada?

10 Nau ku rongoa kwau neˈe kamu dau sulia na ru neˈe taki Jiu ki saea fuana faˈadoelana asoa ana Sabat ki, ma na fafangaˈa ana madamo faolu ki, ma na kaidaˈi talingaˈi ki saena faˈi ngali ki.

11 Nau ku manata ˈabera liu ˈani kamu, ˈasu ˈubani na raoˈa niniˈa nau ku sasia fuana ˈafilamuˈa fuana daoˈa toˈona na mauriˈa faolu kata fiˈi funu.

12 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nau ku amasi kamu, muke sui naˈa faˈasia na roˈongaˈa sulia na taki sa Moses ki, diˈia logo nini nau ku sui naˈa faˈasia. Duˈungana neˈe nau ku sui naˈa faˈasia taki sa Moses ki, diˈia logo neˈe kamu sui faˈasiˈi ˈi naˈo.

Asoa sui toli ki, kamu ˈiri sasia goˈo ta ru rora aku.

13 Kamu sai logo ana kaidaˈi ba nau ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa

fuamuˈa, nau ku mataˈi ba,
bore ma nia niniˈa kosi
nau ˈiri nai faˈatalo ˈani
Faˈarongoa Leˈa fuamuˈa.
14 Ma sui bore ˈana nau ku
mataˈi, ma nau ku kwatea
ˈafitaˈiˈanga doe fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi manata
taˈa goˈo fuaku, ma kamu
kasi ˈaila goˈo ˈani nau. Ma
kamu kwalo nau ka diˈia
neˈe kamu kwaloa logo ta
ˈainsel faˈasia God nama sa
Christ Jesus talana naˈa.
15 Ma ana kaidaˈi neˈeri,
kamu saeleˈa liu. Nau
ku saiana neˈe na kwaima
ˈanga kamu fuaku nia gwaˈi
linga. Diˈia nau ku ga-
nia bore maamuˈa fuana
ˈafilaku, kamu kasi luia goˈo
faˈasi nau. ˈUri ma na
saeleˈa ˈanga ba kamu, nia
naˈa ˈi faˈi niniˈa?
16 ˈUri ma kulu mali-
maeˈa laˈu ˈi safitakulu,
duˈungana nau ku fata ˈani
mamanaˈanga niniˈari?
17-18 Nia leˈa liu fuana
ta ngwae ka fata liana ti
ai matamata diˈia nia sasi
fuana leˈangaˈa. Nia ma-
mana liu, ma noaˈa laˈu
ana kaidaˈi niniˈa nau ku
tua goˈo faˈi kamu, bore
ma ana kaidaˈi nau ku tua
tau logo faˈasi kamu. Ma
na ngwae ba kira rao ngan-
gata fuana rokisilana na
Faˈarongoˈanga Leˈa, kira
oga liu kike fata liamuˈa,
bore ma noaˈa nia kasi leˈa
goˈo fuamuˈa. Taˈi ru neˈe
kira oga naˈa neˈe muke tua
matali amuˈa faˈasi nau, fasi
ˈiri kira goˈo neˈe muke don-
gada.
19 Ngela nau kina ˈae ana
sa Christ, na manataku nia
fii liu laˈu suli kamu, diˈia ta
kini nia karangi ka faˈafuta
ngela nia. Na fiiˈa neˈe
noaˈa kasi sui leleka ka
dao ana asoa neˈe muke
faˈamamana goˈo ana sa
Christ taˈifilia.
20 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku
oga liu nai tua faˈi kamu, ˈiri
neˈe naisi alaˈa ngasingasiˈa
laˈu ˈuri fuamuˈa. Nau ku
kina naˈa ta ru neˈe nai saea
laˈu fuamuˈa!

Sa Paul fata sulia ˈi Hega faˈinia ˈi Sera

21 Nau ku saefilo kamu
basi, tai amuˈa neˈe oga
roˈongaˈa sulia na taki ki ˈiri
nia ke mauri, ˈUri ma kamu
sai leˈa naˈa ana tae neˈe
taki ki saea?
22 Na Kerekereˈa Abu saea
sa Abraham toˈo ana ro
ngela ngwane ki. Ta ngela,
sa Ishmael, nia futa ana kini
ni rao ˈoˈo ˈi Hega. Ma ta
ngela, sa Aesak, nia futa ana
ˈi Sera kini aloge, ma nia
naˈa neˈe ˈafe sa Abraham.
23 Sa Ishmael, na ngela
neˈe futa ana ˈi Hega, na
kini rao ˈoˈo, nia futa diˈia
goˈo ˈana na ngela ki taˈifau.
Bore ma sa Aesak, na ngela
neˈe futa ana ˈi Sera, na kini
neˈe nia aloge, nia futa sulia
na alangaˈinga neˈe God sa-
sia faˈinia sa Abraham.
24 ˈUnaˈeri neˈe nai fada
fulilana na ru neˈe ki ˈani na
tarifulaˈa. Na ro kini neˈe
ki diˈia ro fau alangaˈinga
ki neˈe God nia sasi faˈinia
ngwae nia ki. ˈI Hega diˈia
na fau alangaˈinga ana na
taki neˈe fuli gwauna na ua
ˈi Saenae saena abaˈi kula ˈi
Arabia, kula neˈe God kwa-
tea na taki ki fuana sa Moses

ana. Na ngwae neˡe kira
donga na alangaˡinga ana
taki, kira goˡo neˡe rao ˡoˡo
ˡi olofana na taki. Ma nia
diˡia ˡi Hega na kini rao ˡoˡo
neˡe, nia taˡi filia ke baˡa
alua ngela neˡe kira rao ˡoˡo
ki.
25 Ma ˡi Hega neˡe nia uu
ˡani na ngwae ˡi Jerusalem ˡi
taˡena, osiˡana neˡe kira tua
goˡo ˡada fuana raoˡa fuana
taki sa Moses ki.
26 Bore ma ˡi Sera neˡe uu
ˡani Jerusalem ˡi langi. Nia
aloge, ma nia diˡia teˡa fuaka
ngwae neˡe kulu fitoˡo ana
sa Jesus ki.
27 Na ru neˡeri neˡe sa
Aesea nia fata sulia saena
na Kerekereˡa Abu ka ˡuri,
“Na kini neˡe kamu ˡabaraˡa
ki, ma noaˡa kamu kasi sai
goˡo ana ˡua na nonifiiˡa
ana ngela, muke saeleˡa, ma
muke ako saeleˡa amuˡa. Su-
lia na kini neˡe araˡi nia
faˡasia, nia toˡo ana ngela
ˡoro ka liufia na kini neˡe na
araˡi nia tua faˡinia.”✡
28 Ngwaefuta nau kina
ma ngwaingwaena kina,
kamuˡa neˡe ngela God ki
sulia na alangaˡinga nia,
diˡia sa Aesak ba nia futa
ana ˡi Sera, duˡungana God
alangaˡi fuana sa Abraham.
29 Ana kaidaˡi neˡeri, sa
Ishmael, na ngela ˡi Hega
neˡe nia futa maˡi diˡia na
ngela ki taˡifau goˡo ˡana
saena magalia, nia maˡudua
sa Aesak na ngela ˡi Sera,
neˡe futa sulia na ngasin-
gasiˡanga ana Anoˡi ru Abu
God. Ma nia ka ˡunaˡeri
logo ana kaidaˡi neˡe, na
ngwae neˡe kira rao fuana
taki ki, kira maˡudu kulu
ana kaidaˡi neˡe.
30 ˡUri ma na Kerekereˡa
Abu nia fata faˡuta baniˡa?
Nia fata ˡuri ba, “Ifulani na
kini rao ˡoˡo neˡe faˡinia
na ngela nia, kira ke leka
tau kwau ˡada. Duˡungana
na ngela kini rao ˡoˡo neˡe
noaˡa kasi totolia ke ngalia
ta ru ana toˡoruˡa maˡa
keraˡa, sulia na ru ki taˡifau
neˡe fuana sa Aesak na
ngela neˡe futa sulia na
alangaˡinga neˡe nia aloge.”
31 Ngwaefuta kina ma ng-
waingwaena kina ˡae, nia
ˡunaˡeri logo, kuluˡa noaˡa
laˡu ngela ˡi Hega ki neˡe
kulu rao ˡoˡo olofana na taki.
Kuluˡa ngela ˡi Sera ki lala,
osiˡana kulu fitoˡo ana sa
Jesus.

5

Sa Christ nia loge kia taˡifau

1 Sa Christ neˡe nia loge
kia naˡa, fasi ˡiri kuke tua
saka dola naˡa. ˡUnaˡeri
muke uu ngasi, ma muke
tua naˡa diˡia na ngwae neˡe
kira aloge ki, ma ka noaˡa
laˡu na ngwae ni rao ˡoˡo ki
fuana taki sa Moses.
2 Sailinga basi! Nauˡa sa
Paul, nau ku alaˡa kwau
fuamuˡa, diˡia neˡe kamu
ˡolo faˡataˡinia fasi ˡiri muke
saga ˡi naˡona God ma muke
mauri, noaˡa liu sa Christ
kasi faˡamauri kamu goˡo.
3 Nau ku fata totongaˡi
laˡu fuana ta ngwae
neˡe alaˡania fuana ˡolo
faˡataˡinga, nia ke sasi nama

✡ **4:27** Aesea 54:1

sulia na taki laˈulaˈu sa
Moses ki.
4 Sa tai amuˈa neˈe kira
iliili ˈuana sagaˈa ˈi maana
God ˈani roˈongaˈa sulia na
ru neˈe na taki ki saea,
kike baˈa tua matali naˈa
faˈasia sa Christ, ma kike
foˈada talada naˈa faˈasia na
kwaiˈofeˈanga God.
5 Bore ma Anoˈi ru Abu
kwatea kulu ka manata toˈo
neˈe God ke alafafi kulu,
osiˈana fitoˈonga kulu ana sa
Christ.
6 Duˈungana kaidaˈi neˈe
kulu ˈado naˈa faˈinia
sa Christ Jesus, ma diˈia
ta ngwae nia ka ˈolo
faˈataˈinia nama noaˈa kasi
ˈolo faˈataˈinia, nia noaˈa
kasi matamata goˈo. Na
ru ˈinotoˈa lala neˈe na
fitoˈonga ˈoe neˈe kwatea
ma ˈoko alafe fuana ngwae
ki taˈifau.
7 ˈI naˈo maˈi, faˈamamanaˈanga
kamu ana sa Jesus nia leˈa
liu. Bore ma taˈena, ta
ngwae nama ninaˈa balilia
manatamuˈa ka ˈuri naˈa
faˈasia na faˈamanataˈanga
mamana neˈe.
8 God noaˈa kasi sasi
ˈunaˈeri, duˈungana nia
neˈe fili kamu ˈiri muke
faˈamamana ana sa Christ.
9 Bore ma ta kala
faˈamanataˈanga rora tiˈitiˈi
neˈe nia ˈi safitamuˈa ke
sifolia kamuˈa taˈifau, diˈia
ta kala isi tiˈitiˈi ba nia ke
sifolia kaˈakaˈa ana beret
taˈifau.
10 Nau ku manata
toˈo neˈe noaˈa kamu
kasi faˈamamana ana
faˈamanataˈanga rora
neˈana, osiˈana neˈe kulu
ratai naˈa faˈinia sa Christ
ˈani fitoˈonga. Ma sa tai mo*
niniˈa kwatea na manata
ˈaberaˈanga fuamuˈa, nau
ku saiana, nia ke baˈa ngalia
naˈa kwaˈikwaˈinga faˈasia
God.
11 Ngwaefuta nau kina,
nau noaˈa kusi faˈatalo
ˈani neˈe ngwae ke ˈolo
faˈataˈinia nama, sui bore
ˈana ti ngwae saea neˈe nau
ku sasi ˈunaˈeri. Sulia diˈia
nau ku faˈamanata ˈunaˈeri,
ma faˈuta mo neˈe na ngwae
Jiu ki kika faˈakaisi nau
goˈo ˈada re? Bore ma kira
saetaˈa fuaku, duˈungana
nau ku fata sulia na maelana
sa Christ ana ˈai rara folo
fuana faˈamaurilana na
ngwae ki.
12 Ti ngwae kira kwa-
tea manata ˈaberaˈanga
fuamuˈa ana faˈamanataˈanga
kira ki sulia na ˈolo faˈataˈi
ˈanga. Sali kira fia fasi
God nia saeleˈa fafia kaidaˈi
kira ˈolo faˈataˈinia, diˈia
ˈunaˈeri, faˈuta neˈe kira
kasi tala falasida daofaˈi liu
goˈo re?
13 Ma kamuˈa ngwaefuta
nau ki, God nia fili kamu
naˈa ˈiri muke sakadolaˈa
faˈasia na taki sa Moses
ki. Sui bore ˈana kamu
ka tua sakadolaˈa ˈunaˈeri,
noaˈa kamu kasi manata
ˈuri fasi nia leˈa goˈo ˈana
fuana muke roˈosulia na
kwaiogaiˈanga taˈa ki ana
nonimuˈa. Bore ma kamu

* **5:10** Sa tai mo fadalana neˈe ta ngwae faˈinaˈonaˈo saena lalusae ˈi Galesia. Sali sa Paul fata ˈani alaˈanga neˈe, “sa tai mo” ˈiri ka faˈataˈi ˈuana ta ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi faˈamamana ˈi Galesia, bore ma noaˈa nia kasi talingani laˈu satana.

sakadola naˈa ˈiri muke
alafe fuamuˈa, ma muke ˈafi
kamu kwailiu.
14 Sulia na taki sa Moses
ki taˈifau kira fikua goˈo
ana taˈi taki neˈe ˈuri, “ˈOke
alafe fuana ngwae ki taˈifau
ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe
fuamu talamu.”
15 Bore ma si diˈia kamu
tua muka fuˈali kamu diˈia
na ru mauri kwasi ki, ˈirai
ma kamu faˈanonifii kamu
kwailiu. Muke lia leˈa ana,
ˈasu ˈubani muka fiˈi taka-
longaˈi kamu kwailiu.

Na Anoˈi ru Abu faˈinia
na kwaiogaiˈanga ˈana noni

16 Nau ku fata ˈuri: Diˈia
kamu alaˈania na Anoˈi ru
Abu God ka talaˈia na mauri
lamuˈa, muke tua faˈasia
na kwaiogaiˈanga taˈa ana
noni.
17 Duˈungana na kwaio-
gaiˈanga ana noni nia fuˈalia
na ru neˈe na Anoˈi ru Abu
nia oga, ma na Anoˈi ru Abu
ka ˈaila logo ˈani na ru neˈe
noni nia oga. Na ro ru neˈe
kiri kira malimaeˈa adaroˈo
kwailiu. Nia ka faˈataˈinia
neˈe, diˈia na Anoˈi ru Abu
nia talaˈi kamu, nia ˈafitaˈi
fuana muke sasi ta ru bore
ˈana neˈe kamu oga sasilana
fuana faˈatolilana kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni.
18 Diˈia na Anoˈi ru Abu
nia talaˈi kamu naˈa, na
taki faˈasia sa Moses ki
noaˈa kasi gwaungaˈi naˈa
fafi kamu.
19 Kulu saiana na ru taˈa
ˈuri ki neˈe ˈita maˈi faˈasia
na kwaiogaiˈanga taˈa ana
noni: ˈusuˈa, ma manata
bulibuliˈanga, ma kui lae-
laeˈanga.
20 Ma foˈosilana nunuˈi
ru kala ki, ma raoˈa ˈani
ˈilalaˈanga ma kelemaˈanga
ki. Ma na malimaeˈanga
fuana fuˈanga ki, ma fata
faˈalilana ngwae ki, ma
kwaimamagolai ˈanga ki,
ma balubaluˈanga ki, ma
tuaˈa ˈani ogalaˈanga ki, ma
tuaˈa ˈani barangisiˈanga
ki, ma saetaˈanga fuada
kwailiu,
21 ma ˈugaˈa ki, ma
kwaˈufilana ru neˈe ke
burasia ngwae, ma masaˈa
ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki,
ma sasilana logo ru rora ˈoro
ˈunaˈeri ki. Nau ku faˈabasu
kamu diˈia ba nau ku saea ˈi
naˈo, sa tai faˈida neˈe kira
sasia ru ˈunaˈeri ki, noaˈa
kira kasi totolia ruˈungaˈa ˈi
saena na tuaˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.
22 Bore ma na Anoˈi
ru Abu nia kwatea fuana
ngwae ki na alafe ˈanga,
na saesaeleˈa ˈanga, na
aroaroˈanga, na mabe ˈanga
tau, na sasi leˈangaˈa, na
leˈangaˈa, na abula mamana
ˈanga,
23 na abula enoeno ˈanga,
ma na dauˈa fafia kwaiogai
ˈanga ana noni. Diˈia kamu
sasi mo sulia na ru neˈeri ki,
noaˈa kamu kasi ˈoia goˈo ta
taki.
24 Ma na ngwae neˈe kira
toˈo naˈa ana sa Christ Jesus
saena maurilada ki, kira foto
naˈa fafia na kwaiogaiˈanga
taˈa lilisu kira ki ana ˈai rara
folo.
25 Osiˈana na Anoˈi ru Abu
nia kwatea naˈa mauriˈa
faolu fuaka, nia leˈa fuana
kuke roˈosulia nama na

kwaitalaˈi ˈanga nia saena maurilaka.
26 Alu noaˈa kulu kasi tua ˈani naunauˈanga, nama suraduˈanga, nama ˈugalilaka kwailiu.

6

Kwaiˈafiˈanga fuamuˈa kwailiu

1 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ˈae, diˈia ta ngwae neˈe kamu dao toˈona nia sasia ta roraˈa, sa tai amuˈa neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈia, nia ke olitaˈinia maˈi faˈasia na taˈangaˈa nia. ˈOke fata sarafaˈi fuana, ma ˈoko madafi ˈoe logo ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi sasi logo ta roraˈa diˈia niaˈa.
2 Ma muke ˈafia sa tai bore ˈana neˈe nia toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga. Ma kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri, kamu roˈosulia naˈa na faˈamanata ˈanga neˈe sa Christ nia kwatea maˈi.
3 Diˈia ta ngwae nia saea nia ta ngwae ˈinotoˈa, ma nia kasi ˈafia goˈo ta ngwae, nia soke nia goˈo ˈana talana. Nia noaˈa laˈu na ngwae mamana.
4 Alu taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke filo leˈa ana na abulaˈanga kamu ki talamuˈa. Ma nia ka manata sulia na abulalana nia leˈa nama noaˈa. Ma diˈia abulalana nia leˈa, bolo faˈinia nia ke fata leˈa ana talana. Bore ma nia kasi faˈabolotaˈinia abulalana talana faˈinia abulalana ta ngwae matamata laˈu.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri taˈi taˈi ngwaeˈa akulu nia ke tagi sulia abulalana talana.
6 Na ngwae neˈe faˈamanata kamu sulia fatalana God, bolo faˈinia muke kwatea nama na kwaiˈafiˈanga ki fuana osiˈana na faˈamanataˈanga leˈa neˈe.
7 Noaˈa kamu kasi manata rora laˈu ˈamuˈa sulia na ru niniˈa nau ku saea: ˈAfitaˈi liu ta ngwae ka sofongaˈinia ta ru faˈasia God. Na ngwae ke ngalia nama na kwaiaraˈanga nia faˈasia God duˈungana ru neˈe nia sasiˈi ki, ka diˈia neˈe ngwae ka loia nama fufuaˈi ru ki ana ru nia fasiˈi ki.
8 Diˈia nia kasi mango faˈasia sasilana na ru taˈa neˈe na nonina ogaˈi ki, nia ke baˈa maelia. Bore ma, diˈia nia sasia na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia ogaˈi ki, na Anoˈi ru Abu ke kwatea mauriˈa firi fuana.
9 Noaˈa kulu kasi noni maruku fuana sasilana raoˈa leˈa ki. Osiˈana diˈia kulu noni mabe fuana sasilana ru leˈa ki, faˈi asoa neˈe God nia filia ke baˈa dao maˈi, kuke baˈa ngalia kwaiaraˈanga kulu ki faˈasia God.
10 ˈUnaˈeri neˈe kaidaˈi kulu naˈa fuana ˈafilana ngwae toˈo ana boˈoboˈo ˈanga ki neˈeriˈa, ma tasa naˈa fuana na bara ngwai asina neˈe kira faˈamamana ana sa Christ.

Alaˈanga ˈisi ki

11 Lisia basi na kerekereˈa doe niniˈa nau ku keresia kwau fuaumulu ˈani limaku talaku.

12 Na ngwae neˈana
kira sasi ˈuana na
suˈumaˈilamuˈa fuana na
ˈolo faˈataˈinga, kira oga
faˈasaeleˈa lana ngwae Jiu
ki ˈani dongalana taki fuana
ˈolo faˈataˈinga. Kira oga
ˈole lamuˈa, duˈungana kira
maˈu ˈani na ngwae neˈana
ki neˈe kira faˈanonifiiˈa na
ngwae neˈe kira alaˈa sulia
na maelana sa Christ ana ˈai
rara folo.
13 Ma na ngwae neˈe kira
ˈolo faˈataˈinia ki bore,
noaˈa kira kasi roˈo goˈo
sulia na taki sa Moses ki.
Bore ma kira oga fasi muke
ˈolo faˈataˈinia nama, fasi
ˈiri kike fata baˈalafe ˈi
maana ngwae Jiu ki fafia
neˈe kamu alaˈani kamu
fuana ˈolo faˈataˈinga.
14 Aia, ma nauˈa talaku,
nau ku fata baˈalafe mala
ˈaku sulia na ru na Aofia
kia sa Jesus Christ nia
sasia ana ˈai rara folo.
Osiˈana maelana sa Christ
ana ˈai rara folo, noaˈa
naisi oga falafala taˈa ki
saena magalia neˈe ngwae
noaˈa kira kasi faˈamamana
ana sa Christ ki neˈe kira
ogaˈi. Ma kiraˈa bore noaˈa
kira kasi oga logo na ru
nau ku ogaˈi ki sulia na
faˈamamanaˈanga nau.
15 Ma nia noaˈa kasi mata-
mata goˈo diˈia ta ngwae
ka ˈolo faˈataˈinia, nama ka
noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia.
Bore ma na ru talingaˈi
neˈe tuaˈa naˈa ˈani mauriˈa
faolu neˈe God nia kwatea
maˈi.
16 Ma fuana sa tai faˈida
neˈe kira leka sulia na
faˈamanataˈanga neˈe saena
maurilada, God ke kwatea
na aroaroˈanga ma na
kwaimanataiˈanga ke tua
faˈinida, osiˈana kira ngela
mamana nia ki naˈa.
17 ˈUnaˈeri, na alaˈanga
ˈisi nau naˈa fuamuˈa nia
ˈuri, alu noaˈa ta ngwae kasi
kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga
fuaku, duˈungana neˈe
na sibasiba ˈi noniku ki
faˈataˈinia naˈa neˈe nauˈa
na ngwae rao sa Jesus.
18 Ngwaefuta ma ngwaing-
waena nau kina ˈae, nau ku
amasia na Aofia kia sa Jesus
Christ fuana kwaiˈofeˈanga
nia ma na ˈoilakiˈanga nia
ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu
nia ke ˈunaˈeri.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Efesus

ˈI Efesus na fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. ˈI taˈena na abaˈi kula ˈi Asia ta taˈi bali ana kula kulu saea ˈani ˈi Taki. Sa Paul leka dao ˈi Efesus ana ruana ma na uula lekaˈa ana fuana sae kwailiu lana na Faˈarongoˈa Leˈa. Lisia Acts 18:19-21 faˈinia bali buka 19. Nia lia diˈia nia keresia na buka neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

Sa Paul nia keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae God ki ˈiri kika sai leˈa ana neˈe kwaiˈofeˈanga God nia tasa liu, ma na naiˈi ruˈa nia ka tuatua firi fuana ngwae ki taˈifau. Na buka neˈe kira daroˈia ˈani ro bali ru ki.

Ana bali buka 1-3, sa Paul faˈamanata sulia neˈe God faˈa aliˈafua raoˈa nia ˈani sa Christ neˈe nia ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau. Ma ˈani sa Christ neˈe God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru neˈe na fikutaˈi ngwae God.

Ana bali buka 4-6, sa Paul nia faˈamadakola na ˈadoˈa ana fikutaˈi ngwae God. Ma nia ka saea neˈe ngwae God ki kike abula saga sulia asoa ki, fasi ˈiri kira inaˈu ana tua ˈado fikuˈa. Ma nia ka saea laˈu fuada kira tua ni fuˈa saulia sa Saetan.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru & 1:1—3:21
- Ngwae Kristin kira ka tua ˈado fikuˈa faˈinia sa Christ & 4:1—6:24

1 Nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku kerekere naˈa kwau. Nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God.

Nau ku kwatea kwau na kerekereˈa neˈe fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Efesus, ma kamu ka tua mamana faˈinia sa Jesus Christ.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God fulia ru leˈa ki fuaka

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ. Sulia God nia faˈaleˈa kia ˈani kwatelana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi fuana mangoˈi ru kia ki sulia na ˈadoˈa kia faˈinia sa Jesus Christ.

4 ˈI naˈona mala na saungaˈilana na magalia, God fili kia taˈifau naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa duˈungana sa Christ, ˈiri kuke saga ˈi maana, ma noaˈa ta ngwae kasi fafi kia ˈani ta taˈangaˈa. Ma osiˈana alafeˈanga God fuaka,

5 nia eta naia naˈa maˈi ˈi naˈo fasi ˈiri kwate ma kulu na ngela nia ki duˈungana

sa Jesus Christ. God sasi
ˈunaˈeri sulia na kwaio-
gaiˈanga nia, ma nia ka
saeleˈa faˈinia.
6 Aia, kulu baˈatafea God
sulia nia kwate sakongaˈi
ana na alafeˈanga doe nia
fuaka duˈungana Ngela
mutaˈi nia.
7 God loge kia faˈasia
na matalangaˈinga ma ka
rufuanata naˈa ana abula
taˈangaˈa kia ki ˈani na mae-
lana sa Christ. ˈUnaˈeri,
God ka faˈataˈinia naˈa na
alafeˈanga doe liu nia fuaka.
8 ˈAni na liatoˈo ma na
saiˈi ru ˈanga doe nia,
9 God ka faˈataˈinia fuaka
na liaˈi ngwae nia ma noaˈa
nia kasi faˈataˈi madako ana
fuana ngwae ki maˈi ˈi naˈo.
God ke baˈa fulia na liaˈi
ngwae neˈe ˈani sa Christ.
10 Na liaˈi ngwae neˈeri
nia ˈuri: Ana kaidaˈi ˈolea,
nia ke baˈa fikua naˈa ru ki
taˈifau neˈe nia saungaˈinia
maˈi langi ma ˈi neˈe saena
magalia, fasi ˈiri sa Christ
ke baˈa gwaungaˈi fafia ru
neˈeri ki taˈifau.
11 Na ru ki taˈifau neˈe
God sasiˈi, nia sasiˈi fuana
faˈafungulana na manata-
lana ma na kwaiogaiˈanga
nia. Ma sulia logo na kwaio-
gaiˈanga God, nia ka fili
kami ngwae ˈi Jiu ki fasi ˈiri
mika alua ngwae nia ki ana
ˈadoˈa kami faˈinia sa Christ.
God sasi ˈunaˈeri sulia na
liaˈi ngwae nia neˈe nia alua
naˈa maˈi ˈua ˈi naˈona mala
neˈe nia saungaˈinia na ru
ki.
12 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri,
kami na ngwae Jiu ki, kaim-
ili ngwae etaeta neˈe kami
faˈamamana ana sa Christ,
ma kami ka baˈatafea God
ˈinotoˈa.
13 Nia ka ˈunaˈeri logo ana
kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki. Osiˈana kaidaˈi neˈe
kamu rongoa na faˈataloˈa
mamana ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa, muka toˈo ana mauriˈa
faolu, ma muka alu naˈa
ngwae God ki. Kamu
faˈamamana ana sa Christ,
ma God ka kwatea Anoˈi ru
Abu fuamuˈa ka faˈataˈinia
neˈe kamu ngwae nia ki,
diˈia nia eta fataˈa naˈa maˈi
ˈani ˈi naˈo.
14 Ma na Anoˈi ru Abu ka
tua ˈi saena na maurilaka,
nia naˈa neˈe faˈataˈilana
fuaka fasi ˈiri kuke saiana
neˈe kuke baˈa ngalia naˈa
ru ki taˈifau neˈe God nia eta
fataˈa ˈani fuana ngwae nia
ki. Ma na Anoˈi ru Abu ke
baˈa tua faˈi kia leleka ka
dao ana kaidaˈi God ke oli
maˈi ˈuana ngwae nia ki, ma
kike tua sakadola firi. Kulu
ka tafea God neˈe ˈinotoˈa ka
tasa!

*Sa Paul foˈo fuana na ng-
wae ˈi Efesus ki*

15 ˈIta ana kaidaˈi
nau ku rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu
ana Aofia sa Jesus, ma
na alafeˈanga kamu fuana
ngwae God ki taˈifau,
16 nau ku ˈidufaˈi
baˈatafea God fuamuˈa ana
kaidaˈi ki taˈifau. Ma nau
ku foˈo logo fuamuˈa ana
kaidaˈi ˈoro ki.
17 Ma God na Maˈa
ˈinotoˈa neˈe na God ana
Aofia kia sa Jesus Christ,
nau ku gania ˈiri nia kwatea
na Anoˈi ru Abu fuamuˈa.
Sulia na Anoˈi ru Abu neˈeri,

nia ke baˈa kwatea liatoˈo
fuamuˈa, ma ka faˈataˈinia
logo God fuamuˈa, fasi ˈiri
muke sai leˈa laˈu ana God.
18 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri
neˈe God ke kwatea ma man-
ataˈanga kamu ka leˈa fasi
ˈiri muke saiana na ru leˈa
neˈe nia toˈo ani fuamuˈa
ki. Kamu ke sai leˈa ana
neˈe kamu ke toˈo ana na
ru leˈa neˈeri ki, osiˈana nia
ri ˈuamuˈa muke alua naˈa
ngela nia ki. Ma nau ku
foˈo fasi ˈiri muke saiana na
faˈaleˈanga doe nia, neˈe nia
alangaˈinia ke kwatea fuana
ngwae nia ki.
19 Ma nau ku foˈo fasi
ˈiri muke sai logo ana na
ngasingasiˈanga doe liu God
neˈe rao ˈani kia na ng-
wae faˈamamana ki. Ma na
ngasingasiˈanga neˈeri naˈa
20 neˈe God rao ˈani ana
kaidaˈi ba nia taˈea sa Jesus
Christ faˈasia na maeˈa ma
ka faˈatua ˈi bali ˈoloˈolo
ana niaˈa ˈi langi.
21 Ma ˈi langi, sa Jesus
Christ gwaungaˈi fafia na
ˈainsel ki ma na anoˈi ru
ki taˈifau ˈi langi. Ma na
satana sa Christ ka doe liufia
na ngwae doe ki taˈifau ana
kaidaˈi neˈe, ma logo ana
kaidaˈi ke dao maˈi neˈe nia
tutua kasi sui.
22 God ka kwatea ru ki
taˈifau ka tua ˈi olofana
sa Christ, ma ka kwatea
sa Christ ka gwaungaˈi
naˈa ana ru ki taˈifau, fasi
ˈiri sa Christ ka kwaiˈafi
akulu na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana ki.
23 Aia, ma kulu na ngwae
ki neˈe kulu faˈamamana
ana ki, kulu ka diˈia naˈa
nonina sa Christ. Ma kulu
ka fungu naˈa ˈani sa Christ,
ngwae neˈe nia faˈafungua
ru ki taˈifau.

2

Tuaˈa ˈani mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

1 ˈI naˈo maˈi, kamuˈa
diˈia ta ngwae mae neˈe
noaˈa nia kasi tona sulia tae
neˈe God nia oga, osiˈana
kamu tua ˈua saena na
taˈangaˈa.
2 Ana kaidaˈi neˈeri ˈi
naˈo, kamu leka amuˈa sulia
na falafala taˈa saena maga-
lia, ma kamu ka roˈo sulia sa
Saetan neˈe gwaungaˈi fafia
na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka
talaˈia na ngwae neˈe kira
aburongo ana God ki.
3 Ma kulu ˈunaˈeri logo,
ana kaidaˈi ˈi naˈo maˈi,
na abula laka nia taˈa,
duˈungana kulu roˈosulia
na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni ki, ma na manataˈanga
taˈa kia ki. Kulu diˈia
naˈa ngwae ki taˈifau, sulia
neˈe abulalaka taˈa, ma
kulu ka totolia ngalilana na
kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
4 Ma ka ˈunaˈeri bore
ˈana, na kwaimanataiˈanga
God fuaka nia doe, ma na
alafeˈanga nia fuaka ka doe
logo.
5 Ma sulia God nia
ˈunaˈeri, nia ka kwaiˈafi aka
kaidaˈi kulu aburongo ˈua
ana, ma kulu ka diˈia ngwae
kira mae naˈa ki. God fiku
kia faˈinia sa Christ ma ka
kwatea mauriˈa firi fuaka.
God ka faˈamauri kia sulia
na alafeˈanga nia!
6 Ma sulia kulu ˈado
faˈinia sa Jesus Christ, God

ka taˈe kia logo faˈinia sa Christ, fasi ˈiri kuke tua ma kuke gwaungaˈi faˈinia ˈi langi.

7 God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri nia ka faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe neˈe nia kwatea fuaka ana sa Jesus Christ, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau, kira ka saiana na alafeˈanga nia.

8 God faˈamauri kia ˈani na alafeˈanga nia sulia na faˈamamanaˈanga kia. Nia noaˈa kasi faˈamauri kia goˈo osiˈana raoˈa kia ki talaka. Bore ma God kwate ˈoˈo goˈo ana na mauriˈa faolu fuaka.

9 Nia neˈe, ˈafitaˈi ta ngwae ka fata naunau sulia na mauriˈa faolu nia, sulia God noaˈa kasi kwatea sulia ta raoˈa neˈe kulu sasiˈi ki.

10 God saungaˈi faolu akulu ˈani sa Jesus Christ, fasi ˈiri kuke sasia na raoˈa leˈa ki neˈe nia eta fata maˈi ˈi naˈo fuaka fuana sasilana.

Kuluˈa taˈi fikuˈa osiˈana sa Christ

11 Ma kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke manata basi sulia na tuaˈa kamu ˈi naˈo. Na ngwae Jiu ki sae kira talada ˈani na “Ngwae God ki” bore ma kira sae kamu ˈani “Noaˈa laˈu ngwae God ki,” sulia noaˈa kamu kasi ˈolo faˈataˈinia ngela ngwane kamu ki.

12 Kamu saiana, ka tau naˈa maˈi, kamu tua tau faˈasia sa Christ, ma kamu noaˈa laˈu ti ai ana ngwae filia God ki ˈi Israel, ma noaˈa kamu kasi toˈo ana na ru leˈa neˈe God eta fataˈa ˈani fuana na ngwae nia ki. Ma muka tua goˈo ˈamuˈa ˈi saena magalia neˈe, bore ma noaˈa kamu kasi saiana God, ma noaˈa kamu kasi masia goˈo ta ru leˈa faˈasia God.

13 Sui bore ˈana muka tua tau faˈasia God ana kaidaˈi ˈi naˈo, niniˈari osiˈana kamu ˈado naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kaumulu tua karangi naˈa ana God, osiˈana na maeˈa ana kwaisuˈusiˈanga sa Christ.

14 Ma kaimili Jiu ki faˈi kaumulu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, sa Christ sasia naˈa fikuˈa kwaimaˈanga kia ka aroaro fasi ˈiri kuke alua taˈi fikuˈa. Sulia nia alaˈania talana kira ka saungia ana ˈai rara folo, nia ka lafua na ru neˈe fonea na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki noaˈa kasi kwaima.

15 Sulia sa Christ nia lafua naˈa taki neˈe sa Moses kwateˈe ki fasi ˈiri kulu na ro fiku taˈi ngwae neˈe ki ka alua taˈi ngwae goˈo, osiˈana kulu fiku naˈa faˈinia sa Christ. ˈUnaˈeri sa Christ ka kwate kulu ka kwaima faˈi kulu kwailiu.

16 Aia, ˈani maelana sa Christ ana ˈai rara folo, nia ka lafua naˈa malimaeˈa ˈi safitana ngwae Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma ˈani maeˈa nia logo, nia ka fikua naˈa ro fiku taˈi ngwae fasi ˈiri kuke alua taˈi fiku taˈi ngwae goˈo, ma nia ka olitaˈi kia siana God.

17 Nia neˈe, sa Christ ka koso maˈi saena magalia, ma ka faˈataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na aroaroˈanga fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu

tua tau faˈasia God ana
kaidaˈi ˈi naˈo, ma fuamiˈa
logo na Jiu ki neˈe kami tua
karangi ana God.
18 Osiˈana na ru neˈe sa
Christ ka sasia, kami ngwae
Jiu ki ma kamu ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, kuka leka fiku
maˈi siana God na Maˈa ˈani
taˈi Anoˈi ru Abu.
19 Duˈungana neˈe, kamu
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
noaˈa kamu kasi matamata
faˈasi kami ngwae Jiu ki.
Ma kaidaˈi neˈe, kamu na
ngwae God ki naˈa faˈi kami,
ma God naˈa neˈe Maˈa kia.
20 Kulu ngwae faˈamamana
ki, kulu diˈia na luma
neˈe God nia saungaˈinia ˈi
fafona ta fau. Sa Jesus Christ
naˈa neˈe fau neˈeri. Ma na
ngwae ni lifurongo nia ki
faˈinia na profet ki naˈa neˈe
diro ˈai ki ana luma neˈeri.
21 Ma kuluˈa naˈa neˈe
ti ru ana na ru fuana
saungaˈilana na luma neˈeri.
Ma sa Christ naˈa neˈe
saungaˈinia na luma neˈeri
leleka nia ka faˈasuia luma
abu fuana foˈosilana God.
22 Ma kamuˈa na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo,
sa Christ ˈado fiku amuˈa
faˈinia na ngwae God ki. Nia
sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi nia
saungaˈinia na luma neˈe
God tua saena ˈani na Anoˈi
ru Abu.

3

*Na raoˈa sa Paul fuada
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki*

1 Nauˈa sa Paul, nau ku
tua ˈi saena luma ni lokafo
sulia nau ku faˈatalo ˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa sulia
sa Jesus Christ fuamuˈa na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
2 Nau ku saiana, kamu
rongoa taˈifau naˈa God
neˈe fili nau naˈa sulia na
kwaiˈofeˈanga nia, fasi ˈiri
nai rao fuana ˈafilamuˈa
ˈunaˈeri.
3 Diˈia ba nau ku eta
keresia ka sui naˈa, God
faˈataˈinia naˈa liaˈi ngwae
nia fuaku. Na liaˈi ngwae
neˈe noaˈa nia ˈiri faˈataˈi
madako ana fuana na ngwae
ki ˈi naˈo maˈi.
4-5 Ma diˈia muke toˈomaˈi
leˈa ana kerekereˈa neˈe,
muke baˈa saiana neˈe nau
ku saiana ru ˈoro ki sulia sa
Christ neˈe God kasi faˈataˈi
madako ana fuana ngwae
ki ˈi naˈo maˈi. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, sulia na
raoˈa na Anoˈi ru Abu, God
faˈataˈinia ka sui naˈa fuada
ngwae lifurongo ki faˈinia
na profet abu nia ki.
6 Ma na liaˈi ngwae neˈeri
nia ˈuri: Kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
muka faˈamamana ana
Faˈarongoˈa Leˈa, ma God ka
faˈaleˈa kamu logo faˈinia na
ngwae Jiu ki. Ma kulu ka tua
fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae,
ma kuke baˈa ngalia ru ki
taˈifau neˈe God eta fataˈa
ˈani sulia sa Jesus Christ.
7 Ma God ka kwatea ˈiri
nau taˈi ngwae rao nia, fasi
ˈiri nai faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa. God ka
kwatea nau ngwae rao nia
ˈani alafeˈanga nia ma ˈani
ngasingasiˈanga doe nia.
8 Ma ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana ana
God, kira talingaˈi ka liufi
nau. Ma sui bore ˈana ka

ˈunaˈeri, God faˈaleˈa nau ˈani kwatelana raoˈa fuaku fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na ru leˈa liu ki neˈe sa Christ ke baˈa kwatea fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ru leˈa neˈeri ki tasa ka liufia saiˈi ru ˈanga ngwae ki.

9 God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, nia kasi faˈataˈi madako ana na naiˈi ruˈanga neˈeri ˈua maˈi ˈi naˈo. Ma nia ka baˈe nau fasi ˈiri nai faˈataˈinia naiˈi ruˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau.

10 Ana kaidaˈi neˈe, na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira fiku saena taˈi fiku taˈi ngwae ana sa Christ. Ma God fiˈi faˈataˈinia ru neˈeri fuana ˈainsel doe ki ma na ru kwaitalaˈi ki ˈi langi, fasi ˈiri kira ka saiana na liatoˈonga nia doe ma ka matamata kwailiu.

11 God sasia ru neˈeri osiˈana nia manata ˈua maˈi sulia ana etangilana. God nia fulia na ru neˈeri kaidaˈi nia asungaˈinia maˈi sa Jesus Christ na Aofia kia.

12 Ma osiˈana kulu fiku faˈinia sa Christ, ma na faˈamamanaˈanga kia ana niaˈa, noaˈa kulu kasi maˈu ˈania daoˈa ˈi maana God.

13 Duˈungana neˈe, nau ku gani kamu noaˈa kamu kasi liadila sulia na nonifiiˈanga nau fuamuˈa. Osiˈana nau ku nonifii fuana ˈafilamuˈa.

Na alafe ˈanga sa Christ fuaka

14 Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku bobo uruuru nau ku foˈosia God na Maˈa,

15 neˈe nia saungani na ru mauri ki taˈifau ˈi saena magalia ma ˈi langi.

16 Ma nau ku amasia sulia na faˈaleˈanga doe nia neˈe nia alangaˈinia ke kwatea fuana ngwae nia ki. Ma nau ku amasia nia ka kwatea ngasingasiˈanga fuamuˈa ˈani na Anoˈi ru Abu, fasi ˈiri na mauriˈa kamu ke ngasingasiˈa taˈifau.

17 Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri sa Christ ke tua saena mauri lamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana niaˈa. Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke sasiˈi ˈi nunufana na alafeˈanga nia.

18 Nau ku foˈo ˈunaˈeri fasi ˈiri kamuˈa ma na ngwae God ki taˈifau, kike bolo fuana malingaˈilana na alafeˈanga firi sa Christ fuaka.

19 ˈIu, nau ku foˈo fasi ˈiri muke saiana na alafeˈanga sa Christ, bore ˈana ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sai leˈa ana taˈifau. Ma muke saiana na alafeˈanga sa Christ, ˈiri na falafala kamu ki ke diˈia na falafala God ki.

20 Kuke baˈatafea God sulia na ngasingasiˈanga doe nia neˈe rao ˈi saena mangoka, nia ka saiana sasilana ru ˈoro ki fuana ˈafilaka, liufia laˈu neˈe kulu bolo fuana ganilana nama manataˈanga ˈuana.

21 Alu kuke baˈatafea God neˈe nia tua ana sa Jesus Christ ma ana ngwae nia ki, ˈi niniˈari ma ka tutua firi. ˈIu ka ˈunaˈeri.

4

Kulu alua naˈa taˈi noniˈi ru

1 Nau ku tua saena lokafo
sulia nau ku rao fuana
na Aofia, nau ku amasi
kamu muke sasi leˈa diˈia
na abulaˈanga neˈe totolia
na ngwae God ki tua ˈani,
duˈungana God saea kamuˈa
ˈani ngwae nia ki.
2 Muke faˈatiˈitiˈi kamu
talamuˈa, ma muke tua
enoeno. Ma muke
faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu ˈani mabetauˈanga
fuamuˈa kwailiu.
3 Muke rao ngasin-
gasiˈa ˈiri muke tua ˈani
na kwaimaˈanga kwailiu
fuamuˈa neˈe Anoˈi ru Abu
kwatea fuamuˈa. Muke ˈado
fiku kamu ˈani aroaroˈanga.
4 Kulu ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, kulu diˈia naˈa taˈi
noniˈi ru faˈinia. Ma taˈi
Anoˈi ru Abu logo neˈe
talaˈi kia taˈifau. Ma taˈi
mauriˈa firi goˈo neˈe God
sae kia maˈi ˈuana neˈe kulu
kwaimasi ana.
5 Ma kulu ka toˈo ana taˈi
Aofia goˈo, nia naˈa neˈe sa
Jesus. Ma taˈifili nia goˈo
neˈe kulu faˈamamana ana.
Ma nia neˈe kwatea kulu ka
siuabu.
6 Ma taˈi God goˈo neˈe
nia tua, ma niaˈa na Maˈa
kia taˈifau. Ma nia ka
gwaungaˈi fafi kulu taˈifau,
ma nia ka rao ˈani kia, ma
ka tua saena mauriˈa kia ki.
7 Ma kulu taˈifau neˈe kulu
faˈamamana, sa Jesus Christ
nia kwatea taˈi taˈi ngwae
akulu ka toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana raoˈa nia.
Nia kwatea ngasingasiˈanga
nia fuaka sulia na kwaio-
gaiˈanga nia.
8 Osiˈana neˈe Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri,

"Kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi
lifua, nia ka ngalia
maˈi faˈinia ngwae
ˈoro neˈe nia liufia.
Ma nia ka kwatea naˈa
kwateˈa ki fuana ng-
wae nia ki."✡

9 Aia, ma tae naˈa neˈe
fadalana na alaˈanga ˈuri,
"Nia ka leka ˈuana na kula
fane?" Na fadalana neˈe
ˈuri, sa Jesus Christ eta koso
basi maˈi saena magalia.
10 Ma sa Jesus Christ neˈe
koso maˈi saena magalia,
nia logo neˈe ka fane ˈuana
ˈi langi, na kula neˈe li-
ufia naˈa kula ki taˈifau
maˈi ˈi langi. Nia ka sasi
ˈunaˈeri ˈiri ka tua ana kula
ki taˈifau.
11 Ma sa Jesus Christ logo
neˈe kwatea na kwateˈa leˈa
ki fuana ngwae ki. Ti ng-
wae akulu, nia alu kira na
ngwae ni lifurongo ki, ma ti
ngwae akulu nia ka alu kira
na profet ki. Ma ti ngwae
laˈu, nia ka alu kira ˈani
ngwae ni faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ti
ngwae laˈu, nia ka alu kira
na ngwae kwaitalaˈi ki ma
faˈamanata ki fuana ngwae
faˈamamana ki.
12 Nia sasi ˈunaˈeri, fasi
ˈiri kuke totolia raoˈa fuana
God, ma fasi ˈiri kulu,

✡ **4:8** Sam 68:18

na nonina sa Christ, kuke
ngasingasiˈa.
13 Na nonina sa Christ ke
mauri ˈunaˈeri leleka kika
fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae
ˈani na faˈamamanaˈanga
ma faˈinia na liatoˈonga kia
ana na Ngela God. Ma na
faˈamamanaˈanga kulu ki ke
baˈa ngasingasiˈa, ma na
falafala kia ki ke baˈa aliˈafu
diˈia logo sa Jesus Christ.
14 Ma ana kaidaˈi kulu
ka lango naˈa ˈunaˈeri,
noaˈa laˈu kulu kasi diˈia
naˈa ngela tiˈitiˈi ki. Ma
noaˈa kulu kasi diˈia
ta gwaˈi baru neˈe iru
faˈasakalangaˈinia ma na
nafo ki ka kwaˈifeoa fuana
leka rora goˈo ˈana. Sulia
ˈafitaˈi kulu ka faˈamamana
ana ta faˈamanataˈanga
neˈe matamata kwailiu neˈe
ngwae ˈosoˈoso ki kira
faˈamanata ˈania.
15 Ma kuluˈa niniˈa, kulu
fata mamana ˈani falafala
neˈe ka faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga kia ki, ma na
abulalaka taˈifau neˈe, ka
diˈia nama na abulalana
sa Jesus Christ neˈe ngwae
ˈaˈana kia.
16 Ma kiaˈa ka diˈia taˈi
noniˈi ru, ma sa Christ neˈe
gwauna. Ma taˈi taˈi ng-
waeˈa, nia ta kula ana noni,
ma ka toˈo ana na raoˈa nia.
Ma sa Jesus Christ kwate
kulu ka tua fiku fasi ˈiri
kuke alua taˈi noni neˈeri.
Ma kaidaˈi kulu sasia naˈa
raoˈa neˈe bolo faˈi kia, na
noni neˈeri ka bulao maˈi
ma ka ngasingasiˈa sulia
na alafeˈanga kia ki fuaka
kwailiu.

Na mauriˈa faolu sulia sa Christ

17 Sulia na mamanaˈanga
neˈe Aofia kwatea maˈi
fuaku, nau ku fata totongaˈi
ˈani fuamuˈa ˈiri muke
danga naˈa ˈania falafala
taˈa ki neˈe na ngwae noaˈa
kasi faˈamamana ana sa
Jesus Christ kira sasiˈi. Na
manataˈanga kira ki logo na
ru taˈa ki taˈifau goˈo ma ru
ˈoˈo ki taˈifau goˈo.
18 Ma kira noaˈa kasi sai
logo ana na falafala sulia
God ki. Ma noaˈa kira kasi
tua ˈani na mauriˈa faolu
neˈe God kwatea, osiˈana
manatada rodoˈa, ma kika
faˈangasia ruˈuruˈuda, ma
kika bolebole'a.
19 Ma kira kasi ˈeke goˈo
sulia na abulaˈanga taˈa kira
ki, ma kira ka roˈosulia na
kwaiogaiˈanga taˈa kira ki,
ma kira ka ngangata ana
sasilana naˈa kwalukaela ru
taˈa.
20 Bore ma kamu niniˈa,
ana kaidaˈi ba na ngwae ki
kira faˈatalo ˈani sa Jesus
Christ fuamuˈa, noaˈa kira
kasi faˈamanata kamu ka ab-
ula taˈa ˈunaˈeri.
21 Kira faˈatalo fuamuˈa
ˈania na mamanaˈanga
sulia sa Jesus Christ, ma
muka faˈamamana naˈa ana
faˈamanataˈanga mamana
nia.
22 Ma kira faˈatalo kika
ˈuri, kamu ke faˈasia falafala
taˈa kamu ki ba kamu tua
suliˈi ˈi naˈo. Na falafala taˈa
neˈe, talaˈi rora amuˈa ma
ka faˈali kamu.
23 Kira faˈatalo fuamu
neˈe kamu ka alaˈania
God ka faˈafaolua naˈa
maurilamuˈa faˈinia na
manatalamuˈa.

24 Ma na falafala kamu ki taˈifau ka alu naˈa ngwae
faolu neˈe God saungaˈinia
diˈia naˈa falafala nia. Aia,
na ngwae faolu ˈunaˈeri,
nia ka faˈataˈinia naˈa
faoluˈanga nia ˈani na
abulalana neˈe saga ma ka
abu.
25 Duˈungana ru neˈeri,
muke danga naˈa ˈania
sokeˈa. Ru ki taˈifau
neˈe kamu saeˈe fuana
ngwae faˈamamana ki muke
mamana, sulia kulu taˈifau
diˈia na nonina sa Jesus
Christ.
26 Ma diˈia ta ngwae
amuˈa ka saetaˈa, noaˈa ˈoe
kosi alaˈania na saetaˈanga
neˈeri ka talaˈi ˈoe, ˈoko
sasia ru neˈe taˈa. Ma ka
leˈa fuana ˈoko faˈasuia naˈa
saetaˈa ngaˈa ˈoe ˈaliˈali
mala sina fiˈi suu,
27 ˈasu ˈubani sa Saetan
ka toˈo ana kaidaˈi fuana
talaˈilamu ˈani saetaˈanga
ˈoe.
28 Ma sa tai amuˈa neˈe ke
bilibili, nia ka mango naˈa
faˈasia na biliˈa. Ma nia ka
rao saga fasi ˈiri nia ke toˈo
ana ti ru fuana na maurilana, ma ka ˈafia naˈa ˈani
ngwae dalaˈa ki logo.
29 Ma muke tua faˈasia na
alaˈanga taˈa ki. Muke saea
lala alaˈanga neˈe saiana ke
kwatea kwaiˈafiˈanga, ˈiri
muke faˈasaeleˈa na ngwae
ki neˈe kira rongoa na alaˈa
lamuˈa.
30 Ma muke tua faˈasia na
sasilana ru ki neˈe saiana
ka faˈaliadila na Anoˈi ru
Abu God. Sulia na Anoˈi
ru Abu naˈa neˈe maˈetoto
saena maurilamuˈa neˈe
kamu na ru God ki, ma
na maˈetoto logo ana faˈi
asoa neˈe ke dao maˈi neˈe
God ke baˈa faˈasuia na
faˈamaurilamuˈa.
31 Aia, muke tua faˈasia
malimaeˈanga fuamuˈa
kwailiu, ma muke tua
faˈasia na saetaˈanga
kwailiu, ma faˈasia na
olisuˈusuˈunga ˈani akoˈa
ma na alaˈanga taˈa ki.
Muke tua faˈasia na kwai
sulangaˈi ˈanga ki taˈifau.
32 Ma na abulaˈanga kamu
ke leˈa fuamuˈa kwailiu,
ma muke saeleˈa, ma
muke kwaimanatai fuamuˈa
kwailiu. Ma muke rufuanata
amuˈa kwailiu ana ru taˈa
neˈe kamu sasiˈi ki, diˈia ba
God rufuanata naˈa amuˈa
taˈifau, osiˈana ru sa Jesus
Christ sasiˈi ki.

5

Kulu tua ˈi saena madakoˈanga

1 Kamuˈa na ngela
talingaˈi God ki, muke
lia kwaimausuli sulia na
falafala nia.
2 Ana kaidaˈi ki taˈifau,
muke alafe fuana ngwae ki,
diˈia logo neˈe sa Christ alafe
fuaka taˈifau, ma ka kwa-
tea naˈa maurilana fuana
faˈamaurilaka. Sulia nia
kwaisuˈusi ˈani niaˈa ˈana
talana, ma God ka saeleˈa
osiˈana na kwaisuˈusiˈanga
nia.
3 Ma duˈungana kamu na
ngwae God ki, muke tua
faˈasia na abulaˈanga bu-
libuli diˈia na ˈusuˈa, ma
na oga gugutaˈanga. Muke
tua faˈasia na ru neˈeri ki
taˈifau, fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi alaˈa sulia ta

ru bore ˈana ˈunaˈeri suli kamu.
4 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa ki, ma na alaˈanga bulibuli ki, ma alaˈanga ˈoidoroleˈanga taˈa ki. Bore ma nia leˈa lala fuana muke baˈatafea God.
5 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe abulalana ka bulibuli nama ka ˈusu, nia ˈafitaˈi fuana nia ka ruˈu ˈi saena ˈInotoˈanga sa Jesus Christ ma God. Ka ˈunaˈeri logo fuana sa tai neˈe ka oga guguta, nia diˈia naˈa foˈosilana na nunuˈi ru ki.
6 Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ta ngwae kasi sokeˈo sulia ru ˈoro taˈa ˈuri ki, “Nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae ke ˈusu nama ka oga guguta.” God ke baˈa saetaˈa ma ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe kira aburongo ana ki.
7 Muke tua faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.
8 Ana kaidaˈi ˈua maˈi naˈo, kamu talamuˈa kamu tua maˈi saena na maˈerodo, bore ma taˈena kaumulu alu naˈa na ngwae na Aofia ki, ma muka tua naˈa saena madakolaˈanga. Nia naˈa neˈe abulalamuˈa ka bolo faˈinia na ngwae neˈe kira tua saena madakolaˈa.
9 Sulia na ngwae neˈe kira tua saena madakolaˈanga, God ˈafi kira fasi ˈiri na abulalada ka leˈa ma ka saga, ma na alaˈanga kira ka mamana.
10 Muke ili ˈuana na malingaˈilana tae neˈe faˈasaeleˈa na Aofia.
11 Ma noaˈa kamu kasi fulia ru taˈa ki, diˈia ngwae neˈe kira tua saena maˈerodo, kira sasiˈi. Bore ma, muke faˈataˈinia lala na roraˈa kira ki, ma muke fata faˈabasuda.
12 Nau ku ˈeke liu logo ˈani alaˈanga sulia na ru neˈe kira sasi ago ani saena maurilada ki.
13 Bore ma kaidaˈi na madakolaˈa ke rara ˈafida, kike baˈa saiana na ru taˈa neˈe kira sasiˈi ki.
14 Osiˈana tae naˈa neˈe madakoˈanga rara ˈafia, na ngwae ki kike baˈa lisia. Sulia nia neˈe kira ka fata ˈuri, “Kamu na ngwae neˈe
kamu maliu, ma kamu mae ki, muke tataˈe faˈasia maeˈa, ma na madakolana Christ ke rara fafi kamu.”

15 Nia ˈunaˈeri neˈe, muke madafi leˈa ana falafala kamu ki fasi ˈiri na abulaˈanga kamu ka diˈia na ngwae liatoˈo ki ma noaˈa kasi diˈia laˈu na ngwae kinaˈi ru ki.
16 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, muke sasia na ru leˈa ki neˈe bolo fuamuˈa fuana sasilana. Osiˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae ˈoro ki abulalada taˈa.
17 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi gwaubaliˈa, bore ma muke manata leˈa lala amuˈa sulia ru neˈe na Aofia oga kamu ka sasiˈi ki.
18 Aia, ma muke tua faˈasia kwaˈu lilingaˈanga ˈani waen, osiˈana ru neˈeri ke baˈa faˈali kamu. Bore ma muke fungu lala ˈani na Anoˈi ru Abu fasi ˈiri nia ke talaˈi kamu.
19 Ma ana kaidaˈi kamu ka fiku, muke fata ˈani Sam

ki, ma muke ngulia na ngu
abu ki. Muke faˈataˈinia
na saeleˈanga kamu ki ana
kaidaˈi muke tafea God ˈani
ngulilana faˈi ngu ki.
20 Ana kaidaˈi ki taˈifau,
ma fuana na ru ki taˈifau
neˈe ka dao maˈi, muke
baˈatafea God na Maˈa sulia
na fikuˈa kamu faˈinia na
Aofia kia sa Jesus Christ.

Sulia na ˈafe ki ma na
araˈi ki

21 Muke sasi ˈuana
roˈongaˈa sulia na kwaio-
gaiˈanga kamu ki kwailiu,
osiˈana na manata doeˈanga
kamu ana sa Jesus Christ.
22 Kamuˈa na ˈafe ki, muke
roˈosulia na araˈi kamu
ki, diˈia logo neˈe kamu
roˈosulia na Aofia.
23 Osiˈana na ngwae araˈi
ka toˈo ana ngasingasiˈanga
fafia na ˈafe, diˈia logo
neˈe sa Jesus Christ toˈo
ana ngasingasiˈanga fafi
kia na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana ki. Ma sa
Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia, ma kulu ka diˈia naˈa na
nonina.
24 Ma ka usulia logo na
falafala neˈeri, na kini neˈe
nia ˈafe naˈa ka roˈo nama
sulia na araˈi nia ana ru
ki taˈifau, diˈia logo kulu
na ngwae faˈamamana ki
kuka roˈo logo sulia sa Jesus
Christ.
25 Kamu ngwae araˈi ki,
muke alafe fuana ˈafe kamu
ki, diˈia logo sa Jesus Christ
neˈe alafe fuaka na ngwae
neˈe kulu faˈamamana ki,
ma nia ka alaˈania talana
kira ka saungia olisi kia fasi
ˈiri nia ka faˈamauri kia.
26 Nia sasi ˈunaˈeri
fuana faˈa abulana na
ngwae faˈamamana ki,
ma ka faˈasikasikada ˈani
siuabuˈanga ma ˈani fata-
lana.
27 Ma nia ka sasi logo
ˈunaˈeri fuana kwatelana
naˈa ngwae faˈamamana ki
fuana talana, diˈia kulu na
ˈafe leˈa nia ki ma ka noaˈa
ta ru kasi taˈa osiˈana kulu
sikasika naˈa, ma kulu ka
saga naˈa, ma kulu ka leˈa ˈi
maana.
28 Kamu na ngwae araˈi ki,
muke alafe fuana ˈafe kamu
ki, diˈia logo neˈe kamu
alafe fuana na nonimuˈa ta-
lamuˈa. Na ngwae ka alafe
fuana na ˈafe nia, nia alafe
logo fuana na nonina ˈana
talana.
29 Noaˈa ta ngwae kasi
sulangaˈinia nonina talana.
Bore ma nia ka sarea lala
ma ka lia sulia nonina ta-
lana, diˈia logo sa Jesus
Christ neˈe sasia fuana ng-
wae faˈamamana ki.
30 Ma kuluˈa na ngwae
neˈe kulu faˈamamana ana
niaˈa, kuluˈa naˈa neˈe non-
ina sa Jesus Christ.
31 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Na ngwae ke
baˈa faˈasia teˈa nia faˈinia
maˈa nia, ma ka araˈi. Aia,
na ngwae neˈe faˈinia na
kini neˈe, kera ka alua naˈa
taˈi ru.”
32 God faˈamanata kia
ˈani ru leˈa ki ˈani alaˈanga
neˈeri, ma nau ku saiana
nia fata sulia sa Jesus Christ
ma kuluˈa ngwae neˈe
faˈamamana ki.
33 Ma na Kerekereˈa Abu
ka faˈataˈinia logo ru sulia
na araˈi ki faˈinia ˈafe ki ba

ˈuri: Na ngwae neˈe ˈoko araˈi naˈa, ˈoko alafe fuana na ˈafe ˈoe, diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu. Ma na kini neˈe ˈoko ˈafe naˈa, ˈoko fuˈusi doe ana araˈi ˈoe.

6

Sulia na maˈa faˈinia teˈa faˈinia na ngela kera ki

1 Ma kamu na ngela ki, muke roˈosulia na fatalana maˈa ki faˈinia teˈa kamu ki, osiˈana nia neˈe abulaˈanga leˈa sa Jesus Christ nia oga.

2 Ma na taki etaeta neˈe God ka fikua naˈa fata alangaˈinga neˈe ka ˈuri, “Muke fuˈusi doe ana na maˈa faˈinia teˈa kamu ki,

3 fasi ˈiri muke tua leˈa, ma na maurilamuˈa ke baˈa tau ˈi neˈe saena magalia.”

4 Aia, kamu na maˈa faˈinia teˈa ki, muke tua faˈasia faˈasaetaˈalana na ngela kamu ki. Ma muke faˈamanata kira, ma muke fata ˈabera ˈani falafala neˈe bolo fuana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na Aofia.

Sulia na ngwae ˈaˈana fafia na ngwae rao ˈoˈo ki

5 Aia, ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈosulia fatalana ngwae ˈaˈana kamu ki ˈi saena magalia neˈe, ma muke fuˈusi doe ada. Ma muke roˈosuli kira ˈani saeleˈanga diˈia neˈe kamu rao fuana sa Jesus Christ.

6 Muke faˈasaeleˈada ˈunaˈeri, noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈaˈana kamu ki kira lia goˈo ˈada fafi kamu. Bore ma muke roˈo lala sulida ana kaidaˈi ki taˈifau diˈia God nia oga, sulia kamu na ngwae rao sa Jesus Christ ki.

7 Muke saeleˈa fuana raoˈa, diˈia neˈe kamu rao fuana God, ma noaˈa laˈu fuana ngwae saena magalia goˈo ˈana taˈifilia.

8 Sulia kulu sai naˈa ana diˈia na raolaka leˈa, God ke baˈa kwaiara kia ˈani ru leˈa ki, sui bore ˈana kulu ngwae rao ˈoˈo nama ka noaˈa.

9 Aia, ma kamuˈa ngwae ˈaˈana fafia ngwae rao ˈoˈo ki, muke abula leˈa logo ˈunaˈeri fuana ngwae rao ˈoˈo kamu ki. Muke tua faˈasia na fata saetaˈa ngaˈa fuana faˈamaˈulada. Osiˈana kamu saiana ka sui naˈa neˈe, kamu faˈinia na ngwae rao ˈoˈo kamu ki, kamuˈa taˈifau toˈo goˈo ana taˈi God neˈe ngwae ˈaˈana kamu. Sulia nia noaˈa kasi ˈinifilia ana ta ngwae.

Kulu diˈia ngwae ana fuˈanga

10 Aia, na alaˈanga ˈisi nau ki naˈa fuamuˈa neˈe, muke faˈangasingasi kamu talamuˈa ana Aofia ma ˈani na ngasingasiˈanga doe nia.

11 Muke dau ana raˈunga ni fuˈanga neˈe God kwatea, fasi ˈiri muke liufia sa Saetan kaidaˈi nia ka sasi ˈuana ilitoˈo lamuˈa.

12 Noaˈa kulu kasi fuˈa laˈu faˈinia na ngwae ki goˈo, bore ma kuke fuˈa lala faˈinia sa Saetan faˈinia na ngasingasiˈanga nia. Kulu fuˈa faˈinia ano ˈi ru taˈa ki, ma faˈinia na gwaungaˈi kira ki neˈe kira ˈinotoˈa

ˈania maˈerodo saena na
magalia neˈe.
13 Duˈungana ˈunaˈeri,
muke dau ana raˈunga
ni fuˈanga ki taˈifau neˈe
God ka kwatea, fasi ˈiri
ana kaidaˈi ana fuˈanga
faˈinia na malimae ka dao
maˈi, muke baˈa totolia goˈo
amuˈa liufilana na malimae
kamu. Ma ana kaidaˈi ana
fuˈanga ka sui, kamu ke uu
ngasi ˈua.

14 Ta neˈe muke folo leˈa
ˈusi kamu. Ma na alaˈanga
mamana kamu ki nia diˈia
na foˈosae ˈi liˈitamuˈa.
Ma na abulaˈanga ˈoloˈolo
kamu ki ka diˈia na talo neˈe
suˈusia na fuˈufuˈumuˈa.
15 Ma muke sasi akaˈu
ana kaidaˈi ki taˈifau
ana alaˈanga sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
kwatea aroaroˈanga, sulia
nia naˈa neˈe taˈe butu ana
ˈaemuˈa ki.
16 Ma na faˈamamanaˈanga
kamu neˈe diˈia naˈa talo ki
fuana faˈamaelana na simaˈi
mafula ki taˈifau neˈe sa
Saetan fanasi kamu ˈaniˈi.
17 Ma na faˈamauriˈanga
God fuamuˈa neˈe diˈia
na kifi neˈe duˈu fafia na
gwaumuˈa. Ma na fatalana
God, ka diˈia na sele ni
fuˈanga neˈe Anoˈi ru Abu
kwatea fuamuˈa.

18 Ma muke foˈo ngangata
ana kaidaˈi ki taˈifau, diˈia
neˈe Anoˈi ru Abu talaˈi
kamu ana. Muke gania ta
kwaiˈafiˈanga faˈasia God.
Muke lialia ma noaˈa kamu
kasi ngwataˈutaˈu fuana
foˈongaˈa ˈiri God ke ˈafia
na ngwae faˈamamana ki
taˈifau.

19 Ma muke foˈo logo
fuaku ˈiri kaidaˈi nau ku
fata, God ke baˈa kwatea na
alaˈanga nia ki fuaku, ˈiri
noaˈa nau kusi maˈu laˈu,
ma nai baˈa faˈamadakola
naiˈi ru ˈanga God neˈe na
Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana
na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
Na naiˈi ru ˈanga neˈe, God
noaˈa ˈiri faˈamadakola ˈi
naˈo fuana na ngwae ki.
20 Nauˈa na ngwae sa
Jesus Christ fuana na
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri, ma nau ku tua
saena luma ni lokafo osiˈana
na alaˈanga nau ki. Muke
foˈo ˈiri nau ku fata nonираˈa
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa
diˈia God nia oga.

Fata leˈaleˈanga ˈisi ki

21 Sa Tikikus, na ngwae
asina leˈaleˈa kia ma na ng-
wae rao mamana na Aofia,
nia ke baˈa faˈarongo kamu
sulia na tualaku, ˈiri muke
saiana ru ki taˈifau neˈe fuli
fuaku ˈi neˈe.
22 Nia neˈe kwate ma nau
ku baˈea kwau siaumulu,
ˈiri nia ka alaˈa sulia tuaˈa
kaimili, ma ˈiri nia ka radua
kaumulu logo.
23 Nau ku foˈo ˈiri
God na Maˈa faˈinia na
Aofia sa Jesus Christ
ka kwatea aroaroˈanga,
alafeˈanga, faˈinia fitoˈonga
fuamuˈa ngwae neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus
Christ.
24 Ma nau ku oga God
ka faˈataˈinia kwaiˈofeˈanga
fuana ngwae ki taˈifau neˈe
kira alafe fuana na Aofia
kia sa Jesus Christ ˈania
alafeˈanga talau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Filipae

ˈI Filipae taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe taˈena kulu saea ˈani kula ngwae Grik ki.

Ana Acts 16 nia alaˈa kwau sulia kaidaˈi sa Paul nia ˈafia siosi fuana ka taˈe maˈi saena fanoa neˈe. Sa Paul tua saena lokafo ana fanoa doe ˈi Rom ana kaidaˈi nia keresia na buka neˈe. Saena buka neˈe, sa Paul oga ke saea baˈatafeˈanga ana siosi ki ˈi Filipae, sulia kira kwaiˈafi ana ˈani balibalia ana mani. Sa Paul oga kike tua kwaima fiku faˈinida kwailiu. Ma nia ka saea fuada kike tua enoeno diˈia sa Jesus. Nia saea logo fuada neˈe manataˈanga kira ke tua ngangata ana God, sui bore ˈana kira ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, diˈia neˈe sa Paul dao toˈona ka sui naˈa ki. Ma nia ka faˈabasu kira faˈasia dongalana faˈamamanaˈanga ˈosoˈoso. Na faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision) ˈiri kike faˈasaeleˈa God. Bore ma, sa Paul saea kulu ke fitoˈo ana nama kwaimaˈanga doe God goˈo. Kulu saiana kulu lado leˈa faˈinia sa Jesus, ma kulu saiana kuka saga naˈa ˈi maana God, osiˈana kulu faˈamamana ana sa Christ naˈa. Ma nia noaˈa kasi mamana diˈia kulu roˈo nama sulia taki Jiu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Maurilana sa Paul & 1:1-26
- Kulu ka donga maurilana sa Christ & 1:27—2:18
- Na faˈarongoˈa sulia kwaima sa Paul ki & 2:19-30
- God faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ki & 3:1—4:9
- Alaˈanga ana baˈatafeˈanga ki & 4:10-23

1 Nauˈa sa Paul faˈinia sa Timoti, na ro ngwae ni rao sa Jesus Christ ki. Keroˈo kerekere kwau fuamuˈa ngwae ki taˈifau neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma muka tua saena maˈe fanoa doe ˈi Filipae. Keroˈo kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki faˈinia logo na ngwae neˈe kira kwaiˈafi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul foˈo fuada

3 Nau ku baˈatafea liu na God nau fuamuˈa, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku manata toˈomuˈa.

4 Ma nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi nau ku foˈo fuamuˈa taˈifau,

5 osiˈana nau ku manata toˈona na kwaiˈafiˈanga ki neˈe kamu sasiˈi fuaku ana raoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ana etangilana naˈa maˈi

kaidaˈi kamu faˈamamana
ana, leleka ka dao ˈi taˈena.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, God
nia talaˈae ana raoˈa leˈa
neˈe nia sasiˈi ki ˈi saena
maurilamuˈa, ma nau ku sa-
iana nia ke baˈa faˈa aliˈafua
laˈu leleka ka faˈasuia naˈa
raoˈa neˈeri ana faˈi asoa sa
Jesus Christ ke oli maˈi ana.
7 Nia ka totolia nau
ku saeleˈa ˈunaˈeri suli
kamu, osiˈana nau ku
alafe fuamuˈa, ma muka
kwaiˈafi aku faˈinia na raoˈa
neˈe God kwatea fuakulu.
Kaumulu kwaiˈafi aku ana
kaidaˈi nau ku tua saena
na luma ni lokafo, ma ana
kaidaˈi nau ku faˈataloˈa
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa ma
nau ku fuˈa suˈusia.
8 Nau ku kolo kaumulu
liu naˈa sulia na alafeˈanga
doe nau fuamuˈa diˈia logo
na alafeˈanga sa Jesus Christ
fuamuˈa. God ka alafafia na
ru niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi
mamana.
9 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri
na alafeˈanga kamu ke bulao
daudonga ma ka tatakolaˈa.
Nau ku foˈo ˈiri muke sai
leˈa sulia God, ma muke
sai leˈa ana sulia abulaˈanga
neˈe leˈa ma ka taˈa,
10 fasi ˈiri muke bolo
faˈinia fililana ru leˈa ki ma
ka saga, ˈiri muke tua saga
ana faˈi asoa sa Jesus Christ
ke oli maˈi ana.
11 Nau ku foˈo ˈiri na
maurilamuˈa ka saga taˈifau
sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe
sa Jesus Christ ka sasiˈi
fuamuˈa ki. Ma kaidaˈi
na maurilamuˈa nia saga
ˈunaˈeri, ngwae ˈoro ki kike
baˈatafea God.

Na mauriˈa mamana

12 Ngwaefuta nau kina
ˈae, nau ku oga muke
saiana na ˈafitaˈiˈanga ba
dao toˈoku ki ana kaidaˈi
neˈe, nia ˈafi leˈa liu aku
fuana faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa.
13 Sulia na ngwae ni ofoˈa
ki neˈe kira folo ˈi neˈe
saena luma doe na ngwae
tatalafaˈa, ma ngwae ˈoro
matamata ki, kira sai goˈo
ˈada ana neˈe nau ku tua
saena luma ni lokafo sulia
nau na ngwae rao sa Jesus
Christ.
14 Ma osiˈana logo neˈe
nau ku tua saena luma ni
lokafo, ru neˈe ka radua
ˈorolana ngwae ki neˈe kira
faˈamamana ana Aofia, fasi
ˈiri kira ka faˈarongo non-
iraˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa,
ma noaˈa kira kasi maˈu.
15-17 Ti ngwae faˈatalo
ˈani sa Jesus Christ osiˈana
kira kwaimamagolai aku.
Na liaˈi ngwae kira fuana
faˈataloˈa ˈani sa Jesus
Christ noaˈa kasi leˈa. Sulia
kira oga faˈataloˈa kira
ˈani sa Jesus kwate ma
kira ka talingaˈi ka liufi
nau. Kira sasi ˈunaˈeri sulia
kira oga kike baˈa kwatea
laˈu ti ˈafitaˈiˈanga fuaku
kaidaˈi niniˈa nau ku tua
saena luma ni lokafo. Ma
ti ngwae laˈu, kira toˈo
ana na liaˈi ngwae leˈa ki
fuana faˈataloˈa ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa. Kira
faˈarongo ˈani sulia na
alafeˈanga kira fuaku, ma
sulia kira saiana God neˈe
fili nau fuana suˈusilana na
Faˈarongoˈanga Leˈa.
18 Ma nia leˈa goˈo ˈana.

Sui bore ˈana na liaˈi ngwae
kira ka leˈa nama ka taˈa,
kira faˈarongo sulia sa Jesus
Christ. Nau ku saeleˈa liu,
osiˈana kira faˈarongo sulia
sa Jesus Christ.

ˈIu nai baˈa saeleˈa ˈaku,
19 sulia nau ku saiana
God ke baˈa ˈafi nau ana
kaidaˈi ˈafitaˈi neˈe, osiˈana
na foˈongaˈa kamu fuaku
ma na kwaiˈafiˈanga na Ano
ˈi ru sa Jesus Christ.
20 Ma na kwaiogaiˈanga
doe nau neˈe, nau ku man-
ata toˈona God fasi nai
roˈo naˈa ˈaku sulia kwaio-
gaiˈanga nia, ma naisi maˈu
fuana faˈataloˈa sulia sa
Christ. Nau ku ˈidufaˈi non-
iraˈa ˈi naˈo, ma nau ku
oga nai noniraˈa logo ana
kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ngwae
ki kike tafea sa Jesus Christ
osiˈaku. Sui bore ˈana nau
ku mauri ˈua nama nau ku
mae, nau ku oga kike tafea
sa Jesus Christ duˈungana ru
nau ku sasiˈi ki.

21 Osiˈana tae neˈe ngwae
ki kira mauri? Ma fuaku,
nau ku mauri fuana raoˈa
fuana sa Jesus Christ. Ma
diˈia nau ku mae, nia leˈa
sulia nai baˈa tua faˈinia sa
Jesus Christ ˈi langi.
22 Bore ma nau kusi saiana
ta tae neˈe nau ku filia. Sulia
nau ku oga nai mauri ˈua,
fasi ˈiri nau ku ulafu ˈaku
ˈani raoˈa fuana sa Christ.
23 Ma nau ku oga logo nau
ku mae, fasi ˈiri nai baˈa
tua faˈinia sa Jesus Christ,
osiˈana nia leˈa liu fuaku.
Nau kusi saiana tae neˈe nau
ku oga.
24 Bore ma nia ka leˈa goˈo
neˈe noaˈa naisi mae ˈua, ˈiri
nai ˈafi kamu.
25 Nau ku saiana ru neˈeri,
ma nia neˈe kwate ma nau
ku saiana nai baˈa mauri
ˈua ˈaku faˈi kamu, fasi
ˈiri nau ku faˈangasingasia
na faˈamamanaˈanga kamu
ki. Ma na faˈamamanaˈanga
kamu ka faˈasaeleˈa kamu,
26 fasi ˈiri ana kaidaˈi
nau ku oli laˈu kwau siau-
mulu, muke baˈatafea sa Je-
sus Christ ka tasa liu osiˈaku.
27 Ma diˈia ta tae bore ˈana
ka fuli fuaku, na abulaˈanga
kamu ka saga ka leka sulia
na Faˈarongoˈanga Leˈa
sulia sa Jesus Christ. Muke
sasi ˈunaˈeri, ma diˈia nau
ku leka kwau siaumulu
nama ka noaˈa, nai baˈa
rongo goˈo ˈaku kwau sulia
na falafala leˈa kamu ki.
Ma nai baˈa saiana neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ki
ngasi, ma kamu ke tua
ˈani taˈi manataˈanga, ma
taˈi kwaiogaiˈanga goˈo
fuana raoˈa fiku fuana
Faˈarongoˈa Leˈa, fasi ˈiri
neˈe ngwae ˈoro ki kike
faˈamamana ana.
28 Noaˈa kamu kasi maˈu
ˈani malimae kamu ki. Su-
lia ru neˈe faˈataˈinia naˈa
fuada, kike baˈa ngalia na
matalangaˈilada, ma kamu
ke baˈa ngalia mauriˈa firi.
God ke baˈa sasi ˈunaˈeri.
29 God fili kamu fasi ˈiri
muke faˈamamana ana sa
Jesus Christ, ma kamu ke
nonifii logo fuana.
30 ˈI naˈo maˈi, kamu lisia
nau ku nonifii. Ma ana
kaidaˈi neˈe muka rongoa

✡ **1:30** Acts 16:19-40

kira sasi ˈunaˈeri logo aku.✡
Ma kamu ka nonifii logo
ˈunaˈeri.

2

Donga falafala sa Christ

1 Nau ku saiana neˈe
fikuˈa kamu faˈinia sa Jesus
Christ neˈe faˈangasingasi
kamu, ma na alafeˈanga nia
fuamuˈa neˈe gwale kamu.
Ma nau ku sai logo ana muka
fiku faˈinia na Anoˈi ru
Abu, ma muka kwaigere, ma
muka alafe fuamuˈa kwailiu.
2 Osiˈana ru neˈeri ki, nau
ku amasi kamu, muke kwa-
tea lia ˈi ngwae kamu ki
ma na kwaiogaiˈanga kamu
ki ka alua naˈa taˈi ru, ma
muke kwate na alafeˈanga
kamu fuamuˈa kwailiu ka
doe laˈu. Diˈia muke sasi
ˈunaˈeri, na saeleˈanga nau
ka fiˈi doe liu fuamuˈa.
3 Ma noaˈa kamu kasi fulia
laˈu ta ru sulia liamuˈa neˈe
kamu oga muke doe, ma
muka oga baˈatafelamuˈa ta-
lamuˈa. Bore ma muke
faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa,
ma leˈa fuana muke manata
fuana ngwae matamata ki ka
leˈa liufi kamu talamuˈa.
4 Muke tua faˈasia na man-
ataˈanga sulia na tae ki neˈe
kamu ogaˈi, bore ma muke
manata logo sulia na kwaio-
gaiˈanga ngwae matamata
ki.
5 Na manataˈanga kamu
ki ke diˈia na manatana sa
Jesus Christ.
6 Sui bore ˈana sa Christ
neˈe God mamana
naˈa, noaˈa nia kasi
manata fasi nia ka tua
tari ˈana ana fuli nia
faˈinia God.
7 Nia faidanga naˈa ˈani
ru ki taˈifau, ma ka
futa ana nonina ng-
wae, ma ka alua ng-
wae ni rao goˈo ˈana.
8 Ma nia ka faˈatiˈitiˈi nia
ˈana talana.
Sui bore ˈana kira ka fotoˈia
ana ˈai rara folo ma ka
mae, nia roˈo naˈa su-
lia na kwaiogaiˈanga
God.
9 Ma osiˈana na ru neˈe,
God ka faˈadoea nia
ka tasa, ma ka kwatea
naˈa sata fuana neˈe
ˈinotoˈa ka liufia sata
ki taˈifau.
10 Ma fuana na faˈa
ˈinotoˈanga ana na
satana sa Jesus, na ru
mauri ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi langi, ma
ˈi ano, ma na fanoa
ngwae mae ki, kira ke
bobo uruuru fuana.
11 Ma kira taˈifau kike
faˈarongo ˈani sa
Jesus Christ naˈa neˈe
na Aofia, ˈiri kira ke
faˈa ˈinotoˈa God na
Maˈa.

Muke kwasu diˈia na unu fuana ngwae ki saena magalia

12 Nia neˈe kwaima leˈa
nau kina ˈae, nia leˈa liu
fuana muke roˈosulia na
alaˈanga nau ki fuamuˈa,
diˈia ba kamu sasia ana
kaidaˈi nau ku tua faˈi
kamu. Ma ana kaidaˈi neˈe,
muke sasi ngangata fuana
roˈongaˈa sulia na alaˈanga
nau ki, ana kaidaˈi nau ku
tua tau faˈasi kamu. Nia ka
leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa muke ili ngangata
ˈuana roˈongaˈa sulia God
ˈania faˈadufa ˈanga. Ma

kamu ka tua ˈani ta tuaˈa neˈe totolia ngwae neˈe God faˈamaurida faˈasia taˈangaˈa ki.
13 God kwate ma kamu ka oga roˈongaˈa sulia, ma nia kwate ma muke totolia roˈongaˈa sulia na tae ki neˈe nia oga muke sasiˈi.
14 Ma ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke tua faˈasia na ngununguˈnga faˈinia olisuˈusuˈunga,
15 fasi ˈiri muke tua saga, ma noaˈa kira kasi dao toˈona ta ru fuana fafilamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka tua ˈua saena magalia neˈe safitana na ngwae neˈe abulalada ka taˈa, kamu tua naˈa diˈia ngela God ki. Nia leˈa fuana muke diˈia na unu ki neˈe rara ˈafida saena magalia rodoˈa neˈe,
16 osiˈana kamu faˈarongo ˈani alaˈanga neˈe kwatea na mauriˈa firi fuada. Ma diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa saeleˈa ka doe liu ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana, sulia raoˈa nari kamu ki ke baˈa faˈataˈinia neˈe raoˈa nau ki ˈi safitamuˈa noaˈa kasi ˈoˈo.
17 Na faˈamamanaˈanga kamu ana God ka diˈia na foˈosiˈanga neˈe kamu kwatea fuana. Ma diˈia nia oga nai mae diˈia na ru ni kwaisuˈusiˈanga logo, nai baˈa saeleˈa liu logo, diˈia kaumulu saeleˈa ana kaidaˈi neˈe.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke saeleˈa logo faˈi nau.

Sulia sa Timoti faˈinia sa Epafroditus

19 Nau ku manata toˈo neˈe na Aofia ke ˈafi nau ˈiri nau ku asungaˈinia kwau sa Timoti ˈaliˈali siaumulu, fasi ˈiri ana kaidaˈi nia ke oli maˈi ˈi neˈe, ma ka faˈarongo nau ˈani na tuaˈa kamu ki, nai baˈa saeleˈa liu.
20 Noaˈa goˈo ta ngwae ˈi neˈe faˈi nau diˈia sa Timoti neˈe saiana ka gere kamu ma ka alafe fuamuˈa.
21 Sulia ngwae matamata ki, kira manata goˈo ˈada sulia na kwaiogaiˈanga kira ki, ma ka noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga sa Jesus Christ.
22 Ma sa Timoti ba kaumulu saiana na raoˈa leˈa nia ki, sulia nia ka diˈia naˈa na ngela mamana nau fuana ˈafilaku fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku saiana ta tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi neˈe, nau ku oga nai kwate ˈaliˈali kwau ana niaˈa siaumulu.
24 Ma nau ku faˈamamana na Aofia ke baˈa kwate ka talangwaraˈu fuaku ˈiri nai leka ˈaliˈali logo kwau siaumulu.
25 Ma nau ku manata naˈa logo fuana nai eta kwatea kwau ngwai asina kia sa Epafroditus, na ngwae ba kamu kwatea maˈi ˈi neˈe fuana na ˈafilaku. Nia rao faˈi nau fuana God, ma nia ka ˈafi nau, ma keroˈo ka fuˈa saulia malimae kulu ki.
26 Sa Epafroditus oga liu lisilamuˈa taˈifau. Ma nia ka manata ˈabera, sulia kamu rongoa maˈi fasi nia mataˈi ˈi neˈe.
27 Ma nia ka mataˈi mamana, ma ka karangi mae. Bore ma God ka

kwaimanatai ana nia'a, ma
ka gura na'a. 'Una'eri, God
ka kwaimanatai logo aku,
osi'ana di'ia ne'e nia mae
na'a, ma liadila'anga nau ke
ba'a doe la'u.
28 Ma nia ne'e kwatea
ma nau ku oga liua nai
olita'i nia kwau siaumulu,
'iri muke saele'a la'u kaida'i
kamu lisia. Ma noa'a nau
kusi 'abera la'u sulia.
29 'Una'eri ne'e, muke
kwaloa nia'a 'ani saele'anga
doe, sulia nia'a ne'e ngwai
asina kia na'a du'ungana na
fa'amamana'anga kia ana
na Aofia. Muke fu'usi doe
logo ana ngwae ki ta'ifau
'una'eri.
30 Osi'ana nia noni ma'udi
fuana mae'a ma ka karangi
mae ana kaida'i nia rao
fuana sa Jesus Christ. Nia
ka kwai'afi aku olisi kamu,
sulia nia 'afita'i fuamu'a
fuana 'afilaku ana kaida'i
ne'e.

3

Na 'olo'olo'a mamana

1 Ngwaefuta nau kina 'ae,
muke saele'a sulia na fiku'a
kamu fa'inia na Aofia. Sui
bore 'ana nau ku keresia
ta'ifau na'a ala'anga ne'e
ki 'i na'o, nia le'a fuana
nai keresia la'u, sulia ne'e
ala'anga nau ki ke ba'a 'afi
kamu, kaida'i ne'e ti ngwae
ke iliili 'uana kike tala'i rora
amu'a.
2 Muke madafi kamu
fa'asia na ngwae ta'a ne'eri
ki. Kira abula ta'a. Kira
ka fa'amanata kika saea
fasi ne'e kuke ro'o nama
sulia na taki ana 'olo fa'ata'i
'anga 'iri ne'e kulu'a ngwae
God ki.
3 Kulu'a, ma noa'a la'u
kira'a, ne'e na ngwae God
ki na'a, osi'ana kulu fo'osia
God 'ani Ano'i ru Abu, ma
kuka saele'a osi'ana na ru
ne'e sa Jesus Christ sasi'i
fuaka ki. Noa'a kulu kasi
fito'o go'o ana na falafala Jiu
ki ana 'olo fa'ata'i 'anga 'iri
ne'e kulu'a ngwae God ki.
4 Sui bore 'ana nau ku
ro'osulia na falafala ne'eri
ki, noa'a nau kusi fito'o ana
go'o ru ne'eri ki. Ma di'ia
sa tai ne'e fia fasi nia ng-
wae God sulia nia ka ro'o
sulia na falafala ana 'olo
fa'ata'inia, nau'a na'a ne'e
nau ku liufia 'ani ro'onga'a
sulia falafala 'una'eri ki.
5 Kaida'i kwalu asoa ki
buri 'ana nau ku futa ma'i
ana, go'o kira ka 'ole nau
na'a. Ma nau ku futa ma'i
ana ngwae Jiu mamana, su-
lia nau ku leka ma'i fa'asia
na kwalafa sa Benjamin. Ma
nau ku leka saga na'a sulia
na taki Jiu ki, sulia nau'a
bore ta ngwae logo ana
Farasi ki.
6 Ma sulia na kwaio-
gai'anga nau ka ngasin-
gasi'a liu fuana falafala Jiu
ki, nau ku fa'akaisia na ng-
wae ne'e kira fa'amamana
ana sa Jesus ki. Ma nau ku
ro'osulia ta'ifau na taki sa
Moses ka kwate'e ki, ma
noa'a naisi rora 'ani ta taki.
7 'I na'o nau ku manata
fasi ru ne'eri ki le'a fuaku.
Bore ma ta'ena, nau ku sa-
iana na ru ne'eri ki ne'e
ru 'o'o ki go'o 'ana, osi'ana
na ru sa Jesus Christ sasi'i
fuaku ki.
8 Nia mamana! Nau ku
dao to'ona na ru ne'e nau
ku sasi'i 'i na'o ki, ru 'o'o

ki goˈo ˈani taˈifau. Bore
ma na ru neˈe talingaˈi ka
mamana neˈe fasi nau kui
sai leˈa ana na Aofia nau sa
Jesus Christ. Ma duˈungana
niaˈa neˈe kwate ma nau ku
faˈasia ru ki taˈifau neˈe nau
ku sasiˈi ˈi naˈo. Ma nau
ku manata suliˈi ru neˈeri
ki diˈia goˈo ˈana ru taˈa ki.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈiri nai
ˈado faˈinia sa Jesus Christ,
9 ma nau ku alua naˈa
taˈi ru faˈinia. Noaˈa naisi
saga ˈi maana God sulia na
tae neˈe nauˈa talaku nau
ku sasia fuana roˈongaˈa su-
lia na taki Jiu ki. Bore
ma God saea nau ku saga
sulia na faˈamamanaˈanga
nau ana sa Jesus Christ. God
naˈa neˈe faˈasaga ngwae ki
sulia na faˈamamanaˈanga
kira ki.
10 Na ru talingaˈi neˈe
nau ku oga naˈa neˈe
malingaˈilana sa Jesus Christ
faˈinia na ngasingasiˈanga
God neˈe faˈataˈinia ˈani
tataˈenga nia faˈasia na
maeˈa. Ma nau ku oga
logo ˈadoˈa faˈinia ana
nonifiiˈanga nia, ma nau ku
sasi logo diˈia neˈe nia mae.
11 Ma ˈunaˈeri, nau ku
manata toˈo nai baˈa tataˈe
logo faˈasia na maeˈa.
12 Noaˈa naisi saea fasi
nau ku malingaˈi taˈifau ana
sa Jesus nama nau ku saga
taˈifau naˈa. Bore ma nau ku
ngangata faˈinia faisuˈusuˈu
ˈanga ˈuana malingaˈilana
sa Jesus ma nau ku tua saga
taˈifau osiˈana nia fili nau
fuana sasiˈa ˈunaˈeri.
13 Ngwaefuta nau kina ˈae,
nau ku saiana ru neˈeri ki
taˈifau noaˈa kasi fuli ˈua
fuaku. Bore ma taˈi ru naˈa
neˈe nau ku sasia, nau ku
manata bura ˈani na ru neˈe
sui naˈa ki ˈi buriku, ma
nau ku sasi ngangata ˈuana
na tuaˈa diˈia sa Jesus ana
kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.
14 ˈUnaˈeri nau ku sasi
ngasingasiˈa naˈa fuana nai
baˈa ngalia na kwaiaraˈanga
ana God kaidaˈi nia ke baˈe
nau ˈalaˈa ˈuana ˈi langi,
osiˈana nau ku faˈamamana
ana sa Jesus Christ. Ma
ru neˈeri naˈa neˈe kwa-
iaraˈanga nau.
15 Kuluˈa taˈifau goˈo
neˈe kulu ngasingasiˈa naˈa
ˈani faˈamamanaˈanga kia
ki, kulu toˈo logo ana
manataˈanga ˈunaˈeri ˈi
saena maurilaka. Ma diˈia
ti ngwae amuˈa noaˈa kasi
ala goˈo fafia na ru niniˈa
nau ku saeˈe ki, God neˈe ke
baˈa faˈataˈi madako ana na
tala neˈe saga.
16 Aia, nia leˈa fuana kulu
ka roˈo sulia na ru mamana
neˈe kulu roˈo naˈa maˈi
sulia ˈi naˈo ki, leleka ka dao
ana kaidaˈi neˈe.
17 Ngwaefuta nau kina,
muke ili donga naˈa amuˈa
na falafala nau ki. Kamu
ka sasi logo diˈia sa tai
neˈe kira leka saga sulia
na falafala neˈe kaimili
faˈataˈinia fuamuˈa.
18 Nau ku fata naˈa
fuamuˈa ana kaidaˈi ˈoro
ki ˈi naˈo, neˈe ngwae ˈoro
kika saea kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ, bore ma
abulada faˈataˈinia neˈe kira
malimaeˈa ana Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na maelana sa
Jesus Christ ana ˈai rara
folo. Ma nai baˈa olioliˈa ana

sulia. Ma nau ku angi, ma
nau ku kwaimanatai sulia
19 kira leka goˈo
ˈada ˈuana kula ana
kwaˈikwaˈinga. Na ru
talingaˈi fuada neˈe kwaio-
gaiˈanga ana nonida. Nia
leˈa fuana kira ka ˈeke sulia
na ru kira sasiˈi ki, bore ma
kira saeleˈa goˈo ˈada suliˈi.
Ma taˈi ru goˈo neˈe kira
manata sulia na ru saena
magalia neˈe ˈi ano ki.
20 Bore ma kuluˈa niniˈa,
na fanoa mamana kia nia ˈi
langi. Ma kulu ka kwaimasi
ana daolana maˈi na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia, sulia nia ke
baˈa oli maˈi faˈasia ˈi langi.
21 Ma nia ke baˈa rokisia
nonika neˈe ngwataˈutaˈu
ma ke baˈa mae, ma nia ke
kwatea nonika ka ngwasi-
nasina diˈia nonina. Nia
ke baˈa rokisi kulu ˈunaˈeri
ˈani ngasingasi ˈanga doe
nia neˈe nia toˈo ana fuana
gwaungaˈi ˈanga fafia na ru
ki taˈifau.

4

1 Ngwaefuta nau kina ˈae,
muke uu ngasi ana na Aofia.
Nau ku alafe liu fuamuˈa,
ma nau ku oga lisi lamuˈa.
Nau ku saeleˈa ka doe liu
osiˈamuˈa.

Donga na falafala ana aroaroˈanga

2 ˈIu, ma koroˈo ˈi Iu-
dia faˈinia ˈi Sintike, nau
ku amasi koroˈo ˈiri moke
mango faˈasia olisuˈusuˈu
ˈanga, osiˈana koroˈo ngwai
asina ki naˈa ana na Aofia.
3 Ma sa Sisigus, ˈaeˈo logo
na ngwae rao leˈa kwaima
faˈi nau, nau ku oga ˈoke
ˈafia ro kini neˈeri ki, su-
lia keroˈa rao ngangata faˈi
nau, ma faˈinia sa Kle-
ment, ma faˈinia ngwae ˈoro
ki fuana na faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa. God kere-
sia naˈa satada taˈifau ˈi
saena buka nia, na kula neˈe
nia keresia naˈa satana na
ngwae neˈe kira ke baˈa toˈo
ana mauriˈa firi.
4 Muke saeleˈa ana kaidaˈi
ki taˈifau sulia na fikuˈa
kamu faˈinia na Aofia. Ma
nau ku saea laˈu, muke
saeleˈa!
5 Muke faˈataˈinia na
enoenoˈanga fuana ngwae
ki taˈifau, osiˈana na Aofia
nia ke baˈa dao ˈaliˈali naˈa
maˈi.
6 Muke tua faˈasia na
manata ˈaberaˈanga ˈani ta
ru. Bore ma muke foˈosia
lala God, muke gania ˈuana
tae ki neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani, ma muke baˈa tangoa.
7 Ma na aroaroˈa God ke
baˈa tua ˈi saena mauril-
amuˈa ma ˈi saena man-
ataˈanga kamu, ˈiri muke
tua faˈasia na ˈaberaˈanga
ma na maˈungaˈa. Ma
God ke baˈa kwatea na
aroaroˈanga nia fuamuˈa,
osiˈana kamu tua ˈado
faˈinia sa Jesus Christ. Ma
na aroaroˈanga nia noaˈa ta
ngwae kasi malingaˈi aliˈafu
ana.
8 Ngwaefuta kina, na
alaˈanga ˈisi nau fuamuˈa
naˈa niniˈa. Muke manata
sulia na ru mamana ki, ma
ru neˈe ngwae ki fuˈusi doe
ani, ma na ru saga ki, ma
na ru neˈe sikasika faˈasia
taˈangaˈa, ma ru leˈa ki.

9 Muke roˈosulia naˈa
faˈamanataˈanga neˈe nau
ku kwatea fuamuˈa. Ma
muke sasi sulia na abulalaku
neˈe kamu lisia nau ku
tua ˈani, ma nau ku alaˈa
ˈani. Ma God neˈe kwatea
aroaroˈa fuaka, nia ke tua
faˈi kamu.

Sa Paul tangoda fuana kwaiˈafiˈanga kira ki

10 Sulia na fikuˈa nau
faˈinia na Aofia, nau ku
saeleˈa liu fafia na kwateˈa
ba kamu kwatea fuaku
laˈu. Tau naˈa maˈi ˈafitaˈi
fuana muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuaku,
osiˈana noaˈa kamu kasi toˈo
ana ta masikwaˈanga fuana
kwatelana.
11 Noaˈa nau kusi ˈuga
goˈo neˈe nai olidoko ana ta
ru. Sulia ana kaidaˈi neˈe,
tuaˈa nau noaˈa kasi leˈa,
bore ma manataku toli naˈa
faˈinia tae neˈe nau ku toˈo
naˈa ana.
12 Ana kaidaˈi ki, nau ku
dalaˈa. Ma ana ti kaidaˈi,
nau ku toˈo ana ru ˈoro
ki. Ma nau ku sai naˈa ana
tae neˈe manata toliˈa ana
kaidaˈi ki taˈifau, bore ˈana
kaidaˈi ana abusuˈa nama
ana fioloˈa, ma ana kaidaˈi
nau ku toˈo ana ru ˈoro ki
nama kaidaˈi nau ku toˈo
ana bara ru ki.
13 Nau ku bolo goˈo
ˈaku faˈinia na sasilana
na ru neˈeri ki taˈifau,
sulia sa Jesus Christ neˈe
faˈangasingasi nau.
14 Ma sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, na kwaiˈafi ˈanga
neˈe kamu kwatea fuaku
ana kaidaˈi nau ku toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga, nia leˈa liu.
15 Kamu ngwae ˈi Fil-
ipae ki, kaumulu saiana
taˈifau naˈa, kaumulu goˈo
ngwae faˈamamana ki neˈe
kamu ˈafi nau. Ana kaidaˈi
ba kamu fiˈi eta rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa, ana
kaidaˈi ba nau ku leka faˈasi
kamu saena abaˈi kula ˈi
Masedonia, noaˈa laˈu ta
fikutaˈi ngwae neˈe kira
kwatea mani fuaku. Taˈi
kamuˈa goˈo ba kamu ˈafi
nau.
16 Ma ana kaidaˈi nau ku
oga kwaiˈafiˈanga ki saena
fanoa ˈi Tesalonika, kau-
mulu ba kamu kwate mani
fuaku ana ro kaidaˈi.
17 Naisi fata laˈu ˈuri fasi
ˈiri nau ku ngali talau naˈa
ana tae ki neˈe kamu kwatea
fuaku. Bore ma nau ku oga
lala na kwaiaraˈanga God
fuamuˈa ka doe.
18 Aia, nau ku ngalia na ru
ki taˈifau neˈe kamu kwateˈe
maˈi fuaku, ma ka doe liu-
fia na ru nau ku ogaˈi ki.
Nau kusi oga naˈa ta ru,
sulia sa Epafroditus kwatea
taˈifau naˈa kwaiˈafiˈanga
kamu fuaku. Ru neˈeri ka
diˈia ta foˈosi neˈe moko
leˈa, neˈe God saeleˈa fafia.
19 Ma God neˈe nau ku
rao fuana, nia ke baˈa kwa-
tea fuamuˈa na ru ki taˈifau
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani
faˈasia na ru leˈa ˈoro nia ki.
Nia ke kwatea ru neˈeri ki
fuaka sulia sa Jesus Christ.
20 Kuluˈa taˈifau kuke
tafea God na Maˈa kia tuatua
firi! ˈIu.

Alaˈanga ˈisi ki

21 Nau ku kwatea
kwau fata leˈaleˈanga nau
fuamuˈa taˈifau neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Ma na ngwai asina
kia ki neˈe kami tua kwau

ˈi neˈe, kira taˈifau logo kira
kwatea kwau na fata leˈa
leˈa ˈanga kira ki fuaumulu.
22 Na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana neˈe kira
tua ˈi neˈe ˈi Rom, ma ka
tasa faˈasia na ngwai asina
kia ki neˈe kira tua ˈi saena
luma sa Saesar, na ngwae
tatalafaˈa, kira kwatea logo
kwau na fata leˈa leˈa ˈanga
kira ki.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri
na Aofia sa Jesus Christ ke
ˈofe kamu ˈani faˈataˈilana
na alafeˈanga nia fuamuˈa
taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Kolose

ˈI Kolose taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. Nia 160 kilomita bali fanelana sina ana fanoa doe ˈi Efesus. Nia lia diˈia sa Paul talana noaˈa kasi leka dao ˈi Kolose. Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua ana fanoa ˈi Efesus, nia kwatea goˈo ngwae ni rao nia ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈe. Kaidaˈi sa Paul keresia na buka neˈe, nia tua saena na lokafo ˈi Rom.

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira tua naˈa saena siosi ˈi Kolose. Taˈi bali ana faˈamanata ˈanga ˈosoˈoso, kira ngwae Grik neˈe saea Kristin ki kira ke foˈosia nama ˈainsel, ma anoˈi ru neˈe toˈo ana ngasingasi ˈanga ki. Ma taˈi bali ana faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision), ma fuana faˈa abulana fanga ˈoro faˈasia Kristin ki fuana ˈanilaniˈi.

ˈIu sa Paul ka kerekere fuada ka fata fonea faˈamanataˈanga ˈunaˈeri ki. Nia saea neˈe sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau ana magalia neˈe, ma sulia raoˈa sa Christ lala neˈe God ka alaˈania ngwae ana magalia kira ka leka maˈi siana. Ka ˈunaˈeri, diˈia kulu faˈamamana ana sa Christ, niaˈa goˈo neˈe taˈi kula neˈe God faˈamauri kulu ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Mauriˈa mamana ma na raoˈa sa Christ & 1:1—2:19
- Mauriˈa faolu, kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ & 2:20—4:18

Sa Paul fata leˈa leˈa ana ngwae faˈamamana ki ˈi Kolose

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ sulia kwaiogaiˈanga God, faˈinia na ngwaefuta kia sa Timoti, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa.

2 Keroˈo fata leˈa leˈa kwau fuamuˈa ngwae God ki neˈe kamu tua ˈi Kolose. Ma kamu ngwae asina keroˈo ki, osiˈana kamu uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

Na foˈongaˈa keroˈo fuamuˈa neˈe God na Maˈa kia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Foˈongaˈa ana baˈatafeˈanga

3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe keroˈo foˈo fuamuˈa, keroˈo baˈatafea God, na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia, fuamuˈa.

4 Keroˈo baˈatafea God, sulia keroˈo rongoa na falafala neˈe kamu faˈamamana naˈa ana sa Jesus Christ faˈinia na alafeˈanga kamu fuana ngwae God ki taˈifau.

5 Aia, ana kaidaˈi kamu
eta rongoa na alaˈanga ma-
mana neˈe kira saea ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, kamu ka
faˈamamana, ma muka alafe
fuana ngwae ki, osiˈana
kamu kwaimasi ana na ru
leˈa ki neˈe God ka salisali
fuamuˈa maˈi ˈi langi.
6 Na Faˈarongoˈa Leˈa
neˈeri ka takalo fuana
ngwae ˈoro ki ana kula
toˈotoˈo ki saena magalia,
ma nia neˈe kwatea na
ngwae ˈoro ki kira ka sasia
ru leˈa ki. Na ru neˈeri
neˈe fuli ˈi safitamuˈa ana
kaidaˈi neˈe kamu etangia
rongolana na Faˈarongoˈa
Leˈa ma muka saiana na
alafeˈanga God.
7 Sa Epafras, na ngwae
ba faˈarongo kamu ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa, niaˈa na
ngwae kwaima leˈa kaim-
ili mala. Nia neˈe ngwae
rao leˈa sa Jesus Christ faˈi
keroˈo, ma nia ka rao leˈa ˈi
safitamuˈa logo.
8 Sa Epafras neˈe
faˈarongo keroˈo ˈani
alafeˈanga kamu ana na ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki. Na Anoˈi ru Abu
kwatea naˈa alafeˈanga
neˈeri fuamuˈa.
9 ˈIta maˈi keroˈo ka rongo
suli kamu ˈunaˈeri, keroˈo
ka inaˈu ana foˈongaˈa fasi
ˈiri God ke faˈataˈinia ru
neˈe nia oga muke sasiˈi
ki, ma na Anoˈi ru Abu ka
ˈafi kamu ˈiri muke manata
saga ma muke malingaˈinia
kwaiogai ˈanga nia ki.
10 Keroˈo foˈo ˈunaˈeri,
fasi ˈiri neˈe tuaˈa kamu ke
leka sulia kwaiogaiˈanga na
Aofia, ma ka faˈasaeleˈa nia,
ma muke bolo fuana sasi-
lana na raoˈa leˈa matamata
ki taˈifau, ma muke saiana
God ka leˈa ka tasa liu.
11 Nau ku gania God fasi
ˈiri nia ke faˈangasingasi
kamu ana na ngasin-
gasiˈanga doe nia, fasi
ˈiri muke bolo faˈinia na
ngangataˈanga ˈani ta ru
bore ˈana faˈinia mabetauˈa.
Ma muke saeleˈa,
12 ma muke baˈatafea God
Maˈa kia, neˈe kwate muke
totolia toˈongaˈa ana ru neˈe
God gonia ˈi langi ki fuana
ngwae nia ki.
13 God lafu kia naˈa
faˈasia na ˈinotoˈanga ana
maˈerodo neˈe sa Saetan
ˈinotoˈa ˈania, ma nia ka
talaˈi kia kwau ˈuana saena
ˈInotoˈanga na Ngela nia
neˈe nia alafe fuana.
14 Ma na Ngela nia ka
loge kia faˈasia sa Saetan,
osiˈana nia rufuanata naˈa
ana roraˈa kia ki.

Sa Christ nia talingaˈi ka tasa

15 Sa Christ neˈe kulu lisia
naˈa nia neˈe nununa God
neˈe noaˈa kulu kasi lisia
ˈani maaka. Ma nia ka
gwaungaˈi fafia ru neˈe God
nia saungaˈiniˈi ki, diˈia ta
ngela faˈinaˈonaˈo neˈe lia
sulia ru ki taˈifau.
16 Sa Jesus Christ nia
ˈafia God ana kaidaˈi God
saungaˈinia naˈa ru ki
taˈifau maˈi ˈi langi ma ˈi
ano, ma na ru ki taˈifau neˈe
kulu lisia, ma ru ki taˈifau
logo neˈe noaˈa kulu kasi
lisia, ma na ano ˈi ru ki neˈe
kira ngasingasiˈa, ma kika
gwaungaˈi, ma kika ˈinotoˈa.

Ana sa Jesus Christ, God
saungaˈinia na ru ki taˈifau,
ma God ka saungaˈinida
fuana sa Jesus Christ.
17 Sa Christ nia eta
tua naˈa sui mala na ru
ki taˈifau, ma na ru ki
taˈifau ka tua leˈa sulia nia
gwaungaˈi fafida.
18 Sa Jesus Christ naˈa
neˈe gwaˈi ru ana nonina.
Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana, kira naˈa
neˈe nonina, ma nia ka kwa-
tea mauriˈa fuada. Niaˈa na
ngwae etaeta neˈe God taˈea
faˈasia na maeˈa, ˈiri nia ka
talingaˈi ka tasa fafia naˈa ru
ki taˈifau.
19 Sa Jesus nia usulia
taˈifau naˈa God, sulia nia
neˈe kwaiogaiˈanga God.
20 Ma ˈania sa Jesus, God
ka olitaˈinia na ru ki taˈifau
maˈi ˈi ano ma ˈi langi
fuana. God ka saungaˈinia
na aroaroˈanga naˈa ˈania
na maelana sa Jesus ana ˈai
rara folo.
21 Ana kaidaˈi ˈi naˈo, kau-
mulu tua tau faˈasia God
ma muka malimae logo ana,
osiˈana na abula taˈangaˈa
ma na manataˈanga rora ki
neˈe kamu sasiˈi.
22 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, osiˈana maelana sa Je-
sus, God ka saungaˈinia na
aroaroˈanga faˈi kamu. God
nia sasi ˈunaˈeri ˈiri muke
sikasika, ma noaˈa ta ngwae
kasi fai fafi kamu ˈania ta ru
taˈa, kaidaˈi nia ngali kamu
maˈi ˈi naˈona God.
23 Nia baˈa ˈunaˈeri,
diˈia muke ngangata ˈania
faˈamamanaˈanga kamu
ana sa Jesus Christ, muke
uu ngasi ˈani fitoˈonga
kamu ki ana na ru neˈe
kamu rongoˈi sulia ana
Faˈarongoˈanga Leˈa. Na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri neˈe
kira fata sulia taˈifau naˈa
fuana na ngwae ˈoro saena
magalia. Aia, nauˈa sa Paul
logo neˈe ta ngwae ni rao
ˈania faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri.

Raolana sa Paul fuana na ngwae faˈamamana ki

24 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku
saeleˈa sulia nau ku nonifii
naˈa ˈaku fuana ˈafilamuˈa.
Saena noniku nai nonifii
diˈia sa Christ ba nia nonifii.
Na nonifiiˈa nini nau, nau
ku nonifii fuana na fikutaˈi
ngwae faˈamamana neˈe na
nonina sa Christ.
25 God neˈe fili nau fuana
raoˈa fuana na ngwae
faˈamamana ki. Na raoˈa
nau naˈa neˈe faˈatalongaˈi
lana taˈifau na fatalana God
fuamuˈa.
26 Kaidaˈi maˈi ˈi naˈo, God
noaˈa kasi faˈataˈi madako
ana Faˈarongoˈa neˈe. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, nia fiˈi
faˈataˈinia naˈa fuana ng-
wae nia ki.
27 God nia saeleˈa ka
faˈataˈinia fuaka na ngwae
nia ki, neˈe na Faˈarongoˈa
neˈeri, nia fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki logo. Ma
na Faˈarongoˈa neˈeri, neˈe
sa Jesus Christ tua naˈa aka.
Ma sulia nia ˈunaˈeri, kulu
saiana kuke baˈa ˈinotoˈa
faˈinia God.
28 ˈUnaˈeri, keroˈo ka
faˈatalo sulia sa Jesus Christ
fuana ngwae ki taˈifau.

Kero'o fa'amanata na ngwae ki ta'ifau sulia sa Christ, ma kero'o ka fa'abasuda 'iri kike donga. Kero'o sasi 'uri 'ani liato'o ne'e kero'o to'o ana. Kero'o sasi 'uri fasi 'iri kero'o ke tala'ia ngwae ki ta'ifau siana God di'ia na'a ngwae ne'e kira manata ngasi ana sa Jesus Christ.

29 Nau ku rao ngasingasi'a ma nau ku sasi ngangata 'ani ngasingasi'anga doe ne'e sa Jesus Christ kwatea fuaku, fasi 'iri nai sasia na rao'a ne'eri ki.

2

1 Nau ku oga muke saiana ne'e nau ku rao ngasingasi'a fuamu'a, ma fuana ngwae ki ne'e kira tua saena ma'e fanoa 'i Laodisea logo, ma fuana sa tai ne'e noa'a kasi lisi nau 'ua.

2 Nau ku rao 'una'eri sulia nau ku oga nai alunga'i kamu, ma 'iri muke alafe fuamu'a kwailiu, ma muke saiana ta'ifau na'a fa'arongo'a sulia sa Jesus Christ ne'e God noa'a kasi fa'ata'inia ma'i 'i na'o.

3 Osi'ana sa Jesus Christ na'a ne'e ngwae ne'e bolo fuana kwatelana sai'i ru'a ma liato'onga'a mamana fuana ngwae ki.

4 Na fadalana na kerekere'a nau na'a fuamu'a nia 'uri: Kamu kasi fa'amamana ana fa'amanata'anga 'oso'oso ne'e ti ngwae kira saea, sui bore 'ana ala'anga ne'eri ki rongolana nia ka le'a.

5 Sui bore 'ana nau ku tua tau fa'asi kamu, nau ku manata to'omu'a go'o 'aku sulia asoa ki. Ma nau ku saele'a liu fafia ne'e nau ku saiana na fa'amamana'anga kamu ki ngasi ana sa Jesus Christ.

Mauri'a faolu sulia sa Jesus Christ

6 Aia, osi'ana ne'e kamu fa'amamana ta'ifau na'a sa Jesus Christ na Aofia kamu, na abulalamu'a ke fa'ata'inia logo ne'e kamu fiku fa'inia.

7 Muke dau ngasi na'a ana, di'ia ta 'ai ba lalisusu na'a saena ano ma ka uu ngasi. Ma muke saunga'inia na maurilamu'a fafona na ru ki ta'ifau ne'e nia saea fuamu'a 'iri na fa'amamana'anga kamu ke ngasi ana, di'ia ne'e kira fa'amanata kamu ta'ifau na'a 'ani. Ma muke ba'atafea God.

8 Ma muke madafi kamu 'asu 'ubani ta ngwae kata soke kamu 'ani fa'amanata 'anga ne'e noa'a 'iri mamana. Na fa'amanata 'anga ne'eri, nia leka ma'i fa'asia ngwae ki go'o 'ana, ma fa'asia na taki ne'e ngwae ki tala saunga'ini'i go'o 'ada ki, ma sulia ano'i ru ta'a ki ne'e tua saena mamanga, ma noa'a la'u fa'asia sa Jesus Christ.

9 God ta'ifau na'a ne'e tua ana nonina sa Jesus Christ.

10 Ma kamu'a, God ka kwatea ta'ifau na'a na mauri'a mamana fuaumulu 'ani 'ado'a kamu fa'inia sa Jesus Christ. Sa Jesus Christ 'inoto'a na'a fafia ano 'i ru kwaitala'i ki, ma na ngasingasi'anga ki ta'ifau.

11 Aia, sa Jesus Christ
nia sikilia taˈifau naˈa na
manataˈanga rora ki neˈe
suˈumaˈi kamu fuana na
taˈangaˈa, ka diˈia ˈolo
faˈataˈi ˈanga neˈe ˈefoa
ˈuliˈuli faˈasia na noni.
12 Duˈungana ana kaidaˈi
kamu siuabu, nia diˈia kira
ano naˈa fafi kamu saena
kilu gwaˈu diˈia neˈe kira
sasia ana sa Jesus Christ.
Ma ˈania siuabuˈa logo,
kaumulu tataˈe faˈasia na
maeˈa faˈinia sa Jesus Christ
sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ana ngasingasiˈanga
God neˈe taˈea sa Christ
faˈasia na maeˈa.
13 Kamu mae naˈa, osiˈana
kamu abula taˈa naˈa, ma
kamuˈa noaˈa laˈu na ngwae
God ki. Ma God alaˈania
sa Jesus Christ ka faˈamauri
kaumulu, ana kaidaˈi nia ru-
fuanata ana taˈangaˈa kamu
ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈe,
God ka kwatea naˈa mauriˈa
faolu fuamuˈa, diˈia ba nia
taˈea sa Jesus Christ. Ma
God ka rufuanata naˈa ana
taˈangaˈa kia ki taˈifau.
14 Nia ka ongoa taˈifau
naˈa saena ˈaba ru neˈe kira
keresia taˈangaˈa kia ki ˈi
saena. Nia ka lafuda taˈifau,
diˈia nia ka fotoˈia ana ˈai
rara folo faˈinia sa Jesus
Christ.
15 Ma ˈania maelana sa
Jesus Christ ana ˈai rara
folo, nia ka liufia naˈa ano
ˈi ru taˈa ki ma ka lafua
naˈa ngasingasiˈanga kira ki
taˈifau. Ma nia ka faˈa
ˈekeda ˈi maana ngwae ki
taˈifau.
16 Ma kamu kasi rongo su-
lia ta ngwae neˈe ka fata
amuˈa sulia ta fanga tae neˈe
kamu ˈania, ma tae neˈe
kamu ka kwaˈufia, ma sulia
logo faˈi asoa tae neˈe kamu
faˈa abua, ma faˈi asoa neˈe
kamu faˈadoe sulia faˈi asoa
ana madamo faolu ki, ma
sulia asoa ana Sabat.
17 Osiˈana na taki ˈunaˈeri
ki, ka diˈia goˈo ˈana na
nunuˈi ru neˈe ke baˈa dao
maˈi ˈi naˈona na ru ma-
mana. Na ru mamana naˈa
neˈe sa Jesus Christ.
18 Noaˈa kamu kasi
alaˈania ta ngwae kasi
faˈarora kamu faˈinia
faˈamanataˈanga rora ki,
osiˈana kamu toˈo ana
kwaiaraˈa neˈe God oga ke
kwatea fuamuˈa. Noaˈa
kamu kasi donga ngwae
neˈe enoeno ˈosoˈoso ada
ki, ma kira ka faˈadoea
nama ˈainsel ki. Kira fata
baˈalafe sulia lisilana lialiata
ki. Bore ma ru neˈeri ki, lia
boleboleˈa taˈifau goˈo.
19 Ma na ngwae ˈunaˈeri
ki kira akafoˈa naˈa faˈasia
sa Jesus Christ neˈe nia tua
tua ratai ana ˈi naˈo. Sa
Jesus Christ naˈa neˈe ng-
wae gwaungaˈi fuana ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ana ki, diˈia na gwauna ng-
wae ba nia gwaungaˈi ana
nonina. Ma kulu diˈia na
nonina, ma God ka kwa-
tea mauriˈa fuaka, ma ka
faˈangasingasi kia, ma ka
dau fiku kia, ˈiri kuke bulao
maˈi ˈani taˈi noni sulia na
kwaiogaiˈanga God.

Mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

20 Ana kaidaˈi sa Jesus
Christ nia mae, kamu diˈia
kamu mae logo faˈinia,

ma nia ka loge kamu naˈa
faˈasia na taki neˈe ngwae
ki saungaˈiniˈi ˈada talada.
Aia, faˈuta neˈe falafala
kamu ka leka goˈo ˈana
sulia na taki neˈe ngwae ki
kira saungaˈiniˈi goˈo ˈada
talada? Faˈuta neˈe muka
roˈosulia na taki neˈe kira
fata ˈuri ˈani ki,
21 “Noaˈa ˈoe kosi sama
toˈona na ru loˈoko, ma
noaˈa ˈoe kosi ˈania na fanga
loˈoko.”
22 Na taki neˈeri ki fata
goˈo ˈada sulia na ru neˈe
ke baˈa funu logo buri
ˈana ngwae ki kira ˈania
taˈifau. Na ngwae goˈo
ˈana neˈe saungaˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri ki.
23 Na taki neˈeri ki
rongolana leˈa, diˈia niˈi
sakatafa maˈi faˈasia na
ngwae liatoˈo. Kira ka
suˈumaˈi kamu ˈuana na
foˈosilana ˈainsel ki, ma na
enoenoˈanga ˈosoˈoso goˈo
ˈana, ma ˈuana faˈafiilana
noni goˈo ˈana. Bore ma
na taki neˈeri ki kasi bolo
goˈo fuana kwaiˈafilana
ngwae fasi ˈiri nia logea goˈo
kwaiogai taˈa ki ˈani nonina.

3

1 Ana kaidaˈi God taˈea
sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa ˈuana na mauriˈa, nia
ka ˈunaˈeri logo ka kwatea
logo mauriˈa mamana fuaka
faˈinia sa Christ. Duˈungana
ru neˈe, muke manata sulia
na ru ki ˈi langi, na kula neˈe
sa Jesus Christ ka tua ˈania
na ˈinotoˈanga ana bali lima
ˈoloˈolo ana God.
2 Muke manata sulia na ru
ki ˈi langi, ma noaˈa laˈu
sulia na ru ki saena magalia
neˈe ˈi ano goˈo.
3 Kaidaˈi sa Christ mae,
kamu bore mae logo ma na
mauriˈa mamana kamu ka
tua ago naˈa faˈinia sa Christ
neˈe tua rabi ana God.
4 Sa Jesus Christ naˈa neˈe
na gwalona na mauriˈa ma-
mana kamu. Ma kaidaˈi nia
ke baˈa faˈataˈi maˈi ˈi neˈe,
na mauriˈa mamana kamu
logo ke faˈataˈi maˈi faˈinia
ma muke ˈinotoˈa faˈinia.

Mauriˈa ˈua ma na
mauriˈa faolu

5 Duˈungana ru neˈeri,
muke faˈamaea taˈifau
naˈa kwaiogaiˈanga taˈa
kamu ki ana noni fuana
kakabaraˈanga, ma na
abulaˈanga taˈa, ma na
kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma
na guguta ˈanga (sulia neˈe
guguta ˈanga diˈia logo na
foˈosilana ta god matamata).
6 Na abula taˈangaˈa
ˈunaˈeri ki, God ke baˈa kwa-
tea kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae noaˈa kasi roˈosulia
ki.
7 Ana taˈi kaidaˈi ˈi naˈo,
sui mala kamu ka fiˈi
faˈamamana ana sa Jesus,
kamu oga ˈamuˈa lekaˈa
sulia kwaiogaiˈanga taˈa
neˈeri ki.
8 Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, muke sikarangaˈinia
faˈasia na mauriˈa kamu
na abula taˈangaˈa neˈe
ki: saetaˈanga, ma na
ˈailaˈanga, ma na alaˈanga
taˈa ki, ma na fata susu-
alaˈanga ki.

9 Ma noaˈa kamu kasi
soke kamu kwailiu, sulia
kaumulu danga taˈifau naˈa
ˈani na falafala ana mauriˈa
neˈeri ˈi naˈo,
10 ma muke tua ˈani na
mauriˈa faolu neˈe God
saungaˈinia. Osiˈana nia
faˈafaolu kamu sulia asoa
ki taˈifau fasi ˈiri neˈe
maurilamuˈa ka usulia
niaˈa, ma muka sai leˈa ana
niaˈa.
11 Ma osiˈana neˈe God
faˈafaolu kia, ka noaˈa ta
matamataˈanga ˈi safitana
ngwae Jiu ki, ma na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma
na ngwae ˈolo faˈataˈinia
faˈinia ngwae kasi ˈolo
faˈataˈinia ki. Noaˈa ta
matamataˈanga ˈi safitana
kuluˈa ma na ngwae neˈe
noaˈa kasi saiana alaˈanga
Grik diˈia na ngwae ˈi
Sitian ki. Ma noaˈa ta
matamataˈanga ˈi safitana
na ngwae rao, ma na ngwae
ˈaˈana. Sa Jesus Christ goˈo
neˈe nia talingaˈi, ma nia
ka tua saena maurilana na
ngwae ki taˈifau neˈe kira
toˈo ana mauriˈa faolu neˈe
faˈasi nia.
12 Kamuˈa ngwae God ki,
ma nia alafe fuamuˈa, ma
ka fili kamu ˈiri kamuˈa
na ngwae nia ki naˈa.
Osiˈana na ru neˈeri, muke
kwaimanatai fuana ngwae
ki, ma muke sasi leˈa,
ma muke faˈatiˈitiˈi kamu
talamuˈa, ma muke tua
enoeno, ma muke mabetau.
13 Ma noaˈa kamu kasi
saetaˈa ˈaliˈali fuamuˈa
kwailiu. Ma diˈia ta ngwae
ka sasia ta ru taˈa amuˈa,
muke rufuanata ana faˈinia.
Muke rufuanata amuˈa
kwailiu, diˈia logo na Aofia
nia rufuanata naˈa ana na
roraˈa kamu ki.
14 Ma ka tasa ana ru
neˈe ki taˈifau, muke alafe
fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri
muke tua ˈani ˈadoˈa leˈa.
15 Na aroaroˈanga neˈe sa
Jesus Christ kwatea nia talaˈi
kamu ˈani ru ki taˈifau neˈe
kamu fuliˈi. Osiˈana God
saungaˈi kamu ˈiri muke
ˈado fiku ˈani taˈi noni, ma
fasi ˈiri muke tua ˈani na
aroaroˈanga neˈeri. Ma
muke baˈatafea God sulia
asoa ki.
16 Muke alaˈania na
alaˈanga leˈa sa Jesus Christ
ki ka tua ma ka fungu ˈi
saena maurilamuˈa. Muke
faˈamanata kamu kwailiu
ˈani alaˈanga sa Jesus
ki. Muke sasi ˈuri ˈani
liatoˈongaˈa neˈe kamu toˈo
ana. Muke ngulia Sam ki
ma na ngu abu ki. Muke
ngu sulia God faˈinia na
baˈatafelana.
17 Ma ru ki taˈifau neˈe
kamu sasiˈi ma muke saea,
muke sasiˈi diˈia na ngwae
sa Jesus na Aofia ki. Muke
baˈatafea God na Maˈa ˈani
sa Jesus Christ.

Abulaˈanga leˈa

18 Aia, kini neˈe kamu
ˈafe naˈa ki, muke roˈosulia
na araˈi kamu ki, sulia na
falafala neˈeri bolo faˈinia
ngwae kira faˈamamana ana
sa Christ ki kike sasi sulia.
19 Ngwae neˈe kamu araˈi
ki, muke alafe fuana ˈafe
kamu ki, ma muke mabe
faˈinida.
20 Ngela ki, muke roˈosulia
na maˈa faˈinia teˈa kamu ki

sulia asoa ki, sulia nia neˈe
ru God nia saeleˈa faˈinia.
21 Ma na maˈa ki faˈinia
teˈa ki, noaˈa kamu kasi fata
balubaluˈa fuana na ngela
kamu ki, ˈasu ˈubani kira
kasi oga naˈa na roˈongaˈa
suli kamu.
22 Ma kamu ngwae rao
ˈoˈo ki, muke roˈo nama
sulia na ngwae kira ˈaˈana
fuamuˈa ki. Noaˈa laˈu ana
kaidaˈi neˈe kira bubungi
kamu goˈo ˈiri kike alafafia
na raoˈa kamu ki. Muke
iliili ˈuana raoˈa leˈa fuana
na faˈadoelamuˈa fuana na
Aofia.
23 Na raoˈa tae neˈe
kamu sasia, muke sasia ˈani
na ngasingasiˈanga kamu
taˈifau, diˈia kamu rao fuana
na Aofia, ma noaˈa laˈu
fuana na ngwae goˈo ˈana.
24 Muke manata toˈona ru
neˈe: Na Aofia ke baˈa kwa-
tea kwaiaraˈa nia neˈe nia
eta fataˈa ˈani fuana ngwae
nia ki. Ma sa Jesus Christ
neˈe na ngwae ˈaˈana neˈe
kamu rao mamana fuana.
25 Ma sa tai neˈe ka
fulia na taˈangaˈa, nia
ke baˈa ngalia logo na
kwaˈikwaˈinga osiˈana
roraˈa nia sasia. Osiˈana
God noaˈa kasi efoa naˈa
matalangaˈinga nia.

4

1 Kamu ngwae ˈaˈana
ki, muke sasi leˈa fuana
ngwae rao kamu ki ana
falafala neˈe saga ma ka
bolo faˈinida. Muke manata
toˈona neˈe taˈi ngwae
ˈaˈana fuamuˈa nia tua maˈi
langi.
2 Kaidaˈi kamu foˈo, muke
tua ni lialia, ma muke
ˈidufaˈi baˈatafea God.
3 Ana kaidaˈi ki taˈifau
neˈe kamu foˈo ana, foˈo
logo fuamiroˈo ˈiri God
ke kwatea ka talang-
waraˈu fuamiroˈo fuana
faˈatalongaˈilana fatalana
sulia sa Christ neˈe God
noaˈa kasi faˈataˈi madako
ana ˈi naˈo maˈi. Aia, nau ku
tua saena luma ni lokafo ana
kaidaˈi neˈe, sulia neˈe nau
ku faˈarongo ˈani fatalana
God.
4 Aia, muke foˈo fasi ˈiri
ka talangwaraˈu fuana nai
faˈatalongaˈinia fatalana
Christ ka madako.
5 Muke tua ˈani liatoˈo
fuana ngwae neˈe kasi
faˈamamana ˈua ana sa
Christ ki. Ana kaidaˈi ki
taˈifau, muke faˈataˈinia
fuada neˈe tualamuˈa nia
ˈoloˈolo.
6 Ma kaidaˈi kamu alaˈa
faˈinida, na alaˈanga kamu
ka tua madako ma ka
leˈa. Ma muke saiana
olisi ˈoloˈoloˈa ana saefiloˈa
ngwae ki taˈifau.

Fata leˈangaˈa ˈisi ki

7 Sa Tikikus nia ta ngwae
asina alafe akulu, ma nia rao
leˈa fuana sa Jesus, ma nia ta
ngwae rao faˈi nau ana raoˈa
na Aofia kia. Nia ke baˈa
alaˈa suli nau fuamuˈa.
8 Nau ku kwate nia
kwau siaumulu, ˈiri nia
ke faˈasaeleˈa kamu ˈani
alaˈanga nia suli kaimili.
9 Sa Onesimus leka logo
kwau faˈinia, na ngwae
asina kwaima leˈaleˈa ba rao
noni maˈudi ma niaˈa logo
ta ngwae ana fikuˈa kamu.
Kulu saeleˈa ana. Kera ke

ba'a fa'arongo 'ani ru ki ta'ifau ne'e fuli kwa'u 'i ne'e.

10 Sa Aristakus ne'e tua 'ua 'i ne'e fa'inau saena luma ni lokafo, nia kwatea kwau na fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a, fa'inia logo sa Mark, na di'i ba sa Banabas. (Nau ku kwatea na'a kwau na ala'anga nau ki fuamu'a sulia sa Mark 'iri muke kwaloa di'ia nia dao kwau siaumulu ana ta kaida'i.)

11 Ma sa Josua ba kira saea logo 'ani sa Justus ka kwatea logo kwau fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a. Na uulu ngwae Jiu ki ne'eri'a, kira rao fa'i nau fuana na 'Inoto'anga God, sulia noa'a ta ngwae Jiu la'u ne'e ka rao fa'i nau. Na uulu ngwae ne'eri ki go'o ne'e kira 'afi le'a aku.

12 Sa Epafras ka kwatea logo kwau fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a. Nia ta ngwae ana fiku'a kamu ma na ngwae rao sa Jesus Christ logo. Nia fo'o fuamu'a sulia asoa, ka gania God 'iri muke uu ngasi, ma muke ngangata 'ani fa'amamana'anga kamu ana ro'onga'a sulia kwaiogai'anga God ki.

13 Nau'a talaku, nau ku sai le'a ana nia'a ne'e rao ngasi fuana 'afilamu'a fa'inia na ngwae ne'e kira tua saena ma'e fanoa 'i Laodisea ma 'i Herapolis.

14 Ma sa Luke na ngwae kwaigurai kia fa'inia sa Demas, kera kwatea logo kwau na fata le'a le'a 'anga kera ki fuamu'a.

15 Muke kwatea logo na fata le'a le'a 'anga kaimili fuana na ngwai asina kia ki ne'e kira tua saena ma'e fanoa 'i Laodisea ma fuana 'i Nimfa fa'inia na ngwae fa'amamana ne'e kira fiku 'i saena luma nia ki.

16 Buri 'ana ne'e kamu to'omani na'a kerekere'a ne'e ka sui, kamu ke kwatea logo fuana fiku ta'i ngwae 'i Laodisea 'iri kira ke to'oma'inia. Ma kamu ke to'omani logo na kerekere'a ne'e nau ku keresia fuana fikuta'i ngwae 'i Laodisea.

17 Muke fa'arongoa sa Arkipus ka fa'asuia na'a rao'a ne'e Aofia kwatea nia ka sasia.

18 Aia, 'ani limaku talaku nau ku keresia fata le'a le'a 'anga ne'e nau ki fuamu'a. Noa'a kamu kasi manata bura logo 'ani ne'e nau ku tua saena luma ni lokafo.

Nau ku fo'o fasi 'iri God ke 'ofe le'a amu'a 'ani alafe 'anga nia.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

ˈI Tesalonika niaˈa taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Masedonia. Sa Paul talana naˈa neˈe leka ˈi Tesalonika ka faˈarongo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwaˈi toˈa ana fanoa doe neˈeri. Na ngwae ˈoro noaˈa laˈu Jiu ki, kira faˈamamana, ma kika donga faˈamanataˈanga nia. Bore ma ka ˈiri tau goˈo, ti ngwae Jiu, kira ka ogalaˈa fuana sa Paul, osiˈana ngwae ˈoro ki naˈa kira saiana rongo sulia alaˈanga leˈa sa Paul. Goˈo ma kira ka inamu ana sa Paul ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, ma nia ka leka laˈu ˈuana ˈi Berea (Acts 17:1-15).

Ti ngwae ˈi Tesalonika, kira sui faˈasia raoˈa ki, duˈungana kira fia fasi na Aofia ke dao ˈaliˈali naˈa maˈi. Ti ngwae laˈu kika manata ˈabera sulia na ngwae kwaima kira ki eta mae mala ˈi naˈona olilana maˈi sa Jesus. ˈUnaˈeri, saena buka neˈe, sa Paul ka faˈasaga manatada sulia olilana maˈi sa Christ. Nia saea fuada fuana kira ke inaˈu ana raoˈa kira ki ˈania liaˈi ngwae aroaro, leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ ke baˈa oli laˈu maˈi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul baˈatafea ngwae ˈi Tesalonika fitoˈonga kira ma na raoˈa leˈa kira ki & 1:1—3:13

Faˈamanataˈanga sulia na abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa God & 4:1-12

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Jesus Christ & 4:13—5:11

Faˈamanataˈanga ˈisi & 5:12-28

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul neˈe kami kerekere kwau fuamuˈa na ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ˈi Tesalonika, na ngwae God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ.

Kaimili foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na mauriˈa faˈinia na faˈamamanaˈanga na ngwae ˈi Tesalonika ki

2 Kami ˈidufaˈi baˈatafea God fuaumulu taˈifau, kaidaˈi kami foˈo fuamuˈa.

3 Osiˈana kaidaˈi kami foˈosia God na Maˈa kia, kami ˈidufaˈi manata toˈona na abulaˈanga leˈa kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa leˈa neˈe kamu sasia ki sulia na alafeˈanga kamu ki, ma na fitoˈonga ngangata kamu ana daolana maˈi na Aofia sa Jesus Christ.

4 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili saiana God nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu naˈa fuana ngwae nia ki.

5 Ana etangilana ba kami faˈarongo ˈani na

Faˈarongoˈanga Leˈa fuaumulu, noaˈa kami kasi fata goˈo ˈani alaˈanga kaimili ki. Bore ma, kami faˈarongo kamu ˈani ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu, ma kami ka faˈataˈinia neˈe kami saiana na Faˈarongoˈanga Leˈa ba nia mamana taˈifau. Ma kamu sai leˈa goˈo amuˈa, ana kaidaˈi kami tua faˈi kamu, na falafala kami ki leˈa taˈifau fasi ˈiri mike ˈafi kamu ˈiri muke faˈamamana ana alaˈa lamiˈa.

6 Ma kamu faˈamamana ana Faˈarongoˈanga Leˈa, ma kamu ka saeleˈa goˈo aumulu, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe faˈasaeleˈa kamu, sui bore ˈana ngwae ki kika kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaumulu osiˈana kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kaumulu ka sasi sulia na falafala kami taˈifau naˈa ma na falafala na Aofia sa Jesus logo.

7 Ma osiˈana na abulalamuˈa ˈunaˈeri, kamu ka diˈia naˈa na faˈataˈilana fuana na ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Masedonia ma abaˈi kula ˈi Gris. Kira ka sasi logo suli kamu.

8 Ma faˈasi kaumulu logo ˈi neˈe, na faˈarongoˈanga sulia na Aofia ka talofia saena ˈi Masedonia ma ˈi Gris. Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira rongoa logo faˈarongoˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana God. Duˈungana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi faˈarongoa naˈa ti ngwae sulia kamuˈa.

9 Na ngwae neˈeri ki taˈifau talada, kira ka fata naˈa sulia na kwaikwaloiˈanga kamu fuaimili, ana kaidaˈi kami dao kwau ana fanoa kamu. Ma kira ka alaˈa sulia na sakadola ˈanga kamu faˈasia na foˈosilana na mala mala god ki ˈiri muka foˈosia naˈa God neˈe mamana ma ka mauri.

10 Kira saea logo neˈe kamu masia naˈa na olilana maˈi na Ngela God faˈasia ˈi langi. Nia naˈa neˈe sa Jesus neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa. Ma sa Jesus ka loge kia faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea maˈi.

2

Na raoˈa sa Paul ˈi Tesalonika
(Acts 17:1-9)

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana na lekaˈa kaimili kwau ˈuana saena maˈe fanoa kamu nia noaˈa kasi ˈoˈo.

2 Kaumulu saiana na ru taˈa ki neˈe kira saea aimili, ma kira ka faˈakaisi kaimili saena maˈe fanoa ˈi Filipae✡ sui mala kami fiˈi leka ˈuana maˈe fanoa kaumulu. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro saena fanoa kaumulu kira ka sasi ˈuana fone laimili, noaˈa kami kasi maˈu ˈani faˈarongolamuˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia God. Noaˈa kami kasi maˈu sulia God nia kwaiˈafi aimili fasi ˈiri mike fata noniraˈa.

✡ **2:2** Acts 16:19

3 Na faˈataloˈanga kaimili,
nia noaˈa kasi sakatafa maˈi
ana ta manata roraˈa nama
ta kwaiogaiˈanga neˈe taˈa.
Ma noaˈa kami kasi sokea
goˈo ta ngwae.
4 God alafafi kaimili
fuana faˈataloˈa ˈani fa-
talana. Ma nia ka fitoˈo
aimili fuana na faˈataloˈa
ˈani Faˈarongoˈanga Leˈa.
ˈUnaˈeri neˈe, kami iliili
ˈuana na faˈasaeleˈalana
God neˈe saiana na man-
ataˈanga kami ki. Ma
noaˈa kami kasi iliili ˈuana
faˈasaeleˈalana ngwae ki.
5 Kaumulu sai logo ana na
alaˈanga ba kami fata ˈani
ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu na
ˈosoˈa ba fuana faˈasaeleˈa
lamuˈa. Ma na ru ba kami
saeˈe ki, noaˈa laˈu fuana
todalana mani. God saiana
neˈe noaˈa kami kasi ˈoso.
6 Ma noaˈa kami kasi
sasi laˈu ˈuana ta faˈa
ˈinotoˈanga faˈasi kamu
nama faˈasia ti ngwae laˈu.
7 Kami na ngwae ni li-
furongoˈanga sa Jesus Christ
ki, ma kami bolo fuana mika
baˈe kamu fuana sasilana ru
ki fuaimili. Bore ma noaˈa
kami kasi sasi goˈo ˈunaˈeri.
Ma abula lamiˈa ka mabe
goˈo ˈaimili fuamuˈa, diˈia ta
teˈa neˈe lia sulia na ngela
nia ki.
8 Kaimili alafe liu fuau-
mulu neˈe kaimili ka maˈudi
fuana faˈataloˈa sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka
maˈi faˈasia God. Ma kaimili
ka maˈudi logo fuana maeˈa
fuana ˈafilamuˈa, osiˈana
neˈe kami lia doe liu amuˈa.
9 Ngwaefuta nau kina ˈae,
kami saiana kamu manata
goˈo ˈaumulu toˈona na rao
ngasingasiˈanga ba kami
sasi ˈi safitamuˈa ki. Ana
kaidaˈi ba kami faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈanga
Leˈa neˈe ˈita maˈi faˈasia
God fuamuˈa, kami ka rao
ngasingasiˈa logo sulia asoa
ma rodo fuana fangalaimili,
ˈiri na tuaˈa kaimili noaˈa
kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga
fuaumulu.
10 Kamu saiana, diˈia logo
neˈe God saiana ru neˈe nia
mamana: Ana kaidaˈi ba
kami tua maˈi faˈi kaumulu,
na ngwae faˈamamana ki,
noaˈa goˈo ta ru neˈe kami
sasia ma ka bolo fuana
kamu ka giosi kami ˈani ab-
ulaˈanga kaimili fuaumulu.
Sulia na abulaˈanga kaimili
fuaumulu nia leˈa ma ka
saga taˈifau.
11 Kaumulu sai naˈa ana
taˈifau na ru neˈe kami sasiˈi
ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa leˈa taˈifau naˈa, ka
diˈia na abulalana ta maˈa
fuana ngela nia ki.
12 Sulia kami fata ni
kwairaduˈa amuˈa, ma kami
ka iribobo amuˈa, ma kami
ka ˈengo kamu logo fasi
ˈiri na mauriˈa kamu ki ke
faˈasaeleˈa God. Ma nia
sae kamu naˈa ˈiri nia ka
tatalafaˈa fuamuˈa ma muke
ˈado ana ˈinotoˈanga nia.
13 Aia, ma ta ru laˈu
neˈe kwatea ma kami ka
ˈidufaˈi baˈatafea God fafia,
nia ˈuri: Ana kaidaˈi ba
kami faˈarongo ˈani fatalana
God fuaumulu, kaumulu
faˈamamana ana, osiˈana
kamu lia saiana nia ˈita maˈi
faˈasia God, ma ka noaˈa
laˈu faˈasia na ngwae goˈo
ˈana. Na fatalana God neˈeri
rokisi kamu neˈe kamu

faˈamamana ana.
14 Ngwaefuta nau kina ˈae,
na ngwae kamu ki neˈe
faˈakaisi kamu. Ta neˈe
muka sasi sulia na ngwae
faˈamamana saena fiku taˈi
ngwae God ˈi Judea, osiˈana
kira faˈamamana ana sa Je-
sus, ma ngwae kira ki ˈi Jiu
logo neˈe faˈakaisida.
15 Aia, ma na Jiu ki ba
kira saungia naˈa profet ki
ˈi naˈo maˈi, ma faˈinia logo
na Aofia sa Jesus. Ma kira
ka lali kaimili logo. Na
abulaˈanga kira ki leka tau
liu faˈasia na kwaiogaiˈanga
God, ma kira ka tataˈe saulia
ngwae ki taˈifau.
16 Sulia kira sasi
ˈuana fonelaimili faˈasia
faˈataloˈanga fuamuˈa na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, ˈiri God ke faˈamauri
kamu. ˈUnaˈeri kira donga
naˈa taˈangaˈa ˈoro liu ki,
ma ana kaidaˈi neˈe, God ka
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuada.

Sa Paul nia oga liua ka leka laˈu ˈuana ˈi Tesalonika

17 Ngwaefuta nau kina
ˈae, kaimili niniˈa, kaidaˈi
ba na malimae kaimili ki
kira lali kaimili faˈasi kamu
ana kaidaˈi dokodoko neˈeri,
noaˈa kami kasi manata
bura goˈo amuˈa. Ma na lia
ˈi ngwae kami ka figwanu liu
goˈo sulia kami kasi tua faˈi
kamu, ma kami ka sasi ngan-
gata ˈuana lisilamuˈa laˈu
ana ta kaidaˈi.
18 Kami oga mika oli laˈu
maˈi siamuˈa ˈi Tesalonika.
Ma nauˈa sa Paul, nau ku
iliili ˈuana lekaˈa laˈu kwau
siaumulu ana kaidaˈi ki,
bore ma sa Saetan neˈe fone
kaimili faˈasia lekaˈa kwau.
19 Na ru neˈe kwate ma
kami ka oga lekaˈa kwau
nia ˈuri: Kamu kwaloa sa
Jesus osiˈana fatalamiˈa, ru
neˈe kwate ma kami ka
saeleˈa liu, mika manata
toˈo ma kami ke baˈa saeleˈa
ˈi maana na Aofia sa Jesus
ana kaidaˈi nia ke dao maˈi.
20 ˈIu, kaumulu naˈa neˈe
kwate ma kami ka fata
baˈalafe ma kami ka saeleˈa!

3

1 Ma ana kaidaˈi kaimili
uulu ngwae neˈe ki, kami tua
tau naˈa maˈi faˈasi kamu,
kami manata ˈabera naˈa,
ma kami fia nia leˈa ˈiri
neˈe keroˈo sa Silas, ka tua
ˈamiroˈo saena maˈe fanoa
doe nini ˈi Atens,
2 ma keroˈo ka kwatea
kwau sa Timoti siamuˈa.✡
Sa Timoti neˈe na ngwae
asina kia, ma na ngwae
rao God logo faˈi keroˈo
fuana faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa
Jesus Christ. Keroˈo kwatea
kwau fasi ˈiri nia ke radu
kamu ma ka faˈangasingasia
na faˈamamanaˈanga kamu,
3 ˈasu ˈubani ta ngwae
amuˈa kata abula faˈasia na
faˈamamanaˈanga sulia na
ngwae neˈe kira faˈakaisi
kamu. Aia, muke saiana
kuluˈa ngwae neˈe kulu
faˈamamana ki, kuke toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga ki.
4 Osiˈana kaidaˈi ba kami
tua ˈua maˈi faˈi kaumulu,
kaimili ka faˈarongo kau-
mulu ˈani neˈe kike baˈa
faˈakaisi kulu. Ma kamu

✡ **3:2** Acts 17:15

ka saiana kira sasia naˈa
ˈunaˈeri.
5 Ma osiˈana faˈakaisiˈanga
neˈeri, nau ku ˈabera liu suli
kaumulu, ma nau ku maˈu,
ˈasu ˈubani sa Saetan ka
liufi kamu ˈani na ilitoˈonga
nia ki, ma na raoˈa ulafu
leˈa ki ba kami sasiˈi ˈi
safitamuˈa ka diˈia goˈo
ˈana ta ru ˈoˈo. ˈUnaˈeri
ba nau ku asungaˈinia
kwau sa Timoti siaumulu,
ˈiri nia ke saiana neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ki
nia faˈuta.
6 Ma niniˈari, sa Timoti nia
fiˈi dao goˈo maˈi ˈi neˈe, nia
ka alaˈa ˈani alaˈanga leˈa ki
sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ana God nia ngasi ˈua,
ma na alafeˈanga fuamuˈa
kwailiu ka doe ˈua. Ma
nia ka faˈarongo logo ˈani
neˈe kamu manata leˈa suli
kaimili, ma kamu ka oga lisi-
laimili, diˈia logo neˈe kami
oga lisilamuˈa.
7 Ngwaefuta nau kina ˈae,
ˈi duˈungana faˈarongoˈa
neˈeri, sui bore ˈana kami
ka kwaimanatai ma na
ˈafitaˈiˈanga doe ki ka
dao fafi kaimili, kami
saeleˈa liu suli kamu ma na
faˈamamanaˈanga kamu ki.
8 Na mauri lamiˈa fiˈi
leˈa liu ˈi niniˈari, su-
lia neˈe kami rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu
ana na Aofia nia ngasi.
9 Kami ka baˈatafea liua
God kia, osiˈana kamu uu
ngasi. Ana kaidaˈi kaimili
foˈo, kami saeleˈa liu suli
kamu.
10 Kami ka foˈo ngangata
sulia asoa ma na rodo
fasi ˈiri God ke kwatea
ka talangwaraˈu fuaimili
fuana lisilaumulu laˈu ˈiri
kami ke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki,
fasi ˈiri ke ngasi leˈa laˈu.
11 Kami foˈo ˈiri God na
Maˈa kia ma faˈinia na Aofia
kia sa Jesus ka kwatea ka
talangwaraˈu ˈiri kami ke
dao kwau siamuˈa.
12 Kami foˈo logo fasi
ˈiri na Aofia ke kwatea na
alafeˈanga kamu fuamuˈa
kwailiu ma fuana ngwae ki
taˈifau ka doe diˈia logo na
alafeˈanga kaimili fuaumulu
neˈe doe.
13 Kami foˈo logo ˈiri nia
ke faˈangasingasia na mau-
rilamuˈa, ma muke baˈa leˈa
taˈifau ma muke saga ˈi
maana God na Maˈa kia,
ana kaidaˈi na Aofia sa Je-
sus ke baˈa dao maˈi ma ka
fiku faˈinia na ngwae nia ki
taˈifau.

4

Na mauriˈa neˈe faˈasaeleˈa God

1 Aia, ngwaefuta kina
ˈae, kami faˈamanata naˈa
ˈani taˈifau fuaumulu na
abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa
God. Ma ka leˈa liu neˈe
kamu leka taˈifau naˈa
sulia. Ana kaidaˈi neˈe,
kaimili amasi kaumulu laˈu
ˈiri muke sasia ka liufia
laˈu falafala leˈa neˈeri ki.
Kaimili gani kamu ˈunaˈeri
sulia na ngasingasiˈanga
na Aofia sa Jesus kwatea
fuaimili.
2 Ma kaumulu saiana
faˈamanataˈanga ba kami
fata ˈani fuamuˈa ki ˈita
maˈi faˈasia na Aofia sa
Jesus.

3 God nia oga na abula
lamuˈa ka saga taˈifau, ma
muke tua faˈasia na kak-
abaraˈanga.
4 Nia totolia muka dau su-
lia nonimuˈa, ma tuaˈa sulia
na falafala neˈe leˈa ma ka
saga.
5 Ma noaˈa kamu kasi leka
sulia na kwaiogaiˈanga taˈa
ana noni, diˈia na ngwae
neˈe kina God.
6 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu
kasi faˈalia na ngwai asina
kamu ki ana sa Christ ˈani
ˈusuˈa ana ˈafe kira ki, su-
lia na Aofia ke baˈa kwa-
tea kwaˈikwaˈinga fuana sa
tai faˈida neˈe kira abula
ˈunaˈeri. Ma kaimili niniˈa,
kami faˈamanata madako
taˈifau naˈa ˈani fuamuˈa su-
lia falafala neˈe, ma kaidaˈi
neˈe kami ka faˈabasu kamu
laˈu.
7 Sulia God fili kia fasi ˈiri
na abula laka ka saga, noaˈa
laˈu fuana bulibuliˈanga.
8 ˈUnaˈeri ma sa tai bore
ˈana neˈe ka aburongo ana
faˈamanata ˈanga neˈeri, nia
noaˈa kasi ˈaila laˈu ˈani na
ngwae, bore ma nia ˈaila lala
ˈania God neˈe kwatea naˈa
Anoˈi ru Abu nia fuaumulu.
9 Aia, muka sai leˈa ana
neˈe muke alafe nama
fuamuˈa kwailiu na ngwae
neˈe kamu faˈamamana
ki, osiˈana God faˈamanata
kamu taˈifau naˈa ˈani, ma
nia noaˈa kasi bolo naˈa
fuana neˈe nai faˈamanata
kamu laˈu ˈani.
10 Kaimili saiana kamu
alafe naˈa fuana ng-
wae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana ma kika tua
faˈi kamu saena abaˈi kula
neˈe ˈi Masedonia. Sui
bore ˈana, kami ka amasi
kaumulu, na bara ngwae
asina, muke alafe fuada ka
liufia laˈu na alafeˈanga neˈe
kamu sasi ˈi niniˈari.
11 Ma muke ili ˈuana tua
aroaroˈanga, ma taˈi taˈi
ngwae amuˈa noaˈa kasi
susufolofolo ana ti ngwae,
ma kamu ke rao ngasin-
gasiˈa fasi ˈiri kamu ke gonia
fanga ma na ru matamata
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani
ki. Kami fata sulia falafala
neˈeri ka sui naˈa fuamuˈa.
12 Ma diˈia muke sasi sulia
ru neˈeri ki, na ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ki,
kira ke fuˈusi doe amuˈa, ma
kamu kasi ego naˈa ana ta
ngwae fuana ˈafilamuˈa.

Daolana maˈi na Aofia

13 Ngwaefuta kina ˈae,
kaimili oga muke saiana tae
ki neˈe ke baˈa fuli ana sa tai
faˈida neˈe kira mae naˈa,
fasi ˈiri neˈe liamuˈa kasi
figwanu diˈia na ngwae neˈe
kira kasi faˈamamana ana
na tataˈenga faˈasia ngwae
mae ki.
14 Kulu faˈamamana ana
sa Jesus nia mae, ma nia
ka tataˈe laˈu faˈasia na
maeˈa. Nia ka ˈunaˈeri
logo ana sa tai faˈida neˈe
kira faˈamamana ma kika
mae ka sui naˈa, kulu
faˈamamana God ke baˈa
taˈeda faˈasia na maeˈa, ma
ka kwatea kira ke oli fiku
maˈi faˈinia sa Jesus.
15 Aia, na ru ki neˈe
kami faˈamanata kamu ˈani
nia neˈe alaˈanga na Aofia:
Kuluˈa neˈe kulu mauri ˈua
ana kaidaˈi na Aofia ke baˈa
dao maˈi, noaˈa kulu kasi
etaeta ˈi naˈo ana ngwae nia
ki neˈe kira mae naˈa.

16 Na olilana maˈi na Aofia
ke baˈa ˈuri: Na Aofia sa
Jesus ke baˈa ri totongaˈi
ˈani lingalinga ˈi ru doe, ma
na ˈingataˈi ˈainsel ke ri, ma
na bungu God ke angi, sui
na Aofia ka fiˈi koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma sa tai
faˈida neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ neˈe kira
eta mae naˈa ˈi naˈo, kike
baˈa tataˈe etaeta.
17 Ma ˈi buri, ai neˈe
kulu mauri ˈua ki, God ke
baˈa lafu fiku akulu faˈinida
saena gwaˈi salo ki ˈuana
fikuˈa faˈinia na Aofia saena
mamanga. Ma kuke tua tua
firi faˈinia na Aofia.
18 Nia neˈe muke fata ni
kwairadu fuamuˈa kwailiu
ˈania ru niniˈa nau ku saeˈe
naˈa kwau fuamuˈa ki.

5

Noaˈa ta ngwae kasi saiana na kaidaˈi tae neˈe na Aofia ke oli maˈi

1 Ngwaefuta kina ˈae, fuila
noaˈa kami kasi kerekere
naˈa kwau fuaumulu sulia
na kaidaˈi neˈe ru neˈeri ki
ke baˈa fuli.
2 Osiˈana kaumulu sai leˈa
ana taˈifau ana faˈi asoa na
Aofia ke oli laˈu maˈi, nia ke
baˈa dao maˈi diˈia ta ngwae
bili ba dao maˈi saena rodo,
sulia noaˈa ta ngwae kasi
saiana kaidaˈi tae neˈe nia
ke dao maˈi ana.
3 Nia ke baˈa fuli ana
kaidaˈi neˈe ngwae ki kika
saea na ru ki taˈifau leˈa
goˈo ˈana ma ka aroaro. Ma
ˈaliˈali goˈo faˈafunuˈa ke
dao maˈi fafida. Nia ke baˈa
fuli ˈaliˈali goˈo diˈia ta kini
ba ngelafii ana kaidaˈi nia
karangi faˈafuta. Ma nia
ˈafitaˈi kira ke tafi faˈasia.
4 Bore ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, noaˈa kamu
kasi tua saena maˈe rodo,
diˈia na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana ki. Ma
ana kaidaˈi sa Jesus ke oli
maˈi ana faˈi asoa neˈeri,
noaˈa nia kasi faˈatona kaumulu, diˈia ta ngwae bili
neˈe faˈatona na ngwae ki.
5 Kamuˈa taˈifau kamu tua
ˈi saena madakoˈanga ma ˈi
saena dangi. Kulu noaˈa kasi
tua ˈi saena maˈerodo ana
taˈangaˈa.
6 Nia neˈe, ka bolo fuana
kuke dau sulia malitana
mauriˈa kia talakulu, ma
kulu ke tua ni lialia noaˈa
kasi diˈia na ai neˈe kira
maliu ki ana kaidaˈi sa Jesus
ke oli maˈi.
7 Saena rodo naˈa neˈe ngwae ki kira maliu. Ma saena
rodo logo neˈe ngwae ki kira
kwaˈu doe ana kwaˈunga
lilinga fasi ˈiri neˈe manatada noaˈa kasi saga.
8 Bore ma kuluˈa, neˈe
kulu tua ˈi saena dangi,
nia bolo fuana kuke dau
sulia malitana mauriˈa kia
talakulu. Na faˈamamana
ˈanga, na alafe ˈanga, ma na
manata ˈuitoˈo ˈanga kulu
neˈe sa Jesus nia faˈamauri
kulu, ka fone kulu faˈasia
abula taˈangaˈa, diˈia na kifi
ngasi ma talo neˈe fonea na
ngwae ni ofoˈa.
9 Kuke dau sulia malitana mauriˈa kulu ki talakulu, osiˈana God noaˈa
kasi fili kia fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga nia
fuaka. Nia fili kia lala fuana
faˈamaurilaka ˈani na Aofia

kia sa Jesus Christ.
10 Sa Jesus neˈe mae fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri kuke
toˈo ana mauriˈa faˈinia, sui
bore ˈana kulu ka mauri ˈua
nama kulu ka mae naˈa ana
kaidaˈi ana olilana maˈi.
11 Osiˈana neˈe kamu
saiana taˈifau naˈa na ru
neˈeri, muke fata kwairadui
ana kamuˈa kwailiu, ma
muke ˈafi kamu kwailiu ˈani
faˈamamanaˈanga kamu,
diˈia neˈe kamu sasia logo
ana kaidaˈi neˈe.

Alaˈanga ˈisi ki

12 Ngwaefuta kina, kaimili
amasi kamu muke fuˈusi doe
ana ngwae neˈe Aofia filida
ki, ma kira ka rao ngangata
fuana talaˈilamuˈa ma kika
faˈamanata kamu.
13 Muke fuˈusi doe ada, ma
muke alafe fuada, sulia na
raoˈa neˈe kira sasia. Ma
muke tua kwaima faˈi kamu
kwailiu.
14 Ngwaefuta kina, kaimili
ˈengo kamu logo muke fata
faˈabasua ngwae ki neˈe kira
noni ˈaila fuana sasilana ta
raoˈa. Muke radua ng-
wae neˈe maurilada dila ki.
Muke ˈafia na ngwae neˈe
kira ngwataˈutaˈu ki. Ma
muke tua mabetau faˈinia
ngwae ki taˈifau.
15 Kamu kasi alaˈania ti ai
amuˈa ka duˈua taˈangaˈa
ˈani taˈangaˈa. Bore ma
muke ˈidufaˈi iliili ˈuana
sasilana ru leˈa ki fuamuˈa
kwailiu ma fuana ngwae ki
taˈifau.
16 Ma muke noni ele ana
kaidaˈi ki taˈifau.
17 Muke foˈo logo ana
kaidaˈi ki taˈifau.
18 Ma muke baˈatafea God,
bore ˈana ta tae neˈe ka
dao toˈomuˈa. Sulia na
ru neˈeri ki God oga muke
sasiˈi, osiˈana na mauriˈa
kamu tua fiku faˈinia sa Je-
sus Christ.
19 Noaˈa kamu kasi fonea
na raoˈa na Anoˈi ru Abu,
20 ma kamu kasi
kware teˈeteˈe ana na
faˈarongoˈanga ki neˈe ˈita
maˈi faˈasia God.
21 Muke ilitoˈona na
alaˈanga ki taˈifau, ma diˈia
ta alaˈanga neˈe nia leˈa,
muke gonia.
22 Ma muke tua faˈasia na
alaˈanga taˈa ki taˈifau.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri
na God ana aroaroˈa ka
sasi muke saga ana falafala
kamu ki taˈifau. Nau ku foˈo
laˈu fuana maurilamuˈa, ma
manatalamuˈa, ma na non-
imuˈa ke tua ˈoloˈolo ˈi
maana God, leleka ka dao
ana olilana maˈi Aofia kia sa
Jesus Christ.
24 God fili kamu, ma nia ke
baˈa fulia ru neˈeri, sulia nia
sasia ru nia saea.
25 Ngwaefuta kina, muke
foˈo logo fuaimili.
26 Muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu ki fuamuˈa
kwailiu ana kaidaˈi muke lisi
kamu kwailiu.
27 Nau ku fata totongaˈi
ˈani na gwaungaˈinga na
Aofia, neˈe muke toˈomani
nama kerekereˈa neˈe fuada
ngwae faˈamamana ki
taˈifau logo.
28 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na
kwaiˈofe ˈanga na Aofia kia
sa Jesus Christ ke tua faˈi
kamu.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

Nia noaˈa ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana neˈe sa Paul keresia etana buka fuana Kristin ki ˈi Tesalonika, nia ka keresia logo ai neˈe. ˈIu na ru doe neˈe sa Paul fata fonea na faˈamanataˈanga neˈe ngwae ki kira saea sa Christ oli maˈi ka sui naˈa. ˈUnaˈeri sa Paul ka alaˈa madakola ana nia noaˈa kasi mamana. Nia saea ˈi naˈona sa Christ ka oli maˈi, na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi.

Sa Paul saea fuana Kristin ki, kira ke uu ngasi nama ˈania fitoˈonga kira ki, ana kaidaˈi ilitoˈonga ki dao maˈi fuana faˈakaisilada. Ma kira ke inaˈu ana raoˈa ngangata, fasi ˈiri kike dao toˈona fanga fuada talada, ka diˈia sa Paul faˈinia ro ngwae kwaima nia ki kira sasia. Ma kira ka inaˈu nama ana raoˈa leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Christ & 1:1—2:17
- Faˈamanataˈanga sulia raoˈa Kristin ki fuana sasilana & 3:1-18

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul, neˈe kami kerekere kwau fuaumulu ngwae faˈamamana ki ˈi Tesalonika, na ngwae God Maˈa kia ma faˈinia na Aofia sa Jesus Christ.

2 Kaimili foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God ke baˈa matalangani ngwae ki ana kaidaˈi sa Jesus Christ ka oli maˈi

3 Ngwaefuta nau kina, nia bolo fuaimili mika ˈidufaˈi baˈatafea God osiˈamuˈa. Ru neˈeri nia bolo osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe bulao ka doe, ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu bulao ka doe logo.

4 Ma osiˈana na falafala kamu ˈunaˈeri, kami alaˈa leˈa suli kamuˈa fuana ngwae faˈamamana God ki. Kami alaˈa leˈa sulia na ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana kamu ka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, osiˈana ti ngwae kira faˈakaisi kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki.

5 Aia, muka uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana muka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nia faˈataˈinia neˈe God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau ˈani ˈoloˈoloˈa. Nia ke baˈa kwate muke bolo naˈa fuana tuaˈa saena ˈInotoˈanga Nia, neˈe kira faˈakaisi kaumulu duˈungana.

6 Ma kwai matalangaˈi ˈanga God nia saga, sulia

nia ke baˈa kwatea na non-
ifiiˈa fuada ngwae neˈe kira
faˈakaisi kamu ˈi taˈena ki.
7 Ma nia ke baˈa lafua naˈa
nonifiiˈa ki faˈasi kamu ma
kaimili logo. Nia ke sasi
ˈunaˈeri ana kaidaˈi na Aofia
sa Jesus ke leka maˈi faˈasia
ˈi langi faˈinia na ˈainsel
mamana nia ki,
8 ma faˈinia meamea ana
mafula. Ma ana kaidaˈi
neˈeri, nia ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
neˈe kira ˈaila ˈani God ma
noaˈa kira kasi roˈosulia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
Aofia kia sa Jesus.
9 Na kwaˈikwaˈinga nia
fuada neˈe nia ke baˈa
malangisida sulia kudi. Ma
kira ke tua faˈasia na Aofia
faˈinia na raralana ma na
ngasingasiˈanga doe nia.
10 Ma na ru neˈeri ki ke
baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe
nia maˈi ˈua ana faˈi asoa
neˈe na Aofia ke baˈa oli
laˈu maˈi. Nia ke baˈa oli
laˈu maˈi saena magalia
neˈe fasi ˈiri neˈe ngwae
nia ki neˈe kira faˈamamana
ana, kike baˈatafe nia, ma
kike fuˈusi doe ana. Ma
muke sasi logo ˈunaˈeri,
osiˈana kamu faˈamamana
ana faˈarongoˈanga neˈe
kami faˈarongo kamu ˈani.
11 Nia neˈe sasia ma kami
ka foˈo fuamuˈa ana kaidaˈi
ki taˈifau. Kami foˈo ˈiri God
ke kwatea na abulaˈanga
kamu ki ka bolo faˈinia na
mauriˈa neˈe nia fili kamu
ˈuana. Ma kami ka foˈo laˈu
fasi ˈiri na ngasingasi ˈanga
nia ke baˈa ˈafi kamu ˈiri
muke saiana sasilana ru leˈa
neˈe kamu oga sasilana ki.
Kamu oga sasilana ru leˈa
neˈeri ki duˈungana kamu
faˈamamana ana sa Jesus.
12 Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri
kamu ke baˈa tafea na Aofia
kia sa Jesus, ma nia ke baˈa
tafe kamu logo. Ma na ru
neˈe ki ke baˈa fuli sulia
na kwaiˈofeˈanga God ma na
Aofia sa Jesus Christ.

2

Na Ngwae Taˈa

1 Aia, ngwaefuta kina,
kaimili oga muke sai leˈa
ana na olilana maˈi na Aofia
kia sa Jesus Christ faˈinia na
fiku lakulu siana.
2 Kami amasi kamu faˈasia
rongoˈa sulia sa tai neˈe
saea fuamuˈa neˈe na faˈi
Asoa na Aofia ke oli maˈi
ana, nia dao ka sui naˈa.
Na alaˈanga ˈunaˈeri kwate
kamu ka manata ˈabera ma
muka maˈu. Noaˈa kamu
kasi faˈamamana alaˈanga
neˈeri ki, sui bore ˈana ti
ngwae kira saea na alaˈanga
neˈeri ka ˈita maˈi faˈasi
kaimili ana kaidaˈi kami fata
ˈani fatalana God, nama kira
ka saea neˈe kami kerekere
maˈi sulia.
3 Ma noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana alaˈanga ki
neˈe sakatafa maˈi faˈasia
ngwae fatalada ˈosoˈoso ki.
Osiˈana na ro ru ki neˈe ke
fuli sui mala na asoa neˈe sa
Jesus ka oli maˈi ka fii dao.
Etana ru neˈe, na ngwae
ˈoro ki kike faˈitaˈi ili ˈani
God. Ma ruana ru neˈe na
Ngwae Taˈa ana sa Saetan
ke dao tafa maˈi, bore ma
God ke alua saena kula ni
kwaˈikwaˈinga.
4 Ngwae Taˈa ana sa Sae-
tan ke baˈa tataˈe saulia na
ru ki taˈifau neˈe ti ngwae

kira saea ˈani God, ma nia ka
saea niaˈa ˈinotoˈa ka liufia
na ru ki taˈifau neˈe ngwae
ki kira foˈosida. Ma nia ke
baˈa tua saena Luma Abu
God, ma ka saea fasi nia naˈa
neˈe God.
5 Nau ku alaˈa taˈifau naˈa
sulia ru neˈe ana kaidaˈi ba
nau ku tua ˈua maˈi faˈi
kamu. Ma sali noaˈa kamu
kasi manata buru ˈua ˈani
taka?
6 Ma taˈi ru neˈe fonea
Ngwae Taˈa neˈeri. Kamu
saiana ka sui naˈa ru neˈeri.
Ngwae Taˈa nia bolo faˈinia
ke dao maˈi ana kaidaˈi God
ˈolea goˈo fuana.
7 Na ngasingasiˈanga ana
taˈangaˈa neˈeri rao ago
goˈo ˈana kaidaˈi neˈe, ma
nia ka tua ago ˈua, leleka
ka dao ana ta kaidaˈi neˈe
kira ka lafua mala na ru neˈe
fonea.
8 Ana kaidaˈi neˈeri mala,
na Ngwae Taˈa fiˈi dao
tafangaˈi maˈi. Sui ana
kaidaˈi na Aofia sa Jesus ka
dao, nia ke baˈa mangofia
ˈi fafona Ngwae Taˈa neˈeri
fuana saungilana, ma ke
faˈalia ˈani ngasingasiˈanga
ana madakoˈanga nia.
9 Aia, na Ngwae Taˈa
neˈeri ke dao tafangaˈi ma
nia toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga ana sa Saetan, ma
nia ke baˈa sasia kwalukae-
lana faˈanadaˈa neˈe nia
soke goˈo ˈana ˈaniˈi ki.
10 Ma nia ke baˈa soke
ˈani kwalukaelana falafala
taˈa ki fuana ngwae ki neˈe
kira leka naˈa ˈuana kula
ana maeˈa firi. Kike baˈa
mae sulia kira ˈaila ˈani na
Faˈarongoˈanga mamana. Si
diˈia kira faˈamamana ana
na Faˈarongoˈa mamana,
God saiana ka faˈamaurida.
11 Ma sulia kira ˈaila
ˈani na Faˈarongoˈanga
mamana, God ke baˈa sasia
kira ka faˈamamana naˈa
ˈada ana ˈosoˈa doe Ngwae
Taˈa neˈeri.
12 Ma osiˈana na ru neˈeri,
God ke baˈa matalangaˈinia
sa tai faˈida neˈe noaˈa
kasi faˈamamana goˈo ana
na Faˈarongoˈa mamana ma
kira ka saeleˈa goˈo ˈada
faˈinia na roraˈa kira ki.

*God fili kamu fuana
mauriˈa*

13 Ngwaefuta kina, nia
bolo fuana kaimili ka
baˈatafea na Aofia ana
kaidaˈi ki taˈifau, sulia kamu
na ngwae neˈe God nia
alafe fuamuˈa ki. Sulia
ka tau naˈa maˈi ana
etangilana, God fili kamu
naˈa fasi ˈiri ka loge kamu
faˈasia na kwaˈikwaˈinga.
Nia loge kamu ˈani na
ngasingasiˈanga Anoˈi ru
Abu neˈe faˈasikasika kamu.
Ma God loge kamu ˈani
na faˈamamanaˈanga kamu
ˈania na Faˈarongoˈa ma-
mana.
14 God nia sae kamu ˈiri
muke toˈo ana mauriˈa
firi, ana kaidaˈi ba kami
faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa fuamuˈa. ˈUnaˈeri
neˈe kamu ke baˈa ˈado ana
ˈinotoˈanga faˈinia na Aofia
kia sa Jesus Christ.
15 Ma sulia na ru neˈe ki
naˈa, ngwaefuta kaimili ki,
muke faˈangasingasia naˈa
faˈamamanaˈanga kamu ki,
ma muke dau ngasi fafia na
faˈamanataˈanga mamana
ba kami faˈarongo ˈani

fuamuˈa, ma na kerekereˈa ki logo ba kami kwatea kwau ˈi naˈo fuamuˈa.
16-17 Kaimili foˈo ˈiri na Aofia kia sa Jesus Christ ma God na Maˈa kia ka radu kamu, ma ka faˈangasingasi kamu ˈiri muke sasi leˈa, ma muke fata leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Sulia God alafe fuaka, ma ka kwaigwale aka firi, ma kulu ka kwaimasi ˈani manata ˈuitoˈongaˈa ana kwaluˈani ru leˈa ki.

3

Foˈo fuaimili

1 Ngwaefuta nau kina, taˈi ru laˈu nau ku saea fuamuˈa, muke foˈo fuaimili, ˈiri na faˈataloˈa kaimili ˈani alaˈanga na Aofia ke takalo ˈaliˈali, ma na ngwae ˈoro ki kira ke faˈamamana ana, ma kike fata leˈa sulia, diˈia logo neˈe kamu sasi ˈi neˈana.
2 Muke foˈo logo ˈiri God ke lia suli kaimili faˈasia na ngwae taˈa ki. Osiˈana na ngwae ˈoro ki noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa na Aofia.
3 Bore ma na Aofia, nia faˈamamana goˈo ˈana ana alaˈanga nia ki, ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu ma ka lia suli kamu faˈasia sa Saetan.
4 Ma na Aofia kwatea kaimili ka fitoˈo amuˈa neˈe kamu maˈudia roˈongaˈa sulia na tae neˈe kami fata sulia fuamuˈa.
5 Kaimili ka foˈo logo ˈiri na Aofia ka ˈafi kamu fasi ˈiri muke sai leˈa ana na alafeˈanga God, ma muke ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu ki, ka diˈia sa Jesus Christ ana kaidaˈi nia liufia ˈafitaˈiˈanga ki.

Nia bolo fuana kuke rao

6 Ngwaefuta kina ˈae, sulia na ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ nia kwatea fuaimili, nia neˈe kami ka fata totongaˈi fuamuˈa ˈuri: Muke tua faˈasia na ngwae faˈamamana neˈe kira noni ˈaila ˈania raoˈa, ma kira ka aburongo ana na ru neˈe kami faˈamanata kamu ˈaniˈi ki.
7 Kaumulu saiana taˈifau naˈa neˈe fuila kamu ka sasi sulia na ru neˈe kaimili sasiˈi ki. Ana kaidaˈi kami tua maˈi faˈi kaumulu, noaˈa kami kasi noni ˈaila ˈania raoˈa.
8 Ma kaimili ˈiri ngali ˈoˈo goˈo ana ta fanga ana ta ngwae, bore ma na ru ki taˈifau goˈo neˈe kami foliˈi. Sulia asoa ma rodo, kami rao ngasingasiˈa ˈiri noaˈa kamu kasi dao toˈona ta ˈafitaˈiˈanga ana liaˈa suli kaimili.
9 Kaimili rao ˈunaˈeri, sui bore ˈana kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngali ˈoˈo ˈanga ana fanga faˈasi kamu. Kaimili sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri muke sasi sulia na falafala kaimili ana raoˈa.
10 Ma kaidaˈi ba kami tua faˈi kamu, na faˈamanataˈanga kaimili fuamuˈa nia ˈuri ba, “Sa tai bore ˈana amuˈa neˈe ˈaila ˈani raoˈa, noaˈa kamu kasi kwatea ta fanga fuana.”
11 Kami kerekere ˈunaˈeri, sulia kami rongoa ti ngwae amuˈa ˈi neˈana, kira ˈaila

ˈani raoˈa. Ma kira ka liu ˈoˈo goˈo ˈada fuana susu-folofoloˈa ana raoˈa ti ngwae matamata ki.
12 ˈAni ngasingasiˈanga ana na Aofia sa Jesus Christ, kami fata totongaˈi kwau fuada, ma kami ka falamaada kwau ˈiri kike tua saga ma kira ke sasia naˈa ti raoˈa fasi ˈiri kira ka ngalia naˈa ru ki neˈe kira boˈoboˈo ˈuana.
13 Ma kamuˈa logo ng-waefuta kina, noaˈa kamu kasi noni maruku ˈani sasi-lana ru leˈa ki.
14 Ma sa tai amuˈa neˈe kasi roˈo goˈo sulia tae ki neˈe kami saea kwau saena kerekereˈa neˈe, muke lia saiana, ma noaˈa kamu kasi sasia ta ru faˈinia, ˈiri nia ke ˈeke.
15 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu kasi fia fasi nia ta malimae amuˈa. Muke alaˈa kwaiˈafi ana, osiˈana nia ta ngwaefuta logo amuˈa.

Na fataˈa ˈisi ki

16 Kami foˈo ˈiri na Aofia ngwae ni kwatelana aroaroˈanga fuaka, nia ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau, ma ke tua faˈi kamu.
17 Ma nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku tala keresia naˈa ru ˈisi neˈe ki. ˈUnaˈeri nau ku faˈasuia naˈa kerekereˈa nau ki taˈifau. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe kerekereˈa neˈe leka maˈi faˈasi nau.
18 Nau ku foˈo ˈiri na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Timoti ngwae ana fanoa doe ˈi Listra. Teˈa nia kini ˈi Grik. Sa Timoti ngwae kwaima sa Paul nia leka faˈinia ana kula nia liu ani ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ. Sa Paul keresia buka neˈe kaidaˈi nia leka dao ˈi Masedonia, ma sa Timoti ka tua buri ˈi Efesus. Sa Paul saea fuana sa Timoti ka lialia leˈa ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe leka maˈi saena siosi. Ana kerekereˈa neˈe, sa Paul fata sulia falafala leˈa Kristin ki kaidaˈi kira foˈo saena siosi ki. Nia saea logo ngwaˈi toˈa faˈuta ki neˈe kira bolo faˈinia faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi.

Sa Timoti naˈa neˈe rao ana faˈamanatalana faˈinaˈonaˈo ki faˈinia ti Kristin matamata laˈu, ma sa Paul ka keresia alaˈanga ˈoro fuana ˈafilana ana raoˈa neˈe.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia siosi faˈinia ngwae rao nia ki & 1:1—3:16

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa sa Timoti & 4:1—6:21

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God neˈe faˈamauri kia, ma sa Jesus Christ na ngwae neˈe kulu kwaimasi ana, keroˈa fata totongaˈi fuaku ta ngwae ni lifurongo.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu sa Timoti. ˈOko diˈia naˈa na ngela nau, sulia ˈoko faˈamamana ana fatalaku sulia sa Christ. Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia sa Jesus Christ na Aofia kia ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Sa Timoti ˈoke fuˈalia na faˈamanata ˈanga rora ki

3-4 Nau ku oga ˈoke tua basi ˈamu ˈi Efesus, diˈia ba nau ku asungaˈi ˈoe ana lekalaku ˈuana ˈi Masedonia. Sulia ti ngwae ˈi Efesus kira faˈamanata ˈani na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ki. Kira faˈamanata ˈani ˈaˈemae ˈosoˈoso ki neˈe kira lalingani ana isuisuˈa sulia koˈo bora kira ki. Ma nau ku oga ˈoke fata luida. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani na ru neˈe ki, na ngwae ki kwaingilongiloi suliˈi, ma noaˈa kira kasi leka sulia na naiˈi ru ˈanga God fuana faˈamaurilana na ngwae ki. Kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ, kulu totolia saiˈa ana na naiˈi ru ˈanga God.

5 ˈOke alaˈa totongaˈi fuada noaˈa kira kasi kwaingilongiloi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kamuˈa ngwae faˈamamana ki muke alafe fuamuˈa kwailiu. Diˈia kamu alafe ˈunaˈeri, kamu ke baˈa toˈo ana mauriˈa neˈe sikasika, ma na manataˈanga neˈe raola ka madako, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ka mamana.

6 Bore ma ti ngwae kira
abula matamata naˈa ˈada
faˈasia na ru neˈe ki, ma kira
ka leka naˈa ˈada sulia na
olisuˈusuˈu ˈanga bolebole'a
ki.
7 Kira oga fasi ˈiri kira
ka uu diˈia na ngwae
faˈamanata ki ana na taki
sa Moses ki. Bore ma noaˈa
kira kasi sai goˈo ana na taki
sa Moses ki, sui bore ˈana
kira ka fata ngasingasiˈa
sulia.
8 Ma kulu saiana na taki
nia ki neˈe ru leˈa, diˈia na
ngwae ki kira sasi saga sulia.
9 Ma kulu ka sai logo ana
God noaˈa kasi saungaˈinia
na taki ki fuana faˈasaga
lana ngwae leˈa ki. Nia
saungaˈinia lala fuana
faˈasagalana na ngwae neˈe
fulia ru taˈa ki, ma na ngwae
neˈe abu rongo ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi
faˈadufa God, ma na ngwae
neˈe kira abula taˈa ki, ma
na ngwae neˈe ilangaˈinia
God ki ma ru abu ki. Ma
nia saungaˈinia na taki ki
naˈa fuana ngwae neˈe kira
saungwae, ma na ngwae
neˈe kira saungia na maˈa
kira ki ma teˈa kira ki,
10 ma na ngwae kakabara
ki ma na ngwae neˈe kira
ˈusu ana ngwangwane ki,
ma na kini neˈe kira ˈusu
ana kini ki, ma na ngwae
neˈe kira bilia ngwae ki ma
kika ˈoifoli ˈanida diˈia ti ng-
wae rao ˈoˈo, ma na ngwae
ˈosoˈoso ki, ma ngwae neˈe
ˈoia fata alangaˈinga kira ki,
ma na ngwae neˈe kira sasia
ti ru neˈe matamata faˈasia
na faˈamanata ˈanga ma-
mana sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa.
11 God neˈe ˈinotoˈa liu ma
ka leˈa liu, nia alua ˈi limaku
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri
ˈiri nai faˈarongo ˈani.

Sa Jesus Christ dao fasi ˈiri ke faˈamauria na ngwae taˈa ki

12 Nau ku baˈatafea sa
Jesus Christ na Aofia kia,
na ngwae neˈe kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku
fuana na sasilana na raoˈa
nau. Ma nau ku baˈatafea
logo suli nia manata fitoˈo
aku ma ka fili nau ˈuana na
raoˈa fuana. Nia ka fili nau,
13 sui bore ˈana na kaidaˈi
ba ˈi naˈo, nau ku faˈakaisia
ma nau ku fata faˈalia. Ma
God ka kwaimanatai aku, su-
lia noaˈa naisi faˈamamana
ˈua, ma naisi saiana na ru
neˈe nau ku sasia.
14 Ma na Aofia kia faˈaleˈa
nau ka doe liu, ma ka
kwaiˈafi aku fasi ˈiri nau ku
faˈamamana ana niaˈa, ma
nau ku alafe logo fuana. Nia
saiana sasiˈa ˈunaˈeri fuaka
na ngwae neˈe kulu tua ratai
faˈinia sa Jesus Christ.
15 Ma na alaˈanga neˈe
nia mamana, ma kulu ka
faˈamamana ana ba nia ˈuri,
“Sa Jesus Christ nia leka
maˈi saena magalia fasi ˈiri
ka faˈamauria ngwae neˈe
abulalada taˈa ki.” Aia, ˈi
naˈo nau ku abula taˈa ka
liufi kira taˈifau.
16 Sui bore ˈana nau ku
abula taˈa ˈunaˈeri, God
kwaimanatai aku, ma noaˈa
nia kasi kwaˈi nau. Nia
sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈataˈinia naˈa mabetauˈa
sa Jesus Christ fuaku, na

ngwae neˈe nau ku taˈa liu. Nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ngwae ki ka saiana nia rufuanata ana sa tai neˈe kike baˈa faˈamamana ana niaˈa, ka diˈia logo neˈe nia rufuanata aku. Ma God ka kwatea mauriˈa firi fuada.

17 Ma nau ku oga kuke baˈatafea ma kuke faˈadoea God tutua firi. God naˈa neˈe na ngwae tatalafaˈa tua tua firi, ma noaˈa kasi mae, ma noaˈa kulu kasi lisia, ma taˈifili nia goˈo neˈe God. ˈIu ka ˈunaˈeri.

18 Ma ˈaeˈo, sa Timoti ngela nau, nau ku fata fuamu sulia alaˈanga ba na Anoˈi ru Abu fata ˈani na ngwae gwaungaˈi ki kira fata suliˈo ana kaidaˈi ba sui naˈa maˈi. ˈOke gonia na alaˈanga neˈeri ki, ˈiri ˈoke fuˈa leˈa, ma ˈoko ngangata ˈusia na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki.

19 Ma ˈoke uu ngasi ˈani na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Christ, ma ˈoke sasia na ru neˈe ˈoko saiana nia saga ki. Ti ngwae kira danga faˈiburi naˈa ˈani na ru ki neˈe kira saiana nia saga, ma noaˈa kira kasi faˈamamana naˈa ana sa Christ.

20 Ma ti ngwae ada neˈe sa Haemeneas ma sa Aleksanda. Ma nau ku faˈasidaroˈo naˈa fuana sa Saetan ˈiri ka sasia ta ru adaroˈo. Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈiri kera ke saiana na ru kera sasia nia rora, ma kera ka mango faˈasia fataˈa rora sulia God.

2

Na fikuˈa faˈinia na foˈongaˈa ngwae faˈamamana ki

1 Ru neˈe nia talingaˈi, nau ku ˈengo kamu fasi ˈiri muke foˈosia God, ma muke baˈatafe nia, ma muke gani nia ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki taˈifau.

2 Ma muke foˈo fuana na ngwae tatalafaˈa ki, ma sa tai faˈida neˈe kira toˈo ana na ˈinotoˈanga, fasi ˈiri kulu taˈifau kuke tua ˈani mauriˈa ana aroaroˈanga ma na babatoˈonga. ˈUnaˈeri kulu saiana kuke faˈa ˈinotoˈa God ma sasilana ru ˈoloˈolo ki.

3 Na foˈongaˈa ˈunaˈeri leˈa ma ka faˈasaeleˈa God neˈe faˈamauri kia.

4 Osiˈana God nia oga na ngwae ki taˈifau kira ka saiana na ru mamana sulia sa Christ, ma kira ka toˈo ana mauriˈa firi.

5 Sulia taˈi God goˈo, ma taˈi ngwae goˈo neˈe olifaˈinia na ngwae ki fuana God. Nia neˈe sa Jesus Christ.

6 Sulia sa Jesus kwatea naˈa maurilana talana ˈiri ka lafua na ngwae ki taˈifau faˈasia na kwaˈikwaˈinga. ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba God nia filia, nia ka faˈataˈinia naˈa na kwaiogaiˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau kira ka toˈo ana mauriˈa firi.

7 Nia neˈe, God ka fili nau naˈa fasi ˈiri nauˈa na ngwae ni lifurongo, ma nau ku faˈarongo, ma nau ku faˈamanata ˈani na faˈarongoˈa mamana sulia sa Jesus Christ fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu

ki. Noaˈa nau kusi soke. Ru mamana nau ku saea.

Na faˈamanata ˈanga fuana fiku kwaimaˈanga

8 Nau ku oga na ngwangwane ki ana kula ki taˈifau kira ka foˈo. Ma ana kaidaˈi kira taˈea na limada fuana foˈongaˈa, kira ka tua ˈoloˈolo ˈani mauriˈa sikasika, ma noaˈa kira kasi saetaˈa nama kika olisuˈusuˈu faˈinia ta ngwae.

9 Nau ku oga logo na kini ki kike toro saga nama ˈani toro kira ki. Ma noaˈa kira kasi toro ˈani toro neˈe ngwae ki ke lia funufunu fuada faˈiniˈi. Diˈia kaidaˈi kira firiˈia ifuda, noaˈa laˈu ˈani na ru neˈe folilani doe liu ki neˈe kira ka laungi ˈani, ma noaˈa laˈu ˈani na toro neˈe folilani doe liu ma ka inua ngwae fuana taˈangaˈa.

10 Kike kwate maurilada ke kwanga lala ˈani sasilana ru leˈa ki neˈe bolo fuana kini ki neˈe kira saea kira faˈamamana ana God.

11 Na kini ki kike tua aroaro, ma kike enoeno ana kaidaˈi kira fafarongo fuana faˈamanataˈanga ki.

12 Noaˈa nau kusi alaˈania na kini ki ˈiri neˈe kike faˈamanata ma kira ka gwaungaˈi fafia na ngwae ki. Nia bolo fuana kike tua aroaro goˈo ˈada.

13 Sulia sa Adam neˈe God nia eta saungaˈinia, sui mala ˈi Eve.

14 Ma noaˈa laˈu sa Adam ba sa Saetan sokea, bore ma ˈi Eve lala ˈana ba nia faˈamamana na sokeˈa sa Saetan ki, ma ka ˈoia na taki God ki.

15 Bore ma, osiˈana neˈe kini ki kira faˈafuta ngela, God ke faˈamaurida diˈia kira faˈamamana ana sa Christ, ma kira ka alafe, ma kika tua saga, ma kira ka enoeno.

3

Na ngwae kwaitalaˈi fuana ngwae faˈamamana ki

1 Na alaˈanga ba ˈuri nia mamana, “Diˈia ta ngwae nia oga ka kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, tama ngwae neˈeri nia oga na raoˈa leˈa liu neˈeriˈa.”

2 Ma na ngwae kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ngwae neˈeri abulalana ka saga liu, ma nia ka toˈo ana taˈi ˈafe goˈo ma ka tua mamana faˈinia, ma nia ka lia leˈa sulia niaˈa talana ma ka daufafia mauriˈa nia, ma ka manata saga, ma ka sasia ru leˈa ki. Ma nia ka kwaloa ngwae ki ˈi luma nia, ma ka bolo fuana faˈamanata ˈanga ˈani fatalana God.

3 Nia noaˈa kasi kwaˈu doe ana na kafo neˈe ngasingasiˈa fuana burasilana gwauna. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga, bore ma nia ka tua anoano faˈinia aroaroˈanga fuana ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi ˈidufaˈi olisuˈusuˈu faˈinia ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi guguta mani.

4 Ma nia saiana ka faˈasaga na ngela nia ki ma na ˈafe nia, ma ka faˈamanata na ngela nia ki fasi ˈiri kira ka roˈosulia, ma kira ka fuˈusi doe ana niaˈa.

5 Si diˈia na ngwae noaˈa
kasi saiana na liaˈa sulia na
ngela nia ki ma na ˈafe nia,
nia ka lia mo faˈuta sulia na
ngwae faˈamamana God ki?
6 Na ngwae neˈe
faˈamamana ka tau, neˈe
totolia nia ka kwaitalaˈi.
Na ngwae neˈe fiˈi ruˈu
maˈi saena fikutaˈi ngwae
faˈamamana, nia kata
auraˈe nia diˈia sa Saetan,
ma God ke matalangaˈinia
logo.
7 Nia logo neˈe ngwae
fuana ngwae ˈi maa ana
lalusae kira ka fuˈusi doe
ana, ma noaˈa kira kasi saea
ta ru taˈa sulia. ˈUnaˈeri
neˈe sa Saetan noaˈa kasi
daua ˈani na itoito nia.

Na ngwae ni kwaiˈafi ana na ngwae faˈamamana ki

8 Na ngwae ni kwaiˈafiˈanga
ki saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana logo, neˈe
abulalana ka leˈa, ma ngwae
ki ka fuˈusi doe ana niaˈa.
Nia ka fata mamana. Ma
noaˈa kasi kwaˈu doe ˈani
kwaˈunga lilinga ki, ma
noaˈa kasi guguta mani.
9 Nia noaˈa kasi man-
ata ruarua, bore ma nia
ke faˈamamana ngasingasiˈa
ana faˈarongoˈa God neˈe
nia faˈataˈinia fuaka.
10 Ma na ngwae neˈe
faˈamamana ki, kira ka
ilitoˈona basi ˈi naˈo, ˈiri
kira saiana neˈe nia saga
naˈa, sui mala nia ka fiˈi rao.
11 Ma na ˈafe nia logo, na
abulalana ka leˈa, ma ngwae
ki ka fuˈusi doe ana. Nia
noaˈa kasi alaˈa buri ana
ngwae ki. Ma nia ka lia
leˈa sulia talana ma ka dau-
fafia mauriˈa nia, ma nia ka
ˈoloˈolo ana na ru ki taˈifau.
12 Ma na ngwae kwaiˈafi
ana ngwae faˈamamana ki,
nia ka toˈo nama ana taˈi
ˈafe goˈo, ma ka tua ma-
mana faˈinia. Ma nia saiana
ka faˈasaga na ˈafe nia ma
na ngela nia ki.
13 Ma sa tai neˈe nia rao
leˈa saena lalusae, ke baˈa
leˈa fuada, ma ka bolo fuana
nia ka fata noniraˈa sulia na
faˈamamanaˈanga nia ana
sa Jesus Christ.

Na liaˈi ngwae sa Paul fuana keresilana na kerekereˈa neˈe

14 Ana na kaidaˈi niniˈa
nau ku kere naˈa kwau
fuamu, nau ku manata nama
fasi nau ku leka ma nau ku
lisiˈo ˈaliˈali.
15 Ma diˈia nau ku taˈi
dole, na kerekereˈa neˈe
ke baˈa faˈataˈinia fuamu
na abulaˈanga faˈuta neˈe
kuke baˈa tua ˈani saena
fikuˈa faˈinia ngela God
ki. Kuluˈa na fikutaˈi
ngwae God mauri. Ma
fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe faˈangasingasia na
faˈamanataˈanga mamana
God, diˈia na diro ˈai ki neˈe
faˈangasingasia ta luma.
16 Nia mamana liu neˈe
na faˈarongoˈa God neˈe
nia faˈataˈinia fuaka nia
mamana taˈifau. Na
faˈarongoˈa ba ˈuri,
“Sa Christ alu nia ka ng-
waeˈa.
Ma na Anoˈi ru Abu ka
faˈataˈinia naˈa na
sagalana.
Ma na ˈainsel ki kira ka lisia
naˈa.

Kulu ka faˈarongo naˈa ˈani niaˈa fuana kwaluˈani ngwae.
Ma na ngwae saena fanoa ˈoro ki kira ka faˈamamana naˈa ana niaˈa.
Ma God ka ngali nia naˈa ˈuana ˈi langi.”

4

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Na Anoˈi ru Abu fata madako ˈani fasi ti ngwae kira karasu naˈa faˈasia na faˈamamanaˈanga kira, ana kaidaˈi ˈi naˈo ana sa Jesus ka fiˈi dao maˈi. Kira ka roˈosulia na ano ˈi ru ˈosoˈoso ki, ma na faˈamanataˈanga ana na ano ˈi ru taˈa ki.
2 Na faˈamanataˈanga neˈeri ki ˈita maˈi faˈasia na ngwae ˈosoˈoso ki neˈe noaˈa kira kasi kwaimanatai sulia na abula taˈangaˈa kira ki. Diˈia ngwae matamata ki abula taˈa, kira ka kwaimanatai. Bore ma na ngwae ˈosoˈoso neˈeri, noaˈa kira kasi kwaimanatai sulia neˈe manatalada taˈa taˈifau naˈa.
3 Na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki, kira faˈamanata fasi na araˈinga ma na ˈafeˈa nia rora. Kira faˈamanata logo ˈani na ˈanilana ti fanga nia rora. Bore ma God saungaˈinia na fanga neˈeri ki fuana ngwae faˈamamana ki fuana ˈanilani, ˈi burina neˈe kira kwatea na foˈongaˈa ni baˈatafeˈa fuana God. Ma God saungaˈinia na fanga neˈeri ki fuana ngwae neˈe kira sai naˈa ana faˈamanataˈanga mamana.
4 Sulia fanga ki taˈifau neˈe God saungaˈiniˈi, noaˈa ta ru kasi taˈa, niˈi leˈa taˈifau goˈo. Si diˈia kulu ka foˈo ˈani baˈatafeˈanga fuana ˈanilana, noaˈa kulu kasi ˈaila naˈa ˈania ta fanga.
5 Fanga nia leˈa fuana ˈanilana, osiˈana God saea nia leˈa, ma na foˈongaˈa kulu fuana na fanga kwate ma nia ka leˈa.

Na ngwae ni rao leˈa sa Jesus Christ

6 Timoti ˈae, diˈia ˈoko kwatea na faˈamanataˈanga neˈe ki fuana ngwae faˈamamana ki, ma diˈia ˈoko mauri ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoko tua ni roˈo sulia na faˈamanataˈanga mamana, tama ˈoe na ngwae rao leˈa sa Jesus Christ.
7 Aia, noaˈa ˈoe kosi fa-farongo sulia na ˈaˈemae ˈaurafu ki. ˈOko suˈute lala ˈuana sasilana na kwaio-gaiˈanga God.
8-9 ˈOko saiana ngwae ki fata ˈuri, “Nia leˈa fuana na ngwae ka faˈangasingasia nama nonina, osiˈana nia ka ˈafia na mauriˈa fuana na kaidaˈi neˈe.” Bore ma nia leˈa ka tasa diˈia na ng-wae ke suˈute fuana sasilana na kwaiogaiˈanga God, su-lia nia ka ˈafia na mauriˈa fuana na kaidaˈi neˈe, ma ta kaidaˈi neˈe ke baˈa dao logo maˈi. Ma alaˈanga neˈeri nia ka mamana, ma kulu ka faˈamamana ana.

10 Kuke suˈute nama
ˈunaˈeri, osiˈana kulu fitoˈo
ana God neˈe mauri. Sulia
nia saiana ke faˈamauria
ngwae ki taˈifau, ma ka
tasa fuana sa tai neˈe kira
faˈamamana ana.

11 ˈOke faˈamanata na ng-
wae ki ˈani ru neˈeri ki,
ma ˈoko fata totongaˈi ˈani
fuana ngwae ki ke roˈosuliˈi.

12 Ma noaˈa ˈoe kosi
alaˈania na ngwae ki kira ka
saea ˈoe kosi totolia kwait-
alaˈi ˈanga osiˈana ˈaeˈo na
ngwae ˈalako. ˈOke tua ˈani
tuaˈa leˈa fuana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki
kike lia suliˈo, ˈania na
fatalamu, ma na abulalamu,
ma na alafelamu, ma na
faˈamamanalamu, ma na
tua madakolamu. Si diˈia
kira lisia na tua lamu nia
leˈa, kike sasi logo sulia.

13 Ana kaidaˈi ˈoke
maˈakwalia daolaku maˈi,
ˈoke toˈomani na Kerekereˈa
Abu ki fuana ngwae ki,
ma ˈoke faˈatalo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoke
faˈamanata ngwae ki.

14 Ma noaˈa ˈoe kosi danga
ˈani na kwateˈa ˈoe neˈe
Anoˈi ru Abu kwatea fuamu,
ana kaidaˈi neˈe profet
ki kira fata ˈani ma na
faˈinaˈonaˈo ki kika alua
naˈa limada ˈi fafomu.

15 ˈOke sasia ru neˈeri ki
sulia asoa ki fasi ˈiri neˈe
ngwae ki taˈifau kira ka lisia
na leˈalana raoˈa ˈoe neˈe
doe naˈa.

16 ˈOke lia leˈa sulia na
abulaˈanga ˈoe talamu, ma
na ru neˈe ˈoko faˈamanata
ˈaniˈi ki. Ma ˈoko inaˈu ana
na raoˈa neˈeri ki, sulia diˈia
ˈoko sasi ˈunaˈeri, God ke
faˈamauri ˈoe faˈinia sa tai
neˈe kira rongoa fatalamu.

5

*Na raoˈa fuana ˈafilana
na ngwae faˈamamana ki*

1 Noaˈa ˈoe kosi balu-
fia ta ngwae ngwaro, bore
ma nia totolia ˈoke alaˈa
gwafea diˈia ta maˈa amu.
Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru
fuana ngwae ˈalako ki, nia
diˈia neˈe ˈoko sasia fuana sa
toˈolamu.

2 Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta
ru fuana ˈafe ki, nia diˈia
neˈe ˈoko sasia fuana teˈa
ˈoe ki. Ma kaidaˈi ˈoko
sasia ta ru fuana kini sariˈi
ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia
fuana ngwaingwaena ˈoe ki
ˈi saena manataˈanga neˈe
leˈa taˈifau.

3 Fuila na ngwae
faˈamamana ki kike lia sulia
na gwaˈi ˈuru ki neˈe kira
tua taˈifilida.

4 Bore ma diˈia gwaˈi ˈuru
neˈe toˈo ana na ngela ki
nama na koˈo ki, kira ka rao
fuana God ˈani liaˈa nama
sulia. Ma kira ke lia nama
sulia teˈa kira, osiˈana teˈa
kira eta lia sulida. Ru neˈeri,
God saeleˈa liu faˈinia.

5 Muke ˈafia na gwaˈi ˈuru
neˈe tua taˈifilia ma ka noaˈa
ta ngwae fuana tagiˈa sulia.
Nia fitoˈo ana God, ma nia
ka inaˈu ana foˈongaˈa ma
ganiˈa ˈuana kwaiˈafiˈanga
sulia rodo ma na asoa.

6 Bore ma na gwaˈi ˈuru
neˈe ke sasi ˈuana na kwaio-
gai ˈanga ana noni, noaˈa
kamu kasi ˈafia. Sui bore
ˈana nia ka mauri ˈua, na
mauriˈa nia faˈinia sa Christ
mae ka sui naˈa.

7 ˈOke kwatea na
faˈamanataˈanga neˈe
ki fuana na ngwae
faˈamamana ki, ˈiri ta
ngwae noaˈa kasi dao toˈona
ta roraˈa ada.
8 Ma diˈia ta ngwae noaˈa
kasi lia sulia na ngwaefuta
nia ki, ma na ngwae ana
kwalafa nia, tama ngwae
neˈeri faˈasia naˈa na
faˈamanataˈanga sa Christ,
ma nia ka taˈa ka liufia na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ki.
9 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe
noaˈa kasi dao ˈua ana ono
akwala faˈi ngali ki, noaˈa
ˈoe kosi toˈomaˈi fiku ana
faˈinia na gwaˈi ˈuru ki.
ˈOke toˈoa ta gwaˈi ˈuru neˈe
nia ngwaro, ma nia tuatua
mamana fuana araˈi nia.
10 Ma kira ka saiana neˈe
nia sasia raoˈa leˈa ˈuri ki:
Nia lia leˈa sulia na ngela nia
ki, ma ka kwaloa na ngwae
dao ki ˈi luma nia, ma ka
enoeno, ma ka ˈafia naˈa ng-
wae faˈamamana ki faˈinia
sa tai faˈida neˈe kira toˈo
ana na ˈafitaˈiˈanga, ma ka
danga taˈifau naˈa ˈani niaˈa
fuana sasilana na raoˈa leˈa
ki.
11 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe
noaˈa kasi ngwaro goˈo
ki, noaˈa ˈoe kosi toˈomaˈi
fikuda faˈinia na gwaˈi
ˈuru ki. Ma si diˈia na
kwaiogaiˈanga ana noni
kwatea ma kira ka abula
matamata faˈasia raoˈa
fuana sa Jesus, kira oga kike
ˈafe laˈu.
12 Ma diˈia ˈunaˈeri, kira
fulia roraˈa sulia kira ˈoia
naˈa fata alangaˈinga neˈe
kira eta sasia naˈa fuana sa
Jesus Christ.
13 Diˈia kira noaˈa kasi
ˈafe laˈu, tama kira saiana
faˈalilana na kaidaˈi kira ki
fuana liu kwailiuˈanga ana
luma ki. Ma na ru neˈe
taˈa ka tasa neˈe kira tua ni
alaˈa goˈo ˈada ana ti ngwae,
ma kira ka fata sulia na ru
neˈe noaˈa kasi bolo fuana
alaˈanga suliˈi ki.
14 Nia neˈe nau ku fia nia
leˈa fuana gwaˈi ˈuru fiˈi
doe ki kira ka ˈafe laˈu, ma
kira ka faˈafuta ngela, ma
kira ka lia sulida faˈinia na
luma kira ki, fasi ˈiri neˈe
malimae kulu ki noaˈa kira
kasi toˈo ana ta ru fuana fata
taˈangaˈa ˈani suli kulu.
15 Sulia ti gwaˈi ˈuru kira
abula matamata naˈa, ma
kira ka leka naˈa ˈada sulia
sa Saetan.
16 Si diˈia ta kini neˈe
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ma ta gwaˈi ˈuru
ka tua ˈi saena na tuaˈa
nia, nia ke lia suli nia,
osiˈana noaˈa nia kasi leˈa
fuana ˈaberaˈanga ˈani
laˈu na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki. ˈUnaˈeri
ngwae faˈamamana ki kira
saiana kika lia naˈa ˈada
sulia na gwaˈi ˈuru neˈe kira
tua taˈifilida ki.

Na faˈamanataˈanga fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki

17 Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈe kira rao
leˈa fuana na fiku taˈi ngwae
faˈamamana, nia totolia
muke fuˈusi doe ada ma
muke foli leˈa ada. Tasa liu
fuana sa tai neˈe rao ngasin-
gasiˈa ˈani faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia
faˈamanataˈanga.

18 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
firi fafia na kwakwana na
buluka ni rao, ana kaidaˈi
nia uria maga ru ki.” Ma
ta alaˈanga ka ˈuri logo,
“Na ngwae ni rao saiana
ngalilana naˈa folifoliˈa nia.”
19 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi
fafarongo ˈuana alaˈanga ta
ngwae goˈo ˈana neˈe ke fai
fafia ta ngwae faˈinaˈonaˈo,
leleka ta ro ngwae nama ta
uulu ngwae neˈe leka maˈi,
kira ka fata faˈamamana su-
lia ru neˈe.
20 Aia, ˈoke balufia na ng-
wae neˈe kira abulalada taˈa
ki. ˈOke sasi ˈunaˈeri ˈi
naˈona na ngwae ki taˈifau,
ˈiri na ngwae neˈe kira tua ˈi
neˈeri ki kike rongo, ma kike
maˈu.
21 Nau ku alaˈa totongaˈi
fuamu ˈi maana God, ma sa
Jesus Christ, ma na ˈainsel
abu ki, ˈiri ˈoke roˈosulia
na faˈamanataˈanga neˈe ki,
ma noaˈa ˈoe kosi efoa, ma
noaˈa ˈoe kosi ˈinifilifili ana
ta ngwae sulia na tae neˈe
ˈoko lisia ˈi maa.
22 Ma noaˈa ˈoe kosi
ˈaliˈaliˈa ana alu limaˈanga
fafona ta ngwae fuana raoˈa
fuana na Aofia. Ma noaˈa
ˈoe kosi ˈado faˈinia ta
ngwae ana kaidaˈi kira fulia
ta ru rora. ˈOke tua sikasika
faˈasia taˈangaˈa ki!
23 ˈOke kwaˈufia ta kala
waen faˈinia na kafo ˈiri ka
ˈafia na siramu ka leˈa, sulia
ˈaeˈo na ngwae neˈe ˈoko
mataˈi firi goˈo ˈamu.
24 Na abula taˈangaˈa ti ng-
wae ki talangwaraˈu liu naˈa
fuana lisilana, ma ngwae ki
taˈifau ka saiana neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kira. Bore
ma na abula taˈangaˈa ti ng-
wae ki, kira noaˈa kasi lisia
ana kaidaˈi naˈa ˈana.
25 Ka ˈunaˈeri logo, ti ng-
wae sasilana ru leˈa kira ki
teo tafangaˈi liu fuana lisi-
lana. Ma na raoˈa leˈa ti
ngwae ki neˈe noaˈa kasi
faˈataˈi niniˈari, bore ma
ana ta kaidaˈi kike baˈa lisia.

6

1 Na ngwae faˈamamana
neˈe kira rao ˈoˈo, kira
manata doe ana ngwae
ˈaˈana kira ki, fasi ˈiri ta
ngwae noaˈa kasi fata taˈa
ana satana God ma na
faˈamanataˈanga kulu.
2 Ma na ngwae rao ˈoˈo
neˈe na ngwae ˈaˈana kira
ki faˈamamana ana sa Je-
sus Christ, noaˈa kira kasi
manata ˈuri, “Na ngwae
ˈaˈana nau nia faˈamamana
logo. ˈUri noaˈa naisi
fuˈusi doe goˈo ana nama
ku rao ngangata fuana.” Na
manata ˈanga ˈunaˈeri nia
noaˈa kasi leˈa! Kira rao
leˈa ka tasa mo fuada, su-
lia kira toˈo goˈo ana taˈi
faˈamamanaˈanga ma kika
alafe fuana God.

Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ma na toˈoruˈa mamana

Nia neˈe, ˈoko faˈamanata
ma ˈoko fata sulia na ru neˈe
ki.
3 Ti ngwae noaˈa kasi
faˈamanata ˈani ru neˈe ki.
Ma noaˈa kira kasi alafafia
na alaˈanga mamana na
Aofia kia sa Jesus Christ, ma
na faˈamanataˈanga kia su-
lia tuaˈa saga.

4 Ngwae neˈeri ki kira la-
fuda, ma noaˈa kira kasi
sai goˈo ana ta ru. Ma na
kwaiogaiˈanga kira ka taˈa
fuana na olisuˈusuˈunga su-
lia na fadalana maˈe fataˈa
ki. Ma na manataˈanga
ˈunaˈeri ki, nia kwatea ma
kira ka kwaimamagolai, ma
kika olisuˈusuˈu kwailiu, ma
kika fata maˈudi, ma kika
manata taˈa sulia na ngwae
ki.
5 Ma kira ka olisuˈusuˈu
sulia asoa ki. Ma na man-
atada noaˈa kasi rao. Ma
noaˈa kira kasi sai naˈa ana
ru mamana ki. Kira fia neˈe
diˈia kira donga God, kike
toda mani.
6 Aia, ma lekaˈa sulia
God faˈatoˈorua na ngwae,
osiˈana na kwaiogaiˈanga
nia ki neˈe aliˈafu ana na tae
ki neˈe nia toˈo naˈa ana.
7 Aia, tae neˈe kulu ngalia
maˈi saena magalia neˈe?
Noaˈa goˈo! Ma na tae neˈe
kuke baˈa ngalia faˈasia na
magalia neˈe? Noaˈa goˈo!
8 Nia neˈe, diˈia kulu toˈo
naˈa ana fanga ma na toro,
tama ru neˈeri ki leˈa naˈa
fuaka.
9 Ti ngwae kira oga liua
toˈoruˈanga. Ma ka talang-
waraˈu fuada neˈe kike sasia
ru rora ki fuana todalana
mani. ˈUnaˈeri, kira ka dao
toˈona neˈe kira ˈasida saena
itoito diˈia ru ˈaeˈaela ki.
Kira oga sasilana ru ˈoro
rora ma ka bolebleˈa ki
neˈe taˈa fuada. Ma kira ka
dao naˈa toˈona nonifiiˈanga
doe liu.
10 Kaidaˈi ngwae liana teo
ana mani, kira ke sasia
kwalu kaela ru taˈa ki fuana
ngalilana mani. Ti ngwae
kira sasi ˈuana na mani, ma
kira ka leka tau naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga ana
God, ma na liadilaˈa ˈoro ki
ka faˈalia naˈa maurilada.

*Na faˈamanataˈanga sa
Paul fuana sa Timoti*

11 Timoti ˈae, ˈoe na ngwae
God, ˈoke tua faˈasia na ru
neˈeri ki. Ma ˈoke sasi ngan-
gata ˈuana na ˈoloˈoloˈa,
ma na tuaˈa abu, ma na
faˈamamanaˈanga, ma na
alafeˈanga, ma na ngan-
gataˈanga saena kaidaˈi ana
ˈafitaˈiˈanga ki, ma na tuaˈa
enoeno.
12 ˈOko rao leˈa fuana
na faˈamamanaˈanga.
Ana kaidaˈi ba ˈoko fata
ngasingasiˈa sulia na
faˈamamanaˈanga ˈoe fuana
ngwae ˈoro ki, ˈoko ngalia
na mauriˈa firi neˈe God fili
ˈoe ˈuana.
13 Nau ku baˈe ˈoe ˈi
naˈona God neˈe kwatea
naˈa mauriˈa fuana ru ki
taˈifau, ma ˈi naˈona sa Je-
sus Christ na ngwae ba fata
ngasingasiˈa fuana sa Pon-
tias Paelat,
14 fasi ˈiri ˈoko roˈosulia
naˈa ru neˈeri ki, ma ˈoko
sasi sulia ˈiri ˈoko madakola
ana ru ki, ma noaˈa ˈoe kosi
rora, leleka ka dao ana faˈi
asoa neˈe Aofia kia sa Jesus
Christ ke oli maˈi ana.
15 Nia ke baˈa dao tafa
ana kaidaˈi saga neˈe God
nia filia. God neˈe ngwae
ki auraˈea, ma nia talana ka
gwaungaˈi ka tasa fafia na ru
ki taˈifau, ma na tatalafaˈa
neˈe ka gwaungaˈi fafia na
ngwae tatalafaˈa ki, ma ka
Aofiaˈa fafia na aofia ki.

16 Ma taˈifili nia goˈo neˈe
nia mauri firi ma noaˈa kasi
maˈe. Nia tua ˈi saena na
madakoˈanga neˈe noaˈa ta
ngwae kasi bolo naˈa faˈinia
daoˈa karangia. Ma noaˈa
ta ngwae kasi lisi nia ˈua,
ma noaˈa ta ngwae kasi bolo
naˈa fuana lisilana laˈu. Alu
ngwae ki kike faˈa aofia.
Alu nia ka gwaungaˈi ˈani
ngasingasiˈanga neˈe tuatua
firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.
17 ˈOko saea fuana ngwae
neˈe kira toˈo ana toˈoruˈa
ˈi saena na magalia neˈe,
noaˈa kira kasi manata la-
fuda. Kike alua fitoˈonga
kira ana God, ma noaˈa laˈu
na toˈoruˈa kira ki neˈe ke
sui ˈaliˈali goˈo. Sulia God
kwatea ru ki taˈifau fuaka
fuana na saeleˈanga sulia.
18 ˈOke saea fuada kike
sasi leˈa ˈiri kike toˈoru ana
raoˈa leˈa ki, ma kira ka
maˈudi fuana kwate ruˈa
fuana ˈafilana ngwae ki.
19 Diˈia kira sasi ˈunaˈeri,
kira gonia na toˈoruˈa neˈe
ˈafi kira ana kaidaˈi neˈe nia
ˈua maˈi. Ma kike toˈo ana
mauriˈa neˈe mamana.
20 Timoti ˈae, ˈoke lia leˈa
sulia na tae neˈe God kwatea
ˈoko lia sulia. Ma noaˈa
ˈoe kosi rongo sulia alaˈanga
taˈa ki ma na olisuˈusuˈu
ˈanga bolebole ki neˈe ti
ngwae kira alaˈa rora ˈani
ma kira ka saea ˈani “na sae
sae ruˈa.”
21 Osiˈana ti ngwae
fitoˈo ana alaˈanga bole-
boleˈa neˈeri, ma kira
ka leka rora faˈasia na
faˈamamanaˈanga ana sa
Jesus Christ.

Nau ku foˈo ˈiri na
leˈangaˈa God ke tua faˈi
kamu taˈifau.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Paul tua ˈi saena lokafo ˈi Rom kaidaˈi nia keresia buka neˈe. Alaˈanga ˈoro saena kerekereˈa neˈe sa Paul saea fuana sa Timoti fuana ˈafilana ˈania uu ngasiˈa fuana faˈarongo ˈanga ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Sa Paul oga sa Timoti ke faˈatalo ana Faˈarongoˈa Leˈa mamana neˈe, ma faˈamanataˈanga mamana ana Fau alangaˈinga Faolu. Nia saea sa Timoti fuana sasilana raoˈa nia, sui bore ˈana ti ngwae kira oga fonelana. Sa Paul oga sa Timoti ka manata oli ˈuana ru saena maurilana sa Paul ki, fasi ˈiri nia ke donga ru leˈa ana tuaˈa sa Paul, faˈinia faˈamanataˈanga leˈa sa Paul.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Alaˈanga leˈa ki fuana sa Timoti & 1:1-18
- Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia & 2:1-13
- Na ngwae rao neˈe God alafafia & 2:14-26
- Faˈi asoa ki ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi & 3:1-9
- Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti & 3:10—4:22

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, osiˈana God nia saeleˈa fuana fili laku ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo. God kwate nau fasi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani mauriˈa firi neˈe nia eta fata ˈani fuaka, na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Timoti neˈe ˈoko diˈia na ngela liaku teoliu ana.

Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa ma sa Jesus Christ na Aofia kia, kera ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Na baˈatafeˈanga ma na kwairaduˈanga

3 Nau ku baˈatafea God neˈe nau ku rao fuana ˈani na liaˈi ngwae raola, diˈia na koˈo nau ki ba kira rao fuana. Ma nau ku baˈatafe nia ana asoa ma na rodo, ana kaidaˈi nau ku foˈo ana, ma nau ku gania God fuana kwaiˈafiˈanga amu.

4 Nau ku oga liu fasi ˈiri nau kui lisiˈo laˈu, osiˈana nau ku manata toˈona na angiˈa ba ˈoe, ana kaidaˈi ba koro leka toˈotoˈo naˈa ana. Ma nai baˈa saesaeleˈa liu ana kaidaˈi koro ke oli laˈu maˈi.

5 Ma nau ku manata toˈona na faˈamamanaˈanga leˈa neˈe ˈoko tua ˈani, diˈia logo na faˈamamanaˈanga ba koˈo ˈoe ˈi Lois ma teˈa ˈoe ˈi Iunis kera tua ˈani. Ma nau ku saiana nia neˈe ˈoko tua logo ˈani.

6 Nia neˈe, nau ku faˈamanata oli laˈu amu fasi ˈiri ˈoko faˈangasingasia na kwateˈa neˈe God kwatea naˈa fuamu, ana kaidaˈi ba nau ku alua na limaku fafiˈo.

7 Sulia God noaˈa kasi
kwatea na Anoˈi ru Abu
fuaka fuana kulu ka
maˈu. Bore ma nia kwatea
naˈa Anoˈi ru Abu fuana
faˈangasingasi laka, ma
fuana kulu ka alafe fuaka
kwailiu, ma fuana kulu ka
dau fafia mauriˈa kulu ki.
8 Nia neˈe, noaˈa ˈoe
kosi ˈeke ˈania fata
faˈamamanalana na Aofia
kia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈeke
logo ˈani nau, na ngwae
neˈe nau ku tua saena
luma ni lokafo sulia na
raoˈa nau fuana sa Jesus
Christ. ˈOke rao faˈi nau
fuana fata taloˈa ˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa, sui bore
ˈana kira ka faˈanonifii ˈoe,
sulia God ke baˈa kwatea
na ngasingasiˈanga fuamu
fuana sasilana.
9 God nia faˈamauri kia
ma ka fili kia naˈa ˈiri kiaˈa
na ngwae nia ki naˈa, noaˈa
laˈu sulia na raoˈa kia ki. Nia
faˈamauri kia ma ka fili kia
naˈa, sulia na manatalana
talana, ma na alafeˈanga nia
talana fuaka. ˈI naˈona
mala maˈi na kaidaˈi nia
noaˈa kasi saungaˈinia ˈua ta
ru, nia ka naia naˈa fuana
ke kwatea sa Jesus ˈiri ke
faˈataˈinia na leˈangaˈa nia
fuaka.
10 Ma ana kaidaˈi neˈe,
God ka faˈataˈinia naˈa
na manataˈanga ma na
alafeˈanga neˈeri fuaka
ˈani na daolana maˈi na
ngwae Faˈamauri kia sa
Jesus Christ. Sa Jesus ka
lafua naˈa na ngasingasilana
maeˈa. Ma nia ka faˈataˈinia
na mauriˈa firi ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa.
11 Ma God ka fili nau
fasi ˈiri nauˈa ta ngwae
ni lifurongo, ma na ng-
wae faˈamanata fuana
na faˈataloˈa ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa.
12 Nia neˈe, nau ku non-
ifii saena na luma ni lokafo
ˈuana na ru neˈeri ki. Bore
ma noaˈa nau kusi ˈeke
ˈania tuaˈa saena luma ni
lokafo osiˈana faˈataloˈa nau
sulia sa Jesus, duˈungana na
fitoˈonga nau ana niaˈa. Ma
nau ku saiana mamana sa
Jesus bolo fuana na foloˈa
ˈusia na faˈamanataˈanga
mamana neˈe nia aluˈi ˈi
limaku, leleka ka dao ana
faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu
maˈi.
13 Nau ku oga ˈoke
faˈamanata nama na ngwae
ki ˈani na faˈamanataˈanga
mamana neˈe nau ku
kwatea fuamu. Ma ˈoke
faˈamamana logo ana God,
ma ˈoke alafe fuana ngwae
ki. ˈOke sasi nama na ru
neˈeri ki, osiˈana God fiku
kulu naˈa faˈinia sa Jesus
Christ.
14 Ma ˈani na ngasingasi-
lana na Anoˈi ru Abu neˈe
nia tua aka, ˈoke lia su-
lia na faˈamanataˈanga ma-
mana neˈe God alua ˈi li-
mamu.
15 ˈOko sai goˈo ˈamu ana
neˈe ngwae ˈoro ki ˈi saena
na bali fanoa ˈi Asia, kira
abula matamata naˈa faˈasi
nau. Sa Figelus faˈinia sa
Hermogenes neˈe ro ngwae
neˈeri ki.
16 Na Aofia ka manataia sa
Onesiforus ma na luˈuluˈua
nia, sulia nia ka faˈasaeleˈa
nau ana kaidaˈi ˈoro, ma nia
noaˈa kasi ˈeke ˈani nau ˈi
saena na luma ni lokafo.
17 Sulia na kaidaˈi nia dao
ana ˈi Rom, nia ka lulu ˈuaku

ma ka leka dao toˈo aku.
18 Ma ˈoko sai leˈa naˈa
ana na kwaiˈafiˈanga ˈoro
ba nia sasia fuaku saena
fanoa ˈi Efesus. Nau ku
foˈo fasi ˈiri na Aofia ke
kwaimanatai ana niaˈa ana
faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu
maˈi.

2

Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia

1 ˈOko diˈia na ngela nau,
alu God ka faˈangasingasi
ˈoe. Nia totolia nia ka sasi
ˈunaˈeri, sulia na alafeˈanga
nia fuamu, na ngwae neˈe
ˈoko faˈamamana ana sa Je-
sus Christ.
2 Ma na ru ki neˈe ˈoko
rongoa nau ku faˈamanata
ˈani fuana na ngwae ˈoro
ki, ˈoke kwatea fuana na
ngwae neˈe ˈoko fitoˈo ada
ki neˈe kira bolo faˈinia na
faˈamanatalana laˈu ti ng-
wae.
3 Ma ˈoko ˈado ana na non-
ifiiˈanga sulia na raoˈa ˈoe
fuana sa Jesus Christ, diˈia ta
ngwae ni fuˈa leˈa nia.
4 Ta ngwae ni fuˈa neˈe oga
ke faˈanoni saeleˈa na ng-
wae ˈinotoˈa nia, nia noaˈa
kasi ˈabera talana ˈani na
raoˈa matamata ki.
5 Ma na ngwae lalili ˈafitaˈi
ka liufia, diˈia nia noaˈa
kasi leka sulia na taki fuana
laliliˈanga ki.
6 Ma na ngwae neˈe ka rao
ngasingasiˈa saena na oˈola,
nia totolia ka eta ˈania na ru
ki saena oˈola nia.
7 ˈOko manata sulia ru
ba nau ku saea, osiˈana na
Aofia ke baˈa kwaiˈafi amu
ˈiri ˈoke saiana na ru neˈeri
ki taˈifau.
8 ˈOko manata toˈona sa
Jesus Christ, na ngwae ana
kwalafa sa David, ba God
taˈea faˈasia na maeˈa, diˈia
ba nau ku fata taloˈania
saena na Faˈarongoˈa Leˈa.
9 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku
nonifii ma nau ku tua ˈi
saena luma ni lokafo, diˈia
na ngwae ba sasia ta ru
neˈe rora, duˈungana nau ku
faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa. Bore ma na fatalana
God, ˈafitaˈi kira ka firi fafia
saena luma lokafo.
10 Nia neˈe, nau ku maˈudi
ˈiri nai nonifii ˈani ru ki
taˈifau fuana leˈalana na ng-
wae neˈe God filida ki, fasi
ˈiri kira ke ngalia logo na
mauriˈa firi sulia sa Jesus
Christ, faˈinia na tuaˈa ana
ˈinotoˈanga ˈi langi.
11 Na alaˈanga neˈe nia
mamana ba ˈuri,

“Diˈia kulu mae ka sui naˈa
faˈinia sa Jesus Christ,
kuke baˈa mauri logo
faˈinia.
12 Diˈia kulu ka ngan-
gata saena na
faˈakaisiˈanga, kuke
gwaungaˈi logo
faˈinia.

Bore ma diˈia kulu ka tofea
neˈe noaˈa kulu ˈiri
saiana, nia ke baˈa
tofe kulu logo.

13 Diˈia kulu mala dalafa
na fatalaka, ma noaˈa
kulu kasi sasia na
kwaiogaiˈanga nia ki,
nia ˈafitaˈi nia ka
danga ˈania tae neˈe
nia saea ke baˈa sasia
fuaka, sulia nia noaˈa
kasi mala dalafa na
fatalana.”

Na ngwae rao neˈe God alafafia

14 ˈOke faˈamanata oli ana
na ngwae ˈi neˈana ki ˈani
na ru neˈeri, ma ˈoko fata
totongaˈi fuada ˈi maana
God, fasi ˈiri noaˈa kira kasi
olisuˈusuˈu fafia na alaˈanga
ki. Sulia sasiˈa ˈunaˈeri
noaˈa kasi kwatea goˈo ta ru
leˈa, ma ka faˈalia goˈo ˈana
ngwae neˈe kira fafarongo
ki.
15 ˈOke rao ngangata ˈiri
God ka saeleˈa fafia na
raoˈa ˈoe, diˈia ta ngwae
rao ba noaˈa kasi ˈeke ˈani
raoˈa nia, ma na ngwae
neˈe faˈamanata saga ˈani
fatalana God neˈe mamana
taˈifau.
16 ˈOke tua faˈasia na
alaˈanga ˈaurafu ki, sulia na
ru neˈeri ke talaˈia na ngwae
ki faˈasia God.
17 Na alaˈanga ˈunaˈeri
diˈia ta maˈe duˈaduˈa ba
duˈafia naˈa nonina ngwae.
Ma na ro ngwae neˈe kira
fata ˈunaˈeri ki neˈe sa
Haemeneas ma sa Filetus.
18 Kera faˈamanata fasi na
tataˈelaka faˈasia na maeˈa
fuli ka sui naˈa. ˈUnaˈeri
kera leka taˈifau naˈa
faˈasia na faˈamanataˈanga
mamana, ma kera ka faˈalia
naˈa na faˈamamanaˈanga ti
ngwae ki.
19 Bore ma na ngwae God
ki kira uu ngasi, ka diˈia ta
fau doe osiˈana nia noaˈa
kasi ˈidu, ma kika kerekere
ˈuri ˈi fafona fau neˈeri, “Na
Aofia nia sai goˈo ˈana ana
na ngwae nia ki,” ma, “Sa
tai neˈe ka saea nia donga
na Aofia, nia ke abula faˈasia
abula taˈangaˈa ki.”
20 ˈI saena luma doe, na ru
ni fanga ki ˈoro ˈi saena. Ti
ru kira saungaˈinia ˈani gol
ma na silva, ma ti ru kira ka
saungaˈinia ˈani na ˈai ma
na buli ano. Ti ru ana ru
neˈeri ki tua fuana fangaˈa
ana faˈi asoa doe ki, ma ti ru
ka tua fuana malana kaidaˈi
goˈo ˈana.
21 Ma diˈia ta ngwae ka
faˈafaolu nia talana faˈasia
na ru taˈa ki, nia diˈia
na ru ni fangaˈa ana faˈi
asoa ˈinotoˈa ki. Sulia nia
abungaˈi nia talana, ma ka
sasi akaˈu ana niaˈa ˈuana
na sasilana ta raoˈa leˈa
fuana na ngwae ˈaˈana nia.
22 ˈOke tua faˈasia na
kwaiogai ˈanga taˈa ngwae
ˈalako ki. ˈOke sasi ngan-
gata ˈuana tuaˈa ˈoloˈolo,
ma faˈamamanalana sa Je-
sus, ma alafeˈanga fuana
ngwae ki, ma tuaˈa aroaro
faˈinia ngwae ki. ˈOke
tua kwaima, ma ˈoko foˈo
faˈinia sa tai faˈida neˈe na
liada raola.
23 Ma ˈoko tua faˈasia na
olisuˈusuˈu ˈanga bolebole'a
ki, sulia ˈoko saiana na
ru neˈeri ki neˈe sasia na
fuˈanga ki.
24 Sulia na ngwae rao na
Aofia noaˈa kasi tua ˈani
kwaifataiˈanga. Nia ke sasi
leˈa lala fuana ngwae ki
taˈifau, ma ka faˈamanata
leˈa faˈinia mabetauˈa.
25 Ma ˈoke enoeno fuana
ngwae neˈe kira tataˈe
sauli ˈoe, ana kaidaˈi ˈoko
faˈataˈinia na roraˈa kira ki.
Sali God ke baˈa bulasia na
liada fasi ˈiri kike saiana na
mamanaˈanga.
26 Ma manataˈanga kira ke

oli, ma kira ke tafi faˈasia na itoito sa Saetan neˈe dau dau fafida, ma ka suˈumaˈi kira fuana sasilana na ru neˈe nia ka ogaˈi ki.

3

Faˈi asoa ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi

1 ˈOko manata toˈona ru neˈe: Na kaidaˈi ˈafitaˈi ki ke baˈa dao maˈi ˈi naˈo ana sa Jesus ke dao maˈi.

2 Ma na ngwae ki kira ke baˈa manata goˈo toˈoda talada, ma kike oga mani, ma kira ke faˈadoe kira, ma kira ke fata buri tolingaˈi ana ngwae ki. Ma noaˈa kira kasi roˈosulia fatalana maˈa faˈinia teˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi baˈatafea sa tai neˈe sasi leˈa fuada, ma kira ke fata maana na ru God ki.

3 Ma kira ke abula taˈa, ma noaˈa kira kasi kwaimanatai ana ngwae matamata ki, ma kira ke soke fafia na ngwae ki, ma kira ke oga fuˈanga, ma kira ke kwasilaˈa, ma kira ke ˈaila ˈani na ru leˈa ki.

4 Ma kira ke ˈolea na maelana na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi manata sulia na fuli ruˈa kira ki, ma kira ke manata lafuda liu, ma kira ke saeleˈa ˈada faˈinia na kwaiogaiˈanga ana noni ma God ka noaˈa.

5 Kira ke saea kira faˈamamana ana God, bore ma noaˈa kira kasi alaˈania na ngasingasiˈanga God ke rokisia na maurilada. ˈOke tua tau faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.

6 Ma ti ngwae ˈunaˈeri neˈe kira ruˈu saena luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika toˈo ana ngasingasiˈanga fuana liliulana kini ki faˈasia mamanaˈanga. Ma na kini neˈeri ki, na roraˈa kira ki ka faˈangwataˈutaˈu kira, ma na kwalukaela kwaiogaiˈanga taˈa ki ka gwaungaˈi fafida,

7 ma kira ka oga kike ˈidufaˈi fafarongo goˈo ˈada ˈuana saiˈi ruˈanga, bore ma ˈafitaˈi kira ka saiana na mamanaˈanga.

8 Na ngwae faˈamanata taˈa neˈeri ki, kira fuˈalia na faˈamanataˈanga mamana. Na manatalada ka noaˈa kasi rao saga, ma na faˈamamanaˈanga kira ka noaˈa kasi mamana. Kira diˈia sa Janes ma sa Jambres* ba kera fuˈalia sa Moses.

9 Bore ma nia ˈafitaˈi fuana na ngwae ˈunaˈeri ki kira ka faˈarora ngwae ˈoro ki, sulia neˈe ngwae ki taˈifau kira lisia naˈa na bolebolelada, diˈia ba nia fuli ana sa Janes ma sa Jambres.

Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti

10 Bore ma ˈoko donga naˈa na faˈamanataˈanga nau, ma na abulalaku, ma na ru neˈe nau ku oga

* **3:8** sa Janes ma sa Jambres Satana na ro ngwae ba ˈi Ejipt ki ba kera fuˈalia sa Moses kaidaˈi nia oga ka talaˈia na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki faˈasia ˈi Ejipt. Kaidaˈi sa Moses ˈui ˈania faˈi kuba nia, keroˈa bore ˈui logo ˈania faˈi kuba keroˈa ki ka alua na faˈi loi ki.

sasilani ˈani na maurilaku. Ma ˈoko lisia naˈa na faˈamamanaˈanga nau, ma na mabetauˈa nau, ma na alafeˈanga nau, ma na ngangataˈanga nau,

11 ma ˈoko lisia naˈa na nonifiiˈanga nau ki. Ma ˈoko saiana taˈifau naˈa na ru ˈafitaˈi ki neˈe kira sasia aku ˈi saena na fanoa ˈi Antiok ma ˈi Ikonium ma ˈi Listra. Bore ma na Aofia nia ˈafi nau, fasi ˈiri noaˈa naisi mae.

12 Mamana liu, sa tai neˈe oga ke tua saga saena na tua fikuˈa faˈinia sa Jesus Christ, kike baˈa faˈakaisida.

13 Na ngwae taˈa ki ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki kike baˈa taˈa ka tasa, ma kike baˈa talaˈi rora ana ti ngwae, ma kiraˈa talada logo.

14 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke ngangata ana dongalana na ru mamana ki neˈe ˈoko faˈamamana ngasingasiˈa naˈa ani. ˈOko sai goˈo ˈamu ana ru neˈeri nia mamana, osiˈana ˈoko fitoˈo aimili neˈe kami faˈamanata ˈoe.

15 Ma ˈoko manata toˈona ˈita ana kaidaˈi ba ˈoko tiˈitiˈi maˈi ana, ˈoko saiana na Kerekereˈa Abu ki neˈe bolo faˈinia ke faˈataˈinia fuamu neˈe God ke faˈamauriˈo kaidaˈi ˈoko faˈamamana ana sa Jesus.

16 God naˈa neˈe nia kwatea na Kerekereˈa Abu ki taˈifau. Ma na Kerekereˈa Abu ki ka leˈa fuana na faˈamanataˈanga, ma na faˈasagalana ru neˈe rora ki, ma ka faˈataˈinia na tuaˈa ˈoloˈolo,

17 fasi ˈiri na ngwae neˈe rao fuana God, ke bolo fuana na sasilana na raoˈa leˈa ki taˈifau.

4

1 Nau ku gani ˈoe ˈi maana God ma sa Jesus Christ, na ngwae neˈe ke baˈa matalangani na ngwae mauri ki ma na ngwae mae ki, ma ka oli maˈi fasi ˈiri ke gwaungaˈi diˈia ta tatalafaˈa. Ma nau ku gani ˈoe,

2 ˈiri ˈoke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈoke sasi akaˈu fuana sasilana ana kaidaˈi ki taˈifau. Kaidaˈi ˈoko faˈamanata ˈani mabetauˈanga, ˈoke bulasia liada na ngwae ki, ma ˈoke balufia na ngwae neˈe abula taˈa ki, ma ˈoke kwairadui ada.

3 ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki osiˈana na kaidaˈi ke baˈa dao neˈe ngwae ki noaˈa kasi oga fafarongoˈa fuana na faˈamanataˈanga mamana. Bore ma kira oga lala lekaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kira ki talada, ma kira ke lulu ˈuana na ngwae faˈamanata ˈoro ki ˈiri kike saea ru neˈe kira oga rongolani ki.

4 Ma kira ke abula matamata ˈada faˈasia na fafarongolana na ru mamana ki, ma kira ke fafarongoa ˈada na ˈae mae ˈaurafu ki.

5 Bore ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke madafi ˈoe talamu ana kaidaˈi ki taˈifau, ma ˈoke ngangata ana raoˈa ˈoe, bore ˈana ana kaidaˈi nia ˈafitaˈi ki. Ma ˈoke sasia na raoˈa ˈoe ana na faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa, ma

ˈoke sasia na raoˈa ki taˈifau neˈe God kwatea fuamu.
6 Aia, ma nauˈa niniˈa, nia
dao naˈa ana kaidaˈi fuana
kira ka saungi nau diˈia na
kwaisuˈusiˈanga.
7 Nau ku faˈasuia naˈa
na raoˈa ki taˈifau neˈe
God kwatea fuaku, diˈia na
ngwae neˈe lalili ma ka
faˈasuia naˈa laliliˈanga, ma
nau ku dau naˈa ˈani na
faˈamamanaˈanga.
8 Ma na kwaiaraˈanga
nau nia maˈakwali nau
naˈa, sulia na tua ˈoloˈolo
nau. Ma na Aofia, na
ngwae neˈe matalangaˈi ˈani
na ˈoloˈoloˈa, nia ke baˈa
kwatea naˈa kwaiaraˈanga
neˈeri fuaku, ana faˈi asoa
nia ke baˈa oli maˈi ana.
Ma noaˈa laˈu nauˈa taˈifili
nau, bore ma na ngwae ki
taˈifau logo neˈe kira alafe
fuana sa Jesus Christ ma
kira ka kwaimasi ana na
sakatafalana maˈi.

Na faˈarongoˈanga sa Paul

9 ˈOko sasi ngangata ˈiri
ˈoke dao ˈaliˈali siaku.
10 Sulia sa Demas faˈasi
nau, ma ka leka naˈa ˈana
ˈuana ˈi Tesalonika. Nia leka
osiˈana nia kwaima ana don-
galana na magalia neˈe. Ma
sa Kresens ka leka naˈa ˈana
ˈuana abaˈi kula ˈi Galesia,
ma sa Titus ka leka naˈa ˈana
ˈuana abaˈi kula ˈi Dalmatia.
11 Taˈifilia sa Luke goˈo
neˈe nia tua faˈi nau. ˈOke
baˈea maˈi sa Mark faˈi ˈoe,
sulia nia bolo faˈinia na
ˈafilaku ana na raoˈa neˈe.
12 Nau ku kwatea naˈa sa
Tikikus ˈuana ˈi Efesus.
13 Ma ana kaidaˈi ˈoke leka
maˈi ana, ˈoke ngalia maˈi
na toro keta nau ba nau ku
faˈasia maˈi siana sa Karfus
ˈi Troas. Ma ˈoke ngalia
logo maˈi na buka ba nau
ki, ma tasa naˈa neˈe na
buka leˈa ba nau ki neˈe kira
saungaˈinia ˈani na ˈuˈuila
sipsip ki.
14 Sa Aleksanda, na ngwae
raoˈa nia ana lali salo ki,
kwatea naˈa nonifiiˈa doe liu
fuaku. Ma na Aofia ke baˈa
duˈua na ru neˈe nia sasiˈi
ki.
15 ˈOke lialia leˈa logo suli
ˈoe, sulia nia fuˈa saulia na
faˈarongoˈa kulu.
16 Ma ˈani na etana kaidaˈi
kira matalangaˈi nau ana,
noaˈa ta ngwae kasi ˈafi nau
goˈo. Na ngwae ki taˈifau
kira danga naˈa ˈani nau.
Nau ku foˈo fasi ˈiri God kasi
kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuada fuana na ru neˈeri.
17 Bore ma na Aofia
neˈe ka tua faˈi nau
ma ka faˈangasingasi
nau ˈiri nai bolo faˈinia
na faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa taˈifau
fuana ngwae ˈoro neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, ma kika rongoa.
Ma na Aofia nia faˈamauri
nau faˈasia ngwae ki fuana
saungilaku.
18 Ma na Aofia ke baˈa
faˈamauri nau faˈasia na
ru taˈa ki taˈifau, ma ka
ngali nau ˈuana saena na
ˈinotoˈanga nia ˈi langi. Na
ˈinotoˈanga doe neˈe tua tua
sulia kudi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na fata leˈaleˈanga ˈisi ki

19 Nau ku kwatea na fata
leˈangaˈa nau ki fuana ˈi
Prisila ma na araˈi nia sa
Akuila, ma na luˈuluˈua sa
Onesiforus.

20 Sa Erastus nia tua ˈi
Korint, ma nau ku faˈasia
maˈi sa Trofimus ˈi Miletus,
sulia nia mataˈi.
21 ˈOke suˈusuˈu ngangata
ˈiri ˈoke dao ˈi neˈe ˈi naˈo
ana na kaidaˈi ana gwariˈa.
Sa Iubulus, sa Pudens, sa
Linus, ma ˈi Kladia, ma na
ngwae faˈamamana ki ana
sa Jesus Christ taˈifau neˈe
kira tua logo ˈi neˈe, kira
kwatea logo kwau na fata
leˈaleˈanga kira ki fuamu.
22 Nau ku foˈo fasi ˈiri na
Aofia ke tua faˈi ˈoe, ma na
faˈaleˈanga God ke tua faˈi
kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Titus

Sa Titus taˈi ngwae ˈi Grik neˈe nia taˈe maˈi ka sai logo ana sa Jesus Christ. Etaeta nia leleka faˈinia sa Paul ana ti kula fuana faˈarongoˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈi buri ˈana, sa Paul kwatea nia ka leka talana diˈia ta faˈinaˈonaˈo leˈa ana siosi. Kaidaˈi sa Paul nia keresia buka neˈe, sa Titus nia tua ana bubunga ˈi Krit, diˈia ta faˈinaˈonaˈo ana siosi neˈeri ki.

Sa Paul saea fuana sa Titus ke sai leˈa basi ana na falafala ana ngwaˈi toˈa neˈe kira oga faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi. Nia fata logo sulia falafala leˈa fuana faˈamanatalana ti fikutaˈi ngwae toˈotoˈo saena siosi. Sa Paul oga sa Titus ke filo leˈa ana ngwaˈi toˈa ana siosi noaˈa kira kasi kwaifatai, ma kira ka fuˈa ˈania fataˈa ki. Bore ma kika tua nama ˈania dongalana kwaimaˈanga.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Fata leˈaleˈanga faˈinia foˈongaˈa fuana sa Titus & 1:1-4
- Faˈamanataˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ana siosi ki & 1:5-16
- Faˈamanataˈanga fuana ngwae saena siosi ki & 2:1—3:11
- Fataˈa totongaˈi ki ma na fata leˈaleˈanga ˈisi sa Paul ki & 3:12-15

1 Titus ˈae, nauˈa sa Paul na ngwae ni rao God ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God nia baˈe nau maˈi fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe God nia filida naˈa ki, ma fasi ˈiri nau ku faˈamanata kira ˈani na ru mamana neˈe ke ˈafia ngwae ki ˈiri kike tua sulia mauriˈa neˈe God nia oga.

2 Ma na faˈamanataˈanga mamana neˈeri, nia sulia na fitoˈonga kia neˈe kiaˈa ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi, neˈe God eta fata ˈani ˈua naˈa maˈi naˈo na kaidaˈi noaˈa nia kasi saungaˈinia ˈua na magalia. Ma God noaˈa kasi soke.

3 Ma ana kaidaˈi neˈe nia naia naˈa fuana, God ka faˈataˈi abitako naˈa ana faˈarongoˈa leˈa neˈe ˈani na raoˈa neˈe nau ku liu naˈa ˈania fuana faˈatalongaˈilana. Ma God, neˈe ka faˈamauri kia, nia iribobo aku fuana sasilana na raoˈa neˈe.

4 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Titus, neˈe ˈoko diˈia naˈa na ngela nau, osiˈana neˈe nau ku faˈamanataˈo ˈania na faˈamamanaˈanga neˈe koro ˈado naˈa ˈani.

Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa ma sa Christ Jesus neˈe faˈamauri kia Christ ke kwaiˈofe amu ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamu.

Na faˈinaˈonaˈo fuana na ngwae faˈamamana ki

5 Nau ku faˈasiˈo maˈi ˈi saena na bubunga ˈi Krit,

fasi ˈoko filia ngwae kwait-
alaˈi ki fuana talaˈilana na
ngwae faˈamamana ki saena
na fanoa ki taˈifau. Na raoˈa
neˈeri koro ˈiri faˈasuia ˈua.
Ma ˈoko manata toˈona na
ru ba nau ku saea fuamu ba
ˈuri:
6 Na ngwae kwaitalaˈi
ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau,
ma ka toˈo goˈo ana taˈi
ˈafe, ma ka tua mamana
faˈinia. Ma na ngela kira
ki kike faˈamamana ana
sa Jesus Christ, ma noaˈa
kira kasi ˈifingia maurilada
fuana taˈangaˈa, kira kasi
suˈungengea laˈu fatalana
na maˈa kira ki ma na teˈa
kira ki.
7 Na ngwae kwaitalaˈi
ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau
nama, osiˈana neˈe kira lia
sulia na fiku taˈi ngwae
God. Noaˈa kira kasi lafe,
ma noaˈa kira kasi saetaˈa
ˈaliˈali, ma noaˈa kira
kasi ˈidufaˈi kwaˈufia na
kwaˈunga ngasingasiˈa neˈe
ke burasida, ma noaˈa kira
kasi balubaluˈa, ma noaˈa
kira kasi guguta mani.
8 Bore ma na ngwae kwait-
alaˈi ki ka kwaloa lala na
ngwae ki ˈi saena luma kira
ki, ma kika oga liua sasilana
ru leˈa ki, ma na abulalada
ka abitako. Ma kira ka sasia
na ru neˈe saga ki, ma kika
tua sulia falafala neˈe God
nia oga, ma kika totolia neˈe
kike tala dau sulia malitana
mauriˈa kira talada.
9 Kira ka faˈamamana
ngasingasiˈa ana na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Jesus neˈe kami faˈamanata
kira ˈani. Na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe nia mamana
ma noaˈa kasi rokisi. Na
ngwae ˈunaˈeri ki neˈe bolo
faˈinia radulana na ngwae
ki ˈani na faˈamanataˈanga
mamana, ma ka bolo logo
faˈinia na faˈataˈilana roraˈa
na ngwae neˈe kira uu
saulia na faˈamanataˈanga
mamana.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ˈi Krit ki

10 Nau ku fata ˈuri osiˈana
na ngwae ˈoro ki neˈe
noaˈa kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga mamana.
Kira fata sulia na ru ˈoˈo ki,
ma kira ka sokea na ngwae
ki. Ma nia mamana ka tasa
naˈa sulia ngwae mamana
Jiu ki neˈe kira faˈamamana
naˈa, ma kira ka dau ngasi
ana ti taki ana Jiu ki.
11 ˈOke faˈanotoa na
ngwae ˈunaˈeri ki. Kaidaˈi
kira faˈamanata ˈani
faˈamanataˈanga rora kira
ki, kira faˈitaˈinia na tuaˈa
ki, ma kwate kira ka abula
faˈasia faˈamanataˈanga
sulia sa Jesus. Kira sasi
ˈunaˈeri fuana na ngalilana
goˈo na mani faˈasida.
12 Ma taˈi ngwae ada ˈi Krit
neˈe kira saea ˈani na pro-
fet kira, ka fata ˈuri, “Kiaˈa
ngwae ana ˈi Krit, kulu soke
liu ana kaidaˈi ki taˈifau, ma
kulu ka taˈa liu diˈia na ru
kwasi ki, ma kulu ka ˈaila
busu, ma kulu ka guguta liu
ana fanga.”
13 Aia, na alaˈanga neˈeri
ki ka mamana liu. Nia neˈe,
ˈoke balufida nama, fasi ˈiri
neˈe faˈamamanaˈanga kira
ka ngasingasiˈa ma ka saga,
14 ma fasi ˈiri noaˈa
kira kasi faˈamamana ana

ˈaˈemae ˈosoˈoso Jiu ki,
ma na alaˈa totongaˈi ana
ngwae ki neˈe kira ˈaila
ˈani na faˈamanataˈanga
mamana.
15 Kuluˈa na ngwae neˈe li-
akulu sikasika, kulu sai naˈa
ana na ru ki taˈifau nia
sikasika. Aia, ma na ng-
wae neˈe liada ka bulibuli
ˈua, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ru ki taˈifau neˈe kira
manata sulia nia bulibuli,
sulia na manatada noaˈa
kasi sikasika ma noaˈa kasi
saga.
16 Kira saea fasi kira sa-
iana God, bore ma kira sasia
goˈo ˈada na ru taˈa ki nia
faˈataˈinia neˈe noaˈa kira
kasi saiana God. Ma na man-
ataˈanga kira ki ka taˈa liu,
ma noaˈa kira kasi roˈosulia
fatalana God, ma noaˈa kira
kasi bolo goˈo fuana sasilana
ta ru neˈe ka leˈa.

2

*Na faˈamanataˈanga ma-
mana ki*

1 Ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke
faˈamanata ˈania na
ru neˈe leka sulia na
faˈamanataˈanga mamana.
2 Ma ˈoke fata totongaˈi
fuana ngwae ngwaro ki fasi
ˈiri noaˈa kira kasi leka su-
lia na kwaiogaiˈanga taˈa
kira ki, ˈiri na manatada
ke sikasika, ma ke dau-
fafia mauriˈa kira ki, ma
na faˈamamanaˈanga kira
ke saga, ma na alafeˈanga
kira ke ngasingasiˈa, ma
kira ke ngasingasiˈa ana
kaidaˈi kira dao toˈona na
ˈafitaˈiˈanga ki.
3 Ma ˈoke fata ngasin-
gasiˈa logo ˈunaˈeri fuana
kini kwasitoˈola ngwaro ki
ˈiri neˈe abulalada ka saga
ma ka faˈataˈinia neˈe kira
faˈadufa God, ma noaˈa kira
kasi fata faˈalia ngwae ki,
ma noaˈa kira kasi kwa-
tea maurilada fuana kwaˈu
gwau lilinga ˈanga ˈania
na waen. Ma kira ka
faˈamanata nama ˈani na
tae neˈe nia leˈa,
4 fasi ˈiri kike faˈamanata
na kwasitoˈola fiˈi doe ki ˈiri
kike alafe fuana araˈi kira ki
ma na ngela kira ki,
5 ma fasi ˈiri na kwa-
sitoˈola fii doe ki kike da-
ufafia mauriˈa kira ki, ma
kike abula ˈoloˈolo, ma kike
tagi leˈa sulia na tuaˈa kira
ki, ma kike sasi ru leˈa ki, ma
kike roˈosulia na fatalana na
araˈi kira ki. Kira ke sasia
na ru neˈeri ki, ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi fata taˈa sulia na
fatalana God.
6 ˈOke fata totongaˈi logo
ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe
kira fiˈi araˈi ki, fasi ˈiri kira
ka daufafia mauriˈa kira ki.
7 Ma ˈaeˈo, ˈoke sasia ru
leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau,
fasi ˈiri na ngwae ki kira ka
lisia na raoˈa leˈa ˈoe, ma
kira ka sasi sulia. Ma ana
na kaidaˈi ˈoko faˈamanata
ana, ˈoko faˈataˈinia nama
na malitaˈi ngwae raola, ma
na mamanaˈanga.
8 Na fatalamu ka saga ana
kaidaˈi ˈoko faˈamanata ana,
fasi ˈiri ta ngwae kasi fata
faˈalia fatalamu, ma na ng-
wae neˈe malimae ˈoe ki
kike baˈa ˈeke, osiˈana noaˈa
kira kasi dao toˈona ta ru
rora akulu.
9 Na ngwae ni rao ˈoˈo

ki, kike roˈosulia na ngwae ˈaˈana kira ki, ma kira ke faˈasaeleˈada ˈani tae ki neˈe kira fuliˈi, ma noaˈa kira kasi fata olisia naˈa fatalada.
10 Ma noaˈa kira kasi bilia ta ru faˈasia na ngwae ˈaˈana kira ki. Kira ke abula saga fasi ˈiri neˈe ngwae ˈaˈana ki kira ka manata fitoˈo ada. Ma ˈunaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau kira ka lisia na sasi leˈangaˈa kira ki, ma kira ka inua na faˈamanataˈanga mamana sulia God neˈe faˈamauri kia.
11 ˈOke faˈamanata kira taˈifau kike tua saga, osiˈana God nia faˈataˈinia naˈa na leˈangaˈa nia fuana ngwae ki taˈifau ˈani faˈataˈilana na tala neˈe ngwae ki kira toˈo ana mauriˈa firi.
12 Ma na leˈangaˈa neˈeri ka baˈe kia fasi ˈiri kuke danga faˈiburi naˈa ˈani na falafala taˈa ki, ma na kwaiogai ˈanga taˈa ki neˈe saena magalia. Ma kuke daufafia maurilaka faˈinia tuaˈa saga, ma kuke fulia na ru neˈe God ogaˈi ki ana kaidaˈi neˈe kulu tua ˈi saena magalia.
13 Kuke sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi kulu kwaimasi ana faˈi asoa neˈe sa Jesus Christ ke dao maˈi ˈania na ˈinotoˈanga nia. Niaˈa na God ˈinotoˈa kia neˈe faˈamauri kia.
14 Nia ka kwate nia talana fuana faˈamaurilaka, fasi ˈiri nia ka talaˈi kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau ma ka faˈasikasika kia, fasi ˈiri kuke alua naˈa na ngwae nia ki talana, na ngwae neˈe kira oga naˈa sasilana na ru neˈe leˈa ki.
15 ˈOke faˈamanata ˈani na ru neˈeri ki fuana ngwae ˈi Krit ki, ma ˈoke fata ngasingasiˈa fuana radulada faˈinia faˈasagalada. Ma ˈoe kosi alaˈanida kira ka saea ˈoko ˈiri toˈo goˈo ana mamanaˈanga fuana na faˈamanata ˈanga ˈani na ru neˈe ki.

3

Na falafala saga ki

1 ˈOko faˈamanata oli ana ngwae ˈoe ki ˈiri kira ke roˈosulia na ngwae ˈaˈana ana gafmanu ki taˈifau, ma kira ke noni maˈudi fuana na sasilana ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.
2 Ma ˈoke saea fuada noaˈa kira kasi fata faˈalia ta ngwae, ma kira ke tua kwaima, ma kira ke enoeno fuana na ngwae ki taˈifau.
3 Osiˈana ˈi naˈo maˈi, kulu boleboleˈa logo, ma kulu ka aburongo, ma ti ngwae kira ka faˈarora kia. Ma kulu ka roˈo naˈa sulia na kwaluˈani kwaiogai ˈanga taˈa kwailiu kia ki. Ma kulu ka aburongo logo ˈani sasilana na ru taˈa ki, ma kulu ka kwaiogai ana ru ti ngwae matamata ki. Na ngwae ki kira ka malimaeˈa aka, ma kulu ka malimaeˈa logo ada.
4 Bore ma God neˈe faˈamauri kia, nia faˈataˈinia naˈa neˈe na leˈangaˈa faˈinia alafeˈanga nia fuaka.
5 Nia ka faˈamauri kia, noaˈa laˈu duˈungana na raoˈa leˈa neˈe kulu sasiˈi ki.

Nia ka faˈamauri kia sulia
na kwaimanataiˈanga nia ta-
lana, sulia na Anoˈi ru Abu
neˈe nia taufia taˈangaˈa kia
ki, ma ka kwatea na futa
faoluˈanga ma na mauriˈa
faolu fuaka.
6 God ka kwate dangalu
ana na Anoˈi ru Abu fuaka
ˈani sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia.
7 God noaˈa kasi mata-
langaˈi rora aka, osiˈana nia
kwaiˈofe akulu. Ma kulu
sai naˈa ana neˈe kulu toˈo
ana na mauriˈa firi neˈe kulu
kwaimasi ana.
8 Na alaˈanga neˈe ki, nia
mamana.

Nau ku oga ˈoke fata to-
tongaˈi sulia na ru neˈe ki,
fasi ˈiri na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana God, kira
ke sasi ngangata ˈuana na
sasilana na raoˈa neˈe leˈa
ki. Sulia ru neˈeri ki, kira
leˈa ma kika ˈafi leˈa ana
ngwae ki taˈifau.
9 Bore ma ˈoke tua faˈasia
na olisuˈusuˈu ˈanga bole-
boleˈa ki, ma na isufutaˈa
keta, ma na fuˈanga fafia
fadalana na taki sa Moses ki.
Sulia na ru neˈeri ki, ru ˈoˈo
ki goˈo ˈani, ma noaˈa kasi
ˈafia goˈo ta ngwae.
10 Diˈia ta ngwae ka fulia
na barangisiˈanga ˈi safitana
ngwae faˈamamana ki, ˈoke
balufia. Ma diˈia buri ˈana
ˈoko balufia ana ro kaidaˈi,
ma nia kasi tua goˈo faˈasia,
ˈoke fai danga naˈa ˈamu
ˈania.
11 ˈOko saiana ka sui na
ngwae ˈunaˈeri nia taˈa, ma
na abula taˈangaˈa nia ki
ka faˈataˈinia naˈa neˈe nia
rora.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nai asungani kwau sa
Artemas nama sa Tikikus
fuamu. Sui mala nia ka
dao toˈomu, ˈoke ili ili
ˈuana lekaˈa maˈi siaku ˈi
Nikopolis. Osiˈana nau ku
manata ˈuana nai tua ˈi
neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi
gwariˈa, duˈungana asi nia
kauburuˈa.
13 Ma na kaidaˈi sa Senas,
na ngwae ba saiana na
taki ki, ma sa Apolos kera
sasi akaˈu fuana leka maˈi,
ˈoke kwaiˈafi adaroˈo ˈani
na ru ki taˈifau neˈe kera
oga fuana lekaˈa kera, ˈasu
ˈubani kera kata olidoko ana
ta ru.
14 Na ngwae faˈamamana
ki kike baˈa ili nama ˈuana
sasilana ru leˈa ki fuana
ˈafilana na ngwae neˈe ru ki
ˈafitaˈi fuada. Ma noaˈa kira
kasi tua mamasa ˈoˈo goˈo
ˈada.
15 Na ngwae ki taˈifau neˈe
kira tua faˈinau, kira kwatea
kwau na fata leˈaleˈa ˈanga
kira ki fuamu. Ma ˈoko kwa-
tea na fata leˈaleˈa ˈanga
kaimili ki fuana na ngwae
faˈamamana ki neˈe kira sai
aimili.
Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe
kwaiˈofeˈanga God ke tua
faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Filemon

Sa Filemon nia ta taˈi ngwae Kristin ana fanoa doe ˈi Kolose. Nia lia diˈia neˈe sa Paul keresia kerekereˈa neˈe fuana sa Filemon, ana kaidaˈi nia keresia logo ta kerekereˈa fuana ngwaˈi toˈa ˈi Kolose. Ma sa Paul ka keresia kerekereˈa neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

ˈIu sa Paul alaˈa sulia taˈi ngwae rao ˈoˈo (slave) sa Onesimus nia tafi naˈa faˈasia sa Filemon. Leleka ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Onesimus nia ka dao ana kula sa Paul tua saena lokafo ana. Ma ka ˈiri tau goˈo sa Onesimus ka taˈe maˈi ka Kristin leˈa naˈa. Kaidaˈi sa Paul keresia na kerekereˈa neˈe ka sui naˈa, nia ka olitaˈinia sa Onesimus ka oli laˈu fuana ngwae ˈaˈana nia sa Filemon. Ma sa Paul ka amasia sa Filemon ka rufuanata nama ana sa Onesimus fafia ru tae neˈe nia fulia. Ana alaˈanga Grik, satana sa Onesimus fada ˈani “Ngwae Rao Kwaiˈafi”.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul ki fuana sa Filemon & 1-3

Sa Paul alaˈa sulia sa Onesimus fuana sa Filemon & 4-22

Fata leˈa leˈa ˈanga ˈisi ki ma na foˈongaˈa & 23-25

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. Keroˈo sa Timoti na ngwai asina kia saena faˈamamanaˈanga, keroˈo kwatea kwau fata leˈa leˈa ˈanga keroˈo ki fuamu kwala Filemon, na ngwae kwaima keroˈo neˈe rao fiku faˈi keroˈo.

2 Ma keroˈo ka kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga ki fuada na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ neˈe kira fiku maˈi ˈi luma ˈoe, ma na ngwaingwaena kia ana sa Christ ˈi Afia, ma sa Arkipus na ngwae neˈe suˈusia na faˈarongoˈa leˈa faˈi keroˈo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwatea na kwaiˈofeˈanga ma na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na alafeˈanga ma na faˈamamanaˈanga sa Filemon

4 Filemon ˈae, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo fuamu, nau ku baˈatafea God nau,

5 osiˈana nau ku rongoa na alafeˈanga ˈoe fuana ngwae God ki taˈifau, ma na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Jesus na Aofia.

6 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na ˈado kwaimaˈanga neˈe kamu sasi faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki ke baˈa kwate kamu ke saiana na ru leˈa ki osiˈana kuluˈa naˈa ana sa Christ.

7 Ngwaefuta nau ˈae, ˈoko alafe ma ˈoko faˈasaeleˈa ngwae God ki taˈifau ˈi neˈana. Ru neˈeri neˈe kwate ma nau ku saeleˈa liu ma ka gwale nau liu naˈa!

Na ganiˈa fuana sa Onesimus

8-9 Osiˈana nia ˈunaˈeri, nau ku gani ˈoe ˈuana taˈi ru neˈe fuila ˈoke sasia. Sui bore ˈana nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga neˈe sa Jesus kwatea fuaku fuana iribobo ˈanga amu fuana ru neˈe, noaˈa nau ku ˈiri sasi goˈo ˈunaˈeri. Nau ku gani ˈoe, osiˈana nau ku alafe fuamu. Nauˈa sa Paul, na ngwae ngwaro neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raolaku fuana sa Jesus Christ,

10 nau ku gani ˈoe osiˈana sa Onesimus, na ngwae ni rao ˈoˈo ˈoe, ba nia tafi faˈasiˈo. Nau ku oga ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa. Nia diˈia naˈa ngela nau osiˈana kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, nau ku ˈafia ˈiri nia ke faˈamamana.

11 Ana kaidaˈi ba sui, sa Onesimus neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana fuamu osiˈana nia tafi, bore ma ana kaidaˈi neˈe nia ka ˈafiˈo naˈa ma nauˈa logo.

12 Sui bore ˈana nau ku alafe liu fuana sa Onesimus, nau ku olitaˈinia naˈa kwau siamu.

13 Nau ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, duˈungana na leˈalana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku oga fasi ˈiri sa Onesimus ka tua basi ˈana ˈi neˈe siaku kaidaˈi neˈe, ˈiri nia ke ˈafi nau olisi ˈoe.

14 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau noaˈa kusi suˈumaˈinia laˈu fasi ˈoke ˈafi nau, bore ma nau ku oga lala fasi ˈoke sasi sulia na liamu talamu. Ma noaˈa nau kusi sasia ta ru, diˈia noaˈa ˈoe kosi alafafia.

15 Sali sa Onesimus leka ka tua tau faˈasiˈo ana kaidaˈi dokodoko neˈe goˈo ˈana taka, fasi ˈiri nia ke baˈa tua tari faˈi ˈoe ana kaidaˈi neˈe oli ˈalaˈa.

16 Ma na kaidaˈi neˈe, nia noaˈa laˈu ta ngwae ni rao ˈoˈo goˈo ˈana, ma nia liufia naˈa ngwae rao ˈoˈo. Ma nia na ngwaefuta leˈa leˈa teoliu kia ana sa Jesus Christ. Nau ku lia doe liu ana, ma ˈaeˈo sa Filemon, ˈoke lia doe ana sa Onesimus ka liufi nau laˈu, sulia nia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe, ma nia ta ngwaefuta logo amu ana Aofia.

17 ˈOke kwaloa sa Onesimus laˈu, ka diˈia neˈe ˈoko kwalo nau, duˈungana ˈoko lia doe aku, nauˈa na ngwae neˈe koro rao kwaima fuana na Aofia.

18 Ma diˈia nia ka sasia ta ru neˈe rora fuamu nama ka ngali langa ana ta ru faˈasiˈo, ˈoke alua ˈamu fafi nau fasi ˈiri nau ku duˈua naˈa kwau ˈaku fuamu.

19 Aia, nau ku keresia kwau na kerekereˈa neˈe ˈani na limaku talaku ku ˈuri, “Nauˈa sa Paul neˈe nai baˈa duˈua fuamu tae neˈe nia ngali langa ana.” (Bore ma noaˈa ˈoe kosi manata bura neˈe ngali langaˈa ˈoe faˈasi nau nia doe liu, osiˈana nau ku ˈafiˈo fuana faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.)

20 Nia neˈe, ngwae asina leˈa nau ana sa Christ, nau ku oga ˈoke ˈafi nau ana ru neˈe, osiˈana kwaimaˈanga koro ana na Aofia. ˈOke faˈasaeleˈa nau maˈi diˈia ˈoko sasi ru neˈe fuaku!

21 Ana kaidaˈi niniˈa nau

ku kerekere kwau, nau ku
manata toˈo neˈe ˈoke baˈa
sasi goˈo ˈamu ta ru neˈe nau
ku ganiˈo kwau ˈuana, ma
nau ku saiana ˈoke baˈa sasi
goˈo ˈamu ta ru doe liufia na
ru nau ku ganiˈo ˈuana.
22 Ma ˈoke sasi akaˈu logo
ana ta maˈe luma fuaku,
osiˈana nau ku manata toˈo
neˈe God ke baˈa kwatea
taˈifau naˈa ru ba kamu
ganiˈi ki ˈani na foˈongaˈa,
ma ka olitaˈi nau kwau siau-
mulu faˈasia na lokafo.

Na alaˈanga ˈisi ki

23 Ma sa Epafras, neˈe nia
tua logo faˈi nau saena na
luma ni lokafo duˈungana
nia rao fuana sa Jesus Christ,
nia kwatea kwau fata leˈa
leˈa ˈanga nia ki fuamu.
24 Ma sa Mark, ma sa Aris-
takus, ma sa Demas, ma sa
Luke, na ngwae rao kwaima
nau ki, kira kwatea logo na
fata leˈa leˈa ˈanga kira ki
fuamu.
25 Nau ku foˈo ˈiri neˈe
kwaiˈofeˈanga sa Jesus
Christ na Aofia ke tua faˈi
kamu taˈifau.

Hebrus
Na Kerekereˈa Fuana Ngwae Jiu Ki

Ti ngwae neˈe kira noaˈa kasi Kristin ki, kira fata faˈalida liu mala ngwae Kristin ki. Nia ˈunaˈeri kira ka tua toˈona kasi leˈa, ma kira ka karangi kanusu naˈa faˈasia faˈamamanaˈanga kira ki ana sa Christ. Kira oga ka oli ana falafala Jiu ki. Ngwae neˈe ka kerekere fuada ka saea fuada kike inaˈu ana dau ngasiˈa ana fitoˈonga kira ki. Nia saea fuada ka ˈuri, sa Jesus Christ goˈo neˈe faˈataˈi madakola ana God fuakulu. Sa Jesus naˈa neˈe uu ngasi kaidaˈi nia nonifii liu naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe Ngela God tutua firi. Sa Jesus nia tasa ka liufia laˈu profet ˈi naˈo ki. Nia ka liufia laˈu ˈainsel ki, ma ka liufia laˈu sa Moses logo. ˈUnaˈeri, na ngwae Kristin ki kike uu ngasi saena fitoˈonga kira, ma noaˈa kasi oli faˈi buri ˈuana falafala Jiu ki.

Ma God saea ka sui naˈa neˈe sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe nia ke baˈa tutua firi, ma ka tasa liu laˈu ana fata abu ˈi naˈo ki. Ma na raoˈa nia ana fata abu, sa Jesus nia saiana faˈamaurilana ngwae ki, fasi ˈiri kike aloge dangalu faˈasia taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Na kwaisuˈusi ˈanga ˈi naˈo ki faˈataˈinia goˈo nunuˈi ru sa Jesus sasia. Na ngwae nini keresia buka neˈe, nia ka saea fuana Kristin ki kike uu ngasi firi ana fitoˈolada, diˈia ngwae ˈaˈana ba ˈi naˈo ki. Sui bore kaidaˈi ngwae ki ka maˈudu kira, nia saea kike uu ngasi ana fitoˈonga kira ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Sa Jesus tasa ka liufia na ˈainsel ki & 1:1—2:18
- Sa Jesus tasa ka liufia sa Moses ma sa Josua & 3:1—4:13
- Sa Jesus ˈingataˈi fata abu Mamana & 4:14—7:28
- Fata alangaˈinga sa Jesus nia doe liu & 8:1—9:22
- Kwaisuˈusi ˈanga sa Jesus nia doe liu & 9:23—10:18
- Ngwae fitoˈo ki kira ka uu ngasi ana fitoˈonga & 10:19-30
- Ngwae ˈi naˈo maˈi ki neˈe fitoˈo leˈa ana God & 11:1-40
- Donga maurilana sa Jesus & 12:1—13:19
- Alaˈanga ˈisi ki & 13:20-25

God fata fuaka ˈania Ngela nia

1 ˈUa naˈa maˈi ˈi naˈo, God fata fuana koˈo bora kia ki ana kaidaˈi ˈoro ma ˈania na ru matamata ki ˈania profet ki.

2 Bore ma ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki, nia fata naˈa fuaka ˈania na Ngela nia. Ma ˈani na Ngela nia neˈe, God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma niaˈa logo neˈe God ka filia ˈiri nia ke baˈa toˈo ana na ru ki taˈifau.

3 Na Ngela God nia ka faˈataˈinia madakolaˈanga God ˈinotoˈa, sulia kera bolo goˈo. Ma sulia logo

na ngasingasiˈanga ana
fatalana Ngela God neˈe,
nia dau faˈangasia na ru ki
taˈifau fuana noaˈa kasi sui.
Ma ˈi buri ˈana nia lafua
naˈa na abula taˈangaˈa kia
ki, nia ka fiˈi oli ˈuana ˈi
langi, ma ka tua ana kula
ni ˈinotoˈa ana bali ˈoloˈolo
ana God duˈuduˈu fanoa.

Na Ngela God nia ˈinotoˈa ka tasa

4 God faˈa ˈinotoˈa na
Ngela nia ka tasa liufi naˈa
ˈainsel ki, diˈia logo na sata
neˈe nia kwatea fuana Ngela
nia ˈinotoˈa ka liufia na sata
neˈe nia kwatea fuada na
ˈainsel ki.
5 Sulia God ba fata ˈuri
fuana Ngela nia,
"ˈOe na Ngela nau, ma
ˈi taˈena nauˈa naˈa
neˈe Maˈa ˈoe."✡
Bore ma God noaˈa kasi
fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta
ˈainsel.
Ma tau mala maˈi ˈua, God
ka fata logo ˈuri sulia na
Ngela nia,
"Nai baˈa Maˈa nia, ma nia
ke baˈa Ngela nau."✡
Bore ma God noaˈa kasi fata
goˈo ˈunaˈeri sulia ta ˈainsel.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe
karangi fuana God ka kwa-
tea maˈi na Ngela ˈinotoˈa
nia ˈuana na magalia, nia ka
fata ˈuri,
"Na ˈainsel nau ki taˈifau
kika foˈosia."✡
7 Bore ma sulia ˈainsel ki,
God ka fata ˈuri,
"Na ˈainsel nau ki neˈe
kira rao fuaku, nau ku
kwate ma kira ka diˈia
naˈa na iru ki ma na
mafula ki."✡
8 Ma sulia na Ngela nia, God
ka fata ˈuri,
"ˈAeˈo neˈe God, ma na
ˈInotoˈanga ˈoe nia ke
baˈa tuatua firi.
Ma ˈoko ˈinotoˈa fafida na
ngwae ˈoe ki ˈania
ˈoloˈoloˈa.
9 ˈOko saeleˈa faˈinia na ru
neˈe saga ki, ma ˈoko
sisikoˈa ˈania na ru
taˈa ki.
Ma sulia ru neˈeri, nauˈa
God ˈoe, nau ku
fili ˈoe, ma nau
ku kwatea logo na
saeleˈanga doe fuamu
ˈani faˈadoeˈa tasa
liufia nau ku kwatea
fuana kwaima ˈoe
ki."✡
10 Ma God ka fata logo ˈuri
fuana Ngela nia,
"Aofia ˈae, ana etangi-
lana maˈi, ˈoko
saungaˈinia na ano
ˈani limamu talamu,
ma ˈoko saungaˈinia
naˈa mamanga.
11 Ma sui bore ˈana ru neˈeri
ki ke baˈa sui, ˈoko
mauri tuatua firi.
Kike baˈa taˈa diˈia ta toro
ˈua.
12 Ma ˈoko kusuda diˈia ta
ngwae ba kusua ta
toro ˈua.
ˈOko rokisida diˈia ta toro.
Bore ma ˈoe niniˈa, noaˈa
ˈoe kosi rokisi, ma na
maurilamu noaˈa kasi
sui."✡
13 Aia, ma God ka fata ˈuri
laˈu fuana Ngela nia,
"ˈOko tua ˈi bali ˈoloˈolo
aku, leleka ka dao ana

✡ **1:5** Sam 2:7 ✡ **1:5** 2 Samuel 7:14 ✡ **1:6** Diutronomi 32:43 ✡ **1:7** Sam 104:4 ✡ **1:9** Sam 45:6-7 ✡ **1:12** Sam 102:25-27 ✡ **1:13** Sam 110:1

ta kaidaˈi nau ku alua
ˈoko liufia na malimae
ˈoe ki.”✡

Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.

14 Aia, na tae neˈe na ˈainsel ki? ˈAinsel ki kira neˈe ano ˈi ru neˈe kira rao fuana God. God asungaˈinia na ˈainsel ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe nia faˈamaurida ki.

2

Na faˈamanataˈanga sa Jesus nia ˈinotoˈa ka tasa liufia taki sa Moses

1 Ma duˈungana nia ˈunaˈeri neˈe, kulu ka dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga mamana ki neˈe kulu rongoa taˈifau naˈa sulia Ngela God, ˈasu ˈubani kulu kata leka rora faˈasia.

2 Na taki neˈe na ˈainsel ki kira kwatea fuana sa Moses, nia neˈe ru mamana ki taˈifau goˈo. Ma na ngwae ba kira noaˈa kasi roˈosulia, God ka kwatea naˈa na kwaˈikwaˈinga neˈe saga fuana.

3 Nia ka ˈunaˈeri logo, noaˈa kulu kasi tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga nia diˈia kulu aburongo ana faˈamanataˈanga sulia na tala leˈa neˈe God faˈamauria kia ˈani. Na Aofia sa Jesus talana nia eta faˈarongo ˈani na tala neˈe God faˈamauria kia ˈani. Ma na ngwae ki neˈe kira rongo nia, kira saea fuaka, ma kira ka faˈataˈinia na faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana.

4 Ma God logo neˈe faˈataˈinia na faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana. Sulia nia kwatea na ngasingasiˈanga fuada fasi ˈiri kika fulia na faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga matamata ki. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasiˈanga ki fuada faˈasia na Anoˈi ru Abu diˈia nia oga.

Sa Jesus talaˈi kia fuana ˈinotoˈanga ˈi langi

5 Kulu saiana neˈe God noaˈa kasi filia na ˈainsel ki ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia faolu neˈe ke baˈa dao maˈi.

6 Osiˈana ta bali ana Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “God ˈae, na ngwae ru faˈuta
neˈe ˈoko manata doe
liu ana?
Sulia kira ngwae ki goˈo
ˈana.
Ma ka faˈuta neˈe ˈoko tagi
sulida?
7 ˈOko kwate kira ka tiˈitiˈi ˈi
olofana ˈainsel ki ana
kaidaˈi tiˈitiˈi.
Ma ˈoko faˈa ˈinotoˈa kira,
ma ˈoko faˈadoe kira,
8 ma ˈoko alu kira ka
gwaungaˈi naˈa fafia ru ki
taˈifau.”✡

Aia, na Kerekereˈa neˈeri ka saea God alua ngwae ka gwaungaˈi fafia na ru ki taˈifau. Nia ka faˈataˈinia neˈe ngwae ki ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈinida. Bore ma, ana na kaidaˈi neˈe, noaˈa kulu

✡ **2:8** Sam 8:4-6

kasi lisia ˈua neˈe ngwae
ki gwaungaˈi fafia na ru ki
taˈifau.
9 Ma ka ˈunaˈeri bore
ˈana, kulu saiana sa Jesus
naˈa neˈe nia gwaungaˈi.
God alu nia ka ngwaeˈa ma
ka tua ˈi olofana ˈainsel
ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo,
fasi ˈiri nia ka mae fuana
faˈamaurilana ngwae ki
taˈifau, sulia na alafeˈanga
God. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
God ka faˈa ˈinotoˈa nia
ma ka faˈadoe nia, sulia na
maelana.
10 God saungaˈinia naˈa ru
ki taˈifau, ma nia ka dau logo
fafia naˈa ru ki taˈifau. Ma
nia ka asungaˈinia sa Jesus
ka nonifii ma ka mae. Ma
osiˈana nonifiilana sa Jesus,
God ka alu sa Jesus, na ng-
wae aliˈafu neˈe faˈamauri
kia. God sasia naˈa ru neˈeri
fasi ˈiri nia kwatea na ng-
wae ˈoro ki ka alu ngela nia
ki, ma kira ka ˈinotoˈa logo
diˈia niaˈa. Na raoˈa God nia
saga taˈifau.
11 Sa Jesus ka faˈasikasika
ngwae ki faˈasia taˈangaˈa
kira ki. Nia neˈe kira faˈinia
sa Jesus, kira ka toˈo ana taˈi
Maˈa. Nia neˈe ka kwate sa
Jesus kasi ˈeke fuana saelada
ˈani ngwaefuta nia ki.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuana God,
"Nai baˈa faˈarongo ˈani
fuana ngwaefuta nau
ki ˈani na ru ˈoko
saunganiˈi ki, ma
nai baˈa baˈatafe ˈoe
saena fikuˈa kira."✡
13 Nia ka fata logo ˈuri,
"Nai baˈa fitoˈo ana God."✡
Ma nia ka fata logo ˈuri,
"Nau ku tua ˈi neˈe, faˈinida
na ngela neˈe God
kwateda fuaku ki."✡

14 Ma sulia kulu na ngela
neˈeri ki, ma kulu ngwae
neˈe kulu toˈo ana noni,
sa Jesus ka ruˈufia logo
na noni ma ka ngwaeˈa
logo diˈia kiaˈa. Nia sasi
ˈunaˈeri fasi ˈiri, ˈani na
maelana, nia ofota naˈa sa
Saetan neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa.
15 Ma ˈunaˈeri sa Jesus ka
logea naˈa ngwae neˈe sa
Saetan gwaungaˈi fafida ki
sulia na maˈungaˈa kira ˈani
maeˈa.
16 Kulu saiana, noaˈa laˈu
na ˈainsel ki neˈe sa Jesus
ˈafida ˈunaˈeri. Sulia neˈe
Kerekereˈa Abu ba saea naˈa
ka ˈuri,
"Nia ˈafia naˈa kwalafa sa
Abraham ki."✡

17 Duˈungana ru neˈeri,
nia ka alu nia ka diˈia
nama kuluˈa na ngwaefuta
nia ki, fasi ˈiri nia ka
alua ˈingataˈi fata abu kulu
neˈe kwaimanatai fuaka, ma
ka ˈidufaˈi kwaiˈafi aka ˈi
naˈona God. Ma nia ka foˈosi
ˈani niaˈa talana, fasi ˈiri
God ka rufuanata naˈa ana
abula taˈangaˈa kia ki.
18 Ma ana kaidaˈi neˈe,
nia ka totolia kwaiˈafilana
na ngwae neˈe sa Saetan
ilitoˈoda ki. Sa Jesus saiana
sasilana ru neˈeri, osiˈana
sa Saetan ilitoˈona logo ma
nia ka nonifii diˈia logo na
ngwae ki taˈifau.

✡ **2:12** Sam 22:22 ✡ **2:13** Aesea 8:17 ✡ **2:13** Aesea 8:18 ✡ **2:16** Aesea 41:8, 9

3

Sa Jesus neˈe talingaˈi ka tasa liufia sa Moses

1 Ngwaefuta abu nau kina ˈae, God fili kia kuke leka ˈi langi. Aia, muke manata basi sulia sa Jesus, neˈe kulu saea ˈani na ˈingataˈi fata abu kia, ma na ngwae neˈe God asungaˈinia.

2 Sa Jesus roˈosulia na kwaiogaiˈanga God ki taˈifau, ma God neˈe filia ka rao fuana, diˈia logo sa Moses neˈe roˈosulia na kwaiogaiˈanga God, kaidaˈi nia kwaiˈafi ana ngwae God ki.

3 Bore ma sa Jesus neˈe talingaˈi ka liufia sa Moses, ka diˈia logo na ngwae neˈe nia saungaˈinia luma, kira baˈatafea nia liufia na luma ba nia saungaˈinia.

4 Kulu saiana diˈia kulu lisia na luma, ˈirai tama ta ngwae nama neˈe saungaˈinia. Ma God neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau.

5 Sa Moses, nia roˈosulia God kaidaˈi nia kwaiˈafi ana ngwae God ki. Ma nia ka alaˈa sulia na ru neˈe God ke fata ˈani kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi.

6 Bore ma sa Christ niniˈa, niaˈa Ngela God, ma nia ˈidufaˈi kwaiˈafi aka saena raoˈa nia fuana gwaungaˈinga fafia ngwae God ki. Ma kiaˈa naˈa neˈe ngwae God ki, diˈia kulu dau ngasi ana faˈamamanaˈanga ma na kwaimasiˈanga ˈani fitoˈonga ˈuana na ru leˈa neˈe God ke baˈa kwatea fuaka ki.

Na mamaloˈanga fuana ngwae God ki

7 Nia neˈe, na Anoˈi ru Abu ba fata ˈuri,
"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana God,
8 kamu kasi faˈangasia na manatamuˈa diˈia na koˈo bora kamu ki ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani God, ma kira ka aburongo ana God saena abaˈi kula kwasi."

9 Ma God ka fata ˈuri,
"Sui bore ˈana kira ka lisia na faˈanadaˈa ki neˈe nau ku sasiˈi sulia fai akwala faˈi ngali ki, kira ilitoˈo aku kaidaˈi kira noaˈa kasi faˈamamana ma kira kasi kwairoˈoi aku.
10 Duˈungana nau ku saetaˈa liu fuada, ma nau ku fata ˈuri, 'Kira aburongo aku, ma kira ka ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia na taki nau ki.'
11 Aia, na liaku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi ˈuri, 'Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri kike mamalo ˈana.' "✡

12 ˈIu, ngwaefuta nau kina ˈae, muke lia suli kamu talamuˈa, ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa neˈe manataˈanga nia taˈa, ma nia kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma ka ˈaila naˈa ˈani God neˈe mauri.

13 Bore ma muke ˈafi kamu kwailiu ana kaidaˈi neˈe, osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea ˈi "taˈena." Muke

✡ **3:11** Sam 95:7-11

sasi ˈunaˈeri, ˈasu ˈubani
ta ngwae amuˈa kata fiˈi
faˈamamana ana sokea sulia
abula taˈangaˈa, ma na mau-
rilana ka akafoˈa lala faˈasi
God.
14 Kulu fitoˈo ana sa
Christ ana kaidaˈi kulu eta
faˈamamana. Ma diˈia
kulu ka dau ngasi ana
faˈamamanaˈanga kia ana
sa Jesus Christ leleka ka
dao ana kaidaˈi ˈisi, tama
God ke baˈa kwatea ru ki
taˈifau fuaka neˈe nia eta
fata alangaˈi ˈani.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri,
"ˈI taˈena, diˈia kamu ron-
goa naˈa fatalana God,
kamu kasi faˈangasia
na manatamuˈa diˈia
na koˈo bora kamu ki
ana kaidaˈi kira ˈaila
ˈani God."✡

16 Ma sa tai faˈida neˈe kira
rongoa taˈifau naˈa fatalana
God, ma kira ka ˈaila ˈania?
Kiraˈa na ngwae Jiu ki ba sa
Moses talaˈida faˈasia fanoa
ˈi Ejipt.
17 Ma sa tai faˈida neˈe
God nia saetaˈa fuada su-
lia fai akwala faˈi ngali ki?
Kiraˈa na ngwae neˈe kira
mae saena abaˈi kula kwasi
osiˈana na abula taˈangaˈa
kira ki ˈi neˈeri.
18 Ma sa tai faˈida neˈe
God fata alangaˈi suli kira,
ka ˈuri, "Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa neˈe nau
ku salisali ana fasi ˈiri kike
mamalo ana?" God fata su-
lia na ngwae neˈe kira ˈaila
ˈania ki.
19 Ma kulu saiana noaˈa
kira kasi totolia ruˈungaˈa
saena fanoa ana ma-
maloˈanga neˈeri, osiˈana
kira kasi faˈamamana ana
God.

4

1 Ma sui bore ˈana
na ngwae neˈeri noaˈa
kasi bolo fuana ruˈungaˈa
saena fanoa neˈeri ˈuana
mamaloˈanga, na fata
alangaˈinga God nia tua
ˈua. Ma kuluˈa neˈe, God
sae kulu fasi ˈiri kuke ruˈu
fuana mamaloˈanga faˈinia.
Nia neˈe, kuke lia leˈa
suli kulu, ˈasu ˈubani ta
taˈi ngwae akulu ka talafia
ruˈungaˈa ˈi neˈeri.
2 Osiˈana kulu rongoa
taˈifau naˈa ana Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na fanoa ana
mamaloˈanga, diˈia naˈa
koˈo bora kia ki ˈi naˈo
maˈi. Sui bore ˈana kira
ka rongoa taˈifau naˈa na
faˈarongoˈanga neˈeri, nia
noaˈa kasi ˈafida goˈo, sulia
kaidaˈi kira rongoa, kira kasi
faˈamamana goˈo ana.
3 Ma taˈifili kulu, neˈe kulu
faˈamamana taˈifau naˈa,
kuke ruˈu ˈi neˈeri fuana na
mamaloˈa faˈinia God. Sulia
nia ba fata ˈuri,
"Nau ku saetaˈa, ma nau
ku fata alangaˈi ˈuri,
'Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa
neˈe nau ku sasi
akaˈu ana fuada fuana
mamaloˈa ana.' "✡

God fata ˈunaˈeri, bore
ˈana nia ka faˈasuia naˈa na
raoˈa nia ma na kula ni ma-
maloˈa neˈeri, ana kaidaˈi
nia saungaˈinia na magalia.

✡ **3:15** Sam 95:7-8 ✡ **4:3** Sam 95:11

4 Sulia na Kerekereˈa Abu
nia ba fata sulia na fi-
una asoa ka ˈuri, “Ana fi-
una asoa, God mamalo naˈa
faˈasia raoˈa nia ki.”
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka
fata laˈu sulia ka ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena
fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu
ana fasi ˈiri kira ke mamalo
ana.”
6 Na ngwae ba kira eta ron-
goa naˈa Faˈarongoˈa Leˈa,
noaˈa kira kasi ruˈu maˈi
ˈiri kike mamalo, osiˈana
noaˈa kira kasi faˈamamana.
Nia neˈe, kulu ka saiana, ti
ngwae matamata neˈe God
ke baˈa alaˈanida fuana ma-
maloˈanga.
7 Sulia God alua naˈa
kaidaˈi matamata fuana
ruˈungaˈa ˈi saena ma-
maloˈanga. Ma God ka
saea kaidaˈi neˈeri naˈa
neˈe “ˈi taˈena.” Sulia tau
naˈa maˈi buri ˈana kaidaˈi
neˈe ngwae ba ˈi naˈo ki
kasi faˈamamana, sa David
ka keresia na fatalana God
saena Kerekereˈa Abu neˈe
nau ku saea ka sui naˈa nia
ˈuri,

“ˈI taˈena, diˈia kamu
rongoa naˈa fatalana
God, noaˈa kamu
kasi faˈangasia naˈa
manatalamuˈa.”✡

8 Sa Josua ba noaˈa kasi
kwatea na mamaloˈanga
fuada ngwae Israel ki, nia
neˈe ka bolo fuana God
ka fata laˈu ˈani sa David
sulia na mamaloˈanga ana
ta kaidaˈi matamata ˈi buri.
9 Nia neˈe, kulu saiana na
mamaloˈanga fuana ngwae
God ki, nia teo ˈua, ma nia ta
mamaloˈanga diˈia ba God
nia mamalo ana fiuna asoa.
10 Sulia sa tai bore ˈana
neˈe mamalo faˈinia God,
nia mamalo taˈifau ana
raoˈa nia ki, diˈia logo
God neˈe mamalo kaidaˈi
nia faˈasuia raoˈa nia ana
saungaˈilana magalia.
11 Nia neˈe, kuke sasi
ngangata fasi ˈiri kuke ruˈu
ana kula ni mamaloˈanga
neˈe God sasi akaˈu ana,
ˈasu ˈubani ta ngwae akulu
noaˈa kasi totolia ruˈungaˈa,
diˈia na ngwae ˈi naˈo ki
neˈe kira kasi faˈamamana,
ma noaˈa kira kasi ruˈu
saena mamaloˈanga.
12 Aia, na fatalana God nia
diˈia ta ru mauri ma nia fu-
lia na ru doe ki. Ma na fata-
lana God ka diˈia ta naifi doe
ba toˈo ro bali, sulia nia labu
ka ruˈu ˈi saena manatalaka
faˈinia ˈi saena maurilaka,
sulia nia faˈataˈinia fuaka ru
neˈe leˈa ma ru neˈe taˈa
ˈi saena manataka faˈinia ˈi
saena kwaiogailaka.
13 Ma noaˈa ta ngwae
kasi sofongaˈinia goˈo ta ru
faˈasia God, osiˈana God nia
lisia naˈa ru ki taˈifau. Ma
nia ke baˈa kwate ma kulu
ka faˈarongo ˈani na ru ki
taˈifau neˈe kulu sasiˈi.

Sa Jesus naˈa neˈe na ˈingataˈi fata abu

14 Ma osiˈana ru neˈeri
ki, kuke dau ngasi ana
faˈamamanaˈanga neˈe kulu
alaˈa sulia. Sulia kulu toˈo
ana ˈingataˈi fata abu doe
neˈe nia leka ˈalaˈa ˈi langi,
ma ka alaˈa ˈani kia ˈi
maana God. Nia naˈa neˈe
sa Jesus, na Ngela God.

✡ **4:7** Sam 95:7, 8

15 Ma sa Jesus neˈe na
ˈingataˈi fata abu kia, nia
sai taˈifau naˈa ana na ng-
wataˈutaˈu ˈanga kia ki, ma
nia kwaiˈafi aka sulia nia liu-
fia taˈifau naˈa na ilitoˈonga
ki, diˈia sa Saetan neˈe nia
ilitoˈo aka. Ma bore ˈana sa
Saetan ka ilitoˈona sa Jesus,
sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru
taˈa.
16 Nia neˈe, noaˈa kulu
kasi maˈu ˈuana leka maˈi
siana God neˈe kwaimanatai
aka. Sulia nia ke baˈa
kwaimanatai fuaka ma
ka kwaiˈafi aka, ana
kaidaˈi kulu dao toˈona na
ˈafitaˈiˈanga ki.

5

1 Ma diˈia ta ngwae neˈe
kira filia faˈasia na ng-
wae ki fuana raoˈa ana
ˈingataˈi fata abuˈanga, kira
faˈamamana nia naˈa neˈe
fuana na daoˈa ˈi naˈona
God, ma niaˈa na ngwae
neˈe fata olisia na ngwae ki.
Ma na raoˈa nia logo, nia
ka kwatea naˈa kwateˈa ki
faˈinia na kwaisuˈusiˈanga
ki fuana God fasi ˈiri God
ka rufuanata naˈa ana ab-
ulaˈanga taˈa na ngwae ki.
2 Ma na ˈingataˈi fata abu
nia na ngwae goˈo ˈana, ma
nia ka sasia logo ru neˈe rora
ki ana ti kaidaˈi, ˈunaˈeri nia
ka saiana ka mabetau fuada
ngwae neˈe kira kinaˈi ru
ma kira ka rora.
3 Ma sulia na roraˈa nia
ki talana, nia leˈa fuana nia
ka kwatea kwaisuˈusiˈanga
ki, fasi ˈiri God ka rufuanata
ana na abula taˈangaˈa nia
faˈinia na abula taˈangaˈa
na ngwae ki.
4 Ma noaˈa ta ngwae kasi
fili nia talana fasi ˈiri ka
sasia na raoˈa doe ana na
ˈingataˈi fata abuˈanga, sulia
God talana neˈe nia totolia
fililana, diˈia ba nia filia sa
Aaron naˈa maˈi ˈua.
5 Nia ka ˈunaˈeri logo, sa
Jesus Christ noaˈa nia kasi
fili nia talana fuana ˈingataˈi
fata abu, fasi ˈiri nia ka toˈo
ana raoˈa doe neˈeri. Bore
ma God lala neˈe filia sa
Jesus Christ, sulia God ba
fata ˈuri fuana,
"ˈAeˈo neˈe Ngela nau, ma
ˈi taˈena nauˈa neˈe
Maˈa ˈoe."✡

6 Ma God ba fata laˈu
saena ta Kerekereˈa Abu ka
ˈuri,
"ˈOke baˈa fata abu tu-
atua firi, diˈia sa Melk-
isadek."✡

7 Aia, ma ana kaidaˈi
sa Jesus tua ˈua saena
magalia neˈe, nia ka foˈo
ngasingasiˈa, ma ka angi
ma kafo ka asi ˈi maana
fuana God neˈe nia saiana
faˈamaurilana. Ma sa Jesus
nia ka faˈatiˈitiˈi nia talana,
ma ka fuˈusi doe ana God,
ma God ka rongoa naˈa
foˈongaˈa nia ki.
8 Sui bore ˈana nia na
Ngela God, nia liu ˈi saena
ru ˈafitaˈi ki, ma na ru
neˈeri faˈamanata nia ˈuana
roˈongaˈa sulia God.
9 Ma na nonifiiˈanga
neˈeri kwate ma sa Jesus
ˈingataˈi fata abu aliˈafu,
ma nia ka faˈamauria ngwae

✡ **5:5** Sam 2:7 ✡ **5:6** Sam 110:4

ki taˈifau neˈe kira roˈosuli nia, fasi ˈiri kira ka ngalia na mauriˈa firi.
10 Ma God ka saea sa Jesus Christ na ˈingataˈi fata abu, diˈia ba sa Melkisadek na fata abu.*

Na fata faˈabasuˈanga fuana dau ngasiˈanga ana na faˈamamanaˈanga

11 Ma kaimili oga mike fata ˈua ˈani ru ˈoro ki fuamuˈa. Bore ma nia ˈafitaˈi fuana faˈamanatalamuˈa ˈani, sulia kamu kasi bolo fuana malingaˈilana ˈaliˈali.
12 Kaumulu faˈamamana ana sa Jesus ka tau naˈa maˈi. Ma fuila kaumulu naˈa neˈe na ngwae faˈamanata ki ana kaidaˈi neˈe. Bore ma nia ˈato liu, osiˈana noaˈa kamu ˈiri sai ˈua ana faˈamanataˈanga etaeta ki ba leka maˈi faˈasia fatalana God. Nia leˈa fuana ta ngwae ke faˈamanata kamu ka olioliˈa laˈu ana ru neˈeri ki. Nia diˈia kaumulu boˈoboˈo ˈua ˈuana susu, osiˈana neˈe noaˈa kamu kasi bolo ˈua faˈinia na ˈanilana fanga ngasi ki.
13 Ana kaidaˈi neˈe ngwae nia tiˈitiˈi ˈua, na fanga nia ˈania neˈe na susu goˈo, ma nia noaˈa kasi sai ˈua ana na ru ˈoloˈolo ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ka doe naˈa, nia fiˈi saiana ˈanilana fanga ngasi ki, ma ka sai naˈa ana na tae ki neˈe leˈa ma na tae ki neˈe ka taˈa.

6

1 Ma nia totolia kuka sai naˈa ana faˈamanataˈanga talangwaraˈu ˈunaˈeri ki, ma kulu ke sai nama ana falafala sa Christ ki neˈe kwate fitoˈonga kia ki ma ka ngasi. Faˈuta neˈe kulu ka oli, kulu ka faˈamanata laˈu amuˈa ˈani eta faˈamanataˈanga ba sa Jesus ki? Kulu sai naˈa ana neˈe kuke abula faˈasia taˈangaˈa, ru neˈe saiana saungilaka fuana maeˈa. Kulu ka sai naˈa ana neˈe kuke faˈamamana ana God.
2 Ma kulu ka sai naˈa ana falafala ana siuabuˈanga, ma falafala ana alulana limaˈi ngwae ki fafona gwauka. Ma kulu ka sai naˈa ana neˈe na ngwae mae ki kike baˈa tataˈe faˈasi maeˈa. Ma kulu ka sai logo ana neˈe God ke baˈa matalangaˈinia ngwae taˈa ki, ma kike baˈa nonifii sulia kudi.
3 Ma diˈia God alaˈania kuluˈa, kuke saiana falafala sa Christ ki neˈe totolia ngwae ˈaˈana ki.
4 Na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, si diˈia kira danga faˈiburi ˈani na faˈamamanaˈanga kira ki, ˈafitaˈi liu fuada kira ka kakari alifaˈi laˈu ˈiri kika faˈamamana. ˈI naˈo maˈi, ana kaidaˈi kira faˈamamana ˈua, kira tua ˈi saena madakolaˈanga God, ma kira ka ngalia na kwateˈa nia, ma kira ka ngalia taˈifau naˈa na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinida.
5 Ma kira ka sai logo ana na ru leˈa ki sulia na fatalana God. Ma kira ka lisia logo na ngasingasiˈanga

* **5:10** Sa Melkisadek lisia Genesis 14:17-24.

ne'e God ke ba'a fa'ata'inia
ana fa'i asoa ne'e ke dao
ma'i ki.
6 Ma sui bore 'ana
na ru ne'eri ki ka fuli
fuada, kira abula fa'asia na
fa'amamana'anga kira ana
God. Ma nia 'afita'i fuana
'afilada ma kika kakari
abula la'u, osi'ana nia di'ia
kira foto'ia la'u na Ngela
God ana 'ai rara folo, ma
kira ka sasi na ngwae ki kira
ka lia ta'afia na'a nia'a.
7 Aia, na ngwae ki kira
di'ia na'a o'ola ne'e uta
to'ea ana kaida'i 'oro ki.
Di'ia ta 'ai le'a ne'e ta ng-
wae fasia ma ka bulao 'i
ne'eri, God ke ba'a fa'ale'a
na o'ola ne'eri.
8 Ma di'ia ne'e 'ai to'oto'o
ki nama na laua kwasi ki
go'o 'ani ne'e bulao, na
o'ola ne'eri tua 'o'o go'o
'ana, ma God ke ba'a kwatea
kwa'ikwa'inga fuana o'ola
ne'eri, ma ka du'afia.
9 Aia, kwaima kina 'ae,
sui bore 'ana na ala'anga
kaimili fuamu'a ka 'una'eri,
kaimili sai go'o aimili ana
na fa'amamana'anga kamu
ki nia ngasingasi'a ma noa'a
kasi mango, sulia kamu to'o
na'a ana na ru le'a ki sulia
na mauri'a faolu ne'e God
nia kwatea na'a fuamu'a.
10 God nia ina'u ana
'olo'olo'anga. Nia noa'a
kasi ba'a manata bura ana
na rao'a le'a ne'e kamu
sasi'i ki, ma nia noa'a
kasi ba'a manata bura ana
alafe'anga kamu ne'e kamu
fa'ata'inia, ana kaida'i
kamu 'afia na ngwae nia ki
'i na'o ma'i, ma ana kaida'i
ne'e logo.
11 Ma na liaimili na'a ne'e
kamu'a ta'ifau go'o muke
alafe fuana ngwae ki, leleka
ka dao ana fa'i asoa 'isi,
fasi 'iri muke ngalia na'a ru
ki ta'ifau ne'e kamu kwaik-
waimasi 'ani 'i langi.
12 Ma noa'a kaimili 'iri
oga ne'e muka tua noni
'aila'a. Bore ma, muke
di'ia lala na ngwae ne'e
kira fa'amamana ana God
ma kira ka mabetau, ma
'una'eri kira ke ba'a ngalia
ru ne'e God nia fata alanga'i
'ani ki.

Na fata alanga'inga God

13 Aia, muke manata basi
sulia sa Abraham. Ana
kaida'i God nia fata alanga'i
fuana, nia fa'angasia na'a
fata alanga'inga nia 'ani sa-
tana talana, sulia noa'a na'a
ta ngwae la'u ne'e doe ka li-
ufia God fuana fa'angasilana
ala'anga ne'eri.
14 Ma God ka fata 'uri,
"Nia mamana liu, nai
ba'a fa'ale'a 'oe,
ma nai ba'a kwate
na kwalafa 'oe kika
'oro."✡

15 Ma sa Abraham nia ma-
betau, ma nia ka ngalia na'a
ru ne'e God nia fata alanga'i
'ani ki.
16 Ma di'ia ta ngwae bore
'ana ne'e fata alanga'i, nia
ka fa'angasia 'ani satana ta
ngwae ne'e 'inoto'a ka li-
ufia. Ma 'una'eri ngwae
ki ta'ifau, kika fa'amamana
ana fata alanga'inga ne'e
nia fa'angasia 'una'eri.
17 Aia, ma kaida'i God nia
fata alanga'i 'ani fuana sa

✡ **6:14** Jenesis 22:16, 17

Abraham, nia oga na ngwae neˈe kike baˈa ngalia
na ru neˈeri ki, kike sai
leˈa ana neˈe nia ke baˈa
faˈa aliˈafua eta fata ˈanga
nia fuada. Ma nia neˈe
kwate nia ka faˈangasia naˈa
alangaˈi ˈanga neˈeri.
18 Na ro ru ki neˈe teo ma
nia noaˈa kasi rokisi naˈa.
Na etana ru neˈe, na fata
alangaˈinga God. Ma na ru-
ana ru neˈe na faˈangasilana
alangaˈi ˈanga nia ˈani sa-
tana. Ma osiˈana na ro ru
neˈeri ki, kulu saiana God
noaˈa kasi ˈoso.
Kulu tafi ka sui naˈa ˈuana
God neˈe nia lia suli kia.
Ma na fata alangaˈinga God
ka radua kiaˈa fasi ˈiri
kulu ka uu ngasi ˈani na
kwaimasiˈanga masia na ru
leˈa ki neˈe God fata alangaˈi
ˈaniˈa.
19 Aia, na fitoˈonga kia ana
God nia faˈangasia na mau-
rilaka, diˈia ta gwaluˈi fau
ba nia faˈangasia ta faka doe
fasi ˈiri noaˈa kasi leka mata-
mata. Ma kulu ka fitoˈo ana
sa Jesus neˈe nia ruˈu maˈi
saena “kula abu liu” saena
Luma Abu God ˈi langi.
20 Sa Jesus neˈe na
ˈingataˈi fata abu neˈe
tuatua kasi sui diˈia sa
Melkisadek.✡ Ma nia ka ruˈu
ˈi naˈo akulu saena kula abu
liu fuana ˈafilakulu.

7

Sa Melkisadek nia na fata abu talingaˈi ka liufia laˈu na fata abu ana sa Lifae

1 Ma sa Melkisadek niaˈa
na ngwae tatalafaˈa fafia na
fanoa ˈi Salem, ma nia neˈe
fata abu God neˈe ˈinotoˈa
ka tasa. Ana taˈi kaidaˈi, sa
Abraham fuˈa faˈinia fai ng-
wae tatalafaˈa ki, ma nia ka
liufida. Ma kaidaˈi sa Abra-
ham ka oli ˈuana fanoa nia,
nia ka toda sa Melkisadek
sulia tala, ma sa Melkisadek
ka faˈaleˈa sa Abraham.
2 Ma sa Abraham ka kwa-
tea tangafula ana ru ki neˈe
nia lauˈi ana fuˈanga.

Ma na fadalana satana sa
Melkisadek neˈe “Na ngwae
tatalafaˈa ana ˈoloˈoloˈa.”
Ma niaˈa neˈe tatalafaˈa
fafia na fanoa ˈi Salem, neˈe
fadalana “Na ngwae tata-
lafaˈa ana aroaroˈa.”
3 Ma noaˈa kulu kasi sai
goˈo ana sa tai neˈe maˈa
nia, ma ˈi tai neˈe teˈa nia,
ma na kwalafa nia. Ma kulu
kasi sai goˈo ana ta alaˈanga
sulia na futalana nama na
maelana. ˈUnaˈeri neˈe sa
Melkisadek nia diˈia goˈo na
Ngela God, osiˈana na raoˈa
nia ana fata abuˈanga noaˈa
kasi sui.
4 Aia, muke manata basi
sulia na ˈinotoˈalana sa
Melkisadek, sulia na koˈo
kia sa Abraham kwatea naˈa
tangafula ana ru neˈe nia
lauˈi ki faˈasi malimae nia
ki.
5 Aia, ma na kwalafa ana
sa Lifae ki neˈe kira rao
ana fata abuˈanga, na taki
ki saea kira ka ngalia naˈa
tangafula ana toˈoruˈa ki
faˈasia ngwaefuta kira na Jiu
ki, sui bore ˈana kira taˈe
logo maˈi faˈasia kwalafa sa
Abraham.
6 Ma sa Melkisadek noaˈa
ˈiri sakatafa maˈi faˈasia
kwalafa sa Lifae. Bore ma

✡ **6:20** Sam 110:4

nia ngalia goˈo ˈana tanga-
fula ana ru ki neˈe sa Abra-
ham ngaliˈi maˈi, ma nia
ka faˈaleˈa sa Abraham. Sa
Melkisadek sasi ˈunaˈeri, sui
bore ˈana sa Abraham neˈe
God ka fata alangaˈi fuana.
7 Ma kulu saiana, na ng-
wae neˈe kwatea faˈaleˈanga
fuana ta ngwae, nia ˈinotoˈa
ka liufia na ngwae neˈe
ngalia faˈaleˈanga.
8 Ma na fata abu ki
neˈe kira leka maˈi faˈasia
kwalafa sa Lifae, kira ngalia
naˈa tangafulana ru ki
taˈifau, sui bore ˈana kira ke
baˈa mae goˈo ˈada. Bore
ma sa Melkisadek niniˈa,
nia ngalia naˈa tangafulana
ru sa Abraham ki, ma kulu
saiana na Kerekereˈa Abu
ba saea sa Melkisadek nia
mauri ˈua.
9 Na kwalafa sa Lifae
ki, kira saiana kika ngalia
naˈa tangafulalana ru ki ana
kaidaˈi neˈe. Ma kulu toto-
lia kuka saea ana kaidaˈi sa
Abraham kwatea naˈa tan-
gafula ana na ru nia ki fuana
sa Melkisadek, sa Lifae logo
kwatea tangafulana ru ki
fuana sa Melkisadek,
10 osiˈana sa Lifae futa
naˈa ˈi buri ana kwalafa sa
Abraham neˈe kwate tanga-
fulana ru ki fuana sa Melk-
isadek.
11 Aia, kulu saiana kaidaˈi
God nia kwatea naˈa taki
ki fuada fuuˈi ngwae Israel,
nia ka filia fata abu ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia sa Li-
fae fasi ˈiri kira ka ˈinotoˈa
fafia na taki neˈeri ki. Ma
diˈia nia talangwaraˈu fuana
fata abu neˈeri ki kira ka
kwate ma ngwae ki ka saga
ana raoˈa kira ki, God noaˈa
kasi kwatea goˈo maˈi ta fata
abu laˈu neˈe diˈia sa Melk-
isadek. Ma na fata abu faolu
neˈeri nia noaˈa kasi usu-
lia sa Aaron neˈe leka maˈi
faˈasia kwalafa sa Lifae.
12 Sulia ana kaidaˈi kira
rokisia na fata abu ki, nia
totolia logo kira ka rokisia
na taki sa Moses ki neˈe kira
dau fafiˈi.
13 Ma na Aofia sa Jesus
neˈe kira kerekere sulia, nia
noaˈa kasi saka maˈi faˈasia
sa Lifae, ma ka noaˈa naˈa
ta ngwae laˈu ana kwalafa sa
Jesus neˈe fata abuˈa.
14 Sulia kulu saiana sa Je-
sus futa maˈi faˈasia kwalafa
sa Juda. Ma sa Moses
noaˈa kasi faˈamanata ˈani
fasi neˈe ta ngwae goˈo ana
kwalafa neˈeri ki neˈe kira
ka fata abuˈa.

Sa Jesus neˈe na fata abu logo diˈia sa Melkisadek

15 Aia, ma kulu saiana
ru neˈeri ki madako liu,
osiˈana taˈi fata abu mata-
mata sakatafa laˈu maˈi neˈe
diˈia sa Melkisadek.
16 Ma na fata abu faolu
neˈeri noaˈa laˈu ta fata abu
osiˈana nia futa ana kwalafa
fata abu ki. Niaˈa na fata
abu lala osiˈana na ngasin-
gasiˈanga ana mauriˈa firi
nia.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea,
"ˈOe na fata abu neˈe ˈoko
tua firi naˈa ˈamu
diˈia sa Melkisadek."✡

18 Kulu saiana taˈifau na
taki sulia fata abuˈanga, God
rokisia taˈifau, osiˈana na
taki neˈeri noaˈa kasi ˈafi

✡ **7:17** Sam 110:4

kia, ma nia ka dalafaˈa goˈo
ˈana.
19 Sulia na taki neˈeri, nia
ˈafitaˈi liu nia ka faˈasaga
goˈo ta ru. Ma ana kaidaˈi
neˈe, God ka kwatea taˈifau
naˈa fuaka na tala leˈa laˈu
fasi ˈiri kuka leka maˈi siana.
20 Na tala faolu neˈeri
leˈa ka tasa, sulia God fata
alangaˈi ˈato ana kaidaˈi nia
alua sa Jesus ka fata abuˈa.
Ana kaidaˈi nia alua naˈa
kwalafa sa Lifae kira ka fata
abuˈa, noaˈa nia kasi fata
alangaˈi ˈato ˈunaˈeri.
21 Bore ma sa Jesus niniˈa,
God alua fata abuˈanga nia
ˈani fata alangaˈinga fuana,
sulia na Kerekereˈa Abu ba
saea,

"God fata alangaˈinga ˈato,
ma nia noaˈa kasi
rokisia naˈa man-
atana.
'ˈOke baˈa fata abuˈa sulia
kudi.' "✡

22 Ma osiˈana na fata
alangaˈi ˈato God ˈunaˈeri,
kulu saiana na fau
alangaˈinga neˈe sa Jesus
gwaungaˈi fafia, nia leˈa
liufia na fau alangaˈinga ˈua
ana na taki.
23 Aia, taˈi ru laˈu neˈe
kwate ma kulu ka saiana na
fau alangaˈinga faolu neˈeri
leˈa ka tasa. Sulia ˈi naˈo
maˈi, na fata abu ki neˈe
ˈita maˈi faˈasia kwalafa sa
Lifae kira ˈoro, sulia kaidaˈi
ta ngwae ada ka mae, nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana
rokisilana ˈani ta ngwae
laˈu.
24 Ma sa Jesus niniˈa tu-
atua firi, ma na raoˈa nia
ˈani fata abuˈanga ka tuatua
firi.
25 Osiˈana nia ˈunaˈeri,
ana kaidaˈi ki taˈifau nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana
sa Jesus ka faˈamauria na
ngwae ki neˈe leka maˈi
siana God. Sulia sa Jesus
maumauri firi, ˈiri nia ˈafida
ˈi maana God.

26 Aia, sulia na ru neˈeri
ki, sa Jesus neˈe na ˈingataˈi
fata abu neˈe kulu boˈoboˈo
ˈuana, sulia nia abu liu, ma
ka saga taˈifau, ma ka noaˈa
ta taˈangaˈa ana. God ka
ngali nia faˈasia na ngwae
taˈa ki, ma ka alu nia ka tua
ˈi langi.
27 Nia noaˈa kasi diˈia na
ˈingataˈi fata abu ba ˈi naˈo
ki. Sulia na ˈingataˈi fata
abu ba kiri ˈi naˈo, kira
saiana kika abula taˈa, su-
lia kira ngwae ki goˈo ˈada.
Nia neˈe sasia ma kira ka
kwatea kwaisuˈusiˈanga ki
sulia asoa ki fuana lafulana
na abula taˈangaˈa kira ki,
sui mala kira ka kwatea
kwaisuˈusiˈanga ki fuana la-
fulana na abula taˈangaˈa
na ngwae matamata ki. Ma
sa Jesus niniˈa, noaˈa nia
kasi sasi goˈo ˈunaˈeri, su-
lia nia kasi toˈo ana ta
taˈangaˈa. Sa Jesus kwatea
naˈa maurilana fuana taˈi
kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi
kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa ta
foˈosi laˈu.
28 Na taki faˈasia sa Moses,
nia filia naˈa ngwae neˈe
noaˈa kasi saga taˈifau fasi
ˈiri kira ka fata abuˈa. Bore
ma ka tau naˈa maˈi ˈi buri
ˈana na taki neˈeri ki, God ka

✡ **7:21** Sam 110:4

fata alangaˈi ma ka filia naˈa Ngela nia. Ma God kwate ma sa Jesus na ˈingataˈi fata abu aliˈafu ma ka tuatua firi.

8

Sa Jesus neˈe ˈingataˈi fata abu kia

1 Aia, na fadalana ru neˈe kami fata sulia fuamuˈa ki nia ˈuri: Na ˈingataˈi fata abu kia nia leˈa ka tasa, ma nia tua ana kula ˈinotoˈa ka tasa ˈi langi, sulia nia tua ana bali ˈoloˈolo ana God.

2 Nia sasia na raoˈa ˈingataˈi fata abu ˈi saena kula abu liu saena Babala Abu mamana ˈi langi neˈe na Aofia saungaˈinia, ma noaˈa laˈu neˈe ngwae ki saungaˈinia.

3 God ka filia naˈa ˈingataˈi fata abu ki taˈifau fasi ˈiri kira ka kwatea na kwaisuˈusiˈanga fuana God. Nia ka ˈunaˈeri logo na ˈingataˈi fata abu kia sa Christ toˈo ana taˈi ru ni kwaisuˈusiˈanga.

4 Diˈia sa Christ tua naˈa saena fanoa ˈi ano, nia kasi rao ana fata abuˈanga, sulia kulu toˈo naˈa ana fata abu ˈoro ki neˈe kira kwatea naˈa ru neˈe na taki sa Moses ki saea.

5 Ma na kula abu neˈe kira rao ˈi saena diˈia goˈo ˈana na kula abu ˈi langi, bore ma nia noaˈa kasi diˈia liua ru mamana neˈe nia ˈi langi. Sulia kaidaˈi sa Moses nia karangi saungaˈinia na Babala Abu God, God ka saea fuana ka ˈuri,

"ˈOke saungaˈi saga nama sulia ru neˈe nau ku faˈataˈinia fuamu ˈi gwauna ua."✡

6 Ma na raoˈa sa Jesus ana fata abuˈanga nia leˈa ka liufia na fata abu neˈe ˈi ano ki. Osiˈana nia neˈe kwatea ma fau alangaˈi faolu God ke fuli mamana neˈe liufia fau alangaˈinga ˈua. Na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia talingaˈi sulia nia ˈi saena fata alangaˈinga ngasingasiˈa God.

7 Si diˈia na fau alangaˈinga ˈua nia rao leˈa goˈo ˈana, tama noaˈa laˈu ta fau alangaˈi ˈanga faolu ˈi buri ˈana.

8 Bore ma God lisia na ngwae nia ki noaˈa kasi roˈo sulia na fau alangaˈinga ˈua, ma nia ka fata ˈuri,

"Nauˈa na Aofia, ma ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi, nai baˈa alua ta fau alangaˈi faolu fuana faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel.

9 Ma na fau alangaˈi faolu neˈeri, noaˈa kasi diˈia goˈo na fau alangaˈi ˈua neˈe nau ku kwatea fuana koˈo bora kira ki, ana kaidaˈi nau ku talaˈi kira maˈi faˈasia fanoa Ejipt.

Kira kasi roˈo goˈo sulia fau alangaˈi neˈeri.

Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku faˈiburi ˈani kira.

10 Na fau alangaˈi faolu neˈe nai baˈa sasi fauna faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel neˈe nia ˈuri:

✡ **8:5** Eksodas 25:40

Nai baˈa alua naˈa taki nau
ki saena manatada,
ma nai baˈa keresia
saena maurilada.
Ma nai baˈa God fuada, ma
kira ke baˈa ngwae
nau ki.
11 Ma noaˈa kira kasi oga
laˈu ta ngwae ˈiri ke
faˈamanata kira suli
nau.
Sulia ana asoa neˈeri, ngwae
ki taˈifau, na ngwae
ˈinotoˈa ki ma na ng-
wae tiˈitiˈi ki, kira ke
baˈa saiaku.
12 Ma nai baˈa rufuanata
ana abula taˈangaˈa
kira ki, ma nai manata
bura ˈani na roraˈa
kira ki.”✡

13 Aia, sulia God fata sulia na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia faˈataˈinia na fau alangaˈi ˈanga ˈi naˈo nia ˈua naˈa. Ma kulu ka saiana diˈia ta ru neˈe ˈua naˈa, ˈirai ma nia ke baˈa mu tatari, ma nia ka noˈana naˈa.

9

Na foˈongaˈa ˈi ano ma ˈi langi

1 Aia, saena fau alangaˈi ˈua, God ka kwatea taki ki fuana foˈongaˈa, ma nia ka faˈamanata logo sulia na Babala Abu neˈe ˈi ano.

2 Kira saungaˈinia naˈa Babala Abu neˈeri ˈani ˈaba ifi, ma nia toˈo ana ro maˈe luma ki. Na etana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu.” Ma kira ka alua faˈi unu ˈi neˈeri, faˈinia na tatafe, ma na beret ˈuana kwatelana fuana God ka teo ˈi fafona.

3 Ma kira ka dauraˈinia logo na ˈaba ifi ˈi safitana na ro maˈe luma neˈeri ki. Aia, ma na ruana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu liu.”

4 Ma saena maˈe luma neˈeri, kira alua naˈa fuˈani kwaisuˈusi neˈe kira saungaˈinia ˈani gol. Ma fuˈani kwaisuˈusi neˈeri kira duˈafia na ˈai moko leˈa fafona. Neˈeri logo kira alua taˈi faˈi kisi doe neˈe kira daua fafia ˈani gol. Na faˈi kisi doe neˈeri nia faˈataˈinia ˈani fau alangaˈinga God. Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri taˈi titiu kira saungaˈinia ˈani gol, ma ˈi saena kira ka alua na fanga neˈe kira saea ˈani “mana.” Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri logo, kira ka alua na faˈi kuba sa Aaron neˈe bulao, ma na ro reba fau ki neˈe God keresia na fau alangaˈinga ani.

5 Aia, ma na faˈi kisi doe neˈeri kira alua ro nunuˈi ˈainsel ki ˈi fafona. Ma na ˈainsel neˈeri ki kira toˈo ana ˈabaˈaba ru ki neˈe faˈataˈinia God tua ˈi neˈeri. Na ˈabaˈaba ru neˈeri ki ˈifi ˈi fafona na kula neˈe God lafua naˈa taˈangaˈa na ngwae ki. Bore ma noaˈa naisi faˈamanata daranini leˈa goˈo sulia na ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe.

6 Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ana ru ˈunaˈeri ki taˈifau, na fata abu ki kira ka ruˈu saena etana maˈe luma ana asoa ki taˈifau fuana sasilana na raoˈa kira ki.

7 Aia, na ruana maˈe luma neˈe kira saea ˈani “kula

✡ **8:12** Jeremaea 31:31-34

abu liu,” ta'i ngwae go'o ne'e ka ru'u ma nia'a na 'ingata'i fata abu, ma nia ka ru'u 'i ne'eri ana ta'i kaida'i go'o saena ta'i fa'i ngali. Ma kaida'i nia ru'u 'i saena, nia ka ngalia na 'abu fuana fo'osi'anga 'ani fuana na lafulana ta'anga'a nia ki, ma na ta'anga'a na ngwae ki logo ne'e kira sasi'i ana kaida'i kira kina 'ua.

8 Aia, 'ani ru ne'eri ki, na Ano'i ru Abu ka fa'amanata kia ne'e noa'a kulu kasi ru'u 'ua 'i saena na “kula abu liu,” ana kaida'i na Babala Abu tua 'ua.

9 Ma ru ne'eri ka fa'amanata kulu 'ani ta'i ru ana kaida'i ne'e. Nia fa'amanata kulu 'ani na kwatelana na kwate'a ki fa'inia na kwaisu'usi'anga ki noa'a kasi fa'asikasika manatada ngwae ki.

10 Osi'ana taki ne'eri ki fata go'o sulia fanga, ma kwa'unga, ma na fa'asikasikalana noni. Ma na taki ne'eri ki leka go'o sulia bali ana noni, ma ni'i ka talinga'i go'o 'ana leleka ka dao ana kaida'i God ka rokisia 'ani ta ru faolu.

11 Ma ana kaida'i ne'e sa Jesus Christ ka dao na'a ma'i fuana sasilana na rao'a na 'ingata'i fata abu ana tala faolu ne'e le'a ka liufia tala 'ua. Na Babala Abu ne'e nia ka rao 'i saena nia 'i langi, nia le'a ka tasa ma ka doe liufia na Babala Abu 'i ano. Noa'a ta ngwae kasi saunga'inia na Babala Abu ne'eri, ma na Babala Abu ne'eri noa'a kasi tua saena magalia ne'e.

12 Ma sa Jesus Christ ka ru'u ana ta'i kaida'i go'o 'i saena “kula abu liu” ne'e tua ma'i 'i langi, ma noa'a nia kasi ru'u la'u. Ma ana kaida'i nia ka ru'u, nia kasi ngalia ma'i na 'abuna nanigot ki fa'inia buluka fuana na kwaisu'usi'anga. Bore ma nia ka ru'u lala fasi 'iri nia ka kwatea na 'abuna talana fuana kwaisu'usi'anga, ma 'una'eri nia ka sasia ka talangwara'u fuaka fuana tua'a 'ani mauri'a firi.

13 Sulia na ru ne'e na taki ki fa'amanata 'ani, di'ia ta ngwae bore 'ana noa'a kasi sikasika 'i maana God, na fata abu ka fa'asikasika nia 'ani namulilana ana 'abuna nanigot, ma buluka, ma na fu'a fu'ana kala buluka.

14 Aia, ma di'ia nia talangwara'u go'o 'ana fuana ta ngwae ka fa'asikasika go'o 'ana 'ani 'abuna buluka fa'inia nanigot ki, 'una'eri nia ka tasa liu mo di'ia nia sikasika 'ani 'abuna sa Jesus Christ. Ma 'ani na kwai'afilana Ano'i ru Abu tuatua firi, sa Jesus Christ ka fo'osi 'ani nonina talana fuana God, ma nia noa'a kasi to'o go'o ana ta rora'a. Ma sulia na 'abuna, nia fa'asikasika maurilaka ta'ifau, fasi 'iri kulu ka rao fuana God ne'e mauri mamana. Ma noa'a kulu kasi fulia la'u ti ru ne'e ka tala'i kia 'uana mae'a.

Na 'abu fa'ata'inia ne'e God alafafia na fata alanga'inga nia

15 Ma osi'ana nia 'una'eri, sa Jesus Christ na'a ne'e ngwae gwaunga'i na'a fafia

fau alangaˈinga faolu, fasi ˈiri na ngwae neˈe God saeda, kike baˈa ngalia na mauriˈa firi neˈe God fata alangaˈi ˈania. Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God ka sasi ˈunaˈeri, osiˈana na maelana sa Jesus Christ. Ma sulia na maelana sa Jesus Christ, God ka lafua naˈa taˈangaˈa ngwae neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi na fau alangaˈinga ˈua nia gwaungaˈi ˈua fafida.

16 Aia, muke manata basi sulia na ngwae neˈe tua ma ka keresia taˈi ˈaba ru neˈe faˈataˈinia diˈia nia ke mae, sa tai neˈe ke baˈa ngalia na toˈoruˈa nia ki. Ana kaidaˈi na ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri nia mae, nia talingaˈi fuana ta ngwae laˈu ka faˈataˈi mamana ana neˈe nia mae, sui mala na ngwae neˈe nia ka fata sulia ˈi saena ˈaba ru neˈeri ka fiˈi ngalia naˈa toˈoruˈa neˈeri ki.

17 Ma diˈia ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri ka mauri ˈua, na ru ba nia keresia ki nia ˈafitaˈi ka fuli. Ma diˈia nia ka mae mala, na ru neˈe nia keresia ki ka fiˈi fuli.

18 Nia neˈe na fau alangaˈi ˈanga etaeta ba God dao mamana kaidaˈi kira namulia ana ˈabu.

19 ˈUnaˈeri, sa Moses ka faˈamanata ˈani ngwae ˈi naˈo ki sulia ru ki taˈifau neˈe taki totongaˈi kira ka sasiˈi, sui nia ka ngalia ˈabu faˈasia na buluka ki faˈinia na nanigot ki, ma ka dola ˈani kafo. Sui nia ka loloma'inia na ifuna sipsip neˈe kira faˈameoa ma na rarana ˈai neˈe kira saea ˈani "hisop." Ma nia ka namulia na buka neˈe kira keresia ˈani taki neˈeri ki, ma ka namulia logo ˈani na ngwae ki.

20 Ma sa Moses ka fata ˈuri, "Na ˈabu neˈeri, nia faˈataˈi mamana ana fau alangaˈi ˈanga neˈe God baˈe kamu ˈuana ˈiri muke roˈosulia."

21 Nia ka ˈunaˈeri logo sa Moses ka namulia naˈa Babala Abu neˈe kira saungaˈinia ˈani ˈaba ifi, ma ka namulia logo na ru ki taˈifau ˈi saena fuana naˈa foˈosilana God.

22 Ma ka ˈunaˈeri logo, na taki ki ka saea neˈe nia teo fuana faˈasikasikalana na ru ˈoro ki ˈani ˈabu. Ma ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kira kasi saungia ta ru mauri ma ˈabuna ka afe, nia ˈafitaˈi God ka rufuanata ana na taˈangaˈa ta ngwae.

Kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ neˈe lafua taˈangaˈa ki

23 Ma na ru fuana foˈosilana God ˈi ano ki, kira diˈia goˈo ˈana nununa ana ru mamana ki maˈi ˈi langi, nia neˈe ngwae kira ka faˈasikasikada ˈani ˈabu ˈunaˈeri. Bore ma na ru mamana ki maˈi ˈi langi oga na kwaisuˈusiˈanga neˈe leˈa ka tasa.

24 Sulia ana kaidaˈi sa Jesus Christ kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia fuana God, nia kasi ruˈu maˈi saena Babala Abu ˈi ano neˈe ngwae ki kira saungaˈinia ka diˈia goˈo ˈana na nununa Babala Abu mamana ˈi langi. Nia leka ˈi langi, ma ˈi neˈeri nia ka tua faˈinia God fuana ˈafilaka.

25 Ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na ˈingataˈi fata
abu ngwae Jiu ki, nia ka
ruˈu saena “kula abu liu”
ana Luma Abu God neˈe ˈi
ano, ana taˈi kaidaˈi saena
taˈi faˈi ngali ˈuana kwa-
telana kwaisuˈusiˈanga ˈani
ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki.
Bore ma sa Jesus Christ nia
noaˈa kasi ruˈu ana kaidaˈi
ˈoro ki fuana kwatelana na
kwaisuˈusiˈanga ˈani niaˈa
talana.
26 Sulia diˈia nia ˈunaˈeri,
ˈita maˈi ana etangilana
saungaˈilana na magalia, nia
ka nonifii funifaraˈa ana
kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma
ana kaidaˈi ˈisi neˈe ki, nia
ka leka maˈi ana taˈi kaidaˈi
goˈo fasi ˈiri nia ka lafua
taˈangaˈa ki ˈani na kwa-
telana kwaisuˈusiˈanga ana
nonina talana. Ma noaˈa nia
kasi sasi naˈa ˈunaˈeri laˈu.
27 Aia, ma na ngwae saena
magalia neˈe ki, kira mae
ana taˈi faˈi kaidaˈi goˈo,
sui mala God ke baˈa mata-
langaˈinida.
28 Ma ˈunaˈeri logo, sa
Jesus Christ ka mae ana
taˈi kaidaˈi goˈo fuana
kwaisuˈusiˈanga fuana
lafulana na taˈangaˈa na
ngwae ˈoro ki. Ma nia ke
baˈa oli laˈu maˈi ˈi ano,
noaˈa laˈu fuana lafulana
taˈangaˈa ngwae ki, bore
ma nia ke baˈa oli fuana
faˈamaurilana na ngwae
neˈe kira kwaimasi ana ki.

10

1 Na taki neˈe sa Moses
kwateˈe ki, na nununa goˈo
ˈana ru mamana neˈe leˈa
ka tasa neˈe sa Jesus sasiˈi
fuaka ki. Na taki ki saea
kira ˈidufaˈi kwatea na
kwaisuˈusiˈanga ki ana faˈi
ngali ki taˈifau. Ma kulu ka
saiana na taki neˈeri ki, kira
ˈafitaˈi goˈo ka faˈasaga na
ngwae neˈe kira foˈosia God
ki.
2 Diˈia na kwaisuˈusiˈanga
neˈeri kwate ma sa tai
faˈida neˈe kira foˈo ma kika
sikasika naˈa, noaˈa kira
kasi bolo fuana kwatelana
laˈu ta kwaisuˈusiˈanga,
osiˈana kira saiana God
ke baˈa rufuanata naˈa
taˈangaˈa kira ki taˈifau, ma
noaˈa kira kasi kwaimanatai
laˈu.
3 Bore ma sulia faˈi ngali ki
taˈifau, na kwaisuˈusiˈanga
kira ki faˈamanata oli ada
ana taˈangaˈa kira ki.
4 Sulia nia ˈafitaˈi goˈo
fuana ˈabuna buluka ki
faˈinia na nanigot ki ka lafua
naˈa taˈangaˈa kia ki.
5 Nia neˈe ana kaidaˈi sa
Jesus Christ karangi ka leka
naˈa maˈi saena magalia, nia
fata fuana God ka ˈuri,
“Noaˈa laˈu kwaisuˈusiˈanga
ana ru mauri ˈaeˈaela
ki neˈe ˈoko oga, bore
ma ˈoko kwatea na
noni fuaku.
6 Sulia noaˈa ˈoe kosi
saeleˈa goˈo faˈinia na
kwaisuˈusiˈanga ˈani
na ru mauri ˈaeˈaela
ki neˈe kira doˈofia
ma na ˈabuna ru
ˈaeˈaela ki fuana na
lafulana taˈangaˈa ki.
7 Sui, nau ku saea, ‘God ˈae,
nau ku dao naˈa fasi
ˈiri nau ku sasi sulia
tae ki neˈe ˈoko oga,

✡ **10:7** Sam 40:6-8

di'ia kira kerekere
na'a suli nau 'i saena
Kerekere'a Abu.' "✡

8 Aia, sa Jesus ka saea
ne'e God noa'a kasi oga
go'o na kwate'a ki ma na
kwaisu'usi'anga ne'e kira
do'ofia ma na 'abuna ru
mauri 'ae'aela ki fuana na
lafulana ta'anga'a ki. Ma
noa'a nia kasi saele'a sulia
na ru ne'eri ki. Ma nia ka
fata 'una'eri, sui bore 'ana
na taki sa Moses ki kira fata
sulia kwaisu'usi'anga ne'eri
ki.
9 Ma nia ka fata la'u 'uri
fuana God, "Nau ku dao na'a
fasi 'iri nau ku sasi sulia tae
ki ne'e 'oko oga." Ma su-
lia na ala'anga ne'eri, kulu
saiana God ka lafua na'a
kwaisu'usi'anga ana na taki,
ma ka rokisia na'a 'ani na
kwaisu'usi'anga 'ani sa Je-
sus Christ.
10 Ma sulia sa Jesus Christ
nia sasi sulia na'a kwaio-
gai 'anga God, ma God
ka lafua na'a ta'anga'a kia
ki, ma ka fa'asikasika kulu
na'a. Nia 'una'eri, su-
lia kwaisu'usi'anga sa Je-
sus Christ 'ani nonina talana
ana ta'i kaida'i go'o, ma
ka noa'a la'u ta fo'osi 'ani
nonina ana ruana kaida'i.
11 Ma na fata abu Jiu ki
kira 'idufa'i ru'u 'i saena
Luma Abu sulia asoa ki,
ma kira ka sasia na rao'a
kira 'ani kwaisu'usi'anga
ana kaida'i 'oro ki. Bore ma
na kwaisu'usi'anga ne'eri
ki, noa'a kira kasi bolo
fuana lafulana na ta'anga'a
ngwae ki.
12 Ma sa Jesus Christ ne'e,
nia kwatea kwaisu'usi'anga
nia ana ta'i kaida'i go'o
fuana lafulana na ta'anga'a
ki. Ma nia kasi oga ke kwa-
tea la'u ta kwaisu'usi'anga
ana ta kaida'i matamata. Ma
ana kaida'i nia ka kwatea
na'a kwaisu'usi'anga nia ka
sui, nia ka tua 'i bali 'olo'olo
ana God, sulia na rao'a nia
fuana na kwaisu'usi'anga
ka sui na'a.
13 Ma sa Jesus Christ ke tua
go'o 'ana 'i ne'eri, ma nia ka
kwaimasi ana kaida'i ne'e
God ke ba'a fu'a ka liufia na
malimae nia ki.
14 Aia, sulia ta'i
kwaisu'usi'anga ne'eri, nia
ka lafua na'a ta'anga'a kia
ki, ma nia kwate ma kulu ka
saga tua tua firi.
15 Ma na Ano'i ru Abu nia
fata la'u sulia na ru ne'eri ki
ka 'uri,
16 "Nau'a na Aofia, ma saena
asoa ne'e ke ba'a dao
ma'i, nai ba'a alua
ta fau alanga'inga
faolu fuada fuana
fa'amaurilada 'uri:
Nai ba'a alua na taki nau
ki 'i saena manatada,
ma nai ba'a keresia
saena maurilada."✡
17 Ma na Ano'i ru Abu ka
fata la'u 'uri,
"Na rora'a kira ki ma na
abula ta'anga'a kira
ki, nai ba'a rufuanata
ani, ma noa'a nau
kusi manata la'u to'o
ani."✡

18 Aia, kaida'i God
ka rufuanata na'a ana
ta'anga'a, noa'a kasi bolo

✡ **10:16** Jeremaea 31:33 ✡ **10:17** Jeremaea 31:34

fuana na kwatelana laˈu
ta kwaisuˈusiˈanga fuana
lafulana taˈangaˈa ki.

Kuke dau ngasi ana
fitoˈonga kulu ana God

19 Ngwaefuta nau kina, su-
lia na maelana sa Jesus, kulu
saiana kuke leka nonираˈa
fuana ruˈungaˈa saena “kula
abu liu.”
20 Sulia sa Jesus nia
saungaˈinia na tala faolu
fuaka fuana lekaˈa maˈi
siana God, fasi ˈiri kuke
mauri firi faˈinia. Nia
sasi ˈunaˈeri ˈania na
kwaisuˈusiˈanga ˈani non-
ina.
21 Kulu toˈo naˈa ana taˈi
ˈingataˈi fata abu leˈa liu
neˈe gwaungaˈi fafia ngwae
God ki.
22 Ma sulia ru neˈeri ki,
kuke dao siana God faˈinia
na foˈongaˈa neˈe mamana,
ma na faˈamamanaˈanga
neˈe ngasi, ma na man-
ataˈanga neˈe faolu, sulia
kulu saiana God faˈasikasika
kia naˈa sulia sa Jesus.
Ma kuke siuabu logo
fuana faˈataˈilana God neˈe
faˈasikasika kulu naˈa.
23 Kulu saea fuana ng-
wae ki neˈe kulu manata
kwaimasi ana God. Ma
kuke dau ngasi ana fitoˈonga
ˈuana na ru ba God nia fata
alangaˈi ˈani fuaka ki, su-
lia kulu saiana nia ke baˈa
faˈamamana na fatalana.
24 Ma kulu ke man-
ata sulia na kwaiogai
ˈanga kia kwailiu, fasi ˈiri
kuke kwaiˈafi aka kwailiu,
ma kuke faˈataˈinia na
alafeˈanga fuaka kwailiu
ˈani ru leˈa neˈe kulu sasiˈi
ki.
25 Aia, ma noaˈa kulu kasi
tua faˈasia na fikuˈa faˈinia
foˈosilana God, diˈia ti ng-
wae neˈe kira sasia. Bore
ma kuke fiku fasi ˈiri kuke
radu kulu kwailiu, sulia kulu
saiana na asoa ana olilana
maˈi na Aofia sa Jesus nia
karangi naˈa.
26 Diˈia kulu saiana ka
sui naˈa na faˈamanataˈanga
mamana ki, ma diˈia kulu
inaˈu goˈo ˈakulu ana sasi-
lana ru taˈa ki, tama noaˈa
ta kwaisuˈusiˈanga kasi bolo
goˈo faˈinia lafulana roraˈa
kia ki.
27 Ma diˈia ta ngwae sasi
ˈunaˈeri, nia ka maˈu su-
lia nia masia naˈa na mata-
langaˈinga doe, ma na ma-
fula ˈakoˈako neˈe God ke
baˈa faˈalia ˈani sa tai faˈida
neˈe kira tataˈe saulia niaˈa.
28 Ma ana kaidaˈi ba sui,
sa tai neˈe ka aburongo goˈo
ˈana ana na taki sa Moses
ki, ma diˈia ta uulu ng-
wae nama ta ro ngwae ka
fata faˈamamana neˈe ng-
wae neˈeri rora, noaˈa kira
kasi manataia, kika saungia
goˈo.
29 Ma diˈia ka ˈunaˈeri
fuana taki sa Moses ki, na
kwaˈikwaˈinga neˈe doe ka
tasa fuana sa tai neˈe ˈaila
ˈania na Ngela God ˈi taˈena.
Sulia na abulalana na ng-
wae ˈunaˈeri nia faˈataˈinia
neˈe nia fia fasi na maelana
sa Jesus Christ noaˈa kasi
ˈinotoˈa goˈo, ma nia fia fasi
na fau alangaˈi faolu neˈe
totolia ka faˈasikasika nia,
noaˈa kasi ˈinotoˈa logo. Aia,
na ngwae ˈunaˈeri nia fata
faˈalia na Anoˈi ru Abu neˈe
kwaiˈofe ana niaˈa.

30 Sulia kulu saiana God
ba fata ˈuri, “Nai baˈa duˈu,
nau naˈa neˈe nai kwatea
matalangaˈinga fuana ng-
wae ki, osiˈana na abula
taˈangaˈa kira ki.” Ma na
Kerekereˈa Abu ka fata laˈu
ˈuri, “Na Aofia ke baˈa mata-
langaˈinia na ngwae nia ki.”
31 Si diˈia na God mauri
nia dau fafia ta ngwae fuana
matalangaˈilana, na ngwae
neˈeri ke baˈa maˈu liu.

32 Ma muke manata
toˈona kaidaˈi ˈato ˈoro
ba kamu ruˈu ˈi saena ki,
kaidaˈi kamu eta toˈo ana
madakolaˈanga sa Christ.
33 Kira faˈafii kamu, ma
kira ka fata siaraˈi kamu
maana ngwae ˈoro ki. Ma
ana ti kaidaˈi, kamu ka
maˈudi fuana ˈadoˈa faˈinia
na ngwae kwaima kamu ki
neˈe ti ngwae kira faˈafii
kira ˈunaˈeri.
34 Aia, ma ana kaidaˈi kira
alu ngwae faˈamamana ki
saena luma ni lokafo, muka
manataida, ma muka ˈafida.
Ma muka saeleˈa goˈo amuˈa
ana kaidaˈi ngwae ki kira
laua na toˈoruˈa kamu ki
taˈifau, sulia kamu saiana
muka toˈo laˈu ana toˈoruˈa
leˈa ka tasa ki neˈe nia tu-
atua firi ˈi langi.
35 Duˈungana ˈunaˈeri,
noaˈa kamu kasi maˈu. Si
diˈia muke faˈamamana
ngangata ana God, muke
baˈa ngalia na kwaiaraˈa nia
fuamuˈa neˈe leˈa ka tasa.
36 Muke toˈo ana ma-
betauˈa, fasi ˈiri muke sasi
sulia kwaiogai ˈanga God,
ma muke ngalia naˈa ru neˈe
nia fata alangaˈinia fuamuˈa
ki.
37 Osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri,
“Karangi nia ke baˈa leka
maˈi, ma nia noaˈa
kasi tau naˈa.
38 Ma na ngwae saga
nau ki, kike baˈa
faˈamamana ma kike
mauri.
Bore ma diˈia sa tai bore
ada neˈe oli faˈi buri
sulia kira maˈu, noaˈa
nau kusi saeleˈa goˈo
faˈinida.”✡
39 Bore ma kulu noaˈa kasi
diˈia na ngwae neˈe kira
ngalia kwaˈikwaˈinga sulia
kira leka tau ˈunaˈeri. Kulu
faˈamamana ana God, ma
nia ka faˈamauri kia.

11

Kulu fitoˈo ana God ke fulia fata alangaˈinga nia

1 Diˈia kulu fitoˈo ana
God, kulu saiana kuke baˈa
ngalia ru leˈa ki neˈe kulu
kwaimasi ana faˈasia niaˈa,
sui bore ˈana kulu noaˈa kasi
lisida ˈua.
2 Aia, ma na ngwae ˈua ki
ˈi naˈo maˈi, God alafafida
sulia na fitoˈonga kira ana
niaˈa.
3 Sulia na fitoˈonga kulu
ki, kulu saiana God nia
saungaˈinia na ru ki taˈifau
ˈani fata totongaˈinga nia.
Na ru ki taˈifau neˈe kulu
lisia, kira ˈita maˈi faˈasia na
ru neˈe noaˈa kulu kasi lisiˈi
ki.
4 Sa Abel ba fitoˈo ana
God, ma nia ka kwatea na
kwaisuˈusiˈanga nia fuana
God neˈe leˈa ka liufia na
kwaisuˈusiˈanga neˈe sa
Kein kwatea. Ma sulia na

✡ **10:38** Habakuk 2:3-4

fitoˈonga sa Abel, God ka
saea nia ˈoloˈolo, sulia God
alafafia na kwateˈa nia ki.
Osiˈana sa Abel fitoˈo ana
God, na ru neˈe nia sasiˈi ka
faˈamanata kia ˈua, sui bore
ˈana nia ka mae naˈa.
5 Ma sa Enok ka fitoˈo ana
God, ma noaˈa nia kasi mae,
sulia God ngalia ˈuana ˈi
langi, ma noaˈa ta ngwae ˈi
ano kasi lisia laˈu sa Enok.
Ma na Kerekereˈa Abu ka
saea God saeleˈa liu sulia
sa Enok, ma God fiˈi ngalia
ˈuana ˈi langi.
6 Diˈia ta ngwae noaˈa kasi
fitoˈo ana God, noaˈa liu God
ka saeleˈa fafia. Sulia sa
tai neˈe leka maˈi siana God,
nia ka fitoˈo nama neˈe God
tua ma ka faˈaleˈa na ngwae
neˈe kira leka maˈi siana ki.
7 Ma sa Noa fitoˈo ana
God, ma nia ka roˈosulia
na fata totongaˈinga God ki
fuana sulia na igoigo neˈe
ke baˈa dao maˈi. Nia ka
faˈamamana, sui bore ˈana
nia kasi lisia ˈua na igoigo
neˈeri. Nia ka roˈosulia
God, ma ka saungaˈinia taˈi
faka doe. Ma kaidaˈi neˈe
kafo doe ka fungu maˈi,
nia faˈinia na ngwae nia
ki kira ka mauri. Ma
kaidaˈi nia sasi ˈunaˈeri,
nia ka faˈataˈinia neˈe ng-
wae matamata ki kira taˈa
ma kika totolia ngalilana na
kwaˈikwaˈinga God. Ma God
ka saea sa Noa nia ˈoloˈolo
sulia na fitoˈonga nia.
8 Ma sa Abraham fitoˈo
ana God, ma nia ka roˈosulia
na fatalana. God baˈea nia
ka leka faˈasia maˈe fanoa
nia ˈuana ta abaˈi kula mata-
mata laˈu ana kula neˈe God
fata alangaˈi ˈani fasi ˈiri
ka kwatea fuana. Nia neˈe
sa Abraham ka faˈasia fanoa
nia, sui bore ˈana noaˈa nia
kasi sai ˈua ana ˈi faˈi neˈe
nia leka ˈuana.
9 Ma kaidaˈi nia ka dao
ana abaˈi kula neˈe God fata
alangaˈi ˈani, nia ka tua diˈia
na ngwae kwaita ana abaˈi
kula neˈeri, ma nia ka tua
goˈo ˈana saena babala. Nia
ka ˈunaˈeri logo ana ngela
nia sa Aesak, ma koˈo nia
sa Jakob. Kera sai logo ana
na fata alangaˈinga neˈe God
saea fuana sa Abraham nia
teo logo fuadaroˈo.
10 Sa Abraham tua
ˈunaˈeri, osiˈana nia
kwaimasi ana fanoa leˈa
neˈe God saungaˈinia ˈi langi
neˈe teoteo firi ma noaˈa
kasi sui.
11 Ma sulia na fitoˈonga,
sa Abraham bolo faˈinia nia
ka toˈo ana ngela, sui bore
ˈana nia ka ngwaro, ma na
ˈafe nia ˈi Sera ka ˈabaraˈa
logo. Ma kera ka toˈo ana
ngela, sulia kera fitoˈo ana
God ke baˈa faˈamamana na
fata alangaˈinga nia.
12 Bore ˈana sa Abra-
ham ka ngwaro ma leleka
karangi ka mae, kera toˈo
ana kwalafa ˈoro liu ki. Kira
ˈoro ka diˈia na bulubulu ki
saena mamanga, ma na one
ˈi ninimani asi neˈe noaˈa
kasi totolia toˈomaˈilana.
13 Aia, na ngwae neˈeri ki
kira fitoˈo ana God, ma kira
ka eta mae sui mala kira ka
fiˈi ngalia ru ki taˈifau neˈe
God nia fata alangaˈi ˈani
fuada. Ma kira ka manata
sulia na ru neˈe God nia fata
alangaˈi ˈania ki, ma kira ka
saiana kike baˈa ngalia ana
kaidaˈi matamata. Ma kira

ka saea logo na fanoa neˈe
kira toˈo ana, noaˈa laˈu na
fanoa kira, sulia na fanoa
mamana kira neˈe nia maˈi
ˈi langi.
14 Aia, ma na ngwae
neˈe kira fata ˈunaˈeri ki,
kira faˈataˈinia neˈe kira
kwaimasi ana na fanoa
mamana kira.
15 Ma sa Abraham ma na
ngwae neˈeri ki logo noaˈa
kasi manata naˈa ˈuana na
fanoa kira ba kira leka
faˈasia. Si diˈia nia ˈunaˈeri,
nia bolo goˈo ˈana fuada
ˈuana oliˈa ˈi neˈeri.
16 Bore ma, kira ka lulu
ˈuana na fanoa leˈa liufia
na fanoa ba kira faˈasia, su-
lia kira kwaimasi ˈuana na
fanoa kira ˈi langi. Sulia na
ru neˈeri, God ka saeleˈa ana
kaidaˈi kira saea niaˈa ˈani
God kira, sulia nia sasi akaˈu
taˈifau naˈa ana fanoa ni
tuaˈa boborida maˈi ˈi langi.

17-18 Kulu saiana God nia
fata alangaˈi fuana sa Abra-
ham, sulia na ngela nia sa
Aesak neˈe na kwalafa nia ke
baˈa ˈoro liu. Ma ana kaidaˈi
God ka ilitoˈona na fitoˈonga
sa Abraham, nia ka saea
fuana ka saungia sa Aesak
fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma
na fitoˈonga sa Abraham
ka ngasingasiˈa fafona na
fata alangaˈinga God fuana,
ma nia ka sasi akaˈu fuana
saungilana ngela mutaˈi
nia sa Aesak ˈiri nia ka
kwaisuˈusi ˈania.
19 Sa Abraham sasi
ˈunaˈeri osiˈana nia fia fasi
diˈia sa Aesak ka mae, God
saiana ka taˈe nia faˈasia
maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri nia
diˈia God taˈea sa Aesak
faˈasia maeˈa mamana.

20 Sa Aesak logo, sulia na
fitoˈonga nia ana God, nia ka
faˈaleˈa na ro ngela nia ki
sa Jakob faˈinia sa Esau, ma
ka faˈarongo ˈani tae neˈe ke
baˈa dao maˈi fuadaroˈo.
21 Ma sa Jakob logo, su-
lia na fitoˈonga nia, nia ka
faˈaleˈa na ngela ngwane sa
Josef ki ana kaidaˈi sa Jakob
tua naˈa fuana maelana. Ma
nia ka uu oro oro sulia faˈi
kuba nia, ma ka foˈosia God.
22 Ma sa Josef logo, sulia na
fitoˈonga nia, ana kaidaˈi nia
tua naˈa masia na maelana,
nia fata ka saea fuuˈi ng-
wae Israel kira ke baˈa leka
faˈasia fanoa ˈi Ejipt. Ma nia
ka baˈeda logo ana kaidaˈi
neˈeri, kaidaˈi kira ka leka,
kira ka ngalia logo na sulina
faˈinida.
23 Aia, na maˈa sa Moses
logo faˈinia teˈa nia, kera
fitoˈo ana God. Sui bore
ˈana na ngwae tatalafaˈa
ˈi Ejipt ka fata totongaˈi
kike saungida kala ngela ng-
wane Jiu ki taˈifau, kera
kasi maˈu goˈo. Ma kaidaˈi
sa Moses futa ana, kera
ka sofongaˈinia sulia uulu
madamo ki, fasi ˈiri kira
kasi saungia, sulia na ngela
neˈeri lisilana leˈa liu.
24 Ma sa Moses ka fitoˈo
ana God logo. Ma kaidaˈi
nia doe maˈi, nia ˈaila ˈani
neˈe kira saea niaˈa ˈania na
ngela kini sariˈi sa Fero neˈe
sarea.
25 Ma sa Moses ka oga
nonifii ˈanga faˈinia na ng-
wae God ki, faˈasia na tuaˈa
saeleˈa ˈani taˈangaˈa neˈe
noaˈa kasi tau goˈo.

26 Ma nia ka manata fasi
nia leˈa fuana faˈakaisilana
osiˈana na fitoˈonga nia ana
na Christ neˈe God ke baˈa
kwatea maˈi. Ma noaˈa
nia kasi manata sulia na
toˈoruˈa doe neˈe nia ngalia
ˈi Ejipt. Sulia nia masia naˈa
ru leˈa ki neˈe God ke baˈa
kwatea fuana ana kaidaˈi
nia ˈua maˈi.
27 Ma sulia na fitoˈonga sa
Moses, nia ka leka faˈasia
ˈi Ejipt. Ma noaˈa nia kasi
maˈu goˈo ˈani saetaˈanga
na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt.
Nia diˈia sa Moses lisia God
neˈe noaˈa ta ngwae kasi
saiana lisilana. ˈUnaˈeri, sa
Moses nia ka leka nama.
28 Ma sulia na fitoˈonga
sa Moses, nia ka saea fuana
fuuˈi ngwae Israel kira
leka sulia na fafangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka
namulia na sina maa ana
luma kira ki ˈani ˈabuna
kala sipsip, fasi ˈiri na
ˈainsel neˈe God kwatea
maˈi noaˈa kasi saungia na
faˈinaˈonaˈo ngela ngwane
kira ki, ma ka daofaˈi liu
faˈasia na luma kira ki.
29 Ma sulia na fitoˈonga
fuuˈi ngwae Israel, nia
kwate ma kira ka totolia
toˈo folo ˈanga ana Asi Meo.
Sulia God kulaa na kafo
ˈiri kika leka diˈia kira fali
fafona ano langalanga. Ma
ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈi
Ejipt ki kira lalida kwau,
kira ka kwaˈu kika ka mae
taˈifau, sulia God sasia na
asi doe neˈe ka fungu laˈu
maˈi fafida.
30 Aia, fuuˈi ngwae Israel
fitoˈo ana God. Ma ana
kaidaˈi kira dao ana fanoa
ˈi Jeriko, kira ka liu kalia na
faˈi labu neˈeri sulia fiu asoa
ki, sui God ka ofota naˈa faˈi
labu neˈeri ˈi ano.
31 Ma taˈi kini ˈusu neˈe
tua saena fanoa neˈe ˈi
Jeriko, na satana ˈi Ra-
hab, nia na kini fitoˈo ana
God. Sulia ana kaidaˈi
ro ngwae neˈe sa Josua
asungaˈinidaroˈo maˈi, kera
leka ago maˈi fuana lisilana
ngasingasiˈanga ana fanoa
neˈeri, ˈi Rahab ka ˈafi
keroˈa. Sui, noaˈa kira
kasi saungia ˈi Rahab, ana
kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Is-
rael kira sau taˈifau ana ng-
wae neˈe kira aburongo ana
God.

32 Ma nai mango basi
ˈunaˈeri ana na alaˈanga
neˈe, sulia noaˈa naisi toˈo
naˈa ana ta kaidaˈi fuana
fataˈa laˈu sulia na fitoˈonga
na ngwae diˈia sa Gideon, sa
Barak, sa Samson, sa Jefta,
sa David, sa Samuel, ma na
profet ki.
33 Sulia kira fitoˈo ana God,
ma ti ai ada kira fuˈa ka liu-
fia ngwae ˈoro ana fuˈanga
saena fanoa doe ki. Ma ti
ngwae ada kira sasia ru saga
ki, ma kira ka ngalia naˈa tae
ki neˈe God nia fata alangaˈi
ˈania. Ma ti ai ada ana
kaidaˈi kira tua karangia na
lion ki, ma noaˈa ta lion kasi
ˈaleda goˈo.
34 Ma ti ai ada laˈu,
kira fitoˈo ana God, ma
na mafula ˈakoˈako doe
kasi duˈafida goˈo. Ma ti
ai ada laˈu, na malimae
kira ki noaˈa kira kasi
bolo fuana saungilada.
Ti ai ada, sui bore ˈana
kira ka ngwataˈutaˈu, God

fa'angasingasida la'u. Sui,
kira ka lalida na fuani oro
matamata ki.
35 Ma ti kini 'i na'o ma'i,
kira fito'o ana God, ma na
ngela kira ki ne'e mae, kira
ka mauri la'u.
Aia, ma ti ngwae la'u ne'e
kira fito'o ana God ma'i
'i na'o ki, ma na malimae
kira nangasida na'a fuana
mae'a. Bore ma noa'a
kira kasi oga go'o tafi'a
fa'asia nonifii'anga ne'eri,
du'ungana kira sai le'a ana
ne'e kike ba'a tata'e fa'asia
mae'a 'uana mauri'a ma-
mana.
36 Ti ai ada, na malimae
kira ki kira fa'a 'ekeda ma
kira ka nangasida. Ma ti ai
ada kira ka firi fafida 'ani
sene ki ma kira ka alu kira
saena luma ni lokafo.
37 Ti ai ada logo, kira
'uila'i fauda leleka kira ka
mae. Ma ti ngwae la'u
kira folosida 'ani ro afu ru
'anga. Ma ti ai ada kika
saungida 'ani sele ni ofo'a
ki, osi'ana na fito'onga kira.
Ma ti ai ada, kira ka toro
'ani na 'u'uila sipsip fa'inia
nanigot, sulia kira dala'a liu
mala. Ma na malimae kira
ki ka fa'alida ma kira ka
fa'akaisida.
38 Ma na ngwae saena ma-
galia ne'e noa'a kira kasi
totolia na'a tua'a kwailiu
fa'inida ngwae saga ne'eri
ki. Ma ti ngwae ada kira
fa'asia na'a luma kira ki,
kira ka liu kwailiu go'o 'ada
di'ia na ngwae noa'a kira
kasi to'o ana ta fanoa. Kira
ka tua 'i saena aba'i kula
kwasi ki, ma gwauna na ua
ki, ma saena faoda ki, ma
kilu saena ano ki.
39 Aia, God ka saele'a liu
fafia na ngwae ne'eri ki, su-
lia na fito'onga kira, bore ma
kira kasi ngalia ru ki ta'ifau
ne'e God nia fata alanga'i
'ani fuada,
40 sulia God manata su-
lia ru le'a ki tua bobori
kulu 'ua. Nia oga ngwae
ne'eri ki kira ka tua masia
'iri kuke 'ado logo fa'inida,
ana kaida'i nia ka kwatea
na'a ru le'a ki ne'e nia fata
alanga'i ni'i.

12

God na Ma'a kia

1 Aia, ma na ngwae 'oro
ne'e kira fa'amamana ana
God 'una'eri ki, nia di'ia
kira tua fa'i kulu ana kaida'i
ne'e, ma kira ka lialia 'uana
tae ne'e kulu sasi'i. Nia
ne'e kuke danga fa'iburi
na'a 'ani ru ki ta'ifau
ne'e fa'adole kia, ma na
ta'anga'a ne'e dau bibi aka
ki. Sulia kulu di'ia na
ngwae ne'e kira lalili ana
masa'a doe. Ma kuke lalili
ngasingasi'a, leleka kuka
dao ana kula kuke fa'asuia
ana.
2 Ma kaida'i kulu lalili
'una'eri, kuke alu maakulu
ana sa Jesus, sulia nia'a ne'e
gwalona na fito'onga kia ki.
Nia ma'udi ka mae ana 'ai
rara folo. Ma noa'a nia kasi
manata sulia na 'eke'a ana
mae'a 'una'eri, osi'ana nia
saiana nia ke ba'a to'o ana
saele'anga 'i buri. Ma ana
kaida'i ne'e, nia tua na'a
'i bali 'olo'olo ana God, na
kula ni 'inoto'anga.
3 Muke manata to'ona na
'afita'i'anga ba kira sasi'i
ana sa Jesus ana kaida'i

neˈe ngwae taˈa ki kira
siaraˈi nia. ˈUnaˈeri, noaˈa
manatamuˈa kasi dudu ana
fitoˈonga kamu ki.
4 Muke suˈute fuana
fuˈalilana falafala ana
taˈangaˈa. Bore ma ta ngwae
aumulu noaˈa ˈiri mae ˈua
ana fuˈalilana taˈangaˈa.
5 Ma noaˈa kamu kasi
manata bura ˈani na
alaˈanga ni kwairaduˈanga
ba God saea fuamuˈa na
ngela nia ki, ba ˈuri,
"Ngela nau ˈae, ˈoko fa-
farongo leˈa kaidaˈi
na Aofia ka balufia
ˈoe.
Ma kaidaˈi nia ka
faˈamanata ˈoe, na
manatalamu kasi
dudu.
6 Sulia na Aofia ka balufia na
ngwae neˈe nia alafe
fuada ki.
Ma nia ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae neˈe nia
alafafida fasi kira na
ngela nia ki."✡
7 Muke uu ngasi, ma muke
alaˈania God ka faˈasaga
kamu, osiˈana ru neˈeri nia
faˈataˈinia neˈe God nia tagi
suli kamu, ka diˈia naˈa ta
maˈa.
8 God saiana ka faˈasaga
ngela nia ki taˈifau. Ma si
diˈia noaˈa nia kasi faˈasaga
ˈoe, tama ˈaeˈo noaˈa laˈu
ngela mamana nia.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe maˈa
kia ki ˈi neˈe saena magalia
neˈe, kira faˈasaga kia, ma
kuke fuˈusi doe ada. Ka
ˈunaˈeri logo, kuke alaˈania
na Maˈa kia ˈi langi ke
faˈasaga kia, ma kuke toˈo
ana mauriˈa firi.
10 Aia, na maˈa kia ki
saena magalia neˈe, kira
faˈasaga kia sulia kaidaˈi
tiˈitiˈi goˈo, sulia na falafala
neˈe kira saiana nia leˈa. Ma
God faˈasaga kia ˈiri nia ka
ˈafi kia, ma nia faˈasaga kia
fasi ˈiri kulu ka tua ˈoloˈolo
logo diˈia niaˈa.
11 Ma ana kaidaˈi
kira faˈasaga kia, kuke
kwaimanatai sulia nia fii
kia. Bore ma ˈi buri ˈana
faˈasagaˈa, kulu saiana kuke
baˈa toˈo ana aroaroˈanga
sulia na abulalaka ke baˈa
saga.

Na faˈamanataˈanga fuana ˈafilana ngwae faˈamamana ki

12 Ta neˈe, muke uu ngasi,
ma muke dau ngangata ana
faˈamamanaˈanga kamu.
13 Ma muke leka sulia na
tala saga, fasi ˈiri na ng-
wae neˈe faˈamamanalada
ngwataˈutaˈu, kira kasi
faidanga ˈani faˈamamanaˈanga
kira, bore ma na
faˈamamanaˈanga kira ki ka
ngasingasiˈa.
14 Muke iliili ˈuana tuaˈa
ˈani aroaro ˈanga faˈinia ng-
wae ki taˈifau. Ma muke
sasi ngangata ˈiri na ab-
ulaˈanga kamu ki ka saga
taˈifau. Diˈia na maurilaka
noaˈa kasi saga, nia ˈafitaˈi
kuke lisia na Aofia.
15 Muke sasi ngangata
fasi ˈiri noaˈa ta ngwae
amuˈa kasi ˈaila ˈania na
kwaiˈofeˈanga God. Ma
noaˈa kamu kasi alaˈania

✡ **12:6** Job 5:17; Provebs 3:11, 12

ta ngwae ka faˈalia na
faˈamamanaˈanga kamu ki,
diˈia ta ˈai ba toˈo ˈana fuaˈi
ru lilinga ki ma ka faˈalia
naˈa ngwae ki.
16 Muke lialia leˈa fasi ˈiri
noaˈa ta ngwae ke kakabara
ma kira kasi manata doe ana
God diˈia sa Esau. Sa Esau ka
foli ˈani na gwaˈi ngwaluda
nia na ngela ngwane ˈi naˈo
ˈuana taˈi titiu ana fanga
goˈo.
17 Ma kulu saiana, ˈi buri
ˈana neˈe nia sasi ˈunaˈeri,
sa Esau fiˈi oga maˈa nia ka
faˈaleˈa nia. Bore ma maˈa
nia ka ˈaila ˈania, ma ka
faˈaleˈa lala na ngwaefuta
nia, sulia nia ˈafitaˈi naˈa
fuana olitaˈilana ru ki neˈe
nia foli taˈifau naˈa ˈaniˈi,
sui bore ˈana nia ka gwafea
maˈa nia ˈani na angiˈa.

18 Na tala ˈuana daoˈa
siana God neˈe kulu leka
sulia, noaˈa kasi usulia na
tala neˈe fuuˈi ngwae Israel
ˈi naˈo. Sulia na ru neˈe
kira dao karangia ana, kira
saiana lisilana, ma kira ka
saiana samaˈa toˈona. Sulia
ˈi neˈeri na faˈi ua ˈi Saenae
neˈe duˈa ˈani mafula, ma ka
rodoˈa ˈi neˈeri, ma na iru ka
iru ngasingasiˈa.
19 Ma kira ka rongoa na
lingana bungu, ma na lin-
gana akoˈa doe God. Ma
ana kaidaˈi ngwae neˈeri ki
kira rongoa naˈa linga ˈi ru
neˈeri, kira ka maˈu, ma kira
ka amasia ana ˈiri nia kasi
alaˈa laˈu.
20 Sulia kira maˈu liu
ˈani alaˈanga God ba ˈuri,
“Diˈia ta ngwae nama ta
ru mauri ˈaeˈaela bore ˈana
neˈe sama toˈona faˈi ua
neˈe, muke ˈuilaˈi fauna
leleka nia ka mae.”✡
21 Ma sulia na ru neˈe kira
lisida ki ana kaidaˈi neˈeri
nia kwaifaˈamaˈui liu, sa
Moses bore ka saea, “Nau ku
maˈu ma ku lebelebe naˈa.”✡
22 Ma kaidaˈi neˈe, kulu
noaˈa kasi dao karangia naˈa
ru ˈunaˈeri. Sulia kulu dao
naˈa ana ua ˈi Sion, na fanoa
God neˈe mauri, na fanoa
doe ˈi Jerusalem ˈi langi. Nia
na kula neˈe fikulana moleˈe
ˈainsel ki kira tua ana.
23 Kulu fiku maˈi faˈinia na
ngela etaeta God ki neˈe kira
saeleˈa liu, ma na satada
kira keresia maˈi ˈi langi.
Ma kulu ka dao naˈa siana
God neˈe matalangaˈinia ng-
wae ki taˈifau. Ma kulu
ka dao logo siana na man-
goda ngwae leˈa ki neˈe God
faˈasagada.
24 Ma kulu ka dao
siana sa Jesus, na ngwae
neˈe saungaˈinia na fau
alangaˈinga faolu fuaka
faˈinia God. Sulia na ˈabuna
neˈe igo, kuke baˈa ngalia na
ru leˈa ki, bore ma ˈabuna
sa Abel noaˈa kasi kwatea
ru leˈa neˈeri ki.
25 Muke kwairoˈoi ana
fatalana God. Sulia na
ngwae ba kira ˈaila ˈani
kwairoˈoi ˈanga ana God
ana faˈi ua ˈi Saenae, kira
ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga
doe. ˈUnaˈeri logo, diˈia
kamu ka ˈaila ˈani na ngwae
neˈe alaˈa maˈi fuakulu
faˈasia ˈi langi, kamu ke baˈa
ngalia na kwaˈikwaˈinga
logo.

✡ **12:20** Eksodas 19:12-13 ✡ **12:21** Diutronomi 9:19

26 Ka tau naˈa maˈi, na magalia neˈe saola sulia na lingalingana fatalana God. Sui ana kaidaˈi neˈe, nia ka fata alangaˈi ka ˈuri, “Ta kaidaˈi laˈu, nai baˈa salonga na magalia neˈe faˈinia ˈi langi logo.”✡
27 Ma na alaˈanga neˈeri, “ta kaidaˈi laˈu” ka faˈataˈinia God ke baˈa salonga na ru neˈe nia saungaˈinia ki, ma ka lafuda taˈifau, fasi ˈiri na ru neˈe teo tari ki goˈo neˈe ka ore.
28 Sulia kulu tua saena ˈInotoˈanga neˈe babatoˈo firi, kuke baˈatafea God, ma kuke faˈasaeleˈa God ˈani foˈosilana ma faˈataˈilana faˈadoeˈa.
29 Sulia God kia, nia saiana faˈalilana na ngwae ki ˈani mafula.

13

Falafala neˈe faˈasaeleˈa God

1 Kamuˈa na bara ngwae asina goˈo ana sa Christ, muke uu ngasi ˈani alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.
2 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na kwalolana na ngwae dao ki. Sulia ti ngwae kira kwaloa ngwae ki saena luma kira, bore ma kira kasi saiana neˈe ngwae ba kiri ˈainsel ki lala.✡
3 Aia, kamu kasi manata bura logo ˈani ngwae neˈe kira tua saena luma ni lokafo ki. Muke tagi leˈa sulida, diˈia neˈe kamu tua faˈinida saena luma ni lokafo. Ma muke ˈafia logo na ngwae neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, diˈia neˈe kamu toˈo logo ana ˈafitaˈiˈanga faˈinida.
4 Aia, nia ka leˈa fuamuˈa taˈifau muke faˈadoea na tua fikuˈa ana araˈinga. Muke tua mamana fuana araˈi kamu ki ma ˈafe kamu ki. Sulia God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe abulalana bulibuli ma ka kakabara ana ˈusuˈa.
5 Aia, muke aloge faˈasia ogalana na mani ˈoro. Ma muke saeleˈa ana tae ki neˈe kamu toˈo ani. Sulia God ba saea, “Noaˈa nau kusi leka faˈasi kamu, ma noaˈa nau kusi ˈaila ˈani kamu.”
6 Duˈungana ˈunaˈeri, kuke fata nonираˈa ˈuri, “Na Aofia naˈa neˈe ngwae kwaiˈafi nau. Duˈungana neˈe, nau noaˈa kusi maˈungia ta tae neˈe ngwae ki sasia aku.”
7 Noaˈa kamu kasi manata bura laˈu ˈani ngwae ˈaˈana kamu ki neˈe kira faˈamanata kamu ka sui naˈa ˈani fatalana God. Muke manata sulia na mauriˈa leˈa kira ki faˈinia na maelada. Ma muke sasi sulia na fitoˈonga kira ki.
8 Sa Jesus Christ tua tua kasi rokisi. Nia bolo goˈo ˈana diˈia ˈi roˈoki, ma ˈi taˈena, ma na kaidaˈi neˈe kasi dao ˈua.
9 Ma muke tua faˈasia faˈamamanalana na faˈamanataˈanga matamata ki neˈe noaˈa kasi mamana. Kwaiˈofeˈanga God fuaka neˈe faˈangasingasia na maurilaka. ˈUnaˈeri neˈe ka kwaiˈafi aka, bore ma roˈongaˈa sulia na taki ana

✡ **12:26** Hagae 2:6 ✡ **13:2** Jenesis 18:1-8; 19:1-3

fanga ki, noaˈa kasi kwaiˈafi goˈo aka.

10 Bore ma ngwae neˈe
kira ˈidufaˈi donga taki Jiu ki
ana kwaisuˈusiˈanga, noaˈa
kira kasi toˈo ana ta ngasin-
gasiˈanga fuana ngalilana
ru leˈa ki neˈe leka maˈi
faˈasia kwaisuˈusiˈanga ana
sa Christ.
11 Kamu saiana, kaidaˈi
neˈe fuuˈi ngwae Israel kira
kwatea kwaisuˈusiˈanga
osiˈana kira oga na
faˈasikasikalada faˈasia
na taˈangaˈa kira ki, na
ˈingataˈi fata abu ka ngalia
maˈi na ˈabu na ru mauri
ˈaeˈaela ki ˈi saena na Luma
Abu ana “kula abu liu.” Aia
ma na noniˈi ru ki neˈe kira
foˈosi ˈani, kira ka duˈafia ˈi
maa faˈasia saena fanoa.
12 Ma nia neˈe kwate ma
sa Jesus bore ka mae logo ˈi
maa iila fanoa ˈi Jerusalem,
fasi ˈiri ka faˈasikasika na
ngwae faˈasia na taˈangaˈa
kira ki ˈani na ˈabuna.
13 Ta neˈe alu kuke leka
logo ˈi maa iila fanoa ˈi
Jerusalem fasi ˈiri kika faˈa
ˈeke kia diˈia kira sasia ana
sa Jesus.
14 Sulia saena magalia
neˈe, noaˈa kulu kasi toˈo
ana ta fanoa neˈe tua tua
firi. Bore ma kulu kwaimasi
ana na fanoa ˈi langi neˈe ke
baˈa dao maˈi.
15 Nia neˈe, kuke baˈatafea
God ana kaidaˈi ki taˈifau.
Na baˈatafeˈanga neˈeri,
niaˈa na kwaisuˈusiˈanga
kulu ˈuana God sulia sa Jesus
neˈe kulu saea ˈani na Aofia
kia.
16 Noaˈa kamu kasi man-
ata bura ˈani sasi leˈangaˈa
ma na kwaiˈafiˈanga amuˈa
kwai liu. Sulia na ab-
ulaˈanga ˈunaˈeri neˈe nia
diˈia na kwaisuˈusiˈanga
logo neˈe God saeleˈa fafia.
17 Muke roˈosulia na
faˈinaˈonaˈo kamu ki. Kira
lia sulia na mangomuˈa, ma
kike baˈa fulaˈinia raoˈa kira
ki fuana God. Ma diˈia kamu
roˈosulia na alaˈanga kira ki,
kira ke saeleˈa liu fafia na
raoˈa kira ki. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi roˈo goˈo sulida,
kike baˈa kwaimanatai fafia
na raoˈa kira ki, ma ˈafitaˈi
kike ˈafi kamu.
18 Ma muke inaˈu ana
foˈongaˈa fuaimili. Kaimili
saiana neˈe noaˈa ta ru taˈa
goˈo saena abula lamiˈa, su-
lia kami sasi ˈuana sasilana
ru leˈa ki ana kaidaˈi ki
taˈifau.
19 Ma nau ku gani kamu,
muke foˈo fuaku, ˈiri God
ke olitaˈi ˈaliˈali maˈi aku
siaumulu.

Na foˈongaˈa

20 God taˈea na Aofia kia
sa Jesus faˈasia na maeˈa.
Ma sulia na kwaisuˈusiˈanga
sa Jesus ˈani maelana, nia
ka diˈia ta ngwae neˈe
lia sulia na sipsip nia ki.
Ma God ka saungaˈinia na
fau alangaˈinga faolu ˈani
kwaisuˈusiˈanga sa Jesus.
Ma na fau alangaˈi ˈanga
neˈeri noaˈa kasi sui.
21 Aia, nau ku foˈo fasi
ˈiri God ana aroaroˈanga ke
baˈa kwatea na ru leˈa ki
taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani ˈiri muke sasia kwaio-
gai ˈanga nia. Ma nau ku
foˈo logo ˈiri sa Jesus Christ
ke ˈafi kamu, ma muke fulia
na ru ki neˈe God saeleˈa

fafiˈi. Ma kuke baˈatafea sa Jesus Christ tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Alaˈanga ˈisi

22 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku amasi kamu ˈiri muke fafarongo mabe fuana alaˈanga ni kwairaduˈanga nau ki fuamuˈa. Osiˈana na kerekereˈa nau, noaˈa kasi keta goˈo.

23 Nau ku oga nai faˈarongo kamu ˈani na ngwaefuta kulu sa Timoti nia ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na luma ni lokafo. Diˈia nia dao ˈaliˈali maˈi ˈi neˈe, nau ku baˈea faˈi nau ana kaidaˈi nai leka kwau ana.

24 Muke kwatea alaˈanga leˈa kaimili fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki taˈifau, ma fuada ngwae God ki taˈifau neˈe kira tua faˈi kamu. Na ngwaefuta kia ki faˈasia ˈi Itali, kira kwatea logo alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.

25 Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa James

Sa James neˈe ngwae ˈoro ki fia fasi niaˈa na ngwaefuta sa Jesus neˈe raˈe maˈi ka ˈinotoˈa fuana Kristin ki ˈi Jerusalem. Kaidaˈi na ngwae Jiu ˈi Jerusalem ki kira saungia sa Stefen ka mae naˈa, Kristin ˈoro ki kira ka tafi, kika tua ana kula taˈifau saena magalia. (Lisia ana Acts 7:54—8:4.) Sa James nia tua buri goˈo ˈi Jerusalem. Saena kerekereˈa neˈe, sa James fata sulia ru ˈoro ki neˈe Kristin ki kike sasilaniˈi. Ru doe neˈe sa James nia keresia neˈe ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi saea goˈo neˈe fasi kira faˈamamana naˈa, bore ma kike sasia nama ru neˈe leka sulia liana God neˈe faˈataˈinia fitoˈolada. Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kira kasi tua laˈu sulia saiˈi ru ˈanga taˈa ana magalia. Bore ma kike tua sulia liatoˈonga God faˈasia maˈi ˈi langi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Bali ana faˈamamanalana God & 1:1-18
- Bali fuana sasilana ru leˈa ki & 1:19—2:26
- Bali ana alaˈalana ngwae & 3:1-18
- Bali ana manataˈanga saena magalia & 4:1—5:6
- Ru ˈisiˈisi sa James saeˈe fuana sasilani & 5:7-20

1 Nauˈa sa James na ngwae rao God ma sa Jesus Christ na Aofia. Na fata leˈaleˈa ˈanga nau ki fuamuˈa na ngwae God ki taˈifau, neˈe kamu tua takalo kwailiu ˈi saena na magalia.

Muke uu ngasi kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga fuana fuli ru roraˈa

2 Nau ku sae kamu ˈani na ngwaefuta nau ki osiˈana God naˈa neˈe Maˈa kia taˈifau. Kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro matamata kwailiu ki, muke saeleˈa, ma muke manata sulia na ru neˈeri ke baˈa leˈa fuamuˈa.

3 Kaumulu saiana, kaidaˈi muke dao toˈona na ilitoˈonga, ma muke faˈamamana ngangata, tama na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasingasiˈa liu.

4 Muke uu ngasi ˈunaˈeri fuana ˈisilana kaidaˈi, fasi ˈiri kamu na ngwae aliˈafu neˈe figolaˈa ki.

5 Bore ma diˈia ta ngwae amuˈa noaˈa kasi toˈo ana liatoˈonga fuana uuˈa saulia ilitoˈonga, nia ke gania God, ma God ke baˈa kwatea fuana. Sulia God ka saeleˈa liu fuana kwatelana maˈi ru ˈoro ki fuana ngwae ki taˈifau, ma nia noaˈa kasi silolongani goˈo ta ngwae neˈe gania.

6 Kaidaˈi ta ngwae nia gania God, nia ke fitoˈo nama ana God ma noaˈa kasi manata ruarua diˈia nia oga kwaiˈafiˈanga. Ma diˈia ta ngwae ka manata ruarua ˈunaˈeri, nia diˈia na nafo ana asi ba na iru irufia ma ka sakalangaˈinia.

7-8 Na ngwae ˈunaˈeri, nia toˈo ana ro lia ˈi ngwae ki
ana abulalana taˈifau, sulia
neˈe manatalana noaˈa kasi
fautoˈo ana taˈi ru. Osiˈana
nia ˈunaˈeri, nia kasi fia goˈo
neˈe na Aofia ke kwatea ta ru
fuana.
9-10 Ngwaefuta nau kina,
sui bore ˈana ti ngwae
amuˈa ka dalaˈa ma ti ngwae
ka toˈoru, kamu taˈifau
goˈo muke saeleˈa, osiˈana
God faˈa ˈinotoˈa na ngwae
dalaˈa ki, ma ka faˈatiˈitiˈi
na ngwae toˈoru ki. Sui bore
ˈana ta ngwae ka toˈoru ka
doe, na ru ˈoro nia ki ke baˈa
funu, diˈia na takana ˈai leˈa
ki neˈe taka, niˈi ka tua goˈo
sulia kala kaidaˈi dokodoko.
11 Ma kaidaˈi na sina taˈe
maˈi ma ka sinafia na takana
ˈai neˈeri ki, niˈi ka kuku,
ma ka mae naˈa ˈada, ma
niˈi ka ˈasi naˈa ˈi ano, ma
na kwangalada ke baˈa sui
logo ˈani. Ma nia ka ˈunaˈeri
logo ana na ngwae toˈo ru,
nia ke baˈa mae logo ana
kaidaˈi nia ke sasia ta raoˈa
ni toˈo maniˈa fuana talana.

Ilitoˈonga fuana taˈangaˈa noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God

12 ˈOilakiˈa fuana na
ngwae neˈe dao toˈona
na ilitoˈonga ˈoro ma
na faˈamamanaˈanga nia
ka fau toˈo goˈo ˈana.
Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae
faˈamamana ma ka suˈute
saena na ilitoˈonga ki, God
ke baˈa kwatea naˈa mauriˈa
firi fuana. Na mauriˈa firi
neˈeri, God eta fataˈa naˈa
ˈania fuana na ngwae neˈe
kira alafe fuana ki.
13 Nia noaˈa kasi leˈa
fuana ta ngwae ka fia fasi
God naˈa neˈe kwatea na il-
itoˈonga fuana na sasilana ta
ru neˈe taˈa. Noaˈa kasi leˈa
neˈe nia ka manata ˈunaˈeri,
sulia God ˈafitaˈi ka ilitoˈona
ta ngwae fuana sasilana ta
ru neˈe taˈa, ma ka ˈafitaˈi
logo fuana ta ngwae neˈe ka
ilitoˈona God fuana sasilana
ta ru neˈe taˈa.
14 Na kwaiogaiˈanga taˈa
ana ngwae talana neˈe il-
itoˈo ana ma ka lalafia fuana
fuli ru roraˈa.
15 Ma na kwaiogaiˈanga
taˈa neˈeri ke baˈa doe ma
nia ka alua ta ru neˈe taˈa
liu. Ma kaidaˈi ru taˈa neˈeri
ka doe, nia ke baˈa saungia
ngwae ka mae.
16 Ta neˈe, ngwaefuta leˈa
nau kina ˈae, noaˈa kamu
kasi fia na ilitoˈonga fuana
taˈangaˈa ˈita maˈi faˈasia
God.
17 Sulia na ru leˈa ki taˈifau
neˈe ˈita maˈi faˈasia God
ˈi langi. Ma ka ˈafitaˈi
fuana God ka rokisia na
falafala nia ˈana talana. Su-
lia nia noaˈa kasi diˈia na
ru ki ˈi lofana salo neˈe nia
saungaˈiniˈi kika rara maˈi,
ma kira ka ˈidu, ma kira ka
rokisi, ma kira ka rodoˈa.
18 God ka fili kia ma ka
kwatea mauriˈa firi fuaka
ˈani alaˈanga mamana nia.
Ma ana na ru saungaˈiniˈi
ki taˈifau, kuluˈa ngwae neˈe
leˈalana ru God naˈa.

Muke kwaloa ma muka roˈo sulia fatalana God

19 Ngwaefuta leˈa nau
kina ˈae, muke manata leˈa
sulia na fatalaku neˈe ˈuri:
Muke noni maˈudi fuana
na fafarongolana, ma noaˈa

kamu kasi ˈaliˈali fuana alaˈanga, ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali.
20 Diˈia ta ngwae nia saetaˈa, ˈafitaˈi nia ka fulia ta ru saga neˈe God oga.
21 Nia neˈe muke faidanga naˈa ˈania sasilana na ru taˈa ki, ma muke kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma muke noni maˈudi fuana roˈongaˈa sulia na fatalana God neˈe alua naˈa saena na maurilamuˈa, ma ka totolia neˈe ke faˈamauri kamu.
22 Noaˈa kamu kasi soke kamu talamuˈa, sali kamu kata fia fasi neˈe rongolana goˈo na fatalana God neˈe leˈa. Noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu! Noaˈa kamu kasi fafarongoa goˈo ˈamuˈa fatalana God, bore ma muke roˈosulia na ru neˈe nia saeˈe ki logo.
23 Na ngwae neˈe nia rongoa goˈo ˈana na alaˈanga neˈe ki, ma noaˈa kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki, nia diˈia na ngwae neˈe lisia goˈo nununa maana neˈe bulibuli saena taˈe iroiro.
24 Ma na ngwae neˈeri, ˈi buri ˈana neˈe nia iro leˈa ana niaˈa talana, nia ka leka naˈa ˈana, ma ka manata bura ˈaliˈali naˈa ana maana lisilana faˈuta baniˈa.
25 Bore ma na ngwae neˈe maanunu leˈa ana na taki God ki, ma noaˈa nia kasi rongoa goˈo ˈana ma ka manata bura, ma nia ka sasia ru neˈe na taki ki saea, God ke baˈa faˈaleˈa ˈania na ru ki taˈifau neˈe nia sasiˈi. Sulia na taki God ki niˈi leˈa taˈifau, ma ka faˈasakadola na ngwae ki.
26 Diˈia ta ngwae nia fia fasi nia leka naˈa sulia na falafala God ki, bore ma nia noaˈa kasi dau fafia fatalana, nia soke nia goˈo ˈana talana, ma na foˈosi nia ki noaˈa kasi mamana.
27 God na Maˈa kia nia sai goˈo ana ngwae neˈe kira foˈosi mamana ana ki, ma kira ka sasia ru leˈa ki fuana na ngwae ki, diˈia ˈafilana na gwaˈi ˈuru ki, ma na ngela inamae ki neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. Na ngwae ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi alaˈania na ru taˈa ki saena magalia fuana faˈalilana na falafala leˈa kira ki.

2

Noaˈa kamu kasi ˈinifilifili

1 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, osiˈana kaumulu faˈamamana ana sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe ˈinotoˈa, noaˈa kamu kasi ˈinifilifili goˈo ˈi safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana bali ˈi maa.
2-3 Diˈia ta ro ngwae kera dao maˈi ana na fikuˈa kamu, ta ngwae neˈe ngwae toˈoru ma ta ngwae ka dalaˈa. Na ngwae toˈoru neˈeri ka toro ˈani toro leˈa liu ki, ma ka alua naˈa faˈi kome leˈa ma na ru ngwabinabina ana ˈuˈuna. Ma kaidaˈi kamu lisia ana, kamu ka faˈa ˈinotoˈa, ma muka fata ˈuri, “Leka maˈi, ko tua leˈa ˈamu ˈi neˈe.” Sui, na ngwae dalaˈa neˈe ka toro muu goˈo ˈana ˈani na muˈimuˈi toro, muka fata

ˈuri, “ˈOke uu ˈira, nama
ˈoke tua ˈamu ˈi ano ˈi ninimana ˈaeku.”
4 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri,
kamu rora, sulia kamu
toˈolangaˈinia na ngwae
ki ˈunaˈeri, ma kamu ka
ˈinifilifili sulia na manataˈanga taˈa kamu ki.
5 Nia neˈe, ngwaefuta
nau kina ˈae, muke fafarongo basi maˈi. God nia
filia na ngwae neˈe kira
dalaˈa saena magalia neˈe
fasi ˈiri kira ka toˈo ana
faˈamamanaˈanga doe. Ma
nia ka filia ngwae ˈunaˈeri
ki ˈiri kira ka toˈo ana
ˈInotoˈanga neˈe nia eta fata
naˈa ˈani fuana kwatelana
fuada na ngwae neˈe kira
alafe fuana ki.
6 Bore ma kamuˈa neˈe
kamu dalea liu na ngwae
dalaˈa ki. ˈUri ma sa tai neˈe
sasia na taˈangaˈa fuamuˈa,
ma ka ngali kamu ˈuana na
matalangaˈinga? Na ngwae
toˈoru neˈe ki naˈa!
7 ˈUri ma kamu fia fasi sa
tai neˈe faˈalia na sata leˈa sa
Jesus Christ neˈe kamu toˈo
logo ana? Na ngwae toˈoru
neˈe ki naˈa!
8 Diˈia muke roˈosulia na
taki doe ka tasa ana na
Aofia, tama nia ke leˈa
fuamuˈa. Nia saea saena
na Kerekereˈa Abu ki ka
ˈuri, “Muke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe kamu alafe fuamuˈa talamuˈa.”
9 Bore ma diˈia kamu
ˈinifilifili ˈi safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana
bali ˈi maa, tama kaumulu
abula rora naˈa. Na taki ki
naˈa neˈe faˈataˈinia kamu
abula rora.
10 Kamu saiana, diˈia ta
ngwae roˈosulia ru ki taˈifau
neˈe taki ki saea, bore ma ta
taˈi ru goˈo ana taki neˈeri
ki neˈe ngwae neˈeri noaˈa
kasi roˈosulia, nia ˈoia naˈa
na taki neˈeri ki taˈifau.
11 Osiˈana God nia fata
ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
ˈusu.” Ma nia ka fata
logo ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi saungwae.” Diˈia ta
ngwae kasi ˈusu, bore ma
nia saungwae, nia ˈoia naˈa
na taki neˈeri ki.
12 Na taki ki neˈe
faˈasakadola na ngwae ki
faˈasia taˈangaˈa, ma na taki
neˈeri ki logo neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kamu ˈani.
Nia neˈe, muke lialia leˈa
fuana tae ki neˈe kamu saeˈe
ma kamu ka sasiˈi.
13 Sulia kaidaˈi God nia
matalangani na ngwae ki,
nia noaˈa kasi manataia
ta ngwae neˈe noaˈa kasi
manataia ngwae matamata
ki. Ma na ngwae neˈe
kwaimanatai ma ka sasi leˈa
fuana ngwae ki, God ke baˈa
manataia, ma ka sasi leˈa
fuana ana kaidaˈi nia ke
matalangani na ngwae ki.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia fitoˈonga ana God

14 Ngwaefuta kina ˈae,
noaˈa kasi leˈa fuana
ta ngwae ka saea nia
faˈamamana ana God, diˈia
nia noaˈa kasi sasia goˈo ta
ru leˈa fuana faˈataˈilana na
faˈamamanaˈanga nia. Na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri
nia ˈafitaˈi ka faˈamauria
niaˈa.

15 Diˈia ta ngwaefuta
amuˈa, nama ta ngwaing-
waena amuˈa noaˈa kasi
toˈo ana ta toro nama ta
fanga,
16 ma muka fata goˈo
amuˈa ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi manata ˈabera laˈu,
ˈoke leka, ma ˈoko toro
leˈa, ma ˈoko fanga abusu
ˈamu.” Diˈia kamu fata
ˈunaˈeri, ma noaˈa kamu
kasi kwatea goˈo ta ru fuana
ˈafilana, tama noaˈa laˈu na
kwaiˈafiˈanga neˈeriˈa.
17 Nia neˈe, diˈia ta ngwae
ka saea nia faˈamamana ana
God, bore ma nia noaˈa kasi
sasia goˈo ta ru leˈa, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri
noaˈa kasi mamana goˈo.
18 Sali ta ngwae ka
fata ˈuri, “Ti ngwae kira
faˈamamana ana God, ma
ti ngwae matamata kira
ka sasia ru leˈa ki.” Bore
ma nau ku saea, diˈia ta
ngwae nia noaˈa kasi sasia
na ru leˈa ki, nia faˈataˈinia
neˈe na faˈamamanaˈanga
nia ana God noaˈa kasi
mamana. Sulia na ngwae
neˈe faˈamamana, nia ke
baˈa faˈataˈinia logo na
faˈamamanaˈanga nia ˈani
sasilana ru leˈa ki.
19 Nau ku saiana kaumulu
faˈamamana fasi taˈi God
goˈo neˈe nia tua, ma na ru
neˈeri ka leˈa liu naˈa. Ma
na ano ˈi ru taˈa ki bore
kira faˈamamana logo ana
taˈi God goˈo neˈe nia tua,
ma ru neˈeri neˈe kwate kira
ka maˈu ma kika lebelebe.
20 Noaˈa kamu kasi bole-
boleˈa! Nau ku faˈataˈinia
fuamuˈa, diˈia ta ngwae
saea nia faˈamamana ana
God, bore ma noaˈa kasi
sasia goˈo ru leˈa ki, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri
nia ru ˈoˈo goˈo ˈana.
21 Kamu sai naˈa ana
kulu futa ana kwalafa
sa Abraham. ˈUri ma
faˈuta neˈe God ka saea sa
Abraham neˈe na ngwae
saga? Nia sasi ru leˈa ki neˈe
kwatea ma nia ka ˈunaˈeri.
Duˈungana nia alua na
ˈalako nia ˈi fafona fuli fuˈa
fuana kwaisuˈusiˈanga nia
fuana God.
22 Kaumulu lia madako
naˈa ana neˈe sa Abra-
ham faˈamamana ana God
ma ka sasia logo ru leˈa
ki. Ma na ru leˈa neˈeri
ki naˈa neˈe, nia kwatea
ma faˈamamanaˈanga nia ka
aliˈafu.
23 Ma na ru leˈa neˈe
sa Abraham ka sasia,
nia faˈataˈinia neˈe na
Kerekereˈa Abu ki ba
ˈuri, “Sa Abraham nia
faˈamamana ana God, nia
neˈe God ka saea niaˈa ˈani
na ngwae saga, sulia na
faˈamamanaˈanga nia.” Nia
neˈe, kira ka saea ˈani na
ngwae kwaima God.
24 Kamu lia sai naˈa ana,
kaidaˈi ta ngwae sasi ru
ka leˈa, nia neˈe God ka
fiˈi saea ˈani na ngwae
saga. Ma noaˈa laˈu sulia na
faˈamamanaˈanga taˈi bali
goˈo ˈana.
25 Ma nia ˈunaˈeri logo ana
ˈi Rahab na kini ˈusu baera.
Nia kwaloa naˈa ro ngwae
ba ˈi Jiu ki neˈe sa Josua
asungaˈinida kwau. Sui ˈi
buri ˈana, nia ka ˈafidaroˈo
fasi ˈiri kera ka tafi sulia
ta tala matamata naˈa ˈana.
Nia neˈe, osiˈana na ru leˈa

ne'e 'i Rahab sasi'i ki, God
ka saea nia kini saga.
26 Nia ne'e, di'ia na
noni'i ru ne'e ka noa'a
ta mango'i ru 'i saena,
na noni'i ru ne'eri ka
mae. Nia ka 'una'eri
logo 'ani fa'amamana'anga.
Di'ia ta ngwae ka saea
nia ka fa'amamana ana
God, bore ma noa'a kasi
sasia go'o ta ru le'a, na
fa'amamana'anga nia noa'a
kasi mamana logo.

3

Ngwae fa'amanata ki kike dau sulia fatalada

1 Ngwaefuta nau kina 'ae,
nia noa'a kasi totolia ne'e
ngwae 'oro ki 'i safitamu'a
ne'e kike oga fa'amanata
lana na ngwae ki. Kamu sa-
iana, kami'a na ngwae ne'e
kami fa'amanata na ngwae
ki, God ke ba'a matalanga'i
kami ka liufia na'a ngwae ki
ta'ifau.
2 Kulu'a ta'ifau go'o ne'e
kulu abula rora ana kaida'i
'oro ki.
Bore ma, di'ia ta ngwae ke
dau fafia fatalana, nia'a ne'e
na ngwae ali'afu na'a. Ma
nia ka bolo fa'inia ke dau
fafia maurilana ta'ifau.
3 Ru ne'eri ka di'ia ta afu
salo ti'iti'i ba kira alua ana
kwakwana na hos, ma kira
ka fa'ita'inia na nonina hos
ta'ifau 'ani na afu salo ti'iti'i
ne'eri, fasi 'iri nia ke leka
ana ta kula go'o 'ana ne'e
kira oga nia leka 'uana.
4 Ma na reba 'ai ti'iti'i
fuana liliu lana na faka ka
'una'eri logo. Bore 'ana na
faka ka doe, ma na iru doe
ka kwai'ia, na reba 'ai ti'iti'i
ne'eri nia bolo go'o 'ana
fa'inia na liliulana na faka
ne'eri fasi 'iri ke leka su-
lia na manatalana na ngwae
ne'e 'a'ana ana ngalilana na
faka.
5-6 Ma na kwakwana ng-
wae ka 'una'eri logo, sui
bore 'ana nia ka ti'iti'i, nia
fata naunau liu sulia na ru
doe ki.

Na fatalana ngwae ki ka
di'ia logo na mafula. Bore
'ana ta nanao'i mafula,
kaida'i nia du'a nia ke
du'afia go'o 'ana na masu'u
doe. Na fatalana ngwae
ne'e fungu 'ani na ru ta'a
'oro 'una'eri ki logo. Nia
ta ru ti'iti'i go'o 'ana ana
maurilaka, bore ma nia
saiana fa'alilana maurilaka
ta'ifau. Sulia na ru ta'a
ne'e ngwae ki kira ka sae'e
ki, ni'i 'ita ma'i fa'asia sa
Saetan, ma ka fa'alia na
maurilana na ngwae.

7 Na ngwae saiana ka
fa'ara'oa na ru mauri
'ae'aela kwasi ki, ma na
no'o ki, ma na loi ki, ma na
i'a ki.
8 Bore ma na ngwae
noa'a kasi to'o go'o ana
ta ngasingasi'anga fuana
fa'ara'olana na fatalana
talana. Osi'ana na fatalana
ngwae nia ta'a liu, ma ka
saea ru 'afae liu ki fuana na
saungilana na ngwae, ma ka
'afita'i fuana ta ngwae ka
dau sulia fatalana.

9 'Ani na fatalaka ne'e,
kulu ba'atafea 'ani na Aofia
ma na Ma'a kia, ma kulu ka
kwaitaofi logo 'ani ana ti ng-
wae ne'e God saunga'inida
ka di'ia logo nia'a.

10 Na alaˈanga leˈa ki ma
na alaˈanga taˈa ki kira
ruˈu logo maˈi faˈasia taˈi
kwakwaˈi ru neˈeri goˈo.
Ngwaefuta kina ˈae, ru
ˈunaˈeri ki noaˈa kasi leˈa.
11 Na kafo faˈinia na asi
ˈafitaˈi kera ka saka maˈi
faˈasia taˈi mae busu goˈo.
12 Ma ka ˈafitaˈi fuana
kafo ni kwaˈu ka busu maˈi
faˈasia na asi. Ma na ˈai
neˈe kira saea ˈani na figi,
ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na
fuaˈi ˈai neˈe kira saea ˈani
na olif. Ma na kwalo neˈe
kira saea ˈani na grep, ka
ˈafitaˈi ka fungu ˈani na
fuaˈi figi. Nama na taˈi
maˈe busu ana asi noaˈa kasi
busulani na kafo leˈa.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia neˈe ˈoko toˈo ana liatoˈo faˈasia God

13 Diˈia ta ngwae amuˈa
neˈe saea nia toˈo ana na
liatoˈo ma ka saiana na ru
neˈe God oga kuke sasiˈi ki,
ngwae neˈeri ke faˈataˈinia
na liatoˈo nia ma na sai
ˈi ruˈanga nia ˈani na sasi-
lana ru leˈa ki, ma nia ka
faˈatiˈitiˈia niaˈa talana.
14 Bore ma diˈia na
liamuˈa fungu goˈo ˈani
na kwaimamagolai ˈanga,
ma na saetaˈa ˈanga, ma
ogalaˈanga, tama noaˈa
ˈoe kosi auraˈe ˈoe talamu
neˈe ˈaeˈo ta ngwae liatoˈo
neˈe ˈoko sasi sulia kwaio-
gaiˈanga God. Diˈia ˈoko
auraˈe ˈoe talamu ˈunaˈeri
noaˈa ˈoko ˈiri mamana
goˈo.
15 Na liatoˈongaˈa ˈunaˈeri
noaˈa kasi leka maˈi faˈasia
God ˈi langi. Ru neˈeri ki
leka maˈi faˈasia na ngwae
ki goˈo ˈana saena magalia
ma sa Saetan.
16 Ana kaidaˈi neˈe liana
na ngwae fungu ˈani na
kwaimamagolaiˈanga ma
ogalaˈanga, tama nia ka
fainuˈia goˈo ˈana na ru ki
taˈifau, ma na ru taˈa ˈoro
neˈe ka fuli logo.
17 Bore ma na ngwae neˈe
tua ˈani na liatoˈo neˈe
ˈita maˈi faˈasia God, noaˈa
nia kasi sasia ta ru neˈe
taˈa. Ma nia noaˈa kasi
oga fuˈanga. Nia kwaima
leˈa faˈinia na ngwae ki
taˈifau, ma ka maˈudi fuana
rongolana ngwae ki, ma ka
tua ˈani kwaimanataiˈanga
fuana ngwae ki, ma ka sasi
leˈa fuada. Ma nia ka mabe
faˈinia ngwae ki taˈifau, ma
nia kasi manata rua rua, ma
noaˈa kasi soke ˈani na ab-
ulaˈanga nia.
18 Na aroaroˈanga diˈia na
maga ˈai. Na ngwae neˈe
kira luia na ngwae faˈasia
fuˈanga, kira neˈe na ng-
wae kira fasia na maga ˈai
neˈeri. Ma kira ka gonia na
abulaˈanga leˈa.

4

Noaˈa kamu kasi donga taˈalana ru saena magalia ki

1 ˈUri ma kamu saiana na
ru neˈe kwatea ma muke
olisuˈusuˈu, ma muke oga
fuˈanga? Ta manataˈi ng-
wae fuana ogalana ru ˈoro
ki fuamuˈa talamuˈa neˈe
sasi ˈunaˈeri amuˈa! Na
manataˈanga taˈa ˈunaˈeri
ki neˈe fuˈa faˈinia na man-
ataˈanga leˈa kamu ki.
2 Kamu oga liu na ru ˈoro
ki, bore ma noaˈa kamu

kasi toˈo ani, nia neˈe kamu
ka oga saungwaeˈa. Ma
ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi
ngalia na ru neˈe kamu oga
liua, kamu ka etangia naˈa
olisuˈusuˈu ˈanga, ma muka
fuˈa naˈa ˈamuˈa. Kaumulu
saiana na ru neˈe sasi ma
kamu kasi toˈo ana ru neˈe
kamu ogaˈi ki, osiˈana noaˈa
kamu kasi gania goˈo faˈasia
God.
3 Kamu gania God ˈuana
ru ki ma noaˈa kamu kasi
ngaliˈi, osiˈana neˈe man-
atamuˈa nia taˈa. Ma muka
oga goˈo amuˈa ru neˈe
kwatea na noni saeleˈanga
fuamuˈa talamuˈa goˈo ˈana.

4 Ma muka leka goˈo
amuˈa faˈasia God, diˈia ta
ˈafe neˈe leka goˈo ˈana
faˈasia na araˈi nia. Diˈia
kamu kwaima faˈinia na ru
taˈa ki saena magalia, ˈirai
kamu malimaeˈa ana God.
Diˈia ta ngwae ka oga lekaˈa
sulia na manataˈanga saena
magalia, nia ˈafitaˈi nia ka
leka sulia na manataˈanga
God.
5 Kamu sai naˈa ana na
Kerekereˈa Abu neˈe ˈuri,
“God nia tagi leˈa liu mala
sulia na Mangoˈi ru neˈe
nia alua saena maurilaka.”*
Kaidaˈi God nia fata ˈunaˈeri
noaˈa nia kasi fata ˈoˈo goˈo
ˈana.
6 Ma na alafe ˈanga God
nia doe fuaka. Nia neˈe na
Kerekereˈa Abu ki ka fata
ˈuri, “God ˈaila ˈani ngwae
naunau ki, bore ma nia ˈofea
na ngwae neˈe enoeno goˈo
ki.”

7 Nia neˈe, muke faˈatiˈitiˈi
kamu talamuˈa, ma muke
sasia na ru neˈe God nia
saea. Muke kwaˈisisinga
ˈani sa Saetan, ma nia ke tafi
faˈasi kamu.
8 Muke ˈidu karangia
maˈi God fasi ˈiri nia ka
ˈidu karangi logo maˈi
amuˈa. Muke faˈasikasika
naˈa maurilamuˈa! Muke
faidanga naˈa ˈania na ru
taˈa ˈoro neˈe kaumulu
sasiˈi ki! Noaˈa kamu
kasi manata rua rua sulia
roˈongaˈa sulia God.
9 Kamu ke kwaimanatai
ma muke angi fafia
taˈangaˈa kamu ki, osiˈana
nia noaˈa kasi leˈa neˈe
muke gaˈa ma muke saeleˈa.
10 Ma muke enoeno ˈi
maana na Aofia ˈiri nia ke
baˈa faˈadoe kamu.

Noaˈa kamu kasi fata
faˈalia ti ngwae faˈamamana

11 Ngwaefuta kina ˈae,
muke tua faˈasia na fata
taˈangaˈa fuamuˈa kwailiu.
Diˈia muke fata taˈa fuana
ta ngwae neˈe faˈamamana
logo ana sa Christ, nama
muka ngengea niaˈa, tama
kaumulu ngengea naˈa na
taki God ki. Ma ana kaidaˈi
kamu ngengea naˈa taki
neˈe ki, kamuˈa noaˈa laˈu
na ngwae fuana roˈongaˈa
sulia na taki ki. Kamuˈa
talamuˈa sasi muka diˈia
lala na ngwae fuana mata-
langaˈilana na taki ki neˈe
rora nama ka saga. Ma ana
kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri,
kamu kasi roˈo goˈo sulia na
taki ki.

* **4:5** nama na mangoˈi ru neˈe God nia alua ana kiaˈa, nia toˈo ana na kwaiogaiˈanga neˈe ka ngasingasiˈa ˈuana na ogalana na ru ˈoro matamata ki.

12 God kwatea na taki
ki, ma nia ke matalangaˈi
kia ˈaniˈi. Niaˈa taˈifilia
goˈo neˈe bolo faˈinia
faˈamaurilana ngwae ma
faˈinia saungilana ngwae.
ˈUnaˈeri neˈe noaˈa ˈoko
ˈiri toˈo nama ana ta
ngasingasiˈanga fuana ngen-
gelana sa toˈolamu neˈe
faˈamamana logo.

Na ngwae toˈo ru ki noaˈa kira kasi lafuda talada

13 Ti ngwae amuˈa tala
manata sulia ru ki saena
na manatalamuˈa muka fata
ˈuri, “Taˈena nama rorodo,
mike leka naˈa ˈuana taˈi
fanoa doe. Ma mike baˈa
tua maˈi neˈeri sulia taˈi
faˈi ngali, fasi ˈiri mike sa-
sia raoˈa kami ki fuana to-
dalana mani ˈoro ki.”
14 Aia, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ta ngwae
amuˈa kasi saiana ta tae
neˈe ka dao maˈi rorodo.
Osiˈana kulu diˈia goˈo
gwaˈi gafu ˈofodangi neˈe
sakatafa maˈi, ma na ngwae
ki ka lisia, sui ka noˈana logo
ˈana.
15 Fuila na ru kamu ke
saea nia ˈuri lala, “Diˈia God
alaˈania kulu ka mauri tau
kwau, kuke sasia kwaluˈani
ru neˈe kulu manata toˈo ani
ki.”
16 Bore ma kamu faˈadoe
kamu liu, ma muka baˈatafe
kamu goˈo ˈamuˈa talamuˈa.
Sasilana ru ˈunaˈeri ki neˈe
nia rora liu.
17 Ta neˈe ana kaidaˈi neˈe
ta ngwae saiana ru leˈa ki
fuana sasilani, ma nia noaˈa
kasi sasia, na ngwae neˈeri
nia abula taˈa naˈa.

5

1 Ma kamuˈa na ngwae
neˈe kamu toˈoru ki, fuila
muka angi doe, ma muka
oˈomae naˈa ana kaidaˈi
neˈe. Sulia na ˈafitaˈiˈanga
neˈe ke baˈa toˈe kamu nia
doe liu.
2 Osiˈana na toˈoruˈa
kamu ki ke baˈa fura. Ma na
toro kamu ki, na sufusufu ki
ke ˈaniˈi.
3 Ma na mani kamu ki
ke baˈa fura taˈifau logo.
Aia, God ke baˈa lisia na
toˈoru neˈe fura, ma nia
ke baˈa kwaˈi kamu ˈani
mafula, osiˈana kamu ˈetea
toˈoruˈa kamu ki ana faˈi
asoa ˈisi neˈe ki.
4 Muke manata basi su-
lia na angiˈa na ngwae rao
kamu ki neˈe kira rao saena
na oˈola kamu ki. Kira angi
sulia kamu lui fafia na fo-
lifoliˈa kira ki ana kaidaˈi
ki taˈifau. Ma God kia
neˈe ngasingasiˈa ka tasa,
nia rongoa taˈifau naˈa na
angiˈa na ngwae rao neˈeri
ki.
5 Ana kaidaˈi neˈe, kamu
toˈo ana ru leˈa ˈoro liu ki.
Ma kaumulu toˈo ana na ru
neˈeri ki ma muke saeleˈa
liu faˈiniˈi. Bore ma muke
diˈia na buluka neˈe kira
faˈakubua, fasi ˈiri ka bolo
faˈinia faˈi asoa neˈe kira ke
saungia ana.
6 Ma kaumulu matalan-
gani ma muka saungia naˈa
ngwae saga ki, sui bore ˈana
noaˈa kira kasi taˈe sauli
kamu goˈo.

Muke suˈute kaidaˈi kamu nonifii

7 Ngwaefuta nau kina ˈae,
muke noni mabe, kaidaˈi
muke kwaimasi fuana faˈi

asoa na Aofia ke baˈa dao maˈi. Muke manata basi sulia kaidaˈi neˈe ngwae nia rao ˈi saena oˈola, nia ke noni mabe masia na uta ˈiri ka toˈo basi, sui nia ka fiˈi kwaimaˈakwali masia na loi ruˈa.

8 Muke noni mabe logo. Muke uu ngasi goˈo ˈamuˈa, sulia na asoa na Aofia fuana daoˈa maˈi nia karangi naˈa.

9 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kamu kasi ˈugalia ta ai amuˈa, ˈiri God noaˈa kasi matalangaˈi kamu. Sulia God sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana na ngwae ki taˈifau.

10 Ngwaefuta kina ˈae, kamu manata basi sulia na profet ba ˈi naˈo ki, ba kira fata ˈani God. Sui bore ˈana na ngwae ki kika fulia naˈa ru taˈa ˈoro ki fuada, kira suˈute nene goˈo ˈada. Ma kamuˈa bore, muke sasi logo diˈida.

11 Kulu saiana, kira saeleˈa sulia faˈamamanalada fautoˈo. Kamu rongoa taˈifau naˈa na alaˈanga ba sulia sa Job. Na ru taˈa ˈoro liu ki ba dao toˈona, bore ma nia faˈamamana goˈo ˈana ana God. Ma ˈi buri, God ka lia sulia, osiˈana God kwaimanatai fuana na ngwae ki, ma ka oga liua naˈa ˈafilana ngwae ki.

12 Futaˈa kina ˈae, ta ru doe fuana muke saiana nia ˈuri, noaˈa kamu kasi fata alafu ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi langi,” nama noaˈa kamu kasi fata ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi saena magalia neˈe.” Ma diˈia kamu saiana ta ru neˈe nia mamana, muke fata goˈo ˈuri, “ˈIu nia mamana.” Ma diˈia kamu saiana ru neˈeri nia noaˈa kasi mamana, muke fata logo ˈuri, “Nia noaˈa kasi mamana.” Ma diˈia ka noaˈa kamu kasi roˈosulia na ru neˈe, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.

Auraˈea God ma muke foˈosia

13 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga, nia ke foˈo. Ma diˈia ta ngwae ka saeleˈa liu, nia ka sasia naˈa ngu ni baˈatafeˈanga fuana God.

14 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka mataˈi, nia ka gania na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki fasi ˈiri kike foˈo fuana, ma kira ka ngwaia ˈani na satana na Aofia.

15 Ma God ke baˈa gura na ngwae mataˈi neˈeri sulia kira foˈo fuana ma kira ka faˈamamana ana niaˈa. God ka gura nia, ma na abula taˈangaˈa nia, God ke baˈa rufuanata ana faˈasia na ru neˈeri.

16 Nia neˈe, na roraˈa kamu ki, muke fulangaˈinia fuamuˈa kwailiu, ma muke foˈo fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke ˈakwa laˈu.

Na ngwae leˈa, foˈongaˈa nia ngasingasiˈa ma ka mamana.

17 Na profet sa Elaeja, niaˈa na ngwae goˈo ˈana logo diˈia kiaˈa. Ma kaidaˈi ba nia foˈo ngasingasiˈa ˈuana God ˈiri ka faˈasuia na uta, na uta noaˈa kasi toˈo sulia na uulu faˈi ngali ki ma na ono madamo ki.

18 Ma ˈi buri ˈana, nia ka
foˈosia laˈu God fasi ˈiri nia
kwatea laˈu maˈi na uta, ma
na uta ka toˈo laˈu, ma na ru
ki taˈifau ˈi fafona ano kira
ka mauri, ma na ˈai ki ka
fungu ˈani na fufuaˈi ru ki.

*Olitaˈinia maˈi ngwae oli
faˈiburi ki siana God*

19 Futaˈa kina ˈae, diˈia ta
ngwae amuˈa ka leka rora
faˈasia na faˈamanataˈanga
mamana, nia leˈa liu ta
ngwae amuˈa ka olitaˈinia
maˈi.
20 Sulia kaidaˈi kamu
sasi ˈunaˈeri ana, kaumulu
kwaiˈafi ana neˈeriˈa, fasi
ˈiri God ka faˈamauria na
mangona faˈasia maeˈa, ma
ka rufuanata ana faˈasia na
taˈangaˈa ˈoro nia ki.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Sa Peter neˈe ngwae na fafarongo ba sa Jesus. Kulu saiana sa Peter niaˈa na faˈinaˈonaˈo ana siosi, ma nia ka tua laˈu sulia kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi Rom.

Sa Peter keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana uu ngasiˈa, ma naˈofilana kaidaˈi ˈato neˈe dao toˈo ada ki, duˈungana kira Kristin naˈa. Nia oga manataˈanga kira ki ka dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ. Osiˈana kira sai naˈa ana falafala leˈa sa Jesus ki neˈe nia nonifii liu, kira ke maˈudi nama fuana nonifiiˈanga ana kaidaˈi ˈato ki, ma fuana uu ngasiˈa logo. Kaidaˈi ˈato neˈe ki, ru doe liu ki fuana iliˈa toˈona fitoˈonga kira ki goˈo. Ma si diˈia kira uu ngasi ˈuri, God ke baˈa kwatea fuada na kwaiaraˈanga tua tua firi, ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Mauriˈa leˈa Kristin ki & 1:1—2:10
- Falafala Kristin ki kaidaˈi kira faˈanonifiida & 2:11—4:19
- Sa Peter ka alaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki & 5:1-14

1 Faˈasia sa Peter, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ.

Nau ku kerekere fuamuˈa na ngwae neˈe God nia fili kamu, ma muka tua diˈia ngwae kwaita saena magalia neˈe sulia na fanoa mamana kamu nia ˈi langi. Ma muka takalo naˈa saena abaˈi kula ˈi Pontus, Galesia, Kapadosia, Asia, ma ˈi Bitinia ki.

2 ˈI naˈo naˈo mala maˈi ˈua, God na Maˈa nia fili kamu sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma na Anoˈi ru nia ka kwate kamu na ngwae nia ki ka abu fasi ˈiri muka roˈo sulia sa Jesus Christ, ma nia ka faˈasikasika kamu ˈani ˈabuna.

ˈIu, nau ku foˈosia God ˈiri ke ˈofe kamu ma ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa.

Manata filo toˈo neˈe kuke toˈo ana mauriˈa firi

3 Kuke baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ, sulia na kwaimanataiˈanga doe God, nia ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka ˈani tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. ˈUnaˈeri kulu ka manata filo toˈo neˈe kuke ngalia na ru leˈa ki.

4 Kulu ka kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God sasi akaˈu ana fuana na ngwae nia ki. Nia ka gonia naˈa ru neˈeri ki fuamuˈa maˈi ˈi langi, kula neˈe ru neˈeri ki ˈafitaˈi ke baˈa fura, ma noaˈa kasi baˈa taˈa, ma tuatua kasi funu.

5 Ma God ka folo ˈusi kamu ˈani ngasingasiˈa doe nia osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu. God ka folo ˈusi kamu leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi. ˈUnaˈeri nia ke faˈamauria kamuˈa, ka diˈia ba nia

ˈidufaˈi naia fuana sasilana
fuamuˈa.
6 Muke saeleˈa amuˈa su-
lia na ru neˈe sui bore
ˈana muka kwaimanatai ana
kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe sulia na
faˈakaisiˈanga ˈoro ki neˈe
kamu liu ani.
7 Na faˈakaisiˈanga
neˈeri ki ke faˈataˈinia
na faˈamamanaˈanga
kamu nia mamana. Na
faˈamamanaˈanga kamu
nia diˈia na gol neˈe
kira alua saena mafula
fuana duˈafilana ˈiri ke
sikasika. Ma God nia oga
na faˈamamanaˈanga kamu
ka tasa ana na gol osiˈana na
gol ke baˈa funu goˈo, bore
ma na faˈamamanaˈanga
kamu noaˈa kasi sui. Ma
God ke baˈa fata leˈa amuˈa,
ma ka faˈa ˈinotoˈa kamu,
ma ka fuˈusi doe amuˈa ana
Asoa sa Jesus Christ ke baˈa
dao maˈi.
8 Kamuˈa na ngwae neˈe
kamu alafe fuana na Aofia,
sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi lisia ˈua. Ma muka
faˈamamana ana, sui bore
ˈana noaˈa kamu kasi lisia
ana kaidaˈi neˈe. Nia
neˈe, muke saeleˈa ˈani na
saeleˈanga doe neˈe noaˈa
ta alaˈanga kasi bolo fuana
alaˈanga sulia.
9 Muke saeleˈa ˈunaˈeri,
sulia kamu ngalia naˈa
mauriˈa firi fuana man-
gomuˈa. Ma na mauriˈa
firi neˈeri naˈa neˈe na
kwaiaraˈanga ana ˈisilana
na faˈamamanaˈanga kamu.
10 Aia, ma na mauriˈa firi
neˈe na profet ki kira lulu
ma kika oga kike sai leˈa
ana. Ma kira ka eta fata sulia
na mauriˈa firi neˈeri ˈi naˈo
neˈe God kwatea fuamuˈa.
11 Sulia na Anoˈi ru sa
Jesus Christ ka teo naˈa ada,
ma ka faˈataˈinia fasi na
Christ ke baˈa nonifii sui
mala nia ka fiˈi ˈinotoˈa.
Ma kira ka sasi ˈuana daoˈa
toˈona na kaidaˈi faˈuta neˈe
na Christ ke dao maˈi, ma tae
neˈe ke fuli ana kaidaˈi nia
dao maˈi.
12 Ma God ka faˈataˈinia
fuana na profet neˈeri ki
fasi na ru neˈeri ki noaˈa
kasi fuli ˈua ana kaidaˈi
kira tua saena magalia, bore
ma niˈi ke baˈa fuli bu-
rina, ana kaidaˈi neˈe kamu
tua ana. Kira fata sulia
ru ki neˈe kamu rongoˈi
ana kaidaˈi ti ngwae kira
faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe
God kwatea maˈi faˈasia ˈi
langi, nia naˈa neˈe ka kwa-
tea na ngwae neˈeri fasi
ˈiri kika faˈatalo ˈani ngasin-
gasiˈanga nia. Ma na ˈainsel
ki bore, kira oga kika sai leˈa
logo ana sulia na mauriˈa firi
neˈe nia leˈa ka tasa.

Na tuaˈa abu

13 Muke lialia, ma muke
manata saga. Muke manata
toˈo sulia God ke baˈa ˈofe
kamu ana kaidaˈi sa Jesus
Christ ke dao maˈi.
14 Muke roˈosulia God, ma
noaˈa kamu kasi leka su-
lia na kwaiogaiˈanga neˈe
kamu toˈo ani ana kaidaˈi ba
kaumulu ˈiri sai ˈua ana na
Faˈarongoˈa Leˈa.
15 Bore ma, muke abu
faˈinia ru ki taˈifau neˈe kau-
mulu sasiˈi, diˈia God nia fili
kamu, nia abu.

16 Sulia saena Kerekereˈa
Abu God nia saea, “Muke
abu, sulia nau ku abu.”
17 Ma kaumulu saea God
ˈani “Maˈa” ana kaidaˈi
kamu foˈo. Ma muke
manata logo toˈona neˈe
nia ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na
ru neˈe kira sasiˈi ki, ma
noaˈa nia kasi ˈinifilifili ana
ta ngwae. Nia neˈe, muke
fuˈusi doe ana niaˈa ana
kaidaˈi neˈe kamu tua diˈia
ngwae kwaita ˈi saena na
magalia neˈe.
18 Kaumulu saiana ka sui
naˈa, God nia foli olitaˈi
kamu ˈani na ru doe liu, fasi
ˈiri ke loge kamu faˈasia na
abulaˈa ˈoˈo ki faˈasia na
koˈo kamu ki. God ka foli
olitaˈi kamu ˈani na ru neˈe
liufia silva nama gol.
19 God nia foli olitaˈi kamu
ˈani na maelana sa Jesus
Christ neˈe diˈia ta kala sip-
sip neˈe leˈa taˈifau fuana na
kwaisuˈusiˈanga ˈani.
20 God ka fili nia naˈa
maˈi ˈi naˈo mala ana
saungaˈilana na magalia.
Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa,
ana faˈi asoa ˈisi ki, sa Jesus
Christ dao naˈa maˈi ˈiri ka
faˈamauri kamu.
21 Ma osiˈana sa Je-
sus Christ, kamu ka
faˈamamana ana God neˈe
nia taˈea faˈasia na maeˈa
ma ka faˈa ˈinotoˈa, ˈiri
faˈamamanaˈanga kamu
ma na fitoˈonga kamu ka
babatoˈo ana God.
22 Ma sulia neˈe
kamu roˈosulia naˈa
faˈamanataˈanga mamana,
ma muka faˈasikasika kamu
talamuˈa naˈa faˈasia na
abulaˈanga taˈa kamu ki, nia
neˈe muka alafe mamana
fuamuˈa kwailiu na ngwae
neˈe kamu faˈamamana.
Osiˈana ˈunaˈeri, muke
faˈangasingasia naˈa na
alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.
23 Kaumulu futa faolu ana
God neˈe noaˈa kasi mae,
niaˈa neˈe na Maˈa kamu.
Ma kamu futa faolu ˈani na
fatalana God neˈe tua tari
ma noaˈa kasi sui.
24 Sulia neˈe Kerekereˈa
Abu nia fata ˈuri,

“Na ngwae ki taˈifau goˈo
kira diˈia na laua, ma
na kwangaˈa kira ka
diˈia na takana ˈai
kwasi.

Sulia na laua ka kuku, ma na
takana ka ˈasia.

25 Bore ma na fatalana God
tua tua firi.”✡
Ma fatalana neˈeri neˈe
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
kira faˈarongo naˈa ˈani
fuamuˈa.

2

1 Aia, sulia kaumulu futa
faolu ˈunaˈeri, muke tua
faˈasia na abulaˈanga taˈa
ki taˈifau. Ma muke tua
faˈasia na sokeˈa, ma abu
ˈoloˈoloˈa, ma na kwaima-
magolaiˈanga, ma alaˈanga
taˈa ki.
2 Muke diˈia ngela tiˈitiˈi
ki neˈe kira susu ˈua, ma
kira ka oga liua susuˈa ana
kaidaˈi ki taˈifau. ˈUnaˈeri
logo, nia leˈa fuana muke
oga na fatalana God fasi
ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga
kamu ka bulao ngasingasiˈa
ma God ka faˈamauri kamu.

✡ **1:25** Aesea 40:6-8

3 Duˈungana kaumulu sai
leˈa naˈa ana na Aofia nia
sasi leˈa liu naˈa fuamuˈa.

Kuluˈa na fikutaˈi ngwae abu God

4 ˈIu, muke leka maˈi siana
sa Jesus, neˈe nia mauri
firi. Sa Jesus nia diˈia ta
fau mauri ni saungaˈi luma
ˈanga ba na ngwae saungaˈi
luma ki kira ˈaila ˈania, bore
ma niaˈa na ngwae neˈe God
filia sulia nia leˈa ka tasa.
5 Kamuˈa logo diˈia na fau
mauri ki, ma muke alaˈania
God ka saungaˈinia luma nia
ˈani kamu. Ma muke baˈa
diˈia na fata abu God neˈe
kamu leka rao ˈi saena luma
abu neˈeri, ma muke foˈosi
ˈani ru abu ki neˈe God nia
oga. Kamu ke baˈa ˈunaˈeri,
sulia sa Jesus Christ.
6 Osiˈana saena Kerekereˈa
Abu ba God saea,

"Lia basi, nai baˈa filia ma
nai alua taˈi gwaˈi fau
saena fanoa ˈi Sion.
Ma nia naˈa neˈe fau
talingaˈi leˈa neˈe
faˈangasia na luma.
Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana
niaˈa, noaˈa kira
kasi liadila osiˈana
niaˈa."✡

7 Ma na fau neˈe ka leˈa
liu fuamuˈa neˈe kaumulu
faˈamamana. Bore ma
fuana sa tai neˈe noaˈa kira
kasi faˈamamana ana, kira
faˈataˈinia na Kerekereˈa
Abu ba saea,

"Na fau ba na ngwae
saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈani, nia naˈa
neˈe fau talingaˈi leˈa
neˈe faˈangasia na
luma."✡

8 Ma Kerekereˈa Abu fata
laˈu sulia fau baera ka ˈuri,

"Ma na ngwae ki kike baˈa
firute ana, ma kike
ˈasi ana."✡

Kira ka firute ana sulia
noaˈa kira kasi faˈamamana
ana fatalana God, ma kira
ka firute osiˈana neˈe God
naia ru neˈeri ke fuli nama
ˈunaˈeri fuada.
9 Bore ma kamu niniˈa na
ngwae neˈe God nia filida
naˈa ki. Kamuˈa neˈe na
fata abu ana na Aofia ki.
Ma kamu naˈa neˈe fikutaˈi
ngwae abu God. Nia fili
kamu ˈuana faˈataloˈa ˈani
raoˈa leˈa nia ki. Ma nia
ka sae kamu faˈasia na ro-
rodoˈa ˈuana ˈi saena na
madakoˈanga leˈa nia.
10 Ana kaidaˈi sui naˈa
maˈi, kamu noaˈa laˈu na
ngwae God ki. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, kamuˈa
neˈe ngwae nia ki naˈa.
Ma ana kaidaˈi niniˈa sui
naˈa kwau, noaˈa kamu kasi
saiana kwaimanataiˈanga
God, ma ana kaidaˈi neˈe,
muka ngalia naˈa na
kwaimanataiˈanga nia.

Ngwae rao God ki

11 Kwaima nau kina, ana
kaidaˈi kamu tua ˈua saena
magalia neˈe, kamu diˈia ng-
wae kwaita sulia na fanoa
mamana kamu, nia ˈi langi.
Ma sulia na ru neˈeri, nau
ku gani kamu, muke ab-
ula faˈasia na kwaiogaiˈanga
taˈa ana noni. Osiˈana na
kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki,
kira fuˈa faˈinia na mauriˈa
faolu kamu.

✡ **2:6** Aesea 28:16 ✡ **2:7** Sam 118:22 ✡ **2:8** Aesea 8:14-15

12 Na tuaˈa kamu ki
ka leˈa taˈifau ˈi safitana
toˈolamuˈa faˈida neˈe kira
abu faˈamamana. Sui buri
ˈana kira fafi kamu ˈani
abula taˈangaˈa, kira ke lisia
na raoˈa leˈa kamu ki, ma
kira ke baˈatafea God ana
faˈi Asoa nia ke dao maˈi
ana.
13 Ma sulia kamu na ng-
wae ana na Aofia ki, muke
roˈosulia na taki ki faˈasia
na ngwae doe ki saena mag-
alia neˈe. Muke roˈosulia na
taki ki faˈasia na tatalafaˈa
doe ˈi Rom,
14 ma na gwaungaˈi ngwae
neˈe nia ka filida fuana
kwatelana matalangaˈinga
fuana sa tai neˈe kira abula
taˈa, ma kika baˈatafea sa tai
faˈida neˈe na abulaˈanga
kira ka leˈa.
15 Osiˈana God nia oga
muke sasia naˈa ru leˈa
ki ˈiri muke faˈanotoa na
alaˈanga ˈoˈo ana ngwae
bolebole'a ki neˈe kira fata
sauli kamu.
16 Muke tua diˈia ngwae
kira tua sakadola ki. Bore
ma noaˈa kamu kasi fia fasi
nia bolo fuana neˈe muke
abula taˈa sulia kamu tua
sakadola. Muke tua diˈia
ngwae ba rao fuana God.
17 Muke fuˈusi doe ana
ngwae ki taˈifau, ma muke
alafe fuana na ngwae
faˈamamana ki, ma muke
fuˈusi doe ana God, ma
muke fuˈusi doe ana ngwae
tatalafaˈa doe ˈi Rom logo.

Ngwae rao ˈoˈo ki

18 Kamuˈa na ngwae rao
ˈoˈo ki, muke roˈosulia
na fatalana na ngwae
ˈaˈana kamu ki, ma muke
faˈadoeda. Muke sasi
ˈunaˈeri fuana ngwae ki
taˈifau neˈe gwaungaˈi ˈusi
kamu, noaˈa laˈu fuana
sa tai goˈo ˈana neˈe kira
ˈofe kamu, bore ma fuana
sa tai bore ˈana neˈe kira
silolongaˈi kamu logo.
19 Duˈungana God ke baˈa
faˈaleˈa kamu diˈia kamu
dao toˈona nonifiiˈanga
osiˈana kamu sasia na
kwaiogaiˈanga nia, ma
noaˈa laˈu sulia kamu sasia
ta ru taˈa.
20 Kwaiaraˈanga tae neˈe
muke baˈa ngalia, si diˈia
kira ulasi kamu fafia tae
neˈe kamu sasia ka taˈa?
Noaˈa! Bore ma diˈia kamu
nonifii duˈungana neˈe
kamu sasia ru neˈe saga,
God ke baˈa faˈaleˈa kamu
duˈungana.
21 Ma God ka sae kamu
ˈuana nonifiiˈanga ˈunaˈeri.
Sulia sa Jesus Christ ˈana
talana neˈe nonifii ˈiri
ka faˈamauri kamu, ma
ˈunaˈeri nia ka alua naˈa
faˈataˈilana fuamuˈa ˈiri
muke ili nama sulia neˈe nia
tua ˈani.
22 Sa Jesus noaˈa kasi fulia
ta ru neˈe taˈa, ma nia kasi
saea ta ru ˈosoˈoso.
23 Ma kaidaˈi kira fata buri
tolingaˈi ana, noaˈa nia kasi
olisida ˈani ta alaˈanga taˈa.
Ma kaidaˈi nia ka nonifii,
noaˈa nia kasi faˈamaˈuda
goˈo ˈani ta alaˈanga. Nia ka
fitoˈo goˈo ana God neˈe nia
giosida ˈani ˈoloˈoloˈa.
24 Ma sa Jesus Christ ta-
lana ka ngalia naˈa abula
taˈangaˈa kia ki ˈani non-
ina ana ˈai rara folo, fasi
ˈiri kuke faˈasia naˈa abula
taˈangaˈa kia ki, ma kuke tua

ˈani falafala saga. Ma nia ka
gura kia ˈani na nonifiiˈanga
nia.
25 Ma ana kaidaˈi ba sui
naˈa kwau, kaumulu diˈia
na sipsip neˈe kira leka rora
faˈasia na ngwae ni folo kira.
Bore ma ana kaidaˈi neˈe,
kaumulu oli siana sa Jesus
Christ, na ngwae neˈe lia
sulia na mangomuˈa, diˈia ta
ngwae ba lia sulia na sipsip
nia ki.

3

ˈAfe ki

1 ˈUnaˈeri logo, kamu
na ˈafe ki, muke roˈosulia
nama fatalana araˈi kamu
ki, ˈiri diˈia ti ngwae ada
noaˈa kira kasi faˈamamana
ana fatalana God, kike baˈa
faˈamamana goˈo ˈada sulia
na abulaˈanga leˈa kamu ki.
Sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi faˈatalo ˈua fuada, kike
baˈa faˈamamana,
2 sulia kira lisia na ab-
ulaˈanga kamu neˈe saga ma
muka fuˈusi doe ana God.
3 Aia, kamu kini ki,
noaˈa kamu kasi sasi ˈuana
na kwangaˈa kamu ka
leka maˈi faˈasia na bula
ifuˈanga kamu ki, nama na
saˈingilana ru ngwasinasina
ki, nama toroˈa ˈani toro leˈa
ki neˈe liulada doe liu ki.
4 Bore ma lisilamuˈa ka
kwanga lala ˈani falafala
leˈa kamu ki neˈe leka maˈi
faˈasia saena mauriˈa kamu
ki. Na falafala kamu fuana
gerelana ngwae ki, ma fata
aroaroˈa, sulia nia neˈe na
abulaˈanga God nia oga. Ma
na sasia leˈangaˈa ˈunaˈeri,
nia noaˈa kasi taˈa ana
kaidaˈi kamu ngwaro naˈa.
5 Osiˈana kaidaˈi ˈi naˈo,
na kini abu neˈe kira
faˈamamana ana God, kira
kwate ma kira ka lia kwanga
ˈani roˈongaˈa sulia na
fatalana araˈi kira ki.
6 Ma ˈi Sera nia ˈunaˈeri.
Nia roˈosulia sa Abraham,
ma ka saea ˈani ngwae
ˈaˈana nia. Ma kamuˈa logo,
si diˈia kamu kasi alaˈania
ta ngwae ka faˈamaˈu kamu
faˈasia sasilana ru saga ki,
kamu ke diˈia logo ˈi Sera.

Araˈi ki

7 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa
na araˈi ki, muke sai leˈa
ana neˈe na ˈafe kamu ki
kira ngwataˈutaˈu ka liufi
kamu, ˈunaˈeri neˈe muke
tua faˈinida, ma muke sasi
leˈa fuada. Muke fuˈusi
doe ada, osiˈana God kwa-
tea naˈa mauriˈa faolu fuada
diˈia logo kamuˈa. Muke
sasia na ru leˈa neˈeri ˈiri
ta ru kasi tataˈe suˈusia na
foˈongaˈa kamu ki ˈuana
God.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

8 Aia, nau ku toˈo ˈua
ana ti ru laˈu ˈiri nau ku
saea fuamuˈa. Nia leˈa
fuana na liamuˈa ka alua
taˈi ru. Muke alafe fuamuˈa
kwailiu diˈia bara ngwae
asina, ma muke kwaima
fuamuˈa kwailiu ma muke
enoeno.
9 Noaˈa kamu kasi olisia
taˈangaˈa ˈani na taˈangaˈa.
Ma diˈia ta ngwae ka taofi
kamu, noaˈa kamu kasi
olisia ˈani kwaitaofiˈanga.
Bore ma, muke olisia lala
ˈani ganilana God fuana
na faˈaleˈalana. Muke sasi
ˈunaˈeri, sulia ana kaidaˈi

God sae kamu, nia eta fataˈa
ˈani neˈe nia ke baˈa faˈaleˈa
kamu.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea,
“Sa tai bore ˈana neˈe ka oga
na maurilana saena
magalia neˈe ka leˈa
ma ka saeleˈa, nia leˈa
fuana noaˈa nia kasi
fata taˈa ma noaˈa
kasi soke.
11 Ma nia ka abula faˈasia na
sasilana ru taˈa ki, ma
na abulalana ka leˈa.
Ma nia ka sasi ngasingasiˈa
ˈuana tuaˈa ˈani
aroaroˈanga.
12 Osiˈana God ke lia sulia
na ngwae neˈe tual-
ada saga ki, ma nia
ka fafarongo ˈuana na
foˈongaˈa kira ki.
Bore ma na ngwae neˈe ab-
ulalada taˈa ki, nia ke
tataˈe saulida.”✡

Nonifiiˈanga sulia na fuli ruˈa saga

13 Noaˈa ta ngwae kasi sa-
sia ta tae neˈe ke taˈa amuˈa,
diˈia neˈe abulaˈanga kamu
leˈa goˈo ˈana.
14 Ma sui bore ˈana diˈia
muke nonifii osiˈana kamu
sasia na ru saga ki, God ke
baˈa faˈaleˈa kamu. Noaˈa
kamu kasi maˈu ˈani ta ng-
wae, ma noaˈa kamu kasi
manata ˈabera.
15 Bore ma muke fuˈusi
doe ana sa Jesus Christ sulia
nia neˈe na Aofia fafi mauril-
amuˈa. Ma muke sasi akaˈu
ana kaidaˈi ki taˈifau ˈuana
olisilana sa tai neˈe ke sae-
filo ˈuri amuˈa, “Faˈuta neˈe
ˈoko faˈamamana ana sa Je-
sus?” Ma kaidaˈi kamu alaˈa
sulia na faˈamamanaˈanga
kamu, muke fata enoeno
goˈo amuˈa, ma muke fuˈusi
doe logo ada.
16 Ma muke tua faˈasia
na abulaˈanga taˈa, fasi ˈiri
diˈia ti ngwae kira fata
taˈa sulia na abulaˈanga leˈa
kamu na fafarongo sa Jesus
Christ ki, kike baˈa ˈeke sulia
na ru neˈe kira saeˈe ki.
17 Diˈia na kwaiogaiˈanga
God neˈe kamu ka nonifii,
nia taˈi leˈa neˈe muke non-
ifii osiˈana na abulaˈanga
leˈa kamu, ka liufia diˈia
muke nonifii sulia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki.
18 Sa Jesus Christ nia non-
ifii ma ka mae naˈa ˈuana
lafulana abula taˈangaˈa ki
taˈifau, ma noaˈa kasi baˈa
mae laˈu. Sui bore ˈana
nia na ngwae saga, nia ka
mae fuamuˈa na ngwae neˈe
abulalamuˈa taˈa ki, fasi ˈiri
nia ka talaˈi kamu siana
God. Ma kira ka saungia
nonina sa Jesus Christ ana
ˈai rara folo, bore ma God
nia faˈamauria ˈani Anoˈi ru
Abu.
19 Ma na mangona ka leka
siana mangoˈi ru ki neˈe kira
tua saena lokafo, ma nia ka
faˈarongo ˈani fuada neˈe
nia liufida naˈa.
20 Na mangoˈi ru neˈeri ki
kira na ngwae neˈe mae ˈua
naˈa ˈi naˈo, ana kaidaˈi sa
Noa saungaˈinia na faka doe.
Kira kasi roˈosulia God. Bore
ma nia mabetau faˈi kira
leleka ka dao ana kaidaˈi sa
Noa nia faˈasuia na faka doe
baera. Kaidaˈi nia faˈasuia
naˈa faka neˈeri, kwalu ng-
wae ki goˈo neˈe kira leka
saena ma na kafo ka ngalida

✡ **3:12** Sam 34:12-16

fa'asia kwa'ikwa'inga God.
21 Na kafo ne'e, nia di'ia fa'ata'ilana ana siu
abu'anga ne'e saiana ke
fa'amauri kamu ana kaida'i
ne'e. Ma na siu abu'anga
ne'eri noa'a la'u fuana
fa'asikasika lana na non-
imu'a 'ani na kafo, bore
ma siu abu'anga fa'ata'inia
kamu gania God 'iri nia ka
lafua na ta'anga'a kamu ki
ma ka fa'asikasika mauril-
amu'a. Ma na siuabu'anga
ne'eri ka fa'amauri kamu
sulia na tata'elana sa Jesus
Christ.
22 Sa Jesus ka oli na'a
'uana 'i langi, ma kaida'i
ne'e nia ka tua na'a 'i bali
'olo'olo ana God, ma God ka
alu nia ka gwaunga'i na'a
fafia na 'ainsel ki ta'ifau
ne'e ngasingasi'a ma ma-
mana'anga 'i langi.

4

Na mauri'a faolu

1 Kamu saiana ne'e kaida'i
sa Jesus Christ nia tua saena
magalia, nia nonifii. Ma
osi'ana nia 'una'eri, kamu'a
logo muke sasi aka'u fuana
nonifii'anga. Sulia na ngwae
ne'e nia nonifii 'una'eri, nia
kasi oga abula ta'anga'a.
2 Nia ne'e, tala'ae ana
kaida'i ne'e ka oli 'ala'a,
muke su'ungengea na
kwaiogai'anga ta'a kamu ki,
bore ma muke ro'o lala sulia
na kwaiogai'anga God.
3 Kaida'i sui na'a kwau,
abula'anga kamu ki di'ia
na ngwae baliburi ki. Ana
kaida'i ne'eri kamu ala
na'a 'ania maurilamu'a
fuana kakabara'anga, ma na
kwaiogai'anga ta'a ki, ma na
kwa'u lilinga'anga, ma na
fafanga'a ta'a ki. Ma God ka
saeta'a logo fuamu'a sulia
kaumulu fo'osia na gwari
'ai dori'i ki.
4 Ma ana kaida'i ne'e, ng-
wae baliburi ki kira 'arefo,
du'ungana noa'a kamu kasi
'ado fa'inida 'ani ru ta'a
kira sasi'i ki. Nia ne'e, kira
ka saea ala'anga ta'a ki suli
kamu.
5 Bore ma God liangа'i
kira ana ta asoa fuana kike
ala'a sulia na ru ki ta'ifau
ne'e kira sasi'i. Ma God
ka sasi aka'u fuana mata-
langa'ilana ngwae mauri ma
ngwae ne'e kira mae na'a ki.
6 Ma nia ne'e ngwae
ki kika fa'arongo 'ani na
Fa'arongo'a Le'a fuana na
ngwae ne'e kira mae na'a
ki. Ana kaida'i kira mauri
'ua, na ngwae baliburi ki
matalanga'inida, bore ma 'i
nini'ari na mangoda mauri
fa'inia God.

Ngwae ki muke rao saga 'ani kwate'a God ki

7 Kaida'i fuana ru ki
ta'ifau ka funu, nia karangi
na'a. Nia ne'e, muke dau
suli kamu talamu'a, ma
muke lialia, 'iri muke bolo
fuana na fo'onga'a.
8 Na ru talinga'i ka
tasa ana na ru ki ta'ifau
ne'e muke alafe mamana
fuamu'a kwailiu, osi'ana
di'ia ta ngwae nia alafe
'una'eri, nia talangwara'u
fuana nia ke rufuanata ana
sa tai ne'e fulia ta ru ta'a
amu'a.
9 Muke kwalo kamu
kwailiu 'i saena luma kamu
ki, ma muke tua fa'asia

na ngunungunu buri ˈanga
kaidaˈi kamu kwaloa ngwae
ki.
10 God ka kwatea naˈa
sai ˈi ruˈanga matamata
ki fuamuˈa ngwae neˈe
kamu faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Ma God ka
oga fasi taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa, muke kwaiˈafi
amuˈa kwailiu ˈani na saiˈi
ruˈanga neˈeri.
11 Ma sa tai bore ˈana neˈe
God kwatea sai ˈi ruˈanga
fuana na faˈatalongaˈinga,
nia ke fatataloˈania fa-
talana God. Ma sa tai
bore ˈana neˈe God ka
kwatea sai ˈi ruˈanga
fuana kwaiˈafiˈanga, nia
ke kwaiˈafi ˈani ngasin-
gasiˈanga neˈe God kwatea
fuana, fasi ˈiri ˈani ru ki
taˈifau neˈe mulu sasiˈi, God
ke baˈa ngalia baˈatafeˈa
sulia sa Jesus Christ. Ma sa
Jesus ka ˈinotoˈa liu ma ka
toˈo ana na ngasingasiˈanga
tutua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

Fitoˈo ana God ana
kaidaˈi muke nonifii

12 Kwaima leˈa nau ki ˈae,
noaˈa kamu kasi ˈarefo ana
ta ilitoˈonga neˈe kamu non-
ifii ˈani. Sulia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana
sa Jesus Christ, kira saiana
liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro
ki.
13 Nia leˈa fuana muke
saeleˈa amuˈa sulia kamu
ˈado faˈinia sa Jesus Christ
ana nonifiiˈanga nia, ˈiri
muke baˈa saeleˈa ka tasa
ana kaidaˈi sa Jesus Christ
ke dao maˈi ˈani ˈinotoˈanga
nia.
14 ˈOilakiˈa fuamuˈa diˈia
kira ka ˈoidorole ˈani kamu
sulia kamuˈa neˈe ngwae fa-
farongo sa Jesus Christ ki,
duˈungana nia faˈataˈinia
naˈa Anoˈi ru Abu ˈinotoˈa
God ka tua faˈi kamu.
15 Diˈia ta ngwae amuˈa
ka saungwae, nama nia neˈe
ngwae bilibili, nama ta ng-
wae neˈe sasia kwalukaela
ru taˈa matamata ki, nama
ta ngwae ba liu goˈo ˈana
ˈuana faˈalilana ru ti ngwae,
tama nia bolo faˈinia nia ka
nonifii.
16 Bore ma diˈia
kamu nonifii sulia kamu
faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa kamu kasi ˈeke
ˈani. Muke baˈatafea lala
God, osiˈana kira sae kamu
ˈani “Na ngwae sa Christ ki.”
17 Kaidaˈi fuana etangi-
lana na matalangaˈinga ke
dao naˈa maˈi. Ma God
ke matalangaˈinia basi na
ngwae nia ki etaeta. Ma
diˈia nia ke matalangani
basi ngwae nia ki, nia
ke baˈa faˈangasingasia
naˈa kwaˈikwaˈinga nia
ana kaidaˈi nia ke faˈasuia
kwaˈikwaˈinga nia ana
ngwae ki neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana
Faˈarongoˈa Leˈa nia.
18 Sulia neˈe Kerekereˈa
Abu ba fata sulia kaidaˈi God
ke baˈa matalangaˈinia ng-
wae ki ka ˈuri,
“Diˈia nia ˈafitaˈi fuana ng-
wae saga ki kira ka
mauri, nia ˈafitaˈi ka
tasa naˈa fuana ng-
wae taˈa neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana
God.”✡

✡ **4:18** Provebs 11:31

19 Nia neˈe, diˈia kamu non-
ifii sulia naˈa kwaiogaiˈanga
God fuamuˈa, muke alua
naˈa mauriˈa kamu saena li-
mana God neˈe nia saungaˈi
kamu, sulia nia ke lia sulia
kamu. Ma muke inaˈu ana
sasilana ru leˈa ki.

5

Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki

1 Aia, nau ku fata fuamuˈa
ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana
fikutaˈi ngwae faˈamamana.
Nauˈa ta ngwae faˈinaˈonaˈo
logo, ma nau ku lisia nonifi-
ilana sa Jesus Christ ka sui,
ma nau kui baˈa ˈinotoˈa
faˈinia ana kaidaˈi nia ke oli
maˈi. Nia neˈe, nau ku gani
kamu,
2 muke lia leˈa sulia ng-
wae neˈe kira faˈamamana
ki. God nia aluda naˈa saena
limamuˈa. Muke lia leˈa sul-
ida diˈia ta ngwae lia sulia
na sipsip nia ki. God oga
muke sasia na raoˈa neˈeri
sulia na maˈudiˈa kamu ki,
ma noaˈa laˈu osiˈana kamu
fia fasi God ka oro kamu
fuana. Nia leˈa fuana muke
lia sulida osiˈana kamu oga
ˈafilada, ma noaˈa laˈu neˈe
sulia kira foli kamu fuana.
3 Ma noaˈa kamu kasi tu-
araˈinia na ngwae ki neˈe
God aluda saena limamuˈa,
bore ma muke talaˈida ˈiri
kike leka suli kamu ˈuana
sasilana raoˈa leˈa ki.
4 Ma diˈia kaumulu lia sul-
ida ˈunaˈeri, sa Jesus neˈe
diˈia na gwaungaˈi ngwae
ni lia sulia na sipsip, nia
ke baˈa kwatea na kwa-
iaraˈa ˈinotoˈa neˈe leˈa firi
fuamuˈa, ana kaidaˈi nia ke
oli maˈi.
5 Ma ˈunaˈeri logo, kamu
na ngwae ˈalako ki, muke
roˈosulia ngwae ˈaˈana ki.
Ma kamuˈa taˈifau neˈe
kamu faˈamamana, muke
enoeno ˈiri muke kwaiˈafi
amuˈa kwailiu. Sulia na
Kerekereˈa Abu ba saea,

> “God ke tataˈe saulia na
> ngwae neˈe kira fata
> baˈalafe ki, ma nia ka
> ˈofea na ngwae neˈe
> kira enoeno ki.”✡

6 Nia neˈe, muke enoeno
ma muke roˈosulia God neˈe
ngasingasiˈa ka tasa, ˈiri nia
ke faˈadoe kamu ana kaidaˈi
ˈolea nia.
7 Ma muke alua naˈa man-
ata ˈabera ˈanga kamu ki
taˈifau saena limana, sulia
niaˈa tagi suli kamu.
8 Muke lialia, sulia sa Sae-
tan, na malimae kamu, nia
liu kwailiu goˈo ˈana diˈia ta
ru mauri kwasi neˈe saiana
ˈanilana ngwae ki. Sulia sa
Saetan oga liua faˈalilamuˈa.
9 Muke faˈangasingasia
na faˈamamanaˈanga kamu,
ma muke kwaˈisisinga
ˈani sa Saetan, osiˈana
kamu saiana neˈe ngwae
faˈamamana ki ana fanoa
ˈoro ki saena magalia neˈe,
kira nonifii logo ˈunaˈeri
diˈia kamuˈa.
10 Ma buri ˈana kamu
nonifii ana kaidaˈi
dokodoko, God ke baˈa
faˈafaolu kamu, ma nia
ke faˈangasingasi kamu
ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga
kamu kasi sui. God nia sae
kamu naˈa ˈiri muke ˈado

✡ **5:5** Provebs 3:34

faˈinia sa Christ ma kamu
ke ruˈu saena na ˈinotoˈanga
nia neˈe noaˈa kasi sui. God
ka sae kamu fasi ˈiri muke
tua ratai faˈinia sa Christ ma
muke ˈinotoˈa faˈinia tuatua
firi.
11 Ma nia ka tua ˈani
ngasingasiˈanga doe ka tua
tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na alaˈanga leˈa ˈisi ki

12 Sa Silas neˈe ˈafi
nau fuana keresilana na
kerekereˈa dokodoko neˈe.
Nia neˈe na ngwai asina
kia, sulia nia faˈamamana
ana sa Jesus Christ. Ma
nau ku saiana neˈe raoˈa
sa Silas, nia leˈa taˈifau.
Duˈungana tae nau ku
kwatea na kerekereˈa neˈe
fuamuˈa fuana radulamuˈa
ma alaˈanga sulia na
kwaiˈofeˈanga mamana
God. Aia, muke uu ngasi
saena na alafeˈanga neˈeri.
13 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana saena fanoa ˈi
Babilon, kira kwatea fata
leˈa leˈa ˈanga kira fuamuˈa.
God neˈe fili kira, diˈia logo
nia fili kamu. Ma sa Mark
ka kwatea logo kwau na
fata leˈa leˈa ˈanga nia ki
fuamuˈa. Nia diˈia naˈa
ngela mamana nau.
14 Ma ana kaidaˈi kaumulu
lisi kamu kwailiu, muke
faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu fuamuˈa kwailiu.
Nau ku foˈo ˈiri kamuˈa
taˈifau ngwae sa Jesus
Christ ki, muke toˈo ana
aroaroˈanga.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Na ru doe neˈe sa Peter nia manata ˈabera liu ˈani neˈe fuana Kristin kika fonea raolana faˈamanataˈanga rora ki. Nia saea fuada kira ke dau ngasi nama ana alaˈanga sulia God ma sa Jesus Christ. Alaˈanga mamana neˈe nia saka maˈi ana ngwae neˈe kira tala lisia sa Jesus, ma kira ka rongoa faˈamanataˈanga nia.

Ta taˈi faˈamanataˈanga rora neˈe sa Peter manata ˈabera ˈania, na alaˈanga neˈeri ˈuri, kira saea sa Christ noaˈa kasi oli maˈi. Sa Peter fata ˈuri, sa Christ kasi oli maˈi ˈua, duˈungana God nia oga noaˈa ta ngwae kasi funu. God oga ngwae ki taˈifau kira ke faˈasia falafala ana taˈangaˈa, ma kira ka oli basi maˈi siana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God nia fili kulu ka donga falafala nia ki & 1:1-21
Na faˈamanataˈanga rora ki & 2:1-22
Olilana maˈi sa Christ & 3:1-18

1 Nauˈa sa Simon Peter, na ngwae rao ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, nau ku kerekere fuamuˈa. Sa Jesus Christ niaˈa na God kia ma nia ka faˈamauri kia. ˈAni na ˈoloˈoloˈa nia, nia kwate kamu ka faˈamamana, diˈia logo neˈe nia sasia amiˈa.

2 Nau ku foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea aroaroˈanga mamana fuamuˈa sulia kamu saiana God ma na Aofia kia sa Jesus.

Riˈa ma na filifiliˈanga God

3 Kulu toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kulu boˈoboˈo ˈuani fuana tuaˈa neˈe donga falafala God ki. Na ru neˈeri ki taˈifau God neˈe kwateˈe ˈania ngasingasilana. God neˈe nia tasa liu, ma ka leˈa ma duˈungana kulu sai leˈa ana, nia laefi kulu fasi ˈiri kulu ka tua ˈania leˈangaˈa salilana nia.

4 ˈUnaˈeri nia ka kwatea na ru leˈa liu ki fuaka neˈe nia eta fataˈa ˈani, fasi ˈiri neˈe falafala kamu ki ke leˈa diˈia falafala God, ma muke saiana uuˈa ˈusia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana magalia, neˈe saiana faˈali lamuˈa.

5 Ma osiˈana God kwatea naˈa ru ki taˈifau fuamuˈa ˈunaˈeri, muke sasi ngangata ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ka ngasi. Ma muka sasia logo ru neˈe ki: muke abula ˈoloˈolo, ma muke malingaˈinia God,

6 ma muke dau sulia malitana mauriˈa kamu talamuˈa, ma muke lalifuˈa saena kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, ma muke donga falafala God ki

7 faˈinia na kwaimaˈanga ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.

8 Ma diˈia na falafala ˈi ngwae neˈeri ki ka doe saena maurilamuˈa, ka ˈunaˈeri

kamu ka totolia naˈa sasilana ru leˈa ˈoro ki sulia na saiˈi ruˈa kamu ana Aofia kia sa Jesus Christ.

9 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana falafala ˈi ngwae neˈe ki, nia diˈia ta ngwae maa rodo, osiˈana nia manata bura ˈani neˈe God rufuanata naˈa ana taˈangaˈa nia ki.

10 Nia neˈe, sasiku kina ˈae, muke sasi ngangata ˈiri ka faˈataˈinia neˈe God nia fili kamu, ma ka sae kamu ˈani ngwae nia ki. Sasiˈa ˈunaˈeri neˈe noaˈa kamu kasi firute ma muka ˈasi kamu,

11 ma God ke baˈa kwalo kamu saena ˈInotoˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga neˈeri tuatua kasi sui.

12 Sui bore ˈana kamu ka saiana taˈifau na ru neˈe ki, ma kamu ka faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu rongoa naˈa, nia leˈa fuana nau ku faˈamanata toˈo laˈu amuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.

13 Sulia ana kaidaˈi nau ku mauri ˈua saena magalia neˈe, nau ku fia fasi nia leˈa fuana nau ku saea laˈu na ru neˈe ki fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani.

14 Osiˈana nau ku saiana noaˈa kasi tau nau ku mae, diˈia na Aofia sa Jesus Christ ka sae madako naˈa ana fuaku.

15 Ma sulia ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngasi ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani tae ki neˈe nau ku faˈamanata kamu ˈani, ˈi buri ˈana neˈe nau ku mae.

Sa Peter lisia na raralana sa Jesus na Christ

16 Aia, ma ru neˈe kami faˈamanata ˈani sulia na daolana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ ˈani ngasingasiˈanga doe, nia noaˈa laˈu na ˈaˈemae ti ngwae kira boa goˈo ˈada ki. Sulia kaimili talamiˈa kami lisia nama na ˈinotoˈanga ma raralana.

17 Sulia kami tua faˈinia ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi God na Maˈa nia kwatea naˈa gwaungaˈi ˈanga ma na ˈinotoˈanga fuana. Ma kami ka rongoa lingana God ngasingasiˈa ka tasa nia fata ˈuri fuana, “Na ngela nau niniˈa, neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa liu sulia.”

18 Kami talamiˈa mika rongoa lingana God faˈasia ˈi langi, ana kaidaˈi kami tua faˈinia sa Jesus ˈi gwauna faˈi ua abu baera.✡

19 Ma sulia ru neˈeri, kaimili ka faˈamamana ngasi naˈa neˈe na fatalana na profet ki sulia sa Christ nia mamana. Ma nia leˈa fuana muke faˈamamana logo ˈani. Duˈungana na fatalana na profet neˈeri ki, nia diˈia na faˈi unu neˈe unu saena rodo, leleka ka dao ana asoa sa Christ ke sakatafangaˈi laˈu ma raralana ngwasinasina lana ka kwasu saena manatalamuˈa.

20 Ma na ru doe ka tasa liu naˈa neˈe: Kamu ke malingaˈinia nama neˈe noaˈa ta ru na profet ki kerekere

✡ **1:18** Matthew 17:1; Mark 9:2; Luke 9:28

sulia saena Kerekereˈa Abu
ta alaˈanga neˈe fuli goˈo
maˈi ada talada,
21 nama osiˈana neˈe kira
oga kike alaˈa sulia. Osiˈana
na alaˈanga profet ki noaˈa
laˈu faˈasia manatana ng-
wae goˈo ˈana, bore ma nia
leka maˈi faˈasia God. Sulia
na Anoˈi ru Abu neˈe nia
talaˈia na profet ki ˈua naˈa
maˈi ˈi naˈo ˈiri kika saea na
fatalana God.

2

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Ana kaidaˈi ˈua naˈa
maˈi ˈi Israel, ti ngwae
ˈosoˈoso kira dao maˈi, ma
kira ka saea kira neˈe profet
God ki. Ma ka ˈunaˈeri
logo, ti ngwae kike baˈa dao
maˈi, ma kike faˈamanata
kamu ˈani na sokeˈa ki.
Ma na faˈamanataˈanga
kira ki ke baˈa faˈalia na
faˈamamanaˈanga ti ngwae
ki. Ma kike baˈa faˈamanata
logo ˈani fasi sa Jesus, na
ngwae neˈe mae fuana
faˈamaurilada, noaˈa laˈu
na Aofia mamana. Ma sulia
na ru neˈeri ki, ˈaliˈali goˈo
God ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, ngwae ˈoro ki kike
baˈa leka sulia na abula
taˈangaˈa kira ki. Ma sulia
tae ki neˈe kira sasiˈi ka
taˈa, ti ngwae kike baˈa fata
faˈalia na faˈamanataˈanga
mamana neˈe.
3 Ma na ngwae faˈamanata
ˈosoˈoso neˈeri ki, kike baˈa
ngalia mani ana alaˈanga
ˈosoˈoso kira ki neˈe kira
soke kamu ˈaniˈi. Kike
baˈa sasi ˈunaˈeri, sulia kira
guguta. Aia, tau naˈa maˈi
God ka lisia naˈa tae ki
neˈe kira sasiˈi, ma nia
ka sasi akaˈu fuana na
matalangaˈilada faˈinia na
faˈalilada.
4 Osiˈana na ˈainsel ki ˈua
naˈa maˈi neˈe kira abula
taˈa, ma God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuada, ma
ka aluda saena kula ni
kwaˈikwaˈinga, ma ka firi
fafida ˈani kwalo ˈi salo, ma
kira ka tua goˈo ˈada ˈua ˈi
neˈeri saena rorodoˈa. Kira
kwaimasi ana faˈi asoa ana
matalangaˈinga.
5 Ka ˈunaˈeri logo fuana
na ngwae ki saena magalia
ba kira tua ˈua naˈa maˈi,
sulia neˈe abulaˈanga kira
ki taˈa liu ma noaˈa kira
kasi faˈadufa God. God ka
saungida ˈani kafo doe liu.
Taˈi taˈifilia sa Noa goˈo neˈe
God faˈamauria faˈinia na
fiu ngwae ki logo. God
ka faˈamauri kira, osiˈana
sa Noa faˈamanata sulia ab-
ulaˈanga neˈe ˈoloˈolo.
6 ˈIu, ma God ka kwa-
tea logo na kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ki. Nia saungi
kira ˈani mafula, fasi ˈiri
ka faˈataˈinia fuana ngwae
ki taˈifau tae neˈe ke baˈa
fuli fuana ngwae neˈe kira
aburongo ana niaˈa ki.
7 Bore ma God faˈamauria
sa Lot, sulia sa Lot niaˈa
na ngwae saga, ma nia kasi
oga na abulaˈanga taˈa ana
ngwae neˈe kira aburongo
ana taki God ki.
8 Ma sa Lot neˈe nia saga,
nia tua faˈinida, ma ka lisi
kira, ma ka rongo kira sulia

asoa, ma na liana ka figwanu
liu sulia na abula taˈalada.
9 Nia neˈe, na Aofia sa-
iana ˈafilana na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana niaˈa
ki, fasi ˈiri neˈe ˈafitaˈiˈanga
ki noaˈa kasi faˈalida. Ma
nia saiana ka kwatea logo
na kwaˈikwaˈinga fuana ng-
wae taˈa ki, leleka ka dao
ana faˈi asoa fuana na mata-
langaˈinga mamana.
10 Ma nia ka kwatea
na kwaˈikwaˈinga doe ka
tasa fuana ngwae neˈe kira
roˈosulia na kwaiogaiˈanga
taˈa kira ki ˈani nonida,
ma kira ka ˈaila ˈani na
gwaungaˈi ˈanga God.

Ma na ngwae ki neˈe nau
ku fata sulida neˈe kira
faˈamanata ˈani sokea ki,
kira fata baˈalafe ma kira ka
fata noniraˈa liu. Ma noaˈa
kira kasi manata doe goˈo
ana anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi
langi, ma kira ka inaˈu ana
fata buri tolingaˈi ˈanga logo
ada.
11 Aia, ma na ˈainsel ki
bore, neˈe kira toˈo ana
ngasingasiˈanga doe liufia
na faˈamanata ˈosoˈoso
neˈeri ki, noaˈa kira kasi
fata faˈalia goˈo na anoˈi
ru ˈinotoˈa ki ˈi langi ˈani
alaˈanga ˈoidorole ˈunaˈeri
ki ˈi naˈona na Aofia.
12 Ma na faˈamanata
ˈosoˈoso neˈe ki noaˈa kira
kasi manata sulia na tae ki
neˈe kira sasiˈi. ˈUnaˈeri,
kira ka diˈia naˈa ru mauri
kwasi ki neˈe kira bolo
fuana daulada ma fuana
saungilada. Osiˈana neˈe
ngwae neˈeri ki, kira ka fata
ˈoidorole sulia ru neˈe noaˈa
kira kasi saiana ki. ˈUnaˈeri,
God ke saungida diˈia na ru
mauri kwasi ki.
13 Ma sulia na non-
ifiiˈanga neˈe kira sasia
ana ngwae, God ke duˈua
logo ˈani nonifiiˈanga. Na
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso
neˈe ki, fangalada doe, ma
kira ka kwaˈu, ma noaˈa kira
kasi dau sulia maurilada
fuana fangaˈa saena asoa ki.
Kamuˈa niniˈa, muke ˈeke
liu kaidaˈi kira fanga faˈi
kamu saena fikuˈa kamu ki,
sulia na abulalada taˈa liu,
ma kira saiana kike soke ana
kaidaˈi ki taˈifau.
14 Ma na kaidaˈi kira
lisia na kini, kira ka
oga kakabaralana. Noaˈa
kira kasi mamalo faˈasia
abula taˈangaˈa. Ma kika
talaˈia na ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki
ngwataˈutaˈu ˈani abula
taˈangaˈa. Ma kira ka
oga liua guguta ˈanga. Ma
osiˈana na ru neˈeri ki, God
ka kwatea kwaˈikwaˈinga
fuada.
15 Kira leka matamata
faˈasia na tala saga, ma kira
ka leka ˈada sulia falafala
taˈa sa Balaam, na ngela sa
Beor. Sulia sa Balaam✡ oga
liua na mani neˈe nia ke
ngalia ana sasilana ru taˈa
ki.
16 Nia neˈe God ka kwatea
na dongki nia ka fata balufia
ˈani lingalinga ˈi ru diˈia
ngwae. Ma kaidaˈi sa Bal-
aam na profet rongoa neˈe
dongki nia fata ˈunaˈeri, nia
ka faˈasia naˈa abula bole-
boleˈanga nia ki.

✡ **2:15** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16

17 Aia, ma na ngwae neˈe kira faˈamanata ˈani
na sokeˈa, kira diˈia goˈo
ˈada ta maˈe kafo busu ba
noaˈa ta kafo saena ma ka
langalanga. Ma kira ka diˈia
logo na gwaˈi salo ba na iru
irufia ˈiri na uta noaˈa kasi
toˈo. Nia neˈe God ka sasi
akaˈu ana lokafo rorodoˈa
fuada.
18 Kira tafeda talada ma na
fatalada ka bolebeleˈa goˈo
ˈana. Ma ti ngwae neˈe
kira kakari alifaˈi ka sui, ma
kira ka talaˈae kika rokisia
na abulaˈanga kira ki, ma
noaˈa kasi abula taˈa faˈinia
na ngwae neˈe kira rora
ki. Ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani sokeˈa, kira
faˈarora laˈu ngwae neˈeri ki
ˈani na kwaiogaiˈanga taˈa
ki ˈani nonida.
19 Osiˈana na ngwae
faˈamanata neˈeri ki, kira
fata ˈuri fuada, “Kaimili
fata alangaˈi fuamuˈa neˈe
muke aloge fasi ˈiri muke
sasia amuˈa ta ru bore
ˈana neˈe kamu oga sasilani
ki.” Bore ma ngwae
faˈamanata neˈeri ki talada
noaˈa kira kasi aloge. Kira
diˈia na ngwae rao ˈoˈo
fuana na falafala taˈa kira
ki neˈe faˈalida. Sulia
kwaiogaiˈanga taˈa kira ki
gwaungaˈi fafida, ma kira
noaˈa kasi mango faˈasia fuli
ru roraˈa.
20 ˈI naˈo na ngwae
faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri
ki kira saiana na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia, ma kira ka
kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa ki saena magalia
neˈe saiana faˈalilada. Bore
ma kira ka oli laˈu ˈuana
na sasilana taˈangaˈa kira ki
ba kira sasiˈi maˈi ˈi naˈo,
fasi ˈiri neˈe taˈangaˈa ki
ka gwaungaˈi fafida. Ma ˈi
niniˈari kira ka taˈa ka liufia
naˈa kaidaˈi neˈe kira ˈiri sai
ˈua ana sa Jesus Christ.
21 Taˈi leˈa nama ˈana
fuada diˈia noaˈa kira kasi
dao toˈona na tala ˈuana
ˈoloˈoloˈa. Ma nia ka taˈa liu
naˈa fuada neˈe kira dao laˈu
toˈona tala ˈuana ˈoloˈoloˈa,
ma kira ka abula laˈu
faˈasia. Ma noaˈa kira kasi
roˈosulia faˈamanataˈanga
sa Jesus neˈe God kwatea
naˈa fuada.
22 Kira ka faˈataˈinia ma-
mana na alaˈanga ba ˈuri
ki, “Na kui oli ka ˈania logo
tae neˈe nia moataˈinia.”
Ma ta alaˈanga laˈu ka ˈuri,
“Gwata neˈe kira siufia non-
ina ka sui naˈa, oli ka buni-
buni laˈu saena moˈamoˈa.”

3

Olilana maˈi na Aofia

1 Kwaima leˈa nau kina
ˈae, ruana kaidaˈi neˈe
nau ku kerekere naˈa
fuamuˈa niniˈa. Duˈungana
tae neˈe nau ku keresia
laˈu kwau kerekereˈa neˈe
fuamuˈa osiˈana nau ku
oga faˈamanata oliˈa amuˈa
ˈuana ru neˈeri ki, ˈasu
ˈubani kamu kata manata
rora.
2 Nau ku oga muke
manata toˈona alaˈanga
neˈe profet abu ki ba
ˈi naˈo maˈi, faˈinia na
faˈamanataˈanga na Aofia
kia neˈe faˈamauri kia.
Na ngwae ni lifurongo ki
neˈe kira fata faˈataloˈania
fuamuˈa, kira neˈe saea

na faˈamanataˈanga neˈe
fuamuˈa.
3 ˈIu, na ru doe neˈe nau
ku oga muke saiana ana
faˈi asoa ˈisi ki ba ti ng-
wae kike leka maˈi, ma na
kwaiogaiˈanga taˈa kira ki
ana noni ba talaˈi kira. Ma
kira ka fata ˈoidorole ˈuri
amuˈa,
4 “Na Christ baera nia
naˈa ˈi faˈi? Sulia nia
eta fataˈa nia ke baˈa oli
laˈu maˈi saena magalia
neˈe, bore ma noaˈa nia
kasi dao ˈua. Na ngwae
faˈinaˈonaˈo etaeta kia ki
kira mae naˈa. Ma leleka ka
dao ana kaidaˈi neˈe, noaˈa
ta ru kasi rokisi goˈo, talaˈae
maˈi ana talaˈaelana maga-
lia leka ka dao ˈi taˈena, na
ru ki taˈifau bolo goˈo ˈana.”
5 Aia, ngwae neˈe kira fata
ˈunaˈeri ki, kira oga kike
manata bura ana neˈe God
saungaˈinia ˈi langi faˈinia
na magalia goˈo ˈani fata-
lana. Nia saungaˈinia na
magalia ˈani na kafo, ma
nia ka kwatea na magalia ka
ruˈu maˈi faˈasia na kafo.
6 Ma ˈani kafo logo, God
ka takalongaˈinia na maga-
lia neˈe ka tua ˈi naˈo.
7 Aia, ma ˈani fatalana
God logo, nia ka sasia na
magalia neˈe ka tua faˈinia
lalifuˈanga masia kaidaˈi nia
ke baˈa takalongaˈinida ˈani
mafula. Ana faˈi asoa neˈeri,
God ke baˈa matalangani
na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana ki, ma ka
takalongaˈinida.
8 Aia, kwaima leˈa nau
kina ˈae, noaˈa kamu kasi
manata bura ˈani alaˈanga
ba ˈuri, taˈi asoa diˈia taˈi
toˈoni faˈi ngali ki ˈi maana
God, ma taˈi toˈoni faˈi ngali
ki diˈia logo taˈi asoa ˈi
maana God.
9 Nia neˈe na Aofia noaˈa
kasi dole liu goˈo fuana
faˈataˈi mamanaˈanga ana
fatalana sulia olilana maˈi,
sui bore ˈana ti ngwae kira
fia fasi nia ka dole mala
ˈana. Bore ma na Aofia nia
mabetau liu faˈi kamu. Nia
noaˈa kasi oga ta ngwae ke
funu. Bore ma nia oga liua
ngwae ki taˈifau kike kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kira ki.
10 Ma faˈi asoa neˈe na
Aofia ke oli maˈi, nia ke
dao maˈi diˈia ta ngwae bili,
sulia na ngwae ki kike baˈa
lebe. Ma ana faˈi asoa
neˈeri, kike baˈa rongoa na
lingalinga ˈi ru doe, ma na
mamanga ke baˈa sui. God
ke baˈa malangisia na ru ki
taˈifau saena mamanga ˈani
mafula. Ma na magalia ma
na ru ki taˈifau goˈo ˈi saena,
niˈi ke baˈa noˈana.
11 Ma osiˈana God ke
baˈa malangisia ru neˈeri
ki ˈunaˈeri, muke manata
leˈa sulia na falafala kamu
ki. Na abulaˈanga kamu ke
saga, ma muke roˈosulia na
kwaiogaiˈanga God ki.
12 Ma muke kwaimasi ana
faˈi asoa neˈe God ke mata-
langaˈi maˈi, ma muke sasi
fasi ˈiri faˈi asoa neˈe ke dao
ˈaliˈali maˈi. Ana faˈi asoa
neˈeri, God ke baˈa taka-
longaˈinia na mamanga ma
na ru ki taˈifau ˈi saena ˈani
mafula.
13 Aia, ma kulu lialia ma-
sia na magalia faolu ma ˈi

langi faolu neˈe God ka eta
fataˈa ˈani fuaka. Ma na
ngwae ki taˈifau ˈi neˈeri,
kike roˈosulia God.

14 ˈIu, kwaima nau kina
ˈae, kaidaˈi muke kwaimasi
ˈua goˈo amuˈa masia faˈi
asoa neˈeri, muke sasi
ngangata ˈuana sagalana
abulaˈanga kamu, ˈiri God
noaˈa kasi silolongaˈi kamu
fafia ta ru, ma kamu ka tua
kwaima faˈinia.
15 Noaˈa kamu kasi man-
ata bura ˈani duˈungana tae
neˈe na Aofia ka mabetau
faˈi kamu, sulia nia oga
fasi ˈiri muke kakari alifaˈi
ˈiri nia ke faˈamauri kamu.
Aia, osiˈana ru neˈeri logo
ba ngwaefuta kia sa Paul
nia kerekere fuamuˈa sulia.
God neˈe kwatea liatoˈonga
fuana sa Paul ˈiri nia ka
kerekere ˈunaˈeri.
16 Ana kerekereˈa sa Paul
ki taˈifau, nia faˈamanata
sulia na ru neˈeri ki. Ti
ru neˈe sa Paul faˈamanata
ˈani ki, niˈi ˈafitaˈi fuana
saiˈa ani. Ma na ngwae
neˈe noaˈa kira kasi sai ˈi
ru ma na faˈamamanaˈanga
kira ki noaˈa kasi ngasi, kika
bulasia ru sa Paul saea ki,
ma kira ka faˈamanata ˈani
na sokeˈa sulia, diˈia logo
ba kira sasia ana ti bali
ana Kerekereˈa Abu. Ma
osiˈana kira sasi ˈunaˈeri,
God ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.

17 ˈIu kwaima nau ki ˈae,
kaumulu saiana taˈifau naˈa
na ru neˈe ki. Nia neˈe,
muke lialia, ˈasu ˈubani
muka fiˈi faˈamamana ana
sokeˈa neˈe ngwae taˈa ki
kira faˈamanata ˈani, ma na
faˈamamanaˈanga kamu ki
ka ˈasia.
18 Ma muke sasi ˈuana lal-
ifuˈanga ˈani ngalilana na
alafeˈanga na Aofia kia sa
Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia, ˈiri muke baˈa sai leˈa
ana. Kuke baˈatafea ana
kaidaˈi neˈe ma ka tua tua
firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John naˈa neˈe keresia buka neˈe. Niaˈa ta taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba sa Jesus ki, ma nia ba keresia logo Faˈarongoˈa Leˈa sa John. Saena kerekereˈa neˈe, nia saea fuana ngwae faˈamamana ki kike uu ngasi ana falafala God ki, ma kika madafia faˈamanataˈanga rora ki. Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈosoˈoso kira saea sa Jesus noaˈa kasi koso maˈi ˈani noniˈi ngwae mamana. ˈIu, sa John ka saea fuana ngwae faˈamamana ki kike madafia faˈamanataˈanga rora kira ki. Sa John oga Kristin ki fuana dongalana faˈamanataˈanga sa Jesus Christ ba lifurongo ki alaˈa naˈa maˈi sulia. Na lifurongo ba kiri, kira lisia naˈa sa Jesus kaidaˈi nia tua. Ma kira ka bolo fuana faˈamanataˈanga sulia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa & 1:1-10

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga & 2:1-17

Na Malimae sa Jesus Christ & 2:18-29

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu & 3:1-24

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki & 4:1-6

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu & 4:7-21

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia & 5:1-21

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa

1 Nau ku kerekere kwau fuaumulu sulia na Alaˈanga neˈe kwatea mauriˈa mamana. Na Christ naˈa neˈe Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri. Ma nia tua mala maˈi ˈua ana etangilana magalia. Bore ma kaidaˈi neˈe, kaimili lifurongo ki rongoa naˈa, ma kami ka lisia naˈa ˈani maamiˈa. Ma kami ka sama naˈa toˈona ˈani na limamiˈa.

2 Na Mauriˈa mamana neˈe ka alua naˈa na ngwae, ma kami ka lisia naˈa. Nia neˈe kami ka fata sulia, ma kami ka faˈarongo kaumulu sulia na Mauriˈa firi neˈe nia tua ni fuli faˈinia God na Maˈa. Ma God ka faˈataˈinia naˈa Mauri mamana neˈe fuaimili.

3 Kami lisia ma kami ka rongoa na Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri, ma kami ka faˈarongo logo ˈani fuamuˈa, fasi ˈiri muke fiku faˈi kaimili saena na mauriˈa neˈe kami tua ˈani faˈinia na Maˈa ma sa Jesus Christ na Ngela nia.

4 Ma kami keresia na ru neˈe ki kwau fuamuˈa fasi ˈiri na saesaeleˈa ˈanga kulu ke leka talau.

Abulalana God madakola taˈifau

5 Ma na faˈarongoˈa neˈe
kami rongoa faˈasia na
Ngela God ma kami ka saea
fuamuˈa neˈe ˈuri: God
nia diˈia na madakolaˈanga
osiˈana nia leˈa ka tasa liu,
ma ka noaˈa ta maˈe rodo
ana niaˈa.
6 Ma diˈia kuka saea fasi
kulu fiku ˈado kwaima naˈa
faˈinia God, ma kulu ka tua
ˈua goˈo ˈakulu saena maˈe
rodo, kulu ka soke liu ˈani fa-
talaka, ma falafala kulu ki ka
ˈiri tua sulia mamanaˈanga.
7 Bore ma diˈia kulu
tua sulia na mauriˈa ana
madakoˈanga God, diˈia
God nia tua sulia na
madakoˈanga nia, ˈunaˈeri
kulu fiku faˈi kulu kwailiu,
ma na maelana sa Jesus, na
Ngela nia, ka faˈasikasika
kia faˈasia na taˈangaˈa ki
taˈifau.
8 Ma diˈia kulu saea noaˈa
kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa,
kulu ka soke kulu talakulu.
Diˈia kulu fata ˈunaˈeri,
tama noaˈa kulu kasi sai
goˈo ana na mamanaˈanga
God.
9 Bore ma diˈia kulu fu-
langaˈinia na roraˈa kia ki
fuana God, nia ke baˈa ru-
fuanata ana na roraˈa kia
ki, ma ka faˈasikasika kia
faˈasia na taˈangaˈa kia ki
taˈifau, osiˈana nia ke baˈa
faˈamamana na eta fataˈa
nia fuana sasilana na ru
neˈeri, ma nia ka sasia naˈa
ru saga.
10 Ma diˈia kulu saea noaˈa
kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa
ana kiaˈa, tama kulu saea
God na ngwae ˈosoˈoso goˈo
ana niaˈa talana, ma na fa-
talana God ka noaˈa kasi tua
goˈo saena maurilaka.

2

Na Christ nia lafua naˈa taˈangaˈa kia ki

1 Ngela nau kina ˈae, nau
ku keresia na ru neˈeri
ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke
tua faˈasia abula taˈangaˈa.
Bore ma diˈia ta ngwae ka
sasia ta taˈangaˈa, sa Je-
sus Christ na ngwae ana
ˈoloˈoloˈa neˈe ka kwaia-
masi ana Maˈa nia fuaka.
2 Ma sa Jesus Christ naˈa
neˈe kwaisuˈusiˈanga fuana
na lafulana na taˈangaˈa
kia ki. Ma noaˈa laˈu na
taˈangaˈa kia ki taˈifilia goˈo,
bore ma taˈangaˈa na ngwae
ki taˈifau.
3 Ma diˈia kulu roˈosulia
fata totongaˈi ˈanga God ki,
kulu ka sai mamana ana
neˈe kulu saiana God.
4 Ma na ngwae neˈe saea
nia saiana God, bore ma
noaˈa nia kasi roˈosulia goˈo
na fata totongaˈi ˈanga nia
ki, na ngwae neˈeri nia ka
soke liu, ma noaˈa nia kasi
sai goˈo ana mamanaˈanga
God.
5 Ma sa tai neˈe ka
roˈosulia na fatalana God,
niaˈa na ngwae neˈe alafe
mamana ana God. Ma ru
neˈe faˈataˈinia neˈe kulu
fiku faˈinia God nia ˈuri:
6 Sa tai neˈe saea nia tua
fiku faˈinia God, nia ke fulia
ru leˈa ki, ka diˈia logo ba sa
Jesus Christ neˈe fulia.

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga

7 Kwaima nau kina ˈae, na
alaˈanga totongaˈi neˈe nau
ku keresia kwau fuamuˈa,
noaˈa laˈu ta ru faolu, bore
ma na alaˈanga totongaˈi ˈua

ba kamu saiana naˈa maˈi
ˈua, ana etangilana kaidaˈi
kamu faˈamamana. Ma
na alaˈanga totongaˈi neˈeri
naˈa neˈe faˈarongoˈanga ba
kamu rongoa ka sui naˈa,
neˈe muke alafe fuamuˈa
kwailiu.
8 Ma na alaˈanga totongaˈi
neˈeri nama neˈe nau
ku keresia kwau fuamuˈa
neˈe faolu logo, osiˈana
neˈe mauriˈa sa Christ
ma na mauriˈa kamu
neˈe faˈataˈinia naˈa ma-
manaˈanga na alaˈanga
totongaˈi neˈeri, sulia na
maˈe rodo karangi ka sui
naˈa, ma na madakoˈanga
mamana ka rara naˈa saena
maurilamuˈa.
9 Ma sa tai neˈe ka saea nia
tua saena na madakoˈanga
God, bore ma nia mala taˈa
ana na ngwaefuta nia, nia
tua goˈo ˈana ˈua saena na
mae rodo.
10 Ma sa tai bore ˈana
neˈe alafe fuana ngwaefuta
nia, nia tua sulia na
madakoˈanga God. Ma
noaˈa nia kasi faˈarora ta
ngwae.
11 Ma sa tai neˈe nia mala
taˈa ana ngwaefuta nia, nia
tua ˈua saena na maˈe rodo.
Ma nia ka liu saena maˈe
rodo, ma noaˈa nia kasi sa-
iana na kula neˈe nia leka
ˈuana, sulia na maˈe rodo
faˈarodoa na maana.

Noaˈa kamu kasi oga na ru taˈa ki ˈi saena magalia neˈe

12-14 Ngela nau kina ˈae,
nau ku kerekere fuamuˈa,
sulia God nia rufuanata
naˈa ana taˈangaˈa kamu
ki osiˈana sa Christ, ma
kaumulu saiana God na
Maˈa. Ma nau ku kerekere
fuamuˈa na maˈa ki, sulia
neˈe kamu saiana na Christ
neˈe nia tua ˈua naˈa maˈi
ana etangilana magalia. Ma
nau ku kerekere fuamuˈa
na ˈalako ki, sulia kaumulu
ngasingasiˈa, ma na fatalana
God ka tua amuˈa, ma
kaumulu ka liufia naˈa ˈani
sa Saetan neˈe taˈa.
15 Ta neˈe nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi
oga na falafala taˈa ki ana
mauriˈa neˈe ma na ru taˈa
ki ˈi saena na magalia. Diˈia
kamu kwaima ana magalia,
noaˈa kamu kasi kwaima
fuana God na Maˈa.
16 Na kwaiogaiˈanga fuana
na ru taˈa ki, ma na ru
neˈe ngwae ki kira lisia ma
kira ka oga, ma na toˈo
ruˈa ki neˈe ngwae ki kira
lafe faˈinia, ma na ru taˈa
ki taˈifau saena na magalia,
noaˈa ta ru ada kasi leka
goˈo maˈi faˈasia na Maˈa.
Kira leka taˈifau goˈo maˈi
faˈasia na magalia.
17 Bore ma na magalia ma
na ru ˈi saena ki taˈifau neˈe
ngwae ki kira oga, ke baˈa
funu. Ma sa tai neˈe ke sasi
sulia na kwaiogaiˈanga God,
nia ke baˈa mauri firi.

Na Malimae sa Jesus Christ

18 Ngela nau kina ˈae,
ˈisilana na magalia nia
karangi naˈa! Ma kaumulu
rongoa taˈifau naˈa ba na
Malimae sa Jesus Christ ke
baˈa dao maˈi. Ma ana
kaidaˈi neˈe, na malimae
ˈoro nia ki kira dao naˈa.
Nia neˈe, kulu ka saiana
neˈe ˈisilana na magalia nia
karangi ka dao naˈa.

19 Na malimae neˈe ki
kira leka naˈa faˈasi kulu,
duˈungana noaˈa kira kasi
mamana goˈo saena na
fikutaˈi ngwae faˈamamana
kulu. Ma diˈia kira tua
saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana kulu, kira tua
fiku goˈo ˈada ˈua faˈi
kulu. Bore ma, ana kaidaˈi
kira leka naˈa faˈasi kulu
ˈunaˈeri, nia faˈataˈinia neˈe
kiraˈa taˈifau noaˈa laˈu
na ngwae mamana ki ana
fikutaˈi ngwae kulu.

20 Bore ma fuamuˈa,
sa Christ na ngwae abu
nia kwatea naˈa Anoˈi
ru Abu, ˈiri neˈe kamuˈa
taˈifau goˈo muke saiana na
mamanaˈanga.

21 Nau ku kerekere
fuamuˈa ma noaˈa laˈu
osiˈana neˈe kamu kina
na mamanaˈanga. Nau
ku kerekere fuamuˈa,
osiˈana kamu saiana na
mamanaˈanga, ma muka
saiana logo neˈe noaˈa ta
sokeˈa ˈiri leka maˈi faˈasia
na mamanaˈanga.

22 ˈUri ma sa tai neˈe na
ngwae ˈosoˈoso? Ta ng-
wae bore ˈana neˈe saea fasi
sa Jesus noaˈa laˈu na ng-
wae filia God. Na ngwae
ˈunaˈeri, nia neˈe na mali-
mae sa Jesus Christ, sulia nia
ˈaila ˈani God na Maˈa ma na
Ngela nia.

23 Ma ngwae ki taˈifau
neˈe ˈaila ˈani na Ngela, kira
ˈaila logo ˈani na Maˈa. Bore
ma ngwae ki taˈifau neˈe
kira saea kira faˈamamana
ana na Ngela, kira tua fiku
logo faˈinia na Maˈa.

24 Muke gonia saena na
liamuˈa na faˈarongoˈanga
neˈe kamu rongoa naˈa maˈi
ˈua. Ma diˈia kamu gonia
na faˈarongoˈanga neˈeri,
muke tua fiku faˈinia na
Ngela ma na Maˈa sulia asoa
ki.

25 Ma kuka toˈo ana na
mauriˈa firi neˈe sa Christ
eta fataˈa ˈani fuana kwate-
lana fuakulu.

26 Nau ku keresia kwau
na ru neˈe ki fuamuˈa, ˈiri
kamu ke madafia na ngwae
neˈe kira iliili ˈuana soke
lamuˈa ki.

27 Bore ma fuamuˈa, sa
Christ nia kwatea naˈa na
Anoˈi ru Abu. Noaˈa kamu
kasi lulu naˈa ˈuana ta ng-
wae neˈe ke faˈamanata ru
laˈu fuamuˈa, sulia na Anoˈi
ru Abu tua naˈa faˈi kamu.
Ma na Anoˈi ru Abu neˈe
sa Christ kwate fuamuˈa, nia
faˈamanata kamu naˈa ˈani
na ru ki taˈifau. Ma na ru ki
taˈifau neˈe nia faˈamanata
kamu ˈani ki niˈi mamana,
ma noaˈa kasi rora. Nia
neˈe muke tua fiku faˈinia sa
Christ, diˈia na Anoˈi ru Abu
faˈamanata kamuˈa ˈani.

Kiaˈa na ngela God ki naˈa

28 Ngela nau kina ˈae,
kamu tua fiku faˈinia sa
Christ, fasi ˈiri ana na
kaidaˈi nia ke oli maˈi, noaˈa
kulu kasi maˈu, ma noaˈa
kulu kasi ago laˈu faˈasi nia
ˈania ˈekeˈa ana faˈi Asoa
nia ke dao ana.

29 Muke saiana God nia
ˈoloˈolo. Nia neˈe, muke sai
logo ana na ngwae ki taˈifau
neˈe kira sasia na ru neˈe
ˈoloˈolo ki, kira naˈa neˈe na
ngela God ki.

3

1 Muke manata basi sulia
na alafeˈanga God na Maˈa
fuaka! Na alafeˈanga nia
doe liu, nia neˈe nia ka sae
kulu ˈani na ngela nia ki,
ma nia ka mamana naˈa.
Na ngwae saena magalia ki
noaˈa kira kasi saiana neˈe
kuluˈa ngela God ki, osiˈana
noaˈa kira ˈiri saiana God.
2 Kwaima nau kina ˈae,
kuluˈa ngela God ki naˈa,
ma God kasi faˈataˈinia ˈua
fuakulu nia ke baˈa rokisi
faˈuta akulu ana kaidaˈi
neˈe ke dao maˈi. Bore ma
kulu saiana ana kaidaˈi neˈe
sa Jesus Christ ke baˈa oli
maˈi, kuke baˈa diˈia niaˈa,
osiˈana kuke baˈa lisia niaˈa
mamana naˈa.
3 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira kwaimasi ana sa
Christ ˈunaˈeri, kira tagi sul-
ida talada kika tua sikasika,
diˈia sa Christ neˈe nia tua
sikasika.
4 Ma ngwae ki taˈifau neˈe
kira abula taˈa, kira ˈoia na
taki God ki, osiˈana neˈe
abula taˈangaˈa naˈa neˈe
ˈoilana taki God ki.
5 Ma kaumulu sai naˈa
ana, sa Jesus Christ nia leka
naˈa maˈi ˈiri ka lafua na
taˈangaˈa kulu ki, ma nia
noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta
taˈangaˈa.
6 Ma sa tai faˈida neˈe
kira tua fiku faˈinia sa
Christ, noaˈa nia kasi tua
tari goˈo ˈana fuana abula
taˈangaˈa. Ma sa tai neˈe
ka tua tari goˈo ˈana fuana
abula taˈangaˈa, noaˈa nia
kasi malingaˈinia ma noaˈa
kasi saiana sa Christ.
7 Ngela nau kina ˈae, kamu
kasi faˈamamana ana ta ng-
wae neˈe soke kamu. Sa tai
neˈe fuli ru lana saga, nia
saga ˈi maana God, diˈia logo
sa Christ neˈe nia saga.
8 Ma sa tai neˈe ka tua
tari goˈo ˈana fuana abula
taˈangaˈa, niaˈa na ngela sa
Saetan, sulia sa Saetan ab-
ula taˈa ˈita naˈa maˈi ana
etangilana magalia. Aia,
na Ngela God nia leka maˈi
fuana takalongaˈilana na ru
neˈe sa Saetan sasiˈi ki.
9 Ma ngela God ki taˈifau,
noaˈa kira kasi tua tari
goˈo ˈada ˈania na abula
taˈangaˈa, sulia kira toˈo
naˈa ana mauriˈa God ana
kiraˈa. Ma ka ˈafitaˈi fuana
nia tua tari goˈo ˈana fuana
abula taˈangaˈa, sulia God
naˈa neˈe na Maˈa nia.
10 Nia neˈe ka faˈataˈinia
naˈa matamatalana na ngela
God ki taˈifau faˈasia na
ngela sa Saetan ki: Ta ngwae
neˈe noaˈa kasi abula saga,
ma noaˈa kasi alafe fuana na
ngwaefuta nia, niaˈa noaˈa
laˈu na ngela God.

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu

11 Na faˈarongoˈanga neˈe
ba kamu rongoa naˈa maˈi
ana etangilana nia ˈuri:
Kuke alafe fuaka kwailiu.
12 Ma noaˈa kulu kasi diˈia
laˈu sa Kein, na ngwae ba sa
Saetan nia sura ana, ma nia
ka saungia na ai burina sa
Abel. Faˈuta neˈe sa Kein ka
saungia? Sulia na ru sa Kein
sasiˈi ki niˈi taˈa, ma na ru
sa Abel sasiˈi ki niˈi saga.✡

✡ **3:12** Genesis 4:1-16

13 Ngwaefuta kina, noaˈa
kamu kasi ˈarefo, si diˈia na
ngwae taˈa ki saena magalia
kira ˈaila ˈani kamu.
14 Kulu sai naˈa ana na
ru neˈe: ˈI naˈo maˈi, kulu
tua ˈi olofana na ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa, bore
ma kaidaˈi neˈe kulu toˈo
naˈa ana mauriˈa firi. Kulu
saiana na ru neˈeri, su-
lia kulu alafe fuana na ng-
waefuta kia ki. Ma sa tai
neˈe noaˈa kasi alafe fuana
na ngwaefuta nia, nia tua
ˈua ˈi olofana na ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa.
15 Ma diˈia sa tai neˈe ka
lia taˈafia na ngwaefuta nia,
niaˈa na ngwae sau ngwae.
Ma muke saiana neˈe ngwae
sau ngwae noaˈa kasi toˈo
ana na mauriˈa firi.
16 Kaidaˈi sa Jesus Christ
nia mae ˈusi kia, nia
faˈataˈinia na falafala fuana
neˈe kuke alafe fuana ngwae
ki. Nia neˈe kuluˈa logo,
fuila kuke maˈudi logo
fuana na maeˈa ˈusia na
ngwaefuta kia ki.
17 Diˈia ta ngwae neˈe toˈo
ana ru ki taˈifau neˈe nia
boˈoboˈo ˈuani, ma nia ka
lisia na ngwaefuta nia ka
boˈoboˈo ˈuana ta ru, bore
ma noaˈa nia kasi manataia
goˈo na ngwae neˈeri, ma
noaˈa kasi ˈafia goˈo, nia
ˈafitaˈi ka alaˈa mamana fasi
nia alafe fuana God.
18 Ngela nau kina ˈae,
noaˈa kulu kasi alafe goˈo
ˈani alaˈanga ˈoˈo. Kuke
faˈataˈinia na alafeˈanga
mamana kia ˈani ru neˈe
kulu sasiˈi ki.
19 Kaidaˈi kulu alafe
ˈunaˈeri, nia neˈe kwate
kulu ka saiana neˈe kulu
toˈo ana na mamanaˈanga,
ma noaˈa kulu kasi manata
ˈabera kaidaˈi kulu foˈosia
God.
20 Bore ma diˈia na man-
ataka nia matalangaˈi kia,
kulu saiana manatana God
neˈe doe ka liufia na man-
ataka, ma nia saiana na ru
ki taˈifau.
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta
leˈaleˈa kina ˈae, diˈia
manataka noaˈa kasi mata-
langaˈi kia, noaˈa kulu kasi
maˈu kaidaˈi kulu foˈosia
God.
22 Ma kulu ka ngalia ta
tae bore ˈana neˈe kulu
gania God ˈuana, osiˈana
kulu roˈosulia na alaˈanga
totongaˈi nia ki, ma kulu ka
sasia ru neˈe faˈasaeleˈa nia
ki.
23 Aia, na alaˈanga to-
tongaˈi nia ka ˈuri: Kuke
faˈamamana ana sa Jesus
Christ na Ngela nia, ma kulu
ke alafe fuaka kwailiu, diˈia
ba sa Jesus Christ nia fata
totongaˈi maˈi ˈani fuaka.
24 Ma sa tai neˈe ka
roˈosulia na alaˈanga to-
tongaˈi God ki, nia tua ana
God, ma God ka tua logo ana
niaˈa. Ma osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe nia ka kwatea
fuaka, kulu ka sai naˈa ana
neˈe God nia tua aka.

4

Na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso

1 Kwaima nau kina
ˈae, noaˈa kamu kasi
faˈamamana na alaˈanga
ana ngwae ki taˈifau neˈe
kira saea kira toˈo ana na
Anoˈi ru Abu. Bore ma muke
ilitoˈoda basi fasi ˈiri muke

dao toˈona diˈia neˈe anoˈi
ru neˈe kira toˈo ana nia ˈita
maˈi faˈasia God. Sulia na
profet ˈosoˈoso ˈoro ki kira
leka naˈa ana kula ki taˈifau.
2 Muke baˈa dao toˈona
diˈia niaˈa toˈo ana na Anoˈi
ru mamana faˈasia God diˈia
kamu sasi ˈuri: Ngwae ki
taˈifau neˈe faˈarongo ˈani
sa Jesus Christ neˈe leka
maˈi ma ka alua naˈa na
ngwae, na ngwae neˈeri nia
toˈo ana Anoˈi ru neˈe leka
maˈi faˈasia God.
3 Bore ma diˈia ta ngwae
neˈe tofea na ru neˈeri sulia
sa Jesus, nia kasi toˈo goˈo
ana na Anoˈi ru neˈe nia leka
maˈi faˈasia God. Na ano ˈi
ru neˈe nia toˈo ana, nia leka
lala maˈi faˈasia na Malimae
sa Jesus Christ. Ma kaumulu
rongoa taˈifau naˈa na Mali-
mae sa Jesus Christ ke baˈa
dao maˈi, ma ana kaidaˈi
neˈe nia tua naˈa ˈi saena na
magalia.

4 Ngela nau kina ˈae,
kamuˈa naˈa neˈe na ngwae
God ki, ma muka liufia
naˈa na profet ˈosoˈoso ki.
Sulia neˈe Anoˈi ru Abu
neˈe tua ana kamuˈa, nia
ngasingasiˈa ka tasa ana sa
Saetan neˈe nia tua ana na
ngwae taˈa ki saena magalia.
5 Ma na profet ˈosoˈoso
neˈeri ki, kira fata sulia na
ru ana taˈalana na magalia,
ma na ngwae taˈa neˈe saena
magalia ki kira ka roˈo sul-
ida, osiˈana na profet neˈe
ki kiraˈa ngwae ana unitaˈi
ngwae taˈa saena magalia
neˈe.
6 Bore ma kuluˈa naˈa neˈe
ngwae God ki. Ma sa tai neˈe
saiana God, nia ka roˈo suli
kulu. Ma sa tai neˈe noaˈa
laˈu na ngwae God, noaˈa
nia kasi roˈo suli kulu. Nia
neˈe sasi kulu ka lia sai naˈa
ana matamataˈanga ˈi safi-
tana na Anoˈi ru mamana
ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso.

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu

7 Kwaima nau kina ˈae,
kulu ke alafe fuakulu
kwailiu, sulia na alafeˈanga
nia ˈita maˈi faˈasia God. Ma
sa tai neˈe ka alafe, niaˈa
naˈa neˈe ngela God, ma nia
ka sai logo ana God.
8 Ma sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa kasi alafe, noaˈa nia
kasi saiana God, osiˈana God
neˈe nia alafe.
9 Ma God ka faˈataˈinia
na alafeˈanga nia fuaka ˈani
kwatelana maˈi taˈi Ngela
mutaˈi nia saena magalia,
fasi ˈiri kulu ka toˈo ana
mauri mamana sulia niaˈa.
10 Aia, na alafeˈanga
mamana noaˈa laˈu neˈe
kulu alafe fuana God, bore
ma God neˈe alafe fuaka,
ma nia ka kwatea maˈi na
Ngela nia ˈiri nia diˈia na
kwaisuˈusiˈanga fuana nia
rufuanata ana taˈangaˈa kia
ki.
11 Kwaima nau kina ˈae,
osiˈana God nia alafe fuaka
ˈunaˈeri, kuke alafe logo
fuaka kwailiu.
12 Noaˈa ta ngwae kasi lil-
isia ˈua God. Si diˈia kulu ka
alafe fuaka kwailiu, God ka
tua fiku faˈi kia ma na alafe
ˈanga nia ka fiˈi aliˈafu ana
kiaˈa.
13 Ma kulu ka saiana kulu
fiku faˈinia God ma nia ka
fiku faˈi kia, sulia nia kwatea
naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaka.

14 Ma kami ka lisia naˈa
na Ngela nia, ma kami ka
saea naˈa fuana ngwae ki
neˈe God na Maˈa nia kwa-
tea naˈa maˈi fasi ˈiri ka
faˈamauria naˈa ngwae ki
taˈifau saena magalia.
15 Ma diˈia ta ngwae ka
alaˈa laˈalaˈa ˈani sa Jesus
neˈe na Ngela God, nia tua
fiku faˈinia God, ma God ka
tua fiku logo faˈinia.
16 Ma kulu sai naˈa ana,
ma kulu ka faˈamamana ana
na alafeˈanga neˈe God nia
toˈo ana fuaka.
God neˈe na alafeˈanga,
ma sa tai neˈe ka alafe, nia
ka tua fiku naˈa faˈinia God,
ma God ka tua fiku faˈinia.
17 Diˈia kulu alafe ma-
mana fuana ngwae ki, na
maurilaka saena magalia
neˈe ka diˈia logo na
maurilana sa Jesus Christ,
tama noaˈa kulu kasi maˈu
ana faˈi asoa ana kwai
matalangaˈi ˈanga.
18 Sa tai bore ana neˈe
nia toˈo ana alafeˈanga,
noaˈa nia kasi maˈu, osiˈana
kaidaˈi kulu alafe fuana
ngwae ki, noaˈa kulu kasi
maˈungia kwaˈikwaˈinga
God. Bore ma sa tai
neˈe noaˈa kasi alafe ana
ngwae ki, nia ke baˈa maˈu,
osiˈana nia ke maˈu lala ˈani
kwaˈikwaˈinga ana God. Si
diˈia ta ngwae nia maˈu ˈani
God, nia faˈataˈinia neˈe
noaˈa nia kasi alafe mamana
fuana ngwae ki.
19 Kulu alafe osiˈana God
naˈa neˈe eta alafe fuaka.
20 Diˈia ta ngwae neˈe
saea nia alafe fuana God,
bore ma nia ka lia taˈafia
na ngwaefuta nia, niaˈa na
ngwae ˈosoˈoso goˈo ˈana.
Diˈia noaˈa nia kasi alafe
fuana ngwaefuta nia, na ng-
wae neˈe nia lisia, tama nia
ˈafitaˈi liu ka alafe fuana
God neˈe noaˈa nia kasi lisia.
21 Ma na alaˈanga to-
tongaˈi neˈe God kwatea
fuaka nia ˈuri: Sa tai bore
ˈana neˈe ke alafe fuana
God, nia ke alafe logo fuana
na ngwaefuta nia.

5

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia

1 Ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana neˈe sa Je-
sus niaˈa na Christ, na ng-
wae neˈe God filia, kira naˈa
neˈe ngela God ki. Ma ngwae
ki taˈifau neˈe alafe fuana
na Maˈa, kira ka alafe logo
fuana na ngela nia ki.
2 Aia, kulu saiana kulu
ka alafe fuana ngela God
ki sulia kulu alafe fuana
God, ma kulu ka roˈosulia na
alaˈanga totongaˈi nia ki.
3 Ma diˈia kulu ka
alafe fuana God, kulu ka
faˈataˈinia ˈania neˈe kulu
roˈosulia naˈa alaˈanga
totongaˈi nia ki. Ma na
alaˈanga totongaˈi nia ki kasi
ˈafitaˈi goˈo fuaka,
4 sulia neˈe ngela God ki
taˈifau, kira ka liufia na
taˈangaˈa ki saena na ma-
galia. Ma kulu ka liu-
fia naˈa taˈangaˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kia ana
sa Jesus.
5 Taˈifilia goˈo na ngwae
neˈe kira faˈamamana neˈe
sa Jesus na ngela God, kira
liufia na taˈangaˈa.

Na faˈarongoˈanga sulia sa Jesus neˈe mae fuaka

6 Sa Jesus Christ naˈa
na ngwae neˈe nia leka
maˈi faˈinia na kafo ana
siuabuˈanga ma na ˈabu ana
maelana. Noaˈa nia ˈiri leka
maˈi faˈinia na kafo goˈo
tiˈana, bore ma nia leka maˈi
faˈinia na ro ru neˈeri ki
taˈifau goˈo, na kafo ma na
ˈabu. Ma na Anoˈi ru Abu ka
faˈarongo logo sulia, osiˈana
na Anoˈi ru nia fata ˈani na
mamanaˈanga.
7 Na uulu ru neˈe ki kira
faˈataˈi madako ana sa Jesus
fuaka:
8 Na Anoˈi ru Abu, ma
na kafo, ma na ˈabu. Ma
na uulu ru neˈeri ki, kira
faˈataˈinia goˈo taˈi ru.

9 Kulu faˈamamana ana na
fatalana na ngwae. Bore ma
na fatalana God neˈe ngasin-
gasiˈa ka tasa, ma nia ka fata
faˈamamana naˈa taˈifau su-
lia na Ngela nia.
10 Sa tai neˈe ka
faˈamamana ana na Ngela
God, nia ka faˈamamana ana
tae neˈe God nia fata ˈania
sulia na Ngela nia. Bore
ma sa tai neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana tae neˈe
God nia fata ˈania sulia na
Ngela nia, nia saea God na
ngwae ˈoso, sulia noaˈa nia
kasi faˈamamana ana na tae
neˈe God saea sulia na Ngela
nia.
11 Ma alaˈanga neˈe God ka
faˈamamana sulia na Ngela
nia neˈe ˈuri: God kwatea
naˈa na mauriˈa firi fuaka,
ma na mauriˈa neˈe ka ˈita
maˈi faˈasia na Ngela nia.
12 Ma sa tai bore ˈana neˈe
tua fiku faˈinia na Ngela
God, nia toˈo ana na mauriˈa
firi. Ma sa tai neˈe noaˈa
kasi tua fiku faˈinia na Ngela
God, nia noaˈa kasi toˈo logo
ana na mauriˈa firi.

Na mauriˈa firi

13 Nau ku keresia na ru
neˈe fuamuˈa ngwae neˈe
faˈamamana ana na Ngela
God, fasi ˈiri muke saiana
neˈe kaumulu toˈo naˈa ana
na mauriˈa firi.
14 Ma kulu sai leˈa
ana neˈe God rongoa na
foˈongaˈa kia ki, ana kaidaˈi
kulu gania ˈuana ta ru neˈe
donga na kwaiogaiˈanga nia.
15 Nia rongo kia goˈo ˈana
ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe
kulu gania ana. ˈUnaˈeri,
kulu ka sai logo ana neˈe
nia kwatea fuaka na tae neˈe
kulu gania faˈasia.
16 Ma diˈia ˈoko lisia ta
ngwaefuta amu nia sasia
ta ru taˈa neˈe noaˈa nia
kasi maelia, nia totolia ˈoko
foˈosia God fuana, ma nia ka
kwatea mauriˈa fuana. Nau
ku fata sulia na ngwae neˈe
taˈangaˈa kira ki noaˈa kasi
talaˈia na ngwae ki ˈuana
maeˈa ˈua. Bore ma ta taˈi
taˈangaˈa logo talaˈia naˈa
ngwae ˈuana na maeˈa. Ma
noaˈa nau kusi saea laˈu fasi
neˈe muke foˈosia God fuana
sulia ru neˈeri.
17 Na ru ki taˈifau neˈe
kulu sasiˈi ka taˈa niˈi rora
taˈifau goˈo. Bore ma ti
taˈangaˈa noaˈa kasi talaˈia
na ngwae ˈuana na maeˈa.

18 Kulu ka saiana na ngela
God ki noaˈa kasi inaˈu ana
abula taˈangaˈa, osiˈana sa
Jesus na Ngela God nia lia
sulida, ma sa Saetan neˈe

taˈa nia ˈafitaˈi liu ka sasia
ta ru ka faˈalida.
19 Aia, kulu sai naˈa ana
kuluˈa na ngwae God ki, ma
sa Saetan ka gwaungaˈi fafia
na ngwae matamata ana ma-
galia neˈe.
20 Ma kulu ka sai logo ana
neˈe Ngela God nia leka naˈa
maˈi, ma ka kwatea naˈa
na malingaˈi ruˈanga fuaka,
fasi ˈiri kulu ka saiana na
God mamana. Ma kulu ka
tua fiku faˈinia na God ma-
mana ˈania fikuˈa faˈinia sa
Jesus Christ na Ngela nia.
Nia naˈa neˈe God mamana,
ma nia naˈa neˈe mauriˈa
firi.
21 Ngela nau kina ˈae,
muke tagi suli kamu ta-
lamuˈa faˈasia na ru neˈe ti
ngwae kira saea ˈani god ki,
bore ma noaˈa laˈu na God
mamana.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John keresia kerekereˈa neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki kira faˈakaisia ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri, sa John noaˈa kasi oga keresilana satana ngwae faˈamamana ki saena kerekereˈa nia, ˈasu ˈubani ta ngwae taˈa kata ngalia satada ma ka faˈakaisida. Goˈo, sa John saea neˈe nia kerekere fuana na ˈafe neˈe God filia ma na ngela nia ki. Kaidaˈi nia saea ˈafe ma ngela nia, nia fada goˈo ˈania na fikutaˈi ngwae faˈamamana. Ma sa John saea nia talana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana baera.

Sa John faˈabasua ngwae Kristin ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae.

1 Nau na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana niniˈa, nau ku kerekere fuamu ˈafe neˈe God filia naˈa. Nau ku alafe mamana liu fuamu ma na ngela ˈoe ki. Noaˈa laˈu taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira saiana na faˈarongoˈanga mamana God, kira alafe logo fuamuˈa.

2 Kami alafe fuamuˈa sulia kulu faˈamamana ana na faˈarongoˈanga mamana neˈe nia tua firi faˈi kia.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa, ma sa Jesus Christ na Ngela nia ˈiri ke ˈofe kia ma ka manatai kia, ma ka kwatea aroaroˈanga fuaka neˈe kulu faˈamamana ana faˈarongoˈanga mamana, ma kulu ka alafe fuakulu kwailiu.

Na mamanaˈanga ma na alafeˈanga

4 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku dao naˈa toˈona ti ngela ana ngela ˈoe ki, kira tua sulia na faˈarongoˈanga mamana diˈia na Maˈa nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.

5 Ma ngwae kwaima, nau ku saea kwau fuamu faˈinia ngela ˈoe ki fasi ˈiri kuke alafe fuaka kwailiu. Ru neˈeri noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi faolu niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa, bore ma na alaˈanga totongaˈi ˈua ba kulu saiana naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kulu faˈamamana.

6 Na fadalana na alafeˈanga neˈe nau ku fata sulia neˈe ˈuri: Kuke roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki. Na alaˈanga totongaˈi ba kamu rongoa ˈua naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kamu faˈamamana neˈe muke alafe fuamuˈa kwailiu.

7 Na ngwae ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka taˈifau naˈa ˈi saena na magalia. Ma kira na ngwae neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae. Ma na ngwae ˈunaˈeri ki

naˈa neˈe ngwae ˈosoˈoso
ki ma na Malimae sa Jesus
Christ ki.
8 Muke madafia ˈasu
ˈubani kira kata ˈoi ˈamuˈa
ma na kwaiaraˈa neˈe kamu
rao ˈuana kata funu. Bore
ma muke dau ngasi ˈiri
muke ngalia na kwaiaraˈa
aliˈafu kamu.
9 Ma na ngwae neˈe nia
rokisia na faˈamanataˈanga
sa Jesus Christ, ma
ka faˈamamana ana ta
faˈamanataˈanga matamata,
noaˈa nia kasi tua fiku
faˈinia God. Ma sa tai neˈe
ka faˈamamana ˈua ana
faˈamanataˈanga mamana,
nia tua fiku faˈinia na Maˈa
ma na Ngela.
10 Nia neˈe, diˈia ta ng-
wae ka dao siaumulu fasi
ˈiri neˈe nia faˈamanata,
ma nia ka ngalia maˈi ta
faˈamanataˈanga matamata,
noaˈa kamu kasi kwaloa
saena na luma kamu ki,
nama noaˈa kamu kasi ˈafia
faˈinia ta ru bore ˈana.
11 Si diˈia ta ngwae ka ˈafia
faˈinia ta ru bore ˈana, nia
ˈado kwaima naˈa faˈinia
ana ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nau ku toˈo ana ru ˈoro
ki fuana na faˈarongolamuˈa
ˈani, bore ma noaˈa nai si
oga goˈo keresilana. Nau
ku manata ˈuana daoˈa
toˈomuˈa, ma kulu ke tala
alaˈa fiku ˈakulu, fasi ˈiri
kuke saeleˈa liu ˈakulu.
13 Na kini futa ˈoe neˈe
God filia, na ngela nia ki
kwatea logo kwau fata leˈa
leˈa ˈanga kira ki fuamu.

Na Uula Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Sa John keresia kerekereˈa neˈe fuana taˈi faˈi naˈonaˈo ana siosi, satana sa Geas. Sa John nia fata leˈa leˈa ana sa Geas, osiˈana nia tagi leˈa sulia ngwae faˈamanata ki neˈe kira ˈidufaˈi dao dao ˈi neˈeri. Sa John faˈabasua sa Geas ke lialia leˈa ˈuana ti ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga sa John.

1 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, niniˈa kerekere kwau fuamu sa Geas neˈe nau ku alafe mamana fuamu.
2 Kwaima nau ˈae, nau ku foˈo ˈiri na ru ki taˈifau ka leˈa fuamu, ma ˈiri ˈoko tua ˈakwa, diˈia logo neˈe mangomu nia tatakila.
3 Nau ku saeleˈa liu naˈa ana kaidaˈi ti ngwaefuta akulu ana sa Jesus Christ neˈe kira dao maˈi, ma kira ka faˈarongo nau neˈe maurilamu roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana.
4 Ana kaidaˈi nau ku rongoa na ngela nau ki kira roˈosulia ˈua na faˈamanataˈanga mamana, nau ku saeleˈa ka liufia naˈa ru matamata ki taˈifau.

Sa Geas kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira afulangaˈinia Faˈarongoˈa Leˈa

5 Ngwae kwaima nau ˈae sa Geas, ˈoko rao leˈa liu ana na kwaiˈafiˈanga neˈe ˈoko sasia fuana ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka liu kwailiu kika faˈamanata, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi saiada.
6 Ma kira ka alaˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈe sulia na alafeˈanga ˈoe. ˈOke ˈafida fasi ˈiri kike leka ana lekaˈa kira sulia falafala neˈe God saeleˈa sulia.
7 ˈOko ˈafida sulia kira leka ana na lekaˈa kira ana raoˈa sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta kwaiˈafiˈanga faˈasia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki.
8 Aia, kulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kuke ˈafia na ngwae neˈeri ki, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi ana na raoˈa kira fuana na faˈarongoˈa mamana.

Sa Diotrefes ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia sa John

9 Nau ku keresia naˈa kwau taˈi kerekereˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈana. Bore ma sa Diotrefes, na ngwae neˈe oga talaˈilamuˈa, noaˈa nia kasi fafarongo goˈo sulia na ru neˈe nau ku saea.
10 Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa alaˈa sulia ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki, ma na sokeˈa taˈa nia ki neˈe nia sasia fuaimili. Noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri ma ka mango, bore ma nia kasi kwaloa logo ti ngwaefuta neˈe kira leka maˈi, ma nia ka luia logo na ngwae neˈe kira oga kwalolada ki, ma nia ka sasi ˈuana lalilada

faˈasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana.

Sa John oga kike kwalo leˈa ana sa Demitrius

11 Ngwae kwaima ˈae sa Geas, noaˈa ˈoe kosi sasi sulia na ru neˈe taˈa ki, bore ma ˈoko sasi lala sulia na ru neˈe leˈa ki. Ma sa tai neˈe ka sasia ta ru neˈe leˈa, nia na ngwae God. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka sasia ta ru taˈa, noaˈa nia kasi saiana God.

12 Na ngwae ki taˈifau, kira alaˈa leˈa sulia sa Demitrius, ma falafala leˈa nia ki neˈe tala faˈamamana logo sulia niaˈa. Nia neˈe kami ka baˈatafea logo niaˈa, ma ˈoko saiana na ru niniˈa kami saeˈe ki niˈi mamana.

Alaˈanga ˈisi ki

13 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongo lamu ˈaniˈi, bore ma noaˈa nau kusi oga goˈo keresilani.

14 Ma nau ku manata toˈo ˈiri nai baˈa lia toˈomu ˈaliˈali goˈo, fasi ˈiri koro ka tala alaˈa ˈakoro.

15 Nau ku oga na aroaroˈanga God ke tua faˈi ˈoe.

Na ngwae kwaima ˈoe ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki logo fuamu. Ma ˈoko kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga nau ki fuana na ngwae kwaima kaimili ki taˈifau ˈani satada toˈotoˈo.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa Jude

Sa Jude ngwaefuta sa Jesus nia keresia na kerekereˈa dokodoko neˈe. Sa Jude oga faˈabasulana ngwae faˈamamana ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki. Nia saea kira ngwae taˈa, ma God ke baˈa kwaˈida. Ngwae Kristin ki noaˈa kira kasi donga faˈamanataˈanga kira nama lia kwaima usuliˈanga ana falafala kira ki.

1 Nauˈa sa Jude, na ngwae rao sa Jesus Christ ma na ngwaefuta sa James. Nau ku kerekere fuamuˈa ngwae neˈe God na Maˈa nia fili kamu ma ka alafe fuamuˈa, ma sa Jesus Christ ka lia suli kamu.
2 Nau ku foˈosia God fasi ˈiri nia ke kwaimanatai fuamuˈa ma ke kwatea na aroaroˈa mamana fuamuˈa ma na alafeˈanga doe nia fuamuˈa.

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

3 Kwaima leˈa nau kina, ˈi naˈo maˈi nau ku oga liua kerekereˈa fuamuˈa sulia na faˈamauriˈanga neˈe God nia faˈamauri kia ˈani. Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau ku oga nai kerekere sulia ta ru matamata laˈu fuamuˈa. Ma nau ku oga nai fata totongaˈi ˈiri muke uu ngasi ˈusia na ngwae neˈe kira iliili ˈuana rokisilana na faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwatea fuaka na ngwae nia ki. God kwate dangalua naˈa faˈamanataˈanga fuana kaidaˈi ki taˈifau, ma noaˈa nia kasi oga ta ngwae ka rokisia faˈamanataˈanga mamana neˈeri.
4 Nau ku saea na ru neˈe sulia ti ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God, kira leka maˈi, kira ka fiku faˈi kamu. Ma kira ka saea kira faˈamamana, bore ma kira ka rokisia na faˈamanataˈanga mamana sulia na alafeˈanga God, fasi ˈiri na ˈusuˈa kira sasiˈi ki ka lia diˈia nia leˈa goˈo ˈana. Ma noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ. Niaˈa taˈifilia neˈe ngwae gwaungaˈi kia ma na Aofia kia. Aia, na Kerekereˈa Abu ˈua naˈa maˈi ka fata sulia tae neˈe na kwaˈikwaˈinga kira ki.

God kwaiˈia ngwae abula taˈa

5 Na ru neˈe nai baˈa alaˈa sulia, kaumulu sai taˈifau naˈa ana. Sui bore ˈana, nai saea laˈu fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani. Ana na kaidaˈi ˈua naˈa maˈi, God nia ˈafia naˈa ngwae nia ki fasi ˈiri kira ka tafi faˈasia fanoa Ejipt. Ma ˈi buri ˈana kira leka faˈasia ˈi Ejipt, God saungia ta bali ada neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana.
6 Muke manata sulia na ˈainsel ki ˈi langi ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi. Ta bali ada kira oga kike ˈinotoˈa liufia na ru neˈe God kwatea fuada, ma kira ka leka faˈasia na kula ni tuaˈa mamana kira. Sulia kira ˈunaˈeri, God ka alu kira

saena kula ni lokafo ro-
rodoˈa. Ma nia ka firi fafida
ˈani kwalo sene neˈe ˈafitaˈi
kira ka faˈalia tuatua firi.
Ma kira ka tua ˈunaˈeri ma-
sia faˈi Asoa neˈe ke dao
maˈi ˈiri God ke kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuada.

7 Kamu ka manata sulia
logo na ngwae neˈe kira tua
saena maˈe fanoa ˈi Sodom
ma ˈi Gomora ki, ma na
maˈe fanoa karangi ada ki.
Kira diˈia logo na ˈainsel
neˈeri ki, osiˈana kira tua
logo ˈani ˈusuˈa ma tualada
ka taˈa liu. Ma na ngwae ki
ˈi neˈeri, ma noaˈa laˈu na
kini ki taˈifilida neˈe ngwae
ki kira ˈaberaˈanida, sulia
neˈe ngwae ki kira kakabara
logo fuada kwailiu. Ma su-
lia ru neˈeri, God ka kwa-
tea na kwaˈikwaˈinga ˈani
mafula neˈe tua firi fuada.
Ma na ru neˈeri neˈe diˈia
fata faˈabasuˈa God fuana
ngwae ki taˈifau fuana na
kaidaˈi neˈe ke leka maˈi,
neˈe nia ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga ˈunaˈeri.

8 Ka ˈunaˈeri logo fuana
ngwae neˈe kira faˈamanata
ˈani sokeˈa ˈi safitamuˈa ki.
Kira sasia naˈa ru taˈa ki
ˈani nonida, ma kira saea
kira roˈosulia naˈa tae neˈe
kira lisia ˈani maliu boleˈa
ki. Ma kira ka ˈaila ˈani na
gwaungaˈinga God, ma kira
ka fata buri tolingaˈi ana
ˈainsel ˈinotoˈa ki ˈi langi.

9 Ma sa Maekol bore, na
ˈingataˈi ˈainsel God, noaˈa
kasi sasia goˈo ru ˈunaˈeri.
Si neˈe ana kaidaˈi sa Moses
nia mae, sa Maekol ma
sa Saetan kera olisuˈusuˈu
faˈinia sulia sa tai neˈe ke
baˈa ngalia nonina sa Moses.
Ma sa Maekol bore noaˈa
kasi noniraˈa goˈo fuana ka
fata buri tolingaˈi ana sa
Saetan. Bore ma nia ka
fata goˈo ˈana ˈuri, “God ke
balufi ˈoe.”

10 Bore ma fuana ngwae
ba kira faˈamanata ˈosoˈoso
ki, kira fata taˈa liu sulia
na ru neˈe noaˈa kira kasi
sai ani ki. Kira diˈia ru
mauri kwasi ki neˈe noaˈa
kasi manata. Sulia ngwae
neˈeri ki kira sasia goˈo ˈada
na tae ki neˈe nonida ka oga,
ma na ru neˈeri ki neˈe ka
takalongaˈi kira.

11 Kwaimanatai fuada, su-
lia God ke baˈa kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga doe fuada!
Sulia kira sasi taˈa diˈia sa
Kein. Ma kira diˈia sa Bal-
aam✡ neˈe sasi goˈo ˈana ta
ru neˈe nia saiana ka toda
mani ˈania. Ma kira ka
diˈia logo sa Kora✡ neˈe nia
tataˈe saulia God, ma God ke
baˈa malangisida logo diˈia
sa Kora.

12 Ma na ngwae
faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri
ki, kira fiku faˈi kamu ana
kaidaˈi neˈe kamu fiku
fuana fanga kwaimaˈa, ma
kira kasi ˈeke goˈo ˈani
suˈumaˈilada talada fuana
fangaˈa. Ma sui bore
ˈana noaˈa kira kasi ˈeke,
kaumulu niniˈa leˈa fuana
muke ˈeke ˈani ana kaidaˈi
kira fiku faˈi kamu. Sulia
kira dalafaˈa goˈo ˈada, diˈia
ta gwaˈi salo neˈe noaˈa
kasi kwate ta uta, ma na
iru ka ufi lofotaˈinia. Ma
kira diˈia logo na ˈai ki neˈe

✡ **1:11** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16 ✡ **1:11** Nambas 16:1-35; 26:9, 10

noaˈa kasi fungu ana kaidaˈi
fuana funguˈa, sulia kira
mae taˈifau naˈa, ma kira
ka tufuˈi naˈa taˈifau.
13 Ma na ngwae neˈeri
ki, kira sasia ru taˈa fuana
ˈekeˈa fafia, ka diˈia na
nafo doe ki ukua ngisu
ngisu biliˈa oro ki ˈi fa-
fona one. Ma sulia na
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso
kira ki, kira ka diˈia logo
naˈa bulubulu ki neˈe kira
ˈidu faˈasia fuli mamana
kira ki. Ma God ka sasi akaˈu
naˈa ana na kula rorodoˈa
fuana tuaˈa ana fuada tua
tua kasi sui.

14 ˈIu, ma sa Enok neˈe
fiuna talaˈi ngwae ana
kwalafa faˈasia sa Adam
neˈe fata sulia na ngwae
neˈeri ki ˈua naˈa maˈi ka
fata ˈuri, “Na Aofia ke baˈa
leka maˈi faˈinia moleˈe ana
toˈoni ˈainsel abu nia ki,
15 fasi ˈiri ke matalangani
na ngwae ki taˈifau. Ma
nia ke baˈa kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae
ki taˈifau neˈe noaˈa kira
kasi faˈamamana ana, su-
lia na ru taˈa kira ki neˈe
kira sasiˈi ma sulia na fata
taˈangaˈa kira ana God.”

16 Na ngwae neˈeri ki,
kira ngununguu ma kira ka
ˈugalia na ngwae ki. Ma
kira ka roˈosulia na kwaio-
gai ˈanga taˈa kira ki. Ma
kira ka tangoda talada, ma
kira ka gaea na ngwae ki
fasi ˈiri kira ka ngalia ti ru
faˈasida.

17 Bore ma kwaima nau
kina, muke manata toˈona
na alaˈanga ba na ngwae
ni lifurongo na Aofia kia
sa Jesus Christ ki kira saea
fuamuˈa.
18 Kira fata ˈuri fuamuˈa,
“Ana na kaidaˈi neˈe ka leka
maˈi ana faˈi asoa ˈisi ki,
ti ngwae neˈe kira ˈoidorole
ˈani kamu kike baˈa dao
maˈi. Ma kike roˈo lala su-
lia na kwaiogaiˈanga kira ki
talada neˈe kira tataˈe saulia
God.”
19 Na ngwae neˈe ki kira
sasia na barangisi ˈanga ana
fikutaˈi ngwae faˈamamana.
Noaˈa kira kasi toˈo ana na
Anoˈi ru Abu, ma na kwaio-
gaiˈanga taˈa kira ki talada
neˈe ka talaˈida.
20 Ma kamu na kwaima
nau ki, muke ngangata
ana ˈafilamuˈa kwailiu ˈiri
muke ngasingasiˈa saena
faˈamanataˈanga God nia
kwatea fuamuˈa. Ma muke
foˈo ˈani na ngasingasiˈanga
na Anoˈi ru Abu.
21 Kamu ka tua ma muka
saiana neˈe God nia alafe
fuamuˈa. Ma muke tua ni
kwaimamani ana na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe kwa-
tea mauriˈa firi fuamuˈa
sulia na kwaimanataiˈanga
nia.
22 Ma fuana ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki
kasi babatoˈo, muke alafe
fuada.
23 Ma muke ˈafia ti ng-
wae laˈu ˈani laulada ˈiri
noaˈa kira kasi leka ˈuana
kula ni kwaˈikwaˈinga ana
mafula. Ma ti ngwae laˈu,
muke kwaimanatai fuada,
ma muke maˈu logo ˈasu
ˈubani kamu kata sasi taˈa
logo diˈida. Muke ˈaila ˈani
na sasi taˈangaˈa kira ki neˈe
kira sasia sulia na kwaio-
gaiˈanga taˈa kira ki.

Foˈo ˈani baˈatafeˈanga

24 Kuke baˈatafea God neˈe nia saiana ˈafilamuˈa faˈasia na abula taˈangaˈa fasi ˈiri muke tua saga faˈinia na saeleˈanga ana na kaidaˈi nia ke baˈa ngali kamu ka tua faˈinia saena ˈinotoˈanga leˈa nia.

25 Ma taˈifilia God neˈe ka faˈamauri kia ˈani na Aofia kia sa Jesus Christ. Diˈia ˈi naˈo maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe, ma ana ta kaidaˈi neˈe nia ke baˈa dao maˈi noaˈa kasi sui, God nia tua ˈani ˈinotoˈanga, ma na gwaungaˈinga, ma na mamanaˈanga, ma na ngasingasiˈanga! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Reveleson
Na Faˈataˈi ˈanga Fuana Sa John

Sa John, na fafarongo ba sa Jesus, nia keresia na buka neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, na Tatalafaˈa doe ˈi Rom, ma ti ngwae doe laˈu, kira faˈakaisia Kristin ki osiˈana kira faˈamamana ngangata ana sa Jesus Christ, diˈia ngwae ˈaˈana kira. Sa Jesus nia oga liu ke kwaiˈafi ana Kristin neˈe ki, fasi ˈiri fitoˈonga kira kike ngasingasiˈa laˈu. Sa Jesus neˈe eta faˈataˈiniˈi ru neˈe fuana sa John fuana radulana ngwae Kristin ki.

Sa Jesus faˈataˈinia nunuˈi ru ˈoro ki fuana sa John neˈe fata sulia ˈatoˈanga ana Kristin ki ana kaidaˈi neˈeri, ma ka fata logo sulia tae ki neˈe ke baˈa fuli ana kaidaˈi sa Jesus ke oli laˈu maˈi. Manataˈanga doe saena buka neˈe ˈuri, God naˈa neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma ka dau fafia ru ki taˈifau, ma nia ka totolia ka tagi sulia ngwae nia ki. Ma ana ta taˈi kaidaˈi ˈi buri, nia ke baˈa liufia malimae nia ki taˈifau, ma sa Saetan bore nia ke baˈa malangisia taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ri ˈuana ngwae nia ki, ma kike baˈa tua faˈinia sulia na kudi. Osiˈana nia ˈunaˈeri, ngwae Kristin ki kike tua noni mabe kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Kerekereˈa leka fuana fiu siosi ki & 1:1—3:22
Na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi & 4:1—5:14
Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na buka & 6:1—8:5
Fiu faˈi bungu ˈainsel ki & 8:6—11:19
Sa Saetan fuˈalia siosi God & 12:1—14:20
Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki & 15:1—16:21
God malangisia ˈi Babilon taˈifau & 17:1—19:21
God ka ˈinotoˈa ˈi langi ma ˈi ano logo & 20:1—22:21

1 Saena buka neˈe, sa John nia keresia na faˈarongoˈa sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia faˈataˈiniˈi ki. God neˈe faˈataˈinia fuana sa Christ ˈiri ka faˈataˈiniˈi fuana ngwae rao God ki sulia ru neˈe karangi ke baˈa dao maˈi ki. Sa Jesus Christ ka faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana na ngwae rao nia sa John ˈani asungaˈilana maˈi na ˈainsel nia siana.

2 Ma sa John ka keresia naˈa ru ki taˈifau neˈe nia lisiˈi. Aia, na faˈarongoˈanga neˈeri neˈe God saea fuana ma na ru neˈe sa Jesus Christ ka faˈataˈiniˈi ki.

3 ˈOilakiˈa fuana sa tai neˈe ke toˈomani na buka neˈe, ma ka ˈoilakiˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe kira rongoa alaˈanga neˈe ki faˈasia God, ma kira ka sasi sulia na tae ki neˈe sa John keresia saena buka neˈe! Osiˈana kaidaˈi nia

karangi naˡa ˡiri na ru neˡe
ki ke dao maˡi.

Na faˡarongoˡa fuana fiu maˡe siosi ki

4-5 Nauˡa sa John, nau
ku kerekere kwau fuamuˡa
na fiu fiku taˡi ngwae
neˡe kamu faˡamamana ma
muka tua ana fiu fanoa ki
saena abaˡi kula ˡi Asia. Nau
ku foˡo ˡiri God, faˡinia na
fiu mangoˡi ru neˡe kira
tua ˡi naˡona kula fuana
tuaˡa ana ˡinotoˡanga God,
ma sa Jesus Christ kira ke
baˡa alafe fuamuˡa, ma kira
ka kwatea logo na aroaroˡa
fuamuˡa. Ana kaidaˡi noaˡa
ˡua ta ru, God nia tua naˡa.
Ma God ka tua logo ana
kaidaˡi neˡe. Ma nia ka
tuatua firi logo. Sa Jesus
naˡa neˡe ngwae faˡarongo
mamana, ma nia na ngwae
etaeta neˡe God nia taˡea
faˡasia na maeˡa, ma nia
logo neˡe ngwae ˡinotoˡa
fafia ngwae tatalafaˡa ki ana
magalia. Sa Jesus ka alafe
fuaka, ma ˡani maelana nia
ka loge kia faˡasia abula
taˡangaˡa kia ki.

6 Sa Jesus neˡe na ngwae
tatalafaˡa kia, ma nia ka alu
kulu na fikutaˡi ngwae fata
abu ki, fasi ˡiri kulu ka rao
fuana God na Maˡa nia. Nau
ku foˡo ˡiri sa Jesus Christ
ke toˡo ana na ˡinotoˡanga
ma na ngasingasiˡanga tu-
atua firi! ˡIu ke ˡunaˡeri!

7 Lia basi, nia karangi ka
dao maˡi ˡi fafona na gwaˡi
salo ki! Ma na ngwae ki
taˡifau kira ke baˡa lisia. Ma
na ngwae ba kira labua ki,
kira ke baˡa lisia logo. Ma
na ngwae ki taˡifau saena
magalia kira ke baˡa oˡomae
ma kike angi osiˡana niaˡa.
ˡIu, nia ka mamana.

8 Ma God neˡe ngasin-
gasiˡa ka tasa, nia tua naˡa ˡi
naˡona mala na ru ki taˡifau,
ma nia ka tua ana kaidaˡi
neˡe, ma ke baˡa tua firi logo.
Nia ka saea logo, “Nauˡa
neˡe Alfa ma na Omega, na
talaˡaelana ma na suilana na
ru ki taˡifau.”

Na faˡataˡinga sulia sa Jesus Christ

9 Nauˡa sa John na ng-
waefuta kamu sulia nau ku
faˡamamana ana sa Jesus
Christ diˡia logo kamuˡa.
Ma kira faˡakaisi nau diˡia
kamuˡa sulia sa Jesus Christ
neˡe na ngwae tatalafaˡa
kia ma nia gwaungaˡi fafi
kia. Ma kulu ˡalatai saena
faˡakaisiˡanga, osiˡana kulu
ngwae nia ki. Kira ka dau
nau, ma kira ka alu nau
saena bubunga neˡe kira
saea ˡani ˡi Patmos, sulia
nau ku fatataloˡania na fata-
lana God ma na ru neˡe sa
Jesus faˡataˡinia ki.

10 Sui ana taˡi asoa fuana
foˡosilana na Aofia neˡe
Anoˡi ru Abu nia faˡataˡinia
ru ki fuaku, ma nau ku
rongoa taˡi lingalingaˡi ru
doe, diˡia na lingalingaˡi
bungu, fata maˡi ˡi buriku

11 ka ˡuri, “ˡOke keresia
naˡa tae neˡe ˡoke lisia,
sui ˡoko kwatea naˡa buka
neˡe fuana fiu fikutaˡi
ngwae faˡamamana ˡi
Efesus, Smirna, Pergamum,
Taeataera, Sardis, Filadelfia,
ma ˡi Laodisea.”

12 Ma kaidaˡi nau ku
kakari abula fuana lisilana
sa tai neˡe alaˡa fuaku, nau

ku lisia fiu faˈi matangaˈi
ˈai fuana unu ki kira
saungaˈinia ˈani gol.
13 Aia, ma safitana
matangaˈi ˈai fuana faˈi unu
neˈeri ki, nau ku lisia na ru
neˈe lisilana diˈia ngwae, nia
ruˈufia ifi fafo keta leka ka
dao fafona ˈaena. Ma na
foˈosae ana gol neˈe teo ˈi
fuˈufuˈuna.
14 Ma na ifuna kwao ka
diˈia na faufau, ma na
maana ka rara diˈia na ma-
fula.
15 Ma na ˈaena lisilana ka
diˈia barasi neˈe kira doˈofia
saena mafula doe sui ma
nia ka ngwasinasina. Ma
rongolana lingana ka diˈia
rurulana ta tata doe.
16 Ma nia ka dau fafia fiu
faˈi bulubulu ki ˈani bali
lima ˈoloˈolo nia. Ma na
sele ni ofoˈa neˈe toˈo ro bali
neˈe sakatafa maˈi faˈasia
saena kwakwana. ˈIu, ma na
maana darana ngwasinasina
ka doe diˈia na sina.
17 Ma kaidaˈi nau ku lisia
naˈa, nau ku ˈasi fafia na
maaku ˈi ˈaena, diˈia ta ng-
wae ba nia mae. Ma nia ka
alua naˈa lima ˈoloˈolo nia
fafi nau, ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi maˈu. Nauˈa neˈe
talaˈaelana ma na suilana na
ru ki taˈifau.
18 Nauˈa na ngwae neˈe
nau ku mauri. Osiˈana nau
ku mae, bore ma kaidaˈi
neˈe, nau ku mauri laˈu tua
tua firi. Ma nauˈa neˈe nau
ku ˈinotoˈa fafia na maeˈa
ma na kula neˈe ngwae ki
leka ˈuana kaidaˈi kira mae.
19 Ma ˈoke keresia na ru
neˈe ˈoko lisiˈi ki, ma na
ru neˈe ka dao maˈi ki ana
kaidaˈi neˈe, ma na ru neˈe
ke baˈa dao maˈi.
20 Aia, na manata agoˈa
sulia na fiu faˈi bulubulu
neˈe ˈoko lisia nau ku dau
fafia ˈani lima ˈoloˈolo nau,
ma na fiu faˈi unu ba kira
saungaˈiniˈi ˈani gol nia ˈuri:
Na fiu bulubulu ki neˈe na
ˈainsel neˈe kira lia sulia
na fiu fikutaˈi faˈamamana
neˈeri ki. Aia, na fiu fai
matangaˈi ˈai fuana unu
ki neˈe kira saungaˈiniˈi
ˈani gol neˈe na fiu fikutaˈi
faˈamamana ana fiu maˈe
fanoa neˈe ki.”

2

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus

1 Sui na ngwae ka fata laˈu
ˈuri, “ˈOke keresia na fata-
laku fuana na ˈainsel neˈe
lia sulia na ngwae saena
fanoa ˈi Efesus ki neˈe kira
faˈamamana, ˈoke kere ˈuri,
‘Nauˈa na ngwae neˈe nau
ku dau fafia na fiu faˈi bu-
lubulu ki ˈani lima ˈoloˈolo
nau, ma nau ku liu safi-
tana na fiu faˈi matangaˈi ˈai
fuana unu ana gol neˈeri ki.
2 Nau ku saiana ru kamu
sasiˈi ki, ma nau ku sa-
iana na rao ngasingasiˈanga
kamu faˈinia na mabetauˈa
kamu ki. Ma nau ku saiana
kamu ˈaila ˈani ngwae taˈa
ki, ma muka ilitoˈona na
ngwae neˈe kira saea kira
na ngwae ni lifurongo ki ma
kira ka soke goˈo ˈada, ma
muka saiada kira soke.
3 Kaumulu mabetau, ma
muka nonifii duˈungaku,
ma noaˈa kamu kasi ng-
wataˈutaˈu ana faˈamamana
ˈanga kamu.
4 Aia, taˈi ru neˈe nau
ku balufi kamu faˈinia, neˈe
noaˈa kamu kasi alafe naˈa

fuaku diˈia ba kamu fulia ˈi naˈo.
5 Muke manata toˈona na doeˈa ˈani alafeˈanga kamu ana nauˈa ˈi naˈo, ma kamu ka ˈasi naˈa faˈasi nau. Aia, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, ma muke sasia naˈa ru ba kamu sasiˈi ˈi naˈo. Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka maˈi siaumulu ma nau ku lafua na fai matangaˈi ˈai fuana unu kamu faˈasia na fulini.
6 Aia, taˈi ru leˈa neˈe kamu sasia neˈe nau ku oga: Kamu ˈaila ˈania abulaˈanga taˈa ana na ngwae sa Nikolaus ki, ka diˈia nauˈa bore nau ku ˈaila logo ˈanida.
7 Alu sa tai neˈe ka rongoˈi, nia ka fafarongoa tae neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ki. Sui bore ˈana tai neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alaˈania ke ˈania fuana ˈai ana mauriˈa neˈe nia uu ana kula neˈe God nia tua ana.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Smirna

8 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ngwae ki saena fanoa ˈi Smirna neˈe kira faˈamamana, ˈoke fata ˈuri, ‘Nauˈa neˈe na talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau, ba nau ku mae ma nau ku mauri laˈu.
9 Nau ku saiana na ˈafitaˈiˈanga kamu ki, ma nau ku saiana kaumulu dalaˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi dalaˈa goˈo, osiˈana kaumulu toˈoru liu ˈania faˈamamanaˈanga. Ma nau ku saiana logo na ngwae neˈe kira saea ru taˈa ki suli kamu. Ma kira ka saea kira ˈani Jiu ki, bore ma noaˈa laˈu na Jiu mamana ki, ma kira na ngwae sa Saetan ki lala!
10 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani taˈi tae neˈe muke baˈa nonifii ˈani. Sulia sa Saetan ke baˈa ilitoˈomuˈa, ma ke baˈa alua ti ai amuˈa saena luma ni lokafo, ma ana akwala asoa neˈe muke baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. ˈIu, muke tua mamana ˈania faˈamamanaˈanga kamu ana nauˈa, bore ˈana kira ka saungi kamu, ma nai baˈa kwatea na ˈeregwau ana mauriˈa firi fuamuˈa.
11 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu nia saea fuana na ngwae faˈamamana ki. Sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga kira ki, noaˈa kira kasi baˈa dao toˈona ta nonifiiˈa ana ruana maeˈa.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Pergamum

12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena maˈe fanoa ˈi Pergamum neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae ba nau ku toˈo ana sele ni ofoˈa ba nia toˈo ro bali.
13 Nau ku saiana kula neˈe mulu tua ana, ma ˈi neˈeri logo neˈe na fuli gwauruˈa ˈinotoˈa sa Saetan nia doe ana. Kamu roˈosuli nau, ma noaˈa kamu kasi oli oliˈa faˈasia

na faˈamamanaˈanga kamu aku, sui bore ˈana kira saungia sa Antipas ana kula neˈe sa Saetan nia tua ana. Sa Antipas neˈe na ngwae rao leˈa ˈani faˈarongoˈanga ˈani nau.

14 Aia, ma bara ru neˈe kamu sasiˈi neˈe nau ku balufi kamu faˈiniˈi. Ti ngwae amuˈa, kira sasi goˈo ˈada sulia na faˈamanataˈanga sa Balaam✡ ba faˈamanata sa Balak ˈuana talaˈilana ngwae ˈi Israel ki ˈiri kira ka sasia ru taˈa ki. Sulia sa Balak kwatea na ngwae ki kira ka ˈania na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na malamala god ki faˈinia na kakabaraˈa.

15 Aia, nia ˈunaˈeri logo, ti ngwae amuˈa kira ka leka sulia na faˈamanataˈanga taˈa ana ngwae sa Nikolaus ki.

16 Aia, muke kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula ˈanga taˈa kamu ki! Diˈia noaˈa, nai baˈa leka ˈaliˈali maˈi goˈo, ma nau ku fuˈa faˈinia ngwae neˈeri ˈani sele ni ofoˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kwakwaku.

17 Aia, diˈia mulu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea na mana neˈe ba kira sofongani ˈi langi. Ma nai baˈa kwatea logo fuada na fau kwao neˈe kira keresia na sata faolu ˈi fafona, neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana, taˈifilia goˈo sa tai neˈe ke baˈa ngalia.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Taeataera

18 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Taeataera ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe na Ngela God. Na maaku ka rara diˈia mafula, ma na ˈaeku ka ngwasinasina diˈia na barasi kira doˈofia saena mafula.

19 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ki. Ma nau ku saiana na alafeˈanga kamu, ma na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa kamu, ma na mabetauˈa kamu. ˈIu, ma nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ana kaidaˈi neˈe, ˈoro ka liufia tae ki neˈe kamu sasiˈi ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau.

20 Aia, ma ru neˈe noaˈa nau kusi oga: Kamu alaˈania na kini satana ˈi Jesabel ka faˈamanata. Nia saea fasi God kwate nia fuana alaˈanga, bore ma nia soke goˈo ˈana. Nia ka faˈarora na ngwae rao ˈoro nau ki ˈani na faˈamanatalada ˈani falafala ana kakabaraˈa, ma na ˈanilana fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god noaˈa ˈiri mamana ki.

21 ˈIu, ma nau ku kwatea kaidaˈi fuana kini neˈe ˈiri nia ke kakari alifaˈi faˈasia abula ˈanga taˈa nia ki, bore ma noaˈa nia kasi oga goˈo kakari alifaˈi ˈanga faˈasia abula ˈanga taˈa nia ki.

✡ **2:14** Nambas 31:16; 25:1-3

22 Nia ˈunaˈeri, nai baˈa
kwatea ma niaˈa faˈinia sa
tai neˈe kira foˈosia mala-
mala god ki faˈinia, ma kira
ke baˈa nonifii ka doe. Ma
nai baˈa sasia ru neˈeri diˈia
noaˈa kira kasi kakari alifaˈi
faˈasia na abulaˈanga taˈa
kira ki neˈe kira sasia faˈinia
na kini neˈe.
23 Ma nai baˈa saungia na
fafarongo nia ki logo, ˈiri
na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana nau, kira
saiana nauˈa na ngwae nau
ku saiana manatana ngwae
ki taˈifau faˈinia na kwaio-
gaiˈanga kira ki. Ma nai
baˈa duˈu fuana ngwae ki
taˈifau duˈungana ru neˈe
kira sasiˈi ki, na ru leˈa ki ma
na ru taˈa ki.
24 Ma ta bali aumulu neˈe
kamu tua ˈi Taeataera noaˈa
kamu kasi sasi sulia na
faˈamanataˈanga taˈa neˈe,
ma noaˈa kamu kasi alaˈani
kira ke faˈamanata kamu
ˈani na ru neˈe kira saea ˈani
ru ago sa Saetan ki. Nia neˈe,
nauˈa bore noaˈa nau kusi
kwatea ta ˈafitaˈiˈanga laˈu
fuamuˈa.
25 Ma taˈi ru goˈo neˈe,
diˈia ru muke dau ngasi
ana tae ki neˈe kamu toˈo
naˈa ana, leleka ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli laˈu maˈi.
26 ˈIu, ma sa tai faˈida
neˈe noaˈa kasi danga ˈania
fitoˈonga kira, ma kira ka
maˈudi fuana roˈongaˈa su-
lia na kwaiogaiˈanga nau ki
leleka ka dao ana ˈisilana,
nai baˈa kwatea fuada naˈa
gwaungaˈi ˈanga fafia na
fanoa ki,
27 diˈia na Maˈa nau
neˈe kwatea fuaku. Ma
kira ke baˈa gwaungaˈi
fafia naˈa fanoa ki ˈani
ngasingasiˈanga, ma noaˈa
ta ngwae kasi bolo fuana na
ngengelana alaˈanga kira.
28 Ma nai baˈa kwatea
fuada na kwalikwali neˈe
tala ˈi ˈofodangi ˈiri ke
faˈataˈinia neˈe kira liufia
taˈangaˈa.
29 Ma diˈia kamu ka
rongoˈi, alu muke fafaron-
goa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

3

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Sardis

1 Ma nia ka fata laˈu ˈuri
fuaku, “ˈOke kerekere fuana
na ˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena fanoa ˈi Sardis
ki neˈe kira faˈamamana,
ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae
neˈe nau ku toˈo ana na fiu
Anoˈi ru Abu God ki ma na
fiu bulubulu ki. Nau ku
saiana ru neˈe kamu sasiˈi
ki. Ma na ngwae ki kira
saea kaumulu ˈania ngwae
faˈamamana ki, bore ma na
raoˈa kamu ki faˈataˈinia
noaˈa kamu kasi roˈo suli
nau.
2 Kamu diˈia ngwae kira
maliu ki. Muke ada, fasi
ˈiri muke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki
neˈe karangi ka mae naˈa.
Sulia nau ku dao toˈona ru
neˈe kamu sasiˈi ki noaˈa
kasi saga taˈifau ˈi maana
God nau.
3 Noaˈa kamu kasi manata
bura ˈani na ru neˈe kira
faˈamanata kamu ˈani ki ˈi
naˈo, ma muke roˈosulida,
ma muke kakari alifaˈi
faˈasia na abula ˈanga taˈa

kamu ki. Si diˈia noaˈa
kamu kasi lialia, nai baˈa
leka maˈi siaumulu, diˈia ta
ngwae bili ana kaidaˈi neˈe
noaˈa kamu kasi saiana nai
baˈa dao maˈi ana.
4 Ma na bara ngwae ana
ngwae ˈi Sardis ki neˈe
kamu dau leˈa sulia mau-
rilamuˈa ka sikasika ˈua,
muke baˈa leka faˈi nau, ma
muke ruˈufia na ifi kwao ki,
osiˈana kamu totolia.
5 Ma sa tai faˈida neˈe
noaˈa kasi danga ˈania
fitoˈonga kira, kira ke baˈa
ruˈufia ifi kwao ki, ma noaˈa
nau kusi lafua na satada
faˈasia na buka ana mauriˈa.
ˈI naˈona Maˈa nau ma na
ˈainsel nia ki, nai baˈa saea
kira ˈani na ngwae nau ki.
6 Aia, diˈia kamu ka
rongoˈi, alu muke fafaron-
goa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Filadelfia

7 Sui nia ka fata laˈu ˈuri
fuaku, “ˈOke kerekere fuana
ˈainsel neˈe lia sulia ngwae
ki saena fanoa ˈi Filadelfia
neˈe kira faˈamamana, ˈoko
saea, ‘Nauˈa neˈe ngwae nau
ku abu, ma nau ku fata ma-
mana. Nau ku toˈo ana na
kii ba sa David na ngwae
tatalafaˈa nia toˈo maˈi ana
ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nau
ku ˈifingia na sinamaa, nia
ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka
fono ˈusia. Ma kaidaˈi nau
ku fono ˈusia na sinamaa,
nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae
ka ˈifingia.
8 Nau ku saiana na ru
neˈe kamu sasiˈi ki, ma nau
ku saiana kamu kasi toˈo
goˈo ana ta ru leˈa neˈe
ngwae ki saena fanoa neˈe
kike fuˈusi ˈinotoˈa amuˈa
faˈinia. Ma kamu ka sasi
sulia na fatalaku. Ma noaˈa
kamu kasi tofea sataku ma
na faˈamamanaˈanga kamu
ki ana nauˈa. Aia, nau
ku ˈifingia naˈa na sinamaa
fuamuˈa fasi ˈiri muke ruˈu
maˈi, ma ˈafitaˈi fuana ta
ngwae bore ˈana ka fono
ˈusia.
9 ˈIu, ma na ngwae neˈe
kira saea kira neˈe ngwae Jiu
ki, ma kira ka soke sulia kira
ngwae sa Saetan, nai baˈa
sasia kike faˈaˈinotoˈa kamu
fasi ˈiri kike saiana nau ku
alafe fuamuˈa.
10 Ma sulia kamu roˈosulia
na taki nau ˈani ngangata
ˈanga, nai baˈa lia suli kamu
kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki
neˈe ke baˈa dao maˈi saena
magalia ˈuana ilitoˈolana
ngwae ki taˈifau.
11 Noaˈa kasi tau, nai baˈa
oli maˈi. Muke dau ngasi
ana na ru neˈe kamu toˈo ani
ki, ˈasu ˈubani ta ngwae kata
bilia na kwaiaraˈa neˈe nai
baˈa kwatea fuamuˈa.
12 Ma sa tai faˈida neˈe
noaˈa kasi danga ˈania
fitoˈonga nia, nai baˈa alu
nia ta maˈe funu ana Luma
Abu God nau, nia ka tua
tari ma noaˈa nia kasi ˈidu
faˈasia. Ma nai baˈa keresia
logo na satana God nau ana
na nonina, ma na satana
fanoa doe God nau, na
Jerusalem faolu neˈe ke baˈa
koso maˈi faˈasia God ˈi
langi. Ma nai baˈa keresia
logo na sata faolu nau ana
na nonina.
13 Aia, diˈia kamu ka
rongoˈi, alu muke fafaron-

goa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Laodisea

14 Sui nia ka fata laˈu
ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere
fuana na ˈainsel neˈe lia
sulia na ngwae saena fanoa
ˈi Laodisea ki neˈe kira
faˈamamana, ˈoko saea,
‘Nauˈa na ngwae neˈe kira
sae nau ˈani ˈIu ke ˈUnaˈeri.
Nau kusi mamalo faˈasia
faˈataloˈa ˈani alaˈanga
mamana ki sulia God. Ma
nauˈa logo neˈe nau ku
saungaˈinia na ru ki taˈifau
faˈinia God.
15 Nau ku saiana na ru
neˈe kamu sasiˈi ki, ma nau
ku saiana logo noaˈa kamu
kasi gwari ma noaˈa kamu
kasi ˈakoˈako goˈo aku. Ma
nau ku oga muke kwaima
faˈi nau, nama muke mali-
maeˈa faˈi nau.
16 Ma sulia na faˈamamana
ˈanga kamu aku noaˈa kasi
gwari nama ka ˈakoˈako
ˈunaˈeri, nai baˈa ilangaˈi
kamu.
17 Aia, kaumulu saea
kamu toˈoru, ma muka toda
ru ˈoro, ma noaˈa kamu
kasi oga naˈa laˈu ta ru
sulia na ru ki taˈifau kamu
toˈo naˈa ˈani. Bore ma
noaˈa kamu kasi saiana
goˈo neˈe kamu dalaˈa
ana faˈamamanaˈanga, ma
muka diˈia na ngwae maa
rodo ma kira ka dadara.
18 Nia neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, muke folia naˈa
gol neˈe kira faˈafaolua ˈani
mafula ana nauˈa, fasi ˈiri
muke toˈoru mamana. Ma
muke folia logo na ifi kwao
ki ana nauˈa, sasi kamu
kata ˈeke sulia neˈe kamu
dadara. Ma muke folia logo
na ngwaingwai fuana on-
golana na maamuˈa ˈani, ˈiri
muke lia leˈa.
19 Ma na ngwae ki neˈe
nau ku alafe fuada, diˈia
kira ka sasia ru taˈa, nau ku
saiana balufilada, ma nau ku
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuada. Nia neˈe muke sa-
iana, muke kakari alifaˈi
faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki, ma muke sasia naˈa
ru leˈa ki.
20 Lia basi, nau ku uu ˈi
burina babalita ana sinamaa
ana luma kamu ki, ma nau
ku faˈafo. Diˈia ta ngwae ka
rongo nau ma ka ˈifi fuaku,
nai baˈa ruˈu maˈi siana
saena luma nia, ma nau ku
fanga fiku faˈinia.
21 Ma sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa kasi danga ˈania
fitoˈonga nia, nai baˈa
kwatea na ngasingasiˈanga
fuana tuaˈa faˈi nau, ana
kaidaˈi nau ku tua ana kula
ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ka
diˈia logo nau ku liufia ma
nau ku tua naˈa faˈinia na
Maˈa nau ana kula ni tuaˈa
nia.
22 Ma diˈia kamu ka
rongoˈi, alu muke fafaron-
goa tae ki neˈe Anoˈi ru
Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

4

Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi

1 Sui ˈi buri ˈana nau ku
lia, ma nau ku lisia taˈi sina-
maa ˈi langi nia ˈifi. Ma
na lingalingaˈi ru neˈe eta

fata fata fuaku ˈi naˈo diˈia
na bungu, ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOke raˈe maˈi ˈi neˈe, ˈiri
nai faˈataˈinia fuamu na ru
neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi buri
ki.”
2 Ma ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo, na Anoˈi ru God
ka talaˈi nau, ma nau ku tua
naˈa ˈaku ˈi langi. Ma nau
ku lisia taˈi fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga, ma taˈi ng-
wae ka tua ˈi fafona.
3 Ma na maana ka diˈia
naˈa na fau ngwasinasina
ki neˈe kira saea ˈani na
daspa ma na karnelian. Ma
na tafisiˈoro ka tua kalikalia
fuli gwauruˈa neˈeri. Ma
na tafisiˈoro neˈeri ka lia
diˈia na fau ngwasinasina
kira saea ˈani na emaral.
4 Ma kalikalia na ngwae
neˈe tua ana fuli gwauruˈa
neˈeri ana ˈinotoˈanga, ro
akwala ma fai fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga ki neˈe niˈi
teo ˈi neˈeri. Ma ro akwala
ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo
ki neˈe kira tua ˈi fafona na
fuli gwauruˈa neˈeri ki, ma
kira ka toro ˈani ifi kwao ki
ma na ˈeregwau ana na gol
ki ˈi gwauda.
5 Ma na meamea ka sina,
ma na lingalingaˈi ru doe
ki, ma na kwangakwanga
ka talo maˈi faˈasia na fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
neˈeri. Ma na fiu unu
ki ka duˈa ˈi neˈeri ˈi
naˈona na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga. Ma na fiu unu
neˈeri ki neˈe na fiu Anoˈi
ru Abu God ki naˈa.
6 Ma ˈi naˈona logo
ana na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, taˈi ru diˈia na
asi ana galasi ma ka raola
liu ka teo logo ˈi neˈeri.

Ma na fai ru mauri ki
neˈe kira toˈo ana maa ˈoro
ki kalikalia nonida taˈifau,
kira tua kalikalia na fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
neˈeri.*
7 Na etana ru mauri lisi-
lana ka diˈia na lion. Ma
na ruana ru lisilana ka diˈia
na buluka. Ma uula ru,
neˈe maana lisilana diˈia na
maana ngwae. Ma na faina
ru lisilana diˈia na afa neˈe
lofo.
8 Na fai ru mauri neˈeri
ki taˈifau kira toˈo ana ono
ˈabaˈaba ru ˈanga, ma na
maaˈi ru ˈoro ki logo teo ˈi
nonidaˈa, ˈi naˈoda ma ˈi
olofana ˈabaˈabada. Ma ana
asoa ki ma ana rodo, noaˈa
kira kasi mamalo goˈo ana
nguˈa kira ka ˈuri,

“Abu, abu, abu na God neˈe
ngasingasiˈa ka tasa.
Nia ka tua ˈua naˈa maˈi ˈi
naˈo, ma ka tua ana
kaidaˈi neˈe, ma ka
tua ana kaidaˈi neˈe
ka nia maˈi ˈua.”

9 Kaidaˈi neˈe fai ru mauri
neˈeri ki kira ngulia na faˈi
ngu ana faˈaˈinotoˈanga, ma
na fuˈusi doeˈanga, ma na
baˈatafeˈanga fuana na ng-
wae neˈe nia tuatua firi neˈe
tua ˈi fafona fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga,
10 na ro akwala ma fai
ngwae faˈinaˈonaˈo ba kiri
kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona ˈaena na ngwae
neˈe tuatua firi neˈe tua ˈi
fafona fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga. Ma kira ka alua

* **4:6** Na ru mauri neˈe taˈi ˈainsel matamata dangalu.

na'a 'eregwau kira ki 'i ano
'i na'ona fuli gwauru'a ana
'inoto'anga ne'eri, ma kira
ka fata 'uri,
11 "God kami, 'oko totolia
na'a na ngalilana na
talo'a, ma na fu'usi
doe'a, ma na ngasin-
gasi'anga, osi'ana
'oko saunga'inia na
ru ki ta'ifau.
Ma sulia na kwaiogai'anga
'oe na'a ne'e ru ki
ta'ifau kira ka tua ma
kira ka mauri."

5

Na buka'i ru

1 Sui nau ku lisia ta'i
buka'i ru ne'e kira kere ro
bali ana. Kira ka bula fafia
buka'i ru ne'eri, ma kira
ka fono fa'angasia buka'i
ru ne'eri ana fiu kula ki.
Na ngwae ne'e tua ana fuli
gwauru'a ana 'inoto'anga,
nia dau ana buka'i ru ne'eri
saena lima 'olo'olo nia.
2 Ma nau ku lisia ta'i
'ainsel ne'e ngasingasi'a liu,
ma nia ka fata doe ka 'uri,
"Sa tai ne'e 'olo'olo 'iri nia
ka totolia 'ifingilana na fiu
ru ana fono'a ngasi ne'e ki,
ma ka 'ifingia na buka'i ru
ne'e?"
3 Ma noa'a kasi lisia go'o
ta ngwae 'i langi, nama
saena na magalia, nama 'i
olofana na magalia ne'e ka
bolo fa'inia 'ifingilana na
buka'i ru ne'eri ma ka lia
saena.
4 Ma nau ku angi liu,
sulia noa'a kira kasi dao
to'ona ta ngwae ne'e toto-
lia 'ifingilana na buka'i ru
ne'eri ma ka lia saena.
5 'Una'eri, ta'i ngwae ana
na ngwae fa'ina'ona'o ki ka
fata 'uri fuaku, "Noa'a 'oe
kosi angi. Lia basi. 'Oko
lisia na Lion ana kwalafa sa
David ma sa Juda. Nia ka
liufia na'a malimae nia ki,
ma ka totolia 'ifingilana na
fiu ru ana fono'a ngasi ki,
ma na 'ifingilana na buka'i
ru ne'e."
6 Sui nau ku lisia ta'i kala
Sipsip nia uu 'i safitana kula
ni tua'a ne'eri ma na fai
ru mauri ki ma na ngwae
fa'ina'ona'o ki kira ka tua
kalikalia. Ma nau ku lisia
logo na ma'e maala ki ana
nonina ne'e di'ia kira saun-
gia 'i na'o. Nia ka to'o ana
fiu konakona ru ki ma na
fiu maa ki. Aia, na fiu maa
ne'eri ki ne'e na fiu mango'i
ru God ki ne'e ka kwatea
'uana saena magalia ta'ifau.
7 Ma na kala Sipsip ne'eri
ka dao, ma ka ngalia na'a
buka'i ru baera fa'asia na
bali lima 'olo'olo na ngwae
ne'e tua ana kula ni tua'a
ne'eri.
8 Ma kaida'i nia ka ngalia
na'a na buka'i ru ne'eri,
na fai ru mauri ne'eri ki,
ma na ro akwala ma fai
ngwae fa'ina'ona'o ne'eri
ki, kira ka bobo uruuru 'i
ano 'i 'aena na kala Sip-
sip ne'eri. Ma kira ta'ifau
go'o kira ka dau ana na ru
ni kwa'ilana ne'e kira saea
'ani na harp ki, ma kira ka
dau ana titiu ana gol ki ne'e
fungu 'ani na 'ai moko le'a
ki fuana do'ofilana. Aia,
ma na sasu fa'asia na 'ai
moko le'a ne'eri ki na'a ne'e
fo'onga'a na ngwae ne'e
kira fa'amamana ana sa Je-

sus Christ.
9 Ma kira ka ngulia taˈi faˈi
ngu faolu kira ka ˈuri,
“ˈOko totolia ngalilana naˈa
bukaˈi ru, ma ˈoko
ˈifingia naˈa ru ana
fonoˈa ngasi ki.
Osiˈana kira saungi
ˈoe, ma ˈani na
kwaisuˈusiˈanga ˈani
maurilamu ka foli
olitaˈinia na ngwae
ki ana na kwalafa
ki taˈifau, ma na
alaˈanga matamata ki
taˈifau, ma na maˈe
fanoa ki taˈifau fuana
God.
10 ˈOko aluda na fikutaˈi ng-
wae na fata abu ki
ˈiri kike rao fuana God
kia.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi
saena magalia.”
11 Ma nau ku lia laˈu, ma
nau ku rongoa na nguˈa na
ˈainsel ˈoro ki. Kira ˈoro
liu, kira toˈoni ma na moleˈe
ki. Kira uu kalia na kula ni
tuaˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri,
ma na fai ru mauri ba kiri,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki.
12 Kira ngu doe kira ka
ˈuri,
“Na kala Sipsip neˈe kira
saungia ka mae, nia
totolia naˈa ngalilana
na mamanaˈanga,
ma na toˈoruˈa, ma
liatoˈo ˈanga, ma na
ngasingasiˈanga, ma
na faˈadoeˈanga, ma
na ˈinotoˈanga, ma na
baˈatafeˈanga!”
13 Ma nau ku rongoa na ru
mauri ki taˈifau ˈi langi, ma
saena magalia, ma ˈi olofana
na magalia, ma ˈi saena na
asi, kira taˈifau kira ngu kira
ka ˈuri,
“Na baˈatafeˈanga, ma na
faˈadoeˈanga, ma
na ˈinotoˈanga, ma
na ngasingasiˈanga
tuatua firi fuana
ngwae neˈe ka tua
ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga ma fuana
na kala Sipsip.”
14 Ma na fai ru mauri neˈeri
ki kira olisia kira ka ˈuri,
“Nia mamana.” Ma na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki kira ka
bobo uruuru ˈi ano, ma kira
ka foˈosidaroˈo.

6

Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia naˈa
kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
etana ru ana fonoˈa ngasi
ana na fiu ru ana fonoˈa
ngasi neˈeri ki. Ma nau ku
rongoa taˈi ru ana fai ru
mauri ba kiri ka fata ˈani
lingalingaˈi ru neˈe ka diˈia
na kwanga kwanga ka ˈuri,
“ˈOke leka maˈi!”
2 Ma nau ku lia, ma nau ku
lisia taˈi hos kwao. Ma na
ngwae neˈe ka tua ˈi fafona,
ka dau ana taˈi basi. Ma
kira ka kwatea na ˈeregwau
fuana. Ma nia ka leka kwau
fuana na liufilana diˈia ta
ngwae ramo.
3 Sui na kala Sipsip neˈeri
ka ˈifingia ruana ru ana
fonoˈa ngasi, ma nau ku ron-
goa na ruana ru mauri ka
fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
4 Ma taˈi hos meo ka
sakatafa maˈi. Ma na ngwae
neˈe ka tua ˈi fafona, kira ka

kwatea taˈi naifi doe fuana,
ma ka toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga fuana ngalilana
aroaroˈa faˈasia na ngwae
ki saena magalia, fasi ˈiri
neˈe ngwae ki kike saungida
kwailiu.
5 Sui na kala Sipsip neˈeri
ka ˈifingia uula ru ana
fonoˈa ngasi, ma nau ku
rongoa na uula ru mauri ka
fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
Ma nau ku lia, ma nau
ku lisia taˈi hos goa. Ma
na ngwae neˈe ka tua ˈi
fafona, nia dau ana taˈi ru ni
ˈoitoˈongaˈa ana na ru kulu
ki.
6 Sui nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru ka raˈe maˈi
ˈi safitana na fai ru mauri
neˈeri ki ka ˈuri, “Kira ˈoifoli
ˈani fanga ki ˈuana mani
doe! Ma noaˈa ˈoe kosi
faˈalia na ngwaingwai ma
na waen!”
7 Sui na kala Sipsip neˈeri
ka ˈifingia naˈa faina ru ana
fonoˈa ngasi, ma nau ku
rongoa na lingana na faina
ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke
leka maˈi!”
8 Ma nau ku lia, ma nau ku
lisia taˈi hos balabalaˈa, ma
na satana na ngwae neˈe ka
tua ˈi fafona neˈe na Maeˈa,
ma Kula ana na Maeˈa ka
leka ˈi burina. Ma kira ka
kwatea mamanaˈanga fuana
keroˈa fafia faina na bali ana
na magalia fuana saungilana
ngwae ki ˈani fuˈanga, ma
fioloˈa, ma mataˈinga, ma na
ru kwasi ki saena magalia.
9 Ma kaidaˈi neˈe kala
Sipsip ka ˈifingia naˈa
limana ru ana fonoˈa ngasi,
nau ku lisia na mangona
ngwae neˈe kira saungida
sulia kira ngangata faˈinia
na faˈarongoˈa ˈani Fatalana
God ma na Faˈarongoˈa
Leˈa. Kira tua goˈo ˈada
ˈi olofana na fuˈa ana
kwaisuˈusiˈanga.
10 Ma kira ako doe kira
ka ˈuri, “God ngasingasiˈa
ka tasa, ˈoko abu, ma ˈoko
mamana. ˈI angita neˈe
ˈoke matalangani na ngwae
saena magalia ki, ma ˈoko
duˈua fuada osiˈana kira
saungi kami?”
11 Ma God ka kwatea na
ifi keta kwao ki taˈifau goˈo
fuada, ma nia ka saea fuada
fasi ˈiri kira ka kwaimasi
tiˈitiˈi basi, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe kira ke saungia
na ngwae ni rao kwaima ki
ma na ngwae faˈamamana
ki, mala nia ka fiˈi duˈua ana
ngwae neˈe kira saungida ki.
12 Sui nau ku lisia naˈa
kala Sipsip baera nia ˈifingia
naˈa onona ru ana fonoˈa
ngasi, ma na tikitiki doe ka
liu, ma na sina ka rorodoˈa
diˈia ta toro goa, ma na
madamo ka meo naˈa diˈia
na ˈabu.
13 Ma na bulubulu ki ka
ˈasia maˈi saena magalia
diˈia naˈa fuaˈi ˈai ki neˈe
kira ˈasia faˈasia na ˈai ki
kaidaˈi neˈe iru doe nia
geloda.
14 Ma saena mamanga ka
diˈia naˈa ˈaba fola neˈe kira
laˈumia. Ma na ua ki taˈifau
ma na bubunga ki taˈifau ka
ˈidu faˈasia fulida.
15 Sui na ngwae tatalafaˈa
ki saena magalia ma na ng-
wae gwaungaˈi ki, ma na
ngwae ˈinotoˈa fuana na ng-
wae ana ofoˈa ki, ma na

ngwae toˈoru ki ma na ngwae ngasingasiˈa ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rao laga ulafu, ma na ngwae sulitalaˈa ki, kira ka maˈu, kira ka ago saena na faodaˈi fau ki ma ˈi olofana fau ki gwauna faˈi ua ki.

16 Ma kira ka ako fuana na faˈi ua ki ma na fau ki kira ka ˈuri, “Muke ˈasi maˈi fafia kaimili ma kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia maana na ngwae neˈe nia tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia na saetaˈanga na kala Sipsip.

17 Sulia faˈi asoa doe ana na saetaˈanga kera ka dao naˈa, ma ka noaˈa ta ngwae ˈiri bolo fuana uuˈa ˈusia.”

7

Na taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae God ki

1 Sui nau ku lisia fai ˈainsel ki kira uu ana fai suˈu suˈua ki ana magalia, ma kira luia na fai iru ki ana magalia, fasi ˈiri na iru noaˈa kasi irufia na magalia, ma noaˈa kasi irufia na asi, ma noaˈa kasi irufia ta ˈai.

2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu ka fane maˈi faˈasia fanelana sina, ma ka ngalia maˈi na maˈetoto ana God mauri. Ma ka ako doe fuana fai ˈainsel neˈeri ki, neˈe God ka kwatea na ngasingasiˈanga fuada fuana faˈalilana na magalia faˈinia na asi.

3 Ma ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈalia ˈua na magalia, ma na asi, ma na ˈai ki, leleka kulu ka keresia na maˈetoto ˈi maana darana ngwae rao God kia ki.”

4 Ma kira ka faˈarongo nau ˈani fita ngwae ki neˈe kira keresia na maˈetoto God ˈi maana darada, ka ˈuri: taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae ki. Ma kira neˈe faˈasia na akwala ma ro kwalafa ki ana ngwae ˈi Israel ki.

5 Faˈasia kwalafa sa Juda, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Ruben, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Gad, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.

6 Faˈasia kwalafa sa Asa, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Naftali, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Manase, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.

7 Faˈasia kwalafa sa Simion, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Lifae, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Isakar, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.

8 Faˈasia kwalafa sa Sebulun, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Josef, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa Benjamin, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.

9 ˈI buri ˈana, nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi fikuˈa doe, neˈe noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia toˈomaˈilana. Ma kira leka maˈi faˈasia na kwalafa ki taˈifau, ma na fanoa ki taˈifau, ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, ma

kira ka uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ma ˈi naˈona kala Sipsip neˈeri. Ma kira ka ruˈufia na ifi kwao keta ki, ma kira ka dau ana uli niniu ki fuana faˈataˈilana saeleˈanga kira.

10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri,
"God kia neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga faˈinia na kala Sipsip, keroˈa ka faˈamauri kia."
11 Ma na ˈainsel ki taˈifau kira uu kalikalia fuli gwauruˈa neˈe ana ˈinotoˈanga, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri ki. Ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona fuli gwauruˈa neˈeri, ma kira ka foˈosia God,
12 kira ka ˈuri,
"Nia mamana!
Na auraˈe ˈanga, ma na ˈinotoˈanga, ma na liatoˈonga, ma na baˈatafeˈanga, ma na faˈadoeˈanga, ma na mamanaˈanga, ma na ngasingasiˈanga, ru neˈeri ki neˈe ru fuana God kia neˈe tua tua firi!
Nia mamana."

13 Ma taˈi ngwae ana ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri ki ka saefilo nau, ka ˈuri, "Tai faˈida niniˈa kira toro ˈani ifi kwao neˈe ki ma kika leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?"
14 Ma nau ku olisia ku ˈuri, "Nau ku kina. ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko saiana."
Ma nia ka fata ˈuri fuaku, "Na ngwae neˈe ki na ngwae neˈe kira liu maˈi ˈi saena na kwai maˈuduiˈanga doe, ma noaˈa ta ru kasi faˈalida. Kira ka taufia naˈa ifi keta kira ki, ma kira ka faˈakwaoa ˈani na ˈabuna na kala Sipsip.
15 Nia neˈe kira ka uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa God, ma kira ka rao fuana ˈi saena Luma Abu nia sulia kaidaˈi ki taˈifau. Ma God neˈe ka tua ana fuli gwauruˈa neˈeri, ka lia suli kira.
16 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka fiolo nama kira ka silikwaˈu, nama na sina ˈakoˈako nama ta ru ˈakoˈako ka ˈakofida.
17 Osiˈana neˈe kala Sipsip neˈe tua ˈi fafona na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ka lia sulia kiraˈa. Ma nia ka talaˈi kira ˈuana busulana na kafo ana mauriˈa ki. Ma God ka ongoa naˈa kafo ana maada ki."

8

Na fiuna ru ana fonoˈa ngasi

1 Kaidaˈi neˈe kala Sipsip nia ˈifingia naˈa fiuna ru ana fonoˈa ngasi, ˈi langi ka aroaro sulia kala agi asoa dokodoko.
2 Sui nau ku lisia na fiu ˈainsel ki neˈe kira uu ˈi naˈona God, ma kira ka ngalia naˈa fiu bungu ki.
3 Ma taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka toˈo ana na titiuˈi ru ana gol fuana na doˈofilana na ˈai moko leˈa ˈi saena, ka dao ma ka uu maana na fuli fuˈa ni kwaisuˈusi ˈanga. Ma kira ka kwatea ˈai moko leˈa ˈoro ki, nia ka doˈofia fuana fasi ˈiri ka alua faˈinia na foˈongaˈa ngwae God ki taˈifau ˈi fafona na fuˈa ana

gol neˈe tua ˈi naˈona fuli gwauruˈa neˈeri.
4 Ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri ki, ka raˈe ˈi langi faˈinia na foˈongaˈa na ngwae God ki, faˈasia na limana na ˈainsel neˈeri neˈe uu ˈi naˈona God.
5 Sui na ˈainsel neˈeri ka ngalia naˈa titiu neˈeri, ma ka faˈafungua ˈani na mafula faˈasia fuˈa, ma ka ˈui ˈania maˈi fafona magalia. Ma na kiri ma na lingalingaˈi ru doe ki ka talo maˈi, ma na meamea ka bina, ma na tikitiki ka liu.

Na bungu ki

6 Sui na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ka sasi akaˈu naˈa fuana na ufilana na fiu bungu neˈe kira dau ani ki.
7 Ma etana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma na maga ˈaesi ki diˈia uta, ma na mafula ka dola faˈinia ˈabu, ka toˈo maˈi fafona na magalia. Ma nia ka duˈafia na taˈi uula bali ana magalia, ma na ˈai ki, ma na karasi ki taˈifau ˈi saena.
8 Sui na ruana ˈainsel ka ufia naˈa bungu nia, ma taˈi ru diˈia faˈi ua doe ka duˈa, ma nia ka ˈasia saena asi. Ma taˈi uula bali ana asi ka rokisi ka diˈia naˈa ˈabu.
9 Ma taˈi uula bali ana ru mauri ki saena asi kira ka mae, ma taˈi uula bali ana faka ki ka takalo.
10 ˈUnaˈeri naˈa uula ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi faˈi bulubulu doe ka diˈia ta unu, ka ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga ma ka ˈasia fafia taˈi uula bali ana na kafo doe ki, ma na busulana kala kafo tiˈitiˈi ki.
11 Aia, na satana bulubulu neˈeri neˈe “ˈAfae.” Ma taˈi uula bali ana na kafo ki ka ˈafae, ma na ngwae ˈoro ki kira ka mae ana kwaˈufilana na kafo neˈeri ki sulia kira ˈafae.
12 Sui na faina ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi uula bali ana na sina, ma na madamo, ma na bulubulu ki ka mae, ma taˈi uula bali ana madakolaˈa ka noaˈa naˈa. Ma taˈi uula bali ana faˈi asoa nia rodoˈa naˈa, ma taˈi uula bali ana rodo noaˈa kasi dangi logo.
13 Sui nau ku lia, ma nau ku rongoa taˈi noˈo abu ka lofo saena mamanga ka ri doe ka ˈuri, “Na taˈangaˈa, na taˈangaˈa! Nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia, si kaidaˈi neˈe ta uulu ˈainsel laˈu kike baˈa dao maˈi, ma kike ufia na bungu kira ki.”

9

Limana ˈainsel ufia na bungu nia

1 Sui na limana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma nau ku lisia faˈi bulubulu neˈe ka ˈasia maˈi ˈuana saena magalia, kira kwatea na kii ana na kilu neˈe ˈato ka gwagwa lingalinga fuana bulubulu neˈeri.
2 Sui na bulubulu neˈeri ka ˈifingia naˈa na kilu neˈeri, ma na sasu ka sakatafa maˈi ma ka taˈe maˈi diˈia sasuna ta mafula doe. Ma na sina ma saena mamanga ka rodoˈa ana na sasu neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kilu neˈeri.

3 Sui na siko ˈoro ki kira ka
sakatafa maˈi faˈasia na sasu
neˈeri, ma kira ka leka maˈi
saena magalia, ma kira ka
ngalia naˈa ngasingasiˈanga
diˈia na ngasingasilana na
farifari ki.
4 Ma kira ka saea fuana
na siko neˈeri ki noaˈa kasi
faˈalia naˈa karasi ki, nama
ta ˈai, nama ta ru neˈe ka
mauri fafona ano. Aia, ma
na ngwae neˈe noaˈa kasi
toˈo ana maˈetoto God ˈi
maana darada neˈe, na siko
ki kwatea na nonifiiˈa fuada.
5 Ma noaˈa nia kasi
alaˈania na siko neˈeri ki fasi
ˈiri ka saungia ˈua na ngwae
neˈeri ki, ma kira alaˈania
ˈiri kira ka kwatea goˈo ˈada
nonifiiˈa fuada sulia lima
madamo ki. Ma na fiilada
ka diˈia na farifari nia ˈalea
ngwae.
6 Ma sulia lima madamo
neˈeri ki, ngwae ki kira ke
baˈa lulu ˈuana maeˈa, ma
noaˈa kira kasi dao toˈona.
Ma kira ka oga kike mae, ma
na maeˈa ka tafi faˈasi kira.
7 Na siko neˈeri ki, lisida
ka diˈia na hos ki neˈe kira
sasi akaˈu fasi ˈiri na ngwae
ki kika uu fuana na fuˈanga.
Ma na maada ka diˈia na
maana na ngwae ki, ma kira
ka saˈingia na ru ki diˈia na
ˈeregwau ana gol ˈi gwauda.
8 Ma na ifuda keta ka diˈia
na ifuna kini ki, ma na lifada
ka diˈia na lifana na lion ki.
9 Ma na ru diˈia na
reba salo ki neˈe ka teo ˈi
fuˈufuˈuda. Ma na lingana
na ˈabaˈabada ka doe diˈia
na lingana na hos ˈoro ki
neˈe kira tara faˈinia ngwae
ki fuana fuˈanga.
10 Ma na kuˈikuˈida neˈe
diˈia na farifari ki, ma kira
toˈo ana io fuana susuˈilana
ngwae ki. Ma kuˈikuˈida
neˈe fuana faˈafiilana ngwae
ki sulia lima madamo ki.
11 Ma na ngwae tatalafaˈa
kira naˈa neˈe ˈainsel neˈe
gwaungaˈi fafia na kilu, ma
na satana ana alaˈanga ng-
wae Jiu neˈe sa Abadon, ma
alaˈanga ˈi Grik kira ka saea
ˈani sa Apolion. Ma sata
neˈeri ki neˈe fadalana, “Na
ngwae neˈe faˈafunua ru ki.”
12 Na etana taˈangaˈa ka
sui naˈa, ma ta ro taˈangaˈa
laˈu ke dao maˈi.

Na onona bungu

13 Na onona ˈainsel ka ufia
naˈa bungu nia, ma nau ku
rongoa taˈi lingalingaˈi ru ka
talo maˈi faˈasia na fai suˈu
suˈua ki ana fuˈa neˈe kira
saungaˈinia ˈani gol neˈe tua
ˈi naˈona God.
14 Ma na lingalingaˈi ru
neˈeri ka fata ˈuri fuana na
onona ˈainsel neˈe toˈo ana
bungu ka ˈuri, “ˈOke logea
naˈa fai ˈainsel ki neˈe kira
firi fafida ˈi ninimana na
kafo doe neˈe ˈi Iufretes.”
15 Ma nia ka logea naˈa
fai ˈainsel neˈeri ki kira sasi
akaˈu ˈunaˈeri masia kaidaˈi
neˈeri naˈa, fasi ˈiri kira ka
saungia taˈi uula bali ana
ngwae ki.
16 Ma nau ku rongoa fita
ngwae ana ofoˈa kira ki neˈe
kira tua ˈi fafona hos ki: kira
200,000,000 ngwae ki.
17 Ma ˈani faˈataˈinga
neˈeri fuaku, nau ku lisia
na hos ki, ma na ngwae
neˈe kira tua fafoda ki kira
ruˈufia na reba ru ki ˈi
fuˈufuˈuda. Ma na reba ru
neˈeri ki ka meo, ma ka goa,

ma ka sakosakoˈa. Ma na gwauna hos ki kira diˈia na gwauna lion ki. Ma na mafula ma na sasu faˈinia na sulfa neˈe ka ruˈu maˈi faˈasia na kwakwada.
18 Ma na ru taˈa neˈeri ki ka saungia naˈa uula bali ana ngwae ki saena magalia ˈani na mafula, ma na sasu, ma na sulfa neˈe ruˈu maˈi faˈasia na kwakwada.
19 Sulia neˈe ngasingasilana na hos neˈeri ki, nia ana na kwakwada ma na kuˈikuˈida. Na kuˈikuˈida ka diˈia na loi ki neˈe toˈo ana gwauˈi ru ki, ma kira ka faˈafiia na ngwae ki ˈani na kuˈikuˈida.
20 Ma na ngwae neˈe kira ore ma na ru taˈa ki noaˈa kasi saungida, noaˈa kasi abula matamata faˈasia taˈangaˈa kira ki. Sulia noaˈa kasi tua faˈasia na foˈosilana na anoˈi ru taˈa ki, ma na nunuˈi ru ki neˈe kira saungaˈiniˈi ˈani gol ma na silva ma na brons ma na fau ma na ˈai. Ma na ru neˈeri ki, noaˈa kira kasi lia ma noaˈa kira kasi rongo, ma noaˈa kira kasi fali.
21 Ma na ngwae neˈeri ki noaˈa kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na saungwaeˈa, ma na raoˈa fuana anoˈi ru taˈa ki, ma na kakabaraˈa, ma na biliˈa.

10

Na ˈainsel faˈinia na bukaˈi ru tiˈitiˈi

1 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ngasingasiˈa laˈu ka koso maˈi faˈasia ˈi langi. Nia toro ˈani na gwaˈi salo, ma na tafisiˈoro ka tua kalia na gwauna, ma na maana ka diˈia na sina, ma na ro ˈaa nia ki ka diˈia ta ro diroˈi mafula.
2 Ma nia ka dau ana na bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈe kira ˈifingia ˈi saena limana, ma ka uu ˈi fafona na asi ˈani na bali ˈae ˈoloˈolo nia, ma na bali ˈae mauli nia ka uu ˈani fafona ano.
3 Ma ka ri ˈani akoˈa doe neˈe rongolana diˈia ngorangoralana na lion ki. Ma buri ˈana nia ri ka sui, na fiu kiri ki kira ka olisia.
4 Ma kaidaˈi neˈe fiu kiri neˈeri ki ka fata, nau ku sasi akaˈu fuana keresilana na alaˈanga kira ki, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru fata maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi saea fuana ta ngwae na ru ba na fiu kiri ki kira saea, ma noaˈa ˈoe kosi keresia.”
5 Sui na ˈainsel neˈe nau ku lisia nia uu fafona na asi ma na ano, nia taˈea na bali lima ˈoloˈolo nia ˈi langi.
6 Ma ka fata alangaˈi ˈani na satana God neˈe tuatua firi ma ka saungaˈinia naˈa ˈi langi ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena, ma na magalia ma na ru ki taˈifau kira tua ˈi saena, ma na asi ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sui God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua na liaˈi ngwae nia. Bore ma taˈena, God noaˈa kasi dole naˈa fuana faˈamamanalana liaˈi ngwae nia.
7 Ana kaidaˈi neˈe fiuna ˈainsel ka ufia na bungu nia, na liaˈi ngwae God ka fiˈi dao naˈa maˈi, diˈia ba nia faˈarongo ˈani ˈi naˈo ˈania na ngwae rao nia ki na pro-

fet ki.”
8 Sui naˈa lingalingaˈi ru
neˈe nau ku rongoa ˈi naˈo
ka fata laˈu fuaku faˈasia
ˈi langi ka ˈuri, “ˈOke leka
kwau, ˈoko ngalia na bukaˈi
ru neˈe ˈifi naˈa saena li-
mana na ˈainsel neˈe uu ˈi
fafona na asi ma na ano.”
9 Ma nau ku leka, ma nau
ku gania na ˈainsel neˈeri
fasi ˈiri ke kwatea na bukaˈi
ru tiˈitiˈi neˈeri fuaku. Ma
nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke
ngalia, ˈoko ˈania. Nia
ke baˈa mamasiˈa ˈi kwak-
wamu diˈia na ngingidua.
Bore ma nia ke baˈa ˈafae
saena siramu.”
10 Ma nau ku ngalia na
bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈeri
faˈasia na limana na ˈainsel
neˈeri, ma nau ku ˈania.
Na ˈanilana ka mamasiˈa
ˈi kwakwaku diˈia na
ngingidua. Bore ma kaidaˈi
nau ku onomia kwau, ka
ˈafae naˈa saena siraku.
11 Sui kira ka fata ˈuri
fuaku, “ˈOke faˈarongo laˈu
ˈani na liaˈi ngwae God
fuana na ngwae ˈoro ki, ma
na fanoa ˈoro ki, ma na
alaˈanga ˈoro ki, ma na ng-
wae tatalafaˈa ˈoro ki.”

11

God asungani ro ngwae faˈamamana ki

1 Sui kira ka kwatea taˈi
maˈe ˈai ni ˈoitoˈongaˈa
fuaku, ma God ka fata ˈuri,
“ˈOke leka, ˈoko ˈoitoˈona
na Luma Abu nau faˈinia na
fuˈa, ma ˈoko toˈomaˈinia
na ngwae ki neˈe kira foˈo ˈi
neˈeri.
2 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi
ˈoitoˈona agi kula ˈi maa ana
Luma Abu nau, osiˈana nau
ku kwatea naˈa fuana ngwae
neˈe kira noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma kira ke baˈa leka maˈi,
kira ka gwaungaˈi fafia ˈi
Jerusalem sulia fai akwala
ma ro madamo ki.*
3 Ma nai baˈa kwatea na ro
ngwae fata faˈamamana suli
nau ki. Kera ka toro ˈani
toro taˈa neˈe faˈataˈinia
kera kwaimanatai, ma
kera ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈanga nau sulia
1,260 asoa ki.”
4 Ma na ro ngwae fata
faˈamamana neˈeri ki naˈa
neˈe ro ˈai neˈe kira saea
ˈani na olif ki,✡ ma na ro
mataangaˈi ˈai fuana unu ki
neˈe kira uu ˈi naˈona God
neˈe gwaungaˈi fafia na ma-
galia.
5 Ma diˈia ta ngwae
ka sasi ˈuana malangisi-
ladaroˈo, na mafula neˈe
ka sakatafa maˈi faˈasia
na kwakwadaroˈo ke baˈa
malangisia na malimae
kera ki. Ma ˈunaˈeri
ta ngwae neˈe ka oga
malangisiladaroˈo, nia ka
mae logo.
6 Ma kera toˈo ana
na ngasingasiˈanga fuana
fonelana naˈa saena ma-
manga, fasi ˈiri na uta kasi
toˈo sulia asoa neˈe kera
faˈarongo ˈani fatalana God
ana. Ma kera toˈo ana na
ngasingasiˈanga logo fuana

* **11:2** 42 madamo ki, 1,260 asoa ki, ma 3 faˈi ngali ma 6 madamo ki, niˈi bolo goˈo, ma kira faˈataˈinia na kaidaˈi dokodoko neˈe na taˈangaˈa ke gwaungaˈi fafia na magalia sulia, ˈi naˈona neˈe God ke matalangani na magalia. ✡ **11:4** Sekaraea 4:1-14

kwaˈilana na maˈe kafo ki fasi ˈiri ka rokisi ˈania na ˈabu. Ma kera ka toˈo logo ana na ngasingasiˈanga fuana na kwaˈilana na magalia ˈani na taˈangaˈa ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kera oga.

7 Ma kaidaˈi kera faˈasuia naˈa na faˈataloˈa ˈani na faˈarongoˈanga kera ki, na ru mauri kwasi neˈe ka raˈe maˈi ˈi maa faˈasia na kilu neˈe ˈato ka gwagwa lingalinga ke baˈa fuˈa faˈi kera, ma ka liufia keroˈa, ma ka saungidaroˈo.

8 Ma na nonidaroˈo ke baˈa teo goˈo ˈana sulia tala ana fanoa ba kira fotoˈia na Aofia kera ana na ˈai rara folo. Na ngwae ana na fanoa doe neˈeri ki taˈa ka diˈia na ngwae ana ˈi Sodom ma ˈi Ejipt neˈe kira ˈaila si rongoa na ngwae ni lifurongo God ki.

9 Na ngwae ki faˈasia na fanoa ki taˈifau ma na kwalafa ki taˈifau ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, kira ka bubungia naˈa nonidaroˈo sulia uulu asoa laˈulaˈu ki ma faˈinia taˈi korengaˈi asoa, ma noaˈa kasi alaˈania naˈa fuana kwaiatolana na nonidaroˈo.

10 Ma na ngwae ki saena magalia kira ka saeleˈa sulia na maeladaroˈo. Ma kira ka saeleˈa ˈani kwatelana na kwateˈa ki fuada kwailiu osiˈana na ro profet neˈeri ki kera faˈafiia liu naˈa ngwae ki neˈe kira tua saena magalia.

11 Sui, ˈi buri ˈana uulu asoa laˈulaˈu ki ma taˈi korengaˈi asoa ka sui, na mangoˈi ru ana mauriˈa ka ˈita maˈi faˈasia God, ka ruˈufidaroˈo, ma kera ka tataˈe, ma kera ka uu. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lisi kera kira ka maˈu liu.

12 Sui kera ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka ˈita maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi ˈi langi.” Ma na malimae kera ki kira ka bubu goˈo ˈada ana kaidaˈi kera leka ˈi saena gwaˈi salo ˈuana ˈi langi.

13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na tikitiki doe ka liu ma na tangafulana fanoa doe neˈeri ka funu naˈa. Ma fiu toˈoni ngwae ki neˈe kira mae ana na tikitiki neˈeri. Ma na ngwae neˈe kira mauri ˈua ki, kira ka maˈu liu, ma kira ka baˈatafea God ˈi langi.

14 Aia, na ruana taˈangaˈa ka sui, ma na uula taˈangaˈa ke baˈa dao ˈaliˈali logo maˈi.

Na fiuna bungu

15 Sui na fiuna ˈainsel ka ufia naˈa na bungu nia, ma na lingalingaˈi ru doe ki ˈi langi ka fata ˈuri, “God kia faˈinia na Christ, na ngwae neˈe nia filia ˈiri ke faˈamauria kia, kera toˈo ana mamanaˈanga ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia, ma God ke baˈa gwaungaˈi tutua firi.”

16 Ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ana kula ni tuaˈa kira ki ana ˈinotoˈanga ˈi naˈona God, kira bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka foˈosia God,

17 kira ka fata ˈuri, “God
ngasingasi ka tasa, ˈoko
tua ana kaidaˈi neˈe, ma
ˈoko tua ˈua naˈa maˈi.
Kami baˈatafe ˈoe fafia ˈoko
ngalia na ngasingasiˈanga
doe ˈoe, ma ˈoko etangia
naˈa gwaungaˈi ˈanga.
18 Ma na ngwae neˈe
kinaˈo ki, kira ka saetaˈa liu,
osiˈana neˈe kaidaˈi fuana
saetaˈanga ˈoe dao naˈa
maˈi, faˈinia kaidaˈi fuana
na matalangaˈilana ngwae
neˈe mae ki, ma kaidaˈi
fuana na kwaiaralada na
ngwae rao ˈoe ki, na profet
ki, ma na ngwae ˈoe ki
neˈe kira foˈosiˈo, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na
ngwae tiˈitiˈi ki. Ma kaidaˈi
fuana na malangisilana na
ngwae neˈe kira saungia na
ngwae saena na magalia ka
dao naˈa maˈi.”
19 Sui na Luma Abu God
ˈi langi ka ˈifi, ma kira ka
lisia naˈa faˈi kisi neˈe na
fau alangaˈinga God teo ˈi
saena. Sui na meamea ka
bina, ma na kiri ka ruru, ma
na lingalingaˈi ru doe ka talo
maˈi, ma na tikitiki ka liu,
ma na uta diˈia fau ka toˈo.

12

Na kini faˈinia na faˈi loi doe

1 ˈUnaˈeri nau ku lisia taˈi
ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi
maˈi saena mamanga. Taˈi
kini neˈe nia toro ˈani na
madaˈafi, na madamo ka
teo ˈi olofana ˈaena, ma na
ˈeregwau ˈani na akwala ma
ro faˈi bulubulu ki ka nia ˈi
gwauna.
2 Nia ina, ma ka sasi akaˈu
fuana faˈafutalana ngela.
Ma na nonifiiˈanga ˈani
faˈafutaˈanga ka sasi nia ka
angi doe liu.
3 Ma taˈi ru ni ˈarefoˈanga
ka faˈataˈi laˈu maˈi saena
mamanga. Taˈi faˈi loi meo
doe liu neˈe nia toˈo ana
fiu gwauˈi ru ki, ma na fiu
ˈeregwau tiˈitiˈi ki, ma taˈi
akwala konakona ru ki.
4 Ma nia ka ˈabalangaˈinia
naˈa uula bali ana na bu-
lubulu ki saena mamanga
ˈani kuˈikuˈina, ma ka ˈui
ˈanida saena magalia. Ma
na faˈi loi doe neˈeri ka uu
ˈi naˈona kini neˈeri neˈe
karangia ka faˈafuta naˈa,
fasi ˈiri ke ˈania na ngela
neˈeri ana kaidaˈi nia ka
faˈafuta.
5 Ma nia ka faˈafuta
taˈi ngela ngwane neˈe
ke baˈa gwaungaˈi fafia
naˈa fanoa ki taˈifau ˈani
ngasingasiˈanga. Bore ma
kira ka laua na ngela neˈeri,
ma kira ka ngalia naˈa siana
God ana fuli gwauruˈa nia
ana ˈinotoˈanga.
6 Ma na kini neˈeri ka tafi
naˈa ˈana ˈuana ˈi saena
na abaˈi kula kwasi ˈuana
kula neˈe God sasi akaˈu ana
fuana fasi ˈiri kira ka lia suli
nia sulia 1,260 asoa ki.
7 Sui na fuˈanga ka fuli
ˈi langi. Sa Maekol, na
gwaungaˈi ˈainsel, ma na
ˈainsel nia ki kira ka fuˈa
faˈinia na faˈi loi doe neˈeri,
ma na faˈi loi doe neˈeri
faˈinia na ˈainsel nia ki kira
ka fuˈa logo.
8 Bore ma na faˈi loi doe
neˈeri kasi liufida goˈo, ma

God noaˈa kasi alaˈanida
fuana tuaˈa ˈi langi.
9 Ma kira ka ˈui ˈania
naˈa na faˈi loi doe neˈeri
faˈasia ˈi langi. Nia neˈe
faˈi loi doe neˈeri ba ˈita
ana kaidaˈi ˈua maˈi neˈe
kira saea ˈani Akalo, ma ta
sata logo ana neˈe sa Saetan
neˈe ka talaˈi rora ana na
ngwae ki ˈi saena na mag-
alia taˈifau. Kira ˈui ˈania
maˈi saena magalia faˈinia
na ˈainsel nia ki taˈifau.
10 Sui nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru doe ˈi langi
ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe,
God ke baˈa faˈamauria
naˈa ngwae ki. God ka
faˈataˈinia na mamanaˈanga
nia diˈia ta ngwae tatalafaˈa.
Aia, ma na ngwae filia
God ka faˈataˈinia naˈa na
ˈinotoˈanga nia. Sulia sa
Saetan neˈe uu ˈi naˈona
God kia, ma ka fai fafia
na ngwai asina kia ki sulia
dangi ma na rodo, kira ˈui
ˈania faˈasia ˈi langi.
11 Na ngwae asina kia ki
kira ka liufia sa Saetan ˈani
na ˈabuna na kala Sipsip ma
ˈani na fatalana God neˈe
kira fata taloˈania, ma kira
ka maˈudi fuana na maeˈa
fuana God.
12 Kamu ngwae neˈe kamu
tua ˈi langi, muke saeleˈa
ˈamuˈa! Ma nia ke baˈa taˈa
liu fuana na magalia ma na
asi, sulia sa Saetan koso naˈa
kwau siaumulu. Ma nia ka
saetaˈa liu sulia nia saiana
kaidaˈi nia ki kasi tau naˈa.”
13 Ma kaidaˈi neˈe faˈi loi
doe neˈe ka saiana kira ˈui
ˈani niaˈa ˈuana saena ma-
galia, nia ka lalia naˈa na
kini ba faˈafuta na ngela ng-
wane.
14 Sui, God ka kwatea naˈa
ro ˈabaˈaba ru doe ki diˈia
ˈabaˈabana ta afa fasi ˈiri
nia ke lofo ˈuana na kula
kira sasi akaˈu ana fuana ˈi
saena na abaˈi kula kwasi,
ˈi neˈeri kira ke baˈa lia
sulia, ma kira ke folo ˈusia
faˈasia na faˈi loi doe neˈeri
sulia uulu faˈi ngali ki ma
ono madamo ki, ˈiri nia kasi
saungia.
15 Sui na faˈi loi doe neˈe
ka moataˈinia maˈi na kafo
diˈia ta kafo doe fasi ˈiri ke
afetaˈinia na kini neˈe.
16 Ma na ano ka ˈafia na
kini neˈe, ma ka ˈifingia naˈa
ano, ma ka onomia na kafo
neˈe na faˈi loi doe neˈeri ka
moataˈinia maˈi.
17 Sui na faˈi loi doe
neˈe ka saetaˈa liu fuana
na kini neˈeri, ma ka leka
ka fuˈa faˈinia na kwalafa
nia ki taˈifau neˈe kira
roˈosulia na taki God ki,
ma na faˈamanataˈanga ma-
mana sa Jesus ki.
18 Ma na faˈi loi doe neˈeri
ka dao naˈa ˈi asi, ma ka uu
naˈa ˈana ˈi ninimana asi.

13

Na ro ru mauri kwasi ki

1 Sui nau ku lisia taˈi
ru mauri kwasi nia raˈe
maˈi faˈasia saena asi. Na
ru neˈeri nia toˈo ana fiu
gwauˈi ru ki, ma taˈi akwala
konakona ru ma faˈinia na
akwala ˈeregwau tiˈitiˈi neˈe
ka teo ana na konakona ru
neˈeri ki. Na sata taˈa fuana
fata buri tolingaˈi ˈanga ana
God ki neˈe kira keresiˈi ana
fiu gwaˈi ru neˈeri ki.
2 Ma na ru mauri kwasi
neˈeri neˈe lisilana ka diˈia
na lepad, ma na ˈaena lisi-
lana ka diˈia na ˈaena na

bea, ma na kwakwana lisi-
lana ka diˈia na kwakwana
na lion. Ma na faˈi loi doe
baera ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga doe nia fuana na
ru mauri kwasi neˈeri ˈiri
nia ka gwaungaˈi fafia ng-
wae ki.
3 Ma ana taˈi gwau ana
gwauˈi ru neˈeri ki, nau ku
lisia taˈi ru lia diˈia na maˈe
maala doe fuana saungilana,
ma na maˈe maala neˈeri ka
mafo naˈa. Ma na ngwae
ki taˈifau saena magalia kira
ka ˈarefo liu, ma kira ka
leka sulia na ru mauri kwasi
neˈeri.
4 Ma na ngwae ki kira ka
foˈosia naˈa na faˈi loi doe
neˈeri, osiˈana nia kwatea
na mamanaˈanga nia fuana
na ru mauri kwasi neˈeri.
Ma kira ka foˈosia logo na ru
mauri kwasi neˈeri kira ka
ˈuri, “Noaˈa ta ngwae neˈe
diˈia na ru mauri kwasi neˈe
nama ta ngwae neˈe ka bolo
fuana fuˈanga faˈinia.”

5 Ma God ka alaˈania
na ru mauri kwasi neˈeri
fasi ˈiri ka baˈatafea niaˈa
talana, ma ka fata buri
tolingaˈi ana God, ma nia ka
gwaungaˈi sulia fai akwala
ma ro madamo ki.
6 Ma nia ka talaˈae naˈa
na fata faˈali lana God, ma
ˈani satana God, ma ˈi langi
kula neˈe nia tua ana, ma
na ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua ˈi langi.
7 Ma God ka alaˈania
fuana na fuˈanga faˈinia na
ngwae God ki, ma fuana na
liufilada, ma ka gwaungaˈi
fafia na kwalafa ki taˈifau,
ma na fanoa ki taˈifau, ma
na alaˈanga matamata ki
taˈifau.
8 Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua saena mag-
alia neˈe, God noaˈa kasi
keresia na satada saena na
buka ana mauriˈa firi, neˈe
kira ke baˈa foˈosia na ru
mauri kwasi neˈeri. Na buka
neˈeri, nia neˈe buka kala
Sipsip neˈe kira saungia. Ma
God ka keresia naˈa buka
neˈeri ˈua naˈa maˈi naˈona
mala na saungaˈilana na ma-
galia.
9 Aia, kamu na ngwae
ki neˈe kamu toˈo ana na
alinga ki, muke fafarongo.
10 Ti ngwae amuˈa ˈi
neˈana God filida naˈa
fuana daulada, kike baˈa
dauda naˈa. Ma ti ai
logo amuˈa neˈe God ka
filida fuana saungilada ˈania
sele ni ofoˈa ki, kike baˈa
saungida nama ˈania sele
ana ofoˈa ki. Kamu na
ngwae God ki noaˈa kamu
kasi manata sala, sulia nia
neˈe kaidaˈi kamu naˈa
fuana ngangataˈanga ˈani
faˈamamanaˈanga kamu ki.
11 Sui nau ku lisia taˈi ru
mauri kwasi laˈu ka sakatafa
maˈi faˈasia saena magalia.
Nia ka toˈo ana na ro kon-
akona ru ki diˈia ta kala sip-
sip, ma na lingana ka diˈia ta
faˈi loi doe.
12 Nia ka rao ˈani na
ngasingasiˈanga na etana ru
mauri kwasi kaidaˈi nia tua
faˈinia. Ma ka suˈumaˈinia
na magalia ma na ngwae
ki taˈifau saena magalia fasi
ˈiri kira ka foˈosia na etana
na ru mauri kwasi ba na
maala doe nia mafo naˈa.
13 Ma na ruana ru mauri
kwasi ka sasi ru faˈanadaˈa
doe fuana ˈarefoˈanga ani

ki, ma ka faˈakosoa maˈi na
mafula faˈasia ˈi langi ˈuana
saena magalia ˈi naˈona na
ngwae ki taˈifau.
14 Ma nia ka sokea naˈa
ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua saena magalia ˈani ru
ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ana
kaidaˈi nia tua faˈinia na ru
mauri kwasi etaeta baera.
God neˈe alaˈania nia ka sa-
sia na ru neˈeri ki. Ma na
ru mauri kwasi neˈe ka sasi
na ngwae ki ka saungaˈinia
nununa na etana na ru
mauri kwasi ba kira kwaˈi
maala ana ˈani sele ni ofoˈa,
bore ma nia ka mauri goˈo
ˈana. Na nunuˈi ru neˈeri
fuana faˈadoelana niaˈa.
15 Ma God ka alaˈania na
ruana ru mauri kwasi neˈeri
fasi ˈiri ka kwatea naˈa
mauriˈa fuana na nunuˈi ru
neˈeri fasi ˈiri ka fata ma
fasi ˈiri ka saungia na ngwae
ki taˈifau neˈe noaˈa kasi
foˈosia.
16 Ma nia ka suˈumaˈinia
na ngwae ki taˈifau, ngwae
tiˈitiˈi ki ma na ngwae doe,
neˈe ngwae toˈoru ki ma na
ngwae dalaˈa ki, na ngwae
rao laga ulafu ki ma na ng-
wae aloge ki, fasi ˈiri kira
ke keresia na maˈetoto bali
lima ˈoloˈolo kira ki nama ˈi
maana darada.
17 Noaˈa ta ngwae kasi
foli nama noaˈa kasi ˈoifoli
diˈia noaˈa nia kasi toˈo
ana na maˈetoto neˈeri. Na
maˈetoto neˈeri neˈe na sa-
tana na ru mauri kwasi
neˈeri, nama na toˈongaˈa
ana na satana.
18 Muke malingaˈinia na
ru neˈe. Sui bore ˈana sa
tai neˈe ka sai ˈi ru ka fada
toˈongaˈa neˈe ana ru mauri
kwasi neˈeri, osiˈana na
kerekereˈa nia neˈe satana
ngwae ma na kerekereˈa
neˈeri nia ˈuri: 666.

14

*Na kala Sipsip ma na ng-
wae nia ki*

1 ˈUnaˈeri nau ku lia laˈu,
ma nau ku lisia naˈa kala
Sipsip nia uu ˈi gwauna na
ua ˈi Sion faˈinia 144,000 ng-
wae ki neˈe kira keresia na
satana na kala Sipsip neˈeri
ma na satana na Maˈa nia ˈi
maana darada.
2 Ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru faˈasia ˈi
langi ka diˈia kwangak-
wanga doe, ma ka diˈia ta
kiri doe. Na lingalingaˈi ru
neˈe nau ku rongoa nia diˈia
na ru fuana kwaˈilana neˈe
kira saea ˈani na harp ki
neˈe ngwae ki kira kwaiˈia.
3 Ma na ngwae neˈeri ki
kira ngulia taˈi faˈi ngu faolu
ˈi naˈona na kula ni tuaˈa
ana ˈinotoˈanga, ma ˈi naˈo
ˈada na fai ru mauri ki ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki.
Ma noaˈa ta ngwae laˈu ka
saiana faˈi ngu neˈe, taˈifilia
goˈo na 144,000 ngwae neˈe
na Christ nia foli ˈusida ki
faˈasia saena magalia goˈo
neˈe kira saiana faˈi ngu
neˈeri.
4 Kira neˈe na ngwae neˈe
kira tua sikasika diˈia na
ngwae ma na kini neˈe kira
ˈau abuda ki, osiˈana noaˈa
kira kasi faˈasua saena mau-
rilada ˈani foˈosilana mala-
mala god ki. Ma kira ka
leka sulia na kala Sipsip
ˈuana kula ki taˈifau neˈe
nia leka ana. Ma kiraˈa
logo na ngwae God ka foli

olitaˈinida faˈasia na magalia, ma kira ka kwateda diˈia na kwateˈa totongaˈi fuana God ma fuana na kala Sipsip.
5 Ma noaˈa kira kasi soke ma noaˈa kira kasi sasi ta ru taˈa.

Na uulu ˈainsel ki

6 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka lofo saena mamanga, faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ka tuatua firi ˈuana na faˈataloˈa ˈani fuana na ngwae ki neˈe kira tua saena magalia, ma fuana na kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, ma na fanoa ki taˈifau.
7 Ma nia ka ako doe ka ˈuri, "Muke faˈaˈinotoˈa God, ma muke baˈatafe nia! Sulia kaidaˈi nia fuana na matalangaˈilana na ngwae ki nia dao naˈa. Muke foˈosia God neˈe nia saungaˈinia ˈi langi, ma na magalia, ma na asi, ma na kafo ki!"
8 Sui na ruana ˈainsel ka leka maˈi ˈi buri na, ka fata ˈuri, "Nia funu naˈa. Na fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa, osiˈana nia kwate na ngwae ki ka sasia ru taˈa liu."
9 Aia, ma uula ˈainsel ka leka maˈi burina na ro ˈainsel etaeta neˈeri ki, ka fata doe ka ˈuri, "Diˈia ta ngwae bore ˈana ka foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri ma na nununa ma ka ngalia naˈa maˈetoto nia ˈi maana darana nama ana limana,
10 nia ke baˈa ruˈufia logo kwaˈikwaˈinga ana na saetaˈanga God. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasia ru neˈe, kike baˈa nonifii ˈani mafula ma na ru neˈe kira saea ˈani salfa ˈi naˈona ˈainsel abu ki ma na kala Sipsip.
11 Ma sasuna na mafula neˈe ka faˈanonifii kira ka sasu talau naˈa ˈana sulia asoa firi. Ma ka noaˈa ta mamaloˈanga ana nonifiiˈanga sulia rodo ma na asoa fuana sa tai faˈida neˈe kira foˈosia na ru mauri kwasi neˈe, ma na nununa, ma fuana sa tai faˈida logo neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana satana."
12 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, ngwae God ki ke suˈute, bore ˈana kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga. Kiraˈa naˈa na ngwae neˈe kira roˈosulia taki God ki, ma kira ka rao leˈa fuana sa Jesus.
13 Sui nau ku rongoa naˈa lingalingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, "ˈOke keresia ru neˈe ki: ˈIta ana kaidaˈi neˈe ma ka oli ˈalaˈa, God ke faˈaleˈa sa tai faˈida neˈe kira mamana fuana ana kaidaˈi kira mae!"
Ma na Anoˈi ru Abu ka olisia ka ˈuri, "ˈIu, nia mamana liu. Kira ke baˈa saeleˈa, sulia kira mamalo faˈasia na raoˈa doe kira ki, sulia na leˈangaˈa ana raolada ka leka faˈinida."

Kaidaˈi ana loiru ˈanga ana magalia

14 Sui nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia na gwaˈi salo kwao. Ma na ru neˈe gwauru ˈi fafona na gwaˈi salo neˈeri lisilana ka diˈia na ngwae, ma na ˈeregwau ana gol neˈe ka teo ˈi fafona na gwauna, ma nia ka dau ana taˈi naifi toˈo liu.

15 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka
ruˈu maˈi faˈasia na Luma
Abu God, ma ka ako doe
fuana na ngwae neˈe tua
ˈi fafona na gwaˈi salo ka
ˈuri, “ˈOke ngalia na naifi
ˈoe, ˈoko fikua na ru ki,
osiˈana neˈe kaidaˈi fuana
loiruˈa saena magalia dao
naˈa maˈi, sulia neˈe mag-
alia nia diˈia naˈa fuaˈi ru
maua!”
16 Ma na ngwae neˈe ka
tua ˈi fafona na gwaˈi salo
ka siru ˈani na naifi nia fa-
fona na magalia, ma ka loia
naˈa na ru saena magalia ki
taˈifau.
17 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka
ruˈu maˈi faˈasia na Luma
Abu God ˈi langi ma ka dau
logo ana taˈi naifi toˈo liu.
18 Sui taˈi ˈainsel laˈu neˈe
ka gwaungaˈi fafia na ma-
fula, ka leka maˈi faˈasia na
fulifoˈosi, ma nia ako kwau
fuana na ˈainsel ba dau ana
na naifi ka ˈuri, “ˈOke sikilia
naˈa fingi grep ki saena ma-
galia ˈani naifi ˈoe, sulia na
fingi ˈai neˈe ki maua naˈa!”
19 Na grep ki uu fuana
na ngwae taˈa ki. Ma na
ˈainsel neˈeri ka siru ˈani
naifi nia fafona na magalia,
ma ka loia naˈa na grep
neˈeri ki, ma ka ˈui ˈanida
saena kula fuana na ngisi-
lana na grep fuana waen, na
kula fuana nonifiiˈanga sulia
saetaˈanga God.
20 Ma na grep neˈeri ki kira
ka uria ngisia naˈa ˈi saena
na ru fuana ngisilana na
grep neˈe teo ˈi maa faˈasia
na fanoa doe. Ma na ˈabu
ka raˈe maˈi faˈasia saena
na ru neˈeri fuana ngisilana
na grep, ma ka afe naˈa
sulia 296 kilomita ki, ma na
ˈatolana ka bolo faˈinia lima
faˈi ˈoiˈa ki.

15

Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki

1 Sui nau ku lisia laˈu
taˈi faˈataˈinga doe ni
ˈarefoˈanga ana ˈi langi: Na
fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu
kwaˈikwaˈinga ˈisi ki. Na
fiu kwaˈikwaˈinga neˈeri
ki naˈa neˈe ˈisilana na
saetaˈanga God fuana ngwae
abula taˈa ki.
2 Sui nau ku lisia taˈi ru
diˈia na asi neˈe lisilana
ka diˈia na galasi neˈe ka
dola faˈinia na mafula. Ma
nau ku lisia logo na ngwae
ki neˈe kira liufia na ru
mauri kwasi, ma na nununa,
ma na ru neˈe kira keresia
na namba olisia na satana.
Ma kira uu ˈi ninimana asi
neˈeri, ma kira ka dau ana
ru ni kwaˈilana ki neˈe kira
saea ˈani na harp ki neˈe
God kwatea fuada.
3 Ma kira ka ngulia na faˈi
ngu sa Moses, na ngwae rao
God, ma na faˈi ngu na kala
Sipsip, kira ka ˈuri,
“God ngasingasiˈa ka tasa,
na raoˈa ˈoe ki taˈifau
ka doe ma ka leˈa liu.
ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ana
fanoa ki taˈifau, ma na
malitamu ka saga ma
ka mamana.
4 Aofia ˈae, ngwae ki taˈifau
kira ke baˈa maˈu, ma
kira ka faˈaˈinotoˈa
ˈoe, sulia taˈifili ˈoe
goˈo neˈe ˈoko saga
mamana.
Ma na ngwae ana fanoa ki
taˈifau kira ke baˈa

foˈosi ˈoe, si neˈe kira
ka lisia naˈa na raoˈa
saga ˈoe ki.”

5 Ma buri ˈana, nau ku lisia
na Babala Abu God ˈi langi,
ma kira ka ˈifi ˈafia na Kula
Abu Liu neˈe God tua ˈana ˈi
saena.
6 Ma na fiu ˈainsel ki kira
ka ruˈu maˈi faˈasia na Ba-
bala Abu God faˈinia na fiu
kwaˈikwaˈinga ki. Kira ka
ruˈufia na ifi kwao ki neˈe
faolu ma ka ngwasinasina,
ma kira ka nikia na foˈosae
ˈani gol ki ˈi fuˈufuˈuda.
7 Sui taˈi ru ana na fai ru
mauri ba ki ka kwatea fuana
na fiu ˈainsel ki na fiu titiu
ana gol ki neˈe fungu ˈania
na saetaˈanga God neˈe tu-
atua firi.
8 Ma na sasu faˈasia
na ˈinotoˈanga God ma
na ngasingasiˈanga nia ka
fungulia saena Babala Abu
God, ma noaˈa ta ngwae ka
ˈiri totolia fuana ruˈungaˈa
saena Babala Abu, leka ka
dao ana kaidaˈi neˈe fiu
kwaˈikwaˈinga na fiu ˈainsel
neˈeri ki kira ngalia maˈi ka
sui.

16

Na fiu dako ru ki ana saetaˈa ˈanga God

1 Sui nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru doe ka talo
maˈi faˈasia na Luma Abu
God, ma ka fata ˈuri fuana
fiu ˈainsel neˈeri ki, “Kamu
ke leka, muke kisitani na fiu
dako ru ana saetaˈanga God
ki ˈi fafona na magalia.”
2 Ma na etana ˈainsel ka
leka, ka kisitani na dako ru
nia ˈi fafona na ano. Ma
na maˈe maala taˈa ki neˈe
ka fii liu ka duˈafia na ng-
wae neˈe kira toˈo ana na
maˈetoto ana na ru mauri
kwasi baera ma kira ka
foˈosia na nununa.
3 Sui na ruana ˈainsel ka
kisitani na dako ru nia ˈi
saena na asi. Ma na asi
ka rokisi diˈia na ˈabuna ta
ngwae ba nia mae, ma na ru
mauri ki ˈi saena na asi kira
ka mae taˈifau.
4 Sui na uula ˈainsel ka
kisitani na dako ru nia ˈi
saena na kafo afeafe ki, ma
na maˈe busu ki, ma kira ka
ˈabula taˈifau naˈa.
5 Sui nau ku rongoa na
ˈainsel neˈe gwaungaˈi fafia
na kafo ka fata ˈuri, “God
ˈaeˈo neˈe ˈoko abu, ˈoko tua
ˈua maˈi ˈi naˈo, ma ˈoko tua
logo ana kaidaˈi neˈe. Na
matalangaˈinga ˈoe ki neˈe
ˈoko sasia, nia saga liu,
6 osiˈana kira saungia na
ngwae God ki, ma na profet
ki ka mae naˈa. Ma nia neˈe
sasia ˈoko kwatea naˈa ˈabu
fuada fuana na kwaˈufilana.
Nia neˈe, kira ka ngalia na
kwaˈikwaˈinga neˈeri.”
7 Sui nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru faˈasia fuˈa
ka fata ˈuri, “God ngasin-
gasiˈa ka tasa, neˈe mata-
langaˈinga ˈoe ki ka ma-
mana ma ka saga liu!”
8 Sui na faina ˈainsel ka
kisitani naˈa na dako ru nia
ˈi fafona na madaˈafi, ma
God ka alaˈania fuana ka
sarufia na ngwae ki ˈani
ˈakoˈako ˈanga doe nia.
9 Na ˈakoˈakoˈanga neˈeri
ka duˈafia na ngwae ki,
ma kira ka fata taˈa ana
satana God neˈe nia toˈo ana
na ngasingasi ˈanga fuana

na kwaˈikwaˈinga neˈeri ki. Ma kira ka ˈaila ˈani kakari alifaˈi ˈanga faˈasia na roraˈa kira ki, ma kira ka ˈaila logo ˈani baˈatafelana ˈinotoˈanga nia.

10 Sui na limana ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ana na ru mauri kwasi baera, ma na ˈinotoˈanga nia ka rodoˈa. Ma na ngwae ki kira ka ˈala fafia na meada osiˈana nia fiida liu.

11 Ma kira ka fata taˈa ana God ˈi langi, osiˈana nonifiiˈa kira ki ma na maala kira ki. Ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na falafala taˈa kira ki.

12 Sui na onona ˈainsel ka kisitani naˈa na dako ru nia saena kafo doe neˈe kira saea ˈani ˈi Iufretes. Ma na kafo neˈeri ka langalanga ma ka alua naˈa tala fuana na ngwae tatalafaˈa ki neˈe kira leka maˈi faˈasia fanelana sina.

13 Sui nau ku lisia uulu ano ˈi ru taˈa ki neˈe kira lia diˈia na gwere ki, kira ka ruˈu maˈi faˈasia kwakwana na faˈi loi doe baera, ma faˈasia kwakwana na ru mauri kwasi baera, ma faˈasia kwakwana na profet ˈosoˈoso baera.

14 Kira naˈa neˈe ano ˈi ru taˈa ki neˈe kira sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro fuana ˈarefoˈanga ˈani ki. Na uulu ano ˈi ru taˈa neˈe ki kira leka maˈi siana na ngwae tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia, fasi ˈiri kira ka fiku kira ˈuana na fuˈanga ana faˈi asoa neˈe God ngasingasiˈa ka tasa ke matalangani na ngwae ki.

15-16 Sui na uulu ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka fikua na ngwae tatalafaˈa ki ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani alaˈanga ngwae Jiu “Armagedon.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke rongoa, nai baˈa leka maˈi ana taˈi kaidaˈi neˈe kamu kasi saiana, diˈia ta ngwae bili! Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe kira tua kwaimamani ma kika ruˈufia na ifi kira ki, ˈiri noaˈa kira kasi ˈeke fuana na liu dadaraˈanga safitana ngwae ki!”

17 Sui na fiuna ˈainsel ka kisitani na dako ru nia saena mamanga. Ma taˈi lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi saena na Luma Abu God, ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa!”

18 Sui na meamea ka bina, ma na lingalingaˈi ru doe ki ka talo, ma na kiri ka kwa, ma na tikitiki doe ka liu. Aia, ma ka noaˈa ta tikitiki ˈunaˈeri ˈita ˈua maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae ki, sulia na tikitiki neˈe nia taˈa ka tasa.

19 Ma na fanoa doe neˈe ˈi Babilon ka afole ˈani uulu baliˈi ru ki, ma na fanoa doe ana fanoa ki taˈifau kira ka takalo. God ka manata toˈona fanoa doe neˈe ˈi Babilon ma ka kwaiˈida ka diˈia neˈe kira kwaˈufia na waen saena na titiu neˈe fungu ˈania saetaˈanga nia.

20 Ma na bubunga ki taˈifau ka noaˈa naˈa ˈada, ma na faˈi ua ki taˈifau ka noaˈa naˈa ˈada logo.

21 Ma na uta neˈe ka diˈia na fau doe ki neˈe kulu liu

ka ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga fafona ngwae ki. Kululana taˈi gwaˈi fau ana fau neˈeri ki diˈia 45 kilogram. Ma na ngwae ki kira ka fata taˈa ana God osiˈana na ru neˈeri, duˈungana na kwaˈikwaˈinga neˈeri nia taˈa liu.

17

Na kini ˈusu

1 Sui taˈi ˈainsel ana na fiu ˈainsel ba kira dau ana na fiu dako ru ba kiri ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri, "ˈOke leka maˈi, ˈiri nai faˈataˈinia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa sasia ana fanoa neˈeri neˈe nia tua karangia na kafo ˈoro ki. God ka kwaiˈia na fanoa neˈeri sulia nia diˈia na kini ˈusu.

2 Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia kira inaˈu ana sasilana ru taˈa ki diˈia na kini neˈe, ma na ngwae saena magalia ki oga logo sasilana ru taˈa neˈe kini neˈe oga sasilaniˈi ki."

3 Sui na Anoˈi ru Abu ka talaˈi nau, ma na ˈainsel ka ngali nau ˈuana saena abaˈi kula kwasi. Ma nau ku lisia taˈi kini neˈeri nia tua ˈi fafona taˈi ru mauri kwasi meo neˈe kira keresia na sata taˈa ki ˈi nonina neˈe ka fata buri tolingaˈi ana God. Na ru mauri kwasi neˈeri ka toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala konakona ru ki logo.

4 Ma na kini neˈeri ka toro ˈani na toro meo boraboraˈa, ma kira ka laungi ˈani na laungi neˈe kira saungaˈinia ˈani na gol ma na ru iroiroˈa ki liulada ka doe liu. Ma nia ka dau ana taˈi titiu neˈe kira saungaˈinia ˈani gol, ma ka fungu ˈani na ru taˈa nia sasiˈi ki.

5 Ma na kerekereˈa neˈe kira keresia ˈi maana darana ka ˈuri: "Na fanoa doe ˈi Babilon, na teˈa ana ˈusuˈa ki taˈifau ma na ngwae taˈa ki taˈifau saena magalia." Ma na fadalana kerekereˈa neˈeri kira ka sofongaˈinia naˈa.

6 Ma nau ku lisia na kini neˈe fasi nia kwaˈu ka gwaulilinga ana na ˈabuna na ngwae God ki neˈe nia saungida osiˈana neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.

Kaidaˈi nau ku lisia, nau ku ˈarefo liu.

7 Ma na ˈainsel neˈe ka fata ˈuri fuaku, "Faˈuta neˈe ˈoko ˈarefo kwa? Nau ku fada ˈaku na fadalana na kini neˈe, ma na ru mauri kwasi neˈe nia tua ˈi fafona, neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala konakona ru ki.

8 Na ru mauri kwasi neˈe ˈoko lisia nia mauri ˈi naˈo, bore ma nia mae naˈa. Ma nia ka karangi raˈe naˈa maˈi ˈi maa faˈasia na kilu gwagwa lingalinga baera, fasi ˈiri ka leka ˈuana na malangisilana. Ma na ngwae ki saena magalia neˈe noaˈa kira kasi keresia na satada saena na buka ana mauriˈa ˈita ˈua maˈi naˈo ana saungaˈilana na magalia, kira ke baˈa ˈarefo ana kaidaˈi kira lisia na ru mauri kwasi neˈe. Sulia nia mauri maˈi ˈi naˈo ma kaidaˈi neˈe nia ka mae naˈa, bore ma nia ke baˈa dao laˈu maˈi.

9 "ˈOke manata leˈa ˈania liatoˈongaˈa sulia na ru neˈe:

Na fiu gwauˈi ru ki neˈe fiu
faˈi ua neˈe kini neˈe nia tua
ˈi fafoni ki. Ma kira logo
neˈe fiu ngwae tatalafaˈa ki.
10 Na lima ngwae ki ada
kira mae naˈa, taˈi ngwae
ka gwaungaˈi ˈua, ma ta taˈi
ngwae kasi dao ˈua maˈi.
Ma kaidaˈi nia dao maˈi, nia
ke baˈa gwaungaˈi goˈo ˈana
sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi.
11 Ma na ru mauri kwasi
ba maumauri ˈi naˈo ma ka
mae naˈa, nia neˈe kwaula
ngwae tatalafaˈa. Niaˈa
ta ngwae ana na fiu ng-
wae tatalafaˈa ki, ma nia
ke baˈa leka naˈa fuana na
faˈafunulana.
12 “Ma na akwala kon-
akona ru ki neˈe ˈoko lisia
neˈe na akwala ngwae tata-
lafaˈa neˈe noaˈa kira kasi
ˈinotoˈa ˈua. Ma kira ke baˈa
kwatea na ˈinotoˈanga fuana
kike tatalafaˈa faˈinia na ru
mauri kwasi neˈeri sulia taˈi
agi sina.
13 Ma na akwala ngwae
tatalafaˈa neˈe ki, kira rao
goˈo ˈada fasi ˈiri kira
ka kwatea naˈa ngasin-
gasiˈanga kira ki ma na
gwaungaˈi ˈanga kira ki
fuana na ru mauri kwasi
baera.
14 Ma kira ke baˈa fuˈa
faˈinia na kala Sipsip. Ma
na kala Sipsip neˈeri faˈinia
na ngwae nia ki neˈe nia
filida neˈe kira roˈosuli nia,
kira ke baˈa liufi kira. Sulia
nia neˈe Aofia fafia na aofia
ki taˈifau, ma ka Tatalafaˈa
fafia na ngwae tatalafaˈa ki
taˈifau.”
15 Ma na ˈainsel ka fata
laˈu ˈuri fuaku, “Na kafo
neˈe ˈoko lisia neˈe kini ˈusu
neˈe nia tua ˈi fafona ki neˈe
na fanoa ki, ma na ngwae ki,
ma na alaˈanga matamata
ki.
16 Na ru mauri kwasi ma
na akwala konakona ru neˈe
ˈoko lisida neˈe, kira ke baˈa
liataˈafia na kini ˈusu neˈe.
Ma kira ke baˈa lafua na ru
nia ki taˈifau faˈasia, ma nia
ka dadara naˈa ˈana. Ma
kira ka ˈania naˈa fasi ˈana
nonina, ma kira ka duˈafia
ˈani mafula.
17 Sulia God alua naˈa
manataˈi ngwae ˈi saena na
liada, kira ka sasia na ru
neˈe nia ogaˈi ki. Ma kira
ka alua taˈi manataˈanga
ˈuana na kwatelana na
ngasingasiˈanga kira fuana
na ˈinotoˈanga fuana na ru
mauri kwasi neˈe, ˈiri nia ka
gwaungaˈi leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe fatalana God ke
baˈa fuli mamana naˈa.
18 “Ma na kini neˈe ˈoko
lisia niaˈa neˈe na fanoa
doe neˈe gwaungaˈi fafia na
ngwae tatalafaˈa ki taˈifau
saena magalia.”

18

Na funulana ˈi Babilon

1 ˈI buri, nau ku lisia taˈi
ˈainsel laˈu nia koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma nia ka
toˈo ana na ngasingasiˈanga
doe, ma na raralana ka
raraˈafia na magalia taˈifau.
2 Ma nia ka ako ka ˈuri,
“Nia funu naˈa! Na fanoa
doe ba ˈi Babilon funu naˈa!
Nia ka rokisi ka alua naˈa na
fanoa fuana na ano ˈi ru ki.
Ma na ano ˈi ru taˈa ki ma na
noˈo taˈa ki, kira tua naˈa ˈi
saena.
3 Sulia na ngwae Babilon
ki kwate ma ngwae ana
fanoa ki taˈifau ka sasia ru

taˈa ˈoro liu. Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia kira ka sasia ru taˈa diˈia ngwae Babilon logo. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki kira toˈo ana na toˈoruˈa doe ki osiˈana neˈe ngwae Babilon ki oga ru leˈa ˈoro ki.”

4 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru laˈu faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Ngwae God ki ˈae, mulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈana! ˈAsu ˈubani kamu kata ˈado faˈinia ana sasia taˈangaˈa nia ki, ma ˈasu ˈubani kamu kata ruˈufia na kwaˈikwaˈinga nia ki.

5 Sulia na sasi taˈangaˈa ana ngwae Babilon ki raˈe ka bolo naˈa faˈinia ˈi langi, ma God noaˈa kasi takadalafa na sasi taˈangaˈa kira ki.

6 Alu God ke sasi na ru taˈa ki fuana ˈi Babilon, diˈia logo ˈi Babilon nia sasia fuamuˈa ngwae God ki, ma nia ke duˈu ro fau ani fuana ˈi Babilon.

7 Alu God ke kwatea na nonifiiˈanga ma na liadilaˈanga fuana Babilon, ka diˈia logo na ˈinotoˈanga ma na tua leˈangaˈa neˈe ˈi Babilon kwatea fuana niaˈa talana. Sulia na ngwae Babilon ki ka fata goˈo ˈana ˈuri fuada talada, ‘Kulu gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau! Ma kulu noaˈa laˈu diˈia ta gwaˈi ˈuru dalaˈa, ma noaˈa kulu kasi saiana ta liadilaˈanga.’

8 Osiˈana ngwae Babilon ki fata ˈunaˈeri, ana ta faˈi asoa God ke baˈa kwaiˈia niaˈa ˈani na mataˈinga, ma na liadilaˈa, ma na fioloˈa. Ma na mafula ke baˈa sarufia niaˈa, osiˈana neˈe God ngasingasiˈa ka tasa, nia ka matalangaˈi kira.”

9 Ma na ngwae tatalafaˈa ki faˈasia saena magalia neˈe kira sasia ru taˈa liu ki faˈinia ˈi Babilon, ma kira ka ˈado ˈani na toˈoruˈa nia, kike baˈa angi fafia na fanoa neˈeri kaidaˈi kira lisia na sasuna mafula neˈe doˈofia niaˈa.

10 Ma kira ke uu tau sulia kira maˈu ˈasu ˈubani kira kata nonifii diˈia logo niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu fuamu ˈi Babilon, na fanoa doe ma fanoa ˈinotoˈa! Na kwaˈikwaˈinga ˈoe, nia dao ˈaliˈali naˈa maˈi fafiˈo!”

11 Aia, ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki saena magalia, kira angi ma kira ka kwaimanatai fuana ˈi Babilon, sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na ru kira ki.

12 Sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na gol kira ki, ma na silva kira ki, ma na fau ngwasinasina kira ki, ma na ru folilana doe ki, ma na toro kwanga kerokero ki neˈe folilada doe, ma na ˈai neˈe folilani doe ki, na ru saungaˈiniˈi ˈani na suli ki, ma na ru kira saungaˈinia ˈani ˈai folilana doe ki, ma na barasi ki, ma na kaˈikaˈi salo ki ma na mabol neˈe folilani doe ki,

13 ma na fanga leˈa ki, ma na ru moko leˈa ki neˈe folilani ka doe. Ma noaˈa logo ta ngwae neˈe ka folia naˈa na waen kira ki, ma na ngwaingwai kira ki, ma na ru

kira ki fuana saungaˈilana
na beret, ma na buluka kira
ki, ma na sipsip kira ki, ma
na hos kira ki, ma na ru neˈe
na hos ki kira tara, ma na
ngwae rao ˈoˈo ki. ˈIu ma
ngwae ki bore, kira ka folida
ma kika ˈoifoli logo ˈanida.

14 Ma na ngwae neˈe kira
foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira
ka fata ˈuri fuana Babilon
neˈeri, “Na ru leˈa ki taˈifau
goˈo neˈe ˈoko oga ˈoke toˈo
ani, kike baˈa noaˈa naˈa
faˈasiˈo. Ma na toˈoruˈa ˈoe
ki taˈifau ma na ru ngwasi-
nasina ˈoe ki niˈi funu logo,
ma ka ˈafitaˈi ˈoko lisida
laˈu.”

15 Ma na ngwae neˈe kira
foli ru ma kika ˈoifoli ki,
neˈe kira toˈoru ˈani Ba-
bilon, kira ke baˈa uu tau
sulia kira maˈu ˈasu kira ka
ruˈufia logo na nonifiiˈanga
nia. Ma kira ke baˈa angi ma
kira ka kwaimanatai.

16 Ma kira ke baˈa angi
kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa
liu, sulia na ngwae ana
fanoa doe ba ˈoko toro ˈani
na ifi leˈa ki neˈe folilani
doe, ma ka laungia ˈani na
ru ngwasinasina ki neˈe fo-
lilani doe.

17 Aia, ana kaidaˈi tiˈitiˈi
neˈe toˈoruˈa nia ki ka sui
faˈasi nia.”

Na ngwae doe ki taˈifau
ana faka ki, ma na ngwae
neˈe kira leka saena faka
ki, ma na ngwae neˈe kira
rao saena na faka ki, ma na
ngwae ki taˈifau neˈe kira
rao saena asi, kira ka uu tau
naˈa ˈada.

18 Ma kira ka angi kaidaˈi
kira lisia na sasuna na ma-
fula neˈe sarufia Babilon,
kira ka ˈuri, “ˈIta maˈi
etangilana, noaˈa naˈa ta
fanoa doe laˈu neˈe ka diˈia
na fanoa doe neˈe!”

19 Ma kira ka ˈuia na
gwauda ˈani fuˈa, ma
kira ka angi ma kira ka
kwaimanatai kira ka fata
ˈuri, “Taˈa liu fuana na
fanoa doe neˈe. Na ngwae
ki taˈifau neˈe kulu toˈo ana
faka ki, kulu toˈoru ˈani
na toˈoruˈa Babilon. Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo neˈe ru
nia ki taˈifau ka sui naˈa
faˈasia.”

20 Ma kamu na ngwae ˈi
langi ki, muke noni saeleˈa,
sulia ˈi Babilon funu naˈa.
Ma na ngwae God ki, ma na
ngwae ni lifurongo ki, ma na
profet ki, muke saeleˈa su-
lia God matalangaˈinia naˈa
fafia ru taˈa neˈe nia sasiˈi
fuamuˈa.

21 Sui taˈi ˈainsel ngasin-
gasiˈa ka ngalia taˈi fau doe
ma ka ˈui ˈania saena asi, ma
ka fata ˈuri, “Kira ke baˈa ˈui
ˈani ˈoe, na fanoa doe neˈe ˈi
Babilon, ˈiri noaˈa ta ngwae
kasi lisi ˈoe laˈu.

22 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira
ka rongoa na lingana na
harp ki, ma lingana ngwae
ki, ma na ˈau ki, ma na
bungu ki faˈasi ˈoe. Ma ka
ˈafitaˈi naˈa ta ngwae rao ka
tua laˈu faˈi ˈoe. Ma noaˈa
kasi rongoa naˈa lingana ta
sauˈa ana fanga faˈasiˈo.

23 Ma noaˈa ta unu kasi
duˈa laˈu ana ˈaeˈo. Ma ka
ˈafitaˈi kira ka rongoa laˈu
lingana ta araˈi faolu ma ta
gwagwaeˈa faˈasi ˈoe. ˈI
naˈo naˈa maˈi, na ngwae
neˈe kira foli ru ma kika
ˈoifoli ki, kira ngwae talo

magalia ki. Ma ˈani na
sokeˈa ˈoe ki, ˈoko faˈarora
na ngwae ki taˈifau saena
magalia.”
24 God kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana na
ngwae ˈi Babilon ki, sulia
neˈe kira ba saungia naˈa na
profet ki, ma na ngwae God
ki, ma ti ngwae ˈoro laˈu
neˈe kira saungida saena
magalia.

19

Na ˈainsel talongani ˈasilana ˈi Babilon

1 ˈI buri ˈana ru neˈe ki,
nau ku rongoa naˈa lingana
akoˈa neˈe doe diˈia lingana
na fikuˈa doe ˈi langi kira
ˈuri, “Kulu baˈatafea God!
Talitoˈona God goˈo neˈe
nia faˈamauri kia. Ma na
ˈinotoˈanga ma na ngasin-
gasiˈanga ki fuana God kia!
2 Na matalangaˈinga nia ki
ka mamana ma ka ˈoloˈolo.
Nia ka matalangaˈi maelia
naˈa kini ˈusu neˈe nia
faˈalia na ngwae ki saena
magalia ˈania sasi taˈangaˈa
nia. Ma God ka kwatea naˈa
na kwaˈikwaˈinga fuana, su-
lia nia saungia na ngwae rao
God ki.”
3 Ma kira ka ako laˈu kira
ka ˈuri, “Kulu ke baˈatafea
God! Ma na sasuna mafula
neˈe ka duˈafia na fanoa doe
neˈe ka raˈe ˈi langi sulia
asoa firi.”
4 Ma na ro akwala ma
na fai ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ma na fai ru mauri ki,
kira bobo uruuru ˈi ano ma
kira ka foˈosia God neˈe
tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga. Ma kira ka fata
ˈuri, “ˈIu, nia ke ˈunaˈeri!
Kulu ke baˈatafea God!”
5 Sui na lingalingaˈi ru
neˈe ka talo maˈi faˈasia fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga,
ka fata ˈuri, “Na ngwae ki
taˈifau neˈe kamu fuˈusi doe
ana God, ngwae doe ma ng-
wae tiˈitiˈi, ma na ngwae rao
nia ki, muke baˈatafea God
kia!”

Na fafangaˈa ana araˈinga na Kala Sipsip

6 Sui nau ku rongoa laˈu
na ru diˈia na lingana ta
fikuˈa doe ma ka ngwaˈigi
diˈia na rurulana ta tata doe,
ma ka diˈia ta kiri doe. Ma
nau ku rongoa kira fata ˈuri,
“Kulu ke baˈatafea God, su-
lia God ngasingasiˈa ka tasa,
nia na ngwae tatalafaˈa!
7 Kulu saeleˈa liu, ma
kulu ka baˈatafea naˈa
ˈinotoˈanga nia! Sulia nia
dao naˈa ana kaidaˈi fuana
na fikuˈa faˈinia na kala
Sipsip, ma na gwagwaeˈa nia
ka sasi akaˈu naˈa ana niaˈa
fuana.
8 Ma God ka kwatea naˈa
toro mamaoˈa neˈe faolu
ma ka ngwasinasina fuana
gwagwaeˈa ˈiri ni ka toro
ˈani.” (Aia, na fadalana na
toro mamaoˈa neˈe nia naˈa
neˈe ru leˈa neˈe ngwae God
ki kira sasiˈi.)
9 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri
fuaku, “ˈOke keresia ru neˈe:
ˈOilakiˈa fuana na ngwae ki
neˈe God laefida fuana na
fangaˈa ana araˈinga na kala
Sipsip.” Ma na ˈainsel ka
fata laˈu ˈuri, “Na alaˈanga
God neˈeriˈa, nia mamana!”

10 Nau ku rongoa ru neˈeri
ki taˈifau, nau ku bobo uru-
uru ˈi ˈaena ˈainsel neˈeri
fuana na foˈosilana. Sui, nia
ka fata ˈuri fuaku, “Noaˈa
ˈoe kosi foˈosi nau laˈu!
ˈOke foˈosia lala God! Su-
lia nauˈa na ngwae rao
God goˈo diˈia logo ˈaeˈo
ma na ngwaefuta ˈoe ki,
na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana ana na
mamanaˈanga neˈe sa Je-
sus faˈataˈinia. Sulia neˈe
mamanaˈanga neˈe sa Jesus
faˈataˈinia, nia neˈe kwa-
tea ma na ngwae God ki
ka faˈatalo ˈani na Fatalana
God.”

*Na ngwae neˈe tua ˈi fa-
fona na hos kwao*

11 Sui nau ku lisia ˈi langi
ka ˈifi, ma nau ku lisia taˈi
hos kwao. Ma na ngwae
neˈe ka tua ˈi fafona kira
saea ˈani sa Rao Leˈa ma sa
Mamana, osiˈana nia mata-
langaˈi ma ka fuˈa sulia na
ˈoloˈoloˈa.

12 Na maana ka diˈia na
meameana mafula, ma ka
alua naˈa ˈeregwau ˈoro ki
ˈi gwauna. Ma nia toˈo ana
sata neˈe kira keresia ana
nonina, ma niaˈa taˈifilia
goˈo neˈe saiana.

13 Ma na ifi keta neˈe nia
ka fungu ˈani ˈabu. Ma na
satana ka ˈuri, “Na Fatalana
God.”

14 Ma na fuani oro ˈi langi
kira leka sulia. Ma kira
toro ˈani toro kwao ma ka
sikasika ki, ma kira ka tua ˈi
fafona na hos kwao ki.

15 Ma taˈi sele ni ofoˈa
toˈo liu ka ruˈu maˈi faˈasia
saena kwakwana ˈiri ke baˈa
liufia ˈani na maˈe fanoa doe
ki. Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa
ˈusi kira ˈani na ngasin-
gasiˈanga doe nia, ma ˈani
na saetaˈanga God ngasin-
gasiˈa ka tasa, nia ka ngisia
na malimae nia ki, ka diˈia
nia uria ngisia na grep ˈi
saena na ru ni ngisilana na
grep ki fuana waen.

16 Ta sata neˈe kira keresia
sulia na toro keta nia ma
sulia na ˈaena ka ˈuri, “Na
Tatalafaˈa fafia na ngwae
tatalafaˈa ki, ma na Aofia
fafia na aofia ki.”

17 Sui nau ku lisia taˈi
ˈainsel ka uu ˈi saena na
madaˈafi. Ma nia ka ako
fuada na noˈo ki neˈe kira
lofo saena mamanga ka ˈuri,
“Kamu leka maˈi, muke fiku
ana na fangaˈa doe God.

18 Muke leka maˈi, muke
ˈania na nonina ngwae tata-
lafaˈa ki, ma na ngwae
ˈaˈana ki ana ofoˈa, ma na
ngwae ana ofoˈa ki, ma na
hos ki, ma na ngwae ki neˈe
kira tua fafona na hos ki,
ma na ngwae ki taˈifau, na
ngwae rao ˈoˈo ki, ma na
ngwae aloge ki, ma na ng-
wae ˈaˈana ki, ma na ngwae
tiˈitiˈi ki.”

19 Sui nau ku lisia na ru
kwasi baera, ma na tata-
lafaˈa ki saena magalia, ma
na ngwae ni ofoˈa kira ki,
kira ka fiku maˈi fuana na
fuˈanga faˈinia na ngwae
neˈe tua ˈi fafona na hos
kwao ma na fuani oro nia.

20 Ma kira ka daua naˈa
na ru kwasi baera faˈinia
na profet ˈosoˈoso neˈe sasia
na ru fuana ˈarefoˈanga ani
ki fuana na ru kwasi baera.
(Ana neˈe ru faˈanadaˈa
neˈeri ki neˈe ka ˈoiˈana na

ngwae neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru kwasi neˈe ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nununa.) Ma na ru kwasi neˈeri faˈinia na profet ˈosoˈoso baera, kira ˈui faˈi mauri ˈani keroˈa ˈi saena na ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa.

21 Ma na sele ni ofoˈa ba sakatafa maˈi faˈasia na kwakwana na ngwae ba tua ˈi fafona na hos kwao ka saungida na fuani oro kera ki. Ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, kira ka ˈania na fasi ˈana nonida.

20

Na toˈoni faˈi ngali

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka dau ana taˈi sene doe faˈinia na kii ana na kilu gwagwa lingalinga.

2 Ma nia ka daua naˈa na faˈi loi doe ba kira saea ˈani sa Saetan, neˈe ngwae ˈaˈana fuana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka firi fafia sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

3 Ma na ˈainsel neˈeri ka ˈui ˈani nia ˈi saena na kilu neˈeri ma ka fono ˈusia, fasi ˈiri noaˈa nia kasi sokea laˈu na ngwae ki, leleka na taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui. Ma buri ˈana kaidaˈi neˈeri, kira ke baˈa logea laˈu fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.

4 Sui nau ku lisia naˈa ru ni tuaˈa ki ˈana ˈinotoˈanga ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi fafoda ki. God ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana gwaungaˈi ˈanga. Ma nau ku lisia logo na mangona ngwae ki neˈe kira saungida sulia kira faˈataloˈania na mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia ma na fatalana God. Sulia noaˈa kira kasi foˈosia goˈo na ru mauri kwasi baera ma na nununa, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo na maˈetoto ana na ru kwasi neˈeri ˈi maana darada nama ana limada. Nia neˈe, kira ka mauri laˈu, ma kira ka gwaungaˈi diˈia na ngwae tatalafaˈa ki faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

5 Nia naˈa neˈe etana na tataˈenga faˈasia na maeˈa. (Aia, ma bali ana ngwae ki neˈe kira mae, noaˈa kira kasi mauri laˈu leleka taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui.)

6 Na ngwae ki neˈe kira mauri laˈu ana na etana tataˈenga faˈasia na maeˈa, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka toˈo ana na ˈoilakiˈa. Sulia na ruana na maeˈa kasi ngasingasiˈa fafi kira. Ma kira ke baˈa alua naˈa na fata abu God ki ma sa Jesus Christ, ma kira ka gwaungaˈi faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

Na liufilana sa Saetan

7 ˈI buri ˈana toˈoni faˈi ngali ka sui, kira ke baˈa logea sa Saetan faˈasia saena luma lokafo.

8 Ma nia ke baˈa leka fuana na sokelana ngwae ki saena fanoa ki taˈifau saena magalia. Nia neˈe na fiku taˈi ngwae neˈe kira saea ˈani sa Gog ma sa Magog ki. Sa Saetan ke baˈa fikuda maˈi fuana na fuˈanga, ma kira ke baˈa ˈoro liu diˈia na

magana one neˈe tua sulia
na asi.
9 Kira ka takalo saena ma-
galia taˈifau, ma kira ka
ˈereˈafu kalia kula neˈe ng-
wae God ki kira tua ana ma
na fanoa doe ˈi Jerusalem
neˈe God alafe fuana. Sui na
mafula ka koso maˈi faˈasia
ˈi langi ka faˈafunuda.
10 Sui sa Saetan na ngwae
neˈe sokeda, God ka ˈui ˈania
saena na ˈosi ana mafula
neˈe duˈa ˈani salfa, kula
ba God ˈui ˈania logo na ru
mauri kwasi baera ma na
profet ˈosoˈoso ˈi naˈo. Ma
kira ke baˈa tua ˈani non-
ifiiˈanga sulia asoa ki taˈifau,
ma na rodo ki taˈifau tutua
kasi sui.

Na kwai matalangaˈi ˈanga ˈisi

11 Sui nau ku lisia taˈi
fuli gwauruˈa kwao ana
ˈinotoˈanga neˈe doe. Ma
nau ku lisia logo na ngwae
neˈe ka tua ˈi fafona. Na ma-
galia ma ˈi langi, kira ka tafi
naˈa ˈada faˈasia, ma noaˈa
ta ngwae kasi lisia naˈa laˈu
na magalia ma ˈi langi.
12 Sui nau ku lisia logo
na ngwae mae ki taˈifau,
neˈe kira doe ma kira ka
tiˈitiˈi, kira uu ˈi naˈona fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
neˈeri. Ma God ka ˈifingia
na buka ki. Ma ka ˈifingia
ta buka laˈu, na buka neˈe
ka toˈo ana satada ngwae
neˈe mauri ki. Ma God ka
matalangani na ngwae mae
ki sulia ru neˈe kira sasiˈi
ki, ka diˈia naˈa kerekereˈa
saena na buka neˈeri ki.
13 Sui, na ngwae neˈe kira
mae saena na asi kira ka
mauri laˈu. Ma na ngwae
neˈe kira tua saena na ano
ma na fanoa ana maeˈa, kira
ka mauri laˈu. Ma God
ka matalangani na ngwae ki
taˈifau ˈani ru ki taˈifau neˈe
kira sasiˈi ˈi naˈo.
14 Sui God ka ˈui ˈania
na maeˈa ma na fanoa ana
maeˈa saena na ˈosi ana ma-
fula. (Aia, ma na ˈosi neˈeri
ana mafula nia neˈe ruana
maeˈa.)
15 Ma ta ngwae neˈe satana
kasi tua saena na buka ana
mauriˈa, God ke ˈui ˈani nia
logo saena na ˈosi ana ma-
fula.

21

Na mamanga faolu ma na magalia faolu

1 Sui nau ku lisia na ma-
manga faolu ma na magalia
faolu. Na mamanga etaeta
ma na magalia etaeta ka
nonga naˈa ma na asi ka
noˈana naˈa.
2 Ma nau ku lisia na fanoa
doe abu neˈe na Jerusalem
faolu ka koso maˈi faˈasia
God ˈi langi. Ma kira sasi
akaˈu ana, diˈia na kini
gwagwaeˈa neˈe kira laungia
taˈifau naˈa ˈiri nia ka dao
toˈona na araˈi faolu nia.
3 Ma nau ku rongoa
taˈi lingalingaˈi ru doe ka
fata maˈi faˈasia na fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
ka ˈuri, “Na fanoa God tua
naˈa siana na ngwae ki. Ma
nia ke baˈa tua faˈinida ma
kira neˈe na ngwae nia ki
naˈa. Ma God talana ke baˈa
tua faˈinida, ma nia naˈa
neˈe God fuada.
4 Ma nia ke baˈa ongoa
kafo ana angiˈa faˈasia na

maada. Na maeˈa, ma na liadilaˈanga, ma na angiˈa, ma na nonifiiˈa ke baˈa noaˈa naˈa, sulia na ru ˈua ki sui naˈa."

5 Sui na ngwae neˈe ka tua ana kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ka fata ˈuri, "Na kaidaˈi neˈe, nau ku faˈafaolua na ru ki taˈifau!" Ma nia ka fata logo ˈuri fuaku, "ˈOke keresia ru neˈe ki, sulia alaˈanga neˈe ki mamana, ma niˈi ka totolia faˈamamanalani."

6 Ma nia ka fata ˈuri, "Na ru neˈeri ki ka sui naˈa ˈuri! Nauˈa neˈe Alfa ma na Omega, na safalilana ma na suilana na ru ki taˈifau. Ma sa tai neˈe ka silikwaˈu, nai baˈa kwate ˈoˈo ana ta maˈe kafo ana mauriˈa fuana, ma noaˈa nia kasi folia.

7 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nia ke baˈa toˈo ana ru neˈe: Nauˈa neˈe God nia ma niaˈa neˈe ngela nau.

8 Aia, na ngwae ki neˈe kira tafi osiˈana kira ka maˈu, ma na ngwae neˈe kira danga faˈi buri ˈani fitoˈonga kira ki, ma na ngwae neˈe kira sasia na ru taˈa ki, ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwae kelema ki, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na malamala god saungaˈiniˈi ki, ma na ngwae ˈosoˈoso ki taˈifau, kula fuada naˈa neˈe saena ˈosi neˈeri ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa. Ma nia naˈa neˈe ruana maeˈa."

Na Jerusalem faolu

9 Ma taˈi ˈainsel ana fiu ˈainsel ba kira toˈo ana na fiu dako ru ana kwaˈikwaˈinga ˈisi ki, ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri, "ˈOke leka maˈi, nau ku faˈataˈinia naˈa gwagwaeˈa na kala Sipsip neˈe fuamu."

10 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura aku ma ka ngali nau ˈuana gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane liu. Ma nia ka faˈataˈinia na fanoa abu ˈi Jerusalem neˈe koso maˈi faˈasia God ˈi langi.

11 Ma na ˈinotoˈanga God ka kwate ma nia ka ngwasinasina liu. Na fanoa doe neˈeri ka ngwasinasina liu diˈia taˈi fau neˈe folilana doe neˈe kira saea ˈani na jaspa, ma ka raola diˈia na galasi neˈe kira saea ˈani na kristele.

12 Ma na fanoa doe neˈeri ka toˈo ana sulufaua doe neˈe ka fane kalia, ma na akwala ma ro tafa ki, ma na akwala ma ro ˈainsel ki neˈe kira folo ˈafia na tafa neˈeri ki. Ma na satana na akwala ma ro kwalafa ana ngwae Israel ki neˈe kira keresia ana na akwala ma ro tafa neˈeri ki.

13 Na akwala ma ro tafa ana sulufaua neˈeri neˈe teo kalikalia na fanoa doe neˈeri, ta uulu tafa bali ˈi fanelana sina, ma ta uulu tafa ˈi bali sulana sina, ma ta uulu tafa bali mauli, ma ta uulu tafa laˈu ana bali ˈoloˈolo.

14 Na sulufaua kalia na fanoa doe neˈeri kira saungaˈinia fafona na taˈi akwala ma ro fau ki. Aia, na satada neˈe akwala ma ro ngwae lifurongo ana kala Sipsip neˈe kira keresia fafona na fau neˈeri ki.

15 Ma na ˈainsel neˈeri ka

fata faˈi nau, nia dau ana taˈi
maˈe ˈai ana ˈoitoˈongaˈa
neˈe kira saungaˈinia ˈani
gol fuana na ˈoitoˈolana na
fanoa doe neˈeri, ma na tafa
ana ki, ma na sulufaua ki.
16 Na ketalana na sulufaua
ana fanoa doe neˈeri bolo ka
sui goˈo. Na ˈainsel neˈeri
ka ˈoitoˈona na fanoa doe
neˈeri ˈani maˈe ˈai neˈeri,
ma ka dao toˈona na keta-
lana, ma na rebalana, ma
na fanelana ka bolo taˈifau
goˈo, na akwala ma ro toˈoni
agi tala ki* taˈifau goˈo.
17 Na ˈainsel neˈeri ka
ˈoitoˈona logo na sulufaua
ma ka dao toˈona nia dao
ana taˈi talangaˈi fai akwala
ma fai faˈi ˈoiˈa† ana na
fanelana, ana ˈoitoˈongaˈa
neˈe nia sasia ˈani.
18 Na sulufaua ki kira
saungaˈinia ˈani na fau kira
saea ˈani jaspa, ma na fanoa
doe neˈeri kira saungaˈinia
ˈani na gol neˈe raola diˈia
na galasi.
19 Aia, ma na fau
faˈababatoˈolana na sul-
ufaua ki ana fanoa doe
neˈeri, kira laungia ˈani
na fau neˈe folilani doe ki
taˈifau goˈo. Na etana fau
faˈababatoˈonga, kira saea
ˈani na jaspa. Na ruana fau,
kira saea ˈani na safaea. Na
uula fau, kira saea ˈani na
aget. Na faina fau, kira saea
ˈani na emaral.
20 Na limana fau, kira saea
ˈani na oniks. Na onona
fau, kira saea ˈani na kar-
nelian. Na fiuna fau, kira
saea ˈani na karts neˈe nia
sakosakoˈa. Na kwaula fau,
kira saea ˈani na beril. Na
sikona fau, kira saea ˈani na
topas. Na tangafulana fau,
kira saea ˈani na kalkedoni.
Na akwala ma etana fau,
kira saea ˈani na turkois. Ma
na akwala ma ruana fau,
kira saea ˈani na ametist.
21 Ma na akwala ma ro tafa
neˈe ki kira saungaˈinia ˈani
na akwala ma ro fau folilani
doe liu neˈe kira saea ˈani
perel. Taˈi faˈi perel nama
goˈo fuana taˈi tafa. Ma na
tala ki saena na fanoa doe
neˈeri kira saungaˈinia ˈani
na gol neˈe raola ka diˈia
galasi.
22 Noaˈa nau kusi lisia goˈo
na Luma Abu God saena na
fanoa doe neˈeri, osiˈana na
Luma Abu neˈeri neˈe na
God ngasingasiˈa ka tasa ma
na kala Sipsip.
23 Na fanoa doe neˈeri
noaˈa kasi oga laˈu na
madaˈafi nama na madamo
ˈiri ka sina saena, osiˈana na
ˈinotoˈanga God naˈa neˈe
sina saena, ma na kala Sipsip
neˈeri neˈe unu nia.
24 Na ngwae saena magalia
ki kira ka totolia tuaˈa saena
madakoˈanga neˈeri, ma na
ngwae tatalafaˈa ki kira ke
baˈa ngalia maˈi na toˈoruˈa
kira ki ˈuana saena.
25 Ma na sinamaa ki ana
na fanoa doe neˈe ke baˈa
ˈifi talau goˈo ˈana ma noaˈa
kasi fono, osiˈana noaˈa ta
rodo ˈi neˈeri.
26 Ma kira ke baˈa ngalia
maˈi na kwangaˈa ki ma na
toˈoruˈa ki ana na fanoa ki
taˈifau saena magalia ˈuana
saena na fanoa doe neˈe.
27 Aia, ma noaˈa ta ru neˈe
ka bulibuli, nama ta ngwae

* **21:16** 2,400 kilomita ki † **21:17** raˈelana 65 mita

ne'e ka sasia ta ru ni 'eke'a 'ani, nama ta ngwae ne'e ka soke ke ba'a ru'u saena na fanoa doe ne'e. Bore ma ta'ifilia go'o na ngwae ne'e kira keresia na satada saena na buka ana mauri'a na kala Sipsip ne'e kira ke ba'a ru'u saena na fanoa doe ne'e.

22

Na kafo ana mauri'a

1 Na 'ainsel ne'e ka fa'ata'inia logo fuaku na busulana na kafo ana mauri'a ne'e raola ka di'ia ta galasi, nia busu ma'i fa'asia fuli gwauru'a ana 'inoto'anga God ma na kala Sipsip,

2 ma ka igo ma'i tofongana na tala ne'e liu saena na fanoa doe ne'e. Ma na 'ai ana mauri'a ki, kira ni'i uu ana ro bali ki ana kafo ne'eri, ma kira ka fungu talau go'o sulia akwala ma ro madamo ki saena ta'i fa'i ngali. Nia ka fungu ana ta'i kaida'i saena madamo ki ta'ifau, ma na rauna 'ai ne'eri kira ka ngalia fuana na guralana na ngwae ki ana na fanoa doe ki.

3 Aia, ma na ru ne'e God nia agi'i ki, noa'a kira kasi tua saena fanoa doe ne'eri.

Na fuli gwauru'a ana 'inoto'anga God ma na kala Sipsip ne'e tua saena na fanoa doe ne'eri, ma na ngwae rao nia ki kira ka fo'osia.

4 Ma kira ke ba'a lisia maana God, ma na satana kira ka keresia maana darada.

5 Ma noa'a go'o ta rodo na'a 'i ne'eri, ma noa'a kira kasi oga na'a ta unu nama na madakolana na sina, osi'ana God na'a ne'e madako'anga kira, ma kira ka gwaunga'i na'a fa'inia sulia bongi firi.

Na daolana ma'i sa Jesus

6 Sui na 'ainsel ka fata 'uri fuaku, "Ala'anga ne'e ki mamana, ma ala'anga ana fa'amamanalani ki. God ne'e kwatea ma'i na Ano'i ru nia fuana na profet ki, ma ka kwatea ma'i na 'ainsel nia fasi 'iri ke fa'ata'inia fuana na ngwae rao nia ki ru ne'e ke fuli 'ali'ali ma'i ki."

7 Ma sa Jesus ka fata 'uri, "Muke sailinga, nai ba'a leka 'ali'ali go'o ma'i. 'Oilaki'a fuada na ngwae ne'e kira ro'osulia na kerekere'a abu ki saena na buka ne'e!"

8 Nau'a sa John ne'e nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru ne'e ki ta'ifau. Ma kaida'i nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru ne'e ki, nau ku bobo uruuru 'i na'ona 'aena na 'ainsel ne'e nia fa'ata'inia na ru ne'eri ki fuaku, ma nau ku sasi 'uana fo'osilana.

9 Ma nia ka fata 'uri fuaku, "'Oe kosi sasi la'u 'una'eri! Nau'a na ngwae rao go'o, di'ia logo 'ae'o, ma na to'olamu na profet ki, ma na ngwae ki ta'ifau ne'e kira ro'osulia na ala'anga ki saena na buka ne'e. 'Oke fo'osia God!"

10 Sui nia ka fata la'u 'uri fuaku, "Noa'a 'oe kosi sofonga'inia na kerekere'a God ki saena na buka ne'e. Sulia nia karangi ka dao na'a ana kaida'i ne'e na ru ne'e ki ke dao ma'i.

11 Ta ngwae bore ˈana neˈe
fulirulana taˈa, nia ke dau
ngasi ana fuli ruˈa taˈa ki.
Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
saga ma ka sasia na ru leˈa
ki, nia ke dau ngasi ana ru
saga ki, ma sasilana naˈa ru
leˈa ki.”
12 Ma sa Jesus ka fata
ka ˈuri, “Muke sailinga, nai
baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi.
Nau ku ngalia naˈa maˈi
na kwaiaraˈanga nau ki faˈi
nau, ˈiri nai kwatea fuana sa
tai faˈida neˈe kira dau sulia
ru leˈa ki neˈe kira sasiˈi.
13 Nauˈa naˈa neˈe Alfa ma
na Omega, na safalilana ma
na suilana na ru ki taˈifau.”
14 ˈOilakiˈa fuada na ng-
wae neˈe kira taufia na ifi
keta kira ki ka faolu, fasi
ˈiri kira ka totolia ˈanilana
fufuana na ˈai ana mauriˈa,
ma kira ka ruˈu ana na tafa
ki ˈuana saena na fanoa doe.
15 Ma na ngwae neˈe kira
sasia na ru ni ˈekeˈa ki, ma
na ngwae neˈe kira kelema
ki, ma na ngwae kakabara
ki, ma na ngwae sau ngwae
ki, ma na ngwae neˈe kira
foˈosia na nunuˈi ru ki, ma
na ngwae neˈe kira soke, ma
kira ka sasia na ru ˈosoˈoso
ki, kira ka tua ˈi maa faˈasia
saena na fanoa doe neˈeri.
16 Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri, “Nauˈa sa Je-
sus neˈe nau ku kwatea
kwau na ˈainsel nau fasi
ˈiri ke faˈarongo ˈani ru
neˈe ki fuamuˈa na ngwae
faˈamamana ki. Nauˈa neˈe
na ngwae ana na olitana
kwalafa sa David na ng-
wae tatalafaˈa. Ma nauˈa
naˈa neˈe na kwalikwali
ˈofodangi neˈe raralana ka
madako liu.”
17 Ma na Anoˈi ru Abu
faˈinia na gwagwaeˈa, kera
ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“ˈOke leka maˈi!”
ˈIu, ma sa tai neˈe kira
rongoa na buka neˈe, kira
ka fata logo ˈuri, “ˈOke leka
maˈi!”
Ma sa tai bore ˈana
neˈe ka silikwaˈu ma ka
oga ngalilana kafo ana
mauriˈa, ˈoke leka maˈi,
ˈoko ngalia ˈoˈo ana na kafo
ana mauriˈa.
18 Nauˈa sa John, nau ku
fata totongaˈi fuana ngwae
ki taˈifau neˈe kira rongoa
fatalana God saena na buka
neˈe. Diˈia ta ngwae bore
ˈana ka alua laˈu ta ru
tarenga faˈinia, God ke baˈa
kwate tarenga logo ana na
kwaˈikwaˈinga ki neˈe kira
fata sulia saena na buka neˈe
fuana.
19 Ma diˈia ta ngwae ka la-
fua ta ru faˈasia na alaˈanga
God ki saena na buka neˈe,
God ke baˈa fonea faˈasia ˈai
ana mauriˈa, ma na kula nia
ana na fanoa abu doe neˈe
kira fata sulia ˈi saena na
buka neˈe.
20 Sa Jesus, na ngwae neˈe
fata sulia na ru neˈe ki
taˈifau, nia fata ˈuri, “Nia
mamana liu! Nai leka ˈaliˈali
maˈi!”
ˈIu, Jesus Aofia ˈae, leka
naˈa maˈi!
21 Nau ku amasia na Aofia
sa Jesus Christ fuana na
kwaiˈofeˈanga nia ke tua faˈi
kamu taˈifau. ˈIu nia ke
ˈunaˈeri.